

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κ. ΤΣΑΝΤΗΛΑ

**Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΕΩΣΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ**

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

**ΤΟΜΟΣ Α΄
ΚΕΙΜΕΝΟ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2011**

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή: Επόπτης: Ομότιμη καθηγήτρια Λίλα Μαραγκού
Μέλη: Ομότιμος καθηγητής Πέτρος Θέμελης
Επίκουρη καθηγήτρια Βασιλική Παππά

Η έγκριση της παρούσας διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέως (Ν. 5343/1932, άρθρο 202, παρ. 2).

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Α΄ Μ Ε Ρ Ο Σ : Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ο

	ΣΕΛΙΔΕΣ
Πρόλογος	1-2
Κατάλογος Συντομογραφιών-Βιβλιογραφία	3-30
Εισαγωγή	31-36
I. Ακαρνανία και Αιτωλία: Ιστορικά στοιχεία	37-44
II. Οινιάδες	
α. Τοπογραφικά στοιχεία	45-48
β. Ανασκαφικά δεδομένα	49-60
III. Η ιστορία της έρευνας της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής από την Αιτωλοακαρνανία και τα Ιόνια νησιά	61-74
IV. Η ανάγλυφη κεραμική	
IV. 1. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων: Εισαγωγικά στοιχεία, ιστορία της έρευνας και κριτήρια απόδοσης	75-79
A. Εισηγμένα αγγεία	
A1. Αττικά (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ16)	81-93
A2. Κορινθιακά (αρ. κατ. Κ1-Κ31)	95-111
A3. Ηλειακά: Ολυμπία και Ήλιδα (αρ. κατ. Η1-Η68)	113-147
A4. Αργεία (αρ. κατ. ΑΡ1-ΑΡ20)	149-157
A5. Εφesiaκά-ιονικά (αρ. κατ. Η1-Η124)	159-189
A6. Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου (Αχαΐας) - Λουσών (Αρκαδίας) (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ86)	191-228
A7. Ιταλικά (αρ. κατ. ΙΤ1)	229-231
A8. Εργαστήρια της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία) (αρ. κατ. ΑΔΡ1)	233
A9. «Ομηρικοί» σκύφοι (αρ. κατ. ΟΜ1-ΟΜ2)	235-237

B. Τοπικά εργαστήρια	
B1. Εργαστήριο Α (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ33)	239-248
B2. Εργαστήριο Β (αρ. κατ. ΤΒ1-ΤΒ93)	249-266
Γ. Περιφερειακά εργαστήρια: Ναυπάκτου (αρ. κατ. ΝΑ1)	267
Δ. Αδιάγνωστα εργαστήρια (αρ. κατ. ΑΔ1-ΑΔ11)	269-271
IV. 2. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (αρ. κατ. Μ1-Μ13)	273-277
V. Διαπιστώσεις και επισημάνσεις	279-311
Παραρτήματα	
1: Πίνακας ρωμαϊκών τάφων	313-315
2: Αναλυτική περιγραφή της στρωματογραφίας – Γενικό χρονολογικό πλαίσιο των «στρωμάτων»	317-335

Β΄ ΜΕΡΟΣ : ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ

1. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων

A. Εισηγμένα αγγεία

A1. Αττικά (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ16)	1-9
A2. Κορινθιακά (αρ. κατ. Κ1-Κ31)	10-25
A3. Ηλειακά: Ολυμπία και Ήλιδα (αρ. κατ. Η1-Η68)	26-59
A4. Αργεία (αρ. κατ. ΑΡ1-ΑΡ20)	60-68
A5. Εφεσιακά-ιονικά (αρ. κατ. Ι1-Ι124)	69-121
A6. Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου (Αχαΐας) - Λουσών (Αρκαδίας) (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ86)	122-160
A7. Ιταλικά (αρ. κατ. ΙΤ1)	161
A8. Εργαστήρια της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία) (αρ. κατ. ΑΔΡ1)	162
A9. «Ομηρικοί» σκύφοι (αρ. κατ. ΟΜ1-ΟΜ2)	163

Β. Τοπικά εργαστήρια	
B1. Εργαστήριο Α (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ33)	164-176
B2. Εργαστήριο Β (αρ. κατ. ΤΒ1-ΤΒ93)	177-210
Γ. Περιφερειακά εργαστήρια: Ναυπάκτου (αρ. κατ. ΝΑ1)	211
Δ. Αδιάγνωστα εργαστήρια (αρ. κατ. ΑΔ1-ΑΔ11)	212-215
2. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (αρ. κατ. Μ1-Μ13)	216-221
<u>Γ' ΜΕΡΟΣ : ΧΑΡΤΕΣ, ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΕΣ</u>	
ΧΑΡΤΕΣ	1-8
ΕΙΚΟΝΕΣ: Σχέδια – Φωτογραφίες – Γραφήματα (στατιστικά στοιχεία) των κεφαλαίων I-VI και των Παραρτημάτων 1 και 2	1-210
ΠΙΝΑΚΕΣ: Φωτογραφίες ανάγλυφων αγγείων	1-49
ΠΙΝΑΚΕΣ: Σχέδια ανάγλυφων αγγείων	50-68

Πρόλογος

Η διαδρομή για τη μελέτη της ελληνιστικής κεραμικής από τους Οινιάδες άρχισε το 1996, με την πρώτη σύμβαση εργασίας μου στην ΣΤ΄ ΕΠΚΑ. Αντικείμενο της ήταν η διαλογή της τεράστιας ποσότητας της κεραμικής που προήλθε από την ανασκαφή των νεώσοικων. Η παρούσα μελέτη επομένως δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί χωρίς να μου έχει παραχωρηθεί το ανασκαφικό υλικό από τον Δρ. Λάζαρο Κολώνα, στον οποίο οφείλω και το πρώτο μεγάλο ευχαριστώ.

Το δεύτερο, αλλά εξίσου μεγάλο ευχαριστώ, οφείλεται στα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής μου Επιτροπής. Όσον αφορά στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Λίλα Μαραγκού, την οποία είχα την τιμή να γνωρίσω τα τελευταία τρία χρόνια, αξιοθαύμαστη και πολύτιμη για μένα ήταν η εμμονή της στη λιτή και σαφή απόδοση των νοημάτων στο γραπτό λόγο. Χωρίς την πολύπλευρη βοήθεια, το ενδιαφέρον και τις ενθαρρυντικές παρατηρήσεις της δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση αυτής της διατριβής. Ο καθηγητής κος Πέτρος Θέμελης, με τον οποίο με συνδέει μια γνωριμία είκοσι χρόνων, μου έμαθε από τα πρώτα φοιτητικά μου χρόνια, όσα γνωρίζω για την αρχαιολογία, την ανασκαφή και τη φιλοσοφία της ενασχόλησης με την αρχαιότητα. Η εμμονή του στην ουσία και στην επιστημονική ορθότητα είναι γνωστή σε όλους όσους είχαν τη χαρά και τη τιμή να μαθητεύσουν κοντά του. Το ενδιαφέρον του για την παρούσα μελέτη ήταν έντονο από την πρώτη μέχρι την τελευταία στιγμή. Εξάλλου η ανάληψη του συγκεκριμένου θέματος, έγινε μετά από δική του προτροπή. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στην επίκουρη καθηγήτρια κα Β. Παππά για τις εύστοχες παρατηρήσεις, τις πολύτιμες οδηγίες και τις διορθώσεις, αλλά και στην επίκουρη καθηγήτρια κα Κ. Γραβάνη, για την υπομονή της να διαβάσει και να διορθώσει την πρώτη μορφή του δοκιμίου. Και οι δύο τους με προφύλαξαν από τα μεγάλα λάθη, ενώ οι συζητήσεις μας (κυρίως με τη κα Γραβάνη η οποία διετέλεσε μέλος της Τριμελούς Επιτροπής μέχρι το καλοκαίρι του 2011) συνέβαλαν αποφασιστικά στη κατηγοριοποίηση των αγγείων και την τελική διάρθρωση της μελέτης.

Ευχαριστίες οφείλω επίσης στους συναδέλφους: κα Μαρία Σταυροπούλου-Γάτση και κα Ολυμπία Βικάτου (για διάφορες διευκολύνσεις στη ΛΣΤ΄ ΕΠΚΑ κατά τη διάρκεια της μελέτης), κα Έφη Σαράντη, Δρ. Μιχάλη Πετρόπουλο, Δρ. Ερωφίλη Κόλια, Δρ. Γεωργία Αλεξοπούλου (για τη χρονολόγηση των νομισμάτων της ανασκαφής), Δρ. Τάνια Πανάγου (για τη βοήθεια στη μελέτη των ενσφράγιστων λαβών), Δρ. Νίκο Πετρόχειλο (για τη βοήθεια σε θέματα επιγραφικής), κα Λαμπρινή Παπακώστα (για την παραχώρηση αδημοσίετου υλικού από το Αίγιο), Prof. Dr. Franziska Lang (για την παραχώρηση αδημοσίετου υλικού από τον Στράτο), καθηγ. Ιωάννη Παπαποστόλου (για την παραχώρηση αδημοσίετου υλικού από τον Θέρμο), καθηγ. Ελευθερία Σερμπέτη, Δρ. Αθ. Κυριάκου, κο N. Schwerdt, κο Λ. Σταυρογιάννη, Δρ. Χαρά Ανδρεΐδου και τη συνάδελφο Βάσω Τσακνάκη, που με μεγάλη προθυμία που επέτρεψε να εξετάσω αδημοσίετους ανάγλυφους σκύφους και μήτρες από την ανασκαφή ενός αποθέτη στην Κάτω Αχαγιά (αρχαία Δύμη).

Για τη δυνατότητα να εξετάσω από κοντά τους ανάγλυφους σκύφους άλλων εργαστηρίων οφείλω επίσης να ευχαριστήσω τους: Μ. Μαρθάρη και ιδιαιτέρως τον Π. Χατζηδάκη (ΚΑ΄ Εφορεία Κυκλάδων/Μουσείο Δήλου), Γ. Χατζή-Σπηλιοπούλου, Ολ. Βικάτου και Ρ. Λεβεντούρη (Ζ΄ ΕΠΚΑ

Ηλείας/Μουσεία Ολυμπίας και Ήλιδας), Κ. Fucks (Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο/Ολυμπία), Κ. Κίσσα και Π. Κασίμη (ΛΖ΄ ΕΠΚΑ Κορινθίας), Α. Τζώνου και Ν. Bookidis (Αμερικάνικη Αρχαιολογική Σχολή/Μουσείο Κορίνθου), Α. Μπανάκα (Δ΄ ΕΠΚΑ Αργολίδας/Μουσείο Άργους), Λ. Παπακώστα και Ερ. Κόλια (ΣΤ΄ ΕΠΚΑ/Μουσείο Αιγίου) και Χ. Μερκούρη και Α. Αγγέλη (ΛΓ΄ ΕΠΚΑ/Μουσείο Άρτας). Ιδιαίτερος τις συναδέλφους Ρ. Προσκυνητοπούλου και Ι. Ανδρέου για τις γραπτές άδειες συγκριτικής εξέτασης των ηλειακών σκύφων που μου παραχώρησαν. Την Δρ. Άννα Αλεξανδροπούλου για τη συζήτηση που κάναμε σχετικά με την κεραμική με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» των Οινιαδών. Την Dr. Paola Puppo για την ευγενική της καλοσύνη να μου επιβεβαιώσει την αυθεντικότητα του ιταλικού σκύφου και να μου ταυτίσει τον ανάγλυφο σκύφο που προέρχεται από την περιοχή της Αδριατικής. Την υπεύθυνη των αρχείων της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών της Αθήνας, την Dr. N. Vogeikoff-Brogan για τη δυνατότητα που μου παρείχε να συμβουλευτώ τα αρχεία της Σχολής για τις πρώτες ανασκαφές των Αμερικανών στους Οινιάδες, αλλά και τις ενσφράγιστες λαβές αμφορέων (αρχαίο της V. Grace).

Οι συντηρητές Αν. Μπέκου, Γ. Κοτέρη, Μ. Κατσένη και Ν. Χαλικόπουλος πρόθυμα συνέβαλαν -κατά διαστήματα από το 2006 έως το 2009- στη συγκόλληση και κυρίως στη συμπλήρωση ορισμένων ανάγλυφων αγγείων.

Τέλος, η ολοκλήρωση αυτής της μελέτης δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη βοήθεια και την ηθική συμπαράσταση ορισμένων καλών φίλων, όπως του Γρηγόρη, της Σεβ. Γαϊτανίδου, της Αγγ. Σαφαρίκα, του Αντ. Ντερέ, αλλά κυρίως της Δρ. Ζωής Κωτίτσα, η οποία με τίμησε με το ενδιαφέρον της τα τρία τελευταία χρόνια. Χάρη στις παραινέσεις και τις ενθαρρυντικές συζητήσεις της τελευταίας έγινε δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης, ενώ η συμβολή της σε ορισμένα επιστημονικά θέματα και ερωτήματα ήταν ουσιαστική, τόσο την περίοδο μελέτης των ανάγλυφων σκύφων, όσο και της υπόλοιπης ελληνιστικής κεραμικής των νεώσοικων.

Πάτρα, Οκτώβριος 2011

Στη μνήμη του πατέρα μου
(Παπαδάτες, 1929-2009)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στον παρόντα κατάλογο συμπεριλαμβάνονται όλα τα δημοσιεύματα που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια συγγραφής της μελέτης.

Εκτός από τις καθιερωμένες συντομογραφίες (περιοδικών, λεξικών και σειρών), όπως παρουσιάζονται στο *Archäologischer Anzeiger* και στο *Archäologische Bibliographie* του *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Institutes* (βλ. ΑΑ 2005/2, σελ. 314–399 ή <http://www.dainst.org/en/publication-guidelines?ft=all>), χρησιμοποιούνται και οι ακόλουθες:

- Α΄ Αιτωλοακαρνανίας** Α΄ Αρχαιολογικό και Ιστορικό Συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Αγρίνιο 21-23 Οκτωβρίου 1988, Πρακτικά, Αγρίνιο 1991.
- Abadie-Reynal 2003** C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques Hellénistique et Romaine*, Actes de la Table Ronde d' Istanbul (23-24 Mai 1996), *Varia Anatolica* XV, Paris 2003.
- Αγγέλη 2009** Α. Αγγέλη, «Ελληνιστική κεραμική από το δυτικό νεκροταφείο της Αμβρακίας», *ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα*, 163-178.
- Αδάμ-Βελένη 1997** Π. Αδάμ-Βελένη, «Πέτρες Φλώρινας. Πρώτη προσέγγιση στην τοπική κεραμική παραγωγή», *Δ΄ ΕλλΚερ*, 138-154.
- Αδάμ-Βελένη κ.α. 2000** Π. Αδάμ-Βελένη - Π. Γεωργάκη - Β. Καλαβρία - Κ. Μπόλη, «Κλειστά σύνολα ελληνιστικών χρόνων από την Αγορά της Θεσσαλονίκης», *Ε΄ ΕλλΚερ*, 275-298.
- Αδάμ-Βελένη κ.α. υπό εκτύπωση** Π. Αδάμ-Βελένη - Π. Γεωργάκη - Η. Ζωγράφου, «Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης: Αφηγηματικές παραστάσεις σε ανάγλυφους σκύφους», *ΕλλΚερ Αιγίου*, υπό εκτύπωση.
- Adamsheck 1972/73** B. Adamsheck, «Hellenistic Reliefwares from Italy», *RCRF* 14/15 (1972/73), 5-12.
- Adamsheck 1979** B. Adamsheck, *Kenchreai. Eastern Port of Corinth. The Pottery*, *Kenchreai* 4, Leiden 1979.
- Adam-Beleni 1990** P. Adam-Veleni, «Eine Werkstatt für Reliefgefäße in Petres / W. Makedonien», in *Akten XIII*, 309-311.
- Α΄ ΕλλΚερ** Α΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Ιωάννινα 1986, Ιωάννινα 1989.
- Agora IV** R.H. Howland, *Greek Lamp and their Survivals*, *The Athenian Agora IV*, Princeton, N.J. 1958.
- Agora XII** B. A. Sparkes - L. Talcott, *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B. C.*, *The Athenian Agora XII*, Princeton, N.J. 1970.
- Agora XXII** S.I. Rotroff, *Hellenistic Pottery, Athenian and Imported Moldmade Bowls*, *The Athenian Agora XXII*, Princeton, New Jersey 1982.
- Agora XXIX** S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery, Athenian and Imported Wheelmade table ware and related material*, *The Athenian Agora XXIX*, Princeton, New Jersey 1997.
- Ακαμάτης 1993** Γ. Ακαμάτης, Πήλινες μήτρες αγγείων από την Πέλλα. Συμβολή στη μελέτη της Ελληνιστικής κεραμικής, διδ. διατριβή, Αθήνα 1993 (β΄ έκδοση).
- Ακαμάτης 2000** Ι. Μ. Ακαμάτης, *Ενσφράγιστες λαβές αμφορέων από την Αγορά τη Πέλλας*. Ανασκαφή 1980-1987. Οι ομάδες Παρμενίσκου και Ρόδου, εκδ. Αρχαιολογικής Εταιρείας αρ. 197, Αθήνα 2000.
- Ακαμάτη - Ακαμάτης 1996** Ακαμάτη - Ακαμάτης, *Η ελληνιστική πόλη της Φλώρινας*, εκδ. ΥΠΠΟ, Θεσσαλονίκη 2006.
- Akten 8 Österreichischen Archäologentages** F. Blakolmer - H. D. Szemethy (Hrsg.), *Akten des 8. Österreichischen Archäologentages am Institut für Klassische Archäologie der Universität Wien vom 23. Bis 25. April 1999*, *Wiener Forschungen zur Archäologie*, Band 4, Wien 2001.
- Akten XIII** *Akten des XIII Internationalen Kongresses für klassische Archäologie*, Berlin 1988, Mainz am Rhein 1990.
- Alexandrescu 1966** P. Alexandrescu, «Necropola tumulara. Săpături 1955-1961», in E. Condurachi (ed.), *Histria II*, Bucarest 1966, 133-294.

- Alt-Ägina II** R. Smetana-Scherrer, «Spätclassische und hellenistische Keramik», in E. Walter-Karydi - W. Felten - R. Smetana-Scherrer (eds.), *Ostgriechische Keramik, lakonische Keramik, attische schwarzfigurige und rotfigurige Keramik, spätclassische und hellenistische Keramik, Alt-Ägina II*, i, Mainz am Rhein 1982, 56-91.
- Αλεξοπούλου 1987** Γ. Αλεξοπούλου, «Παπαδάτες Μεσολογγίου (θέση «Φτυλόβρυσο», ιδιοκτ. Κων. Ντέκα)», *ΑΔ* 42 (1987), Β'1-Χρονικά, 179-181.
- Αλεξοπούλου 1990** Γ. Αλεξοπούλου, «Ναύπακτος, οδός Μπότσαρη και Ψαρρού 15, ιδιοκτ. Λουκόπουλου», *ΑΔ* 45 (1990), Β'1-Χρονικά, 143-144.
- Αλεξοπούλου 1990 β** Γ. Αλεξοπούλου, «Ναύπακτος, Οδός Φαρμάκη και Βαρδακούλα (οικόπ. Χριστ. Πασαπόρτη)», *ΑΔ* 45 (1990), Β'1-Χρονικά, 142.
- Αλεξοπούλου 1994** Γ. Αλεξοπούλου, «Ναύπακτος, Ανώνυμη δημοτική οδός (Ο.Τ. 187), οικόπεδο Δημ. Σπυρόπουλου», *ΑΔ* 49 (1994), Β'1 - Χρονικά, 244.
- Alexander 1946** Chr. Alexander, *Arretine relief ware, CVA - United States of America 9. The Metropolitan Museum of Art, New York. Fascicule 1, New York 1946.*
- Amandry 1953** P. Amandry, *Collection Helene Stathatos, Les Bijoux Antiques, 1953.*
- Anamali 1972** S. Anamali, «Amantie», in *Iliria 2* (1972), 101-104.
- Antonetti 1990** Cl. Antonetti, *Les Éoliens, Image et religion, Diss., Paris 1990.*
- Antonetti 2010** Cl. Antonetti, «I diversi aspetti di una Koine socio-culturale nella Grecia nord-occidentale di epoca Ellenistica», in Cl. Antonetti (ed.), *Lo spazio ionico e le comunità della Grecia nord-occidentale. Territorio, società, istituzioni, Atti del Convegno Internazionale, Venezia, 7-9 Gennaio 2010, Pisa - Firenze 2010, 301-326.*
- Ανδρεΐδου 1998** Χ. Ανδρεΐδου, *Η διονυσιακή εικονογραφία στους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους, αδημοσ. διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 1998.*
- Ανδρέου 1990** Ι. Ανδρέου, «Ελληνιστική κεραμική Λευκάδος», *Β' ΕλλΚερ*, 54-57.
- Ανδρέου 1994** Ι. Ανδρέου, «Σύνολα ελληνιστικής κεραμικής από τα νεκροταφεία της αρχαίας Λευκάδος», *Γ' ΕλλΚερ*, 196-204.
- Anderson 1954** J.K. Anderson, «Excavation at a Kofina Ridge, Chios», *BSA* 49 (1954), 156-165.
- Anderson 1954 β** J. K. Anderson, «A Topographical and Historical Study of Achaea», *AJA* 49 (1954), 72-92.
- Anderson 1977** V.R. Anderson, *Pottery of the Late Hellenistic and Early Roman Periods at Stobi, Diss., Michigan 1977.*
- Anderson-Stojanović 2000** V.R. Anderson-Stojanović, «Corinthian West Slope Pottery from Isthmia», *Ε' ΕλλΚερ*, 381-385.
- Anlagan 2000** T. Anlağan, *Moldmade Bowls and Related Wares, Publications of the Sadberk Hanım Museum, Istanbul 2000.*
- Αραχωβίτη – Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000** Π. Αραχωβίτη – Α. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, «Η παραγωγή “ομηρικών” ανάγλυφων σκύφων στην αρχαία πόλη των Φερών», *ΕλλΚερ Θεσσαλία*, 70-81.
- Αρβανιτόπουλος 1910** Α. Αρβανιτόπουλος, «Μεγαρικοί σκύφοι Φθιωτίδων Θηβών», *ΑΕ* 1910, 81-94.
- Αρχαιογνωσία** Αρχαιογνωσία
- Αρχαία Θεσσαλία 1992** Διεθνές Συνέδριο για την Αρχαία Θεσσαλία στη μνήμη του Δημήτρη Ρ. Θεοχάρη, Βόλος 1987, Αθήνα 1992.
- Αρχοντίδου-Αργύρη 1994** Α. Αρχοντίδου-Αργύρη, «Εργαστήριο ελληνιστικής κεραμικής από τη Μύρινα Λήμνου», *Γ' ΕλλΚερ*, 231-234.

- Αρχοντίδου-Αργύρη 1997** A. Αρχοντίδου-Αργύρη, «Εργαστήριο ανάγλυφης εφραλωμένης κεραμικής από τη Μυτιλήνη», Δ' ΕλλΚερ, 254-255.
- Α' Σύνοδος** Α' Αρχαιολογική Σύνοδος Νότιας και Δυτικής Ελλάδος, Πάτρα 9-12 Ιουνίου 1996, Πρακτικά, Αθήνα 2006.
- Aydin 2007** B. Aydin, «The Hellenistic Pottery and small finds of Kordon Tumulus at Kordon Köyü / Salihli (Manisa) 2001», ÖJh 76 (2007), 7-63.
- Β' Αιτωλοακαρνανίας** Β' Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό Συνέδριο για την Αιτωλοακαρνανία, Αγρίνιο 29-31 Μαρτίου 2002, Πρακτικά (τόμοι Α-Β), Αγρίνιο 2004.
- Baika 2006** K. Baika, «Military Harbourworks in Ancient Mediteranean. Technological Aspects of Their Development and Function» in Γ. Καζάζη (επιμ.), Αρχαία Ελληνική Τεχνολογία, Πρακτικά του 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας, Οκτώβριος 2005, εκδ. ΤΕΕ, Αθήνα 2006, 588-597.
- Bakhuizen 1987** S.C. Bakhuizen, «Greek Activities in Ionic and Adriatic Waters», in P. Cabanes, L' Illyrie méridionale et L' Epire dans l' Antiquité, Actes du Colloque International de Clermont – Ferrand (22-25 Octobre, 1984), Clermont – Ferrand 1987, Adosa 1988, 185-194.
- Barringer 1995** J.M. Barringer, Divine Escorts. Nereids in Archaic and Classical Greek Art, 1995.
- BARIntSer** British Archaeological Reports (International Series)
- Barr-Sharrar 1982** B. Barr-Sharrar, «Makedonian Metal Vases in Perspektive: Some Observations on Context and Tradition», in B. Barr-Sharrar – E. Borza (eds.), Macedonia and Greece in Late Classical and Early Hellenistic Times, Studies in the History of Art, v. 10, Symposium, Series I, National Gallery of Art, Washington 1982, 123-139.
- Barr-Sharrar 2008** B. Barr-Sharrar, The Derveni Krater. Masterpiece of classical Greek Metatalwork, 2008.
- Βατάλη 2004** M. Βατάλη, «Πολύμυλος Κοζάνης: Ταφικά σύνολα ελληνιστικών χρόνων», ΣΤ' ΕλλΚερ, 219-236.
- Baur 1941** P.V.C. Baur, «Megarian Bowls in the Rebecca Darlington Stoddard Collection of Greek and Italian Vases in Yale University», AJA 45 (1941), 229-248.
- BCD Akarnanien und Aetolien** Münzen und Medaillen, Deutschland, Sammlung BCD: Akarnanien und Aetolien. Auction 23 (18. 10.2007), Stuttgart.
- BCD Peloponnesos** LHS Numismatics. Coins of Peloponnesos: The BCD Collection. Austion 96 (8-9 May 2006). Zürich.
- Β' ΕλλΚερ** Β' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική - Χρονολογικά προβλήματα της Ελληνιστικής Κεραμικής, Ρόδος 1989, Αθήνα 1990.
- Berlin 1999** A. Berlin, «Studies in Hellenistic Ilion: The Lower City. Stratified Assemblages And Chronology», Studia Troica 9 (1999), 73-158.
- Beschi 1997** L. Beschi, «Un deposito di ceramiche tardoclassiche ed ellenistiche dal Cabirio di Lemno: Considerazioni generali», Δ' ΕλλΚερ, 211-219.
- Bémont 1997** C. Bémont, «Les vases moulés: methods d' etude et spécificité», in A. Muller (éd.), Le moulage en terre cuite dans l' Antiquité Classique: création et production dérivée, fabrication et diffusion. Actes du XVIIIe Colloque du CRA-Lille 3, décembre 1995 (1997), 419-436.
- Benton 1938-39** S. Benton, «Excavations in Ithaca, III », BSA 39 (1938-39), 1-51.
- Βυκέλα 2007** Ιόνιοι νήσοι. Ιστορία και Πολιτισμός. Τα Επτάνησα στην αρχαιότητα, εκδ. Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, Αθήνα 2007 .
- Bitrakova Grozdanova 1990** V. Bitrakova Grozdanova, «Les caractéristiques de la céramique hellénistique de la région d' Ohrid et de Prespa», Β' ΕλλΚερ, 66-73.
- Bitrakova Grozdanova 1997** V. Bitrakova Grozdanova, «Contribution à l' étude de la céramique hellénistique locale en Dassarétie», Δ' ΕλλΚερ, 119-122.

- Bitrakova Grozdanova 2000** V. Bitrakova Grozdanova, «Les bols à reliefs de la région d' Ohrid», *Ε' ΕλλΚερ*, 447-450.
- Βλαχοπούλου-Οικονόμου 1979** Α. Βλαχοπούλου-Οικονόμου, Έντυπες σφραγίδες σε λαβές αμφορέων από το Νεκρομαντείο του Αχέρωντα και τη Δωδώνη, *Δωδώνη* 8 (1979), σ. 279-297.
- Blackman 1968** D.J. Blackman, «The Shipsheds», in J.S. Morrison – R.T. Williams (eds.), *Greek Oared Ships, 900-322 B.C.*, Cambridge 1968, 181-192.
- Blackman 1982** D.J. Blackman, «Ancient harbours in the Mediterranean. Part 2», *IJNA* 11 (1982), 79-104 και 195-221.
- Blackman 1995** D.J. Blackman, «Naval Installations», in R. Garlan – T.S. Morrison (eds.), *The Age of the Galley, Mediterranean Oared Vessels since Pre-classical Times*, Naval Institute Press, London 1995, 224-233.
- Blackman 2003** D.J. Blackman, «Progress in the Study of Ancient Shipsheds: a Review», in C. Beltrame (ed.), *Boats, Ships and Shipyards, Proceedings of the Ninth International Symposium on Boat and Ship Archaeology, Venice 2000, Oxford 2003*, 81-90.
- Blackman 2008** D.J. Blackman, «Sea Transport. Part 2: Harbours», in J.P. Oleson (ed.), *The Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World*, Oxford 2008, 638-670.
- Blech 1982** M. Blech, *Studien zum Kranz bei der Griechen*, Berlin – New York 1982.
- BMC, Thessaly to Aetolia** P. Gardner, *Catlogue of Greek Coins. Thessaly to Italy*. Bologna 1963.
- Boardman 1985** J. Boardman, *Αθηναϊκά μελανόμορφα αγγεία. Αρχαϊκή περίοδος*, μτφρ. Ε. Παπουτσάκη-Σερμπέτη, Αθήνα 1985.
- Boardmann – Kokkorou-Alewrass 1990** J. Boardmann – G. Kokkorou-Alewrass et al., s.v. «Herakles», in *LIMC V* (1990), 34 κ. εξ.
- Börker 1998** Chr. Börker, *Die hellenistischen Amphorenstempel aus Pergamon. Der Pergamon-Komplex*, Berlin-New York 1998.
- Bollen 2011** E. Bollen, «The Pottery of Kalydon», in S. Dietz and M. Stavropoulou-Gatsi (eds.), *Kalydon in Aitolia I-II. Reports and Studies. Danish/Greek Field Work 2001-2005, Monographs of the Danish Institute at Athens*, vol. 12. 1-2, Denmark 2011, 313-347.
- Bollen υπό εκτύπωση** E. Bollen, «The Hellenistic Pottery of Kalydon and Chalkis», *Η' ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Bollen – Eiring 2011** E. Bollen – J. Eiring, «Lamps of Kalydon», in S. Dietz and M. Stavropoulou-Gatsi (eds.), *Kalydon in Aitolia I-II. Reports and Studies. Danish/Greek Field Work 2001-2005, Monographs of the Danish Institute at Athens*, vol. 12. 1-2, Denmark 2011, 350-353.
- Bommeljè et al. 1987** S. Bommeljè – P. Doorn – M. Deylius – J. Vroom – Y. Bommeljè – R. Fagel – H. van Wijngaarden, *Aetolia and the Aetolians*, Utrecht 1987.
- Boschi 2005** F. Boschi, «L' edificio a portico del quastiere a terrazzo, I materiali e le funzioni dei vani», in S. De Maria – S. Gjongecaj (eds.), *Phoinike III. Rapporto preliminare sulle campagne di scavi e ricerche 2002-2003*, Bologna 2005, 46-54.
- Bouzek – Jansova 1974** J. Bouzek – L. Jansova, «Megarian Bowls», in J. Bouzek (ed.), *Kyme I, Anatolian Collection of Charles University, Praha* 1974, 13-76.
- Bouzek 1990** J. Bouzek, *Studies of Greek Pottery in the Black Sea Area*, Prague 1990.
- Bouzek 2005** J. Bouzek, «Ephesier ausserhalb von Ephesos. Ephesische Keramik in Mittel- und Schwarzmeergebiet», in *Synergia* (vol. I), 55-65.
- Braun 1970** K. Braun, «Der Dipylon-Brunnen B 1: Die Funde», *AM* 85 (1970), 129-269.
- Brock 1949** J. K. Brock, «Excavations in Siphnos», *BSA* 44 (1949), 58-61.

- Bruckner 1962** A. Bruckner, CVA Suisse 1, Genève, Musée d' Art et d' Histoire 1, Berne 1962.
- Bruneau 1971** Ph. Bruneau, La vaisselle, Delos XXVI, Paris 1971.
- Bruneau 1991** Ph. Bruneau, «Ceramique Pergamenienne et reliefs de Delos», BCH 115 (1991), 597-666.
- Brusić 1999** Z. Brusić, Hellenistic and Roman Relief Pottery in Liburnia (North-East Adriatic, Croatia), BAR International Series 817, Oxford 1999.
- Bürchner – Maull 1925** L. Bürchner - O. Maull, s.v. «Leukas», RE 12.2 (1925), 2214-2257.
- Bucovala 1967** M. Bucovala, Necropole elenistice la Tomis, Constanta 1967.
- Γαλλής 1971** K. Γαλλής, «Κραννών Λάρισας», ΑΔ 26 (1971), Β2-Χρονικά, 303-304.
- Callaghan 1978** P.J. Callaghan, «Macedonian Shields, “shield bowls” and Corinth: A fixed point in Hellenistic chronology ? », AAA XI (1978), 53-60.
- Callaghan 1980** P.J. Callaghan, «The Trefoil Style and Second Century Hadra Vases», BSA 75 (1980), 33-47.
- Callaghan 1982** P.J. Callaghan, «On the Origin of the Long Petal Bowl», BICS 29 (1982), 63-68.
- Callaghan 1992** P.J. Callaghan, «Archaic to Hellenistic Pottery», in L.H. Sackett et.al., Knossos, from Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II, BSA Suppl. 21, Oxford 1992, 89-136.
- Callaghan 1996** P.J. Callaghan, «An Antiochene Bowl in Cambridge», BSA 91 (1996), 374-375.
- Casson 1971** L. Casson, Ships and Seamanship in the Ancient World, Princeton 1971.
- Casson 1982** L. Casson, Ancient Trade and Society, Detroit 1984.
- Γ' ΕλλΚερ** Γ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Θεσσαλονίκη 1991, Αθήνα 1994.
- Γεωργίου 2004** Ε. Γεωργίου, «Νομίσματα από τάφους του νεκροταφείου των αρχαίων Ονιαδών», Β' Αιτωλοακαρνανίας, 243-257.
- Γιαλούρης 1966** Ν. Γιαλούρης, «Ηλιδα, Γιάλοβα», ΑΔ 21 (1966), Β1-Χρονικά, 165.
- Γκιζά υπό εκτύπωση** Β. Γκιζά, «Ένας κιβωτίοσχημος τάφος από το νότιο νεκροταφείο της Λευκάδας», Η' ΕλλΚερ, υπό εκτύπωση.
- Conovici 1998** Ν. Conovici (ed.), Les timbres amphoriques. Sinope (Histria. Les résultats des fouilles) VIII.2, Bucarest 1998.
- Conze 1913** Α. Conze (ed.), Altertümer von Pergamon I.2. Stadt und Landschaft: Die Stadt, AvP I.2, Berlin 1913.
- Corinth IV, ii** Ο. Broneer, Terracotta Lamps, Corinth IV, ii, Cambridge, Massachusetts 1930.
- Corinth VII, iii** G. R. Edwards, Corinthian Hellenistic Pottery, Corinth VII, iii, Princeton N.J., 1975.
- Corinth XII** C.D. Davidson, The minor Objects, Corinth XII (1952).
- Courby 1913** F. Courby, «Vases a reliefs appliqués du Musée de Delos», BCH 37 (1913), 418-442.
- Courby 1922** F. Courby, Les vases grecs à reliefs, Paris 1922.
- Γραβάνη 1988-89** Κ. Γραβάνη, «Κεραμεική των Ελληνιστικών χρόνων από την Ήπειρο», Ηπειρωτικά Χρονικά 29, Ιωάννινα 1988-89, 89-132.
- Γραβάνη 1989** Κ. Γραβάνη, «Προβλήματα στην έρευνα της Ελληνιστικής κεραμεικής», Α' ΕλλΚερ, 3-18.

- Γραβάνη 1994** Κ. Γραβάνη, «Ανάγλυφο αγγείο από τα Γιάννινα», στο Φηγός: τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Σ. Δάκαρη, Ιωάννινα 1994, 535-553.
- Γραβάνη 1996** Κ. Γραβάνη, Ανάγλυφοι σκύφοι από την Κασσώπη. Συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής κεραμικής από την Ήπειρο και στην ανασκαφική στρωματογραφία της Κασσώπης, αδημ. διδ. διατριβή, Ιωάννινα 1996.
- Γραβάνη 1997** Κ. Γραβάνη, «Ανάγλυφοι σκύφοι από το ιερό της Δωδώνης», Δ' ΕλλΚερ, 329-344.
- Γραβάνη 2000** Κ. Γραβάνη, «Ανάγλυφοι σκύφοι από την Κασσώπη. Τα τοπικά εργαστήρια», Ε' ΕλλΚερ, 477-489.
- Γραβάνη 2004** Κ. Γραβάνη, «Ερυθροβαφής κεραμική των ελληνιστικών χρόνων από την Κασσώπη», ΣΤ' ΕλλΚερ, 569-584.
- Γραβάνη 2007** Κ. Γραβάνη, «Ανασκαφικές μαρτυρίες για το συνοικισμό στη Νικόπολη», στο Νικόπολις Β', Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου για τη Νικόπολη (11-15 Σεπτεμβρίου 2002), Πρέβεζα 2007, 101-122.
- Γραβάνη 2009** Κ. Γραβάνη, «Η ελληνιστική κεραμική της Βορειοδυτικής Ελλάδας», ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα, 47-65.
- Criscuolo 1982** L. Criscuolo, Bolli d'anfora greci e romani. La collezione dell'Università Cattolica di Milano, Studi di Storia Antica 6, Bologna 1982.
- Γώγος 2003** Σ. Γώγος, Το αρχαίο θέατρο των Οινιαδών, εκδ. Μίλητος, Αθήνα 2003.
- Γώγος – Κολώνας 1998** Σ. Γώγος – Λ. Κολώνας, «Περί του θεάτρου των Οινιαδών», Αρχαιογνωσία 9 (1995-96), Αθήνα 1998, 305-312.
- Δακορόνια 2000** Φ. Δακορόνια, «'Μεγαρικοί' σκύφοι από την ανατολική Λοκρίδα», Ε' ΕλλΚερ, 453-460.
- Δακορόνια 2004** Φ. Δακορόνια, «Κεραμικοί κλίβανοι της ύστερης ελληνιστικής περιόδου από την ανατολική Λοκρίδα», ΣΤ' ΕλλΚερ, 513-520.
- Δανάλη 2000** Κ. Δανάλη, «Σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση σκύφοι από το Ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα και το Ασκληπιείο της Επιδαύρου», Πελοποννησιακά 25 (2000), 193-234.
- Δανάλη 2004** Κ. Δανάλη, «Σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση από το ελληνιστικό νεκροταφείο της Πύλου», ΑΔ 55 (2000), Α' - Μελέτες, Αθήνα 2004, 251-284.
- Dany 1999** O. Dany, Akarnanien im Hellenismus: Geschichte und Völkerrecht in Nordwestgriechenland, München 1999.
- Δ' ΕλλΚερ** Δ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Χρονολογικά Προβλήματα, Κλειστά Σύνολα-Εργαστήρια, Μυτιλήνη 1994, Αθήνα 1997.
- Δεκουλάκου 1971** Ιφ. Δεκουλάκου, «Πλευρών», ΑΔ 26 (1971), Β' 2-Χρονικά, 326-327.
- Demetrias I** U. Sinn, «Keramik», in V. Miložić – D. Theocharis (eds.), Demetrias I: Die deutschen archaologischen Forschungen in Thessalien, Bonn 1976, 63-71 και 96-127.
- Dereboylu 2001** E. Dereboylu, «Weissgrundige Keramik und hellenistische Reliefbecher aus dem Hanghaus 2», στο Krinziger 2001, 21-44.
- de Cazanove 1986** O. de Cazanove, «Le thiasé et son double. Images, statuts, fonctions du cortège divin de Dionysos en Italie centrale», in L' association dionysiaque dans les sociétés anciennes, Actes de la table ronde organisée par l' École Française de Rome, Rome 24-25 Mai 1984, Paris 1986, 177-197.
- de Julius 1984** M. de Julius (ed.), Gli ori di Taranto in età ellenistica, Ausstellungskatalog Mailand 1984-1985, Milano 1984.
- Delos XXVI** Ph. Bruneau, Les lampes, Délos XXVI, Paris 1965.
- Delos XXIX** Ph. Bruneau, Les mosaïques, Exploration archéologique de Délos, École française d'Athènes, Delos XXIX, Paris 1972.

- de Luca 1997** G. de Luca, «Tradierung von Bildthemen in den Werkstätten megarischer Becher in Pergamon», Δ' ΕλλΚερ, 367-368.
- de Luca 2000** G. de Luca, «Überlegungen zur Bleiglasurkeramik aus Pergamon», ActaRCRF 36 (2000), 129-146.
- de Luca – Radt 1999** G. de Luca – W. Radt, Sondagen im Fundament des Groben Altars, PF 12, Berlin 1999.
- de Ridder 1915** A. de Ridder, Les bronzes antiques du Musée du Louvre, II. Les instruments, Paris 1915.
- de La Genière 1997** J. De La Genière, «Bols mégariens dans le sanctuaire d' Apollon à Claros», Δ' ΕλλΚερ, 369-370.
- Dietz 1998** S. Dietz, «A Catalogue of Selected Finds from the Excavations at Hagia Triadha, 1996», in S. Dietz – S. Isager (eds.), Proceedings of the Danish Institute at Athens, II, Athens 1998, 287-315.
- Dietz et al. 2007** S. Dietz – L. Kolonas – I. Moschos – M. Stavropoulou-Gatsi, «Archaeological Field Work in Ancient Kalydon 2001-2004, First Preliminary Report», in E. Hallagher – J. Jensen (eds.), Proceedings of the Danish Institute at Athens 5 (2007), 35-60.
- Domingo-Forasté 1988** D. Domingo-Forasté, A history of Northern Coastal Akarnania to 167 B.C.: Alyzeia, Leukas, Anaktoron and Argos Amphiloichikon, Diss., Santa Barbara 1988.
- Δοντάς 1963** Γ. Δοντάς, «Κέρκυρα», ΑΔ 18 (1963), Β'1-Χρονικά, 182-183.
- Δοντάς 1964** Γ. Δοντάς, ΑΔ 19 (1964), Χρονικά, 315-317.
- Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990** Αργ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, «Φεραϊκά εργαστήρια "μεγαρικών" σκύφων», Β' ΕλλΚερ, 121-134.
- Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1992** Αργ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, «Εργαστήρια κεραμικής ελληνιστικής εποχής στην αρχαία πόλη των Φερών», Αρχαία Θεσσαλία 1992, 437-447.
- Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000** Αργ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, «Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων από τις Φερές και άλλες περιοχές της Θεσσαλίας», Ε' ΕλλΚερ, 507-514.
- Dragendorff 1948** H. Dragendorff, Arretinische Reliefkeramik mit Beschreibung der Sammlung in Tübingen, nach des verfassers Tode ergänzt und herausgegeben von C. Watzinger, Reutlingen 1948.
- Δρούγου 1990** Σ. Δρούγου, «Ημίμοι σκύφοι με πλαστικές αχιβάδες», στο Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, Πόλις και Χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη, Πρακτικά Αρχαιολογικού Συνεδρίου, Καβάλα 9-11 Μαΐου 1986, Θεσσαλονίκη 1990, 92-96.
- Δρούγου 2000** Σ. Δρούγου, «Ανάγλυφα αγγεία. Μήτρες-Τεχνική-Διάδοση», Ε' ΕλλΚερ, 493-495.
- Δρούγου – Τουράτσογλου, Τάφοι Βεροίας** Σ. Δρούγου – Γ. Τουράτσογλου, Ελληνιστικοί λαξευτοί τάφοι Βεροίας, Αθήνα 1980.
- Dryden-Reeder 1974** E. Dryden-Reeder, Clay Impressions from Attic Metalwork, Diss., Princeton 1974.
- Dyggve – Poulsen – Rhomaios 1934** E. Dyggve – F. Poulsen – K. Rhomaios, Das Heroon von Kalydon, Kopenhagen 1934.
- Dyggve – Poulsen 1948** E. Dyggve – F. Poulsen, Das Laphrion. Der Tempelbezirk von Kalydon, Kopenhagen 1948.
- Εγγλέζου 2005** Μ. Εγγλέζου, Ελληνιστική Κεραμική Κρήτης - Κεντρική Κρήτη, διδ. διατριβή, Αθήνα 2005.
- Ε' ΕλλΚερ** Ε' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Χρονολογικά προβλήματα. Κλειστά σύνολα-εργαστήρια, Χανιά 1997, Αθήνα 2000.
- ΕλλΚερ Αιγαίο** Ελληνιστική κεραμική από το Αιγαίο / Hellenistic Pottery from the Aegean, Μυτιλήνη 1994.
- ΕλλΚερ Θεσσαλία** Ελληνιστική κεραμική από τη Θεσσαλία / Hellenistic Pottery from Thessaly, Βόλος 2000.
- ΕλλΚερ Κρήτη** Ελληνιστική κεραμική από την Κρήτη, Χανιά 1997.

- ΕλλΚερ Μακεδονία** Ελληνιστική κεραμική από τη Μακεδονία / Hellenistic Pottery from Macedonia, Θεσσαλονίκη 1991.
- ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα** Ελληνιστική κεραμική από την αρχαία Ήπειρο, την Αιτωλοακαρνανία και τα Ιόνια νησιά, Αθήνα 2009.
- ΕλλΚερ Πελοπόννησο** Ελληνιστική κεραμική από την Πελοπόννησο, Αίγιο 2005.
- Ελεύθερνα II** Θ. Καλπαξής – A. Furtwängler – A. Schnapp – A. Γεωργιάδου – E. Γιαλούρη – M. Guy – P. Ιωαννίδου – N. Καραμαλίκη – D. Neisius – M.-F. Matheron – B. Sahm – A. Σαρπάκη – A. Seilheimer – N. Τσατσάκη – X. Τσιγωνάκη – E. Villa, Ελεύθερνα, Τομέας II. 2: Ένα ελληνιστικό σπίτι («Σπίτι Α») στη θέση Νησί, Ρέθυμνο 1994.
- Edwards 1981** C.M. Edwards, «Corinth 1980: Molded Relief Bowls», *Hesperia* 50 (1981), 189 - 210.
- Edwards 1986** C.M. Edwards, «Corinthian Moldmade Bowls: The 1926 reservoir», *Hesperia* 55 (1986), 389-419.
- Eiring 1998** J. Eiring, «A Catalogue of Selected Finds from the Survey at Haghia Triadha, 1995», in S. Dietz – L. Kolonas – I. Moschos – S. Houby-Nielsen (eds.), *Proceedings of the Danish Institute at Athens II*, Athens 1998, 259-271.
- Eiring 2004** J. Eiring, «Death in Aetolia. The Hellenistic Graves at Aetolian Chalkis», in J. Eiring – J. Mejer (eds.), *Proceedings of the Danish Institute at Athens IV*, Athens 2004, 93-132.
- Empereur – Gumier-Sorbets 1986** J.-Y. Empereur – A.-M. Gumier-Sorbets, «Une banque de données sur les vases conteneurs: amphores et lagynoi – dans le monde grec et romain», in J.-Y. Empereur – Y. Garlan (eds.), *Recherches sur les amphores grecques*, BCH Suppl. XIII, Actes du colloque international organisé par le centre national de la recherche scientifique, L'Université de Rennes II et l'école française d'Athènes (Athènes, 10–12 Septembre 1984), Athènes-Paris 1986, 127-141.
- Ephesos IX** V. Mitsopoulos-Leon, *Die Basilica am Staatsmarkt in Ephesos. Kleinfunde. 1. Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit*, FiE IX, 2.2, Wien 1991.
- Eretria XVI** S.G. Schmid, *Boire pour Apollon. Céramique hellénistique et banquets dans le Sanctuaire d'Apollon Daphnéphoros, Eretria XVI*, Ausgrabungen und Forschungen, 2006.
- Étienne – Gautier 1983** E. Étienne – J. Gautier, *Recherches sur la céramique de Ténos. Étude pétrographique*, in *Les Cyclades. Matériaux pour une étude de géographie historique*, Table ronde (Dijon 11-13 Mars 1982), Paris 1983, 191-200.
- Εύβοια και Στερεά Ελλάδα** A. Βλαχόπουλος (επιμ.), *Αρχαιολογία. Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, Αθήνα 2008.
- Fiedler 1999** M. Fiedler, «Leukas. Wohn- und Alltagskultur in einer nordwestgriechischen Stadt», in W. Hoepfner (Hrsg.), *Geschichte des Wohnens, 5000 v. Chr.-500 n. Chr.*, Stuttgart 1999, 412-426.
- Fiechter 1931** E.v. Fiechter, *Die Theater von Oiniadaï und Neu Pleuron*, Antike Griechische Theaterbauten II, Stuttgart 1931.
- Finkielsztejn 2001** G. Finkielsztejn, *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens de 270 à 108 a.c. environ: Premier bilan*, Oxford 2001.
- Finkielsztejn 2009** G. Finkielsztejn, «Stamped Amphora Handles from the Collection of B. Ravani», in Uzi Leibner, *Settlement and History in Hellenistic, Roman and Byzantine Galilee*, Texts and Studies in Ancient Judaism, Tübingen 2009, 427-428.
- Franek 2008** C. Franek – S. Lamm – T. Neuhauser – B. Porod – K. Zöhrer (Hrg.), *Thiasos: Festschrift für Erwin Pochmarski zum 65. Geburtstag*, Wien 2008.
- Fraser – Matthews 1997** P.M. Fraser – E. Matthews, *A Lexicon of Greek Personal names, vol. III A: The Peloponnese, Western Greece, Sicily and Magna Graecia*, Oxford 1997.
- Freitag 1994** K. Freitag, «Oiniadaï als Hafenstadt - Einige historisch-topographische Überlegungen», *Klio* 76 (1994), 212-248.

- Freitag 1996** K. Freitag, Der Akarnanische Bund im 5. Jh. v. Chr., Akamanien. Eine Landschaft im antiken Griechenland (Oberhammer Gesellschaft), München 1996.
- Freitag 2001** K. Freitag, Der Golf von Korinth: historisch-topographische Untersuchungen von der Archaik bis in das 1. Jh. v. Chr., München 2001.
- Freitag – Funke – Moustakis 2004** K. Freitag – P. Funke – N. Moustakis, “Aitolia”, in M. H. Hansen – T. H. Nielsen, An inventory of archaic and classical Poleis. An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation, Oxford 2004, 379-390.
- French 1994** E.B. French, Katoche (anc. Oiniadai), AR 38 (1994), 23.
- Frontisi-Doucroux 1986** Fr. Frontisi-Doucroux, «Images du Ménadisme féminin: Les Vases “Lénéennes”», in L’association dionysiaque dans les sociétés anciennes, Actes de la table ronde organisée par l’École Française de Rome, Rome 24-25 Mai 1984, Paris 1986, 165-176.
- Fuchs 1959** W. Fuchs, Die Vorbilder der neuattischen Reliefs, JdI (Ergänzungsheft) 20, Berlin 1959.
- Fuchs 1969** W. Fuchs, Die Skulptur bei den Griechen, München 1969.
- Funke 1987** P. Funke, Zur Datierung befestigter Stadtanlagen in Aitolien, Boreas 10 (1987), 87-96.
- Furtwängler 1880** Ad. Furtwängler, Der Satyr aus Pergamon, BWPr 40, Berlin 1880.
- Furtwängler 1994** And. Furtwängler, «Hellenistische Keramik: ein Überblick über die Funde von Haus A», στο Ελεύθερα II, 129-138.
- Ζαββού 2005** Ελ. Ζαββού, «Σπάρτη. Εργαστήρια ανάγλυφων σκύφων», ΕλλΚερ Πελοπόννησος, 107-125.
- Ζαούρη – Μέλλιου 2000** Α. Ζαούρη – Ε. Μέλλιου, «Ελληνιστική κεραμική από τα νεκροταφεία της αρχαίας Λάρισας», ΕλλΚερ Θεσσαλία, 82-110.
- Ζαφειροπούλου 1973-74** Φ. Ζαφειροπούλου, «Θύρρειο», ΑΔ 29 (1973-74), Β’2 – Χρονικά, 540-542.
- Ζαφειροπούλου 1973-74 β** Φ. Ζαφειροπούλου, «Κατοχή», ΑΔ 29 (1973-74), Β’2 – Χρονικά, 536.
- Ζαφειροπούλου 1976** Φ. Ζαφειροπούλου, «Πλευρώνα», ΑΔ 31 (1976), Β’1-Χρονικά, 169.
- Ζαφειροπούλου 2000** Φ.Ν. Ζαφειροπούλου, «Τάφοι στο Τριχόνιο της Αιτωλίας», Ε’ ΕλλΚερ, 323-328.
- Ζαφειροπούλου 2004** Φ.Ν. Ζαφειροπούλου, «Άκραι Τριχωνίτιδας, πρώιμη ελληνιστική ταφή», ΣΤ’ ΕλλΚερ, 683-686.
- Ζαφειροπούλου 2011** Φ. Ζαφειροπούλου, «Μεταλλοτεχνία», στο Φ. Ζαφειροπούλου – Μ. Σταυροπούλου-Γάτση – Γ. Σταμάτης, Τριχόνιον, Άκραι, Μέταπα: Αιτωλών πόλεις, Αθήνα 2011, 44-53.
- Ζαφειροπούλου – Χατζηδάκης 1994** Φ. Ζαφειροπούλου – Π. Χατζηδάκης, «Δήλος - Κεραμική από τον δρόμο βόρεια του Ανδῆρου των Λεόντων», Γ’ ΕλλΚερ, 235-248.
- Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2007** Φ. Ζαφειροπούλου – Αν. Γεωργιάδου, Λιθοβούνι Μακρυνείας: Διαδρομή στο χώρο, αναδρομή στο παρελθόν, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2007.
- Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2010** Φ. Ζαφειροπούλου – Αν. Γεωργιάδου, Λιθοβούνι Μακρυνείας: Διαδρομή στο χώρο, αναδρομή στο παρελθόν, Θεσσαλονίκη 2007.
- Ζάχος 2008** Κ. Ζάχος – Ε. Αδάμ - Ε. Βασιλείου κ.α., Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2008.
- Ζάχος – Ντούζουγλη 2003** Κ. Ζάχος – Α. Ντούζουγλη, Λευκάδα, Ιστορική-Αρχαιολογική επισκόπηση μέσα από τα εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αθήνα 2003.
- Ζ’ ΕλλΚερ** Ζ’ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Αίγιο 2004, υπό εκτύπωση.
- Ζερβουδάκη 1997** Η. Ζερβουδάκη, «Ραβδωτά αγγεία με έκτυπα εμβλήματα και μελανόγραφες υδρίες Hadra από τις συλλογές του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου», ΕλλΚερ Κρήτη, 107-146.

- Ζερβουδάκη 2007** H. Ζερβουδάκη, «Το Αίαντος ες Κασσάνδραν τόλμημα», στο Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά – Α.Α. Λαμού – Λ.Γ. Μενδώνη – Ν. Κούρου (επιμ.), *ἀμόμονα ἔργα*, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Βασίλη Κ. Λαμπρινουδάκη, Αθήνα 2007, 271-280.
- Garbsch 1982** J. Garbsch, *Terra Sigillata. Ein Weltreich im Spiegel seines Luxusgeschirrs*, München 1982.
- Garland 1987** R. Garland, *The Piraeus from the fifth to the first century B.C.*, London – New York 1987.
- Gasparri 1986** C. Gasparri, s.v. «Dionysos», in LIMC, III, 1 (1986), 414-514.
- Gassner 1997** V. Gassner, *Das Südtor der Tetragonos-Agora. Keramik und Kleinfunde*, FiE 13, 1, 1, Wien 1997.
- Gentili 1958** G.V. Gentili, «I timbri amforari rodii nel Museo Nazionale di Siracusa», *ArchStorSir* 4 (1958), 18-95.
- Georgiadou 2005** An. Georgiadou, *Totenkult und elische Grabkeramik spätklassischer und hellenistischer Zeit*, Diss., University Studio Press, Thessaloniki 2005.
- Gericke 1970** H. Gericke, *Gefäßdarstellungen auf griechischen Vasen*, Berlin 1970.
- Gehrke 2000** H.-J. Gehrke, *Ιστορία του Ελληνιστικού Κόσμου*, μτφρ. Αγγ. Χανιώτης, εποπτεία Κ. Μπουραζέλης, εκδ. MIET, Αθήνα 2000.
- Gehrke – Wirbelauer 2004** H.-J. Gehrke – E. Wirbelauer, «Akarnania and adjacent areas», in M.H. Hansen – T.H. Nielsen, *An inventory of archaic and classical Poleis. An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation*, Oxford 2004, 351-378.
- Giardino – Merkouri 2008** C. Giardino – C. Merkouri, «Greece and Southern Italy: the “precious” connection», στο Παϊπέτης – Γιαννοπούλου 2008, 108-128.
- Goroncharovsky 1983** V.A. Goroncharovsky, «The Pergamon Workshop and its products in the Bosphorus», *SovA* 2 (1983), 117-124 (στα ρωσικά με αγγλική περίληψη).
- Grainger 1999** J. Grainger, *The League of the Aitolians*, in J. S. Boersma - W. M. Jongman – I. Morris (eds.), *Mnemosyne Supplements, Subseries, History and Archaeology of Classical Antiquity*, v. CC, Leiden – Boston - Köln 1999.
- Grandjouan 1989** C. Grandjouan, *Hellenistic ReliefMolds from the Athenian Agora*, *Hesperia Suppl.* 23, Princeton 1989.
- Grace 1934** V. Grace, «Stamped amphora handles found in 1931-1932», *Hesperia* 3 (1934), 197-310.
- Grace 1985** V. Grace, «The Middle Stoa dated by amphora stamps», *Hesperia* 54 (1985), 1-21.
- Grace – Savvatianou-Petropoulakou 1970** V.R. Grace και M. Savvatianou-Petropoulakou, «Les timbres amphoriques grecs», in P. Bruneau, *L' îlot de la Maison des Comédiens, Délos XXVII*, Paris 1970, 277-382.
- Gravani 1994** K. Gravani, «Die Keramik von Kassope. Ein vorläufiger überblick», in W. Hoepfner – E. L. Schwandner (eds.), *Haus und Stadt im klassischen Griechenland, Wohnen in der Klassischen Polis I*, München 1994 (2nd ed.), 162-172.
- Gravani 2001** K. Gravani, «Archaeological evidence from Cassope. The local Workshops of Mould-made bowls», in J. Isager (ed.), *Foundation and Destruction. Nikopolis and Northwestern Greece. The Archaeological Evidence for the City Destructions, the Foundation of Nikopolis and the Synoecism*, Monographs of the Danish Institute at Athens 3, Athens 2001, 117-145.
- Greifenhagen 1963** A. Greifenhagen, *Beitrage zur antiken Reliefkeramik*, *Jahrb. Ergangsh.* 21, Berlin 1963.
- Grzegorzólka 2010** S. Grzegorzólka, «Megarian” Bowls from the Collection of the Kerch History and Culture Reserve, Collection of Megarian Bowls, Warsozawie 2010 (αγγλικά-ρώσικά).
- Günay Tuluk 2001** G. Günay Tuluk, «Hellenistische Reliefbecher im Museum von Ephesos», in Krinzinger 2001, 51-69.
- Gürler 2003** B. Gürler, «Hellenistic Ceramic of Metropolis in Ionia: Chronology, Production and Related Cities», in Abadie-Reynal 2003, 9-16.

- Guldager Bilde 1993** P. Guldager Bilde, «Mouldmade Bowls, Centres and Peripheries in the Hellenistic World», in P. Guldager Bilde (Hrsg.), Centre and Periphery in the Hellenistic World, Studies in Hellenistic Civilization IV, Aarhus University Press 1993, 192-209.
- Guldager Bilde 2008** P. Guldager Bilde, «Ephesian-Ionian Bowls, Italo-Megarian Bowls», in S. Sande – J. Zahle (eds.), The Temple of Castor and Pollux III, Roma 2008, 187-192.
- Guldager Bilde 2011** P. Guldager Bilde, «Innovation, networks, and the success of the mouldmade bowls», in Networks in the Hellenistic World according to the Pottery in the East Mediterranean and beyond, 23-26 Februar 2011, Köln, υπό εκτύπωση.
- Hama III** A. Papanicolau-Christensen - Ch. Friis Johansen, Hama, Fouilles et recherches 1931-1938, III, 2. Les poteries hellénistiques et les terres sigillées orientales, Copenhagen 1971.
- Hammond 1986** N. Hammond, A History of Greece to 322 B.C., 3rd ed., Oxford 1986.
- Hansen 1997** M.H. Hansen, «Emporion: A Study of the Use and Meaning of the Term in the Archaic and Classical Periods», in T.H. Nielsen (ed.), Yet More Studies in the Ancient Greek Polis, Stuttgart 1997, 83-105.
- Hayes 1971** J.W. Hayes, «Four early groups from Knossos», BSA 66 (1971), 249-275.
- Hayes 1991** J.W. Hayes, The Hellenistic and Roman Pottery, Paphos III, Nicosia 1991.
- Hausmann 1959** U. Hausmann, Hellenistische Reliefbecher aus attischen und böotischen Werkstätten, Stuttgart 1959.
- Hausmann 1975** U. Hausmann, «Der Iphigenie-Becher aus dem Piräus», in Wandlungen. Studien zur antiken und neueren Kunst, Festschrift Ernst Homann-Wedeking, Munich 1975, 220-230.
- Hausmann 1977-78** U. Hausmann, «Eine pergamenische Werkstatt ? », IstMitt 27/28 (1977/1978), 213-226.
- Hausmann 1990** U. Hausmann, «Bemerkungen zu den mittellitalischen Reliefbechern», in Akten XIII, 313-314.
- Hausmann 1994** U. Hausmann, «Phasen und Werkstätten mittellitalischer Reliefbecher», Γ' ΕλλΚερ, 275-281.
- Hausmann 1996** U. Hausmann, Hellenistische Keramik. Eine Brunnenfüllung nördlich von Bau C und Reliefkeramik verschiedener Fundplätze in Olympia, OIForsch XXVII, New York 1996.
- Η' ΕλλΚερ** Η' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Ιωάννινα 2009, υπό εκτύπωση.
- Heimberg 1982** U. Heimberg, Die Keramik des Kabirions, Das Kabirenheiligtum bei Theben III, Berlin 1982.
- Hellström 1965** P. Hellström, Pottery of Classical and Later Date, Terracotta, Lamps and Glass, Labraunda. Swedish Excavations and Researches, vol. II, 1, Lund 1965 (1^η έκδοση).
- Hermany – Cassimatis – Vollkommer 1986** A. Hermany – H. Cassimatis – R. Vollkommer, s.v. «Eros», in LIMC, III, 1 (1986), 850-942.
- Heuzey 1860** L. Heuzey, Le Mont Olympe et l'Acarmanie, Paris 1860.
- Hidri 1976** H. Hidri, «Gjurme ten je punishteje qeramike ne Dyrrah», Iliria 6 (1976), 245-258 (στα αλβανικά με γαλλική περίληψη).
- Hidri 1986** H. Hidri, «Prodhimi i qeramikes vendees te Dyrrahut ne shek. VI-II p.e. sone», Iliria 1 (1986), 187-192 (στα αλβανικά με γαλλική περίληψη).
- Hidri 1988** H. Hidri, «Coupes decorees en relief de Dyrrachion», Iliria 1, 1988, 75-89, πίν. I-VIII.
- Hidri 2000** H. Hidri, «La céramique hellénistique de Dyrrës», Ε' ΕλλΚερ, 299.
- Histria XI** C. Domăneanțu, Les bols hellénistiques à décor en relief, Histria XI, Bucarest 2000.
- Hochuli-Gysel 1977** A. Hochuli-Gysel, Kleinasiatische glasierte Reliefkeramik (50 v. Chr. Bis 50 n. Chr) und ihre oberitalischen Nachahmungen, Acta Bernensia 7, Bern 1977.

- Holbing 1923-1925** M.B. Holbing, «Excavations at Sparta, 1924-1925. 5. Greek Relief-ware from Sparta. 1. Moulded Wares: Megarian Bowls», BSA XXVI (1923-1925), 277-310.
- Homann-Wedeking 1950** B. Homann-Wedeking, «A Kiln Site at Knossos», BSA 45, 1950, 165-192.
- Hübner 1993** G. Hübner, Die Appliken-keramik aus Pergamon. Eine Bildersprache im Dienst des Herrscherkultes, PF 7, Berlin-New York 1993.
- Hübner 1994** G. Hübner, «Calices Pergami und Scherbenfunde aus dem Großen Altar», Γ' ΕλλΚερ, 282-293.
- Hübner 1996** G. Hübner, Die römische Keramik von Patras, in Kolloquium Frankfurt 1996, 1-5.
- Hübner 2000** G. Hübner, «Wahl und Disposition von Schmuck. Vergleichende Gegenüberstellung von Randmotiven auf den Formschüsseln megarischer Becher und der Arretina», Ε' ΕλλΚερ, 502-506.
- Hull 1964** D. B. Hull, Hounds and Hunting in Ancient Greece, Chicago 1964.
- Θέμελης 2005** Π. Θέμελης, «Η ελληνιστική κεραμική της Μεσσήνης», ΕλλΚερ Πελοπόννησος, 95-106.
- Θέμος 1999** Α. Θέμος, «Νομός Λακωνίας. Σπάρτη. Οδός Στάουφερτ 12 (Ο.Τ. 98, οικόπεδο Ι. Ζαχαράκη)», ΑΔ 54 (1999), Β1-Χρονικά, 168-171.
- Θεσσαλία/La Thessalie 1994** Θεσσαλία. Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας 1975-1990. Αποτελέσματα και προοπτικές, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών 17-22 Απριλίου 1990, τόμοι Α-Β, Αθήνα 1994.
- Icard-Gianolio – Szabados 1992** N. Icard-Gianolio – A.-V. Szabados, s.v. «Nereides», in LIMC VI, 1 (1992), 785-824.
- Isler-Kerényi 2007** C. Isler-Kerényi, Dionysos in Archaic Greece. An Understanding through Images, translation: W.G.E. Watson, Leiden-Boston 2007.
- Ιωαννίδου 1994** Ρ. Ιωαννίδου, «Κατάλογος ευρημάτων. 1. Κεραμική. Όστρακα και αγγεία: “Μεγαρικοί” σκύφοι: K70-K133» και «“Μεγαρικοί” σκύφοι», στο Ελεύθερα ΙΙ, σελ. 87-94 και 153-155 αντίστοιχα.
- Jefremow 1995** N. Jefremow, Die Amphorenstempel des hellenistischen Knidos, München 1995.
- Jentel 1964** M.-O. Jentel, «Bols à reliefs du Pont-Euxin septentrional, au Musée du Louvre», Eirene III (1964), 115-118.
- Jentel 1968** M.-O. Jentel, CVA France 23, Louvre 15 (1968).
- Joffroy 1977** R. Joffroy, Vix et ses Trésor, Paris 1977.
- Jöhrens 1999** G. Jöhrens, Amphorenstempel im Nationalmuseum von Athen. Zu den von H.G. Lolling aufgenommenen "unedierten Henkelinschriften". Mit einem Anhang: Die Amphorenstempel in der Sammlung der Abteilung Athen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Mainz 1999.
- Jöhrens 1999 β** G. Jöhrens, «Griechische Amphorenstempel hellenistischer Zeit der Grabungen 1974–1994», in F. Rakob (Hrsg.), Karthago III, Die deutschen Ausgrabungen in Karthago, Mainz 1999, 239-258, αρ. κατ. 1-41.
- Jöhrens 2001** G. Jöhrens, «Amphorenstempel hellenistischer Zeit aus Tanais. Stempel aus den Grabungen 1993 bis 1999 sowie Nachträge und Korrekturen zu den von Šelov 1975 und 1994 publizierten Amphorenstempeln», EurAnt 7 (2001), 367-480.
- Jones 1958** F.F. Jones, «Bowls by Popilius and Lapius», in Record of the Art Museum, Princeton University, XVII (1958), 21-40, εικ. 1-12 (και Addendum στη σελ. 54).
- Καθάρριου 2002** Κ. Καθάρριου, Το εργαστήριο του ζωγράφου του Μελεάγρου και η εποχή του. Παρατηρήσεις στην αττική κεραμική του πρώτου τέταρτου του 4^{ου} αι. π.Χ., διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2002.
- Kahil – Icard-Gianolio – De Bellefonds 1992** L. Kahil – N. Icard-Gianolio – P.-L. De Bellefonds, s.v. «Leda», in LIMC VI, 1 (1992), 231-246.

- Κακαβογιάννης 1980** Ε. Κακαβογιάννης, «'Όμηρικοί σκύφοι' Φερών Θεσσαλίας», ΑΑΑ XIII, 1980, 262-284.
- Καλλιγιάς 1980** Π.Γ. Καλλιγιάς, «Το ιερό του Απόλλωνα Υπετελεύα στη Λακωνία», Λακωνικές Σπουδές 5 (1980), 10-30.
- Καλτσάς 1990** Ν. Καλτσάς, «Από τα ελληνιστικά νεκροταφεία της Πύλου», ΑΔ 38 (1983), Α' - Μελέτες, Αθήνα 1990, 1-77.
- Καλλιπολίτης 1956** Β.Γ. Καλλιπολίτης, «Η διονυσιακή σαρκοφάγος του Μουσείου Ιωαννίνων», ΑΕ 1956, 14-31.
- Καραμήτρου-Μεντεσιδή 1999** Γ. Καραμήτρου-Μεντεσιδή, Βόιον-Νότια Ορεστίς. Αρχαιολογική έρευνα και ιστορική τοπογραφία, Θεσσαλονίκη 1999.
- Καραμήτρου-Μεντεσιδή 1999 β** Γ. Καραμήτρου-Μεντεσιδή, «Νομός Κοζάνης. Πολύμυλος», ΑΔ 54 (1999), Β2-Χρονικά, 627.
- Karusu 1975** S. Karusu, «Eine Bronzestatuette des Dionysos aus Ätolien», in Wandlungen. Studien zur antiken und neuer Kunst, Ernst Homann-Wedeking gewidmet (1975), 205-216.
- Κατωπόδης 1990** Γερ. Σ. Κατωπόδης, Αιτωλική Συμπολιτεία, τόμοι Α'-Β', Αργίριο 1990 (β' έκδοση).
- Κατωπόδης 2000** Γ.Σ. Κατωπόδης, Αρχαία Ακαρνανία, Αθήνα 2000.
- Κεραμόπουλος 1932** Α. Κεραμόπουλος, «Ανασκαφαί και έρευνα εν τη Άνω Μακεδονία», ΑΕ 1932, 48-133.
- Keller 1980** W. Keller (Hrsg.), Der Tanz in der Antike, 1980.
- Kenrick 1985** P.M. Kenrick, Excavations at Sidi Krebish Benghazi (Berenice), III, 1. The Fine Pottery, Libya Antiqua, Suppl. V, Tripoli 1985.
- Kerameikos XI** I. Scheibler, Die Griechischen Lampen, Kerameikos XI, Berlin 1976.
- Κεφαλίδου 1996** Ευρ. Κεφαλίδου, Νικητής. Εικονογραφική μελέτη του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού, διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 1996.
- Kirsten 1937** E. Kirsten, s.v. «Oiniadai», in RE 17.2 (1937), 2204-2228.
- Klaffenbach 1932** G. Klaffenbach, IG IX 1¹, Inscriptiones Graeciae. Inscriptiones Aetoliae, Berlin 1932.
- Kleine 1979** J. Kleine, «Milet. Bericht über die Arbeiten im Südschnitt an der hellenistischen Stadtmauer 1968-1973», IstMitt. 29 (1979), 109-159.
- Kleiner 1976** F.S. Kleiner, «The Agora Excavations and Athenian Bronze Coinage, 200-86 B.C.», Hesperia 45 (1976), 1-40.
- Knapp 1876** P. Knapp, Nike in der Vasenmalerei, Tübingen 1876.
- Kolloquium Frankfurt 1996** M. Herfort-Koch – U. Mandel – U. Schädler (Hrsg.), Hellenistische und kaiserzeitliche Keramik des östlichen Mittelmeergebietes, Kolloquium Frankfurt 24.-25. April 1995, Frankfurt 1996.
- Koehler 1978** C.G. Koehler, Corinthian A and B Transport Amphoras, αδημ. διδ. διατρ. Princeton 1978.
- Kögler 2000** P. Kögler, «Hellenistische Reliefkeramik aus Knidos», Ε' ΕλλΚερ, 189-194.
- Kossatz 1986** A.U. Kossatz, «Hellenistische Reliefbecher aus Milet», in W. Müller-Wiener (Hrsg.), Milet 1889-1980, Ergebnisse, probleme und Perspektiven einer Ausgrabung, Kolloquium Frankfurt am Main 1980, IstMitt, Beih. 31, Tübingen 1986, 141-155.
- Kossatz 1990** U. Kossatz, Funte aus Milet I. Die Megarischen Becher, Milet V, 1, 1990.
- Κόλια 1998** Ερ. Κόλια, «Ναύπακτος, Λεωφόρος Αντιρρίου, οικόπεδο Γ. Παπαθεοδώρου», ΑΔ 53 (1998), Β'1-Χρονικά, 282, πιν. 107 γ.
- Κόλια 2006** Ε.-Ι. Κόλια, Ελληνιστική κεραμική από τη Νάξο, διδ. διατριβή, Αθήνα 2006.
- Κόλια 2006 β** Ε.-Ι. Κόλια, «Ταφικά σύνολα από τη Ναύπακτο», ΣΤ' ΕλλΚερ, 535-546.

- Κόλια 2011** Ε.-Ι. Κόλια, «Κεραμική με ανάγλυφη διακόσμηση από αποθέτη στο Αίγιο», Ζ' ΕλλΚερ, υπό εκτύπωση.
- Κόλια – Σαράντη 2004** Ε. Κόλια - Ε. Σαράντη, «Τα νεκροταφεία της κλασικής και ελληνιστικής Ναυπάκτου», Β' Αιτωλοακαρνανίας, 231-242.
- Κόλια – Σταυροπούλου-Γάτση 2004** Ε. Κόλια – Μ. Σταυροπούλου-Γάτση, «Το βόρειο νεκροταφείο των αρχαίων Πατρών: οικόπεδα οδών Νόρμαν-Κωνσταντινουπόλεως και Κατερίνης 14-16», ΕλλΚερ Πελοπόννησο, 47-58..
- Κολώνας 1988** Λ. Κολώνας, «Νέα Πλευρώνα», ΑΔ 43 (1988), Β'1-Χρονικά, 173.
- Κολώνας 1992** Λ. Κολώνας, «Ανασκαφή Ονιαδών. Τα νεώρια», Αρχαιογνωσία 6 (1989-90), 1992, 153-158.
- Κολώνας 1993** Λ. Κολώνας, «Νέα Πλευρώνα», ΑΔ 48 (1993), Β'1-Χρονικά, 140.
- Κολώνας 1995** Λ. Κολώνας, «Ανασκαφές στην Αιτωλοακαρνανία», στο Η Ελλάδα μέσα από τις πρόσφατες αρχαιολογικές ανασκαφές, Πρακτικά επιμορφωτικού σεμιναρίου ξεναγών, εκδ. Ε.Ο.Τ., Αθήνα 1995, 109-113.
- Κολώνας 1996** Λ. Κολώνας, «Στράτος», ΑΔ 51 (1996), Β'1-Χρονικά, 241.
- Κολώνας 1998** Λ. Κολώνας, «Μνημεία και ανασκαφές, Μνημεία της Αιτωλοακαρνανίας», Επτά Ημέρες (ένθετο εφημ. Η Καθημερινή) στις 27-10-1998, 14-17.
- Κολώνας 1999** Λ. Κολώνας, Μουσείο Αιγίου, εκδ. ΤΑΠΑ, Αθήνα 1999.
- Κολώνας 2004** Λ. Κολώνας, «Τα αγροτικά ιερά της Αιτωλοακαρνανίας», Β' Αιτωλοακαρνανίας, 267-292.
- Κολώνας 2006** Λ. Κολώνας, «Οινιάδες. Θέατρο και νεώσοικοι. Οι πρόσφατες ανασκαφές», Α' Σύνοδος, 483-492.
- Κολώνας 2008** Λ. Κολώνας, Αρχαίοι Οινιάδες, εκδ. ΤΑΠΑ (οδηγός του αρχαιολογικού χώρου), Αθήνα 2008.
- Κολώνας – Σαράντη 1994** Λ. Κολώνας – Φ. Σαράντη, «Ναύπακτος, Οδός Φαρμάκη και Βαρδακούλα (Ο.Τ. 128, οικόπ. Ευ. Κοτίνη)», ΑΔ 49 (1994), Β'1-Χρονικά, 245.
- Kotitsa 1996** Z. Kotitsa, Hellenistische Tonpyxiden. Untersuchung zweier hellenistischer Typen einer Keramikform, Mainz 1996.
- Kotitsa 1998** Z. Kotitsa, Hellenistische Keramik im Martin von Wagner Museum der Universität Würzburg, Würzburg 1998.
- Κούκουβου 2006** Α. Κούκουβου, «Επιτύμβια στήλη θηριομάχου από τη Βέροια», ΑΑΑ 39 (2006), 163-166.
- Kraus 1951** T. Kraus, Megarische Becher in Römisch-germanischen Zentralmuseum zu Mainz, Mainz 1951.
- Kraus 1953-54** T. Kraus, «Zwei Reliebecher in Florenz», RM 60-61 (1953-54), 75-84.
- Krauskopf – Simon 1997** I. Krauskopf – E. Simon, s.v. «Mainades», in LIMC VIII (1997), 781-794 και 796-803.
- Krinzinger 2001** F. Krinzinger (ed.), Studien zur hellenistischen Keramik in Ephesos, Österreichisches Archäologisches Institut, Heft 2, Wien 2001.
- Κρανώτη 1997** Λ. Κρανώτη, «'Αβδηρα: τόπος παραγωγής ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής», στον τόμο Αρχαία Θράκη-Πρακτικά του 2ου Διεθνούς Συμποσίου Θρακικών Σπουδών, Κομοτηνή 1997, 789-806.
- Künzl 2002** S. Künzl, Ein Komplex von Formschüsseln für megarische Becher. Die «Mainzer Werkstatt», Mainz 2002.
- Künzl 2004** S. Künzl, «Eine kleinasiatische Werkstattgruppe von Formschüsseln zur Herstellung von Megarischen Bechern», ΣΤ' ΕλλΚερ, 737-738.
- Κυπαρίσσης – Φιλαδέλφους 1912** Ν. Κυπαρίσσης – Α. Φιλαδέλφους, Ανασκαφαί εν Κεφαλληνία κατά το θέρος του έτους 1912, ΠΑΕ 1912, 112-114.

- Κυπαρίσσης – Φιλαδέλφους 1933** Ν. Κυπαρίσσης – Α. Φιλαδέλφους, «Ανασκαφαί εν Κεφαλληνία», ΑΕ 1933, 111-112.
- Κυριακού 1994** Δ. Κυριακού, «Ελληνιστική κεραμική από τα νεκροταφεία της Πάτρας», Γ΄ ΕλλΚερ, 185-195.
- Κυριάκου 1998** Αθ. Κυριάκου, Ανασκαφικά σύνολα από το ιερό της Εύκλειας στη Βεργίνα: οι πήλινοι λύχνοι και οι ανάγλυφοι σκύφοι, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1998.
- Λαζαρίδης 1971** Δ. Λαζαρίδης, «Ανασκαφαί και έρευναι εις Αμφίπολιν», ΠΑΕ 1971, 50-62.
- Ladstätter 2001** S. Ladstätter – C. Lang-Auinger, «Zur Datierung und kunsthistorischen Einordnung einer Apollon Kitharodos-Statuette», in Krinzinger 2001, 71-82.
- Λακάκη- Marchetti 2000** Μ. Λακάκη-Marchetti, «Σωστικές ανασκαφές στην Κάτω Αχαγιά», in A.D. Rizakis (ed.), Paysages d' Achaïa II. Actes du colloque international: Dymaia et Bouprasia, Kato Achaïa, 6-8 Octobre 1995, Μελετήματα 29, Athenes 2000, 113-121.
- Lakakis – Rizakis 1992** Μ. Lakakis – Α. D. Rizakis, «Dyme, cite Acheenne: son Histoire a la lumiere des fouilles recentes», in A.D. Rizakis (Hrsg.), Paysage d' Achaïa I. Le bassin du Peiros et la plaine occidentale, Μελετήματα 15, Athenes – Paris 1992, 77-100.
- Lang 1994** F. Lang, «Veränderungen des Siedlungsbildes in Akarnanien von der Klassisch-hellenistischen zur römischen zeit», Klio 76 (1994), 239-254.
- Lang 2004** F. Lang, «Ελληνογερμανικές επιφανειακές έρευνες στην Ακαρνανία», Β΄ Αιτωλοακαρνανίας, 175-177.
- Lang et al. 2007** F. Lang – E.-L. Schwandner – P. Funke – L. Kolonas – S. Jahns – A. Vött, «Interdisziplinäre Landschaftsforschungen im westgriechischen Akarnanien», AA 2007, 95-213.
- Langlotz 1932** E. Langlotz, Griechische Vasen in Würzburg, München 1932.
- La Rosa 1990** V. La Rosa, «Ceramiche ellenistiche da Festos: Per il problema della distruzione finale della citta», Β΄ ΕλλΚερ, 160-166.
- La Thessalie 1979** La Thessalie, Actes de la Table-Ronde 21-24.7.1975, Lyon 1979.
- Lattimore 1976** S. Lattimore, The marine thiasos in Greek Sculpture, 1976.
- Laumonier 1973** A. Laumonier, «Bols hellénistiques à reliefs: un bâtard gréco-italien», BCH Suppl. I, Études déliennes (1973), 253-262.
- Laumonier 1977** A. Laumonier, La céramique hellénistique à reliefs, I: Ateliers ‘‘ioniens’’, Délos XXXI, Paris 1977.
- Lawall 2004** M.L. Lawall, «Archaeological Context and Aegean Amphora Chronologies: A Case Study of Hellenistic Ephesos», in J. Eiring – J. Lund (eds.), Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of the International Colloquim at the Danish Institute at Athens (September 26–29, 2002), Aarhus 2004, 171-188.
- Lawall 2007** M. Lawall, «Hellenistic stamped Amphora Handles», in V. Mitsopoulos-Leon – C. Lang-Auinger (eds.), Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos. 2. Teil: Funde klassischer bis römischer Zeit, Wien 2007, 28-60.
- Lehmann-Hartleben 1923** K. Lehmann-Hartleben, Die antike Hafanlagen des mittelmeeeres, Klio-Beiheft 14, Leipzig 1923.
- Ley 2008** Judith Ley (γεν. Bartel), Stadtbefestigungen in Akarnanien. Ein bauhistorischer Beitrag zur urbanen Entwicklungs-geschichte einer antiken Landschaft, Diss., Technische Universität-TU Berlin, Fakultät VI, Institut für Architektur, Berlin 2008.
- Leake 1835** W.M. Leake, Travels in northern Greece, vol. III (of vol. 4), London 1835.
- Λιάμπη 2009** Κ. Λιάμπη, «Πολιτική ιστορία της Ηπείρου, της Ακαρνανίας και των νησιών του Ιονίου πελάγους κατά την ελληνιστική περίοδο», ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα, 11-45 (κυρίως σελ. 24-30: Ακαρνανία, Ακαρνανικό Κοινό).

- Lorentz 1936** F.v. Lorentz, «Thyrsos», RE 6 VI A/1 (1936), 747-752.
- Love 1973** I.C. Love, «A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972», AJA 77 (1973), 413-424.
- Mandel 1988** U. Mandel, Kleinasiatische Reliefkeramik der mittleren Kaiserzeit, Die «Oinophorengruppe» und verwandtes, Berlin-New York 1988.
- Μαρκουλάκη 1997** Σ. Μαρκουλάκη, «Αγγεία με ανάγλυφα εμβλήματα από τη δυτική Κρήτη», στο ΕλλΚερ Κρήτη, 81-101.
- Μαρκουλάκη – Νινιού-Κινδελή 1994** Σ. Μαρκουλάκη – Β. Νινιού-Κινδελή, «Αντιπροσωπευτικές ομάδες ελληνιστικής κεραμικής από ταφικά σύνολα του Νομού Χανίων», ΕλλΚερ Αιγαίο, 208-221.
- Margreiter 1988** I. Margreiter, Die Kleinfunde aus dem Apollon-Heiligtum, Alt-Ägina II, 3, Mainz am Rhein 1988.
- Massoul 1935** M. Massoul, CVA France 13, Musée National de Sèvres, Paris 1935.
- Μαστροκόστας 1960** Ε. Μαστροκόστας, «Ανασκαφή του Ωδείου Πατρών», ΑΔ 16 (1960), Χρονικά, 138-144, πιν. 119-121.
- Μαστροκόστας 1961-62** Ευθ. Μαστροκόστας, «Ναύπακτος», ΑΔ 17 (1961-62), Β'-Χρονικά, 183-184.
- Μαστροκόστας 1963** Ε. Μαστροκόστας, «Στράτος», ΑΔ 18 (1963), Β'-Χρονικά, 148.
- Μαστροκόστας 1966** Ε. Μαστροκόστας, «Στράτος», ΑΔ 22 (1966), Β'2-Χρονικά, 322.
- Μαστροκόστας 1967** Ε. Μαστροκόστας, «Πλευρών», ΑΔ 22 (1967), Β'-Χρονικά, 320-321.
- Μαστροκόστας 1968** Ε. Μαστροκόστας, «Αρχαιότητες Αχαΐας», AAA 1 (1968), 136-138.
- Μαρινάτος 1933** Σ. Μαρινάτος, «Αι εν Κεφαλληνία ανασκαφαί Goekoop 2», ΑΕ 1933, 97-98.
- Matz 1968** Fr. Matz, Die dionysischen Sarkophage I-IV, Berlin 1964-1975.
- Marabini-Moevs 1962** M.T. Marabini-Moevs, «The Dating of the Italian Megarian Bowls in the light of the Findings from Cosa», AJA 66 (1962), 198 κ. εξ.
- Marabini-Moevs 1980** M.T. Marabini-Moevs, «Italo-Megarian Ware at Cosa», in T.V. Buttrey – M.T. Marabini-Moevs, Cosa: The coins and Italo-Megarian Ware at Cosa, Memoirs of the American Academy in Rome 34 (1980), 169-228.
- Marek 1984** Chr. Marek, Die Proxenie, Frankfurt am Main – Bern – New York 1984.
- Massa 1992** M. Massa, La ceramica ellenistica con decorazione a rilievo della Bottega di Efestia, Monografie della Scuola archeologica di Atene e delle Missioni italiani in Oriente V, Roma 1992.
- Massa 1997** M. Massa, «La ceramica ellenistica con decorazione a rilievo della Bottega di Efestia», Δ' ΕλλΚερ, 345-351.
- Mayer-Schlichtmann 1988** C. Meyer-Schlichtmann, Pergamenische Sigillata aus Pergamon, Berlin – New York 1988.
- Metzger 1951** H. Metzger, Les representations dans la céramique attique du IVe siècle, BEFAR 172, Paris 1951.
- Metzger 1969** I.R. Metzger, Die Hellenistische Keramik in Eretria, Eretria II, Ausgrabungen und Forschungen, Bonn-Berlin-Bern 1969.
- Metzger 1971** I.R. Metzger, «I. Piraeus-Zisterne», ΑΔ 26 (1971), Α' - Μελέτες, 41-94.
- Metzger 1997** I.R. Metzger, «Die Keramik aus dem Raum B von Gebäude I in Eretria», Δ' ΕλλΚερ, 32-40.
- Miltner 1935** F. Miltner, s.v. «Neorion», RE 16.2 (1935), 2471-2474.
- Mingazzini 1971** P. Mingazzini, Catalogo dei vasi della collezione Augusto Castellani II, 1971.

- Mitsopoulos-Leon 1972-1975** V. Mitsopoulos-Leon, «Zur Keramik aus Aigeira», *ÖJh* 50 (1972-1975), Grabungen, 17-31.
- Mitsopoulos-Leon 1975** V. Mitsopoulos-Leon, Toepferateliers in Ephesos, in *Pro Arte Antiqua: Festschrift H. Kenner, II*, Sonderschriften des ÖAI 18, Wien 1975, 247-251.
- Mitsopoulos-Leon 1984** V. Mitsopoulos-Leon, «Zur Verehrung des Dionysos in Elis», *AM* 99 (1984), 275-290.
- Mitsopoulos-Leon 1996** V. Mitsopoulos-Leon, «Krateriskoi und ein Teller mit Reliefdekor: eine Gefäßgruppe aus Lousoi», *ÖJh* 65 (1996), Beibl., 185-206.
- Mitsopoulos-Leon υπό εκτύπωση** V. Mitsopoulos-Leon, «Untersuchungen zu Keramik-produktion und Import in Lousoi, erste Schritte», *Ζ' ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Mitsopoulos-Leon – Glaser 1984** V. Mitsopoulos-Leon – F. Glaser, «Lousoi 1983», *ÖJh* 55 (1984), Beibl., 133-154.
- Μιτάκης 1986** Δ. Μιτάκης, *Οινιάδες-Κατοχή, Πάτρα 1986*.
- Morel 1976** J.-P. Morel, «Céramiques d' Italie et céramique hellénistiques (150-30 av. J.-C.)», in Paul Zanker (Hrsg.), *Hellenismus in Mittelitalien, Kolloquium in Göttingen vom 5. bis 9. Juni 1974*, *Abh. Wiss. Ak.* 97, Göttingen 1976, 471-501.
- Morgan – Hall 1992** C. Morgan – J. Hall, «Αχαϊκές πόλεις και αχαϊκός αποικισμός», in A.D. Rizakis (Hrsg.), *Paysage d' Achaia I. Le bassin du Peiros et la plaine occidentale, Μελετήματα 15*, Athenes – Paris 1992, 105-112.
- Moschos 2000** I. Moschos, «The cemetery of Ancient Chalkis (Aitolia). Recent Rescue Excavation», in S. Isager – I. Nielsen (eds.), *Proceedings of the Danish Institute at Athens, III*, Athens 2000, 291-301.
- Moustaka – Goulaki-Voutira – Grote 1992** A. Moustaka – A. Goulaki-Voutira – U. Grote, s.v. «Nike», in *LIMC VI, 1* (1992), 850-904.
- Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη 1994** Έ. Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη, «Από την ελληνιστική κεραμική της αιτωλικής Καλλιπόλεως», *Γ' ΕλλΚερ*, 46-55.
- Murray 1982** M.W. Murray, *The Coastal Sites of Western Akarnania. A Topographical-Historical Survey*, Diss., University of Pennsylvania, Michigan 1982.
- Murray 1985** W.M. Murray, «The location of Nasos and its place in history», *Hesperia* 54 (1985), 97-108.
- Nassioula 2009** M. Nassioula, «Εκπτώτα Εκπώματα – Erotic Grammatica Vases», in Stampolidis – Tassoulas 2009, 58-69.
- Νεραντζής 2001** I. Νεραντζής, *Η χώρα των Αιτωλών: συμβολή στη γεωπολιτική της οργάνωση*, διδ. διατριβή, εκδ. Ίφιτος, Αγρίνιο 2001.
- Νεραντζής 2007** I. Νεραντζής, *Ιστορική Αρχαιολογία Ναυπάκτου*, εκδ. Ίφιτος, Αγρίνιο 2007.
- Neugebauer 1938** K.A. Neugebauer (Hrsg.), *Antiken in deutschen Privatbesitz: Festschrift zum fünfundzwanzigjährigen Bestehen der Vereinigung*, Berlin 1938.
- Νικόπολις Β'** Β' Διεθνές Συνέδριο για την αρχαία Νικόπολη, Πρέβεζα 2002, Πρέβεζα 2007, Τόμοι I και II.
- Noack 1916** F. Noack, «Zwei mehrmonatliche reisen in Aetolien und Akarnanien. Befestigte griechische Stadte in Aitolien und Akarnanien», *AA* 31 (1916), 215-224.
- Ντούζουγλη 1994** Α. Ντούζουγλη, «Νομός Λευκάδας. Θέση Τσιχλιμού (τμήμα Βόρειου Νεκροταφείου), οικόπεδο Μ. Μορφέση», *ΑΔ* 49 (1994), Β2-Χρονικά, 389.
- Oost 1954** S. Oost, *Roman Policy in Epirus and Acarnania in the Age of the Roman Conquest of Greece*, Dallas 1954.
- Oppermann 1994** M. Oppermann, s.v. «Periboia I», in *LIMC VII, 1* (1994), 321-322.

- Oswald – Davis Pryce 1966** F. Oswald – T. Davis Pryce, *An Introduction to the Study of the Terra Sigillata treated from a chronological standpoint*, London – New York 1966.
- Otto 1934** W.F. Otto, *Dionysos. Mythos und Kultus*, Frankfurt am M. 1934.
- Paczyńska 2000** K. Paczyńska, «Czarki megaryjskie z Tanais (Megarian Bowls from Tanais, South Russia)», *Studia i materiały archeologiczne* 10 (2000), 159-168 (στα ρώσικα με αγγλική περίληψη).
- Pagenstecher 1909** R. Pagenstecher, *Die calenische Reliefkeramic*, Berlin 1909.
- Παϊπέτης – Γιαννοπούλου 2008** Σ.Α. Παϊπέτης – Χ. Γιαννοπούλου (επιμ.), *Πολιτισμική αλληλογονιμοποίηση Νότιας Ιταλίας και Δυτικής Ελλάδας μέσα από την ιστορία*, εκδ. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα 2008.
- Παππά 1982** Β. Παππά, «Όστρακα “μεγαρικά” από την Αμοργό (Λεύκες-Αγία Ειρήνη)», *Δωδώνη* 11 (1982), 289-308.
- Παππά 1994** Β. Παππά, «Από την ελληνιστική κεραμική της Μινώας», *ΕλλΚερ Αιγαίο*, 82-99.
- Παππά 1996** Β. Παππά, *Ανάγλυφη κεραμική από την Μινώα Αμοργού. Συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής κεραμικής από το Αιγαίο*, αδημ. διδ. διατριβή, Ιωάννινα 1996.
- Παππά 1997** Β. Παππά, «Εργαστήρια παραγωγής “μεγαρικών” σκύφων στην Αμοργό», *Δ’ ΕλλΚερ*, 352-358.
- Παππά 2000** Β. Παππά, «Μινώα Αμοργού. Ελληνιστική κεραμική απο την τομή στο βόρειο τοίχο του Γυμνασίου», *Ε’ ΕλλΚερ*, 105-114.
- Παπαποστόλου 1972** Ι. Παπαποστόλου, «Καλυδών», *ΑΔ* 27 (1972), Β’-Χρονικά, 434-436.
- Παπαποστόλου 1978** Ι. Παπαποστόλου, «Ναύπακτος», *ΑΔ* 33 (1978), Β’1-Χρονικά, 165.
- Παπαποστόλου 2008** Ι.Α. Παπαποστόλου, «Θέρμος», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, 408-413.
- Παπακωνσταντίνου 2000** Μ.-Φ. Παπακωνσταντίνου, «Τα ελληνιστικά λυχνάρια του Εχίνου», *Ε’ ΕλλΚερ*, 333-344.
- Παπακώστα 1991** Λ. Παπακώστα, «Παρατηρήσεις σχετικά με την τοπογραφία του αρχαίου Αιγίου», στο Α.Δ. Ριζάκης (επιμ.), *Αρχαία Αχαΐα και Ηλεία, Πρώτο Διεθνές Συμπόσιο, Αθήνα, 19-21 Μαΐου 1989, Μελετήματα* 13, Αθήνα 1991, 238-239.
- Παπαχατζής 1974** Ν. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, τόμ. Ι, Αττικά*, Αθήνα 1974.
- Παπουτσή-Wladyka 1994** Ε. Παπουτσή-Wladyka, «Ελληνιστική κεραμική από την πολωνική ανασκαφή στην Πάφο της Κύπρου. Δεξαμενη W / 73», *Γ’ ΕλλΚερ*, 257-268.
- Παπουτσή-Wladyka 1995** Ε. Παπουτσή-Wladyka, *New Pafos*, 1995.
- Παντερμαλής 1971** Δ. Παντερμαλής, «Δίον», *ΑΔ* 26 (1971), Β2-Χρονικά, 400-402.
- Παντερμαλής 2009** Δ. Παντερμαλής, «Δίον. Ιστορικά και λατρευτικά», στον τόμο *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και στη Θράκη, 20 χρόνια (Επετειακός τόμος)*, Θεσσαλονίκη 2009, 261-271.
- Parlasca 1955** K. Parlasca, «Das Verhältniss der Megarischen Becher zur alexandrischen Kunsthandwerk», *JdI* 70 (1955), 129-154.
- Parlasca 1982** K. Parlasca, «Zur hellenistischen Reliefkeramik Kleinasiens», *BABesch* 57 (1982), 176-177.
- Pieridou 1969** A. Pieridou, «Hellenistic pottery from Cyprus», *RDAC* 1969, 64-70.
- Πέππα-Παπαϊωάννου 1987-88** Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου, «Πήλινα αναθηματικά πλακίδια από τη Βοϊδοκοιλιά Μεσσηνίας», *Πρακτικά Γ’ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα 1985, Αθήνα 1987-88*, 264 κ. εξ.
- Peignard 1997** A. Peignard, «La vaisselle de la Maison des Sceaux, Delos», *Δ’ ΕλλΚερ*, 313-314.
- Peignard-Giros 2000** A. Peignard-Giros, «La céramique trouvée dans les fosses du péribole Est du sanctuaire d’ Apollon à Délos», *Ε’ ΕλλΚερ*, 131-136.

- Peloponnes 2001** V. Mitsopoulou-Leon (Hrsg.), Forschungen in der Peloponnes. Akten des Symposions anlässlich der Feier «100 Jahre Österreichisches Archäologisches Institut Athen», Athen 5-7 März 1998, Österreichisches Archäologisches Institut, Sonderschriften Band 38, Athen 2001.
- Perdrized 1908** P. Perdrized, Monuments figurés, FD V (1908).
- Πετρόπουλος 1991** Μιχ. Πετρόπουλος, «Η Αιτωλοακαρνανία κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο», Α΄ Αιτωλοακαρνανίας, 93-125.
- Πετρόπουλος 1999** Μιχ. Πετρόπουλος, Τα εργαστήρια των ρωμαϊκών λυχναριών της Πάτρας και το Λυχνομαντείο, διδακτ. διατριβή, εκδ. Τ.Α.Π.Α., Αθήνα 1999.
- Πετρόπουλος 2005** Μ. Πετρόπουλος, «Η Ελληνιστική κεραμική της Πελοποννήσου», ΕλλΚερ Πελοπόννησο, Αθήνα 2005, 23-28.
- Πετρόπουλος 2007** Μ. Πετρόπουλος, «Νικόπολις – Πάτρα μέσω Αιτωλοακαρνανίας», στο Νικόπολις Β΄, Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου για τη Νικόπολη (11-15 Σεπτεμβρίου 2002), Πρέβεζα 2007, 175-211.
- Πετρόπουλος 2008** Μ. Πετρόπουλος, «Η Αχαΐα και οι αποικίες της στην Κάτω Ιταλία», στο Παϊπέτης – Γιαννοπούλου 2008, 8-14.
- Πέτσας 1963** Φ. Πέτσας, «Ανασκαφαί Κοζάνης», ΠΑΕ 1963, 58.
- Πέτσας 1965** Φ. Πέτσας, «Ανασκαφαί Κοζάνης», ΠΑΕ 1965, 31.
- Πέτσας 1971** Φ. Πέτσας, «Αγρίνιο», ΑΔ 26 (1971), Β΄2 - Χρονικά, 321.
- Pergamon XI** O. Ziegenhaus – G. de Luca, Das Asklepieion, 1. Der südliche Temenosbezirk in hellenistischer und frühromischer Zeit, AvP XI, 1, Berlin 1968.
- Pierobon 1985** R. Pierobon, «La ceramica e la vita della città. Le coppe a rilievo ellenistiche», BdA Suppl. 31-32 (1985), 83-92.
- Pierobon-Benoit 1997** R. Pierobon-Benoit, «Coppe ellenistiche a rilievo da Iasos: un bilancia», Δ΄ ΕλλΚερ, 371-380.
- Πλιάκου 1999** Γ. Πλιάκου, «Ελληνιστική κεραμική από τα νεκροταφεία της αρχαίας Λευκάδας», ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα, 191-210.
- Πλιάκου 1999 β** Γ. Πλιάκου, «Δύο ελληνιστικοί τάφοι στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων», ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα, 145-152.
- Pliakou 2001** G. Pliakou, “Leukas in the Roman Period”, in J. Isager (ed.), Foundation and Destruction. Nikopolis and Northwestern Greece. The Archaeological Evidence for the City Destructions, the Foundation of Nikopolis and the Synoecism, Monographs of the Danish Institute at Athens 3, Athens 2001, 147-161.
- Pnyx II** G.R. Edwards, «Hellenistic Pottery», in L. Talcott – B. Philippaki – G. R. Edwards – V.R. Grace, Small Objects from the Pnyx II, Hesperia Suppl. 10, Princeton, N.J. 1956, 79-112.
- Pochmarski 1990** E. Pochmarski, «Dionysische Gruppen. Eine Typologie Untersuchung zur Geschichte des Stützmotivs», ÖJh 29 (1990), 47-52.
- Pollitt 1994** J.J. Pollitt, Η τέχνη στην ελληνιστική εποχή, μτφρ. Ανδρ. Γκαζή, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1994.
- Πορτελάνος 1998** Α. Πορτελάνος, Οι αρχαίες αιτωλικές οχυρώσεις, αδημ. διδ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1998.
- Powell 1904 α** B. Powell, «Oeniadae: I. History and topography», AJA 8 (1904), 137-173.
- Powell 1904 β** B. Powell, «Oeniadae: II. The Theatre», AJA 8 (1904), 174-201.
- Powell 1904 γ** B. Powell, «Oeniadae: III. The small Temple», AJA 8 (1904), 202-206.

- Powell 1904 δ** B. Powell, «Oeniadae: IV. The Building on the Hill», *AJA* 8 (1904), 207-215.
- Προσκυνητοπούλου 1997** P. Προσκυνητοπούλου, «Σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση απο την Ήλιδα. Νεότερες ανασκαφές 1960-1983», *ΑΔ* 47-48 (1992-93), *Α΄ - Μελέτες*, Αθήνα 1997, 83-164.
- Προσκυνητοπούλου 2000** P. Προσκυνητοπούλου, «Ελληνιστική κεραμική από την αρχαία Επίδαυρο», *Ε΄ ΕλλΚερ*, 400-401.
- Pritchett 1989** K. Pritchett, The route of Philip's March on Thermon in 218 B.C., *Studies in Ancient Greek Topography* VI, 1989.
- Pritchett 1991** K. Pritchett, Further Exploretions of Philip's March on Thermon in 218 B.C., *Studies in Ancient Greek Topography* VII, 1991.
- Puppo 1995** P. Puppo, Le coppe megaresi in Italia, *Studia Archaeologica* 78, Roma 1995.
- Puppo 2004** P. Puppo, «Attestazioni di ceramica megarese nell' alto Adriatico», *ΣΤ΄ ΕλλΚερ*, 593-604.
- Puppo – Mosca 2000** P. Puppo – F. Mosca, «La ceramica megarese a Cipro. Ritrovamenti ed individuazione di officine», *Ε΄ ΕλλΚερ*, 461-476.
- Rabinovitch 1947** M. Rabinovitch, *Der Delphin in Sage und Mythos der Griechen*, Dornach-Basel 1947.
- Rankov 2006** B. Rankov, «Ancient Mediterranean Ship Sheds», in O. Grimm, *Grossbootshaus – Zentrum und Herrschaft, Zentral-platzforschung in der nordeuropäischen Archäologie (1.-15. Jahrhundert)*, Berlin-New York 2006, 249-264.
- Randsborg 2002** K. Randsborg (ed.), *Kephallonia: Archaeology and History: The Ancient Greek Citles*, *ActaArch* 73, 1-2, Copenhagen 2002.
- Radt – De Luca 2003** W. Radt – G. De Luca, «Grabungen im Fundament des Pergamonaltars. Grobe Keramik-Graue Sondergruppe-Lampen», in *Abadie-Reynal* 2003, 3-8.
- Reader 1983** J. Reader, Priene: Funde aus einer griechischen Stadt im Berliner Antikenmuseum», in *Bilderheft der Staatlichen Museen Preussischer Kulturbesitz*, Heft 45/46, Berlin 1983.
- Reader 1986** J. Reader, «Hellenistische Reliefamphoren», in E. Böhr und W. Martini (Hrsg.), *Studien zur Mythologie und Vasenmalerei, Festschrift für Konrad Schauenburg zum 65. Geburtstag am 16. April 1986*, Mainz am Rhein 1986, 203-208.
- Reisner et al. 1924** G. Reisner – C. Fisher – D. Lyon, *Excavations at Samaria*, Cambridge 1924.
- Rizakis 1998** A.D. Rizakis, *Achaïe II – La cité de Patras: Épigraphie et Histoire*, *Μελετήματα* 25, Athènes 1998.
- Rizakis 2008** A.D. Rizakis, *Achaïe III – Les cités Achéennes: Épigraphie et Histoire*, *Μελετήματα* 55, Athènes – Paris 2008.
- Robert 1890** C. Robert, *Die Homerische Becher*, *Berliner Winckelmannsprogramme* 50, Berlin 1890.
- Robert 1971** L. Robert, *Les Gladiateurs dans l' Orient Grec*, Paris 1940.
- Rogl 1993** Ch. Rogl, *Hellenistische Reliefbecher aus der Stadt Elis, unter Einschluss von Lampen, Unguentarien und Webgewichten*, Magisterarbeit, Universität Salzburg 1993.
- Rogl 1996** Ch. Rogl, «Hellenistische Reliefbecher aus der Stadt Elis», *ÖJh* 65 (1996), Beibl., 113-158.
- Rogl 1996 β** Ch. Rogl, «Öllampen aus der Stadt Elis», *ÖJh* 65 (1996), 161-178.
- Rogl 1997** Ch. Rogl, «Homerische Becher aus der Stadt Elis», *Δ΄ ΕλλΚερ*, 317-328.
- Rogl 2001** Ch. Rogl, «Eine Vorschau zu den reliefverzierten Trinkbechern der ephesischen Monogramm-Werkstätte», in *Krinzinger* 2001, 99-111.
- Rogl 2001 β** Ch. Rogl, «Hellenistische Reliefbecher aus den Österreichischen Grabungen im Stadtgebiet von Lousoi: zur Frage der Importe und der Lokalproduktion», in *Peloponnes* 2001, 161-167.

- Rogl 2001 γ** Ch. Rogl, «Werkstätten Hellenistischer Reliefbecher der Peloponnes», in Akten 8 Österreichischen Archäologenta-ges, 59-80.
- Rogl 2001 δ** Ch. Rogl, «Töpfersignaturen auf hellenistischen Reliefbechern: eine Liste», *ÖJh* 70 (2001), 133-155.
- Rogl 2005** C. Rogl, «Ein Reliefbecher mit Kedron-Signatur im Rijkmuseum van Oudheden, Leiden», *Öjh* 74, 2005, 315-319.
- Rogl 2005 β** Ch. Rogl, «Ein Hellenistischer Herscher in Wien», in *Synergia* (vol. II), 343-349.
- Rogl 2005 γ** C. Rogl, «Tradition und Innovation in der Keramik des 1. Jhs.v.Chr.: Delos - Ephesos - Samos - Pergamon im Vergleich», *Forum Archaeologiae* 35/VI/2005 (δημοσιευμένο στο: <http://farch.net>).
- Rogl 2008** Ch. Rogl, *Hellenistische Reliefbecher aus Lousoi. Material aus den Grabungen im Bereich Phournoi 1983-1994*, Diss., Universität Salzburg 1998, Österreichisches Archäolo-gisches Institut, Ergänzungshefte, Hefte 10, Wien 2008.
- Rogl 2008 β** Ch. Rogl, «Ephesian moldmade bowls - the state of research», in *Pottery, Peoples and Places: Study and Interpretation of Late Hellenistic Pottery*, 27-29 November 2008, The Sandbjerg Estate, Sønderjylland (περίληψη ανακοίνωσης στο: http://www.pontos.dk/news_calendar/news/ppp-conference-2008/rogl/view).
- Romano 1994** I.B. Romano, «A Hellenistic Deposit from Corinth: Evidence for Interim period activity (146-44 B.C.)», *Hesperia* 63 (1994), 57-104.
- Rostovtzeff 1937** M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford 1941.
- Rosenthal-Heginbottom 1995** R. Rosenthal-Heginbottom, «Moldmade Relief Bowls from Tel Dor, Israel. A Preliminary Report», in *Acts of the II Niebsrów Pottery Workshop*, Niebsrów, 18-20 December 1993, Warsaw 1995, 365-396.
- Rossi 1989** F. Rossi, «Dall' ellenismo alla Romanizzazione (seconda metà del IV secolo a.C.-1 secolo d.C.)», in A. Ciancio – E. M. De Juliis – A. Riccardi – F. Rossi (eds.), *Monte Sannace, Gli scavi dell' Acropoli (1978-1983)*, Galatina 1989, 155-210.
- Rotroff 1978** S.I. Rotroff, «Hellenistic Athenian Pottery: Megarian Bowls», *Current Anthropology* 19.2 (1978), 387-388.
- Rotroff 1982** S. Rotroff, «Silver, Glass and Clay. Evidence for the dating of Hellenistic Luxury Tableware», *Hesperia* 51 (1982), 329-337.
- Rotroff 1984** S.I. Rotroff, «Ceramic Workshops in Hellenistic Athens», in *Ancient Greek and Related Pottery, Proceedings of the International Vase Symposium in Amsterdam*, 12-15 April 1984, vol. 5, Amsterdam 1984, 173-177.
- Rotroff 1991** S.I. Rotroff, «Attic West Slope Painting», *Hesperia* 60 (1991), 59-102, πίν. 14-46.
- Rotroff 1994** S.I. Rotroff, «The Satyr Cistern in the Athenian Agora», *Γ' ΕλλΚερ*, 17-22.
- Rotroff 1997** S.I. Rotroff, «Moldmade Relief Bowls from Sardis», *Δ' ΕλλΚερ*, 359-366.
- Rotroff 2000** S. I. Rotroff, «Molds: Production and Preparation, Use and Spread», *Ε' ΕλλΚερ*, 496-501.
- Rotroff 2006** S.I. Rotroff, «The Introduction of the moldmade bowl revisited: tracking a Hellenistic innovation», *Hesperia* 75 (2006), 357-378.
- Rotroff 2011** S. Rotroff, «Bion International: Branch pottery workshops in the Hellenistic Aegean», in *Networks in the Hellenistic World according to the Pottery in the East Mediterranean and beyond*, 23-26 Februar 2011, Köln, υπό εκτύπωση.
- Rotroff – Oliver 2003** S.I. Rotroff – A. Oliver, *The Hellenistic Pottery from Sardis: The Finds Through 1994*, Sardis Monograph 12, Cambridge 2003.
- Ρωμαίος 1920-21** Κ. Ρωμαίος, «Ειδήσεις εκ της 8^{ης} αρχαιολογικής περιφέρειας κατά τα έτη 1920-1921: Βλοχός», *ΑΔ* 6 (1920-21), Παράρτ., 170-171.

- Ρωμαίος 1926** K. Ρωμαίος, «Κόραϊ της Αιτωλίας», *ΑΔ* 10 (1926), Α΄-Μελέτες, 1-33.
- Salzmann 1982** D. Salzmann, *Untersuchungen zu den antiken Kiesel-mosaiken: von den Anfängen bis zum Beginn der Tesseratechnik*, Archäologische Forschungen, Bd. 10, Berlin 1982.
- Samaria-Sebaste III** K.M. Kenyon – G.M. Crowfoot, «Pottery: Hellenistic and Later», in J.W. Crowfoot – G.M. Crowfoot – K.M. Kenyon (eds.), *Samaria-Sebaste, Reports of the Work of the Joint Expedition in 1931-1933 and of the British Expedition in 1935*, vol. 3: The Objects from Samaria, London 1957, 217-378.
- Samos IV** H. P. Isler – T. E. Kalpaxis, *Das archaische Nordtor und seine Umgebung im Heraion von Samos*, Samos IV, Bonn 1978.
- Σαράντη 2008** Φ. Σαράντη, «Αιτωλία. Από τον Εύηνο έως τον Μόρνο», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, 390-397.
- Σαράντη 2011** Ε. Σαράντη, «Ταφικά σύνολα ελληνιστικής κεραμικής από τα οικόπεδα Φράγκου-Πανταζή στη Ναύπακτο», *Ζ΄ ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Σαράντη υπό εκτύπωση** Ε. Σαράντη, «Στρωματογραφημένη κεραμική από το οικόπεδο Ν. Παπαβασιλείου στη Ναύπακτο», *Η΄ ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Shaw 1972** J. Shaw, «Ancient Greek and Roman Harborworks», in G.F. Bass (ed.), *A History of Seafaring Based on Underwater Archaeology*, London 1972, 88-112.
- Scarfi 1962** B.M. Scarfi, «Gioia del Colle (Bari). L'abitato peucetico di Monte Sannace», *NSc* 8, Ser. 16 (1962), 1-286.
- Scarfi 1961** B.M. Scarfi, *Gioia del Colle. Scavi nella zona di Monte Sannace, le tombe rinvenute nel 1957*, in *Monumenti Antichi dell'Accademia Nazionale dei Lincei*, XLV (1961), 144-331.
- Schäfer 1968** J. Schäfer, *Hellenistische Keramik aus Pergamon*, PF 2, Berlin 1968.
- Schauenburg 1983** K. Schauenburg, «A Dionysiac Procession on a monumental Shape 8 Oinochoe», in W.G. Moon (ed.), *Ancient Greek Art and Iconography*, Madison, WI: University of Wisconsin Press 1983, 259-284.
- Schmitt – Schnapp 1982** P. Schmitt – A. Schnapp, «Image et société en Grèce ancienne: les représentations de la chasse et du banquet», *RA* 1982, 57-74.
- Schnapp 1979** A. Schnapp, «Pratiche e immagini di caccia nella Grecia antica», *Dialoghi di Archeologia* 1 (1979), 36-59.
- Schöne 1987** A. Schöne, *Der Thiasos: Eine ikonographische Untersuchung über das Gefolge des Dionysos in der attischen Vasenmalerei des 6. und 5. Jhs. V. Chr.*, Göteborg 1987.
- Schmidt 1965** E. Schmidt, *The Great Altar of Pergamon*, Boston – London 1965.
- Schmidt 1992** Ev. Schmidt, «Ανασκαφή Ονιαδών: Η πόλη (Β΄)», *Αρχαιογνωσία* 6 (1989-90), 1992, 167-173.
- Schmid 2004** S.G. Schmid, «Some Reflections on Recently Found Mouldmade and Relief Decorated Pottery from Eretria», *ΣΤ΄ ΕλλΚερ*, 495-504.
- Scholten 1987** J.B. Scholten, *Aetolian foreign relations during the era of expansion, ca. 300-217 B.C.*, Diss., Los Angeles 1987.
- Scholten 2000** J.B. Scholten, *The Politics of Plunder. Aitolians and their Koinon in the Early Hellenistic Era, 279-217 B.C.*, Berkeley – Los Angeles – London 2000.
- Schwabacher 1941** W. Schwabacher, «Hellenistische Relief Keramik im kerameikos», *AJA* 45 (1941), 182-228.
- Schwandner 2006** E.-L. Schwandner, «Die Ausgrabung in der antiken Stadt Stratos (Aitoloakarnania) und der Survey des Staatsgebietes "Stratike"», *Α΄ Σύνοδος*, 531-540.
- Schwandner 2008** E.-L. Schwandner, «Πάλαιρος. Το βορειοδυτικό κέντρο των Ακαρνάνων», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, 430.

- Schwandner 2008 β** E.-L. Schwandner, «Επιρροές της Κάτω Ιταλίας πάνω στη δυτική ελληνική μητέρα-πατρίδα και τα Ιόνια νησιά κατά την κλασική αρχαιότητα στο χώρο της αρχιτεκτονικής», στο Παϊπέτης – Γιαννοπούλου 2008, 211.
- Schweigert 1939** E. Schweigert, «Epigraphic Notes», *Hesperia* 7 (1939), 626-627.
- Schwerdt 2009** N. Schwerdt, *Unguentaria aus Stratos und der Stratiké in Akarnanien. Eine Einordnung auf lokaler und regionaler Ebene*, Magisterarbeit, Philosophischen Fakultät III der Humboldt-Universität zu Berlin, Berlin 2009.
- Sears 1904 α** J.M. Sears Jr., «Oeniadae: V. A Greek Bath», *AJA* 8 (1904), 216-226.
- Sears 1904 β** J.M. Sears Jr., «Oeniadae: VI. The Ship-Sheds», *AJA* 8 (1904), 227-237.
- Sears 1978** D.R. Sears, *Greek coins and their values*, London 1978.
- Selov 1961** D.B. Selov, *Necropola Tanaisa: raskopki 1955-1958 (Η νεκρόπολη της Ταναΐδος: ανασκαφική περίοδος 1955-1958)*», *MIA* 98, Moskva – Lenigrad 1961 (στα ρώσικα).
- Seiterle 1982** G. Seiterle, «Das Hauptstadttor von Ephesos», *AntK* 25 (1982), 145-149.
- Semerano 2003** G. Semeraro, «Hiérapolis de Phrygie. Les céramiques à reliefs hellénistiques et romaines», in *Abadie-Reynal* 2003, 83-90.
- Σερμπέτη 1992** Ελ. Σερμπέτη, «Ανασκαφή Οινιάδων, Η πόλη (Α')», *Αρχαιογνωσία* 6 (1989-90), 1992, 161-165.
- Σερμπέτη 2001** Ελ. Σερμπέτη, *Οινιάδες: Δημόσια οικοδομήματα από την Αρχαία Αγορά*, Αθήνα 2001.
- Σερμπέτη 2004** Ελ. Σερμπέτη, «Νομίσματα από την Αγορά των Οινιάδων», *Β' Αιτωλοακαρνανίας*, 293-309.
- Σερμπέτη 2006** Ελ. Σερμπέτη, «Η ανασκαφή του Πανεπιστημίου Αθηνών στους Οινιάδες», *Α' Σύνοδος*, 541-546.
- Σερμπέτη 2010** Ελ. Σερμπέτη, «Η αρχαιολογική έρευνα στους αρχαίους Οινιάδες», *περιοδ. Τα Αιτωλικά*, τόμος 15 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2010), Αθήνα 2010, 89-98.
- Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτσι 2008** Ελ. Σερμπέτη – Μ. Σταυροπούλου-Γάτσι, «Οινιάδες», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, 432-439.
- Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009** Ελ. Σερμπέτη – Τ. Πανάγου – Αλ. Ευσταθόπουλος, «Κεραμική από το νεκροταφείο των Οινιάδων», *ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα*, 259-266.
- Σερμπέτη – Ευσταθόπουλος – Πανάγου υπό εκτύπωση** Ελ. Σερμπέτη – Αλ. Ευσταθόπουλος – Τ. Πανάγου, «Ελληνιστική κεραμική από το νεκροταφείο των Οινιάδων», *Η' ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Σίμωσι 2009** Αγγ. Σίμωσι, *Ο «κλειστός» πολεμικός λιμένας της Σάμου. Ομοιότητες και συγκρίσεις με άλλα παράλληλα παραδείγματα «κλειστών» πολεμικών λιμένων της Μεσογείου*, διδ. διατριβή, Αθήνα 2009.
- Siebert 1974** G. Siebert, «Bols à reliefs hellénistiques de Tarante et d' Argos», in *Melanges hellénistiques offerts à Georges Daux*, Paris 1974, 323-329.
- Siebert 1978** G. Siebert, *Recherches sur les ateliers de bols à reliefs du Péloponnèse à l' époque hellénistique*, B.E.F.A.R. 233, Paris 1978.
- Siebert 1980** G. Siebert, «Le bols á reliefs. Une industrie d'art de l' époque hellénistique», in P. Lèveque – J.-P. Morel (eds.), *Ceramiques Hellénistiques et Romaines*, B.E.F.A.R. 242, *Annales littereraires de l' Univertite de Besanson*, CRHA 36, Paris 1980, 55-83.
- Siebert 1981** G. Siebert, «Bols á reliefs d'ateliers greques dans le depot marin de Santa Sabina en Apulie», *Ricerche e Studi* X (1977), 1981, 111-150.

- Siebert 2007** G. Siebert, «De la cité des images à une imagerie cosmopolite. Sur le decor figuré des bols a reliefs hellenistiques», in *Images et modémité hellenistiques. Appropriation et representation du monde d' Alexandre a Cesar*, CEFR 390, Rom 2007, 5-16.
- Siebourg 1897** M. Siebourg, *Italische Fabriken megarischer Becher*, RM 12 (1897), 40-55.
- Simon – Hirmer 1976** E. Simon – M.A. Hirmer, *Die griechischen Vasen*, München 1976.
- Sinn 1979** U. Sinn, *Die ‘‘homerischen Becher’’*. Hellenistische Reliefkeramik aus Makedonien, Diss., AM (Bh. 7), Berlin 1979.
- Sinn 1979 β** U. Sinn, «Zur Lokalisierung der ‘‘homerischen’’ Becher», in *La Thessalie 1979*, 139-141.
- Σκόρδου 2000** M. Σκόρδου, «Ελληνιστική κεραμική από το Καστέλι Κισάμου», *Ε΄ ΕλλΚερ*, 25-36.
- SNG, Cop.** *Sylloge Nummorum Graecorum. Danish National Museum. The Royal Collection f Coins and Medals*, vol. III, Greece: Thessaly to Aegean Islands. Copenhagen 1982.
- SNG, Italia** R. Martini, *Sylloge Nummorum Graecorum. Italia. Milano, Cíviche Raccolte Numismatiche*, vol. XIII, Aegyptus, 1. Ptolemaei, Milano 1989.
- Σοτήριου υπό εκτύπωση** A. Sotiriou, «Νέα στοιχεία σχετικά με την τοπική παραγωγή ενσφράγιστων αμφορέων από την Κεφαλονιά», in *Analyse et Exploitation des timbres amphoriques Grecs*, École française d' Athènes, Université de Rennes 2 – Haute Bretagne, Athènes, 3-5 février 2010, υπό εκτύπωση.
- Sport und Tanz** H.A. Cahn, *Griechische und italische Vasen und eine Tonplastik aus der Sammlung eines Arztes, Kunst der Antike, Sport und Tanz in der Antike*, Katalog 5, November 1993, Basel 1993.
- Στάικου κ.α. υπό εκτύπωση** B. Στάικου – B. Γκιζά – K. Λεονταρίτη, «Ελληνιστική κεραμική από την ανασκαφή μη ταφικού κτιρίου στο νότιο νεκροταφείο της Λευκάδας», *Η΄ ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Σταμπολίδης 1987** N. Σταμπολίδης, *Ο βωμός του Διονύσου στη Κώ*, Αθήνα 1987.
- Stampolidis – Tassoulas 2009** N.C. Stampolidis – Y. Tassoulas, *Eros. From Hesiod' s Theogony to Late Antiquity*, Museum of Cycladic Art, Athens 2009.
- Strauch 1996** D. Strauch, s.v. «Aitoloi, Aitolia» and «Akarnanes, Akarnania», in *Der neue Pauly Enzyklopaedie der Antike, Atertum, Band I, A-Ari*, Stuttgart 1996, 372-379 και 391-397 (αντίστοιχα).
- Σταυρογιάννης υπό εκτύπωση** Λ. Σταυρογιάννης «Σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μελιταία. Μια πρώτη παρουσίαση», 5^ο Συνέδριο Φθιωτικής Ιστορίας, Λαμία 16-18 Απριλίου 2010, υπό εκτύπωση.
- Σταυροπούλου-Γάτση 1999** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Παπαδάτες, οικόπεδο Γ. Δασκαλάκη-Κ. Βιδάλα», *ΑΔ 54* (1999), Β΄1 - Χρονικά, 270-271, εικ. 14-15.
- Σταυροπούλου-Γάτση 1999 β** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Πατιόπουλο, Δήμου Ινάχου, θέση Καπέικα (Καστρί)», *ΑΔ 54* (1999), Β΄1 - Χρονικά, 268-270, εικ. 11-13.
- Σταυροπούλου-Γάτση 2001** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Η αρχαία κατοίκηση γύρω από τη λίμνη Τριχωνίδα της Αιτωλίας», *Α΄ Διεθνές Συνέδριο Ρούμελης-Για τον πολιτισμό και την ανάπτυξη, Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιωτών*, εκδ. Μαραθιά, Αθήνα 2001, 359-378.
- Σταυροπούλου-Γάτση 2004** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Έρευνες στο Τριχόνειο Αιτωλίας: Τοπογραφία - Αρχιτεκτονική τάφων», *Β΄ Αιτωλοακαρνανίας*, 345-368.
- Σταυροπούλου-Γάτση 2008** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Αιτωλία και Ακαρνανία», «Αιτωλία. Από τον Εύηνο έως τον Αχελώο και το Παναϊτωλικό. Από τα Βαρδούσια έως τον Μόρνο» και «Ακαρνανία. Ιστορικό και αρχαιολογικό περίγραμμα», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, σελ. 388-389, 398-407 και 414-425 αντίστοιχα.
- Σταυροπούλου-Γάτση 2009** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Ελληνιστικά ταφικά σύνολα από το Θύρρειο της Ακαρνανίας», *ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα*, 231-244.
- Σταυροπούλου-Γάτση 2011** M. Σταυροπούλου-Γάτση, «Σύνολα ελληνιστικής κεραμικής από το νεκροταφείο του αρχαίου Τριχωνείου Αιτωλίας», *Ζ΄ ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.

- Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009** M. Σταυροπούλου-Γάτση και Ε. Σαράντη, «Ελληνιστική κεραμική από το οικόπεδο Β. Κούκουνα στη Ναύπακτο», *ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα*, 267-278.
- Σταυροπούλου-Γάτση – Schwandner 2008** M. Σταυροπούλου-Γάτση – E.-L. Schwandner, «Στράτος: Η πρώτη πρωτεύουσα του Κοινού των Ακαρνάνων», *Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, 426-429.
- Σταυροπούλου-Γάτση – Σταμάτης υπό εκτύπωση** M. Σταυροπούλου-Γάτση – Γ. Σταμάτης, «Ελληνιστική κεραμική από κλειστά ταφικά σύνολα πόλεων της παράκτιας και κεντρικής Αιτωλίας», *Η' ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Σταυροπούλου-Γάτση – Τσαντήλα 2009** M. Σταυροπούλου-Γάτση - Β. Τσαντήλα, «Ταφικά σύνολα από τον Στράτο της Ακαρνανίας», *ΕλλΚερ Βορειοδυτική Ελλάδα*, 245-258.
- Stebbins 1929** E.B. Stebbins, *The Dolphin in the Literature and Art of Greece and Rome*, Wisconsin 1929.
- ΣΤ' ΕλλΚερ.** ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική κεραμική, Βόλος 2000, Αθήνα 2004.
- Σωτηριάδης 1906** Γ. Σωτηριάδης, «Εκ τάφων της Αιτωλίας», *ΑΕ* 1906, 67-88.
- Surgaja 1962** V.G. Surgaja, «Σχετικά με την παραγωγή της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής στο Βόσπορο», *MA SP* 1962, 109-120 (στα ρώσικα με γαλλική περίληψη).
- Synergia (2005)** B. Brandt – V. Gassner – S. Ladstätter (Hrsg.), *Synergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger*, vol. I-II, Wien 2005.
- Σωτηρίου 1989** Α. Σωτηρίου, «Νέα Πλευρώνα», *ΑΔ* 44 (1989), Β'1 – Χρονικά, 139-141.
- Σωτηρίου υπό εκτύπωση** Α. Σωτηρίου κ.α., «Ελληνιστική κεραμική από το Νότιο Νεκροταφείο της Σάμης», *Η' ΕλλΚερ*, υπό εκτύπωση.
- Tarsus I** F.F. Jones, «The Pottery», in H. Goldman (ed.), *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I, The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton 1950, 142-181.
- Tenos I** R. Étienne, «La céramique», in R. Étienne – J.P. Braun – F. Queryel, *Ténos I: Le Sanctuaire de Poseidon et d' Amphitrite*, Paris 1986, 201-231.
- Tilley 2004** A. Tilley, *Seafaring on the ancient Mediterranean: new thoughts on triremes and other ancient ships*, Oxford 2004.
- Tölle-Kastenbein 1974** R. Tölle-Kastenbein, *Das Kastro-Tigani: Die Bauten und Funde Griechischer, Römischer und Byzantinischer Zeit, Samos XIV*, Bonn 1974.
- Touchette 1995** L.-A. Touchette, *The Dancing Maenad Reliefs: Continuity and Change in Roman Copies*, London 1995.
- Touratsoglou 2009** I. Touratsoglou, Έρως Έλληνα (Eros the Greek), in N.C. Stampolidis – Y. Tassoulas, *Eros. From Hesiod's Theogony to Late Antiquity*, Museum of Cycladic Art, Athens 2009, 24-29.
- Touchefeu-Meynier 1981** O. Touchefeu-Meynier, s.v. «Andromache I», *LIMC I*, 1, 767-774.
- Trendall 1996** A.D. Trendall, *Ερυθρόμορφα αγγεία της νότιας Ιταλίας και Σικελίας*, μτφρ. Β. Σαμπετάι, Αθήνα 1996.
- Trianti – Zampiti – Lampaki 2009** I. Trianti – A. Zampiti – A. Lampaki, «Το ιερό του Απόλλωνος στο Άκτιο», in *Akarnanien: Interdisziplinäre Regionalstudien im Westen Griechenlands, Internationale Konferenz, Fachgebiet Klassische Archäologie, Technische Universität Darmstadt*, 2.-3. Oktober 2009, υπό εκτύπωση.
- Tropis** *Proceedings of International Symposia on Ship Construction in Antiquity*
- Trummer 1986** R. Trummer, «Aigeira-Hyperesia und die Siedlung Phelloë in Achaia. Teil III. Grabung östlich des Theaters (Gymnasium?)», *Klio* 68 (1986), 52-62.
- Trummer 1990** R. Trummer, «Hellenistische Keramik aus Aigeira», in *Akten XIII*, 311-313.
- Tsangari 2007** D.I. Tsangari, *Corpus des Monnaies d' or, d' argent et de bronze de la Confédération Étolienne*, Diss., Athènes 2007.

- Τσαντήλα 2004** Β. Τσαντήλα, «Ανάγλυφοι σκύφοι από την ανασκαφή των νεώσοικων των Ακαρνανικών Ονιαδών. Μια πρώτη παρουσίαση», Β΄ Αιτωλοακαρνανίας, 311-332.
- Tsantila 2009** V. Tsantila, «Η κεραμική με ανάγλυφη διακόσμηση από τους νεώσοικους των Ονιαδών», in Akarnanien: Interdisziplinäre Regionalstudien im Westen Griechenlands, Internationale Konferenz, Fachgebiet Klassische Archäologie, Technische Universität Darmstadt, 2.-3. Oktober 2009 (το δοκίμιο δεν δόθηκε τελικά για εκτύπωση).
- Τσαντήλα 2011** Β. Τσαντήλα, «Ταφικά σύνολα από τα ελληνιστικά νεκροταφεία της αρχαίας Αρσινόης (σημερινό Αγγελόκαστρο) Αιτωλίας», Ζ΄ ΕλλΚερ, υπό εκτύπωση.
- Τσαντήλα υπό εκτύπωση** Β. Τσαντήλα, «Ελληνιστική κεραμική από το ανατολικό νεκροταφείο της Ναυπάκτου Αιτωλίας», Η΄ ΕλλΚερ, υπό εκτύπωση.
- Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας** Β. Τσαντήλα, «Η κεραμική με ανάγλυφη διακόσμηση στην Αιτωλοακαρνανία: Εισαγωγές-Τοπική παραγωγή-Επιρροές», στον Τιμητικό Τόμο για τον καθηγητή Πέτρο Θέμελη, υπό εκτύπωση.
- Τσατσάκη 1994** Ν. Τσατσάκη, «Κατάλογος ευρημάτων. 1. Κεραμική. Όστρακα και αγγεία: Κ1-Κ67, Κ69, Κ134-Κ269», στο Ελεύθερα ΙΙ, 79-87 και 94-107.
- Τσάκος 1977** Κ. Τσάκος, «Ελληνιστικοί λαξευτοί τάφοι στη Σάμο», ΑΔ 32 (1977), Α΄ - Μελέτες, Αθήνα 1984, 344-419.
- Τσάκος 1978** Κ. Τσάκος, «Σάμος», ΑΔ 33 (1978), Β1΄-Χρονικά, 331.
- Τσάκος 1990** Κ. Τσάκος, «Σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Σάμο», Β΄ ΕλλΚερ, 139-144.
- Τσάκος 1994** Κ. Τσάκος, «Πήλινες μήτρες “μεγαρικών” σκύφων από τη Σάμο», Γ΄ ΕλλΚερ, 294-301.
- Τσιγαρίδα 1997** Ε.Μ. Τσιγαρίδα, Το κόσμημα από τη γεωμετρική εποχή έως την όψιμη αρχαιότητα, 9^{ος} αι. π.Χ.-4^{ος} αι. μ.Χ., στον τόμο Ελληνικό κόσμημα, 6.000 χρόνια παράδοση, Αθήνα 1997.
- Turcu 1976** M. Turcu, «Les bols à reliefs des collections du Musée d' Histoire du Municipale de Bucarest», Dacia 20 (1976), 199-204.
- Yntema 1995** D. Yntema, «Salento and the eastern Mediterranean in the Middle and Late Hellenistic Period: Some “eastern” ceramic evidence (fine wares) from Valesio, Province of Brindisi», StAnt 8.2 (1995), 387-404.
- Ugolini 1932** L.M. Ugolini, L'acropoli di Fenice, Albania Antica, II, Roma-Milano 1932, 202-209.
- Ugolini 1942** L.M. Ugolini, L'acropoli di Butrinto, Albania Antica, III, Roma 1942, 189-190.
- van Ufford 1953** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «Les bols mégariens, la chronologie et les rapports avec l' argenterie hellénistique», BaBesch 28 (1953), 1-21.
- van Ufford 1954** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «Les bols homériques», BaBesch 29, (1954), 35-40.
- van Ufford 1958** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «La trésor de Tarente», BaBesch 33 (1958), 43-52.
- van Ufford 1959** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «Variations sur le thème des bols mégariens», BaBesch 34 (1959), 58-67.
- van Ufford 1974** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «Bols “déliens” et bols de Popilius», BaBesch 49 (1974), 262-264.
- van Ufford 1982** L. Byvanck-Quarles van Ufford, «Zur hellenistische Reliefkeramik Kleinasiens», BaBesch 57 (1982), 176-180.
- Vetters 1981** H. Vetters, Ephesos: Vorläufiger Grabungsbericht 1980, AnzWien 118 (1981), 138-168.
- Vidal-Naquet 1983** P. Vidal-Naquet, Ο μάρτυς κυνηγός, μτφρ. Γ. Ανδρεάδης – Π. Ρηγοπούλου, εκδ. Νέα Σύνορα-Λιβάνης, Αθήνα 1983.
- von Eickstedt 1991** K. von Eickstedt, Beiträge zur Topographie des Antiken Piräus, Athen 1991.

- Vött 2007** A. Vött, «Silting up Oiniadai's harbours (Achelooos River delta, NW Greece). Geoarchaeological implications of late Holocene landscape changes», *Géomorphologie* 1 (2007), 19–36.
- Vött et al. 2003** A. Vött - H. Brückner - A. Schriever - M. Besonen - K.van der Borg - M. Handl, «Holocene coastal changes in the Achelooos alluvial plain (northwestern Greece) and their effects on the ancient site of Oiniadai», *CIESM, Workshop Monograph*, 24, Monaco 2003, 33-42.
- Waagé 1929** F. Waage, *Der Tanz in der Antike*, Halle 1929.
- Waagé 1948** F.O. Waagé, «Hellenistic and Roman Tableware of North Syria», in F.O. Waagé (ed.), *Antioch on the Orontes*, IV, 1: *Ceramics and Islamic Coins*, Princeton 1948.
- Walbank 1957** F. W.Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*, vol. I, Oxford 1957.
- Warren 1983** J.A.W. Warren, «The Autonomous Bronze Coinage of Sicyon. Part 1», *NC* 143 (1983), 23-56, pl. 5-8.
- Watzinger 1901** C. Watzinger, «Vasenfunde aus Athen», *AM* 26 (1901), 50-102.
- Webster 1972** T.B.L. Webster, *Potter and Patron in Classical Athens*, London 1972.
- Webster 1995** T.B.L. Webster, *Monuments illustrating New Comedy*, *BICS Suppl.* 50, London 1995 (3rd edition).
- Weinberg 1949** S.S. Weinberg, «Investigations at Corinth, 1947-1948», *Hesperia* 18 (1949), 148-157.
- Wells 1982** B. Wells, «Stamped amphora handles from Asine», *OpAth* 14 (1982), 119-128.
- Wiegand – Schrader 1904** T. Wiegand – H. Schrader, *Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1885-1898*, Berlin 1904.
- Williams – Zervos 1987** C.K. Williams – O.H. Zervos, «Corinth, 1986. The Temple E and East of the Theater», *Hesperia* 56 (1987), 1-46.
- Winkes 2004** R. Winkes, «Mold-Made Ceramics», in R. Winkes (επιμ.), *Kerkyra, Artifacts from the Palaiopolis (the Kasfiki Site)*, Providence R.I., Brown University 2004, 51-70.
- Wuilleumier 1930** P. Wuilleumier, *Le Trésor de Tarente (Collection Edmond de Rothschild)*, Paris 1930.
- Wuilleumier 1932** P. Wuilleumier, «Bol mégarien de Tarante», *BCH* 56 (1932), 399-402.
- Φάκλαρης 1990** Π. Φάκλαρης, «Πήλινες μήτρες, σφραγίδες και ανάγλυφα αγγεία από τη Βεργίνα», *ΑΔ* 38 (1983), *Α΄-Μελέτες*, Αθήνα 1990, 211-238.
- Φάκλαρης 1994** Π. Φάκλαρης, «Βεργίνα. Ανασκαφή ακρόπολης 1994», *ΑΕΜΘ* 8 (1994), 119-120.
- Φάκλαρη υπό εκτύπωση** Υπ. Φάκλαρη, «Ελληνιστική κεραμική από τάφους του αρχαίου νεκροταφείου της Λευκάδας», *Η΄ Επιστημονική συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Ιωάννινα 2009, υπό εκτύπωση.
- Φερεντίνος 1989** Γ. Φερεντίνος, *Ιστορία της Ακαρνανίας*, Αθήνα 1989.
- Φιλήμονος-Τσοποτού 1994** Μ. Φιλήμονος-Τσοποτού, «Ελληνιστικά αγγεία από τη Νίσυρο», *ΕλλΚερ Αιγαίο*, 134-136.
- Χαριτωνίδης 1979** Σ.Ι. Χαριτωνίδης, «Ανασκαφή παρά τον Άγ. Δημήτριον τον Λουμπαρδιάρην εν Αθήναις», *ΑΕ* 1979, 161-187.
- Χατζηαγγελάκης 2004** Λ.Π. Χατζηαγγελάκης, «Ανάγλυφοι σκύφοι από τη δυτική Θεσσαλία, Νομός Καρδίτσας», *ΣΤ΄ ΕλλΚερ*, 137-148.
- Χατζηδάκης 1997** Παν. Χατζηδάκης, «Κτίριο νότια του «Ιερού του Προμαχώνος». Μία taberna vinaria στη Δήλο», *Δ΄ ΕλλΚερ*, 291-307.
- Χατζηδάκης 2000** Παν. Ι. Χατζηδάκης, «Όψοποϊκά σκεύη από τη Δήλο. ...καί χύτρας φημί εὐρυθμον φαίνεσθαι εὐκρινῶς κειμένας», *Ε΄ ΕλλΚερ*, 115-130.

- Χριστοπούλου 2008** Σ.Π. Χριστοπούλου, «Η ενότητα του χώρου μεταξύ Δ. Ελλάδας, Ιονίων Νήσων, Κ. Ιταλίας, Σικελίας μέσα από τα έργα και την ιστορία των ανθρώπων: εμπόριο και διατροφή», στο Παϊπέτης – Γιαννοπούλου 2008, 205-209.
- Χρυσοστόμου 1991** Αν. Χρυσοστόμου, «Εδέσσα», στο ΕλλΚερ Μακεδονία, 121-133.
- Χρυσοστόμου 2000** Αν. Χρυσοστόμου, «Στοιχεία καθημερινής ζωής και λαϊκής λατρείας από την Πέλλα των κλασικών χρόνων. Η σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο Γ. Παππά», ΑΔ 51-52 (1996-1997), Α΄ - Μελέτες, Αθήνα 2000, 197-230.
- Zabehlicky-Scheffenegger et al. 1996** S. Zabehlicky-Scheffenegger – R. Sauer – G. Schneider, «Graue Platten aus Ephesos und vom Magdalensberg», in Kolloquium Frankfurt 1996, 41-59.
- Zahn 1904** R. Zahn, «Tondeschirr», in T. Wiegand – H. Schrader (eds.), Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898, Berlin 1904, 394-468.
- Zahn 1908** R. Zahn, «Hellenisliche Reliefgefäße aus Südrussland», JdI 23 (1908), 45-77.
- Zahn 1940** R. Zahn, «Makedonischer Schild-Makedonischer Becher», in Festschrift Karl Schuchhard, 1940, 48-72.
- Zapheiroupolou 1979** Phot. Zapheiroupolou, «Tombe in Etolia», Magna Graecia 14 (5-6), 1979, 8-10.
- Zervoudaki 1968** E.A. Zervoudaki, Attische polychrome Reliefkeramik des späten 5. und des 4. Jahrhunderts v. Chr., AM 83 (1968), 49-75.
- Züchner 1950-51** W. Züchner, Von Toreuten und Töpfern, JdI 65/66 (1950/51), 175-205.

Εκτός όλων των παραπάνω, χρησιμοποιούνται στο κείμενο και στον κατάλογο και οι παρακάτω βραχυγραφίες:

Α.Μ.Α.	Αριθμός καταγραφής στο Μουσείο Αγρινίου
Α.Μ.Θ.	Αριθμός καταγραφής στο Μουσείο Θέρμου
Σ.Ν.	Αριθμός καταγραφής στην Αρχαιολογική Συλλογή Ναυπάκτου
Αρ.	Αριθμός-οί
Διάμ.	Διάμετρος
Εικ.	Εικόνα-εικόνες
Εξ.	Εξωτερική
Εσ.	Εσωτερική
Κατ.	Κατάλογος-καταλόγου
Μέγ.	Μέγιστο
Μήκ.	Μήκος
Πάχ.	Πάχος
Πίν.	Πίνακας-πίνακες
Πλάτ.	Πλάτος
Σελ.	Σελίδα-σελίδες
Σχέδ.	Σχέδιο-ια
Σώμ.	Σώμα-σώματος
Σώζ.	Σωζόμενο
Τελ.	Τελευταίο
Τέτ.	Τέταρτο
Τοιχ.	Τοίχωμα-τοιχώματα
Ύψ.	Ύψος
Χείλ.	Χείλος

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει ένα μικρό μόνο μέρος της ελληνοιστικής κεραμικής που ήλθε στο φως κατά τη διάρκεια της ανασκαφής των νεώσοικων των Ονιαδών, της ανάγλυφης¹. Το μνημείο παραμένει ουσιαστικά αδημοσίευτο, ενώ για την κεραμική του έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα μόνο ένα άρθρο².

Η κεραμική αυτή -βάση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων- προέρχεται από την πόλη, αποτελεί δηλαδή «απορρίματα» του οικισμού τα οποία κατέληξαν στο εσωτερικό του μνημείου μετά την παύση λειτουργίας του (πιθανώς στις πρώτες δεκαετίες του 1^ο αι. π.Χ.)³. Είναι στην πλειονότητά της ελληνοιστική (75-80%)⁴ και ανήκει κυρίως στη μέση και ύστερη περίοδο⁵. Το υπόλοιπο 20-25% αποτελείται από υστεροκλασική (λιγότερη από 5%), ρωμαϊκή (περί το 15%) και πρωτοβυζαντινή κεραμική (λιγότερη από 5%). Μέρος της ρωμαϊκής κεραμικής αποτελούν και τα λιγοστά κτερίσματα των δεκαπέντε τάφων που εντοπίστηκαν στα επιφανειακά «στρώματα» της ανασκαφής, διάσπαρτοι σε όλη την έκταση των νεώσοικων⁶.

Η απουσία ασφαλών στρωματογραφικών ενδείξεων, αλλά κυρίως η ποσότητα και η ποιότητα της ανάγλυφης κεραμικής των νεώσοικων -η οποία είναι μοναδική για τα έως τώρα δεδομένα της Αιτωλοακαρνανίας, αποτελώντας το μεγαλύτερο σύνολο του Κορινθιακού-Πατραϊκού κόλπου, με δεύτερο το αντίστοιχο της Κορίνθου- οδήγησαν στην απόφαση να μην συμπεριληφθεί η υπόλοιπη ελληνοιστική κεραμική της ανασκαφής.

Η ελληνοιστική κεραμική της Ακαρνανίας μιας περιοχής τόσο σημαντικής, είναι δυστυχώς ελάχιστα μελετημένη⁷. Με δεδομένο ότι τα περισσότερα στοιχεία που διαθέτουμε γι' αυτή

¹ Η ανάγλυφη κεραμική αποτελεί λιγότερο από το 5% της κεραμικής των νεώσοικων.

² Τσαντήλα 2004, 311-332.

³ Για τον προσδιορισμό της παύσης λειτουργίας των νεώσοικων στις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. βλ. το υποκεφάλαιο «Ανασκαφικά δεδομένα» στις σελ. 49 κ. εξ.

⁴ Η εξαγωγή των συγκεκριμένων στατιστικών στοιχείων κατέστη δυνατή με τη βοήθεια λεπτομερών στοιχείων που καταγράφηκαν, κατά τη διάρκεια της διαλογής, για κάθε ομάδα κεραμικής χωριστά, σε ειδικό πρόγραμμα στον Η/Υ (συμπληρώθηκε δηλαδή τυποποιημένη «φόρμα» για κάθε ομάδα κεραμικής). Βλ. Τσαντήλα 2004, 312-313, υποσημ. 11 και 15.

⁵ Η κεραμική των νεώσοικων διακρίνεται όχι μόνο για την τεράστια ποσότητά της, αλλά και για την ποικιλία των τύπων που παρουσιάζει ως προς τα σχήματα των αγγείων και τις τεχνικές της διακόσμησης τους. Στην πλειονότητά της, το 80% περίπου, αποτελείται από χρηστική, καθημερινής χρήσης, άβαφη κεραμική, πολύ μεγάλης ποικιλίας σχημάτων, καθώς επίσης και από χονδροειδή κεραμική. Η μελαμβαφής, ερυθροβαφής και διακοσμημένη κεραμική (ανάγλυφη και με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος»), απαντάται σε ποσοστό μικρότερο από 20%. Τα ανοιχτά σχήματα αγγείων αποτελούν το 40% του όγκου αυτής της κεραμικής και τα κλειστά το 60% περίπου.

⁶ Τη ρωμαϊκή νεκρόπολη αποτελούν δέκα κεραμοσκεπείς τάφοι, ένας λακκοειδής, ένας κιβωτιόσχημος και τρεις εγχυτρισμοί. Από αυτούς, επτά ήταν ακτέριστοι, ενώ από τους υπόλοιπους, μόνο έξι τάφοι στάθηκε δυνατό να χρονολογηθούν. Για τη διασπορά και την ακριβή θέση εύρεσης των ρωμαϊκών τάφων βλ. τη σχετική **ΕΙΚ. 19**. Για τη χρονολόγησή τους βλ. το **Παράρτημα 1 (Πίνακας ρωμαϊκών τάφων)**. Η χρήση των τάφων αυτών, η οποία στηρίζεται στη μαρτυρία των κινητών ευρημάτων, ανάγεται στην περίοδο από τα τέλη του 2^{ου} μέχρι και το α' τρίτο του 4^{ου} αι. μ.Χ.

⁷ Σημειώνεται εδώ πως, από τα πολυάριθμα και πλουσιότατα νεκροταφεία των αρχαίων πόλεων του νομού (που συμπεριλαμβάνουν και ελληνοιστικούς τάφους), έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο ένα – κι αυτό όχι αμιγώς ελληνοιστικό: Βλ. Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2010 (Λιθοβούνι-Άκρες Αιτωλίας).

προέρχονται κυρίως από μεμονωμένα άρθρα από ανασκαφές νεκροπόλεων, η διεξοδική μελέτη της κεραμικής ενός οικιστικού συνόλου μιας Αιτωλοακαρνανικής πόλης (η οποία αναμένεται να ρίξει φως στον καθημερινό βίο και τις προτιμήσεις των κατοίκων της) αποκτά μεγάλη σημασία.

Η μελέτη αποβλέπει στο να διερευνηθεί η εμπορική, οικονομική και πολιτιστική θέση των Οινιαδών στην περιοχή της Δυτικής Ελλάδας και γενικά στον ελληνιστικό κόσμο, βάση των εισηγμένων, αλλά και των τοπικής παραγωγής ανάγλυφων αγγείων, δηλαδή των πλέον αναγνωρίσιμων και εύκολα χρονολογήσιμων κεραμικών προϊόντων. Επιπλέον, δεδομένου ότι τα αγγεία αυτά, αποτελούν όχι μόνο απλές ενδείξεις, αλλά αποδείξεις συγκεκριμένων εμπορικών δρόμων και επαφών, η μελέτη τους είναι δυνατό να συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου προώθησης και διακίνησης των κεραμικών προϊόντων μεταξύ των διάφορων περιοχών, με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται σαφέστερη εικόνα για τις θαλάσσιες και χερσαίες εμπορικές διαδρομές που ακολουθούνταν στην αρχαιότητα.

Στο πρώτο μέρος της (**τόμος Α**) και στο **κεφάλαιο Ι** παρουσιάζονται τα βασικά ιστορικά στοιχεία της πόλης (μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της ακαρνανικής ιστορίας), αλλά και της γειτονικής Αιτωλίας, δεδομένου ότι πολύ συχνά η ιστορία των δυο αντίπαλων εθνών συμβαδίζει, ενώ οι Οινιάδες για μεγάλα χρονικά διαστήματα -από το 331/0 π.Χ. μέχρι και το 189 π.Χ.- βρίσκονται υπό την αιτωλική κυριαρχία.

Ακολουθούν ορισμένα βασικά τοπογραφικά στοιχεία της πόλης και τα ανασκαφικά δεδομένα των νεώσοικων (**κεφάλαιο ΙΙ, α-β**). Όσον αφορά στα ανασκαφικά δεδομένα παρουσιάζεται μια συνοπτική και γενική περιγραφή της στρωματογραφίας, αφού κατά τη διάρκεια της μελέτης της διαπιστώθηκε η έλλειψη ενός ξεκάθਾਰου και σταθερού στρωματογραφικού υπόβαθρου, το οποίο αν υπήρχε θα μπορούσε να συμβάλει στην ασφαλή χρονολόγηση των αγγείων⁸. Για τον λόγο αυτό «στρώματα» και «εξεταζόμενα στρώματα» περικλείονται με εισαγωγικά, αφού έχουν μόνο συμβατική σημασία, ενώ τα χρονολογικά τους όρια -τα οποία δίδονται στην **ΕΙΚ. 210**- είναι πολύ γενικά και αναγκαστικά πολύ διευρυμένα. Η στρωματογραφία παρουσιάζεται αναλυτικά στο **Παράρτημα 2**: σε αυτό αναφέρονται κυρίως η ανάγλυφη κεραμική και τα χρονολογήσιμα συνευρήματα των «στρωμάτων» (νομίσματα, λύχνοι και ενσφράγιστες λαβές αμφορέων), ενώ από την υπόλοιπη ελληνιστική κεραμική αναφέρονται μόνο ορισμένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματά της. Έμφαση δίνεται στην παρουσίαση οκτώ τομών που ανασκάφηκαν κοντά στη ΒΑ γωνία των νεώσοικων για δυο λόγους: Πρώτον επειδή σε αυτή την πλευρά εφαρμόστηκε κánaβος κατά τη

⁸ Αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός πως για την καλύτερη προσέγγιση και κατανόηση της ελληνιστικής κεραμικής αποφασιστική σημασία κατέχουν τα καλά χρονολογημένα ανασκαφικά αρχαιολογικά σύνολα (ταφικά ή οικιστικά). Ωστόσο, αυτά τα «κλειστά», όπως αποκαλούνται, ή στρωματογραφημένα σύνολα, σπανίζουν μέσα στο σύνολο της δημοσιευμένης ελληνιστικής κεραμικής από την Αιτωλοακαρνανία. Ειδικότερα για τους Οινιάδες, στις ανασκαφές που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στην αγορά της, δεν βρέθηκαν αδιατάρακτα «στρώματα» της ελληνιστικής περιόδου, εξαιτίας των μεταγενέστερων επεμβάσεων και καταστροφών. Βλ. Σερμπέτη 2001, 129-168. Τα δεδομένα στο ανατολικό νεκροταφείο της πόλης ευτυχώς είναι σε ορισμένες περιπτώσεις διαφορετικά. Βλ. Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009, 262-264 («κλειστό» σύνολο τάφου 43).

διάρκεια της ανασκαφής και δεύτερον επειδή ο κύριος όγκος της ανάγλυφης (αλλά και της υπόλοιπης ελληνιστικής) κεραμικής προέρχεται στην πλειονότητά του από αυτή (από το λεγόμενο «στρώμα του αποθέτη»).

Το **κεφάλαιο III** επικεντρώνεται στην ιστορία της έρευνας της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής στην Αιτωλοακαρνανίας και αφορά ασφαλώς τον υπόλοιπο (με εξαίρεση τους Οινιάδες) Νομό, αλλά και την ευρύτερη περιοχή του (Ιόνια νησιά)⁹.

Το **κεφάλαιο IV**, που αποτελεί αναμφίβολα την καρδιά της μελέτης, αφορά στα ανάγλυφα αγγεία που βρέθηκαν στους νεώσοικους. Η χρονολόγηση τους επιτυγχάνεται αποκλειστικά και μόνο με τη βοήθεια της μορφολογικής και εικονογραφικής-τεχνοτροπικής εξέτασης τους (τυπολογικών παραλλήλων)¹⁰, γεγονός που έχει ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα την ένταξη τους μέσα σε ευρύτερα χρονολογικά πλαίσια.

Το ενδιαφέρον εστιάζεται στο διαχωρισμό της ανάγλυφης κεραμικής σε εισηγμένη και εγχώρια, στην τυπολογική της κατάταξη (σχήματα αγγείων), στην ταξινόμηση της σε κατηγορίες με βάση εικονογραφικά κριτήρια¹¹ (μέσα στο πλαίσιο της κάθε ενότητας), στη διερεύνηση της προέλευσης της εισηγμένης κεραμικής (έτσι ώστε να αναδειχθούν οι εμπορικές σχέσεις, οι πολιτιστικές-καλλιτεχνικές επαφές της πόλης και οι προτιμήσεις των κατοίκων της) και στη χρονολόγησή της. Επίσης, στον διαχωρισμό της εγχώριας παραγωγής σε εργαστηριακές ομάδες (και όπου ήταν δυνατό σε συγκεκριμένους τεχνίτες). Εξαιτίας της έλλειψης υπογραφών, η απόδοση των αγγείων στηρίχτηκε σε κριτήρια κατασκευαστικά (σχήμα¹² και πηλός) και εικονογραφικά (αναγνώριση των χαρακτηριστικών σφραγίδων κάθε εργαστηρίου)¹³. Με αυτό τον τρόπο ανιχνεύονται και επισημαίνονται τα χαρακτηριστικά και οι ιδιαιτερότητες (φυσιογνωμία) της τοπικής παραγωγής¹⁴.

Επόμενο στάδιο της μελέτης ήταν ο εντοπισμός των επιδράσεων που δέχτηκαν τα εγχώρια εργαστήρια των Οινιαδών από τα μεγάλα, αλλά και από άλλα, γειτονικά και μη, κέντρα κεραμικής παραγωγής της ελληνιστικής εποχής. Τέλος, επιχειρήθηκε η ένταξη της κεραμικής αυτής μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, όπως αυτό διαμορφώνεται από τον 3^ο έως τον 1^ο αι. π.Χ.

⁹ Για τις προς νότο γειτονικές περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας (Αχαΐα/Αρκαδία και Ηλεία) γίνεται λόγος στα ομώνυμα κεφάλαια («Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου-Λουσών» και «Ηλειακά εργαστήρια: Ολυμπία και Ήλιδα»).

¹⁰ Τα τυπολογικά αυτά παράλληλα αναζητούνται σε πρώτη φάση στην Αιτωλοακαρνανία και στις γειτονικές της περιοχές. Κι αυτό επειδή, όπως είναι γνωστό, είναι επισφαλής κάθε προσπάθεια χρονολόγησης της ελληνιστικής κεραμικής έξω από το γεωγραφικό της πλαίσιο (Kotitsa 1996, 188). Κατόπιν, και σε πολλές περιπτώσεις, οι τυπολογικές συγκρίσεις μας οδηγούν και σε πολλές άλλες, μακρινές περιοχές του ελληνιστικού κόσμου, για το λόγο ότι απουσιάζουν τα όμοια ή παραπλήσια παραδείγματα των τύπων από την Αιτωλοακαρνανία και τη Δυτική Στερεά Ελλάδα γενικά.

¹¹ Η μελέτη των κοσμημάτων από τεχνοτροπική άποψη περιορίστηκε στα πλαίσια της ανάγλυφης κεραμικής. Για την αναζήτηση τυπολογικών παραλλήλων στην τορευτική τέχνη βλ. Γραβάνη 1996, 2, 5-6 κ. εξ.

¹² Για το ρόλο της διαμόρφωσης του χείλους και γενικότερα του σχήματος των σκύφων σε εργαστήρια βλ. πρόσφατα Γραβάνη 1996, 86 κ. εξ. (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

¹³ Για αντίστοιχη διαπραγμάτευση βλ. Γραβάνη 1996, 17 (Κασσώπη).

¹⁴ Βλ. Γραβάνη 1989, 9: «Αν και καταγωγή των σχημάτων των ελληνιστικών αγγείων είναι κοινή, το πλήθος των ελληνιστικών κέντρων που τα παρήγαγαν, προκάλεσε την διαφοροποίησή τους διατοπικά και διαχρονικά».

Στον περιγραφικό κατάλογο (τόμος **B**), αν και μελετήθηκαν περισσότερα από 750 θραύσματα, συμπεριλαμβάνονται συνολικά 487 ακέραια¹⁵ και αποσπασματικά σωζόμενα ανάγλυφα αγγεία (σκύφοι, μικρογραφικοί σκύφοι, υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι, κρατήρες, πινάκια, λάγυνοι, αμφορέας, κάνθαρος και οινοχόη) και δεκατρία (13) θραύσματα μητρών. Τα υπόλοιπα 250 περίπου θραύσματα καταμετρήθηκαν με σκοπό τη συγκέντρωση και την εξαγωγή στατιστικών στοιχείων και συμπερασμάτων¹⁶. Εντάσσονται σε δώδεκα εργαστήρια (εκ των οποίων δυο τοπικά και ένα περιφερειακό) και το χρονικό διάστημα που καλύπτουν εκτείνεται από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} έως και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Βασικό κριτήριο για την επιλογή τους αποτελεί ο βαθμός διατήρησης του περιγράμματός τους, ώστε να είναι δυνατή η αναγνώριση του σχήματος του αγγείου στο οποίο ανήκουν, αλλά και της διακόσμησης τους προκειμένου να είναι όσο το δυνατόν ασφαλέστερη η απόδοσή τους σε συγκεκριμένο εργαστήριο. Στον κανόνα αυτόν υπάρχουν και εξαιρέσεις δεδομένου ότι συμπεριελήφθησαν τελικά στον κατάλογο και ορισμένα πολύ μικρά θραύσματα¹⁷ τα οποία, αν και δεν δίνουν πληροφορίες για το σχήμα ή την κύρια διακόσμηση του σώματός τους, ωστόσο είναι πολύ χαρακτηριστικά της απόδοσής τους. Επιπλέον, ο αριθμός ανάγλυφων αγγείων που καταλογραφήθηκαν για κάθε εργαστήριο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την προσπάθεια που καταβλήθηκε ώστε να υπάρχει αντιστοιχία των πραγματικών ποσοτικών δεδομένων με αυτά του καταλόγου.

Στον κατάλογο, μετά τον αύξοντα αριθμό κάθε αγγείου αναγράφεται ο αριθμός καταγραφής στο Βιβλίο του Αρχαιολογικού Μουσείου Αγρινίου. Ακολουθούν στοιχεία που αφορούν στο βαθμό διατήρησης κάθε αγγείου, τις διαστάσεις, το «στρώμα» ή το χώρο προέλευσής του¹⁸ και το χρώμα του πηλού και του επιχρίσματος του¹⁹. Για την περιγραφή τους στον κατάλογο υπόδειγμα στάθηκε η διατριβή της S. Rotroff για τους ανάγλυφους σκύφους της αθηναϊκής Αγοράς²⁰. Για την απόδοση στα

¹⁵ Τα ακέραια αγγεία -συμπεριλαμβανομένων και των συμπληρωμένων- είναι ελάχιστα.

¹⁶ Όσα από αυτά στάθηκε δυνατό να αποδοθούν σε συγκεκριμένα εργαστήρια (180 περίπου) αναφέρονται ως απλά αριθμητικά στοιχεία στον κατάλογο, αλλά δεν συμπεριλαμβάνονται στα στατιστικά δεδομένα.

¹⁷ Πρόκειται για θραύσματα που σώζουν έμβια όντα ή πολύ χαρακτηριστικά κοσμήματα. Επίσης ορισμένα άλλα, τα οποία παρουσιάζουν πρωτοτυπία στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ή στα μέταλλα των βάσεων τους. Τα τελευταία τα εντάσσω στα υποκεφάλαια «διακόσμηση χείλους» και «μέταλλα βάσεων», ακολουθώντας σε γενικές γραμμές τη μέθοδο των Hausmann (1996, 94-102, Ολυμπία) και Dereboyly (2001, 39-44, Έφεσος).

¹⁸ Το «στρώμα» προέλευσής τους ακολουθεί λατινική αρίθμηση (σύμφωνα με τα «ανασκαφικά δεδομένα»). Ωστόσο, υπάρχουν στον κατάλογο και πολλά όστρακα που φέρουν την ένδειξη «ανασκαφή νεώσοικων», κι αυτό επειδή προέρχονται από ομάδες κεραμικής της ανασκαφής που δεν έφεραν καμία ένδειξη.

¹⁹ Κατά τη διάρκεια της μελέτης η παρατήρηση του πηλού γινόταν μακροσκοπικά (με τη βοήθεια φορητού μικροσκοπίου και σε ανάλυση 60X). Με τη βοήθεια αυτού προέκυψαν και οι μακροσκοπικές φωτογραφίες που συμπεριλαμβάνονται στις εικόνες της παρούσας μελέτης. Σε κάθε ομάδα πηλού (με συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά) δόθηκε ένας συμβατικός (αραβικός) αριθμός, ο οποίος αναφέρεται και στον κατάλογο. Για την περιγραφή των αποχρώσεων του πηλού και του επιχρίσματος των αγγείων χρησιμοποιήθηκε ο πίνακας Munsell (Munsell Soil Color Chart, Baltimore 1975). Οι χαρακτηρισμοί των αποχρώσεων του πηλού αποδίδουν τις περισσότερες φορές την πραγματική απόχρωση και άρα δεν αποτελούν πιστή μετάφραση των αγγλικών όρων.

²⁰ Βλ. Agora XXII, 44-93 (Medallion/μέταλλο βάσης, Calyx/κάλυκας, Wall or Body/τοίχωμα, σώμα ή

ελληνικά των βασικότερων διακοσμητικών κοσμημάτων²¹ αποφασιστικής σημασίας στάθηκε η ελληνική βιβλιογραφία που πραγματεύεται αμιγώς θέματα ανάγλυφης κεραμικής²².

Τα ανάγλυφα αγγεία και όστρακα διαχωρίζονται σε εισηγμένα και τοπικής παραγωγής. Κατόπιν παρουσιάζονται κατά εργαστήρια (από τα αρχαιότερα χρονολογικά στα νεότερα) και τέλος με εικονογραφικά κριτήρια (κατά διακόσμηση). Για τη κατάταξή τους αυτή λαμβάνεται υπόψη στην πλειονότητα των περιπτώσεων η κύρια διακόσμηση του σώματός τους, δηλαδή ο φυτικός τους κάλυκας²³. Πρότυπο γι' αυτή αποτέλεσε η μελέτη της S. Rotroff για τους ανάγλυφους σκύφους από την αθηναϊκή Αγορά²⁴, αλλά κυρίως οι διατριβές των Κ. Γραβάνη και Β. Παππά²⁵, για τους ανάγλυφους σκύφους από την Κασώπη και την Αμοργό αντίστοιχα.

Τα άλλα σχήματα αγγείων με ανάγλυφη διακόσμηση (στα οποία συμπεριλαμβάνονται καταχρηστικά οι υπερμεγέθεις και οι μικρογραφικοί σκύφοι), καταλογογραφήθηκαν χωριστά (όπως και οι μήτρες), αλλά συνήθως σχολιάζονται μαζί με τους σκύφους. Στα επιμέρους κεφάλαια για κάθε εργαστήριο, εκτός από τη χρονολογική ένταξη, σχολιάζονται τα μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία σε όλες τις περιπτώσεις είναι καθοριστικά για την προέλευσή τους.

Τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο είναι πλούσια και στην πλειονότητα των περιπτώσεων σχολιάζεται μόνο το ακριβέστερο. Η παράθεσή τους έχει σαν μοναδικό στόχο να καταδείξει τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα των περισσότερων κοσμημάτων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή της ανάγλυφης κεραμικής²⁶. Σε πολλές περιπτώσεις δε, για να μην επαναλαμβάνονται, δίδεται παραπομπή σε άλλα αγγεία που έχουν το ίδιο σχήμα ή την ίδια διακόσμηση. Για τα κοσμήματα που έχει δημιουργηθεί τυπολογία, αναγράφεται μέσα σε παρένθεση ο τύπος τους (**T**) που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένες «σφραγίδες»²⁷. Οι αριθμοί καταλόγου δίδονται μέσα στο κείμενο με έντονους χαρακτήρες, ενώ με την ίδια σειρά ταξινόμησης παρουσιάζονται και στους πίνακες με τις φωτογραφίες και τα σχέδια των αγγείων (**TOMOS Γ**).

Όλα τα ανάγλυφα αγγεία του καταλόγου -με εξαίρεση τις **μήτρες (M)**- φέρουν πρόθεμα σχετικό με την εργαστηριακή τους προέλευση ως εξής (με αλφαβητική σειρά):

κύρια διακόσμηση του σώματος, Rim/χείλος).

²¹ Οι βασικότεροι αγγλικοί και λατινικοί όροι έχουν αποδοθεί ως εξής: long petals: μακριά πέταλα, nymphaea lotus ή lotus petals: φύλλα λωτού, nymphaea caerulea: μακριά φύλλα λωτού, nymphaea nelumbo: ο όρος διατηρήθηκε ως έχει, fern leaves: φύλλα φτέρης, acanthus leaves: φύλλα άκανθας, net pattern: δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα), concentric-semicircle bowls: σκύφοι με διακόσμηση «μακεδονικής ασπίδας» (ομόκεντρα ημικύκλια), rhombus nodules: πλαστικές ή ρομβοειδείς αποφύσεις, pine cone: κωνοφόροι καρποί, shield-shape circular nodules: ασπίδομορφα κυκλικά εξάρματα.

²² Οι βασικότερες από τις μελέτες αυτές (κατά χρονολογική σειρά) είναι: Παππά 1982, Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, Ακαμάτης 1993, Γραβάνη 1996, Παππά 1996, Χατζηδάκης 1997, Ανδρεΐδου 1998, Δανάλη 2000, Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000 και Δανάλη 2004.

²³ Για την εξέλιξη του φυτικού κάλυκα βλ. Γραβάνη 1996, 2-6 και 88-89. Από την κατηγοριοποίηση αυτή εξαιρούνται τα αγγεία που φέρουν διακόσμηση διακόσμηση με ανθρώπινες μορφές και άλλα έμβια όντα.

²⁴ Agora XXII.

²⁵ Γραβάνη 1996. Παππά 1996.

²⁶ Για το συγκεκριμένο θέμα βλ. τελευταία Siebert 2007, 5-16.

²⁷ Για αντίστοιχη μεθοδολογία βλ. Ακαμάτης 1993, 26 κ.εξ. Γραβάνη 1996, 18-19. Παππά 1996, 87 κ.

ΑΠ: εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών

ΑΔ: αδιάγνωστων εργαστηρίων

ΑΔΡ: σκύφος από την περιοχή της Αδριατικής

ΑΡ: αργεία

ΑΤ: αττικά

Η: ηλειακά (Ολυμπία και Ήλιδα)

Ι: εφεσιακά-ιονικά

ΙΤ: ιταλικός σκύφος

Κ: κορινθιακά

ΝΑ: Ναύπακτος

ΟΜ: «ομηρικοί» σκύφοι

ΤΑ: τοπικού εργαστηρίου Α

ΤΒ: τοπικού εργαστηρίου Β

I. Ακαρνανία και Αιτωλία: Ιστορικά στοιχεία

Στο κέντρο περίπου της νομού Αιτωλοακαρνανίας, ο ποταμός Αχελώος (με διεύθυνση Β-Ν)²⁸, χώριζε την Ακαρνανία από την Αιτωλία (**ΧΑΡΤΗΣ 1**). Αποτελούσε ωστόσο ασταθές όριο, αφού ο ρους του μετέβαλλε τη φυσική μορφή του εδάφους και πολύ συχνά τα σύνορα των δύο εθνών, προκαλώντας έτσι διαμάχες ανάμεσα τους²⁹.

Οι Οινιάδες, το Ακαρνανικό Κοινό και η Αιτωλική Συμπολιτεία

Οι Οινιάδες, εμφανίζονται στο ιστορικό προσκήνιο τον 5^ο αι. π.Χ. ως μια πόλη με ισχυρή οχύρωση³⁰. Το 455/4 π.Χ. πολιορκήθηκε και κατακτήθηκε από τους Μεσσήνιους της Ναυπάκτου³¹. Οι τελευταίοι κατάφεραν να την κρατήσουν μόνο για ένα χρόνο, και, μετά από οκτάμηνη πολιορκία, επανήλθε στα χέρια των Ακαρνάνων. Το 453 π.Χ. οι Αθηναίοι με στρατηγό τον Περικλή του Ξανθίπου την πολιορκήσαν χωρίς αποτέλεσμα³². Κατά τα πρώτα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου (431-404 π.Χ.) η πόλη ήταν φίλη της Κορίνθου και των συμμάχων της Λακεδαιμονίων³³ και γενικότερα εχθρική προς τους Αθηναίους³⁴, οι οποίοι προσπάθησαν μια φορά να συμμαχήσουν μαζί της³⁵ και αρκετές φορές να την καταλάβουν³⁶.

²⁸ Ο Αχελώος, ο μέγιστος των ποταμών («μέγα καί πολύ καί θολερόν ρεύμα»: Θουκυδίδης, II.102.4), είχε θεοποιηθεί. Λιάμπη 2009, 24.

²⁹ Η οικονομία της περιοχής, στην κλασική και την ελληνιστική εποχή, στηριζόταν στη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ το εμπόριο στην ελληνιστική περίοδο ήλεγχαν κυρίως οι παράκτιες πόλεις του Κορινθιακού-Πατραϊκού κόλπου, αλλά και οι νησιωτικές, του Ιονίου πελάγους. Λιάμπη 2009, 24.

³⁰ Πausanias, IV.25.3. Σερμπέτη 2001, 31-32. Την εποχή αυτή πολλές από τις ακαρνανικές πόλεις είναι ήδη διαμορφωμένες σε αστικά κέντρα, ενώ όσες από αυτές βρίσκονταν κοντά στη θάλασσα είχαν οχύρωση ίσως πριν τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 420-421.

³¹ Freitag 1994, 217. Σερμπέτη 2001, 33. Από την χρονολογία αυτή (455 π.Χ.) κι εξής, οι κάτοικοι της Ακαρνανίας παραδίδονται ως πολιτική οντότητα με το συλλογικό όνομα Ακαρνάνες στις φιλολογικές πηγές. Ωστόσο, ο επίσημος όρος «Κοινό των Ακαρνάνων» απαντάται για πρώτη φορά στον Ξενοφών (Ελληνικά IV.6.4) το 389 π.Χ. Freitag 1994, 75-86. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 419. Για το πρώιμο αυτό Ακαρνανικό Κοινό -με πρώτη πρωτεύουσά του τον Στράτο- βλ. και Λιάμπη 2009, 29. Gehrke – Wirbelauer 2004, 352. Η σύσταση του «αντίπαλου» **Κοινού των Αιτωλών** συντελέστηκε επίσης ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ. (Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 401. Funke 1987, 87-96), αν και επιγραφικά μαρτυρείται από το 367/6 π.Χ. (επιγραφή που βρέθηκε στην Αθηναϊκή Αγορά: βλ. Schweigert 1939, 626-627). Κατά την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου (431-404 π.Χ.) και αμέσως μετά, το Κοινό των Αιτωλών μετασηματίστηκε σταδιακά από φυλετικό έθνος-κράτος, σε ομοσπονδία πόλεων, την περίφημη **Αιτωλική Συμπολιτεία**, με κύριο χαρακτηριστικό της την πλήρη Ισοπολιτεία των απαρτιζόντων μελών της, αφού η εξουσία ασκούνταν σε ομοσπονδιακό επίπεδο και οι όποιες πολιτικές και στρατιωτικές κινήσεις συναποφασίζονταν από όλες τις πόλεις-κράτη. Για την ίδρυση και τη λειτουργία της βλ. Κατωπόδης 1990, 449-507. Tsangari 2007, 17-22. Για τη φυλετική οργάνωση των Αιτωλών βλ. επίσης Νεραντζής 2001, 34 κ. εξ. Για τα γεωγραφικά όρια της «αρχαίας» και της «επικτητής» (κατά το Στράβωνα: 10.2.3) Αιτωλίας βλ. Σταυροπούλου-Γάτση 2001, 359. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 398. Freitag – Funke – Moustakis 2004, 379.

³² Κατά την Σερμπέτη (2001, 33) αυτή πιθανώς να ήταν η δεύτερη εκστρατεία των Αθηναίων στους Οινιάδες (περιγράφεται από τον Διόδωρο: XI.88.2). Η πρώτη -με στρατηγό επίσης τον Περικλή- περιγράφεται από τον Θουκυδίδη (I.111.3) και τον Πλούταρχο (Περικλής, XIX.2-4).

³³ Θουκυδίδης II.102.1-2.

³⁴ Θουκυδίδης III.94.4. Διόδωρος XII.60.4.

³⁵ Το 429/8 π.Χ. οι Οινιάδες συνάπτουν συμμαχία με τον Αθηναίο στρατηγό Φορμίωνα, προκειμένου να γλυτώσουν από την επίθεση του σπαρτιάτη Κνήμου που είχε εισβάλλει στην Ακαρνανία. Θουκυδίδης, II.80-81. Freitag 1994, 217-220. Νεραντζής 2007, 51.

³⁶ Το 428 π.Χ. ο Ασώπιος (γιός του Φορμίωνα). Το 426 π.Χ. ο στρατηγός Δημοσθένης (με ορμητήριο του τη Ναύπακτο) εξεστράτευσε εναντίον των Αιτωλών (συνεπικουρούμενος από όλες τις Ακαρνανικές πόλεις «πλήν των Οινιαδών»), αλλά νικήθηκε στο Αιγίτιο. Οι Αθηναίοι έχασαν 120 άνδρες, μαζί και τον συστράτηγο

Το 424 π.Χ. οι κάτοικοι των Οινιαδών αναγκάστηκαν από τους υπόλοιπους Ακαρνάνες να προσχωρήσουν στην Αθηναϊκή Συμμαχία³⁷, και η πόλη τους, μέχρι και το 389 π.Χ., χρησιμοποιήθηκε συστηματικά ως βάση και ναυτικό ορμητήριο των Αθηναίων³⁸. Υπό την επίδραση των τελευταίων φτάνουν σταδιακά στη μέγιστη ακμή τους. Ταυτόχρονα, από το 424 π.Χ. έως και το 331/0 π.Χ., είναι ενταγμένη στο Κοινό των Ακαρνάνων³⁹. Την περίοδο από το 388 έως το 375 π.Χ. οι ακαρνανικές πόλεις συμπλέουν με τους Λακεδαιμόνιους, αλλά το 375 π.Χ., φαίνεται ότι προσχωρούν και πάλι στους Αθηναίους⁴⁰.

Οι Οινιάδες, αν και πόλη ακαρνανική, συνδέεται στενά με την Αιτωλία, αφού κατακτήθηκε τρεις φορές και πέρασε μεγάλα χρονικά διαστήματα υπό την αιτωλική κατοχή: από το 331 ή το 325 π.Χ. έως το 313 π.Χ., από την περίοδο 263-243 έως το 217 π.Χ. και τέλος, από το 211 έως το 189 π.Χ. Και τις τρεις φορές επανήλθε στους Ακαρνάνες, είτε με τη βοήθεια των συμμάχων τους Μακεδόνων, είτε -όπως έγινε την τελευταία φορά το 189 π.Χ.- με την επέμβαση των Ρωμαίων⁴¹.

Η πρώτη περίοδος κατάληψης άρχισε το 331/0 π.Χ. ή το 325 π.Χ.⁴². Μάλιστα, οι κάτοικοι της εκδιώχθηκαν από την πόλη, γεγονός που προκάλεσε την οργή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος, αν και βρισκόταν στη Μ. Ασία, παράγγειλε στους Αιτωλούς ότι θα τους τιμωρήσει για την ενέργειά τους αυτή⁴³. Από αυτή τη χρονική στιγμή, οι Οινιάδες συμμαχούν με τους κυρίαρχους τότε Μακεδόνες, οι οποίοι φέρονται στο εξής ως προστάτες της πόλης. Μάλιστα, το 314 π.Χ. με προτροπή του Μακεδόνα βασιλιά Κασσάνδρου, οι Ακαρνάνες οχύρωσαν το Αγρίνιο⁴⁴, ενώ οι κάτοικοι των Οινιαδών κατέφυγαν στην Σαυρία⁴⁵. Το 313 π.Χ. οι Μακεδόνες (υπό τον αδελφό του Κασσάνδρου Φίλιππο),

του Δημοσθένη, τον Προκλή, Διόδωρος, XII.60.4. Θουκυδίδης III, 94. 3-5 και III. 98-102. Freitag 1994, 217-220. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 401.

³⁷ Θουκυδίδης VI.77.2. Στο μεταξύ (425 π.Χ.) οι Αθηναίοι της Ναυπάκτου μαζί με τους Ακαρνάνες είχαν καταλάβει το Ανακτόριο (κορινθιακή αποικία). Νεραντζής 2007, 54. Grainger 1999, 33.

³⁸ Συνάγεται από τις πληροφορίες του Ξενοφώντος (Ελληνικά IV.6.14): κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών του Κορινθιακού πολέμου, το 389 π.Χ. «...καί γάρ τόν εκ Καλυδώνος ἔκπλουν εἰς Πελοπόννησον οἱ Αθηναῖοι ἐκώλυον τρηήρεσιν ὀρμώμενοι ἐξ Οἰνιαδῶν...». Βλ. και Πλούταρχος, Αγησίλαος, 22. Freitag 1994, 220.

³⁹ Gehrke – Wirbelauer 2004, 352. Funke 1987, 87-96. Freitag – Funke – Moustakis 2004, 379.

⁴⁰ Διόδωρος, XV.36.5. Νεραντζής 2007, 49. Σερμπέτη 2001, 37.

⁴¹ Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 433.

⁴² Ξενοφών, Ελληνικά, IV.6.14-15. Διόδωρος, XVIII.8.6. Πλούταρχος, Αλέξανδρος, 49.14. Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 433. Σερμπέτη 2001, 38. Περί τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. οι συνασπισμένοι και δυνατοί Αιτωλοί είχαν αρχίσει την ανοδική τους πορεία στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό. Αρχικά απέσπασαν την Καλυδώνα από τους Αχαιούς και το 338 π.Χ. προσάρτησαν τη Ναύπακτο, ενώ το 323 π.Χ. συμάχησαν με τους Αθηναίους και τους άλλους Έλληνες και συμμετείχαν στο Λαμιακό πόλεμο κατά των Μακεδόνων. Grainger 1999, 29 κ. εξ.

⁴³ Πλούταρχος, Αλέξανδρος, 49.8 («...έφοβούντο γάρ Αλέξανδρον Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιαδῶν ἀνάστασιν, ἦν πυθόμενος οὐκ Οἰνιαδῶν ἔφη παῖδας, ἀλλ' αὐτὸν ἐπιθήσειν δίκην Αἰτωλοῖς»). Διόδωρος, XVII.109.1 και XVIII.8.2-7. Freitag 1994, 221-222. Σερμπέτη 2001, 39 και υποσημ. 101-106. Ο πρόωρος θάνατός του όμως ματαίωσε την πραγματοποίησή της. Λιάμπη 2009, 25.

⁴⁴ Νεραντζής 2001, 37.

⁴⁵ Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι διέμεναν ακόμη εκτός της οχυρωμένης πόλης τους. Σερμπέτη 2001, 41. Λιάμπη 2009, 25. Την ίδια περίοδο ο Κάσσανδρος, στοχεύοντας στη δημιουργία ενός ισχυρού «αντίβαρου» στις επεκτατικές βλέψεις των Αιτωλών, υποστηρίζει ιδιαίτερα τον Στράτο, που ως έδρα του Ακαρνανικού Κοινού την περίοδο αυτή γνωρίζει ιδιαίτερη ακμή. Βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Schwandner 2008, 426.

νίκησαν τους Αιτωλούς⁴⁶, σε μάχη που διεξήχθη κοντά στους Οινιάδες και έτσι οι Ακαρνάνες κατάφεραν και την ανακατέλαβαν⁴⁷.

Μετά το θάνατο του Κασσάνδρου το 294 π.Χ., οι δυναστικές έριδες, εξασθενούν το Μακεδονικό βασίλειο⁴⁸. Ο γιός του Αλέξανδρος, αφού ζήτησε και έλαβε τη βοήθεια του Ηπειρώτη βασιλιά Πύρρου, αναγκάστηκε περί το 294 π.Χ. να του παραχωρήσει ως αντίδωρο ολόκληρη την Ακαρνανία⁴⁹. Η τελευταία ανεξαρτητοποιήθηκε (μαζί με τη Λευκάδα) μετά το θάνατο του (272 π.Χ.)⁵⁰.

Το 271/270⁵¹ ή το 263 π.Χ.⁵², σε μια χρονική περίοδο που η Αιτωλική Συμπολιτεία διανύει τη μέγιστη ακμή της⁵³, υπογράφεται η «συνθήκη Ισοπολιτείας» μεταξύ Αιτωλών και Ακαρνάνων⁵⁴, με την οποία αναγνωρίζουν τα νερά του Αχελώου ως ειρηνικά όρια μεταξύ τους. Όμως τηρήθηκε για μικρό χρονικό διάστημα, αφού μεταξύ των ετών 263-243 π.Χ., μετά από νέα συμφωνία των Αιτωλών με τον Ηπειρώτη βασιλιά Αλέξανδρο Β', οι δυο σύμμαχοι μοιράστηκαν την Ακαρνανία⁵⁵. Έτσι ξεκίνησε η δεύτερη περίοδος κατάληψης των Οινιάδων από τους Αιτωλούς. Ωστόσο, ο συνασπισμός Ηπειρωτών και Αιτωλών στάθηκε βραχύβιος, αφού το 239 π.Χ. οι τελευταίοι συμμαχίσαν με τους Αχαιούς και μετά το θάνατο του Αλέξανδρου Β', επιδίωξαν, χωρίς επιτυχία, να προσαρτήσουν το τμήμα της Ακαρνανίας⁵⁶, το οποίο σύμφωνα με τη συνθήκη ανήκε στην Ήπειρο⁵⁷.

Μετά την κατάλυση της μοναρχίας στην Ήπειρο (233/231 π.Χ.), το Κοινό των Ηπειρωτών

⁴⁶ Διόδωρος, XIX.74.6. Λιάμπη 2009, 25. Κατά τη διάρκεια αυτής της μάχης οι Ακαρνάνες, διώκοντας τους συμμαχούς των Αιτωλών, τους Ηπειρώτες, κατάφεραν να φονεύσουν τον ηγεμόνα τους Αιακίδη.

⁴⁷ Πότε ακριβώς ανακαταλαμβάνουν την πόλη οι Ακαρνάνες δεν είναι γνωστό. Οι μελετητές προτείνουν πολλές και διάφορες χρονολογίες (από το 324 έως και το 313 π.Χ.). Για όλες αυτές τις απόψεις βλ. Σερμπέτη 2001, 40-41. Πιθανότερη χρονολογία θεωρείται το 313 π.Χ. Μετά το 312 π.Χ. η σιωπή των πηγών για την Ακαρνανία δείχνει ότι επήλθε προσωρινή ηρεμία. Λιάμπη 2009, 25. Grainger 1999, 29 κ. εξ.

⁴⁸ Λιάμπη 2009, 25.

⁴⁹ Σερμπέτη 2001, 42. Λιάμπη 2009, 25.

⁵⁰ Λιάμπη 2009, 25.

⁵¹ Λιάμπη 2009, 29.

⁵² Σερμπέτη 2001, 45. Freitag 1994, 223.

⁵³ Το 291 π.Χ. η Αιτωλική Συμπολιτεία κατακτά τους Δελφούς, ενώ το 279 π.Χ. μετά την απόκρουση των βαρβάρων Γαλατών, από «αερόσυλοι καταπατητές» του ιερού του Απόλλωνα, οι Αιτωλοί μετατράπηκαν σε σωτήρες και στην μεγαλύτερη δύναμη στον Ελλαδικό χώρο (τουλάχιστον μέχρι το 220 π.Χ. οπότε και αρχίζει ο Συμμαχικός πόλεμος/220-217 π.Χ.). Από την χρονολογία αυτή, μέχρι το 245 π.Χ. η Αιτωλική Συμπολιτεία διπλασίασε την έκτασή της και αναδείχτηκε στη μεγαλύτερη δύναμη της Κυρίως Ελλάδας. Βλ. σχετικά Scholten 2000, 96 κ. εξ. Νεραντζής 2001, 37-38. Tsangari 2007, 24-29.

⁵⁴ Πρόκειται για τη γνωστή επιγραφή σε χάλκινη στήλη που βρέθηκε στο ναό του Απόλλωνα στον Θέρμο (και φυλάσσεται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο/Ε.Μ. 12228). Βλ. Λιάμπη 2009, 29 και υποσημ. 94. Για το ακριβές περιεχόμενο της συνθήκης βλ. Σερμπέτη 2001, 43-46.

⁵⁵ Πολύβιος, ΙΧ.34.7 και ΙΙ.45.1. Πανσανίας, Χ.16.6. Λιάμπη 2009, 17, 25-26, 29 και υποσημ. 95. Σερμπέτη 2001, 46. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 424. Ως πιθανότερες χρονολογίες αναφέρονται συνήθως το 252/1 π.Χ. και το 243/2 π.Χ. Οι Αιτωλοί έλαβαν όλο το ανατολικό, με τις πόλεις Στράτο, Οινιάδες, Μητρόπολη και Φοιτίες. Ο Αλέξανδρος Β' κράτησε το δυτικό τμήμα της Ακαρνανίας (με τη Λιμναία, τη Μεδεώνα και το Θύρρειο), στο οποίο ενσωμάτωσε και τη Λευκάδα. Ο διαμελισμός της Ακαρνανίας σήμανε επίσης τη διάλυση του αρχαιότερου Ακαρνανικού Κοινού.

⁵⁶ Σερμπέτη 2001, 47. Scholten 2000, 131 κ. εξ. Grainger 1999, 147 κ. εξ.

⁵⁷ Για τους Οινιάδες την περίοδο αυτή γνωρίζουμε πως, ενώ βρισκόταν υπό το ζυγό των Αιτωλών, την περίοδο από το 240-230 π.Χ. σύναψαν συνθήκη διαιτησίας («κτήμα γαϊκών») με τη Μητρόπολη (Παλαιομάνινα;), με διαιτητή το Θύρρειο. Η συνθήκη αυτή αφορούσε στα σύνορα μεταξύ των δύο πόλεων. Σερμπέτη 2001, 47-48. Freitag 1994, 223-224.

συνήψε συμμαχία με τους Αιτωλούς, οι οποίοι το 231 π.Χ. εισέβαλαν και πάλι στην Ακαρνανία και πολιορκήσαν τη Μεδεώνα⁵⁸. Τότε οι Ακαρνάνες αποχώρησαν από το Κοινό των Ηπειρωτών και επανίδρυσαν το Κοινό τους⁵⁹. Εξ' αρχής έθεσαν ως βασική τους προτεραιότητα την απελευθέρωση από τους Αιτωλούς, των σημαντικότερων πόλεων τους (του Στράτου, των Οινιαδών και της Μητρόπολης)⁶⁰.

Το 221-220 π.Χ. η Ακαρνανία ταλαιπωρείται ξανά από εισβολές και λεηλασίες των Αιτωλών⁶¹, γεγονός που οδήγησε στο Συμμαχικό πόλεμο (221/220-217 π.Χ.), που αποφασίστηκε στο Συνέδριο της Κορίνθου υπό τον Φίλιππο Ε' και επικυρώθηκε από τις συνελεύσεις των πόλεων⁶². Κατά τη διάρκεια του η Αιτωλική Συμπολιτεία (αν και βάλλεται ταυτόχρονα από την Αχαϊκή Συμπολιτεία, τους Μακεδόνες, τους Ηπειρώτες, τους Θεσσαλούς, τους Βοιωτούς, τους Φωκείς και τους Ακαρνάνες), κατέστρεψε το ιερό στο Δίον και το 219 π.Χ. εισέβαλε στην Ήπειρο και δέωσε το ιερό της Δωδώνης⁶³. Την ίδια χρονιά οι συνασπισμένοι Μακεδόνες⁶⁴, Ηπειρώτες, και Ακαρνάνες εκδικήθηκαν: ο Φίλιππος ο Ε' κατά τη διάρκεια της γνωστής εκστρατείας του στη Αιτωλο-ακαρνανία⁶⁵, με στόχο τη συστηματική εδραίωση οδού καθόδου προς την Πελοπόννησο, δια των ακτών της δυτικής Ελλάδας⁶⁶, αφού πέρασε από την Ήπειρο στο Άκτιο, κατέλαβε τις Φοιτίες και το Θύρρειο, έκαψε τη Μητρόπολη και επιτέθηκε στην πόλη των Οινιαδών⁶⁷. Αφού την κατέλαβε⁶⁸, μετά από πολιορκία, χρησιμοποίησε δομικό υλικό που αφαίρεσε από το γειτονικό Παιάνιο (Παλιόκαστρο Μάστρου), για να ενισχύσει την οχύρωσή της⁶⁹. Φαίνεται επομένως πως το ισχυρό τείχος της πόλης,

⁵⁸ Σερμπέτη 2001, 47. Tsangari 2007, 29-30.

⁵⁹ Η επανίδρυση του νεότερου Ακαρνανικού Κοινού τοποθετείται το 233-231 π.Χ. και, αυτή τη φορά, διατηρήθηκε ως το 168/167 π.Χ. Για τη διαφοροποιημένη μορφή του βλ. Λιάμπη 2009, 29 και υποσημ. 96. Για πρώτη φορά συνήλθε στο Θύρρειο, ενώ από το 216 π.Χ. θρησκευτικό κέντρο του θεωρείται το Ιερό του Απόλλωνα στο Άκτιο. Σερμπέτη 2001, 58-59. Λιάμπη 2009, 28-30. Lang 1994, 248. Büchner – Maull 1925, 2214-2257. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 425. Για το αν η Λευκάδα αποτέλεσε πρωτεύουσα του Κοινού, έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις. Βλ. Λιάμπη 2009, 29.

⁶⁰ Λιάμπη 2009, 26. Σερμπέτη 2001, 48. Μετά από τη μάχη της Σελλασίας (222 π.Χ.) οι Μακεδόνες (αφού νίκησαν τους Σπαρτιάτες του Κλεομένη) βρήκαν την ευκαιρία να αποκαταστήσουν τον μακεδονικό έλεγχο σε μεγάλο μέρος της Πελοποννήσου.

⁶¹ Οι Αιτωλοί όχι μόνο λεηλατούσαν τις ακαρνανικές και ηπειρωτικές ακτές, αλλά επιχείρησαν και νυκτερινή επίθεση εναντίον του Θυρρείου. Πολύβιος, V.3.7 και IV.25.3. Σερμπέτη 2001, 49. Λιάμπη 2009, 26.

⁶² Scholten 2000, 200-228.

⁶³ Λιάμπη 2009, 20. Tsangari 2007, 30.

⁶⁴ Πολύβιος, IV.63.7.

⁶⁵ Πολύβιος, IV.57.1 και IV.61. Pritchett 1991, 1 κ. εξ.

⁶⁶ Σερμπέτη 2001, 49. Λιάμπη 2009, 26-27.

⁶⁷ Κατά τον Murray (1982, 40), οι Αιτωλοί έντρομοι εγκατέλειψαν την πόλη.

⁶⁸ Λιάμπη 2009, 26-27.

⁶⁹ Ο Φίλιππος φαίνεται πως ενίσχυσε τόσο την οχύρωση της πόλης και της ακρόπολής της, όσο και την οχύρωση του λιμανιού, όπου βρίσκονται οι νεώσοικοι. «...ό δέ Φίλιππος συνθεασάμενος τήν εύκαιρίαν του τόπου προς τε τᾶλλα καί μάλιστα προς τάς εἰς Πελοπόννησον διαβάσεις, ἐπεβάλετο τειχίζειν τήν πόλιν...εἰς ἃ βλέψας τήν τε ἄκραν καθ' αὐτήν ἠσφαλίσατο, καί τῷ λιμένι καί τοῖς νεωροῖς ὁμοῦ τείχος περιβαλὼν ἐνεχείρει συνάψαι πρὸς τήν ἄκραν, χρώμενος πρὸς τήν οἰκονομίαν ταῖς ἐκ τοῦ Παιανίου παρασκευαῖς...» (Πολύβιος, IV.65.8, 11). Βλ. Σερμπέτη 2001, 49-52. Murray 1982, 36-40. Για όλες τις οικοδομικές επισκευές και προσθήκες του Φιλίππου Ε' στην οχύρωση των Οινιαδών βλ. κυρίως Πορτελάνος 1998, 1131-1132, 1171 και Ley 2008, 280 κ. εξ. Το οικοδομικό υλικό από το κατεστραμμένο Παιάνιο το μετέφερε δια μέσου του ποταμού Αχελώου («...τό μὲν τείχος κατέσκαψε πᾶν εἰς ἔδαφος, τάς δ' οἰκήσεις διαλύων τά ξύλα καί τόν κέραμον εἰς σχεδίας καθήρμοξε τῷ ποταμῷ μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας εἰς τούς Οἰνιάδας...»: Πολύβιος, IV.65.4).

αλλά κυρίως το λιμάνι και οι νεώσοικοι, αποτέλεσαν, σε συνδυασμό με τη στρατηγική της θέσης, το κίνητρο για να την εξαιρέσει από την καταστροφική επέλασή του. Από τις ιστορικές πηγές εξάγεται πως χρησιμοποίησε την πόλη συστηματικά ως ναυτική του βάση, αν και λίγο αργότερα (το 217 π.Χ.) την απέδωσε στους Ακαρνάνες⁷⁰. Αμέσως μετά κινήθηκε προς την Αιτωλία και κατέστρεψε τον Θέρμο (218 π.Χ.)⁷¹. Το επόμενο έτος ο στρατηγός των Αιτωλών Αγήτας ληλάτησε την Ακαρνανία, ενώ μία επίθεση των Ακαρνάνων στον Στράτο δεν είχε επιτυχή έκβαση⁷². Οι αλληπάλληλες συγκρούσεις οδήγησαν εντέλει στη σύναψη ειρήνης στη Ναύπακτο (217 π.Χ.), η οποία επέφερε ειρήνη στους αντιμαχόμενους για μικρό χρονικό διάστημα (μέχρι το 211 π.Χ.)⁷³. Σύμφωνα με αυτή οι πόλεις της Ακαρνανίας, πλην του Στράτου, απελευθερώθηκαν από την αιτωλική κατοχή⁷⁴.

Κατά το 212 π.Χ. μια συνθήκη φιλίας και συμμαχίας που υπογράφηκε μεταξύ Ρωμαίων και Αιτωλών είχε ως όρο την ανάκτηση από τους τελευταίους ορισμένων ακαρνανικών εδαφών (τα οποία είχαν χάσει σε προηγούμενες εχθροπραξίες)⁷⁵. Μετά από κοινές επιχειρήσεις των δυο συμμάχων, το 211 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Βαλέριος Λαιβίνιος κατέλαβε τους Οινιάδες⁷⁶ και τους παρέδωσε στους Αιτωλούς⁷⁷, μαζί με τη γειτονική κατοικημένη νησίδα Νάσο⁷⁸. Έτσι άρχισε η τρίτη περίοδος κατάληψης της πόλης, η οποία διήρκεσε αυτή τη φορά έως το 189 π.Χ. Οι συνεχείς εχθροπραξίες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (211-204 π.Χ.) μεταξύ Αιτωλών (και των συμμάχων της Σπαρτιατών και Αιτάλου Α΄ της Περγάμου) και Μακεδόνων (και της Αχαϊκής Συμπολιτείας), είχαν σαν αποτέλεσμα την εκ νέου εισβολή του Φιλίππου Ε΄ στον Θέρμο, το 208/7-207/6 π.Χ., το οποίο και κατέστρεψε για δεύτερη φορά⁷⁹. Οι Αιτωλοί εξασθενημένοι αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν (204

⁷⁰ Freitag 1994, 224-225. Freitag 2001, 33. Funke 1987, 93. Oost 1954, 26. Η πόλη ωστόσο είχε μετατραπεί σε «υπήκοο», αφού είχαν εγκατασταθεί μακεδονικές φρουρές και καταλαμβάνονταν πια από στρατεύματα κατοχής. Σερμπέτη 2001, 53. Scholten 2000, 200 κ. εξ.

⁷¹ Πολύβιος, V.7.6. Ο Φίλιππος είχε την υποστήριξη του στρατηγού των Ακαρνάνων, Αριστόφαντου. Νεραντζής 2001, 38.

⁷² Ο Στράτος από τα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ. ανήκε στην Αιτωλία. Λιάμπη 2009, 27.

⁷³ Grainger 1999, 347-349, 437. Scholten 2000, 200-228. Οι αντιμαχόμενες αυτές ομάδες ήταν από τη μια πλευρά οι Μακεδόνες και η Αχαϊκή Συμπολιτεία και από την άλλη η Αιτωλική Συμπολιτεία, οι Σπαρτιάτες, αλλά και οι πόλεις της Κρήτης.

⁷⁴ Λιάμπη 2009, 27, 29. Σερμπέτη 2001, 53.

⁷⁵ Λίβιος, XXVI.24.8-14. Πολύβιος, XI.5, XVIII.38 και III.3.3. Freitag 2001, 34. Λιάμπη 2009, 27. Σερμπέτη 2001, 56. Scholten 2000, 229-233.

⁷⁶ Ο Λαιβίνιος επιτέθηκε με στόλο, αλλά πιθανώς βοηθήθηκε και από τη συνδυασμένη επίθεση των Αιτωλών από ξηράς. Πολύβιος, IX.39.2. Λίβιος, 24.15 και 25.10. Freitag 1994, 225. Μετά την κατάκτηση αυτή, η πόλη παρακμάζει αργά και σταδιακά, έως τον συνοικισμό της Νικόπολης το 30 π.Χ., οπότε και σβήνει οριστικά. Σερμπέτη 2001, 55-60 και 163. Το 209 π.Χ. γνωρίζουμε πως οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούν τη Ναύπακτο ως ναύσταθμο και ορμητήριο για τις επιχειρήσεις τους στην περιοχή. Βλ. Grainger 1999, 298, 305-311, 325, 364-365. Scholten 2000, 229-233.

⁷⁷ Την ίδια χρονιά (211 π.Χ.) οι Αιτωλοί επανακυριεύουν και το Θύρρειο. Το 209 π.Χ. γνωρίζουμε πως οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούν τη Ναύπακτο ως ναύσταθμο και ορμητήριο για τις επιχειρήσεις τους στην περιοχή. Βλ. Grainger 1999, 298, 305-311, 325, 364-365. Scholten 2000, 229-233.

⁷⁸ Κατέλαβε επίσης και τη Ζάκυνθο. Λιάμπη 2009, 27.

⁷⁹ Grainger 1999, 305-311. Αυτή η δεύτερη επίθεση του Φιλίππου Ε΄ σήμανε την αρχή της πτώσης της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 402 και 405. Tsangari 2007, 30-31. Λιάμπη 2009, 27.

π.Χ.)⁸⁰, χωρίς ωστόσο να χάσουν τους Οινιάδες και τον Στράτο, πόλεις που παρέμειναν στην κατοχή τους⁸¹.

Κατά την έναρξη του Β' Μακεδονικού ή Αιτωλικού πολέμου, το 200/201 π.Χ., οι Αιτωλοί συμπράττουν με τους Ρωμαίους⁸² και οι Ακαρνάνες με το Φίλιππο Ε'⁸³. Το 197 π.Χ., αν και οι Ρωμαίοι εκπόρθησαν τη Λευκάδα, οι Ακαρνάνες, όταν πληροφορήθηκαν την ήττα του Φιλίππου Ε' στις Κυνός Κεφαλές από τον Τίτο Φλαμινίνο, αναγκάστηκαν να υποκύψουν σε αυτούς⁸⁴. Παρ' όλα αυτά οι Ρωμαίοι απέδωσαν στον Φίλιππο Ε' την Μακεδονία, ενώ αναγνώρισαν την ανεξαρτησία των Ακαρνάνων και δεν τους απέσπασαν τη Λευκάδα, γεγονός που προκάλεσε απογοήτευση και αγανάκτηση στους Αιτωλούς⁸⁵. Για το λόγο αυτό, το 192 π.Χ. συμάχησαν με τον Αντίοχο Γ' της Συρίας και κήρυξαν πόλεμο στους Ρωμαίους⁸⁶, αλλά την επόμενη χρονιά ηττήθηκαν στις Θερμοπύλες από τους συνασπισμένους Ρωμαίους και Μακεδόνες⁸⁷.

Μετά από τον Β' Μακεδονικό πόλεμο, ακολούθησε το 189 π.Χ. η -απαχθής για τους Αιτωλούς⁸⁸- συνθήκη ειρήνης τους με τους Ρωμαίους, σύμφωνα με την οποία οι Ακαρνάνες, αφού αναγνώρισαν την κυριαρχία των τελευταίων, κρατούσαν στη δικαιοδοσία τους τους Οινιάδες και οι Αιτωλοί την Αμφιλοχία⁸⁹.

Οι Αιτωλοί συμμαχούν και πάλι με τη Ρώμη κατά τη διάρκεια του Γ' Μακεδονικού πολέμου (171-168 π.Χ.)⁹⁰, ενώ οι ακαρνανικές πόλεις μαρτυρείται πως δεν δέχτηκαν την εγκατάσταση ρωμαϊκών φρουρών⁹¹. Το Μάρτιο του 169 π.Χ. οι φιλομακεδόνες Αιτωλοί κάλεσαν τον Περσέα να καταλάβει τον Στράτο και την Αμβρακία, προκειμένου να εμποδίσει την προέλαση των Ρωμαίων,

⁸⁰ Από ορισμένους μελετητές το 206 π.Χ. θεωρείται ως πιθανότερη ημερομηνία σύναψης της συνθήκης ειρήνης Αιτωλών-Μακεδόνων. Βλ. Κατωπόδης 1990, 338-340. Grainger 1999, 337 κ. εξ. Η συνθηκολόγηση αυτή πραγματοποιήθηκε παρά τη θέληση των συμάχων τους Ρωμαίων. Λιάμπη 2009, 20. Scholten 2000, 229-233.

⁸¹ Σερμπέτη 2001, 57.

⁸² Scholten 2000, 229-233. Παρά τις όποιες έξυπνες συμμαχίες που συνήψαν οι Αιτωλοί, κατά τη διάρκεια των δυο πρώτων Μακεδονικών πολέμων που ακολούθησαν (215-205 π.Χ. και 200-197 π.Χ.), δεν τους επέτρεψαν να ανακάμψουν. Τίτος Λίβιος, 37.57. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 405.

⁸³ Σερμπέτη 2001, 57. Λιάμπη 2009, 27.

⁸⁴ Λίβιος, XXXIII.17.15. Λιάμπη 2009, 27. Οι Αιτωλοί χάνουν την εύνοια των Ρωμαίων μετά τη νίκη των τελευταίων στις Κυνός Κεφαλές το 197 π.Χ., ενώ ολοφάνερα διέκειντο δυσμενώς προς αυτούς μετά το 194/3 π.Χ. Λιάμπη 2009, 27. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 405.

⁸⁵ Πολύβιος, III.3.3. Λιάμπη 2009, 27. Οι Αιτωλοί ήλπιζαν να λάβουν την ηγεμονία της Ελλάδας, αλλά αντ' αυτής, έλαβαν μόνο την Αμβρακία. Νεραντζής 2007, 61-62. Grainger 1999, 407 κ. εξ.

⁸⁶ Πολύβιος, XX, 9-10. Τίτος Λίβιος XXXVI.26.9. Grainger 1999, 435-434.

⁸⁷ Την ίδια χρονιά οι Ρωμαίοι πολιορκούν για μικρό χρονικό διάστημα τη Ναύπακτο, μια πολιορκία που λύνεται με διπλωματική παρέμβαση του Τίτου Φλαμινίνου. Grainger 1999, 499-530.

⁸⁸ Με τη συνθήκη αυτή οι Αιτωλοί υποτάχτηκαν πλήρως στους Ρωμαίους, υπέγραψαν τη «ληξιαρχική πράξη» του τέλους της Συμπολιτείας τους και έχασαν τη ναυτική τους δύναμη. Σύμφωνα με τον Bakhuizen (1987, 192) τα νερά του Κορινθιακού κόλπου μετά το 189 π.Χ. ελέγχονται από τους Ρωμαίους.

⁸⁹ Πολύβιος, IX.39.2 και XXI.32. Λίβιος, XXVI.24.15 και XXVIII.11.9. Λιάμπη 2009, 28. Freitag 1994, 225. Grainger 1999, 499-530. Λιάμπη 2009, 21. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 405. Tsangari 2007, 33. Την ίδια περίοδο (190 π.Χ.) η Αχαϊκή Συμπολιτεία, μετά τις διαδοχικές επεκτάσεις της επικράτειάς της, που είχαν ξεκινήσει από το 280 π.Χ. περίπου, φτάνει στη μέγιστη ακμή της (περιλαμβάνει πλέον ολόκληρη την Πελοπόννησο).

⁹⁰ Σερμπέτη 2001, 58.

⁹¹ Ωστόσο, οι Ρωμαίοι πήραν στη Ρώμη ομήρους από την Αιτωλοακαρνανία, την Αχαϊκή Συμπολιτεία και διάφορες άλλες περιοχές, με την ψευδή κατηγορία ότι ήταν οπαδοί του Μακεδόνα βασιλιά Περσέα.

αλλά η προσπάθεια αυτή δεν ολοκληρώθηκε⁹². Μετά τη συντριβή των Μακεδόνων από τον Αιμίλιο Παύλο στην Πύδνα το 168 π.Χ. και την κατάλυση του Μακεδονικού βασιλείου⁹³, μία πλειάδα προξενικών ψηφισμάτων αποδεικνύουν, ότι το Ακαρνανικό Κοινό εξακολούθησε να υφίσταται και να ζει εδαφικά περιορισμένο «σε παρακμή και με κάποια σχετική ηρεμία», κάτω από το ρωμαϊκό έλεγχο, έως το τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ.⁹⁴. Ωστόσο ανασχηματίζεται πια ως ηγεμονία μιας πόλης, του Θυρρείου, το οποίο αναδεικνύεται σε πρωτεύουσα της Ακαρνανίας⁹⁵. Επειδή οι Ακαρνανές δεν αναμείχθηκαν στον πόλεμο εναντίον της Ρώμης, που επέφερε την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ. και την ουσιαστική διάλυση της Αχαϊκής Συμπολιτείας, διατήρησαν -τυπικά τουλάχιστον- μια περιορισμένη ανεξαρτησία⁹⁶. Ωστόσο, η επικυριαρχία και η φορολογία των Ρωμαίων δεν αποφεύχθηκε.

Μετά το 94 π.Χ. οι πληροφορίες για την Ακαρνανία είναι ιδιαίτερα αποσπασματικές⁹⁷: Το χρονιά αυτή το Θύρρειο συνήψε συμμαχία με τους Ρωμαίους και μετατράπηκε σε *civitas foederata*⁹⁸. Το 84 π.Χ. οι Καλυδώνιοι στήνουν στη πόλη τους ανδριάντα του Σύλλα⁹⁹. Το 57-55 π.Χ. ορισμένες πόλεις της Ακαρνανίας (όπως ο Στράτος, η Αρσινόη και η Ναύπακτος) καταλαμβάνονται από εξαθλιωμένους ορεσείβιους (Δόλοπες και Αγραίους), ενώ οι ρωμαϊκές λεγεώνες προσπαθούν να τους απομακρύνουν¹⁰⁰. Το 48 π.Χ. ένας μικρός αριθμός Αιτωλών στρατιωτών πολεμούν στο πλευρό του Καίσαρα στα Φάρσαλα¹⁰¹. Το βέβαιο είναι πως στο α΄ μισό του 1^{ου} αι. π.Χ., ολόκληρη η Αιτωλοακαρνανία υφίσταται συστηματικές λεηλασίες από τη στεριά, ενώ υποφέρει από πειρατικές επιδρομές από τη θάλασσα¹⁰². Από το 50 έως το 30 π.Χ., όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα, ταλαιπωρείται, από τις διαμάχες των Ρωμαίων στρατηγών, επί του ελληνικού εδάφους, για τον έλεγχο

⁹² Λιάμπη 2009, 21. Tsangari 2007, 35. Μετά το 167 π.Χ. οι Αιτωλοί περιορίζονται ταπεινωμένοι στα παλαιά γεωγραφικά τους όρια. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 405. Η νομισματοκοπία τους διακόπτεται, ενώ ο πληθυσμός της μειώνεται κι εξαθλιώνεται από τους συνεχείς πολέμους και τις ληστρικές επιδρομές. Άλλοι Αιτωλοί γίνονται δούλοι και άλλοι μισθοφόροι των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο. Παράλληλα αναπτύσσεται η μεγάλη γαιοκτησία στις πεδιάδες (2^ο και κυρίως 1^ο αι. π.Χ.), όπου χρησιμοποιείται η δουλική εργασία (λατιφουντισμός). Grainger 1999, 531-545. Νεραντζής 2001, 38.

⁹³ Οι Ακαρνανές μετά το 168 π.Χ. υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τη Λευκάδα, χάνοντας έτσι το 1/3 του πληθυσμού του Κοινού και ένα πολύ σημαντικό λιμάνι τους (Λιάμπη 2009, 28). Ωστόσο, πόλεις τους όπως οι Οινιάδες, ο Αστακός, η Μητρόπολη και τα Κόροντα, κατοικούνται ακόμη και έχουν πιθανότατα διατηρήσει τη βουλή τους. Σερμπέτη 2001, 58-59.

⁹⁴ Λιάμπη 2009, 28, υποσημ. 85. Σερμπέτη 2001, 58. Οι πληροφορίες μας αφορούν σε ορισμένες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας και είναι εξαιρετικά αποσπασματικές. Οι σπουδαιότερες πόλεις αυτή την περίοδο είναι η Καλυδώνα, το Τριχόνειο και η Αρσινόη, ενώ, μετά το 146 π.Χ., οι τελευταίοι στρατηγοί που εξέλεξε το Ακαρνανικό Κοινό ήταν το 129/128 π.Χ. Βλ. σχετικά Tsangari 2007, 35-36.

⁹⁵ Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 424. Την ίδια περίπου περίοδο (164 π.Χ.) η Πλευρώνα ζητά τη βοήθεια του *Suspicius Gallus* για να αποσπαστεί από το Αχαϊκό Κοινό, ενώ το 155/154 π.Χ. η Ηράκλεια προσαρτήθηκε σε αυτό. Οι Αιτωλοί για να την ξανακερδίσουν διεξάγουν την περίοδο 155/150 π.Χ. την τελευταία συνασπισμένη πολεμική επιχείρησή τους (εναντίον του Αχαϊκού Κοινού). Tsangari 2007, 35-36.

⁹⁶ Σερμπέτη 2001, 59.

⁹⁷ Freitag 2001, 34. Oost 1954, 128.

⁹⁸ Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 424. Λιάμπη 2009, 28, υποσημ. 87.

⁹⁹ Tsangari 2007, 36, υποσημ. 181.

¹⁰⁰ Πετρόπουλος 1991, 96.

¹⁰¹ Tsangari 2007, 36, υποσημ. 182.

¹⁰² Από τους πειρατές πλήττονται ιδιαίτερα οι παραλιακές πόλεις της Ακαρνανίας. Σερμπέτη 2001, 59. Λιάμπη 2009, 28. Νεραντζής 2001, 38.

της Ρώμης¹⁰³.

Η αναστάτωση λήγει οριστικά με τη ναυμαχία του Ακτίου (31/30 π.Χ.) και τη νίκη του Οκταβιανού Αύγουστου. Η Ακαρνανία χάνει πλέον τον ομοσπονδιακό χαρακτήρα της, προσαρτάται - μαζί με την Ήπειρο- στη ρωμαϊκή «επαρχία της Μακεδονίας»¹⁰⁴, ενώ οι κάτοικοι των οχυρωμένων παραποτάμιων πόλεων της (μαζί με κατοίκους της Αιτωλίας¹⁰⁵, Ηπείρου, Θεσπρωτίας, Κασσωπείας και Μολοσσίας), μετοικίστηκαν στη νεοϊδρυθείσα Νικόπολη¹⁰⁶. Ο Στράβων κάνει λόγο για «των Αιτωλών και Ακαρνάνων ερημίαν»¹⁰⁷, αφού τα περισσότερα αστικά κέντρα στο εξής παρακμάζουν και δημιουργούνται μικροί οικισμοί με μεγάλες ιδιοκτησίες γης. Ωστόσο η «ερημία» αυτή «είναι εν πολλοίς μύθος» και εκλαμβάνεται από τους μελετητές όχι με την κυριολεκτική της έννοια, αλλά ως μια «παρακμή σε σχέση με την προγενέστερη κατάσταση»¹⁰⁸. Η περιοχή χρησιμοποιείται πλέον ως τόπος παραγωγής αγαθών για τον εφοδιασμό της Νικόπολης και άλλων μεγάλων κέντρων, ενώ ρωμαϊκές εγκαταστάσεις (κυρίως επαύλεις πλούσιων γαιοκτημόνων) κτίζονται μόνο σε παραθαλάσσιες θέσεις¹⁰⁹. Κάποιες περιοχές, ωστόσο, δεν εγκαταλείπονται και, όπως δείχνουν τα ανασκαφικά δεδομένα, ιδιαίτερη άνθιση διαπιστώνεται στην Αιτωλοακαρνανία και πάλι από το 2^ο αι. μ.Χ.¹¹⁰.

Τα ρωμαϊκά όστρακα και νομίσματα που βρέθηκαν στην ακρόπολη των Οινιαδών, αλλά και η ρωμαϊκή νεκρόπολη των νεώσοικων, αποδεικνύουν πως η ζωή στην πόλη δεν έσβησε κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής περιόδου¹¹¹. Μετά από αιώνες, στην εμπορική θαλάσσια διακίνηση τους Οινιάδες διαδέχεται η Βενετσιάνικη Ζάκυνθος¹¹².

¹⁰³ Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 424. Σερμπέτη 2001, 59. Λιάμπη 2009, 28. Tsangari 2007, 17-36. Το 49 π.Χ. η Ναύπακτος περιέρχεται στους Πομπηϊανούς, ενώ το 48 π.Χ. (μαζί με την Καλυδώνια) αποσπάται από τον Γάιο Σαβίνο από το στρατόπεδο του Πομπήϊου και προσαρτάται στο στρατόπεδο του Ιούλιου Καίσαρα. Νεραντζής 2007, 67 και υποσημ. 202. Grainger 1999, 531 κ. εξ.

¹⁰⁴ Σερμπέτη 2001, 61.

¹⁰⁵ Την ίδια μοίρα ακολουθεί και η Αιτωλία: το 20 π.Χ. υπάγεται στην «επαρχία της Αχαΐας» και το 14 π.Χ. στη ρωμαϊκή αποικία της Πάτρας. Κατωπόδης 1990, passim. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 396. Νεραντζής 2001, 38.

¹⁰⁶ Γραβάνη 2007, 101-122. Λιάμπη 2009, 23 και 28.

¹⁰⁷ Στράβων, Χ.2.21.

¹⁰⁸ Βλ. σχετικά Πετρόπουλος 2007, 204 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

¹⁰⁹ Λιάμπη 2009, 28. Πετρόπουλος 1991, 93-125.

¹¹⁰ Για τα σημαντικά ίχνη ρωμαϊκής κατοίκησης στην Αιτωλοακαρνανία, αλλά και στη Λευκάδα βλ. Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 424-425. Πετρόπουλος 1991, 93-125. Πετρόπουλος 2007, 202-204. Σερμπέτη 2010, 89-98 (για τους Οινιάδες).

¹¹¹ Βλ. Σερμπέτη 2001, 178 (συμπεραίνει πως η ακρόπολη είχε ενδεχομένως μεγαλύτερη διάρκεια ζωής από την υπόλοιπη πόλη).

¹¹² Σερμπέτη 2001, 61. Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο σημαντικότερο λιμάνι της περιοχής θεωρείται αυτό της Πάτρας.

II. Οι Οινιάδες

α. Τοπογραφικά στοιχεία

Η αρχαία πόλη Οινιάδες βρίσκεται στη βόρεια όχθη του ποταμού Αχελώου, σε έναν απομονωμένο λόφο (Τρίκαρδος), 4 χλμ. δυτικά του σημερινού χωριού Κατοχή του δήμου Οινιαδών (ΧΑΡΤΗΣ 1)¹¹³. Ήταν η δεύτερη σε μέγεθος και σπουδαιότητα πόλη των Ακαρνανών, μετά την πρωτεύουσά τους τον Στράτο¹¹⁴, αλλά η σημαντικότερη στην περιοχή της Παραχελωίτιδας, καθώς έλεγχε τις ακτές της δυτικής Ακαρνανίας μέχρι τον Αμβρακικό κόλπο, το βόρειο Ιόνιο, τη δυτική είσοδο του Κορινθιακού και Πατραϊκού κόλπου και τέλος τις εκβολές του ποταμού Αχελώου¹¹⁵. Αν και η ίδρυσή της χάνεται στη σφαίρα του μύθου¹¹⁶, δεν αποκλείεται να ιδρύθηκε τον 6^ο αι. π.Χ. από τους Κορίνθιους¹¹⁷. Με τις εντυπωσιακές (μήκους 6,5 χλμ.) οχυρώσεις της, αποτελεί ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα της οχυρωματικής τεχνικής της ελληνιστικής περιόδου στην Αιτωλο-ακαρνανία (ΕΙΚ. 1-3)¹¹⁸.

Η στρατηγική και προνομαϊκή για το εμπόριο θέση της¹¹⁹, οδήγησε την πόλη σε οικονομική και πολιτισμική ακμή, ενώ το ευμετάβλητο λιμνοθαλάσσιο περιβάλλον γύρω από τον λόφο στον

¹¹³ Η ταύτιση της πόλης οφείλεται στον Leake (Leake 1835, 556 κ. εξ.). Για την πόλη των Οινιαδών γενικά βλ.: Leake 1835, 556-570. Heuzey 1860, 435-463. Powell 1904 α, 137-173. Noack 1916, 218. Kirsten 1937, 2204-2228. Μιτάκης 1986, 99-171. Murray 1982, 31-54. Φερεντίνος 1989, passim. Freitag 1994, 212-238. Πορτελάνος 1998, 1159-1164. Κατωπόδης 2000, κυρίως σελ. 61-64. Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 432-439. Για τις πρώτες ανασκαφικές δραστηριότητες στους Οινιάδες (από τους Αμερικανούς) βλ.: Powell 1904 γ, 202-206 (μικρός ναός). Powell 1904 δ, 207-215 (οικοδόμημα του λόφου). Sears 1904 α, 216-226 (λουτρό). Powell 1904 β, 174-201 (θέατρο). Sears 1904 β, 227-237 (νεώσοικοι). Για τις υπόλοιπες, παλιότερες και νεότερες ανασκαφικές δραστηριότητες στους Οινιάδες βλ.: Fiechter 1931, 7-18 (θέατρο Οινιαδών). Γώγος – Κολώνας 1998, 305-312 (θέατρο). Γώγος 2003, passim (θέατρο). Schmidt 1992, 167-173 (οικοδόμημα του λόφου). Σερμπέτη 1992, 161-165 (αγορά και ανατολικό νεκροταφείο). Σερμπέτη 2001, 63-173 (αγορά). Σερμπέτη 2006, 541-546 (αγορά). Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009 (ανατολικό νεκροταφείο). Σερμπέτη – Ευσταθόπουλος – Πανάγου 2009 (ανατολικό νεκροταφείο).

¹¹⁴ Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 432.

¹¹⁵ Freitag 1994, 212. Σερμπέτη 2004, 294.

¹¹⁶ Η ίδρυση της πόλης αποδίδεται στον Αλκμαίωνα (εγγονός του Απόλλωνα και γιός του βασιλιά του Άργους Αμφιαράου), ο οποίος μετά το χρησμό του Δελφικού μαντείου ήρθε στην συγκεκριμένη προσχωσιγενή περιοχή προκειμένου να βρει «καινούργια γη» να κατοικήσει («ήτις ὄτε ἔκτεινε τὴν μητέρα μῆπω ὑπὸ ἡλίου ἑωρᾶτο, μηδέ γῆ ἦν»: Θουκυδίδης, II.102.5-6) και να γλυτώσει έτσι από τις Ερινύες, που τον καταδίωκαν επειδή είχε φονεύσει τη μητέρα του Εριφύλη. Απολλόδωρος, III. 7. 2-7. Πausανίας, VIII, 24.8-9. Στράβων, X.2.25 και VII.7.7. Βλ. και Κολώνας 2008, 5. Σερμπέτη 2001, 30. Σερμπέτη 2004, 293, υποσημ. 2. Σερμπέτη 2010, 90.

¹¹⁷ Η άποψη πως οι Οινιάδες ήταν κορινθιακή αποικία, όπως και οι ακαρνανικές πόλεις Ανακτόριο και Σόλλιον, αλλά και οι γειτονικές Λευκάδα και Κέρκυρα, δεν έχει τεκμηριωθεί. Σερμπέτη 2001, 29. Freitag 1996, 75-76, no. 2. Domingo-Forasté 1988, 6-8. Για την πιθανότητα ίδρυσης της πόλης από τους Κορίνθιους βλ. επίσης Hammond 1986, 116 και 659. Σερμπέτη 2004, 293 και υποσημ. 4-6 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία). Στους Οινιάδες ωστόσο, δεν έχει βρεθεί μέχρι σήμερα κεραμική προγενέστερη του 5^{ου} αι. π.Χ.

¹¹⁸ Για την οχύρωση της πόλης γενικά βλ. Πορτελάνος 1998, 1114-1192 (κυρίως σελ. 1118-1122) και πιο πρόσφατα Ley 2008, 280 κ. εξ. Από τους Powell, Leake και Heuzey αναφέρεται η ύπαρξη -κατά μήκος των τειχών- δέκα, δεκατεσσάρων και δώδεκα πυλών αντίστοιχα. Η πόλη ωστόσο διέθετε συνολικά δεκαεννέα πύλες και πυλίδες, δεκατέσσερις πύργους, τρία εξωτερικά προστατευτικά τειχίσματα, καθώς και ένα αποσπασματικά σωζόμενο εσωτερικό διατείχισμα. Για τις διάφορες απόψεις σχετικά με τη χρονολόγηση της (πριν από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. έως το τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ.) βλ. Σερμπέτη 2001, 35-36, υποσημ. 80.

¹¹⁹ Όπως ο Στράτος, η Σαυρία (Ρίγανη;) και η Μητρόπολη (Παλαιομάνινα;), ήταν πόλη στενά δεμένη με τον ποταμό Αχελώο, αφού γειτόνευε με αυτόν και διέθετε λιμάνι. Μάλιστα ο ποταμός, για μεγάλα χρονικά διαστήματα του έτους, ήταν πλωτός έως και τον Στράτο.

οποίο αναπτύχθηκε¹²⁰, καθόρισε εν πολλοίς και τη θέση για τη δημιουργία του λιμανιού της στη βόρεια πλευρά (ΕΙΚ. 2)¹²¹, όπου είχαν δημιουργηθεί ιδανικές συνθήκες για τον ελλιμενισμό και τη διαχείριση των πλοίων¹²². Η δυνατότητά της, να προσφέρει ασφαλές αγκυροβόλιο στα πλοία, στην πορεία τους προς και από την Ιταλία και τη Σικελία¹²³, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την ταραχώδη ιστορική της πορεία, η οποία στιγματίστηκε από τις συνεχείς εναλλαγές των κυριάρχων κατά καιρούς στην περιοχή Αιτωλών, Ηπειρωτών, Μακεδόνων και Ρωμαίων.

Το όνομα της πόλης πιθανώς προέρχεται από το κρασί (οίνη, οίνος)¹²⁴, παραπέμποντας έτσι στην καλλιέργεια της αμπέλου και την παραγωγή του οίνου, αλλά και κατ' επέκταση στις ειρηνικές ασχολίες των κατοίκων της. Πιθανότατα να υποδηλώνει όμως και κάποια σχέση με το μυθικό βασιλιά της Καλυδónας, τον Οινέα¹²⁵. Ο Στράβων μας πληροφορεί πως υπήρξαν δυο πόλεις, σε δυο διαφορετικές θέσεις, με το όνομα Οινιάδες, μια παλαιά (πιθανώς προ του 5^{ου} αι. π.Χ.) και μια νέα¹²⁶. Ωστόσο, ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρεται στην πόλη Ερυσίχη λέγοντας «πόλις Ἀκαρνανίας, ἢ τις ὕστερον Οἰνιάδαι ὠνομάσθη»¹²⁷, χωρίς να διευκρινίζει αν αυτή απλώς μετονομάστηκε ή αν επανιδρύθηκε σε διαφορετική θέση¹²⁸.

Η αρχαιολογική έρευνα, τα τελευταία 110 περίπου χρόνια, έφερε στο φως σημαντικά κατάλοιπα της ελληνιστικής πόλης. Οι ανασκαφές είχαν συστηματικό χαρακτήρα και πραγματοποιήθηκαν από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή (1900-1901), την Αρχαιολογική Υπηρεσία

¹²⁰ Καθώς όλη η περιοχή σήμερα έχει επιχλωθεί και βρίσκεται 9 χλμ. από την ακτή, μόνο οι αφηγήσεις των αρχαίων συγγραφέων μπορούν να μας δώσουν μια ιδέα της εικόνας της κατά την αρχαιότητα. Την περίοδο χρήσης του λιμανιού, πρέπει να φανταστούμε πως η στάθμη των λιμνοθαλάσσιων υδάτων ήταν πολύ υψηλότερη απ' ό,τι είναι σήμερα. Γύρω από το λόφο Τρίκαρδο, υπήρχαν στην αρχαιότητα τρεις λίμνες (η Μελίτη, η Κυνία και η Ουρία), οι οποίες -τουλάχιστον σε ορισμένες περιόδους του χρόνου- όταν ο ποταμός Αχελώος ξεχειλίζει και ενωνόταν τα νερά του με εκείνα των λιμνών και της θάλασσας, εισχωρούσαν μέσα σε μια φυσική εσοχή που δημιουργούσαν δυο «γλώσσες» του λόφου Τρίκαρδου, μετατρέποντας την ευρύτερη περιοχή σε λιμνοθάλασσα και την πόλη σε νησί. Σερμπέτη 2001, 24. Murray 1982, 40-42 και Appendix E. Βλ. Επίσης: Vött 2007, 33 («During Classical-Hellenistic to Roman times – when the shipsheds were in use – the northern harbour experienced ongoing water inflow from the Acheloos river and communicated with the sea via a lagoon»). Βλ. επίσης Vött et al. 2003, 42 («Triardo was surrounded by a large lagoonal system which guaranteed the connection of the shipsheds to the sea»).

¹²¹ Η ύπαρξη ενός δευτέρου λιμανιού, στα ΝΔ της πόλης, πιθανολογήθηκε από το Murray (1982, 43-45, 52). Μαζί του συμφωνεί ο Πορτελάνος (1998, 1119-1120, 1126-1129), ενώ η Σερμπέτη (2001, 24-25) έχει αντίθετη άποψη. Ο Vött (2007, 32-33) εξετάζοντας το ενδεχόμενο της ύπαρξης δυο ακόμη υποψήφιων λιμανιών, σε τρεις όρμους του λόφου Τρίκαρδου (του ΝΔ, ΝΑ και του Α-δηλαδή της περιοχής του ανατολικού νεκροταφείου και της ακρόπολης), καταλήγει στο συμπέρασμα πως και οι δυο πρώτοι ήταν κατάλληλοι -από γεωγραφική άποψη- για να χρησιμοποιηθούν σαν λιμάνια και μάλιστα τα χαρακτηρίζει εμπορικά (Εμπόρια).

¹²² Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 437. Το βόρειο λιμάνι συχνά χαρακτηρίζεται ως πολεμικό. Από γεωγραφική άποψη δε, ήταν δυνατό να χρησιμοποιήθηκε από τα μυκηναϊκά έως και τα πρώιμα ρωμαϊκά χρόνια. Βλ. Vött 2007, 33.

¹²³ Για τους μεγάλους διαμετακομιστικούς σταθμούς αυτού του θαλάσσιου εμπορικού δρόμου (από την Αθήνα και το Λέχαιο Κορινθίας προς την Ιταλία και τη Σικελία) βλ.: Ψευδο-Σκύλαξ, Περίπλους, 34. Casson 1982, 193-195. Shaw 1972, 88-112. Σύμφωνα δε με τον Bakhuizen (1987, 188) και άλλους μελετητές, οι Οινιάδες -μαζί με το Μολύκρειο, τη Μακύνεια και τη Χαλκίδα- έλεγχαν τη δυτική είσοδο του Κορινθιακού κόλπου. Βλ. επίσης Freitag 2001, πίν. II (ΧΑΡΤΗ 8).

¹²⁴ Kirsten 1937, 2204.

¹²⁵ Σύμφωνα με μια παράδοση, ο Ηρακλής χάρισε την πόλη στον Οινέα, ο οποίος, αφού διδάχτηκε την τέχνη της οινοποιίας από τον ίδιο τον θεό Διόνυσο, την εισήγαγε στην Αιτωλοακαρνανία.

¹²⁶ Στράβων, Χ.2.2.

¹²⁷ Στέφανος Βυζάντιος, λ. «Ερυσίχη» (βλ. και λ. «Οινιάδαι»).

¹²⁸ Σερμπέτη 2001, 59 υποσημ. 236.

(1988-1995) και το Αρχαιολογικό τμήμα του Πανεπιστημίου της Αθήνας (1989 έως και σήμερα). Οι ανασκαφές των Αμερικανών επικεντρώθηκαν στους νεώσοικους, το θέατρο, το «μικρό ναό», το λουτρό και το «οικοδόμημα του λόφου»¹²⁹. Οι περισσότερες από αυτές ολοκληρώθηκαν (νεώσοικοι, θέατρο)¹³⁰ ή συνεχίστηκαν («οικοδόμημα στο λόφο»)¹³¹ τις τελευταίες δεκαετίες. Σε κάποια άλλα, όμως, σημαντικά μνημεία της πόλης δεν επαναλήφθηκαν ποτέ ξανά («μικρός ναός», λουτρό). Ταυτόχρονα από το 1989 μέχρι και σήμερα, η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών Ελ. Σερμπέτη ανασκάπτει συστηματικά την αρχαία αγορά¹³² και την ακρόπολη της πόλης, ενώ συνεχίζει να ερευνά το πλούσιο ανατολικό νεκροταφείο της¹³³.

Οι νεώσοικοι (**ΕΙΚ. 4-16**)¹³⁴, ενταγμένοι στην οχυρωμένη έκταση του «κλειστού» πολεμικού λιμανιού της πόλης (Νεώριον)¹³⁵, σύμφωνα τον ανασκαφέα τους κατασκευάστηκαν στις αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ. και πιο συγκεκριμένα πιθανώς περί το 390 π.Χ.¹³⁶. Ο Murray¹³⁷ αντίθετα πιστεύει πως κατασκευάστηκαν από τους Αιτωλούς, κατά τη διάρκεια της δεύτερης μακροχρόνιας κατοχής της

¹²⁹ Οι Αμερικανοί υπό τον B. Powell το 1900 ανέσκαψαν εν μέρει τους νεώσοικους, το θέατρο, το λουτρό και πλήρως το μικρό ναό και το «οικοδόμημα του λόφου». Βλ. αντίστοιχα: Sears 1904 β, 227-237. Powell 1904 β, 174-201. Sears 1904 α, 216-226. Powell 1904 γ, 202-206. Powell 1904 δ, 207-215.

¹³⁰ Η ΣΤ' ΕΠΚΑ Πατρών, υπό τη διεύθυνση του τότε προϊσταμένου της Δρ. Λαζ. Κολώνας, εκτός από την ανασκαφή των νεώσοικων, ολοκλήρωσε και αυτή του θεάτρου.

¹³¹ Συμπληρωματικές ανασκαφικές έρευνες έγιναν στο «οικοδόμημα του λόφου» την περίοδο 1989-1990 από Γερμανούς αρχαιολόγους: Schmidt 1992, 167-173.

¹³² Βλ. Σερμπέτη 1992, 161-165. Σερμπέτη 2001, *passim*. Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 434-435 (συνοπτική περιγραφή των οικοδομημάτων της αγοράς). Σερμπέτη 2006, 541-546 (αγορά). Βλ. επίσης και Σερμπέτη 2004, 293-309.

¹³³ Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009, 259-266. Σερμπέτη – Ευσταθόπουλος – Πανάγου υπό εκτύπωση. Οι ήδη ανεσκαμμένοι τάφοι του ανατολικού νεκροταφείου (περίπου 90 στον αριθμό), χρονολογούνται από τα τέλη του 4^{ου}-α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 438.

¹³⁴ Για τους αρχαίους νεώσοικους γενικά βλ. κυρίως: Rankon 2006, 249-264. Blackman 1968, 181-186. Miltner 1935, 2471-2474. Casson 1971, 364. Lehmann-Hartleben 1923, 105-121, 183-184, 304 κ. εξής. Σίμωσι 2009, 171-174. Blackman 2003, 84-85. Για την αρχιτεκτονική μορφή νεώσοικων των Οινιαδών βλ. Shears 1904 β, 229. Blackman 1968, 184. Blackman 1982, 193-195 και 206. Murray 1982, 34. Κολώνας 1992, 155. Blackman 1995, 228 και υποσημ. 10. Πορτελάνος 1998, 1159 κ. εξ. Κολώνας 2006, 487-490. Κολώνας 2008, 17-19. Blackman 2008, 638-670 και κυρίως 659 κ. εξ. Για τρισδιάστατη αναπαράσταση τους και εικονική περιήγηση μέσα σε αυτούς βλ. και www.monuments.hpclab.ceid.upatras.gr.

¹³⁵ Οι νεώσοικοι των Οινιαδών βρίσκονται στην ανατολική πλευρά της εισόδου του βόρειου λιμανιού το οποίο αποτελούσε το Νεώριον της πόλης. Για την προστατευτική «ακρόπολη» ή οχύρωση του λιμανιού βλ. Πορτελάνος 1998, 1131-1132, 1150-1171. Η ύπαρξη τους επισημάνθηκε από περιηγητές ήδη από τα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα: η πρώτη αναφορά σε αυτούς απαντάται στον Leake (1835, 561) και η δεύτερη στον Heuzey (1860, 448-449). Κολώνας 2008, 17. Η ανασκαφή τους ολοκληρώθηκε την περίοδο 1989-1995 από τον Δρ. Λ. Κολώνας. Για όλες τις σχετικές πληροφορίες (ανασκαφικά-σφραγιστικά, αρχιτεκτονικά στοιχεία και χρονολόγηση των νεώσοικων) βλ. Κολώνας 1992, 153-159. Κολώνας 1995, 109-113. Κολώνας 1998, 14-17. Κολώνας 2006, κυρίως 483-492. Επίσης τις αναφορές του ίδιου στα Χρονικά του Α.Δ.: ΑΔ 42 (1987), 177 και 183. ΑΔ 43 (1988), 181. ΑΔ 44 (1989), 145. ΑΔ 46 (1991), 164-166. ΑΔ 47 (1992), 148. ΑΔ 50 (1995), 239-240. Για την πιθανότητα ύπαρξης και Εμπορίου ή Εμποριών (εμπορικού ή εμπορικών λιμανιών) στους Οινιάδες βλ. Vött 2007, 19-36 (βλ. και **ΕΙΚ. 8α-β**). Για το διαχωρισμό των αρχαίων λιμανιών σε πολεμικά (Νεώρια) και εμπορικά (Εμπορία), αλλά και για την κατηγοριοποίηση, την κατασκευή και τον τρόπο λειτουργίας των νεώσοικων βλ. τελευταία Baika 2006, 588-597. Για τους διάφορους τύπους και για τα σπουδαιότερα Εμπορία (από τα ύστερα αρχαϊκά χρόνια και εξής) βλ. Hansen 1997, 83-105.

¹³⁶ Κολώνας 1992, 153-155. Freitag 1994, 220. Πορτελάνος 1998, 1159-1164, 1170. Σερμπέτη 2001, 23, 25, 49-52, 161-164. Rankon 2006, 256. Πρβ. Ξενοφών, Ελληνικά IV.6.14. Πλούταρχος, Αγησίλαος, 22. Σε αυτή την περίπτωση, είναι λογικό να υποθέσουμε πως η κατασκευή τους οφείλεται σε υπόδειξη ή επίδραση των Αθηναίων. Βλ. Κολώνας 1992, 153: «...η κατασκευή των νεώσοικων σίγουρα ήταν δική τους επινόηση (ενν. των Αθηναίων)...». Για το συγκεκριμένο θέμα βλ. επίσης Πορτελάνος 1998, 1163-1164.

¹³⁷ Murray 1982, 34-35.

πόλης και πολύ πιθανώς στο χρονικό διάστημα 226-221 π.Χ., όταν δηλαδή οι τελευταίοι χρησιμοποιούν τα κεφαλονίτικα πλοία¹³⁸ για να ελέγχουν τα ακαρνανικά παράλια¹³⁹. Κατά την άποψη του ανασκαφέα τους¹⁴⁰, λειτουργούσαν κανονικά έως και το τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ., οπότε και κατέρρευσε, για άγνωστο λόγο, η πτυχωτή τους στέγη¹⁴¹. Η βορειότερη ράμπα ανέλκυσης τους («σκευοθήκη», **EIK. 4-5, 9-11, 13 και 15-16**) καθαρίστηκε από τους κατακρημνισμένους από την γειτονική κιονοστοιχία σφονδύλους και περιτοιχίστηκε με υλικό που αντλήθηκε από το κτιστό στόμιο των υπολοίπων¹⁴². Χρησιμοποιήθηκε μέχρι τα ύστατα ελληνιστικά χρόνια¹⁴³, είτε ως αγκυροβόλιο, είτε για την κατασκευή ή επισκευή μικρών πλοίων. Φιλοξένησε δηλαδή ένα μικρό ναυπηγείο ή επισκευαστήριο πλοίων, συνεχίζοντας έτσι σε μικρότερη κλίμακα τον αρχικό σκοπό δημιουργίας τους, οπότε κατέρρευσε η στέγη της. Στο εξής, ολόκληρο το μνημείο χρησιμοποιήθηκε ως αποθέτης άχρηστων υλικών της πόλης. Στα ρωμαϊκά χρόνια, ο χώρος τους χρησιμοποιήθηκε ως νεκροταφείο και κατά τα βυζαντινά και μεσαιωνικά χρόνια ως λιμανάκι των ψαράδων που εκμεταλλεύονταν την λίμνη που δημιουργήθηκε εκεί¹⁴⁴.

Σύμφωνα με τις πρόσφατες γεωφυσικές έρευνες¹⁴⁵ αποφασιστικό ρόλο στην εγκατάλειψη του λιμανιού και των νεώσοικων, διαδραμάτισε η αλλαγή της γεωμορφολογίας του περιβάλλοντος χώρου του, δηλαδή ο σχηματισμός απροσπέλαστων για τα πλοία προσχώσεων, από τη συσσώρευση της λάσπης του ποταμού Αχελώου¹⁴⁶, γεγονός που πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα από τον 1^ο αι. π.Χ.-1^ο αι. μ.Χ. Η χρονολόγηση της εγκατάλειψης των νεώσοικων στις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. επιβεβαιώνεται εν πολλοίς και από τα ευρήματα της ανασκαφής (κεραμική και ενσφράγιστες λαβές αμφορέων).

¹³⁸ Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Πολυβίου (IV.6.2, IV.6.8, V.3.7). Για το ίδιο θέμα βλ. και Bakhuizen 1987, 192.

¹³⁹ «In the 3rd century B.C. or earlier» χρονολογεί τους νεώσοικους και ο Blackman (2003, 84) και τους χαρακτηρίζει ως «the complete dockyard, of a city of modest importance».

¹⁴⁰ Κολώνας 2006, κυρίως 487-492.

¹⁴¹ Κολώνας 2008, 19. Προσωπική γνώμη του Α. Κολώνας, αποτελεί πως οι νεώσοικοι καταστράφηκαν το 219 π.Χ. από τον Φίλιππο Ε' (προφορική πληροφορία).

¹⁴² Οι λόγοι που οδήγησαν στη μερική αυτή μετασκευή, η οποία πραγματοποιήθηκε μέσα στο 2^ο αι. π.Χ., ήταν κατά τον Κολώνα (2006, 487-490) οικονομικοί, πολιτικοί ή άλλοι.

¹⁴³ Κολώνας 2008, 19.

¹⁴⁴ Κολώνας 2006, 490. Κολώνας 1995, 110-111. Όσον αφορά στην αρχιτεκτονική τους μορφή, συγκρίνονται από πολλούς μελετητές με τους νεώσοικους του λιμανιού της Ζέας στον Πειραιά, αν και οι τελευταίοι ήταν κτιστοί. Murray 1982, 33-35. Κολώνας 1992, 155. Πορτελάνος 1998, 1161-1162, 1170. Για τους νεώσοικους στο λιμάνι του Πειραιά (Ζέα, Μουνιχία και Κάνθαρο) βλ.: Παπαχατζής 1974, 106-110, εικ. 33-38 και κυρίως σελ. 106, εικ. 33 (αναπαράσταση των νεώσοικων της Ζέας). von Eickstedt 1991, 61-81. Garland 1987, 137-170. Βλ. επίσης: www.zeaharborproject.dk.

¹⁴⁵ Βλ. Vött 2007, 33 («Around 100 BC, the northern harbour turned into a limnic environment and silted up soon afterwards ... The harbour finally silted up around 1 BC/AD»). Την άποψη αυτή είχε εκφράσει από παλιότερα και ο Murray (1982, 26), δηλαδή πως η πόλη των Οινιαδών, επειδή είχε πλέον γίνει αβίωτη εξαιτίας των προσχώσεων του Αχελώου, κατά τον 2^ο ή πιθανότερα τον 1^ο αι. π.Χ., εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους της, οι οποίοι μετακινήθηκαν βορειότερα, σε πιο υγιεινά μέρη.

¹⁴⁶ Οι νεώσοικοι σήμερα βρίσκονται στην ξηρά, σε απόσταση 2,5 χλμ. από τη θάλασσα. Οι γεωμορφολόγοι υπολογίζουν ότι η γενική στάθμη της θάλασσας (ευστατική στάθμη) έχει υψωθεί κατά 2,5 μέτρα περίπου από την αρχαιότητα.

β. Ανασκαφικά δεδομένα

1. Η ανασκαφή (1989-1995)

Δυο μόνο δοκιμαστικές τομές πραγματοποιήσαν στους νεώσοικους τα έτη 1900 και 1901 οι Αμερικανοί και αμέσως μετά ο χώρος εγκαταλείφθηκε μέχρι το 1989 (**ΕΙΚ. 4 και 17-19**), οπότε και ξεκίνησε η συστηματική ανασκαφή τους, η οποία ολοκληρώθηκε (μετά από πέντε ανασκαφικές περιόδους) το 1995 (**ΕΙΚ. 15-16**).

Η πρώτη τομή των Αμερικανών (**ΕΙΚ. 19**), είχε διεύθυνση Α-Δ και αποκάλυψε τμήμα της δεύτερης και τρίτης (από νότο) ράμπας ανέλκυσης, της δεύτερης κιονοστοιχίας (**ΕΙΚ. 17**) και των θαλαμίσκων 4 και 5¹⁴⁷. Η δεύτερη μικρού πλάτους τομή με διεύθυνση Β-Ν, είχε σαν στόχο της να αποκαλύψει όλο το πλάτος του μνημείου και γι' αυτό εκτεινόταν από το νότιο μέχρι το βόρειο πέρας του (από την πρώτη μέχρι και την έκτη ράμπα ανέλκυσης). Αυτή η δεύτερη τομή, βοήθησε στην αποκάλυψη και του νότιου τοίχου της «σκευοθήκης», αλλά δεν προχώρησε μέχρι το τελικό βάθος στο εσωτερικό της, δηλαδή μέχρι το δάπεδο (**ΕΙΚ. 18**)¹⁴⁸.

Η ανασκαφή της περιόδου 1989-1995 αποκάλυψε πλήρως τους νεώσοικους. Αποδείχτηκε δε πως, μετά την οριστική εγκατάλειψη τους στις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ., όντως λειτούργησαν ως ένας τεράστιος αποθέτης, διαταραγμένος σε αρκετά σημεία από μεταγενέστερες επεμβάσεις. Η αρχαία επίχωση στα ανατολικά τους έφθανε, σε ορισμένα σημεία, μέχρι το ύψος των 4 μ. περίπου (από την επιφάνεια του σήμερα ορατού δαπέδου) και αποτελούνταν από αλληπάλλληλα στρώματα, τα οποία χρονολογούνται κυρίως στην ελληνιστική, αλλά και τη ρωμαϊκή περίοδο. Ο αριθμός των κινητών ευρημάτων και ο όγκος της κεραμικής που συλλέχθηκε κατά τη διάρκεια της ανασκαφής ήταν εξαιρετικά μεγάλος¹⁴⁹.

Η συντριπτική πλειονότητα αυτών των ευρημάτων έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού σχετίζεται με τις καθημερινές δραστηριότητες των κατοίκων της πόλης και αποτελούν αδιάψευστο μάρτυρα του πλούτου και της άνθησης της. Πρόκειται για ποικιλόσχημα πήλινα αγγεία (αβαφή, μελαμβαφή, μελαμβαφή με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος», τεφρόχρωμα και ερυθροβαφή), τα οποία χρονολογούνται κυρίως στην περίοδο από το τέλος του 3^{ου} έως και το α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ., για μεταλλικά αντικείμενα¹⁵⁰, σιδηρόμαζες, θαλάσσια όστρεα, οστά ζώων, θραύσματα από ενεπίγραφα αγγεία, ασφράγιστους και ενσφράγιστους κεράμους (τόσο λακωνικού, όσο και κορινθιακού τύπου), πήλινα υφαντικά βάρη, λύχνους, θραύσματα γυάλινων αγγείων και αγγείων ατελούς οπτήσεως (εργαστηριακά απορρίμματα), πήλινα και οστέινα ειδώλια, ενσφράγιστες λαβές αμφορέων,

¹⁴⁷ Η πρώτη αυτή τομή έδωσε τη δυνατότητα να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του μνημείου, να σχεδιαστεί, αλλά και να εξαχθούν τα πρώτα συμπεράσματα. Βλ. Sears 1904 β, 227-237.

¹⁴⁸ Shears 1904 β, 233: «...we found it very difficult to dig here, owing to the huge masses of fallen stone». Η επιφανειακή έρευνα μέχρι το βόρειο τοίχωμα των νεωσοίκων, στο εσωτερικό της σκευοθήκης, συνέβαλε απλώς στο να διαπιστωθεί το πλάτος της και να σχεδιαστεί.

¹⁴⁹ Βλ. και Κολώνας 1992, 157-158. Η διαλογή και ταξινόμηση της κεραμικής και των ευρημάτων πραγματοποιήθηκε σε δυο χρονικές περιόδους, το 1996 και το 2002. Η ποσότητα της κεραμικής που απορρίφθηκε ήταν μεγάλη, αλλά και της κεραμικής που κρατήθηκε επίσης (περίπου 160 κιβώτια).

¹⁵⁰ Τμήματα αγγείων, ελάσματα, εργαλεία, κοσμήματα, ήλοι, μολύβδινοι σύνδεσμοι και αγκίστρια ψαρέματος.

νομίσματα, στηρίγματα κεραμικών κλιβάνων και τέλος, διάφορα λίθινα αντικείμενα, όπως θραύσματα λίθινων αρχιτεκτονικών μελών και επιτύμβιων στηλών. Ευρήματα που δεν είναι δυνατό να προέρχονται μόνο από τους νεώσοικους, αλλά και από διαφόρων τύπων κτίρια της πόλης (ιδιωτικές οικίες, δημόσια κτίρια, ιερά, κ.λπ.).

Μεταξύ αυτών, αξιοσημείωτα μεγάλη είναι και η παρουσία θραυσμάτων από κεραμίδια στέγης, με σφραγίσματα¹⁵¹. Από τους πρώτους Αμερικανούς ανασκαφείς αναφέρονται, εκτός από το εθνικό ΑΚΑΡΝΑΝΩΝ¹⁵², τα ονόματα ΦΙΛΩΝΟΣ¹⁵³, ΟΜΙΛΟΥ¹⁵⁴ και ΖΟΙΛΣ¹⁵⁵. Κατά την ανασκαφική περίοδο 1989-1995, εκτός από το όνομα της πόλης ([ΟΙΝ]ΙΑΔΑΝ)¹⁵⁶, βρέθηκαν επιπλέον τα ονόματα ΔΡΑΚΩΝ, ΣΚΟΡΠΙΩΝ, ΔΙΩΝ, ΦΙΛΙΠΠΩΝ και ΦΙΛΙΣΚΟΥ¹⁵⁷.

Στα καλύτερα χρονολογημένα ευρήματα εντάσσονται τα νομίσματα (ΧΑΡΤΗΣ 2) και οι ενσφράγιστες λαβές αμφορέων (ΕΙΚ. 20-21 και ΧΑΡΤΗΣ 2), στα οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση κατά τη διάρκεια μελέτης της στρωματογραφίας και για το λόγο αυτό αξίζει να σχολιαστούν περαιτέρω. Αντίθετα οι λύχνοι (ΕΙΚ. 22-23)¹⁵⁸ -εξαιτίας της έλλειψης αρκετών σε ποσότητα δημοσιευμένων «κλειστών» συνόλων¹⁵⁹ - δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί πως παρέχουν ασφαλείς χρονολογικές ενδείξεις, αν και οι περισσότεροι τύποι χρονολογήθηκαν με τη βοήθεια των

¹⁵¹ Από την ανασκαφή των ετών 1989-1995, έχουν συλλεχθεί περισσότερα από ενενήντα (90) θραύσματα ενσφράγιστων κεράμων.

¹⁵² Sears 1904 β, 236, εικ. 54.

¹⁵³ Sears 1904 β, 235, εικ. 51. Την ανασκαφική περίοδο 1989-1995 το όνομα αυτό βρέθηκε σε δυο μορφές: ως ΦΙΛΩΝ και ΦΙΛΩΝΟΣ. Για το όνομα Φίλων βλ. Fraser – Matthews 1997, 462 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.). Κέραμος με το ίδιο όνομα, που βρέθηκε στην ανασκαφή του Ωδείου της Πάτρας, χρονολογείται από το Ριζάκη στην αυτοκρατορική περίοδο (Rizakis 1998, 291, αρ. 340).

¹⁵⁴ Sears 1904 β, 236, εικ. 53. Για το όνομα Όμιλος βλ. Fraser – Matthews 1997, 341 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.). Κέραμος με το ίδιο όνομα, που βρέθηκε σε σωστική ανασκαφή οικοπέδου της Πάτρας, χρονολογείται από το Ριζάκη στην αυτοκρατορική περίοδο (Rizakis 1998, 291, αρ. 340).

¹⁵⁵ Sears 1904 β, 236-237, εικ. 56. Για το όνομα Ζώϊλος βλ. Fraser – Matthews 1997, 188 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.). Επίσης Σερμπέτη 2004, 299, υποσημ. 66.

¹⁵⁶ Έχει σωθεί μόνο η κατάληξη «[...]ΙΑΔΑΝ».

¹⁵⁷ Απαντώνται αντίστοιχα με τη μορφή «ΔΡΑΚΩΝΟΣ», «ΕΠΙ ΣΚΟΡΠΙΩΝΟΣ ΔΑΜΟΣΙΟΣ», «ΔΙΩΝ[ΟΣ]», «ΦΙΛΙΠΠΩΝ» και «ΦΙΛΙΠΠΩΝ» και ΦΙΛΙΣΚΟΥ. Για τα ονόματα Δράκων, Δίων, Φίλιππος και Φιλίσκος βλ. αντίστοιχα Fraser – Matthews 1997, 134 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.), 132 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.), 451 (4^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.) και 453 (3^{ος} αι. π.Χ.). Για το όνομα Σκορπίων βλ. Fraser – Matthews 1997, 398 (3^{ος}-2^{ος} αι. π.Χ.). Με την ίδια μορφή, απαντάται και ένα δεύτερο όνομα, από το οποίο σώζονται μόνο τα τρία πρώτα γράμματα (ΕΠΙ ΑΝΤ[...] ΔΑΜΟΣΙΟΣ): για την πιθανή συμπλήρωση αυτού του ονόματος βλ. Fraser – Matthews 1997, 42-47. Τέλος, βρέθηκαν επίσης δυο αποσπασματικά σωζόμενα ονόματα, από τα οποία το πρώτο αρχίζει από ΣΩ[...] και το δεύτερο από ΛΑΝΕ[...].

¹⁵⁸ Οι λύχνοι από την ανασκαφή των νεώσοικων (περίπου 45 ακέραιοι και 140 μικρά θραύματα) αποτελούν μόλις το 0,04% του όγκου της κεραμικής. Σε ποσοστό 72% περίπου αποτελούν προϊόντα τοπικών εργαστηρίων, είναι σχεδόν όλοι τροχήλατοι και αποτελούν τοπικές απομιμήσεις ή παραλλαγές αττικών, κορινθιακών, ηλειακών και πατρινών τύπων. Ως εκ τούτου δεν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα, παρά μόνο σε ορισμένες άλλες αιτωλοακαρνανικές πόλεις. Η πλειονότητά τους (πάνω από το 93%) εντάχθηκε σε έξι τύπους (βλ. ΕΙΚ. 22), με βάση τα κοινά μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά τους (σχήμα-περίγραμμα σώματος, πηλός, ποιότητα επιχρίσματος). Όπως φανερώνει μάλιστα η σύσταση του πηλού τους, σχεδόν όλοι σχετίζονται πιθανότατα με το τοπικό εργαστήριο Α των ανάγλυφων σκύφων. Ως προς το επιχρίσμά τους, φέρουν άλλοτε σχετικά στιλπνό μελανό και άλλοτε καστανομέλανο ή ερυθρωπό (θαμπό και σχετικά εξίτηλο).

¹⁵⁹ Από τους 85 περίπου λύχνους που έχουν δημοσιευτεί ή παρουσιαστεί σε συνέδρια μέχρι σήμερα (και χρονολογούνται από το β' μισό 4^{ου} έως και τον 1^ο αι. π.Χ.), μόνο οι 24 προέρχονται από «κλειστά» σύνολα (από το ανατολικό νεκροταφείο των Οινιαδών, τη Ναύπακτο, την Αρσινόη, τις Ακρες-Λιθοβούνι, τη Χαλκίδα και τον Στράτο).

δημοσιευμένων λύχνων που προέρχονται από τα λεγόμενα «κλειστά» ταφικά σύνολα της Αιτωλοακαρνανίας. Ωστόσο, είναι φανερό πως οι σχετικά πρωϊμότεροι χρονολογικά τύποι (3^{ος} ή β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)¹⁶⁰, οι οποίοι είναι και οι περισσότερο προσφιλείς στην Αιτωλοακαρνανία, παρουσιάζουν μορφολογικές ομοιότητες με τους αντίστοιχους αττικούς και κορινθιακούς τύπους, χωρίς να τους αντιγράφουν πιστά. Οι κάπως υστερότεροι (τέλος 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁶¹ αντιπροσωπεύουν ένα μικρό ποσοστό στην τοπική παραγωγή, δεν απαντώνται στον υπόλοιπο νομό και σχετίζονται μορφολογικά με τους αντίστοιχους ηλειακούς και πατρινούς τύπους λύχνων (επίσης χωρίς να τους αντιγράφουν πιστά). Ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφοροποιήσεις, οι βασικές ιδιαιτερότητες που παρατηρούνται στους τοπικούς λύχνους των Οινιαδών είναι η απουσία σαφώς διαμορφωμένης βάσης και λαβής (ή ωτίου), πρακτική που χαρακτηρίζει και την τοπική παραγωγή λύχνων της Ήλιδας¹⁶².

Προβληματική ως προς τη χρονολόγησή της, αλλά χαρακτηριστική αποδεικνύεται η φυσιογνωμία της τοπικής κεραμικής με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209): αν και σε μεγάλο βαθμό «ακολουθεί» το θεματολόγιο των υπόλοιπων εργαστηρίων του ελληνιστικού κόσμου (μοτίβα πανελληνίως γνωστά που αποδίδονται χωρίς καμιά ιδιαίτερη πρωτοτυπία), ωστόσο, κυριαρχούν σε αυτό τα εγχάρακτα γραμμικά κοσμήματα και το διαλυμένο ιωνικό κυμάτιο (εγχάρακτα ωά και ανάμεσά τους γραπτά τρίφυλλα ή πεντάφυλλα)¹⁶³. Οι έμβιες μορφές απουσιάζουν εντελώς (με μια μόνο εξαίρεση, την απεικόνιση ενός δελφινιού). Ποιοτικά είναι σαφώς υποδιέστερη της αντίστοιχης παραγωγής των γειτονικών της πόλεων (Αίγιο, Πάτρα, Αμβρακία). Οι τεχνίτες προτιμούν απλά και σχηματοποιημένα θέματα τα οποία εκτελούν χωρίς καμιά καλλιτεχνική φιλοδοξία. Η εμμονή τους στην τεχνική της χάραξης (αποκλειστικό επαρχιώτικο στυλ) και στη χρήση του αραιωμένου πηλού είναι χαρακτηριστική. Διακοσμούν κυρίως το λαιμό και τους ώμους των αγγείων και σπάνια το υπόλοιπο σώμα. Ο τρόπος απόδοσης των κοσμημάτων θυμίζει αρκετά τα αντίστοιχα αττικά παραδείγματα, ενώ παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες και με τα εργαστήρια ασφαλώς του

¹⁶⁰ Οι **τύποι 1, 2 και 3** -οι οποίοι είναι και σχετικά πρωϊμότεροι χρονολογικά (3^{ος} ή β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)- είναι οι πολυπληθέστεροι στους Οινιάδες (ποσοστό 67%, βλ. **ΕΙΚ. 23**) και περισσότερο διαδεδομένοι στην Αιτωλοακαρνανία. Παρουσιάζουν μορφολογικές ομοιότητες με τους αντίστοιχους αττικούς και κορινθιακούς τύπους, χωρίς όμως να τους αντιγράφουν πιστά. Ο τύπος 1 α απαντάται στην Πάτρα, στη Λευκάδα και στους Λουσούς, ενώ ο τύπος 1 β μόνο στους Λουσούς. Ο τύπος 2 απαντάται μόνο στη Λευκάδα (ένας πολύ παρόμοιος του απαντάται και στην Ήλιδα) και ο 3 μόνο στην Πάτρα.

¹⁶¹ Οι κάπως υστερότεροι χρονολογικά **τύποι 4 α, 4 β, 6 α και 6 β** (τέλος 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.) αντιπροσωπεύουν ένα μικρό ποσοστό στην τοπική παραγωγή (29%) και δεν απαντώνται στον υπόλοιπο Νομό (με εξαίρεση τον 6 α). Είναι χαρακτηριστικό πως όλοι σχετίζονται μορφολογικά με τους αντίστοιχους ηλειακούς και πατρινούς τύπους λύχνων, επίσης χωρίς να τους αντιγράφουν εντελώς πιστά. Αναλυτικότερα, οι τύποι 4 α, 6 α και 6 β απαντώνται και στη Ήλιδα. Ο τύπος 6 α ενίοτε στην Καλυδώνα. Βρίσκει αντίστοιχο τύπο στην Πάτρα, ενώ ο 6 β σχεδόν όμοιο του στην ίδια πόλη. Ο τύπος 4 β, από όλους τους τύπους λύχνων των Οινιαδών, είναι ίσως ο μόνος ο οποίος μπορεί να χαρακτηριστεί κατ' εξοχήν τοπικής «εφεύρεσης». Τέλος, ο **τύπος 5** (ποσοστό 4%) απαντάται μόνο σε μια περίπτωση στην Αιτωλοακαρνανία (ένας αχρονολόγητος λύχνος στη Ναύπακτο), ωστόσο αποτελεί κι αυτός γνωστό τύπο των πατρινών εργαστηρίων.

¹⁶² Βλ. Georgiadiou 2005, 91, εικ. 30. Rogl 1996 β, 173-178, πίν. 1-2. Το γεγονός αυτό, έχω την εντύπωση πως επιβεβαιώνει την ιδιαίτερη σχέση Οινιαδών-Ηλείας (κυρίως κατά το 2^ο και 1^ο αι. π.Χ.).

¹⁶³ Δείγματα της συγκεκριμένης διακόσμησης (από τα μέσα περίπου του 3^{ου} έως τα τέλη του 2^{ου}-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.) απαντώνται κυρίως σε έξι σχήματα αγγείων: πινάκια, κωνικές φιάλες, πυξίδες, κυλινδρικά μυροδοχεία, ασκούς τύπου guttus και κανθάρους. Τα παραδείγματα από άλλους τύπους αγγείων είναι σχετικά ολιγάριθμα (οινοχόες, αμφορείς), ενίοτε και μοναδικά (οφθαλμωτή φιάλη, φιάλη τύπου medusa bowl, υδρία).

ακαρνανικού Θυρρείου, της Αιτωλίας (Καλλίπολη και ίσως Ναύπακτο και Καλυδώνα) και της Λευκάδας, αλλά και της Αμβρακίας, των Φερών, της Λοκρίδας και της Δημητριάδας.

Στην ανασκαφή των νεώσοικων βρέθηκαν περισσότερα από εκατόν σαράντα (140) **νομίσματα**. Από αυτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα 44 νομίσματα¹⁶⁴, τα οποία προέρχονται από τις τομές κανάβου που ανασκάφηκαν στη ΒΑ πλευρά του μνημείου και τα οποία ταυτίστηκαν και χρονολογήθηκαν, προκειμένου να συνδράμουν στη μελέτη της στρωματογραφίας. Εκτός από τα νομίσματα της πόλης των Οινιαδών¹⁶⁵ και του Ακαρνανικού κοινού¹⁶⁶, βρέθηκαν νομίσματα της Αιτωλικής Συμπολιτείας¹⁶⁷, ένα νόμισμα του Αμφιλοχικού Άργους¹⁶⁸ και ένα του Αντίγονου Γονατά¹⁶⁹, ενώ τα υπόλοιπα προέρχονται από τα νομισματοκοπεία της Αθήνας¹⁷⁰, της Κορίνθου¹⁷¹, της Ήλιδας¹⁷², της Σικυόνας¹⁷³, της Φωκίδας¹⁷⁴, των Οπουντιών Λοκρών¹⁷⁵, του Αρκαδικού Κοινού (Μεγαλόπολης)¹⁷⁶, της Φέλαννας Περραιβίας¹⁷⁷ και της Αλεξάνδρειας (Πτολεμαίου ΙΙΙ)¹⁷⁸. Μεταξύ αυτών υπήρχαν και τρία ρωμαϊκά νομίσματα¹⁷⁹. Είναι χαρακτηριστικό πως η πλειονότητα των νομισμάτων που στάθηκε δυνατό να χρονολογηθούν (23 από τα 28)¹⁸⁰, εντάσσονται στην περίοδο 350-211 π.Χ.¹⁸¹.

Αντίστοιχης περίπου χρονολόγησης (από τον 4^ο μέχρι και το α΄ μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.), αλλά και προέλευσης είναι και τα νομίσματα που προέρχονται από την αρχαία Αγορά και το ανατολικό νεκροταφείο της πόλης¹⁸². Αναλυτικότερα, πρόκειται για νομίσματα που προέρχονται από την ίδια την πόλη¹⁸³, το Ακαρνανικό Κοινό¹⁸⁴, την Αιτωλική Συμπολιτεία¹⁸⁵, τον Στράτο¹⁸⁶, το Ανακτόριο¹⁸⁷, το

¹⁶⁴ Τα νομίσματα αυτά παρουσιάζονται αναλυτικά (και με τις βιβλιογραφικές παραπομπές της Δρ. Γ. Αλεξοπούλου) στο **Παράρτημα 2** (βλ. σελ. 317 κ. εξ.).

¹⁶⁵ Επτά (7) νομίσματα, χρονολογούνται στην περίοδο 219-211 π.Χ.

¹⁶⁶ Δύο νομίσματα: χρονολογούνται στην περίοδο 300-167 π.Χ.

¹⁶⁷ Δύο νομίσματα: χρονολογούνται στην περίοδο 300/290-239 π.Χ. και 220-205 π.Χ. αντίστοιχα.

¹⁶⁸ Χρονολογείται στην περίοδο 350-250 π.Χ.

¹⁶⁹ Χρονολογείται στην περίοδο 277-239 π.Χ.

¹⁷⁰ Ένα νόμισμα που χρονολογείται το 87-86 π.Χ.

¹⁷¹ Ένα νόμισμα που χρονολογείται γενικά στον 4^ο-3^ο αι. π.Χ.

¹⁷² Ένα νόμισμα που χρονολογείται την περίοδο 271-191 π.Χ.

¹⁷³ Τρία (3) νομίσματα: το πρώτο χρονολογείται στην περίοδο περ. 330-περ. 200 π.Χ. και τα στα μέσα του πρώιμου 3^{ου} αι. π.Χ.

¹⁷⁴ Ένα νόμισμα ομοσπονδιακής κοπής. Χρονολογείται μετά το 339 π.Χ.

¹⁷⁵ Ένα νόμισμα που χρονολογείται στην περίοδο περ. 196-146 π.Χ.

¹⁷⁶ Ένα νόμισμα που χρονολογείται περ. 195-188 π.Χ.

¹⁷⁷ Ένα νόμισμα που χρονολογείται στην περίοδο 400-344 π.Χ.

¹⁷⁸ Δύο νομίσματα που χρονολογούνται στην περίοδο 246-221 π.Χ.

¹⁷⁹ Πρόκειται για ένα νόμισμα από το νομισματοκοπείο της Νικόπολης (πιθανώς της εποχής του Αυγούστου), ένα ημίχαλκο ρωμαϊκών χρόνων (χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση) και ένα σηστέριο του 3^{ου} αι. μ.Χ.

¹⁸⁰ Περίπου δέκα-έξι (16) νομίσματα ήταν πολύ φθαρμένα και γι' αυτό στάθηκε αδύνατο να ταυτιστούν και να χρονολογηθούν.

¹⁸¹ Μόνο ένα νόμισμα χρονολογείται ίσως λίγο προωιότερα (400-344 π.Χ.), ενώ ένα άλλο στον πρώιμο 1^ο αι. π.Χ. (87-86 π.Χ.). Τέλος, τα τρία ρωμαϊκά νομίσματα σχετίζονται προφανώς με τη ρωμαϊκή νεκρόπολη.

¹⁸² Για τη μεγάλη ποικιλία των τύπων των τριάντα-δυο (32) ταυτισμένων και χρονολογημένων νομισμάτων (από τα 41 συνολικά) που βρέθηκαν στην αρχαία Αγορά των Οινιαδών βλ. Σεραμπέτη 2004, 294-300, πίν. ΙΙ-ΙV. Για τα είκοσι-εννέα (29) νομίσματα που έχουν δημοσιευτεί από το ανατολικό νεκροταφείο των Οινιαδών βλ. Γεωργίου 2004, 243-257.

¹⁸³ Δέκα-έξι (16) νομίσματα, 3^{ου} αι. π.Χ.

Αμφιλοχικό Άργος¹⁸⁸, τον Αστακό¹⁸⁹, τις Φοιτείες¹⁹⁰, τη Λευκάδα¹⁹¹, την Αμβρακία¹⁹², τους Οπούντιους Λοκρούς¹⁹³, το Φλειούντα¹⁹⁴, την Αρκαδική Συμπολιτεία¹⁹⁵, τη Σικυώνα¹⁹⁶, τη Μακεδονία¹⁹⁷, την Καρχηδόνα¹⁹⁸, ενώ δυο νομίσματα είναι Ενετικά (17^{ος} αι.).

Επομένως η χρονολόγηση όλων των νομισμάτων που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στην πόλη (νεώσοικοι, αγορά και νεκροταφείο) εντάσσεται κυρίως στο χρονικό διάστημα **από το β΄ μισό του 4^{ου} μέχρι και το α΄ μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.** Η Ελ. Σερμπέτη επισημαίνει πως, κατά τη διάρκεια του 4^{ου} αι. π.Χ. κυκλοφορούν στους Οινιάδες κυρίως ξένα νομίσματα (της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου), αλλά και νομισματικά προϊόντα τοπικής κοπής, ενώ τον 3^ο αι. π.Χ. κυρίως τοπικά νομίσματα, δηλαδή της πόλης των Οινιαδών, της πολιτικής ομοσπονδίας των Ακαρνάνων και των Αιτωλών, γεγονός που αποτελεί «ένδειξη εμπορικής συρρίκνωσης και ενδοστρεφούς κυκλοφορίας»¹⁹⁹ (βλ. ΧΑΡΤΗ 2).

Οι **ενσφράγιστες λαβές αμφορέων**, αποτελούν το πλουσιότερο σύνολο (είκοσι-έξι) που έχει παρουσιαστεί μέχρι σήμερα από την Αιτωλοακαρνανία, ενώ δεκατρείς (13) προέρχονται από τα «εξεταζόμενα στρώματα». Από αυτές δεκατέσσερις είναι από από τη Ρόδο (220-106 π.Χ.)²⁰⁰, μεταξύ αυτών και μία με το όνομα του κατασκευαστή Σωτήριχου (**ΕΙΚ. 20.14**)²⁰¹, μία άλλη ίσως ροδιακή (σώζει μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο την κατάληξη [...]ΝΙΔΑ²⁰²), τρείς από την Κνίδα (146-108

¹⁸⁴ Δώδεκα (12) νομίσματα, αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.

¹⁸⁵ Έξι (6) νομίσματα, αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.

¹⁸⁶ Ένα νόμισμα, 350-300 π.Χ.

¹⁸⁷ Τρία (3) νομίσματα, μέσα 4^{ου} αι. π.Χ.

¹⁸⁸ Τέσσερα (4) νομίσματα, 350-300 π.Χ.

¹⁸⁹ Ένα νόμισμα, πιθανώς 4^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹⁰ Ένα νόμισμα, 350-300 π.Χ.

¹⁹¹ Δυο νομίσματα, τέλη 4^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹² Ένα νόμισμα, 3^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹³ Τρία (3) νομίσματα, μέσα 4^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹⁴ Δυο νομίσματα, 400-350 π.Χ.

¹⁹⁵ Ένα νόμισμα, 4^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹⁶ Δυο νομίσματα, το πρώτο 4^{ου} αι. π.Χ. και το δεύτερο 330-200 π.Χ.

¹⁹⁷ Ένα αργυρό τετράβολο του τύπου με τη μακεδονική ασπίδα, αυτόνομη κοπή των δυο τελευταίων Αντιγονιδών, του Φιλίππου Ε΄ και του Περσέα (188/187-174/173 π.Χ.). Το νόμισμα αυτό βρέθηκε στη θεμελίωση αναθηματικού μνημείου, στο κέντρο της αγοράς των Οινιαδών. Βλ. Σερμπέτη 2004, 295-297, πίν. IV, 24.

¹⁹⁸ Δυο νομίσματα, τέλος 4^{ου}-αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.

¹⁹⁹ Σερμπέτη 2004, 294-300.

²⁰⁰ Βλ. αρ. κατ. 1-14 στην **ΕΙΚ. 20**. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως πολλές ροδιακές σφραγίδες αμφορέων έχουν βρεθεί και στην Ήπειρο. Βλ. Βλαχοπούλου-Οικονόμου 1979, 279. Για το ίδιο όνομα σε ηπειρώτικα ερυθροβαφή πινάκια τοπικής παραγωγής του β΄ μισού του 2^{ου} αι. π.Χ. και σε ενσφράγιστα κεραμίδια από τη Νικόπολη βλ. Γραβάνη 2004, 577-578.

²⁰¹ Börker 1998, 51, αρ. 511-512, πίν. 18-19 (ροδιακή ενσφράγιστη λαβή με το όνομα του κατασκευαστή Σωτήριχου, τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.) και Grace 1934, 301, αρ. 3, εικ. 5 (Ρόδος, μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο αετός, τριγύρω το όνομα Σωτήριχος, τέλος 2^{ου} αι. π.Χ. ;). Ενσφράγιστες λαβές με το ίδιο όνομα έχουν βρεθεί παρά πολλές και στο Αίγιο (προσωπική εκτίμηση από τις αποθήκες του Μουσείου Αιγίου): βλ. και Rizakis 2008, 208, αρ. 156 c, πίν. 39. Το όνομα ωστόσο απαντάται και σε αμφορείς από τη Σινώπη: βλ. Coponici 1998, 107, αρ. 326, πίν. 23 (Σινώπη, Αστυνόμου Ίκεσίου Σωτήριχος). Για το ίδιο όνομα σε ηπειρώτικα ερυθροβαφή πινάκια τοπικής παραγωγής του β΄ μισού του 2^{ου} αι. π.Χ. και σε ενσφράγιστα κεραμίδια από τη Νικόπολη βλ. Γραβάνη 2004, 577-578.

²⁰² Η κατάληξη απαντάται σε ροδιακές λαβές: βλ. Criscuolo 1982, 104-105 αρ. 119-121, εικ. στη σελ. 155-156, Σθενίδα, τέλος 3^{ου} αι. π.Χ.

π.Χ.)²⁰³, δυο από την Κέρκυρα (πρώιμος και μέσα 3^{οο} αι. π.Χ. αντίστοιχα)²⁰⁴, δυο πιθανώς από την Κεφαλονιά («ομάδα ΖωΠΑΣ», 2^{οο} αι. π.Χ.)²⁰⁵, μια από την Έφεσο (μετά τα μέσα του 2^{οο}-αρχές 1^{οο} αι. π.Χ.)²⁰⁶, μια πιθανώς από την Κώ²⁰⁷, μία ίσως από το Αίγιο (σώζει μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο τα γράμματα ΣΥΡΟ[...], χωρίς χρονολόγηση)²⁰⁸ και τέλος, μία είναι άγνωστης προέλευσης (σώζει μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο την κατάληξη [...]ΤΑΙΡΙΔΑ²⁰⁹, βλ. **ΕΙΚ. 21** και **ΧΑΡΤΗ 2**). Όλες τους χρονολογούνται στο χρονικό διάστημα **233-106 π.Χ.** Πρωιμότερες είναι οι λαβές από την Κέρκυρα και οψιμότερες της Ρόδου και της Εφέσου.

Οι δημοσιευμένες ενσφράφιστες λαβές αμφορέων από την υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία στην πλειονότητά τους αποδίδονται στα εργαστήρια της Λευκάδας και είναι ελάχιστες σε αριθμό²¹⁰. Έχουν δημοσιευτεί μόνο επτά: τρεις προέρχονται από την αγορά των Οινιαδών²¹¹, δύο από το νεκροταφείο της ίδιας πόλης²¹² και δυο από την Πάλαιρο²¹³. Πρέπει να αναφερθεί εδώ πως μια ενσφράγιστη λαβή από «jug», με το σφράγισμα ΑΡΙΚΤΙΩΝ είχε δημοσιευτεί και από την πρώτη ανασκαφή των Αμερικανών στους νεώσοικους το 1904²¹⁴.

Κατά τη διεξαγωγή της ανασκαφής: αρχικά (το **1989**) απομακρύνθηκαν κατακρημνισμένες από την οχύρωση λιθόπλινθοι, πρόχειρες κατασκευές για το σταυλισμό ζώων (**ΕΙΚ. 14**), αλλά και μικρή ποσότητα επιφανειακών, φερτών επιχώσεων με την βοήθεια εν μέρει και μηχανικού εκσκαφέα. Στη συνέχεια επαναλήφθηκε η κύρια τομή των Αμερικανών, δηλαδή αυτή η οποία κάλυπτε τη δεύτερη και τρίτη από νότο ράμπες ανέλκυσης και την πρώτη κιονοστοιχία (**ΕΙΚ. 19, 24-26**).

Τις επόμενες χρονιές η ανασκαφή επικεντρώθηκε στις τομές κανάβου που ορίστηκαν στη ΒΑ πλευρά του μνημείου (**ΕΙΚ. 27-30**), ενώ στο δυτικό του τμήμα, διεξήχθη κάτω από ιδιαίτερα

²⁰³ Βλ. αρ. κατ. 15-17 στην **ΕΙΚ. 20**. Μόνο η μια από αυτές χρονολογήθηκε με ασφάλεια στην περίοδο 146-108 π.Χ.

²⁰⁴ Βλ. αρ. κατ. 18-19 στην **ΕΙΚ. 20**. Για τη δεύτερη λαβή βλ. επίσης: Koehler 1978, 259 αρ. 465 πίν. 52 (πρώιμος 3^{οο} αι. π.Χ.).

²⁰⁵ Βλ. αρ. κατ. 20-21 στην **ΕΙΚ. 20**.

²⁰⁶ Βλ. αρ. κατ. 22 στην **ΕΙΚ. 20**.

²⁰⁷ Βλ. αρ. κατ. 23 στην **ΕΙΚ. 20**. Για την ταύτιση πρβ. Criscuolo 1982, 116 αρ. 148, εικ. στη σελ. 159, *Έπί Μηνοφά[ντου] Δίων, τέλος 2^{οο}-αρχές 1^{οο} αι. π.Χ.*

²⁰⁸ Βλ. αρ. κατ. 24 στην **ΕΙΚ. 20**. Ο πηλός της λαβής αυτής είναι ακριβώς όμοιος με τον αντίστοιχο του Αιγίου και των Λουσών, αλλά και του τοπικού εργαστηρίου Β των Οινιαδών.

²⁰⁹ Βλ. αρ. κατ. 25-26 στην **ΕΙΚ. 20**. Η λαβή αυτή ίσως να προέρχεται από τοπικό εργαστήριο.

²¹⁰ Αλλά και από την Λευκάδα τα ευρήματα είναι λίγα. Βλ. τελευταία Στάικου κ.α. υπό εκτύπωση (με τη σχετική βιβλιογραφία), όπου παρουσιάζονται 25 ενσφράγιστες λαβές από αμφορείς τοπικών εργαστηρίων.

²¹¹ Βλ. Σερμπέτη 2001, 131-134, αρ. Π 227, Π 714, Π 655, πίν. 26-27. Η πρώτη ενσφράγιστη λαβή ανήκει σε λευκαδίτικο αμφορέα (τέλος 3^{οο} αι. π.Χ.), ενώ οι δύο άλλες χαρακτηρίζονται «αδιάγνωστες».

²¹² Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009, 263-265, εικ. 14 (τάφος 44, χρονολογείται στα τέλη 3^{οο}-αρχές 2^{οο} αι. π.Χ., εικονίζονται δυο λαβές αμφορέων). Δεν αναφέρεται, αλλά υπονοείται πως πρόκειται για λευκαδίτικους αμφορείς (αφού για τυπολογικά παράλληλα παραπέμπουν: Ανδρέου 1990, 55, πίν. 21).

²¹³ Lang et al. (2007, 142, υποσημ. 119, εικ. 30: δυο ενσφράγιστες λαβές που σώζουν τα γράμματα Τ και Α (μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο). Χρονολογούνται στον ύστερο 4^{οο}-πρώιμο 3^ο αι. π.Χ. και αποδίδονται σε τοπικά εργαστήρια ή στο εργαστήριο της Λευκάδας.

²¹⁴ Βλ. Sears 1904 β, 236, εικ. 55 (σχέδιο, το σφράγισμα βρίσκεται μέσα σε μικρό ορθογώνιο πλαίσιο, δεν αναφέρεται χρονολόγηση).

δύσκολες συνθήκες, καθώς το σημείο αυτό καλύπτονταν από έλος και ανάβλυζαν συνεχώς νερά²¹⁵. Στο ανατολικό και κυρίως στο νότιο τμήμα του, η ανασκαφή διεξήχθη χωρίς τη βοήθεια κανάβου.

Το **1991** διαπιστώθηκε η παρουσία ενός επιφανειακού ελληνιστικού «στρώματος», σε όλη σχεδόν την έκταση του μνημείου, το οποίο ήταν διαταραγμένο, κυρίως εξαιτίας της ύπαρξης δεκαπέντε διάσπαρτων ρωμαϊκών τάφων (**EIK. 19**)²¹⁶, οι οποίοι χρονολογούνται στον 3^ο και στο α' τρίτο του 4^{ου} αι. μ. Χ. Πρακτικά, πρόκειται ουσιαστικά για άνοιγμα λάκκων μέσα στο παχύ ελληνιστικό «στρώμα» και για πρόχειρο, βιαστικό ενταφιασμό, συχνά χωρίς ή με λίγα και πτωχά κτερίσματα. Το «στρώμα» αυτό είχε διαταραχθεί επίσης και από άλλες, τόσο αρχαίες, αλλά και μεταγενέστερες επεμβάσεις-αναμοχλεύσεις, όπως: α) από την ανάσχυση λιθοπλίνθων που έφραζαν τη δυτική είσοδο των νεώσοικων και τον καθαρισμό της βορειότερης ράμπας προκειμένου να κατασκευαστούν οι τοίχοι της σκευοθήκης (στην αρχαιότητα)²¹⁷ και β) από την ανάσχυση σφονδύλων κίωνων για να δημιουργηθεί, στα νεότερα χρόνια, στα δυτικά του μνημείου ένα είδος πρόχειρης προβλήτας ψαρέματος (**EIK. 31-32**)²¹⁸.

Το **1992** ανασκάφηκε πλούσιο σε ευρήματα ελληνιστικό «στρώμα», το οποίο υπό τη μορφή κηλίδας βρισκόταν απλωμένο κατά μήκος του βόρειου τοιχώματος των νεώσοικων, στα ανατολικά της σκευοθήκης. Εξαιτίας της σύστασής του ονομάστηκε στο ημερολόγιο εξ' αρχής «στρώμα του αποθέτη» (**EIK. 33**)²¹⁹.

Την ίδια χρονιά ανασκάφηκαν τα πρώτα «στρώματα» των τομών κανάβου Ψ7/Ια, Ψ7/Ιβ, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, Χ7/ΙΙβ (εσωτερικά και εξωτερικά της σκευοθήκης) και Χ7/Ια (εσωτερικά της σκευοθήκης). Στα δυτικά της τομής Χ7/Ια εντοπίστηκε επιφανειακά, μια εγκάρσια στο νότιο τοίχο της σκευοθήκης πρόχειρη τοιχοποιία (βλ. **EIK. 180, 188 και 194-195**), η οποία ερμηνεύτηκε, στο ημερολόγιο της ανασκαφής, ως προστατευτικός ταφικός περίβολος της ρωμαϊκής νεκρόπολης²²⁰.

Το **1995** η ανασκαφή επικεντρώθηκε στο χώρο της «σκευοθήκης», αλλά και στην ολοκλήρωση της ανασκαφής (κατώτερα «στρώματα») ορισμένων από τις προαναφερθείσες τομές εξωτερικά της «σκευοθήκης». Ανασκάφηκε επομένως και η κατώτατη ερυθρωπή επίχωση (terra rossa), η οποία αποτελεί το «στρώμα» κατάληψης ή χρήσης των νεώσοικων.

²¹⁵ Τα νερά ανάβλυζαν, επειδή το δάπεδο του μνημείου βρίσκεται χαμηλότερα από το επίπεδο των υδάτων του περιβάλλοντος χώρου (της θάλασσας και της στάθμης του Αχελώου, επομένως και της στάθμης των υδάτων των αρδευτικών καναλιών της περιοχής). Επιπλέον, επειδή μέσα στο μνημείο υπάρχουν ακόμη και σήμερα δυο μικρές φυσικές πηγές νερού.

²¹⁶ Για την ακριβή θέση εύρεσης των τάφων αυτών βλ. **EIK. 19**. Επίσης το **Παράρτημα 1 (Πίνακας των ρωμαϊκών τάφων)**.

²¹⁷ Κολώνας 2006, 490.

²¹⁸ Ωστόσο, όλες αυτές οι αναμοχλεύσεις, δεν φαίνεται να αλλοίωσαν ιδιαίτερα τα υπό μελέτη «στρώματα», καθώς δεν προχώρησαν σε βάθος στη ΒΑ πλευρά του μνημείου (πρβλ. **EIK. 18**, όπου διακρίνονται οι σφόνδυλοι των κίωνων που αποκαλύφθηκαν in situ).

²¹⁹ Για το περιεχόμενο και την πιθανή προέλευση του «στρώματος» του αποθέτη» βλ. παρακάτω στο κείμενο (υποκεφάλαιο «Εισαγωγή στην στρωματογραφία-Συνοπτική περιγραφή της»).

²²⁰ Η τοιχοποιία αυτή ήταν κατασκευασμένη από σχετικά ορθογωνισμένους ψαμιτόλιθους και η ακριβής χρονολόγησή της παραμένει προβληματική.

2. Η στρωματογραφία: Συνοπτική περιγραφή

Ο κύριος όγκος της ανάγλυφης, αλλά και της υπόλοιπης ελληνοιστικής κεραμικής των νεώσοικων -όπως προαναφέραμε- προέρχεται σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό του (περισσότερο από 65%) από τα τέσσερα «στρώματα» των οκτώ τομών που ανασκάφηκαν κοντά στη ΒΑ γωνία του μνημείου²²¹.

Δεδομένου ότι η διαλογή της κεραμικής των νεώσοικων και η επιλογή της, έγινε εξ' αρχής κατά «στρώματα» (παράλληλα δηλαδή με την ανάγνωση των ημερολογίων της ανασκαφής²²²), αφενός μεν κρίθηκε απαραίτητη η διερεύνηση πιθανής ύπαρξης «κλειστών στρωμάτων», αφετέρου δεοντολογικά σωστή η αναφορά της ακριβούς προελεύσεως όλων των οστράκων, ανεξαρτήτως αν αυτά προέρχονται από τα εξεταζόμενα «στρώματα» ή από την υπόλοιπη έκταση των νεώσοικων. Η επαλληλία αυτών των διαταραγμένων, όπως αποδείχτηκε τελικά, «στρωμάτων», είναι δυνατό, εκτός από πολύτιμες πληροφορίες για τα προϊόντα κεραμικής που χρησιμοποιούνταν στην πόλη και διακινούνταν μέσω του λιμανιού της, να μας προσφέρει και κάποιες ενδείξεις για τη χρονολόγηση της οριστικής εγκατάλειψης του μνημείου, δεδομένου ότι σε όλη του την έκταση στην κατώτατη ερυθρωπή επίχωση του (terra rossa) απαντώνται ύστεροι χρονολογικά ανάγλυφοι σκύφοι (με διακόσμηση μακριών πετάλων) και ερυθροβαφής κεραμική του 1^{ου} αι. π.Χ.

Επιλέχθηκαν και παρουσιάζονται αναλυτικότερα τέσσερα «στρώματα», η παρουσία των οποίων διαπιστώθηκε στις οκτώ τομές που ανασκάφηκαν στη ΒΑ πλευρά των νεώσοικων (**ΕΙΚ. 27-28**). Τα επιφανειακά και πολύ διαταραγμένα χρονολογικά «στρώματα» των προαναφερόμενων τομών δεν συμπεριλαμβάνονται, με εξαίρεση μόνο δυο περιπτώσεις, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού χαρακτηρίζονται, όπως ήδη προαναφέραμε, στο ημερολόγιο της ανασκαφής ως «στρώμα του αποθέτη» (**ΕΙΚ. 33**). Το τελευταίο, αποτελεί ένα ιδιαίτερα πλούσιο σε ποσότητα και ποιότητα οστράκων, αλλά και άλλων ευρημάτων, «στρώμα». Συμπεριλάμβανε, μαζί με λύχνους, μικκύλα αγγεία, ενσφράγιστες λαβές αμφορέων, νομίσματα, μυροδοχεία, ενσφράγιστα κεραμίδια, πολυάριθμα ειδώλια²²³ και τέλος την πλειονότητα των ανάγλυφων σκύφων και των οστράκων με

²²¹ Στο υπόλοιπο τμήμα των νεώσοικων, οι ανασκαφικές ενδείξεις είναι ελλιπείς και σχετικά αναξιόπιστες. Επιπλέον, η έρευνα στο δυτικό τμήμα τους πραγματοποιήθηκε κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, καθώς αυτό καλυπτόταν από έλος και ανάβλυζαν συνεχώς νερά από δυο φυσικές πηγές.

²²² Ο διαχωρισμός των «στρωμάτων» αυτών, ακολουθεί κάποιες φορές τα ημερολόγια της ανασκαφής, κάποιες άλλες ωστόσο, πραγματοποιήθηκε αναγκαστικά εκ των υστέρων, δεδομένου ότι, οι αρχαιολόγοι που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη ανασκαφή, δεν άλλαζαν πάντοτε, με σωστό δεοντολογικά τρόπο, «στρώματα». Γι' αυτό πολύ συχνά και στις περισσότερες τομές, αναφέρονται μόνο τα «α' και β'» «στρώματα» και σπάνια το «γ' στρώμα» (κατώτατη ερυθρωπή επίχωση), το οποίο ενδεχομένως αποτελεί και το σημαντικότερο. Στον εκ των υστέρων διαχωρισμό του γ' «στρώματος», συνέβαλλαν οι περιγραφές των ημερολογίων και οι διαφορετικές (καθημερινές) ημερομηνίες στα όστρακα που συλλέγονταν. Ο διαχωρισμός, κάποιες φορές, της κατώτατης επίχωσης σε συμβατικές υπο-ομάδες 1 και 2 (βλ. **ΕΙΚ. 34 και 210**), κρίθηκε απαραίτητος, προκειμένου να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη της κεραμικής που συλλέχθηκε την τελευταία ή τις τελευταίες ημέρες ανασκαφής, πάνω στο λαξευμένο δάπεδο (στο ημερολόγιο της ανασκαφής χαρακτηρίζονται ως «όστρακα δαπέδου»).

²²³ Τα ειδώλια που βρέθηκαν στους νεώσοικους, τα περισσότερα αποσπασματικά σωζόμενα, είναι περί τα εβδομήντα (70) σε αριθμό και μεγάλης ποικιλίας τύπων: ανδρικές και γυναικείες μορφές, αλλά και μορφές ζώων, όπως σκύλοι, κάπροι, βοοειδή και περιστέρια.

διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» που έχουμε στη διάθεσή μας από την εν λόγω ανασκαφή²²⁴. Το συγκεκριμένο «στρώμα», κατά τον ανασκαφέα, δεν ήταν τίποτα άλλο παρά τα απορρίμματα ενός παρακείμενου λατρευτικού χώρου, ο οποίος όταν καταστράφηκε, η κεραμική του απορρίφθηκε στο εσωτερικό του μνημείου²²⁵.

Σημειώνω εδώ πως ήταν πολύ δύσκολη η προσπάθειά μου να ανασυνθέσω την εικόνα της στρωματογραφίας, δεδομένου ότι στα ημερολόγια της ανασκαφής δεν υπήρχε ο διαχωρισμός στρώσεων και «στρωμάτων» και δεν ήταν πάντα σαφές αν ένα «στρώμα» αποτελούνταν από στρώσεις που περιείχαν στοιχεία διαφορετικής χρονολόγησης. Για τον λόγο αυτό η οριζοντιογραφία της επαλληλίας των στρωμάτων στις τομές αυτές στην ΕΙΚ. 34 πρέπει να θεωρηθεί απολύτως σχηματική-συμβατική. Για την αναλυτική παρουσίαση των «στρωμάτων» βλ. το Παράρτημα 2 (Αναλυτική περιγραφή της στρωματογραφίας – Χρονολογικά όρια των «στρωμάτων»), όπου δίδεται και το γενικό χρονολογικό τους πλαίσιο.

Η στρωματογραφία έξι τομών²²⁶ συνίσταται ουσιαστικά στην επαλληλία τριών «στρωμάτων» («στρώματα» I-III), ενώ η παρουσία του λεγόμενου ««στρώματος» του αποθέτη» («στρώμα» IV) διαπιστώθηκε μόνο σε δυο τομές²²⁷. Τα «στρώματα» αυτά είναι (βλ. ΕΙΚ. 28, 34 και 210):

ΣΤΡΩΜΑ I – ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ («στρώματα» Ia, Ib, Ic, Id, Ie, Iστ, Iζ, Iη)²²⁸:

Πρόκειται για την κατώτατη, έντονα ερυθρωπή πηλώδη επίχωση (terra rossa)²²⁹, η οποία περιέχει ίχνη λατυπικού υλικού²³⁰ και μπορεί να χαρακτηριστεί ως «στρώμα» κατάληψης ή χρήσης των νεώσοικων. Η παρουσία του διαπιστώνεται σε όλη τους την έκταση²³¹. Είναι διαταραγμένο χρονολογικά σε όλες

²²⁴ Στατιστικά, θα λέγαμε πως, στο «στρώμα του αποθέτη», έχει βρεθεί το 60-70% περίπου της συνολικής ποσότητας των ανάγλυφων σκύφων και των οστράκων με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» των νεώσοικων.

²²⁵ Είναι φανερό πως δεν πρόκειται για κεραμική που προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από λατρευτικό χώρο. Ωστόσο, εξαιτίας του είδους των ειδωλίων που βρέθηκαν στο συγκεκριμένο στρώμα μπορούμε να υποθέσουμε πως το ιερό ή τα ιερά, πιθανότατα σχετίζονταν ή συστέγαζαν τη λατρεία γυναικείας και ανδρικής θεότητας Υπενθυμίζουμε την ύπαρξη του λεγόμενου «μικρού ναού» στον δυτικό μυχό του λιμανιού, ο οποίος αποδόθηκε, από τους Αμερικανούς ανασκαφείς, στην Αθηνά Σώτειρα (Powell 1904 γ, 202-206).

²²⁶ Οι τομές αυτές είναι οι: Θαλαμίσκοι 9-10, Ψ7/Ιβ, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης, Χ7/ΙΙβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης, Χ7/ΙΙα (εσωτερικά της σκευοθήκης).

²²⁷ Τις τομές Ψ7/Ια και Χ7/ΙΙβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης.

²²⁸ Τα «στρώματα» αυτά απαντώνται: Ια στους Θαλαμίσκους 9-10, Ιβ στην τομή Ψ7/Ια, Ιγ στην τομή Ψ7/Ιβ, Ιδ στην τομή Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, Ιε στην Τομή που ανασκάφηκε στην εξωτερική-ΝΑ γωνία της σκευοθήκης, Ιστ στην τομή Χ7/ΙΙβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης, Ιζ στην τομή Χ7/ΙΙβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης και Ιη στην τομή Χ7/ΙΙα (εσωτερικά της σκευοθήκης).

²²⁹ Η επίχωση αυτή, δεδομένου ότι βρίσκεται πάνω στο βραχώδες δάπεδο, απέκτησε με την πάροδο του χρόνου κόκκινο χρώμα, από τα οξειδία του σιδήρου που περιέχει ο ασβεστολιθικός βράχος. Σε αυτή την περίπτωση, είναι αμφίβολο αν είναι σωστό να μιλάμε για διαφορετικό αρχαιολογικό «στρώμα». Βλ. σχετικά Γραβάνη 1996, 81.

²³⁰ Το λατυπικό αυτό υλικό εξηγείται, στο ημερολόγιο της ανασκαφής, ως απόδειξη πως η τελική επεξεργασία των κιόνων του μνημείου έγινε επί τόπου.

²³¹ Ωστόσο, στο εσωτερικό της σκευοθήκης, το χρώμα της επίχωσης στο κατώτατο αυτό «στρώμα» «δαπέδου» («στρώματα» Ιζ της τομής Χ7/ΙΙβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης και Ιη της τομής Χ7/ΙΙα-εσωτερικά της σκευοθήκης) ήταν περισσότερο καστανέρυθρης, παρά ερυθρωπής απόχρωσης.

σχεδόν τις τομές που μελετήθηκαν, περιλαμβάνοντας κεραμικά ευρήματα από τον 3^ο αι. π.Χ. έως και τον 1^ο αι. π.Χ. και συχνότερα από το 2^ο έως και το α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ. Στο εσωτερικό της «σκευοθήκης» δε, χρονολογείται μέχρι και τον 1^ο αι. μ.Χ.

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ – «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ» («στρώματα» Ια, Ιβ, Ιγ, Ιδ, Ιε, Ιστ, Ιζ)²³²:

Δεύτερο ακολουθεί ένα μελανό «στρώμα καταστροφής», το οποίο αποτελείται συχνά από μεγάλες κηλίδες πυράς με ίχνη καύσης και θραύσματα κεράμων στέγης. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η τομή Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, της οποίας το «στρώμα καταστροφής» συνίσταται από λιθορριπή («στρώμα» ΙΙ δ). Εντοπίζεται σε όλες τις τομές που ανασκάφηκαν, άλλοτε πυκνό και άλλοτε αρκετά αραιό. Χρονολογείται γενικά από τον 3^ο έως και τον 1^ο αι. π.Χ. Αν και στο ημερολόγιο της ανασκαφής χαρακτηρίζεται ως «στρώμα καταστροφής των νεώσοικων», ονομασία που διατηρούμε εδώ, εντούτοις φαίνεται πως απλά σχετίζεται με την εγκατάλειψη και την παύση λειτουργίας τους.

Όσον αφορά στο εσωτερικό της σκευοθήκης, μόνο στην τομή Χ7/Ιβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης υπάρχει ένα «στρώμα» καταστροφής κεράμων μέσα σε καστανέρυθρη επίχωση («στρώμα» ΙΙ ζ), το οποίο σχετίζεται επίσης με την παύση λειτουργίας της και χρονολογείται στο 2^ο-α' τέταρτο του 1^{ου} αι. π.Χ. Στην όμορή της τομή Χ7/Ια (εσωτερικά της σκευοθήκης), την σχετικά ερυθρωπή κατώτατη επίχωση («στρώμα» Ιη), φαίνεται να διαδέχεται, όχι -όπως αναμενόταν- κάποιο «στρώμα» καταστροφής, αλλά ένα καστανέρυθρο «στρώμα» («στρώμα» ΙΙ η). Ωστόσο, εξαιτίας των συνθηκών κάτω από τις οποίες διεξήχθη η ανασκαφή στην συγκεκριμένη τομή (μέσα στο βούρκο), η χρονολόγησή του, όπως και του υποκείμενου στρώματός του, είναι προβληματική.

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙΙ – ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ» («στρώματα» ΙΙα, ΙΙγ, ΙΙδ, ΙΙζ, ΙΙη)²³³:

Το τρίτο, καστανέρυθρης απόχρωσης «στρώμα», είναι σχετικά αμμώδες με χαλαρή υφή. Καλύπτει και σφραγίζει το «στρώμα» «καταστροφής». Συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία ώστε να θεωρείται το «στρώμα» που προέκυψε μετά από την οριστική εγκατάλειψη του μνημείου. Περιλαμβάνει κεραμική του 3^{ου}, 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ., αν και δεν απουσιάζουν και τα πρώιμα ρωμαϊκά όστρακα.

ΣΤΡΩΜΑ ΙV – «ΣΤΡΩΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΤΗ» («στρώματα» ΙVβ και ΙVστ)²³⁴, (σγέδ.

68): Ένα τέταρτο «στρώμα» αποτελεί το καστανόχρωμο «στρώμα του αποθέτη», το οποίο, εντοπίζεται μόνο στις τομές Ψ7/Ια και Χ7/Ιβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης και περιλαμβάνει ευρήματα που χρονολογούνται κυρίως από τον 3^ο-1^ο αι. π.Χ.

Σε ολόκληρη σχεδόν την έκταση του μνημείου, ως ένα επιπλέον «στρώμα», μπορούν να εκληφθεί η ρωμαϊκή νεκρόπολη (3^ο και 4^ο αι. μ.Χ.) με τον αποσπασματικά σωζόμενο περίβολό της.

²³² Τα «στρώματα» αυτά απαντώνται: Ια στους Θαλαμίσκοι 9-10, Ιβ στην τομή Ψ7/Ια, Ιγ στην τομή Ψ7/Ιβ, Ιδ στα Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, Ιε στη Τομή που ανασκάφηκε στην εξωτερική-ΝΑ γωνία της σκευοθήκης, Ιστ στην τομή Χ7/Ιβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης, Ιζ στην τομή Χ7/Ιβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης.

²³³ Τα «στρώματα» αυτά απαντώνται: ΙΙα στους Θαλαμίσκοι 9-10, ΙΙγ στην τομή Ψ7/Ιβ, ΙΙδ στην τομή που ανασκάφηκε Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, ΙΙζ στην τομή Χ7/Ιβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης και ΙΙη στην τομή Χ7/Ια (εσωτερικά της σκευοθήκης).

²³⁴ Το «στρώμα» ΙVβ ανασκάφηκε στην τομή Ψ7/Ια και το ΙVστ στην τομή Χ7/Ιβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης.

3. Σύνθεση ανασκαφικών δεδομένων: διαπιστώσεις για τη χρονολόγηση (βλ. το Παράρτημα 2 και τον ΠΙΝΑΚΑ ΤΟΜΩΝ-ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ «ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ»-Εικ. 210)

Από την αναλυτική εξέταση των τεσσάρων «στρωμάτων», η επαλληλία των οποίων επαναλαμβάνεται στις οκτώ τομές που μελετήθηκαν, διαπιστώνεται ότι κανένα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «κλειστό». Ωστόσο, από τη χρονολόγηση της κεραμικής, αλλά και των άλλων κινητών ευρημάτων της ανασκαφής, συνάγονται τα παρακάτω συμπεράσματα και ορισμένες επισημάνσεις που σχετίζονται με τους νεώσοικους:

Ο χρόνος κατασκευής των νεώσοικων: Η άποψη των Κολώνα και Murray για το χρόνο κατασκευής του μνημείου (390 π.Χ. και 226-221 π.Χ. αντίστοιχα) δεν είναι δυνατόν να ελεγχθεί με τη βοήθεια της κεραμικής.

Οι χρόνοι λειτουργίας των νεώσοικων: Το γεγονός πως η κεραμική της κατώτατης ερυθρωπής επίχωσης στο εσωτερικό των νεώσοικων («στρώμα» **I α-στ**), χρονολογείται πολύ συχνά από το τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ. μέχρι και το α΄ μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.²³⁵, αποδεικνύει πως το κυρίως μνημείο χρησιμοποιήθηκε πιθανότατα μέχρι αυτή την περίοδο²³⁶, ενώ αν είχε υποστεί κάποια ενδιάμεση-προγενέστερη καταστροφή, δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί και να τεκμηριωθεί. Με τη χρονολόγηση αυτή συνάδει και το πόρισμα των Γερμανών γεωγράφων, που τοποθετούν την μετατροπή του βόρειου λιμανιού της πόλης σε απροσπέλαστο βαλτότοπο στην περίοδο από τον 1^ο αι. π.Χ. έως τον 1^ο αι. μ.Χ.²³⁷.

Το «στρώμα» στο εσωτερικό των νεώσοικων, που χαρακτηρίζεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής ως «στρώμα καταστροφής των νεώσοικων» («στρώμα» **II α-στ**), ονομασία που διατηρούμε εδώ, είναι αναμφισβήτητο πως σχετίζεται με την παύση λειτουργίας τους. Ωστόσο, πιθανώς να πρόκειται για μια φυσική επίχωση, που προέκυψε μετά την εγκατάλειψη του μνημείου, την πτώση και την αποσάθρωση της κεραμοσκεπούς ξύλινης στέγης του και όχι για μια καταστροφή που προέκυψε ενδεχομένως μετά από μια βίαιη εχθρική επίθεση.

Κατασκευή και διάρκεια λειτουργίας της σκευοθήκης: Στην τομή που ανασκάφηκε στην εξωτερική-ΝΑ γωνία των νεώσοικων, μια ροδιακή ενσφράγιση λαβή με το όνομα του κατασκευαστή Αριστοκράτη (208-196 π.Χ.)²³⁸, η οποία προέκυψε στο κατώτατο «στρώμα» **I ε**, όπως σημειώνεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής «από τον καθαρισμό της εξωτερικής παρειάς του ανατολικού τοίχου της σκευοθήκης», μας προσφέρει ενδεχομένως ένα ασφαλές *terminus post quem* για την κατασκευή της σκευοθήκης, η οποία πρέπει να τοποθετηθεί χρονολογικά περί ή μετά το 196 π.Χ.

²³⁵ Ο σημαντικός αριθμός αυτών των «ύστερων» οστράκων μέσα στην κατώτατη ερυθρωπή επίχωση, δεν μας επιτρέπει να κάνουμε λόγο για απλές τυχαίες διεισδύσεις («intrusions»).

²³⁶ Χωρίς να είναι δυνατό να συσχετιστεί με συγκεκριμένη ιστορική φάση της πόλης, τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της μελέτης και την επιβεβαίωση της χρονολόγησης της κεραμικής του «στρώματος» **I**.

²³⁷ Για την άποψη των Γερμανών γεωγράφων βλ. παραπάνω υποσημ. 120 και 146.

²³⁸ Για τη λαβή αυτή βλ. στο **Παράρτημα 2 (Αναλυτική περιγραφή της στρωματογραφίας – Γενικό χρονολογικό πλαίσιο των «στρωμάτων»)** τα σχόλια στην Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης, («στρώμα» **I ε**).

Επιπλέον, η παρουσία κεραμικής της εποχής του Αυγούστου, στην κατώτατη επίχωση του εσωτερικού της σκευοθήκης («**στρώματα I ζ κυρίως, αλλά και I η**») αποδεικνύει πως η διάρκεια χρήσης της, βάση των ανασκαφικών ερεισμάτων, ήταν πιθανότατα μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας από το κυρίως μνημείο. Ωστόσο, την συγκεκριμένη περίοδο η «σκευοθήκη» πιθανώς δεν ήταν δυνατό να χρησιμοποιούνταν ως νεώσοικος. Η χρήση της είχε μεταβληθεί ριζικά και ίσως να μην είχε πλέον καμιά λειτουργική σχέση με το λιμάνι, το οποίο είχε μετατραπεί σε βαλτότοπο.

Ο χρόνος οριστικής παύσης λειτουργίας ή καταστροφής των νεώσοικων: Η πιθανότερη απάντηση στην ερώτηση αν οι νεώσοικοι εγκαταλείφθηκαν ή καταστράφηκαν είναι πως έχουμε να κάνουμε με αναγκαστική εγκατάλειψη, η οποία συντελέστηκε -σύμφωνα με την κεραμική που βρέθηκε στα κατώτερα «στρώματα» στο εσωτερικό τους, αλλά και τα πορίσματα των Γερμανών γεωγράφων- πιθανώς στο α΄ μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.

Χρονολόγηση του «στρώματος» του αποθέτη: Η χρονολόγηση της απόρριψης στα ανατολικά της σκευοθήκης («**κλειστό» «στρώμα του αποθέτη» IV β1**), καθώς περιλαμβάνει κεραμικά προϊόντα που χρονολογούνται κυρίως από τον 3^ο έως και το τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ. και ελάχιστα των αρχών του 1^{ου} αι. μ.Χ., παραμένει προβληματική. Πιθανώς αυτή να συντελέστηκε στο τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ.-αρχές του 1^{ου} αι. μ.Χ.

Λειτουργία της ρωμαϊκής νεκρόπολης έως την οριστική εγκατάλειψη του ευρύτερου χώρου: Το ανώτερο και τελευταίο αρχαιολογικά «στρώμα», δηλαδή τα κατάλοιπα του τελευταίου επιπέδου ανθρώπινης δραστηριότητας στο χώρο των νεώσοικων, που σηματοδοτούν και την οριστική εγκατάλειψη του ευρύτερου χώρου τους, αποτελεί η ρωμαϊκή νεκρόπολη, δηλαδή οι δεκαπέντε ρωμαϊκοί τάφοι που απαντώνται επιφανειακά, διάσπαρτοι σε όλη σχεδόν την έκτασή τους και ανάγονται από τα τέλη του 2^{ου} μέχρι και το α΄ τρίτο του 4^{ου} αι. μ.Χ.²³⁹.

²³⁹ Η χρονολόγηση αυτή προκύπτει από την παρουσία των προϊόντων των πατρινών λυχνοποιών ή τεχνιτών ΟΝΗΣΙΜΟΥ, ΠΩΣΦΟΡΟΥ, ΕΛΛΑΔΙΟΥ και ΠΡΕΙΜΟΥ. Βλ. Πετρόπουλος 1999, 171-172, 157, 166-167 και 176. Βλ. επίσης ΕΙΚ. 19 και **Παράρτημα 1 (Πίνακας ρωμαϊκών τάφων)**. Η ακριβής χρονολογία που περικλείστηκαν οι συγκεκριμένοι τάφοι με περίβολο, παραμένει άγνωστη. Ωστόσο μια υποτυπώδης κατοίκηση -πέραν του 30 π.Χ.- στους Οινιάδες αποδεικνύεται και με την εύρεση ρωμαϊκών και βυζαντινών οστράκων και νομισμάτων στην Ακρόπολη της πόλης. Βλ. Σερμπέτη 2010, 92.

III. Η ιστορία της έρευνας της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής από την Αιτωλοακαρνανία και τα Ιόνια νησιά

1. Αιτωλοακαρνανία

Η ελληνιστική κεραμική της Αιτωλοακαρνανίας (ΧΑΡΤΗΣ 1) και κυρίως της Ακαρνανίας είναι ελάχιστα γνωστή, αφού οι σχετικές δημοσιεύσεις, είναι λιγοστές²⁴⁰. Μια πρώτη εικόνα της δόθηκε πρόσφατα από την Κ. Γραβάνη, στο πλαίσιο της επισκόπησης της ελληνιστικής κεραμικής από τη βορειοδυτική Ελλάδα²⁴¹. Για την καλύτερα έως σήμερα μελετημένη ελληνιστική κεραμική της Αιτωλίας, συμπεραίνεται πως η τοπική της παραγωγή επηρεάζεται κυρίως από την Κόρινθο και τη Φωκική Μεδεώνα²⁴², αλλά και από την Αττική και την ΒΔ Πελοπόννησο (Αχαΐα και Ηλεία)²⁴³.

Η ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική της Αιτωλοακαρνανίας παραμένει ουσιαστικά εντελώς άγνωστη. Μια σχετική συγκεντρωτική μελέτη, που ολοκληρώθηκε πρόσφατα, παραμένει ακόμη αδημοσίευτη²⁴⁴. Σε αυτή παρουσιάστηκαν κυρίως ακέραιοι σκύφοι από την Αιτωλία (Αρσινόη, Ναύπακτο, Θέρμο και Βλοχό) και διατυπώθηκαν απόψεις, που αφορούσαν στα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφων σκύφων, τα οποία, είναι αυτονόητο πως κατασκεύαζαν και άλλα είδη κεραμικής. Οι απόψεις αυτές στηρίχτηκαν εν πολλοίς στα λιγοστά θραύσματα μητρών²⁴⁵, τα οποία τεκμηριώνουν την άποψη πως οι περισσότερες αιτωλοακαρνανικές πόλεις διέθεταν εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής.

Όσον αφορά στη γεωγραφική διασπορά αυτών των ευρημάτων (ΧΑΡΤΗΣ 3): στους Οινιάδες και στη Ναύπακτο έχουν βρεθεί σκύφοι, ανάγλυφα αγγεία διαφόρων σχημάτων και μήτρες. Στον Θέρμο, τον Στράτο και τη Νέα Πλευρώνα σκύφοι και μήτρες. Στο Τριχόνειο σκύφοι και ένας κρατηρίσκος. Στην Αρσινόη, την Παμφία, το Φύταιο και την Καλυδώνα μόνο σκύφοι. Τέλος, μόνο μήτρες έχουν βρεθεί στη Χρυσοβίτσα Θέρμου. Από τις προαναφερόμενες θέσεις, κλίβανοι²⁴⁶ έχουν

²⁴⁰ Μέχρι σήμερα έχουν δημοσιευτεί ορισμένα μεμονωμένα άρθρα, που περιορίζονται στη μελέτη ταφικών συνόλων, από τα οποία μάλιστα ελάχιστα αποτελούν «κλειστά» σύνολα. Απουσιάζουν οι δημοσιεύσεις διαφόρων κατηγοριών κεραμικής, όπως για παράδειγμα η κεραμική με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος», η ερυθροβαφής κεραμική, οι λύχνοι κ.α., μολοντί το υλικό που βρίσκεται στις προθήκες και στις αποθήκες των Μουσείων του Νομού είναι ιδιαίτερα πλούσιο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως σε αρκετές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στη Ναύπακτο, στην οποία, αν και έχουν ανασκαφεί 230 περίπου τάφοι και δεκάδες οικόπεδα και έχει αποδεδειγμένα διαπιστωθεί η ύπαρξη εγχώριας κεραμικής παραγωγής, δεν έχει γίνει αναλυτική δημοσίευση της κεραμικής. Μεμονωμένα σύνολα κεραμικής από οικισμούς, έχουν παρουσιαστεί μόνο από την Καλλίπολη (από την «οικία του αρχείου»), τη Χαλκίδα (δυο κατάλογοι οστράκων από τον οικισμό), την Καλυδώνα (από την ανασκαφή του Ηρώου) και τους Οινιάδες (όστρακα από διαταραγμένες επιχώσεις στην αρχαία αγορά της πόλης).

²⁴¹ Γραβάνη 2009, 47-59.

²⁴² Σαράντη 2011, 9-10.

²⁴³ Κόλια 2006 β, 542. Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2010, 99-101.

²⁴⁴ Βλ. Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας. Η διερεύνηση της ανάγλυφης κεραμικής από την υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία κρίθηκε απαραίτητη, προκειμένου να αποτελέσει συγκρίσιμο υλικό για την ανάγλυφη κεραμική των Οινιαδών.

²⁴⁵ Οι μήτρες της Αιτωλοακαρνανίας προέρχονται: δυο από τη Ναύπακτο, μια από τον Θέρμο, μια από τη Χρυσοβίτσα Θέρμου, μια από τη Νέα Πλευρώνα (Αιτωλία) και τρεις από τον Στράτο (Ακαρνανία). Για τις μήτρες από τους νεώσοικους των Οινιαδών βλ. παρακάτω, το σχετικό κεφάλαιο (σελ. 273-277).

²⁴⁶ Στην Αιτωλοακαρνανία έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα κλίβανοι μόνο σε επτά θέσεις: στην Ακαρνανία:

ανασκαφεί στον Στράτο (αγορά), τη Ναύπακτο, την Παμφία, το Φύταιο (δυο), την Κατοχή Οινιαδών (σε απόσταση 4 χλμ. περίπου από την αρχαία πόλη) και την Καλυδώνα.

α. Αιτωλία (ΧΑΡΤΗΣ 3)²⁴⁷

Τα πλουσιότερα σε ποσότητα δείγματα ανάγλυφης κεραμικής της Αιτωλίας προέρχονται από τη Ναύπακτο²⁴⁸, την Αρσινόη και τον Θέρμο, ενώ οι γνώσεις μας για ορισμένες άλλες πόλεις, όπως το **Φύταιο (Παππαδάτες)**²⁴⁹ και η **Παμφία (Σιταράλωνα)**²⁵⁰ είναι εξαιρετικά περιορισμένες.

Ο πηλός των ανάγλυφων αγγείων της **Ναυπάκτου** κυμαίνεται από καστανός ανοιχτός έως ρόδινος και ροδοκάστανος²⁵¹, αλλά και τεφρός, ενώ περιέχει αρκετές προσμειξίεις²⁵². Το σχήμα τους συνήθως μιμείται τους εφεσιακούς-ιονικούς (**ΕΙΚ. 35, 36 α-β** και **37.18-21**), ακριβώς όπως και οι Οινιάδες, το Αίγιο²⁵³ και οι Λουσοί, ή βρίσκεται πολύ κοντά σε αυτό (**ΕΙΚ. 37.17**). Σπάνια ακολουθούν το σχήμα των πελοποννησιακών εργαστηρίων – κυρίως αυτών του Αιγίου και των Λουσών (**ΕΙΚ. 36 γ-δ**). Ως προς το μέγεθός τους, συχνότατη είναι η παρουσία των μικρογραφικών ή μικρών διαστάσεων σκύφων (**ΕΙΚ. 35 α**), ενώ δεν λείπουν και τα άλλα σχήματα, όπως οι κρατήρες (**ΕΙΚ. 37.1**)²⁵⁴.

στον Στράτο (αγορά) και στην Κατοχή Οινιαδών και στην Αιτωλία: στην Παμφία, στο Φύταιο (δυο), στην Καλυδώνα, στον Αγ. Ιωάννη Αιτωλικού και στη Ναύπακτο. Ο ελληνιστικός κλιβανός που βρέθηκε στην ευρύτερη περιοχή της Ναυπάκτου χρησίμευε για την κατασκευή «κυρίως πήθων και κεραμίδων». Βλ. Κόλια 1998, 282, πίν. 107 γ. Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 268, υποσημ. 4.

²⁴⁷ Εκτός από τις αναφερόμενες στο παρόν υποκεφάλαιο θέσεις, ελληνιστική κεραμική (στην οποία δεν συμπεριλαμβάνονται όμως ανάγλυφοι σκύφοι) από την **υπόλοιπη Αιτωλία** έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο από την **αιτωλική Χαλκίδα** (Dietz 1998, 287-311, Eiring 1998, 259-271, Moschos 2000, 291-301, Eiring 2004, 93-155, Bollen υπό εκτύπωση), την **Καλλίπολη** (Μπαζιωτοπούλου-Βλαβάνη 1994, 46-55) και τις **Άκρες-Λιθοβούνι** (Ζαφειροπούλου 2004, 683-686, Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2007, 8-9, εικ. 30-36, Ζαφειροπούλου-Γεωργιάδου 2010, 56-70, τάφοι αρ. 51-69). Οι γνώσεις μας, για την ελληνιστική κεραμική ορισμένων άλλων πόλεων της Αιτωλίας, όπως για παράδειγμα της **Αλίκυρνας**, στηρίζονται αποκλειστικά στις αναφορές στα Χρονικά του ΑΔ (Δεκουλάκου 1971, 325-326, πίν. 301). Στις παραπάνω βιβλιογραφικές αναφορές θα μπορούσε να συμπεριλάβουμε και τις εξής: Σωτηριάδης 1906, 67-88. Ζαφειροπούλου 2000, 325-328, πίν. 164 στ, 165 και 166. Ζαφειροπούλου 1979, 8-10.

²⁴⁸ Η Ναύπακτος αποτέλεσε τμήμα της Αιτωλίας από το 338/7 π.Χ. κι εξής. Grainger 1999, 36 κ. εξ. Για την ιστορία της πόλης βλ. Νεραντζής 2007, 35-67. Για τα νεκροταφεία της γενικά βλ. Κόλια – Σαράντη 2004, 231 (και σχέδ. 1 στη σελ. 236). Η ελληνιστική κεραμική από τη Ναύπακτο είναι γνωστή σε σχετικά ικανοποιητικό βαθμό, όχι τόσο από τα Χρονικά του ΑΔ (Μαστροκόστας 1961-62, 183, πίν. 210 και 211 α και γ. Αλεξοπούλου 1994, 244, πίν. 77 α και 78 α), αλλά κυρίως χάρη στις πέντε μελέτες που έχουν δημοσιευτεί ή παρουσιαστεί μέχρι σήμερα: Κόλια – Σαράντη 2004, 231-242. Κόλια 2006 β, 535-546. Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 267-278. Σαράντη 2011 (δυο ταφικά σύνολα, τέλη 4^{ου}-αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.). Σαράντη υπό εκτύπωση. Τσαντήλα υπό εκτύπωση.

²⁴⁹ Από το Φύταιο αναφέρεται στο βιβλίο καταγραφής του Μουσείου Αγρινίου ένα θραύσμα ανάγλυφου σκύφου (Α.Μ.Α. 843) με διακόσμηση πολεμιστή και γυναίκας (προφανώς αμαζονομαχία) το οποίο στάθηκε αδύνατο μέχρι σήμερα να εντοπιστεί. Για την ελληνιστική κεραμική από το Φύταιο γενικά βλ. Σταυροπούλου-Γάτση 1999, 270-271, εικ. 14-15 και Σταυροπούλου-Γάτση – Σταμάτης υπό εκτύπωση.

²⁵⁰ Στην Παμφία έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια πληθώρα οστράκων ανάγλυφων σκύφων από τις σωστικές ανασκαφές οικιστικών και εργαστηριακών λειψάνων με ρωμαϊκούς κλιβάνους (στο πλαίσιο του έργου «Ανακαίνιση, εκσυγχρονισμός του αρδευτικού έργου Παμφίου») τα οποία παραμένουν όλα αδημοσίευτα.

²⁵¹ Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 9-10 στο δοκίμιο.

²⁵² Προσωπική παρατήρηση (στην Αρχαιολογική Συλλογή Ναυπάκτου).

²⁵³ Βλ. Κόλια 2011, κυρίως σελ. 4-5 στο δοκίμιο.

²⁵⁴ Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 7 στο δοκίμιο.

Η Ναύπακτος κατασκευάζει ανάγλυφους σκύφους τεσσάρων κατηγοριών: με διακόσμηση «μακεδονικής ασπίδας», μακριά πέταλα, επάλληλα φύλλα και φυτικό κάλυκα²⁵⁵. Το μοτίβο της «μακεδονικής ασπίδας» (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), το οποίο φαίνεται πως ήταν ιδιαίτερα προσφιλές στα εργαστήρια της πόλης, αποδίδεται άλλοτε με τον παραδοσιακό τρόπο (ιδιαίτερα έξεργα ομόκεντρα ημικύκλια με οκτασκελή ή εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους, **ΕΙΚ. 35 β**²⁵⁶ και **37. 2**) και άλλοτε με την μορφή ομόκεντρων κύκλων, όπως στον μεγάλο κρατήρα της **ΕΙΚ. 37.1**²⁵⁷. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι σκύφοι με διακόσμηση **μακριών πετάλων** (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 37.13-15**), η παραγωγή των οποίων αποδεικνύεται από την ανεύρεση αντίστοιχων μητρών στο ανατολικό τμήμα της πόλης (**ΕΙΚ. 37.16**)²⁵⁸. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα μακριά πέταλα είναι συνεχή, άλλοτε διαχωρίζονται με στήλες σχηματισμένες από στιγμές που ενίοτε απολήγουν σε άνθη κρίνου (**ΕΙΚ. 37.13 και 37.15**). Προσφιλές στο ναυπακτιώτικο εργαστήριο είναι επίσης η διακόσμηση των **επάλληλων φύλλων** (**ΕΙΚ. 35 α**²⁵⁹ και **ΕΙΚ. 36 β**²⁶⁰), με κύριο χαρακτηριστικό τα ιδιαιτέρως έξεργα φύλλα. Τέλος, οι σκύφοι της τέταρτης κατηγορίας, χαρακτηρίζονται από **φυτικό κάλυκα** με μακριά φύλλα λωτού (**ΕΙΚ. 36 δ και ΕΙΚ. 37.5-6 και 10-12**) και χρονολογούνται από το τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. Τα φύλλα αυτά πληρώνονται στο εσωτερικό τους με 3 ή 5 κάθετες ανάγλυφες γραμμές και ενίοτε εναλλάσσονται με άλλα φυτικά κοσμήματα. Αυτά είναι συνήθως φύλλα άκανθας με ελισσόμενη κορυφή (**ΕΙΚ. 37.10-11**, όμοια με τα αντίστοιχα των εργαστηρίων Αιγίου και Λουσών – πρβ. την **ΕΙΚ. 134/τύπος 8**). Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις τα φύλλα λωτού εναλλάσσονται με έμβια όντα, όπως η Μαινάδα της **ΕΙΚ. 37. 10 και 12**, η οποία απαντάται και στα εργαστήρια του Αιγίου (**ΕΙΚ. 137/μορφή 5**) και των Λουσών.

Προσφιλέστερες διακοσμήσεις για τη ζώνη του χείλους αποτελούν το ιωνικό κυμάτιο, οι όρθιες διπλές σπείρες, ο αστράγαλος, οι συνεχόμενες σπείρες (**ΕΙΚ. 37.6-7**), αλλά και οι στρόβιλοι (**ΕΙΚ. 37.8 και 21**). Τέλος, στα μετάλλια της βάσης απαντώνται ρόδακες εκ των οποίων ορισμένοι

²⁵⁵ Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 7 στο δοκίμιο.

²⁵⁶ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 267-278, εικ. 2-8. Ο συγκεκριμένος σκύφος «σχετίστηκε» με το εργαστήριο των Ονιαδών.

²⁵⁷ Ως προς τη διακόσμηση του κρατήρα αυτού δεν υπάρχουν τυπολογικά παράλληλα. Μαζί με τη λάγυνο Α.Μ.Α. 2595, η οποία βρέθηκε επίσης στη Ναύπακτο, αποτελούν τα δυο από τα τρία ανάγλυφα αγγείων διαφόρων σχημάτων που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στο Νομό.

²⁵⁸ Για τις μήτρες αυτές βλ. Σαράντη υπό εκτύπωση. Επίσης Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 268, υποσημ. 4 (απλή αναφορά). Η πρώτη μήτρα (**ΕΙΚ. 37.16-κάτω δεξιά**) βρέθηκε στην οδό Φαρμάκη και Βαρδακούλα το 1990 και χρονολογείται στα 145-100 π.Χ. με βάση παράλληλο σκύφο από την Αθηναϊκή αγορά (Αγορά XXII, 84, αρ. 336, πίν. 61), στον οποίο παραπέμπει η ανασκαφέας (Αλεξοπούλου 1990 β, 142). Τα θραύσματα της δεύτερης μήτρας (**ΕΙΚ. 37.16-πάνω και κάτω αριστερά**), βρέθηκαν το 1994 στο απέναντι οικόπεδο (Κολώνας – Σαράντη 1994, 245). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως στην πόλη, αν και έχουν βρεθεί παλαιοχριστιανικές μήτρες για την κατασκευή λύχνων (Αλεξοπούλου 1990 β, 142, 5^ο-6^ο αι. μ.Χ.), στην ελληνιστική περίοδο απουσιάζουν εντελώς, τόσο από τα ταφικά, όσο και τα οικιστικά της σύνολα, οι κατασκευασμένοι με μήτρα λύχνοι (Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 268).

²⁵⁹ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 272-273, εικ. 4. Ο σκύφος αυτός (Α.Μ.Α. 2602) είναι μικρογραφικός. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως, αν και οι μικρογραφικοί σκύφοι θεωρούνται σπάνιοι (βλ. Baur 1941, 238-240), στην Αιτωλοακαρνανία είναι σχετικά συνηθισμένοι, αφού απαντώνται, εκτός από τη Ναύπακτο, στον Θέρμο, στη Νέα Πλευρώνα και στους Ονιαδες. Η παρουσία των μικρογραφικών σκύφων είναι συχνότατη και στην Αμβρακία (προσωπική εκτίμηση).

²⁶⁰ Για τους τέσσερις σκύφους της **ΕΙΚ. 36**, οι οποίοι προέρχονται από τάφους, βλ. και Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 9-12 στο δοκίμιο.

είναι γνωστοί αποκλειστικά από το τοπικό εργαστήριο Β των Οινιαδών²⁶¹ και ορισμένοι άλλοι, τόσο από το ίδιο εργαστήριο, όσο και από τα εργαστήρια Αιγίου-Λουσών²⁶². Τέλος, δυο τύποι είναι γνωστοί μόνο από τα δυο τελευταία εργαστήρια²⁶³, και ένας μόνο από το εργαστήριο των Λουσών²⁶⁴.

Από τους ήδη δημοσιευμένους σκύφους της Ναυπάκτου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο σκύφος της **ΕΙΚ. 37.3**, μέσα στα πολύγωνα του οποίου απεικονίζεται άλογο σε καλπασμό²⁶⁵. Επίσης, ο σκύφος της **ΕΙΚ. 37.4**, με το έξω νεύον χείλος, ο οποίος θεωρείται αττικός ή αργεῖος (περί το 200 π.Χ.)²⁶⁶. Τέλος, στους σκύφους Σ.Ν. 338 (**ΕΙΚ. 36 α**)²⁶⁷, αλλά κυρίως στον Σ.Ν. 340 (ο οποίος θεωρώ πως είναι εισηγμένος από το Αίγιο, **ΕΙΚ. 36 γ**), είναι έντονη η επίδραση από την αντίστοιχη ιταλική παραγωγή. Το αξιολογότερο αγγείο απ' όλα αποτελεί ωστόσο η τεφρόχρωμη ανάγλυφη λάγνος Α.Μ.Α. 2595 (**ΕΙΚ. 38**) με τις έξι μορφές διονυσιακού θιάσου²⁶⁸, η οποία αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου²⁶⁹. Ωστόσο, το αγγείο αυτό, τόσο στα δευτερεύοντα διακοσμητικά του κοσμήματα²⁷⁰, όσο και στις μορφές²⁷¹, παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα και με μια σειρά αγγείων που προέρχονται από το εργαστήριο των Λουσών, ενώ οι ομοιότητές του με τα ήδη γνωστά-δημοσιευμένα αγγεία από το εργαστήριο του Αιγίου είναι λιγότερες²⁷².

Απ' όλα τα παραπάνω είναι φανερό πως η επίδραση που ασκούν τα εργαστήρια Αιγίου και Λουσών, αλλά και αυτό των Οινιαδών στην τοπική παραγωγή της αιτωλικής Ναυπάκτου, είναι μεγάλη, δεδομένου ότι, τόσο τα σχήμα των ανάγλυφων αγγείων της πόλης αυτής, όσο και μια πληθώρα κοσμημάτων παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με τα προαναφερόμενα εργαστήρια και

²⁶¹ Σύγκρινε τον τύπο ρόδακα 2 της **ΕΙΚ. 171α** με την **ΕΙΚ. 37.14**, τον τύπο 10 με την **ΕΙΚ. 35 β** και **37.14**.

²⁶² Σύγκρινε τον τύπο 1Α της **ΕΙΚ. 171β** με την **ΕΙΚ. 37.14**, τον τύπο 4 της **ΕΙΚ. 171β** με τον σκύφο Α.Μ.Α. 2676 της **ΕΙΚ. 37.14**.

²⁶³ Σύγκρινε τους τύπους 7 και 8 της **ΕΙΚ. 171γ** με την **ΕΙΚ. 35 α**.

²⁶⁴ Ο τύπος ρόδακα του σκύφου Σ.Ν. 338 (**ΕΙΚ. 36 α**, βλ. και την **ΕΙΚ. 36 α – τύπος ρόδακα 12** στην **ΕΙΚ. 171 γ**).

²⁶⁵ Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 9 στο δοκίμιο. Αποδίδεται σε τοπικό εργαστήριο.

²⁶⁶ Είτε από το αττικό εργαστήριο του Βίονος, είτε από το αργεῖο εργαστήριο του Μονογράμματος. Βλ. Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 8 στο δοκίμιο.

²⁶⁷ Γραβάνη 1996, 108 και 393-394, αρ. 81-82, εικ. 14, πίν. 22, σελ. 155 και 327, αρ. 230, εικ. 32, πίν. 54 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 168 κ.εξ. και 349, αρ. 325, εικ. 45, πίν. 78, σελ. 168 κ.εξ. και 356, αρ. 354, εικ. 48, πίν. 84, σελ. 168 κ.εξ. και 402, αρ. 572-575, εικ. 75, πίν. 124 (Κασσώπη, Ομάδα 3, τέλη 3^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

²⁶⁸ Γυναικείες και ανδρικές μορφές που χορεύουν, κρατώντας -κάποιες από αυτές- «λαλούντα» σύμβολα του Διονύσου.

²⁶⁹ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 (στη σελ. 269) και πίν. XIII (στη σελ. 85). Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως τα δυο από τα τρία ανάγλυφα αγγεία που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στην Αιτωλοακαρνανία, προέρχονται από τη Ναύπακτο. Το τρίτο ανάγλυφο αγγείο είναι ο κρατηρίσκος Α.Μ.Θ. 460 από το Τριχόνειο (**ΕΙΚ. 48**), ο οποίος θα σχολιαστεί παρακάτω στο κείμενο.

²⁷⁰ Βλ. Rogl 2008, 111, αρ. 65 και 68, πίν. 7 και 33 (για τον τριπλό σχηματοποιημένο πλοχμό που βρίσκεται πάνω από την παράσταση), σελ. 153, αρ. 344-345, πίν. 25, 43 και 46 (για τους ελικοφόρους βλαστούς που απολήγουν σε οκτάφυλλους ρόδακες και παρεμβάλλονται μεταξύ των μορφών).

²⁷¹ Βλ. Rogl 2008, 114, αρ. 79, πίν. 8, 37, 34 και 45 (για τη μορφή αρ. 6), σελ. 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39 και 46 (για τις μορφές αρ. 3 και 5).

²⁷² Βλ. Κόλια 2011, σελ. 6 και 10 στο δοκίμιο, ανάγλυφος σκύφος Α.Μ.Α. 2221, φωτ. 11 και σχέδ. 7 (τριπλός σχηματοποιημένος πλοχμός: όμοιος με της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 από τη Ναύπακτο, αποδίδεται στο Αίγιο, **ΕΙΚ. 38**) και σελ. 8 και 25 στο δοκίμιο, θραύσμα ανάγλυφου σκύφου Α.Μ.Α. 2236, φωτ. 16-δεξιά (όρθιος σάτυρος ή σιληνός με κρατήρα στον ώμο, κινείται προς τα δεξιά, ενώ στρέφει το κεφάλι του προς τα πίσω: όμοια μορφή με την αρ. 3 της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 από τη Ναύπακτο, **ΕΙΚ. 38**).

λιγότερο με αυτά των υπόλοιπων πόλεων της Αιτωλοακαρνανίας. Ορισμένα μάλιστα από τα κοσμήματα των ναυπακτιώτικων αγγείων (όπως οι ιδιαιτέρως έξεργες «μακεδονικές ασπίδες», η σειρά στροβίλων στο χείλος, οι διονυσιακές μορφές και οι όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού και οι συνεχόμενες σπείρες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, αλλά και μια σειρά μεταλλίων βάσης) αποτελούν πιστή αντιγραφή των αντίστοιχων από τα προαναφερόμενα εργαστήρια. Ωστόσο, όπως αποδεικνύεται από τους σκύφους των **ΕΙΚ. 36 α** και **γ-δ** δεν έλειπαν και οι εισαγωγές²⁷³.

Από την **Αρσινόη** (Αγγελόκαστρο)²⁷⁴, έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα δώδεκα ακέραιοι ανάγλυφοι σκύφοι²⁷⁵. Εάν λάβουμε υπόψη κυρίως την ομοιομορφία των σχημάτων²⁷⁶ και το χρώμα και την ποιότητα του πηλού και του επιχρίσματος τους²⁷⁷, οι οκτώ από αυτούς (**ΕΙΚ. 39. 1-8**) πρέπει να αποδοθούν στην τοπική παραγωγή της πόλης. Οι υπόλοιποι τέσσερις σκύφοι (**ΕΙΚ. 40. 1-4**) είναι εισηγμένοι: ο Α.Μ.Α. 1414 από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια, ο Α.Μ.Α. 1415 από την αθηναϊκή Αγορά) και οι Α.Μ.Α. 1417 και Α.Μ.Α. 1970β ίσως από το εργαστήριο του Αιγίου ή των Λουσών. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση του Α.Μ.Α. 2167 (**ΕΙΚ. 39.8**), ο οποίος με το μέταλλο της βάσης του παραπέμπει στο εργαστήριο του Στράτου (πρβ. τις **ΕΙΚ. 49.3** και **49.6**).

Από τους τοπικούς σκύφους της Αρσινόης γίνεται φανερό πως η ύπαρξη εργαστηρίων παραγωγής ανάγλυφων σκύφων στη συγκεκριμένη πόλη πρέπει να θεωρηθεί βέβαιη, αν και μέχρι σήμερα αφενός δεν βρέθηκαν εκεί κεραμικοί κλίβανοι ή μήτρες για την κατασκευή τους, αφετέρου, δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποιου είδους ανάλυση πηλού που να επιβεβαιώνει την παραπάνω θεωρία. Τα εργαστήρια της πόλης, τα οποία δραστηριοποιούνται κυρίως στο β' μισό του 2^{ου} και στις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ., κατασκεύαζαν σχετικά καλής ποιότητας κεραμικά προϊόντα, αναπαράγοντας το σχήμα των πελοποννησιακών εργαστηρίων. Τη «λογική» των ίδιων εργαστηρίων ακολουθούν και στη διάταξη της διακόσμησής τους, ενώ τα φυτικά (κυρίως) διακοσμητικά τους κοσμήματα τα «δανείζονται», εκλεκτικιστικά τις περισσότερες φορές, από τα αργεία²⁷⁸ και τα ηλειακά εργαστήρια²⁷⁹,

²⁷³ Στο συμπέρασμα αυτό μας οδηγεί και η παρατήρηση του πηλού τους.

²⁷⁴ Για την ελληνιστική κεραμική της Αρσινόης γενικά -μιας πόλης που γνώρισε ιδιαίτερη ακμή στη μέση και ύστερη ελληνιστική περίοδο- βλ. Τσαντήλα υπό εκτύπωση (παρουσιάζονται τέσσερα ταφικά σύνολα από τα νεκροταφεία της πόλης, αλλά και ελάχιστα μεμονωμένα ευρήματα, προερχόμενα από παλιές ανασκαφές του Ευθ. Μαστροκόστα, α' μισό του 3^{ου}-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.).

²⁷⁵ Για τους σκύφους αυτούς βλ. Τσαντήλα 2011. Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας. Η ποσότητα των ανάγλυφων σκύφων που βρέθηκε στους τάφους αυτής της πόλης, αποδεικνύει πως, ως τύπος κτερίσματος, ήταν ιδιαίτερα προσφιλής, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας και της υπόλοιπης Ελλάδας γενικότερα, όπου είναι σπανιότατη. Βλ. Τσαντήλα 2011, σελ. 18 στο δοκίμιο («συμπεράσματα»). Στην Αιτωλοακαρνανία ως ταφική πρακτική απαντάται σποραδικά και στη Ναύπακτο, το Τριχόνειο και τη Νέα Πλευρώνα.

²⁷⁶ Κυρίως των σκύφων Α.Μ.Α. 1463 (**ΕΙΚ. 39.5**), Α.Μ.Α. 1970 (**ΕΙΚ. 39.7**), Α.Μ.Α. 2167 (**ΕΙΚ. 39.8**) και Α.Μ.Α. 156 (**ΕΙΚ. 39.2**).

²⁷⁷ Ο πηλός που χρησιμοποιείται για την κατασκευή αυτών, είναι περισσότερο ο καστανέρυθρος (reddish yellow: 5 YR 7/6 και 6/8 και reddish yellow: 7.5 YR 7/6), λιγότερο ο ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6) και μόνο σε μια περίπτωση ο τερρός (gray: 7.5 YR 6/1).

²⁷⁸ Κυρίως από το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα. Γεγονός αναμενόμενο, αφού το Άργος, όπως ήδη προαναφέραμε, αποτέλεσε το σημαντικότερο κέντρο παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής της Πελοποννήσου.

²⁷⁹ Βλ. Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 13-14 και 17-18 στο δοκίμιο. Ηλειακές επιδράσεις παρατηρούνται στην κεραμική της Ακαρνανίας ήδη από τον 4^ο αι. π.Χ. Βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Τσαντήλα 2009, κυρίως σελ. 253-254.

αλλά και από τα αγγεία των εργαστηρίων Αιγίου και Λουσών και τα συνδύαζαν με τρόπο πρωτότυπο και ανεπανάληπτο²⁸⁰, δημιουργώντας έτσι μια «κοσμοπολίτικη» φυσιογνωμία. Οι παραπάνω αναφερόμενες επιδράσεις είναι αναπόφευκτες, αφού πρόκειται για γειτονικά κυρίως εργαστήρια, αλλά και για πιο μακρινά, με σχετικά μεγάλη όμως εμβέλεια και επιβεβαιώνουν την άποψη της γενικότερης πολιτιστικής συγγένειας των «κρατών» της ΒΔ Πελοποννήσου και της Δ. Στερεάς Ελλάδας²⁸¹.

Από τον **Θέρμο**²⁸², προέρχονται τρεις ακέραιοι και πενήντα πέντε περίπου αποσπασματικά σωζόμενοι ανάγλυφοι σκύφοι (**ΕΙΚ. 41-44**) που χρήζουν περαιτέρω μελέτης. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι τοπικής παραγωγής (οι περισσότεροι σκύφοι στην **ΕΙΚ. 41**)²⁸³ και χρονολογούνται κυρίως από το β' μισό του 2^{ου} έως και τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.²⁸⁴. Αν και ως προς το σχήμα τους αντιγράφουν κυρίως το αντίστοιχο του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών²⁸⁵, ως προς τη διακόσμηση τους χρησιμοποιούν μια σειρά από πρωτότυπα κοσμήματα, όπως είναι τα τριγωνικά ωά στο ιωνικό κυμάτιο (**ΕΙΚ. 41.1** και **7**), το διαλυμένο δίλοβο κόσμημα (**ΕΙΚ. 41.3** και **6**) και οι διαγώνιες κυματοειδείς γραμμές στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (**ΕΙΚ. 41.5** και **6**). Τα δυο τελευταία κοσμήματα είναι θα λέγαμε (αν όχι μοναδικά) πολύ σπάνια, ενώ μοναδικοί είναι και οι συνδυασμοί τους. Ορισμένοι άλλοι σκύφοι (**ΕΙΚ. 41. 14-15**) προσομοιάζουν σε αυτούς της Ηπείρου, αν και δεν φαίνεται καθόλου πιθανό να είναι εισηγμένοι. Από τους σκύφους που μελετήθηκαν, τρεις θεωρούνται με σχετική βεβαιότητα εισηγμένοι από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών²⁸⁶ (**ΕΙΚ. 42**), πιθανώς από τους Οινιάδες (**ΕΙΚ. 43**), ενώ δυο άλλοι²⁸⁷ (**ΕΙΚ. 44**), αποτελούν απομιμήσεις εφεσιακών-ιωνικών σκύφων, οι οποίοι παράγονταν σε κάποιο περιφερειακό εργαστήριο ή ίσως και στο ίδιο τον Θέρμο.

Η μοναδική μήτρα που προέρχεται από τον Θέρμο (Α.Μ.Θ. 275/Μ, **ΕΙΚ. 45**) κοσμεύεται με πλαστικές σταυρόσχημες αποφύσεις, όμοιες με του σκύφου Α.Μ.Θ. 275/Σ (πρβ. **ΕΙΚ. 41**), ο οποίος πιθανότατα έχει παραχθεί από αυτή. Οι συγκεκριμένες αποφύσεις, αν και σχετίζονται με τις λεγόμενες

²⁸⁰ Πρβ. για παράδειγμα τον σκύφο Α.Μ.Α. 1969, ο οποίος έχει διάταξη αττικού σκύφου, στο σώμα συνδύαζει κοσμήματα αργείων εργαστηρίων, ενώ το μέταλλο της βάσης του είναι χαρακτηριστικό του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών. Για τον εκλεκτικιστικό χαρακτήρα των τοπικών κεραμικών εργαστηρίων στην ελληνιστική εποχή βλ. πρόχειρα Τσαντήλα 2004, 322 (τη σχετική βιβλιογραφία στις υποσημ. 152-154).

²⁸¹ Βλ. Παπαποστόλου 1972, 436. Επίσης Θέμελης 2005, 96. Τσαντήλα 2011, σελ. 18 στο δοκίμιο και υποσημ. 189.

²⁸² Από την ελληνιστική κεραμική του Θέρμου, έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο τρεις ακέραιοι ανάγλυφοι σκύφοι (Α.Μ.Θ. 181, Α.Μ.Θ. 183/Ι και Α.Μ.Θ. 275/Σ) και ένα θραύσμα μήτρας (Α.Μ.Θ. 275/Μ). Βλ. Τσαντήλα, *Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας*, σελ. 12-13 στο δοκίμιο.

²⁸³ Πρόκειται για τους σκύφους: Α.Μ.Θ. 181, 183/Υ-VI, 184/09, 178, 184/11, 184/05 Β, 184/05 Α, 183/Ι, και 275/Σ (**ΕΙΚ. 41. 1-9**). Οι Α.Μ.Θ. 183/Υ-VI, 184/09 και 178 προέρχονται με βεβαιότητα από το ίδιο εργαστήριο, αφού τους δυο πρώτους τους συνδέουν οι κώνοι σε σχήμα «όζων» στον κάλυκα και οι διαγώνιες κυματοειδείς γραμμές στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και τους δυο τελευταίους το όμοιο διαλυμένο δίλοβο κόσμημα, επίσης στη διακοσμητική ζώνη του χείλους.

²⁸⁴ Είναι δυσερμήνευτο το γεγονός ότι οι τοπικοί σκύφοι του Θέρμου χρονολογούνται σε μια περίοδο για την οποία οι πληροφορίες μας σχετικά με το ιερό είναι λιγοστές, αφού μετά το 168/7 π.Χ. η Αιτωλική Συμπολιτεία έχει διαλυθεί και το ιερό παρακμάζει και σταδιακά ερημώνεται. Βλ. Παπαποστόλου 2008, 408-413.

²⁸⁵ Για το σχήμα αυτό βλ. Siebert 1978, Pat.3 και Pat.4, πίν. 98 (**ΕΙΚ. 124. 1-2**).

²⁸⁶ Εισηγμένοι από τα εργαστήρια των Λουσών θεωρούνται οι σκύφοι Α.Μ.Θ. 184/17 και Α.Μ.Θ. 184/18, και από το εργαστήριο του Αιγίου ο σκύφος Α.Μ.Θ. 184/01.

²⁸⁷ Οι σκύφοι 184/02 και 184/14.

πυραμιδόσχημες και ρομβοειδείς, χρονολογούν από το β' μισό του 2^{ου} έως τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.²⁸⁸. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί εδώ και ένα ακόμη, πολύ μικρό θραύσμα πήλινης μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων διακόσμηση «μακεδονικής ασπίδας»²⁸⁹, το οποίο βρέθηκε από τον Κ. Ρωμαίο το 1926, σε ένα αγροτικό ιερό στην **Κάτω Χρυσοβίτσα**, πολύ κοντά στον Θέρμο²⁹⁰.

Επομένως, το εργαστήριο του Θέρμου, αν και κατά κανόνα αντιγράφει το σχήμα των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών, σε ένα μέρος τουλάχιστον της παραγωγής του παρουσιάζει έναν «ιδιαιτερο», επαρχιώτικο χαρακτήρα (βλ. **ΕΙΚ. 41**). Για τη διακόσμηση των σκύφων του -τόσο του σώματος, όσο και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους τους- δεν βρίσκονται εύκολα έως καθόλου παραδείγματα για σύγκριση²⁹¹. Ένα άλλο μέρος της παραγωγής του, ενδέχεται να αποτελούν οι απομιμήσεις εφεσιακών-ιωνικών σκύφων (**ΕΙΚ. 43**), ενώ οι εισηγμένοι σκύφοι προέρχονται πιθανότατα αποκλειστικά από το Αίγιο και τους Λουσούς (**ΕΙΚ. 42**) και τους Οινιάδες (**ΕΙΚ. 43**).

Μεμονωμένα και πτωχά ευρήματα ανάγλυφης κεραμικής έχουν προκύψει και από διάφορες άλλες πόλεις της Αιτωλίας όπως είναι η Καλυδώνα, το Τριχόνειο, ο Βλοχός, η Νέα Πλευρώνα, το Φύταιο και η Παμφία.

Ο τοπικής παραγωγής, αποσπασματικά σωζόμενος τεφρόχρωμος ανάγλυφος σκύφος με φυτική διακόσμηση (**ΕΙΚ. 46**) που δημοσιεύτηκε το 1934 από το Ηρώο της **Καλυδώνας**²⁹², προσομοιάζει σε αυτή του εργαστηρίου του Αιγίου. Λαμβάνοντας υπόψη της αυτόν το σκύφο, η C. Rogl, πιθανολόγησε την ύπαρξη τοπικού εργαστηρίου παραγωγής ανάγλυφων σκύφων στην εν λόγω πόλη²⁹³ και μάλιστα απέδωσε (με επιφύλαξη) σε αυτό έναν τεφρόχρωμο σκύφο που βρέθηκε στους Λουσούς²⁹⁴.

Από το **Τριχόνειο** (Γαβαλού)²⁹⁵, το οποίο αναμφίβολα διέθετε κεραμικά εργαστήρια, προέρχονται τρεις αδημοσίευτοι ανάγλυφοι σκύφοι και ένας αποσπασματικά σωζόμενος κρατηρίσκος

²⁸⁸ Corinth VII, iii, 158. Προσκυνητοπούλου 1997, 145. Edwards 1981, 197.

²⁸⁹ Πρόκειται για το θραύσμα με Α.Μ.Θ. 683, το οποίο δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστεί μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με το βιβλίο καταγραφής πήλινων αγγείων του Μουσείου Θέρμου, η μήτρα αυτή φέρει εσωτερικά διακόσμηση έγκοιλων κουκίδων για τη δημιουργία κατά τη χρήση της ανάγλυφων κουκίδων.

²⁹⁰ Το ιερό αυτό, από το οποίο προήλθε ένας μεγάλος αριθμός αναθηματικών γυναικείων ειδωλίων, ήταν αφιερωμένο στη λατρεία της Αρτέμιδος και του Διονύσου. Η διάρκεια χρήσης του δε ήταν ιδιαίτερα μακρόχρονη: εκτείνονταν από τον 6^ο αι. π.Χ. έως και τα τέλη του 3^{ου} αι. μ.Χ. Ρωμαίος 1926, 1-33.

²⁹¹ Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 124, 134. Γίνεται λόγος για πρωτότυπα θέματα στη διακόσμηση ανάγλυφων σκύφων τοπικών εργαστηρίων ή για το συνδυασμό θεμάτων πάνω στο ίδιο αγγείο με συγκεκριμένο, μοναδικό και εντελώς πρωτότυπο τρόπο. Επισημαίνεται επίσης πως οι σκύφοι των τοπικών εργαστηρίων και οι μήτρες από τις οποίες κατασκευάζονται, με τη βοήθεια σφραγίδων, δεν ταυτίζονται με κανένα πρότυπο, διότι δεν υπάρχουν αντίστοιχα παραδείγματά τους. Άρα, οι συγκεκριμένοι σκύφοι και οι μήτρες προδίδουν την ιδιαίτερη ταυτότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του κάθε τοπικού εργαστηρίου.

²⁹² Dyggve – Poulsen – Rhomaios 1934, 133, αρ. 40, εικ. 148-149 (2^{ος} αι. π.Χ.). Για την ελληνιστική κεραμική της Καλυδώνας γενικά βλ. ομοίως, σελ. 127-139 (Ηρώο). Dietz 1998, 287-315. Eiring 1998, 259-217. Eiring 2004, 93-132. Bollen 2007 a, 199-209. Bollen 2011, 313-347. Bollen – Eiring 2011, 350-353. Στην Καλυδώνα εντοπίστηκε πρόσφατα και κεραμικός κλίβανος. Βλ. σχετικά Dietz et. al. 2007, 56.

²⁹³ Rogl 2008, 48 («εργαστήριο Αιγίου/Καλυδώνας (:)).»

²⁹⁴ Πρόκειται για τον σκύφο αρ. κατ. 62 των Λουσών: βλ. Rogl 2008, 109, αρ. κατ. 62, πίν. 7, 26, 32, 44.

²⁹⁵ Για την έως σήμερα δημοσιευμένη ελληνιστική κεραμική από το Τριχόνειο (Γαβαλού) βλ. Σωτηριάδης 1906, 67-88. Ζαφειροπούλου 2000, 323-328. Σταυροπούλου-Γάτση 2004, 345-368. Σταυροπούλου-Γάτση υπό εκτύπωση. Ζαφειροπούλου – Σταυροπούλου-Γάτση – Σταμάτης 2011.

(**ΕΙΚ. 47**). Ο Α.Μ.Α. 2883²⁹⁶ φέρει διακόσμηση μακρών πετάλων στο σώμα και διπλό ρόδακα στη βάση, ενώ το σχήμα του παραπέμπει σε αυτό των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων²⁹⁷. Είναι πιθανότατα εισηγμένος από τους Οινιάδες, αφού το μέταλλο της βάσης του προέρχεται από την ίδια σφραγίδα με του σκύφου TB67. Ο δεύτερος σκύφος (Α.Μ.Θ. 458) κοσμεύεται με έξεργα μακριά πέταλα στον κάλυκα και ευθύγραμμη βλαστόσπειρα στην πλατιά, κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος, από την οποία εκφύονται μακρόστενα φύλλα δάφνης, όμοια με του σκύφου Α.Μ.Θ. 183/Ι από τον Θέρμο (πρβ. **ΕΙΚ. 41.2**). Ο σκύφος Α.Μ.Θ. 459 φέρει στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση, ενώ η βάση του είναι ακόσμητη και ανεπαίσθητα κοίλη. Ο αποσπασματικά σωζόμενος κρατηρίσκος Α.Μ.Θ. 460 (**ΕΙΚ. 48**) σώζει στον κάλυκα διακόσμηση με ελισσόμενα προς τα αριστερά φύλλα άκανθας, που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού, με σχετικά παρόμοια δηλαδή διακόσμηση με αυτή του Σ.Ν. 338 από τη Ναύπακτο (**ΕΙΚ. 36 α**). Εξαιτίας της σύστασης του πηλού του, αλλά και της ποιότητας του επιχρίσματος του μπορεί να θεωρηθεί τοπικής παραγωγής.

Η διακόσμηση στον κάλυκα του σκύφου Α.Μ.Θ. 322 (**ΕΙΚ. 49**) από το **Βλοχό (Θεσσιείς)**²⁹⁸, δεν είναι ασυνήθιστη, ενώ το σχήμα του είναι γνωστό από τα εργαστήρια του Αιγίου και των Λουσών. Το πρωτότυπο πλέγμα του χείλους του θυμίζει τους αντίστοιχους σκύφους από τον Θέρμο²⁹⁹, αλλά και έναν σκύφο από την Ήλιδα, όπου οι διαγώνιες κυματοειδείς γραμμές της διακοσμητικής ζώνης του χείλους διατάσσονται παράλληλα³⁰⁰.

Από τη **Νέα Πλευρώνα**³⁰¹, προέρχεται ένα μικρό θραύσμα τοπικής πήλινης μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (Α.Μ.Α. 2497, **ΕΙΚ. 50**)³⁰² η οποία με τη διακόσμηση της, παραπέμπει σε παρόμοιες της Ναυπάκτου, αλλά και σε αντίστοιχες μήτρες της Εφέσου και της Κορίνθου³⁰³. Επίσης δυο ακέραιοι σκύφοι, από τους οποίους ο πρώτος είναι μικρογραφικός (αρ. 1 του τάφου 5, **ΕΙΚ. 51**) και φέρει διακόσμηση μακρών πετάλων στο σώμα και οκταπέταλο ρόδακα στο μέταλλο της βάσης του (πρβ. τον τύπο 2 του τοπικού εργαστηρίου Β στην **ΕΙΚ. 171α**). Ο δεύτερος, κανονικός σε μέγεθος σκύφος (αρ. 44 του τάφου 9, **ΕΙΚ. 52**), με τη σχετικά ιδιόμορφη διαμόρφωση του χείλους του³⁰⁴, φέρει διακόσμηση στο σώμα μια επαναλαμβανόμενη έμβια μορφή: λέοντα σε

²⁹⁶ Για τον σκύφο αυτό βλ. και Ζαφειροπούλου – Σταυροπούλου-Γάτση – Σταμάτης 2011, 106, αρ. κατ. 59 (με φωτογραφία, χωρίς χρονολόγηση).

²⁹⁷ Ωστόσο, όπως φαίνεται από τον πηλό του, δεν πρόκειται για εισηγμένο εφεσιακό-ιωνικό σκύφο.

²⁹⁸ Ρωμαίος 1920-21, 170-171 (ελληνιστικός τύμβος).

²⁹⁹ Α.Μ.Θ. 183/V-VI και Α.Μ.Θ. 184/09 (πρβλ. τις **ΕΙΚ. 41. 5 και 41. 6** αντίστοιχα).

³⁰⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 124-125, 138, αρ. 324, πίν. 37, σχέδ. 50. Ο σκύφος αυτός δεν αποκλείεται να προέρχεται από τον γειτονικό Θέρμο.

³⁰¹ Τα ευρήματα από την Νέα Πλευρώνα προέρχονται στην πλειονότητά τους από τις ανασκαφές τάφων. Βλ.: Μαστροκώστας 1967, 320-321. Δεκουλάκου 1971, 326-327. Ζαφειροπούλου 1976, 169. Κολώνας 1988, 173. Κολώνας 1993, 140. Σωτηρίου 1989, 139-141, σχέδ. 14, πίν. 89 α. Για την ελληνιστική κεραμική της πόλης βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Σταμάτης υπό εκτύπωση.

³⁰² Για τη μήτρα αυτή βλ. Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 21 στο δοκίμιο, πίν. 8. Ο πηλός των αγγείων τοπικής παραγωγής της Νέας Πλευρώνας παρουσιάζει μακροσκοπικά μεγάλη ομοιότητα με αυτόν της Ηλείας (περιέχει αρκετές-πολλές, κυρίως καστανόχρωμες προσμείξεις).

³⁰³ Rogl 2001, 110, αρ. RB20, πίν. 64 και 69 (μήτρα από την Έφεσο/εργαστήριο του Μονογράμματος). Corinth VII, iii, 186, αρ. 939, πίν. 83 (παρόμοια μήτρα, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

³⁰⁴ Παρόμοια διαμόρφωση χείλους συναντάμε στους σκύφους των ηπειρωτικών εργαστηρίων: βλ. Γραβάνη 1997, πίν. 239-248 (σκύφοι Δωδώνης) και Γραβάνη 2000, πίν. 233-250 (σκύφοι Κασσώπης).

κατατομή προς τα δεξιά, με μετωπική την κεφαλή του. Η εντελώς πρωτότυπη αυτή διακόσμηση, συμπληρώνεται στο μέταλλο της βάσης με έναν διπλό οκταπέταλο ρόδακα (σχηματισμένο με εναλλασσόμενα μικρά φύλλα λωτού και άκανθας), ο οποίος προσομοιάζει με τους αντίστοιχους των ηλειακών εργαστηρίων.

β. Ακαρνανία (ΧΑΡΤΗΣ 3)

Όσον αφορά στην ανάγλυφη κεραμική της Ακαρνανίας³⁰⁵ τα μέχρι σήμερα ευρήματα είναι ελάχιστα και αδημοσίευστα. Προέρχονται από την πρωτεύουσά της (τον **Στράτο**³⁰⁶), στην αγορά του οποίου έχει ανασκαφεί και κεραμικός κλίβανος³⁰⁷. Τα δυο θραύσματα μητρών³⁰⁸ που βρέθηκαν μέσα σε αυτόν, κατά την Prof. Dr. F. Lang, «αντιστοιχούν» με ορισμένους σκύφους³⁰⁹. Οι περισσότεροι από τους τελευταίους χαρακτηρίζονται από την χρήση πρωτότυπων διακοσμητικών κοσμημάτων και συνδυασμών. Ο ακέραιος τεφρόχρωμος ανάγλυφος σκύφος της **ΕΙΚ. 53.1** φέρει στο μέταλλο της βάσης του ρόδακα του τύπου 3, ο οποίος απαντάται συχνά και στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών (βλ. **ΕΙΚ. 171α**), γεγονός που μας επιτρέπει να τον χαρακτηρίσουμε ως τον κατ' εξοχήν «ακαρνανικό» τύπο ρόδακα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ωστόσο και δυο παλιότερες μήτρες του Στράτου. Η πρώτη³¹⁰ (Α.Μ.Α. 963, **ΕΙΚ. 55**) έχει αρκετά ιδιόμορφο σχήμα και εξαιτίας της διακόσμησής της (τόσο του κάλυκα όσο και του μεταλλίου της βάσης της), δεν αποκλείεται να είναι εισηγμένη από τη Μακεδονία³¹¹ ή την περιοχή της Ηλείας. Η δεύτερη, κυκλική μήτρα³¹² (**ΕΙΚ. 56**), απεικονίζει μια

³⁰⁵ Εκτός από τις αναφερόμενες στο παρόν υποκεφάλαιο θέσεις, ελληνιστική κεραμική γενικά (στην οποία δεν συμπεριλαμβάνονται όμως ανάγλυφοι σκύφοι) από την υπόλοιπη Ακαρνανία έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο από το Θύρρειο (Σταυροπούλου-Γάτση 2009, 231-244. Ζαφειροπούλου 1973-74, 540-542, πίν. 365, 366, 367α-δ), το Πατιόπουλο (οχυρωμένη αταύτιστη πόλη) της βόρειας Ακαρνανίας (Σταυροπούλου-Γάτση 1999 β, 268-270, εικ. 11-13) και τον Στράτο (βλ. επόμενη υποσημείωση).

³⁰⁶ Για την ελληνιστική κεραμική από τον Στράτο βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Schwandner 2008, 428, εικ. 749. Επίσης Σταυροπούλου-Γάτση – Τσαντήλα 2009, 245-258 (ταφικά σύνολα που που καλύπτουν το χρονικό διάστημα από το α' μισό του 4^{ου}-β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ., πιθανολογείται η ύπαρξη τοπικών εργαστηρίων για την παραγωγή ληκύθων «ηλειακού τύπου», αλλά ενδεχομένως και για την παραγωγή ερυθρόμορφων αρυβαλλοειδών ληκύθων).

³⁰⁷ Κολώνας 1996, 241.

³⁰⁸ Βλ. την **ΕΙΚ. 54** (απεικονίζεται μία από αυτές). Οι ανάγλυφοι σκύφοι και οι μήτρες του Στράτου προέκυψαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών που διεξήχθησαν με τη συνεργασία της ΣΤ' ΕΠΚΑ (Λ. Κολώνας) και του DAI Berlin (E.-L. Schwandner). Βλ. Schwandner 2006, 531-540. Τσαντήλα 2004, 317, υποσημ. 94. Επειδή είναι αδημοσίευστα, οι πληροφορίες μας για αυτά, αλλά και για τα ευρήματα από την Πάλαιρο και τη χερσόνησο της Πλαγιάς γενικά, οφείλονται στην Prof. Dr. F. Lang (Technische Universität Darmstadt).

³⁰⁹ Βλ. την **ΕΙΚ. 53** (απεικονίζονται μόνο μερικά από τα εικοσι-πέντε περίπου θραύσματα σκύφων που βρέθηκαν στην αγορά της πόλης).

³¹⁰ Η μήτρα αυτή δημοσιεύτηκε στα Χρονικά του Α.Δ. το 1966 (Μαστροκώστας 1966, 322, πίν. 231 δ) και αποτελεί μια από τις δυο -μέχρι σήμερα- δημοσιευμένες μήτρες της Αιτωλοακαρνανίας. Η άλλη μήτρα είναι η **M9**.

³¹¹ Παρόμοια διαταγμένες και ντυμένες «ομάδες χορευτριών» απαντώνται κυρίως σε σκύφους και μήτρες από τη Βεργίνα, αλλά και σε εργαστήρια της Περγάμου και της Κριμαίας. Για την ιδιαίτερη σχέση Στράτου-Μακεδονίας βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Τσαντήλα 2009, 245 και υποσημ. 3 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

³¹² Μαστροκώστας 1963, 148, πίν. 186 β (Π 22). Πιθανώς να σχετίζεται με την κατασκευή ανάγλυφων εμβλημάτων πάνω σε πώματα πυξίδων ή άλλων αγγείων. Έχει διάμετρο 0,088 μ. και χρονολογήθηκε στον 3^ο αι. π.Χ.

πολύ ενδιαφέρουσα μορφή γρύλλου, από την οποία εκφύονται δυο γενειοφόρες ανδρικές κεφαλές³¹³. Κοντά στον λαιμό του γρύλλου, διακρίνονται τα γράμματα ΣΩ, τα οποία σχετίζονται -σύμφωνα με τον Μαστροκόστα- με τον κοροπλάστη.

Ο Στράτος είναι βέβαιο πως παρήγαγε ανάγλυφη κεραμική³¹⁴, ήδη από το τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ. (ΕΙΚ. 53.2 και 8), μέχρι και τα ύστερα ελληνιστικά χρόνια (ΕΙΚ. 53.1). Οι μήτρες που βρέθηκαν στην πόλη (ΕΙΚ. 55-56), αποδεικνύουν το σχετικά υψηλό επίπεδο της τοπικής παραγωγής, η οποία ωστόσο πρέπει να χαρακτηριστεί σε γενικές γραμμές «επαρχιώτικη».

Από την υπόλοιπη Ακαρνανία, ελάχιστα όστρακα ανάγλυφων σκύφων έχουν βρεθεί επίσης στην πόλη της Παλαίρου³¹⁵ και στο Άκτιο³¹⁶.

Οι γνώσεις μας για την ελληνιστική κεραμική των Ονιαδών είναι μέχρι σήμερα λιγοστές³¹⁷, ενώ για την ανάγλυφη κεραμική της ελάχιστες³¹⁸. Από τις παλιές ανασκαφές των Αμερικανών στο θέατρο, στο «οικοδόμημα στο λόφο», στο μικρό ναό και στο λουτρό, τα σχετικά ευρήματα είναι μηδαμινά³¹⁹. Κεραμικός κλιβανός στην αρχαία πόλη δεν έχει βρεθεί μέχρι σήμερα, αλλά πολύ σημαντική είναι η εύρεση την περίοδο 1973-74 ενός ελληνιστικού κλιβάνου στο χωριό Κατοχή³²⁰, το οποίο απέχει 4 χλμ. περίπου από την αρχαία πόλη και στην ευρύτερη περιοχή του οποίου είναι αξιοσημείωτες οι ενδείξεις κατοίκησης στα ελληνιστικά χρόνια³²¹. Η παντελής απουσία ανάγλυφης

³¹³ Ο γρύλλος κάθετα πάνω σε κλαδί και στρέφει το κεφάλι του προς τα πίσω. Από το λαιμό του εκφύεται η πρώτη κεφαλή γενειοφόρου ανδρός. Η δεύτερη, μικρότερη ανδρική κεφαλή, έχει διαμορφωθεί από το πίσω μέρος του σώματος του γρύλλου, ενώ τα γένια της σχηματίζονται με τη βοήθεια των φτερών του.

³¹⁴ Βλ. σχετικά και Γραβάνη 2009, 57, υποσημ. 122.

³¹⁵ Lang 2004, 176. Τα όστρακα αυτά βρέθηκαν κατά τη διάρκεια της «αστικής» επιφανειακής έρευνας που πραγματοποιήθηκε σχετικά πρόσφατα στην ευρύτερη περιοχή της πόλης και στη χερσόνησο της Πλαγιάς από γερμανούς αρχαιολόγους. Για τα αποτελέσματα αυτής βλ. Lang et al. 2007, 95-213, κυρίως εικ. 18, 30, 48 και 86. Η ελληνιστική κεραμική της Παλαίρου είναι εντελώς άγνωστη, αν και η ακμή της πόλης τοποθετείται στον 3^ο αι. π.Χ. Βλ. Schwandner 2008, 430.

³¹⁶ Πρόκειται επίσης για αδημοσίευτα όστρακα. Βλ. Trianti – Zampiti – Lampaki 2009.

³¹⁷ Για την ελληνιστική κεραμική των Ονιαδών γενικά βλ. Σερμπέτη 2001, 129-145, 165-166, πίν. 26-37 (παρουσιάζονται θραύσματα λύχνων, πυξίδων, όστρακα χρηστικών αγγείων καθημερινής χρήσης και ενσφράγιστες λαβές και βάσεις οξυπύθμενων αμφορέων από την αρχαία Αγορά). Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009, 259-266 (ταφικά σύνολα από το ανατολικό νεκροταφείο της πόλης με αγγεία που χρονολογούνται από τον 3^ο-α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.). Σερμπέτη – Ευσταθόπουλος – Πανάγου υπό εκτύπωση (ταφικά σύνολα από το ανατολικό νεκροταφείο). Βλ. επίσης Σερμπέτη – Σταυροπούλου-Γάτση 2008, 436-437, εικ. 761-762, 764-765 (απεικονίζονται τέσσερα αγγεία από το ανατολικό νεκροταφείο).

³¹⁸ Τσαντήλα 2004, 311-332 (παρουσιάζονται 45 περίπου θραύσματα ανάγλυφων σκύφων και η μήτρα Μ9 από τους νεώσοικους). Βλ. Σερμπέτη 2001, 143, αρ. Π 909, πίν. 37 (ένα όστρακο ανάγλυφου σκύφου, με διακόσμηση μακρών πετάλων, προερχόμενο από την αγορά/Ηρώο).

³¹⁹ Βλ. αντίστοιχα: Powell 1904 β, 174-201. Powell 1904 δ, 207-215. Powell 1904 γ, 202-206. Sears 1904 α, 216-226. Ωστόσο, έντεκα (11) θραυσμένοι ανάγλυφοι σκύφοι που προέκυψαν από τις πολύ πρόσφατες εργασίες καθαρισμού στο λουτρό των Ονιαδών συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη. Αυτοί είναι οι: K15, Π102, Π103, ΑΠ29, ΤΑ11, ΤΒ27, ΤΒ60, ΤΒ70, ΤΒ74, ΤΒ86 και ΤΒ88.

³²⁰ Ζαφειροπούλου 1973-74 β, 536, πίν. 358 α (πιθανώς ελληνιστικής περιόδου).

³²¹ Πάρα πολύ κοντά στη θέση εύρεσης του κλιβάνου, στη θέση «Τρανή Λάκκα» Κατοχής (απόσταση 4,5 χλμ. περίπου από τον αρχαιολογικό χώρο), ανασκάφηκαν την περίοδο 1973-1974 λείψανα αρχαίων οικιών της ελληνιστικής περιόδου, ενώ συλλέχθηκαν και δυο θραύσματα ρωμαϊκών γλυπτών. Την ίδια χρονιά επισημάνθηκε και η ύπαρξη αρχαίας οχυρωμένης εγκατάστασης στη θέση «Αγ. Ηλίας» Κατοχής, δηλαδή σε απόσταση 5,5 χλμ. περίπου ΒΑ από τον αρχαιολογικό χώρο. Βλ. Ζαφειροπούλου, 1973-74 β, 536-537, πίν. 358 β και 359 α- β αντίστοιχα. Η κατασκευή της ανάγεται από τον Πορτελάνο (1998, 1192 κ. εξ.) από τον 5^ο-3^ο αι. π.Χ. Σε απόσταση 1,5 χλμ. δυτικά της τελευταίας θέσης, στην κορυφή του όρους Κατσά, εντοπίστηκε πρόσφατα το κρηπίδωμα ευμεγέθους υστεροκλασικού-ελληνιστικού ναού (αδημοσίευτος).

κεραμικής, τόσο από την αγορά (με εξαίρεση ένα όστρακο) και την ακρόπολη της πόλης, όσο και από το πλούσιο ανατολικό νεκροταφείο της, αποτελεί περίεργο και δυσερμήνευτο γεγονός, δεδομένου ότι δεν απουσιάζουν από την περιοχή του λιμανιού της (νεώσοικοι και λουτρό³²²).

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε πως η **ανάγλυφη κεραμική που έχει βρεθεί μέχρι σήμερα στην Αιτωλοακαρνανία**, προέρχεται κυρίως από την Αιτωλία, από τις δυο πόλεις με την μεγαλύτερη ακμή στα ελληνιστικά χρόνια, τη Ναύπακτο και την Αρσινόη και λιγότερο από τον Θέρμο. Στην Ακαρνανία, τα ευρήματα είναι λιγοστά (από τον Στράτο), αποδεικνύοντας πως η ανάγλυφη κεραμική που έχει βρεθεί στους Οινιάδες είναι αξεπέραστη σε ποσότητα, τυπολογία και ποιότητα για τα μέχρι σήμερα δεδομένα της Αιτωλοακαρνανίας. Η ύπαρξη τοπικής ανάγλυφης παραγωγής στην Αιτωλοακαρνανία (**ΧΑΡΤΗΣ 3**), εκτός από τους Οινιάδες, πρέπει να θεωρηθεί βέβαιη στις πόλεις όπου βρέθηκαν μήτρες, όπως στη Ναύπακτο, τον Θέρμο, τον Στράτο, τη Νέα Πλευρώνα, αλλά και σε δυο πόλεις στις οποίες δεν έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα μήτρες: στην Καλυδώνα και την Αρσινόη. Εξάλλου στις περισσότερες από αυτές έχουν βρεθεί και κεραμικοί κλίβανοι (Στράτο, Ναύπακτο, Παμφία, Φύταιο, Κατοχή Οινιαδών και Καλυδώνα). Πιθανή θεωρείται η ύπαρξη παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής στο Τριχόνειο, την Παμφία και το Φύταιο και αμφίβολη - τουλάχιστον με τα έως σήμερα ελλιπή δεδομένα- στην Πάλαιρο, το Άκτιο και τον Βλοχό³²³.

Όπως προκύπτει από την αναλυτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των αιτωλοακαρνανικών εργαστηρίων, ορισμένα από αυτά είχαν επαρχιώτικη φυσιογνωμία (όπως το εργαστήριο του Θέρμου και ενδεχομένως και του Στράτου), και ορισμένα άλλα, όπως το εργαστήριο της Ναυπάκτου και ίσως και της Αρσινόης, περισσότερο «κοσμοπολίτικη», ενδεχομένως εξαιτίας των έντονων εμπορικών σχέσεων τους. Τα δυο τελευταία εργαστήρια εμφανίζουν εκλεκτικιστικές, έντονες επιδράσεις, συνδυάζοντας συχνά ετερόκλητης προέλευσης κοσμήματα με τρόπο πρωτότυπο και ανεπανάληπτο. Το δεύτερο εργαστήριο επηρεάζεται κυρίως από τα αργεία και τα ηλειακά, ενώ αυτό της Ναυπάκτου επιπλέον από τα ιταλικά και τα λοιπά εργαστήρια της περιοχής του Πατραϊκού κόλπου (Αίγιο-Λουσούς και Οινιάδες).

Εισηγμένα αγγεία (κυρίως από το Αίγιο, τους Λουσούς και την Ηλεία), εντοπίζονται στην Αιτωλοακαρνανία, σε πόλεις όπως η Ναύπακτος, η Αρσινόη και τον Θέρμο, ενώ τα προϊόντα των εφεσιακών-ιονικών εργαστηρίων φαίνεται να φτάνουν μόνο έως τους Οινιάδες³²⁴. Τα τρία ανάγλυφα αγγεία διαφόρων σχημάτων που βρέθηκαν στο Νομό, ανήκουν σαφώς σε τοπικά εργαστήρια, με εξαίρεση τη λάγυνο Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου, η οποία προέρχεται από το εργαστήριο του Αιγίου. Όλες οι μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων, φέρουν είτε γραμμική, είτε φυτική-φυσιοκρατική διακόσμηση και, δεδομένης της ευκολίας με την οποία μπορούσε κάθε κεραμέας να

³²² Για το θέμα αυτό βλ. και Τσαντήλα 2004, 313, υποσημ. 20.

³²³ Εργαστήρια παραγωγής κεραμικών προϊόντων γενικά, διέθεταν αναμφίβολα η Καλλίπολη, το Θύρρειο, η αιτωλική Χαλκίδα, το Λιθοβούνι-Άκρες, η Αλίκυρνα και ίσως και το Πατιόπουλο.

³²⁴ Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο εισηγμένος εφεσιακός-ιονικός σκύφος Α.Μ.Α. 1414 (**ΕΙΚ. 40.1**) που βρέθηκε στην Αρσινόη.

κατασκευάζει μήτρες³²⁵, πιστεύουμε πως είναι τοπικές. Εξαίρεση αποτελούν οι δυο εισηγμένες μήτρες του Στράτου (ΕΙΚ. 55-56).

2. Ιόνια νησιά

Ξεχωριστή, αλλά απαραίτητη μνεία πρέπει να γίνει εδώ στους ανάγλυφους σκύφους των Ιονίων νήσων, αφού ορισμένοι -όπως θα διπιστώσουμε στη συνέχεια- παρουσιάζουν ομοιότητα με τους αντίστοιχους της περιοχής του Πατραϊκού κόλπου (Οινιάδες, Αίγιο και Λουσοί). Επιπλέον, η Λευκάδα στην αρχαιότητα θεωρούνταν από πολλούς αρχαίους συγγραφείς χερσονήσος της Ακαρνανίας³²⁶, ενώ το χρονικό διάστημα 272-167 π.Χ. διετέλεσε και πρωτεύουσα του Ακαρνανικού Κοινού³²⁷.

Λευκάδα: Από τη Λευκάδα έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο τρεις σκύφοι. Οι δυο πρώτοι εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λευκάδας (ΕΙΚ. 57)³²⁸. Ο Α.Μ.Λ. 2082³²⁹ εξαιτίας της μορφής των ακάνθων του συγκρίνεται στο βιβλίο καταγραφής του Μουσείου με αντίστοιχα κορινθιακά αγγεία³³⁰. Ο δεύτερος σκύφος (Α.Μ.Λ. 2724), τόσο ως προς το σχήμα και τη διακόσμηση του σώματός του, όσο και ως προς το μέταλλο της βάσης του παραπέμπει περισσότερο στα αγγεία των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών³³¹. Ο αποσπασματικά σωζόμενος σκύφος που δημοσιεύτηκε το 1999 κοσμείται με φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με κατακόρυφους βλαστούς³³² και πιθανώς είναι εισηγμένος. Τέλος, τα πολύ πρόσφατα ευρήματα του νησιού (ΕΙΚ. 58)³³³ δεν προσφέρουν επιπλέον γνώσεις για την τοπικής παραγωγής ανάγλυφη κεραμική του, δεδομένου ότι, τουλάχιστον ένας σκύφος είναι πιθανότατα εισηγμένος από την Ήπειρο³³⁴.

Κέρκυρα: Οι γνώσεις μας για την ανάγλυφη κεραμική της Κέρκυρας οφείλονται στον Siebert³³⁵ και

³²⁵ Βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 513.

³²⁶ Στράβων, 10.2.2. Στη Οδύσσεια (24. 376-378) η Λευκάδα αποκαλείται Νήρικος και περιγράφεται ως «ακτή ήπειριο». Η πόλη της Λευκάδας, η οποία ιδρύθηκε -σύμφωνα με το Θουκυδίδη (3.94.3)- από την Κόρινθο το 630 π.Χ., τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. είχε στενούς δεσμούς με τη μητρόπολή της. Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.) κατακτήθηκε από τους Μακεδόνες, ενώ το 197 π.Χ. πολιορκήθηκε και κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους. Βλ. Ρλιακού 2001, 151. Για την ιδιαίτερη σχέση των Ιονίων νήσων και των ακαρνανικών ακτών βλ. και Gehrke – Wirbelauer 2004, 351.

³²⁷ Η Λευκάδα εισήλθε στο Ακαρνανικό Κοινό την περίοδο 280-265 π.Χ. Schoch 1997, 74. Για την ιστορία της Λευκάδας γενικά βλ. Gehrke – Wirbelauer 2004, 364-366. Βικέλα 2007, 36-39.

³²⁸ Ζάχος – Ντούζουγλη 2003, φωτ. στη σελ. 93.

³²⁹ Ο σκύφος Α.Μ.Λ. 2082 προέρχεται από το βόρειο νεκροταφείο της πόλης και είχε ξαναδημοσιευτεί το 1994 από την Α. Ντούζουγλη στο ΑΔ (Ντούζουγλη 1994, 389, πίν. 129 α).

³³⁰ Corinth VII, iii, πίν. 71, αρ. 823.

³³¹ Για το μέταλλο της βάσης (τύπος 2) βλ. το κεφάλαιο «Μετάλλια βάσεων» στο κεφ. «Τοπικό εργαστήριο Β». Για τη διακόσμηση στο σώμα βλ. Rogl 2008, 115, αρ. 85-87, πίν. 9 και 34 (Λουσοί, σκύφοι που αποδίδονται στην τοπική παραγωγή των Λουσών, συγκρίνεται με παρόμοιο κόσμημα του εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου του Μενεμάχου (Laumonier 1977, 28 κ.εξ., αρ. 1140, πίν. 2).

³³² Fiedler 1999, φωτ. στη σελ. 424 (ανάγλυφος σκύφος αρ. L-P94-101, με διακόσμηση φύλλων άκανθας στο σώμα του που εναλλάσσονται με κατακόρυφους βλαστούς).

³³³ Βλ. τις ανακοινώσεις των Γκιζά (υπό εκτύπωση) και Φάκλαρη (υπό εκτύπωση).

³³⁴ Για τη ανάγλυφη κεραμική της Κέρκυρας, της Κεφαλονιάς και της Ιθάκης βλ. επίσης Γραβάνη 2009, 47-59.

³³⁵ Siebert 1978, 132-133, πίν. 62 και 94. Για την ιστορία της Κέρκυρας βλ. Βικέλα 2007, 25-33.

στην πρόσφατη δημοσίευση του Winkes, όπου γίνεται αναφορά στην επίδραση που ασκεί η ιταλική ανάγλυφη παραγωγή στην αντίστοιχη του νησιού³³⁶.

Κεφαλονιά: Τις παλιές, εξαιρετικά αποσπασματικές πληροφορίες που είχαμε για την ανάγλυφη κεραμική του νησιού από τις δημοσιεύσεις του Σ. Μαρινάτου³³⁷, και των Ν. Κυπαρίσση – Λ. Φιλαδέλφεια³³⁸, συμπλήρωσε η Randsborg το 2002³³⁹. Η τελευταία, αν και δεν παρουσίασε δείγματα ανάγλυφης κεραμικής, έκανε λόγο για εισηγμένα αγγεία στο νησί -ήδη από την πρόιμη ελληνιστική περίοδο- από τη ΒΔ Πελοπόννησο, την Αιτωλία, την Ακαρνανία και ίσως και από την Ήπειρο. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει και από τα ιστορικά δεδομένα³⁴⁰.

Ιθάκη: Οι ανάγλυφοι σκύφοι που δημοσίευσε το 1938-39 η Benton³⁴¹ αποδεικνύουν την πρωτοτυπία της τοπικής παραγωγής³⁴², που σε μεγάλο βαθμό μιμείται τους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους, τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς τη διακόσμηση³⁴³, ενώ ελάχιστοι σκύφοι πιθανώς είναι εισηγμένοι από την περιοχή του Πατραϊκού κόλπου³⁴⁴, από άλλα πελοποννησιακά εργαστήρια³⁴⁵, ίσως και από την Αττική³⁴⁶.

³³⁶ Winkes 2004, 51-54, αρ. κατ. RW010, εικ. 7 (σκύφος τοπικής παραγωγής, απομίμηση του εργαστηρίου του Ποπήλιου, κοσμείται με μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο που περικλείει αντωπούς αιγάγρους).

³³⁷ Μαρινάτος 1933, 97-98, εικ. 47 (εικονίζεται ένας ανάγλυφος σκύφος με έντονο «τοπικό χαρακτήρα»).

³³⁸ Κυπαρίσση – Φιλαδέλφεια 1933, 111-112, εικ. 7 (εικονίζεται ένας ομηρικός σκύφος με παράσταση από τον Τρωϊκό κύκλο: μονομαχία Μενέλαου και Πάρι και σφαγή της Πολυξένης).

³³⁹ Randsborg 2002, 155.

³⁴⁰ Την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου το νησί περιέρχεται στην κυριαρχία των Αθηναίων που το χρησιμοποιούν σαν ορμητήριο για τα πλοία τους στις μάχες εναντίον της Πελοποννήσου. Μετά το τέλος του, οι Κεφαλονίτες ανεξάρτητοι πια τάσσονται στο πλευρό της Σπάρτης. Οι Αθηναίοι όμως κατέλαβαν πάλι το νησί, επέβαλλαν φόρους στους κατοίκους και επικράτησαν ακόμη και ύστερα από το νέο πόλεμο Αθήνας-Σπάρτης το 373 π.Χ. Γύρω στα 226 π.Χ. η Κεφαλονιά συμμαχεί με την Αιτωλική Συμπολιτεία. Η στενή τους συνεργασία διαπιστώνεται κυρίως όταν ο Φίλιππος Ε' βασιλιάς της Μακεδονίας επιχειρεί να καταλάβει το νησί εξαιτίας της διευκόλυνσης που θα του παρείχε η καλή στρατηγική του θέσης εναντίον των αντιπάλων του από την Αιτωλία, την Ήλιδα και την Σπάρτη. Η σθεναρή όμως αντίσταση των κατοίκων της Πάλης αλλά και ο αντιπερισπασμός που δημιούργησε η Αιτωλική Συμπολιτεία εναντίον της Θεσσαλίας και της Μεσσηνίας ματαίωσαν τα σχέδια του Φιλίππου. Βικέλα 2007, 33-35.

³⁴¹ Benton 1938-39, 33-35, αρ. κατ. 28-49, εικ. 15 και πίν. 16-17. Για την ιστορία της Ιθάκης βλ. Βικέλα 2007, 35-36.

³⁴² Benton 1938-39, 33-35, αρ. 34-35, πίν. 16, αρ. 33, 35, 38-39, πίν. 17.

³⁴³ Benton 1938-39, 33-35, αρ. 28, πίν. 16, αρ. 29-30, 31 και 37, πίν. 17.

³⁴⁴ Benton 1938-39, 33-35, αρ. 36 και 40, πίν. 16, αρ. 46, πίν. 17.

³⁴⁵ Benton 1938-39, 33-35, αρ. 47, πίν. 17 (φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα με φυλλάρια που έχουν τη μορφή «κόκκων καφέ» και στη βάση κεφαλή Μέδουσας).

³⁴⁶ Benton 1938-39, 34, αρ. 34, πίν. 16, εικ. 15 (Ιθάκη, σκύφος «with attic shape»).

IV. Η ανάγλυφη κεραμική

IV.1. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων

Εισαγωγικά στοιχεία και ιστορία της έρευνας

Η παραγωγή της ανάγλυφης κεραμικής με μήτρα (ανάγλυφων σκύφων), ως φτηνών υποκατάστατων των μεταλλικών αγγείων, αποτελεί νεωτερισμό της ελληνιστικής περιόδου. Εμφανίστηκε μετά την παρακμή της γραπτής κεραμικής³⁴⁷ και η παραγωγή της για κάποιο χρονικό διάστημα συμβάδισε με την κεραμική με επίθετα ανάγλυφα³⁴⁸, ενώ η τρίτη, συναφής κατηγορία κεραμικής, η λεγόμενη εφυαλωμένη ανάγλυφη κεραμική, άρχισε να παράγεται από τα μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ. και συνεχίστηκε μέχρι και τα τέλη του 1^{ου} αι. μ.Χ.³⁴⁹. Οι ανάγλυφοι σκύφοι συγκεκριμένα, το κατ' εξοχήν επιτραπέζιο αγγείο πόσεως καθημερινής χρήσης στο μεσογειακό χώρο τον 2^ο αι. π.Χ., αποτέλεσαν από εμπορική άποψη το πιο επιτυχημένο ελληνικό είδος αγγείου, που εξαπλώθηκε χρονικά και τοπικά στο μεγαλύτερο μέρος του ελληνιστικού κόσμου³⁵⁰.

Εκτός βέβαια από το χαρακτηριστικότερο σχήμα της κατηγορίας αυτής, τον άωτο ημισφαιρικό σκύφο, με ή χωρίς χαμηλό δακτύλιο στη βάση, ανάγλυφη διακόσμηση απαντάται σπανιότερα και σε μεγαλύτερα αγγεία, όπως κρατήρες, κανθάρους, αμφορείς, οξύθυμους αμφορίσκους, πιθαμορείς, ασκούς, λαγύνους, οινοχόες, υδρίες, πρόχους, βαθείς σκύφους με βάση, φίλτρα, ρυτά και άλλα ιδιόμορφα τελετουργικά σκεύη³⁵¹, κρατηρίσκους και πινάκια³⁵². Υπάρχουν ωστόσο και οι μικρογραφικοί άωτοι ημισφαιρικοί σκύφοι³⁵³, οι οποίοι θεωρούνται σπάνιοι³⁵⁴, ενώ όσοι σκύφοι έχουν διάμετρο χείλους μεγαλύτερη από 0,18 μ.³⁵⁵, χαρακτηρίζονται στην παρούσα μελέτη ως

³⁴⁷ Γραβάνη 1989, 3-18 (με την παλαιότερη βιβλιογραφία).

³⁴⁸ Η κεραμική με επίθετα ανάγλυφα, με κέντρα παραγωγής κυρίως την Πέργαμο, αλλά και την Έφεσο, παράγονταν στην περίοδο 150-50 π.Χ. περίπου και εξάγονταν σε περιορισμένο βαθμό και στον Ελλαδικό χώρο. Για την κεραμική με επίθετο ανάγλυφο της Περγάμου βλ. Courby 1922, 451-485. Schäfer 1968. Courby 1913, 418-442. Bruneau 1991, 597-666. Hübner 1993. Για την κεραμική με επίθετο ανάγλυφο της Εφέσου βλ. Ephesos IX, 55-66, πίν. 64-75.

³⁴⁹ Η εφυαλωμένη ανάγλυφη κεραμική (με τη χρήση μολύβδου) κατασκευάζονταν σε τουλάχιστον δυο μικρασιατικά κέντρα παραγωγής, την Ταρσό και τη Σμύρνη. Ωστόσο, από τα τέλη του 1^{ου} αι. π.Χ. η παραγωγή συνεχίστηκε και σε ένα τρίτο εργαστήριο που πρέπει να βρισκόταν στη δυτική Μικρά Ασία. Βλ. Hochuli-Gysel 1977. Όπως και η κεραμική με επίθετο ανάγλυφο, εξάγονταν σε περιορισμένο βαθμό στον Ελλαδικό χώρο.

³⁵⁰ Για την ονομασία (συμβατική και αρχαία) των ανάγλυφων σκύφων, τη μαζική παραγωγή, τη διασπορά τους, τη χρονολόγησή τους, τη σχέση τους με τη μεταλλοτεχνία και την ιστορία της έρευνάς τους βλ. Siebert 1980, 55-83. Γραβάνη 1996, 1-2. Παππά 1996, 24 κ. εξ. Για την τεχνική κατασκευής των ανάγλυφων σκύφων βλ. Agora XXII, 4-5. Ακαμάτης 1993, 144-159. Siebert 1978, 203-210. Thompson 1934, 452-454. Pnyx II, 85-89. Courby 1922, 327-328, 370 κ.εξ. Laumonier 1977, 13-14. Για τα προβλήματα που έχουν σχέση με την τεχνική της μήτρας, τη διάδοση των ανάγλυφων σκύφων και την επιλογή και διευθέτηση των διακοσμητικών θεμάτων βλ. επίσης Δρούγου 2000, 493-495. Rotroff 2000, 496-501. Hübner 2000, 502-506.

³⁵¹ Για όλα τα προαναφερόμενα σχήματα αγγείων βλ. Γραβάνη 1994, 538 και υποσημ. 14-25 (απαρίθμηση των ανάγλυφων αγγείων που έχουν βρεθεί -κατά σχήμα- και συγκεντρωμένη βιβλιογραφία).

³⁵² Για τους κρατηρίσκους και τα πινάκια βλ. κυρίως Mitsopoulos-Leon 1996, 185-206.

³⁵³ Οι μικρογραφικοί σκύφοι έχουν συνήθως διάμετρο χείλους μικρότερη από 0,080 μ. και διάμετρο βάσης που κυμαίνεται από 0,015-0,020 μ. περίπου.

³⁵⁴ Βλ. Baur 1941, 238-240, αρ 195, πίν. 9.

³⁵⁵ Κρατηρίσκους χαρακτηρίζει στη μελέτη της η Mitsopoulos-Leon (1996, 185-206) όσα αγγεία υπερβαίνει η διάμετρος του χείλους τους τα 0,18 μ.

«υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκου»³⁵⁶, εκτός βέβαια κι αν υπάρχει κάποιο στοιχείο, σχετικό με το περίγραμμα ή τη διαμόρφωση της βάσης τους, που να μας βοηθά να καταλάβουμε αν πρόκειται για το ένα ή για το άλλο σχήμα ή ακόμη και για μεγάλο κρατήρα.

Το θεματολόγιο, που καλύπτει ολόκληρη την εξωτερική τους επιφάνεια των αγγείων αυτών, αποτελείται από φυτικά και γραμμικά θέματα ή εικονιστικές παραστάσεις. Η συμμετρική του διάταξη ακολουθεί τις ιδιαίτερες επιταγές κάθε εργαστηρίου, ενώ ο τυπολογικός (και όχι διηγηματικός ή περιγραφικός) χαρακτήρας της διακόσμησης των σκύφων, προσφέρει μεγάλη ελευθερία στους διακοσμητές των μητρών. Σε γενικές γραμμές διαπιστώνεται ομοιομορφία, τόσο στην επιλογή των φυτικών και γραμμικών κοσμημάτων, όσο και στα θέματα των εικονιστικών παραστάσεων, που εμπνέονται από το έπος, την ποίηση, την τραγωδία («ομηρικοί σκύφοι») και την ερωτική ζωή³⁵⁷. Πέραν αυτού βέβαια κάθε εργαστήριο -από τα μεγάλα σημαντικά κέντρα παραγωγής κεραμικής μέχρι τα επαρχιακά- έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, σε ό,τι αφορά τη σύλληψη, την οργάνωση και την απόδοση των κοσμημάτων και των μορφών. Στοιχείο ταύτισης αποτελεί, επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο συνδυάζονται οι σφραγίδες που φέρουν τα κοσμήματα.³⁵⁸

Ιδιαίτερα οι εφesiaκοί-ιωνικοί ανάγλυφοι σκύφοι είχαν κυριολεκτικά κατακλύσει στην ύστερη ελληνιστική εποχή (από το β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. και εξής³⁵⁹) όχι μόνο τα μικρασιατικά παράλια (Τουρκία, Παλαιστίνη, Συρία) και τον ελλαδικό και αιγαιακό χώρο, αλλά και ολόκληρη την υπόλοιπη Μεσόγειο, από τη Μαύρη θάλασσα³⁶⁰ και τα Βαλκάνια, τη Βόρεια Αφρική και την Αίγυπτο, μέχρι την Ιταλία, τη Γαλλία και την Ισπανία (βλ. **XΑΡΤΗ 4**)³⁶¹. Κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου των ανάγλυφων σκύφων από την Ιωνία προς τα περισσότερα λιμάνια του μεσογειακού χώρου ήταν πιθανότατα η Δήλος. Η επίδραση τους τέλος, στην παραγωγή αρκετών εργαστηρίων της Μικράς Ασίας και του Αιγαίου είναι φανερή, τουλάχιστον στην επιλογή κάποιων χαρακτηριστικών διακοσμητικών θεμάτων³⁶², ενώ υπήρχαν και τοπικές μιμήσεις τους³⁶³, όπως για παράδειγμα στη Σάμο³⁶⁴ και την Κρήτη³⁶⁵. Εκτός όμως από μιμητές, τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια είχαν και

³⁵⁶ Τα αγγεία αυτά παρουσιάζονται χωριστά στον κατάλογο («αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση»), αλλά στο κείμενο σχολιάζονται ανάλογα με τη διακόσμησή τους.

³⁵⁷ Βλ. σχετικά Siebert 2007, 5-16.

³⁵⁸ Όσον αφορά στη χρονολόγηση των σκύφων βάσει της διακόσμησης τους, ο γενικός κανόνας είναι πως οι σκύφοι με έμβιες μορφές, πλαστικές αποφύσεις σε σχήμα κωνοφόρων καρπών και πολύγωνα χρονολογούνται πρωϊότερα, ενώ οι μακρυπέταλοι παράγονται μετά από το 150 π.Χ. Για τη χρονολόγηση των σκύφων ανάλογα με τη διακόσμησή τους βλ. Agora XXII, 35-39. Rogl 2008, 27. Παππά 1996, 31, υποσημ. 3.

³⁵⁹ Η ακμή στη διασπορά των μικρασιατικών κεραμικών προϊόντων διήρκεσε μέχρι την περίοδο 88-64 π.Χ., οπότε και σταδιακά κατέρρευσε η οικονομία και το εμπόριο της Μ. Ασίας ως αποτέλεσμα κυρίως του Μιθριδατικού πολέμου. Βλ. Guldager Bilde 1993, 206.

³⁶⁰ Σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα οι περισσότεροι σε ποσότητα εισηγμένοι σκύφοι στη βόρειες ακτές της Μαύρης Θάλασσας προέρχονταν από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. Guldager Bilde 2011.

³⁶¹ Για τη διακίνηση-διάδοση των ανάγλυφων σκύφων των εφesiaκών-ιωνικών εργαστηρίων στον ελληνιστικό κόσμο βλ. Guldager Bilde 1993, 198 και κυρίως σελ. 206-209. Παππά 1996, 210 κ. εξ. Bouzek 2005, 55-65. Rogl 2008, 40, υποσημ. 165. Η εμπορική εξάπλωσή τους ευνοήθηκε ιδιαίτερα και από την οικονομική παρακμή της Αθήνας στις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ. και την απουσία της από τις αγορές της Μεσογείου.

³⁶² Έντονη επίδραση των εφesiaκών-ιωνικών σκύφων διακρίνεται στα εργαστήρια της Κνίδου (Kögler 2000, 189-194. Love 1973, 415) και της Μιλήτου (Kossatz 1990, 100-102, πίν. 15-17).

³⁶³ Κόλια 2006, 99, υποσημ. 453.

³⁶⁴ Τσάκος 1994, 294-301. Για την ιδιαίτερη σχέση που συνδέει την ανάγλυφη κεραμική της Σάμου με

εμπορικούς ανταγωνιστές, όπως για παράδειγμα τα εργαστήρια του Δημητρίου στο Παντικάπαιο³⁶⁶ και ίσως του Γοργία (εφεσιακό ή σαμιακό) και του Αρκεσίλου (εφεσιακό ή κυρηναϊκό). Ωστόσο τα δυο τελευταία εργαστήρια δεν αποκλείεται να είναι και εφεσιακά³⁶⁷.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική προσέλκυσε αρκετά νωρίς το ενδιαφέρον πολλών μελετητών, με αποτέλεσμα την ύπαρξη πλουσιότατης βιβλιογραφίας από ολόκληρο τον ελληνιστικό κόσμο³⁶⁸: από την Αθήνα³⁶⁹ και την υπόλοιπη κυρίως Ελλάδα³⁷⁰, τη Μακεδονία³⁷¹, την Ήπειρο³⁷², τα νησιά του Ιονίου, την Αιτωλοακαρνανία³⁷³, τη Θεσσαλία³⁷⁴, την Πελοπόννησο³⁷⁵, τα νησιά του Αιγαίου³⁷⁶, την περιοχή της Αδριατικής³⁷⁷ και την κεντρική βαλκανική χερσόνησο (Κροατία, Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία), τις παράλιες πόλεις της Μ. Ασίας³⁷⁸ και

την Έφεσο/Δήλο βλ. Rogl 2005 γ.

³⁶⁵ Homann-Wedeking 1950, 188, αρ. 2, 4, εικ. 31 B, 31 D.

³⁶⁶ Surgaja 1962, 109-120.

³⁶⁷ Κατά τη Δανάλη (2004, 282) ο εντοπισμός του κέντρου-πόλης παραγωγής των εργαστηρίων αυτών, λόγω της ευρύτατης εμπορικής διακίνησης των ανάγλυφων σκύφων, παραμένει «δυσεπίλυτο πρόβλημα στην έρευνα». Βλ. επίσης: Mandel 1988, 99-105.

³⁶⁸ Για τη βιβλιογραφία της ανάγλυφης κεραμικής μέχρι το 1996 (η οποία δεν αναφέρεται στις υποσημειώσεις που ακολουθούν) βλ. κυρίως Γραβάνη 1996, 1-14 κ.α. Παππά 1996, 3 κ. εξ. Επίσης Ανδρείδου 1998, Κόλια 2006, 98, υποσημ. 447 (βιβλιογραφία κατά περιοχές) και Γραβάνη 2009, 66-72 (βιβλιογραφία κατά περιοχές μόνο της Βορειοδυτικής Ελλάδας). Η απουσία βιβλιογραφικών αναφορών πριν το 1996 έχει σαν φυσικό επακόλουθο ορισμένες περιοχές να μην αναφέρονται καθόλου στις υποσημειώσεις που ακολουθούν.

³⁶⁹ Για τους αττικούς ανάγλυφους σκύφους βλ. παρακάτω το σχετικό κεφάλαιο.

³⁷⁰ Ερέτρια: Eretria XVI, 19-21 και 33 κ. εξ., αρ. κατ. Α1-Α14, εικ. 6-39 (δεκατρείς σκύφοι και ένας κρατηρίσκος με ανάγλυφη διακόσμηση από το Ιερό του Απόλλωνος Δαφνηφόρου, χρονολογούνται στο β' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.). Ανατολική Λοκρίδα: Μακρονώνα 2000, 453-460.

³⁷¹ Για την ανάγλυφη κεραμική της Μακεδονίας γενικά βλ.: Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1999, 225 κ. εξ., αρ. 175-179 και 185, εικ. 45-46 και 111, σχέδ. 1 και 16. Για την αρχαία αγορά της Θεσσαλονίκης βλ.: Αδάμ-Βελένη κ.α., υπό εκτύπωση. Για την Πέλλα βλ.: Κυριάκου 1998, 115 κ. εξ. Για τις Πέτρες Φλώρινας βλ.: Αδάμ-Βελένη 1997, 138-154.

³⁷² Αωδόνη: Γραβάνη 1997, 329-344. Κασσώπη: Γραβάνη 2000, 477-489. Gravani 2001, 117-145.

³⁷³ Για την ανάγλυφη κεραμική της Αιτωλοακαρνανίας και των Ιονίων νήσων (και όλη τη σχετική βιβλιογραφία) βλ. παραπάνω το κεφάλαιο «Η ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική στην Αιτωλοακαρνανία και των Ιονίων νήσων».

³⁷⁴ Φερές: Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 507-514. Αραχωβίτη – Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 70-81. Σταυρογιάννης υπό εκτύπωση.

³⁷⁵ Για τους ανάγλυφους σκύφους της Κορίνθου, του Άργους, των Λουσών και του Αιγίου, της Ολυμπίας και της Ήλιδας βλ. παρακάτω τα σχετικά κεφάλαια. Για την υπόλοιπη Πελοπόννησο βλ.: Επίδαυρος: Δανάλη 2000, 193-234. Πύλος: Δανάλη 2004, 251-284. Σπάρτη: Ζαββού 2005, 107-125.

³⁷⁶ Η παραγωγή ανάγλυφων σκύφων στο Αιγαίο έχει διαπιστωθεί στη Λήμνο, τη Σάμο, την Αμοργό, τη Δήλο, ενώ είναι πολύ πιθανή και στη Ρόδο. Για τους ανάγλυφους σκύφους που βρέθηκαν στη Δήλο (Έφεσο) βλ. παρακάτω το κεφάλαιο για τους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους. Για τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου βλ.: Λήμνος (Ηφαιστεία): Massa 1992. Massa 1997, 345-351. Νάξος: Κόλια 2006, 98-107, σχέδ. 75, 151-155, πίν. 10-12 δ. Μήλος: Massoul 1935, 49, πίν. 24, αρ. 24-25. Αμοργός (Μινώα και Αρκεσίνη): Παππά 1996. Παππά 1997, 356-359, πίν. 259 α-β, 260. Παππά 2000, 110-111, πίν. 55 γ-δ, 58, 59α:1 και 3, 59β. Κρήτη: Εγγλέζου 2005, 191-193, αρ. 167, 238 και 284, πίν. 18 α και 85 β (τρεις ανάγλυφοι σκύφοι από την Κνωσό, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.-67 π.Χ.). Κύπρος (γενικά): Purpo - Mosca 2000, 461-476.

³⁷⁷ Επίδαμνος (Δυρράχιο): Hidri 2000, 299. Φοινίκη: Boschi 2005, 46-54, εικ. 3.35, αρ. 8 (μια μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου). Κροατία: Brusic 1999, κυρίως σελ. 1-17 και πίν. 1-40 (ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική από διάφορες αρχαίες θέσεις της σημερινής Κροατίας).

³⁷⁸ Για την ανάγλυφη κεραμική της Μίλητου, της Κύμης, των Σάρδεων, της Λάβρανδας και της Ταρσού, βλ. το κεφάλαιο «Εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι». Πέργαμος: de Luca 1997, 367-368. de Luca – Radt 1999, 92-125, πίν. 15-24, beilage 7-16. de Luca 2000, 138 κ. εξ. Κνίδος: Kögler 2000, 189-194. Ιασός: Pierobon-Benoit 1997, 371-380.

την περιοχή της σημερινής Συροπαλαιστίνης, τον Εύξεινο πόντο και τη Μαύρη θάλασσα³⁷⁹, τη νότια Ρωσία, τα βόρεια παράλια της Αφρικής, την παράλια Ισπανία και Γαλλία, την Απουλία και τέλος την Ιταλική χερσόνησο και τη Σικελία.

Τα κριτήρια απόδοσης

Η μέθοδος που εφαρμόστηκε για τη διάκριση της εισηγμένης ανάγλυφης κεραμικής από την τοπική παραγωγή των Οινιαδών, αλλά και τη διάκριση των δυο τοπικών εργαστηρίων, είναι η ίδια με αυτήν που καθιέρωσε ο Laumonier για τους σκύφους των εφesiaκών-ιωνικών εργαστηρίων και εν συνεχεία ακολούθησαν ο Siebert για τους σκύφους των πελοποννησιακών εργαστηρίων και η Rotroff για τους αττικούς³⁸⁰. Την ίδια μέθοδο ακολούθησαν ο Ακαμάτης για τις μήτρες της Πέλλας, η Kossatz για τους σκύφους της Μιλήτου, ο Hausmann για τους σκύφους της Ολυμπίας, η Γραβάνη για τους σκύφους από την Κασσώπη, η Παππά για τους σκύφους από την Αμοργό και πολύ πρόσφατα η Rogl για τους σκύφους των Λουσών³⁸¹.

Σε όλες τις παραπάνω μελέτες οι εισηγμένοι και τοπικοί σκύφοι ταξινομήθηκαν κατά διακόσμηση και η απόδοσή τους σε εργαστήρια έγινε με τη βοήθεια ορισμένων βασικών (μορφολογικών και τεχνοτροπικών-εικονογραφικών) κριτηρίων όπως είναι: το σχήμα³⁸², η διάταξη της διακόσμησής τους³⁸³, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κοσμήματα-σφραγίδες³⁸⁴ που συνηθίζει να χρησιμοποιεί κάθε εργαστήριο³⁸⁵, οι ρόδακες στα μέταλλα της βάσης τους³⁸⁶ και η σύσταση, η υφή και η ποιότητα του πηλού και του επιχρίσματός τους³⁸⁷. Το τελευταίο κριτήριο, αποβαίνει τις περισσότερες φορές καθοριστικής σημασίας, δεδομένου ότι, ορισμένα κοσμήματα είναι κοινά σε πολλά εργαστήρια, έως ένα βαθμό ομοιόμορφα και προέρχονται από την ίδια «πηγή»³⁸⁸, γεγονός που

³⁷⁹ Εύξεινος Πόντος (γενικά): Ανδρεΐδου 1998, 351-363, υποσημ. 1 στη σελ. 360 (όλη η σχετική βιβλιογραφία για τις πόλεις Παντικάπαιο, Φαναγόρεια, Όλβια, Οχρίδα, Μιρμέκι, Ταναΐδα, Κήποι, Ίστρια και Τόμις). Ίστρια: Histria XI (στα ρουμάνικα). Οχρίδα: Bitrakova Grozdanova 1997, 119-122. Bitrakova Grozdanova 2000, 447-450. Ταναΐς: Paczyńska 2000, 159-168 (ρώσικα με αγγλική περίληψη).

³⁸⁰ Βλ. αντίστοιχα Laumonier 1977. Siebert 1978, 3-8. Agora XXII, 25 κ. εξ.

³⁸¹ Βλ. αντίστοιχα Ακαμάτης 1993. Kossatz 1990. Hausmann 1996. Γραβάνη 1996. Παππά 1996. Rogl 2008, 29-34. Για τη συγκεκριμένη μέθοδο βλ. επίσης και Künzl 2002, 4 κ. εξ.

³⁸² Για τη σημασία του σχήματος στους ανάγλυφους σκύφους βλ. κυρίως Siebert 1980, 59 («...les rotiers copient volontiers des décors de modèles lointains sans jamais en imiter la forme»). Για το σχήμα και τη διάταξη της διακόσμησης των μικρασιατικών, πελοποννησιακών και αττικών σκύφων βλ. παρακάτω στα αντίστοιχα κεφάλαια.

³⁸³ Διαρθρώνεται άλλοτε κατακόρυφα (φυτικός κάλυκας παλαιού τύπου) και άλλοτε σε οριζόντιες ζώνες.

³⁸⁴ Στην παρούσα μελέτη με τη λέξη σφραγίδα (stamp) εννοούμε το αντικείμενο, αλλά και το χαρακτηριστικό διακοσμητικό κόσμημα που χρησιμοποιείται από ένα και μόνο εργαστήριο.

³⁸⁵ Είναι γενικά αποδεκτό πως η εξατομικευμένη εκτέλεση των λεπτομερειών ενός, κατά τα άλλα, ευρέως διαδεδομένου κοσμήματος μπορεί να αποτελέσει στοιχείο ταύτισης κάποιου εργαστηρίου. Siebert 1980, 60-61. Bémont 1997, 420-421. Ίδεατή, αν και σπάνια, περίπτωση για την ταύτιση των εργαστηρίων, αποτελούν τα υπογεγραμμένα αγγεία, με βάση τα οποία μπορεί κανείς να εντάξει και τα ανυπόγραφα. Στην περίπτωση όμως των Οινιαδών ενυπόγραφα αγγεία δυστυχώς δεν υπάρχουν.

³⁸⁶ Βλ. τελευταία Rogl 2008, 34 κ.α.

³⁸⁷ Για την αναλυτική παρουσίαση της συγκεκριμένης μεθόδου βλ. κυρίως Siebert 1978, 3-8 και Rogl 2008, 32-34. Βλ. επίσης Bémont 1997, 420 κ. εξ. Για τη μέθοδο παρουσίασης των προερχόμενων από τους Οινιάδες ανάγλυφων αγγείων βλ. την «Εισαγωγή» στη σελ. 34-38.

³⁸⁸ Βλ. σχετικά και Siebert 2007, 5-16.

δυσχεραίνει πολύ τη διάκριση των εργαστηρίων. Ωστόσο, η σύγχρονη έρευνα φαίνεται πως αποδέχεται το γεγονός πως με την ίδια σχεδόν ευκολία που διεξάγονταν το εμπόριο των αγγείων, διακινούνταν και η πρώτη τους ύλη (πηλός)³⁸⁹.

³⁸⁹ Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 134-135. Παππά 2000, 110-112. Δρούγου 2000, 493-495.

A. Εισηγμένα αγγεία

A1. Αττικά

Εισαγωγή: Η αττική ανάγλυφη κεραμική, η οποία προέρχεται από διαφορετικά σημεία της αρχαίας πόλης (αγορά, Δίπυλο, δυτική κλιτύ της Ακρόπολης, Πνύκα, περιοχή Κολωνού και τον Πειραιά), αριθμεί πολλές δημοσιεύσεις³⁹⁰. Περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό ακέραιων ανάγλυφων σκύφων και θραυσμάτων, ελάχιστα ανάγλυφα αγγεία διαφόρων σχημάτων, ενώ δεν λείπουν οι μήτρες και οι σφραγίδες. Παρά τις εργαστηριακές ομάδες που έχουν δημιουργηθεί, ο κύριος όγκος των αττικών σκύφων δεν έχει αποδοθεί σε κανένα από τα γνωστά εργαστήρια ή ομάδες, παραμένει δηλαδή αταύτιστος.

Τα ονόματα των ιδιοκτητών των αττικών εργαστηρίων ή των κεραμέων που εργάζονταν σε αυτά μας είναι γνωστά από αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές³⁹¹. Με βεβαιότητα γνωρίζουμε τα ονόματα του **Βίωνος** και του **Απολλοδώρου**. Γύρω από αυτά έχει ομαδοποιηθεί ένας μεγάλος αριθμός σκύφων, ενώ ένα τρίτο μεγάλο εργαστήριο αποτελεί αυτό που ονομάστηκε συμβατικά από τη Rotroff **εργαστήριο Α**.

Η υπογραφή του **Βίωνος** έχει βρεθεί σε δυο σκύφους και του αποδίδονται περισσότερα από 200 αγγεία. Αποτελεί το μεγαλύτερο εργαστήριο στην Αττική από το τέλος του 3^{ου}/αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ. μέχρι το τέλος του α΄ τέταρτου του 2^{ου} αι. π.Χ. Κατασκευάζει κυρίως σκύφους με έμβιες μορφές, αλλά και με φυλλοφολιωτή διακόσμηση. Διαθέτει πλούσιο θεματολόγιο (μεγάλη ποικιλία σφραγίδων) και δημιουργική φαντασία. Κάτω από το χείλος των σκύφων του απαντώνται ζώνες διπλών ελίκων που επιστέφονται κατά διαστήματα από ανθέμια ή μικρά φύλλα και συνδυάζονται με ζώνες πλοχμού ή ιωνικά κυμάτια. Το μέταλλο της βάσης κοσμούν ρόδακες, γοργόνεια και ενίοτε η προτομή της Αθηνάς Παρθένου³⁹². Στο εργαστήριο αυτό αποδίδεται από τη Rotroff η επινόηση της ανάγλυφης κεραμικής³⁹³.

Το **εργαστήριο Α**, κατασκευάζει σκύφους την ίδια περίοδο με το εργαστήριο του Βίωνος. Του αποδίδονται λιγότεροι σκύφοι από το τελευταίο εργαστήριο, αλλά τα αγγεία του είναι

³⁹⁰ Watzinger 1901, 58-67 (δυτική κλιτύ της ακρόπολης). Thompson 1934, 451-459 (πέντε κλειστά σύνολα από την αθηναϊκή Αγορά). Schwabacher 1941, 182-228 (Κεραμεικός). Pnyx II, 79-112 (Πνύκα). Jentel 1968, 3-6, πίν. 1-4. Braun 1970, 167-185 (Δίπυλο). Metzger 1971, 41-94, 95-103 (Πειραιάς). Hausmann 1975, 220-230, πίν. 47-49. Χαριτωνίδης 1979, 161-187. Agora XXII (αθηναϊκή Αγορά). Rogl 2005 β, 343-349 (παρουσιάζεται ένας αττικός σκύφος με παράσταση αμαζονομαχίας).

³⁹¹ Για τις αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές των αττικών εργαστηρίων βλ. Agora XXII, 40-41 και πίν. 95-97. Επίσης Rogl 2001 δ: σελ. 136: Α[...] (225-200 π.Χ.), σελ. 137: ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ (100-86 π.Χ.) και ΑΠΟΛΛΟΝ[Ι]ΔΟΥ (περ. 150 π.Χ.-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 138: ΑΡΙΣ[ΤΩ]ΝΟC (περ. 150 π.Χ.-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), ΑΣΚΛΕΠΙΑΔΟΥ (αθηναϊκό ή αργείο εργαστήριο) και ΒΙΩΝΟC (225-175 π.Χ.), σελ. 139: ΕΝ[...] (225-150 π.Χ.), σελ. 140: ΗΦΑΙΣΤ[ΙΩ]ΝΟC (225-175 π.Χ.) και ΚΑΛΛΙ[...] (225-175 π.Χ.), σελ. 141 και 143: Μ ή Σ (175-150 π.Χ.), σελ. 145: Χ (225-175 π.Χ.), σελ. 146: [...]ΔΥΟC[...] (145-100 π.Χ.), σελ. 147: [...]ΝΟ[...] ή [...]ΟΝ[...] (περ. 100 π.Χ.), σελ. 148 και 149: [...]ΡΑΤ[...]Υ[...] ή [...]Υ[...]ΡΑΤ[...] (περ. 100 π.Χ.), [...]C[...] (περ. 100 π.Χ.) και [...]ΤΡΩΝΟ[C] (225-175 π.Χ.).

³⁹² Agora XXII, 25-31.

³⁹³ Rotroff 2011.

μεγαλύτερα σε μέγεθος και οι συνθέσεις του πλουσιότερες. Προσφιλέστερο τύπο διακόσμησης, εκτός από τις έμβιες μορφές, αποτελεί η εναλλαγή φύλλων λωτού ή μακριών φύλλων λωτού με άκανθες ή με κάθετους βλαστούς αμπέλου. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του απαντώνται ζώνες διπλών ελίκων που επιστέφονται από ζεύγη αντιθετικών -εκατέρωθεν ενός ανθεμίου- δελφινιών. Το μέταλλο της βάσης κοσμούν αποκλειστικά ρόδακες³⁹⁴.

Η υπογραφή του **Απολλοδώρου** έχει βρεθεί σε τέσσερις σκύφους στην Αττική, αλλά και στη Δήλο³⁹⁵. Το συγκεκριμένο εργαστήριο είναι μεταγενέστερο από όλα τα υπόλοιπα εργαστήρια και ομάδες του αττικού κεραμικού. Στις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ. παράγει πολύ καλής ποιότητας σκύφους, κυρίως με διακόσμηση μακριών πετάλων στην οποία εξειδικεύεται.

Τέλος, **πέντε** μικρές ομάδες αττικών σκύφων που δημιουργήθηκαν από διάφορους μελετητές, φαίνεται ότι σχετίζονται περισσότερο με τα προαναφερθέντα εργαστήρια, όπως η **ομάδα του εργαστηρίου του Hausmann**³⁹⁶ και η **ομάδα 1** με το εργαστήριο του Βίωνος, ενώ η **ομάδα του Μονογράμματος Μ**³⁹⁷ και η **ομάδα 3** με το εργαστήριο Α. Εξάιρεση αποτελεί η **ομάδα 2** που καλύπτει χρονολογικά μια περίοδο σύγχρονη με τα εργαστήρια των Βίωνος και Α, αλλά και μεταγενέστερη³⁹⁸.

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Οι αττικοί σκύφοι έχουν βαθύ σώμα, συχνά ημισφαιρικό, ενίοτε και κωνικό ή σχεδόν τετράγωνο, με ενιαίο περίγραμμα και το χείλος τους στρέφεται προς τα έξω (**ΕΙΚ. 64**). Στην πλειονότητα τους διαθέτουν χαμηλό φυτικό κάλυκα, ο οποίος αφήνει στο επάνω μέρος της κοιλιάς του αγγείου (μέχρι τη διακοσμητική ζώνη του χείλους) μια ελεύθερη ζώνη, η οποία κοσμεύεται με μια εντυπωσιακή ποικιλία θεμάτων³⁹⁹. Προσφιλέστερα είναι αυτά με τους μικρούς έρωτες, τους σάτυρους, τις Νίκες, τους Κενταύρους, τα αντιθετικά ζεύγη αιγάρων, γρυπών, πετεινών, μυθικών μορφών, τα δελφίνια, τα πτηνά, τα θαλάσσια τέρατα, τα προσωπεία, τα αγγεία και τα μικρά φυτικά κοσμήματα (ρόδακες, στεφάνια). Κανένα άλλο κέντρο παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής δεν παρουσιάζει τόσο πλούσιο θεματολόγιο έμβιων όντων, αλλά και αντικειμένων.

Ο πηλός τους είναι συχνότερα ερυθρωπός, πορτοκελέρυθρος ή ροδόχρωμος⁴⁰⁰, σκληρός και

³⁹⁴ Agora XXII, 25-31.

³⁹⁵ Agora XXII, 25-31, 37. Courby 1922, 331.

³⁹⁶ Hausmann 1959, 26-27, υποσημ. 107.

³⁹⁷ Οι σκύφοι της ομάδας αυτής κοσμούνται αποκλειστικά με αντιθετικά ζευγάρια αιγάρων, έρωτες και προσωπεία, ενώ ορισμένα από τα θέματά τους είναι ταυτόσημα με αυτά του εργαστηρίου Α. Επομένως είναι πολύ πιθανό να αποτελούν προϊόντα κατώτερης ποιότητας του συγκεκριμένου εργαστηρίου. Βλ. Agora XXII, 29. Ανδρεΐδου 1998, 22.

³⁹⁸ Για τα εργαστήρια και τις ομάδες του αττικού κεραμικού βλ. Agora XXII, 25-31. Επίσης Ανδρεΐδου 1998, 22-23.

³⁹⁹ Πολύς λόγος έχει γίνει για την αποκαλούμενη «σχεδιαστική αναρχία» (τα κοσμήματα τοποθετούνται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους πάνω στην επιφάνεια του αγγείου) και το *horror vacui* στην εικονογράφηση των αττικών ανάγλυφων σκύφων. Βλ. σχετικά: Thompson 1934, 456. Agora XXII, 22. Siebert 1980, 72. Callaghan 1996, 374-375.

⁴⁰⁰ Βλ. Agora XXII, 14 (reddish yellow: 5YR 6/6, light brown: 7.5 YR 6/4, pink: 5 YR 7/4 and 7.5 YR 7/4). Ωστόσο -κατά τη Rotroff- απαντώνται ενίοτε και άλλες χρωματικές διαβαθμίσεις όπως: reddish brown (2.5 YR 5/4), light reddish brown (2.5 YR 6/4), pale brown (10 YR 6/3), very pale brown (10 YR 7/3 και 7/4), red

από αρκετά έως πολύ καθαρός (βλ. τις ομάδες 16 και 17 στην **ΕΙΚ. 65**). Το επίχρισμά τους πυκνό και συνήθως μελανό, σε πρωϊμότερους χρόνους έχει συχνά μεταλλική υφή και λάμψη, ενώ στα υστερότερα παραδείγματα είναι αραιό και θαμπό (αποκτά ορισμένες φορές μια καστανόχρωμη ή μελί απόχρωση). Ωστόσο, κατά τη Rotroff, η ποιότητα του επιχρίσματος από μόνη της δεν μπορεί να αποτελέσει αλάνθαστο χρονολογικό κριτήριο, δεδομένου ότι και σε ορισμένους όψιμους σκύφους παρατηρείται η παρουσία πυκνού μελανού, με μεταλλική λάμψη, επιχρίσματος⁴⁰¹.

Τα χαρακτηριστικά των αττικών σκύφων επηρέασαν βαθιά όχι μόνο όλα τα κοντινά στην Αττική κέντρα ανάγλυφης παραγωγής, ενώ ο αττικός κύκλος επιρροής (με κοινή διακοσμητική γλώσσα, ανάλογο εικονογραφικό θεματολόγιο και κοινό σχήμα αγγείων) συμπεριλαμβάνει -με ελάχιστες εξαιρέσεις- όλα τα εργαστήρια της κεντρικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου, αλλά και τα εργαστήρια της Λήμνου (Αθηναίοι κληρούχοι)⁴⁰². Μάλιστα στην ηπειρωτική Ελλάδα, ορισμένα τοπικά εργαστήρια «κατασκεύαζαν σκύφους κατ' απομίμηση των αττικών»⁴⁰³. Η πυκνά διατεταγμένη διακόσμηση των αττικών αγγείων (horror vacui) τα καθιστά εύκολα αναγνωρίσιμα, ενώ ο μεγάλος αριθμός τους φαίνεται πως κάλυπτε πλήρως την αττική αγορά, με αποτέλεσμα οι εισαγωγές στην πόλη να εντοπίζονται μόνο στην ύστερη ελληνιστική περίοδο.

Τα εισηγμένα αττικά ανάγλυφα αγγεία στους Οινιάδες

Η πλειονότητα των αττικών αγγείων (10) εντάσσεται στην κατηγορία των σκύφων κανονικού μεγέθους. Ωστόσο, ένα μεγάλο ποσοστό τους (36%, δηλαδή έξι αγγεία, **ΕΙΚ. 66**) αποτελούν τα αγγεία διαφόρων σχημάτων⁴⁰⁴: τέσσερα μπορούν να χαρακτηριστούν κρατήρες⁴⁰⁵ (ΑΤ11-ΑΤ12, ΑΤ14-

(2.5 YR 5/6) και light red (2.5 YR 6/6).

⁴⁰¹ Agora XXII, 14.

⁴⁰² Ανδρεΐδου 1998, 23-24. Για τα εργαστήρια της Λήμνου βλ. Massa 1992 (Ηφαιστεία). Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 231-234 (Μύρινα). Επίσης Παππά 1996, 285.

⁴⁰³ Παππά 1996, 285. Edwards 1986, 402.

⁴⁰⁴ Για τα λοιπά (εκτός των άωτων ημισφαιρικών σκύφων) σχήματα αγγείων που φέρουν ανάγλυφη διακόσμηση βλ. Γραβάνη 1994, 538 (κατάλογος αγγείων διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση που έχουν βρεθεί μέχρι το 1994 και συγκεντρωμένη βιβλιογραφία στις υποσημ. 14-25). Βλ. επίσης Mitsopoulos-Leon 1996 (βιβλιογραφία για πινάκια, κρατήρες και κρατηρίσκους με ανάγλυφη διακόσμηση)

⁴⁰⁵ Οι κρατήρες και οι κρατηρίσκοι φαίνεται πως αποτελούν τα συνηθέστερα αγγεία με ανάγλυφη διακόσμηση, μετά τους άωτους ημισφαιρικούς σκύφους. Για τα πάμπολα αυτά παραδείγματα, από αρκετές περιοχές του ελληνιστικού κόσμου, βλ. Γραβάνη 1994, 538, υποσημ. 14 (βιβλιογραφία και συγκεντρωμένα παραδείγματα από Μακεδονία, Ιταλία, Μ. Ασία, αθηναϊκή Αγορά και Αίγινα). Mitsopoulos-Leon 1996, 190-195 (βιβλιογραφία και συγκεντρωμένα παραδείγματα στις υποσημειώσεις 4-26) και σελ. 185-206, αρ. Κ78/1985, Κ84/1985, Κ49/1984, εικ. 1-7 (τρεις κρατηρίσκοι με ανάγλυφη διακόσμηση από τους Λουσούς, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 153-154, αρ. 343-347, πίν. 24-25, 43, 46 (Λουσοί, πέντε μικρά θραύσματα από κρατήρες). Laumonier 1977, 479 κ.α., αρ. 6000, πίν. 14, αρ. 6201, πίν. 22, αρ. 6005, πίν. 23, αρ. 6002, πίν. 108 και αρ. 6082, πίν. III (οκτώ κρατήρες-κρατηρίσκοι). Τσάκος 1990, 139-υποσημ. 2, 4 και 6 και σελ. 144, πίν. 77 γ (τμήμα κρατήρα από τη Σάμο, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Καραμήτρου-Μεντεσιδή 1999 β, 627, εικ. 40 (Πολύμυλος Κοζάνης, αριστερά ανάγλυφος κρατήρας και δεξιά ανάγλυφος κάλαθος). Βατάλη 2004, 223 και 226, πίν. 77 α και 79 α (Πολύμυλος Κοζάνης, ο ίδιος κρατήρας και ο ίδιος κάλαθος με την προηγούμενη παραπομπή). Πέτσας 1963, 58, εικ. 41 β (ανάγλυφος κρατήρας από την Κοζάνη). Καραμήτρου-Μεντεσιδή 1999, 225, αρ. 185, εικ. 111 και σχέδ. 16, σελ. 228, αρ. 178, εικ. 46 και σχέδ. 1 (Εράτυνα Κοζάνης, δυο κρατήρες με ανάγλυφη διακόσμηση). Αδάμ-Βελένη 1997, 142-143, πίν. 114β (Πέτρες Φλώρινας, κρατήρας με ανάγλυφη διακόσμηση). Οι ανάγλυφοι κρατήρες φαίνεται πως ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένοι και στην περιοχή της Αδριατικής. Βλ. Brusici 1999, 61 κ. εξ., κυρίως εικ. 1-5.

AT15) και δυο υπερμεγέθεις σκύφοι (AT13, AT16).

Από αυτά αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια τα έντεκα (**ΕΙΚ. 67**): επτά στο εργαστήριο του Βίωνος, τρία στο εργαστήριο Α και ένα στο εργαστήριο του Μονογράμματος Μ.

Πλεονάζουν οι σκύφοι με τις έμβιες μορφές (ανθρώπινες, θεϊκές, ζώα, μυθικά όντα κ.α.) και αντικείμενα-αγγεία (ποσοστό 62%), ενώ αυτοί που φέρουν διακόσμηση με διάφορα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα αποτελούν ένα ποσοστό περί το 38% (**ΕΙΚ. 68-69**).

A. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. AT1-AT2, AT11, ΕΙΚ. 72)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. AT1-AT2)

Οι αττικοί σκύφοι με απλό κάλυκα φύλλων είναι δυο και κοσμούνται με φύλλα λωτού (AT1) και μακριά φύλλα λωτού (AT2).

Ο σκύφος **AT1**, φέρει στον κάλυκά του τέσσερα φύλλα λωτού με μια κεντρική νεύρωση και διακοσμητικά γραμμίδια στο εσωτερικό τους που εναλλάσσονται πιθανώς με λεπτούς ανερχόμενους κυματοειδείς βλαστούς. Παρόμοια φύλλα λωτού απαντάμε στα ηλειακά εργαστήρια («ιταλική σειρά»), αλλά και στο εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία. Το μέταλλο της βάσης του είναι διαμορφωμένο με τη βοήθεια δυο ομόκεντρων κύκλων. Στο κέντρο περικλείει διάφορα γραμμίδια που σχηματίζουν ένα είδος άστρου και στην περιφέρεια κοσμεύεται με ένα είδος σπειρών (guilloche). Ανάλογα μέταλλα απαντάμε σε ανάγλυφους σκύφους από την Πνύκα που χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 3^{ου}-αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ., αλλά και στο εργαστήριο των Σάρδεων. Ο πηλός και η ποιότητα του επιχρίσματος του AT1 (χαρακτηριστικά τα οποία είναι όμοια με του σκύφου AT10, ο οποίος με βεβαιότητα είναι αττικός) μας οδηγεί να τον αποδώσουμε με μικρή επιφύλαξη σε αττικό εργαστήριο.

Ο **AT2**, με το χαρακτηριστικό αττικό πηλό, φέρει στο σώμα μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με ελικοειδείς βλαστόσπειρες και στο χείλος μια χαρακτηριστική για το εργαστήριο Α διακόσμηση (πάνω σειρά από οριζόντιες σπείρες και κάτω ιωνικό κυμάτιο με τριγωνικά ωά που επιστέφεται στο πάνω μέρος με οριζόντια σειρά ανάγλυφων κουκίδων). Αν και δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο, αλλά παρόμοια στην αθηναϊκή αγορά, ως προς τη διακοσμητική του αντίληψη βρίσκεται πολύ κοντά στο εργαστήριο Α, στο οποίο και αποδίδεται.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. AT11)

Το ανάγλυφο αγγείο **AT11** μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρατήρας λόγω του σχήματός του, του μεγάλου πάχους των τοιχωμάτων του και της σχετικά μεγάλης διαμέτρου του χείλους του (0,186 μ.). Στον χαμηλό φυτικό κάλυκα του φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με φύλλα λωτού. Στην πλατιά, κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματός του, που καταλαμβάνει όλο το ύψος της κοιλιάς του αγγείου (από το χαμηλό φυτικό κάλυκα μέχρι τη διακοσμητική ζώνη του χείλους), φέρει τη γνωστή από πολλά εργαστήρια διακόσμηση με οριζόντια βλαστόσπειρα, από την οποία εκφύονται αμπελόφυλλα και

βότρυες⁴⁰⁶. Ο βλαστός είναι γραμμικός και συχνά διπλός και τριπλός, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί έναντι των φύλλων και των καρπών. Τα φύλλα αμπέλου θυμίζουν από τον τρόπο που αποδίδονται περγαμηνά, αλλά και αγγεία της Δήλου, της Κύμης και της Μιλήτου⁴⁰⁷. Η κύρια ζώνη διαχωρίζεται από το φυτικό κάλυκα με μια δευτερεύουσα από ενάλληλες αγκύλες, διακόσμηση πολύ σπάνια στα αττικά αγγεία, η οποία όμως αποτελεί τον κανόνα στην οργάνωση της διακόσμησης των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων. Σπάνιος για τα αττικά αγγεία (αλλά όχι εντελώς άγνωστος) είναι επίσης και ο οριζόντιος καταμερισμός των διακοσμητικών μερών του αγγείου. Αν και στα αττικά αγγεία συχνά οι κληματίδες συνοδεύονται από πτηνά και μικρούς έρωτες, στο αγγείο μας απουσιάζουν εντελώς τέτοιου είδους παραπληρωματικά κοσμήματα.

Το εικονογραφικό θέμα της αμπέλου είναι προσφιλέστατα στα αττικά εργαστήρια και απαντάται σε σαράντα-πέντε (45) παραδείγματα, τα περισσότερα από τα οποία αποδίδονται στα εργαστήρια Α και του Βίωνος⁴⁰⁸. Οι αθηναίοι κεραμείς γνωρίζουν τέσσερις παραλλαγές απόδοσης του συγκεκριμένου θέματος⁴⁰⁹, ωστόσο δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στην κατακόρυφα αποδοσμένη κληματίδα και στα μεμονωμένα τσαμπιά (βότρυες), που αποτελούν πιο ευπροσάρμοστους τύπους στον κατά κανόνα κατακόρυφο τρόπο διάρθρωσης διακόσμησης των αγγείων τους⁴¹⁰. Για το λόγο αυτό, η κατακόρυφα αναπτυγμένη κληματίδα απαντάται στον αττικό κεραμικό μόνο σε δυο παραδείγματα⁴¹¹, εκ των οποίων το πλησιέστερο τυπολογικά⁴¹², δεν αποδίδεται από τη Rotroff σε συγκεκριμένο εργαστήριο ή ομάδα, αλλά συγκρίνεται με αλεξανδρινά (κατασκευασμένα από φαγεντιανή) αγγεία, αλλά με μεταλλικά και γυάλινα αγγεία από τη Β. Ρωσία.

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ12, ΕΙΚ. 72)

Ο κρατήρας ΑΤ12 φέρει στο σώμα του φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με φύλλα φτέρης⁴¹³. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους μια διπλή σειρά από οριζόντιες σπείρες, που δίνουν την εντύπωση καρδιάσχημου κοσμήματος, επιστέφεται από μια απλή σειρά διπλών σπειρών. Η συγκεκριμένη διακόσμηση είναι εξαιρετικά προσφιλής στα αττικά εργαστήρια, απαντάται και στην «αττική σειρά» των Δελφών⁴¹⁴, ενώ σχετίζεται και με τις απλές ενάλληλες αγκύλες των κορινθιακών και αργείων

⁴⁰⁶ Για το συγκεκριμένο διακοσμητικό κόσμημα βλ. επίσης τα σχόλια στους σκύφους I7 (I7-I16), H7 και H67 στα αντίστοιχα κεφάλαια.

⁴⁰⁷ Πρβ. αντίστοιχα Conze 1913, 273-276, αρ. 8, πίν. 43 (Πέργαμος). Laumonier 1977, 204, αρ. 1469, πίν. 46 (εργατήριο του Μονογράμματος, σειρά XXIII). Bouzek – Jansova 1974, 26-28, αρ. MB65, εικ. 3 και 12, πίν. 9 (Κύμη, περγαμηνός ανάγλυφος σκύφος, ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Kossatz 1990, 38 και 83, αρ. M247 και M691, πίν. 14, εικ. 12 και 41 (Μίλητος).

⁴⁰⁸ Ανδρείδου 1998, 34-39.

⁴⁰⁹ Μεμονωμένα τσαμπιά (βότρυες), κατακόρυφος βλαστός αμπέλου, οριζόντια βλαστόσπειρα αμπέλου και συστρεφόμενος (κατακόρυφα και οριζόντια) βλαστός αμπέλου. Βλ. Ανδρείδου 1998, 34-39.

⁴¹⁰ Ανδρείδου 1998, 38-39.

⁴¹¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΤ11).

⁴¹² Agora XXII, 52, αρ. 69, πίν. 12 (αττικός σκύφος, 225-175 π.Χ.).

⁴¹³ Πρβ. και τον τύπο 4 των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων. Βλ. και τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (I53 και H2).

⁴¹⁴ Siebert 1978, 114, πίν. 91.2 (Δελφοί, «αττική σειρά»).

αγγείων⁴¹⁵. Μια μήτρα από την αθηναϊκή αγορά, προερχόμενη από το εργαστήριο του Βίωνος, φέρει όμοια διακόσμηση στο χείλος και στο σώμα⁴¹⁶. Την ίδια διακόσμηση στο χείλος φέρει και το μικρό θραύσμα κρατήρα (;) **ΑΤ15**. Επομένως και τα δυο αυτά αγγεία μπορούν να αποδοθούν στο εργαστήριο του Βίωνος, με πιο βέβαιο ως προς την απόδοσή του το ΑΤ12.

Γ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ3, ΕΙΚ. 72)

Δικτυωτό κόσμημα: Πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. ΑΤ3)

Ο σκύφος **ΑΤ3**, φέρει στο σώμα του δικτυωτή διακόσμηση, με τα πολύγωνα πληρωμένα με ανασηκωμένους στα πίσω πόδια τους αίαγρους. Το διακοσμητικό σχήμα να περικλείουν τα πολύγωνα διάφορα κοσμήματα (γραμμικά ή φυτικά) απαντάται σε πολλά εργαστήρια⁴¹⁷. Ωστόσο στον αττικό κεραμεικό οι αίαγροι⁴¹⁸ απαντώνται πάντοτε σε δυο στερεότυπους τύπους: στον αίαγρο που ιππεύεται από έρωτα και στη σύνθεση των αντιθετικών αίαγρων⁴¹⁹, ενώ οι περισσότεροι σκύφοι ανήκουν στο εργαστήριο Α, του Βίωνος και του Μονογράμματος Μ. Επομένως, η απόδοση στο συγκεκριμένο αγγείο των μεμονωμένων αίαγρων μέσα σε πολύγωνα, αποτελεί μοναδική περίπτωση. Επειδή ακριβές τυπολογικό παράλληλο δεν βρέθηκε σε κανένα εργαστήριο, από τη σύσταση του πηλού και λαμβάνοντας υπόψη μας τον τρόπο απόδοσης του ζώου⁴²⁰, ο σκύφος θα μπορούσε ίσως να αποδοθεί στο αττικό εργαστήριο Α.

Δ. Σκύφοι με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΤ4, ΕΙΚ. 72)

Ο **ΑΤ4**, αποδίδεται με αρκετή επιφύλαξη στα αττικά εργαστήρια, κυρίως βάση του πηλού, του επιχρίσματος και του σχήματος του. Στο σώμα του διακρίνεται διακόσμηση με ένα μακρύ πέταλο στα αριστερά και έναν ελικωτό κρατήρα (;) στα δεξιά. Ο κρατήρας αποδίδεται με παρόμοιο τρόπο σε δυο αττικά αγγεία⁴²¹. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους το πολύ χαρακτηριστικό ιωνικό κυμάτιο με τα εξαιρετικά κοντές σταγόνες, δίνει περισσότερο την εντύπωση «γλωσσωτού» κοσμήματος. Τόσο ο συνδυασμός των κοσμημάτων του ΑΤ4, όσο και η χαρακτηριστική διακόσμηση στο χείλος του δεν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στα αττικά εργαστήρια και γι' αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδοθεί πιο συγκεκριμένα, σε κάποιο από αυτά.

⁴¹⁵ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στον κορινθιακό σκύφο Κ8). Βλ. επίσης Winkes 2004, 53, αρ. RW017: 90-P-88, εικ. 17 στο CD-ROM (Κέρκυρα, σκύφος που αποδίδεται σε κορινθιακό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.).

⁴¹⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΤ12).

⁴¹⁷ Για τα κοσμήματα που μπορεί να περικλείουν τα πολύγωνα βλ. τα σχόλια στο σκύφο ΤΒ27 και τα τυπολογικά του παράλληλα στον κατάλογο.

⁴¹⁸ Για το εικονογραφικό θέμα των αίαγρων γενικά βλ. τα σχόλια στο κεφάλαιο «Μορφές ζώων» των εισηγμένων κορινθιακών σκύφων των Οινιαδών (στο σκύφο Κ9).

⁴¹⁹ Στην περίπτωση των αντιθετικών αίαγρων, μπορεί να υπάρχει κάποιο άλλο διακοσμητικό στοιχείο στο κέντρο (συνήθως κάποιο αγγείο, όπως κρατήρας ή κάνθαρος ή άλλο θέμα, όπως φυτικό ή άλλη έμβια μορφή) ή μπορεί και όχι. Ανδρείδου 1998, 39-43.

⁴²⁰ Πρβ. για παράδειγμα τους αίαγρους: Thompson 1934, 357, αρ. C23, εικ. 41 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-200 π.Χ.). Agora XXII, 57, αρ. 108, πίν. 19 (αττικό εργαστήριο Α, 225-200 π.Χ.).

⁴²¹ Βλ. Agora XXII, 58, αρ. 115, πίν. 20 (αττικό εργαστήριο, 175-150 π.Χ.). Thompson 1934, 361-363, αρ. C36, εικ. 48 (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΤ5-ΑΤ10, ΑΤ13-ΑΤ14, ΕΙΚ. 72)

Στους αττικούς σκύφους των Οινιαδών η απεικόνιση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων είναι ιδιαίτερα προσφιλής. Σε δυο περιπτώσεις έχουμε θεϊκές μορφές και Σάτυρο (ΑΤ5-ΑΤ6) και σε τρεις ειδυλλιακές συνθέσεις/σκηές με ερωτιδείς (ΑΤ7-ΑΤ8 και ΑΤ13). Ζώα απεικονίζονται σε δυο περιπτώσεις (πτηνά στον ΑΤ9 και δελφίνια στον ΑΤ14) και μυθικά όντα επίσης σε δυο (ΑΤ10 και ΑΤ14), συμπεριλαμβανομένων και των μορφών του θαλάσσιου θιάσου στο δεύτερο αγγείο. Τέλος, απεικόνιση αντικειμένων (αγγείων) απαντάμε στα ΑΤ4 και ΑΤ10.

Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΤ5-ΑΤ8)

1. Θεϊκές μορφές: Διόνυσος πάνω σε πάνθηρα και Νίκη (;) (αρ. κατ. ΑΤ5)

Ο σκύφος ΑΤ5, φέρει στο σώμα του δυο μορφές που επαναλαμβάνονται τρεις φορές. Η πρώτη είναι ένας νεαρός, γυμνός και αγένειος Διόνυσος που ιππεύει με γυναικείο τρόπο πάνθηρα που κινείται προς τα δεξιά, κρατώντας στο δεξί του χέρι σαν ακόντιο το θύρσο. Η δεύτερη μορφή είναι μια ίσως μια Νίκη με εντυπωσιακά φτερά που ακολουθεί το Διόνυσο κρατώντας στα προτεταμένα χέρια της ένα αντικείμενο που δεν σώζεται, αλλά πιθανώς ήταν στεφάνι ή ταινίες. Στην παράσταση αυτή απεικονίζεται ένα είδος θριάμβου, αφού ο Διόνυσος κραδαίνει το θύρσο σαν ακόντιο, δίνοντας την εντύπωση πως απευθύνεται σε ηττημένους αντιπάλους, ενώ ακολουθείται από Νίκη (;). Το εικονογραφικό αυτό σχήμα ίσως αποτελεί μέρος μιας σκηής Γιγαντομαχίας, στην εικονογραφική παράδοση της οποίας ανήκει ο πολεμιστής Διόνυσος με σύμμαχο το ιερό του ζώο ή απεικονίζει το θρίαμβο του θεού στην Ινδία⁴²².

Η παράσταση του έν θριάμβω Διονύσου εντάσσεται στα πολύ σπάνια θέματα του αττικού κεραμεικού (αφού απαντάται μόνο σε δυο παραδείγματα), ενώ στα υπόλοιπα κέντρα παραγωγής του ελληνιστικού κόσμου είναι εντελώς άγνωστη⁴²³, παρόλο που αποτελεί γνωστό εικονογραφικό θέμα στην ελληνική τέχνη ήδη από την κλασική περίοδο⁴²⁴. Από τα δυο αττικά αγγεία που απεικονίζουν το συγκεκριμένο θέμα, ο ιππεύων Διόνυσος συνδυάζεται στο πρώτο με Τριτωνίδα και Έρωτα που παίζει διπλό αυλό⁴²⁵ και στο δεύτερο με γυμνή γυναικεία μορφή που κινείται προς τα δεξιά κρατώντας

⁴²² Ανδρεΐδου 1998, 423.

⁴²³ Ανδρεΐδου 1998, 422-423.

⁴²⁴ Απαντάται στην αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία από τα τέλη του 5^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Metzger 1951, 136-139 (αναφέρονται μια σειρά από παραδείγματα της απεικόνισης του Διονύσου-ιππέα πάνω σε πάνθηρα στην αττική αγγειογραφία). Schauenburg 1983, 259-284, εικ. 17.34 έως και 17.39. Gasparri 1986, 461 κ. εξ., αρ. 433 και 521 (κρατήρες στο Λούβρο και στο Παρίσι) και αρ. 430 (πινάκιο στην Κοπεγχάγη, του 380 π.Χ.). Ωστόσο, γίνεται ιδιαίτερα προσφιλές και «τυποποιημένο» εικονογραφικό θέμα στην ελληνιστική περίοδο. Βλ. σχετικά Ανδρεΐδου 1998, 422-423. Οι διασημότερες απεικονίσεις του Διονύσου έν θριάμβω απαντώνται στα ψηφιδωτά δάπεδα -με πολλά παραδείγματα και σε διάφορες παραλλαγές- ακόμη και μέχρι τα αυτοκρατορικά χρόνια. Βλ. για παράδειγμα τα ψηφιδωτά από την οικία της Πέλλας και από δυο οικίες της Δήλου (οικία των Μασκών και οικία του Διονύσου). Salzmann 1982, 29 και 104-105, αρ. κατ. 96, πίν. 34 (Πέλλα, Διόνυσος με θύρσο πάνω σε πάνθηρα, 340-310 π.Χ.). Delos XXIX, 240-245, αρ. 214, πίν. 177, 182-183 (200-150 π.Χ.).

⁴²⁵ Agora XXII, 65-66, αρ. 181, πίν. 33 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, Διόνυσος-ιππέας σε πάνθηρα, μαζί

κάποιο αντικείμενο στο δεξί της χέρι⁴²⁶, ίσως στεφάνι⁴²⁷. Ωστόσο, κανένα από αυτά τα αγγεία δεν μπορεί να θεωρηθεί ακριβές τυπολογικό παράλληλο για το εν λόγω αγγείο. Το σύμπλεγμα Διονύσου-πάνθηρα είναι αρκετά κοντά -ως προς την απόδοσή του- στον πρώτο σκύφο του εργαστηρίου του Hausmann, αλλά ως προς το συνδυασμό των μορφών (Διόνυσος και Νίκη) και την απόδοση του γυμνού κορμιού της γυναικείας μορφής μπορεί ευκολότερα να παραλληλιστεί με το δεύτερο σκύφο που αποδίδεται από τη Rotroff με επιφύλαξη στο εργαστήριο A. Ο τρόπος που αποδίδεται το γυμνό κορμί της γυναικείας μορφής (δηλαδή με πολύ παρεμφερή τρόπο με έναν σκύφο της αθηναϊκής Αγοράς, στον οποίο απεικονίζεται μαζί με τον Ηρακλή⁴²⁸) αποτέλεσε το σημαντικότερο στοιχείο για την απόδοση του ΑΤ4 -με όμοια με της Rotroff επιφύλαξη- στο εργαστήριο A. Ωστόσο, η διακόσμηση του κάλυκα⁴²⁹ και κυρίως το μέταλλο της βάσης⁴³⁰ του ΑΤ5 (που λογικά θα έπρεπε να συνδράμουν στην απόδοση του σε συγκεκριμένο εργαστήριο) βρίσκουν σχεδόν ακριβή παράλληλα σε δυο αγγεία της αθηναϊκής αγοράς τα οποία δυστυχώς δεν έχουν αποδοθεί σε κανένα εργαστήριο. Όσο αναφορά στο συσχετισμό της γυμνής γυναικείας μορφής με τη Νίκη, είναι γνωστό πως η τελευταία απεικονίζεται στην αρχαία ελληνική τέχνη συνήθως πετώντας ή βαδίζοντας, συχνότερα όμως ενδεδυμένη, να συμπαρίσταται σε άλλους θεούς, να μεταφέρει σπονδικά σκεύη⁴³¹ ή να στεφανώνει (με στεφάνια και ταινίες) παιδιά ή εφήβους για τη νίκη τους σε κάποιο αγώνα⁴³².

2. Ακόλουθοι του Διονύσου: Σάτυροι (αρ. κατ. ΑΤ6)

Ο σκύφος ΑΤ6, σώζει στο σώμα του έναν γυμνό ορχούμενο σάτυρο, ο οποίος βρίσκεται σχεδόν ακριβές τυπολογικό παράλληλο στο αττικό εργαστήριο του Βίωνος. Ο Σάτυρος αποδίδεται σε κατατομή, με το κορμί του έντονα λυγισμένο προς τα πίσω, με το αριστερό του σκέλος να υψώνεται στο ύψος των γονάτων και το άλλο, ανεπαισθητα λυγισμένο, να πατά στο έδαφος, σα να ετοιμάζεται

με Τριτωνίδα και Έρωτα που παίζει διπλό αυλό: εργαστήριο του Hausmann, 200 π.Χ.).

⁴²⁶ Agora XXII, 71, αρ. 223, πίν. 43 (αθηναϊκή Αγορά, Διόνυσος-ιππέας σε πάνθηρα, μαζί με γυμνή γυναικεία μορφή που κινείται προς τα δεξιά κρατώντας κάποιο αντικείμενο στο δεξί της χέρι: εργαστήριο A (;), 225-175 π.Χ.). Ίσως να πρόκειται για στεφάνι. Για τη σχέση του Διονύσου και της λατρείας του με το στεφάνι βλ. Blech 1982, 181 κ. εξ. Για τη σχέση της Νίκης με το Διόνυσο και με τα σύμβολά του βλ. Gasparri 1986, 473-474 (κεφ. VIII, Β 10: «Dioniso e Nike») και Moustaka – Goulaki-Voutira – Grote 1992, 870 και 891 κ. εξ. (κεφ. «Nike und andere Olympische Götter» και «Nike steht vor einem Tropaion»).

⁴²⁷ Σε αυτή την περίπτωση η γυναικεία μορφή πρέπει να ερμηνευτεί ως Νίκη. Για παρόμοια αποδοσμένες Νίκες που στεφανώνουν (στην ανάγλυφη κεραμική) βλ. Kotitsa 1998, 127-131, αρ. 95, πίν. 55-56 (κάνθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία/Λαοδικαία, παρόμοια αποδοσμένη -αλλά ενδεδυμένη- Νίκη που στεφανώνει τον Ηρακλή, τελ. τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Langlotz 1932, 163, αρ. 911, πίν. 252 (ο ίδιος κάνθαρος με την προηγούμενη παραπομπή).

⁴²⁸ Agora XXII, 66, αρ. 187, πίν. 34, 74, 87 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο A (;), αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.). Για το ίδιο αγγείο βλ. επίσης Moustaka – Goulaki-Voutira – Grote 1992, 889, αρ. 561.

⁴²⁹ Για τη διακόσμηση του κάλυκα του ΑΤ4 βλ. Agora XXII, 65, αρ. 179, πίν. 33 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.).

⁴³⁰ Για τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης του ΑΤ4 βλ. Agora XXII, 45, αρ. 3, πίν. 1 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-200 π.Χ.).

⁴³¹ Για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Νίκης γενικά βλ. Moustaka – Goulaki-Voutira – Grote 1992, 850-851 και 895-904.

⁴³² Πρόκειται για εικονογραφικό σχήμα που δημιουργήθηκε στην υστεροαρχαϊκή εποχή. Για συνοπτικό κατάλογο των απεικονίσεων του βλ. Webster 1972, 166-170. Για το ίδιο θέμα βλ. επίσης και Κεφαλίδου 1996, 64-68, 100-102, 144-159 και πίν. 12 (ψηφιδωτό από το «Καλό Νερό» Λάρισα, Αρχαιολογικό Μουσείο Λάρισα).

να εκτελέσει κάποιο άλμα. Από τα τεντωμένα χέρια του το δεξί υψώνεται μπροστά και ψηλά, ενώ το αριστερό διακρίνεται πίσω, να ακουμπά σχεδόν στην ανάγλυφη γραμμή εδάφους. Είναι φανερό πως εκτελεί κάποια συγκεκριμένη χορευτική κίνηση η οποία σχετίζεται με άλμα⁴³³. Ο εικονογραφικός αυτός τύπος του «Σατύρου χορευτή που εκτελεί άλμα», εξαιτίας της χαρακτηριστικής κίνησης των ποδιών του, διαχωρίζεται από τον απλό τύπο του «Σατύρου χορευτή»⁴³⁴, στον οποίο τα σκέλη πατάνε και τα δυο στο έδαφος (σε μικρό βηματισμό). Ο πρώτος τύπος απαντάται στον αττικό κεραμικό σε δεκατρία παραδείγματα και σε ένα μόνο στην Ηφαιστεία της Λήμνου⁴³⁵. Από τα αττικά παραδείγματα, οκτώ σκύφοι αποδίδονται στο εργαστήριο του Βίωνος⁴³⁶, τέσσερις στο εργαστήριο Α⁴³⁷ και μόλις ένας στην Ομάδα 1⁴³⁸.

Ο ορχούμενος Σάτυρος που εκτελεί άλμα αποτελεί έναν γνωστό τύπο στην αττική αγγειογραφία ήδη από τα μελανόμορφα αγγεία, ενώ απαντάται και σε διάφορες άλλες κατηγορίες τέχνης, όπως τη μικροτεχνία, τη τορευτική και την ειδωλοπλαστική. Στην πλαστική παρόμοια μορφή Σατύρου απαντάμε στο βωμό του Διονύσου στην Κώ, αλλά και σε ένα χάλκινο αγαλματίδιο από το Herculaneum. Επίσης στα νεοαττικά ανάγλυφα και σε ρωμαϊκές διονυσιακές σαρκοφάγους⁴³⁹. Οι ομοιότητες όλων αυτών των μορφών υποδεικνύουν την ύπαρξη ενός κοινού προτύπου, το οποίο, σύμφωνα με την άποψη του W. Fuchs, είναι ένα πλαστικό έργο των μέσων του 4^{ου} αι. π.Χ. επηρεασμένο από την τέχνη του Σκόπα⁴⁴⁰.

3. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. AT7-AT8, AT13)

Ο AT7, φέρει στο χείλος όμοια διακόσμηση με τον AT10, ενώ οι ερωτιδείς στο σώμα του βρίσκονται πολύ κοντά ως προς την απόδοσή τους σε αυτούς του εργαστηρίου του Βίωνος. Ο ανοιχτόχρωμος πηλός του, αν και όχι συνηθισμένος, δεν είναι άγνωστος στα αττικά εργαστήρια⁴⁴¹. Σχεδόν όμοια με τον AT4 αποδίδεται και ο ερωτιδέας στο μικρό θραύσμα AT8 (εντάσσεται με επιφύλαξη στο εργαστήριο του Βίωνος).

⁴³³ Σχετικά με τον τύπο αυτό βλ. και Ανδρεΐδου 1998, 426-427, τύπος Β, πίν. 2.

⁴³⁴ Ο τύπος του «Σατύρου χορευτή» απαντάται μόνο στον αττικό κεραμικό και σε δεκατέσσερα (14) συνολικά παραδείγματα. Από αυτά οκτώ προέρχονται από το εργαστήριο Α, μόνο δυο από το εργαστήριο του Βίωνος και οι υπόλοιποι τέσσερις σκύφοι δεν στάθηκε δυνατό να αποδοθούν σε κάποιο συγκεκριμένο εργαστήριο. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 29-30 και 426, τύπος Σατύρου Α, πίν. 2.

⁴³⁵ Στο λημνιακό παράδειγμα, το οποίο αντιγράφει προφανώς τους αττικούς σκύφους, το θέμα απαντάται ελαφρώς παραλλαγμένο: ο Σάτυρος φέρει ματίδιο και άρπη στο δεξί του χέρι. Βλ. Massa 1992, 60-61, αρ. M152, πίν. 112.5 (Ηφαιστεία Λήμνου). Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης Σάτυροι απαντώνται ωστόσο και στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια, στην Ταρσό και στην Θεσσαλονίκη (βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο: AT6).

⁴³⁶ Εργαστήριο του Βίωνος: Agora XXII, 59, αρ. 124 και 128 (και το P 28618 από την ίδια μήτρα), πίν. 24 και 77, σελ. 59-60, 129, 135 και 139 (και το P 18653 από την ίδια μήτρα), πίν. 24-26 και 77. Thompson 1934, 357-359, αρ. C24, εικ. 42.

⁴³⁷ Εργαστήριο Α: Agora XXII, 58-59, αρ. 122 (και δυο ακόμη από την ίδια μήτρα: P 28536 και P 28541), πίν. 23 και 94. Thompson 1934, 357, αρ. C23, εικ. 41.

⁴³⁸ Ομάδα 1: Agora XXII, 61, αρ. 143, πίν. 26 και 94.

⁴³⁹ Ανδρεΐδου 1998, 443. Για την ιστορία του συγκεκριμένου τύπου από τα αρχαϊκά μέχρι και τα ρωμαϊκά χρόνια και τις κατηγορίες τέχνης που τον υιοθέτησαν βλ. και Amandry 1953, 91 κ. εξ.

⁴⁴⁰ Fuchs 1959, 106-107. Βλ. επίσης Ανδρεΐδου 1998, 443.

⁴⁴¹ Agora XXII, 14.

Ο υπερμεγέθης σκύφος **AT13**, φέρει κάτω από το χείλος δυο ζώνες: πάνω ιωνικό κυμάτιο και κάτω «λεπτό» αστράγαλο. Στο φυτικό κάλυκα φύλλα άκανθας (που εκφύονται μέσα από μικρά φύλλα λωτού) εναλλάσσονται με μακριά γλωσσοειδή πέταλα (που εκφύονται μέσα από μικρές άκανθες). Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με παραπληρωματικά κοσμήματα: στεφάνια (τα οποία περικλείουν αστεροειδή άνθη) που εναλλάσσονται με ερωτιδεείς. Ο τρόπος που αποδίδονται τα στεφάνια, ο συνδυασμός τους με τους ερωτιδεείς, αλλά και το σχήμα και ο πηλός, μας οδηγούν στην απόδοση του συγκεκριμένου αγγείου στο αττικό εργαστήριο του Μονογράμματος Μ (όπου απαντάμε και το πλησιέστερο τυπολογικό του παράλληλο). Παρόμοια στεφάνια βρίσκουμε ωστόσο και στο εργαστήριο του Βίωνος, ενώ η διακόσμηση του κάλυκα είναι ουσιαστικά «πρωτοφανής» για τα αττικά εργαστήρια.

II. Μορφές ζώνων και μυθικά όντα (αρ. κατ. AT9-AT10, AT14)

Το μικρό θραύσμα **AT9**, φέρει κοντά στο χείλος του τα χαρακτηριστικά πουλιά του εργαστηρίου του Βίωνος, τα οποία ωστόσο απαντώνται ενίοτε και στα κορινθιακά και αργεία εργαστήρια⁴⁴². Αποδίδεται με βάση τον πηλό του, αλλά και το επίχρισμά του (που βρίσκεται πολύ κοντά στα αττικά αγγεία AT4 και AT6) στο εν λόγω αττικό εργαστήριο.

Ο σκύφος **AT10**, φέρει στη διακόσμηση του χείλους ανθέμια που εναλλάσσονται με δελφίνια (πάνω) και μικρά ροδακοειδή άνθη με κύκνους ή πάπιες (κάτω), μια διακόσμηση περισσότερο χαρακτηριστική του αττικού εργαστηρίου Α⁴⁴³. Η κάτω ζώνη επαναλαμβάνεται μεμονωμένη και στο θραύσμα AT4 (χωρίς να προέρχεται όμως κανένα από τα δυο κοσμήματα από την ίδια σφραγίδα). Στο σώμα κυριαρχούν αντρωποί γρύπες, εκατέρωθεν ενός μεγάλου ελικωτού κρατήρα, ο οποίος δεν βρίσκεται ακριβές τυπολογικό παράλληλο στα αττικά εργαστήρια. Ωστόσο, η μορφή του γρύπα ως προς την απόδοσή της είναι πανομοιότυπη με τις αντίστοιχες του εργαστηρίου του Βίωνος⁴⁴⁴. Εξάλλου γρύπες στην αθηναϊκή αγορά απαντώνται μόνο στο συγκεκριμένο εργαστήριο⁴⁴⁵. Τα πτηνά που πετάνε ψηλά στο πεδίο προέρχονται από διαφορετική σφραγίδα από αυτή του σκύφου AT4.

Ο κρατήρας **AT14**⁴⁴⁶, κοσμεύεται με θαλάσσιο θίασο: μια γυναικεία μορφή (Νηρηίδα) επάνω σε θαλάσσιο τέρας με αλογόμορφη κεφαλή (ιππόκαμπο), εναλλάσσεται δυο φορές με ισάριθμα

⁴⁴² Βλ. Edwards 1986, 390, 397-398 και εικ. 1 στη σελ. 397 (σχεδιαστική απόδοση και σύγκριση πτηνών των αττικών, αργείων και κορινθιακών εργαστηρίων). Τα πουλιά αυτά ανέλυσε πολύ πρόσφατα πρόσφατα η S. Rotroff (Rotroff 2011), αναδεικνύοντας τη σχέση τους με τα αργεία εργαστήρια (βασισμένη σε ένα σκύφο από την αθηναϊκή Αγορά με όμοια διακόσμηση, ο οποίος φέρει στο σώμα του την επιγραφή «ΑΡΓΕΙΟΣ»).

⁴⁴³ Η διακόσμηση του χείλους δεν είναι καθοριστικής σημασίας για την απόδοση του σκύφου, δεδομένου ότι, όπως σημειώνει η Rotroff, ορισμένες φορές υπάρχει ομοιότητα τόσο της διακόσμησης του χείλους όσο και των μεταλλίων της βάσης μεταξύ των εργαστηρίων του Βίωνος και του εργαστηρίου Α. Αγορά XXII, 17.

⁴⁴⁴ Ωστόσο, παρόμοια αγγεία βρίσκουμε και στη Μακεδονία. Βλ. Φάκλαρης 1990, 236, αρ. ΒΑΠ 52, πίν. 94 ε (Βεργίνα, ανάγλυφος σκύφος με διακόσμηση ελικωτών κρατήρων στο σώμα του, μέσα 2^{ου}-α΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁴⁴⁵ Κανένας από τους γρύπες της αθηναϊκής Αγοράς δεν προέρχεται από την ίδια σφραγίδα με αυτόν του AT10.

⁴⁴⁶ Χαρακτηρίζεται κρατήρας εξαιτίας τόσο της μεγάλης διαμέτρου του, αλλά κυρίως του πάχους των

δελφίνια. Το θέμα των Νηρηίδων πάνω σε Ιππόκαμπους, Κήτη ή δελφίνια είναι γνωστό ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ. Ενίοτε μάλιστα οι μορφές αυτές φέρουν και όπλα, αποδίδοντας έτσι την γνωστή από την Ιλιάδα (XVIII, 35) σκηνή της μεταφοράς των όπλων του Αχιλλέα⁴⁴⁷. Ο συγκεκριμένος κρατήρας δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο σε κανένα από τα εργαστήρια του ελληνοιστικού κόσμου, ενώ απεικονίζει ένα θέμα πολύ σπάνιο για τον αττικό κεραμικό. Απαντάται μόνο σε δυο μικρά θραύσματα του εργαστηρίου Α που ελάχιστα μοιάζουν με το ΑΤ14, τόσο στην παράταξη των μορφών όσο και στον τρόπο απόδοσής τους. Στο πρώτο θραύσμα⁴⁴⁸ τα δελφίνια συνδυάζονται με Σκύλλα που εναλλάσσεται με αλογοκέφαλο θαλάσσιο τέρας (τα δελφίνια κολυμπούν ψηλά στο πεδίο) και στο δεύτερο⁴⁴⁹ αλογοκέφαλο θαλάσσιο τέρας εναλλάσσεται με δελφίνια. Επομένως, ο ΑΤ14 αποδίδεται με επιφύλαξη στο αττικό εργαστήριο Α.

Η απεικόνιση των δελφινιών μέσα σε θαλάσσιο περιβάλλον στους ανάγλυφους ελληνοιστικούς σκύφους είναι σχετικά σπάνια, αφού απαντάται μόνο σε εννέα (9) παραδείγματα⁴⁵⁰. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, συνοδεύονται και από άλλα θαλάσσια όντα (Νηρηίδες, Ιππόκαμπους, Σκύλλα και άλλα θαλάσσια τέρατα, Έρωτες που ιππεύουν δελφίνια, ψάρια κ.λπ.) και δεν παίζουν απλό διακοσμητικό ρόλο, αλλά αποκτούν ένα διαφορετικό (αλλά όχι διονυσιακό) συμβολισμό⁴⁵¹. Παρόμοιες παραστάσεις «θαλάσσιων θιάσων» απαντώνται κυρίως ως εμβλήματα φιαλών σε κεντρικά, αλλά και σε επαρχιακά εργαστήρια⁴⁵², ενώ αποτελούν συνηθισμένο θέμα σε απουλικά⁴⁵³, καλενικά⁴⁵⁴ και περγαμηνά αγγεία

τοιχωμάτων και του τρόπου που έχει αποκολληθεί το κάτω μέρος του σώματος-βάσης.

⁴⁴⁷ Για τους θαλάσσιους θιάσους γενικά και για τους Τρίτωνες βλ. Lattimore 1976, 56 κ. εξ. Kotitsa 1998, 95 και 105. Για τις Νηρηίδες βλ. Barringer 1995, 17 κ. εξ. και 141 κ. εξ. Για τη σχέση Νηρηίδων-Διονύσου βλ. Kotitsa 1998, 94-95 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία). Για την απόδοση του συγκεκριμένου εικονογραφικού σχήματος (που ανάγεται στην αγγειογραφία του 5^{ου} αι. π.Χ.) στην ανάγλυφη κεραμική βλ. Παππά 1996, 245-248 και 416, αρ. κατ. 433, πίν. 115 (Μινώα Αμοργού, κρατήρας εφεσιακού-ιονικού εργαστηρίου), όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Για την απόδοση του θέματος σε όλες τις μορφές τέχνης βλ. και Icard-Gianolio – Szabados 1992, 785-824 (για παρόμοια αποδοσμένο ιππόκαμπο βλ. κυρίως τους αρ. κατ. 25, 29, 37, 66, 343 και 461).

⁴⁴⁸ Agora XXII, 66, αρ. 184, πίν. 34 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.).

⁴⁴⁹ Agora XXII, 66, αρ. 185, πίν. 34 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Για πολύ παρόμοια μορφή, από ένα σκύφο της Ρόδου (Σκύλα που ιππεύει θαλάσσιο τέρας) βλ. Greifenhagen 1963, 61, αρ. Louvre CA 2320 (from Amnisos), εικ. 57-58.

⁴⁵⁰ Τα παραδείγματα αυτά προέρχονται: δυο από τον αττικό Κεραμικό (Agora XXII, αρ. 184-185), τρία από την Πέργαμο, δυο από τα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια, ένα από την Ήλιδα και ένα από τη Βοιωτία. Στο ηλειακό παράδειγμα τα δελφίνια κοσμούν μια στενή ζώνη γύρω από το μέταλλο της βάσης. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 62 και 537.

⁴⁵¹ Όταν συνδυάζονται με πλοία, κατά την Ανδρεΐδου (1998, 487), ενδεχομένως έχουμε την προσπάθεια απεικόνισης μιας ρεαλιστικής σκηνής.

⁴⁵² Πρβ. για παράδειγμα την ανάγλυφη παράσταση Τρίτωνα από τη Δωδώνη (Γραβάνη 1988-1989, 95, πίν. 1β).

⁴⁵³ Πρβ. το παραπλήσιο μέταλλο (Νηρηίδα που ιππεύει Ιππόκαμπο) πάνω σε υστεροκλασικό (περί το 350 π.Χ.) απουλικό ασκό τύπου guttus. Kotitsa 1998, 94-95, αρ. 73, πίν. 40. Για την απεικόνιση των δελφινιών στην αρχαία ελληνική τέχνη βλ. Rabinovitch 1947, 7 κ. εξ. και κυρίως 24-55 (απεικόνισή τους στα νομίσματα της Κορίνθου, Τάραντα, Ιασού, Μύθιμνας κ.α. πόλεων). Stebbins 1929, 17 κ. εξ.

⁴⁵⁴ Για ανάγλυφες παραστάσεις Τρίτωνα με Νηρηίδα βλ. Pagenstecher 1909, 42, εικ. 18 (σε επίθετο έμβλημα καλενικής φιάλης). Kotitsa 1998, 104-105, αρ. 82, πίν. 47 (έμβλημα σε κελενική φιάλη, Τρίτωνας που ιππεύει από γυναικεία μορφή, περί το 250 π.Χ.).

με επίθετη διακόσμηση⁴⁵⁵. Το θέμα απαντάται ακόμη σε αετώματα και ζωφόρους Ναών και μνημείων των κυκλαδίτικων νησιών και της Περγάμου⁴⁵⁶, αλλά και στα νεοαττικά ανάγλυφα⁴⁵⁷.

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. ΑΤ4 και ΑΤ10, ΕΙΚ. 72)

Αν και το θέμα του καλυκωτού κρατήρα αποτελεί το κατ' εξοχήν σχήμα αγγείου στην εικονογράφηση του αττικού κεραμικού και γενικά του αττικού κύκλου⁴⁵⁸, τα δυο αγγεία που απεικονίζονται στους αττικούς σκύφους των Ονιαδών (ΑΤ4 και ΑΤ10), εντάσσονται στο σχήμα του ελικωτού κρατήρα. Το αγγείο και στις δυο περιπτώσεις αποδίδεται με μεγάλες ελικωτές λαβές που ξεπερνούν το ύψος του χείλους του αγγείου, με σχετικά ψηλό λαιμό, ραβδωτό σώμα και στην περίπτωση του ΑΤ10 με ψηλή βαθμιδωτή βάση. Το συγκεκριμένο σχήμα αγγείου, αν και είναι γνωστό ήδη από την κεραμική και στην μεταλλοτεχνία⁴⁵⁹ της αρχαϊκής περιόδου, γίνεται ιδιαίτερα αγαπητό τον 4^ο αι. π.Χ. και παραμένει έτσι μέχρι και τα ελληνιστικά χρόνια. Ωστόσο, κατά μια άποψη, οι ελικωτοί κρατήρες στα ύστερα κλασικά και ελληνιστικά χρόνια κατασκευάζονται μόνο σε μέταλλο⁴⁶⁰ και από αυτά τα πολύτιμα αγγεία αντιγράφονται ως εικονογραφικό θέμα από τους τεχνίτες της ανάγλυφης κεραμικής⁴⁶¹. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως, λόγω του μικρού και ευέλικτου μεγέθους τους, τα αγγεία ως μεμονωμένα παραπληρωματικά κοσμήματα (ή σε συνδυασμό και με άλλα διονυσιακά και μη κοσμήματα), απαντώνται όχι μόνο στο σώμα των ανάγλυφων αγγείων, αλλά ενίοτε και στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και στο μέταλλο της βάσης τους⁴⁶².

ΣΤ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. ΑΤ15, ΕΙΚ. 70-71 και 73)

Στη διακόσμηση της ζώνης του χείλους των αττικών σκύφων απαντώνται: σε τέσσερις περιπτώσεις ιωνικό κυμάτιο (ΑΤ2, ΑΤ4, ΑΤ13 και ΑΤ11), σε δυο διπλές σπείρες (ΑΤ12, ΑΤ15) και σε δυο πάπιες ή κύκνοι που εναλλάσσονται με ρόδακες (ΑΤ4 και ΑΤ10). Από αυτά τα κοσμήματα, μόνο το πρώτο (ιωνικό κυμάτιο) δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «τυπικό» ή αποκλειστικό των αττικών εργαστηρίων, δεδομένου ότι απαντάται σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής του ελληνιστικού κόσμου.

⁴⁵⁵ Πρβ. τον υπόκαμπο στα περγαμηνά αγγεία με επίθετη διακόσμηση: Hübner 1993, 89 και υποσημ 63, 151-152, αρ. 171, εικ. 31 και πίν. 35 (παράσταση θαλάσσιου θιάσου). Bruneau 1991, 632, αρ. 55 (50), εικ. 55. Schäfer 1968, αρ. E60, πίν. 33.

⁴⁵⁶ Βλ. Παππά 1996, 247-248, υποσημ. 1 (αέτωμα του Ναού του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης στην Τήνο), 2 (ζωφόρος του Μνημείου των Ταύρων στη Δήλο) και 3 (θραύσματα ζωφόρων από το θέατρο της Περγάμου), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

⁴⁵⁷ Βλ. Fuchs 1959, 160-164, πίν. 30-32.

⁴⁵⁸ Ανδρεΐδου 1998, 487.

⁴⁵⁹ Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 489. Πρβ. τον κρατήρα του Κλειτία και Εργότιμου βλ. Simon –Hirmer 1976, 22, πίν. 52-53. Επίσης τον χάλκινο κρατήρα Vix: Joffroy 1977, 148-151, εικ I-VI.

⁴⁶⁰ Barr-Sharrar 1982, 133-134.

⁴⁶¹ Ανδρεΐδου 1998, 489.

⁴⁶² Ανδρεΐδου 1998, 487.

Z. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. ΑΤ16, βλ. ΕΙΚ. 74)

Από τα δεκαέξι (16) εισηγμένα αττικά αγγεία των Οινιαδών μόλις τέσσερα σώζουν το μετάλλιο της βάσης τους⁴⁶³. Ο υπερμεγέθης σκύφος (:) ΑΤ16 με το πρωτότυπο μετάλλιο, ως διακοσμητική αντίληψη, προσεγγίζει αρκετά αυτή του αττικού εργαστηρίου Α. Για το λόγο αυτό, συνυπολογίζοντας το σχήμα, τον πηλό και το χαρακτηριστικό χρώμα και την υφή του επιχρίσματος του, αποδίδεται με αρκετή επιφύλαξη στα αττικά εργαστήρια. Ωστόσο παρόμοια μετάλλια απαντώνται στην Ηλεία και σε πολλές πόλεις της Μακεδονίας⁴⁶⁴.

⁴⁶³ Τα μετάλλια των ΑΤ1, ΑΤ3 και ΑΤ4 σχολιάστηκαν παραπάνω στο κείμενο.

⁴⁶⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΤ16).

A2. Κορινθιακά

Εισαγωγή: Για τους ανάγλυφους σκύφους της Κορίνθου έχει δοθεί μέχρι σήμερα μια πολύ καλή εικόνα χάρη στις δημοσιεύσεις των G.R. Edwards (1975)⁴⁶⁵, του Siebert (1978)⁴⁶⁶, του C.M. Edwards (1981 και 1986)⁴⁶⁷ και της Romano (1994)⁴⁶⁸.

Η κορινθιακή ανάγλυφη κεραμική άρχισε να παράγεται σχεδόν ταυτόχρονα με την Αττική, από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ. και αποδεικνύεται με την εύρεση μικρού αριθμού μητρών, αλλά και σφραγίδων⁴⁶⁹. Ωστόσο οι κορινθιακοί σκύφοι δεν είναι πολλοί σε αριθμό, ούτε ιδιαίτερα καλής ποιότητας, ενώ φαίνεται πως η Κόρινθος για να καλύψει τις ανάγκες της, εισήγαγε μέσω του υπερδραστήριου λιμανιού της ανάγλυφα αγγεία από διάφορες περιοχές της λοιπής Ελλάδας και της Μεσογείου, κυρίως από τα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια⁴⁷⁰ και το Άργος⁴⁷¹, αλλά ενδεχομένως και από άλλα πελοποννησιακά εργαστήρια⁴⁷², ενώ ο αττικός κεραμικός και στην παρούσα περίπτωση - όπως είναι γνωστό και από άλλες περιοχές- «περισσότερο επηρεάζει παρά εξάγει»⁴⁷³. Αν και η τοπική παραγωγή της πόλης έπαυσε με την καταστροφή της από τον Μόμμιο το 146 π.Χ., η δημοσίευση της Romano, απέδειξε πως οι εισαγωγές μετά από τη συγκεκριμένη χρονολογία (και μάλιστα κυρίως από τα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια) συνεχίστηκαν μέχρι και τα μέσα περίπου του 1^{ου} προχριστιανικού αιώνα (44 π.Χ.)⁴⁷⁴.

Τα κορινθιακά εργαστήρια, επηρεάστηκαν βαθιά από τα αργεία και τα αττικά και άσκησαν επίδραση στις γειτονικές πόλεις (Σικυώνα, Νεμέα, Ίσθμια, Κεχριές⁴⁷⁵), καθώς και στην υπόλοιπη βόρεια ακτή της Πελοποννήσου, πιθανότατα μέχρι και την Αχαΐα. Αυτή η επίδραση μέχρι σήμερα δεν έχει εκτιμηθεί⁴⁷⁶.

Αν και οι κορίνθιοι κεραμείς δεν συνηθίζουν να υπογράφουν τα αγγεία τους, ορισμένοι σκύφοι φέρουν στο σώμα τους αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές⁴⁷⁷, οι οποίες ωστόσο δεν έχουν

⁴⁶⁵ Corinth VII, iii, 151-187.

⁴⁶⁶ Siebert 1978, 69-77, 81, πίν. 44-46.

⁴⁶⁷ Edwards 1981, 189 κ. εξ., 198-199, πίν. 45-46. Edwards 1986, 389-419.

⁴⁶⁸ Romano 1994, 57-104.

⁴⁶⁹ Corinth XII, 33, αρ. 2851-2851, πίν. 135 (δυο σφραγίδες).

⁴⁷⁰ Edwards 1981, 198-199, 203-205 (fabric C: πιθανώς προϊόντα εφesiaκής-ιονικής προέλευσης). Βλ. και Romano 1994, 58-104.

⁴⁷¹ Edwards 1981, 194, 201-202, 205. Edwards 1986, 402 κ.εξ.

⁴⁷² Όπως για παράδειγμα της Σικυώνας. Edwards 1981, 192.

⁴⁷³ Ανδρεΐδου 1998, 111. Βλ. και Edwards 1981, 199-200.

⁴⁷⁴ Romano 1994, 58-104. Κατά τον Edwards (1986, 409) ο σημαντικός αριθμός εφesiaκών-ιονικών σκύφων που βρέθηκε στην Κόρινθο, μπορεί να οφείλεται στη μερική κατοίκηση της πόλης (αντίθετα με όσα μας αναφέρει η γραπτή παράδοση) μετά την καταστροφή της το 146 π.Χ. και πριν από την ίδρυση της ρωμαϊκής αποικίας το 44 π.Χ. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζει και η Κασσώπη. Βλ. Γραβάνη 1996, 270-272. Γραβάνη 2000, 488-489.

⁴⁷⁵ Για τους ανάγλυφους σκύφους από τις Κεχριές βλ. Adamscheck 1979, 13-17. Για την ανάγλυφη κεραμική παραγωγή των υπόλοιπων θέσεων οι γνώσεις μας είναι μηδαμινές.

⁴⁷⁶ Rogl 2008, 41.

⁴⁷⁷ Για τις αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές των κορινθιακών εργαστηρίων (κυρίως του Πρωτόμαχου, πριν από τα μέσα του 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.) βλ. Rogl 2001 δ: σελ. 142: Π[...] (εργαστήριο ΠΠ), σελ. 143: ΠΠ[...] (εργαστήριο του ΠΠωΤΟΜΑΧΟΥ), σελ. 146: ..]Α[... ..]ΑΤ[... ..]ΑΤω[...]ΟΥ, ...]Δ[... ..

συμβάλει στην αναγνώριση κάποιου επώνυμου κεραμέα, με μια μόνο πιθανή εξαίρεση, τον Πρωτόμαχο. Ο G.R. Edwards απέφυγε να ταξινομήσει το 1975 τους σκύφους της Κορίνθου σε εργαστήρια, επειδή δεν είχε ικανό αριθμό αγγείων στη διάθεσή του⁴⁷⁸. Η ταξινόμηση αυτή έγινε το 1981 και 1986 από τον C.M. Edwards⁴⁷⁹. Από τις δημοσιεύσεις του τελευταίου δεν είναι απολύτως σαφές, αν θεωρεί πως έχει να κάνει με **δύο εργαστήρια**, δηλαδή αυτό με τις μετωπικές Νίκες⁴⁸⁰ και του «αποθέτη»⁴⁸¹, στο οποίο συμπεριλαμβάνει και τα εργαστήρια με τις «μάσκες»⁴⁸², το αργείο-κορινθιακό του Μονογράμματος⁴⁸³ και του Πρωτόμαχου⁴⁸⁴) ή με **πέντε** διαφορετικά και αντίστοιχα **εργαστήρια**. Ορισμένοι μεταγενέστεροι μελετητές κάνουν λόγο για δυο και άλλοι για πέντε εργαστήρια. Επιπλέον, πρόσφατα παρουσιάστηκαν από τους Λουσούς και ορισμένα εισηγμένα κορινθιακά αγγεία, τα οποία ομαδοποιήθηκαν με βάση ένα θραύσμα που φέρει την υπογραφή KEP (Κέρδων;)⁴⁸⁵. Με την ομάδα ή το εργαστήριο αυτό, ίσως και να σχετίζεται το μικρό θραύσμα K5.

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Το σχήμα των κορινθιακών σκύφων είναι ανάλογο με αυτό των αττικών, με το τροχήλατο χείλος να ανοίγει ελαφρά προς τα έξω (πρβ. τα K4-K6, K9, K11 και K26 στην **EIK. 75**). Τα ίδιο ισχύει και για τη διάρθρωση της διακόσμησης τους, καθώς η Κόρινθος ανήκει σαφώς στον αττικό κύκλο επιρροής⁴⁸⁶. Οι κορίνθιοι κεραμείς προτιμούν τη διακόσμηση με μορφές, ενώ αντιγράφουν εικονογραφικά θέματα από τα αντίστοιχα αττικά και αργεία προϊόντα⁴⁸⁷. Σχεδόν εξίσου προσφιλής είναι και η διακόσμηση με τα μακριά πέταλα, η οποία φαίνεται

...]ΔΙ[...], σελ. 147: ...]ΚΡΑΤΙΟ[... (του α' μισού του 2^{ου} αι. π.Χ.), ...]ΟΔΙ[...], σελ. 148: ...]ΟΥ, ...]ΠΑ[...], ...]Ρ[...], ...]Ρ-ωΤΟΜ[...], ...]ΤΟ[... και σελ. 149: ...]ΧΟΥ.

⁴⁷⁸ Βλ. Corinth VII, iii, 151 κ. εξ., αρ. κατ. 780-942, πίν. 36-38 και 65-83.

⁴⁷⁹ Edwards 1981, 189 κ. εξ. Edwards 1986, 389 κ. εξ.

⁴⁸⁰ Edwards 1981, 195-198 και 204 (fabric E). Edwards 1986, 405-406. Το συγκεκριμένο εργαστήριο, που παράγει κυρίως σκύφους με φυλλοφολιωτή διακόσμηση και έμβιες μορφές, έχει χαρακτηριστικό θεματολόγιο που δεν απαντάται στο εργαστήριο του αποθέτη. Μεταξύ των αγαπημένων του κοσμημάτων είναι οι μετωπικές Νίκες με τα ανοιχτά φτερά, οι ενάλληλες αγκύλες στο χείλος και οι επταπέταλοι ρόδακες στο μετάλλιο της βάσης.

⁴⁸¹ Edwards 1981, 194-195 και 203-204 (fabrics C και D). Edwards 1986, 390 κ.εξ. και κυρίως 405 (αποδίδει τα fabrics C και D στο εργαστήριο του αποθέτη). Η λειτουργία του εργαστηρίου αυτού χρονολογείται γενικά στην περίοδο 225-165 π.Χ.

⁴⁸² Edwards 1986, 404-405. Πρόκειται για το εργαστήριο (ή τη σειρά) που κατασκευάζει μεγάλους κρατήρες με διακόσμηση μακριών και σχετικά έντονα ανάγλυφων ροπαλόσχημων πετάλων στο σώμα που φέρουν μασκόμορφα πλαστικά υποστηρίγματα στη βάση τους.

⁴⁸³ Το κορινθιακό εργαστήριο του Μονογράμματος είναι έντονα επηρεασμένο από ένα υποκατάστημα του γνωστού ομώνυμου αργείου εργαστηρίου που πιθανότατα υπήρχε στην πόλη της Κορίνθου, αφού κοσμήματα (σφραγίδες) του πρώτου χρησιμοποιούνται πάνω σε σκύφους κορινθιακής κατασκευής. Edwards 1981, 194, 201-202 (fabric B). Edwards 1986, 402 κ. εξ. Siebert 1978, 77-80. Rogl 2001 γ, 76. Η παραγωγή του στην Κόρινθο χρονολογείται κυρίως στο α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.

⁴⁸⁴ Edwards 1981, 190-193, 200-201 (fabric A). Edwards 1986, 407. Το εργαστήριο αυτό κατασκευάζει κυρίως σκύφους με μακριά πέταλα και χρονολογείται περί το 146 π.Χ. Το συγκεκριμένο όνομα το βρίσκουμε σε ανάγλυφα αγγεία της Κορίνθου (ΠΡ), αλλά και της Ήλιδας (ΠΡωΤΟΜΑΧΟΥ) και γι' αυτό το λόγο έχουν εκφραστεί διάφορες σκέψεις για τη πιθανή σχέση των δυο εργαστηρίων. Βλ. Siebert 1978, 191-202. Rogl 1996, 137-144. Rogl 2001 δ, 143, υποσημ. 17. Rogl 2001 γ, 76.

⁴⁸⁵ Rogl 2008, 43, αρ. κατ. 31-35, πίν. 4, 26, 30-31. Η υπογραφή Κέρδων, σύμφωνα με τη Rogl (2005, 315-319), δεν έχει καμιά σχέση με την αντίστοιχη υπογραφή των Σάρδεων: Rotroff – Oliver 2003, 94 και 203, πίν. 123 B.

⁴⁸⁶ Ανδρεΐδου 1998, 110.

⁴⁸⁷ Agora XXII, 43. Edwards 1986, 396, 403. Η συμβολή των κορίνθιων κεραμέων στη διεύρυνση του εικονογραφικού ρεπερτορίου της ανάγλυφης κεραμικής είναι πολύ μικρή. Ανδρεΐδου 1998, 111.

πως εφευρέθηκε στον κορινθιακό κεραμεικό⁴⁸⁸, γύρω στα τέλη του α΄ μισού του 2^{ου} αι. π.Χ. και γρήγορα εξαπλώθηκε σε όλα τα υπόλοιπα κέντρα παραγωγής του ελληνιστικού κόσμου⁴⁸⁹. Εκτός από ημισφαιρικούς άωτους σκύφους οι κορίνθιοι κατασκευάζουν και άλλα αγγεία με ανάγλυφη διακόσμηση (κάνθαρους, κρατήρες και κρατηρίσκους) με τη μικτή τεχνική. Κάποια από αυτά τα αγγεία, όπως και ορισμένους σκύφους, κοσμούν με πλαστικά υποστηρίγματα (επίθετα όστρεα ή προσωπεία) στη βάση τους. Η διακόσμηση στα κορινθιακά αγγεία αναπτύσσεται ενιαία (κατακόρυφα) και καλύπτει τα ¾ του ύψους τους.

Η διάκριση της κορινθιακής παραγωγής είναι εύκολη, δεδομένου ότι ο κορινθιακός πηλός είναι πολύ χαρακτηριστικός. Στους σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες το χρώμα του πηλού είναι σχεδόν πάντοτε από υπόλευκο έως ανοιχτό καστανό και περιέχει κυρίως καφετί, ανοιχτόχρωμες προσμειξείς (βλ. ομάδα 9 στην ΕΙΚ. 76). Το επίχρισμά του σε αυτή την περίπτωση -και κυρίως όταν είναι ομοιόχρωμο- απολεπίζεται πολύ εύκολα. Ωστόσο υπάρχει και μια ομάδα κορινθιακών σκύφων κατασκευασμένων με σκληρότερο, ροδόχρωμο πηλό, που έχει την ιδιότητα να διατηρεί το μελανό πολύ συχνά επίχρισμά του⁴⁹⁰. Δείγματα αυτού του πηλού βλέπουμε στο σκύφο K11. Τέλος, για τον πηλό των αγγείων K26-K31 (ομάδα 20 στην ΕΙΚ. 76) του κορινθιακού-αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος (:) γίνεται ιδιαίτερος λόγος στο εν λόγω υποκεφάλαιο.

Οι εισηγμένοι κορινθιακοί σκύφοι στους Οινιάδες

Από τα τριάντα-ένα (31) κορινθιακά αγγεία τα είκοσι-τρία (23) είναι σκύφοι (βλ. ΕΙΚ. 77). Από τα υπόλοιπα οκτώ αγγεία τα **K14**, **K20** και **K22** είναι με βεβαιότητα κρατήρες με ανάγλυφα υποστηρίγματα. Σε κρατήρες πρέπει να ανήκουν επίσης τα **K20-K22** και **K26** (λαμβάνοντας υπόψη το πάχος των τοιχωμάτων τους), αλλά και ο **K26** (εξαιτίας του μεγέθους του). Τα ανάγλυφα προσωπεία (επίθετα υποστηρίγματα βάσεων) K15-K18, εξαιτίας του μεγέθους τους, πρέπει να ανήκουν σε σκύφους κανονικού μεγέθους⁴⁹¹.

Τα περισσότερα από αυτά (**K1**, **K4-K8**, **K10**, **K12-K13** και **K24-K25**) ανήκουν στο εργαστήριο του «αποθέτη», το οποίο χρονολογείται στην περίοδο από το 225-165 π.Χ. (ΕΙΚ. 78). Επιπλέον, αν θεωρήσουμε την ομάδα των «Μασκών» (**K14-K18**, **K20-23**) ως μέρος της παραγωγής του ίδιου εργαστηρίου, τότε αποδεικνύεται πως η πλειονότητα των εισηγμένων στους Οινιάδες κορινθιακών αγγείων (19 από τους 25) προέρχεται από το συγκεκριμένο εργαστήριο. Ο **K3** είναι πολύ πιθανό να προέρχεται από το εργαστήριο με τις «μετωπικές Νίκες». Οι **K2**, **K9**, **K11**, **K19** και **K25** εντάσσονται στο κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος. Στο ίδιο εργαστήριο είναι πιθανό να ανήκουν και οι σκύφοι **K26-K31**, οι οποίοι παρουσιάζονται χωριστά στο τέλος του

⁴⁸⁸ Edwards 1986, 389. Callaghan 1982, 63-68. Edwards 1981, 205.

⁴⁸⁹ Η χρονολόγηση αυτή επιβεβαιώνεται και από τα εργαστήρια της Κασσώπης. Βλ. Γραβάνη 1996, 204-206. Γραβάνη 2000, 482-489.

⁴⁹⁰ Edwards 1981, 205.

⁴⁹¹ Συγκρινόμενα και με αυτά των K14 και K21, τα οποία ανήκουν σε κρατήρες.

παρόντος κεφαλαίου, επειδή εμφανώς αποτελούν προϊόντα όχι μόνο του ίδιου εργαστηρίου, αλλά και του ίδιου τεχνίτη και κλιβάνου.

Στα εισηγμένα στους Οινιάδες κορινθιακά αγγεία πλεονάζουν όπως είναι φυσικό και αναμενόμενο⁴⁹² αυτοί με τις έμβιες μορφές και τα αντικείμενα (βλ. **ΕΙΚ. 79**), ενώ εντυπωσιακή είναι και η παρουσία των πλαστικών υποστηριγμάτων (προσωπείων) που έχουν διασωθεί. Τρεις σκύφοι κοσμούνται με αίγαγρους, δυο φέρουν παράσταση με ερωτιδείς και δυο με θεϊκές και διάφορες άλλες μορφές. Από τα υπόλοιπα αγγεία η διακόσμηση τους με διάφορα άλλα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα δεν είναι ισομερώς κατανομημένη. Η πλειονότητα των αγγείων (11) κοσμείται με φυτικά κοσμήματα, ενώ μόνο ένας σκύφος σώζει διακόσμηση με γραμμικά (πολύγωνα).

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. K1-K6, ΕΙΚ. 84)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. K1-K4)

Οι κορινθιακοί σκύφοι με απλό κάλυκα φύλλων είναι τέσσερις και διακρίνονται σε δυο ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: σκύφοι με φύλλα άκανθας (K1-K3) και σκύφοι με φύλλα λωτού (K4).

Το διακοσμητικό θέμα των φύλλων άκανθας είναι προσφιλές στα κορινθιακά εργαστήρια. Πλησιέστερο τυπολογικό παράλληλο για το σκύφο **K1** (διακόσμηση σώματος⁴⁹³ και μετάλλιο βάσης) απαντάμε στον αποθέτη που δημοσίευσε η Romano το 1994⁴⁹⁴. Το μετάλλιο της βάσης του πιθανώς έφερε τέσσερα σταυρωτά τοποθετημένα ανθέμια, που περιβάλλονταν από μικρά φύλλα φτέρης. Η μορφή της άκανθας που διακρίνεται στον κάλυκά του **K2**, τον εντάσσει στην ομάδα του κορινθιακού-αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος (τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Ο σκύφος **K3**, επίσης από τις άκανθες του κάλυκα, αλλά και από το αποσπασματικά σωζόμενο μετάλλιο της βάσης του, θα πρέπει πιθανώς να ενταχτεί στο εργαστήριο με τις «μετωπικές Νίκες».

Τα φύλλα λωτού αποτελούν ένα κόσμημα πολύ κοινό, κυρίως στα αττικά και τα αργεία, αλλά και στα ηλειακά εργαστήρια⁴⁹⁵. Ο σκύφος **K4** (ο οποίος θα μπορούσε ενδεχομένως να ενταχθεί και στην κατηγορία των φυλλοφολιδωτών), κοσμείται στο σώμα του με σχετικά αραιά διατεταγμένα μεγάλα φύλλα λωτού με μια κάθετη κεντρική, έντονα εξεργη νεύρωση στο εσωτερικό τους⁴⁹⁶, ενώ εναλλάσσονται κοντά στο χείλος με ημισελήνους. Στο μετάλλιο της βάσης του απαντάται ένας επταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος από καρδιόσχημα φύλλα, από τον οποίο εκφύονται έξι μικρά φύλλα άκανθας. Η ζώνη του χείλους του κοσμείται με όρθιες δεξιόστροφες σπείρες. Εντάσσεται με σχετική επιφύλαξη στο κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη».

⁴⁹² Τα κοσμημένα με έμβιες μορφές ανάγλυφα αγγεία ήταν και τα ελκυστικότερα εμπορικά, αλλά και ακριβότερα. Βλ. σχετικά Siebert 1980, 68.

⁴⁹³ Για στον τύπο των φύλλων άκανθας που κοσμεί τον K1 βλ. επίσης Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 73 (τέλος 3^{ου} αι.-146 π.Χ.).

⁴⁹⁴ Romano 1994, 64, αρ. κατ. 2, πίν. 14 (Κόρινθος).

⁴⁹⁵ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 127. Τόσο πλατύ σώμα -όμοιο με του K4- παρατηρείται τόσο στους κορινθιακούς και ηλειακούς, όσο και στους σκύφους του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών.

⁴⁹⁶ Για το συγκεκριμένο πέταλο λωτού πρβ. και τον τύπο 2 των πετάλων λωτού των ηλειακών εργαστηρίων (τους σκύφους H21, H22 και H23).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. K5-K6, K19)

Τα κορινθιακά ανάγλυφα αγγεία που εντάσσονται στη συγκεκριμένη κατηγορία είναι τρία και διακρίνονται σε ισάριθμες ομάδες, ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: σκύφοι με μακριά φύλλα λωτού/*nymphaea caerulea* και άκανθας (K5), σκύφοι με μακριά φύλλα λωτού/*nymphaea caerulea* και φύλλα λωτού/*nymphaea lotus* (K6) και ανάγλυφα αγγεία με απλά φύλλα άκανθας και άκανθες που εκφύονται μέσα από *nymphaea nelumbo* (ο κρατήρας (;) K19).

Ο σκύφος **K5**, με τα μακριά φύλλα λωτού στο σώμα του (που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας και κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς), αν και αρκετά φθαρμένος, προσομοιάζει σε αντίστοιχα παραδείγματα του εργαστηρίου του «αποθέτη», αλλά αρκετά και σε έναν ανάγλυφο σκύφο των Λουσών, ο οποίος αποδόθηκε από την C. Rogl στην κορινθιακή «ομάδα ΚΕΡ». Ο **K6**, με τα επικαλυπτόμενα φαρδιά και μακριά φύλλα λωτού (που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού)⁴⁹⁷, βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο, τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς τη διακόσμηση του σώματος και της ζώνης του χείλους του, στην Κόρινθο⁴⁹⁸. Ωστόσο, η συγκεκριμένη διάρθρωση διακόσμησης, είναι γνωστή και από τα αργεία (Αγαθοκλή και Κλεαγόρα) και λακωνικά εργαστήρια⁴⁹⁹.

Τη χαρακτηριστική διακόσμηση του κρατήρα **K19** τη συναντάμε στην Κόρινθο σε σκύφους και κρατήρες που φέρουν τραγικά προσωπεία ως υποστηρίγματα στη βάση τους (όπως το K14, το οποίο θα σχολιαστεί στη συνέχεια), αλλά αυτά τα δυο αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία δεν είναι δυνατό να συνανήκουν, λόγω του πηλού⁵⁰⁰ και της διακόσμησης τους⁵⁰¹. Στο κάλυκα του K19, μεγάλα ελισσόμενα φύλλα άκανθας -τα οποία πιθανώς εναλλάσσονται με απλά φύλλα άκανθας- εκφύονται μέσα από *nymphaea nelumbo*, τα οποία στο εσωτερικό τους φέρουν διάφορα φυτικά κοσμήματα, ενώ στο κέντρο τους μέσα σε ένα μπουμπούκι, διακρίνεται εμπίεστο το γράμμα Μ (εργαστήριο του Μονογράμματος).

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. K20, ΕΙΚ. 84)

Ο κρατήρας **K20** μπορεί να ενταχθεί στην ομάδα ή εργαστήριο των «Μασκών», αν και δεν σώζονται οι μάσκες του. Στο σώμα του φέρει φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά φύλλα φτέρης με σχετικά αποστρογγυλεμένη απόληξη. Βρίσκουν ακριβή παράλληλα στην Κόρινθο, όπως και το ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες που πλαισιώνει τη κύρια διακοσμητική ζώνη του χείλους. Η τελευταία κοσμεύεται με αρκετά πρωτότυπες, οριζόντια περιελισσόμενες βλαστόσπειρες, οι οποίες, αν και είναι

⁴⁹⁷ Τα κοσμήματα αυτά φαίνεται πως έχουν χαραχθεί στη μήτρα με το χέρι.

⁴⁹⁸ Βλ. Corinth VII, iii, 185, αρ. 933, πίν. 81 (κορινθιακό εργαστήριο, 150-146 π.Χ.).

⁴⁹⁹ Παρόμοια διακόσμηση με το σώμα του σκύφου K6 (αλλά με επικαλυπτόμενα φύλλα λωτού) φέρει και ο μικρογραφικός σκύφος TA30. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στον κρατήρα K20).

⁵⁰⁰ Ο πρώτος έχει πηλό πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 7.5 YR 7/6) και ο δεύτερος ανοιχτό καστανό (very pale brown: 10 YR 7/4) και αισθητά σκληρότερο από τον πρώτο.

⁵⁰¹ Πρβ. τα πολύ διαφορετικά στα δυο αγγεία φύλλα άκανθας.

ιδιαίτερα προσφιλείς στα ιταλικά και ηπειρώτικα εργαστήρια, ωστόσο -ως διακοσμητική αντίληψη- δεν είναι εντελώς άγνωστες και στα κορινθιακά.

Γ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. K7, ΕΙΚ. 84)

Το μικρό θραύσμα **K7**, φέρει στο σώμα του τη γνωστή και από πολλά άλλα εργαστήρια απλή δικτυωτή διακόσμηση, όπου τα πολύγωνα είναι σχηματισμένα από διπλές ανάγλυφες, κατάστικτες στο εσωτερικό τους γραμμές. Αποδίδεται στα κορινθιακά εργαστήρια, κυρίως βάση του πολύ χαρακτηριστικού πηλού του και χρονολογείται πριν το 146 π.Χ.⁵⁰².

Δ. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. K21-K23, ΕΙΚ. 84)

Τα αγγεία **K19-K23** και **K14-K18** (εκ των οποίων τα K21, K14-K18 φέρουν με βεβαιότητα στη βάση τους πλαστικό υποστήριγμα με τη μορφή μάσκας), εντάσσονται στην ίδια ομάδα, την ομάδα (ή εργαστήριο) «των μασκών», που χρονολογείται περί το 146 π.Χ. Ο Siebert θεωρεί τα υποστηρίγματα σε μορφή κωμικής ή τραγικής μάσκας ως τυπικό κορινθιακό χαρακτηριστικό⁵⁰³, όμως αυτά αποτελούν χαρακτηριστικό και του αργείου εργαστηρίου⁵⁰⁴. Όμοια υποστηρίγματα απαντώνται σπάνια και σε μια σειρά άλλων, κυρίως επαρχιακών εργαστηρίων, όπου χρονολογούνται κυρίως από τα τέλη του 3^{ου} έως και τις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ.⁵⁰⁵. Πρόκειται για θραύσματα από μεγάλους κρατήρες, που φέρουν συνήθως στο σώμα τους διακόσμηση με συνεχόμενα μακριά πέταλα (με μια ανάγλυφη γραμμή ως διαχωριστικό), όπως ο κρατήρας **K21** και πιθανώς και τα μικρά θραύσματα **K22** και **K23**, αλλά και μεγάλα επίθετα στηρίγματα στη βάση τους. Το εικονογραφικό θέμα των προσωπείων δεν είναι γενικά ιδιαίτερα προσφιλείς στους κορινθιακούς σκύφους⁵⁰⁶ με εξαίρεση αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα/εργαστήριο. Το μέταλλο της βάσης του **K22** είναι σχηματισμένο με μικρό οκταπέταλο (:) ροδακάκι στο κέντρο και στην περιφέρεια με μεγάλο οκταπέταλο ρόδακα, ο οποίος σχηματίζεται με οξυκόρυφα φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με καμπυλόγραμμα φύλλα λωτού. Όμοια προσωπεία με του K22 φέρουν τα **K15-K16** και παρόμοια τα **K17-K18**.

Οι κορίνθιοι κεραμείς κατασκεύασαν πολλούς τέτοιους κρατήρες, οι οποίοι, κατά τον Edwards, αποτέλεσαν τον προάγγελο των σκύφων με μακριά πέταλα⁵⁰⁷. Τα επίθετα στηρίγματα, ιδιαίτερα προσφιλή για τη συγκεκριμένη ομάδα κρατήρων, έχουν τη μορφή ανάγλυφων κωμικών προσωπείων, συχνότατα στον τύπο του Μαίσιωνος της Νέας Κωμωδίας⁵⁰⁸ και τοποθετούνται γύρω

⁵⁰² Corinth VII, iii, 182, αρ. 917, πίν. 79 (Κορινθιακό εργαστήριο, 160-146 π.Χ.). Romano 1994, 16-17, αρ. 15, πίν. 16 (Κόρινθος, οινοχόη με ανάγλυφη διακόσμηση, κορινθιακή ομάδα του «αποθέτη» ή ανατολικό εργαστήριο (:), περί το 146 π.Χ.).

⁵⁰³ Siebert 1978, 76, 170.

⁵⁰⁴ Romano 1994, 66-67.

⁵⁰⁵ Δείγματα τους έχουμε στο εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας (Siebert 1978, 381-382, πίν. 46, αρ. Go7 και Go8, Γόρτυνα, τέλος 3ου αι. π.Χ.), αλλά ακόμα και στα ηπειρωτικά εργαστήρια (Γραβάνη 2000, 485, πίν. 233, αρ. 3, τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.).

⁵⁰⁶ Ανδρείδου 1998, 119.

⁵⁰⁷ Edwards 1986, 393.

⁵⁰⁸ Webster 1995, 30-32 (mask no 25). Για την τυπολογία των κωμικών προσωπείων, που προέρχονται από τη Νέα Κωμωδία, βλ. Webster 1995, 9-51 (masks no 1-44).

από το μέταλλο της βάσης, εκτελώντας κυρίως λειτουργικό ρόλο. Τα προσωπεία που απαντάμε στα K15-K18 και K22 αποδίδουν μια μεσόκοπη, φαλακρή ανδρική μορφή δούλου-μάγειρα, με κοντά μαλλιά («ὁ δὲ Μαΐσων θεράπων φαλακρός πυρρός ἐστίν»), που αποδίδονται σαν σκουφάκι, να περιβάλλουν το πρόσωπο καλύπτοντας το μέχρι τα αυτιά. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου είναι έντονα, με σμιχτά φρύδια, σιμή μύτη και το τεράστιο και διάπλατα ανοιχτό στόμα να κυριαρχεί. Ο συγκεκριμένος τύπος (ως επίθετο υποστήριγμα της βάσης), είναι ιδιαίτερα προσφιλής στην Κόρινθο, ενώ από την Αττική τα παραδείγματα είναι ελάχιστα. Η πρακτική αυτή της κόσμησης αγγείων κρασιού με ανάγλυφα προσωπεία, δεν είναι νέο στοιχείο που εμφανίζεται με την εμφάνιση της κατηγορίας των ανάγλυφων σκύφων, αφού ήδη από τα κλασικά χρόνια διάφορα αγγεία κρασιού - πήλινα και μετάλλινα- κοσμούνται με προσωπεία⁵⁰⁹. Πρόθεση του κεραμέα με τη χρήση αυτών είναι να αποδώσει στα αγγεία του ένα διονυσιακό ή απλά συμποσιακό χαρακτήρα⁵¹⁰.

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. K8-K11 και K24-K25, ΕΙΚ. 84)

Τα κορινθιακά αγγεία με έμβια όντα είναι έξι (οι σκύφοι K8-K11 και οι κρατήρες K24-K25). Από αυτά απλό φυτικό κάλυκα φέρουν ο σκύφος K8 και ο κρατήρας K25 (φύλλα φτέρης) και ο σκύφος K9 (κρεμαστά σχηματοποιημένα κλαδιά, εν είδη γιρλάντας). Σύνθετο φυτικό κάλυκα με άκανθες που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού φέρει ο σκύφος K10.

Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. K24-K25)

1. Σκηνές κυνηγιού (αρ. κατ. K24)

Ο κρατήρας (;) **K24**, μετά από μια ψηλή διακοσμητική ζώνη στο χείλος, με μια ενδιαφέρουσα φυτική διακόσμηση (η οποία απαντάται μόνο σε ένα δημοσιευμένο κορινθιακό αγγείο), κοσμείται στο σώμα με τη μορφή ενός μετωπικά αποδοσμένου κυνηγού (ερωτιδέα ;) που κρατά στα χέρια του ένα μακρόστενο αντικείμενο (κυνηγετική ράβδος, δόρυ ή ακόντιο)⁵¹¹. Παρόμοιες μορφές ερωτιδέων-κυνηγών είναι γνωστές από τα αττικά, εφesiaκά-ιονικά και ηπειρώτικα εργαστήρια., την Πέργαμο, τη Σαμάρεια, την Ηφαιστεια της Λήμνου, αλλά και από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών (πρβ. τον ΑΙΓ78)⁵¹².

⁵⁰⁹ Ανδρεΐδου 1998, 525. Για τη χρήση των προσωπειών σε άλλες μορφές της αρχαίας ελληνικής τέχνης (ειδωλοπλαστική, λύχνους, επίθετα σε αγγεία τύπου δυτικής κλιτύς και Gnathia, αρχιτεκτονικά μέλη, ολόγλυφα έργα, πλακίδια, ψηφιδωτά κ.α.) βλ. Ανδρεΐδου 1998, 521 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

⁵¹⁰ Ανδρεΐδου 1998, 120.

⁵¹¹ Για τους ερωτιδέες-κυνηγούς γενικά (απεικονίζονται συνήθως μαζί με πάνθηρες και λιοντάρια) βλ. Hermany – Cassimatis – Vollkommer 1986, 853 κ. εξ. (κεφ. IV F). Με κάπως παρόμοιο τρόπο με αυτόν του K24 αποδίδονται ωστόσο και οι ερωτιδέες-κωπηλάτες, οι οποίοι απαντώνται κυρίως στα ηλειακά και αττικά εργαστήρια. Βλ. αντίστοιχα Προσκυνητοπούλου 1997, 148, αρ. 55, πίν. 24 (τελ. τέτ. 3^{οο}-α΄ μισό 2^{οο} αι. π.Χ.). Agora XXII, 64, αρ. 165, 166, 407, πίν. 31, 70 και 89 (225-175 π.Χ.). Ο ερωτιδέας στην περίπτωση αυτή απεικονίζεται πάνω σε πλοίο καθιστός ή σκιφτός, να κρατάει το μακρύ κουπί διαγώνια σε σχέση με το σώμα του.

⁵¹² Βλ. επίσης και τις παρόμοιες παραστάσεις σε δυο αμφορείς με ανάγλυφη διακόσμηση: Reader 1986, 203-206, πίν. 37.1 (Hannover, με κνήγι ζώων) και 37.3 (Mainz, κνήγι λιονταριού).

2. Θεϊκές μορφές (αρ. κατ. K25)

Ο κρατήρας **K25** αποδίδεται λόγω της σύστασης του πηλού, της ποιότητας του επιχρίσματος του και ορισμένων πολύ χαρακτηριστικών του κοσμημάτων, στο κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος. Πρόκειται για ένα αγγείο που εμφανώς μιμείται τα αργεία, ωστόσο η ποιότητα και η υφή του επιχρίσματος του μόνο με ορισμένα κορινθιακά (ή και αττικά) αγγεία μπορεί να συγκριθεί. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αλεπούδες τρέχουν προς τα δεξιά, ένα κόσμημα που απαντάται μόνο στα κορινθιακά εργαστήρια, ενώ η όλη σύνθεση της κύριας ζώνης του σώματος επιστέφεται στο πάνω μέρος (κοντά στο χείλος) από σειρά οκταπέταλων ροδάκων. Οι ρόδακες αυτοί είναι γνωστοί από τα κορινθιακά, αλλά και από τα αργεία εργαστήρια. Οι δυο τύποι φτέρης του κάλυκα (ο ένας με ευθύγραμμο φυλλάριο και αποστρογγυλεμένη απόληξη και ο άλλος με λυγισμένα φυλλάρια και οξυκόρυφη απόληξη) βρίσκουν τυπολογικά παράλληλα στα αργεία εργαστήρια.

Από τη **μορφή αρ. 1**, του καθιστού Απόλλωνα που παίζει λύρα, διακρίνεται μόνο το αριστερό προτεταμένο πόδι του. Το θέμα αποδίδεται ενίοτε και μεμονωμένο στα ηλειακά, αττικά, κορινθιακά και αργεία (του Μονογράμματος) εργαστήρια. Το **σύμπλεγμα αρ. 4** εικονίζει το Δία να απάγει το Γανυμήδη, ενώ στο πλαίσιο πάνω δεξιά διακρίνεται αετός⁵¹³. Εκτός από την ανάγλυφη κεραμική (Αττική, Δελφοί, Κόρινθος, Ηφαιστεία Λήμνου και Τάραντας), το συγκεκριμένο εικονογραφικό σχήμα απαντάται και σε αλεξανδρινά ραβδωτά αγγεία με έκτυπα εμβλήματα⁵¹⁴. Το εξαιρετικά αποσπασματικά σωζόμενο **σύμπλεγμα αρ. 6**, δεδομένης της συνολικής σύνθεσης, μπορεί να ερμηνευτεί μόνο ως διονυσιακή τριάδα⁵¹⁵. Η **μορφή αρ. 2**, δίπλα στον Απόλλωνα, από την οποία διακρίνεται μόνο το κάτω μέρος του σώματός της, είναι πιθανώς η Λητώ που φέρει δάδα⁵¹⁶. Από τις δυο μορφές που απομένουν, η **μορφή αρ. 3** αποδίδει μάλλον το θέμα της κόρης που στολίζει τρόπαιο⁵¹⁷, ενώ η **μορφή αρ. 5** δεν στάθηκε δυνατό να ταυτιστεί. Ωστόσο επειδή στα δεξιά της διακρίνεται μικρό μέρος ενός κυκλικού αντικειμένου (ασπίδα ;) είναι πιθανό να πρόκειται για την Αθηνά⁵¹⁸.

Η παρατακτική σύνθεση των παραπάνω μορφών είναι γνωστή από μια σειρά ανάγλυφων σκύφων που απαντώνται κυρίως στο αθηναϊκό εργαστήριο του Βίωνος, στο αργείο εργαστήριο του

⁵¹³ Για το συγκεκριμένο εικονογραφικό τύπο βλ. Massa 1992, 92-93, αρ. M279, πίν. 115.7 (Ηφαιστεία Λήμνου).

⁵¹⁴ Βλ. Ζερβουδάκη 1997, 115, αρ. E.A.M. 2167, εικ. 20.

⁵¹⁵ Στο κέντρο της διονυσιακής τριάδας, νεαρός, γυμνός και αγένειος στέκεται μετωπικός και με ανοιχτά σκέλη ο Διόνυσος. Στρέφει το κεφάλι του στα αριστερά του, προς μια γυναικεία μορφή (Αριάδνη ή Μαινάδα). Από την άλλη πλευρά ένα σάτυρος στηρίζει το θεό αγκαλιάζοντάς τον στο ύψος της μέσης. Για το θέμα της διονυσιακής τριάδας βλ. τα σχόλια στο σκύφο TA22 και για τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο το σκύφο K28.

⁵¹⁶ Massa 1992, 73-75, αρ. κατ. M233, πίν. 113.4 (Ηφαιστεία Λήμνου, Λητώ με δάδα). Με παρόμοιο τρόπο απεικονίζεται ωστόσο και η Άρτεμις με δάδα. Σύγκρινε για παράδειγμα Massa 1992, 73-75, αρ. κατ. 233, πίν. 113.4 (Λητώ με δάδα) με Massa 1992, 79, αρ. κατ. M239 και M242, πίν. 113.10 (Άρτεμις με δάδα). Η Rotroff ωστόσο θεωρεί πως το σκήπτρο ταιριάζει περισσότερο στη Λητώ. Βλ. Agora XXII, 21.

⁵¹⁷ Για το συγκεκριμένο τύπο βλ. Massa 1992, 76-78, αρ. M240, πίν. 113.6. Επίσης μια μήτρα του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος: Siebert 2007, 12, εικ. 5. Λιγότερο πιθανό θεωρώ να απεικονίζεται η Κασσάνδρα που έχει καταφύγει στο παλλάδιο.

⁵¹⁸ Για το συγκεκριμένο τύπο της Αθηνάς βλ. Courby 1922, 344-345, αρ. 13 a, εικ. 70 και Massa 1992, 80-90, πίν. 114.2.

Μονογράμματος (που αντιγράφει το αθηναϊκό θεματολόγιο)⁵¹⁹ και στο κορινθιακό-αργείο του Μονογράμματος (που αντιγράφει το ομώνυμο αργείο εργαστήριο)⁵²⁰. Η διάρθρωση της διακόσμησης στα αγγεία αυτά συνίσταται πάντοτε στην εναλλαγή μιας σειράς παρατακτικά τοποθετημένων αυτόνομων θεϊκών και άλλων μορφών ή συμπλεγμάτων μορφών. Αυτές είναι: η διονυσιακή τριάδα, ο Απόλλων κιθαρωδός, η δαδοφόρος Λητώ, ο Δίας-αετός που απάγει το Γανυμήδη, ο Ποσειδώνας και η Αμυμώνη⁵²¹, η κόρη που στολίζει τρόπαιο και η Κασσάνδρα που έχει καταφύγει στο παλλάδιο. Παραπλήσιες συνθέσεις βρίσκουμε ωστόσο σε ανάγλυφα αγγεία της Επιδαύρου⁵²², των Δελφών και της Ολυμπίας, ενώ ορισμένες από τις αναφερόμενες μορφές, απαντώνται μεμονωμένες και σε ορισμένα άλλα εργαστήρια, όπως για παράδειγμα σε αυτό της Ηφαιστείας της Λήμνου⁵²³.

3. Ειδυλλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. Κ8)

Για τον σκύφο **Κ8** με τον έρωτα πάνω σε πάνθηρα, ακριβές τυπολογικό παράλληλο απαντάται σε έναν εισηγμένο στην αθηναϊκή αγορά κορινθιακό αγγείο⁵²⁴. Το διονυσιακό εικονογραφικό θέμα του πάνθηρα θεωρείται σπάνιο στον κορινθιακό κεραμικό, αφού είναι γνωστό από τρία μόνο παραδείγματα⁵²⁵. Στα δυο από αυτά, ζεύγος πανθήρων σέρνουν προς τα δεξιά άρμα που οδηγεί φτερωτή Νίκη⁵²⁶. Το Κ8 και το ακριβές παράλληλό του από την Κόρινθο κοσμούνται με αντιθετικά ζεύγη πανθήρων που τους ιππεύουν έρωτες, ενώ ανάμεσά τους βρίσκεται μεγάλος κύνθαρος (ωστόσο στον Κ8 ο κύνθαρος δεν σώζεται). Τα προσώπια στον κάλυκα γεμίζουν τα κενά μεταξύ των φύλλων φτέρης, ενώ στο κορινθιακό παράλληλο τα φύλλα φτέρης στο σώμα καλύπτουν τα κενά μεταξύ των

⁵¹⁹ Siebert 1978, 50-64. Ο συνδυασμός των μορφών αυτών στα αργεία εργαστήρια εργαστήρια απαντάται σε έξι παραδείγματα, εκ των οποίων τα τέσσερα αποδίδονται στο εργαστήριο του Μονογράμματος και τα υπόλοιπα δυο του Κλεαγόρα.

⁵²⁰ Edwards 1986, 390 και 397, αρ. 15, πίν. 86 (Κόρινθος, θέμα που έχει αντιγραφεί από το αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

⁵²¹ Για τον ακριβή τρόπο απόδοσης του Ποσειδώνα και της Αμυμώνης βλ. Massa 1992, 71-73, πίν. 113.1-2.

⁵²² Ο σκύφος της Επιδαύρου αποτελεί τοπική απομίμηση σκύφου του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος. Βλ. Δανάλη 2000, 195-196, αρ. 1, εικ. 1.

⁵²³ Massa 1992, 73-75, αρ. κατ. 233, πίν. 113.4 (Λητώ με δάδα), σελ. 76-78, αρ. κατ. 240, πίν. 113.6 (γυναικεία μορφή που στολίζει τρόπαιο), σελ. 80-90, πίν. 114.2 (Αθηνά).

⁵²⁴ Agora XXII, 82, αρ. 382, πίν. 66, 88, 95 (α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.). Στο σκύφο αυτό οι έρωτες πορεύονται πάνω από κρατηρόσχημα αγγεία (: διακόσμηση του κάλυκα), ενώ ανάμεσά τους και από πάνω τους απεικονίζονται ανάγλυφες μάσκες. Ο πηλός είναι ανοιχτόχρωμος τεφρός και το επίχρισμα μελανό, εξίτηλο (ομοίως με τον Κ8). Παρόμοιο θέμα (έρωτα πάνω σε τράγο) απαντάται και στο Δίπυλο: Braun 1970, 172-173, αρ. 128, πίν. 62 και εικ. 17.

⁵²⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος στον κατάλογο (Κ8). Αντίθετα, στα αττικά αγγεία οι πάνθηρες είναι περισσότερο συνηθισμένοι. Απαντώνται σε δεκαέξι (16) παραδείγματα και αποδίδονται με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους σύνθεσης (πάνθηρας με έρωτα-ιπέα, πάνθηρας σε σκηνή κυνηγιού, Διόνυσος που ιππεύει πάνθηρα και πάνθηρας δίπλα σε Διόνυσο). Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 63. Ο πάνθηρας με έρωτα-ιπέα απαντάται στα πέντε από αυτά τα αγγεία, εκ των οποίων μόνο το ένα αποδίδει το θέμα με παραπλήσιο με το Κ8 τρόπο: βλ. Agora XXII, 62-63, αρ. 156, πίν. 29 (εναλλάσσονται διάφοροι τύποι ερώτων-ιπέων σε πάνθηρα, 175-150 π.Χ.). Ερωτιδέας που ιππεύει άλογο απεικονίζεται και σε έναν ανάγλυφο σκύφο που βρέθηκε στην Αρσινόη και αποδόθηκε σε αττικό εργαστήριο (βλ. Α.Μ.Α. 1415 στην **ΕΙΚ. 40.2**).

⁵²⁶ Ο πάνθηρας στη περίπτωση του Κ8, και αφού δεν βρίσκεται στο φυσικό του περιβάλλον (δηλαδή μέσα σε σκηνή κυνηγιού), προβάλλει την υπόστασή του ως ιερού ζώου του Διονύσου. Η αναφορά στο Διόνυσο είναι εδώ έμμεση, αφού τη θέση του θεού πάνω ή κοντά στον πάνθηρα παίρνει ο έρωτας, προσδίδοντας έτσι στην παράσταση του αγγείου «μια περισσότερο ευδαιμονική ατμόσφαιρα». Βλ. σχετικά Ανδρεΐδου 1998, 64.

πανθήρων. Άλλη διαφορά μεταξύ των δυο αγγείων είναι πως ο κορινθιακός σκύφος σώζει πάνω σε *tabula ansata* τη υπογραφή [...]ΚΡΑΤΙΟ στο σώμα του. Το κόσμημα στο χείλος (ενάλληλες αγκύλες) του αγγείου μας είναι όμοιο με του παραλλήλου του και αποτελεί χαρακτηριστικά κορινθιακό κόσμημα, αν και ενίοτε χρησιμοποιείται και στο αττικό εργαστήριο του Βίωνος. Όσον αφορά στα προσωπεία του «ηγεμόνος θεράποντος»⁵²⁷, αυτά αποτελούν το μοναδικό τύπο προσωπείου της Νέας Κωμωδίας που υιοθέτησαν -με μεγάλο δισταγμό⁵²⁸- οι κορίνθιοι κεραμείς. Πρόκειται για τύπο που ήταν ιδιαίτερα προσφιλής στον αττικό κεραμικό (απαντάται σε 32 σκύφους), ενώ όλα τα υπόλοιπα γνωστά παραδείγματα (περίπου 20) παρουσιάζονται διάσπαρτα σε διάφορα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου⁵²⁹. Κατά την Ανδρείδου, η υιοθέτηση των προσωπείων της Νέας Κωμωδίας στην ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική αποτελεί ουσιαστικά στοιχείο των αττικών εργαστηρίων⁵³⁰, ενώ όλα τα υπόλοιπα προτιμούν κυρίως τα προσωπεία Σειληγών⁵³¹.

II. Μορφές ζών: αίγαροι και παραπληρωματικά κοσμήματα: αργεία (αρ. κατ. K9-K11)

Ο σκύφος **K9**, κοσμείται με κρεμαστούς σχηματοποιημένους κλώνους που αναπτύσσονται στο σώμα του αγγείου με τη μορφή γιρλάντας⁵³². Ανάμεσά τους, παρεμβάλλονται κοντά στη βάση αίγαροι και κοντά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους βουκράνια. Αν και δεν βρίσκει ως προς τη σύνθεση των κοσμημάτων του ακριβή τυπολογικά παράλληλα στη ανάγλυφη παραγωγή της Κορίνθου, τόσο τα σχηματοποιημένα κλώνάρια, όσο και τα βουκράνια και οι αίγαροι⁵³³ αποτελούν χαρακτηριστικά κοσμήματα της κορινθιακής παραγωγής.

Οι αίγαροι, αποτελούν ένα από τα προσφιλέστερα θέματα του διονυσιακού εικονογραφικού κύκλου, γεγονός που είναι ενδεικτικό για τις προτιμήσεις του αγοραστικού κοινού⁵³⁴. Ως διακοσμητικό κόσμημα των ανάγλυφων ελληνιστικών σκύφων είναι περισσότερο προσφιλείς στα αττικά (71 παραδείγματα)⁵³⁵ και αργεία (69 παραδείγματα)⁵³⁶ εργαστήρια, ενώ στον κορινθιακό

⁵²⁷ Πρόκειται για ανδρική, γεροντική μορφή δούλου, με κοντή γενειάδα και ανοιχτό στόμα. Βλ. Webster 1995, 26-29 (mask no 22). Πρβ. και Webster 1995, 22 (παρόμοια mask no 16, εικ. 23).

⁵²⁸ Απαντώνται σε τρεις μόνο περιπτώσεις: Corinth VII, iii, 170 και 172, αρ. 840 και 873-874, πίν. 74 και 76 (τελ. τέτ. 3^{ου} αι. π.Χ. και 146 π.Χ. αντίστοιχα). Βλ. σχετικά Ανδρείδου 1998, 119-120 και 516-521. Για τα προσωπεία γενικά βλ. και παραπάνω στο κείμενο, στο σχολιασμό των K14-K18 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

⁵²⁹ Κόρινθο, Βοιωτία, Δήλο, Πέργαμο, Κύμη, Εύξεινο Πόντο και Αντιόχεια. Βλ. Ανδρείδου 1998, 517.

⁵³⁰ Όπου παίζουν πάντοτε το ρόλο παραπληρωματικών κοσμημάτων. Ανδρείδου 1998, 526-527.

⁵³¹ Ανδρείδου 1998, 519.

⁵³² Οι κλώνοι αυτοί ήταν πιθανότατα χαραγμένοι στη μήτρα με το χέρι.

⁵³³ Για τους αιγάγρους βλ. και τα σχόλια στο σκύφο ΑΙΓ22 στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

⁵³⁴ Ο αίγαγρος συνοδεύει το Διόνυσο ως ιερό του ζώο, στην υπόστασή του ως θεού της φύσης και κυρίως, της γονιμότητας, κατέχει εξέχουσα θέση στις λατρευτικές πρακτικές, ενώ θεωρείται το κατεξοχήν κατάλληλο ζώο θυσίας προς τιμήν του. Προβιά τράγου φορούν οι «τραγηφόροι», οι λατρευτές του θεού, όταν μεταμφιέζονται σε τράγους στη διάρκεια γιορτών προς τιμήν του θεού, προσπαθώντας έτσι να ενσωματώσουν τη δύναμη της γονιμότητας του ιερού ζώου. Ανδρείδου 1998, 503-504. Gasparrì 1986, 415-416.

⁵³⁵ Ανδρείδου 1998, 39-43. Το πλήθος των αττικών παραδειγμάτων (62 συνολικά) προέρχεται από αταύτιστα εργαστήρια, με εξαίρεση μόλις δεκαεπτά παραδείγματα: επτά από την ομάδα του Μονογράμματος Μ, επτά από το εργαστήριο Α, δυο από το εργαστήριο του Βίωνος και ένα από την Ομάδα 1. Ανήκουν όλα στον τύπο των αντιθετικών αιγάγρων, ενώ δεύτερο σε προτίμηση έρχεται το θέμα του αιγάγρου με Έρωτα-ιπέα με εννέα (9) παραδείγματα.

⁵³⁶ Ανδρείδου 1998, 100-103. Τα αργεία παραδείγματα προέρχονται κυρίως από το εργαστήριο του

κεραμεικό απαντώνται σχετικά σπάνια (11 παραδείγματα) και σε δυο τύπους: συχνότερα στη σύνθεση των αντιθετικών αίγαγρων με φυτικά κοσμήματα του κάλυκα ανάμεσά τους (8 παραδείγματα) και πολύ σπάνια στη σύνθεση των αντιθετικών αίγαγρων με μεγάλο κρατήρα ή αμφορέα ανάμεσά τους (4 παραδείγματα). Είναι φανερό λοιπόν πως οι κορινθιοί κεραμείς προτιμούν να τοποθετούν τους αίγαγρους στον κάλυκα των σκύφων τους, ως παραπληρωματικό διακοσμητικό, παρά ως συμβολικό-διονυσιακό κόσμημα⁵³⁷. Μεμονωμένοι αίγαγροι στο σώμα (κάλυκα) του σκύφου -όπως στην περίπτωση του K9- αποδοσμένοι σε κατατομή, ανασηκωμένοι στα πίσω πόδια τους και με λυγισμένα τα μπροστινά, δεν ήταν γνωστοί μέχρι σήμερα στα κορινθιακά εργαστήρια. Αλλά και στα υπόλοιπα κέντρα ανάγλυφης κεραμικής, ο συγκεκριμένος τύπος αντιπροσωπεύεται με ελάχιστα παραδείγματα (μόλις έξι), όπου οι αίγαγροι τοποθετούνται ελεύθερα στο πεδίο ανάμεσα σε μορφές⁵³⁸.

Στα τρία θραύσματα του σκύφου **K10** δεν είναι απολύτως σαφές πως συνδυάζονται τα κοσμήματα που διακρίνονται αποσπασματικά, δηλαδή αν έχουμε να κάνουμε με το θέμα των αντωπών (εκατέρωθεν αγγείου) αίγαγρων ή όχι. Όσον αφορά στη μορφή του αίγαγρου και του ελικωτού κρατήρα⁵³⁹ είναι χαρακτηριστικά του κορινθιακού εργαστηρίου. Η ομοιότητα δε του δεύτερου κοσμήματος με το αντίστοιχο αγγείο του ηλειακού σκύφου H13, οφείλεται πιθανότατα στην αντιγραφή του κοσμήματος από τους Ηλείους κεραμείς. Ο πηλός του, η ομοιότητα της άκανθας του με αυτή του K1, αλλά και το γεγονός πως ελικωτούς κρατήρες συνδυασμένους με αντωπούς αίγαγρους απαντάμε μόνο σε ελάχιστα παραδείγματα και μόνο στα εργαστήρια της Κορίνθου και του Άργους⁵⁴⁰, μας οδηγούν στην απόδοσή του συγκεκριμένου θραύσματος στα κορινθιακά εργαστήρια.

Ο σκύφος **K11**, φέρει αντιθετικό ζεύγος αίγαγρων εκατέρωθεν επίσης ενός ελικωτού κρατήρα. Ο τρόπος απόδοσης των αίγαγρων και του κρατήρα μοιάζουν με αυτόν του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος. Ωστόσο, ο πηλός του συγκεκριμένου σκύφου, η μορφή του ιωνικού κυματίου στο χείλος του και το αρκετά απολεπισμένο επίχρισμα του, μας οδηγούν στη σκέψη πως πιθανώς προέρχεται από τα κορινθιακά εργαστήρια. Σύμφωνα με τη μελέτη της Ανδρεΐδου, τα αγγεία κρασιού, αποτελούν ένα από τα προσφιλέστερα εικονογραφικά θέματα του διονυσιακού κύκλου στην Κόρινθο. Οι κορινθιοί κεραμείς υιοθετούν και τα τρία βασικά σχήματα αγγείων (κάνθαρος, ελικωτός και καλυκωτός κρατήρας), τα οποία τοποθετούν πάνω στο σώμα των ανάγλυφων αγγείων τους άλλοτε μεμονωμένα, άλλοτε ανάμεσα σε φυτικά στοιχεία του κάλυκα (όπως για παράδειγμα άκανθες), άλλοτε με αντωπούς σάτυρους και τέλος, άλλοτε με αντωπούς αίγαγρους.

Κλεαγόρα (56 αντωποί αίγαγροι) και λιγότερο από αυτά των Μονογράμματος (10 αντωποί αίγαγροι) και του Δημητρίου-Ιάσωνα (2 αντωποί αίγαγροι και ένα σκύφος με αίγαγρο που ιππεύεται από Έρωτα), ενώ το θέμα απουσιάζει εντελώς από το εργαστήριο του Αγαθοκλή.

⁵³⁷ Ανδρεΐδου 1998, 117-118 και 504-511.

⁵³⁸ Τα παραδείγματα αυτά προέρχονται από δυο εργαστήρια: της Ηφαιστείας της Λήμνου (πέντε παραδείγματα) και των Δελφών (ένα παράδειγμα). Βλ. αντίστοιχα: Massa 1992, 143-145 και 165, αρ. M155, M160, M169, C305 και C306, πίν. 27-29, 53, 68, 82, 95 και 105 (Ηφαιστεία Λήμνου). Siebert 1978, 126-128 και 396-397, Del.55 (εντάσσεται στα βοιωτικά -με έντονο τοπικό χαρακτήρα- προϊόντα).

⁵³⁹ Χαρακτηρίζεται ως ελικωτός κρατήρας αφού συγκριθεί με τους καλυκωτούς κρατήρες (Corinth VII, iii, αρ. 845-846) και τους κανθάρους (Edwards 1986, αρ. 11, 20 και 68) των κορινθιακών εργαστηρίων. Για τους ελικωτούς κρατήρες βλ. επίσης τα σχόλια των σκύφων Π104 και ΑΙΓ63 στα αντίστοιχα κεφάλαια.

⁵⁴⁰ Ανδρεΐδου 1998, 487.

Αρκετές φορές τα απεικονιζόμενα αγγεία είναι τόσο πολύ κακοσχεδιασμένα -ή προέρχονται από ήδη φθαρμένες σφραγίδες ή μήτρες- ώστε φτάνουν σε επίπεδα παραμόρφωσης του σχήματος⁵⁴¹.

ΣΤ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. Κ12, ΕΙΚ. 80-81 και 85)

Το κόσμημα που κυριαρχεί στη διακόσμηση του χείλους των κορινθιακών σκύφων είναι **ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα** (6 αγγεία, ποσοστό εμφάνισης 45%, βλ. **ΕΙΚ. 80-81**). Σε μια περίπτωση (**K8**) αποτελούνται από μονή ανάγλυφη γραμμή, ένα κόσμημα σύνηθες στους αττικούς σκύφους, αλλά απαντάται επίσης και σε μια σειρά άλλων εργαστηρίων (κορινθιακά, αργεία, ηπειρώτικα, Λουσών κ.α.)⁵⁴². Οι ενάλληλες αγκύλες με διπλή ανάγλυφη γραμμή (βλ. τον πλοχμό τύπου 3 των ηλειακών εργαστηρίων στην **ΕΙΚ. 102**), απαντώνται σε τρία τουλάχιστον κορινθιακά αγγεία (**K6, K9 και K26** και πιθανώς και στα **K21 και K31**). Πρόκειται για προσφιλές κόσμημα στα εργαστήρια τόσο της Κορίνθου, όσο και της Ήλιδας. Μάλιστα, η Προσκυνητοπούλου επισημαίνει πως στα δυο αυτά εργαστήρια τα καρδιόσχημα κοσμήματα είναι πολύ όμοια⁵⁴³. Απαντώνται ωστόσο αρκετά συχνά και στα αττικά εργαστήρια και στο εργαστήριο της Ηφαιστείας της Λήμνου. Σχετικά σπάνια απαντώνται στα αργεία (Αγαθοκλή και Κλεαγόρα) και περισσότερο σπάνια στην «ιταλική σειρά» της Ολυμπίας, στα εφεσιακά-ιωνικά⁵⁴⁴ και στα αττικά εργαστήρια. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως στους αττικούς σκύφους απαντάται μόνο σε δυο παραδείγματα, όπου τα άκρα των αγκυλών είναι πάντοτε αρκετά αποστρογγυλεμένα. Το συγκεκριμένο κόσμημα παρατηρούμε πως υιοθετείται και χρησιμοποιείται ευρύτατα και από το εργαστήριο των Λουσών, της Δύμης και της Αιγείρας⁵⁴⁵.

Ο σκύφος **K12** αποδίδεται σε κορινθιακά εργαστήρια λόγω του πηλού του, αλλά και του χαρακτηριστικού κοσμήματος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους: πρόκειται για ένα είδος ανεστραμμένου χωρίς σταγόνες κυματίου, μέσα στα ωά του οποίου περικλείονται μικρά φύλλα φτέρης. Το κόσμημα αυτό, που είναι πρωτότυπο (και γι' αυτό αδύνατο να ενταχτεί σε συγκεκριμένο κορινθιακό εργαστήριο και να χρονολογηθεί με ακρίβεια), θυμίζει αντίστοιχα των αγγείων του Τάραντα⁵⁴⁶. Παρόμοιο κόσμημα απαντάμε μέσα στα διάκενα ενάλληλων αγκύλων στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενός σκύφου που αποδίδεται από τον Edwards στο κορινθιακό εργαστήριο D, το οποίο εκπροσωπεί μια ύστερη παραγωγή του εργαστηρίου του «αποθέτη». Στην περίπτωση αυτή ο **K12** πρέπει να χρονολογηθεί λίγο πριν το 146 π.Χ.

Στη ζώνη του χείλους του **K11** απαντάμε το «κλασικό» ιωνικό κυμάτιο. Το στεφάνι με φύλλα μυρτιάς του σκύφου **K30** παραπέμπει σε ανάλογα παραδείγματα των ηλειακών και αργείων

⁵⁴¹ Ανδρεΐδου 1998, 118-119.

⁵⁴² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K8).

⁵⁴³ Προσκυνητοπούλου 1997, 142.

⁵⁴⁴ Πρβ. το σκύφο I56.

⁵⁴⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K21).

⁵⁴⁶ Βλ. Purpo 1995, 105-106, αρ. TA35, πίν. 47 (ανάγλυφος σκύφος από τον Τάραντα). Wuilleumier 1932, 402, αρ. 4, πίν. 23 (Τάραντας, ανάγλυφος σκύφος).

εργαστηρίων, ενώ θυμίζει και τις αντίστοιχες διακοσμήσεις (με φύλλα και καρπούς μυρτιάς και ελιάς) των εφουαλωμένων αγγείων της Μυτιλήνης⁵⁴⁷.

Ιδιαίτερη διακόσμηση στο χείλος τους φέρουν τα πέντε κορινθιακά κρατηρόσχημα αγγεία των Ονιαδών. Το **K20** με τις οριζόντια περιελισσόμενες βλαστόσπειρες του παραπέμπει στα ιταλικά, αλλά και σε παρεμφερείς διακοσμήσεις των ηπειρωτικών εργαστηρίων⁵⁴⁸. Στην Κόρινθο παρόμοιες βλαστόσπειρε κοσμούνται συνήθως με κισσόφυλλα. Στο **K25**, οι αλεπούδες του χείλους, αποτελούν ένα κόσμημα που απαντάται μόνο στα κορινθιακά εργαστήρια. Στον κρατήρα (;) **K24** απαντάμε μια γνωστή, αν και όχι συνηθισμένη κορινθιακή διακόσμηση: μια οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα από την οποία εκφύονται ρόδακες. Οι όρθιες σπείρες του σκύφου **K4**, γνωστό κόσμημα από τα ανατολικά εργαστήρια (εφεσιακά-ιωνικά, Κνίδο, αλλά και τοπικά εργαστήρια της Μινώας), βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Κόρινθο, ωστόσο ως διακοσμητικό κόσμημα φαίνεται πως επιχωριάζουν κυρίως στα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας (Λουσοί, Αιγείρα, αρκαδική Γόρτυνα, Ολυμπία)⁵⁴⁹. Στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών απαντώνται αρκετά παραλλαγμένες (με τη μορφή διπλών όρθιων σπειρών ή συνεχούς S).

Z. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. K13, ΕΙΚ. 86)

Από τα τριάντα-ένα (31) κορινθιακά αγγεία των Ονιαδών, μόνο τα εννέα (9) σώζουν το μέταλλο της βάσης τους.

Από αυτά, ως «χαρακτηριστικά κορινθιακά κοσμήματα» μπορούν να χαρακτηριστούν μόνο τρία μέταλλα. Καταρχήν η τρισκελίδα του σκύφου **K13**. Επίσης το μέταλλο της βάσης του **K21**, αν και παρόμοιο απαντάμε και σε μια μήτρα από την Ήλιδα: είναι σχηματισμένο με μικρό οκταπέταλο (;) ρόδακα στο κέντρο και στην περιφέρειά του με μεγάλο οκταπέταλο ρόδακα, ο οποίος αποτελείται από οξυκόρυφα φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με καμπυλόγραμμα φύλλα λωτού. Τέλος, η κεφαλή Μέδουσας του σκύφου **K9**, αν και αποτελεί προσφιλές διακοσμητικό θέμα και σε άλλα εργαστήρια⁵⁵⁰.

Στους σκύφους **K1**, **K3** και ίσως και στον **K2** το μέταλλο της βάσης έφερε τέσσερα σταυρωτά τοποθετημένα ανθέμια, ένα «διακοσμητικό σχήμα» που απαντάται κυρίως στα αργεία εργαστήρια⁵⁵¹.

Τρία άλλα μέταλλα βάσεων, αποδίδονται στα κορινθιακά εργαστήρια, αν και θυμίζουν κάπως ηλειακά αγγεία: Στο μέταλλο της βάσης του **K4** απαντάμε έναν επταπέταλο ρόδακα σχηματισμένο με σχεδόν καρδιόσχημα φύλλα, από τον οποίο εκφύονται έξι μικρά φύλλα άκανθας. Παρόμοιας

⁵⁴⁷ Αρχοντίδου-Αργύρη 1997, 254-255, αρ. 3-8, πίν. 172 γ-δ και 173 α-δ (Μυτιλήνη, μήτρες για την κατασκευή εφουαλωμένων ανάγλυφων αγγείων, τέλος 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁵⁴⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K20). Η ζώνη αυτή περικλείεται κάτω από ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες και πάνω από όμοιο, αλλά ανεστραμμένο κόσμημα.

⁵⁴⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K4).

⁵⁵⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K9). Επίσης τα συγκριτικά σχόλια στο υποκεφάλαιο «Μετάλλια βάσεων – Επιπλέον ρόδακες» (σχολιασμός του σκύφου ΑΠ23) στο εργαστήριο του Αιγίου. Κεφαλές Μέδουσας απαντώνται ενίοτε και στο εσωτερικό κωνικών φιάλων. Βλ. Gravanì 1994, 168, εικ. 163, 4 και 5 (Κασσώπη).

⁵⁵¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΠ14).

διακοσμητικής αντίληψης ρόδακες απαντάμε κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια⁵⁵². Ο ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του **K5**, εκτός από τους αντίστοιχους ηλειακούς (H50 και H63), μοιάζει πολύ με αυτούς που απαντάμε σε σκύφους της αρκαδικής Γόρτυνας, των Λουσών και της Αιγείρας. Τέλος, ο ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του **K30** είναι αυτός που παραπέμπει περισσότερο απ' όλους στα ηλειακά εργαστήρια (στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»)⁵⁵³. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο πηλός των θραυσμάτων δεν μας επιτρέπει να τα ποδώσουμε στα ηλειακά εργαστήρια.

H. Ανάγλυφα προσωπεία (επίθετα υποστηρίγματα βάσεων, αρ. κατ. K14-K18, ΕΙΚ. 87)

Για τα ανάγλυφα κωμικά προσωπεία των **K14-K18**, που βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Κόρινθο, έγινε λόγος παραπάνω. Το πιο ενδιαφέρον ωστόσο επίθετο υποστήριγμα βάσης είναι αυτό του κρατήρα **K14**, που έχει τη μορφή τραγικού προσωπείου και βρίσκεται ακριβή τυπολογικά παράλληλα στο εργαστήριο «του αποθέτη», αλλά και στη Χαλκίδα. Το συγκεκριμένο κορινθιακό εργαστήριο ωστόσο, περιλαμβάνει κυρίως τεφρόχρωμα αγγεία. Στο μικρό μέρος του σώματος που σώζεται, διακρίνονται φύλλο άκανθας και πόδια ανδρικής μορφής, ακριβώς όμοιας με τη μορφή αρ. 4 του κρατήρα K25 (Δίας που απάγει το Γανυμήδη). Είναι πολύ πιθανό λοιπόν το K14 να προέρχεται από μεγάλο κρατήρα με αντίστοιχη με του K25 διακόσμηση.

Θ. Ομάδα σκύφων που σχετίζεται με το κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος⁵⁵⁴ (αρ. κατ. K26-K31, ΕΙΚ. 82-83)

Οι σκύφοι K26-K31 (**ΕΙΚ. 82**), παρουσιάζονται χωριστά, αφού εμφανώς αποτελούν προϊόντα του ίδιου εργαστηρίου, αλλά και του ίδιου τεχνίτη και κλιβάνου (όμοιος πηλός, όμοιο επίχρισμα και τρία κοινά κοσμήματα στους σκύφους K26, K27 και K30, βλ. **ΕΙΚ. 83**). Αν και το μέταλλο της βάσης του K27, παραπέμπει περισσότερο στα ηλειακά εργαστήρια και κάποια κοσμήματα τους μπορούν να αποδοθούν τόσο στα αργεία (κυρίως του Μονογράμματος και του Αγαθοκλή), όσο και στα αττικά εργαστήρια⁵⁵⁵, εξαιτίας του επιχρίσμάτος τους περισσότερο (και όχι και τόσο του πηλού τους) αποδίδονται (με αρκετή επιφύλαξη) στο κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος και χρονολογούνται στο α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.

⁵⁵² Πρβ. κυρίως τους ηλειακούς σκύφους H6, H18, H22, H32, H57 και H61.

⁵⁵³ Παρόμοιους ρόδακες ωστόσο απαντάμε ακόμη και στα φεραϊκά εργαστήρια. Βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122, πίν. 69α (Φερές).

⁵⁵⁴ Για το κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος βλ. τα σχόλια στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου.

⁵⁵⁵ Κατά τη Rotroff (Rotroff 2011) είναι έντονη η μείξη στοιχείων του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος και του αττικού εργαστηρίου του Βίωνος στη κορινθιακή ανάγλυφη παραγωγή (βασισμένη σε έναν σκύφο του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος που βρέθηκε στην αθηναϊκή Αγορά και έφερε στο σώμα του την επιγραφή «ΑΡΓΕΙΟΣ»). Βλ. ενδεικτικά και τα τυπολογικά παράλληλα στα φύλλα άκανθας των κορινθιακών σκύφων K26-K27 και K30 στον κατάλογο (παρουσιάζουν ομοιότητα με τα αντίστοιχα αττικά της Ομάδας 2). Επιπλέον η διακοσμητική αντίληψη που διέπει, κυρίως το σκύφο K30, με τα ελεύθερα στο πεδίο μικρά κοσμήματα (πουλάκια, πολύφυλλες δέσμες και ρόδακες) θα ταίριαζαν ακόμη και σε ένα βοιωτικό ανάγλυφο σκύφο. Πρβ. Kotitsa 1998, 118-120, αρ. 88, πίν. 52 (σκύφος βοιωτικού εργαστηρίου, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Οι βοιωτικοί σκύφοι μάλιστα, έχουν πολύ σκληρά οπτημένο πηλό, όπως πολύ συχνά και οι αργείοι.

Το σχήμα τους είναι χαρακτηριστικό των πελοποννησιακών και αττικών εργαστηρίων, ενώ η διακόσμησή τους -με εξαίρεση τον σκύφο K30- αναπτύσσεται κατακόρυφα. Ο πηλός τους (βλ. ομάδα 20 στην ΕΙΚ. 76) πολύ καθαρός για να είναι αργεϊός και σχετικά μαλακός για να είναι κορινθιακός, ουσιαστικά ούτε στα κορινθιακά, αλλά -πολύ περισσότερο- ούτε στα αργεϊά εργαστήρια μπορεί να αποδοθεί με απόλυτη βεβαιότητα. Βρίσκεται δε πολύ κοντά ως προς τη σύστασή του στον πηλό του Αιγίου-Λουσών, αν και είναι αισθητά μαλακότερος. Πολύ λογικά λοιπόν, μας οδηγεί στη σκέψη: μήπως προέρχονται τελικά από κάποιο θυγατρικό εργαστήριο του κορινθιακού-αργεϊού ή αργεϊού-κορινθιακού εργαστηρίου του Μονογράμματος που έδρευε στο Αίγιο (;)⁵⁵⁶.

Στους τρεις πρώτους σκύφους αυτής της ομάδας (**K26, K27 και K30**) απαντάμε έναν τύπο φτέρης («frond») γνωστό από τα αργεϊά εργαστήρια, που ωστόσο θυμίζει κάπως τις αντίστοιχες φτέρες των αττικών (Ομάδα 2), δελφικών («αττική σειρά») και κορινθιακών εργαστηρίων. Οι μικροί ελεύθεροι οκταπέταλοι ρόδακες (οι οποίοι προέρχονται ίσως από την ίδια σφραγίδα) απαντώνται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος, ως διακοσμητικό κόσμημα που εναλλάσσεται στον κάλυκα με άκανθες. Τέλος, παρόμοια με τις μικρές πολύφυλλες δέσμες κοσμήματα, απαντάμε στο αργεϊό εργαστήριο του Κλεαγόρα⁵⁵⁷.

Ο σκύφος **K26**, διακοσμείται στο σώμα του με τους μικρούς οκταπέταλους ρόδακες και τις πολύφυλλες δέσμες που κοσμούν επίσης τον **K30**. Στον κάλυκα του τελευταίου σκύφου απαντάμε ευθυτενή και άκαμπτα φύλλα άκανθας να εναλλάσσονται με τα γνωστά μας από τα αργεϊά K26 και K30 φύλλα φτέρης. Η άκανθα αυτή πρέπει να θεωρηθεί πρωτότυπη δημιουργία. Το συγκεκριμένο αργεϊό είναι ιδιαίτερα πλούσιο στη διακόσμηση του και, αν και ως προς το συνδυασμό των κοσμημάτων του δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο, ορισμένα από αυτά παραπέμπουν και στα ηλειακά εργαστήρια: όπως για παράδειγμα ο ρόδακας στο μέταλλο της βάσης⁵⁵⁸ και η μορφή του βουκρανίου στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος⁵⁵⁹. Πολύ παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης συνδυασμό (γιρλάντες με βουκράνια) απαντάμε ωστόσο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια⁵⁶⁰, αλλά και στο ιταλικό εργαστήριο του Ποπήλιου⁵⁶¹. Στην ίδια ζώνη, το μακρόλαιμο υδρόβιο πτηνό (κύκνος ;), που συγκρατεί με το ράμφος του τη γιρλάντα, δεν βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα σε κανένα εργαστήριο. Τη διακοσμητική ζώνη του χείλους αποτελεί στεφάνι φύλλων μυρτιάς, ανάλογα του οποίου είναι γνωστά κυρίως από τα ηλειακά και τα αργεϊά εργαστήρια.

⁵⁵⁶ Το αργεϊό εργαστήριο του Μονογράμματος είχε υποκαταστήματα, εκτός από την Κόρινθο, στην Επίδαυρο και ίσως και στην Αθήνα. Βλ. Δανάλη 2000, 213.

⁵⁵⁷ Για τα τυπολογικά παράλληλα των φύλλων φτέρης, των οκταπέταλων ροδάκων και των μικρών πολύφυλλων δεσμών βλ. στον κατάλογο το σκύφο K26.

⁵⁵⁸ Παρόμοιους ρόδακες ωστόσο απαντάμε ακόμη και στα φεραϊκά εργαστήρια. Βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122, πίν. 69α (Φερές).

⁵⁵⁹ Στο αντίστοιχο παράδειγμα της Ήλιδας τα βούκρانا πλαισιώνονται επίσης από γιρλάντες (που συγκρατούν ερωτιδείς). Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 114 και 151, αρ. 234, σχέδ. 36. Τα βουκράνια αποτελούν διακοσμητικό στοιχείο, κυρίως στην αρχιτεκτονική (στις προσόψεις των κτιρίων, ήδη από τα νεολιθικά χρόνια), έχουν συμβολική σημασία και σχετίζονται με την παγκόσμια αντίληψη ότι ο ταύρος (επομένως και οι απεικονίσεις του) ισοδυναμεί με ενστικτώδη, βίαιη και γενεσιουργό δύναμη.

⁵⁶⁰ Laumonier 1977, 109-117, αρ. 1111, πίν. 26 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία).

⁵⁶¹ Βλ. Purpo 1995, 46, αρ. P4, πίν. 8, αρ. P10, πίν. 13 (εργαστήριο του Ποπήλιου). Jones 1958, 21-40 και Addendum στη σελ. 54, εικ. 2 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου από τη Βοστώνη).

Μεταξύ αυτών εκφύονται και σφαιρικοί καρποί. Τέλος, διάφορα άλλα παραπληρωματικά κοσμήματα, όπως οι μικροί ρόδακες, βρίσκουν ακριβή παράλληλα, ενώ οι πολύφυλλες δέσμες παρόμοια στα αργεία εργαστήρια.

Οι φτέρες στον κάλυκα του αποσπασματικά σωζόμενου σκύφου **K27**, όπως προείπαμε, αποτελούν ένα επιπλέον στοιχείο σύνδεσής του με τους σκύφους K26 και K30. Οι αποσπασματικά σωζόμενες ανθρώπινες μορφές στο σώμα του ανήκουν ουσιαστικά σε δυο τύπους. Η πρώτη μορφή (η οποία διακρίνεται σε τρία σημεία του σώματος του σκύφου) μοιάζει πολύ με αυτή του Διονύσου με θύρσο που απαντάμε και στους σκύφους ΑΙΓ48 και ΑΙΓ49⁵⁶². Η δεύτερη, η οποία σώζεται μόνο μια φορά, αποτελεί μια μετωπική, ενδεδυμένη γυναικεία μορφή. Μπορεί να είναι η Αμυμώνη⁵⁶³, η Λητώ⁵⁶⁴, η Δήμητρα⁵⁶⁵, η Αριάδνη⁵⁶⁶ ή άλλη⁵⁶⁷.

Ο σκύφος **K28**, σώζει αποσπασματικά το εξαιρετικά προσφιλές κόσμημα της διονυσιακής τριάδας⁵⁶⁸. Δεν αποκλείεται να αποτελεί μέρος του σκύφου K27, δεδομένου ότι η διονυσιακές τριάδες του τελευταίου φαίνεται να σχετίζονται με τις αποσπασματικά σωζόμενες μορφές του πρώτου, δίνοντας μας την εντύπωση πως έχουμε να κάνουμε με ένα αγγείο παρόμοιας σύλληψης (παρατακτική απεικόνιση θεϊκών και άλλων μορφών και συμπλεγμάτων) με τον K25.

Στο σώμα του σκύφου **K29** διακρίνονται μορφές ερωτιδέων⁵⁶⁹, σε κατατομή, που κινούνται προς τα αριστερά κρατώντας ή τείνοντας τα χέρια προς αδιάγνωστο αντικείμενο ή μορφή. Οι Έρωτες πολύ συχνά συνοδεύονται από διάφορες άλλες διονυσιακές μορφές ή ακόμα και Νίκες, ενώ συνήθως κρατούν στεφάνια, βότρυες, μάσκες, δάδα και τύμπανο⁵⁷⁰. Στην περίπτωση του K29 -κρίνοντας από την στάση του σώματος τους- οι ερωτιδείς πιθανώς στεφανώνουν (κάποιο αντικείμενο ή έμβια μορφή) ή πιθανότερα κρατούν τύμπανο⁵⁷¹.

Από τον σκύφο **K31**, διακρίνονται πολύ καλά οι ελικωτοί κρατήρες που κοσμούν το σώμα του, αλλά η υπόλοιπη διακόσμηση του, εκτός από τέσσερα αποσπασματικά σωζόμενα φύλλα φτέρης (με τυπολογικά παράλληλα στα αργεία εργαστήρια), είναι άγνωστη. Οι κρατήρες αυτοί είναι σχετικά κοντόχοντροι, με βαθμιδωτή βάση, ραβδωτό απιόσχημο σώμα, και ψηλές ελικωτές λαβές που

⁵⁶² Βλ. τη «μορφή 1» στο κεφ. «Διονυσιακοί θίασοι ή σκηνές μαιναδικής λατρείας: Ο Διόνυσος και η ακολουθία του» (στο κεφάλαιο για τα εργαστήρια του Αιγίου και των Λουσών).

⁵⁶³ Βλ. Massa 1992, πίν. 113.1 και Courby 1922, 344-345, εικ. 70.18 (Αμυμώνη).

⁵⁶⁴ Courby 1922, 344-345, εικ. 70.16 (Λητώ).

⁵⁶⁵ Courby 1922, 344-345, εικ. 70.17 (Δήμητρα).

⁵⁶⁶ Courby 1922, 342-343, εικ. 71.2 (Αριάδνη).

⁵⁶⁷ Για παράδειγμα Ποσειδώνας: Βλ. Courby 1922, 344-345, αρ. 19, εικ. 70.

⁵⁶⁸ Αγένειος Διόνυσος στο κέντρο, στα δεξιά του Αριάδνη ή Μαινάδα και στα αριστερά του Σάτυρος. Agora XXII, 20. Για το κόσμημα της διονυσιακής τριάδας βλ. τα σχόλια στο σκύφο TA22 (στο τοπικό εργαστήριο Α).

⁵⁶⁹ Ο νεαρός Έρωτας ως συνοδός της Αφροδίτης και του Διονύσου απαντάται στην αρχαία ελληνική τέχνη από την κλασική περίοδο, ενώ στην τορευτική εμφανίζεται από τον 4^ο αι. π.Χ. Massa 1992, 58. Για την απεικόνιση του στην αρχαία ελληνική τέχνη γενικά βλ. Hermans – Cassimatis – Vollkommer 1986, 850 κ. εξ.

⁵⁷⁰ Προσφιλέστερος όλων θεωρείται ο τύπος του Έρωτα δαδοφόρου. Βλ. Siebert 1978, 123-125 και 391, αρ. Del.1 και Del.2, πίν. 57 (Δελφοί, «αττική» σειρά) και Courby 1922, 342-343, εικ. 69.12h (Έρωτας δαδифόρος).

⁵⁷¹ Βλ. Courby 1922, 342-343, εικ. 69.12g (Έρωτας με τύμπανο, από ανάγλυφο σκύφο των Δελφών).

ξεπερνούν το ύψος του χείλους του⁵⁷²: όμοιοι απαντώνται στα κορινθιακά και ηλειακά εργαστήρια και παρόμοιοι στα κερκυραϊκά και αργεία. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους φέρει πιθανώς διακόσμηση με ενάλληλες αγκύλες, σχηματισμένες με διπλή ανάγλυφη γραμμή, παρόμοιες με του κρατήρα Κ21.

⁵⁷² Για το θέμα των αγγείων και πιο συγκεκριμένα του ελικωτού κρατήρα βλ. σχόλια στο σκύφο Π104.

Α3. Ηλειακά: Ολυμπία και Ήλιδα

Εισαγωγή: Οι σκύφοι της Ολυμπίας και της Ήλιδας συνεξετάζονται, δεδομένου ότι η σχέση των δυο αυτών εργαστηρίων είναι αποδεδειγμένη και αδιαμφισβήτητη⁵⁷³: παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, τόσο στον πηλό, το επίχρισμα και το σχήμα των αγγείων, όσο και στα διακοσμητικά τους κοσμήματα. Η συγγένεια αυτή οδήγησε στο συμπέρασμα⁵⁷⁴ πως η περιοχή της Ήλιδας και το ιερό της Ολυμπίας τροφοδοτούνταν με τα προϊόντα ενός κέντρου παραγωγής ανάγλυφων σκύφων, το οποίο πιθανότατα ήταν εγκατεστημένο στην πόλη της Ήλιδας (όπου έχουν βρεθεί και κεραμικοί κλίβανοι) και ευκαιριακά, πιθανότατα την περίοδο των αγώνων, μεταφέρονταν στο ιερό του Δία⁵⁷⁵. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων αγγείων έχουν βρεθεί ωστόσο και στις δυο θέσεις.

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Οι ηλειακοί σκύφοι έχουν σώμα ευρύ, σχετικά αβαθές, με χείλος που στρέφεται προς τα έξω, σε διάφορες παραλλαγές (ΕΙΚ. 88)⁵⁷⁶. Ο πυθμένας τους είναι σχεδόν επίπεδος και πολύ συχνά διακοσμημένος με πολύφυλλο ρόδακα (οι μεγαλύτεροι σε μέγεθος είναι τυπικοί της πολυάριθμης σειράς των «μεγάλων ροδάκων» της ντόπιας παραγωγής), που περιβάλλεται από ένα ή δύο πλαστικούς δακτυλίους, ενώ περικλείεται και από μια διακοσμητική ζώνη στον κάλυκα. Πολύ συχνά τα τοιχώματά τους είναι ιδιαίτερα λεπτά.

Το μέγεθός τους (διάμετρος χείλους) κυμαίνεται από 0,90 έως 0,155 μ. περίπου⁵⁷⁷. Σπάνιοι στα ηλειακά εργαστήρια είναι οι σκύφοι μεγάλου μεγέθους, οι κρατηρίσκοι και οι κρατήρες⁵⁷⁸. Ως προς τη διάταξη της διακόσμησης τους, οι Ηλείοι κεραμείς δείχνουν ολοφάνερη προτίμηση στην οριζόντια διάρθρωση. Αγαπούν τις παραστάσεις με έμβιες μορφές και ενιαίο περιεχόμενο (αρματοδρομίες, ιππείς, αμαζονομαχίες, σκηνές κυνηγιού, ζώνες με ζώα και μυθικά όντα), χωρίς να αγνοούν όμως και τις τυποποιημένες για τη συγκεκριμένη κατηγορία αγγείων διακοσμήσεις (φυλλοφολιωτή, δικτυωτή, μακριά πέταλα, διάφορα άλλα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα). Στις στενές διακοσμητικές ζώνες του χείλους και του κάλυκα συνηθίζεται ο χαρακτηριστικός ηλειακός πλοχμός.

Η διακόσμηση των ηλειακών αγγείων είναι ενιαία και διαρθρώνεται κατακόρυφα (φυτικός κάλυκας παλαιού τύπου). Ο πηλός τους, όπως έχει ήδη επισημανθεί και από άλλους μελετητές⁵⁷⁹, παρουσιάζει αρκετά μεγάλη ποικιλία ως προς τη σύστασή του. Μπορεί να είναι ερυθρός έως πορτοκαλόχρωμος και αρκετά σκληρός. Διακρίθηκε κατά τη διάρκεια της μελέτης σε επτά συγγενείς

⁵⁷³ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 156.

⁵⁷⁴ Siebert 1978, 104-105.

⁵⁷⁵ Για ανάλογες διαπιστώσεις από το Ιερό της Δωδώνης βλ. Γραβάνη 1997, 341-342.

⁵⁷⁶ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 83-126, σχέδ. 1-52 (περιγράμματα των σκύφων της Ήλιδας). Rogl 1996, πίν. 2 (περιγράμματα των σκύφων της Ήλιδας). Siebert 1978, πίν. 98 (περιγράμματα των σκύφων της Ολυμπίας). Hausmann 1996, εικ. 2 και 3 (περιγράμματα των σκύφων της Ολυμπίας και της Ήλιδας).

⁵⁷⁷ Με βάθος που κυμαίνεται κυρίως από 0,55 μ. έως 0,095 μ.

⁵⁷⁸ Στα υπόλοιπα ελληνιστικά κέντρα παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής είναι πολύ σπάνιοι οι σκύφοι με ανάγλυφη διακόσμηση στο εσωτερικό τους που παράγουν τα ηλειακά εργαστήρια. Βλ. Hausmann 1996, 63-64, αρ. 102-106, πίν. 25.

⁵⁷⁹ Βλ. κυρίως Προσκυνητοπούλου 1997, 156.

γεωλογικά υπο-ομάδες (**ΕΙΚ. 89**), δεδομένου ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία στην πυκνότητα και στις αποχρώσεις των εγκλεισμάτων που περικλείει. Ποτέ δεν είναι καθαρός, ελάχιστες φορές είναι σχετικά καθαρός (βλ. ομάδες ηηλού 5Α-Γ), ενώ τις περισσότερες φορές περιέχει καφέ ή μεζ και πολύ σπάνια υπόλευκα ή μελανά εγκλείσματα (βλ. ομάδες ηηλού 5Δ-Η). Τα ίδια ισχύουν και για τις περιπτώσεις του υπόλευκου (Λ10) και του τεφρού ηηλού (Γ7)⁵⁸⁰, η παρουσία των οποίων στα συγκεκριμένα εργαστήρια είναι πολύ περιορισμένη. Το επίχρισμά τους, ποικίλλει ως προς το χρώμα του, από μελανό και γκρίζο, μέχρι καστανό ανοιχτό. Δεν απολεπίζεται εύκολα και εκτός από αμαυρό, αρκετές φορές είναι έντονα στιλπνό, δίνοντας στα αγγεία μια μεταλλική λάμψη και υφή.

Κατάταξη σε εργαστήρια και χρονολόγηση: Ο Siebert ήταν ο πρώτος που διέκρινε και διαχώρισε τη παραγωγή των δυο αυτών ηλειακών πόλεων το 1978⁵⁸¹. Το 1993 εκπονήθηκε από την Ch. Rogl μια μεταπτυχιακή εργασία στο πανεπιστήμιο του Salzburg για τους σκύφους της Ήλιδας⁵⁸². Έκτοτε δημοσιεύτηκαν δυο άρθρα από την ίδια μελετήτρια το 1996 και το 1997⁵⁸³, αλλά και ένα άρθρο της P. Προσκυνητοπούλου το 1997⁵⁸⁴. Τέλος, για τους ηλειακούς σκύφους πολύ σημαντική υπήρξε η μονογραφία του Hausmann που δημοσιεύτηκε το 1996⁵⁸⁵. Όσον αφορά στην τελευταία δημοσίευση, αξίζει να σημειωθεί εδώ πως πραγματεύεται ένα μέρος μόνο του υλικού που βρέθηκε στην Ολυμπία, δεδομένου ότι ο συγκεκριμένος μελετητής έχει κάνει μια πολύ αυστηρή επιλογή στους σκύφους που συμπεριέλαβε στη μελέτη του. Στις αποθήκες του Μουσείου της Ολυμπίας υπάρχουν πολλοί ακόμη ακατάγραφοι και αδημοσίευτοι σκύφοι⁵⁸⁶, οι οποίοι μπορούν να χρησιμεύσουν ως υλικό σύγκρισης, αλλά και για την εξαγωγή περαιτέρω συμπερασμάτων.

Σύμφωνα με τις υπογραφές των τοπικών εργαστηρίων που βρέθηκαν στην Ολυμπία και στην Ήλιδα και είναι κοινές, υπήρχαν τουλάχιστον δυο ηλειακά εργαστήρια, του Πρωτόμαχου (του έχουν αποδοθεί μέχρι σήμερα οκτώ σκύφοι)⁵⁸⁷ και του Ηγ(ία) (που του έχουν αποδοθεί δυο σκύφοι και μια μήτρα)⁵⁸⁸, ενώ σώζονται επίσης ένα μονόγραμμα (Φ) και μια σειρά από άλλες, αποσπασματικά σωζόμενες **υπογραφές** που ίσως σχετίζονται με επιπλέον κεραμείς ή και εργαστήρια⁵⁸⁹. Από την άλλη

⁵⁸⁰ Ο τεφρός ηηλός της Ηλείας περιέχει λίγες λευκές προσμίξεις και ελάχιστη-λίγη ασημίζουσα μαρμαρυγία.

⁵⁸¹ Για τους σκύφους της Ολυμπίας βλ.: Siebert 1978, 103-120, 174-176, πίν. 51-54, 86-90. Για τους σκύφους της Ήλιδας βλ. Siebert 1978, πίν. 54.

⁵⁸² Rogl 1993 (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, την οποία δεν έχω στη διάθεσή μου).

⁵⁸³ Βλ. αντίστοιχα Rogl 1996, 113-158 και Rogl 1997, 317-328.

⁵⁸⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 83-164, πίν. 23-28.

⁵⁸⁵ Hausmann 1996.

⁵⁸⁶ Τους συγκεκριμένους σκύφους τους έχω δει και τους έχω φωτογραφήσει (γι' αυτό και στον κατάλογο παραπέμπω ορισμένες φορές στο προσωπικό μου αρχείο).

⁵⁸⁷ Για τα ελάχιστα αγγεία που αποδίδονται με βεβαιότητα (αφού είναι υπογεγραμμένα) στο εργαστήριο του Πρωτόμαχου (ένα από την Ολυμπία και τέσσερα από την Ήλιδα) βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 156. Η τελευταία του αποδίδει άλλα τρία ανυπόγραφα αγγεία.

⁵⁸⁸ Προσκυνητοπούλου 1997, 156 (μήτρα αρ. κατ. 321, σκύφος αρ. κατ. 108 και ο σκύφος O1.3: Siebert 1978, πίν. 52). Για τις υπογραφές ΗΓ[ΑΣ] (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) και ΠΡΩΤΟΜΑΧΟΥ (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) βλ. Rogl 2001 δ, σελ. 139 και 143 αντίστοιχα.

⁵⁸⁹ Για το μονόγραμμα Φ (150 π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και τις αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές [...]Κ[...], [...]ΙΚ[...] και [...]ΡΕ[...] βλ. Rogl 2001 δ, σελ. 144, 147, 147 και 148 αντίστοιχα. Επίσης Προσκυνητοπούλου 1997, 156.

μεριά, με βάση κυρίως τη στιλιστική-τεχνοτροπική ανάλυση των ηλειακών σκύφων, έχουν αναγνωριστεί από το Siebert, δυο **σειρές-ομάδες**, οι λεγόμενες των «μεγάλων ροδάκων» («grandes rosaces»)⁵⁹⁰, που χρονολογούνται από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} έως το μεγαλύτερο μέρος του 2^{ου} αι. π.Χ. και η «ιταλική» σειρά («italienne»)⁵⁹¹, που χρονολογείται στη μετάβαση από το 2^ο στον 1^ο αι. π.Χ. Στην τελευταία σειρά, στην οποία εντάσσονται οι σκύφοι με τα *nymphaea nelumbo* και τις σκηνές αρματοδρομίας και κυνηγιού, οι επιρροές προέρχονται από την κεντρική Ιταλία (εργαστήριο του Porilius). Τρόπος σύνδεσης μεταξύ των ονομάτων και των σειρών δεν βρέθηκε, δεδομένου ότι τα ενυπόγραφα αγγεία είναι ελάχιστα και δεν επιτρέπουν την ομαδοποίηση τους γύρω από αυτά.

Τέλος, μια ομάδα σκύφων με αφηγηματικές σκηνές από το έπος, το θέατρο και την ποίηση, με επιγραφές πάνω από τις μορφές, θεωρούνται ντόπια προϊόντα που δημιουργήθηκαν κάτω από την άμεση επίδραση ανάλογων μακεδονικών και θεσσαλικών αγγείων⁵⁹² και εντάσσεται στο δικό της κύκλο επιρροής, ο οποίος μόνο εν μέρει μπορεί να ταυτιστεί με τη σειρά των «μεγάλων ροδάκων» του Siebert⁵⁹³.

Τα ηλειακά ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών

Τα ηλειακά ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών συγκροτούν μια πολυπληθή ομάδα (68 αγγεία, ποσοστό 14% επί των αγγείων που μελετώνται από τους Οινιάδες) και μάλιστα τη τρίτη σε συχνότητα εμφάνισης ομάδα εισηγμένων, μετά τα εφesiaκά-ιωνικά και τα αχαϊκά-αρκαδικά αγγεία (**ΕΙΚ. 62-63**). Η πλειονότητά τους αποτελείται από σκύφους κανονικού μεγέθους (65 αγγεία, ποσοστό 94%), ενώ τα αγγεία διαφόρων σχημάτων (τα πινάκια H66 και H67 και ο κρατήρας (;) H68) αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό της τάξεως του 6% (**ΕΙΚ. 90**). Τέλος, στο ηλειακό εργαστήριο αποδίδονται και τέσσερις μήτρες (M1, M3, M5 και M11).

Όλα τα αγγεία αποδόθηκαν στα ηλειακά εργαστήρια με κύρια κριτήρια τον πηλό, τη διακόσμηση και το σχήμα τους. Τα περισσότερα από αυτά βρίσκουν ακριβή ή σχεδόν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στους ήδη δημοσιευμένους ηλειακούς σκύφους, ενώ ορισμένα άλλα (**H30, H32, H15-16, H19, H20, H21, H1, H2, H4, H6, H39, H27, H43, H60, H65**), αποτελούν από την άποψη των κοσμημάτων τους, λίγο ή πολύ, νέα-άγνωστη ηλειακή παραγωγή. Επιπλέον, ορισμένοι άλλοι, ενδέχεται να ανήκουν σε άλλα εργαστήρια, όπως για παράδειγμα οι **H35** και **H12** στο αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα, ο **H28** σε τοπικό εργαστήριο των Οινιαδών, ο **H67** στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών και ο **H40** στο εργαστήριο της Δύμης.

Επειδή -σύμφωνα και με όσα σημειώθηκαν παραπάνω- η απόδοση των σκύφων τότε στην Ολυμπία και τότε στην Ήλιδα θα ήταν ανούσια (αφού είναι ολοφάνερο πως έχουμε να κάνουμε με ένα κέντρο παραγωγής), όσοι σκύφοι παρέμειναν αταύτιστοι, δηλαδή στάθηκε αδύνατο να αποδοθούν

⁵⁹⁰ Siebert 1978, 110-112, πίν. 53 και 86-89.

⁵⁹¹ Siebert 1978, 112-114, πίν. 54 και 90.

⁵⁹² Hausmann 1996, 38-46 και 106, αρ. 75-77, πίν. 16.

⁵⁹³ Siebert 1978, 112-114. Ανδρεΐδου 1998, 124.

με μεγάλη ή με σχετική βεβαιότητα στα τρία προαναφερόμενα εργαστήρια⁵⁹⁴, χαρακτηρίζονται στον κατάλογο γενικά ως «ηλειακοί σκύφοι» (βλ. **ΕΙΚ. 91α**, 29 σκύφοι). Από τους αποδοσμένους σε συγκεκριμένα εργαστήρια σκύφους, οι περισσότεροι ανήκουν στη σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (30 σκύφοι), η οποία είναι και η πιο πρώιμη χρονολογικά. Στην ιταλική σειρά αποδίδονται μόνο έξι σκύφοι με διακόσμηση χαρακτηριστικών μικρών *nymphaea nelumbo* (H25, H26 και H18) και με γραμμικά αποδοσμένα φύλλα λωτού (H4, H6). Τέλος, αν και δεν είναι γνωστό αν συνδέεται και πως το εργαστήριο του Πρωτόμαχου με τις δυο προαναφερόμενες σειρές, στηριζόμενη στις αποδόσεις και τα σχόλια της Προσκυνητοπούλου, συνδέω με το εν λόγω εργαστήριο -με επιφύλαξη- τρεις σκύφους (H31, H39 και H41)⁵⁹⁵.

Οι περισσότεροι ηλειακοί σκύφοι είναι διακοσμημένοι με φυτική διακόσμηση (ποσοστό 67%) και λίγοι με γραμμική (ποσοστό 16%). Σχετικά λίγοι είναι και οι σκύφοι που φέρουν παραστάσεις με έμβια όντα (ποσοστό 17%, βλ. **ΕΙΚ. 91β**). Υπερέχουν ποσοτικά (βλ. **ΕΙΚ. 92**) οι σκύφοι με φυλλοφολιωτή διακόσμηση (10) και έμβια όντα (11)⁵⁹⁶. Η ποικιλία της δεύτερης κατηγορίας είναι αξιοσημείωτα μεγάλη (ερωτιδεείς, πολεμιστές, κυνηγοί, μουσικοί). Ακολουθούν με σειρά συχνότητας οι σκύφοι με φύλλα άκανθας (9), μακριά φύλλα λωτού (7), φύλλα λωτού (5), δικτυωτό κόσμημα (5), ομόκεντρα ημικύκλια (4), φύλλα φτέρης (4), ανθέμια (2) και κληματίδα (1).

A. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. H1-H12, H66-H67, ΕΙΚ. 101)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. H1-H12, H66-H67)

Τα εισηγμένα ηλειακά ανάγλυφα αγγεία στους Οινιάδες με απλό κάλυκα φύλλων είναι **δέκα-τέσσερα (14)** και διακρίνονται σε **τέσσερις ομάδες** ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: Σκύφοι με φύλλα λωτού/*nymphaea lotus* (H1-H3), ανάγλυφα αγγεία με μακριά φύλλα λωτού/*nymphaea caerulea* (οι σκύφοι H4-H9 και το πινάκιο H66), σκύφοι με ανθέμια (H10-H11) και ανάγλυφα αγγεία με κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες (ο σκύφος H12 και το πινάκιο H67).

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. H1-H3, ΕΙΚ. 93)

Στην παρούσα μελέτη τα φύλλα λωτού διακρίνονται, ομοίως με τη δημοσίευση της αθηναϊκής αγοράς, σε δυο τύπους: στα περισσότερο κοντόχοντρα ή απλά φύλλα λωτού με τη σχετικά αποστρογγυλεμένη κορυφή (*nymphaea lotus*) και στα ραδινά και οξυκόρυφα μακριά φύλλα λωτού ή λογχόσχημα φύλλα (*nymphaea caerulea*)⁵⁹⁷.

⁵⁹⁴ Στην απόδοση αυτή, ακολουθήθηκε και η διαπίστωση πως τα θέματα του διονυσιακού εικονογραφικού κύκλου απουσιάζουν εντελώς από την «ιταλική σειρά». Βλ. σχετικά και Ανδρεΐδου 1998, 124.

⁵⁹⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 156, αρ. 246, 264 και 311, πίν. 32, 33 και 36 (Ηλιδα, αποδίδονται στο εργαστήριο του Πρωτόμαχου, αναφέρονται άλλα δυο βέβαια-υπογεγραμμένα αγγεία του ίδιου εργαστηρίου).

⁵⁹⁶ Τα στατιστικά αυτά στοιχεία είναι αρκετά συμβατικά, δεδομένου ότι η κατάταξη των περισσότερων σκύφων είναι αδύνατη, αφού στον κάλυκά τους τα φυτικά κοσμήματα απαντώνται σε ποικίλους συνδυασμούς.

⁵⁹⁷ Βλ. Agora XXII, πίν. 94, αρ. 13 (*nymphaea lotus*) και αρ. 55 (*nymphaea caerulea*). Για αντίστοιχη διάκριση βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 129.

Στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες τα φύλλα λωτού (*nymphaea lotus*) απαντώνται σε δέκα (10) αγγεία και διακρίνονται σε πέντε τύπους (βλ. **EIK. 93**). Φέρουν πάντοτε μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους, που αποδίδεται είτε ελαφρώς έξεργο (**T1**: H24, H37 και H68), είτε σχετικά έντονα έξεργο (**T2**: H1, H2 και H22). Τα πέταλα των σκύφων H3 και H13 (**T3**) αποδίδονται μυτερά όπως τα *nymphaea caerulea* και επίπεδα στο εσωτερικό τους, αλλά με παχύ και γραμμικά αποδοσμένο το εξωτερικό περίγραμμα και την κεντρική τους νεύρωση. Μοιάζουν δηλαδή με τα φύλλα λωτού που ο Siebert εντάσσει στη «ιταλική» σειρά των ηλειακών σκύφων⁵⁹⁸, αλλά είναι επίσης αρκετά όμοια και με τα αντίστοιχα φύλλα λωτού των αργείων εργαστηρίων. Τέλος, η άνω απόληξη του φύλλου λωτού στον σκύφο H23 (**T4**) είναι πολύ χαρακτηριστική (έντονα αποστρογγυλεμένη), γεγονός που μας αναγκάζει να το εντάξουμε σε διαφορετικό τύπο⁵⁹⁹, όπως επίσης τα φύλλα του H38 (**T5**).

Στα αγγεία αυτά τα φύλλα λωτού χρησιμοποιούνται άλλοτε ως το μοναδικό (ή σχεδόν μοναδικό) κόσμημα του σώματος (H1-H3, H37-H38 και H68), άλλοτε εναλλασσόμενα με γραμμικά αποδοσμένα μακριά φύλλα λωτού (H22-H23) και άλλοτε περιβάλλονται από διάφορα άλλα κοσμήματα (H24 και H13). Όλα έχουν δημιουργηθεί με σφραγίδες, με εξαίρεση τον τύπο 3 (σκύφοι H3 και H13) που δημιουργήθηκε με χάραξη πάνω στη μήτρα.

Στο σκύφο **H1**, που διακοσμείται από μεγάλα και ανάγλυφα στο εσωτερικό τους φύλλα λωτού (**T2** στην **EIK. 93**), αξίζει να σχολιαστεί το ιδιόμορφο μετάλλιο της βάσης του, στο οποίο εναλλάσσονται οξυκόρυφα φύλλα με φυλλάρια με αποστρογγυλεμένες απολήξεις και βρίσκει σχεδόν ακριβές τυπολογικό παράλληλο σε έναν σκύφο από την Ήλιδα. Σχεδόν όμοια μικρά φύλλα λωτού (;) με αποστρογγυλεμένες απολήξεις απαντάμε και στο σκύφο H9 (**EIK. 104.12**).

Το σώμα του σκύφου **H2** κοσμούν ιδιαίτερος έξεργα στο εσωτερικό τους και πεπλατυσμένα στη βάση τους επικαλυπτόμενα φύλλα λωτού δυο διαφορετικών μεγεθών (**T2** στην **EIK. 93**). Σχεδόν όμοια απαντώνται στη Μινώα Αμοργού και παρόμοια στα εφesiaκά-ιωνικά, αργεία και ηπειρώτικα εργαστήρια. Στο μετάλλιο της βάσης και στη ζώνη του χείλους η διακόσμηση δεν σώζεται.

Οι εξάφυλλοι ρόδακες του **H3**, που εναλλάσσονται με γραμμικά αποδοσμένα φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους, **T3** στην **EIK. 93**), είναι πανομοιότυποι με αυτούς του σκύφου H13 και χαρακτηριστικοί του ηλειακού εργαστηρίου⁶⁰⁰. Το μετάλλιο της βάσης του είναι πρωτότυπο, ενώ -ως προς τη διάταξη της διακόσμησής του- παρόμοια απαντάμε σε έναν εισηγμένο στο Άργος σκύφο, αλλά και στα αργεία εργαστήρια. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οι ενάλληλες αγκύλες (με έντονα αποστρογγυλεμένα τα άκρα των κεραιών) αποτελούν γνωστό ηλειακό κόσμημα⁶⁰¹, που χαρακτηρίζει -σύμφωνα με τον Siebert- την «ιταλική σειρά» των ηλειακών

⁵⁹⁸ Siebert 1978, πίν. 90.2.

⁵⁹⁹ Δεν νομίζω ότι το φύλλο αυτό πρέπει να χαρακτηριστεί *nymphaea nelumbo*.

⁶⁰⁰ Σπάνια απαντώνται και σε άλλα επαρχιακά εργαστήρια, όπως της Δύμης και της Κασσώπης. Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον H13.

⁶⁰¹ Βλ. Rogl 1996, 113-158, αρ. B43, εικ. 12 και πίν. 1-κόσμημα αρ. 1 (Ήλιδα).

σκύφων⁶⁰².

2. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. Η4-Η9 και πινάκιο Η66, ΕΙΚ. 94)

Η απεικόνιση των μακριών φύλλων λωτού (*nymphaea caerulea*) στα εισηγμένα ηλειακά αγγεία των Οινιάδων είναι συχνότατη, όπως και στα ηλειακά εργαστήρια. Αποτελούν ένα κόσμημα προσφιλές, εκτός από τους εφεσιακούς-ιωνικούς, στους σκύφους της Κορίνθου⁶⁰³, της Ήλιδας⁶⁰⁴, της Βεργίνας⁶⁰⁵, αλλά και από τα αλεξανδρινά μετάλλινα παραδείγματα⁶⁰⁶. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα προσφιλές κυρίως στα αττικά (Δίπυλο) και τα αργεία εργαστήρια⁶⁰⁷, ενώ στα ηπειρώτικα δεν απαντάται πολύ συχνά⁶⁰⁸.

Στους Οινιάδες απαντώνται σε έντεκα αγγεία (δέκα σκύφους και στο πινάκιο Η66) και διακρίνονται σε επτά τύπους (ΕΙΚ. 94). Απεικονίζονται άλλοτε πλατύτερα στο κάτω ήμισυ τους (Τ1: Η5 και Η22, Τ4: Η7, Τ5: Η7 και Η8, Τ6: Η8 και Η9) και άλλοτε στο μέσο τους (Τ2: Η4, Η66 και Τ3: Η6)⁶⁰⁹. Για τα αποσπασματικά σωζόμενα θραύσματα Η17, Η23 και Η28 (εντάσσονται συμβατικά στον Τ7) δεν είμαστε σίγουροι για το ακριβές σχήμα των φύλλων. Από όλα αυτά τα αγγεία τα Η5, Η22 και Η6 (που δεν σώζεται η άκρα απόληξή τους) ίσως να κοσμούνται τελικά με *nymphaea caerulea*.

Τα μακριά φύλλα λωτού εμφανίζονται στο σώμα των εισηγμένων ηλειακών σκύφων στους Οινιάδες εναλλασσόμενα με κατακόρυφα κοσμήματα πληρωμένα σε όλο το ύψος τους με διαγώνιες εγκοπές (Η6), σχηματοποιημένα φύλλα φοίνικα (Η9 και Η28), μεγάλο πέταλο λωτού με αποστρογγυλεμένη απόληξη (Η23), φύλλα άκανθας (Η17), λεπτούς βλαστούς (Η5, Η66), ελικοειδείς βλαστόσπειρες (Η32 και Η33) και πολύ σπάνια μόνα τους (Η4). Όλοι αυτοί οι συνδυασμοί είναι γνωστοί στα ηλειακά εργαστήρια, ενώ ο συνδυασμός μακριών φύλλων λωτού με λεπτούς βλαστούς εντάσσεται από την Προσκυνητοπούλου στα χαρακτηριστικά ηλειακά κοσμήματα⁶¹⁰. Εκτός από τον σκύφο Η5 (Τ1) και τα αποσπασματικά σωζόμενα φύλλα των Η17, Η23 και Η28 (Τ7), όλα τα υπόλοιπα φύλλα του εν λόγω τύπου είναι βέβαιο πως δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια σφραγίδων.

Η απλούστερη μορφή των μακριών φύλλων λωτού απαντάται στο σκύφο Η5 (Τ1 στην ΕΙΚ. 94), όπου εναλλάσσονται πιθανότατα με λεπτούς κατακόρυφους και ευθύγραμμους βλαστούς που απολήγουν σε άνθος. Το εσωτερικό τους είναι εντελώς επίπεδο, ενώ φέρει μόνο μια γραμμική

⁶⁰² Siebert 1978, 113, πίν. 90.2.

⁶⁰³ Corinth VII, iii, 184-185, αρ. 933, πίν. 81 (150-146 π.Χ.). Και παρόμοιο: Corinth VII, iii, 184-185, αρ. 936, πίν. 82 (150-146 π.Χ.).

⁶⁰⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130, 137, αρ. 239, πίν. 31 (μέσα-γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁰⁵ Φάκλαρης 1990, 221-223, 228 (Βεργίνα).

⁶⁰⁶ Rotroff 1982, 329-337. Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130 και σημ. 123.

⁶⁰⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 127. Braun 1970, 170-171, 181, αρ. 175-176 και 211, πίν. 69, 76 αντίστοιχα κ.α. (Δίπυλο, 3^{ος} αι. π.Χ.). Σύμφωνα με την Προσκυνητοπούλου (1997, 129) τα μακριά φύλλα λωτού των ηλειακών εργαστηρίων, συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα τους από το Δίπυλο, απεικονίζονται συχνά αρκετά διαφορετικά.

⁶⁰⁸ Γραβάνη 2000, 482, 488, πίν. 249, αρ. 416 α-γ (χρονολογούνται μετά το 167 π.Χ.).

⁶⁰⁹ Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 129 (σχολιασμός των ηλειακών μακριών φύλλων λωτού).

⁶¹⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130.

κεντρική νεύρωση. Τα συγκεκριμένα φύλλα απαντώνται και στο σκύφο H22, ενώ αντίστοιχα τους παραδείγματα απαντάμε στην Ολυμπία και στην Ήλιδα.

Στην περίπτωση του σκύφου **H4**, ο οποίος φέρει ανάγλυφο όστρεο ως υποστήριγμα στη βάση του, τα μακριά φύλλα λωτού (T2 στην **ΕΙΚ. 94**) αποτελούν τη μοναδική διακόσμηση του σώματος, ένα «εικονογραφικό σχήμα» που απαντάμε μόνο⁶¹¹ σε ένα σκύφο της Ήλιδας, ενώ στην Ολυμπία και στα λοιπά εργαστήρια τα φύλλα αυτά εναλλάσσονται πάντοτε με φύλλα λωτού ή με κατακόρυφους βλαστούς που απολήγουν σε άνθη ή με διάφορα άλλα κοσμήματα. Μάλιστα στα εργαστήρια της Κασσώπης ο συνδυασμός αυτός φαίνεται να είναι ιδιαίτερα προσφιλή⁶¹². Ο συγκεκριμένος τύπος φύλλου, είναι ιδιαίτερα συνηθισμένος στα εργαστήρια του Αιγίου και της Δύμης, ενώ απαντάται επίσης και στην Ήπειρο και τη Μακεδονία⁶¹³.

Εξίσου ανάγλυφα με το σκύφο H4 και ακτινωτά διατεταγμένα μακριά φύλλα λωτού φέρει και το πινάκιο **H66** (T2 στην **ΕΙΚ. 94**), στο οποίο εναλλάσσονται με κατακόρυφους βλαστούς που απολήγουν στα χαρακτηριστικά ηλειακά κρινόμορφα άνθη. Και στα δυο αυτά αγγεία τα φύλλα έχουν δημιουργηθεί με σφραγίδα πάνω στη μήτρα, ωστόσο όχι από την ίδια, αφού το φύλλο του H66 είναι αρκετά ραδινότερα και έχει τετραγωνισμένη «βάση». Μάλιστα τα φύλλα του πινακίου αυτού προέρχονται από την ίδια σφραγίδα με του σκύφου αρ. κατ. 228 της Ολυμπίας⁶¹⁴, ενώ και τα μικρά τετράφυλλα ροδοκοειδή άνθη και τα κρινόμορφα άνθη που τα περιβάλλουν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα κυρίως στην Ήλιδα.

Παρεμφερή, αλλά περισσότερο πλατιά είναι τα σχετικά έξεργα μακριά φύλλα λωτού του **H6** (T3 στην **ΕΙΚ. 94**), τα οποία όμως εναλλάσσονται με κατακόρυφα ανάγλυφα διακοσμητικά στοιχεία, διακοσμημένα σε όλο τους το ύψος με διαγώνιες εγκοπές. Το τελευταίο κόσμημα, αλλά και ο όλος συνδυασμός είναι πρωτότυπος και άγνωστος μέχρι σήμερα για τα ηλειακά εργαστήρια, ενώ η μορφή του συγκεκριμένου φύλλου λωτού απαντάται και σε κερκυραϊκούς σκύφους⁶¹⁵. Το μέταλλο της βάσης του είναι παρόμοιο με του H22 (**ΕΙΚ. 104.16**).

Στην κατηγορία των ραδινών και οξυκόρυφων μακρικών πετάλων λωτού πρέπει να ενταχθούν και μια σειρά από ιδιαίτερα ραδινά και αρκετά πρωτότυπα φύλλα, τα οποία φέρουν έντονα αποστρογγυλεμένη διαμόρφωση στη βάση τους (βλ. τους τύπους T5 και T6 στην **ΕΙΚ. 94**). Εμφανίζονται στο σώμα τριών σκύφων, άλλοτε εναλλασσόμενα με λεπτούς ανερχόμενους κυματοειδείς βλαστούς (**H7-H8**) και άλλοτε εναλλασσόμενα με σχηματοποιημένα φύλλα φτέρης ή φοίνικα (**H9**)⁶¹⁶. Οι τρεις αυτοί σκύφοι (**ΕΙΚ. 95**), οι οποίοι αποδίδονται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», αποτελούν με βεβαιότητα προϊόντα του ίδιου εργαστηρίου, εξαιτίας όχι μόνο

⁶¹¹ Με εξαίρεση δυο σκύφους από την Κασσώπη: Γραβάνη 1996, 148-159, αρ. 185-186, εικ. 27 και πίν. 44 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ' - 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶¹² Γραβάνη 1996, 135 κ. εξ. και 175 κ. εξ., αρ. 150-151, 155, 361 και 365, εικ. 23-25 και 50-51 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ., εργαστήριο Β' - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ. και ομάδα 1).

⁶¹³ Βλ τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H27).

⁶¹⁴ Hausmann 1996, 97, αρ. 228, πίν. 43 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶¹⁵ Winkes 2004, 51, αρ. RW001: 88-P-46, εικ. 1 στο CD-ROM.

⁶¹⁶ Για το κόσμημα των λεπτών ανερχόμενων κυματοειδών βλαστών, που κοσμούν το σώμα των σκύφων εναλλάξ με διάφορα άλλα κοσμήματα βλ. παραπάνω στο σχολιασμό των σκύφων H12 και H13.

του σχήματος, του πηλού και του επιχρίσματός τους (μελανό θαμπό και πολύ απολεπισμένο στους δυο πρώτους), αλλά και ορισμένων όμοιων κοσμημάτων, που σχηματίστηκαν με τη βοήθεια των ίδιων σφραγίδων.

Τα κοσμήματα αυτά είναι κατ' αρχήν τα μακριά φύλλα λωτού, τα οποία άλλοτε είναι πλατιά στη βάση τους (T4: H7 στην **ΕΙΚ. 94**)⁶¹⁷, άλλοτε κανονικά (T5: H7 και H8 στην **ΕΙΚ. 94**)⁶¹⁸ και άλλοτε ιδιαίτερα στενά και με έντονα αποστρογγυλεμένη διαμόρφωση στη βάση τους, ως αποτέλεσμα της έντονης πίεσης της σφραγίδας πάνω στη μήτρα (T6: H8 και H9 στην **ΕΙΚ. 94**). Ο τελευταίος τύπος (T6) μοιάζει κάπως με τα αττικά (Κεραμεικός) και κορινθιακά ραδινά μακριά φύλλα λωτού, τα οποία ωστόσο δεν φέρουν την χαρακτηριστική διαμόρφωση στη βάση τους. Τα «κανονικά» φύλλα των H7 και H8 (T5) προέρχονται από την ίδια σφραγίδα, όπως και τα ιδιαίτερα στενά των H8 και H9 (T6).

Δεύτερο κοινό κόσμημα αποτελούν οι διπλές κάθετες ελικοειδείς βλαστόσπειρες (κοσμούνται εκατέρωθεν τους κατά διαστήματα με κορύμβους) που φέρουν μόνο οι σκύφοι H7 και H8 και τις οποίες ξαναβρίσκουμε στο σκύφο H24. Μάλιστα στους δυο πρώτους σκύφους προέρχονται με μεγάλη βεβαιότητα από την ίδια σφραγίδα. Όμοιες βλαστόσπειρες απαντάμε στη Βεργίνα, στις Φερές και στο εργαστήριο Β της Κασσώπης⁶¹⁹.

Ωστόσο στο μέταλλο της βάσης οι H7 και H8 φέρουν θεματικά συναφή (άστρα), αλλά τελείως διαφορετικά αποδοσμένη διακόσμηση, ενώ ο σκύφος H9 παρόμοιο ρόδακα με τους σκύφους H7 (πρβ. την ακτίνα του άστρου) και H1 (πρβ. το φύλλο λωτού). Κοντινό στο μέταλλο της βάσης του H8 είναι επίσης αυτό του σκύφου H64 και περιμεφέρές του H39.

Το ίδιο ισχύει και στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τους, αφού ο H7 φέρει οριζόντιο περιελισσόμενο βλαστό⁶²⁰ και ο H8 μαϊανδρο. Επιπλέον, οι στιγμωτοί ρόδακες, που βρίσκουμε στο σκύφο H8 και φαίνεται να απουσιάζουν από το δίδυμό του σκύφο H7, απαντώνται επίσης στους ηλειακούς σκύφους H24, H43 και H28. Τέλος, τα φύλλα φτέρης ή φοίνικα του H9 μας παραπέμπουν στα αντίστοιχα του σκύφου H28, παρόλο που στον πρώτο ο κορμός είναι σχηματισμένος με σειρά ανάγλυφων σφαιριδίων.

3. Ανθήμια (αρ. κατ. H10-H11)

Τα ανθήμια ή μεγάλα ανθεμωτά φύλλα του σκύφου **H10** είναι γνωστά από τα εργαστήρια της

⁶¹⁷ Όμοια φύλλα λωτού απαντώνται κυρίως στα ηπειρωτικά εργαστήρια (κυρίως σε αυτό της Αμβρακίας) και παρόμοια στη Μινώα Αμοργού. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H7).

⁶¹⁸ Παρόμοιο μακρύ φύλλο λωτού απαντάμε στα εργαστήρια της Δύμης, της Κασσώπης, αλλά και στον σκύφο του εργαστηριακού κύκλου Αγίου-Λουσών ΑΠ5, ο οποίος φέρει στη βάση του το χαρακτηριστικό ρόδακα τύπου 1 Γ (απαντάται κυρίως στο τοπικό εργαστήριο των Οινιαδών και απαντιότερα στα εργαστήρια Αγίου-Λουσών). Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον H7. Είναι πιθανό λοιπόν τα αχαϊκά και αρκαδικά εργαστήρια να έχουν αντιγράψει το συγκεκριμένο κόσμημα από την Ηλεία.

⁶¹⁹ Γραβάνη 2000, 485, αρ. 150, πίν. 238, αρ. 189, πίν. 239 (Κασσώπη, εργαστήριο Β', αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶²⁰ Πολύ παρόμοια με του σκύφου H19.

Ήλιδας⁶²¹, αποτελούν σύμφωνα με την Προσκυνητοπούλου «μια παραλλαγή του τύπου της άκανθας, που μοιάζει περισσότερο με ανθέμιο»⁶²². Ο ρόδακας που βρίσκουμε στα αριστερά του ανθεμωτού φύλλου, προέρχεται με βεβαιότητα από την ίδια σφραγίδα με των σκύφων H29 και H41⁶²³ και μπορεί να συγκριθεί και με τους αντίστοιχους ρόδακες του εργαστηρίου των Λουσών⁶²⁴. Πολύ κοντινός μπορεί να χαρακτηριστεί και ο ρόδακας του H21 (κεντρικός μέσα στο μέταλλο της βάσης), αλλά σε καμιά περίπτωση δεν προέρχεται από την ίδια σφραγίδα με των προηγούμενων.

Ο σκύφος **H11** εντάσσεται στην παρούσα κατηγορία καταχρηστικά, αφού από την κύρια διακόσμηση του σώματός του δεν διακρίνεται κανένα ίχνος. Στον κάλυκά του, περιμετρικά του μεταλλίου της βάσης απαντάμε σειρά από μικρά, γραμμικά και σχηματοποιημένα ανθέμια (για τα οποία παρόμοια βρίσκουμε στην Ήλιδα) και στη διακριτή διακοσμική ζώνη, που χωρίζει το μέταλλο της βάσης από το σώμα, τη χαρακτηριστική των ηλειακών εργαστηρίων σειρά μαργαριταριών (Perlstäbe). Τα ανθέμια αυτά είχαν σχηματιστεί στη μήτρα πιθανώς με τη βοήθεια μικρών σφραγίδων. Στο μέταλλο της βάσης του ο γραμμικά αποδοσμένος οκταπέταλος ρόδακας δεν βρίσκει ακριβές παράλληλο στην Ηλεία, αλλά παρόμοια στην Ολυμπία και την αθηναϊκή αγορά.

4. Κληματίδα (αρ. κατ. H12 και το πινάκιο H67)

Η οριζόντια περιελισσόμενη κληματίδα⁶²⁵ αποτελεί συνηθισμένο κόσμημα στην Ήλιδα (αφού απαντάται σε δεκαοκτώ σκύφους⁶²⁶), αλλά σπάνιο στην Ολυμπία (έχουν δημοσιευτεί μόνο δυο παραδείγματα⁶²⁷). Στην Ήλιδα χρονολογείται γενικά στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ., χρονολόγηση την οποία ακολουθούμε για όλους τους σκύφους των Οινιαδών, με εξαίρεση τον H48 που εξαιτίας του παραλλήλου του είναι δυνατό να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα (στο γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.) και τον H53 που εξαιτίας του ερωτιδέα, πρέπει να χρονολογηθεί ασφαλώς νωρίτερα (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-α' μισό 2ου αι. π.Χ.).

Οι Ηλείοι κεραμείς γνωρίζουν και τους τρεις βασικούς τύπους απόδοσης του θέματος της αμπέλου (οριζόντια και κατακόρυφη βλαστόσπειρα, μεμονωμένα φύλλα), αλλά παρ' όλα αυτά, το συγκεκριμένο θέμα δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα προσφιλέ στον ηλειακό κεραμεικό⁶²⁸. Αν και στους σκύφους της Ήλιδας η κληματίδα κοσμεί σχεδόν πάντοτε το σώμα του αγγείου, στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών σε δυο από τα τέσσερα παραδείγματα μας, τη

⁶²¹ Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 225, πίν. 30 (Ήλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Το ανθέμιο του σκύφου H10 έχει δημιουργηθεί με τη βοήθεια σφραγίδας.

⁶²² Προσκυνητοπούλου 1997, 133. Για τα μικρά ροδακοειδή άνθη του συγκεκριμένου σκύφου βλ. παρακάτω στο σχολιασμό του σκύφου H37.

⁶²³ Οι ρόδακες των συγκεκριμένων σκύφων μπορούν να παραβληθούν με το ρόδακα της μήτρας M5, αλλά δεν προέρχονται από αυτή.

⁶²⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H37).

⁶²⁵ Για το θέμα της αμπέλου γενικά, τη σχέση του με το Διόνυσο και την καταγωγή του, αλλά και τους τρεις βασικούς τρόπους απόδοσής του στους ανάγλυφους σκύφους βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους.

⁶²⁶ Προσκυνητοπούλου 1997, 136.

⁶²⁷ Hausmann 1996, 97, αρ. 231-232, πίν. 43 (Ολυμπία).

⁶²⁸ Ανδρεΐδου 1998, 126.

βρίσκουμε στη σχετικά πλατιά διακοσμητική ζώνη του χείλους (H53) ή κοντά στην περιοχή του χείλους (H48). Ο σκύφος H53, ο οποίος φέρει παρόμοια με του H12 διακόσμηση στη ζώνη του χείλους, βρίσκεται ακριβές παράλληλο στην Ήλιδα⁶²⁹.

Ο σκύφος **H12** κοσμείται με ελικοειδείς βλαστόσπειρες, από τις οποίες εκφύονται βότρυες και αμπελόφυλλα, ένα κόσμημα γνωστό, εκτός από τα ηλειακά και αργεία εργαστήρια, από τα εργαστήρια των Λουσών και της Καλυδónας. Ο καμπύλος βλαστός έχει χαραχτεί με ελεύθερο χέρι πάνω στη μήτρα, ενώ τα αμπελόφυλλα σχετίζονται πιθανότατα με εκείνα του εργαστηρίου του Πρωτόμαχου⁶³⁰. Το σχήμα του συγκεκριμένου σκύφου μοιάζει αρκετά με αυτό των αργείων εργαστηρίων (κυρίως του Κλεαγόρα, αλλά και του Δημητρίου-Ιάσωνα), ωστόσο στοιχεία όπως η μορφή των φύλλων και των βότρων⁶³¹, καθώς η ποιότητα και η υφή του πηλού του, αποκλείουν την αργίτικη προέλευση. Το ιωνικό κυμάτιο του χείλους του, χαρακτηριστικό ως προς τη μορφή του των ηλειακών εργαστηρίων, εμφανίζεται μόνο σε άλλη μια περίπτωση στους σκύφους των Ονιαδών (στον τοπικό σκύφο TA16). Ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες κοσμεί το χείλος και δυο άλλων ηλειακών σκύφων (H13 και H50).

Και το πινάκιο **H67**⁶³², φέρει διακόσμηση με κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες. Οι βότρυες του σχετίζονται άμεσα με τους αντίστοιχους του H53. Τα φύλλα του (πολύ κοντινά με αυτά των H12 και H17), θυμίζουν από τον τρόπο που αποδίδονται περγαμηνά, αλλά και αγγεία της Δήλου, της Κύμης και της Μιλήτου. Το αγγείο αποδίδεται με μικρή επιφύλαξη στα ηλειακά εργαστήρια, δεδομένου ότι ο πηλός του είναι αρκετά καθαρός και επομένως είναι πιθανό να ανήκει και στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. H13-H28)

Οι ηλειακοί σκύφοι που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι δεκαέξι (16) και διακρίνονται σε δέκα ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: Σκύφοι με εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (H13), φύλλα άκανθας με μικρά *nymphaea nelumbo* (H14-H16), φύλλα άκανθας με μακριά φύλλα λωτού (H17-H18), φύλλα άκανθας με ανθέμια (H19), φύλλα άκανθας με διάφορα άλλα δυσδιάκριτα κοσμήματα (H20-H21), φύλλα λωτού με μακριά φύλλα λωτού (H22-H23), φύλλα λωτού με φύλλα φτέρης και ανθέμια (H24), εναλλασσόμενα φύλλα φτέρης διαφόρων τύπων (H25-H26), φύλλα φτέρης με άνθη και βλαστούς (H27) και μακριά φύλλα λωτού με φύλλα φτέρης ή φοίνικα (H28).

⁶²⁹ Για το συγκεκριμένο σκύφο που κοσμείται στο σώμα του με ερωτιδέα βλ. και παρακάτω στο υποκεφάλαιο «Εμβιες μορφές-ερωτιδέες».

⁶³⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 136: αναφέρεται κυρίως στα αμπελόφυλλα των σκύφων της αρ. κατ. 264 και 273.

⁶³¹ Είναι αξιοσημείωτο πως οι βότρυες του H12 θυμίζουν, ως προς την απόδοσή τους, ανάγλυφα αγγεία από τη Ν. Ρωσία. Πρβ. Zahn 1908, 59, αρ. 11, εικ. 11a-b στην σελ. 54 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία).

⁶³² Για τα πινάκια με ανάγλυφη διακόσμηση βλ. παρακάτω το υποκεφάλαιο «Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση των ηλειακών εργαστηρίων».

1. Εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (αρ. κατ. H13, ΕΙΚ. 96)

Το διακοσμητικό κόσμημα των φύλλων άκανθας, είναι γνωστό και σύνηθες εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά, περγαμηνά, αντιοχικά και ηπειρώτικα εργαστήρια⁶³³, στην αθηναϊκή Αγορά⁶³⁴, την Κόρινθο⁶³⁵, την Κέρκυρα⁶³⁶, το Άργος⁶³⁷ και την Ήλιδα⁶³⁸.

Η ονομασία «άκανθα» -όπως και στην περίπτωση των δημοσιευμένων σκύφων της Ηλείας- είναι εδώ συμβατική, δεδομένου ότι, σε κάποιες παραλλαγές της το συγκεκριμένο φυτό δεν μοιάζει ούτε με άκανθα, ούτε με φοινικιά, ούτε με φτέρη⁶³⁹. Η Προσκυνητοπούλου επισημαίνει πως το συγκεκριμένο φύλλο απεικονίζεται στους ηλειακούς σκύφους σε πολλές παραλλαγές και διακρίνει στη μελέτη της περισσότερους από έξι τύπους⁶⁴⁰, ενώ στη δημοσίευση της Ολυμπίας οι αντίστοιχες παραλλαγές είναι λιγότερες. Σχεδόν όλοι αυτοί οι τύποι εντοπίζονται και στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών. Πιο συγκεκριμένα, από την τυπολογία που προκύπτει για τις άκανθες των εισηγμένων ηλειακών σκύφων των Οινιαδών (βλ. ΕΙΚ. 96), ο T2 απαντάται στην Ήλιδα και την Ολυμπία, ο T1 μόνο στην Ήλιδα, ενώ οι τύποι T3 και T4 είναι σχετικά άγνωστοι στα ηλειακά εργαστήρια. Όλοι αυτοί οι τύποι έχουν δημιουργηθεί με τη βοήθεια σφραγίδων, με πιθανή εξαίρεση τον T4, ενώ η άκανθα του T5 (H17) είναι εξαιρετικά αποσπασματικά σωζόμενη.

Τα γραμμικά αποδοσμένα φύλλα λωτού (T3 στην ΕΙΚ. 93) και οι χαρακτηριστικοί κάνθαροι του σκύφου H13, αλλά και το χαρακτηριστικό πεντάγωνο με φύλλο φτέρης στο εσωτερικό του (T3 στην ΕΙΚ. 97)⁶⁴¹, μας οδηγούν χωρίς καμιά επιφύλαξη στο εργαστήριο της Ήλιδας. Τα απλά φυσιοκρατικά ελισσόμενα φύλλα άκανθας του (T1 στην ΕΙΚ. 96) προσομοιάζουν με αυτά του H52. Πρόκειται για κόσμημα το οποίο απαντάται σε πολλά εργαστήρια⁶⁴², ενώ βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα⁶⁴³. Είναι χαρακτηριστικό πως οι ηλειακές άκανθες είναι διαφορετικά διαμορφωμένες στο ελισσόμενο πέρας τους από το πεπλατυσμένο πέρας των ακάνθων των σκύφων ΑΙΓ27 και ΑΙΓ28 που αποδίδονται στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών. Πρωτότυπο και αρκετά

⁶³³ Προσκυνητοπούλου 1997, 132-134. Στην Κασσώπη απαντώνται παρόμοια με τον T2 φύλλα άκανθας (βλ. ΕΙΚ. 96), όπου όμως χαρακτηρίζονται ως φτέρες. Βλ. Γραβάνη 2000, 482-489, αρ. 197, 230, 208 και 213, πίν. 239.

⁶³⁴ Agora XXII, 48, 54, 58-59, 71-72, αρ. 32, 87, 122, 224, πίν. 6, 15, 23, 44, 83, 94, 98 (225-175 π. X.).

⁶³⁵ Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 36 και 73 (τέλος 3^{ου} αι.-146 π.Χ.).

⁶³⁶ Δοντάς 1963, 183, πίν. 212 α.

⁶³⁷ Στο αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα τα φύλλα άκανθας καταλαμβάνουν συχνά ολόκληρο ή σχεδόν ολόκληρο το σώμα του σκύφου. Siebert 1978, 33, αρ. DI 1-DI 28, πίν. 12-13.

⁶³⁸ Στην Ήλιδα βρέθηκε επίσης και ντόπια μήτρα με μικρά φύλλα άκανθας στον κάλυκα. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 101, αρ. 89, πίν. 25.

⁶³⁹ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 132, υποσημ. 149. Πρβ. και Laumonier 1977, 129.

⁶⁴⁰ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 132-134.

⁶⁴¹ Το συγκεκριμένο μοτίβο (φύλλο φτέρης που περιβάλλεται από πεντάγωνο) βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στην Ήλιδα: Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 228, πίν. 31 (Ήλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁴² Όπως για παράδειγμα στα εφεσιακά-ιωνικά (κυρίως στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ και Μενεμάχου, πρβ. και τις αντίστοιχες ελισσόμενες άκανθες των σκύφων I2 και I5), στα εργαστήρια Αιγίου-Λουσών, στα ηπειρώτικα (κυρίως στο εργαστήριο της Κασσώπης), αλλά και στα Αιτωλοακαρνανικά (εργαστήριο της Καλυδώνας). Βλ. Laumonier 1977, πίν. 1 και 4 (εργαστήριο του Μενεμάχου) και πίν. 31 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Επίσης τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H24).

⁶⁴³ Για την άκανθα του H24 βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 93, πίν. 25 και για την άκανθα του H52 βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 164, πίν. 28.

σπάνιο είναι το μέταλλο της βάσης του H13 που κοσμείται με τέσσερις ακτινωτά τοποθετημένους κανθάρους. Αγγεία στα μέταλλα της βάσης ανάγλυφων σκύφων (κυρίως ελικοτούς κρατήρες και κανθάρους) απαντάμε συνήθως στον ιωνικό κύκλο παραγωγής (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια και στη Λήμνο)⁶⁴⁴.

2. Φύλλα άκανθας και μικρά nymphaea nelumbo (αρ. κατ. H14-H16)

Τα μικρά nymphaea nelumbo στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Ονιαδών αποτελούν συχνά μέρος των μεταλλίων των βάσεων και τα συναντάμε σε τρία θραύσματα. Αποδίδονται πληρωμένα στο εσωτερικό τους μόνο με μια κεντρική (H14 και H15) ή με πολλές κατακόρυφες παράλληλες νευρώσεις (H16). Τέλος, σε δυο περιπτώσεις κοσμούν τον κάλυκα (H14 και H15), διακοσμημένα στο εσωτερικό τους με εγχάρακτο δικτυωτό πλέγμα. Τα συγκεκριμένα φύλλα θεωρούνται κοσμήματα που σχετίζονται με την αντίστοιχη ιταλιώτικη παραγωγή και χρονολογούνται στην Ήλιδα στα τέλη του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.⁶⁴⁵.

Στους σκύφους **H14-H16** ακτινωτά τοποθετημένα μικρά nymphaea nelumbo σχηματίζουν το μέταλλο της βάσης. Οι δυο πρώτοι σκύφοι -λόγω πηλού και διακόσμησης- εντάσσονται με βεβαιότητα στην «ιταλική σειρά», δηλαδή στα αγγεία που μιμούνται τα εργαστήρια της κεντρικής Ιταλίας (και κυρίως αυτό του Porpilius). Στο σώμα τους (με βεβαιότητα στον H15) άκανθες εναλλάσσονται με μικρά nymphaea nelumbo διακοσμημένα στο εσωτερικό τους με εγχάρακτο δικτυωτό πλέγμα, ένας συνδυασμός προσφιλής και στα εργαστήρια της Δύμης⁶⁴⁶. Οι ευθυτενείς αυτές άκανθες (T3 στην **EIK. 96**), βρίσκουν παρόμοια τυπολογικά παράλληλα στους ηλειακούς σκύφους⁶⁴⁷, ενώ παρόμοια απαντάμε και στον αργείο σκύφο AP10⁶⁴⁸, αλλά και στα εφεσιακά-ιωνικά και περγαμηνά εργαστήρια, όπου πολύ συχνά συνδυάζονται με φύλλα λωτού⁶⁴⁹. Όμοια φύλλα άκανθας (T3, **EIK. 96**), προερχόμενα ίσως από την ίδια σφραγίδα με του H15, κοσμούν και το σώμα του σκύφου **H16**, εναλλάσσόμενα με κάποιο άλλο δυσδιάκριτο φυτικό μοτίβο (μικρό nymphaea nelumbo ;).

3. Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. H17-H18)

Ο σκύφος **H17** φέρει διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού με τρεις νευρώσεις στο εσωτερικό τους, μια κεντρική και δυο πλάγιες (T7 στην **EIK. 94**) τα οποία εναλλάσσονται με φύλλο άκανθας άγνωστου τύπου (βλ. T5 στην **EIK. 96**). Οι δυο πλευρικές νευρώσεις του φύλλου λωτού

⁶⁴⁴ Ανδρεΐδου 1998, 487. Για τα ελάχιστα παρόμοια παραδείγματα από την Ηφαιστεία της Λήμνου και τη Ν. Ρωσία βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H13).

⁶⁴⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 160.

⁶⁴⁶ Λακάκη-Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τα αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση).

⁶⁴⁷ Βλ. παρόμοιες άκανθες: Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 89 και 93, πίν. 25 (Ήλιδα, γ'τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁴⁸ Του Αγαθοκλή (Siebert 1978, 27, αρ. A65, πίν. 71.5) και του Δημητρίου-Ιάσωνα (Siebert 1978, 34, αρ. DI32, πίν. 75.8), αλλά και στα εργαστήρια της Σπάρτης (Siebert 1978, 86-87, αρ. Sp26, πίν. 82.2/εργαστήριο του Φιλοκλή) και της αρκαδικής Γόρτυνας (Siebert 1978, αρ. Go62, Go64, Go69, πίν. 84.5-7).

⁶⁴⁹ Προσκυνητοπούλου 1997, 133 και υποσημ. 170.

σηματίζονται με σειρά ανάγλυφων κουκίδων, όπως και το εξωτερικό περίγραμμα στον αργείο σκύφο AP10. Στην ίδια κατηγορία μπορούν να ενταχθούν και τα μακριά φύλλα λωτού των αποσπασματικά σωζόμενων σκύφων H23 και H28 (βλ. T7 στην **ΕΙΚ. 94**). Η διακόσμηση του H17 συμπληρώνεται στην μια πλευρά με κατακόρυφο βλαστό που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος (το οποίο μοιάζει αρκετά με αυτό των σκύφων H27 και H62) και στην άλλη, με όμοιο βλαστό που απολήγει σε σταυρόσχημο άνθος. Σχεδόν όμοιο σταυρόσχημο άνθος απαντάμε στον κάλυκα του σκύφου H57 και παρόμοιο στον αργείο σκύφο AP10. Και τα δυο άνθη βρίσκουν τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα και στην Ολυμπία, ενώ από τη μορφή των αμπελόφυλλων στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ο σκύφος H17 είναι δυνατό να αποδοθεί στο εργαστήριο του Πρωτόμαχου.

Ο **H18**, του οποίου η λοιπή διακόσμηση συνίσταται στην εναλλαγή φύλλων άκανθας με άλλα, ασαφή φυτικά μοτίβα, φέρει στο μετάλλιο της βάσης του διπλό οκταπέταλο ρόδακα, χαρακτηριστικό του εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων». Ο τύπος άκανθας στο σώμα του (T2, **ΕΙΚ. 96**) απαντάται κυρίως στην Ήλιδα⁶⁵⁰ και την Ολυμπία⁶⁵¹, ωστόσο είναι γνωστός και από την Κόρινθο⁶⁵² και το Άργος. Θεωρείται από την Προσκυνητοπούλου ηλειακό δημιούργημα⁶⁵³.

4. Φύλλα άκανθας εναλλασσόμενα με ανθέμια (αρ. κατ. H19) και διάφορα άλλα δυσδιάκριτα κοσμήματα (αρ. κατ. H20-H21)

Άκανθες του T4 (**ΕΙΚ. 96**) κοσμούν εναλλασσόμενες με ανθέμια το σώμα του σκύφου **H19**, ενώ σε δυο άλλους σκύφους (**H20** και **H21**), η λοιπή διακόσμηση του σώματος είναι δυσδιάκριτη. Παρόμοιες άκανθες βρίσκουμε σε μια μήτρα από την Ήλιδα⁶⁵⁴, αλλά επίσης σε αργείου⁶⁵⁵ και ηπειρώτικους σκύφους⁶⁵⁶.

Το ανθέμιο του σκύφου **H19**, είναι χαρακτηριστικό της παραγωγής της Ήλιδας, ενώ ο **H20**, ως προς το μετάλλιο της βάσης του, βρίσκει σχεδόν ακριβές παράλληλο στην Ολυμπία και παρουσιάζει σχετική ομοιότητα με τα μέταλλα των σκύφων H35, H57, αλλά και H32. Ο **H21** βρίσκει σχεδόν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα.

5. Φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. H22-H23)

Στον σκύφο **H22** φύλλα λωτού του T2 (**ΕΙΚ. 93**) εναλλάσσονται με γραμμικά αποδοσμένα μακριά φύλλα λωτού (T1 στην **ΕΙΚ. 94**), όμοια με του σκύφου H5.

Στο σκύφο **H23**, έχουμε με βεβαιότητα την εναλλαγή περισσότερων κοσμημάτων: εκτός από

⁶⁵⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 132-134, αρ. 11 και 15, πίν. 23 (Ήλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁵¹ Hausmann 1996, 82, αρ. 159, πίν. 33 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), σελ. 95, αρ. 214, πίν. 41 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»).

⁶⁵² Hausmann 1996, 80, αρ. 146, πίν. 31 (σκύφος εισηγμένος στην Ολυμπία από την Κόρινθο).

⁶⁵³ Αυτός ο λεπτός, καλλιγραφικά αποδοσμένος τύπος άκανθας, έχει λεπτές και λοξές επάλληλες νευρώσεις, που απολήγουν σε κοίλες απολήξεις, που συχνά διαμορφώνονται σε σχήμα στρογγυλό ή καρδιάς. Προσκυνητοπούλου 1997, 132 και 134.

⁶⁵⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 89, πίν. 25 (Ήλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁵⁵ Siebert 1978, 329, αρ. K131, πίν. 33 (μήτρα του αργείου εργαστηρίου του Κλεαγόρα). Hausmann 1996, 70, αρ. 124, πίν. 27 (αργείος σκύφος εισηγμένος στην Ολυμπία).

⁶⁵⁶ Γραβάνη 1996, και 360, αρ. 371, εικ. 52, πίν. 89 (Κασσώπη).

την άκρα απόληξη του μακριού φύλλου λωτού στα δεξιά (με μια κεντρική νεύρωση και πιθανώς με σχετικά ανάγλυφο το εσωτερικό του, T7 στην **ΕΙΚ. 94**), διακρίνεται στα αριστερά του και ένα μεγάλο φύλλο λωτού με αποστρογγυλεμένη απόληξη (T4 στην **ΕΙΚ. 93**). Ο σκύφος αυτός αποδίδεται στα ηλειακά εργαστήρια λόγω πηλού, σχήματος, αλλά και της χαρακτηριστικής διακόσμησης στη ζώνη του χείλους (τρέχουσα σπείρα).

6. Φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με φτέρες, ανθέμια και βλαστόσπειρες (αρ. κατ. H24)

Ο **H24** με χαρακτηριστικότερο για την προέλευση του σχήμα, εκτός από τα φύλλα λωτού (T1 στην **ΕΙΚ. 93**), φέρει στο σώμα του διακόσμηση από διάφορα κοσμήματα τα οποία επαναλαμβάνονται με την ίδια αλληλουχία δυο φορές: μια ομάδα τριών κοσμημάτων η οποία αποτελείται από ένα φύλλο φτέρης στο κέντρο (T4 στην **ΕΙΚ. 97**), πλαισιωμένο άλλοτε από μονές και άλλοτε από διπλές βλαστόσπειρες), εναλλάσσεται άλλοτε με ανθέμιο και άλλοτε με πέταλο λωτού. Οι μονές βλαστόσπειρες του δεν επαναλαμβάνονται σε άλλον ηλειακό σκύφο, αλλά οι διπλές απαντώνται ξανά στους σκύφους H7 και H8. Όμοιο φύλλο φτέρης -που μοιάζει κάπως με αυτά των φοινίκων- απαντάμε και στο σκύφο H27 (βλ. T4 στην **ΕΙΚ. 97**), ενώ το ανθέμιο με τα έντονα περιελιγμένα άκρα είναι εντελώς πρωτότυπο: πολύ παρόμοια τους απαντάμε κυρίως σε ιταλικά εργαστήρια. Η διακόσμηση στο χείλος θυμίζει επίσης τις αντίστοιχες των ιταλικών εργαστηρίων (και κυρίως του Ποπήλιου⁶⁵⁷). Οι στιγμωτοί ρόδακες φαίνεται πως αποτελούν ένα σχετικά συνηθισμένο κόσμημα των ηλειακών εργαστηρίων, αφού, εκτός από τον H24, απαντώνται επίσης στους σκύφους H28, H8 και H43. Στη δημοσίευση της Ήλιδας απαντώνται σε τέσσερις περιπτώσεις και της Ολυμπίας σε καμιά. Ως διακοσμητικό κόσμημα απαντώνται επίσης στα κορινθιακά και στα λακωνικά εργαστήρια, στην αρκαδική Γόρτυνα, αλλά και σε μια μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου αμφορέα από τη Βεργίνα. Δεν λείπει ωστόσο και από τα περγαμηνά εργαστήρια⁶⁵⁸.

Το κόσμημα των λεπτών ανερχόμενων κυματοειδών βλαστών, που κοσμούν το σώμα σκύφων εναλλάξ με φύλλα λωτού, μακριά φύλλα λωτού και άκανθες, απαντάται πολύ συχνά στους ηλειακούς σκύφους και σύμφωνα με την Προσκυνητοπούλου, αποτελεί χαρακτηριστικό κόσμημα των τοπικών εργαστηρίων της περιοχής. Ο βλαστοί αυτοί απολήγουν σε κρινόμορφο άνθος, ανάγλυφες κουκίδες, ρόδακα, ελικοειδή άκρα, ακτινωτό κόσμημα, στάχυ και ροιά⁶⁵⁹. Αντίστοιχα παραδείγματα, τουλάχιστον για τις τέσσερις πρώτες περιπτώσεις, βρίσκουμε και στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών. Παρόμοιοι συνδυασμοί κοσμημάτων, ήταν σε ευρεία χρήση και σε μια σειρά άλλων, επαρχιακών εργαστηρίων όπως τα αργεία (Δημητρίου-Ιάσωνα και Κλεαγόρα), τα κορινθιακά, τα ηπειρώτικα⁶⁶⁰, της Σπάρτης, της αρκαδικής Γόρτυνας, των Φερών⁶⁶¹ και της Πύλου, από το

⁶⁵⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H19).

⁶⁵⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H19).

⁶⁵⁹ Προσκυνητοπούλου 1997, 138.

⁶⁶⁰ Πολύ παρόμοια φύλλα που χαρακτηρίζονται φτέρες. Βλ. ενδεικτικά: Γραβάνη 1988-1989, 101, πίν. 2β (ανάγλυφος σκύφος από την Αμβρακία). Γραβάνη 1997, 336, πίν. 239 δ (Κασσώπη, τέλη 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ. έως 167 π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 158, 164, 173-174, πίν. 238 (Κασσώπη, εργαστήριο Β', αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} μέχρι και το 2^ο αι. π.Χ., ενώ οι ανερχόμενοι κυματοειδείς βλαστοί που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού θεωρούνται τυπικοί της μακεδονικής ανάγλυφης κεραμικής. Το θέμα ήταν γνωστό και στην αττική κεραμική, ήδη από την έναρξη της παραγωγής της και χρησιμοποιούνταν τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.⁶⁶².

7. Εναλλασσόμενα φύλλα φτέρης διαφόρων τύπων και βλαστοί (αρ. κατ. H25-H26)

Τα φύλλα φτέρης που απαντώνται στους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών διακρίνονται σε πέντε τύπους (βλ. **T1-T5** στην **ΕΙΚ. 97**). Από αυτούς ο **T4** -όπως είδαμε παραπάνω- είναι δυνατό να χαρακτηριστεί και φύλλο φοίνικα, ενώ όλοι τους (εκτός από τον T4) έχουν δημιουργηθεί πάνω στη μήτρα με τη βοήθεια σφραγίδων.

Τους τύπους φτέρης T1 (στενός ευθυτενής) και T2 (στενός ελίσσόμενος, βλ. **ΕΙΚ. 97**), τους απαντάμε μόνο στους «δίδυμους» ηλειακούς σκύφους **H25** και **H26**, οι οποίοι προέρχονται όχι μόνο από το ίδιο εργαστήριο, αλλά και από την ίδια μήτρα (**ΕΙΚ. 98**). Στο σώμα φέρουν ακριβώς όμοια διακόσμηση, ενώ το χαρακτηριστικό μετάλλιο της βάσης τους οδηγεί στην ένταξή τους στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων». Όλα αυτά τα κοσμήματα (μετάλλιο βάσης, κατακόρυφες και ανεμίζόμενες άκανθες, κρεμαστό κορδόνι κάτω από το χείλος) ήταν μέχρι σήμερα γνωστά για τα ηλειακά εργαστήρια, εκτός από το χαρακτηριστικό άνθος, το οποίο αποτελεί πρωτοεμφανιζόμενο διακοσμητικό κόσμημα του συγκεκριμένου εργαστηρίου. Παρεμφερή άνθη είναι γνωστά μόνο από τα μικρασιατικά εργαστήρια⁶⁶³. Σχεδόν όμοιες με τον T1 φτέρες, απαντώνται στην Ήλιδα⁶⁶⁴, αλλά και στην Ολυμπία⁶⁶⁵. Κατά την Προσκυνητοπούλου εντάσσονται στην κατηγορία των λεπτών ψηλών «φύλλων» με διπλή αυλάκωση και λοξές νευρώσεις που απολήγουν σε καμπύλα άκρα, τα οποία η Rotroff έχει συμπεριλάβει στην ομάδα των λεγόμενων *fonds*⁶⁶⁶. Οι φτέρες του T2 με τα στενά, αλλά ανεμίζοντα φύλλα, απαντώνται μόνο στους δημοσιευμένους σκύφους από την Ολυμπία⁶⁶⁷.

8. Φύλλα φτέρης και βλαστοί (αρ. κατ. H27)

Ο σκύφος **H27**, αν και ως προς την πρωτότυπη σύνθεση των κοσμημάτων του δεν βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα, ωστόσο τα μικρά οκταπέταλα ροδακοειδή άνθη -τα οποία μοιάζουν πολύ με αυτά των σκύφων H17 και H62- και τα φύλλα φτέρης στο σώμα του (T5 στην **ΕΙΚ. 97**), είναι γνωστά από την Ήλιδα. Η διάρθρωση της διακόσμησης στο σώμα του (με κατακόρυφους κυματοειδείς ή ελικοειδείς βλαστούς, που απολήγουν σε πάσης φύσεως άνθη) είναι ιδιαίτερος συνηθισμένη στα ηλειακά εργαστήρια και απαντάται στους Οινιάδες σε δέκα εισηγμένα ηλειακά

⁶⁶¹ Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122-123, πίν. 69γ (Φερές, μήτρες).

⁶⁶² Προσκυνητοπούλου 1997, 138-139.

⁶⁶³ Βλ. van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ος} αι. π.Χ.).

⁶⁶⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 15 και 292, πίν. 23 και 35 (Ήλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁶⁵ Hausmann 1996, 81, αρ. 149, πίν. 32, σελ. 81-82, αρ. 155 και 157, πίν. 33, σελ. 83, αρ. 167, πίν. 34 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), σελ. 96, αρ. 225, πίν. 42.

⁶⁶⁶ Agora XXII, 62, αρ. 152, πίν. 28, 78 και 94 (225-175 π.Χ.).

⁶⁶⁷ Siebert 1978, πίν. 89.4 και 89.5.

αγγεία (H25, H26, H24, H5, H17, H7, H8, H27, H53 και H66)⁶⁶⁸. Εξαιτίας του μεταλλίου της βάσης του, ο H27 είναι δυνατό να αποδοθεί στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

9. Μακριά φύλλα λωτού και φύλλα φοίνικα (αρ. κατ. H28)

Στο σώμα του σκύφου **H28** σχηματοποιημένα φύλλα φοίνικα, πλαισιωμένα από στιγμωτούς ρόδακες, εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού, τα οποία πιθανότατα φέρουν στο εσωτερικό τους μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις (T7 στην **ΕΙΚ. 94**). Τα φύλλα φοίνικα χαράχθηκαν με το χέρι (με τη βοήθεια αιχμηρού εργαλείου) στην μήτρα που παρήγαγε το σκύφο. Ο εν λόγω σκύφος βρίσκεται ακριβές τυπολογικό παράλληλο στην Ολυμπία («ιταλική σειρά»). Ωστόσο, σκύφοι με παρόμοια διακόσμηση (δηλαδή παρόμοιοι σχηματοποιημένοι φοίνικες που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού ή μακριά φύλλα λωτού) απαντώνται και σε πολλά άλλα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας: στη Δύμη, τους Λουσούς και σε δημοσιευμένους και αδημοσίευτους σκύφους από το Αίγιο. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί εδώ πως, τα μακριά φύλλα λωτού των H23 και H28 (T7 στην **ΕΙΚ. 94**) σχετίζονται άμεσα και με την εισηγμένη ηλειακή μήτρα M5, όμως κανένας τους δεν έχει παραχθεί από αυτή.

Β. Σκύφοι με αδιάγνωστη φυτική (:) διακόσμηση (αρ. κατ. H29, ΕΙΚ. 101)

Ο σκύφος **H29** εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησης του δεν είναι δυνατό να ενταχτεί με ασφάλεια σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες. Ο μικρός ρόδακας που διακρίνεται στο σώμα του είναι όμοιος με των σκύφων H10 και H41, βρίσκεται ακριβή παράλληλα στην Ήλιδα, ενώ παρουσιάζει κάποια ομοιότητα και με αυτό της ηλειακής μήτρας M5 (δεν έχουν προέλθει όμως από την ίδια σφραγίδα). Η διακόσμηση της ζώνης στο χείλος του απαντάται επίσης στα ίδια εργαστήρια, ενώ φαίνεται πως είναι προσφιλής -σε διάφορες παραλλαγές- και στα εργαστήρια του Θέρμου (**ΕΙΚ. 41.5-6**) και του Βλοχού (**ΕΙΚ. 49**).

Γ. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. H30-H39, ΕΙΚ. 101)

1. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. H30)

Οι σκύφοι με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση είναι προσφιλείς στα ηλειακά εργαστήρια, όπως και σε πολλά άλλα. Οι διακοσμημένοι σκύφοι με επάλληλες σειρές μικρών τριγωνικών φύλλων φτέρης (συχνότατα με οξεία και πολύ σπάνια με στρογγυλευμένη απόληξη)⁶⁶⁹, που καλύπτουν όλο το σώμα του σκύφου, της αθηναϊκής αγοράς χαρακτηρίζουν μια από τις προτιμότερες φάσεις των ανάγλυφων σκύφων και χρονολογούνται από το τέλος του 3^{ου} έως και τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.⁶⁷⁰. Είναι γνωστοί, επίσης από τον αττικό Κεραμεικό, τα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια, την Ήλιδα, τη

⁶⁶⁸ Οι συγκεκριμένοι σκύφοι -ως διακοσμητική αντίληψη- θυμίζουν κάπως και τους ανάγλυφους σκύφους της Επιδάμνου. Βλ. Hidri 1988, 75-81, πίν. II στη σελ. 83 (Επιδάμνος).

⁶⁶⁹ Τα φύλλα αυτά σχετίζονται (αλλά δεν ταυτίζονται) με τον τύπο 4 (και λιγότερο με τον τύπο 5) των εφεσιακών-ιονικών σκύφων εξαιτίας της μορφής των εσωτερικών πλευρικών τους νευρώσεων. Πρβ. τους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους I41-I42 και I53-I61.

⁶⁷⁰ Agora XXII, 16-17, 24-29.

Λήμνο⁶⁷¹, την Κασσώπη και από τους εισηγμένους σκύφους στην Αίγινα⁶⁷² και την Αμοργό⁶⁷³. Στην Ήλιδα⁶⁷⁴ χρονολογούνται στο β' μισό ή στα τέλη του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., χρονολόγηση που ακολουθούμε και για τους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών.

Τα φύλλα φτέρης στο σώμα του **H30** είναι σχηματισμένα με τη βοήθεια μιας κατακόρυφης κεντρικής και πολλών διαγώνιων πλάγιων νευρώσεων στο εσωτερικό τους (κόσμημα της ιχθυάκανθας). Το μέταλλο της βάσης του, με τα οξυκόρυφα με πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους φύλλα, είναι παρόμοιο με αυτό του σκύφου ΑΠΓ24.

2. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. H33-H38)

Τα αγγεία που φέρουν μακριά φύλλα λωτού ή φύλλα λωτού, τοποθετημένα σε επάλληλες ζώνες, καλύπτοντας ολόκληρο το σώμα του σκύφου, είναι γνωστά από την αθηναϊκή Αγορά, τον Κεραμεικό, τη Πνύκα⁶⁷⁵, τη Πέλλα⁶⁷⁶, τη Κόρινθο⁶⁷⁷, το Άργος⁶⁷⁸, την αρκαδική Γόρτυνα⁶⁷⁹, την Αμοργό⁶⁸⁰ και την Ήλιδα⁶⁸¹. Στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια είναι σχετικά σπάνια⁶⁸², ενώ παρόμοια φυλλάρια (με μια μόνο κεντρική νευρώση) βρίσκουμε επίσης σε σκύφους κορινθιακούς⁶⁸³ και ιταλιώτικους⁶⁸⁴. Στα εργαστήρια της Ήλιδας (όπου χρονολογούνται στο γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.⁶⁸⁵) αποτελεί προσφιλέθ θέμα διακόσμησης, ενώ δεν απουσιάζει και από την Ολυμπία.

Τα φύλλα λωτού στους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών (βλ. **EIK. 99**), είτε είναι ραδινά και έχουν οξυκόρυφη απόληξη (**H31**, **H33** και **H34**, με εξαίρεση τον **H32** στον οποίο τα φύλλα είναι αρκετά πλατυά), είτε είναι κοντύτερα και φαρδύτερα με σχετικά αποστρογγυλεμένη απόληξη (**H35**, **H36** και **H37**). Φέρουν πάντοτε μια κεντρική νευρώση στο εσωτερικό τους, το οποίο αποδίδεται επίπεδο, με εξαίρεση το ελαφρώς ανάγλυφο του H37. Τα φύλλα λωτού της δεύτερης κατηγορίας (με την σχεδόν αποστρογγυλεμένη κορυφή) απαντώνται και στους αττικούς σκύφους⁶⁸⁶, δηλαδή στην Αγορά⁶⁸⁷, τον Κεραμεικό⁶⁸⁸, αλλά και την Πνύκα⁶⁸⁹, ενώ στα κορινθιακά εργαστήρια παράγονται

⁶⁷¹ Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 232-233, πίν. 177 β-γ (χωρίς χρονολόγηση).

⁶⁷² Για τα τυπολογικά παράλληλα στην Αγορά, τον Κεραμεικό, την Ήλιδα και την Αίγινα βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 132.

⁶⁷³ Παππά 1996, 257.

⁶⁷⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 160.

⁶⁷⁵ Για παράλληλα στην Αγορά, τον Κεραμεικό και την Πνύκα βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 128, σημ. 109, 110, 111 αντίστοιχα. Στην Αγορά χρονολογούνται στα τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ., ενώ στον Κεραμεικό και την Πνύκα στο γ' τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ.

⁶⁷⁶ Ακαμάτης 1993, ομάδα Ο, αρ. 279-282.

⁶⁷⁷ Corinth VII, iii, 159-160, αρ. 786-787, πίν. 65 (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁷⁸ Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα (Siebert 1978, 328-329, K121 και K125, πίν. 33, 78.5, 80. 1).

⁶⁷⁹ Εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας (Siebert 1978, 386, Go 74, πίν. 85,5).

⁶⁸⁰ Παππά 1996, 257.

⁶⁸¹ Προσκυνητοπούλου 1997, 128-129, αρ. 65 και 281, πίν. 24 και 34 αντίστοιχα.

⁶⁸² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. 169) και τα εισαγωγικά σχόλια στους τύπους 6 και 8.

⁶⁸³ Corinth VII, iii, αρ. 786-787, πίν. 65.

⁶⁸⁴ Purro 1995, 49, αρ. κατ. P9, πίν. 13 (εργαστήριο του Popilius).

⁶⁸⁵ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 129 και 159.

⁶⁸⁶ Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 128.

⁶⁸⁷ Όπου χρονολογούνται κυρίως από το 225-175 π.Χ. Agora XXII, 46, 55, 75, 82, αρ. 14, 95, 248, 251, 252, 310, πίν. 3, 16, 50 και 57.

μέχρι και τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.⁶⁹⁰. Όλα έχουν δημιουργηθεί με τη βοήθεια σφραγίδων, με εξαίρεση αυτά του σκύφου H31, τα οποία πιθανώς έχουν χαραχθεί στη μήτρα με τη βοήθεια αιχμηρού εργαλείου.

Ο **H31** φέρει στον κάλυκά του φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά φύλλα φτέρης. Ψηλότερα, στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος του, απαντάμε μια παραλλαγή ενός πολύ γνωστού ηλειακού κοσμήματος, της αλυσίδας των εν σειρά κανθάρων⁶⁹¹. Όμως εδώ αναπτύσσεται εντελώς πρωτότυπα -υπό τη μορφή κρεμαστής γιρλάντας- και για το λόγο αυτό, τουλάχιστον ως προς τη διάταξη της διακόσμησης του, ο συγκεκριμένος σκύφος δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο, δεδομένου ότι είναι εντελώς μοναδικό τόσο ως προς τον τρόπο απόδοσης, όσο και ως προς τη θέση που καταλαμβάνει. Το θέμα μας είναι γνωστό από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους και του κάλυκα των ηλειακών αγγείων, ενώ απαντάται επίσης σε αγγεία των Λουσών, της Δύμης και της Αιγείρας. Φαίνεται λοιπόν πως το θέμα αντιγράφεται από την Ηλεία και χρησιμοποιείται ευρύτατα από τα περισσότερα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας.

Ο σκύφος **H32** φέρει στο σώμα του διακόσμηση με επάλληλα οξυκόρυφα φύλλα λωτού, σχεδόν όμοια με αυτά των H33 και H34⁶⁹², μια διακόσμηση που απαντάται τόσο την Ήλιδα, όσο και στην Ολυμπία. Τα μικρά φύλλα λωτού που επικαλύπτουν ακτινωτά τα φυλλάρια αυτά (στην περιοχή του κάλυκα) βρίσκουν παράλληλα σε μετάλλια βάσεων σκύφων της Ολυμπίας και επομένως ενισχύουν την απόδοση του συγκεκριμένου σκύφου στα ηλειακά εργαστήρια. Ο διπλός ρόδακας της βάσης του, από ένα μικρό οκταπέταλο (;) ρόδακα με τριγωνικά πέταλα στο κέντρο του και στην περιφέρεια από ακτινωτά διατεταγμένα ανθέμια, αποτελεί ένα κόσμημα πολύ σπάνιο, παρόλο που ανθέμια στο μέταλλο της βάσης απαντάμε επίσης στους ηλειακούς σκύφους H35, H20 και H57, αλλά και στον αργείο σκύφο AP6.

Στον **H33** δεν διακρίνεται διακόσμηση στη ζώνη του χείλους, ενώ το μέταλλο της βάσης του σκύφου **H34** (σχηματισμένο με οκτώ οξυκόρυφα φύλλα) μοιάζει με το αντίστοιχο μέταλλο του H62 (**ΕΙΚ. 104.5**). Τα κάπως μεγαλύτερα φύλλα λωτού, που καλύπτουν στον κάλυκά του ακτινωτά και σε αραιά διαστήματα τα μικρά επάλληλα, είναι όμοια με τα αντίστοιχα φύλλα του H23.

Δύο σκύφοι (**H35 και H36**) κοσμούνται με επάλληλα μικρά φύλλα λωτού, με σχεδόν αποστρογγυλεμένη απόληξη⁶⁹³. Το συγκεκριμένο κόσμημα θεωρείται από την Προσκυνητοπούλου χαρακτηριστικό της ηλειακής παραγωγής⁶⁹⁴. Ο **H35** δεν φέρει διακόσμηση στη ζώνη του χείλους του, ενώ ο **H36**, με τη χαρακτηριστική διακόσμηση στη ζώνη του χείλους, όμοια με του σκύφου H23 και πολύ παρόμοια με του H28, δεν επιτρέπει καμιά επιφύλαξη για την απόδοσή του στα ηλειακά

⁶⁸⁸ Schwabacher 1941, 220-221, πίν. VIII, A 4-9.

⁶⁸⁹ Όπου χρονολογούνται στο γ' τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ. Ρηγυ II, 90 και 100 κ. εξ., αρ. 61-66, πίν. 44.

⁶⁹⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 129.

⁶⁹¹ Το συγκεκριμένο αγγείο μοιάζει με κánθαρο τύπου Β'. Για το κόσμημα των κανθάρων στους ανάγλυφους σκύφους βλ. τα σχόλια στο σκύφο ΑΙΓ61Α στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

⁶⁹² Τα φυλλάρια αυτά σχετίζονται και με τους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους I51 και I52.

⁶⁹³ Για τα συγκεκριμένα φύλλα λωτού πρβ. στον κατάλογο τα τυπολογικά παράλληλα του I72.

⁶⁹⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 129. Βλ. ωστόσο και Παππά 1996, αρ. 58, 61-62, πίν. 29 (Μινώα Αμοργού, σκύφοι τοπικής παραγωγής).

εργαστήρια. Ωστόσο, η τρέχουσα σπείρα απαντάται μόνο σε τρεις σκύφους της Ήλιδας και σε έναν της Ολυμπίας⁶⁹⁵.

Στο σκύφο **H37** τα επάλληλα φύλλα λωτού (T1 στην **ΕΙΚ. 93**) αποτελούν μέρος της φολιδωτής διακόσμησης του κάλυκα, ενώ στο μέταλλο της βάσης η διακόσμηση δεν σώζεται. Επάλληλα είναι τα φύλλα λωτού (T1 στην **ΕΙΚ. 93**) και στο μικρό θραύσμα **H68**⁶⁹⁶, τα οποία μοιάζουν να προέρχονται από την ίδια σφραγίδα με του H37. Σκύφοι με όμοια διακόσμηση είναι γνωστοί -εκτός από τα ηλειακά εργαστήρια- και από τον Κεραμικό της Αθήνας⁶⁹⁷.

Ιδιόμορφα επάλληλα μικρά φύλλα λωτού φέρει ο σκύφος **H38**. Στο εσωτερικό τους -και μόνο στο δεξί ήμισυ- κοσμούνται με λοξές νευρώσεις (T5 στην **ΕΙΚ. 93**). Τα συγκεκριμένα φύλλα απουσιάζουν από όλα τα ελληνιστικά εργαστήρια, αλλά βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα και την Ολυμπία⁶⁹⁸, όπου σχεδόν πάντα καλύπτουν ολόκληρο το σώμα του σκύφου σαν φολίδες και πολύ σπάνια κοσμούν μόνο τον κάλυκα του⁶⁹⁹. Ψηλότερα στο σώμα ο H38 φέρει οριζόντιο ευθύγραμμο βλαστό από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω φύλλα και καρποί βελανιδιάς. Το συγκεκριμένο θέμα, που σχετίζεται άμεσα με τη λατρεία του Δία, απαντάται στην Ήλιδα σε έξι σκύφους, είναι άγνωστο στους αττικούς σκύφους, προσφιλές στα ηπειρώτικα, περγαμηνά και στα ιταλικά εργαστήρια (Porilius), ενώ δεν λείπει από τα λακωνικά⁷⁰⁰.

Τέλος, στους σκύφους με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση μπορεί ίσως να ενταχθεί και ο **H39** με τα απλά, γραμμικά και αραιά διατεταγμένα φυλλάρια στο σώμα του. Ως προς το μέταλλο της βάσης, αλλά και τη διακόσμηση του κάλυκά του βρίσκει σχεδόν ακριβές παράλληλο στην Ήλιδα.

Δ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. H40-H48, ΕΙΚ. 101)

I. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. H40-H43)

Το ιδιαίτερα προσφιλές κόσμημα των ομόκεντρων ημικυκλίων με το στρόβιλο ή την έλικα στο εσωτερικό τους απαντάται και στα ηλειακά εργαστήρια⁷⁰¹. Έχουμε δυο παραδείγματα με στρόβιλο στο εσωτερικό τους (H40-H41), αλλά και ένα με βουκράνιο (H42)⁷⁰².

Ο **H40** έχει απρόσμενο σχήμα για ηλειακό σκύφο⁷⁰³, αλλά η σύσταση και η υφή του πηλού ,

⁶⁹⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H5).

⁶⁹⁶ Το θραύσμα αυτό ανήκει σε μεγάλου μεγέθους αγγείου (ίσως κρατήρα), δεδομένου ότι το πάχος του τοιχώματός του είναι γύρω στο ένα εκατοστό και η μέγιστη διάμετρος του σώματός του (υπολογισμένη κατά προσέγγιση) γύρω στα 26 εκατοστά.

⁶⁹⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TA1).

⁶⁹⁸ Βλ. στα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H38) τα ελάχιστα παραδείγματα από τη Ήπειρο.

⁶⁹⁹ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 128 (αναφέρει τέσσερα παραδείγματα από την Ήλιδα). Βλ. και τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H8).

⁷⁰⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 136.

⁷⁰¹ Για το συγκεκριμένο διακοσμητικό κόσμημα βλ. τα σχόλια στο ομώνυμο κεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

⁷⁰² Τα ομόκεντρα ημικύκλια σε πολλά εργαστήρια είναι δυνατό να περιέχουν επίσης αστερίσκους, ανθέμια, σταυροειδή κοσμήματα, ζώα, ρόδακες, τρισκελίδες κ.α. κοσμήματα. Βλ. σχόλια στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο στο «Τοπικό εργαστήριο Β».

⁷⁰³ Μπορεί να χαρακτηριστεί εφεσιακό-ιωνικό (βλ. για παράδειγμα τους σκύφους I54 και I65). Σκύφους με παρόμοιο σχήμα η Rogl τους αποδίδει στο εργαστήριο της Δύμης. Βλ. Rogl 2008, 105-106, αρ. 43 και 45, πίν. 5 και 26 (Λουσοί, αποδίδονται στο εργαστήριο της Δύμης, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

όπως και η διακόσμηση της ζώνης του χείλους του δεν αφήνουν καμιά επιφύλαξη για την απόδοσή του. Το μικρό θραύσμα του τεφρόχρωμου σκύφου **H41**, με το στρόβιλο στο εσωτερικό του, αποδίδεται στα ηλειακά εργαστήρια με τη βοήθεια του πηλού του, αλλά και του χαρακτηριστικού μικρού ρόδακα που φέρει στην περιοχή του κάλυκα. Ο τελευταίος, τον οποίο τον συναντάμε επίσης στους σκύφους H10 και H29, παρουσιάζει -όπως προαναφέραμε- αρκετή ομοιότητα με το ρόδακα της ηλειακής μήτρας M5. Ο σκύφος **H42**, φέρει στο εσωτερικό των τριών ομόκεντρων ημικυκλίων του πιθανώς ένα βουκράνιο (:), ένα συνδυασμό εντελώς πρωτότυπο. Στη λεπτή διακοσμητική ζώνη του χείλους του απαντάμε σειρά ανάγλυφων στιγμών (ονοιο)⁷⁰⁴, ενώ μια παραλλαγή του ίδιου κοσμήματος (μικρούς εμπέστους κυκλίσκους) βρίσκουμε και στον ηλειακό σκύφο **H43**. Ο τελευταίος σκύφος φέρει στο σώμα του ένα παρεμφερές της μακεδονικής ασπίδας γραμμικό κόσμημα, το οποίο απαρτίζεται από έναν κύκλο μέσα στον οποίο περικλείονται στην περιφέρεια μικρά ομόκεντρα ημικύκλια και στο εσωτερικό ανάγλυφες κουκίδες. Πολύ παρόμοιο κόσμημα απαντάμε σε ένα πολύ μικρό θραύσμα σκύφου από την Ολυμπία, στη βάση μιας μήτρας από τη Λάρισα, αλλά και στο μέταλλο της βάσης ανάγλυφων σκύφων του ιταλικού εργαστηρίου του Ηρακλείδη. Στα δεξιά του, στο πεδίο διακρίνεται ένας στιγμωτός ρόδακας.

II. Δικτυωτό κόσμημα (αρ. κατ. H44-H48)

Το δικτυωτό κόσμημα, το οποίο απαντάται σε διάφορα είδη ανάγλυφων αγγείων της ελληνιστικής περιόδου⁷⁰⁵, εκτός από τα εργαστήρια της Ήλιδας⁷⁰⁶ είναι γνωστό και από πολλά άλλα εργαστήρια, όπως τα εφεσιακά-ιωνικά⁷⁰⁷, της Κορίνθου⁷⁰⁸, του Άργους (Αγαθοκλή, Κλεαγόρα και Μονογράμματος M) και της αθηναϊκής Αγοράς⁷⁰⁹. Στην Ήλιδα οι σκύφοι με δικτυωτή διακόσμηση χρονολογούνται μετά το 150 π.Χ.⁷¹⁰.

Σε δυο ηλειακούς σκύφους τα πολύγωνα είναι ακόσμητα στο εσωτερικό τους (**H44-H45**), ενώ σε τρεις άλλους το εσωτερικό τους πληρώνεται με διάφορα κοσμήματα, όπως δέσμες φύλλων μυρτιάς (**H46**), άστρο (**H47**) και φύλλο αμπέλου (**H48**). Είναι αξιοσημείωτο πως στους υπόλοιπους σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες (εισηγμένους και τοπικούς) εντός των πολυγώνων απαντάμε επίσης αίγαγρους (στο σκύφο AT3), οκταπέταλο ρόδακα (στον AP14), άκανθα (στον TB27) και αγγείο (στον TA32). Από τη βιβλιογραφία ωστόσο μας είναι γνωστά και μια σειρά από άλλα κοσμήματα που είναι

⁷⁰⁴ Για το συγκεκριμένο κόσμημα βλ. και Γραβάνη 1996, 115-125.

⁷⁰⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 141. Thompson 1934, 381.

⁷⁰⁶ Δικτυωτή διακόσμηση απαντάται σε εννέα σκύφους. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 141.

⁷⁰⁷ Βλ. τα σχόλια και τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο I83). Επίσης Παππά 1996, 267-270 (εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι με αυτή τη διακόσμηση στη Μινώα Αμοργού).

⁷⁰⁸ Στην Κόρινθο χρονολογούνται από το 160 π.Χ. μέχρι και την καταστροφή της πόλης το 146 π.Χ. Corinth VII, iii, 179-182.

⁷⁰⁹ Στην Αγορά χρονολογούνται γενικά από τα 160/150 π.Χ. έως το α' τέταρτο του 1^{ου} αι. π.Χ. Agora XXII, 39. Για παραδείγματα από τις προαναφερόμενες πόλεις βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 141, υποσημ. 243-248.

⁷¹⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 141.

δυνατό να κοσμούν το εσωτερικό των πολυγώνων, όπως ερωτιδείς⁷¹¹, σκελετοί⁷¹², πτηνά, ενάλληλοι ρόμβοι⁷¹³, δελφίνια⁷¹⁴, βουκράνια και πολεμιστές⁷¹⁵.

Στο πρώτο σκύφο (**H44**) τα πολύγωνα σχηματίζονται με μονή ανάγλυφη γραμμή, ενώ εκατέρωθεν της πλαισιώνεται από μικρές ανάγλυφες κουκίδες. Το θραύσμα βρίσκεται παράλληλα σε μια μήτρα με ανάλογη περίπου διακόσμηση από τη Λάρισα, αλλά και σε σκύφους από τα εργαστήρια της Ιωνίας⁷¹⁶, της Αθήνας⁷¹⁷, της Κορίνθου⁷¹⁸, αλλά ακόμη και της Μακεδονίας⁷¹⁹, όπου όμως εκεί η διακοσμητική διάθεση συνήθως είναι πιο πλούσια και πιο σύνθετη, παρεμβάλλοντας στις κενές επιφάνειες που δημιουργούνται εντός του δικτυωτού κοσμήματος εικονογραφικές παραστάσεις ή φυτικά κοσμήματα.

Στο σκύφο **H45** τα πολύγωνα σχηματίζονται από διπλές, κατάστικτες στο εσωτερικό τους ανάγλυφες γραμμές. Το κόσμημα αυτό είναι προσφιλέστατα στα ηλειακά εργαστήρια, αλλά επίσης γνωστό από τα αργεία (Αγαθοκλή, Κλεαγόρα και Μονογράμματος Μ) και τα κορινθιακά εργαστήρια⁷²⁰. Το χείλος του συγκεκριμένου σκύφου κοσμούν ίσως ενάλληλες αγκύλες, όμοιες με του σκύφου H3.

Στους επόμενους τρεις σκύφους (**H46**, **H47**, **H48**) τα πολύγωνα σχηματίζονται άλλοτε με μονή ανάγλυφη γραμμή (H46)⁷²¹, και άλλοτε με δυο, κατάστικτες στο εσωτερικό τους γραμμές (H47, H48). Στο εσωτερικό των πολυγώνων του ο **H46**, φέρει διακόσμηση με δέσμη φύλλων μυρτιάς, γνωστών από το εργαστήριο του Πρωτόμαχου. Φύλλα μυρτιάς απαντάμε σε άλλα δυο αγγεία: στον επίσης ηλειακό σκύφο H60 και στον ΑΠ3.

Στους σκύφους **H47** και **H48** τα πολύγωνα περικλείουν -ως παραπληρωματικό κόσμημα- οκτάκτινο άστρο και μεμονωμένο κρεμαστό αμπελόφυλλο αντίστοιχα. Και για τα δυο αυτά κοσμήματα βρίσκουμε ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα, σε αγγεία που ο Siebert συγκρίνει με ιταλιώτικους σκύφους. Μάλιστα στην περίπτωση του H47 (οκτάκτινο άστρο), ίσως έχουμε να κάνουμε με την ίδια σφραγίδα. Τα μεμονωμένα αμπελόφυλλα⁷²² απαντώνται σε ελάχιστα εργαστήρια

⁷¹¹ Κρασιώτη 1997, 794, πίν. 7η (Αβδηρα).

⁷¹² Laumonier 1977, 307-311, αρ. 3270, πίν. 73 και 129 (μονές ανάγλυφες γραμμές, με ανθρώπινες μορφές στο εσωτερικό, εργαστήριο του Ηραίου). Παππά 1996, 269, αρ. 294, πίν. 84 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωικός σκύφος/εργαστήριο του Ηραίου).

⁷¹³ Για τα πτηνά και τους ενάλληλους ρόμβους βλ. Κρασιώτη 1997, 794, πίν. 7θ, 7η και 7ζ αντίστοιχα (Αβδηρα).

⁷¹⁴ Tölle-Kastenbein 1974, 156-158, εικ. 195 B (Σάμος).

⁷¹⁵ Κρασιώτη 1997, 794 (Αβδηρα, απλή αναφορά).

⁷¹⁶ Βλ. σχόλια στο σκύφο I83 στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Επίσης Tarsus I, 224, αρ. 180, εικ. 131.

⁷¹⁷ Agora XXII, 92, αρ. 403, πίν. 69 (150-πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

⁷¹⁸ Corinth VII, iii, 179-182, πίν. 78-80.

⁷¹⁹ Βλ. Κρασιώτη 1997, 794 (Αβδηρα).

⁷²⁰ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 141.

⁷²¹ Στο σκύφο αυτό είναι πιθανό ωστόσο να μην έχουμε το κόσμημα των πολυγώνων.

⁷²² Οι μεμονωμένοι βότρνες, αν και δεν είναι τόσο πολύ σπάνιοι όσο τα αμπελόφυλλα, απαντώνται επίσης σε λίγες περιπτώσεις (σε συνολικά 71 παραδείγματα ανάγλυφων σκύφων). Η απεικόνισή τους είναι αρκετά συνηθισμένη στα εφεσιακά-ιωικά, αττικά και αργεία εργαστήρια (18, 17 και 10 παραδείγματα αντίστοιχα). Τα υπόλοιπα 24 παραδείγματα τα συναντάμε διάσπαρτα στα λοιπά εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου (4 στην Κόρινθο, 4 στην Ήλιδα, 2 στη Βοιωτία, 5 στην Ηφαιστεία της Λήμνου, 3 στην Κύμη, 5 στην Μίλητο και 1 στους Στόβους). Απαντώνται ως μεμονωμένο παραπληρωματικό κόσμημα σε όλες τις πιθανές θέσεις πάνω στο σώμα του αγγείου (κυρίως στην Ήλεια, την Κόρινθο και την Ηφαιστεία Λήμνου), μια πρακτική

ανάγλυφης παραγωγής του ελληνιστικού κόσμου και σε δεκαεννέα (19) συνολικά παραδείγματα. Φαίνεται πως είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη στα μικρασιατικά εργαστήρια⁷²³, ενώ από τα Βαλκάνια έχουμε μόνο ένα παράδειγμα (από την Επίδαμνο) και από τον κυρίως ελλαδικό χώρο οκτώ (δυο από την Ολυμπία, τέσσερα από την Ήλιδα⁷²⁴ και δυο από την Κόρινθο)⁷²⁵. Είναι χαρακτηριστικό πως στα δυο τελευταία εργαστήρια αρκετά συχνά τα αμπελόφυλλα περικλείονται από πολύγωνα. Το κρεμαστό αμπελόφυλλο του H48 είναι ανάλογο με αυτό του σκύφου αρ. κατ. 264 από την Ήλιδα (που αποδίδεται στο εργαστήριο του Πρωτόμαχου⁷²⁶) και με δυο κορινθιακών (;) σκύφων⁷²⁷.

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. H49-H59, ΕΙΚ. 101)

Στους ηλειακούς σκύφους των Οινιαδών αρκετοί είναι οι σκύφοι με έμβια όντα (11 σκύφοι, ποσοστό 17%). Από αυτούς φυτικός κάλυκας παλαιού τύπου διακρίνεται μόνο στον H53 (ελισσόμενες άκανθες και ερωτιδέας σε σκηνή κυνηγιού). Στους περισσότερους από τους υπόλοιπους σκύφους οι μορφές και τα έμβια όντα αναπτύσσονται σε οριζόντιες ζώνες πάνω στο σώμα τους και αποτελούν την κύρια και μοναδική διακόσμηση του (H49 με σκηνή πολεμιστών, H50 με σκηνή κυνηγιού, H51 με σκηνή μουσικών), με εξαίρεση τον H52 (όπου παρεμβάλλονται κίονες) και τους H56 και H54 και H55, όπου οι μορφές και τα όντα απεικονίζονται μέσα σε ένα ιδιότυπο «φυτικό περιβάλλον» (κλάδοι και φύλλα κισσού). Στα H57 και H58 τα ζώα κοσμούν το σώμα χαμηλά (στην περιοχή του κάλυκα), ενώ στον H59 τη ζώνη του χείλους.

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. H49-H55)

Ο H49 έχει όμοιο πλοχμό -στη διακοσμητική ζώνη του χείλους- και όμοια διακοσμητική ζώνη στον κάλυκα με τον H52 και άρα αυτά τα δυο αγγεία προέρχονται με απόλυτη βεβαιότητα από το ίδιο εργαστήριο και πιθανότατα και από τον ίδιο τεχνίτη. Βρίσκει σχεδόν ακριβή και παρόμοια τυπολογικά παράλληλα σε σκύφους της Ήλιδας⁷²⁸, αλλά και της Ολυμπίας⁷²⁹ (όπου εντάσσονται στο

που έλκει την καταγωγή της από τον μελανόμορφο και ερυθρόμορφο ρυθμό. Συχνά συνδυάζονται και με μεμονωμένα αμπελόφυλλα (κυρίως στα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια). Κάποιες φορές το θέμα κινείται στα πλαίσια της μυθολογικής απεικόνισης, αφού τα τσαμπιά μεταφέρουν μορφές του στενότερου ή ευρύτερου διονυσιακού κύκλου (έρωτες στην Αττική και την Κύμη, σάτυρος στην Αττική, Διόνυσος στη Δήλο, μια διονυσιακή μορφή στην Ηφαιστεία Λήμνου και στους Στόβους) με αποτέλεσμα τη δημιουργία σχεδόν αμιγών διονυσιακών παραστάσεων. Βλ. Ανδρείδου 1998, 458-459 και 461.

⁷²³ Πέντε παραδείγματα στην Κύμη και πέντε στη Μίλητο. Στα δυο αυτά εργαστήρια τα αμπελόφυλλα αποδίδονται έντονα δαντελωτά, με τονισμένες εσωτερικές νευρώσεις και στολίζουν ολόκληρες -οριζόντιες και κατακόρυφες- κληματίδες, χωρίς ίχνος βότρυ. Ενίοτε χρησιμοποιούνται και ως κόσμημα στο οποίο απολήγουν κατακόρυφοι βλαστοί, έναν συνδυασμό που απαντάμε -ανάμεσα σε σκηνές κυνηγιού ζώων- και στα εργαστήρια της Επίδαμνου. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει κατά την Ανδρείδου (1998, 458-462) πως τα τρία αυτά εργαστήρια διατηρούσαν κάποιου είδους σχέσεις μεταξύ τους.

⁷²⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 136, αρ. κατ. 110, 242, 243, 273, 264.

⁷²⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H43).

⁷²⁶ Προσκυνητοπούλου 1997, 136.

⁷²⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H43).

⁷²⁸ Προσκυνητοπούλου 1997, 148.

⁷²⁹ Hausmann 1996, 50-52, αρ. 80-82, πίν. 17.

εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Οι παραστάσεις με πολεμικές σκηνές, εκτός από τα ηλειακά εργαστήρια, αποτελούν προσφιλέθιμα στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, αττικά⁷³⁰, αλλά και σε αρκετά πελοποννησιακά εργαστήρια, όπως του Άργους⁷³¹ και της Πύλου⁷³².

Ο σκύφος **H50**, κοσμείται στο σώμα του με ένα θέμα γνωστό από αρκετά εργαστήρια, ωστόσο στην απόδοσή τους τόσο ο οπλισμένος κυνηγός-πολεμιστής, όσο και ο σκύλος, βρίσκουν σχεδόν ακριβές τυπολογικό παράλληλο στο εργαστήριο της Ολυμπίας (οι μορφές ωστόσο δεν προέρχονται από την ίδια σφραγίδα). Ο διπλός οκταπέταλος ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του είναι σχεδόν όμοιος με το μικρό ηλειακό θραύσμα **H63**.

Από τους ήδη δημοσιευμένους ηλειακούς σκύφους ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί μια ομάδα δώδεκα από αυτούς που κοσμούνται στο σώμα τους με παρατακτικά τοποθετημένες μορφές μουσικών (κιθαρωδοί) και χορευτών (σε συνεχείς ζώνες με ενιαίο περιεχόμενο). Έντεκα προέρχονται από την Ολυμπία⁷³³ (οι τέσσερις απεικονίζουν με βεβαιότητα μουσικούς⁷³⁴) και ένας από την Ήλιδα⁷³⁵. Οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν πως είναι πιθανό να απεικονίζονται σε αυτούς συμμετέχοντες σε γιορτές, τελετουργίες ή συμπόσια⁷³⁶ ή πρόκειται για μορφές που πιθανώς σχετίζονται με το θέατρο, αποτελώντας έτσι άλλο ένα σημαντικό στοιχείο σύγκρισης με την περιοχή της κεντρικής Ιταλίας (Τάραντα), όπου αντίστοιχες παραστάσεις στην ερυθρόμορφη κεραμική της κλασικής περιόδου ήταν ιδιαίτερα προσφιλείς, ενώ στους ανάγλυφους σκύφους δεν απαντώνται⁷³⁷.

Ο **H51**, φέρει στη διακοσμητική ζώνη του σώματός του τη χαρακτηριστικά ηλειακή διακόσμηση (μικρά φύλλα δάφνης που εναλλάσσονται με «πλέγμα»⁷³⁸). Στο σώμα διακρίνονται δυο ανδρικές μορφές, οι οποίες έχουν, η αριστερή μορφή το αριστερό της πόδι και η δεξιά το δεξί της, ανεβασμένο σε χαμηλό δίφρο. Φορούν μακρύ χιτώνα, ενώ η δεξιά μορφή με βεβαιότητα φέρει στα πόδια της κρηπίδες. Η παράσταση αυτή βρίσκει ακριβές παράλληλο σε σκύφο της Ήλιδας (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), όπου εικονίζονται μορφές που κρατούν στα χέρια τους μουσικά όργανα. Είναι δε πολύ πιθανό τα δυο αυτά αγγεία (ο H51 και το δημοσιευμένο ηλειακό παράλληλό του⁷³⁹) να προέρχονται από την ίδια σφραγίδα ή και μήτρα.

Τρεις ή τέσσερις ηλειακοί σκύφοι των Οινιαδών κοσμούνται με ερωτιδείς⁷⁴⁰. Η απεικόνισή τους στους ανάγλυφους σκύφους είναι από κάθε άποψη φυσιολογική, αφού ταιριάζουν απόλυτα στη

⁷³⁰ Βλ. Agora XXII, 73-73, 88, αρ. 233, 235, 236, 243, 375, πίν. 45, 48, 66, 84, 85, 94, 98. Thompson 1934, 355, αρ. C20, εικ. 38.

⁷³¹ Siebert 1978, 22, 285, αρ. A16, A17, πίν. 4 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή).

⁷³² Καλτσάς 1990, 53-54, αρ. 2093, πίν. 38α (εργαστήριο της Πύλου, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷³³ Hausmann 1996, αρ. κατ. 101-110.

⁷³⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H55).

⁷³⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 146, αρ. κατ. 250.

⁷³⁶ Ανδρείδου 1998, 128. Siebert 1978, 117-118. Προσκυνητοπούλου 1997, 146.

⁷³⁷ Βλ. Puppo 1995, 89 κ. εξ. Siebert 1974, 323-329. Wuilleumier 1932, 399-402.

⁷³⁸ Το «πλέγμα» αυτό αποδίδει το δέσιμο του στεφανιού των φύλλων δάφνης.

⁷³⁹ Προσκυνητοπούλου 1997, 146, αρ. 250, πίν. 32 (Ήλιδα, τελευταίο τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷⁴⁰ Ο μικρός γιός της Αφροδίτης, είναι εξαιρετικά προσφιλής στην ελληνιστική εικονογραφία και απαντάται τόσο στα «μεγάλα» (πλαστική και ψηφιδωτά), όσο και στα «μικρά» έργα τέχνης (τορευτική, μικροτεχνία-κοσμήματα και ανάγλυφοι σκύφοι), όπου ενίοτε απεικονίζεται και ομαδικά, δηλαδή σε «ζωφόρους».

χρήση και στο γενικό πνεύμα της διακόσμηση τους⁷⁴¹. Πολύ συχνά απεικονίζονται μέσα σε συμποσιακό-ευδαιμονικό περιβάλλον, να αναμειγνύουν οίνο με νερό, να παίζουν μουσικά όργανα, να χορεύουν, να κρατούν αμφορέα, πυρσούς, τόξα και άλλα αντικείμενα. Πολύ συχνά επίσης απεικονίζονται πάνω σε δελφίνια και σε άλλα είδη ζώων, ακόμα και σε πτηνά (κυρίως περιστέρια και χήνες)⁷⁴². Στην Ήλιδα το θέμα εμφανίζεται σε δεκαέξι (16) παραδείγματα, στα περισσότερα από τα οποία οι ερωτιδείς απεικονίζονται μέσα σε ειδυλλιακό-φυσικό τοπίο, να κρατούν κλάδους, να ιππεύουν, να κωπηλατούν ή να παίζουν διπλό αυλό⁷⁴³.

Ο αποσπασματικά σωζόμενος σκύφος **H52**, ο οποίος φέρει την ίδια ακριβώς απόχρωση στιλπνού επιχρίσματος με τον H51, κοσμείται στο σώμα με ζώα (πιθανώς άλογα) που εναλλάσσονται με κίονες. Στο ένα ζώο είναι αρκετά εμφανής η μορφή που το ιππεύει, αλλά δεν είναι σαφές αν έχουμε να κάνουμε με σκηνή κυνηγιού ή ένα απλό ιππέα-πολεμιστή ή έναν ερωτιδέα. Ωστόσο η καμπυλόγραμμη κεφαλή, τα πίσω πόδια και η σχεδόν τριγωνική απόληξη της ουράς του αλόγου, βρίσκουν ακριβές παράλληλο σε σκύφους από την Ήλιδα και την Ολυμπία, στους οποίους απεικονίζονται έφιπποι ερωτιδείς σε σκηνή κυνηγιού⁷⁴⁴, παραταγμένοι σε σειρά να τρέχουν προς τα αριστερά (χωρίς την παρεμβολή άλλων διακοσμητικών στοιχείων ή μορφών). Μάλιστα η μεγάλες αυτές ομοιότητες ίσως πρέπει να μας οδηγήσουν στη σκέψη πως, όσον αφορά στη μορφή του ιππέα πάνω στο άλογο, έχουμε να κάνουμε με την ίδια σφραγίδα. Ο χαρακτηριστικός πλοχμός στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του H52 (όμοιος με του H49) αποτελεί επίσης ένα χαρακτηριστικό ηλειακό κόσμημα (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Ένα επιπλέον στοιχείο που αξίζει να σχολιαστεί είναι η διαίρεση της παράστασης με κίονες. Η παρεμβολή κίωνων στους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους απαντάται ενίοτε στους εφεσιακούς-ιωνικούς με μυθολογικό περιεχόμενο⁷⁴⁵, σε σκύφους από την περιοχή της Μαύρης θάλασσας⁷⁴⁶, αλλά κυρίως στους ύστερους θεσσαλικούς «ομηρικούς» σκύφους⁷⁴⁷. Επίσης, στον σκύφο C1980-47 της Κορίνθου που δεν έχει αποδοθεί μέχρι σήμερα σε κάποιο γνωστό εργαστήριο⁷⁴⁸.

⁷⁴¹ Ο κόσμος της Αφροδίτης με τους Έρωτες της έχει διεισδύσει στη διονυσιακή λατρεία ήδη από το τέλος της κλασικής περιόδου. Αποτέλεσμα αυτής της αλληλοεπικάλυψης είναι η εμφάνιση των Ερώτων (σε διάφορες δραστηριότητες) ενταγμένες μέσα σε σκηνές που σχετίζονται όχι μόνο με ειδυλλιακές συνθέσεις, αλλά ακόμη και με το διονυσιακό κύκλο. Τα τοπικά εργαστήρια ανάγλυφης κεραμικής σε ολόκληρο τον ελληνιστικό κόσμο παρήγαγαν μια μεγάλη ποικιλία τύπων ερωτιδέων, ωστόσο, οι εφηβικές ραδινές μορφές με τα μακριά φτερά της ύστερης κλασικής περιόδου, στα ελληνιστικά χρόνια έχουν αντικατασταθεί με νηπιακές μορφές. Ανδρεΐδου 1998, 495-496.

⁷⁴² Ανδρεΐδου 1998, 495-496. Hermary – Cassimatis – Vollkomer 1986, 938 κ. εξ.

⁷⁴³ Προσκυνητοπούλου 1997, 148.

⁷⁴⁴ Κατά το Siebert οι ηλειακοί σκύφοι με σκηνές κυνηγιού και αρματοδρομίες απεικονίζουν μυθολογικές σκηνές κυνηγιού ή πραγματικές εκδηλώσεις, τελετές και αγώνες που διαδραματίζονται στο ύπαιθρο ή στα ρωμαϊκά αμφιθέατρα και οι οποίες διεξάγονταν προς τιμήν Ρωμαίων αξιωματούχων. Siebert 1978, 114-116.

⁷⁴⁵ Laumonier 1977, 177, αρ. 3312, 3313, πίν. 39 και 125 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

⁷⁴⁶ Greifenhagen 1963, 61, αρ. Louvre CA 2320, εικ. 57-58 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ρόδο με παράσταση Σκύλας που ιππεύει θαλάσσιο τέρας).

⁷⁴⁷ Hausmann 1959, 50.

⁷⁴⁸ Edwards 1981, 204-205. Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 147, υποσημ. 304.

Οι άκανθες με λυγισμένη κορυφή του σκύφου **H53** πιθανότατα προέρχονται και από την ίδια σφραγίδα που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του σκύφου αρ. κατ. 93 από την Ήλιδα. Στον τελευταίο σκύφο, ο οποίος είναι πλουσιότερα διακοσμημένος (με λαγούς, κοκκόρια και πτηνά), ένας ερωτιδέας παίζει διπλό αυλό, ενώ οι υπόλοιποι ερωτιδείς είναι δυσδιάκριτοι. Ωστόσο, παρόμοιο ερωτιδέα μέσα σε ειδυλλιακό περιβάλλον (μεταξύ ελισσόμενων ακάνθων και ανερχόμενων κυματοειδών βλαστών), απαντάμε και στο εργαστήριο της Μιλήτου, όπου όμως οι άκανθες είναι διαφορετικά αποδοσμένες⁷⁴⁹. Εξαιτίας της κληματίδας του χείλους το αγγείο αυτό είναι δυνατό να αποδοθεί στο εργαστήριο του Πρωτόμαχου⁷⁵⁰.

Στους σκύφους **H54-H55**⁷⁵¹, οι ερωτιδείς που πετούν προς τα δεξιά, πιθανώς εναλλάσσονται με καμπυλόγραμμο κλάδο που ποικίλλεται πάνω και κάτω με ανάγλυφες κουκίδες, ενώ φέρουν στα χέρια τους δυσδιάκριτα αντικείμενα ή απλά συγκρατούν το κλάδο που τους περιβάλλει. Το θέμα απαντάται στα ηλειακά εργαστήρια, σε δυο σκύφους, στους οποίους οι ερωτιδείς κρατούν επίσης κλάδους σχηματισμένους με ανάγλυφες κουκίδες. Ο πηλός τους, αλλά και η διακόσμηση στη ζώνη του χείλους, που αποτελεί χαρακτηριστικό κόσμημα των ηλειακών εργαστηρίων, δεν αφήνει καμιά επιφύλαξη για την απόδοσή τους. Επιπλέον η μορφή του ερωτιδέα, βρίσκει ακριβές παράλληλο στο εργαστήριο της Ήλιδας. Το σχήμα τέλος του συγκεκριμένου σκύφου αν και είναι ιδιόμορφο, δεν είναι άγνωστο στην παραγωγή της Ήλιδας.

II. Μορφές ζώων (αρ. κατ. H56-H59)

Ο **H56**, φέρει στο σώμα διακόσμηση με πτηνά (περιστέρια) που εναλλάσσονται με συνεχή, οριζόντιο και καμπυλόγραμμο, σχηματισμένο με κουκίδες, κλάδο, από τον οποίο εκφύονται κατά διαστήματα κρινόμορφα και σταυρόσχημα άνθη, αλλά και άνθη σε σχήμα φύλλων κισσού. Στον κάλυκα διακρίνονται ανθέμια που εκφύονται από έλικες. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα, που διαχωρίζεται από το σώμα με λεπτή ζώνη που περιέχει αστράγαλο, η διακόσμηση είναι ασαφής, αλλά διακρίνεται αγνά ένα καρδιόσχημο κόσμημα. Ως προς το συνδυασμό των κοσμημάτων του ο συγκεκριμένος σκύφος δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο⁷⁵², αλλά η διάρθρωση της διακόσμησης, η διακόσμηση του κάλυκά του και τα άνθη στο σώμα του μας παραπέμπουν κατευθείαν στα ηλειακά εργαστήρια. Το γεγονός πως όμοια σταυρόσχημα άνθη και πολύ παρόμοιο πτηνό απαντάμε και στη τεφρόχρωμη μήτρα M11 επιβεβαιώνει την ορθότητα της απόδοσης της στα ηλειακά εργαστήρια.

⁷⁴⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H52).

⁷⁵⁰ Πρβ. και τον σχολιασμό του σκύφου H31. Για το διακοσμητικό σχήμα της κληματίδας βλ. και Γραβάνη 1996, 130-131.

⁷⁵¹ Το μικρό θραύσμα H55 αποτελεί πιθανότατα τμήμα του σκύφου H54. Η διαφορά στο επίχρισμά του πρέπει να οφείλεται στη μεγαλύτερη φθορά που έχει υποστεί στο πέρασμα του χρόνου.

⁷⁵² Στην Ήλιδα απαντάμε δυο παραδείγματα σκύφων με περιστέρια στο σώμα τους, αλλά αποδίδονται τελείως διαφορετικά από τον εν λόγω σκύφο. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 151, αρ. 10, πίν. 23 και αρ. 322, πίν. 36.

Στον σκύφο **H57**, χαμηλά στο σώμα απαντάμε σειρά από σταυρόσχημα άνθη, ενώ στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα δελφίνια⁷⁵³ με διχαλωτή ουρά (στραμμένα προς την ίδια κατεύθυνση) να εναλλάσσονται με ανθέμια, μια σύνθεση που βρίσκει ακριβή ή σχεδόν ακριβή τυπολογικά παράλληλα σε σκύφους της Ήλιδας και της Ολυμπίας. Το θέμα των στραμμένων προς την ίδια κατεύθυνση δελφινιών απαντάται κυρίως ως κόσμημα της ζώνης του χείλους, σπάνια στη μεσαία ζώνη του σώματος, ενώ στη ζώνη του κάλυκα απαντάται μόνο στα ηλειακά εργαστήρια, αλλά και σε ένα μοναδικό παράδειγμα από την Επίδαμο⁷⁵⁴. Αποτελεί το δεύτερο σε συχνότητα τρόπο απόδοση του θέματος των δελφινιών⁷⁵⁵, τα οποία σε αυτή την περίπτωση συνήθως εναλλάσσονται με φυτικά κοσμήματα και λιγότερο συχνά με ζώα (κύκνους, χήνες) ή κανθάρους. Από τα εβδομήντα-ένα (71) μέχρι σήμερα γνωστά παραδείγματα τα περισσότερα (24) προέρχονται από τους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους (κυρίως από το εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), ενώ τα υπόλοιπα σαράντα-επτά (47) από τα ηλειακά εργαστήρια (20)⁷⁵⁶, τη Μίλητο (8), τη Κύμη (7)⁷⁵⁷, τον αττικό Κεραμεικό (5), την Ηφαιστεία της Λήμνου (3), την Εγγύς Ανατολή (3) και την Επίδαμο (1)⁷⁵⁸. Στην Ηλεία το θέμα των δελφινιών απαντάται συνολικά σε είκοσι σκύφους και πάρα πολύ συχνά είναι στραμμένα προς την ίδια κατεύθυνση. Έχουν αποκλειστικά διακοσμητικό ρόλο, χωρίς καμιά αναφορά στη σχέση τους με το Διόνυσο και τον κύκλο του. Στη ζώνη του χείλους απαντάται σε δώδεκα παραδείγματα (8 στην Ήλιδα και 4 στην Ολυμπία) και σχεδόν πάντα εναλλάξ με ανθέμια (μόνο σε μια περίπτωση με ρόδακες). Στη ζώνη του κάλυκα σε έξι παραδείγματα (5 στην Ολυμπία και ένα στην Ήλιδα)⁷⁵⁹. Τέλος,

⁷⁵³ Το εικονογραφικό θέμα των δελφινιών, έμμεσα συνδεδεμένο με το θεό Διόνυσο, αποτελεί πολύ προσφιλές θέμα στην ελληνική τέχνη. Απαντάται ήδη από τα αρχαϊκά χρόνια στην αττική αγγειογραφία, αλλά και σε διάφορες άλλες κατηγορίες αγγείων, αντικειμένων και μνημείων, όπως στα αγγεία με διακόσμηση τύπου δυτικής κλιτύς, στις υδρίες Hadra, στα ψηφιδωτά, στα νομίσματα, στην τορευτική, στην ειδωλοπλαστική, ακόμη και στη μεγάλη πλαστική. Βλ. Stebbins 1929 και Ανδρεΐδου 1998, 538. Στους ανάγλυφους σκύφους παίζει σχεδόν πάντοτε καθαρά διακοσμητικό ρόλο και σπανιότατα αποκτά συμβολικό περιεχόμενο, με εξαίρεση -κατά τη γνώμη της Ανδρεΐδου (1998, 540)- τα βοιωτικά αγγεία, στα οποία λόγω των εικονογραφικών συμφραζομένων τους τα δελφίνια διατηρούν το συμβολικό τους χαρακτήρα.

⁷⁵⁴ Ανδρεΐδου 1998, 536. Μοναδικά και εντελώς πρωτότυπα είναι τα παραδείγματα της αρκαδικής Γόρτυνας και της Ήλιδας, όπου τα δελφίνια κοσμούν το μετάλλιο της βάσης. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 538. Προσκυνητοπούλου 1997, 150, αρ. κατ. 292, πίν. 35.

⁷⁵⁵ Ο προσφιλέστερος τρόπος απόδοσης των δελφινιών είναι αυτός του αντιθετικού ζεύγους, κατά τον οποίο τοποθετούνται οριζόντια ή ελαφρώς διαγώνια (με το κεφάλι προς τα κάτω), με την παρεμβολή συχνά ενός κεντρικού στοιχείου (ανθέμιο ή ρόδακα) και απαντάται κυρίως στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Ανδρεΐδου 1998, 533-535. Το συγκεκριμένο θέμα κατά τη Rotroff (1982, 326-337) προέρχεται από τα μεταλλικά αγγεία, ενώ η επιμονή των κεραμέων στο συγκεκριμένο σχήμα αποδίδεται στο συντηρητισμό τους. Λιγότερο συνηθισμένη είναι η απόδοση του θέματος των δελφινιών με έρωτες-ιππείς (13 σκύφοι, σχεδόν αποκλειστικά στον αττικό Κεραμεικό), μέσα σε θαλάσσιο περιβάλλον (10 σκύφοι, βλ. τα σχόλια στο σκύφο AT14 στο αντίστοιχο κεφάλαιο) και τέλος, ελεύθερα, ως παραπληρωματικά διακοσμητικά θέματα πάνω στο σώμα του αγγείου, ανάμεσα σε μορφές, φυτικά κοσμήματα ή προσωπεία (25 σκύφοι από τον αττικό Κεραμεικό, την Ήλιδα, την αρκαδική Γόρτυνα, τη Βοιωτία, τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια και τη Μίλητο). Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 536-538.

⁷⁵⁶ Η Ανδρεΐδου (1998, 535) αναφέρει μόνο τέσσερα παραδείγματα.

⁷⁵⁷ Σημαντική είναι η παρατήρηση της Ανδρεΐδου (1998, 535-536) πως, στα εργαστήρια του περγαμηνού κύκλου επιρροής (Πέργαμος, Μίλητος και Κύμη), τα δελφίνια σχεδόν πάντοτε τοποθετούνται με κατεύθυνση προς τα δεξιά.

⁷⁵⁸ Ανδρεΐδου 1998, 535-536.

⁷⁵⁹ Ανδρεΐδου 1998, 127-128. Προσκυνητοπούλου 1997, 150.

στο σώμα -ως ελεύθερα, παραπληρωματικά διακοσμητικά θέματα- σε δυο μόλις παραδείγματα (στην Ήλιδα)⁷⁶⁰.

Παρόμοια δελφίνια με του σκύφου H57 απαντάμε επίσης στα αττικά, εφρειακά-ιονικά, ηπειρώτικα, θεσσαλικά, μακεδονικά, πελοποννησιακά (Σπάρτη, Πύλος), σικελικά, λευκαδίτικα⁷⁶¹, αλλά ακόμη και στα αιτωλοακαρνανικά εργαστήρια⁷⁶². Τα σταυρόσχημα άνθη στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα του, έχουν ήδη συγκριθεί με αυτά του σκύφου H17, αλλά και με του αργείου σκύφου AP10. Το μετάλλιο της βάσης του φέρει πρωτότυπο ρόδακα, σχηματισμένο με μικρά ανθέμια που εναλλάσσονται με τα συνήθη για τα ηλειακά εργαστήρια κρινόμορφα άνθη.

Σε δυο σκύφους τέλος (H58 και H59), απαντάμε ένα άλλο αγαπημένο θέμα των ηλειακών εργαστηρίων, τους ιππόκαμπους. Στην πρώτη περίπτωση κοσμούν τον κάλυκα και στη δεύτερη το χείλος. Το θέμα είναι γνωστό και από τα αττικά εργαστήρια⁷⁶³.

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. H13 και H31, ΕΙΚ. 101)

Συχνά, στα ηλειακά εργαστήρια απαντώνται αγγεία κρασιού ως μεμονωμένα κοσμήματα στο σώμα του αγγείου. Μοναδικό παράδειγμα στους εισηγμένους στους Οινιάδες ηλειακούς σκύφους αποτελεί ο H13 (ελικωτός κρατήρας)⁷⁶⁴. Χαρακτηριστική είναι η ομοιότητα αυτού με τον αντίστοιχο ελικωτό κρατήρα του σκύφου K10 (αποδίδεται εξαιτίας του πηλού του σε κορινθιακό εργαστήριο), τον οποίο πιθανώς αντέγραψαν οι Ηλείοι κεραμείς. Ανάλογα αγγεία απαντώνται στην Ολυμπία μόνο σε μια περίπτωση (όπου ραδινοί κάρθοροι εναλλάσσονται με πουλιά) και στην Ήλιδα σε οκτώ. Είναι χαρακτηριστικό πως στην Ήλιδα συνήθως τα αγγεία εικονίζονται σε άμεση συνάρτηση με διάφορα άλλα διονυσιακά κοσμήματα⁷⁶⁵. Η Προσκυνητοπούλου τα χαρακτηρίζει όλα «κανθάρους» και τα διακρίνει σε δυο τύπους: σε αυτά που οι λαβές τους απολήγουν κάτω από το χείλος (και είναι ελικωτοί κρατήρες με βεβαιότητα) και σε όσα οι υπερυψωμένες λαβές τους απολήγουν πάνω από αυτό (και ορισμένοι ίσως μπορούν να χαρακτηριστούν κάρθοροι). Ο ελικωτός κρατήρας του H13 σχετίζεται με τον πρώτο τύπο «κανθάρου» και έχει αποκλειστικά διακοσμητικό ρόλο, καθώς δεν συνοδεύεται από άλλα «λαλούντα σύμβολα» του Διονύσου ή μυθολογικές μορφές. Το μετάλλιο της βάσης του ίδιου σκύφου κοσμείται επίσης με αγγεία: τέσσερα αντωπά τοποθετημένα κληροσχημα αγγεία, με ψηλό, ραδινό στέλεχος και μεγάλες ελικωτές λαβές, για τα οποία δεν βρέθηκαν ακριβή τυπολογικά παράλληλα. Η πρωτοτυπία της διακόσμησης του μεταλλίου είναι αξιοθαύμαστη,

⁷⁶⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 150, αρ. κατ. 55, 213.

⁷⁶¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H57) και Προσκυνητοπούλου 1997, 150.

⁷⁶² Βλ. τα στραμμένα προς την ίδια κατεύθυνση δελφίνια στο σκύφο Α.Μ.Θ. 178 από τον Θέρμο (ΕΙΚ. 41.3).

⁷⁶³ Agora XXII, 67, αρ. 190, πίν. 35 και 80 (εργαστήριο του Βίωνος, 225-175 π.Χ.). Ρηγυ II, 94, αρ. 12 και 14, πίν. 36-37.

⁷⁶⁴ Ανάλογο αγγείο της Ολυμπίας ο Hausmann το θεωρεί κληροσχητό κρατήρα, ενώ σχεδόν όμοια αγγεία χαρακτηρίζονται από την Προσκυνητοπούλου κάρθοροι. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H24). Για το εικονογραφικό θέμα των αγγείων γενικά και ειδικότερα του ελικωτού κρατήρα βλ. τα σχόλια στον I104.

⁷⁶⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 149-150. Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H24). Στην αττική τα αγγεία κρασιού συνοδεύονται και από άλλες μυθολογικές μορφές, όπως κενταύρους, ερωτιδείς, γρύπες κ.α. Προσκυνητοπούλου 1997, 150.

δεδομένου ότι σπάνια απαντώνται αγγεία στη συγκεκριμένη θέση⁷⁶⁶.

Σχετική με την απεικόνιση αγγείων είναι και η διακόσμηση του σώματος του **H31** που σχολιάστηκε παραπάνω στο κείμενο.

Z. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. H60, βλ. ΕΙΚ. 100 και 102)

Στη διακόσμηση του χείλους των εισηγμένων ηλειακών σκύφων των Οινιαδών υπερτερούν τα γραμμικά κοσμήματα (ποσοστό 81%) έναντι των φυτικών (ποσοστό 14%, βλ. **ΕΙΚ. 100**), ενώ πολύ ενδιαφέρουσα είναι η παρουσία των υπόκαμπων στη ζώνη του χείλους του σκύφου H59.

Προσφιλέστερα κοσμήματα αναδεικνύονται (βλ. **ΕΙΚ. 102**) ο πλοχμός των τύπων 1-3 (6 σκύφοι, ποσοστό 27%, **ΕΙΚ. 102.1-3**) και η τρέχουσα σπείρα (3 σκύφοι, ποσοστό 14%, **ΕΙΚ. 102.4**)⁷⁶⁷, ενώ ακολουθούν σε συχνότητα εμφάνισης (με δυο παραδείγματα και ποσοστό εμφάνισης 9% το καθένα), το ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες (κόσμημα 5 στην **ΕΙΚ. 102**), η σειρά ανάγλυφων στιγμών/ονοιο (**ΕΙΚ. 102.6**), οι βλαστόσπειρες (**ΕΙΚ. 102.7**) και οι οριζόντιες βλαστόσπειρες με φύλλα αμπέλου και βότρυες (**ΕΙΚ. 102.8**). Τα υπόλοιπα κοσμήματα (**ΕΙΚ. 102.9-13**) συγκροτούν ένα ποσοστό της τάξεως του 23% (5 παραδείγματα).

Από όλα αυτά, τα οκτώ αποτελούν γνωστά και συνηθισμένα κοσμήματα των ηλειακών εργαστηρίων⁷⁶⁸. Τα επτά απαντώνται στη ζώνη του χείλους και το ένα στη ζώνη του κάλυκα.

Τυπικά ηλειακά κοσμήματα για τη διακόσμηση του χείλους αποτελούν (βλ. τα κοσμήματα αρ. 1-5, 8-9 και 11 στην **ΕΙΚ. 102**): η τρέχουσα σπείρα (H6, H29 και H30), ο πλοχμός τύπου 1 (H51 και H49) με ακριβή τυπολογικά παράλληλα στη Ήλιδα και στην Ολυμπία⁷⁶⁹, ο πλοχμός τύπου 2 (H53) για τον οποίο ακριβές παράλληλο βρίσκουμε μόνο στην Ήλιδα, τα καρδιόσχημα κοσμήματα ή πλοχμός τύπου 3 (H3, H40 και ίσως ο H45)⁷⁷⁰ με ακριβή παράλληλα στην Ήλιδα, ο συνεχόμενος μαϊάνδρος με ανάγλυφο σφαιρίδιο μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο (H8)⁷⁷¹, οι διαγώνιες κυματοειδείς γραμμές (H29), το ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες (H50 και H13)⁷⁷² και τέλος, οι οριζόντιες βλαστόσπειρες με φύλλα αμπέλου και βότρυες (H17 και H53) που στα ηλειακά εργαστήρια απαντώνται συνήθως στη κύρια

⁷⁶⁶ Ανδρείδου 1998, 487. Για την απεικόνιση των καθάρων στους ανάγλυφους σκύφους βλ. και τα σχόλια στο σκύφο ΑΠ61.

⁷⁶⁷ Η τρέχουσα σπείρα αποτελεί ένα πολύ συνηθισμένο κόσμημα στους ιταλικούς σκύφους. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 137-138. Courby 1922, 417, εικ. 91.8 (κοσμήματα ιταλικών εργαστηρίων). Hausmann 1990, 315. Hausmann 1994, 280, πίν. 223δ και 224.

⁷⁶⁸ Σύμφωνα με τον πίνακα που έχει καταρτιστεί από τη Rogl (Rogl 1996, πίν. 1 στις σελ. 155-156).

⁷⁶⁹ Ο πλοχμός αυτός είναι στραμμένος άλλοτε προς τα δεξιά και άλλοτε προς τα αριστερά και απαντάται στην Ήλιδα πάντοτε στη ζώνη του χείλους (36 παραδείγματα), σπάνια στη ζώνη του κάλυκα (3 παραδείγματα) και πάρα πολύ σπάνια στο σώμα του αγγείου (ένα παράδειγμα). Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 142.

⁷⁷⁰ Τα καρδιόσχημα κοσμήματα (πλοχμός τύπου 3), τα σχηματισμένα με διπλή ανάγλυφη γραμμή, είναι προσφιλή στα εργαστήρια της Ήλιδας (Προσκυνητοπούλου 1997, 142) και της Κορίνθου (Corinth VII, iii, αρ. 810, 817, 821, 845), ενώ χρησιμοποιούνται και από το εργαστήριο των Λουσών.

⁷⁷¹ Ο μαϊάνδρος απαντάται στα ηλειακά εργαστήρια σε ελάχιστα παραδείγματα (Προσκυνητοπούλου 1997, 144) και συνδέεται από τον Siebert (1978, 111, πίν. 88.3 και 88.5) με το εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

⁷⁷² Το ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες μπορεί να θεωρηθεί ίσως τυπικό για τη διακόσμηση του χείλους ηλειακό κόσμημα, δεδομένου ότι απαντάται κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια και στο αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή. Προσκυνητοπούλου 1997, 143.

ζώνη του σώματος⁷⁷³. Το τελευταίο (το οποίο βρίσκουμε στη ζώνη του χείλους μόνο σε δυο παραδείγματα από την Ηλεία⁷⁷⁴) αποτελεί σπάνιο κόσμημα για τους ελλαδικούς σκύφους, με εξαίρεση τα ηπειρώτικα εργαστήρια⁷⁷⁵.

Στο σκύφο **H59 (ΕΙΚ. 102.13)** στη διακοσμητική ζώνη του χείλους εναλλάσσονται ανθέμια με ιππόκαμπους, ένα θέμα που στην Ήλιδα απαντάται συνήθως στη ζώνη του κάλυκα⁷⁷⁶. Τέλος, η απλή βλαστόσπειρα των σκύφων **H24 και H7 (ΕΙΚ. 102.7)**, αν και βρίσκει παρόμοια τυπολογικά παράλληλα στην Ήλιδα και στην Ολυμπία, δεν μπορεί να ενταχθεί στα συνηθισμένα ηλειακά κοσμήματα, δεδομένου ότι απαντάται συχνά και σε μακεδονικά, λακωνικά, αρκαδικά και κορινθιακά αγγεία. Ωστόσο παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με αντίστοιχα εφesiaκά-ιωνικά και ιταλικά κοσμήματα (ειδικά με το εργαστήριο του Porilius)⁷⁷⁷.

Στη ζώνη του χείλους των ηλειακών σκύφων των Ονιαδών απαντώνται επίσης μια σειρά από συνηθισμένα -και γνωστά από πολλά άλλα εργαστήρια- κοσμήματα (**ΕΙΚ. 102.6 και 10**), όπως το ιωνικό κυμάτιο (H12)⁷⁷⁸ και οι ανάγλυφες κουκίδες/ονοίο (H42, H43). Το τελευταίο κόσμημα είναι γνωστό -όπως προαναφέραμε- τόσο από την Ολυμπία και την Ήλιδα, όσο και από τα αργεία (Αγαθοκλή και Δημητρίου-Ιάσωνα), αττικά, εφesiaκά-ιωνικά και τα εργαστήρια των Λουσών⁷⁷⁹.

Πρωτότυπο κόσμημα για τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους μπορεί να χαρακτηριστεί αυτό του σκύφου **H60 (ΕΙΚ. 102.12)** με τα φύλλα μυρτιάς (σε οριζόντια διάταξη) που εκφύονται από λεπτό, οριζόντιο και ευθύγραμμο βλαστό.

Αξιοπρόσεκτο είναι τέλος το γεγονός πως στο σκύφο **H31**, απαντάμε το γνωστό κόσμημα των κανθάρων εν σειρά, να αναπτύσσεται -υπό τη μορφή καμπυλόγραμμης κρεμαστής γιρλάντας- στην κύρια ζώνη του σώματος του αγγείου, αντί ευθύγραμμου στεφανιού στη ζώνη του χείλους.

H. Διακόσμηση διακριτής ζώνης του κάλυκα (ΕΙΚ. 103)

Από τους εισηγμένους ηλειακούς σκύφους των Ονιαδών ουσιαστικά μόνο πέντε (**ΕΙΚ. 103.1-4**) φέρουν διακριτή και διακοσμημένη ζώνη χαμηλά στο σώμα (στον κάλυκα).

Το πιο εύκολα αναγνωρίσιμο και χαρακτηριστικό ηλειακό κόσμημα αποτελεί αυτό των ζωνών με τα μικρά φυλλάκια και «πλέγμα» (**H51 και H52**). Οι ζώνες με ομάδες τριών ή τεσσάρων μικρών πλαγιαστών οξυκόρυφων (σαν αιχμές βελών) φύλλων που διακόπτονται από μετόπες με «πλέγμα»,

⁷⁷³ Για το εικονογραφικό θέμα της αμπέλου γενικά και για τους δυο πρώτους από τους τρεις βασικούς τρόπους απόδοσής της βλ. τα σχόλια του σκύφου I7 στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

⁷⁷⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 92, 115 και 137, αρ. 6 και 251, πίν. 23 (Ηλιδα).

⁷⁷⁵ Για οριζόντια περιελισσόμενο βλαστό με αμπελόφυλλα και βότρες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους βλ. Γραβάνη 2000, 485, αρ. 14, πίν. 233 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.), αρ. 197, πίν. 239 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷⁷⁶ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 94, 134 και 151, αρ. 25, σχέδ. 4.

⁷⁷⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H19).

⁷⁷⁸ Το ιωνικό κυμάτιο απαντάται σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής. Ωστόσο είναι ιδιαίτερα προσφιλές στους ηλειακούς, αττικούς και τους αργείους σκύφους. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 143.

⁷⁷⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H46).

απαντάται σε δεκατέσσερα (14) παραδείγματα στην Ήλιδα⁷⁸⁰ και σε τέσσερα (4) στην Ολυμπία⁷⁸¹. Καλύπτουν πάντα τη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα και διαχωρίζουν τη ζώνη του τελευταίου από την κύρια ζώνη του σώματος, η οποία κοσμεύεται συχνότατα με μορφές. Αποτελούν κατά τον Siebert αναγνωριστικό κόσμημα της σειράς των «μεγάλων ροδάκων»⁷⁸².

Στο σκύφο **H57** βρίσκουμε δελφίνια με διχαλωτή ουρά που εναλλάσσονται με ανθέμια⁷⁸³ και στον **H11** σειρά μαργαριταριών (Perlstäbe)⁷⁸⁴. Στον **H56** δεν είναι σαφές αν τη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα αποτελεί η πολύ στενή ζώνη με το λεπτό αστράγαλο ή η υποκείμενη ζώνη της, μέσα στην οποία η διακόσμηση είναι ασαφής (διακρίνεται μόνο ένα καρδιόσχημο κόσμημα). Όλα τα παραπάνω αποτελούν προσφιλή κοσμήματα των ηλειακών εργαστηρίων.

Σε τρεις σκύφους (H58, H38 και H3, **EIK. 103.5-7**) η ζώνη του κάλυκα δεν είναι διακριτή, ωστόσο είναι διακοσμημένη με κοσμήματα που -τουλάχιστον στις δυο πρώτες περιπτώσεις- μπορούν να χαρακτηριστούν χαρακτηριστικά ηλειακά κοσμήματα. Στο σκύφο **H58** ανθέμια εναλλάσσονται με ιππόκαμπους⁷⁸⁵, ενώ στον **H38** ο κάλυκας καλύπτεται από επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού που φέρουν λοξές νευρώσεις μόνο στο δεξί ήμισυ τους. Τέλος, στο σκύφο **H3** τον κάλυκα κοσμεύει σειρά με λοξά διατεταγμένα φυλλάρια.

Από τη διακόσμηση του κάλυκα στους υπόλοιπους ηλειακούς σκύφους αξίζει να σχολιάσουμε ορισμένους ακόμη. Στο σκύφο **H19** έχουμε σειρά από ανάγλυφες στιγμές που διαχωρίζουν το μετάλλιο της βάσης από τον κάλυκα και το σώμα. Το γεγονός πως το κόσμημα αυτό απαντάται και σε αρκετούς άλλους ηλειακούς σκύφους (**H21**, **H6**, **H7** και **H9**) αποδεικνύει ότι είναι εξίσου συνηθισμένο με τη σειρά κουκίδων ανάμεσα σε δυο πλαστικούς δακτυλίους⁷⁸⁶, αλλά και τα αντίστοιχα κοσμήματα των ηπειρωτικών εργαστηρίων⁷⁸⁷.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει και στους σκύφους **H61** και **H62**, στους οποίους έχουμε την κλασική για τα ηλειακά εργαστήρια χρήση των ανθεμίων: τα βρίσκουμε ακτινωτά τοποθετημένα στον κάλυκα, γύρω από το μετάλλιο της βάσης να εναλλάσσονται με κρινόμορφα άνθη⁷⁸⁸. Ο H61 βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στην Ήλιδα, ενώ ο H62 (με την εναλλαγή ανθεμίων με ροδακοειδή άνθη), σχεδόν ακριβές στην ίδια πόλη. Παρόμοια μικρά ροδακοειδή άνθη με του H62 είναι γνωστά από τη διακόσμηση του σώματος των ηλειακών σκύφων, αλλά για πρώτη φορά εδώ εμφανίζονται στον κάλυκα να εναλλάσσονται με ανθέμια. Ιδιαίτερος λόγος μπορεί να γίνει για τη χρήση των

⁷⁸⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 139.

⁷⁸¹ Hausmann 1996, 63-64, 106, αρ. 102-104, πίν. 25, σελ. 66-67, αρ. 115, πίν. 26 (Ολυμπία). Επίσης στα τοπικά εργαστήρια της Κασσώπης και της Μινώας Αμοργού (βλ. τα τυπολογικά παραλληλα στον H52).

⁷⁸² Siebert 1978, 111, πίν. 88.8.

⁷⁸³ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 134 και 150, αρ. 55, 207, 213, 235 και 236, πίν. 24, 29, 30, 31 και 31 αντίστοιχα.

⁷⁸⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 144-145.

⁷⁸⁵ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 25, σχέδ. 4 στη σελ. 94.

⁷⁸⁶ Για σειρά κουκίδων ανάμεσα σε δυο πλαστικούς δακτυλίους στην περιφέρεια του μεταλλίου των ηλειακών σκύφων βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 153, αρ. κατ. 7, 43, 49, 136, 147, 162, 163, 185, 212, 226, 258, 259, 269, 274, 329. Απαντάται επίσης και σε άλλα επαρχιακά εργαστήρια (Δελφών, αργεία Κλεαγόρα και Μονογράμματος, σαμιακό κ.λ.π.).

⁷⁸⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H42).

⁷⁸⁸ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 45, 245, 246, 333, πίν. 24, 32, 32 και 37 αντίστοιχα.

ανθεμίων στο σώμα των ηλειακών αγγείων⁷⁸⁹: στο σκύφο **H24** τα απαντάμε ως διακόσμηση στο σώμα των σκύφων, όπως και το ανθεμωτό φύλλο του σκύφου **H10**. Στους σκύφους **H19**, **H11** και **H56** απαντάμε τα ανθέμια ως ελεύθερα κοσμήματα στον κάλυκα, ενώ στο σκύφο **H57** εντάσσονται μέσα στη διακριτή διακοσμητική ζώνη του κάλυκα.

Θ. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. H61-H65, ΕΙΚ. 104)⁷⁹⁰

Τα τριάντα τέσσερα (34) από τα εξήντα-οκτώ (68) ανάγλυφα αγγεία που αποδίδονται στα ηλειακά εργαστήρια σώζουν το μέταλλο της βάσης τους. Οι πιο ενδιαφέροντες ρόδακες είναι οι διπλοί (με τον μικρό κεντρικό ρόδακα και τα ακτινωτά τοποθετημένα γύρω από αυτόν φυλλοειδή κοσμήματα), οι οποίοι αποδίδονται, από όλους τους μελετητές των ηλειακών σκύφων⁷⁹¹, στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

Σε ορισμένα παραδείγματα γύρω από το μικρό κεντρικό ρόδακα, βρίσκουμε ακτινωτά τοποθετημένα μικρά τριγωνικά φύλλα με οξεία κορυφή, χωρίς νευρώσεις στο εσωτερικό τους (**H4**, **H65** και **H21**, **ΕΙΚ. 104.9-10**). Αν και η διακοσμητική αυτή μέθοδος είναι η πιο συνηθισμένη για το σχηματισμό μεταλλείων βάσης στην Ηλεία, τα συγκεκριμένα μέταλλια είναι αρκετά ιδιόμορφα. Για παράδειγμα στον **H21** έχουμε να κάνουμε με κισσόφυλλα, ένα κόσμημα που απαντάται γενικά σπάνια (κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια και στους Στόβους⁷⁹²). Μάλιστα στους Στόβους, τα κισσόφυλλα είναι τοποθετημένα με όμοιο τρόπο (με το πλατύτερο τμήμα τους στραμμένο προς το κέντρο). Στον **H4** (στον οποίο δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει μικρός κεντρικός ρόδακας), το μικρό τριγωνικό φύλλο δεν φέρει κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του⁷⁹³. Στο σκύφο **H65**, δεν φαίνεται να υπάρχει μικρός κεντρικός ρόδακας, ενώ στην περιφέρεια του μεταλλίου λεπτά οξυκόρυφα φυλλάκια εναλλάσσονται με παρόμοια παχύτερα και με ελαφρά καμπύλο περίγραμμα οξυκόρυφα φύλλα. Αν και ακριβές παράλληλο για τον συγκεκριμένο ρόδακα δεν βρέθηκε, σχεδόν όμοια οξυκόρυφα φύλλα (με των σκύφων **H4** και **H65**) είναι γνωστά τόσο από την Ολυμπία, όσο και από την Ήλιδα.

Στο σκύφο **H47** (**ΕΙΚ. 104.20**), στον οποίο επίσης δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει κεντρικός ρόδακας, εναλλάσσονται πλατιά οξυκόρυφα φυλλάκια με τονισμένο περίγραμμα και μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Με τη βοήθεια φύλλων φτέρης σχηματίζεται και το μέταλλο του σκύφου **H30** (**ΕΙΚ. 104.4**)⁷⁹⁴ που σώζει και ανάγλυφο υποστήριγμα (σε μορφή αχιβάδας)⁷⁹⁵. Η χρήση

⁷⁸⁹ Για τη χρήση των ανθεμίων στα μέταλλια της βάσης βλ. το ομώνυμο κεφάλαιο που ακολουθεί («Μετάλλια βάσεων»).

⁷⁹⁰ Τα μέταλλια των σκύφων **H11**, **H13** και **H20** έχουν ήδη σχολιαστεί στα προηγούμενα υποκεφάλαια.

⁷⁹¹ Siebert 1978, 110-112, πίν. 86, 1-5 και 87, 1-4. Προσκυνητοπούλου 1997, 153. Hausmann 1996, 104-107.

⁷⁹² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (**H17**). Επίσης Ανδρείδου 1998, 401 και 473-474. Υπάρχουν και δυο μεμονωμένα παραδείγματα από την θεσσαλική Καρδίτσα και τη Κνίδα, ενώ παρόμοια κισσόφυλλα βρίσκουμε ενίοτε στον κάλυκα και στο χείλος και των λημνιακών σκύφων της Ηφαιστείας.

⁷⁹³ Για αντίστοιχους διπλούς ρόδακες (σχηματισμένους με οξυκόρυφα φυλλάκια χωρίς κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 49, 134, 178, 258. Για παρόμοιους διπλούς ρόδακες (σχηματισμένους με οξυκόρυφα τριγωνικά φυλλάκια με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 14, 61, 119, 130, 230.

⁷⁹⁴ Ο συγκεκριμένος σκύφος θεωρείται με βεβαιότητα ηλειακός εξαιτίας των χαρακτηριστικών μικρών

των φύλλων φτέρης ως αποκλειστικό κόσμημα για το σχηματισμό των μεταλλίων των ηλειακών σκύφων είναι περιορισμένη⁷⁹⁶. Χαρακτηριστικό είναι πως, για το ανάλογο παράδειγμα που βρέθηκε στη Ήλιδα, η Προσκυνητοπούλου αμφιβάλει για την ηλειακή του προέλευση και το αποδίδει με επιφύλαξη σε αργείο εργαστήριο⁷⁹⁷.

Σε μια άλλη ομάδα μπορούν να ενταχθούν οι ρόδακες που είναι σχηματισμένοι με φυλλάρια με οξεία απόληξη (**H34** και **H62**, **ΕΙΚ. 104.5**), που βρίσκουν σχεδόν ακριβή παράλληλα στους σκύφους από τη Ήλιδα. Στον **H62**, αντί για μικρό ρόδακα έχουμε στο κέντρο του πιθανότατα ένα ανάγλυφο σφαιρίδιο. Παρεμφερείς είναι και οι εντυπωσιακοί ρόδακες των «δίδυμων» σκύφων **H25** και **H26** (**ΕΙΚ. 104.7**), οι οποίοι βρίσκουν ακριβή παράλληλα στην Ολυμπία και ανήκουν στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», ωστόσο πολύ παρόμοιοι ρόδακες απαντώνται και στο εργαστήριο Β της Κασσώπης⁷⁹⁸. Εναλλασσόμενα φυλλάρια, αλλά χωρίς κεντρικό μικρό ρόδακα, απαντάμε και στο απλό και σχετικά ασυνήθιστο για ηλειακό σκύφο, μέταλλο του **H27** (**ΕΙΚ. 104.19**), ο οποίος βρίσκεται σχεδόν ακριβές παράλληλο στην Ήλιδα. Σε αυτόν, τα οξυκόρυφα φυλλάρια (με μια κεντρική νεύρωση) εναλλάσσονται με φύλλα φτέρης (πληρωμένα στο εσωτερικό τους με μια κεντρική και πολλές πλάγιες νευρώσεις).

Διπλό ρόδακα πρέπει να έχουμε και στο μέταλλο της βάσης του σκύφου **H3** (**ΕΙΚ. 104.14**), όπου όμως ο μικρός κεντρικός ρόδακας είναι εντελώς φθαρμένος, ενώ τα ακτινωτά τοποθετημένα γύρω από αυτόν φυλλάρια είναι απλά και πιθανώς ελαφρώς λοξά τοποθετημένα σε σχέση με τον κεντρικό ρόδακα. Ακριβή τυπολογικά παράλληλα για το συγκεκριμένο μέταλλο δεν βρέθηκαν. Διπλούς ρόδακες απαντάμε και σε δυο άλλες περιπτώσεις: στους σκύφους **H18** και **H61** (**ΕΙΚ. 104.8**), όπου στην πρώτη περίπτωση γύρω από μικρούς οκταπέταλους ρόδακες αναπτύσσονται ακτινωτά, πλατιά φύλλα φτέρης εναλλασσόμενα με τέσσερα οξυκόρυφα φύλλα με μια κεντρική νεύρωση και στη δεύτερη περίπτωση φύλλα φτέρης εναλλασσόμενα με φύλλα λατού. Ο πρώτος τύπος είναι ιδιαίτερα προσφιλής και στην Ολυμπία και την Ήλιδα⁷⁹⁹, ενώ ο δεύτερος απαντάται κυρίως στη Ήλιδα⁸⁰⁰.

Ιδιόμορφα, αλλά χαρακτηριστικά (ως προς τη διακοσμητική τους αντίληψη) για τα ηλειακά εργαστήρια, είναι τα μέταλλα των βάσεων των σκύφων **H14**, **H15** και **H16** (**ΕΙΚ. 104.6**), όπου τα

φύλλων φτέρης που φέρει στον κάλυκά του.

⁷⁹⁵ Τα πλαστικά υποστηρίγματα σε μορφή αχιβάδας αποτελούν συνηθισμένο διακοσμητικό και λειτουργικό στοιχείο στα ηλειακά, λακωνικά, δελφικά και μακεδονικά (Πέλλα) εργαστήρια, αλλά επίσης και στα εργαστήρια της Μεγάλης Ελλάδας. Σπάνια απαντώνται στην αθηναϊκή Αγορά. Βλ. Δρούγου 1990, 92-96. Για τα πλαστικά υποστηρίγματα στους ηλειακούς σκύφους βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 153-154, αρ. κατ. 107, 166, 174, 207, 225, 226, 259, 303, 335.

⁷⁹⁶ Πρβ. Siebert 1978, 110-112, πίν. 86 και 87 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»).

⁷⁹⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 152-153, αρ. κατ. 268 (αποδίδεται με επιφύλαξη στο Άργος).

⁷⁹⁸ Βλ. Γραβάνη 2000, 485, αρ. 286, πίν. 241, αρ. 264, πίν. 240 (Κασσώπη, εργαστήριο Β', αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷⁹⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H14). Πρβ. και Siebert 1978, 110-112, πίν. 86 και 87 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»).

⁸⁰⁰ Πρβ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. 13, 73, 89, 108, 256, 261.

μετάλλια σχηματίζονται με μικρά ιδιόμορφα μικρά φύλλα λωτού. Πρόκειται για αγγεία που σχετίζονται με την «ιταλική σειρά»⁸⁰¹.

Στους σκύφους **H1** και **H9** (**ΕΙΚ. 104.12**) απαντάμε οξυκόρυφα φυλλάρια (H1) ή ακτίνες άστρου (H9) να εναλλάσσονται με φυλλάρια με αποστρογγυλεμένη απόληξη (ή φύλλα λωτού) και ιδιαίτερα ανάγλυφο το εσωτερικό τους, ένα κόσμημα επίσης πολύ οικείο στα ηλειακά εργαστήρια⁸⁰². Κατά την Προσκυνητοπούλου⁸⁰³, οι ρόδακες αυτού του τύπου αποτελούν προσφιλές και χαρακτηριστικό θέμα των Ηλείων κεραμέων. Πιθανώς πρέπει να αποδοθούν στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

Στο **H6** (**ΕΙΚ. 104.16**) ο ρόδακας είναι σχηματισμένος με μικρά και πλατιά⁸⁰⁴, σχετικά οξυκόρυφα και με ελαφρά καμπύλο περίγραμμα φύλλα (πολύ κοντινά στα φύλλα φτέρης), μεταξύ των οποίων παρεμβάλλονται καρποί μυρτιάς (:). Η ιδιομορφία στο σχήμα των φύλλων δεν πρέπει να μας ξενίζει, δεδομένου ότι παρόμοια ιδιόμορφα φυλλάρια απαντάμε συχνά στην Ήλιδα⁸⁰⁵. Κουκίδες ή κόρυμβοι (ομάδα τριών τριγωνικά διαταγμένων κουκίδων)⁸⁰⁶ παρεμβάλλονται μεταξύ των οκτώ οξυκόρυφων φύλλων και στην περίπτωση του διπλού οκταπέταλου ρόδακα του **H22**⁸⁰⁷. Και για τους δυο αυτούς τύπους μεταλλίων υπάρχουν αντίστοιχα παραδείγματα στα ηλειακά εργαστήρια.

Ιδιαίτερος λόγος αξίζει να γίνει εδώ για τη χρήση των ανθεμίων στα μετάλλια των βάσεων των ηλειακών αγγείων, η οποία, όπως προκύπτει από τις μέχρι σήμερα δημοσιεύσεις δεν είναι πολύ συχνή⁸⁰⁸. Στους σκύφους **H32**, **H35**, **H20** και **H57** (κοσμήματα αρ. 1-3 και 21 στην **ΕΙΚ. 104**) τα ανθέμια χρησιμοποιούνται στη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης, άλλοτε μόνα τους (H35, H20), άλλοτε ακτινωτά τοποθετημένα γύρω από οκταπέταλο ρόδακα (H32)⁸⁰⁹ και άλλοτε συνδυασμένα με διάφορα άλλα φυτικά κοσμήματα (H57). Το μέταλλο της βάσης του **H35** παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με αυτά του αργείου εργαστηρίου του Κλεαγόρα (πρβ. και τον AP6), ωστόσο επειδή (εξαιτίας της σύστασης του πηλού τους) τα αγγεία αυτά δεν είναι δυνατό να είναι αργεία, προφανώς έχουμε να κάνουμε με αντιγραφή του συγκεκριμένου κοσμήματος από τα ηλειακά εργαστήρια.

⁸⁰¹ Hausmann 1996, 73 και 106, αρ. 127-130, πίν. 28 (σκύφοι που χαρακτηρίζονται απομιμήσεις των αντίστοιχων του εργαστηρίου του Porilius).

⁸⁰² Για ρόδακες σχηματισμένους με οξυκόρυφα φυλλάρια που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 13, 73, 89, 108, 256, 261. Επίσης Hausmann 1996, 50 και 106, αρ. 81, πίν. 17 (Ολυμπία, σκύφος της Ήλιδας) και σελ. 81 και 108, αρ. 150, πίν. 32 (Ολυμπία).

⁸⁰³ Προσκυνητοπούλου 1997, 153.

⁸⁰⁴ Για παρόμοια πλατιά φύλλα βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 15.

⁸⁰⁵ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 49, 84, 134, 178, 185, 253, 256, 258, 334.

⁸⁰⁶ Για παρόμοιο παράδειγμα από την Ήλιδα βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. 134 και 321. Και από την Ολυμπία: Hausmann 1996, 77 και 107, αρ. 134, πίν. 29 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»).

⁸⁰⁷ Για τον συγκεκριμένο τύπο ρόδακα -που σχηματίζεται με ακτινωτά τοποθετημένα οξυκόρυφα φύλλα με μια κεντρική νευρώση στο εσωτερικό τους- βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 22, 45, 136, 254, 303. Επίσης Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.1-2 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»).

⁸⁰⁸ Για ρόδακες σχηματισμένους με ανθέμια βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 152-153, αρ. 280, 265, 268.

⁸⁰⁹ Ο συγκεκριμένος σκύφος θεωρείται με βεβαιότητα ηλειακός εξαιτίας των χαρακτηριστικών μικρών φύλλων λωτού που φέρει στον κάλυκά του.

Αξιοσημείωτο είναι πως μεταξύ των εισηγμένων σκύφων που έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα από την Ηλεία, αρκετοί είναι αργείοι⁸¹⁰.

Μια ομάδα ροδάκων έχουν τη μορφή άστρων⁸¹¹: Τα μέταλλα των **H7** και **H8** σχετίζονται άμεσα με του σκύφου **H64**, αλλά και με του **H39** (ΕΙΚ. 104.17-18). Για το σκύφο **H64** βρίσκουμε ακριβές παράλληλο στην Ήλιδα, για τον **H7** σχεδόν ακριβές παράλληλο στο σπαρτιατικό εργαστήριο, ενώ για τον **H8** πολύ παρόμοιους ρόδακες στην Ολυμπία. Ωστόσο όλοι τους σχετίζονται έμμεσα με τους σκύφους της Ολυμπίας που φέρουν στη βάση τους πολύκτινους ρόδακες-άστρα: πρόκειται για μια μικρή ομάδα μεταλλίων που είναι σχηματισμένα με πολύ στενά και ραδινά οξυκόρυφα φυλλάρια⁸¹². Τέλος, παρεμφερές με τα παραπάνω μπορεί να χαρακτηριστεί και το μέταλλο του σκύφου **H5** (ΕΙΚ. 104.15) εξαιτίας της ραδιότητας των φυλλαρίων που το σχηματίζουν. Βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στα ηλειακά εργαστήρια και αποδίδεται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

Οι διπλοί ρόδακες στα μέταλλα των βάσεων των σκύφων **H50** και **H63** (ΕΙΚ. 104.23) βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην Ολυμπία και την Ήλιδα (αποδίδονται από τον Hausmann στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Παρόμοιους ρόδακες φέρουν ωστόσο και οι σκύφοι ΑΙΓ26, ΑΙΓ1 και ΑΙΓ3, ο αρ. κατ. 236 από τους Λουσούς⁸¹³, δυο σκύφοι από την Αρσινόη και ένας από τη Ναύπακτο⁸¹⁴. Ταυτόχρονα παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα με ορισμένους ρόδακες του εργαστηρίου Β και της εργαστηριακής ομάδας 3 της Κασσώπης (αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), ενώ με την πληθωρική μορφή τους παραπέμπουν και στους ιταλικούς σκύφους των εργαστηρίων του Ποπήλιου, του Ηρακλείδη και του Τίνολι⁸¹⁵.

Τέλος, εντελώς ιδιόμορφα είναι τα μέταλλα των βάσεων δυο σκύφων, του **H13** (ΕΙΚ. 104.13), αλλά και του **H24** (ΕΙΚ. 104.11), του οποίου το μέταλλο χωρίζεται σε δυο μέρη: στην εξωτερική περίμετρο του κύκλου απαντάμε οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα, παρόμοια της οποίας είχαμε δει μέχρι σήμερα μόνο στην περιοχή του χείλους.

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. H66-H68)⁸¹⁶

Στα ηλειακά εργαστήρια αποδίδονται ουσιαστικά τρία αγγεία διαφόρων σχημάτων με

⁸¹⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στον αργείο σκύφο ΑΡ4).

⁸¹¹ Ρόδακες με τη μορφή άστρων ως μέταλλα βάσεων ανάγλυφων σκύφων είναι πολύ συνηθισμένοι και σε ορισμένα ηπειρώτικα εργαστήρια: όπως της Αμβρακίας (αδημοσίευτοι σκύφοι στις αποθήκες του Μουσείου Άρτας με ΑΕ 3013 και 5686) και του Ορράου (αδημοσίευτος σκύφος με ΑΕ 7116 στις ίδιες αποθήκες).

⁸¹² Βλ. κυρίως Hausmann 1996, 106, αρ. 99, πίν. 24 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), σελ. 108, αρ. 163, πίν. 34 (δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο), σελ. 89, αρ. 193, πίν. 38 (δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο).

⁸¹³ Rogl 2008, 136, αρ. 236, πίν. 16, 38 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής, β'μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

⁸¹⁴ Βλ. σχόλια στον τύπο ρόδακα 9 (στο υποκεφάλαιο «Μέταλλα βάσεων» του κεφαλαίου «Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου-Λουσών»).

⁸¹⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H50).

⁸¹⁶ Τα αγγεία συτά (ως προς τα κοσμήματά τους) έχουν ήδη σχολιαστεί στα αντίστοιχα υποκεφάλαια. Εδώ σχολιάζονται ως προς το σχήμα τους.

ανάγλυφη διακόσμηση⁸¹⁷.

Όσον αφορά στα **δυο πινάκια (H67-H66)** αποτελούν πολύ σπάνια ευρήματα⁸¹⁸. Έχουμε μόνο ένα παράδειγμα από τους Λουσούς, το οποίο φέρει φυτική διακόσμηση⁸¹⁹ και ένα cooking plate (όπως το χαρακτηρίζει ο Adamsheck) από τις Κεγχριές: πρόκειται ουσιαστικά για έναν πήλινο δίσκο⁸²⁰, που κοσμείται με παρεμφερές με το πρώτο πινάκιο (H67) κόσμημα, δηλαδή με οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα που απολήγει σε στιγμωτούς ρόδακες. Το ηλειακό πινάκιο (H66) φέρει χαρακτηριστική της προέλευσής του διακόσμηση. Ιδιαίτερα η παρουσία πάνω σε αυτό δυο παραπληρωματικών κοσμημάτων (των κρινόμορφων άνθων και των μικρών τετράφυλλων ροδακοειδών άνθων) δεν επιτρέπουν καμιά επιφύλαξη για την απόδοση του. Τα μακριά φύλλα λωτού του είναι εξίσου ανάγλυφα με του σκύφου H4, ωστόσο δεν προέρχονται από την ίδια σφραγίδα, αφού στο τελευταίο αγγείο είναι αρκετά ραδινότερα και έχουν τετραγωνισμένη βάση.

Το μικρό θραύσμα **H68** χαρακτηρίζεται ως **κρατήρας** εξαιτίας του μεγάλου πάχους των τοιχωμάτων του, αλλά και της μεγάλης διαμέτρου του (υπολογίζεται κατά προσέγγιση στα 0,26 μ.).

⁸¹⁷ Όπως προαναφέραμε (στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου), τα υπόλοιπα σχήματα αγγείων με ανάγλυφη διακόσμηση είναι σπάνια στον ηλειακό κεραμεικό.

⁸¹⁸ Πρβλ. Γραβάνη 1994, 538. Δεν συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο αυτό τα «ανάγλυφα πινάκια». Για τα ανάγλυφα πινάκια βλ. Mitsopoulos-Leon 1996, 186-189.

⁸¹⁹ Mitsopoulos-Leon 1996, 186-189, εικ. 8 και 9 (Λουσοί, πινάκιο με ανάγλυφη διακόσμηση, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁸²⁰ Βλ. Adamsheck 1979, 20-21, αρ. Gr.46, πίν. 4 (Κεγχριές, ελληνιστικό «cooking plate», διακοσμημένο στο κυρίως σώμα με οριζόντια περιελισσόμενους βλαστούς και στιγμωτούς ρόδακες τριγύρω στο πεδίο και στην περίμετρό του με διπλό μαϊάνδρο, πριν το 146 π.Χ.).

A4. Αργεία

Εισαγωγή: Το Άργος αποτέλεσε αναμφίβολα το σημαντικότερο κέντρο παραγωγής και εμπορίας ανάγλυφης κεραμικής της Πελοποννήσου. Οι σκύφοι του, που ξεπερνούν τους 2.000⁸²¹, πρωτοέγιναν γνωστοί χάρη στον G. Siebert⁸²². Στην παραγωγή τους δέχτηκαν επιρροές από τα μακεδονικά και θεσσαλικά εργαστήρια, από τα εργαστήρια της Μεγάλης Ελλάδας/του Γάραντα (το εργαστήριο του Μονογράμματος) και της Ιωνίας (το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Πολλοί από αυτούς φέρουν και υπογραφές⁸²³, με τη βοήθεια των οποίων έγινε δυνατή η κατάταξή τους από τον Siebert σε τέσσερα τοπικά εργαστήρια, τα οποία χρονολογήθηκαν από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} έως και τον 1^ο αι. π.Χ. Τα εργαστήρια των **Δημητρίου-Ιάσωνα** και **Μονογράμματος** δραστηριοποιήθηκαν ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ. ή τις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ. και το μεν πρώτο συνέχισε να παράγει σκύφους έως και τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., ενώ το δεύτερο πιθανώς μέχρι και λίγο μετά τα μέσα του ίδιου αιώνα. Η παραγωγή του εργαστηρίου του **Αγαθοκλή** χρονολογείται από το α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. μέχρι και τον 1^ο αι. π.Χ., ενώ του **Κλεαγόρα**, από τα μέσα του 2^{ου} έως τον πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.⁸²⁴.

Για το εργαστήριο του **Δημητρίου-Ιάσωνα**, που παράγει τους καλύτερα ποιοτικά αργείους σκύφους, είναι χαρακτηριστικοί στο σώμα των σκύφων του οι φυτικοί κάλυκες παλαιού τύπου που επιστέφονται από ζώνη με περιελισσόμενο βλαστό (απλό ή κοσμημένο με διάφορα παραπληρωματικά κοσμήματα)⁸²⁵.

Οι περισσότεροι σκύφοι του εργαστηρίου του **Αγαθοκλή** κοσμούνται με μακριά πέταλα, που παράγονται σε πολύ μεγαλύτερες ποσότητες από ότι στα λοιπά αργεία εργαστήρια. Μια ομάδα αγγείων του κοσμείται με έμβιες μορφές και με επεισόδια του μύθου. Αν και έχουν ενιαίο θέμα και θυμίζουν έντονα τις διηγηματικές παραστάσεις των λεγόμενων «ομηρικών σκύφων» των μακεδονικών και θεσσαλικών εργαστηρίων, οι μορφές τους είναι στατικές, χωρίς αφηγηματικό χαρακτήρα (εξέλιξη

⁸²¹ Siebert 1978, 15-64. Στο Άργος έχουν βρεθεί επίσης ένας σημαντικός αριθμός μητρών, αλλά και θραύσματα απόρριψης κεραμικών εργαστηρίων, που επιβεβαιώνουν τη ντόπια παραγωγή. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 89.

⁸²² Siebert 1978, πίν. 1-42.

⁸²³ Η υπογραφή στο σώμα των ανάγλυφων σκύφων του Άργους φαίνεται πως ήταν κοινή πρακτική κι όχι μια ευκαιριακή πράξη (Ανδρεΐδου 1998, 90). Για τις αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές των αργείων εργαστηρίων βλ. Rogl 2001 δ: σελ. 136: ΑΓΑΘΟΚΛΕ ή Α ή ΑΓ ή ΑΓΑ ή ΑΓΑΘ (εργαστήριο του Αγαθοκλή, 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 138: ΑC (Ασκληπιάδης, αθηναϊκό ή αργείο εργαστήριο (;), τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 139: ΔΗΜΗ-ΙΑCΟ (εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 140 και 141: ΚΛΕΑΓΟΡΑΣ ή ΚΛΕ ή ΚΛ ή Κ (εργαστήριο του Κλεαγόρα, μέσα του 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 146: ...]ΑΥΟC και ...]Ε[...], σελ. 147: .]ΛΕωNYM[...], σελ. 149: αρ. 1/μονόγραμμα του εργαστηρίου του Αγαθοκλή, αρ. 3/μονόγραμμα του εργαστηρίου του Ασκληπιάδη, αρ. 4/μονόγραμμα του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος (διαβάζεται ως Μάρου ή Μάρος, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Για τις υπογραφές των αργείων εργαστηρίων αλλά και των λοιπών πελοποννησιακών εργαστηρίων βλ. επίσης Rogl 2001 γ, 59-80.

⁸²⁴ Για τη χρονολόγηση των αργείων εργαστηρίων εκτός από τον Siebert (1978, 170-172) βλ. επίσης και Δανάλη 1994, 272. Ανδρεΐδου 1998, 91. Rogl 2001 δ, 136-146.

⁸²⁵ Siebert 1978, 33-39.

στο χρόνο)⁸²⁶.

Ο φυτικός κάλυκας των σκύφων του εργαστηρίου του **Κλεαγόρα** είναι χαρακτηριστικός και πρωτότυπος, δεδομένου ότι συχνά χαράσσεται εξ' ολοκλήρου με ελεύθερο χέρι πάνω στη μήτρα, με αποτέλεσμα πολύ σχηματοποιημένο, με χοντροκομμένες φόρμες και αδρά περιγράμματα⁸²⁷. Χαρακτηριστικά κοσμήματα στα αγγεία που του αποδίδονται θεωρούνται μια σειρά από διάφορα φύλλα φτέρης, μικρά και μεγάλα φύλλα λωτού, αλλά και οι μικροί πολύφυλλοι ρόδακες που καταλαμβάνουν το κέντρο των μεταλλίων της βάσης τους⁸²⁸.

Αν και τα τρία προηγούμενα εργαστήρια παράγουν επίσης σκύφους με ζωφόρους μορφών (πάνω από ένα χαμηλό φυτικό κάλυκα), η διακόσμηση με μορφές αποτελεί ειδικότητα του εργαστηρίου του **Μονογράμματος**, το οποίο είναι από τα λίγα εργαστήρια της Πελοποννήσου που ξεπερνούν σε εξαγωγές τα όρια της⁸²⁹. Οι μορφές αυτές δεν παρατάσσονται απλώς σε ασύνδετες νοηματικά συνθέσεις⁸³⁰ (όπως αυτές των υπόλοιπων αργείων, αλλά και των αττικών εργαστηρίων), αλλά συνδυάζονται σε απεικονίσεις μυθολογικών σκηνών. Αντλεί τα θέματά του από τον εικονογραφικό κύκλο των πηλινών θυμιατηριών του Τάραντα και από τον επικό κύκλο, με προτίμηση στα τρωικά επεισόδια, κρατώντας την αρχική και πλήρη σύνθεση των μορφών, χωρίς την παρεμβολή άλλων άσχετων με το κυρίως θέμα μορφών, αλλά χωρίς εξέλιξη της δράσης μέσα στο χρόνο, γεγονός που τελικά τα διαφοροποιεί από τις διηγηματικές παραστάσεις των «ομηρικών» σκύφων⁸³¹. Σύμφωνα με τον Edwards⁸³², ένα υποκατάστημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος (το «κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος») λειτουργούσε πιθανότατα και στην πόλη της Κορίνθου, αφού τα κοσμήματα του χρησιμοποιούνται πάνω σε σκύφους κορινθιακής κατασκευής. Ωστόσο, κατά τον Siebert, αν και η ομοιότητα των κοσμημάτων του «μητρικού» αργείου και του «υποκαταστήματος» κορινθιακού εργαστηρίου του Μονογράμματος είναι εκπληκτική, οι σκύφοι του δεύτερου ξεχωρίζουν εύκολα γιατί το επίχρισμά τους είναι συχνά πλήρως απολεπισμένο⁸³³.

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Το σχήμα των σκύφων του Άργους είναι παρόμοιο με των αττικών, με βαθύ κύπελλο και έξω νεύον χείλος (**ΕΙΚ. 105**). Η κατακόρυφη διάταξη της διακόσμησης και το θεματολόγιο τους είναι επίσης πολύ παρεμφερή με τα αττικά αγγεία, γεγονός που οδηγεί τους μελετητές στο να τα εντάσσουν -με εξαίρεση ίσως το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα που επηρεάζεται στην ύστερη φάση της παραγωγής του από τα ιωνικά εργαστήρια- στον αττικό κύκλο επιρροής⁸³⁴.

⁸²⁶ Siebert 1978, 20-29. Ανδρεΐδου 1998, 90-91.

⁸²⁷ Siebert 1978, 43-50.

⁸²⁸ Siebert 1978, 42 κ. εξ. Για τα φύλλα φτέρης και λωτού βλ. Siebert 1978, πίν. 78-80. Για τους μικρούς πολύφυλλους ρόδακες της βάσης βλ. Siebert 1978, αρ. κατ. K1-K2 και K19, πίν. 32 και 77.1-4 και 77.6-8.

⁸²⁹ Siebert 1978, 161-165. Guldager Bilde 1993, 196. Δανάλη 2000, 197.

⁸³⁰ Siebert 1978, 53-58. Ανδρεΐδου 1998, 90.

⁸³¹ Ανδρεΐδου 1998, 90-91.

⁸³² Edwards 1981, 201-202 (fabric B).

⁸³³ Siebert 1978, 77-80.

⁸³⁴ Ανδρεΐδου 1998, 89.

Η διακόσμηση στους αργείους ανάγλυφους σκύφους είναι ενιαία και διαρθρώνεται κατακόρυφα. Ο πηλός τους είναι ελαφρά ροδιζών, καστανός έως πορτοκαλόχρωμος⁸³⁵, πολύ σκληρός και ιδιαίτερα ξηρός, ενώ περιέχει πάντοτε πολλές και κυρίως μελανόχρωμες προσμείξεις (βλ. τις ομάδες 18 και 19 στην **ΕΙΚ. 106**). Η ποιότητα του επιχρίσμάτος τους σε γενικές γραμμές δεν είναι και πολύ καλή.

Τα εισηγμένα αργεία αγγεία στους Οινιάδες

Από τα είκοσι (20) αργεία αγγεία των Οινιάδων, όλα είναι σκύφοι, εκτός από το κρατηρόσχημο (;) AP20. Από αυτά (**ΕΙΚ. 107**), επτά αγγεία προέρχονται από το εργαστήριο του Μονογράμματος (AP10, AP12, AP14-AP17 και AP19), επτά από του Κλεαγόρα (AP3-AP6, AP9, AP11 και AP18), τρία από του Αγαθοκλή (AP1-AP2 και AP7) και ένα από του Δημητρίου-Ιάσωνα (AP20). Τα AP8 και AP13 δεν αποδόθηκαν σε συγκεκριμένο αργείο εργαστήριο. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως ορισμένες από τις αποδόσεις των αργείων ανάγλυφων αγγείων, όπως για παράδειγμα των AP1-AP2, AP4, AP8-AP10, AP16 και AP20, είναι λίγο αμφίβολες, γεγονός που στις περισσότερες περιπτώσεις οφείλεται στην αποσπασματική διατήρησή τους, ενώ ο AP8 δεν αποκλείεται να προέρχεται από σπαρτιάτικο εργαστήριο.

Πλεονάζουν οι σκύφοι με φυτική διακόσμηση (13, ποσοστό 68%), ακολουθούν αυτοί με έμβιες μορφές (4, ποσοστό 21%), ενώ πολύ σπάνιοι αποδεικνύονται όσοι φέρουν γραμμική διακόσμηση (2, ποσοστό 11%, βλ. **ΕΙΚ. 108-109**).

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. AP1-AP8, ΕΙΚ. 111)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. AP1-AP8)

Οι αργείοι σκύφοι με απλό κάλυκα φύλλων είναι οκτώ και διακρίνονται σε πέντε ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: Σκύφοι με φύλλα άκανθας (AP1-AP4), φύλλα λωτού (AP5), μακριά φύλλα λωτού (AP6), φύλλα φτέρης (AP7) και βλαστόσπειρα με φύλλα κισσού (AP8).

Τα φύλλα άκανθας κοσμούν το σώμα εναλλασσόμενα με κρατηρόσχημα αγγεία (πιθανώς ο AP1) και με λεπτούς ελικοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε άνθη (AP4). Στα μικρά θραύσματα AP2 και AP3 δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί η ακριβής διάταξη της διακόσμησής τους.

Ο σκύφος AP1 φέρει υπογραφή στο τοίχωμα της κοιλιάς του (μέσα σε *tabula ansata*)⁸³⁶. Η πρακτική αυτή, αν και δεν είναι πολύ συνηθισμένη, απαντάται στους πελοποννησιακούς (και κυρίως στους αργείους) και τους ιταλικούς σκύφους (εργαστήριο του Popilius). Τα μεγάλα φύλλα άκανθας, που κοσμούν το σώμα του, πιθανώς εναλλασσόμενα με μεγάλα κρατηρόσχημα αγγεία, καλύπτουν

⁸³⁵ Siebert 1978, 18.

⁸³⁶ Για υπογραφές εργαστηρίων στο σώμα του σκύφου βλ. Siebert 1978, 375-377, πίν. 81. 1-2 (εργαστήριο του Σώσιμου, Σπάρτη). Για υπογραφές εργαστηρίων σε εξέχον ορθογώνιο πλαίσιο (*tabula ansata*) στο σώμα του σκύφου βλ.: Agoja XXII, 89, αρ. 382, πίν. 66, 88 και 95 (υπογραφή [...]**ΚΡΑΤΙΟ**, σκύφος κορινθιακού εργαστηρίου, εισηγμένος στην αθηναϊκή Αγορά, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

ολόκληρο το σώμα του σκύφου (από τον κάλυκα μέχρι την περιογή του χείλους που κοσμεύεται με ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο), όπως συνηθίζεται εξάλλου στα αργεία εργαστήρια. Τα συγκεκριμένα φύλλα είναι χαρακτηριστικά του εργαστηρίου του Αγαθοκλή. Ωστόσο, η άγνωστη ως σήμερα υπογραφή εργαστηρίου στο σώμα του συγκεκριμένου σκύφου, η οποία είναι δυνατό να αναγνωστεί ως ΑΡΚ[.] (;)⁸³⁷, αντιβαίνει στη συγκεκριμένη απόδοση, αν και μοιάζει κάπως στις παρόμοια αποδοσμένες υπογραφές του εν λόγω εργαστηρίου⁸³⁸. Ο ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του δεν βρίσκει ακριβή, αλλά παρόμοια τυπολογικά παράλληλα στα αργεία εργαστήρια.

Στο εργαστήριο του Αγαθοκλή αποδίδεται (με αρκετή επιφύλαξη) και το μικρό θραύσμα **ΑΡ2**, εξαιτίας των μικρών χαρακτηριστικών φύλλων φέρης που φέρει στο σώμα του. Λόγω της αποσπασματικής διατήρησής του καταχρηστικά εντάσσεται στη συγκεκριμένη κατηγορία: στο σώμα του διακρίνεται οριζόντια διάρθρωση ζωνών, στην κατώτερη των οποίων διακρίνεται η χαρακτηριστική απόληξη μιας άκανθας, ομοίως όπως και στο μικρό θραύσμα **ΑΡ3**.

Το φύλλο άκανθας με το δαντελωτό περίγραμμα του σκύφου **ΑΡ4** είναι χαρακτηριστικό τόσο των αργείων, όσο και των ηλειακών εργαστηρίων⁸³⁹. Το μέταλλο της βάσης του, σχηματισμένο με μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού, είναι πρωτότυπο και βρίσκει μόνο παρόμοια τυπολογικά παράλληλα στο αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα. Ο ελικοειδής βλαστός του, παρόμοιος με του σκύφου ΑΡ9, απολήγει σε πρωτότυπο μικρό ροδακοειδές άνθος, όμοιο με αυτά που απαντάμε επίσης στο εργαστήριο του Κλεαγόρα. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα ακτινωτό κόσμημα που περικλείεται από ανάγλυφο κύκλο⁸⁴⁰.

Στο σκύφο **ΑΡ5** μεγάλα και πλατιά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με λεπτούς κυματοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε ροδακοειδές άνθος, ένα κόσμημα που έλκει την καταγωγή του από αλεξανδρινά μέταλλα παραδείγματα⁸⁴¹. Εξαιτίας του πηλού του και του συγκεκριμένου συνδυασμού κοσμημάτων, αποδίδεται με βεβαιότητα στο εργαστήριο του Κλεαγόρα. Τόσο το φύλλο λωτού με τις δυο νευρώσεις στο εσωτερικό του (το οποίο έχει δημιουργηθεί με το χέρι πάνω στη μήτρα), όσο και το μικρό ροδακοειδές άνθος, αποτελούν χαρακτηριστικά κοσμήματα του εν λόγω εργαστηρίου⁸⁴².

Τα ιδιαίτερα ανάγλυφα στο εσωτερικό τους μακριά φύλλα λωτού⁸⁴³ του σκύφου **ΑΡ6**, με το παχύ περίγραμμά τους, μπορούν να συγκριθούν με αυτά του σκύφου ΤΑ1, στον οποίο όμως το

⁸³⁷ Εξαιτίας του πηλού του (βλ. μακροσκοπική απεικόνισή του στην **ΕΙΚ. 106**) δεν μπορεί να σχετιστεί σε καμιά περίπτωση με το εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Αρκεσίλαου.

⁸³⁸ Για την υπογραφή ΑΓΑ και ΑΓΑΘ βλ. Siebert 1978, 22-26, πίν. 70, αρ. 1, 3 και 7. Στα αργεία εργαστήρια η υπογραφή δεν αποδίδεται ποτέ πάνω σε *tabula ansata*.

⁸³⁹ Πρβ. τον τύπο άκανθας 5 και τον ηλειακό σκύφο Η14.

⁸⁴⁰ Παρόμοια ακτινωτά κοσμήματα, εκτός από τα αργεία εργαστήρια, συναντάμε στην Ηλεία, στις Φερές και σε άλλα επαρχιακά εργαστήρια, ενώ είναι σπάνιο στην Αθήνα. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 140. Επίσης σε μακεδονικά αγγεία. Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΡ6).

⁸⁴¹ Rotroff 1982, 334-335. Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 129.

⁸⁴² Οι όρθιες σπείρες που κοσμούν το χείλος του ΑΡ5 δεν μπορούν να βοηθήσουν στην ταύτιση του εργαστηρίου, δεδομένου ότι απαντώνται στα εφεσιακά-ιωνικά, κορινθιακά, ηλειακά, αρκαδικά (Γόρτυνα) και διάφορα άλλα εργαστήρια.

⁸⁴³ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΡ10). Για αμιγή φυτικό κάλυκα με μακριά φύλλα λωτού βλ. Γραβάνη 1996, 135-148.

περίγραμμα κοσμείται με διαγώνιες εγκοπές. Το μέταλλο της βάσης του με τα ακτινωτά τοποθετημένα ανθέμια, βρίσκει ακριβές παράλληλο στο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Ο σκύφος **AP7**, με τη χαρακτηριστική του φτέρη αποδίδεται με βεβαιότητα στο εργαστήριο του Αγαθοκλή, ενώ ο **AP8** κοσμείται στο σώμα του με οριζόντια βλαστόσπειρα, από την οποία εκφύονται φύλλα κισσού⁸⁴⁴. Στο πεδίο διακρίνονται στιγμωτοί ρόδακες. Παρόμοιο θέμα απαντάμε στο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα, όπου όμως τα κισσόφυλλα αποδίδονται εντελώς διαφορετικά. Η απόδοση του θέματος στο συγκεκριμένο σκύφο είναι πολύ κοντινή σε αυτή τους εργαστηρίου του Φιλόδαμου της Σπάρτης.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. AP9-AP11)

Όλοι οι αργείοι σκύφοι με σύνθετο φυτικό κάλυκα (**AP9-AP11** και **AP19**) παρουσιάζουν στην ίδια εναλλαγή κοσμημάτων (φύλλα άκανθας, μακριά φύλλα λωτού και βλαστοί).

Στο εργαστήριο του Κλεαγόρα το μικρό ροδακοειδές άνθος συνδυάζεται με μακριά φύλλα λωτού, όπως συμβαίνει και στο σκύφο **AP9**, που μπορεί να αποδοθεί στο συγκεκριμένο εργαστήριο με κάποια επιφύλαξη, δεδομένου ότι η διακόσμηση στο χείλος του παραπέμπει σε κερκυραϊκό σκύφο, ενώ στο μέταλλο της βάσης του φέρει αρκετά πρωτότυπη διακόσμηση.

Στο σώμα του σκύφου **AP10** άκανθες και λεπτοί ελικοειδείς βλαστοί (που απολήγουν σε σταυρόσχημο άνθος) εναλλάσσονται με δυο τύπους -ιδιόμορφων ως προς την απόδοσή τους- μακριών φύλλων λωτού. Ο πρώτος έχει ανάγλυφο εσωτερικό, ενώ το εξωτερικό του περίγραμμα και η εσωτερική κεντρική νεύρωση του κοσμούνται με οριζόντιες εγκοπές (παρόμοιες με του σκύφου H27), ένας τύπος που παραπέμπει στα ανατολικά⁸⁴⁵ και περγαμηνά⁸⁴⁶ εργαστήρια, αλλά και στα ιταλικά (εργαστήριο του Ηρακλείδη)⁸⁴⁷, ενώ είναι γνωστός και από μεταλλικά αγγεία του Τάραντα⁸⁴⁸. Στο δεύτερο τύπο, με το επίπεδο εσωτερικό, τόσο το εξωτερικό περίγραμμα, όσο και η εσωτερική κεντρική νεύρωση του φύλλου είναι σχηματισμένα με κουκίδες, ενώ φέρει επιπλέον και δυο γραμμικές πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό του. Από την άποψη αυτή, διέπεται από την ίδια διακοσμητική αντίληψη με αυτή του ηλειακού σκύφου H39.

Ο **AP11**, κοσμείται στον κάλυκά του με τα χαρακτηριστικά των αργείων εργαστηρίων μικρά φύλλα λωτού. Στο σώμα του μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με ανερχόμενους, λεπτούς ελικοειδείς βλαστούς και εντελώς πρωτότυπα και παράξενα εξάφυλλα δεντρίλια (πιθανώς σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας), πολύ παρόμοια των οποίων απαντάμε στο εργαστήριο του Κλεαγόρα και στην αρκαδική Γόρτυνα. Στο μέταλλο της βάσης του η διακόσμηση δεν σώζεται. Εξαιτίας του χαρακτηριστικού αργείου πηλού του, αλλά και της γενικότερης διακοσμητικής

⁸⁴⁴ Για το εικονογραφικό θέμα του κισσού γενικά βλ. τα σχόλια στο σκύφο AΠ81.

⁸⁴⁵ Künzl 2002, αρ. 2 και 7, πίν. 4-5 και 16-17, αρ. 81, πίν. 174-175 και αρ. 83, πίν. 174-175 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.).

⁸⁴⁶ Conze 1913, 273-276, αρ. 10 και 23, πίν. 43 (Πέργαμος).

⁸⁴⁷ Marabini-Moevs 1980, αρ. 6, πίν. 6-7 (Cosa, σκύφος του εργαστηρίου του Ηρακλείδη).

⁸⁴⁸ Βλ. van Ufford 1958, 46-47, εικ. 7-8 (πώμα μεταλλικής πυξίδας από τον Τάραντα).

αντίληψης που διέπει τη διακόσμηση στον κάλυκά του πρέπει να αποδοθεί στο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. AP12, ΕΙΚ. 111)

Το μέταλλο της βάσης του AP12, παρόμοιο με των σκύφων AP6 και H35, βρίσκεται ακριβή τυπολογικά παράλληλα στα αργεία εργαστήρια του Μονογράμματος και του Κλεαγόρα⁸⁴⁹.

Δ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. AP13-AP14, ΕΙΚ. 111)

Γραμμική διακόσμηση απαντάται μόνο σε δυο σκύφους. Ο πρώτος φέρει πιθανώς διακόσμηση με ομόκεντρα ημικύκλια (AP13) και ο δεύτερος με πολύγωνα (AP14).

Το μικρό θραύσμα AP13, φέρει στο χείλος ενάλληλες αγκύλες, αλλά στο σώμα εξαιρετικά αποσπασματικά σωζόμενη διακόσμηση: πιθανότατα ομόκεντρα κρεμαστά ημικύκλια («μακεδονική» ασπίδα) και ανάγλυφα σφαιρίδια στο πεδίο. Η σύσταση του πηλού του, το σχήμα του και η διακόσμηση του χείλους του επιβεβαιώνουν την αργεία προέλευσή του.

Τα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές πολύγωνα που περικλείουν ρόδακες αποτελούν ένα κόσμημα γνωστό από τα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια⁸⁵⁰. Όμως πολύγωνα σχηματισμένα με διπλές, κατάστικτες εσωτερικά ανάγλυφες γραμμές και με ρόδακες στο εσωτερικό τους, όμοια με του AP14, απαντάμε μόνο στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος και σε έναν σκύφο από τις Κεγχριές⁸⁵¹.

Ε. Αργεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. AP20, ΕΙΚ. 111)

Μακριά, έγκοιλα πέταλα φέρει στο σώμα του ο κρατήρας AP20, τα οποία εναλλάσσονται με στήλες στιγμών που απολήγουν σε μικρό ιδιόρρυθμο ανθέμιο. Αποδίδεται σε αργείο εργαστήριο εξαιτίας του πολύ χαρακτηριστικού πηλού του, παρόλο που μήτρα με σχεδόν όμοια διακόσμηση απαντάμε και στα αττικά εργαστήρια.

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. AP15-AP17, ΕΙΚ. 111)

Στους εισηγμένους αργείους σκύφους των Οινιαδών απαντάμε δυο με ανθρώπινες μορφές (πολεμιστές και ερωτιδείς) και δυο με ζώα (αίγαγροι και αιλουροειδείς). Από αυτούς ο AP15 χαρακτηρίζεται από κοντό φυτικό κάλυκα με εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας (τον οποίο διαδέχεται

⁸⁴⁹ Για τα επάλληλα φύλλα φτέρης στο σώμα του πρβ. τον τύπο 4 των εφεσιακών-ιονικών σκύφων. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στους σκύφους I53 και H2).

⁸⁵⁰ Απαντώνται στα εργαστήρια του Φίλωνα και του Ηραίου. Βλ. Laumonier 1977, 258-265, αρ. 4085, πίν. 60 (πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές, με ρόδακες στο εσωτερικό, εργαστήριο του Φίλωνα), 307-311, αρ. 4127, πίν. 73 (πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές, με ρόδακες στο εσωτερικό, εργαστήριο του Ηραίου).

⁸⁵¹ Το ίδιο διακοσμητικό σχήμα απαντάται και σε δυο σκύφους από τα Άβδηρα και τη Λακωνία, όπου όμως τα πολύγωνα είναι σχηματισμένα με απλές ανάγλυφες γραμμές. Βλ. αντίστοιχα Κρανιώτη 1997, 794, πίν. 7στ. Καλλιγιάς 1980, 10-30, εικ. 21.

ζώνη με πολεμιστές). Φυτικός κάλυκας (πιθανώς με ανθέμια) χαρακτηρίζει και τον AP16, ενώ στον AP17 -μετά από ένα ιδιαίτερο και πλούσιο μέταλλο βάσης- μεγάλα φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με αίγαγρους και κρατήρες.

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. AP15-AP16)

Με τα μικρά ροδακοειδή άνθη του κάλυκα, τα οποία μάλιστα προέρχονται και από την ίδια σφραγίδα, συνδέεται ο σκύφος AP15 με το σκύφο AP17. Παρεμφερής διακόσμηση με αυτή του χαμηλού φυτικού του κάλυκα (άκανθες που εναλλάσσονται όμως με μακριά φύλλα λωτού) απαντάται στα αττικά (Ομάδα 2), τα κορινθιακά (εργαστήριο του Μονογράμματος ;), αλλά και στα αργεία εργαστήρια (κυρίως του Μονογράμματος⁸⁵², αλλά και του Δημητρίου-Ιάσωνα). Στη ζώνη του σώματος του ίδιου σκύφου διακρίνονται επίσης πολεμιστές.

Από τον σκύφο AP16 σώζονται τέσσερα μη συγκολλημένα θραύσματα, με αποτέλεσμα η διάρθρωση της διακόσμησης του να είναι απόλυτα σαφής. Στον κάλυκά του κρινόμορφα άνθη εναλλάσσονται πιθανότατα με ανθέμια, έναν συνδυασμό προσφιλή στα αργεία, αλλά και στα ηλειακά εργαστήρια. Στο σώμα του φέρει διακόσμηση με έμβιες μορφές (ερωτιδείς ;) που περιβάλλονται από ρόδακες (ή ακτινωτά κοσμήματα). Παρά την ομοιότητα των ροδάκων αυτών με τους αντίστοιχους των ηλειακών εργαστηρίων, εξαιτίας της σύστασης του πηλού, αλλά και της ποιότητας του επιχρίσματός του αποδίδεται -με μικρή επιφύλαξη- στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

II. Μορφές ζώων και παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. AP3 και AP17)

Ο σκύφος AP17 αποδίδεται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος. Στη βάση του, γύρω από το μέταλλο, φέρει διακόσμηση με ακτινωτά τοποθετημένα ανθέμια, τα οποία -αν και παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα- πιθανότατα δεν προέρχονται από την ίδια σφραγίδα με του AP16. Ο διπλός ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του δεν βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα, αλλά ακριβώς όμοιο απαντάμε στον AP19. Μάλιστα οι κεντρικοί ρόδακες των δυο αυτών σκύφων προέρχονται από την ίδια σφραγίδα (βλ. ΕΙΚ. 110). Επιπλέον ο τρόπος με τον οποίο σχηματίζονται τα μακριά φύλλα λωτού στον AP19 παραπέμπουν στον AP10. Οι άκανθες στο σώμα του AP17 είναι πολύ παρόμοιες με αυτές του σκύφου AP15 (αλλά δεν προέρχονται από την ίδια σφραγίδα). Οι αίγαγροι του τέλους, αποδίδονται με παρεμφερή τρόπο με αυτούς του κορινθιακού σκύφου K11. Είναι γεγονός πως το εικονογραφικό θέμα των αίγαγρων⁸⁵³ αποτελεί το προσφιλέστερο εικονογραφικό διονυσιακό θέμα στον αργείο κεραμικό. Απαντάται σε εξήντα-εννέα (69) παραδείγματα, από τα οποία τα περισσότερα προέρχονται από το εργαστήριο του Κλεαγόρα και του Μονογράμματος, πάντοτε στη σύνθεση των αντιθετικών αίγαγρων⁸⁵⁴, με κρατήρα⁸⁵⁵ -ή λιγότερο συχνά με ένα βότρυ⁸⁵⁶-

⁸⁵² Αμιγείς κάλυκες με άκανθες (συνδυασμένες με παραπληρωματικά κοσμήματα ή άνθη) συνήθίζονται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

⁸⁵³ Για το εικονογραφικό θέμα των αίγαγρων γενικά βλ. και τα σχόλια στο σκύφο K9 στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

⁸⁵⁴ Με μια μόνο εξαίρεση στα 69 παραδείγματα: σε έναν σκύφο του εργαστηρίου του Μονογράμματος

στο κέντρο τους. Τα πρότυπα του θέματος προέρχονται αναμφίβολα από τα εργαστήρια της Αθήνας. Η εμφάνιση των κεραμέων στη συνεχή επανάληψη των αντιθετικών αίγαγρων στο σώμα του αγγείου (όπου αποτελούν και το κύριο ή μοναδικό κόσμημα και σπάνια ποικίλλονται με διάφορα άλλα, παραπληρωματικά και μη θέματα), αποτελεί στοιχείο βέβαιης διάκρισης ενός αργείου από έναν αττικό σκύφο⁸⁵⁷. Μεταξύ των αίγαγρων του AP17 έχουμε έναν μεγάλο ελικοτό κρατήρα⁸⁵⁸, με σφαιρικό, κοντόχοντρο και ραβδωτό σώμα και τετράγωνη βάση, σχεδόν όμοιο ως προς την απόδοσή του με έναν δημοσιευμένο σκύφο του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος, αλλά και με έναν αττικό σκύφο που αποδίδεται από τη Rotroff με επιφύλαξη στο εργαστήριο του Βίωνος.

Το μικρό θραύσμα AP3, με τα αιλουροειδή βρίσκει ακριβές παράλληλο στο εργαστήριο του Κλεαγόρα σε ένα σκύφο όπου, πάνω από έναν πλούσιο χαμηλό φυτικό κάλυκα, στον οποίο κυριαρχούν τα φύλλα άκανθας (όπως και στον AP15), απεικονίζεται σειρά από όμοια αιλουροειδή να τρέχουν προς τα δεξιά. Παρεμφερείς παραστάσεις απαντάμε ωστόσο και στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Z. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. AP1, AP5, AP8, AP9, AP13, ΕΙΚ. 112)

Από τα κοσμήματα που απαντώνται στη διακόσμηση του χείλους στα εισηγμένα αργεία αγγεία των Οινιαδών, κανένα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «δηλωτικό» ή «αποκλειστικό» κόσμημα των αργείων εργαστηρίων, μολονότι στην πλειονότητά τους δεν είναι άγνωστα σε αυτά (ΕΙΚ. 112).

Το ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο του AP1⁸⁵⁹, ο «παχύς» αστράγαλος του AP8 και οι όρθιες σπείρες του AP5, αποτελούν κοσμήματα συνηθισμένα για τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους σε πολλά εργαστήρια. Εξίσου συνηθισμένο κόσμημα, αλλά πρωτότυπο ως προς την απόδοσή του, αποτελούν οι ενάλληλες αγκύλες του σκύφου AP13. Τέλος, πρωτότυπα και παρεμφερή με των κερκυραϊκών σκύφων είναι τα μικρά πολύλοβα κοσμήματα του AP9.

H. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. AP1, AP4, AP6, AP9-AP10, AP12, AP15, AP17-AP19, ΕΙΚ. 113)

Από τα είκοσι εισηγμένα αργεία αγγεία των Οινιαδών, τα δέκα σώζουν το μέταλλο της βάσης τους.

«Χαρακτηριστικά» αργεία μέταλλα μπορούν τα θεωρηθούν αυτά των θραυσμάτων AP12 και AP6 με τα ακτινωτά τοποθετημένα ανθήμια. Επίσης αυτό του μικρού θραύσματος AP18, με τα

όπου απεικονίζεται αίγαγρος που ιπεύεται από έρωτα. Ανδρείδου 1998, 102-103.

⁸⁵⁵ Πενήντα-ένα (51) του Κλεαγόρα, οκτώ (8) του Μονογράμματος και δυο (2) του Δημητρίου-Ιάσωνα. Ανδρείδου 1998, 101.

⁸⁵⁶ Αντωποί αίγαγροι με βότρυ στο κέντρο τους απαντώνται σε πέντε σκύφους του εργαστηρίου του Κλεαγόρα και σε δυο του Μονογράμματος. Ο συνδυασμός αυτός δεν απαντάται σε κανένα άλλο κέντρο παραγωγής, είναι δηλαδή τυπικός του αργείου κεραμεικού. Ανδρείδου 1998, 102-103.

⁸⁵⁷ Ανδρείδου 1998, 103.

⁸⁵⁸ Το συγκεκριμένο σχήμα αγγείου ωστόσο, συνδυασμένο με αντωπούς αιγάγρους, απαντάται σε ελάχιστα παραδείγματα και μόνο στα εργαστήρια της Κορίνθου και του Άργους. Ανδρείδου 1998, 487.

⁸⁵⁹ Η μορφή του συγκεκριμένου ανεστραμμένου ιωνικού κυματίου (χωρίς σταγόνες) είναι γνωστή και από την ανάγλυφη κεραμική του Τάραντα. Βλ. Siebert 1981, 140-142, αρ. 110, εικ. 23 d-e και 24 (σκύφοι από το ναυάγιο της Santa Sabina, αποδίδονται σε εργαστήριο του Τάραντα).

τέσσερα μικρά, ακτινωτά τοποθετημένα τριγωνικά φύλλα, που αποδίδεται στο εργαστήριο του Κλεαγόρα. Τέλος, ο πολύφυλλος ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του **AP1** βρίσκεται πολύ κοντά στους αντίστοιχους ρόδακες του εργαστηρίου του Αγαθοκλή.

Πολύ πρωτότυπα μπορούν να χαρακτηριστούν τα μέταλλα των σκύφων **AP4**, στον οποίο μικρά μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με μικρά φύλλα λωτού, του **AP9** με το μικρό ρόδακα στο κέντρο και τα ακτινωτά τοποθετημένα ωά στην περιφέρεια του⁸⁶⁰, αλλά και του **AP15** με το μικρό ροδακοειδές άνθος. Το τελευταίο (αλλά και τα όμοια ανθήκια στον κάλυκά του) συνδέουν τον **AP15** με το σκύφο **AP17**, ο οποίος με τη σειρά του, με το διπλό ρόδακα της βάσης του (ρόδακας στο κέντρο και άστρο στην περιφέρεια) συνδέεται με το μικρό θραύσμα **AT19**. Τα μέταλλα των δυο τελευταίων σκύφων έχουν κατασκευαστεί από την ίδια σφραγίδα, αλλά η λοιπή διακόσμηση τους, όπως και το σχήμα τους, είναι πολύ διαφορετικά.

⁸⁶⁰ Παρόμοιο ρόδακα απαντάμε στους ιταλικούς σκύφους. Βλ. Marabini-Moevs 1980, αρ. 10, πίν. 8 (Cosa).

A5. Εφεσιακά-ιονικά

Εισαγωγή: Η παραγωγή ανάγλυφης κεραμικής στη Μ. Ασία επικεντρώνεται σε δυο σημαντικά κέντρα, της Εφέσου (που τροφοδοτεί με τα προϊόντα του τη διαμετακομιστική αγορά της Δήλου) και της Περγάμου⁸⁶¹. Μικρότερης ακτινοβολίας και εξαγωγικής εμβέλειας κέντρα παραγωγής, όπως η Κύμη, η Μύρινα, οι Σάρδεις, η Πριήνη, η Μίλητος, η Ίασος και η Κνίδος, παράγουν επίσης ανάγλυφους σκύφους⁸⁶². Η παραγωγή τους ωστόσο είναι αριθμητικά περιορισμένη, σπάνια εξαγωγίμη -τουλάχιστον στον ελλαδικό χώρο- και εντάσσεται κατά περίπτωση στον εφεσιακό ή περγαμηνό κύκλο επιρροής⁸⁶³. Χαρακτηριστικό είναι πως στους Οινιάδες βρέθηκαν μόνο εφεσιακά-ιονικά προϊόντα (με δυο πιθανές εξαιρέσεις) και όχι των άλλων προαναφερόμενων μικρασιατικών εργαστηρίων.

Οι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι διαφέρουν τόσο στα εξωτερικά γνωρίσματα από τους ανάγλυφους σκύφους των άλλων εργαστηρίων (σχήμα, πηλός, επίχρισμα και ορισμένα διακοσμητικά θέματα), όσο και στη γενικότερη οργάνωση της διακόσμησής τους. Ο Laumonier μετά από εξαντλητική εξέταση του μεγαλύτερου συνόλου ανάγλυφων σκύφων του ελληνιστικού κόσμου (περίπου 9.000 θραύσματα) κατέταξε σε εργαστήρια τους ανάγλυφους σκύφους που βρέθηκαν στη Δήλο και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτοί δεν κατασκευάζονταν επί τόπου αλλά σε μικρασιατικά εργαστήρια⁸⁶⁴ και μεταφέρονταν στο νησί, απ' όπου εξαγόταν εκ νέου⁸⁶⁵. Σύμφωνα με τον ίδιο μελετητή, αλλά και κατά την άποψη άλλων, ένα μεγάλο μέρος τους, πρέπει να κατασκευαζόταν στην Έφεσο⁸⁶⁶, με βάση τη σύγκριση των διακοσμητικών κοσμημάτων τους, με μήτρες που βρέθηκαν στη

⁸⁶¹ Η ακμή του εργαστηρίου της Περγάμου κορυφώνεται μέχρι το 168 π.Χ. Μετά τη μάχη της Πύδνας, φαίνεται πως η Έφεσος ανέλαβε στην παραγωγή κεραμικής το ρόλο της Περγάμου και του νότιου Ιωνοκαρικού χώρου, αφού η εμπορική δύναμη της Ρόδου και της περιοχής της Καρίας μειώθηκαν σημαντικά και τη θέση τους πήραν η Δήλος, η Αθήνα και η Ρώμη.

⁸⁶² Για βιβλιογραφία σχετική με όλα τα προαναφερόμενα εργαστήρια (πλὴν της Εφέσου) βλ. στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου.

⁸⁶³ Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 175.

⁸⁶⁴ Laumonier 1977, 1.

⁸⁶⁵ Οι Ρωμαίοι, ανακήρυξαν τη Δήλο ελεύθερο λιμάνι, με στόχο να εξοντώσουν οικονομικά την αντίπαλό τους Ρόδο. Η «ατέλεια» (απαλλαγή από τους φόρους), η εξαιρετική γεωγραφική της θέση, αλλά και η καταστροφή της Κορίνθου (146 π.Χ.), σημαντικότετου μέχρι τότε εμπορικού κέντρου, είχαν σαν αποτέλεσμα να συγκεντρωθεί στη Δήλο όλο το διαμετακομιστικό εμπόριο μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Βορρά και Νότου. Η ισχυρή Ρόδος καταστράφηκε οικονομικά, ενώ η Δήλος έγινε πολύ σύντομα το maximum emporium totium orbis terrarum (Festus), δηλαδή το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της οικουμένης, όπου τον κύριο λόγο του διαμετακομιστικού εμπορίου είχαν Ρωμαίοι έμποροι και αγοραστές. Για τη σημασία της Δήλου ως εμπορικού κέντρου βλ. και Δανάλη 2004, 282, με τη σχετική βιβλιογραφία στην υποσημ. 181.

⁸⁶⁶ Laumonier 1977, 1-3 και 132. Είναι πράγματι αξιοπρόσεκτη και έχει επισημανθεί πολλάκις η ομοιογένεια των εφεσιακών και των «δηλιακών» σκύφων: ίδια τεχνικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά και ίδια διακοσμητική αντίληψη και κοσμήματα. Επιπλέον η ομοιότητα του πηλού των τεφρόχρωμων πινακίων, των λύχνων τύπου Εφέσου και των ανάγλυφων σκύφων της ίδιας πόλης, αποδείχτηκε και με τη βοήθεια πετρογραφικής ανάλυσης. Βλ. Zabehlicky-Scheffenegger et al. 1996, 53-55. Για τους ανάγλυφους σκύφους που βρέθηκαν μέχρι σήμερα στη Δήλο βλ. επίσης: Courby 1922, 378-398. Bruneau 1971, 240 κ.εξ., αρ. D1-D23, πίν. 40-41. Mitsopoulos-Leon 1972-75, 503 κ.εξ. Laumonier 1973, 253-262. Kossatz 1990, 134 (γίνεται αναφορά στα ανασκαφικά δεδομένα από τη Δήλο). Χατζηδούλου – Χατζηδάκης 1994, 240, πίν. 183-184. Χατζηδάκης 1997, 299-300, πίν. 220-223. Peignard 1997, 313-314, πίν. 233 e-f. Gassner 1997. Για τους ανάγλυφους σκύφους από την Έφεσο βλ.: Mitsopoulos-Leon 1975, 247-251. Vettters 1981, 141 κ. εξ, πίν. 5-7. Seiterle 1982,

συγκεκριμένη πόλη. Πιο πρόσφατα στοιχεία αποδεικνύουν ότι πράγματι, το εργαστήριο του Μονογράμματος και του Απολλωνίου (που παράγει συγχρόνως και τεφρούς λύχνους) και ίσως και της Γεωμετρικής διακόσμησης είχαν την έδρα τους στο συγκεκριμένο μικρασιατικό κέντρο⁸⁶⁷. Κατά τη Rogl⁸⁶⁸ μέρος των ανάγλυφων σκύφων που εντάσσονται από τον Laumonier στα εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών, του Κωμικού με τη βακτηρία και του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα πρέπει να αποδοθούν στο εργαστήριο του Μονογράμματος⁸⁶⁹, δηλαδή πιστεύει πως και τα τρία μαζί αποτελούσαν ένα ενιαίο εργαστήριο που δρούσε στην Έφεσο. Εργαστήριο της Εφέσου θεωρείται από την ίδια, αλλά και από τη Gassner και το εργαστήριο των Τεφρών αγγείων⁸⁷⁰, ενώ εφεσιακά θεωρεί η Mitsopoulos-Leon και τα εργαστήρια των Μενεμάχου, Φίλωνος και Αρπακτικού Πτηνού⁸⁷¹. Στη Δήλο, πιθανότατα, ήταν εγκατεστημένο μόνο το εργαστήριο του Αντιγραφέα⁸⁷².

Ο Laumonier χρονολογεί τους ανάγλυφους σκύφους που βρέθηκαν στη Δήλο στην περίοδο 166-69 π.Χ.⁸⁷³, ενώ αναμφίβολα η περίοδος της μεγαλύτερης διάδοσής τους είναι το β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.⁸⁷⁴. Ωστόσο, οι πρώτοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι ίσως είναι λίγο προτιμότεροι⁸⁷⁵, σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας από τη Δήλο⁸⁷⁶, την Σάμο⁸⁷⁷, την Τήνο⁸⁷⁸ και

145 κ. εξ. Ephesos IX, 67-74, αρ. D1-D64, πίν. 76-88. Günay Tuluk 2001, 51-69 και πίν. 28-45. Rogl 2001, 99-111. Dereboylu 2001, 28-44, πίν. 13-23, 25. Επίσης Rogl 2008 β (για την εξέλιξη της μελέτης των σκύφων της Εφέσου, τις υπογραφές, τα πιθανά τοπικά εργαστήρια, τη χρονολόγησή τους και τις εξαγωγές τους).

⁸⁶⁷ Βλ. Gassner 1997, 87. Günay Tuluk 2001, 59. Rogl 2001, 100, υποσημ. 14 (για το εργαστήριο του Μονογράμματος). Επίσης Seiterle 1982, 148-149, πίν. 26, 3. Veters 1981, 141, πίν. 5-7. Ephesos IX, 69 (για τα εργαστήρια του Μονογράμματος και του Απολλωνίου). Günay Tuluk 2001, 59-60, αρ. 26, πίν. 44 (για το εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης). Βλ. επίσης Παππά 1996, 210-212.

⁸⁶⁸ Rogl 2001, 99-101. Βλ. και Ephesos IX, 69-70. Δανάλη 2004, 269 - υποσημ. 49 και 280-υποσημ. 170. Kossatz 1990, 106, υποσημ. 295.

⁸⁶⁹ Η Rogl (2001, 105) πιστεύει επίσης ότι το εργαστήριο που εντοπίστηκε από τον Τσάκο στη Σάμο είναι παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος, ερμηνεύοντας με αυτό τον τρόπο την εύρεση μητρών του εν λόγω εργαστηρίου στο νησί. Για την πιθανή εισαγωγή μητρών στη Σάμο από την Έφεσο βλ. και Τσάκος 1994, 300.

⁸⁷⁰ Rogl 2001, 99-101. Και η Gassner (1997, 87) πιστεύει πως, δεδομένου ότι ο πηλός των συγκεκριμένων εργαστηρίων είναι όμοιος με τα λυχνάρια τύπου Εφέσου, τα εργαστήρια των Τεφρών αγγείων, μαζί με του Μονογράμματος και του Κωμικού με τη βακτηρία, είχαν ως έδρα τους την Έφεσο.

⁸⁷¹ Ephesos IX, 69-70. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως στη Δήλο έχουν βρεθεί και προϊόντα άλλων εργαστηρίων, όπως της Μίλητου, των Διδύμων, των Λαβδάνων, της Κνίδου, της Ιάσου, της Σμύρνης, της Τέου, του Νοτίου, της Πριήνης της Μύρινας και της Περγάμου. Για τη Μίλητο βλ. Laumonier 1977, 3, υποσημ. 5. Kleine 1979, 153-155, πίν. 42-43. Kossatz 1990, 104-108, πίν. 20-36. Για την Πριήνη βλ. Zahn 1904, 401-409. Courby 1922, 400-402. Για την ανάγλυφη παραγωγή των υπόλοιπων προαναφερόμενων θέσεων (Διδύμων, Κνίδου, Ιασού, Σμύρνης, Τέου, Νοτίου και Μύρινας) βλ. Laumonier 1977, 3, υποσημ. 4 και 8-9. Παππά 1996, 210-287. Παραγωγή ανάγλυφης κεραμικής υπήρχε ωστόσο και σε άλλες παράλιες πόλεις της Μ. Ασίας, όπως η Κύμη (Bouzek - Jansova 1974, 13-76, πίν. 1-19), οι Σάρδεις (Rotroff 1997, 359-366. Rotroff - Oliver 2003), η Λάβρανδα (Hellström 1965, 9-23, πίν. 9-11 και 34), η Ταρσός (Tarsus I, αρ. 142-151, 163-165, 221-225, εικ. 128-131) και η Τροία (Berlin 1999, 73-158).

⁸⁷² Χατζηδάκης 1997, 302.

⁸⁷³ Laumonier 1977, 7. Ο Laumonier αποφεύγει να δώσει αυστηρό χρονολογικό πλαίσιο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. και Edwards 1981, 198-199. Το κατώτερο χρονολογικό όριο παραγωγής των εφεσιακών-ιωνικών προϊόντων προσφέρουν οι εισηγμένοι σκύφοι στην Cosa, οι οποίοι βρέθηκαν σε στρώματα που χρονολογούνται μετά το 75 π.Χ. Βλ. Marabini-Moevs 1962, 211. Παππά 1996, 213.

⁸⁷⁴ Guldager Bilde 1993, 206.

⁸⁷⁵ Για την πρωιμότερη χρονολόγηση των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων βλ. επίσης Callaghan, 1980, 42. Callaghan 1982, 66. Rotroff 2006, 357-378. Edwards 1986, 409. Κόλια 2006, 100, υποσημ. 461. Παππά 1996, 212-213.

⁸⁷⁶ Μια ένδειξη γι' αυτό είναι η εύρεση λίγων οστράκων στα θεμέλια της Στοάς του Φιλίππου Ε' στη

την Κόρινθο⁸⁷⁹, όπου σημαντικό ποσοστό των σκύφων προέρχεται από εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια.

Τα τελευταία χρόνια, η περίοδος παραγωγής των σημαντικότερων εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων έχει χρονολογηθεί από διάφορους μελετητές⁸⁸⁰ με μεγαλύτερη ακρίβεια. Ως εκ τούτου στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται η μέχρι σήμερα δεκτή χρονολόγηση των συγκεκριμένων εργαστηρίων. Αναλυτικότερα, στην περίοδο **170-110 π.Χ.** χρονολογούνται τα εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών, ΝΙ, Απολλωνίου, Τεφρών αγγείων και CI, από το **170-α' τέταρτο του 1^{ου} αι. π.Χ.** το εργαστήριο του Μενεμάχου⁸⁸¹, από το **170-α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.** το εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, από το **β' μισό του 2^{ου}-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.** το δηλιακό εργαστήριο του Αντιγραφέα, **περί το 140 π.Χ.** χρονολογείται το εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία, στην περίοδο **140-110 π.Χ.** το εργαστήριο των Διπλών Κανόνων, από το **140-τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ.** το εργαστήριο του Μονογράμματος⁸⁸², από τα **τέλη του 2^{ου}-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.** χρονολογούνται το εργαστήριο του Διονυσίου, το εφεσιακό ή σαμιακό εργαστήριο του Γοργία και το εφεσιακό ή κυρηναϊκό εργαστήριο του Αρκεσίλαου, στο **α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.** τα εργαστήρια των Ηραίου, Φίλωνα, Αθήναιου, Τεμνόμενου ρόδακα⁸⁸³, Γεωμετρικής διακόσμησης και τέλος στην περίοδο από το **80-60 π.Χ.** χρονολογείται η παραγωγή του εργαστηρίου του Αρπακτικού πτηνού.

Οι εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι στους Οινιάδες

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Στους νεώσοικους βρέθηκαν 124 εισηγμένοι από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια σκύφοι⁸⁸⁴, οι οποίοι αποτελούν το 26% της ποσότητας των ανάγλυφων

Δήλο (γύρω στο 200 π.Χ.). Courby 1922, 397.

⁸⁷⁷ Βλ. Tölle-Kastenbein 1974, 124.

⁸⁷⁸ Ténos I, 214.

⁸⁷⁹ Για την Κόρινθο βλ. Edwards 1981, 198-199 και Edwards 1986, 409.

⁸⁸⁰ Βλ. κυρίως: Δανάλη 2004, κυρίως σελ. 279-280 και υποσημ. 161. Kenrick 1985, 107. Χατζηδάκης 1997, 299-302. Rogl 2008, 40 και υποσημ. 166 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Rogl 2001 δ, 133-155 (όπου χρονολογεί όλα τα υπογεγραμμένα ανάγλυφα αγγεία και εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής της ελληνιστικής περιόδου).

⁸⁸¹ Το εργαστήριο του Μενεμάχου θεωρείται από τον Laumonier (1977, 21-22) σε γενικές γραμμές πρώιμο και χρονολογείται λίγο πριν από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. Εδώ ακολουθούμε την χρονολόγηση: 170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ., δεδομένου ότι σκύφοι του εργαστηρίου αυτού βρέθηκαν στη Δήλο σε στρώμα του τέλους του 2^{ου}-α' τέταρτου του 1^{ου} αι. π.Χ. (Ζαφειροπούλου – Χατζηδάκης 1994, 240-241), αλλά και στον αποθέτη Β του κτιρίου νότια του «Ιερού του Προμαχόνος» μαζί με κεραμική που χρονολογείται στην περίοδο 110-88 π.Χ. (Χατζηδάκης 1997, 299). Βλ. επίσης Παππά 1996, 215.

⁸⁸² Ο Laumonier (1977, 11-12) χρονολογεί τη δράση του εργαστηρίου του Μονογράμματος στο β' μισό του 2^{ου} π.Χ., χρονολόγηση με την οποία συμφωνούν οι περισσότεροι μελετητές. Βλ. Τσάκος 1990, 144. Guldager Bilde 1993, 200. Η Rogl (2001, 100, υποσημ. 11) τοποθετεί τη κύρια δράση του στο β' και το γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ. και η Guldager Bilde (2008, 187) στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. Εδώ ακολουθούμε την χρονολόγηση: 140-τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ. Βλ. τελευταία Eretria XVI, 47-51 (κεφάλαιο «La datation de l' atelier du Monogramme»).

⁸⁸³ Ως εργαστήριο του «Τεμνόμενου ρόδακα» αποδίδεται το «Atelier de la rosettes à 5 pétales échancrés» του Laumonier (1977, 367-371).

⁸⁸⁴ Στην πραγματικότητα είναι 210 περίπου, αλλά τα 85 περίπου επιπλέον μικρά θραύσματα σκύφων, δηλαδή όσα αναφέρονται μόνο ως απλά αριθμητικά στοιχεία στον κατάλογο, αποφασίστηκε να μη συμπεριληφθούν στα στατιστικά στοιχεία, μέθοδος που θα ακολουθηθεί ασφαλώς και για τα υπόλοιπα εργαστήρια (για παράδειγμα βλ. και τα 96 μικρά θραύσματα του τοπικού εργαστηρίου Β που αναφέρονται ως αριθμητικά στοιχεία στον κατάλογο). Και αυτό επειδή τα παρόμοια στοιχεία από τα υπόλοιπα εργαστήρια δεν είναι δυνατό να είναι εξίσου ακριβή, εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησης των θραυσμάτων (που κάνει την

σκύφων του καταλόγου (βλ. **EIK. 62-63**), αλλά και την πολυπληθέστερη ομάδα εισηγμένων σκύφων στους Οινιάδες (ποσοστό 25%). Για τον διαχωρισμό τους από τους υπόλοιπους εισηγμένους και τοπικής παραγωγής σκύφους των Οινιαδών, βασικά κριτήρια αποτέλεσαν ο πηλός, το είδος της διακόσμησης και η διάταξή της, το επίχρισμα, το σχήμα⁸⁸⁵ και το μέγεθός⁸⁸⁶ τους.

Ο πηλός των συγκεκριμένων σκύφων⁸⁸⁷, αν και διακρίθηκε κατά τη διάρκεια της μελέτης σε πέντε -πολύ συγγενείς γεωλογικά- ομάδες (βλ. **EIK. 114**), παρουσιάζει μεγάλη ομοιογένεια, είναι δηλαδή τις περισσότερες φορές σκληρός και περιέχει πάντοτε από λίγα έως πολλά εγκλείσματα λευκής-ασημίζουσας μαρμαρυγίας, τα οποία αποτελούν το χαρακτηριστικό γνώρισμα των Μικρασιατικών και των Κυκλαδικών εργαστηρίων⁸⁸⁸. Το χρώμα του πηλού τους είναι άλλοτε είναι τεφρό⁸⁸⁹ (σε 44 από τους 124 σκύφους, ποσοστό 33%) και άλλοτε κυμαίνεται από ερυθρωπό και πορτοκαλέρυθρο έως καστανέρυθρο⁸⁹⁰ (οι υπόλοιποι 90 από τους 124 σκύφους, ποσοστό 67%). Το επίχρισμα τους είναι θαμπό (ματ) ή έχει μεταλλική λάμψη και το χρώμα του κυμαίνεται από ερυθρό έως μελανό. Συνήθως, στο επίχρισμα του ίδιου οστράκου παρατηρούνται δύο ή και περισσότερες αποχρώσεις λόγω της ανομοιογενούς όπτησης. Τα όστρακα με τεφρό πηλό έχουν συχνά ομοιόχρωμο, γκριζόμαυρο ή μελανό, θαμπό επίχρισμα και ορισμένες φορές μεταλλική λάμψη, ώστε να μοιάζουν με μεταλλικά αγγεία⁸⁹¹.

Ως προς τη διάταξη της διακόσμησης τους οι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι είναι κατά κανόνα διακοσμημένοι σε επάλληλες ζώνες που διαρθρώνονται οριζόντια⁸⁹², ενώ ο φυτικός τους κάλυκας περιορίζεται στο κατώτερο τμήμα του σώματος (με αποτέλεσμα να διασπάται η ενότητα της

απόδοσή τους τις περισσότερες φορές αδύνατη) και της έλλειψης ενός τόσο σημαντικού στοιχείου αναγνώρισής τους, όπως είναι η ασημίζουσα μαρμαρυγία που περιέχουν οι σκύφοι των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων.

⁸⁸⁵ Το σχήμα των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων είναι ημισφαιρικό, αβαθές, με χείλος που κλίνει προς τα μέσα. Ο πυθμένας τους είναι κατά κανόνα διακοσμημένος με ρόδακα που περιβάλλεται από ένα ή δύο πλαστικούς δακτυλίους, που δίνουν στο αγγείο μεγαλύτερη σταθερότητα. Σε πολλά παραδείγματα ωστόσο το μέταλλο είναι ακόσμητο και ενίοτε φέρει υπογραφή ή μονόγραμμα του εργαστηρίου παραγωγής του.

⁸⁸⁶ Οι σκύφοι που βρέθηκαν στη Δήλο είναι πολύ συχνά μικρότεροι από τους ελλαδικούς. Πιο συγκεκριμένα, οι μικρότεροι σκύφοι έχουν διάμετρο χείλους 0,82-0,143 μ. (με βάθος που κυμαίνεται κυρίως από 0,60 μ. έως 0,104 μ.), ενώ οι μεγαλύτεροι μέχρι 0,17-0,18 μ. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν όλοι οι εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι των Οινιαδών.

⁸⁸⁷ Ο πηλός των σκύφων που βρέθηκαν στη Δήλο με σειρά συχνότητας, είναι ερυθροκίτρινος, ερυθρός, σκοτεινός φαιός, φαιός, ερυθροκάστανος, κιτρινέρυθρος, ανοιχτός καστανός και καστανός, ενώ το επίχρισμά τους, στιλπνό ή αμαυρό, ποικίλλει ως προς το χρώμα του, με σειρά συχνότητας, από ερυθρό σε σκοτεινό φαιό, πολύ σκοτεινό φαιό, ερυθρό ωχρό, ερυθρό σκούρο, ερυθροκάστανο, καστανό σκούρο και μαύρο. Βλ. Laumonier 1977 και Παππά 1996, 213-215.

⁸⁸⁸ Από τις ομάδες αυτές στις τρεις πρώτες (ομάδες 1-3) ο πηλός είναι περισσότερο καθαρός, ενώ οι δυο τελευταίες (ομάδες 12-13) περιέχει, εκτός από ασημίζουσα μαρμαρυγία, και εγκλείσματα διαφόρων άλλων χρωμάτων (κυρίως καστανού χρώματος). Στις ομάδες 1 και 2 έχουμε ουσιαστικά τον ίδιο πηλό και οι σκύφοι διαχωρίστηκαν εντελώς συμβατικά με μοναδικό κριτήριο το χρώμα του πηλού (δεδομένου ότι η υφή και σύστασή τους είναι όμοια). Ο πηλός της ομάδας 3, σε σχέση με τις δυο προηγούμενες, είναι ανεπαίσθητα μαλακότερος.

⁸⁸⁹ Για τον τεφρό πηλό της Εφέσου βλ. Gassner 1997, 77 κ. εξ. και Δανάλη 2004, 278-υποσημ. 155 και σελ. 282-υποσημ. 178.

⁸⁹⁰ Από 5 YR 6/6 (: reddish yellow) και 5 YR 6/8 (: reddish yellow) έως 5 YR 8/4 (: pink). Πρβ. και Gassner 1997, 77 κ. εξ.

⁸⁹¹ Βλ. Ephesos IX, 67.

⁸⁹² Οι ζώνες αυτές στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους των Οινιαδών διαχωρίζονται μεταξύ του με ανάγλυφη συνεχή γραμμή.

διακοσμητικής σύνθεσης)⁸⁹³. Τέλος, από το καταπληκτικό σε ποικιλία συνδυασμών θεματολόγιο τους⁸⁹⁴, στους εισηγμένους σκύφους των Οινιαδών, απαντώνται κυρίως φυτικά (ποσοστό 82%) και γραμμικά (ποσοστό 7%) θέματα (βλ. την **EIK. 117**), ενώ οι σκύφοι με διακόσμηση έμβιων όντων και αντικειμένων είναι πολύ λίγοι (ποσοστό 11%). Από τους σκύφους της πρώτης κατηγορίας (βλ. **EIK. 116**) υπερέχουν αριθμητικά αυτοί με τη φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (50 σκύφοι: ποσοστό 47%).

Κριτήρια για την απόδοση των αγγείων: Όλοι οι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι των Οινιαδών, εκτός από επτά, είναι ανυπόγραφοι. Άλλοι οκτώ σκύφοι φέρουν τον χαρακτηριστικό για την απόδοσή τους σε εργαστήριο ρόδακα. Όσον αφορά στην απόδοση των ανυπόγραφων σκύφων σε συγκεκριμένα εργαστήρια (βλ. τον **Κατάλογο** που ακολουθεί και την **EIK. 115**), έγινε με βάση τεχνοτροπικά γνωρίσματα και με κύριο βοήθημα την κατάταξη του Laumonier⁸⁹⁵: έμφαση δόθηκε στα κοσμήματα (σφραγίσματα) τα οποία θεωρούνται αποκλειστικά θέματα ορισμένων εργαστηρίων, αλλά και στους συνδυασμούς αυτών που ενίοτε είναι μοναδικοί. Ιδιαίτερα βοηθητικές ήταν οι ελάχιστες -μέσα στο πλήθος των παραδειγμάτων- περιπτώσεις όπου διαπιστώθηκε η χρήση τα ίδιας μήτρας σε δυο αγγεία, εκ των οποίων το ένα αποδόθηκε με βεβαιότητα σε συγκεκριμένο εργαστήριο⁸⁹⁶. Τέλος, η απόδοση αυτή βασίστηκε και στην εξέταση-συγκριτική μελέτη των «δηλιακών» σκύφων, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο της Δήλου, ενώ μεγάλη ήταν και η βοήθεια των έγχρωμων φωτογραφιών που ελήφθησαν κατά τη διάρκειά της⁸⁹⁷. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως, επρόκειτο για μια αρκετά δύσκολη διαδικασία δεδομένου ότι πολλά εργαστήρια (κι όχι μόνο αυτό του Αντιγραφέα), αντιγράφουν τις σφραγίδες άλλων⁸⁹⁸. Αποτέλεσμα αυτού είναι το γεγονός πως, αν και οι ποιοτικές ανισότητες μεταξύ των διαφορετικών εργαστηρίων είναι μεγάλες⁸⁹⁹, τα προϊόντα τους -όσον αφορά κυρίως τη διακόσμηση- παρουσιάζουν αξιοπρόσεκτη ομοιογένεια⁹⁰⁰.

⁸⁹³ Οι παρατηρήσεις αυτές δεν ισχύουν βέβαια για ορισμένες κατηγορίες διακόσμησης (μακριά πέταλα, πεντάγωνα, μακεδονική ασπίδα). Για αναλυτική και συνοπτική περιγραφή των ζωνών αυτών και του ύψους τους βλ. Παππά 1996, 213-214.

⁸⁹⁴ Το θεματολόγιο των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων κινείται από τα απλά φυτικά και γεωμετρικά κοσμήματα μέχρι τα διονυσιακά, ερωτικά, κωμικά, θεατρικά και μουσικά, δηλαδή τα κοινά θέματα της ελληνιστικής περιόδου (Laumonier 1977, 12) όπου «η έντονη ιωνική, συμποσιακή και ευδαμονική διακοσμητική αντίληψη θριαμβεύει» (Ανδρείδου 1998, 181-182).

⁸⁹⁵ Οι όποιες θεωρίες που αντιβαίνουν την συγκεκριμένη κατάταξη (όπως για παράδειγμα η αναφερόμενη παραπάνω στο κείμενο της C. Rogl για το εργαστήριο του Μονογράμματος), δεν λαμβάνονται υπόψη και δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης της παρούσας μελέτης.

⁸⁹⁶ Το γεγονός αυτό εξηγείται από το μεγάλο αριθμό μητρών που ήταν αναγκασμένο να έχει στην κατοχή κάθε εργαστήριο, δεδομένου ότι κάθε πλήρη μήτρα ήταν ιδιαίτερα ευπαθής και είχε αναγκαστικά έναν βραχύ κύκλο ζωής. Βλ. σχετικά Ανδρείδου 1998, 182. Για τη χρήση των ίδιων μητρών και σφραγίδων στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους των Οινιαδών βλ. τις **EIK. 121-123**.

⁸⁹⁷ Η απόδοση των αγγείων με μοναδικά κριτήρια την ποιότητα του επιχρίσματος και το σχήμα, αποφεύγεται.

⁸⁹⁸ Βλ. για παράδειγμα Laumonier 1977, 373 (για το εργαστήριο του Αρπακτικού πτηνού) και σελ. 122-123 (για το εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία).

⁸⁹⁹ Πολλές φορές υπάρχουν ποιοτικές ανισότητες ακόμη και μέσα στο ίδιο εργαστήριο, ανάμεσα στις διαφορετικές του ομάδες-σειρές.

⁹⁰⁰ Τα όρια ανάμεσα στα χαρακτηριστικά κοσμήματα του ενός και του άλλου εργαστηρίου είναι πολύ δυσδιάκριτα, καθώς ένα πλήθος κοσμημάτων μοιράζεται ανάμεσα σε πολλά, διαφορετικά εργαστήρια. Οι αλληλεπικαλύψεις αυτές γίνονται μέσα από τις διαδικασίες δανεισμού, μίμησης ή συστηματικής αντιγραφής των διαφόρων κοσμημάτων (κλεψίτυπων) και έχει ως αποτέλεσμα τις στενές συγγένειες μεταξύ των διαφορετικών εργαστηρίων. Βλ. Laumonier 1977, 5-6. Για το συγκεκριμένο θέμα βλ. και τις παρατηρήσεις της Ανδρείδου

Τα 61⁹⁰¹ από τα συνολικά 124 εφεσιακά-ιονικά αγγεία δεν αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια. Για την απόδοση των υπόλοιπων 63 βλ. τον κατάλογο που ακολουθεί:

Κατάλογος (απόδοση των εφεσιακών-ιονικών σκύφων σε συγκεκριμένα εργαστήρια)

Εργαστήριο	αρ. κατ. (σκύφοι με υπογραφές)	αρ. κατ. (ανυπόγραφοι σκύφοι)	αριθμός σκύφων
Εργαστήριο του Μονογράμματος	I7	I2, I3, I8, I9, I10, I11 (;), I16, I52, I56 (;), I63 (;), I64 (;), I65, I66, I94, I95, I96, I97, I99, I101 (;), I106, I117, I122	23
Εργαστήριο του Μενεμάχου	I75, I123	I5, I6, I18 (;), I20, I22, I23, I73, I83 (;), I89, I102, I105	13
Εργαστήριο του Ηραίου		I34, I48, I58, I69, I85, I104	6
Εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία (και Παράρτημά του)		I25, I26, I100, I103	4
Εργαστήριο του Αντιγραφέα		I19, I27 (;), I111	3
Εργαστήριο του ΝΙ		I1, I21, I62	3
Εργαστήριο του Αρκεσίλαου	I37, I71	I74 (;)	3
Εργαστήριο του CI		I115, I116	2
Εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα		I17, I24	2
Εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών		I98	1
Εργαστήριο του Γοργία	I55		1
Εργαστήριο του Διονυσίου	I91		1
Εργαστήριο του Φίλωνα		I108	1

Διακόσμηση: Αν και οι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι ταξινομήθηκαν με βασικό κριτήριο την κύρια διακόσμηση του σώματός τους⁹⁰², επειδή οι περισσότεροι βέβαιοι -ως προς την απόδοσή τους σε συγκεκριμένα εργαστήρια- είναι οι επτά ενυπόγραφοι, αυτοί προτάσσονται στο σχολιασμό που ακολουθεί και στον οποίο δίδεται έμφαση στους σκύφους που με βεβαιότητα ή σχετική βεβαιότητα αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια (οι υπόλοιποι σχολιάζονται ελάχιστα ή καθόλου).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι απόλυτος, καθώς στον κάθε

(1998, 184-186).

⁹⁰¹ Αυτοί είναι οι αρ. κατ. I4, I12-I15, I28-I29, I30-I33, I35-I36, I38, I39-I47, I49-I51, I53-I54, I57, I59-I61, I67-I68, I70, I72, I76-I82, I84, I86-I88, I90, I92-I93, I107, I109-I110, I112-I114, I118-I121, I124.

⁹⁰² Σε λίγες περιπτώσεις και για την κατάταξη ορισμένων μικρών θραυσμάτων, βασίστηκα στη διακόσμηση του χείλους και του μεταλλίου της βάσης.

ανάγλυφο σκύφο -εξαιτίας της πυκνών συνδυασμών των κοσμημάτων στο σώμα- συχνά συνυπάρχουν στοιχεία από δύο ή περισσότερες κατηγορίες. Επιπλέον, η αποσπασματική κατάσταση διατήρησης των περισσότερων από αυτούς δεν βοηθάει ώστε να έχουμε πλήρη εικόνα για την ακριβή διάρθρωση της διακόσμησής τους. Επομένως, η κατάταξή τους, αλλά κυρίως τα στατιστικά στοιχεία (συχνότητα εμφάνισης κοσμημάτων στο σώμα και στις ζώνες του χείλους στις **ΕΙΚ. 116-119**), από τα οποία εξαιρούνται ασφαλώς τα θραύσματα που εντάχθηκαν στην κατηγορία «Οι σκύφοι με υπογραφές», έχουν σχετικά συμβατική σημασία⁹⁰³.

Οι σκύφοι με υπογραφές και οι «δορυφόροι» τους (αρ. κατ. 13, 15, 17, 18, 19, 118, 123, 127, 134, 137, 155, 171, 175, 186, 191, 1122, 1123 – κοσμήματα 86-99 στην ΕΙΚ. 123)

Ο Laumonier κατέταξε σε εργαστήρια (κεραμείς-τεχνίτες) τους ανάγλυφους σκύφους που βρέθηκαν στη Δήλο βασιζόμενος στις υπογραφές⁹⁰⁴, στα μονογράμματα⁹⁰⁵ και στα μεμονωμένα γράμματα⁹⁰⁶ που απαντώνται πάντα στη βάση των αγγείων, αλλά και στα χαρακτηριστικά κοσμήματα που χρησιμοποιούν ορισμένοι από τους κεραμείς⁹⁰⁷. Οι υπογραφές αυτές, που υπαγορεύτηκαν από την μαζική παραγωγή και την εμπορευματοποίηση του συγκεκριμένου είδους αγγείων⁹⁰⁸, δεν είναι βέβαιο αν δηλώνουν τον τεχνίτη-κεραμέα ή τον ιδιοκτήτη του εργαστηρίου⁹⁰⁹. Άλλοτε είναι ανάγλυφες (οπότε ανήκουν στη διακόσμηση της μήτρας) και άλλοτε εγχάρακτες (που σημαίνει πως χαραχτήκαν στο μαλακό πηλό του σκύφου μετά την κατασκευή του και πριν από την όπτηση). Αποδίδονται κυκλικά ή σε ευθεία γραμμή (από τα αριστερά προς τα δεξιά) ή επί τα λαιά ή τέλος, βουστροφηδόν (όταν η υπογραφή μοιράζεται σε δυο στίχους). Κάποιοι κεραμείς ή ιδιοκτήτες εργαστηρίων τέλος (όπως ο Μενεμάχος, ο Ηραίος, ο Απολλώνιος και ο Αθήναιος) υπογράφουν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.

⁹⁰³ Το ίδιο ισχύει και για τις διακοσμητικές ζώνες του χείλους, αφού τα κοσμήματα ορισμένες φορές συνδυάζονται σε περισσότερες των μία ζωνών στον ίδιο σκύφο, αλλά -ελάχιστες φορές- και στην ίδια ζώνη (βλ. τις **ΕΙΚ. 118-119** και το υποκεφάλαιο «Οριζόντιες ζώνες του χείλους»).

⁹⁰⁴ Τα ονόματα κεραμέων ή των ιδιοκτητών των εργαστηρίων που γνωρίζουμε από τις υπογραφές τους είναι αυτά του Μενεμάχου, Αθήναιου και Φίλωνος. Σε κάποιες άλλες υπογραφές (Γοργίου, Διάντος, Διονυσίου, Ζωΐλου, Ποσει- ή Πόσι-) δεν στάθηκε δυνατό να αποδοθούν σειρές αγγείων.

⁹⁰⁵ Απολλώνιος, Ηραίος, Μονογράμματος ΠΑΡ.

⁹⁰⁶ Όπως CI, C-I (Αντιγραφέα), NI, κ.α. Ορισμένες φορές ωστόσο, σκύφοι που αποδίδονται σε ένα εργαστήριο φέρουν διαφορετικές υπογραφές ή μονογράμματα. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το εργαστήριο του Φίλωνα στο οποίο αποδίδεται ένας σκύφος με το μονόγραμμα ΡΑ, αλλά και ένα σύνολο σκύφων που ομαδοποιούνται γύρω από το μονόγραμμα ΜΥ(ρωνας). Πρόκειται ίσως για δυο ή τρεις τεχνίτες-κεραμείς του ίδιου εργαστηρίου, από τους οποίους ο Φίλωνας κατασκευάζει μικρούς και ο Μύρωνας μεγάλους, ανοιχτούς σκύφους (:) ή για δυο ή τρία διαφορετικά εργαστήρια που συνεργάζονται (:). Βλ. Laumonier 1977, 247-248.

⁹⁰⁷ Ωραίων Μεδουσών, Κωμικού με τη βακτηρία, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Διπλών κανόνων, Γεωμετρικής διακόσμησης, Αρπακτικού πτηνού, Μιμητές, Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών, Τεμνόμενου ρόδακα. Το εργαστήριο του Αντιγραφέα πήρε το όνομά του από την πάγια τακτική του να αντιγράφει τα κοσμήματα των μεγάλων εργαστηρίων, ενώ το εργαστήριο των Τεφρών αγγείων από το χρώμα του πηλού που έχουν τα προϊόντα του.

⁹⁰⁸ Βλ. Παππά 1996, 217 (με σχετική βιβλιογραφία).

⁹⁰⁹ Βλ. Δρούγου 2000, 493-495.

α. Επτά υπογραφές εφεσιακών-ιονικών εργαστηρίων (βλ. κοσμήματα 93-99 στην ΕΙΚ. 123).

Σε επτά περιπτώσεις, βρίσκουμε υπογραφές εργαστηρίων με τη μορφή ονομάτων, όπως αυτά των Μονογράμματος ΠΑΡ, του Διονυσίου, του Γοργία, του Μενεμάχου και του Αρκεσίλα⁹¹⁰.

Στο μετάλλιο της βάσης του σκύφου **I7**, βρίσκουμε τη γνωστή μονογραφήμηνη υπογραφή του εργαστηρίου του **Μονογράμματος ΠΑΡ ή ΠΡΑ** (συνδυασμένη με ρόδακα), η οποία έχει αναγνωστεί ως Πάριος, Παρμενίδης ή Παράμονος, αλλά μπορεί να συσχετιστεί επίσης με έναν ακόμη μεγάλο αριθμό ελληνικών ονομάτων⁹¹¹. Πρόκειται αναμφίβολα για το εμπορικότερο εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο και υπογραφές του έχουν βρεθεί σε περισσότερες από 35 θέσεις σε ολόκληρη τη μεσογειακή λεκάνη⁹¹².

Στην αρκετά φθαρμένη βάση του σκύφου **I91**, έχουμε εμπίεστη σφραγίδα-υπογραφή, που μας παραπέμπει στο γνωστό από τη Δήλο εργαστήριο του [ΔΙ]ΟΝΥC[ΙΟΥ]⁹¹³. Έχει τυπωθεί στη βάση του αγγείου επί τα λαιά, ενώ η κατάληξη του ονόματος απουσιάζει, γεγονός σχετικά συνηθισμένο στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια⁹¹⁴. Με αυτή (όπως και με του Γοργία που ακολουθεί) δεν στάθηκε δυνατό να συσχετιστούν από τον Laumonier συγκεκριμένα αγγεία. Ο δημοσιευμένος σκύφος της Δήλου, όπως και των Οινιαδών, είναι διακοσμημένος με μακριά, αλλά συνεχή πέταλα. Υπογεγραμμένοι σκύφοι του συγκεκριμένου εργαστηρίου έχουν βρεθεί, εκτός από τη Δήλο, στη Βοιωτία, στο Άργος⁹¹⁵, την Έφεσο και το Παντικάπαιο⁹¹⁶. Σχεδόν όμοια υπογραφή έχει βρεθεί επίσης στη Μακεδονία, αλλά πρόκειται προφανώς για ντόπιο κεραμέα (της Θεσσαλονίκης ή της Πέλλας)⁹¹⁷, αλλά και στη βάση πήλινων ελληνιστικών λύχνων από το Βουθρωτό⁹¹⁸.

Ο σκύφος **I55**, φέρει στη βάση του μόνο τα τέσσερα πρώτα γράμματα (ΓΟΡΓ[ΙΟΥ]) από το όνομα του Γοργία. Το συγκεκριμένο εργαστήριο χαρακτηρίζεται «εφεσιακό ή σαμιακό», αλλά πιθανότατα είναι εφεσιακό. Υπογεγραμμένοι σκύφοι του έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα, εκτός από την

⁹¹⁰ Για τις υπογραφές των εφεσιακών-ιονικών εργαστηρίων βλ. και Rogl 2001 δ, 135-155.

⁹¹¹ Για τη πιθανή ανάγνωση του Μονογράμματος αυτού βλ. Courby 1922, 393. Laumonier 1977, 131-132. Rogl 2001, 99-100, υποσημ. 6. Eretria XVI, 47. Το μονόγραμμα του, όπως και αυτά των Απολλώνιου και Ηραίου, αλλά και η υπογραφή του Αθήναιου απαντώνται επίσης και σε τεφρά λυχνάρια τύπου Εφέσου που φέρουν συγγενική με των ανάγλυφων σκύφων διακόσμηση, γεγονός που αποδεικνύει πως τα συγκεκριμένα εργαστήρια δεν κατασκεύαζαν μόνο σκύφους. Βλ. Laumonier 1977, 3. Ephesos IX, 15 και 67.

⁹¹² Βλ. Histria XI, χάρτη 2.

⁹¹³ Η μορφή της υπογραφής εδώ, μας παραπέμπει στο εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο. Για τα υπογεγραμμένα αγγεία του Διονυσίου βλ. και Siebert 1981, 113, αρ. 1, εικ. 2a (ναύαγιο της Santa Sabina, αποδίδεται σε εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο).

⁹¹⁴ Βλ. για παράδειγμα: Laumonier 1977, 403-405, αρ. 4155, 3499, 1986 κ.α., πίν. 95, αλλά και την υπογραφή ΓΟΡΓΙ[ΟΥ] από τη Σάμο (Τσάκος 1990, 143, πίν. 78 β-γ, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁹¹⁵ Για την υπογραφή ΔΙΟΝΥCΙΟΥ σε Βοιωτικό (άγλυνο προερχόμενη από την Τανάγρα, σήμερα στο Μ. Βερολίνου/αρ. κατ. 3161 α), αλλά και σε αργείο αγγείο βλ. Laumonier 1977, 405-406, αρ. 4351, πίν. 95 και Courby 1922, 331 και 363.

⁹¹⁶ Rogl 2001 δ, 139.

⁹¹⁷ Βλ. Αδάμ-Βελένη κ.α. υπό εκτύπωση: παρουσιάστηκαν τρεις ανάγλυφοι σκύφοι από την Αγορά της Θεσ/νίκης, οι οποίοι φέρουν στη βάση τους την υπογραφή του κεραμέα-χαράκτη ΔΙΟΝΥCΙΟΥ (με το Ν επίσης τυπωμένο επί τα λαιά). Κατά τη Βελένη πρόκειται για καλλιτέχνη που εργαζόταν σε τοπικό εργαστήριο στην Αγορά της Θεσσαλονίκης ή τα έργα του αποτελούσαν απευθείας εισαγωγές από την Πέλλα.

⁹¹⁸ Ugolini 1942, 189-190, αρ. 44, εικ 194.

Έφεσο, τη Σάμο και τη Δήλο, στη Βερενίκη και τις Κεχριές⁹¹⁹.

Δύο σκύφοι σώζουν στη βάση τους αποσπασματικά τις υπογραφές του εργαστηρίου του Μενεμάχου⁹²⁰. Υπογραφές του συγκεκριμένου εργαστηρίου έχουν βρεθεί σε περισσότερες από 23 θέσεις σε ολόκληρη τη μεσογειακή λεκάνη⁹²¹. Ο Μενεμάχος συνηθίζει να υπογράφει τα αγγεία του άλλοτε κυκλικά (με ολόκληρο το όνομα) και άλλοτε με μονόγραμμα (κανονικά ή επί τα λαιά). Στην πρώτη περίπτωση ανήκει η υπογραφή του **I123** (σώζεται μόνο η κατάληξη [MENEMA]XOC), για τη μορφή της οποίας όμως δεν βρέθηκε ακριβές τυπολογικό παράλληλο. Ωστόσο πιστεύω πως ανήκει αναμφίβολα στο εργαστήριο του Μενεμάχου, δεδομένου ότι η κατάληξη [...XOC, με τα μέχρι σήμερα γνωστά δεδομένα⁹²² δεν μπορεί να παραπέμπει σε άλλου είδους όνομα-εργαστήριο. Στο σκύφο **I75** (σώζεται μόνο η κατάληξη [MENEMAX]OY) το Y είναι αποδοσμένο με ιδιόμορφο τρόπο δίνοντας την εικόνα ενός Γ. Ακριβώς όμοια υπογραφή (με το Y αποδοσμένο σχεδόν σαν Γ) βρίσκουμε τόσο στη Δήλο⁹²³, όσο και σε δημοσιευμένο σκύφο από την Έφεσο⁹²⁴. Ωστόσο πρέπει να αναφέρουμε πως, με παρόμοιο τρόπο αποδίδεται ενίοτε και το Γ (εργαστήριο του Γοργία)⁹²⁵, ενώ δυο παρόμοιες, αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές με τα γράμματα [...]AO⁹²⁶ και [...]OAA[...]OC⁹²⁷ έχουν βρεθεί στη Δήλο και την Έφεσο αντίστοιχα. Η πρώτη δεν συσχετίστηκε με συγκεκριμένο εργαστήριο, ενώ η δεύτερη αποδόθηκε με επιφύλαξη στο εργαστήριο του Απολλωνίου.

Δυο σκύφοι φέρουν σφραγίδα-υπογραφή του εφesiaκού ή κυρηναϊκού εργαστηρίου του Αρκεσίλαου. Ο **I37** σώζει μόνο τα πέντε πρώτα γράμματα του ονόματος (APKEC[ΙΛΑΟΥ])⁹²⁸, ενώ ο **I71**, τα πρώτα επτά (APKECΙΑ[ΑΟΥ])⁹²⁹. Το εργαστήριο αυτό, του οποίου ο τύπος λειτουργίας είναι άγνωστος⁹³⁰, συνηθίζει να παράγει σκύφους με φυλλοφολιδοτή διακόσμηση και να μιμείται τα κοσμήματα του εργαστηρίου του Μενεμάχου⁹³¹. Παραδείγματα ενυπόγραφων αγγείων του έχουν βρεθεί σε τάφους στη Μήλο⁹³², στο Kerch (Παντικάπαι)⁹³³, την Κυρήνη (Bengazi)⁹³⁴, την Άραδο⁹³⁵

⁹¹⁹ Rogl 2001 δ, 138.

⁹²⁰ Οι υπογραφές αυτές είναι ανάγλυφες, γεγονός που σημαίνει πως δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια της μήτρας.

⁹²¹ Βλ. Rogl 2001 δ, 141 και Histria XI, χάρτης 3. Επίσης Παππά 1996, 215-216, αρ. 284-286, πίν. 80 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφesiaκός-ιωνικός σκύφος του εργαστηρίου του Μενεμάχου).

⁹²² Βλ. τον κατάλογο υπογραφών της Rogl (2001 δ, κυρίως σελ. 151-152).

⁹²³ Laumonier 1977, 23-68, αρ. 2264. πίν. 116 (Δήλος, εργαστήριο του Μενεμάχου).

⁹²⁴ Dereboylu 2001, 36, αρ. 131, πίν. 18 (Έφεσος).

⁹²⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. 175).

⁹²⁶ Laumonier 1977, 411, αρ. 2065, χωρίς φωτογραφία ή σχέδιο. Rogl 2001, 147.

⁹²⁷ Laumonier 1977, 223-229, αρ. 8854+1994, εικ. 404.1, πίν. 50-51. Rogl 2001, 147.

⁹²⁸ Είναι χαρακτηριστικό πως ο συγκεκριμένος σκύφος ως προς το σχήμα του προσομοιάζει σε αυτό των προϊόντων του εργαστηρίου του Μενεμάχου, ενώ ο συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος (ιωνικό κυμάτιο πάνω και λεπτός αστράγαλος κάτω) με φυλλοφολιδοτή στο σώμα, απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου και Αθήναιου. Πρβ. και τις διαπιστώσεις των Kenrick 1985, 113 και Δανάλη 2004, 217 και 281 για το συγκεκριμένο εργαστήριο.

⁹²⁹ Η υπογραφή του απαντάται γραμμένη ως APKECΙΛΑOC, APKECΙΑA και ως APKECΙΑAΟΥY. Βλ. Rogl 2001 δ, 138.

⁹³⁰ Κατά τον Kenrick (1985, 113) το εργαστήριο του Αρκεσίλαου είναι εφesiaκό-ιωνικό, κατά τη Δανάλη (2004, 281, υποσημ. 175) είναι εφesiaκό-ιωνικό ή κυρηναϊκό. Η Rogl επιφυλάσσει αν είναι ιωνικό (Rogl 2001 δ, 138 - με ερωτηματικό) και το χρονολογεί στο τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

⁹³¹ Kenrick 1985, 113, Δανάλη 2004, 271, 281.

⁹³² Σκύφος αρ. 4848, που βρίσκεται σήμερα στο Βερολίνο: Βλ. Courby 1922, 414. Massoul 1935, 49,

και τη Σπάρτη⁹³⁶. Η δραστηριότητά του χρονολογείται από τη Rogl στο τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.⁹³⁷. Με βασικό κριτήριο τη μορφή των φυλλαρίων στο σώμα του, στην παραγωγή του ίδιου εργαστηρίου αποδίδεται -με μικρή επιφύλαξη- και ο I74.

β. Τέσσερις τύποι εφεσιακών-ιονικών ροδάκων (βλ. κοσμήματα 86-89 στην ΕΙΚ. 123)

Οι περισσότερες βάσεις των εφεσιακών-ιονικών σκύφων που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Ονιαδών είναι επίπεδες και ακόσμητες. Ωστόσο, οκτώ από αυτές φέρουν ρόδακες που περιβάλλονται από έναν ή δυο ομόκεντρους πλαστικούς δακτυλίους και μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις τύπους.

Ο **τύπος 1 (I3, I8 και I122, ΕΙΚ. 123.86)**, αποτελεί διπλό επταπέταλο ρόδακα του τύπου 7+7 πέταλα και είναι χαρακτηριστικός του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ⁹³⁸, ενώ παραδείγματά του έχουν βρεθεί τόσο στη Δήλο, όσο και στην Έφεσο⁹³⁹. Οι ρόδακες των **I8** (που κοσμεύεται με άμπελο⁹⁴⁰) και **I122** εντάσσονται στη σειρά XV του εν λόγω εργαστηρίου και, αν και μοιάζουν αρκετά μεταξύ τους, θεωρώ απίθανο να προέρχονται και από την ίδια σφραγίδα. Όμοιο ρόδακα με αυτούς φέρει πιθανώς και το **I3**⁹⁴¹. Της ίδιας διακοσμητικής αντίληψης μπορεί ίσως να χαρακτηριστεί και ο ρόδακας του **I34**, ο οποίος αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου. Ισχνά απομεινάρια εμπίεστων (με σφραγίδα, μετά την κατασκευή του σκύφου κα πριν τη όπτησή του) οκταπέταλων ροδάκων, απαντώνται μόνο στο συγκεκριμένο εργαστήριο (σε έντεκα περιπτώσεις) και επομένως αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο ταύτισης του⁹⁴².

Ο **2 (I18 και I86, ΕΙΚ. 123.87)** αποτελεί έναν διαφορετικού τύπου διπλό επταπέταλο ρόδακα (7+7 πέταλα) και συνδέεται κυρίως με τα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ, Ωραίων Μεδουσών, Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία και σπάνια με το εργαστήριο του Αθήναιου⁹⁴³. Ως εκ τούτου

αρ. 24-25, πίν. 24.

⁹³³ Kenrick 1985, 112-113. Δανάλη 2004, 281, υποσημ. 175.

⁹³⁴ Kenrick 1985, 113, εικ. 22, πίν. IX, αρ. 168 και Β 177.

⁹³⁵ Για την Άραδο βλ. Rogl 2001 δ, 138. Jentel 1964, 116, αρ. 1 (CA 2285), πίν. XI (η Jentel αποδίδει στο εργαστήριο του Αρκεσίλαου και ένα ανυπόγραφο αγγείο που βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου, με έρωτες-μουσικούς και ερωτικά συμπλέγματα).

⁹³⁶ Δανάλη 2004, 281, υποσημ. 175. Καλλιγιάς 1980, 18, εικ. 21.

⁹³⁷ Rogl 2001 δ, 138.

⁹³⁸ Πολύ παρόμοιος τύπος ρόδακα (του τύπου 6+6 πέταλα) απαντάται επίσης στο ίδιο εργαστήριο. Βλ. Laumonier 1977, 208. Δανάλη 2004, 276-278, Κ10-εικ. 7, Κ12-εικ. 9 (αποδίδονται και οι δυο στο εργαστήριο του Μονογράμματος). Παππά 1996, 236, αρ. 398-400, 402-403, 406 και 409-411, πίν. 108-110 (αποδίδονται στο εργαστήριο του Μονογράμματος). Gassner 1997, 82. Αλλά επίσης και στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών, Ηραίου, Αντιγραφέα και dix séries. Για τα τυπολογικά του παράλληλα βλ. στον κατάλογο (αρ. κατ. I8).

⁹³⁹ Ephesos IX, 67-74, αρ. D48, πίν. 85 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

⁹⁴⁰ Στο σκύφο αυτό η άμπελος αποδίδεται με χαρακτηριστικό του εργαστηρίου του Μονογράμματος τρόπο: ο βλαστός αποτελούμενος από τμήματα σε σχήμα κέρατος, σχηματίζει βαθείς κόλπους, που όταν ανοίγει προς τα πάνω γεμίζει με βότρυες και αμπελόφυλλα και όταν ανοίγει προς τα κάτω περιέχει ένα μικρότερο τμήμα βλαστού που απολήγει σε έλικα.

⁹⁴¹ Ο I3 αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος, εξαιτίας και των λεπτομερειών στην απόδοση της άκανθας με τη σπασμένη κορυφή που κοσμεύει το σώμα του. Όμοια έχει βρεθεί και σε μια μήτρα της Εφέσου.

⁹⁴² Βλ. σχετικά Laumonier 1977, 275 και Παππά 1996, 259.

⁹⁴³ Για τα τυπολογικά του παράλληλα βλ. στον κατάλογο (αρ. κατ. I18).

είναι εξαιρετικά δύσκολο να εντάξουμε το σκύφο **I86** σε συγκεκριμένο εργαστήριο. Στον **I18**, που προέρχεται πιθανότατα από το εργαστήριο του Μενεμάχου (κυρίως λόγω του συνδυασμού των κοσμημάτων στο σώμα του), είναι αξιοπρόσεκτο πως ορισμένα πέταλα του μετάλλιου του είναι ανεπαίσθητα τετραγωνισμένα στις άκρες τους (λεπτομέρεια που παρατηρείται, εκτός από το εργαστήριο του Μενεμάχου, σε ελάχιστες περιπτώσεις στο εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία).

Ο **τύπος 3 (I9 και I10, ΕΙΚ. 123.88)** είναι απλούστερος, με κεραίες ή στήμονες να παρεμβάλλονται ανάμεσα στα πέταλα, ένας τύπος που απαντάται κυρίως στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Ωραίων Μεδουσών και Κωμικού με τη βακτηρία⁹⁴⁴. Στο σκύφο **I9** είναι πιθανώς δεκαπέταλος ή ενδεκαπέταλος και βρίσκει ακριβές παράλληλο στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (σειρά XV), ενώ στον **I10** είναι οκταπέταλος (με αραιά διατεταγμένα πέταλα).

Οκταπέταλος είναι και ο ρόδακας του **τύπου 4 (I27, ΕΙΚ. 123.89)**, με την ιδιαίτερα γραμμική -και γι' αυτό χωρίς ακριβή παράλληλα- απόδοση των πετάλων του. Δεν φαίνεται να υπάρχουν κεραίες ανάμεσα στα πέταλα. Παρόμοιους ρόδακες απαντάμε στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία και Αντιγραφέα. Το αγγείο αποδίδεται με επιφύλαξη στο εργαστήριο του Αντιγραφέα, λόγω του συνδυασμού στο σώμα του μιας σειράς γνωστών από τα μεγάλα εργαστήρια, αλλά και άλλων ιδιόμορφων κοσμημάτων⁹⁴⁵.

Παρατηρούμε πως τα περισσότερα σφραγίσματα που απαντούν στα μέταλλα των εισηγμένων εφεσιακών-ιονικών σκύφων των Ονιαδών, είναι χαρακτηριστικά του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ, αλλά όμως, πολύ παρόμοια χρησιμοποιούνται επίσης και από άλλα εργαστήρια, όπως των Μενεμάχου και Αντιγραφέα⁹⁴⁶. Επομένως, τα περισσότερα από τα αγγεία που φέρουν ρόδακα στη βάση τους αποδίδονται στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (I8, I9, I10 (:), I122), με εξαίρεση τα I27 (Αντιγραφέα), I18 (Μενεμάχου) και I34 (Ηραίου).

γ. Χαρακτηριστικά σύμβολα των εφεσιακών-ιονικών εργαστηρίων (βλ. κοσμήματα 90-92 στην ΕΙΚ. 123).

Στους σκύφους I5 και I23 απαντάμε ανάγλυφο κύκλο και ανάγλυφο ημικόκλιο αντίστοιχα. Τα κοσμήματα αυτά, ενέχουν -κατά κάποιο τρόπο- θέση υπογραφής εργαστηρίου και μπορούν να εκληφθούν ως τέτοια, υπό την έννοια ότι ανάγλυφο κύκλο στη βάση εφεσιακών-ιονικών σκύφων απαντάμε μόνο στα εργαστήρια των Κωμικού με τη βακτηρία και Φίλωνα, ενώ ανάγλυφο ημικόκλιο στα εργαστήρια των Διπλών κανόνων, Κωμικού με τη βακτηρία και Φίλωνα. Ωστόσο, και τα δυο αυτά αγγεία είμαστε υποχρεωμένοι, εξαιτίας διαφόρων άλλων χαρακτηριστικών τους, να τα εντάξουμε στην παραγωγή του εργαστηρίου του Μενεμάχου. Ο **I5** κοσμείται με απλή φυτική διακόσμηση: μέσα από τα οκτώ μικρά, διαγραμμισμένα εσωτερικά, *nymphaea nelumbo* του κάλυκα,

⁹⁴⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I9). Επίσης Δανάλη 2004, 277-278. Παππά 1996, 236.

⁹⁴⁵ Για την απόδοση του συγκεκριμένου σκύφου βλ. και παρακάτω στο κείμενο.

⁹⁴⁶ Πρβ. και την παρατήρηση της Δανάλη (2004, 278) για τους εισηγμένους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους της Πύλου (σχεδόν όμοιοι ρόδακες χρησιμοποιούνται από τα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ, Ωραίων μεδουσών, Κωμικού με τη βακτηρία, Τεφρών αγγείων και Αντιγραφέα).

εκφύονται τέσσερα μεγαλύτερα nymphaea nelumbo (με μικρή ευθύγραμμη φοινικιά στο εσωτερικό τους, **ΕΙΚ. 121.17**) που εναλλάσσονται με δυο κάθε φορά -εκατέρωθεν τους- ελισσόμενες άκανθες (**ΕΙΚ. 121.18**). Ένα ακριβές τυπολογικό παράλληλο ως προς τη διακόσμηση του μας οδηγεί στη σειρά IV του εργαστηρίου του Μενεμάχου (πρώιμη παραγωγή)⁹⁴⁷. Στον σκύφο **I23**, τα φύλλα φτέρης τα οποία περικλείονται από μεγάλο φύλλο λωτού και περιβάλλονται από ανάγλυφες στιγμές (**ΕΙΚ. 121.32**), δεν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια, αλλά μόνο παρόμοια στο εργαστήριο του Μενεμάχου (στις σειρές II και III)⁹⁴⁸.

A. Οι σκύφοι με φυτική διακόσμηση στην κύρια πλατιά ζώνη του σώματος (αρ. κατ. Π1-I28, ΕΙΚ. 121)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. Π1-I17)

Οι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι δεκαεπτά και οι δεκαέξι από αυτούς διακρίνονται σε τρεις ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: Σκύφοι με φύλλα άκανθας (**Π1-I3**), nymphaea nelumbo (**I4-I6**) και βλαστόσπειρες με φύλλα αμπέλου και βότρυες (**I7-I16**). Η φυτική διακόσμηση του **I17** είναι ασαφής.

Ιδιαίτερα προσφιλές διακοσμητικό κόσμημα στους εφεσιακούς-ιονικούς ανάγλυφους σκύφους των Οινιαδών αποδεικνύονται τα **φύλλα άκανθας**, αφού απαντώνται σε οκτώ σκύφους, για τους τρεις από τους οποίους θα μιλήσουμε στο παρόν υποκεφάλαιο. Πρόκειται για κόσμημα γνωστό, όσον αφορά στην ανατολική Μεσόγειο, εκτός από τα εφεσιακά-ιονικά, από τα εργαστήρια της Περγάμου και της Αντιόχειας⁹⁴⁹.

Για τη διακόσμηση του σώματος των εισηγμένων εφεσιακών-ιονικών σκύφων που διακοσμούνται με φύλλα άκανθας χρησιμοποιήθηκαν τρία σφραγίσματα (**ΕΙΚ. 121.20-22**). Σε αυτά οι άκανθες αποδίδονται:

α. Όρθιες. Όπως πιθανώς στην περίπτωση του σκύφου **Π1 (ΕΙΚ. 121.20)**, όπου σώζεται ελάχιστα η άκρη απόληξη της. Οι τρεις συνεχόμενες διακοσμητικές ζώνες στο χείλος, είναι πολύ χαρακτηριστικές και βρίσκουν ακριβές παράλληλο μόνο στο εργαστήριο του ΝΙ (πρώιμη παραγωγή του).

β. «Ελισσόμενες», δηλαδή με λυγισμένη την άκρη τους, άλλοτε προς τα δεξιά και άλλοτε προς τα αριστερά. Αυτός ο φυσιοκρατικός τύπος άκανθας⁹⁵⁰ απαντάται μόνο σε δυο περιπτώσεις (**I2 και I5, ΕΙΚ. 121.21**).

⁹⁴⁷ Για παρόμοια ως προς τη διακόσμηση του βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I5).

⁹⁴⁸ Αντίθετα, η διακοσμητική ζώνη του χείλους του (όρθιες σπείρες με αριστερόστροφη φορά) βρίσκει τυπολογικά παράλληλα σε αρκετά εργαστήρια: των Μενεμάχου, ΝΙ, Διπλών κανόνων, Αντιγραφέα, CΙ, Τεμνόμενου ρόδακα, Αθήναιου και Dix séries.

⁹⁴⁹ Προσκυνητοπούλου 1997, 132-134. Για τη χρήση του συγκεκριμένου κοσμήματος στα λοιπά εργαστήρια βλ. σχόλια στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

⁹⁵⁰ Για το συγκεκριμένο τύπο άκανθας που απαντά στη βιβλιογραφία και ως άκανθα με «δαντελωτό» περίγραμμα. Βλ. Δανάη 2004, 258-259 και 266-267 (σχολιασμός του σκύφου K36, εικ. 20-αποδίδεται στο εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Παππά 1996, 233-235.

γ. Με «διπλωμένη» ή «σπασμένη» κορυφή. Ο συγκεκριμένος τύπος σχηματοποιημένης άκανθας φαίνεται πως κυριαρχεί στους Οινιάδες, αφού απαντάται σε έξι σκύφους (**I3, I18, I19, I20, I21, I22, ΕΙΚ. 121.22 και 37**). Απαντώνται σε πολλά εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια⁹⁵¹, ωστόσο χαρακτηρίζουν κυρίως την παραγωγή δυο: του Μονογράμματος και του Μενεμάχου⁹⁵², ενώ διαρθρώνονται πάντοτε σε ζυγό εριθμό, δηλαδή οι κορυφές τους διπλώνουν συμμετρικά προς τα μέσα περιβάλλοντας ένα δεύτερο ή σπανιότερα δυο άλλα κοσμήματα, σε μια τριμερή σύνθεση που εναλλάσσεται (συνήθως δυο ή τέσσερις φορές) στο φυτικό κάλυκα του σκύφου με κάποιο άλλο φυτικό κόσμημα.

Σε δυο θραύσματα (**I2 και I3**) σώζονται μόνο οι άκανθες. Σε όλα τα υπόλοιπα συνδυάζονται με ρομβοειδή φύλλα (**I18**), με ρομβοειδή φύλλα και μακριά πέταλα (**I20**), με ρομβοειδή φύλλα και μικρό άνθος (**I19**), με φύλλα φτέρης και βλαστούς (**I21**) και τέλος, με φύλλα φτέρης και μακριά πέταλα (**I22**).

Οι ελυσόμενες άκανθες (**I2 και I5**), εμφανίζονται σχετικά σπάνια στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Παράλληλά τους βρίσκουμε στα εργαστήρια των Μενεμάχου, ΝΙ, Κωμικού με τη βακτηρία, Μονογράμματος, Απολλωνίου και Αθήναιου, αλλά και σε περγαμηνά αγγεία⁹⁵³. Συνυπολογίζοντας κυρίως τη μορφή του ιωνικού κυματίου στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, αλλά και το χρώμα, την υφή και την ποιότητα του επιχρίσματος, πρέπει να το εντάξουμε τον **I2** στο εργαστήριο του Μονογράμματος (σειρά XII). Πολύ συγγενικές είναι και οι άκανθες του **I5 (ΕΙΚ. 121.18)**, που έχει ήδη αποδοθεί, εξαιτίας του συνδυασμού των κοσμημάτων του, στη σειρά IV του εργαστηρίου του Μενεμάχου.

Ένα *nymphaea nelumbo*⁹⁵⁴ πληρωμένο με απλές σειρές παράλληλων και κάθετων πλαστικών νευρώσεων στο εσωτερικό του κοσμεί το θραύσμα **I4**. Το συγκεκριμένο κόσμημα είναι γνωστό, εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά και τα ιταλικά εργαστήρια, από την Ήλιδα⁹⁵⁵ και τα υπόλοιπα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας, ενώ σε ορισμένα άλλα, όπως για παράδειγμα της αθηναϊκής Αγοράς⁹⁵⁶, απουσιάζει εντελώς⁹⁵⁷.

⁹⁵¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I3). Επίσης: Δανάλη 2004, 268. Laumonier 1977, 129. Courby 1922, 388, εικ. 81. Gassner 1997, 77, αρ. 221, πίν. 16.84. Τσάκος 1990, 142. Είναι χαρακτηριστικό πως στους Οινιάδες δεν απαντάται καθόλου το λεγόμενο «τυπικό» φύλλο άκανθας, το οποίο αποτελεί το χαρακτηριστικό κόσμημα ταύτισης του εργαστηρίου του Μονογράμματος. Laumonier 1977, 129, πίν. 30 και 32. Courby 1922, 388, εικ. 81. Δανάλη 2004, 254 και 268-269, αρ. Κ10, εικ. 7. Παππά 1996, 231-233.

⁹⁵² Παππά 1996, 231-232.

⁹⁵³ van Ufford 1953, 2, εικ. 1.

⁹⁵⁴ Τα *nymphaea nelumbo* αποδίδουν φύλλα νυμφαίας (μια ποικιλία νούφαρου).

⁹⁵⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 127.

⁹⁵⁶ Από την Αγορά μόνο ένα παρόμοιο παράδειγμα είναι γνωστό, αλλά θεωρείται εισηγμένο. Agora XXII, 18, 88, αρ. 375, πίν. 66 και 94 (πιθανολογείται πως παράγονται στην Αθήνα μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Έχει κατασκευαστεί από την ίδια εισηγμένη μήτρα που δημοσίευσε ο Thompson (1934, 306, E79, εικ. 96 a-b, περγαμηνό, 110 π.Χ.). Hausmann 1990, 315. Προσκυνητοπούλου 1997, 127.

⁹⁵⁷ Ο συνδυασμός των οκτάκτινων αστεριών στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και των *nymphaea nelumbo* στο σώμα (**ΕΙΚ. 121.16**) απαντάται σε πολλά εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, όπως είναι των Μενεμάχου, ΝΙ, Μονογράμματος, Απολλωνίου, Φίλωνα, Αντιγραφέα, Γοργία και του Τεμνόμενου ρόδακα.

Στους σκύφους **15**⁹⁵⁸-**16** τα *nymphaea nelumbo* περιέχουν μόνο φυτική διακόσμηση και φυτική διακόσμηση συνδυασμένη με έμβια όντα⁹⁵⁹. Το διακοσμητικό αυτό σχήμα είναι ιδιαίτερα προσφιλές στα εφεσιακά-ιωνικά και στα ιταλικά εργαστήρια⁹⁶⁰. Ο **16** (**ΕΙΚ. 121.19**), ανήκει αναμφίβολα στη πρώιμη παραγωγή (σειρά IV) του εργαστηρίου του Μενεμάχου⁹⁶¹. Μέσα στο αποσπασματικά σωζόμενο *nymphaea nelumbo* του, εκτός από την πλούσια φυτική διακόσμηση διακρίνεται και μέρος μιας πάπιας στα αριστερά.

Η **οριζόντια βλαστόσπειρα**⁹⁶² από την οποία εκφύονται φύλλα αμπέλου και βότρυες, αποτελεί την τρίτη σε συχνότητα εμφάνισης κατηγορία διακόσμησης στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους των Οινιαδών (βλ. **ΕΙΚ. 121.15**)⁹⁶³. Το εικονογραφικό θέμα της αμπέλου περιλαμβάνεται στο θεματολόγιο όλων των κέντρων παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής του ελληνιστικού κόσμου, με ελάχιστες εξαιρέσεις⁹⁶⁴. Αποδίδεται με τρία βασικά σχήματα απόδοσης: ως οριζόντια βλαστόσπειρα, ως κατακόρυφος βλαστός και ως μεμονωμένα αμπελόφυλλα ή και μεμονωμένοι βότρυες⁹⁶⁵. Από τα 290 περίπου παραδείγματα ανάγλυφων σκύφων με απεικόνιση αμπέλου που αναφέρονται στη μελέτη της Ανδρείδου⁹⁶⁶, τα 158 περίπου προέρχονται από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, όπου το συγκεκριμένο θέμα αναδεικνύεται το προσφιλέστερο μεταξύ των «διονυσιακών» και αποδίδεται και με τα τρία προαναφερόμενα σχήματα απόδοσης⁹⁶⁷. Τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από το εργαστήριο του Μονογράμματος⁹⁶⁸, ενώ ο τύπος της οριζόντιας βλαστόσπειρας⁹⁶⁹ απαντάται στα 2/3 του αριθμού των παραδειγμάτων (στα 92 από τα

⁹⁵⁸ Για το σχολιασμό του σκύφου **15** βλ. παραπάνω το υποκεφάλαιο «Τρία χαρακτηριστικά σύμβολα των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων».

⁹⁵⁹ Για τα *nymphaea nelumbo* με φυτική διακόσμηση και κυρίως με έμβια όντα στο εσωτερικό τους βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα εργαστήρια Αιγίου-Λουσών.

⁹⁶⁰ Χρονολογούνται γενικά από τον πρώιμο 2^ο αι. π.Χ. έως και το 70 π.Χ. Hausmann 1990, 313-314. Προσκυνητοπούλου 1997, 127-128. Παλιότερα είχαν χρονολογηθεί από τη Van Ufford (1959, 64) στο α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.

⁹⁶¹ Για το ακριβές παραλληλό του βλ. Laumonier 1977, 32, αρ. 1327, 1328, πίν. 3 και 115, σελ. 33, αρ. 2318, πίν. 3 και 115 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά IV).

⁹⁶² Ο τύπος της οριζόντιας βλαστόσπειρας έχει κληρονομηθεί από τα μελανόμορφα και ερυθρόμορφα πήλινα αγγεία και τα μετάλλινα ανάγλυφα αγγεία. Απαντάται επίσης στην κεραμική με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος», στα λίθινα ανάγλυφα και στα ψηφιδωτά δάπεδα. Βλ. Ανδρείδου 1998, 455.

⁹⁶³ Απαντάται σε δέκα σκύφους (ποσοστό 10% επί της ποσότητας των εφεσιακών-ιωνικών ανάγλυφων σκύφων των νεώσοικων). Το κόσμημα αυτό έχει δημιουργηθεί πάνω στους σκύφους I7-I16 εξ' ολοκλήρου με τη βοήθεια μήτρας.

⁹⁶⁴ Η άμπελος, το ιερό φυτό του Διονύσου, συνδέεται άμεσα με την υπόστασή του ως θεού του κρασιού. Με το έντονο διονυσιακό-συμποσιακό και ερωτικό συμβολισμό της (αφού μιμείται τα πραγματικά στεφάνια αμπέλου, αλλά και κισσού που στόλιζαν τα αγγεία των συμποσίων και τα κεφάλια των συμποσιαστών) παραπέμπει με σαφήνεια στη λειτουργία του αγγείου που κοσμεί. Ανδρείδου 1998, 453. Blech 1982, 63-74.

⁹⁶⁵ Για τα μεμονωμένα αμπελόφυλλα, αλλά και τους μεμονωμένους βότρυες και τον τρόπο απόδοσής τους βλ. τα σχόλια του σκύφου H48 στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

⁹⁶⁶ Ανδρείδου 1998, 452-453.

⁹⁶⁷ Πρόκειται για 92, 20 και 18 σκύφους αντίστοιχα. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία εξήχθησαν από τη δημοσίευση του Laumonier. Βλ. Ανδρείδου 1998, 196-202.

⁹⁶⁸ Ωστόσο σκύφους κοσμημένους με άμπελο παράγουν επίσης τα εργαστήρια των Μενεμάχου, CI, Τεφρών αγγείων, Ωραίων Μεδουσών και Κωμικού με τη βακτηρία. Ανδρείδου 1998, 202-203.

⁹⁶⁹ Η απόδοση της αμπέλου ως κατακόρυφου βλαστού είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη κυρίως στα αττικά και στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (με 21 και 20 παραδείγματα αντίστοιχα), ενώ τα υπόλοιπα 28 παραδείγματα προέρχονται από διάφορα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου (δυο από το Άργος, ένα από την

συνολικά 158)⁹⁷⁰ που προέρχονται από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια και διακρίνεται σε δύο ομάδες, ανάλογα με αν καλύπτει ολόκληρη την επιφάνεια του αγγείου ή κοσμεί μόνο τη μεσαία τους ζώνη. Ως κόσμημα που καλύπτει ολόκληρο το σώμα του αγγείου απαντάται κυρίως στα εργαστήρια των Μονογράμματος (11 παραδείγματα)⁹⁷¹ και Ωραιών Μεδουσών (6 παραδείγματα)⁹⁷², αλλά και στο εργαστήριο του Μενεμάχου, όπου όμως αποδίδεται με εντελώς διαφορετικό τρόπο από αυτόν που βλέπουμε στους σκύφους I7-I16. Επειδή η άμπελος καταλαμβάνει ολόκληρο το σώμα του αγγείου (από τη ζώνη του χείλους μέχρι και το μέταλλο της βάσης) μόνο στις σειρές XV και XVII του εργαστηρίου του Μονογράμματος⁹⁷³, οι σκύφοι **I7-I10**, αποδίδονται με βεβαιότητα σε αυτό (εξάλλου ο I7 φέρει και την υπογραφή του εν λόγω εργαστηρίου). Ο σκύφος **II1** εξαιτίας κυρίως του επιχρίσματός του, σχετίζεται επίσης με το εργαστήριο του Μονογράμματος (σειρά XV). Επιπλέον, τα καρδιάσχημα ενάλληλα ελικοειδή κοσμήματα στο χείλος του, αποτελούν ένα πολύ σπάνιο κόσμημα στα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια και δεν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα⁹⁷⁴, αλλά παρόμοια μόνο στα εργαστήρια του Μονογράμματος και των Τεφρών αγγείων.

Σε τέσσερα θραύσματα (**II2, II4-II6**), δεν είναι σαφές -εξαιτίας και της αποσπασματικής διατήρησής τους- αν αναπτύσσεται το ίδιο ακριβώς διακοσμητικό θέμα ή αν έχουμε να κάνουμε με κάποιο από τα δυο άλλα συγγενικά θέματα που συνηθίζονται στα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια, όπως είναι η κληματίδα με σιγμοειδή βλαστό και ελικοειδείς απολήξεις ή η πυκνή φυτική σύνθεση από ελικοειδείς μίσχους που απολήγουν σε ρόδακες και μπουμπούκια σε συνδυασμό με καμπυλόγραμμους βλαστούς. Ούτε είναι σαφές επίσης εάν το διακοσμητικό θέμα καλύπτει όλο το σώμα του αγγείου ή αν αναπτύσσεται στη φαρδιά μεσαία ζώνη του⁹⁷⁵. Γι' αυτό το λόγο η απόδοση τους σε συγκεκριμένα

Κόρινθο, δυο από την Ήλιδα, τρία από τη Βοιωτία, τρία από την Ηφαιστεια Λήμνου, δυο από την Πέργαμο, έξι από τη Μίλητο και ένα από την Ταρσό). Οι σκύφοι των εφesiaκών-ιωνικών εργαστηρίων με το συγκεκριμένο κόσμημα προέρχονται όλοι από το εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 456-457. Στους Οινιάδες δεν βρέθηκε κανένας σκύφος με κατακόρυφο βλαστό αμπέλου. Το θέμα αποτελεί επινόηση του εργαστηρίου των Ωραιών Μεδουσών και εν συνεχεία υιοθετήθηκε από το εργαστήριο του Μονογράμματος. Ανδρεΐδου 1998, 198.

⁹⁷⁰ Από τα υπόλοιπα εργαστήρια ανάγλυφης κεραμικής του ελληνιστικού κόσμου τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από την Ηλεία (20 σκύφοι), τα αργεία (10 σκύφοι από το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα όπου συνδυάζεται με περιστέρια), τα περγαμηνά (12 σκύφοι) και τα αττικά εργαστήρια (3), την Πέλλα (4), την Ταρσό (4) και τη Σπάρτη (2). Ανδρεΐδου 1998, 453. Βλ. επίσης Προσκυνητοπούλου 1997, 136, αρ. κατ. 10 και 279 (εδώ η άμπελος απαντάται άλλοτε απλή, άλλοτε συνδυασμένη με πτηνά).

⁹⁷¹ Από το εργαστήριο αυτό προέρχονται τα καλύτερα από αισθητική άποψη παραδείγματα. Είναι χαρακτηριστικό πως, ενώ σε όλα τα υπόλοιπα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου ο βλαστός πολύ συχνά χαράσσεται με ελεύθερο χέρι στη μήτρα (με κατώτερο πολλές φορές ποιοτικά αποτέλεσμα), στα εφesiaκά-ιωνικά, τόσο ο βλαστός, όσο και τα υπόλοιπα κοσμήματα αποτυπώνονται με κυλινδρική σφραγίδα στα τοιχώματα της μήτρας, με αποτέλεσμα άκρως συμμετρικό και ποιοτικά θαυμαστό. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 196 κ.εξ.

⁹⁷² Ανδρεΐδου 1998, 203. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I8). Πρβ. επίσης: Δανάλη 2004, 275. Το θέμα, εκτός από τα εργαστήρια αυτά απαντάται επίσης σε μια μόνο περίπτωση στο εργαστήριο του Απολλωνίου.

⁹⁷³ Βλ. Laumonier 1977, πίν. 35 (σειρά XV) και 40 (σειρά XVII). Κατά την Ανδρεΐδου (1998, 198) το θέμα αποτελεί επινόηση του εργαστηρίου των Ωραιών Μεδουσών και εν συνεχεία υιοθετήθηκε από το εργαστήριο του Μονογράμματος.

⁹⁷⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. II1).

⁹⁷⁵ Ανδρεΐδου 1998, 454. Δεδομένου πως σπάνια στους εφesiaκούς-ιωνικούς σκύφους οι οριζόντιοι βλαστοί αμπέλου καταλαμβάνουν τη ζώνη του κάλυκα και του χείλους, πιθανότατα έχουμε να κάνουμε με το

εργαστήρια είναι αρκετά δύσκολη. Από αυτά, μόνο το θραύσμα **I16**, μπορεί να αποδοθεί με αρκετή βεβαιότητα στο εργαστήριο του Μονογράμματος (σειρά XVII), κυρίως εξαιτίας του χαρακτηριστικού, καλοσχηματισμένου και πεπλατυσμένου ιωνικού κυματίου που κοσμεί τη ζώνη του χείλους του.

Στον σκύφο **I17**, διακρίνονται στο σώμα δυο -χαραγμένοι στη μήτρα με το χέρι- ελικοειδείς γραμμικοί αντωποί βλαστοί, από τους οποίους εκφύεται στήλη σχηματισμένη από ανάγλυφες στιγμές (όμοια με του I24, **EIK. 121.34**). Οι όρθιες δεξιόστροφες σπείρες στο χείλος του είναι σπάνιες και απαντώνται μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος και Τεμνόμενου ρόδακα. Αποδίδεται στο τελευταίο εργαστήριο, όπως και ο I24 που φέρει στο χείλος του σειρά πεντάφυλλων ροδακοειδών άνθεων (**EIK. 122.66**) που αποτελούν χαρακτηριστικό κόσμημα του εν λόγω εργαστηρίου (σειρά I).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. I18-I28)

Οι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι με σύνθετο φυτικό κάλυκα είναι έντεκα και διακρίνονται σε επτά ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: με φύλλα άκανθας και ρομβόσχημα φύλλα (**I18-I19**), φύλλα άκανθας, ρομβόσχημα φύλλα και μακριά πέταλα (**I20**), φύλλα άκανθας, φτέρης και όρθιο βλαστό (**I21**), φύλλα άκανθας, φτέρης (μέσα σε φύλλο λωτού) και μακριά πέταλα (**I22**), φύλλα φτέρης (μέσα σε φύλλα λωτού) (**I23-I24**), φύλλα λωτού και φτέρης (**I25-I26**) και τέλος, φύλλα λωτού και διάφορα άλλα κοσμήματα (**I27-I28**)⁹⁷⁶. Όσον αφορά στη διακόσμησή τους, παρατηρούμε πως πολύ συχνά έχουμε να κάνουμε με δύο⁹⁷⁷ ή ακόμη και τρία είδη φύλλων⁹⁷⁸ που εναλλάσσονται σε τριμερή σύνθεση, η οποία επαναλαμβάνεται σε σταυροειδή διάταξη στην περιφέρεια του σκύφου⁹⁷⁹.

Στον σκύφο **I19**, δυο φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με ένα ρομβόσχημο φύλλο⁹⁸⁰, ενώ ένας μικρός οκτάφυλλος ρόδακας πληροί τα διάκενα ανάμεσα από τα φύλλα (**EIK. 121.36**). Το διακοσμητικό αυτό σχήμα αυτό απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Ηραίου και Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος σκύφος προσγράφεται στο εργαστήριο του Αντιγραφέα, με βάση κυρίως τον πηλό του, συγκρινόμενος με τα ευρήματα από τη *taberna vinaria* της Δήλου⁹⁸¹. Ο **I20** βρίσκεται ακριβές παράλληλο μόνο στο εργαστήριο του Μενεμάχου (σειρά I). Οι άκανθες του (**EIK. 121.37**) αποδίδονται κάπως διαφορετικά απ' ότι στους σκύφους I3, I18-I19 και I21-I22 (πρβ. **EIK. 121.22**).

πρώτο ενδεχόμενο.

⁹⁷⁶ Τα φύλλα λωτού των αγγείων H25, H26 και H27 έχουν αιχμηρή απόληξη, όπως τα *nymphaea caerulea*.

⁹⁷⁷ Για παράδειγμα δύο άκανθες με διπλωμένες κορυφές που περιβάλλουν ένα ρομβόσχημο (I18-I19).

⁹⁷⁸ Για παράδειγμα δύο άκανθες με διπλωμένες κορυφές που περιβάλλουν ένα ρομβόσχημο και ένα μακρυπέταλο φύλλο (I20) ή ένα μακρυπέταλο φύλλο και ένα φύλλο λωτού (I22). Και στις δυο περιπτώσεις οι διπλωμένες κορυφές διπλώνονται προς το μεσαίο φύλλο.

⁹⁷⁹ Σε υστερότερα παραδείγματα η σταυροειδής αυτή διάταξη γίνεται μόνον με δύο ειδών φύλλα, τα οποία απλώς εναλλάσσονται χωρίς να δημιουργούν συγχρόνως την τριμερή σύνθεση.

⁹⁸⁰ Τα ρομβόσχημα φύλλα αποτελούν προσφιλές κόσμημα διακόσμησης κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος και Αντιγραφέα. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I18). Στην Έφεσο έχουν βρεθεί και μήτρες με ρομβόσχημα φύλλα: Veters 1981, 141-142, πίν. 6-7 (Έφεσος, ανάγλυφοι σκύφοι και μήτρες).

⁹⁸¹ Προσωπική παρατήρηση στο Μουσείο της Δήλου. Βλ. και Χατζηδάκης 1997, 291-307.

Στην περίπτωση του σκύφου **I21 (ΕΙΚ. 121.23)**, οι δυο άκανθες με διπλωμένη κορυφή περιβάλλουν ένα φύλλο φτέρης⁹⁸², το οποίο διακοσμείται εκατέρωθεν από όρθιους ελικοειδείς βλαστούς (**ΕΙΚ. 121.24**). Παρόμοιους βλαστούς χρησιμοποιούν τα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια των ΝΙ, Τεφρών αγγείων, Κωμικού με τη βακτηρία, Μονογράμματος, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα και Απολλωνίου⁹⁸³, αλλά και τα περγαμηνά εργαστήρια⁹⁸⁴. Ακριβές παράλληλο για το συγκεκριμένο βλαστό (ενδεχομένως προερχόμενο και από την ίδια σφραγίδα⁹⁸⁵) απαντάται σε αγγεία του εργαστηρίου του ΝΙ (σειρά IV).

Ακριβή τυπολογικά παράλληλα για τη σύνθεση της διακόσμησής του **I22** δεν βρέθηκαν, όμως το ιδιόμορφο φύλλο λωτού (το οποίο περικλείει φύλλο φτέρης με κοκκιδωτή κεντρική νεύρωση) στο σώμα του (**ΕΙΚ. 121.31**)⁹⁸⁶, απαντάται μόνο στη σειρά II του εργαστηρίου του Μενεμάχου.

Η προέλευση του διακοσμητικού θέματος των φύλλων λωτού θεωρείται ανατολική⁹⁸⁷, ενώ είναι αρκετά προσφιλές στους εφesiaκούς-ιονικούς σκύφους⁹⁸⁸. Οι σκύφοι **I25** και **I26** προέρχονται πιθανώς από την ίδια μήτρα⁹⁸⁹ και αποδίδονται στο εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία (σειρά I), επειδή, τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς τη διακόσμηση του σώματος, βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα στο συγκεκριμένο εργαστήριο, αλλά και εξαιτίας της μορφής του κοσμήματος i (στη διακοσμητική ζώνη του χείλους). Το τελευταίο, ως μεμονωμένο διακοσμητικό κόσμημα της ζώνης του χείλους, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο ταύτισης του εν λόγω εργαστηρίου⁹⁹⁰.

Ο σκύφος **I27**, κοσμείται με έναν τελείως πρωτότυπο συνδυασμό κοσμημάτων στο σώμα του (που επαναλαμβάνεται τέσσερις ή πέντε φορές): ένα φύλλο λωτού με έξεργο εσωτερικό (**ΕΙΚ. 121.27**), ένας κατακόρυφος ελικοειδής βλαστός που απολήγει σε πλούσιο άνθος που έχει τη μορφή ανθεμίου (**ΕΙΚ. 121.28**) και ένα «δεμένο» στην κορυφή του πολύπλοκο λογχόσχημο φύλλο με δαντελωτές παρυφές (**ΕΙΚ. 121.29**). Από αυτά τα κοσμήματα, το πρώτο βρίσκεται παράλληλα στα εργαστήρια των Μονογράμματος και Ωραίων Μεδουσών, το δεύτερο σε αρκετά εργαστήρια (Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία, Απολλωνίου και CI) και το τρίτο στο εργαστήριο των Τεφρών

⁹⁸² Τα ψηλά φύλλα φτέρης ως μεμονωμένα κοσμήματα (αλλά και εναλλασσόμενα με άλλα), είναι ιδιαίτερα συνηθισμένα στο εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I26).

⁹⁸³ Laumonier 1977, βλ. αντίστοιχα τους πίν. 15, 24, 27, 33, 48 και 127.

⁹⁸⁴ Δανάλη 2004, 277, υποσημ. 152.

⁹⁸⁵ Στο εργαστήριο του ΝΙ ο βλαστός αυτός απαντάται όμως σε οριζόντια διάταξη- στη δεύτερη διακοσμητική ζώνη του χείλους. Βλ. Laumonier 1977, 78, αρ. 3, πίν. 17 (εργαστήριο του ΝΙ, σειρά IV). Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης σκύφους (με ελισσόμενες άκανθες που πλαισιώνουν μακριά φύλλα λωτού που περιβάλλονται από παρόμοιους βλαστούς) βρίσκουμε στα εργαστήρια του ΝΙ, του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα και του Απολλωνίου. Βλ. αντίστοιχα Laumonier 1977, πίν. 15 (αρ. 412+8111, 363), 48 (αρ. 1241) και 127 (αρ. 3124).

⁹⁸⁶ Παρόμοιο ιδιόμορφο λογχόσχημο φύλλο βρίσκουμε και στον σκύφο αρ. κατ. I23.

⁹⁸⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130 και σημ. 123.

⁹⁸⁸ Για τη χρήση του συγκεκριμένου κοσμήματος στα λοιπά εργαστήρια βλ. σχόλια στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο των ηλειακών σκύφων.

⁹⁸⁹ Λέμε πιθανώς επειδή οι δυο αυτοί σκύφοι έχουν σχετικά διαφορετική απόληξη και κλίση χείλους, αλλά και μια μικρή διαφορά στο μέγεθός τους. Ωστόσο, αναμφίβολα προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο και έχουν κατασκευαστεί, με τη βοήθεια των ίδιων σφραγίδων.

⁹⁹⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I25).

αγγείων. Πρωτότυπος είναι και ο γραμμικά αποδοσμένος οκταπέταλος ρόδακας στο μέταλλο της βάσης του, ο οποίος θυμίζει τους ρόδακες του εργαστηρίου του Μονογράμματος⁹⁹¹. Είναι επομένως λογικό να υποθέσουμε πως το συγκεκριμένο αγγείο μόνον από το εργαστήριο του Αντιγραφέα μπορεί να προέρχεται. Ωστόσο, δεν αποκλείεται να αποτελεί και προϊόν περγαμηνού ή άλλου Μικρασιατικού εργαστηρίου.

B. Οι σκύφοι με επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. I29-I78, τύποι 1-12 στην ΕΙΚ. 120 και κοσμήματα αρ. 1-10 στην ΕΙΚ. 121)⁹⁹²

Όλοι οι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι των Ονιαδών με επάλληλα κοσμήματα φέρουν φολίδες φυλλαρίων (στην πραγματικότητα κορυφές φύλλων) που καλύπτουν ολόκληρο το σώμα τους, ένα διακοσμητικό σχήμα το οποίο είναι ιδιαίτερα προσφιλές σε όλα σχεδόν τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Τα φύλλα αποδίδονται επίπεδα και η ποικιλία του οφείλεται στους διάφορους τύπους τους: Οι περισσότεροι σκύφοι είναι διακοσμημένοι με **μικρά φύλλα λωτού** (26 σκύφοι, αρ. κατ. **I29-I52 και I77-78**), ελάχιστοι με **μικρά φύλλα φτέρης** (9 σκύφοι, αρ. κατ. **I53-I61**) και σχετικά λίγοι με **μικρά φύλλα φτέρης που περικλείονται από μικρό φύλλο λωτού** (15 σκύφοι, αρ. κατ. **I62-I76**), με οξυκόρυφες, σχεδόν οξυκόρυφες ή στρογγυλευμένες απολήξεις.

Ο Laumonier σημειώνει πως επειδή πρόκειται για ένα κόσμημα το οποίο είναι δύσκολο να αποδοθεί σε συγκεκριμένα εργαστήρια, σε αυτή την περίπτωση οι άλλες διακοσμητικές ζώνες του σκύφου (του χείλους, του σώματος ή της βάσης) μπορούν να βοηθήσουν⁹⁹³, όπως και το σχήμα του αγγείου. Επομένως, η τυπολογική διάκριση των φυλλαρίων που επιχειρήθηκε (βλ. την **ΕΙΚ. 120**) είχε ως σκοπό αφενός να αναδείξει την πολυμορφία τους και αφετέρου να βοηθήσει στην ομαδοποίηση και στο σύντομο σχολιασμό των αγγείων, και όχι στην απόδοσή τους σε συγκεκριμένα εργαστήρια. Η τελευταία στηρίζεται στο σύνολο της διακόσμησης τους.

I. Μικρά οξυκόρυφα φύλλα λωτού (αρ. κατ. I29-I52 και I77-78, βλ. τους τύπους 1-4 και 10-12 στην ΕΙΚ. 120).

Οι σκύφοι **I29-I31** φέρουν στο σώμα τους καλοσχηματισμένα φυλλάρια, ενώ στους **I32-I34**⁹⁹⁴, είναι φθαρμένα ή κακοτυπωμένα λόγω της μεγάλης χρήσης της μήτρας. Ο σκύφος **I35**, φέρει στο χείλος μαϊάνδρο, ο οποίος μέσα στα ορθογώνια πλαίσια του δεν φέρει χιαστή, αλλά στιγμωτή διακόσμηση (βλ. **ΕΙΚ. 122.78**)⁹⁹⁵. Ο συνδυασμός του συγκεκριμένου τύπου μαϊάνδρου με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα, απαντάται μόνο στα εργαστήρια του Ηραίου και στη σειρά

⁹⁹¹ Βλ. παραπάνω το υποκεφάλαιο «Οι σκύφοι με υπογραφές».

⁹⁹² Για το συγκεκριμένο διακοσμητικό σχήμα βλ. τα σχόλια στο ομώνυμο κεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

⁹⁹³ Laumonier 1977, 187.

⁹⁹⁴ Για το σχολιασμό του σκύφου I34 (εργαστήριο του Ηραίου) βλ. παραπάνω το υποκεφάλαιο «Χαρακτηριστικά σύμβολα των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων».

⁹⁹⁵ Το χαρακτηριστικό αυτό κόσμημα το βρίσκουμε και σε άλλους τρεις σκύφους (αρ. κατ. I43, I46 και I50), οι οποίοι κοσμούνται στο σώμα επίσης με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση.

IV από τις Dix séries⁹⁹⁶. Τον ίδιο ακριβώς μαϊάνδρο (δηλαδή από την ίδια σφραγίδα) φέρει στο χείλος του και ο σκύφος **I43**, ο οποίος κοσμείται στο σώμα του με φυλλάρια όμοια με του **I46** (πιθανότατα από την ίδια σφραγίδα). Ο λεπτός αστράγαλος που φέρει στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του ο **I36**, συνδυασμένος με φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα, απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου και Αθήναιου. Ο σκύφος **I48**, βρίσκει ακριβή παράλληλα στο εργαστήριο του Ηραίου⁹⁹⁷. «Παχύς» αστράγαλος, όμοιος με του **I41**⁹⁹⁸, σε συνδυασμό με τετράφυλλα άνθη⁹⁹⁹ απαντάται μόνο στα εργαστήρια του Αντιγραφέως και του CI¹⁰⁰⁰. Εξαιτίας της ίδιας σφραγίδας (η οποία έχει χρησιμοποιηθεί για την δημιουργία των φύλλων), στην ίδια ομάδα εντάσσεται και ο **I42**. Τα φυλλάρια του **I52** (τύπος 12 στην **EIK. 120** και **EIK. 121.10**), συγκρίνονται εύκολα με σχεδόν όμοια σε σκύφους του εργαστηρίου του Μονογράμματος, αλλά και σε δυο μήτρες του που βρέθηκαν στην Έφεσο.

II. Μικρά φύλλα φτέρης (αρ. κατ. I53-I61, βλ. τον τύπο 5 στην EIK. 120)

Τα κοσμήματα των σκύφων **I53** και **I54** έχουν σίγουρα κατασκευαστεί με τη βοήθεια των ίδιων σφραγίδων, αλλά όχι της ίδιας μήτρας, αφού το σχήμα τους είναι αρκετά διαφορετικό¹⁰⁰¹. Ο **I56** βρίσκει ακριβές παράλληλο σε έναν αέριο σκύφο από την Έφεσο, ο οποίος αποδίδεται όμως με επιφύλαξη από τον Günay Tuluk στο εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁰⁰². Ο σκύφος **I58** αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου -στο οποίο και βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα- από μικρές λεπτομέρειες στην απόδοση των ροδάκων στη ζώνη του χείλους και των φυλλαρίων του.

⁹⁹⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I35).

⁹⁹⁷ Ο συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος (ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια και κανονικός αστράγαλος) απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Ηραίου, με διαφορετική όμως διακόσμηση στο σώμα. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I48).

⁹⁹⁸ Ο «παχύς» αστράγαλος του I41 αποτελεί γνωστό κόσμημα από τα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος, Διπλών κανόνων, Ηραίου, CI, Αθήναιου, Cinq series, Trois séries και Six series Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I51).

⁹⁹⁹ Τετράφυλλα άνθη στη διακοσμητική ζώνη του χείλους βρίσκουμε μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Διπλών κανόνων, Αντιγραφέα, CI και Τεμνόμενου ρόδακα. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I41).

¹⁰⁰⁰ Ωστόσο ο συνδυασμός -στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους- απλών ροδάκων πάνω και αστράγαλου κάτω και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα, απαντάται σε περισσότερα εργαστήρια (Φίλωνα, Ηραίου, Αντιγραφέα και CI). Βλ. Laumonier 1977, 247-258, αρ. 8642, 5001+5645, πίν. 57 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 5298, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 5319, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5383, 5583, 8771, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 8784, 5279, πίν. 66, σελ. 290-299, αρ. 8788-8946, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 334-339, αρ. 5226, πίν. 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 345-352, αρ. 5764, πίν. 83 (εργαστήριο του CI).

¹⁰⁰¹ Ο συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος (ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με ροπαλοειδή κοσμήματα και οριζόντια σπείρα) και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου, NI και Ηραίου (βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο, στον αρ. κατ. I53), ωστόσο οι δυο αυτοί σκύφοι είναι αδύνατο να προσγραφούν σε κάποια από τα αναφερόμενα εργαστήρια.

¹⁰⁰² Επιπλέον, οι ενάλληλες αγκύλες ως γνωστόν είναι πολύ προσφιλείς στο συγκεκριμένο εργαστήριο.

III. Μικρά φύλλα φτέρης που περικλείονται από μικρό φύλλο λωτού (εν είδη περιγράμματος), με οξυκόρυφες, σχεδόν οξυκόρυφες ή στρογγυλεμένες απολήξεις (αρ. κατ. I62-I76, βλ. τους τύπους 6-9 στην ΕΙΚ. 120).

Τα φύλλα του τύπου 6 (αρ. κατ. I63-I68) απαντώνται μόνο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια των Μονογράμματος, Μενεμάχου και Αντιγραφέα¹⁰⁰³. Αυτά των σκύφων I63 και I64, αποτελούν τα πιο ευδιάκριτα παραδείγματα του τύπου και πιθανώς τα φύλλα τους να προέρχονται και από την ίδια σφραγίδα. Αποδίδονται με μικρή επιφύλαξη στο εργαστήριο του Μονογράμματος εξαιτίας κυρίως της διακόσμησης του χείλους τους¹⁰⁰⁴, αλλά και του χρώματος, της υφής και της ποιότητας του επιχρίσμάτος τους. Παρόμοια με του τελευταίου και πολύ όμοια μεταξύ τους φύλλα (δεν προέρχονται όμως από την ίδια σφραγίδα¹⁰⁰⁵) έχουμε και στους σκύφους I65 και I66, οι οποίοι φέρουν και ακριβώς όμοια διακόσμηση στη ζώνη του χείλους: επτάφυλλοι ρόδακες που εναλλάσσονται με κόσμημα i¹⁰⁰⁶, έναν συνδυασμό που απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁰⁰⁷. Οι σκύφοι I67 και I68, κοσμούνται επίσης με πολύ κοντινά στην απόδοσή τους φυλλάρια, αλλά με ανεπαίσθητα πιο αποστρογγυλεμένη απόληξη. Αν και είναι αρκετά κακοτυπωμένα, εξαιτίας προφανώς της μεγάλης χρήσης της μήτρας, για τη δημιουργία τους ίσως να έχει χρησιμοποιηθεί η ίδια σφραγίδα. Ο συνδυασμός κανονικού σε πάχος αστραγάλου και φυλλοφολιδωτής διακόσμησης στο σώμα, που βλέπουμε στον I68, είναι γνωστός από το εργαστήριο του NI, ωστόσο, το ασυνήθιστα πεπλατυσμένο ιωνικό κυμάτιο στη ζώνη του χείλους του (ΕΙΚ. 122.58), απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο σκύφος I62 (τύπος 7 στην ΕΙΚ. 120). Αν και τα οξυκόρυφα φύλλα του δεν είναι επάλληλα, αλλά διατάσσονται σε συμμετρικές αποστάσεις μεταξύ τους, ωστόσο είναι παρόμοια με αυτά του τύπου 5. Το περίγραμμά τους έχει έντονα τριγωνική διαμόρφωση. Ακριβή παράλληλα αυτών βρίσκουμε μόνο στο εργαστήριο του NI¹⁰⁰⁸, αλλά και σε μια μήτρα που βρέθηκε στην Έφεσο. Τέλος, τα φύλλα των τύπων 8¹⁰⁰⁹ και 9¹⁰¹⁰ (αρ. κατ. I69-I71 και I72-I76 αντίστοιχα, ΕΙΚ. 120) δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένα στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁰¹¹. Ο σκύφος I69,

¹⁰⁰³ Προσωπική παρατήρηση (από την επιτόπια συγκριτική μελέτη στις αποθήκες του Μουσείου της Δήλου).

¹⁰⁰⁴ Ο I63 φέρει στο χείλος διακόσμηση με μαιάνδρο, ενώ ο I64 οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια, ένα κόσμημα το οποίο συνδυασμένο με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα, απαντάται μόνο στα εργαστήρια του Μονογράμματος και του Ηραίου. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I64).

¹⁰⁰⁵ Παρατηρούνται σημαντικές μικροδιαφορές στην απόδοση των οκτάφυλλων ροδάκων και του κόσμημα i.

¹⁰⁰⁶ Το κόσμημα i είναι σχηματοποιημένες λόγχες κυματίου (δηλαδή επιτηδευμένες λόγχες).

¹⁰⁰⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I65).

¹⁰⁰⁸ Παρόμοια απαντώνται στα εργαστήρια των Διπλών κανόνων, Ηραίου και Αντιγραφέα. Οι όρθιες δεξιόστροφες σπείρες στη ζώνη του χείλους, απαντώνται περισσότερο στο εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα και λιγότερο στο εργαστήριο του Μονογράμματος.

¹⁰⁰⁹ Τα φυλλάρια του τύπου 8 απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των NI, Μονογράμματος, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Φίλωνα, Ηραίου και στη σειρά VI από τις Six series, αλλά και σε μια μήτρα που βρέθηκε στην Έφεσο. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I69).

¹⁰¹⁰ Τα φυλλάρια του τύπου 9 απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών και του Μονογράμματος. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I72).

¹⁰¹¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I69). Βλ. επίσης Δανάλη 2004, 272-274. Οι

προέρχεται από το εργαστήριο του Ηραίου, δεδομένου ότι οκτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος συνδυασμένοι με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα¹⁰¹² απαντώνται μόνο στο συγκεκριμένο εργαστήριο. Το ρομβόσχημο στιγμωτό κόσμημα στη διακοσμητική ζώνη του **I73**, βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στο εργαστήριο του Μενεμάχου. Μάλιστα αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο ταύτισης του συγκεκριμένου εργαστηρίου, αφού μόνο σε αυτό απαντάται¹⁰¹³.

Συγκεντρωτικά, θα λέγαμε πως για τη διακόσμηση του σώματος των φυλλοφολιδωτών εφεσιακών-ιωνικών σκύφων που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Ονιαδών έχουν χρησιμοποιηθεί συνολικά δώδεκα σφραγίσματα (βλ. τους τύπους 1-12 στο **ΕΙΚ. 120**).

Γ. Οι σκύφοι με τα μακριά πέταλα (αρ. κατ. αρ. κατ. I86-I93, κοσμήματα 11-14 στην ΕΙΚ. 121)¹⁰¹⁴

Τη δεύτερη σε συχνότητα εμφάνισης κατηγορία διακόσμησης στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους των Ονιαδών αποτελούν τα μακριά πέταλα¹⁰¹⁵. Το διακοσμητικό αυτό θέμα, είναι ευρύτατα διαδεδομένο και γνωστό, εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά¹⁰¹⁶, σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια της Μεσογείου που παρήγαγαν σκύφους μετά το 150 π.Χ. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως το μοναδικό όστρακο από ανάγλυφο σκύφο που έχει δημοσιευτεί από την ανασκαφή στην αγορά της πόλης των Ονιαδών¹⁰¹⁷ ανήκει επίσης σ' αυτήν την κατηγορία διακόσμησης. Οι μήτρες που παρήγαγαν τους σκύφους I86-I93 κατασκευάστηκαν με τη βοήθεια σφραγίδων. Όλοι οι σκύφοι φέρουν επίπεδα πέταλα, με εξαίρεση αυτά των I86 και της λαγύνου (;) I124, τα οποία είναι λίγο-αρκετά έξεργα. Στον σκύφο **I86** τα μακριά πέταλα είναι συνεχόμενα και κοσμούν ως μεμονωμένα κοσμήματα το σώμα του (**ΕΙΚ. 121.12**)¹⁰¹⁸. Εξαιτίας του ρόδακα στο μέταλλο της βάσης του (πρβ. το σκύφο I18, **ΕΙΚ. 123.87**), ίσως να σχετίζεται με το εργαστήριο του Μενεμάχου.

Σε τρεις σκύφους (**I87-I88**) τα μακριά πέταλα είναι αυτοτελή (εκτυπωμένα σε σχετικά αραιά μεταξύ τους διαστήματα, **ΕΙΚ. 121.11**), απλά (αποδίδεται μόνον το περίγραμμα τους), με καμπύλο πέρας και κοσμούν, με εξαίρεση μόνο τον I89, ως μεμονωμένα κοσμήματα ολόκληρο το σώμα του αγγείου. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και το μοναδικό εφεσιακό-ιωνικό αγγείο άλλου σχήματος, η λάγυνος (;) **I124**. Σε τέσσερις σκύφους (**I90-I93**) τα αυτοτελή μακριά πέταλα χωρίζονται μεταξύ τους με στήλες ανάγλυφων στιγμών (**ΕΙΚ. 121.13**). Η συγκεκριμένη διακόσμηση είναι χαρακτηριστική σε

εισηγμένοι ανατολικο-ιωνικοί σκύφοι με όμοια φυλλάκια που βρέθηκαν στη Πύλο αποδόθηκαν από τη Δανάλη ομοίως στα εργαστήρια των Ηραίου και Μενεμάχου.

¹⁰¹² Για όμοιο συνδυασμό πρβ. και τον σκύφο αρ. κατ. I58.

¹⁰¹³ Επιπλέον, ο σκύφος αυτός προέρχεται ίσως από την ίδια μήτρα με τον I75, ο οποίος φέρει στη βάση του την υπογραφή του εν λόγω εργαστηρίου.

¹⁰¹⁴ Για το συγκεκριμένο διακοσμητικό σχήμα βλ. τα σχόλια στο ομώνυμο κεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹⁰¹⁵ Η συγκεκριμένη διακόσμηση εμφανίζεται σε οκτώ σκύφους (ποσοστό 8% επί της ποσότητας των εφεσιακών-ιωνικών ανάγλυφων σκύφων των νεώσοικων).

¹⁰¹⁶ Και μάλιστα απαντάται σε όλα σχεδόν τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια Βλ. τυπολογικά παράλληλα (ενδεικτικά) στον κατάλογο (αρ. κατ. I87).

¹⁰¹⁷ Σερμπέτη 2001, 143, πίν. 37, Π 909 (από το χώρο του Ηρώου, χωρίς χρονολόγηση).

¹⁰¹⁸ Όμοιας μορφής ανάγλυφα πέταλα απαντώνται σε όλα σχεδόν τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. τυπολογικά παράλληλα (ενδεικτικά) στον κατάλογο (αρ. κατ. I86).

πάρα πολλά εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁰¹⁹. Οι απολήξεις των πετάλων σε ορισμένα θραύσματα είναι άγνωστες, δεδομένης της αποσπασματικής διατήρησής τους¹⁰²⁰. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν τα αρκετά έξεργα πέταλα των I93 και I124 που ποικίλλονται με εξωτερικό περίγραμμα. Η μορφή τους ωστόσο δεν είναι σπάνια¹⁰²¹.

Από αυτά τα αγγεία, μόνο δυο αποδίδονται με ασφάλεια σε συγκεκριμένα εργαστήρια: ο I91, με την υπογραφή του Διονυσίου στη βάση του και ο I89, στον οποίο τα μακριά πέταλα εναλλάσσονται πιθανώς με φύλλα άκανθας με σπασμένη κορυφή. Αν και παρόμοιοι συνδυασμοί απαντώνται στο εργαστήριο του Αντιγραφέα, ακριβές παράλληλο απαντάμε στο εργαστήριο του Μενεμάχου (σειρά I), στο οποίο και προσγράφεται το συγκεκριμένο αγγείο¹⁰²².

Δ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων καρπών (αρ. κατ. I79-I82, κοσμήματα 38-39 στην ΕΙΚ. 121)

Τέσσερις εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι φέρουν ως διακόσμηση σώματος πλαστικές αποφύσεις (ένα ποσοστό 4% επί της ποσότητας των εισηγμένων εφεσιακών-ιωνικών ανάγλυφων σκύφων των νεώσοικων). Συχνά στη βιβλιογραφία διαχωρίζονται σε αυτές που έχουν μορφή κουκουναριού, στις «πυραμιδόσχημες ή ρομβοειδείς» και στις «σταυρόσχημες» πλαστικές αποφύσεις ή κώνους, επειδή θεωρείται ότι έχει σημασία για τη χρονολόγησή τους.

Οι σκύφοι που φέρουν **πλαστικές αποφύσεις με μορφή κουκουναριού (σφαιρική ή οβάλ κάτοψη)**¹⁰²³ θεωρούνται γενικά προτιμότεροι και χρονολογούνται σε ορισμένες περιπτώσεις ήδη από το 225 π.Χ., ενώ δεν κατεβαίνουν χρονολογικά κάτω από το 200 π.Χ.

Οι σκύφοι με «πυραμιδόσχημες-ρομβοειδείς» αποφύσεις (**τετραγωνική κάτοψη**), εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁰²⁴, την Έφεσο και τη Λάβρανδα, απαντώνται επίσης στην αθηναϊκή αγορά, τη Κόρινθο, το Άργος, την Ήλιδα, τη Σπάρτη, τους Λουσούς Αρκαδίας, την Ελεύθερα Κρήτης, το Άργος και την Κασσώπη (μήτρες)¹⁰²⁵. Τοποθετούνται χρονολογικά κυρίως στο

¹⁰¹⁹ Όπως των Μενεμάχου, Μονογράμματος, ΝΙ, Κωμικού με τη βακτηρία, Αθήναιου, Διπλών Κανόνων, Φίλωνα, Ηραίου και Αντιγραφέως. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I90). Βλ. επίσης Δανάλη 2004, 274.

¹⁰²⁰ Για τη διακόσμηση του σώματος των εισηγμένων εφεσιακών-ιωνικών σκύφων των Οινιαδών με μακριά πέταλα χρησιμοποιήθηκαν τέσσερα σφραγίσματα (βλ. τα κοσμήματα αρ. 11-14 στην ΕΙΚ. 121).

¹⁰²¹ Βλ. Rogl 2008, 155 (τα τυπολογικά παράλληλα που αναφέρονται στον κρατήρα αγνώστου εργαστηρίου αρ. 352 που βρέθηκε στους Λουσούς): Απαντώνται, εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, στη Γόρτυνα, Κόρινθο, Λήμνο, Πέργαμο, Κύμη, Πύλο, Άργος, Βεργίνα, αλλά και στους ομηρικούς σκύφους.

¹⁰²² Στην απόδοση αυτή συνηγορεί και το σχήμα του αγγείου, αλλά και η ποιότητα του επιχρίσματος του. Ωστόσο, ο συνδυασμός των τριών διακοσμητικών ζωνών στο χείλος του συγκεκριμένου αγγείου (λέσβιο κυμάτιο, ιωνικό κυμάτιο και οριζόντιες σπείρες) είναι μοναδικός για τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (χωρίς κανένα τυπολογικό παράλληλο), αλλά θυμίζει τους πλούσιους συνδυασμούς ζωνών του εργαστηρίου του Μονογράμματος.

¹⁰²³ Στην αθηναϊκή Αγορά οι σκύφοι με αποφύσεις με μορφή κουκουναριού (rhombus nodules) χρονολογούνται από το 225-200 π.Χ., ενώ στην Κόρινθο στα 200 π.Χ. Βλ. Agora XXII, 16, 45-46, αρ.1-12, πίν.1-2, 73 (αθηναϊκή Αγορά). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 1-3, πίν. VIII (Αθήνα, Κεραμεικός). Corinth VII, iii, 157-158, αρ. 783-785, πίν. 65 (Κόρινθος). Βλ. επίσης Παππά 1996, 263-264, αρ. 660, πίν. 160 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος).

¹⁰²⁴ Στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια οι πυραμιδόσχημες αποφύσεις απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία, Μονογράμματος, Γεωμετρικής διακόσμησης, CI, Γοργία και Διονυσίου.

¹⁰²⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I81).

α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.¹⁰²⁶. Τέτοιες αποφύσεις φέρουν τα θραύσματα **I81 και I82**¹⁰²⁷ (**ΕΙΚ. 121.39**), τα οποία δεν είναι δυνατό εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησής τους να αποδώσουμε σε συγκεκριμένο εργαστήριο.

Τέλος, οι σκύφοι με τις «σταυρόσχημες» πλαστικές αποφύσεις (**ΕΙΚ. 121.38**), όπως των σκύφων **I79 και I80**, απαντώνται εκτός από την Κύμη, τη Βόρεια Ρωσία και τις Σάρδεις, στην αθηναϊκή αγορά, τη Κόρινθο, την Ήλιδα, τους Λουσούς και σε άλλα επαρχιακά εργαστήρια. Χρονολογούνται συνήθως μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. Στα εφesiaκά-ιωνικά, απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια του Μονογράμματος και του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα¹⁰²⁸, ενώ έχουν δημοσιευτεί και δυο μήτρες από την Έφεσο με το ίδιο κόσμημα, οι οποίες αποδίδονται στα εργαστήρια του Μονογράμματος και της Γεωμετρικής Διακόσμησης (:)¹⁰²⁹. Κατά τη Rogl, το εργαστήριο του Μονογράμματος αγαπούσε ιδιαίτερα τις «σταυρόσχημες» με τις αιχμηρές ακμές αποφύσεις¹⁰³⁰. Στην Αιτωλοακαρνανία όμοιες αποφύσεις απαντάμε σε ένα σκύφο (Α.Μ.Θ. 275/Σ, **ΕΙΚ. 41.8**) και σε μια μήτρα (Α.Μ.Θ. 275/Μ, **ΕΙΚ. 45**) από τον Θέρμο.

Ε. Οι σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. I83-I85, ΕΙΚ. 121)

Τα γραμμικά διακοσμητικά θέματα, μπορούμε να τα κατατάξουμε σε τρεις κατηγορίες: το δικτυωτό κόσμημα, τους ενάλληλους ρόμβους και τα ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με στρόβιλο στο εσωτερικό τους¹⁰³¹.

Τα **πολύγωνα** σχηματισμένα από μονές ή διπλές γραμμές αποτελούν ένα πολύ προσφιλές κόσμημα και απαντάται σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφων σκύφων του ελληνιστικού κόσμου¹⁰³². Όσον αφορά στα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια αποτελούν συνηθισμένο κόσμημα κυρίως στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία, Απολλωνίου, Φίλωνα, Ηραίου και Αντιγραφέως. Στο μοναδικό παράδειγμα που έχουμε στη διάθεσή μας από τους Οινιάδες (**I83**), τα πολύγωνα ή πεντάγωνα είναι απλά, δηλαδή σχηματισμένα με μονή ανάγλυφη γραμμή (**ΕΙΚ. 121.40**) και ακόσμητα στο εσωτερικό τους¹⁰³³. Αν και το συγκεκριμένο αγγείο παρουσιάζει ομοιότητα ως προς το σχήμα του με τα εργαστήρια των Μενεμάχου και Μονογράμματος, επειδή σχεδόν όμοιο ως προς τη διακόσμηση τυπολογικό παράλληλο βρίσκουμε στο εργαστήριο του Μενεμάχου, το προσγράφω με μικρή επιφύλαξη στο συγκεκριμένο εργαστήριο (σειρά

¹⁰²⁶ Corinth VII, iii, 158. Προσκυνητοπούλου 1997, 145. Edwards 1981, 197. Σε ορισμένες κατηγορίες πήλινων αντικειμένων (για παράδειγμα στους λυχνοστάτες) η χρήση των ανάγλυφων κωνοφόρων καρπών διαρκεί μέχρι και τον 1^ο αι. μ.Χ. Βλ. Παππά 1996, 264, υποσημ. 3.

¹⁰²⁷ Στο μικρό θραύσμα αρ. κατ. I82, οι αποφύσεις είναι πια πολύ φθαρμένες.

¹⁰²⁸ Σπάνια στα εργαστήρια των Μενεμάχου και Ηραίου.

¹⁰²⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I79).

¹⁰³⁰ Rogl 2001, 102-103 και 110.

¹⁰³¹ Πολλοί μελετητές δεν εντάσσουν τα ομόκεντρα ημικύκλια στη γραμμική-γεωμετρική διακόσμηση, αλλά σε χωριστή κατηγορία. Βλ. για παράδειγμα Γραβάνη 1996, 202 κ. εξ.

¹⁰³² Βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

¹⁰³³ Το συγκεκριμένο κόσμημα διακόσμησης βρίσκεται τυπολογικά παράλληλα στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος, Κωμικού με τη βακτηρία, Απολλωνίου, Φίλωνα, Ηραίου και Αντιγραφέως. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I83).

VIII ή παράρτημα II).

Οι **ενάλληλοι ρόμβοι** ως διακόσμηση στο σώμα των σκύφων είναι σχετικά σπάνιοι, αφού απαντώνται μόνο στα εργαστήρια των ΝΙ, Ηραίου, Μονογράμματος και Διπλών Κανόνων¹⁰³⁴. Ο σκύφος **I85**, εντάσσεται στην παραγωγή του εργαστηρίου του Ηραίου (σειρά VII), στο οποίο και βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο.

Μικρή σε συχνότητα εμφάνισης κατηγορία διακόσμησης στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες είναι η διακόσμηση με **ομόκεντρα ημικόκλια** (‘μακεδονική ασπίδα’) με **στρόβιλο στο εσωτερικό τους**, αν και στη δημοσίευση από τη Δήλο εμφανίζεται πολύ-ιδιαίτερα προσφιλής¹⁰³⁵ (όπως και σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια της Μεσογείου¹⁰³⁶). Ο σκύφος **I84** μαζί με τα ομόκεντρα ημικόκλια (‘μακεδονική ασπίδα’) και τον πεντασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους, φέρει στο σώμα του επιπλέον ένα οκτάκτινο άστρο, ένα κόσμημα που χρησιμοποιούν τα εργαστήρια της Γεωμετρικής διακόσμησης και του Μονογράμματος.

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. I94-I104, κοσμήματα 43-49, 51, 53-54 στην ΕΙΚ. 121).

Οι σκύφοι με μορφές εμφανίστηκαν στην Αθήνα και την Κόρινθο ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ. και εξακολούθησαν να παράγονται ως τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. περίπου¹⁰³⁷.

Στους σκύφους των Οινιαδών ελάχιστα είναι τα παραδείγματα με έμβια όντα. Όσον αφορά στις ανθρώπινες μορφές, σε τρεις περιπτώσεις έχουμε μυθολογικές συνθέσεις-σκηνές Αμαζονομαχίας (**I94, I95, I96**)¹⁰³⁸ και σε δυο ειδυλλιακές συνθέσεις/σκηνές με ερωτιδείς (**I97, I98**). Στην συγκεκριμένη κατηγορία συμπεριλαμβάνεται και ο σκύφος **I98**, αν και διακρίνεται μόνο το γυμνό άκρο πόδι ενός ερωτιδέα. Επίσης ο σκύφος **I104 (ΕΙΚ. 121.55)**, με την απεικόνιση του κανθάρου με τις υπερυψωμένες λαβές και τις αγκιστροειδείς γιρλάντες. Τα ζώα παρουσιάζονται ως κοσμήματα στη δεύτερη ζώνη στο σώμα του αγγείου, αμέσως μετά από αυτή του χείλους, εναλλασσόμενα με φυτικά κοσμήματα (**I100, I101**). Σε δυο περιπτώσεις εμφανίζονται στον κάλυκα του αγγείου (**I102, I103**), σε συνθέσεις τις οποίες (εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησης των συγκεκριμένων θραυσμάτων) δεν είναι δυνατό να γνωρίζουμε. Πρόκειται για πτηνά (**I100-I101**), γρύπες (**I102-I103**), λαγούς και σκύλους (**I99**).

¹⁰³⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I85).

¹⁰³⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I84). Το κόσμημα αυτό έχει βρεθεί επίσης στην Έφεσο (Ephesos IX, 67-74, αρ. D48, πίν. 85 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), τη Πριήνη (Zahn 1904, 404, αρ. 34), την Πέργαμο (Schäfer 1968, 117-118, αρ. MB 119 και MB 570, πίν. 51), την Ταρσό (βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 141) και την Λάβρανδα (Hellström 1965, 65, αρ. 152-154, πίν. 11).

¹⁰³⁶ Για το συγκεκριμένο διακοσμητικό σχήμα βλ. τα σχόλια στο ομώνυμο κεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹⁰³⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 160.

¹⁰³⁸ Οι παραστάσεις με πολεμικές σκηνές αποτελούν προσφιλέθιμα σε πολλά εργαστήρια. Βλ. σχόλια στο κεφάλαιο με τους ηλειακούς ανάγλυφους σκύφους.

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. I94-I98)

1. Μυθολογικές συνθέσεις-Σκηνές αμαζονομαχίας (αρ. κατ. I94-I96)

Και οι τρεις σκύφοι με τις σκηνές Αμαζονομαχίας (I94, I95, I96) προέρχονται από το εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁰³⁹. Πρόκειται για θέμα που γνώρισε ευρύτατη γεωγραφική εξάπλωση¹⁰⁴⁰. Το πρότυπο της παράστασης έχει αναζητηθεί στην γλυπτική του τέλους του 4^{ου} -3^{ου} αι. π.Χ., ενώ έχει συσχετιστεί και με τους πήλινους βωμίσκους-θυμιατήρια του Τάραντα¹⁰⁴¹.

Στον πρώτο σκύφο (I94, ΕΙΚ. 121.43), στην κύρια ζώνη του αγγείου, διακρίνονται δυο διαφορετικοί τύποι Αμαζόνων. Από το μικρό θραύσμα I95 (ΕΙΚ. 121.44) διακρίνονται μικρό μέρος της μορφής του Έλληνα με την κυκλική ασπίδα του στα αριστερά και στα δεξιά η ασπίδα μιας Αμαζόνας. Τέλος, στο σκύφο I96 (ΕΙΚ. 121.45) σώζεται μόνο η μορφή του Έλληνα με την κυκλική ασπίδα σε έντονη κίνηση.

2. Ειδυλλιακές συνθέσεις/Σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. I97-I98)

Από τους δυο σκύφους με τους ερωτιδείς, ο πρώτος (I97, ΕΙΚ. 121.46) κοσμείται με ηνιόχους Έρωτες σε σκηνή αρματοδρομίας¹⁰⁴², ένα πολύ προσφιλές διακοσμητικό θέμα της ελληνιστικής περιόδου¹⁰⁴³. Σκύφοι με όμοια διακόσμηση, εκτός από τη Δήλο και την Έφεσο (εργαστήρια Μονογράμματος, Μενεμάχου, Απολλωνίου και Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), έχουν βρεθεί σε πολλές θέσεις στη μεσογειακή λεκάνη, όπως στους Λουσούς, τα Άβδηρα, τις Πέτρες Φλώρινας, ακόμα και το Vulci. Ο συγκεκριμένος σκύφος εντάσσεται στη σειρά XIV του εργαστηρίου του Μονογράμματος, όχι μόνο επειδή στο συγκεκριμένο εργαστήριο βρίσκουμε ακριβές τυπολογικό παράλληλο, αλλά και από τις λεπτομέρειες στην απόδοση του μικρού Έρωτα.

Ο δεύτερος σκύφος (I98, ΕΙΚ. 121.47), όπου διακρίνεται στην πάνω διακοσμητική ζώνη το γυμνό πόδι ενός ερωτιδέα σε διασκελισμό προς τα αριστερά, προσγράφεται στο εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών, στο οποίο και βρίσκουμε το μοναδικό ακριβές τυπολογικό του παράλληλο.

¹⁰³⁹ Το θέμα, στους ανάγλυφους σκύφους από τη Δήλο, απαντάται επίσης στα εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών και του Αθήναιου. Παππά 1996, 222-223.

¹⁰⁴⁰ Βλ. Παππά 1996, 223 και υποσημ. 2-6 (όπου και όλη η σχετική βιβλιογραφία). Στους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος, Ηραίου και Τεφρών αγγείων. Βλ. Παππά 1996, 221, υποσημ. 1.

¹⁰⁴¹ Βλ. Παππά 1996, 222, υποσημ. 1-2.

¹⁰⁴² Το θέμα του Έρωτα (αλλά και της Νίκης) που οδηγεί συνωρίδα χρησιμοποιείται ευρύτατα τόσο για τη διακόσμηση ανάγλυφων σκύφων, όσο και λύχνων. Κατά τον Χατζηδάκη (1997, 300) δημιουργήθηκε στο εργαστήριο του Μενεμάχου και αργότερα αντιγράφηκε και από άλλα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Για το θέμα των Ερώτων στην ελληνιστική τέχνη γενικά βλ. τα σχόλια στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

¹⁰⁴³ Οι αρματοδρομίες με έρωτες-ηνιόχους είναι περισσότερο διαδεδομένες απ' όσο με Νίκες-ηνιόχους. Για Νίκη-ηνιόχο σε αρματοδρομία βλ.: Laumonier 1977, 165-169, αρ. 3151, 3136, 3133, 9349, 3143, 3127, 3134, 3135, πίν. 37 και 125 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 65, αρ. 3163, πίν. 14 και 118 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Χατζηδάκης 1997, 299-300, πίν. 220 δ και στ (Δήλος, δηλιακό εργαστήριο του Αντιγραφέως). Courby 1922, 382, εικ. 77.14 (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια). Günay-Tuluk 2001, σελ. 61, αρ. 2, πίν. 29, εικ. 2 (Έφεσος, εργαστήριο του Μονογράμματος). Rotroff – Oliver 2003, 153, αρ. 638, πίν. 111 (σκύφος από τις Σάρδεις). Agora XXII, σελ. 42, 89, αρ. 384, πίν. 67, 88 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Purpo 1995, 108, αρ. S2, εικ. 10 (σικελικός σκύφος). Παππά 1996, 248-250, αρ. 345, 352, 434-439, πίν. 94, 98, 116, 227 και 236 (Μινώα Αμοργού, αποδίδονται στο εργαστήριο του Μονογράμματος).

II. Σκηνή κωνηγιού (αρ. κατ. 199)

Στο σκύφο **199 (κόσμημα 48 στο ΕΙΚ. 121)** απεικονίζονται εναλλάξ σκύλοι και λαγοί να τρέχουν (σκηνή κωνηγιού). Ακριβή παράλληλα βρίσκουμε στο εργαστήριο του Μονογράμματος (σειρά VII)¹⁰⁴⁴.

III. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. 1100-1103)

Ο σκύφος **1100 (ΕΙΚ. 121.49-50)** με το στατικό πτηνό και το ανθέμιο βρίσκει ακριβές παράλληλο στο παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία. Πολύ παρόμοια πτηνά με του **1101** -τα οποία επίσης εναλλάσσονται με διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια¹⁰⁴⁵ (**ΕΙΚ. 121.51-52**)- απαντώνται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος, ενώ επίσης παρόμοια πτηνά - συνδυασμένα όμως με άλλα κοσμήματα- απαντώνται στα εργαστήρια της Μίλητου και του ΚΙΡΒΕΙ¹⁰⁴⁶. Ο σκύφος αυτός δεν αποκλείεται να προέρχεται από εργαστήριο της Μίλητου. Στην περίπτωση όμως που προέρχεται από το εργαστήριο του Μονογράμματος, το πτηνό θα πρέπει να θεωρηθεί νέο κόσμημα του συγκεκριμένου εργαστηρίου.

Οι **1102 και 1103 (ΕΙΚ. 121.53-54)**, κοσμούνται στον κάλυκά τους με μυθικά όντα (γρύπες). Ο πρώτος βρίσκει ακριβές παράλληλο στο εργαστήριο του Μενεμάχου (σειρά V), ενώ ο δεύτερος, εξαιτίας του τρόπου απόδοσης του όντος, πρέπει πιθανώς να ενταχθεί στη παραγωγή του παραρτήματος του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία.

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. 1104)

Ο μοναδικός σκύφος που απεικονίζει αντικείμενο είναι ο **1104 (ΕΙΚ. 121.55)**, ο οποίος αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου (σειρά VI) από τη μορφή του ελικωτού κρατήρα¹⁰⁴⁷ και των αγκιστροειδών γιρλάντων εκατέρωθεν του. Το μικρότερο μέγεθος των κοσμημάτων και το λιγότερο προσεγμένο σχέδιο του αγγείου συνηγορούν στη συγκεκριμένη απόδοση. Οι συνεχείς ζώνες με ελικωτούς κρατήρες που στηρίζουν φυτικές γιρλάντες αποτελεί τυποποιημένο διακοσμητικό θέμα που απαντάται μόνο στους εφesiaκούς-ιονικούς¹⁰⁴⁸ και τους περγαμηνούς σκύφους, ενώ καταλαμβάνει

¹⁰⁴⁴ Όμοιοι σκύφοι, εκτός από τη Δήλο, έχουν βρεθεί και στη Μινώα Αμοργού. Βλ. Παππά 1996, 248-250, αρ. 347, 351, πίν. 96-97 και 226 (Μινώα Αμοργού, αποδίδονται στο εργαστήριο του Μονογράμματος). Επίσης στην Πύλο και τη Σάμο, ενώ το θέμα απεικονίζεται και σε έναν σκύφο που φυλλάσσεται στο Μουσείο του Λούβρου. Βλ. Παππά 1996, 251-252, υποσημ. 1-3 (βιβλιογραφία).

¹⁰⁴⁵ Τα οριζόντια διπλά ακτινωτά ανθέμια απαντώνται μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Ωραίων Μεδουσών, Τεφρών αγγείων, Αθήναιου, Ηραίου, Αντιγραφέα και CI. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. 1101).

¹⁰⁴⁶ Βλ. Kossatz 1986, 143, πίν. 14.4 (Μίλητος). Kossatz 1990, 34, αρ. M241, πίν. 7 και εικ. 11 (Μίλητος). Kotitsa 1998, 133-135, αρ. 97, πίν. 58 (ανάγλυφος σκύφος του εργαστηρίου του ΚΙΡΒΕΙ, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Για παρόμοια πτηνά βλ. επίσης: Zahn 1908, 62-63, αρ. 20, εικ. 20a-b (σκύφος από τη Ν. Ρωσία, χωρίς χρονολόγηση). Kyme I, 54, αρ. MB20, εικ. 1 (Κύμη Μ. Ασίας).

¹⁰⁴⁷ Ο Laumonier (1977, 306-307, αρ. 3117, 3477, 3116+3118, πίν. 72) περιγράφει το συγκεκριμένο αγγείο σαν ελικωτό αμορφέα, ενώ η Δανάλη (Δανάλη 2004, 255, αρ. K 17, εικ. 10, Πύλος, αποδόθηκε στο εργαστήριο του Ηραίου) σαν κίνθαρο με υπερυψωμένες λαβές. Κατά τη γνώμη μου, σωστά χαρακτηρίζεται ελικωτός κρατήρας από την Ανδρείδου (1998, 211, πίν. 26).

¹⁰⁴⁸ Απαντάται μόνο σε δέκα παραδείγματα, από τα οποία τέσσερα αποδίδονται στο εργαστήριο του Ηραίου, τέσσερα στου Μονογράμματος και δυο στου Μενεμάχου. Ανδρείδου 1998, 211. Ωστόσο, παρόμοιους

πάντοτε τη μεσαία ζώνη των αγγείων. Η πρωτότυπη σύνθεση (σύμφωνα με τη χρονολογική σειρά των εργαστηρίων που δίδεται από τον Laumonier) πρέπει να αποδοθεί στο εργαστήριο του Μενεμάχου, ενώ τα εργαστήρια του Μονογράμματος και του Ηραίου πιθανότατα αντέγραψαν τη σύνθεση με αντέκτυπο¹⁰⁴⁹. Στους ανάγλυφους ελληνοιστικούς σκύφους, εκτός από τους κρατήρες (καλυκωτούς, ελικωτούς και κωδωνόσχημους)¹⁰⁵⁰, που αποτελούν το προσφιλέστερο σχήμα αγγείου, απεικονίζονται επίσης κάνθαροι και πολύ σπάνια αμφορείς και ρυτά¹⁰⁵¹. Όπως συνάγεται από τη μελέτη της Ανδρείδου¹⁰⁵², κάθε κύκλος παραγωγής είχε εν πολλοίς το δικό του αγαπημένο σχήμα αγγείου: ο αττικός κύκλος τον καλυκωτό κρατήρα και τον κάνθαρο, ο ιωνικός τον ελικωτό κρατήρα, ενώ ο αμφορέας ήταν προσφιλής κυρίως στα εργαστήρια της Εγγύς Ανατολής. Το σχήμα του ελικωτού κρατήρα (που έρχεται δεύτερο σε προτίμηση στα εργαστήρια ανάγλυφης κεραμικής του ελληνοιστικού κόσμου μετά τον καλυκωτό), αποδίδεται συνήθως κομψό, με ψηλή βαθμιδωτή βάση και σχετικά ψηλό λαιμό, ραβδωτό, συνήθως απιόσχημο σώμα και μεγάλες ελικωτές λαβές σε σχήμα S, που ξεπερνούν κατά πολύ το ύψος του χείλους του αγγείου. Ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένο στους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους (48 παραδείγματα στη δημοσίευση της Δήλου)¹⁰⁵³, ενώ απουσιάζει εντελώς από τα αττικά και βαλκανικά εργαστήρια, αλλά και από την Εγγύς Ανατολή. Ο ελικωτός κρατήρας συνδυάζεται συχνά με αντωπούς αιγάγρους (στα εργαστήρια της Κορίνθου και του Άργους) ή με αντωπούς έρωτες και πολύ σπάνια απαντάται ως μεμονωμένο κόσμημα (συχνότερα μέσα σε πεντάγωνα που καλύπτουν ολόκληρη την κοιλιά του σκύφου)¹⁰⁵⁴.

Z. Οριζόντιες ζώνες του χείλους (αρ. κατ. Π105-Π121, στην ΕΠΚ. 122).

Δεκαεπτά θραύσματα (15% περίπου των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων) είναι δυνατό να συγκροτήσουν μια χωριστή ομάδα, δεδομένου ότι, αν και δεν διασώζουν τη διακόσμηση του σώματός τους (και άρα δεν μπορούν να ενταχθούν στις παραπάνω κατηγορίες), η στενή οριζόντια διακοσμητική ζώνη του χείλους τους είναι πολύ χαρακτηριστική. Συνακόλουθα, είναι πολύ δύσκολο να αποδοθούν με βεβαιότητα σε συγκεκριμένα εργαστήρια.

με του Π104, αλλά μεμονωμένους κρατήρες απαντάμε και στο εργαστήριο του ΝΙ. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. Π104).

¹⁰⁴⁹ Ανδρείδου 1998, 211.

¹⁰⁵⁰ Ο χαρακτήρας του θέματος των κρατήρων και γενικά των αγγείων είναι συμβολικός (διονυσιακός και συμποσιακός). Εξαιρούνται οι περιπτώσεις όπου το αγγείο απεικονίζεται μεμονωμένο, χωρίς άλλα εικονογραφικά συμφραζόμενα του Διονύσου και σε αυτή την περίπτωση η λειτουργία του είναι κυρίως διακοσμητική. Η μεγάλη δημοτικότητα του κατά την ελληνοιστική περίοδο το καθιστά προσφιλέ και στην τορευτική της εποχής. Ανδρείδου 1998, 487-489.

¹⁰⁵¹ Τα παραδείγματα που απαντώνται και είναι ενδεικτικά της δημοτικότητας των σχημάτων είναι: 109 καλυκωτοί, 68 ελικωτοί και 52 κωδωνόσχημοι κρατήρες (σύνολο 229 κρατήρες), 56 κάνθαροι, 29 αμφορείς και 2 ρυτά. Οι αμφορείς απαντώνται κυρίως στα αργεία εργαστήρια (12 παραδείγματα) και τα ρυτά μόνο στον αττικό Κεραμικό. Ανδρείδου 1998, 484-496. Για τις απεικονίσεις αμφορέων στους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους βλ. επίσης Παππά 1996, 242-245, αρ. 432, πίν. 115 (Έρωτας με αμφορέα).

¹⁰⁵² Ανδρείδου 1998, 496-497.

¹⁰⁵³ Τα υπόλοιπα 22 παραδείγματα προέρχονται από διάφορα άλλα κέντρα παραγωγής: τέσσερα από την Κόρινθο, δυο από την Αιγείρα, επτά από τη Βοιωτία, τέσσερα από την Πέργαμο, ένα από τη Μίλητο, δυο από τον Εύξεινο Πόντο και δυο από το εργαστήριο του Κίρβει. Βλ. Ανδρείδου 1998, 486-489.

¹⁰⁵⁴ Ανδρείδου 1998, 487-488.

Όπως συνηθίζεται στα εν λόγω εργαστήρια, κάτω από το ακόσμητο τμήμα του χείλους απαντώνται -στην πλειονότητα των περιπτώσεων- πολλές συνεχόμενες, στενές διακοσμητικές ζώνες, με δανεισμένα κυρίως από την αρχιτεκτονική διακοσμητική¹⁰⁵⁵, φυτικά¹⁰⁵⁶ ή γραμμικά¹⁰⁵⁷ κοσμήματα (και σπάνια με συνδυασμό φυτικών και γραμμικών κοσμημάτων). Αλλά και στην ίδια διακοσμητική ζώνη πολλές φορές συνδυάζονται φυτικά και γραμμικά κοσμήματα. Δεδομένης της πολυπλοκότητας αυτών των συνδυασμών καταρτίστηκε η **ΕΙΚ. 122**, όπου κατηγοριοποιούνται τα κοσμήματα και οι σκύφοι. Ασφαλώς είναι συμβατικός, εξαιτίας των πλούσιων συνδυασμών των κοσμημάτων. Ισχυρό κριτήριο για την απόδοση των θραυσμάτων σε συγκεκριμένα εργαστήρια αποτελούν ενίοτε ορισμένα μεμονωμένα κοσμήματα, αλλά και οι συνδυασμοί τους στις ζώνες του χείλους (όταν αυτοί είναι μοναδικοί), ενώ ιδιαίτερα βοηθητική είναι η περίπτωση που σώζονται πολλές ζώνες (όπως είναι για παράδειγμα τα θραύσματα **I105-I107**, **I111-I112** και **I114-I119**). Με την προσεκτική παρατηρήσή τους τέλος, στάθηκε δυνατό να διαπιστωθεί ποια κοσμήματα προέρχονται από τις ίδιες σφραγίδες (βλ. παρατηρήσεις στην **ΕΙΚ. 122**).

Στους εισηγμένους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους των Οινιαδών τα γραμμικά κοσμήματα (ποσοστό 83%) υπερτερούν έναντι των φυτικών (ποσοστό 17%, βλ. **ΕΙΚ. 118**), ενώ προσφιλέστερα κοσμήματα αναδεικνύονται τα ιωνικό κυμάτιο, οι ρόδακες, ο μαϊάνδρος, το λέσβιο κυμάτιο, τα τετραγωνισμένα αστέρια και ο αστράγαλος (**ΕΙΚ. 119**). Οι οριζόντιες και όρθιες σπείρες, το κόσμημα *i*, ο πλοχμός και διάφορα άλλα κοσμήματα εμφανίζονται σχετικά σπάνια.

Από αυτά τα δεκαεπτά λοιπόν θραύσματα, μόνον επτά (7) είναι δυνατό να αποδοθούν με σχετικά μεγάλη βεβαιότητα σε συγκεκριμένα εργαστήρια: το **I105** στο εργαστήριο του Μενεμάχου γιατί μόνο σε αυτό απαντάται ο συνδυασμός στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους οκτάφυλλων τετραγωνισμένων ροδάκων (πάνω) και επτάφυλλων ροδάκων (κάτω). Επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάξ με κόσμημα *i* στην ίδια διακοσμητική ζώνη (**ΕΙΚ. 122.74**) -όπως στο **I106**- απαντώνται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁰⁵⁸. Το ιδιόμορφο ροδακοειδές κόσμημα ή τετραγωνισμένο άστρο που φέρει στο χείλος του το **I108** απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Φίλωνα. Στο **I111**, η ζώνη με τους οκτάφυλλους ρόδακες ακολουθείται από μια δεύτερη, η οποία φέρει ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια, έναν συνδυασμό που απαντάμε μόνο στο εργαστήριο του Αντιγραφέα. Ο συνδυασμός λέσβιου κυματίου (πάνω) και ιδιόμορφου αστραγάλου (κάτω) των **I115** και **I116**, απαντάται μόνο στο εργαστήριο του CI (σειρά V)¹⁰⁵⁹. Τέλος, ο συνδυασμός του **I117** μαϊάνδρου (πάνω) και λέσβιου κυματίου (κάτω) απαντάται μόνο εργαστήριο του Μονογράμματος.

¹⁰⁵⁵ Παππά 1996, 237-238. Για διεξοδική ανάλυση των κοσμημάτων αυτών, τα οποία δεν παρουσιάζουν καμιά τυπολογική εξέλιξη μέσα στο χρόνο βλ. Παππά 1996, 252-257.

¹⁰⁵⁶ Αυτά είναι ρόδακες, οκτάκτινα αστέρια, οριζόντια διπλά ακτινωτά ανθέμια.

¹⁰⁵⁷ Αυτά είναι ιωνικό και λέσβιο κυμάτιο, αστράγαλος, κόσμημα *i*, οριζόντιες και κάθετες σπείρες, διπλός μαϊάνδρος, πλοχμός, ενάλληλες αγκύλες, καρδιόσχημα κοσμήματα, ρομβόσχημο στιγματώ κόσμημα και ενάλληλα ορθογώνια.

¹⁰⁵⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I65).

¹⁰⁵⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I115).

Η εναλλαγή διαφορετικών κοσμημάτων στην ίδια διακοσμητική ζώνη είναι σχετικά σπάνια, αφού απαντάται μόνο σε πέντε σκύφους.

ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΜΟΤΙΒΩΝ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗ ΖΩΝΗ

Στην ίδια διακοσμητική ζώνη	Επτάφυλλοι ρόδακες	Λέσβιο κυμάτιο
Εναλλάσσονται με		
Κόσμημα ι	I65 (Μονογράμματος) I66 (Μονογράμματος) I106 (Μονογράμματος)	
Ενάλληλα τετράγωνα	I87	
Μικρά ροδακοειδή άνθη		I118

Αντιθέτως ο συνδυασμός δυο ζωνών στην περιοχή του χείλους, είναι αρκετά συνηθισμένος (δεκαπέντε σκύφοι).

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΔΥΟ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΖΩΝΩΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΑΓΓΕΙΟ

1 ^η διακοσμητική ζώνη	Ιωνικό κυμάτιο	Τετράφυλλα άνθη	Ιωνικό κυμάτιο (στριφτά κορδόνια)	Οκτάφυλλοι ρόδακες (τετραγωνισμένοι)	Οκτάφυλλοι ρόδακες	Μαϊάνδρος	Λέσβιο κυμάτιο	Αστράγαλος «παχύς»
2 ^η διακοσμητική ζώνη								
Αστράγαλος «λεπτός»	I37 (Αρκεσίλαου)							
Αστράγαλος «παχύς»		I41						
Αστράγαλος «κανονικός»			I48 (Ηραίου)					
Οριζόντιες σπείρες	I53-I54							
Επτάφυλλοι ρόδακες				I105 (Μενεμάχου)				
Λέσβιο κυμάτιο	I118		I114	I107		I117 (Μονογράμματος)		
Ιωνικό κυμάτιο (με στριφτά κορδόνια)					I111 (Αντιγραφία ;)			
Ιωνικό κυμάτιο						I112		I119
Ιδιόμορφος αστράγαλος							I115-I116 (CI)	

Τέλος, μόνο σε δυο περιπτώσεις απαντάμε το συνδυασμό τριών ζωνών στο χείλος.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΡΙΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΖΩΝΩΝ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΑΓΓΕΙΟ

1 ^η διακοσμητική ζώνη	Ιωνικό κυμάτιο	Οριζόντιες σπείρες
2 ^η και 3 ^η διακοσμητική ζώνη (αντίστοιχα)		
Λέσβιο κυμάτιο Οριζόντιες σπείρες	189 (Μενεμάχου)	
Ιωνικό κυμάτιο (με στριφτά κορδόνια) Οριζόντιες σπείρες		II (NI)

Οι στενές ζώνες που υπόκεινται του χείλους¹⁰⁶⁰ έχουν ύψος που κυμαίνεται από 0,009-0,016 μ.¹⁰⁶¹, ενώ -στα ελάχιστα αγγεία που σώζονται ακέραια- η κύρια ζώνη του σώματος από 0,023 μ. μέχρι και 0,055 μ.¹⁰⁶². Τέλος, η κατώτερη ζώνη τους (σε όσους σκύφους είναι διακριτή), κυμαίνεται από 0,012 μ. μέχρι και 0,028 μ.¹⁰⁶³. Οι διαστάσεις αυτές είναι πάνω-κάτω όμοιες με αυτές των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων¹⁰⁶⁴.

Πρέπει να σημειωθεί πως, παρά την πληθώρα των κοσμημάτων που χρησιμοποιήθηκαν για την διακόσμηση του σώματος των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων που βρέθηκαν στους Οινιάδες, δεν διαπιστώθηκε η ύπαρξη κάποιου πρωτότυπου-άγνωστου ή γνωστού από άλλον εργαστηριακό κύκλο κοσμήματος (με πιθανές εξαιρέσεις τους I27 και I101).

Θ. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. I124, ΕΙΚ. 121)

Το θραύσμα I124 ανήκει σε κλειστό σχήμα αγγείου, πιθανώς σε μια λάγυνο¹⁰⁶⁵. Λάγυνοι με ανάγλυφη διακόσμηση έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα από τη Ναύπακτο¹⁰⁶⁶, τη Μινώα Αμοργού¹⁰⁶⁷, τη Νίσυρο¹⁰⁶⁸, την περιοχή των Χανίων¹⁰⁶⁹, τη Ν. Ρωσία¹⁰⁷⁰, τη Μύρινα της Μ. Ασίας¹⁰⁷¹ και τρεις

¹⁰⁶⁰ Για τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων, χρησιμοποιήθηκαν συνολικά είκοσι-εννέα (29) σφραγίσματα (βλ. τα κοσμήματα αρ. 57-85 στην ΕΙΚ. 122).

¹⁰⁶¹ Με δυο εξαιρέσεις, τον I119 (0,007 μ.) και τον I14 (0,021 μ.).

¹⁰⁶² Βλ. τα I97 (0,023 μ.), I36 (0,028 μ.), I47 (0,044 μ.) και I55 (0,055 μ.).

¹⁰⁶³ Βλ. τα I3 (0,012 μ.), I94 (0,015 μ.), I99 (0,019 μ.), I100 και I101 (0,020 μ.), I27 (0,028 μ.) και I20 (0,029 μ.).

¹⁰⁶⁴ Βλ. και Παππά 1996, 213-214 (για σύγκριση).

¹⁰⁶⁵ Λιγότερο πιθανό θεωρώ να προέρχεται το συγκεκριμένο θραύσμα από οινοχόη ή αμφορέα.

¹⁰⁶⁶ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269) και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, λάγυνος με ανάγλυφη διακόσμηση: μορφές διονυσιακού θιάσου, αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, τέλος του 2^{ου}- αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., ΕΙΚ. 38).

¹⁰⁶⁷ Παππά 1994, 92-94, εικ. 4 στη σελ. 85 (Μινώα Αμοργού, λάγυνος με «μακεδονικού» τύπου ανάγλυφη διακόσμηση, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁰⁶⁸ Φιλήμονος-Γσοποτού 1994, 134-136, εικ. 9 στη σελ. 137 (Νίσυρος, λάγυνος με διακόσμηση κρατήρων, προσωπείων σατύρων και βότρων, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁰⁶⁹ Μαρκουλάκη – Νινιού-Κινδελή 1994, 220, εικ. 11 (Βιέννος Χανίων, λαγυνόσχημο αγγείο με φυλλοφολιδώτη διακόσμηση στο σώμα, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹⁰⁷⁰ Zahn 1908, 68-72, αρ. 32, εικ. 32 στη σελ. 73 (Ν. Ρωσία, λάγυνος, φέρει διακόσμηση με ομόκεντρα ημικύκλια και στρόβιλο στο εσωτερικό τους και τριγύρω στο πεδίο ανάγλυφα σφαιρίδια).

¹⁰⁷¹ Jentel 1968, 11-12, πίν. 11.1 και 16.1 (λάγυνος με φυτική διακόσμηση από τη Μύρινα της Μ. Ασίας).

από την Πέργαμο¹⁰⁷². Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως καμιά από αυτές δεν φέρει διακόσμηση όμοια με τη Π124, η οποία ωστόσο έχει σχήμα αρκετά κοντινό με το αντίστοιχο της Ναυπάκτου. Η διακόσμηση στην κοιλιά της (με αυτοτελή και ανεπαίσθητα έξεργα μακριά πέταλα) είναι σχεδόν όμοια με του σκύφου Ι93 (πρβ. τα κοσμήματα αρ. 14 και 57 στην **ΕΙΚ. 121**). Ωστόσο, η διακόσμηση της ζώνης που σηματοδοτεί τη μετάβαση από την κοιλιά στον ώμο της (ρόδακες εναλλασσόμενοι με ανθέμια)¹⁰⁷³, είναι αρκετά ασυνήθης στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια.

¹⁰⁷² Hausmann 1959, 69-72, αρ. HB33, πίν. 44 (Πέργαμος, λάγνος από το Βερολίνο, αρ. Μουσείου 3161a: διακοσμημένη στην κάτω ζώνη με έμβιες μορφές και στην πάνω βλαστόσπειρες με φύλλα αμπέλου και βότρυες) και σελ. 110, υποσημ. 129 (συγκεντρωμένα παραδείγματα). Hausmann 1977-1978, 213-226, πίν. 57.1-2 (Πέργαμος, λάγνος με ανάγλυφη διακόσμηση έμβιων όντων από το Βερολίνο: Inv. Nr. 4881). Schäfer 1968, 101-108, εικ. 8.1 (Πέργαμος, λάγνος από το Μουσείο της Κωνσταντινούπολης χωρίς αρ. κατ., με φυτική διακόσμηση στο σώμα, β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης τη μεταγενέστερη χρονολογικά λάγνο με αμφικωνικό σώμα ανάγλυφη διακόσμηση (ερωτικές κλίνες) από τη Μ. Ασία – σήμερα στο Βερολίνο (Greifenhagen 1963, 66-81, αρ. Inv. 1960.34, εικ. 60-68).

¹⁰⁷³ Για πολύ παρόμοια ανθέμια βλ. Ephesos IX, 67-74, αρ. D58, πίν. 87 (μήτρα εφεσιακού-ιονικού εργαστηρίου με σειρά από ανθέμια στη ζώνη του χείλους). Παρόμοιας μορφής μακριά πέταλα και πολύ παρόμοιοι ρόδακες και ανθέμια απαντώνται ωστόσο και στα ηλειακά εργαστήρια. Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Π124).

Α6. Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου (Αχαΐας) - Λουσών (Αρκαδίας)

Εισαγωγή: Τα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής Αιγίου και Λουσών συνεξετάζονται εξαιτίας της μεγάλης ομοιότητας στην παραγωγή τους: έχουμε δηλαδή να κάνουμε με όμοια σχήματα αγγείων (**ΕΙΚ. 175β**) και με μια πληθώρα κοινών κοσμημάτων στο ρεπερτόριό τους, μεταξύ αυτών και μετάλλια βάσεων (**ΕΙΚ. 175**). Στην απόφαση αυτή συνετέλεσε η εξαιρετικά μεγάλη δυσκολία να διαχωριστεί η παραγωγή των δυο αυτών πόλεων¹⁰⁷⁴, αλλά και η εντύπωση μου πως ορισμένα δημοσιευμένα αγγεία από τους Λουσούς ίσως λανθασμένα έχουν αποδοθεί στα τοπικά εργαστήρια, δεδομένου ότι ακριβώς πανομοιότυπα τους βρίσκουμε και στο Αίγιο (πρβ. για παράδειγμα στην **ΕΙΚ. 175** τους αρ. **24-25, 35** και **45**)¹⁰⁷⁵. Επομένως, επειδή πιστεύω πως η συντριπτική πλειονότητά τους προέρχεται από το Αίγιο (αλλά και χάρην συντομίας), θα αναφέρονται στο εξής, ως ανάγλυφα αγγεία (ή εργαστήρια) του Αιγίου.

Οι γνώσεις μας για τους ανάγλυφους σκύφους από το αχαϊκό Αίγιο οφείλονται κατ' αρχήν στον Siebert, ο οποίος είχε στη διάθεσή του μόνο τέσσερις σκύφους από το Μουσείο της Πάτρας, τρεις από τους οποίους εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο του Αιγίου (**ΕΙΚ. 124**)¹⁰⁷⁶. Στην μελέτη του επισημαίνει κατ' αρχήν πως εξαιτίας του μικρού αριθμού τους, οι σκύφοι αυτοί δεν είναι δυνατόν να δώσουν μια σαφή και σίγουρη εικόνα για το συγκεκριμένο εργαστήριο. Παρατηρεί πως το σχήμα τους παραπέμπει σε αυτό της ΒΔ Πελοποννήσου, αλλά πως ο πηλός του είναι διαφορετικός από αυτόν της Ήλιδας. Η διακόσμηση στους τρεις σκύφους είναι κοινότυπη (κάλυκας φύλλων λωτού/Pat.3-**ΕΙΚ. 124.1**, μακριά πέταλα/ **ΕΙΚ. 124.3** και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση), ενώ θεωρεί τον τέταρτο σκύφο (Pat.4-**ΕΙΚ. 124.2**) «απομίμηση» του εργαστηρίου του Porilius. Τέλος, επισημαίνει την εφesiaκή-ιωνική και ιταλική επίδραση στην παραγωγή του¹⁰⁷⁷.

Νεότερες ανασκαφές ενός εργαστηρίου κεραμικής στο Αίγιο, επιβεβαίωσαν την ύπαρξη τοπικής παραγωγής ανάγλυφων σκύφων στην πόλη, αφού δίπλα σε ένα αποθέτη που ανέσκαψε η Κόλια το 2001 στην οδό Σ. Λόντου 19 -όπου βρέθηκαν ανάγλυφοι σκύφοι (δυο ακέραιοι, τέσσερις αποσπασματικά σωζόμενοι και περίπου 15-20 θραύσματα) και δυο μητρών (**ΕΙΚ. 125. 7**)- υπήρχε και

¹⁰⁷⁴ Βλ. και Κόλια 2011, σελ. 8-9 στο δοκίμιο: «η ομοιότητα της τεφρής κεραμικής με ανάγλυφη διακόσμηση με την αντίστοιχη από τους Λουσούς είναι μεγάλη, τόσο ως προς το σχήμα των αγγείων, όσο και ως προς τα διακοσμητικά θέματα που χρησιμοποιούνται στα δυο εργαστήρια όστρακα των χαρακτηριστικών αυτών τεφρών σκύφων, αλλά και μήτρες έχουν βρεθεί και στους Οινιάδες της Ακαρνανίας φαίνεται πως πρόκειται για μια κατηγορία ανάγλυφης κεραμικής που κατασκευάζονταν σε τρία τουλάχιστον κέντρα της βόρειας Πελοποννήσου και της δυτικής Στερεάς Ελλάδας».

¹⁰⁷⁵ Για την πρόσφατη δημοσίευση των ανάγλυφων σκύφων των Λουσών βλ. Rogl 2008. Ο διαχωρισμός της παραγωγής Αιγίου και Λουσών πιστεύω πως δεν είναι εφικτός, κυρίως επειδή απουσιάζει μια αξιόπιστη βάση (δημοσίευση επαρκούς υλικού από την πόλη του Αιγίου).

¹⁰⁷⁶ Από τους τέσσερις αναφερόμενους σκύφους εικονίζεται μόνο ο Pat.4, ενώ από Pat.3 δίδεται μόνο το σχέδιο του. Βλ. Siebert 1978, 109, 119, 175 κ.εξ., αρ. Pat. 4 στον πίν. 54 και αρ. Pat. 3 και Pat. 4 στον πίν. 98 (βλ. αντίστοιχα και τις **ΕΙΚ. 124. 1-2**). Από τους υπόλοιπους δυο ο σκύφος με τα μακριά πέταλα εκτίθεται στο Μουσείο (**ΕΙΚ. 124. 3**), ενώ αυτός με την φυλλοφολιδωτή διακόσμηση δεν εκτίθεται και δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστεί στις αποθήκες. Από αυτούς η Rogl εντάσσει τον αρ. Pat.4 στο εργαστήριο των Λουσών. Βλ. Rogl 2008, 45-46, υποσημ. 196.

¹⁰⁷⁷ Siebert 1978, 119.

ο κεραμικός κλίβανος που τους κατασκεύαζε¹⁰⁷⁸. Αυτοί χρονολογούνται -με τη βοήθεια της στρωματογραφίας και των υπόλοιπων ευρημάτων- σε όλη τη διάρκεια του 2^{ου} αι. π.Χ.¹⁰⁷⁹. Τα 2/3 τους είναι κατασκευασμένοι από ανοιχτόχρωμο (υποκίτρινο, ανοιχτό καστανό έως ρόδινο) και το υπόλοιπο 1/3 από τεφρόχρωμο πηλό. Τα τελευταία αντιμετωπίζονται (λόγω σχήματος, πηλού και θεματολογίου) ως προϊόντα διαφορετικού εργαστηρίου.

Τα ανάγλυφα αγγεία με ανοιχτόχρωμο πηλό είναι κυρίως σκύφοι και χωρίζονται σε δυο ομάδες: σε αυτούς με το χαρακτηριστικό πελοποννησιακό σχήμα (έξω νεύον χείλος, **EIK. 125.23**) και σε αυτούς που αντγράφουν το σχήμα των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων (έσω νεύον χείλος, **EIK. 125.22**)¹⁰⁸⁰. Οι σκύφοι της δεύτερης κατηγορίας άλλοτε αντιγράφουν και τη διακόσμηση των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων (βλ. **EIK. 125, αρ. 2, 15, 19 και 20**) και άλλοτε κοσμούνται με τοπικής επιμόρφησης κοσμήματα (βλ. **EIK. 125, αρ. 1, 4, 8, 16 και 18**). Εκτός από τις κοινότερες διακοσμήσεις -για τις οποίες είχε κάνει λόγο και ο Siebert- όπως είναι η φυλλοφολιιδωτή (**EIK. 125.2**), τα μακριά πέταλα (**EIK. 125.20**) και οι κωνοφόροι καρποί (**EIK. 125.8**), απαντώνται και σκύφοι που χαρακτηρίζονται από τον ψηλό φυτικό κάλυκα, που κοσμείται με φύλλα λωτού, άκανθας και περιελισσόμενους βλαστούς (**EIK. 125.5**). Μεταξύ αυτών παρατηρείται και η παρουσία σκύφων κοσμημένων με το μοτίβο της «μακεδονικής ασπίδας» (**EIK. 125, αρ. 9 και 10**), ορισμένοι από τους οποίους φέρουν με βεβαιότητα διακόσμηση με σειρά στροβίλων στο χείλος (**EIK. 125, 18 και 19**). Δύο σκύφοι κοσμούνται με διονυσιακούς θιάσους: στον πρώτο (**EIK. 125.1**) ψηλοί κρατήρες εναλλάσσονται με γυμνούς Σειληγούς και Μαινάδες που παίζουν αυλό ή κρατούν στεφάνια. Στο δεύτερο σκύφο (**EIK. 125.4**) απεικονίζεται μια γυμνή γυναικεία μορφή (σε στάση τριών τετάρτων προς τα αριστερά, πιθανώς Μαινάδα) ανάμεσα σε ιωνικούς κιονίσκους. Τέλος, στα μετάλλια της βάσης τους φέρουν πολύφυλλους ρόδακες, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι γνωστοί και από το εργαστήριο Β των Οινιαδών¹⁰⁸¹, αλλά ορισμένοι άλλοι είναι πρωτότυποι (βλ. τις **EIK. 125. 3 και 10**, αλλά και τις δυο μήτρες της **EIK. 125.7**) ή «αντιγράφουν» αυτούς των αργείων εργαστηρίων (**EIK. 125.16**).

Τα ανάγλυφα αγγεία με τεφρό πηλό του ίδιου εργαστηρίου είναι σκύφοι, υπερμεγέθεις σκύφοι και κρατηρίσκοι (**EIK. 125.25**), αλλά και διάφορα άλλα κλειστού σχήματος αγγεία (**EIK. 125.24**). Όπως παραδέχεται η Κόλια, παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα με τα αντίστοιχα ευρήματα του τοπικού εργαστηρίου των Λουσών και των Οινιαδών¹⁰⁸². Οι σκύφοι έχουν ημισφαιρικό σώμα και έξω νεύον χείλος (**EIK. 125.26**), ενώ τα μεγαλύτερα σε μέγεθος αγγεία (υπερμεγέθεις σκύφοι ή

¹⁰⁷⁸ Κόλια 2011. Στη μελέτη αυτή συμπεριλαμβάνονται ωστόσο -εκτός από τους σκύφους που βρέθηκαν στον κλίβανο (στην οδό Λόντου 19/οικόπεδο Μαλεβίτη)- και αυτοί που βρέθηκαν στη δεξαμενή που ανασκάφηκε δυο χρόνια αργότερα το απέναντι οικόπεδο (οδός Λόντου 26/οικόπεδο Αντωνόπουλου), με την πεποίθηση πως προέχονται από το ίδιο εργαστήριο. Κόλια 2011, σελ. 9 στο δοκίμιο.

¹⁰⁷⁹ Κόλια 2011, σελ. 1 στο δοκίμιο.

¹⁰⁸⁰ Κόλια 2011, σελ. 3-5 στο δοκίμιο, σχέδια 5 και 6.

¹⁰⁸¹ Σύγκρινε τον τύπο μεταλλίου 2 της **EIK. 163** με την **EIK. 125.1**, τον τύπο 1Α της **EIK. 163** με την **EIK. 125.4 και 11**, τον τύπο 5 της **EIK. 163** με την **EIK. 125.6** και τον τύπο μεταλλίου 4 της **EIK. 163** με την **EIK. 125.5**

¹⁰⁸² Κόλια 2011, σελ. 7 και 9-10 στο δοκίμιο.

κρατηρίσκοι) έχουν έντονα έξω νεύον χείλος που κοσμεείται με ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο και χαμηλότερα με τριπλό σχηματοποιημένο πλοχμό (ΕΙΚ. 125.25). Τα αγγεία της τελευταίας κατηγορίας συγκρίνονται με τα αντίστοιχα των Λουσών (ΕΙΚ. 125.27). Ως προς το θεματολόγιο της διακόσμησής τους τα αγγεία αυτά κοσμούνται ενίοτε ομοίως με τα ανοιχτόχρωμα: με κωνοφόρους καρπούς (ΕΙΚ. 125.11), «μακεδονικές ασπίδες» (ΕΙΚ. 125.10) και φυτικά κοσμήματα (ΕΙΚ. 125. 17 και 21), αλλά κυρίως με εικονιστικές σκηνές (όπως ο καθιστός Απόλλωνας που παίζει λύρα της ΕΙΚ. 125.12α), ορισμένες από τις οποίες σχετίζονται με το διονυσιακό κύκλο (Σάτυρος που φέρει κρατήρα στον ώμο του, ΕΙΚ. 125.12β).

Η Κόλια κάνει λόγο για εκλεκτικιστικό χαρακτήρα της ανάγλυφης κεραμικής του Αιγίου (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα και ιταλικά εργαστήρια) και καταλήγει πως -παρά την παρεμφερή παραγωγή των δυο αυτών εργαστηρίων- το Αίγιο είναι τελικά το ισχυρότερο περιφερειακό κέντρο κεραμικής της περιοχής, το οποίο ασκούσε επιρροή στις γειτονικές του πόλεις¹⁰⁸³.

Μια ομάδα αδημοσίευτων σκύφων που παρουσιάζονται για πρώτη φορά (ΕΙΚ. 126)¹⁰⁸⁴ μας προσφέρουν επιπλέον πολύτιμα στοιχεία για την άγνωστη εν πολλοίς ανάγλυφη παραγωγή του Αιγίου. Από αυτούς ο σκύφος **αρ. 1** αποδεικνύει περίτρανα πως ορισμένα από τα αγγεία των Λουσών, που αποδίδονται από τη Rogl σε τοπικά εργαστήρια, αποτελούν τελικά παραγωγή του Αιγίου¹⁰⁸⁵. Οι **αρ. 6-7** και **11-12** πως η διακόσμηση με μακριά πέταλα ήταν επίσης προσφιλής στο Αίγιο, όπως και στους Λουσούς. Ο **αρ. 5** αποδεικνύει πως το ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο σε έντονα έξω νεύον χείλος δεν αποτελεί χαρακτηριστικό κόσμημα μόνο των εργαστηρίων των Λουσών, αλλά και του Αιγίου. Το ίδιο ισχύει και για τη χρήση του τεφρού πηλού (βλ. τους **αρ. 4, 5** και **12**). Οι ρόδακες των θραυσμάτων **αρ. 6** (τύπος 2 στην ΕΙΚ. 163) και **13** (τύπος 1Α στην ΕΙΚ. 136) απαντώνται στους Οινιάδες, το Αίγιο, τους Λουσούς, τη Λευκάδα, τη Ναύπακτο, ίσως την Αιγείρα και την Ιθάκη¹⁰⁸⁶, ενώ ο ρόδακας του **αρ. 1**, ίσως ανήκει στον τύπο 6 (βλ. ΕΙΚ. 163 και 175.8) που έχει βρεθεί μέχρι σήμερα μόνο στους Λουσούς και τους Οινιάδες. Ο σκύφος **αρ. 9** είναι πιθανώς εισηγμένος από την Ήλιδα¹⁰⁸⁷, ενώ πιθανώς εισηγμένοι είναι επίσης και οι **αρ. 2-3** και **10**. Τέλος, οι σκύφοι **αρ. 3** και **4** αποδεικνύουν τις μεγάλες δυνατότητες και την πρωτότυπη έμπνευση που διέπει την ανάγλυφη κεραμική του Αιγίου. Το πιο ενδιαφέρον θέμα απαντάμε στο υπερμεγέθη σκύφο ή κρατηρίσκο **αρ. 4**,

¹⁰⁸³ Κυρίως για ιστορικούς λόγους: Το Αίγιο ως γνωστόν διετέλεσε έδρα της Αχαϊκής Συμπολιτείας από το 280 π.Χ. μέχρι και το 146 π.Χ., οπότε διαλύθηκε από τους Ρωμαίους, αλλά δεν καταστράφηκε όπως η Κόρινθος. Διέθετε σημαντικό λιμάνι, ενώ τον 1^ο αι. π.Χ. μαρτυρείται η εγκατάσταση στη πόλη Ιταλών εμπόρων (negotiatores). Κόλια υπό εκτύπωση, σελ. 9-10 στο δοκίμιο και υποσημ. 36 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία). Για τη σπουδαιότητα του λιμανιού του Αιγίου βλ. και Freitag 2001, 268-275.

¹⁰⁸⁴ Τα θραύσματα αυτά βρίσκονται στις αποθήκες του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιγίου και προέρχονται από σωστικές ανασκαφές οικοπέδων που διεξήγαγε η κα Λ. Παπακώστα στο Αίγιο τα τελευταία 15 χρόνια.

¹⁰⁸⁵ Ο συγκεκριμένος σκύφος είναι πανομοιότυπος με τον αρ. κατ. 319 από τους Λουσούς: Rogl 2008, αρ. κατ. 319, πίν. 46.

¹⁰⁸⁶ Αλλά επίσης και σε εισηγμένα αγγεία στην Αθήνα, την Κόρινθο και την αρκαδική Γόρτυνα.

¹⁰⁸⁷ Βλ. Rogl 2008, αρ. κατ. 22, πίν. 30 (Λουσοί, ανάγλυφος σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο της Ήλιδας).

στον οποίο ο Διώνυσος απεικονίζεται μετωπικός με το θύρσο του, ενώ στα δεξιά του μια Μαινάδα κρατά φίδι στα χέρια της¹⁰⁸⁸.

Η μήτρα της **ΕΙΚ. 127.1** και το αποτύπωμα μιας άλλης (**ΕΙΚ. 127.2**) μπορούν να μας προσφέρουν επιπλέον πληροφορίες για τα εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης παραγωγής του Αιγίου¹⁰⁸⁹. Η πρώτη μήτρα αποτελεί μια παραλλαγή του τύπου ρόδακα 1Α (**ΕΙΚ. 163**). Το αποτύπωμα της δεύτερης είναι πιστό αντίγραφο ενός τύπου ρόδακα που είχε βρεθεί μέχρι σήμερα μόνο στους Λουσούς και τη Ναύπακτο (βλ. την **ΕΙΚ. 175.11**)¹⁰⁹⁰, ενώ παρεμφερής του απαντάται και στην Κασσώπη. Ωστόσο η καταγωγή του δεν αποκλείεται να είναι ιταλική¹⁰⁹¹.

Για την ανάγλυφη κεραμική των αρκαδικών Λουσών, έχουμε στη διάθεσή μας κάποιες πρώτες δημοσιεύσεις της V. Mitsopoulos-Leon και της C. Rogl¹⁰⁹², αλλά κυρίως τη διδακτορική διατριβή της δεύτερης στην οποία συμπεριλαμβάνονται 354 θραύσματα¹⁰⁹³. Σε αυτή παρουσιάστηκαν οι εισηγμένοι σκύφοι (ποσοστό 19%) από την Αθήνα, την Κόρινθο, την Έφεσο (μόνο ένας σκύφος), την Ήλιδα, το Άργος, την Αχαΐα (Αίγιο, Δύμη και Πάτρα) και την αιτωλική Καλυδώνα¹⁰⁹⁴, αλλά και οι τοπικής παραγωγής σκύφοι των Λουσών (ποσοστό 68%)¹⁰⁹⁵. Τους τελευταίους η Rogl τους ταξινόμησε σε δυο σειρές-ομάδες, βασιζόμενη κυρίως στο είδος του μεταλλίου της βάσης¹⁰⁹⁶. Η μέθοδος αυτή υπαγορεύτηκε εν πολλοίς και από τη μονότονη διακόσμηση τους (πρόκειται κυρίως για μακρυπέταλους σκύφους¹⁰⁹⁷), από την απουσία δηλαδή διακοσμητικών κοσμημάτων (stamps), αλλά και υπογραφών¹⁰⁹⁸, που θα πρόκριναν τη χρήση διαφορετικής μεθόδου εντοπισμού και διάκρισης των

¹⁰⁸⁸ Για την απεικόνιση Μαινάδων με φίδια στα χέρια του ήδη από τα αρχαϊκά χρόνια βλ. Boardman 1985, 270-271.

¹⁰⁸⁹ Η πρώτη βρίσκεται στην αποθήκη και η δεύτερη εκτίθεται στις προθήκες του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιγίου.

¹⁰⁹⁰ Τα αγγεία των Λουσών αποδόθηκαν σε τοπικά εργαστήρια (Rogl 2008, αρ. κατ. 283-285, πίν. 39), ενώ ο σκύφος της Ναυπάκτου θεωρήθηκε εισηγμένος από το Αίγιο.

¹⁰⁹¹ Βλ. Marabini-Moevs 1980, 220, αρ. 19, πίν. 2 και 9 (150-75 π.Χ.), 223, αρ. 42, πίν. 3 και 12 (ιταλικοί ανάγλυφοι σκύφοι από την Cosa, 150-75 π.Χ.).

¹⁰⁹² Mitsopoulos-Leon 1996, 185-206. Mitsopoulos-Leon, υπό εκτύπωση. Rogl 2001 β, 161-167.

¹⁰⁹³ Rogl 2008, passim.

¹⁰⁹⁴ Η απόδοση ορισμένων αγγείων στην Πάτρα, την Καλυδώνα και λιγότερο στη Δύμη φαίνεται αρκετά ριψοκίνδυνη. Για τις δυο πρώτες πόλεις έχουμε στη διάθεσή μας μόνο από ένα δημοσιευμένο όστρακο, ενώ από τη Δύμη περίπου είκοσι.

¹⁰⁹⁵ Rogl 2001, 34-48 και 67-77. Για την σχέση της ανάγλυφης κεραμικής Αιγίου και Λουσών βλ. και το κεφάλαιο «Διαπιστώσεις και Επισημάνσεις».

¹⁰⁹⁶ Η Rogl δημιούργησε δυο σειρές-ομάδες στην τοπική της παραγωγή: στην Bodenrosette 1 εντάσσει τα ανάγλυφα αγγεία που φέρουν στη βάση τους τους ρόδακες τύπου 2 και 5, ενώ στην Bodenrosette 2 αυτούς με τους τύπους 1Α, 1Β, 1Γ, αλλά και τον ρόδακα που βλέπουμε στον εισηγμένο σκύφο ΑΙΓ43 (βλ. την **ΕΙΚ. 163**). Τα σχήματα στις δυο ομάδες δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία, αλλά ούτε και ομοιότητα (μέσα στην κάθε ομάδα). Από την άποψη αυτή αποτελούν μι αντίστοιχη περίπτωση του τοπικού εργαστηρίου Β των Οινιαδών.

¹⁰⁹⁷ Η συγκεκριμένη κατηγορία διακόσμησης απαντάται στο 70% περίπου της τοπικής παραγωγής, ενώ οι υπόλοιποι σκύφοι (το 14% περίπου) κοσμούνται με ομόκεντρα ημικύκλια (13), κωνοφόρους καρπούς (10), άμπελο (5), φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με σχηματοποιημένους φοίνικες (10), φύλλα άκανθας εναλλασσόμενα με φύλλα λωτού (4) και φύλλα λωτού ή άκανθας που εναλλάσσονται με μορφές (15). Σε χωριστά υποκεφάλαια παρουσιάζονται ορισμένα επιπλέον μετάλλια βάσεων. Επίσης πολλά θραύσματα που σώζουν μόνο τη διακόσμηση του χείλους (το 15% περίπου του υλικού που δημοσιεύει), ενώ 15 όστρακα (αρ. κατ. 335-349) αποδίδονται σε αγγεία διαφόρων σχημάτων (υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι, κρατήρες, αμφορείς και άλλα κλειστού σχήματος αγγεία).

¹⁰⁹⁸ Στους Λουσούς έχει βρεθεί μόνο μια αποσπασματικά σωζόμενη υπογραφή (σε έναν εισηγμένο

τοπικών εργαστηρίων¹⁰⁹⁹. Η παραγωγή των τοπικών εργαστηρίων των Λουσών, βάση των τυπολογικών τους παραλλήλων, χρονολογήθηκε στην περίοδο από το β' μισό του 2^{ου} έως και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ., ενώ η ύπαρξη της ενισχύθηκε από την ανεύρεση τριών μητρών, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την τοπική παραγωγή¹¹⁰⁰.

Μετά το αχαϊκό εργαστήριο του Αιγίου και το αρκαδικό των Λουσών, πρέπει να αναφερθούν και αυτά της Αιγείρας και της Δύμης, ενώ η Πάτρα, από την οποία προέρχονται πολύ λίγα θραύσματα αδημοσίευτων σκύφων¹¹⁰¹, επίσης διέθετε εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής¹¹⁰². Η ποσότητα της τοπικής ανάγλυφης κεραμικής από τη Δύμη (Κάτω Αχαγιά), μιας πόλης που γνώρισε πρωτοφανή ακμή στη μέση και ύστερη ελληνιστική περίοδο, είναι ασυγκρίτως μεγαλύτερη, αλλά επίσης αδημοσίευτη¹¹⁰³. Παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με την αντίστοιχη του Αιγίου, ωστόσο υπάρχουν και αρκετά εισηγμένα αγγεία, όχι μόνο από το Αίγιο, αλλά κυρίως από την Ηλεία (από την ύστερη χρονολογικά «ιταλική σειρά») και ελάχιστα από το Άργος και την Κόρινθο¹¹⁰⁴. Το γεγονός αυτό φαίνεται πως επιβεβαιώνει την άποψη πως η κεραμική της δυτικής Αχαΐας σχετίζεται περισσότερο με τη δυτική Ελλάδα, ενώ αυτή της ανατολικής με την Κόρινθο και τη ΒΑ Πελοπόννησο¹¹⁰⁵.

Για την τοπική παραγωγή της Αιγείρας¹¹⁰⁶, από την οποία προέρχονται και δυο

σκύφο), η οποία συνδέθηκε με τα κορινθιακά εργαστήρια. Βλ. Rogl 2001 δ, σελ. 140: KEP[...] (β' μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.) και Rogl 2008, 43 και 103-104, αρ. 31, πίν. 4, 26, 30.

¹⁰⁹⁹ Rogl 2001, 48-51. Δεκατρείς σκύφοι (ποσοστό 3%) απέδωσε η Rogl σε άλλα περιφερειακά (regional)-άγνωστα αρκαδικά εργαστήρια.

¹¹⁰⁰ Δύο μήτρες (αρ. κατ. 77-78) σώζουν μακριά πέταλα στην περιοχή του χείλους και της βάσης τους αντίστοιχα, ενώ η τρίτη (αρ. κατ. 76) σώζει τη διακόσμηση του χείλους: διπλές όρθιες σπείρες, όμοιες με αυτές που απαντάμε και στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών (βλ. την **ΕΙΚ. 162.3**).

¹¹⁰¹ Από προσωπική εμπειρία (απασχόλησή μου την περίοδο 1996-2001 σε σωστικές ανασκαφές οικοπέδων της Πάτρας). Βλ. επίσης Πετρόπουλος 2005, 23. Για την ανάγλυφη κεραμική της Πάτρας βλ. επίσης Hübner 1996, 2, εικ. 3.1 (απεικονίζεται μόνο ένα μικρό θραύσμα ανάγλυφου ελληνιστικού σκύφου με παράσταση καθιστής έμβιας μορφής παρόμοιας με έναν σκύφο του Αιγίου – βλ. **ΕΙΚ. 125. 12α**). Βλ. και Κυριακού 1994, 194 (αναφορά στη σπανιότητα των ανάγλυφων σκύφων στους τάφους και στα οικιστικά σύνολα της πόλης της Πάτρας).

¹¹⁰² Η Rogl (2001, 45 και 106, πίν. 5, 31 και 46) θεωρεί όχι μόνο πιθανή την ύπαρξη τοπικού εργαστηρίου παραγωγής ανάγλυφων σκύφων στην Πάτρα, αλλά αποδίδει σε αυτό τη μήτρα αρ. κατ. 46 και τους σκύφους αρ. κατ. 47-50 που βρέθηκαν στους Λουσούς.

¹¹⁰³ Για την ανάγλυφη κεραμική της Δύμης βλ. Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. IX (απεικονίζονται δέκα μικρά θραύσματα ανάγλυφων σκύφων). Λακάκη-Marchetti 2000, 118, εικ. 4 (απεικονίζονται οκτώ μικρά θραύσματα ανάγλυφων σκύφων). Για την ύπαρξη εργαστηρίων παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής στη συγκεκριμένη πόλη βλ. και Rogl 2008, 44-45 (αποδίδει στο εργαστήριο της Δύμης τους σκύφους αρ. κατ. 42-45 που βρέθηκαν στους Λουσούς). Η πόλη αυτή, σύμφωνα με την άποψη του Freitag (2001, 300-308) πιθανότατα χρησιμοποιούσε το ακρωτήριο Άραξο ως λιμάνι.

¹¹⁰⁴ Οι παρατηρήσεις αυτές προκύπτουν από το αδημοσίευτο υλικό (ανάγλυφους σκύφους και μήτρες) που προέρχεται από την ανασκαφή ενός κλιβάνου (σωστική ανασκαφή οικοπέδου στη Κάτω Αχαγιά-αρχαία Δύμη).

¹¹⁰⁵ Βλ. τελευταία Πετρόπουλος 2008, 11 κ. εξ.

¹¹⁰⁶ Η θέση της Αιγείρας, στο μέσον περίπου της βόρειας πλευράς της Πελοποννήσου και της νότιας πλευράς του Κορινθιακού κόλπου, την εντάσσει στο δίκτυο το λιμένων που συνδέονται με το ναυτικό δρόμο που έωνε την Κόρινθο και τη βόρεια Πελοπόννησο με τη Δύση. Κατάλοιπα του ρωμαϊκού λιμένα της έχουν εντοπιστεί στην παραλία του οικισμού Μαύρα Λιθάρια (του Δήμου Ευρωστίνης), στο μυχλό του όρμου που υπόκειται του λόφου με τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της αρχαίας πόλης. Ωστόσο, είναι πιθανή η ύπαρξη και παλαιότερων (καταχωμένων σε προγενέστερα «στρώματα») των ρωμαϊκών λιμενικών κατασκευών. Βλ. σχετικά και Freitag 2001, 257-260.

αποσπασματικά σωζόμενες υπογραφές¹¹⁰⁷, μας δόθηκε μια μικρή ιδέα από μια σύντομη δημοσίευση της M. Trummer¹¹⁰⁸. Στο υλικό που παρουσιάστηκε αντιπροσωπεύονται όλοι σχεδόν οι τύποι διακόσμησης της κατηγορίας, με κυρίαρχη τη φυτική. Προσφιλή κοσμήματα, όπως και στο εργαστήριο του Αιγίου, αποτελούν τα *nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους, τα μακριά φύλλα λωτού, οι άκανθες και οι φτέρες, ενώ δεν απουσιάζουν και οι σκύφοι με έμβιες μορφές. Στην ύστερη παραγωγή του εργαστηρίου αυτού, που ακμάζει κυρίως στο 2^ο αι. π.Χ., κυριαρχεί η διακόσμηση με τα μακριά πέταλα.

Μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά: Οι ανάγλυφοι σκύφοι του Αιγίου έχουν το χαρακτηριστικό περίγραμμα των αντίστοιχών τους πελοποννησιακών, δηλαδή ευρύ, σχετικά αβαθές σώμα, με χείλος που στρέφεται προς τα έξω, με διάφορες ωστόσο μικροπαραλλαγές (βλ. **ΕΙΚ. 128 και 175 β**)¹¹⁰⁹. Ο πυθμένας τους είναι σχεδόν επίπεδος και αρκετά συχνά διακοσμημένος με ρόδακα, που περιβάλλεται από ένα ή δύο πλαστικούς δακτυλίους. Ωστόσο, όπως επισήμανε πρώτη η Κόλια, μια ομάδα σκύφων του εν λόγω εργαστηρίου αποτελεί (ως προς το σχήμα της) απομιμήσεις των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων¹¹¹⁰. Η ομάδα αυτή παρουσιάζει επομένως ομοιότητες (τουλάχιστον ως προς το σχήμα της) και με τα αγγεία του τοπικού εργαστηρίου Β των Οινιαδών¹¹¹¹. Το μέγεθος τους (διάμετρος χείλους) κυμαίνεται από 0,90 έως 0,180 μ. περίπου¹¹¹², ενώ η παρουσία σκύφων μεγάλου μεγέθους, κρατηρίσκων, κρατήρων και άλλων σχημάτων ανάγλυφων αγγείων είναι ιδιαίτερα έντονη¹¹¹³.

Ως προς τη διάταξη της διακόσμησης, ορισμένοι από αυτούς ακολουθούν την κατακόρυφη διάρθρωση, αν και αντιγράφουν το «εφεσιακό-ιωνικό» σχήμα (πρβ. για παράδειγμα τους σκύφους ΑΙΓ13, ΑΙΓ20-ΑΙΓ21 και κυρίως τον ΑΙΓ44). Πρόκειται για μια υβριδική μορφή η οποία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη πρακτική είναι αντίστροφη από τη γνωστή άποψη του Siebert ότι οι τεχνίτες αντιγράφουν τη διακόσμηση, χωρίς ποτέ να μιμούνται το σχήμα¹¹¹⁴. Αγαπούν ιδιαίτερα τις παραστάσεις με έμβιες μορφές και ενιαίο περιεχόμενο (διονυσιακούς θιάσους,

¹¹⁰⁷ Βλ. Rogl 2001 δ, σελ. 143: ΠΤΟΛΕ[... (τέλος 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 147: ...]ΙΑ (τέλος 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Επίσης Rogl 2001 γ, 61. Για τις ίδιες υπογραφές βλ. αντίστοιχα και Trummer 1990, 312, αρ. RB10 και RB12, εικ. 1.

¹¹⁰⁸ Για την ανάγλυφη κεραμική της Αιγείρας βλ. Trummer 1986, 60, εικ. 95a-c, Mitsopoulos-Leon 1972-75, 17-24, εικ. 15, αλλά κυρίως Trummer 1990, 311-313, εικ. 1, πίν. 42.1.

¹¹⁰⁹ Βλ. Siebert 1978, αρ. Pat.3 και Pat.4, πίν. 98 (**ΕΙΚ. 124. 1-2**). Rogl 2008, αρ. 51-62, πίν. 5-7 και αρ. 51, 54 και 58, πίν. 26 (σκύφοι που αποδίδονται στο εργαστήριο του Αιγίου). Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, σχέδ. 6 (περίγραμμα σώματος των σκύφων του εργαστηρίου του Αιγίου).

¹¹¹⁰ Κόλια 2011, σελ. 4 στο δοκίμιο, σχέδ. 5 (σκύφοι του εργαστηρίου του Αιγίου με σχήμα όμοιο με αυτό των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων). Ωστόσο, οι περισσότεροι από αυτούς παρουσιάζουν μια χαρακτηριστική, έντονη γωνίωση στο μέσο περίπου του σώματός τους, χαρακτηριστικό που παρατηρείται τόσο στους σκύφους του Αιγίου (δημοσιευμένους από την Κόλια και τη Rogl), όσο και στους σκύφους του εργαστηρίου Β των Οινιαδών.

¹¹¹¹ Πρβ. για παράδειγμα την ομοιότητα στο περίγραμμα των σκύφων ΑΙΓ20 με αυτό του τοπικού σκύφου TB51, του ΑΙΓ46 με του TB54, του ΑΙΓ28 με των TB36 και TB54 κ.λ.π.

¹¹¹² Με βάθος που κυμαίνεται κυρίως από 0,55 μ. έως 0,115 μ.

¹¹¹³ Βλ. το τελευταίο υποκεφάλαιο του συγκεκριμένου εργαστηρίου («Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση»).

¹¹¹⁴ Siebert 1980, 58-59. Πρβ. και Γραβάνη 1996, 87 (αμφισβητεί τη θεωρία του Siebert, με βάση ορισμένους τοπικούς σκύφους της Κασσώπης, οι οποίοι αντιγράφουν την κατατομή των αττικών).

ερωτιδείς, διάφορες άλλες ανθρώπινες, θεϊκές και μυθικές μορφές), χωρίς να αγνοούν όμως -όπως και τα ηλειακά εργαστήρια- και τις τυποποιημένες για τη συγκεκριμένη κατηγορία αγγείων διακοσμήσεις (μακριά πέταλα, ομόκεντρα ημικύκλια, κωνοφόρους καρπούς, φυλλοφολιδωτή και δικτυωτή διακόσμηση, διάφορα άλλα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα). Στις στενές διακοσμητικές ζώνες του χείλους και του κάλυκα συνηθίζονται μια σειρά από χαρακτηριστικά κοσμήματα. Το ίδιο χαρακτηριστικά -όπως θα δούμε παρακάτω- είναι και τα μετάλλια στις βάσεις τους¹¹¹⁵.

Ο πηλός τους είναι καστανός, ερυθρωπός έως πορτοκαλέρυθρος (βλ. ομάδες αρ. 10, 11 και 15 στην **EIK. 129**), σπάνια ανοιχτόχρωμος (A11) και ως προς τη σύστασή του καθαρός, σχετικά ξηρός-συμπαγής και πυκνός. Το ίδιο ισχύει και για τον τεφρό πηλό τους. Από τις τεφρόχρωμες συμβατικά αριθμημένες ομάδες πηλού των σκύφων που βρέθηκαν στους Οινιάδες, οι ομάδες T1, T3 και T5 ανήκουν με βεβαιότητα στο εργαστήριο του Αιγίου: ο πηλός είναι καθαρός ως προς τη σύστασή του και ξηρός (T3) και πολύ σπάνια περιέχει ελάχιστες προσμείξεις και ψιλή λευκή μαρμαρυγία (T1 και T5). Αξίζει να σημειώσουμε εδώ πως, τόσο στο Αίγιο, όσο και στους Λουσούς και στους Οινιάδες, η «χρήση» τεφρόχρωμου πηλού¹¹¹⁶, για λόγους που δεν μπορούμε να εξηγήσουμε, είναι συχνότατη¹¹¹⁷. Το επίχρισμά τους, ποικίλλει ως προς το χρώμα του, από καστανό ανοιχτό μέχρι ερυθρωπό και πορτοκαλέρυθρο. Είναι πυκνό (δεν απολεπίζεται εύκολα) και ορισμένες φορές στιλπνό, δίνοντας στα αγγεία μια μεταλλική λάμψη και υφή. Στην περίπτωση των τεφρόχρωμων αγγείων, το επίχρισμα έχει τις περισσότερες φορές μια τεφρή και πολύ σπάνια μια τεφρή-μώβ απόχρωση (πρβ. για παράδειγμα το σκύφο ΑΠΓ29).

Τα εισηγμένα στους Οινιάδες ανάγλυφα αγγεία του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών

Τα αγγεία του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών αποτελούν τη δεύτερη σε συχνότητα εμφάνισης ομάδα εισηγμένων ανάγλυφων αγγείων στους Οινιάδες, μετά τους εφεσιακούς-ιωνικούς και ταυτόχρονα το 17% όσων παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη (βλ. τις **EIK. 62-63**). Τα περισσότερα από αυτά ανήκουν στην κατηγορία των σκύφων κανονικού μεγέθους (68 σκύφοι, ποσοστό 79%), ενώ ένα αξιοσημείωτα μεγάλο ποσοστό τους (21%, 18 αγγεία, **EIK. 130**), αποτελούν οι υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι (10), οι κρατήρες (4) και ορισμένα αγγεία άλλων σχημάτων (ένας κάνθαρος, μια λάγυρος και ένας αμφορέας), αλλά κι ένας μικρογραφικός σκύφος (ΑΠΓ68).

Κάτι περισσότερο από τους μισούς είναι διακοσμημένοι με φυτική διακόσμηση (ποσοστό

¹¹¹⁵ Ο Siebert θεωρεί πως στην παραγωγή της ανάγλυφης κεραμικής συνήθως δεν αντιγράφονται τα μετάλλια της βάσης: ο τεχνίτης χρησιμοποιεί σφραγίδες που διαθέτει στο εργαστήριό του ή που μπορεί να κατασκευάσει εύκολα όταν χρειαστεί. Βλ. Siebert 1980, 60.

¹¹¹⁶ Δεν είναι απόλυτα βέβαιο εάν η απόχρωση του πηλού στο τελικό προϊόν (αγγεία) οφείλεται στην όπτηση ή στην επιλογή από τους κεραμείς συγκεκριμένης απόχρωσης ή ποιότητας της πρώτης ύλης (πηλός πρίν από την όπτηση). Για την εκδοχή η τεφρή απόχρωση του πηλού των αγγείων να οφείλεται στην όπτηση βλ. Γραβάνη 1996, 84.

¹¹¹⁷ Για τον πηλό των σκύφων του Αιγίου βλ. επίσης Κόλια 2011, σελ. 3-4 στο δοκίμιο. Η Κόλια -όπως προαναφέραμε- εξετάζει χωριστά τους τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους του Αιγίου γιατί διαπιστώνει διαφορές στο σχήμα, αλλά και στη διακόσμησή τους. Πρόκειται για αγγεία που -όπως θα δούμε στη συνέχεια- εντάσσονται περίπου στην ίδια χρονική βαθμίδα με τη λοιπή παραγωγή.

62%), πολλοί φέρουν παραστάσεις με έμβια όντα και αντικείμενα (ποσοστό 30%) και ελάχιστοι γραμμική διακόσμηση (ποσοστό 8%, βλ. **ΕΙΚ. 131**). Από τους σκύφους με φυτική διακόσμηση (βλ. **ΕΙΚ. 132**) υπερέχουν ποσοστικά αυτοί με τα φύλλα λωτού και τα μακριά φύλλα λωτού (13), μακριά πέταλα (12), *Nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (11) και τα φύλλα άκανθας (10), ενώ οι υπόλοιπες κατηγορίες, όπως τα φολιδωτά (2), οι κωνοφόροι καρποί (3) και τα φύλλα φτέρης (1) συγκροτούν μια μικρή ομάδα. Από τους σκύφους με γραμμική διακόσμηση υπερέχουν αυτοί με δικτυωτό κόσμημα (2), ενώ ένας σκύφος κοσμείται με κρεμαστά ομόκεντρα ημικύκλια με ακτινωτό ρόδακα στο εσωτερικό τους. Ελάχιστοι είναι τέλος οι σκύφοι με κυκλικά εξάρματα/πλαστικές αποφύσεις (3).

Από τα αγγεία με έμβια όντα οι ανθρώπινες μορφές υπερτερούν (13 σκύφοι) έναντι των λοιπών έμβιων όντων (4 σκύφοι), ενώ και η ποικιλία τους είναι εντυπωσιακά μεγάλη (Διόνυσος, Σάτυροι, Μαινάδες, ερωτιδείς, διάφορες άλλες θεϊκές και μυθικές μορφές). Η απεικόνιση αντικειμένων (αγγείων) απαντάται σε τρεις σκύφους. Τέλος, στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών αποδίδονται και τρεις μήτρες (M2, M6 και M7), οι οποίες ωστόσο δεν σχετίζονται άμεσα με τα ανευρεθέντα στους Οινιάδες αγγεία.

A. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ3 και ΑΙΓ69-ΑΙΓ70, ΕΙΚ. 140)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ14 και ΑΙΓ69-ΑΙΓ70)

Τα ανάγλυφα αγγεία των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών με απλό κάλυκα φύλλων είναι πέντε και διακρίνονται σε τρεις ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: ανάγλυφα αγγεία με φύλλα φτέρης (ο υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος ή κρατηρίσκος ΑΙΓ69), σκύφοι με φύλλα άκανθας (ΑΙΓ1, ΑΙΓ2, ΑΙΓ3) και ανάγλυφα αγγεία με μακριά φύλλα λωτού (υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος ή κρατηρίσκος ΑΙΓ70).

1. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. ΑΙΓ69)

Τα μεγάλα φύλλα φτέρης με τα σχετικά έξεργα προς τα κάτω καμπυλλούμενα φύλλα αποτελούν προσφιλή κοσμήματα κυρίως στα εφεσιακά-ιωνικά και στα αργεία εργαστήρια¹¹¹⁸ και λιγότερο στα αττικά και στα ηλειακά. Στους Οινιάδες απαντώνται στον τεφρόχρωμο υπερμεγέθη ανάγλυφο σκύφο ή κρατηρίσκο **ΑΙΓ69**, ο οποίος αποδίδεται στον συγκεκριμένο εργαστηριακό κύκλο με τη βοήθεια του πληού, αλλά και του μεταλλίου της βάσης του (τύπος ρόδακα 1 Α). Ο κάλυκας του κοσμείται με μεγάλα, απλά φύλλα φτέρης που εναλλάσσονται με ακριβώς όμοια φύλλα που περιέχουν όμως μικρά φύλλα άκανθας. Εκατέρωθεν κάθε φύλλου αναπτύσσονται κατακόρυφοι ελίσσόμενοι βλαστοί που απολήγουν σε πεντάφυλλο άνθος, το οποίο παραπέμπει στη διακόσμηση στη ζώνη του

¹¹¹⁸ Οι φτέρες του ΑΙΓ69 είναι όμοιες με αυτές του εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο I26. Πρβ. ωστόσο και τις παρόμοιες φτέρες των αγγείων K26-K31 που αποδίδονται στο κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

χειλούς του ΑΙΓ72 και συνακόλουθα στο μικρό θραύσμα αρ. 120 από το ναυάγιο της Santa Sabina της Απουλίας¹¹¹⁹.

2. Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ3)

Φύλλα άκανθας απαντώνται σε είκοσι (20) αγγεία και διακρίνονται σε δέκα τύπους (βλ. την **ΕΙΚ. 134**)¹¹²⁰.

Ο κάλυκας του **ΑΙΓ1**, κοσμείται με ακριβώς όμοια (από την ίδια σφραγίδα) φύλλα άκανθας (Τ1, **ΕΙΚ. 134**) με τον ΑΙΓ68, με τη διαφορά πως εδώ είναι μεμονωμένα, εναλλασσόμενα και εν μέρει επικαλυπτόμενα. Ο σκύφος **ΑΙΓ2** χαρακτηρίζεται από τον απλό φυτικό κάλυκα που συνίσταται στην παρατακτική τοποθέτηση όμοιων φύλλων άκανθας (Τ3, **ΕΙΚ. 134**). Από αυτές διακρίνονται μόνο οι άκρες απολήξεις τους, οι οποίες εναλλάσσονται με ανάγλυφα ωοειδή κοσμήματα που περιέχουν στο εσωτερικό τους ανάγλυφη κουκίδα. Τα τελευταία κοσμήματα βρίσκουν τυπολογικό παράλληλο σε έναν εισηγμένο στην αθηναϊκή αγορά σκύφο. Στον ίδιο τύπο άκανθας εντάσσεται και αυτή του ΑΙΓ19 και πιθανώς (αν και δεν διακρίνεται καλά) και του σκύφου ΑΙΓ20.

Οι άκανθες στον κάλυκα και ο ρόδακας της βάσης του **ΑΙΓ3** (με το χαρακτηριστικό για τα εργαστήρια του Αιγίου σχήμα), είναι όμοια με του σκύφου ΑΜΑ 1969 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39.6**). Μετά το χαμηλό φυτικό του κάλυκα, στον οποίο εναλλάσσονται φύλλα άκανθας (Τ3, **ΕΙΚ. 134**) με ελικοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε οκταπέταλα ροδακοειδή άνθη¹¹²¹, στην υπερκείμενη διακοσμητική ζώνη βρίσκουμε δέσμες με πέντε φύλλα μυρτιάς σε οριζόντια διάταξη¹¹²². Σχεδόν ακριβή παράλληλα για το τελευταίο κόσμημα απαντάμε στο δημοσιευμένο από τον Siebert σκύφο από το Μουσείο του Αιγίου (**ΕΙΚ. 124.1**). Ωστόσο, πρόκειται για κόσμημα γνωστό από τα αττικά, κορινθιακά, αργεία (εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), εφεσιακά-ιωνικά, αλλά και τα ιταλικά και τα περγαμηνά εργαστήρια, ενώ αντίστοιχα παραδείγματα έχουν βρεθεί επίσης στη Κέρκυρα, τη Σάμο, την Ελεύθερνα¹¹²³ και τον Θέρμο (βλ. το σκύφο 183/Ι, **ΕΙΚ. 41.2**).

¹¹¹⁹ Siebert 1981, 145, αρ. 120, εικ. 26 d (ναυάγιο της Santa Sabina, εντάσσεται στα «vases non classes»). Βλ. την **ΕΙΚ. 172**.

¹¹²⁰ Για τα φύλλα άκανθας γενικά βλ. τα σχόλια στα αντίστοιχα υποκεφάλαια, στα εφεσιακά-ιωνικά και κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια.

¹¹²¹ Τα άνθη αυτά, αλλά και οι άκανθες είναι σχεδόν όμοια με έναν εισηγμένο στην αθηναϊκή Αγορά σκύφο (Agora XXII, 88, αρ. 372, πίν. 65), ο οποίος ίσως προέρχεται από το εργαστήριο του Αιγίου.

¹¹²² Γενικά οι σχηματισμοί από ομάδες τριών φύλλων μυρτιάς (αλλά και δάφνης, κισσού και ελιάς) είναι γνωστοί στη ελληνική τέχνη ήδη από την κλασική περίοδο, ενώ είναι περισσότερο συνηθισμένοι σε πιο χαλαρή παραλλαγή (με τη μορφή στεφανιών). Στην ελληνιστική περίοδο το θέμα, γίνεται ιδιαίτερα προσφιλές και απαντάται σε διάφορες κατηγορίες τέχνης (κεραμική, μεταλλοτεχνία, νομισματική, γλυπτική, ζωγραφική και ψηφιδωτά). Από την περιοσχή των ανατολικών ελληνιστικών βασιλείων (με επίκεντρο τα εργαστήρια της Περγάμου), όπου χρησιμοποιείται ευρύτατα σε πολλές κατηγορίες τέχνης, πέρασε διαμέσου της Μακεδονίας και γενικά της βόρειας Ελλάδας πέρασε και στην υπόλοιπη Ελλάδα, με εξαίρεση την Αττική (και την περιοχή επιρροής της), όπου το συγκεκριμένο θέμα δεν χρησιμοποιείται καθόλου. Ανδρεΐδου 1998, 473.

¹¹²³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ3). Βλ. επίσης Callaghan 1980, 33-47.

3. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΑΙΓ4-ΑΙΓ14 και ΑΙΓ70)

Μακριά φύλλα λωτού του τύπου των *nymphaea caerulea*, απαντάμε σε δεκαοκτώ (18) αγγεία¹¹²⁴. Διακρίνονται ουσιαστικά σε τέσσερις τύπους (βλ. **ΕΙΚ. 135**): σε αυτόν με τις πολλές πλάγιες νευρώσεις (**T1α** και **T1β**), ο οποίος μπορεί να συγκριθεί άμεσα με τα μακριά φύλλα λωτού της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (**ΕΙΚ. 38**) και στον απλό (**T2**), ο οποίος είναι ιδιαίτερα συνηθισμένος. Δυο μεμονωμένες περιπτώσεις αρκετά ιδιόρρυθμων ως προς την απόδοσή τους μακριών φύλλων λωτού εντάσσονται στους **T3** και **T4**. Τα περισσότερα από αυτά τα φύλλα είναι αρκετά πλατιά¹¹²⁵, δίνοντας έτσι την εντύπωση πως βρίσκονται αρκετά κοντά στα απλά φύλλα λωτού/*nymphaea lotus*¹¹²⁶. Όλα έχουν κατασκευαστεί με τη βοήθεια σφραγίδων, με εξαίρεση ίσως αυτά των αγγείων **ΑΙΓ6**, **ΑΙΓ13** και **ΑΙΓ20**. Απαντώνται άλλοτε ως μοναδικό διακοσμητικό μοτίβο στο σώμα τους (**ΑΙΓ4**, ίσως και στους σκύφους **ΑΙΓ5**, **ΑΙΓ6** και **ΑΙΓ7**) και άλλοτε εναλλάξ με άλλα κοσμήματα όπως: με στήλες ανάγλυφων κυκλίσκων (**ΑΙΓ10** και **ΑΙΓ11**), με στήλες μικρών ροδακοειδών άνθων (**ΑΙΓ12**), με βλαστούς που απολήγουν σε άνθη (**ΑΙΓ13**, **ΑΙΓ14** και ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ70**), με βλαστούς που απολήγουν σε άνθη και έμβια όντα (**ΑΙΓ51**, **ΑΙΓ77** και **ΑΙΓ79**, ίσως και οι **ΑΙΓ9** και **ΑΙΓ10**) και άλλοτε με άλλα δυσδιάκριτα κοσμήματα (**ΑΙΓ20**).

ΤΥΠΟΣ 1 α: Οι ΑΙΓ10, ΑΙΓ12, ΑΙΓ20 και πιθανώς και οι ΑΙΓ6, ΑΙΓ70 και ΑΙΓ79, φέρουν τα χαρακτηριστικά μακριά φύλλα λωτού της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (**ΕΙΚ. 38**) με τις 2+2 πλευρικές νευρώσεις στο εσωτερικό τους. Η καταγωγή του συγκεκριμένου κοσμήματος είναι πιθανώς ιταλική (εργαστήριο του Ηρακλείδη)¹¹²⁷, αν και παρόμοια φύλλα απαντώνται και στις μήτρες ενός Μ.Ασιατικού εργαστηρίου¹¹²⁸. Στο σκύφο **ΑΙΓ10** τα μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους με κουκίδα στο κέντρο τους που απολήγουν σε μικρό φύλλο αμπέλου. Στο μετάλλιο της βάσης του φέρει ρόδακα τύπου 7. Στον **ΑΙΓ12** εναλλάσσονται με στήλες μικρών ροδακοειδών άνθων¹¹²⁹ που απολήγουν σε παρόμοιο με τον ΑΙΓ1 φύλλο αμπέλου. Ο **ΑΙΓ6**, φέρει όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, ένα πολύ συνηθισμένο κόσμημα στα εν λόγω εργαστήρια, αφού απαντάται σε έξι συνολικά σκύφους (ΑΙΓ46, ΑΙΓ41, ΑΙΓ22, ΑΙΓ13, ΑΙΓ6 και πιθανώς και στον ΑΙΓ20).

ΤΥΠΟΣ 1 β: Η μόνη διαφορά του τύπου μακριών φύλλων λωτού 1 α με τον τύπο 1 β (που απαντάται μόνο στα αγγεία **ΑΙΓ51** και **ΑΙΓ77**), είναι πως η κεντρική νευρώσή του είναι ιδιαίτερα ανάγλυφη και

¹¹²⁴ Για τα μακριά φύλλα λωτού (*nymphaea caerulea*) βλ. το αντίστοιχο κεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

¹¹²⁵ Πρβ. για παράδειγμα τα *nymphaea caerulea* των αττικών εργαστηρίων: Agora XXII, πίν. 94.

¹¹²⁶ Πρβ. Agora XXII, πίν. 94 (*nymphaea lotus*).

¹¹²⁷ Βλ. Marabini-Moevs 1980, αρ. 9, πίν. 19 (Cosa, σκύφος του εργαστηρίου του Ηρακλείδη, 180/150-50/30 π.Χ.).

¹¹²⁸ Künzl 2002, αρ. 32, πίν. 80-81 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. και τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ10).

¹¹²⁹ Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως αυτοί οι μικροί ρόδακες (που σχηματίζουν τις στήλες) θυμίζουν τους αντίστοιχους που κοσμούν τη ζώνη του χείλους στη μήτρα Α.Μ.Θ. 275/Μ (**ΕΙΚ. 45**) και στο σκύφο Α.Μ.Θ. 275/Σ που έχει παραχθεί από αυτή από τον Θέρμο (**ΕΙΚ. 41.8**).

κυματιστή. Βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα σε έναν δημοσιευμένο κρατηρίσκο από τους Λουσούς.

ΤΥΠΟΣ 2: Τα μακριά φύλλα λωτού των σκύφων **ΑΙΓ4**, **ΑΙΓ7-ΑΙΓ9**, **ΑΙΓ13**, **ΑΙΓ16** και **ΑΙΓ19** (αν και ορισμένα από αυτά δεν σώζονται επαρκώς ώστε να μπορούμε να αποφανθούμε με βεβαιότητα για την ακριβή μορφή τους) εντάσσονται στον απλό τύπο μακριών φύλλων λωτού, ο οποίος αποδεικνύεται ιδιαίτερα προσφιλής στα εργαστήρια Αιγίου-Λουσών¹¹³⁰. Από αυτούς τους σκύφους αξίζει να σχολιαστεί η διακοσμητική ζώνη του χείλους του **ΑΙΓ13** (όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού) και το κρινόμορφο άνθος με τον κυματιστό στύλο στο σώμα του (όμοιο με των σκύφων ΑΙΓ21 και τον Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου/Αιγίου), που δεν μας αφήνουν καμιά επιφύλαξη για την απόδοσή του.

ΤΥΠΟΙ 3 και 4: Τα μακριά φύλλα λωτού των ΑΙΓ11, ΑΙΓ14 και ΑΙΓ5 δεν μπορούν να ενταχθούν σε κανέναν από τους προαναφερόμενους τύπους. Ο **ΑΙΓ11** ως προς το σύνολο σχεδόν των διακοσμητικών του κοσμημάτων, βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στους Λουσούς. Ωστόσο, όμοιοι κοντόχοντροι αμφορείς¹¹³¹ εικονίζονται όχι μόνο στο παράλληλό του από τους Λουσούς, αλλά και σε έναν σκύφο από τη Σαμάρεια-Σεβαστή. Όμοιο μακρύ φύλλο λωτού με τον ΑΙΓ11 φέρει ενδεχομένως και ο **ΑΙΓ14**. Η διακόσμηση στη ζώνη του χείλους του (με σειρά ροδάκων) βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στους Λουσούς, σε έναν κρατήρα άγνωστης -κατά τη Rogl-προέλευσης. Το τριγωνικό φύλλο του σκύφου **ΑΙΓ5**, με την έντονα αποστρογγυλεμένη διαμόρφωση στη βάση του, βρίσκει ακριβές παράλληλο στη Δύμη, αλλά μας παραπέμπει επίσης και στα αντίστοιχα των ηλιακών σκύφων Η7-Η8, από τα οποία έχει πιθανότατα αντιγραφεί. Το μέταλλο της βάσης του φέρει το γνωστό, από τους σκύφους του Αιγίου-Λουσών και τους τοπικούς των Οινιαδών (εργαστήριο Β), ρόδακα τύπου Ι Γ.

ΙΙ. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΑΙΓ15-ΑΙΓ20 και ΑΙΓ71-ΑΙΓ72)

Τα ανάγλυφα αγγεία που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι δεκαοκτώ (18) και διακρίνονται σε **έξι ομάδες** ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: ανάγλυφα αγγεία με εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ71** και ο αμφορέας **ΑΙΓ72**), σκύφοι με φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (**ΑΙΓ16-ΑΙΓ20**), ανάγλυφα αγγεία με *nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους που εναλλάσσονται με βλαστούς (**ΑΙΓ21**, ο κρατήρας (;) **ΑΙΓ73** και ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ74**), ανάγλυφα αγγεία με απλά, μικρά *nymphaea nelumbo* που εναλλάσσονται με άκανθες (ο μικρογραφικός σκύφος **ΑΙΓ68**), σκύφοι με *nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους που εναλλάσσονται με άκανθες (**ΑΙΓ22-ΑΙΓ24** και **ΑΙΓ26-ΑΙΓ28**) και σκύφοι με *nymphaea nelumbo* (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με μακριά πέταλα (**ΑΙΓ25**).

¹¹³⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ7).

¹¹³¹ Για την απεικόνιση των αμφορέων στους ανάγλυφους σκύφους βλ. τα σχόλια στον ΑΔ10.

1. Εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (αρ. κατ. ΑΙΓ71-ΑΙΓ72)

Η άκανθα του υπερμεγέθη ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου **ΑΙΓ71α** με τα ελεύθερα καμπυλούμενα και κοίλα στο εσωτερικό τους φύλλα (Τ4, **ΕΙΚ. 134**) παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα, με του σκύφου αρ. κατ. 230 από την Ήλιδα. Ωστόσο ο πηλός και ο τριπλός σχηματοποιημένος πλοχμός στη ζώνη του χείλους του αποδεικνύουν πως το αγγείο αυτό προέρχεται από το Αίγιο. Η ελισσόμενη άκανθα (Τ5, **ΕΙΚ. 134**) του **ΑΙΓ71β**, η οποία βρίσκεται στα δεξιά της προηγούμενης, αν και είναι πολύ παρόμοια με αυτή του τύπου 6 (**ΕΙΚ. 134**), παρουσιάζει ελάχιστη ομοιότητα και με τις αντίστοιχες των ηπειρώτικων εργαστηρίων. Όμοια άκανθα βρίσκουμε μόνο στο μικρό θραύσμα αρ. 120 από το ναύγιο της Santa Sabina (βλ. **ΕΙΚ. 172**).

Ο αμφορέας **ΑΙΓ72** φέρει στον κάλυκά του πλούσια φυτική διακόσμηση η οποία συνίσταται στην εναλλαγή μεγάλων, ευθυτενών φύλλων άκανθας (Τ7 στην **ΕΙΚ. 134**, που βρίσκουν παράλληλα στην τοπική παραγωγή των Λουσών) με ελισσόμενες προς τα αριστερά άκανθες (Τ6, **ΕΙΚ. 134**). Οι τελευταίες παρουσιάζουν μικρή ομοιότητα με τα αντίστοιχα φύλλα των εργαστηρίων της Κασσώπης¹¹³². Εκατέρωθεν των ευθυτενών φύλλων, αναπτύσσονται κατακόρυφοι ελικοειδείς βλαστοί που απολήγουν σε σταυρόσχημα άνθη, που παραπέμπουν ως προς τον τρόπο απόδοσής τους στα ηλειακά εργαστήρια, αλλά και στο προαναφερόμενο θραύσμα από τη Santa Sabina.

2. Φύλλα άκανθας και φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΑΙΓ15)

Ο **ΑΙΓ15**¹¹³³ φέρει στον κάλυκά του εναλλασσόμενα φύλλα λωτού και άκανθες (Τ9, **ΕΙΚ. 134**), οι οποίες έχουν λυγισμένες τις κορυφές τους προς τα εμπρός. Πρόκειται για έναν τύπο, που απαντάται κυρίως στην Ιταλία και την Πέργαμο και σπάνια στην περιοχή της Αδριατικής¹¹³⁴. Η όλη διακοσμητική αντίληψη του συγκεκριμένου σκύφου παραπέμπει περισσότερο σε περγαμηνά παραδείγματα¹¹³⁵. Η ένταξή του στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών επιβεβαιώνεται από το μετάλλιο της βάσης του (τύπος ρόδακα 1 Α).

3. Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΑΙΓ16-ΑΙΓ20)

Στους σκύφους **ΑΙΓ16**, **ΑΙΓ17** και **ΑΙΓ18** φύλλα άκανθας (Τ2, **ΕΙΚ. 134**) εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού και ελικοειδείς βλαστούς. Ο **ΑΙΓ16** και **ΑΙΓ17** φέρουν στο μετάλλιο της βάσης τους ρόδακα τύπου 5, ενώ ο **ΑΙΓ18** τύπου 8. Η άκανθα Τ2 έχει πιθανώς αντιγραφεί από τα ιταλικά

¹¹³² Βλ. Γραβάνη 1996, αρ. 355, εικ. 49, αρ. 386, εικ. 56 (Κασσώπη, εργαστήριο Α', τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485-488, αρ. 286 και 302, πίν. 241, αρ. 386, πίν. 246, (Κασσώπη, εργαστήριο Β, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹¹³³ Για τον σχολιασμό του συγκεκριμένου σκύφου βλ. παρακάτω το υποκεφάλαιο «Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρωπινών μορφών και άλλων έμβιων όντων».

¹¹³⁴ Και ένας σκύφος στην Ήπειρο. Βλ. τον σκύφο ΑΔΡ1 και τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ15 και ΑΔΡ1).

¹¹³⁵ Βλ. Conze 1913, 273-276, αρ. 9, πίν. 42 (Πέργαμος, φυτικός κάλυκας με φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με σχεδόν όμοιες άκανθες, στην κύρια ζώνη σκύλοι και ελάφια που τρέχουν).

εργαστήρια¹¹³⁶. Στον ελλαδικό χώρο βρίσκεται ακριβή τυπολογικά παράλληλα στο Αίγιο (βλ. **ΕΙΚ. 133β**) και στους Λουσούς. Ένας σκύφος με ακριβώς όμοια φύλλα άκανθας από την Ήλιδα (βλ. **ΕΙΚ. 133γ**)¹¹³⁷, επειδή αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση μέσα στο σύνολο των ηλειακών σκύφων, πιστεύω πως είναι εισηγμένος από το Αίγιο ή τους Λουσούς.

Στο σκύφο **ΑΙΓ20** τα μακριά φύλλα λωτού (Τ1α, **ΕΙΚ. 135**) εναλλάσσονται με άκανθες του Τ3 (**ΕΙΚ. 134**), ενώ μεταξύ τους παρεμβάλλεται ένα δυσδιάκριτο κόσμημα. Αξίζει να σημειωθεί εδώ η ομοιότητα (πηλός και επίχρισμα) του ΑΙΓ20 και του ΑΙΓ30, οι οποίοι προέρχονται προφανώς από τον ίδιο κλίβανο.

4α. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με βλαστούς (αρ. κατ. ΑΙΓ21 και ΑΙΓ73-ΑΙΓ74), με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ25) και με άκανθες (αρ. κατ. ΑΙΓ22-ΑΙΓ24)

Στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών απαντάμε πληρωμένα με κοσμήματα *nymphaea nelumbo*¹¹³⁸ σε έξι παραδείγματα (ΑΙΓ21-ΑΙΓ25 και ΑΙΓ73-ΑΙΓ74), εκ των οποίων τα τέσσερα με αντωπούς αιγάγρους. Εξαιρέσεις αποτελούν ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος ΑΙΓ74 και ίσως ο σκύφος ΑΙΓ23, η διακόσμηση του οποίου στο εσωτερικό του φύλλου δεν διακρίνεται καθαρά (βλ. την **ΕΙΚ. 140**).

Το θέμα των μεγάλων *nymphaea nelumbo*, με αντωπούς αιγάγρους, διονυσιακή τριάδα, ερωτικές σκηνές¹¹³⁹ και διάφορα άλλα κοσμήματα στο εσωτερικό τους, σχετίζεται με το διονυσιακό κύκλο γενικά. Είναι ιδιαίτερα προσφιλές στα ηλειακά (στην Ήλιδα¹¹⁴⁰ και στην Ολυμπία¹¹⁴¹), εφεσιακά-ιωνικά¹¹⁴² και ιταλικά εργαστήρια¹¹⁴³, ενώ απουσιάζει εντελώς από άλλα¹¹⁴⁴. Χρονολογούνται γενικά από τον πρώιμο 2^ο έως και το 70 π.Χ.¹¹⁴⁵. Ωστόσο παραδείγματα με *nymphaea nelumbo* και αντωπούς αιγάγρους στο εσωτερικό τους απαντάμε στον ελλαδικό χώρο μόνο στα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας¹¹⁴⁶ και πιο συγκεκριμένα, εκτός από τους Οινιάδες, βόρεια του

¹¹³⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ16).

¹¹³⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 132-133, αρ. 106, πίν. 26.

¹¹³⁸ Για το συγκεκριμένο κόσμημα βλ. και το αντίστοιχο κεφάλαιο των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων.

¹¹³⁹ Για το θέμα των παραστάσεων με ερωτικό περιεχόμενο βλ. τελευταία Nassioulia 2009, 58-69.

¹¹⁴⁰ Στην Ήλιδα τα *nymphaea nelumbo* περιέχουν μόνο διονυσιακή τριάδα (δεν υπάρχει κανένα παράδειγμα με αντωπούς αιγάγρους). Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 127-128, 147, αρ. 272 (διονυσιακή τριάδα). Επίσης περιέχουν επίσης κάρθαρους και ερωτικές σκηνές: Προσκυνητοπούλου 1997, 127-128, αρ. 272-273 και 263 αντίστοιχα.

¹¹⁴¹ Στην Ολυμπία τα *nymphaea nelumbo* περικλείουν μόνο ερωτικές σκηνές. Βλ. Siebert 1978, 114, πίν. 90.5.

¹¹⁴² Βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια και τα σχόλια στο σκύφο Ι6.

¹¹⁴³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στους σκύφους ΑΙΓ22 (αντωποί αιγάγροι), ΑΙΓ26 (φρύνος και πάπια) και ΑΙΓ74 (αντωποί ερωτιδείς).

¹¹⁴⁴ Όπως για παράδειγμα από την αθηναϊκή Αγορά. Προσκυνητοπούλου 1997, 127-128 και 160.

¹¹⁴⁵ Οι σκύφοι με *nymphaea nelumbo* και παράσταση στο εσωτερικό τους στα εφεσιακά-ιωνικά και στα ιταλικά εργαστήρια χρονολογούνται από τον πρώιμο 2^ο αι. π.Χ. έως και το 70 π.Χ. Βλ. Hausmann 1990, 313-314. Προσκυνητοπούλου 1997, 127-128. Για διαγορευτική χρονολόγηση βλ. van Ufford 1959, 64 (α' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹¹⁴⁶ Με εξαίρεση μόνο ένα παράδειγμα από τους Δελφούς, το οποίο ανήκει σύμφωνα με τον Siebert στον κύκλο των βοιωτικών σκύφων με αττικές επιρροές. Βλ. Siebert 1978, 128 κ. εξ., αρ. Del.89.

πατραϊκού-κορινθιακού κόλπου στην αιτωλική Αρσινόη (**EIK. 40.3**)¹¹⁴⁷ και νότια του ίδιου κόλπου στο Αίγιο (**EIK. 125.13**)¹¹⁴⁸, τους Λουσούς (**EIK. 175.34**)¹¹⁴⁹, την Αιγείρα¹¹⁵⁰ και τη Δύμη¹¹⁵¹, αλλά και στα Ιόνια νησιά (στην Ιθάκη¹¹⁵² και τη Κέρκυρα^{1153,1154}). Οι σκύφοι με αυτό το κόσμημα που έχουν βρεθεί στους Οινιάδες, την Αρσινόη, τη Ναύπακτο και τους Λουσούς, έχουν ήδη αποδοθεί στο εργαστήριο του Αιγίου, ενώ στο ίδιο εργαστήριο πρέπει να αποδοθεί και ο σκύφος της Ιθάκης. Η αντιγραφή ή η επίδραση για τη δημιουργία και τη χρήση αυτού του διακοσμητικού σχήματος από τα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας αποδίδεται από τους περισσότερους μελετητές στα εργαστήρια της κεντρικής Ιταλίας¹¹⁵⁵, δεδομένου ότι το κόσμημα απεικονίζεται με ανάλογο τρόπο με αυτόν που βρίσκουμε σε έναν σκύφο του Popilius που φυλάσσεται στο Βατικανό¹¹⁵⁶. Ωστόσο, πολύ πρόσφατα η Guldager Bilde εξέφρασε την άποψη πως αυτό το αλεξανδρινής προέλευσης κόσμημα, δεν πρέπει να θεωρείται αποκλειστικά ιταλικό κόσμημα και πως έφτασε χωριστά στα Μικρασιατικά παράλια (Σάρδεις¹¹⁵⁷) και στην Ιταλία χάρη στο θαυμαστό εμπορικό δίκτυο της ελληνιστικής περιόδου¹¹⁵⁸. Η

¹¹⁴⁷ Πρόκειται για το σκύφο A.M.A. 1417 της Αρσινόης, ο οποίος έχει ήδη αποδοθεί στο εργαστήριο του Αιγίου. Βλ. Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως και ο σκύφος Σ.Ν. 340 (**EIK. 36 γ**) που βρέθηκε στη Ναύπακτο (αποδόθηκε επίσης στο εργαστήριο του Αιγίου) φέρει διακόσμηση με *nymphaea nelumbo* που περιέχουν αντωπούς ερωτιδείς.

¹¹⁴⁸ Κόλια 2009, σελ. 5 στο δοκίμιο, σκύφος AMA 2246, φωτ. 10 (Αίγιο, βλ. **EIK. 125. 13**). Siebert 1978, 119, αρ. Pat 4, πίν. 54 (Αίγιο, βλ. **EIK. 124. 2**).

¹¹⁴⁹ Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (Λουσοί, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο του Αιγίου ;). Rogl 2001 β, σελ. 162-163, αρ. RB 5, εικ. 5, πίν. 20 (το ίδιο αγγείο με την προηγούμενη παραπομπή). Βλ. την **EIK. 175**. Οι αίγαροι και οι άκανθες στο συγκεκριμένο αγγείο προέρχονται από την ίδια σφραγίδα με το προαναφερθέν (βλ. προηγούμενη υποσημείωση) θραύσμα από το Αίγιο.

¹¹⁵⁰ Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.7 (Αιγείρα).

¹¹⁵¹ Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. IX (Δύμη, το θραύσμα στη μέση-δεξιά). Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση).

¹¹⁵² Benton 1938-39, 34, αρ. κατ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Ο σκύφος αυτός είναι πιθανότατα εισηγμένος από το Αίγιο.

¹¹⁵³ Winkes 2004, 52-53, αρ. RW010: 89-P-112, εικ. 7-1 (Κέρκυρα, τοπικός σκύφος που χαρακτηρίζεται ως «bowl copying the workshop of Popilius», 100 π.Χ.).

¹¹⁵⁴ Το θέμα αυτό ίσως απαντάται και βορειότερα στην Ήπειρο (σε μια μόνο περίπτωση στην Επίδαμνο). Βλ. Hidri 1988, 75-81 και 86, αρ. 25, πίν. V (Επίδαμνος, τέλος 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Ο σκύφος αυτός, ο οποίος είναι με βεβαιότητα τοπικός -αφού φέρει τη συνηθισμένου τύπου για τα συγκεκριμένα εργαστήρια υπογραφή στη βάση του (AN)- διέπεται από τη ίδια διακοσμητική αντίληψη με των αντίστοιχων του Αιγίου. Στην απεικόνισή του (μόνο σε σχέδιο) διακρίνονται αγνά μεγάλες ελισσόμενες άκανθες που εκφύονται μέσα σπό μικρά *nymphaea nelumbo* να εναλλάσσονται με *nymphaea nelumbo* (το παχύ περιγράμμα τους διακοσμημένο με λοξές διαγραμμώσεις σε όλο του το ύψος). Το περιεχόμενο των τελευταίων ωστόσο δεν είναι απόλυτα σαφές στον πίνακα V (σχέδιο).

¹¹⁵⁵ Βλ. Hausmann 1994, 275-281, πίν. 223 β (εργαστήριο του Popilius) και 224 δ (εργαστήριο του Herakleides). Puppo 1995, 78, αρ. T40, πίν. 42 (σκύφος από το Vulci, εργαστήριο του Tivoli, 1^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 70, αρ. T7, πίν. 36 και σελ. 48, αρ. P8, πίν. 12 (σκύφος από το Vulci, εργαστήριο του Ποπήλιου). Courby 1922, 417, εικ. 91.22 (ιταλικά εργαστήρια). Marabini-Moevs 1980, 201, 205, πίν. 21.1, 22.3 (ιταλικοί σκύφοι από τα μουσεία Βατικανού και Ρώμης). Χρονολογούνται από το α' μισό του 2^{ου}-70 π. Χ. Η Προσκυνητοπούλου (1997, 128) θεωρεί τα *nymphaea nelumbo* με παραστάσεις στο εσωτερικό τους ιταλιώτικο κόσμημα, το οποίο επέδρασε στην ντόπια ηλιακή παραγωγή και εμπλουτίστηκε. Κατά τον Edwards (1986, 398, 407 κ. εξ.) το συγκεκριμένο θέμα άσκησε επίδραση και στην τοπική παραγωγή της Κορίνθου στο α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. Για τις σχέσεις των σκύφων της δυτικής Ελλάδας με την Ιταλία βλ. επίσης Γραβάνη 1988-89, 130. Gravani 1994, 162-172. Γραβάνη 1996, 243 κ.εξ. Γραβάνη 2000, 486 (για την Κασσώπη). Για τη σχέση της Αλεξάνδρειας με τον Τάραντα βλ. Γραβάνη 2009, 58.

¹¹⁵⁶ van Ufford 1974, 262-264, εικ. 2. Jones 1958, 21-40 και σελ. 54 (Addentum), εικ. 5-6 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου από το Βατικανό).

¹¹⁵⁷ Rotroff – Oliver 2003, 143, αρ. 610, πίν. 106 (Σάρδεις).

χρήση-εξέλιξη του θέματος στις δυο άκρες της Μεσογείου, θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα περαιτέρω συζήτησης.

Οι αίγαγροι των **ΑΙΓ22** και **ΑΙΓ21** προέρχονται από την ίδια σφραγίδα, ενώ το ίδιο ισχύει πιθανότατα και για τη διακόσμηση του κάλυκα των ΑΙΓ22 και **ΑΙΓ23** (αν και φέρουν εντελώς διαφορετικό μετάλλιο στη βάση τους). Από την ίδια σφραγίδα προέρχονται πιθανότατα και οι αίγαγροι του αγγείου αρ. κατ. 36 που βρέθηκε στη Ιθάκη¹¹⁵⁹. Οι αίγαγροι του **ΑΙΓ25** προέρχονται από διαφορετική σφραγίδα, ενώ και το άνθος στο κέντρο της παράστασης είναι τελείως διαφορετικό από του ΑΙΓ22. Το άνθος του τελευταίου σκύφου είναι όμοιο (ίσως και από την ίδια σφραγίδα) με αυτό των σκύφων που έχουν δημοσιευτεί ήδη από το Αίγιο¹¹⁶⁰ και στους Λουσούς¹¹⁶¹. Γενικά οι αίγαγροι του ΑΙΓ25 φαίνεται να σχετίζονται περισσότερο με τους σκύφους Α.Μ.Α. 1417 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40.3**), ενώ των ΑΙΓ22 και ΑΙΓ21 (εξαιτίας και του άνθους), με αυτούς του Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**), χωρίς όμως να έχουμε να κάνουμε σε καμιά από τις δυο περιπτώσεις με ίδιες σφραγίδες. Οι σκύφοι ΑΙΓ22 και ΑΙΓ23, εκτός από το γεγονός ότι προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο (πρβ. διακόσμηση κάλυκα), για τη δημιουργία και ορισμένων άλλων κοσμημάτων τους έχουν χρησιμοποιηθεί οι ίδιες σφραγίδες, όπως είναι τα μεγάλα ελισσόμενα φύλλα άκανθας τα οποία εκφύονται μέσα από μικρά *nymphaea nelumbo* και οι κατακόρυφες, σχηματισμένες από ανάγλυφους κυκλίσκους στήλες¹¹⁶². Το τελευταίο κόσμημα μας είναι γνωστό και από το σκύφο Α.Μ.Θ. 184/18 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42.2**), που έχει ήδη αποδοθεί στο εργαστήριο του Αιγίου. Ο πιο ενδιαφέρον σκύφος από αυτούς τους δυο είναι ο ΑΙΓ22, ο οποίος παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με τον Pat.4 του Siebert. Φέρει στη βάση του χαρακτηριστικό ρόδακα (τύπου 4, βλ. **ΕΙΚ. 163**, τον οποίο βρίσκουμε και στο μικρό θραύσμα **ΑΙΓ66**), που περιβάλλεται από ανάγλυφες στιγμές, ενώ τα κατακόρυφα (σχηματισμένα από ανάγλυφους κυκλίσκους) κοσμήματα του απολήγουν σε όμοιες με του **ΑΙΓ65** πεντάφυλλες δέσμες¹¹⁶³.

Στο σκύφο **ΑΙΓ23**, το γεγονός ότι το μεγάλο *nymphaea nelumbo* κοσμείται χαμηλά με ένα φύλλο άκανθας (όμοιο με του ΑΙΓ26) σημαίνει πως φέρει πιθανότατα στο εσωτερικό του ερωτιδέα ή φρόνο στη μια πλευρά και παραδεισένια φυτική διακόσμηση γύρω από ένα υδρόβιο πτηνό (πάπια) στην άλλη. Όμοια κοσμήματα για την πρώτη εκδοχή απαντάμε στο σκύφο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου και για τη δεύτερη στον ΑΙΓ26. Η τρίτη, αλλά σχετικά απίθανη εκδοχή είναι να φέρει (επίσης μέσα σε ένα παραδεισένιο φυτικό περιβάλλον), αντωπούς ερωτιδέις, όπως ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ74**, ένα κόσμημα γνωστό από τα εφεσιακά-ιωνικά και τα ιταλικά εργαστήρια. Ο ΑΙΓ74 και ο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου έχουν δυο ακόμη κοινά -και αυτή τη φορά ακριβώς όμοια-

¹¹⁵⁸ Θεωρεί ότι έχει αντιγραφεί από μεταλλικά αγγεία. Guldager Bilde 2011.

¹¹⁵⁹ Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη).

¹¹⁶⁰ Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, AMA 2246 α-β, φωτ. 10 (Αίγιο). Βλ. την **εικ. 41.13**.

¹¹⁶¹ Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (εργαστήριο του Αιγίου, αίγαγροι και άκανθες ίδια σφραγίδα).

¹¹⁶² Το κόσμημα αυτό είναι χαρακτηριστικό των εργαστηρίων της δυτικής Ελλάδας (Αίγιο, Λουσοί, Ιθάκη, αρκαδική Γόρτυνα), ωστόσο απαντάται σπάνια και στα αττικά, κορινθιακά και ιωνικά εργαστήρια (Μίλητο). Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ22).

¹¹⁶³ Για τις δέσμες αυτές βρίσκουμε παρόμοια τυπολογικά παράλληλα στην Κόρινθο και στις Κεγχρήες.

κοσμήματα: τον τριμερή σχηματοποιημένο σπειροειδή πλοχμό και το άνθος με τη σταυρόσχημη απόληξη. Το τελευταίο προέρχεται πιθανότατα από την ίδια σφραγίδα.

Ο κρατήρας (λόγω της μεγάλης διαμέτρου του σώματός του και του μεγάλου πάχους των τοιχωμάτων του) **ΑΙΓ73**, φέρει επίσης αντωπούς αίγαγρους στο εσωτερικό των μεγάλων *nymphaea nelumbo*, αλλά διακρίνονται δυστυχώς μόνο τα άκρα πόδια του ενός από αυτούς. Το ίδιο συμβαίνει και με το σκύφο **ΑΙΓ24**.

Ο χαρακτηριστικότερος τύπος άκανθας των εργαστηρίων του Αιγίου είναι αναμφίβολα ο ελισσόμενος (Τ8, **ΕΙΚ. 134**), ο οποίος παρουσιάζει ελάχιστη ομοιότητα με αυτόν που είδαμε ήδη στα αγγεία ΑΙΓ71β και ΑΙΓ72 (τύποι 5 και 6 στην **ΕΙΚ. 134**). Απαντάται με βεβαιότητα στα αγγεία **ΑΙΓ22**, **ΑΙΓ26-ΑΙΓ28** και πιθανότατα στα **ΑΙΓ23-ΑΙΓ24** και **ΑΙΓ80**. Σε όλες τις περιπτώσεις (με πιθανές εξαιρέσεις τους σκύφους ΑΙΓ27 και ΑΙΓ28, στους οποίους δεν σώζεται το κάτω μέρος της) η άκανθα αυτή εκφύεται μέσα από μικρό, ακόσμητο *nymphaea nelumbo*, ενώ η άκρα απόληξή της είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική. Βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα στο Αίγιο και στους Λουσούς¹¹⁶⁴, ενώ απαντάται επίσης σε σκύφους του Αιγίου που βρέθηκαν στην Αρσινόη (σκύφος Α.Μ.Α. 1417, **ΕΙΚ. 40.3**) και στη Ναύπακτο (σκύφος Σ.Ν. 340, **ΕΙΚ. 36 γ**)¹¹⁶⁵. Η καταγωγή της είναι ανατολικο-ιωνική¹¹⁶⁶ ή ιταλική.

Αντίθετα, το απλό, φυσιοκρατικά ελισσόμενο φύλλο άκανθας, απαντάται σε πολλά εργαστήρια, όπως για παράδειγμα στα εφesiaκά-ιωνικά¹¹⁶⁷, τα ηλειακά¹¹⁶⁸, τα ηπειρώτικα (κυρίως στο εργαστήριο της Κασσώπης) και των Λουσών, αλλά σπάνια σε αυτά του Αιγίου (βλ. τους ΑΙΓ71β, ΑΙΓ72 και ΑΙΓ80 στην **ΕΙΚ. 134**) και της Αιτωλοακαρνανίας (εργαστήριο της Καλυδόννας)¹¹⁶⁹.

4β. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με άκανθες - Σκύφοι απομιμήσεις του εφesiaκού-ιωνικού εργαστηρίου του Μενεμάχου (αρ. κατ. ΑΙΓ26-ΑΙΓ28 και ΑΙΓ68)

Η διακόσμηση του σώματος των σκύφων **ΑΙΓ26**, **ΑΙΓ27** και **ΑΙΓ28** (και κυρίως τα *nymphaea nelumbo* με φρύνο και υδρόβιο πτηνό στο εσωτερικό τους), μιμείται εν πολλοίς αυτή του εφesiaκού-ιωνικού εργαστηρίου του Μενεμάχου. Οι συγκεκριμένοι σκύφοι αποτελούν σχεδόν πιστές απομιμήσεις σκύφων του εν λόγω εργαστηρίου και προέρχονται με βεβαιότητα (εξαιτίας του ίδιου χρώματος, υφής και ποιότητας του επιχρίσμάτος τους) από το ίδιο εργαστήριο και από τον ίδιο

¹¹⁶⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ22).

¹¹⁶⁵ Ο συγκεκριμένος τύπος άκανθας δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο σε κανένα άλλο εργαστήριο, αλλά παρόμοιες στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ68).

¹¹⁶⁶ Βλ. Rogl 2008, 33. Βλ. επίσης: Veters 1981, 141-142, πίν. 5-7 (Εφesos). Conze 1913, 274, αρ. 10 και πίν. 40, σελ. 274, αρ. 3 και 14, πίν. 42, σελ. 274, αρ. 1 και 3, πίν. 43 (Πέργαμος).

¹¹⁶⁷ Κυρίως στα εργαστήρια των Μονογράμματος και Μενεμάχου. Βλ. Laumonier 1977, πίν. 1 και 4 (εργαστήριο του Μενεμάχου) και πίν. 31 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Πρβ. και τις αντίστοιχες ελισσόμενες άκανθες των σκύφων Ι5 και Ι2.

¹¹⁶⁸ Βλ. τους σκύφους Η24 και Η52 (όπου η ελισσόμενη άκανθα εμφανίζεται με πολύ παρόμοια με των σκύφων του Αιγίου μορφή).

¹¹⁶⁹ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στον ηλειακό σκύφο Η24).

κλίβανο. Ωστόσο όμοιους σκύφους παράγει και το ιταλικό εργαστήριο του Ποπήλιου (βλ. την **EIK. 172γ**)¹¹⁷⁰. Την επίδραση εξάλλου των εφesiaκών-ιωνικών και ιταλικών σκύφων στην παραγωγή του εργαστηρίου του Αιγίου έχει τονίσει ήδη ο Siebert¹¹⁷¹.

Το σχήμα τους (κυρίως των ΑΙΓ27 και ΑΙΓ28 με το έξω νεύον χείλος) είναι περισσότερο κοντά σε αυτό του Αιγίου (πρβ. τον Pat.4 στην **EIK. 124**), το ίδιο και ο πηλός τους (επομένως και σε αυτόν του τοπικού εργαστηρίου Β των Ονιαδών). Το επίχρισμά τους ωστόσο βρίσκεται αρκετά κοντά σε αυτό των ηλειακών αγγείων¹¹⁷². Στα τελευταία παραπέμπουν περισσότερο και η διακόσμηση του χείλους (ΑΙΓ27, ΑΙΓ28) και ο ρόδακας της βάσης (του ΑΙΓ26)¹¹⁷³. Τα ΑΙΓ26-ΑΙΓ28 αποδίδονται τελικά στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών όχι μόνο εξαιτίας του πηλού και του σχήματός τους, αλλά και με την εξής λογική σκέψη: στην Ηλεία δεν εισάγονταν εφesiaκοί-ιωνικοί σκύφοι¹¹⁷⁴, ώστε να επιδράσουν και να οδηγήσουν το τοπικό εργαστήριο σε δημιουργία απομιμήσεων. Επιπλέον η άκανθα των ΑΙΓ27 και ΑΙΓ28, με τη χαρακτηριστική άκρα απόληξή της, αποτελεί αναμφισβήτητα χαρακτηριστικό κόσμημα των εργαστηρίων του Αιγίου.

Ο σκύφος **ΑΙΓ26**, ως προς το είδος των κοσμημάτων και την εναλλαγή τους, αλλά και ως προς το περιεχόμενο του μεγάλου nymphaea nelumbo βρίσκει σχεδόν ακριβή παράλληλα στο εργαστήριο του Μενεμάχου, όπου όμως το πτηνό και ο φρύνος, (που περιλαμβάνονται στην παραδεισένια φυτική διακόσμηση), δεν βλέπουν προς το εσωτερικό του φύλλου, αλλά προς τα έξω. Όμοια nymphaea nelumbo (αλλά από διαφορετικές σφραγίδες)¹¹⁷⁵ βρίσκουμε και στους σκύφους **ΑΙΓ27** και **ΑΙΓ28**. Ωστόσο ο ρόδακας της βάσης του ΑΙΓ26, δεν μοιάζει με αυτούς των εφesiaκών-ιωνικών εργαστηρίων¹¹⁷⁶. Επιπλέον, οι ΑΙΓ27-ΑΙΓ28 δεν προέρχονται από την ίδια μήτρα, δεδομένου ότι έχουν κάποια απόκλιση στο προφίλ τους και διαφορετικά αποδοσμένο, αν και σχεδόν όμοιο, πλοχμό στο χείλος¹¹⁷⁷. Στους δυο τελευταίους σκύφους από την ίδια σφραγίδα προέρχονται και οι ελίσσόμενες άκανθες¹¹⁷⁸.

Σχετικά μικρά φύλλα άκανθας (T1, **EIK. 134**) που εναλλάσσονται με μικρά, ακόσμητα στο εσωτερικό τους nymphaea nelumbo (μέσα από τα οποία πιθανότατα εκφύονται μεγάλα ελίσσόμενα φύλλα άκανθας) απαντάμε και στον μικρογραφικό σκύφο **ΑΙΓ68**, ο οποίος δεν είναι απόλυτα βέβαιο αν πρέπει να ενταχθεί στην συγκεκριμένη ομάδα. Μάλιστα τα μικρά αυτά φύλλα προέρχονται από την

¹¹⁷⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο.

¹¹⁷¹ Siebert 1978, 119.

¹¹⁷² Πρβ. για παράδειγμα το επίχρισμα του σκύφου H24 που είναι με βεβαιότητα ηλειακός.

¹¹⁷³ Ο συγκεκριμένος ρόδακας (στο μετάλλιο της βάσης του ΑΙΓ26) είναι άγνωστος για τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια. Πρβ. τα μέταλλα των ηλειακών σκύφων H50 και H63 (στην **EIK. 104**), αλλά και ορισμένα ηπειρώτικα παραδείγματα.

¹¹⁷⁴ Ανδρεΐδου 1998, 124.

¹¹⁷⁵ Στο nymphaea nelumbo του ΑΙΓ28, ο φρύνος στα δεξιά είναι πανομοιότυπος με του ΑΙΓ27, αλλά είναι αμφίβολη η ακριβής απόδοση της πάπιας στα αριστερά.

¹¹⁷⁶ Για το ρόδακα της βάσης βλ. τον «ρόδακας τύπου 9», παρακάτω στο κείμενο (στο υποκεφάλαιο «Μέταλλα βάσεων»).

¹¹⁷⁷ Ο συγκεκριμένος πλοχμός βρίσκεται ως προς την απόδοσή του πολύ κοντά στα ενάλληλα καρδιόσχημα ελικοειδή κοσμήματα (σε οριζόντια διάταξη) του εφesiaκού-ιωνικού σκύφου Π11 και σχετικά κοντά στο σύνθετο πλοχμό (ο οποίος ποικίλλεται με στιγμές στα κενά του) του Ι70.

¹¹⁷⁸ Σχεδόν όμοιες άκανθες βρίσκουμε στους σκύφους ΑΙΓ26 και H24.

ίδια σφραγίδα με του σκύφου ΑΙΓ1. Στο μέταλλο της βάσης του το τελευταίο αγγείο φέρει χαρακτηριστικό διπλό ρόδακα του τύπου 9 (με τα καρδιάσχημα φύλλα). Πολύ παρόμοιο τύπο άκανθας φέρει και ο ΑΙΓ63 (Τ10, ΕΙΚ. 134), με τον αρκετά φθαρμένο ρόδακα στις βάσεις του (ανήκει ίσως στο τύπο 4).

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ29 και ΑΙΓ75, ΕΙΚ. 140)

Ο σκύφος ΑΙΓ29 αποδίδεται στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών με βάση το σχήμα του, αλλά κυρίως τη σύσταση, την υφή, αλλά και την ιδιαίτερη απόχρωση του τεφρόχρωμου πηλού και του επιχρίσμάτος του. Τα μικρά οξυκόρυφα φύλλα λωτού¹¹⁷⁹ που κοσμούν το σώμα του, σχηματίζονται με τη βοήθεια μιας κεντρικής νεύρωσης και τεσσάρων (δυο και δυο εκατέρωθεν) ανάγλυφων γραμμών¹¹⁸⁰. Η μορφή των συγκεκριμένων φύλλων ωστόσο είναι γνωστή και από ορισμένα άλλα εργαστήρια (εφesiaκά-ιωνικά, κορινθιακά, ηπειρώτικα)¹¹⁸¹.

Παρόμοια φύλλα λωτού φέρει και ο ανάγλυφος cyma Kantharos ΑΙΓ75 με τους χαρακτηριστικούς οριζόντιους λοβούς στις λαβές του, ο οποίος αποτελεί σπάνιο εύρημα¹¹⁸². Αυτά μπορούν να παραβληθούν με τα αντίστοιχα των εφesiaκών-ιωνικών και ηλειακών εργαστηρίων¹¹⁸³, που είναι όμως περισσότερο κοντόχοντρα και η άνω απόληξη τους στρογγυλεμένη. Η διακόσμηση στο χείλος του (διπλές όρθιες σπείρες) προέρχονται από την ίδια σφραγίδα με του σκύφου ΑΙΓ20 και ίσως και του ΑΙΓ6.

Γ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων καρπών (pine-cone, αρ. κατ. ΑΙΓ30-ΑΙΓ32, ΕΙΚ. 140)

Οι πλαστικές αποφύσεις με τη μορφή φυλλαρίων σε σχήμα «κόκκων καφέ»¹¹⁸⁴, απαντώνται σπάνια στα εφesiaκά-ιωνικά, αττικά, κορινθιακά και αργεία εργαστήρια (μόνον στου Κλεαγόρα), ενώ ένα παράδειγμα προέρχεται από την αρκαδική Γόρτυνα¹¹⁸⁵ και ένα από την Ιθάκη¹¹⁸⁶. Χρονολογούνται στην περίοδο β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. Δυο αγγεία με το ίδιο κόσμημα προέρχονται από το ναυάγιο της Santa Sabina και, αν και αποδίδονται από τον Siebert σε κορινθιακά ή αττικά εργαστήρια, ωστόσο το σχήμα τους και η Μέδουσα στο μέταλλο της βάσης ενός από αυτούς

¹¹⁷⁹ Για την ταξινόμηση των σκύφων του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση χρησιμοποιήθηκε η τυπολογία που δημιουργήθηκε για τους εφesiaκούς-ιωνικούς (τύποι 1-8, αρ. κατ. 11-150). Για τη φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (με μικρά τριγωνικά ή οξυκόρυφα φύλλα λωτού) γενικά βλ. τα σχόλια στον ηλειακό σκύφο Η1.

¹¹⁸⁰ Βλ. τα σχόλια στους εφesiaκούς-ιωνικούς σκύφους Ι35-Ι40.

¹¹⁸¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ29).

¹¹⁸² Για το σχολιασμό του σχήματος βλ. παρακάτω το υποκεφάλαιο «Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών».

¹¹⁸³ Βλ. τους σκύφους Ι52, αλλά και τους Ι35 και Η1.

¹¹⁸⁴ Στη βιβλιογραφία τα φυλλάκια αυτά απαντώνται ως folioles (γαλλ.) και leaflets ή small rounded lotus petals (αγγλ.), ενώ ο Siebert (1981, 134, αρ. 98, εικ. 18 και 19 c-d) πολύ παραστατικά τα συγκρίνει με τους κόκκους του καφέ («Ces folioles en grain de café»).

¹¹⁸⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ30).

¹¹⁸⁶ Benton 1938-39, 35, αρ. 47, πίν. 17 (Ιθάκη, αποσπασματικά σωζόμενος ανάγλυφος σκύφος, στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με «κόκκους καφέ» και στη βάση του κεφαλή Μέδουσας, το σχήμα του χαρακτηρίζεται από τη Benton «αττικό»). Για το γοργόνειο της βάσης παραπέμπει: Thompson 1934, 352-353, αρ. C18, εικ. 36b (β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.) και Courby 1922, 353, εικ. 74 a.

(ΕΙΚ. 172, αρ. 98), που παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με το αγγείο που βρέθηκε στην Ιθάκη, προδίδει την προέλευσή τους από κάποιο εργαστήριο της δυτικής Ελλάδας (ίσως του Αιγίου).

Οι σκύφοι ΑΙΓ30-ΑΙΓ32 φέρουν ακριβώς όμοια διακόσμηση στο σώμα τους και έχουν τον ίδιο πηλό, ενώ οι δυο πρώτοι φέρουν και το ίδιο επίχρισμα. Οι πλαστικές αποφύσεις τους δεν αποκλείεται μάλιστα να προέρχονται και από την ίδια σφραγίδα. Το σχήμα τους ωστόσο είναι διαφορετικό: του ΑΙΓ31 παραπέμπει περισσότερο στα αργεία εργαστήρια (κυρίως σε αυτό του Αγαθοκλή) παρά στα εφesiaκά-ιωνικά, όπως και τα δυο άλλα αγγεία (και κυρίως ο ΑΙΓ32). Οι δυο τελευταίοι σκύφοι σώζουν και τη διακόσμηση στη ζώνη του χείλους τους: ο ΑΙΓ31 φέρει ιωνικό κυμάτιο (ακριβώς όμοιο -ίσως και από την ίδια σφραγίδα- με του τεφρόχρωμου σκύφου ΑΙΓ29) και ο ΑΙΓ32 τις χαρακτηριστικές όρθιες διπλές σπείρες των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών και Οινιαδών. Μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων με όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού στη ζώνη του χείλους έχει βρεθεί στους Λουσούς¹¹⁸⁷. Ο σκύφος ΑΙΓ30 είναι ο μόνος από τους τρεις σκύφους που σώζει στη βάση του ρόδακα (τύπου 4).

Δ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ33-ΑΙΓ35, ΕΙΚ. 140)

I. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ33)¹¹⁸⁸

Κρεμαστά ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με ακτινωτό ρόδακα στο εσωτερικό τους φέρει ο σκύφος ΑΙΓ33¹¹⁸⁹. Πρόκειται για ένα σχετικά σπάνιο διακοσμητικό σχήμα¹¹⁹⁰, ενώ η μορφή του συγκεκριμένου ρόδακα είναι εντελώς πρωτότυπη, αν και παρόμοιά του απαντάμε στην μήτρα Μ2, η οποία αποδόθηκε στα εν λόγω εργαστήρια.

II. Δικτυωτό κόσμημα - Απλά πολύγωνα (αρ. κατ. ΑΙΓ34-ΑΙΓ35)

Το δικτυωτό κόσμημα των σκύφων ΑΙΓ34 και ΑΙΓ35 έχει σχηματιστεί στη μήτρα που τους κατασκεύασε με το χέρι του τεχνίτη κι όχι με τη βοήθεια σφραγίδων. Οι ανάγλυφες γραμμές είναι απλές-μονές, ενώ στο εσωτερικό τους δεν υπάρχει κάποιο κόσμημα¹¹⁹¹. Επιπλέον, εξαιτίας του σχήματός τους, είναι πιθανό να προέρχονται από το εργαστήριο της Δύμης¹¹⁹².

Ο ΑΙΓ34 ως προς το σχήμα του παρουσιάζει κάποια ομοιότητα με το σχήμα των εφesiaκών-ιωνικών εργαστηρίων¹¹⁹³. Η δικτυωτή διακόσμηση στο σώμα επίσης αποτελεί συνηθισμένο κόσμημα

¹¹⁸⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο ΑΙΓ46).

¹¹⁸⁸ Για το διακοσμητικό κόσμημα των ομόκεντρων ημικυκλίων με έλικα ή στρόβιλο στο εσωτερικό τους βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹¹⁸⁹ Τα αγγεία με διακόσμηση κρεμαστών ομόκεντρων ημικυκλίων απαντώνται σπάνια σε σκύφους από την Αττική, τη Δήλο, τη Λάρισα, τους Λουσούς και την Κασσώπη.

¹¹⁹⁰ Απαντάται μόνο στα εργαστήρια της Ήλιδας, της Αιγείρας και στο αργείο του Μονογράμματος.

¹¹⁹¹ Για τη δικτυωτή διακόσμηση γενικά βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

¹¹⁹² Πρβ. τις αποδόσεις της Rogl (2008, πίν. 5 και 26) των αγγείων αρ. κατ. 42-45 από τους Λουσούς στο εργαστήριο της Δύμης.

¹¹⁹³ Κυρίως με τα εργαστήρια των Μενεμάχου, Κομικού με τη βακτηρία, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα και παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος.

στα περισσότερα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια¹¹⁹⁴, αλλά δεν απουσιάζει και από άλλα εργαστήρια (αττικά, πελοποννησιακά, κορινθιακά). Όμοια αγγεία, τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς τη διακόσμηση, βρίσκουμε στα εργαστήρια κυρίως του Μενεμάχου, αλλά και του Μονογράμματος. Το άναρχα σχηματισμένο δικτυωτό πλέγμα του σκύφου **ΑΙΓ35** είναι γενικά σπάνιο ως διακόσμηση. Απαντάται κυρίως στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια (του Μονογράμματος και του Μενεμάχου), ενώ ένα παράδειγμα από την αθηναϊκή Αγορά θεωρείται εισηγμένο.

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ36-ΑΙΓ47, ΕΙΚ. 140)¹¹⁹⁵

Ι. Συνεχόμενα μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ36-ΑΙΓ39)

Η διακόσμηση με μακριά πέταλα στο σώμα είναι πολύ συνηθισμένη στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών. Οι περισσότεροι σκύφοι (ΑΙΓ36-ΑΙΓ39 και ΑΙΓ76) κοσμούνται με την απλούστερη μορφή των συνεχόμενων πετάλων (με εξαίρεση την ιδιόμορφη απόδοση των πετάλων στον ΑΙΓ40), η οποία είναι γνωστή από όλα σχεδόν τα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου¹¹⁹⁶.

Ο σκύφος **ΑΙΓ36**, φέρει αποσπασματικά σωζόμενη υπογραφή εργαστηρίου στη βάση του, τυπωμένη επί τα λαία. Στην αρχή της σώζεται πιθανώς ένα Δ[.....] και στο τέλος της ευκρινώς η κατάληξη [...]ΠΟΥ. Αξιοσημείωτο είναι πως η απόδοση του γράμματος Π είναι ακριβώς όμοια με την αντίστοιχη σε έναν αττικό σκύφο του εργαστηρίου του Απολλωνίου. Το σχήμα του¹¹⁹⁷, αλλά και η σύσταση του πηλού του¹¹⁹⁸ δεν μας επιτρέπει ωστόσο να τον αποδώσουμε σε αττικό εργαστήριο. Όσον αφορά στη συμπλήρωση του ονόματος του εργαστηρίου (ή του κεραμέα), κανένα δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα γνωστό με την κατάληξη [...]ΠΟΥ¹¹⁹⁹. Στο χείλος φέρει συνεχόμενες σπείρες, ένα κόσμημα που απαντάμε επίσης σε τρεις τοπικούς σκύφους (ΤΒ1, ΤΒ7 και ΤΒ9)¹²⁰⁰. Ακριβώς όμοιο ρόδακα (ίδια σφραγίδα) με αυτόν φέρει το μικρό θραύσμα ΑΙΓ67¹²⁰¹ και παρόμοιο ο ΑΙΓ10 (βλ. ρόδακα του τύπου 7, βλ. την **ΕΙΚ. 142**).

Ο σπειρομαϊάνδρος στη ζώνη του χείλους του **ΑΙΓ37** ως κόσμημα παραπέμπει στη θάλασσα, ενώ αποτελεί προσφιλές κόσμημα όλων των ιταλικών, αλλά και ορισμένων ηπειρώτικων εργαστηρίων¹²⁰². Το σχήμα του παραπέμπει στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια, ωστόσο απαντάται και σε σκύφους των Λουσών και της Δύμης. Κάτω από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους, βρίσκουμε

¹¹⁹⁴ Όπως είναι τα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος, Κωμικού με τη βακτηρία, Απολλωνίου, Φίλωνα, Ηραίου και Αντιγραφέως.

¹¹⁹⁵ Για τη συγκεκριμένη διακόσμηση βλ. σχόλια στο ομώνυμο κεφάλαιο στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹¹⁹⁶ Για τυπολογικά παράλληλα βλ. τους σκύφους Ι86 (εφεσιακά-ιονικά) και ΑΙΓ36 (ενδεικτική βιβλιογραφία για τα λοιπά εργαστήρια). Πρβ. και την ομάδα Α στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹¹⁹⁷ Το σχήμα του είναι «οικείο» για τα εργαστήρια του Αιγίου (πρβ. για παράδειγμα τους σκύφους ΑΙΓ25, ΑΙΓ21 και ΑΙΓ51), ωστόσο όμοιο απαντάμε και στα ηλιακά εργαστήρια (βλ. το σκύφο Η5).

¹¹⁹⁸ Ο πηλός του είναι καθαρός, σχετικά μαλακός και το ερυθρωπό αμελές επίχρισμα του έχει εν μέρει απολεπιστεί.

¹¹⁹⁹ Πρβ. Rogl 2001 δ (όπου παρουσιάζεται κατάλογος των επιγραφών-υπογραφών όλων των ανάγλυφων αγγείων-εργαστηρίων του ελληνιστικού κόσμου).

¹²⁰⁰ Βλ. σχόλια στο σχετικό υποκεφάλαιο («Διακόσμηση χείλους») στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹²⁰¹ Για τον τύπο ρόδακα 7 βλ. παρακάτω το υποκεφάλαιο «Μετάλλια βάσεων».

¹²⁰² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ37).

(όπως και στον προηγούμενο σκύφο), σειρά από τετραγωνισμένες κουκίδες, οι οποίες κρέμονται υπό τη μορφή «σταγόνων». Της ίδιας μορφής με των δυο προηγούμενων σκύφων είναι τα πέταλα του υπερμεγέθη σκύφου ή κρατηρίσκου **ΑΙΓ76**, στον οποίο η διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης δυστυχώς δεν σώζεται.

Τα συνεχόμενα μακριά πέταλα των σκύφων **ΑΙΓ38** και **ΑΙΓ39**, σε σχέση με των προηγούμενων, είναι αρκετά έξεργα.

II. Αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ40-ΑΙΓ47)

α. Απλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ40)

Τα απλά, μακριά και λεπτά αυτοτελή πέταλα με καμπύλο πέρασ του σκύφου **ΑΙΓ40**, αποτελούν έναν τύπο, ο οποίος -όπως θα δούμε παρακάτω στο τοπικό εργαστήριο Β¹²⁰³- είναι ιδιαίτερα προσφιλής στα εργαστήρια της περιοχής του Πατραϊκού κόλπου και των νησιών του Ιονίου (Λουσοί, Αίγιο, Ιθάκη και Κέρκυρα)¹²⁰⁴.

β. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται διάφορα άλλα κοσμήματα (αρ. κατ. ΑΙΓ41-ΑΙΓ47)

Τα επίπεδα στο εσωτερικό τους αυτοτελή μακριά πέταλα εναλλάσσονται με κατακόρυφους βλαστούς που απολήγουν σε άνθη (ΑΙΓ41, ΑΙΓ42 και ίσως και ο ΑΙΓ43), αλλά και με στήλες στιγμών (ΑΙΓ44) και άλλοτε με ανάγλυφους κυκλίσκους με κουκίδα στο εσωτερικό τους (ΑΙΓ45)¹²⁰⁵. Στην περίπτωση του **ΑΙΓ46** απαντάμε δυο ειδών κατακόρυφα διακοσμητικά σχήματα: το κεντρικό είναι σχηματισμένο με μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά πέταλα που απολήγουν σε αντωπά δελφινάκια (:) και εκατέρων του δυο στήλες στιγμών που απολήγουν σε ανάγλυφους κυκλίσκους. Το πρώτο σχήμα με τα άνθη, είναι εξαιρετικά πρωτότυπο ως προς το συνδυασμό των κοσμημάτων του, αν και παρεμφερές με έναν ήδη δημοσιευμένο από το Αίγιο σκύφο. Η διακόσμηση του χείλους του, όπως και ο ρόδακας της βάσης του, είναι χαρακτηριστικά της προέλευσής του.

Από τους σκύφους αυτούς ιδιαίτερο ενδιαφέρον -ως προς το μέταλλο της βάσης του- παρουσιάζει ο **ΑΙΓ43**, ο οποίος προσομοιάζει με τον σκύφο αρ. κατ. 247 από τους Λουσοί¹²⁰⁶.

Για τα ροδακοειδή ανθάκια (βλ. **ΕΙΚ. 136**) των **ΑΙΓ41**, **ΑΙΓ42**, αλλά και του **ΑΙΓ46**, ακριβή τυπολογικά παράλληλα απαντώνται στους Λουσοί, ενώ σχεδόν όμοια φέρει και ο ΑΙΓ55. Το άνθος του σκύφου **ΑΙΓ44**¹²⁰⁷, σχετικά παρόμοιο με αυτά του ΑΙΓ64 (**ΕΙΚ. 136**), βρίσκει ακριβή τυπολογικά

¹²⁰³ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο ΑΙΓ40, αλλά πρβ. και την ομάδα Β του τοπικού εργαστηρίου Β.

¹²⁰⁴ Η εμφάνισή του στα υπόλοιπα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου είναι πολύ σπάνια (στο αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή και στα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια του Μενεμάχου και του CI).

¹²⁰⁵ Βλ. και τις ομάδες Γ και Δ στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο του τοπικού εργαστηρίου Β.

¹²⁰⁶ Rogl 2008, 137, αρ. κατ. 247, πίν 17 και 38 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής).

¹²⁰⁷ Στο σώμα του ο συγκεκριμένος σκύφος φέρει διακόσμηση με μακριά γλωσσοειδή πέταλα με καμπύλα πέρατα, εναλλάσσόμενα με στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές που απολήγουν σε σχηματοποιημένα άνθη με τρία πέταλα και στη διακοσμητική ζώνη χείλους του ιονικό κυμάτιο. Από τη διακόσμηση του σώματος, αλλά και το σχήμα του, αν ήταν εφesiaκός-ιονικός, θα έπρεπε να αποδοθεί στο

παράλληλα στο εργαστήριο των Λουσών και σε μια υδρία από τη Μ. Ασία¹²⁰⁸, αλλά και παρόμοια στα ηλειακά, αργεία και περγαμηνά εργαστήρια. Παρόμοια ανθάκια φέρει επίσης και ο σκύφος αρ. 36 της Ιθάκης, ο οποίος πιθανότατα είναι εισηγμένος από το Αίγιο.

Στους σκύφους ΑΙΓ45 και ΑΙΓ10 απαντάμε μεμονωμένα αμπελόφυλλα (ΕΙΚ. 136)¹²⁰⁹, ένα κόσμημα σπάνιο, με ακριβή τυπολογικά παράλληλα στη Δύμη και τους Λουσούς και παρόμοια στα ηλειακά εργαστήρια (H48). Ως προς την απόδοσή τους τα φύλλα αυτά είναι ακριβώς όμοια με τα αντίστοιχα αμπελόφυλλα των μικρασιατικών εργαστηρίων της Κύμης και της Μιλήτου. Στα τελευταία εργαστήρια, τα αμπελόφυλλα αποδίδονται ομοίως έντονα δαντελωτά, με τονισμένες εσωτερικές νευρώσεις και στολίζουν ολόκληρες (οριζόντιες και κατακόρυφες) κληματίδες, χωρίς ίχνος βότρου¹²¹⁰. Στα ίδια εργαστήρια, τα αμπελόφυλλα χρησιμοποιούνται ενίοτε και ως κόσμημα στο οποίο απολήγουν κατακόρυφοι βλαστοί, ένα κόσμημα που απαντάμε -ανάμεσα σε σκηνές κυνηγιού ζώων στην κοιλιά του αγγείου- και στα εργαστήρια της Επιδάμνου¹²¹¹, το οποίο διατηρούσε κάποιου είδους σχέσεις με τα μικρασιατικά εργαστήρια της Κύμης και της Μιλήτου¹²¹².

Στην κατηγορία των μακριών πετάλων θα μπορούσαμε καταχρηστικά να εντάξουμε και το σκύφο ΑΙΓ47, ο οποίος κοσμείται στο σώμα του με πολύ πρωτότυπη διακόσμηση: με γλωσσοειδή, διαγραμμισμένα στο εσωτερικό τους κοσμήματα (εν είδη μακριών πετάλων), τα οποία εναλλάσσονται με ροπαλοειδή, αρκετά έξεργα και επίσης διαγραμμισμένα κοσμήματα.

ΣΤ. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΙΓ15, ΑΙΓ48-ΑΙΓ60 και ΑΙΓ77-ΑΙΓ79, ΕΙΚ. 137 και 140)

Οι σκύφοι με έμβια όντα συνιστούν, όπως ήδη αναφέραμε, ένα αξιοθαύμαστο ποσοστό. Σε επτά περιπτώσεις έχουμε σκηνές σχετιζόμενες με το θεό Διόνυσο (ΑΙΓ15, ΑΙΓ48-ΑΙΓ53, ΑΙΓ77), ενώ σε μια άλλη, πιθανώς απεικονίζονται δυο άλλες θεϊκές μορφές (ΑΙΓ74). Σε δυο αγγεία έχουμε ειδυλλιακές συνθέσεις/σκηνές με ερωτιδείς (ΑΙΓ55, ΑΙΓ78) και σε πέντε διάφορες ανθρώπινες μορφές (ΑΙΓ56-ΑΙΓ54, ΑΙΓ79). Μορφές ζώων απεικονίζονται σε τέσσερα αγγεία (ΑΙΓ15, ΑΙΓ58-ΑΙΓ60). Σε δυο σκύφους (ΑΙΓ61-ΑΙΓ62) και στον κρατήρα ΑΙΓ80 απεικονίζονται αγγεία. Σχεδόν σε όλα αυτά τα αγγεία η κύρια διακόσμηση ή η σύνθεση της διακόσμησης στο σώμα τους, είναι αδύνατο να προσδιοριστεί, εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησής τους.

εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ. Ωστόσο, εξαιτίας της διακόσμησης και του πηλού του αποκλείεται να είναι εφεσιακός-ιωνικός.

¹²⁰⁸ van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹²⁰⁹ Για την απεικόνιση των μεμονωμένων αμπελόφυλλων και βότρων βλ. παραπάνω στο κείμενο την υποσημ. 721.

¹²¹⁰ Ανδρείδου 1998, 461.

¹²¹¹ Βλ. Hidri 1988, 87-89, πίν. VI.1.

¹²¹² Κατά την Ανδρείδου (1998, 462) οι ομοιότητες στην παραγωγή ανάγλυφων σκύφων της Επιδάμνου με την Μίλητο και την Κύμη, αποτελούν ενδείξεις συγκεκριμένων εμπορικών δρόμων.

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ48-ΑΙΓ57, ΑΙΓ77-ΑΙΓ79)

1. Διονυσιακοί θίασοι ή σκηνές μαιναδικής λατρείας: Ο Διόνυσος και η ακολουθία του (αρ. κατ. ΑΙΓ48-ΑΙΓ54 και ΑΙΓ77, ΕΙΚ. 137)

Μια ομάδα ανάγλυφων αγγείων¹²¹³ διακοσμημένων με ανθρώπινες μορφές σχετίζονται άμεσα με τη διακόσμηση της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (ΕΙΚ. 38), αφού φέρουν τις ίδιες ακριβώς ή πολύ παρόμοιες μορφές και χρονολογείται στις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ. Για το σχολιασμό τους επομένως στηριζόμαστε βοηθητικά σε αυτές και στη σχεδιαστική απεικόνιση τους (ακολουθώντας επομένως και την αρίθμηση των μορφών της, βλ. την ΕΙΚ. 137)¹²¹⁴. Όπως θα δούμε, σχεδόν όλες απαντώνται σε αγγεία που βρέθηκαν στο Αίγιο και τους Λουσούς, ενώ παρόμοιες βρίσκουμε επίσης σε σκύφους από την Αρσινόη¹²¹⁵ και τον Θέρμο¹²¹⁶.

Μορφή 1 (Διόνυσος)

Στους σκύφους ΑΙΓ48 και ΑΙΓ49 έχουμε πιθανώς την απεικόνιση του νεαρού, αγένειου Διονύσου που με το δεξί του χέρι στηρίζεται σε θύρσο ή σκήπτρο, ενώ υψώνει το αριστερό του, από το οποίο κρέμεται ιμάτιο (ΕΙΚ. 137)¹²¹⁷.

Ο τύπος απαντάται στην αττική αγγειογραφία, ήδη από το τέλος του 5^{ου}-αρχές 4^{ου} αι. π.Χ.¹²¹⁸. Στην ελληνιστική περίοδο γίνεται εξαιρετικά προσφιλής και απαντάται σε διάφορες παραλλαγές και πολλές μορφές τέχνης. Εκτός από τον αγαλματικό τύπο Ηορε, που μας παραδίδεται σε πολλά ρωμαϊκά αντίγραφα και σε πολλές παραλλαγές και όπου ο Διόνυσος συνοδεύεται από πάνθηρα ή ερμαϊκή στήλη¹²¹⁹, παρόμοιο τύπο απαντάμε σε ανάγλυφες παραστάσεις (νεοαττικά ανάγλυφα)¹²²⁰, στις διονυσιακές σαρκοφάγους¹²²¹, στη μεγάλη ζωφόρο του βωμού της Περγάμου¹²²² και σε ρωμαϊκά νομίσματα¹²²³.

Σχεδόν όμοιο τύπο Διονύσου (με τα δύο προαναφερόμενα αγγεία και τη λαγόνο Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου) απαντάμε στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος¹²²⁴ και ενδεχομένως σε

¹²¹³ Με εξαίρεση το ΑΙΓ54.

¹²¹⁴ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270 και 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγνος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, ΕΙΚ. 38).

¹²¹⁵ Μια όμοια μορφή (με την αρ. 6) απαντάμε στον σκύφο Α.Μ.Α. 1970β της Αρσινόης (ΕΙΚ. 40.4), ο οποίος αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου.

¹²¹⁶ Βλ. την ΕΙΚ. 42.1.

¹²¹⁷ Η «μεταμόρφωση» του από τον αρχαϊκό και γενειοφόρο στο νεαρό με τον κοντό χιτώνα Διόνυσο, συντελέστηκε στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου και ο δεύτερος τύπος διαμορφώθηκε πριν το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ. Ακαμάτης 1993, 444-451.

¹²¹⁸ Gasparri 1986, 453, αρ. 315 και 316 (αττικός κρατήρας και υδρία που χρονολογούνται στο 425 π.Χ. και 400-390 π.Χ. αντίστοιχα). Για όμοια Διόνυσο σε άλλες μορφές τέχνης (σφραγιδόλιθους, νομίσματα, ανάγλυφα και ολόγλυφα) βλ. ομοίως, αρ. 3-6, 39, 98, 124.

¹²¹⁹ Gasparri 1986, 436-437, αρ. 128b.

¹²²⁰ Σταμπολίδης 1987, 131, πίν. 42 α (νεοαττικό ανάγλυφο αρ. MA 1557 από το Μουσείο του Λούβρου). Βλ και Ανδρεΐδου 1998, 423, υποσημ. 18.

¹²²¹ Βλ. (κυρίως για τη μορφή του ΑΙΓ49): Matz 1968, 25, τύπος TH18, αρ. σαρκοφάγου 173, πίν. 2.

¹²²² E. Schmidt 1965, πίν. 27.

¹²²³ Ανδρεΐδου 1998, 423, υποσημ. 19.

¹²²⁴ Η μορφή στο σκύφο του Άργους παρουσιάζει μεγαλύτερη ομοιότητα με του σκύφους ΑΙΓ49.

τρία μικρά θραύσματα σκύφων από την Κασσώπη, τα οποία αποδίδονται από τη Γραβάνη με επιφύλαξη σε άγνωστο ηπειρώτικο εργαστήριο¹²²⁵, αλλά δεν αποκλείεται να προέρχονται από το Αίγιο. Παρόμοιες μορφές μετωπικού Διόνυσου βρίσκουμε επίσης στην αθηναϊκή Αγορά (ένα παράδειγμα)¹²²⁶, σε πέντε μήτρες της Πέλλας¹²²⁷ (όπου χαρακτηρίζεται ως «θριαμβευτής»)¹²²⁸, στην Αιγείρα (ένα παράδειγμα)¹²²⁹ και στο εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (δύο παραδείγματα)¹²³⁰.

Η Ανδρείδου στη μελέτη της για τη διονυσιακή εικονογραφία στους ανάγλυφους σκύφους, διακρίνει συνολικά έξι τύπους Διόνυσου¹²³¹, οι οποίοι αποτελούν αντιγραφή και μεταφορά στη μικροτεχνία γνωστών αγαλματικών τύπων ή τύπων από τη μεγάλη ζωγραφική. Είναι αξιοσημείωτο πως όλοι απαντώνται στον αττικό κύκλο παραγωγής (Αττική, Ηφαιστεια Λήμνου, Κόρινθο, Άργος, Δελφούς και Θήβα) και ελάχιστες φορές εκτός αυτού (εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο του Μενεμάχου, Πέλλα, Αιγείρα και Στόβοι). Ωστόσο, η συγκεκριμένη παραλλαγή Διόνυσου («θριαμβευτή» ;) του Αιγίου, αν και παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με την αντίστοιχη των αργείων σκύφων του εργαστηρίου του Μονογράμματος, δεν μας ήταν μέχρι σήμερα γνωστή από τους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους.

Μορφή 3 (Σάτυρος)

Ο σκύφος ΑΙΓ50 κοσμείται με ένα ελαφρώς παραλλαγμένο τύπο της μορφής 3 της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (ΕΙΚ. 137). Πρόκειται για μια γυμνή, μετωπική (στο πάνω μέρος του σώματός της) ανδρική μορφή, που ενώ κινείται προς τα δεξιά, στρέφει το κεφάλι του προς τα πίσω. Στον αριστερό της ώμο φέρει έναν κρατήρα. Το κάτω μέρος του σώματός της (σώζεται μόνο στη λάγυνο της Ναυπάκτου) απεικονίζεται σε κατατομή, σε ήρεμο διασκελισμό προς τα δεξιά. Η μορφή αυτή μπορεί κάλλιστα να ερμηνευτεί ως Σάτυρος, ιδίως αν λάβουμε υπόψη μας την παρεμφερή

Ερμηνεύεται από τον Siebert (1978, 53-56 και 354, Μ.42, πίν. 25 και σελ. 58 και 359, αρ. Μ.90, πίν. 30 και 76.4) ως Διόνυσος. Όμοιο τύπο απαντάμε και τους Λουσοί (σε σκύφο που αποδίδεται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Βλ. Rogl 2008, 97, αρ. 2, πίν. 1, 26, 28 και 44 (Λουσοί, η μορφή ερμηνεύεται ως Διόνυσος, ανάγλυφος σκύφος που αποδίδεται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

¹²²⁵ Βλ. Γραβάνη 1996, αρ. 614-616, πίν. 129.

¹²²⁶ Agora XXII, 72, αρ. 227, πίν. 44 και 84 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 200-150 π.Χ.). Στον τύπο αυτό ο νεαρός Διόνυσος, απεικονίζεται ο γυμνός και μετωπικός, με νεβρίδα στον ώμο και κρατά διαγώνια πάνω από τον αριστερό του ώμο θύρσο ή σκύπτρο. Στα πόδια του δεξιά βρίσκεται καθισμένος μικρός πάνθηρας. Έχουν βρεθεί μόνο τρία παραδείγματά του στον αττικό Κεραμεικό.

¹²²⁷ Ακαμάτης 1993, 134-135, αρ. 315, πίν. 12 και 238-242 (Διόνυσος νεαρός, μετωπικός, αλλά ντυμένος με κοντό χιτώνα. Με το δεξί του χέρι στηρίζεται σε θύρσο ή σκύπτρο, ενώ το δεξί του είτε πέφτει χαλαρά προς τα κάτω, είτε κρατά κάρναρο). Ο τύπος απαντάται και σε άλλες τέσσερις μήτρες.

¹²²⁸ Το χαρακτηρισμό αυτό η Ανδρείδου (1998, 423) προσάπτει και στα παραδείγματα που προέρχονται από τα εργαστήρια της Αιγείρας και της Εφέσου (Μενεμάχου).

¹²²⁹ Trummer 1990, 311-313, αρ. 8, εικ. 1 (Αιγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹²³⁰ Laumonier 1977, 37-44, αρ. 3400 και 3421, πίν. 7 (εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο του Μενεμάχου). Βλ. και Παππά 1996, αρ. 116-117, πίν. 43 (Μινώα Αμοργού, όμοιος γυμνός μετωπικός Διόνυσος (;) με θύρσο, σώζεται μόνο το κάτω μέρος του σώματος, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

¹²³¹ Ανδρείδου 1998, 419-425. Από το σύνολο των παραδειγμάτων που μελέτησε τα μισά περίπου ανήκουν στον τύπο του συμπλέγματος της διονυσιακής τριάδας, το οποίο γνώρισε και τη μεγαλύτερη εξάπλωση στα κέντρα παραγωγής της κατηγορίας.

κίνηση του σώματος των «χορευτών Σατύρων» από την αθηναϊκή Αγορά¹²³² (οι οποίοι όμως δεν κουβαλάνε αγγείο) και των μεταγενέστερων διονυσιακών σαρκοφάγων¹²³³. Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως αν και ο Διόνυσος κουβαλάει ενίοτε κάρναρο ή φιάλη, φέρει πάντοτε λοξά στον ώμο του το λαλούν σύμβολό του, τη δορά¹²³⁴. Όσον αφορά στην ανάγλυφη κεραμική, ακριβώς όμοια μορφή βρίσκουμε σε δυο σκύφους από τους Λουσούς¹²³⁵, αλλά σε ένα μικρό θραύσμα σκύφου από το Αίγιο (όπου η μορφή ερμηνεύεται από την Κόλια ως Σιληνός)¹²³⁶.

Η Ανδρείδου διακρίνει στην μελέτη της συνολικά έντεκα τύπους Σατύρων στους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους και οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται από τον αττικό κεραμικό και την Πέλλα¹²³⁷. Όλοι απεικονίζονται ως χορευτές ή μουσικοί ή απλώς ως συμποσιαστές και φέρουν ως εικονογραφικά συμφραζόμενα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ιδιότητάς τους (μουσικά όργανα, αγγεία κρασιού, θύρσους, ασκούς και δορές ζώων). Οι μορφές αρ. 3 της λαγύνου της Ναυπάκτου/Αιγίου και του σκύφου ΑΙΓ50 δεν ανήκουν σε κανένα από αυτούς τους τύπους, επομένως φαίνεται πως η συγκεκριμένη παραλλαγή είναι μοναδική. Σαν να αντέγραψαν οι κεραμείς του Αιγίου τη μορφή του «χορευτή Σατύρου» και να του προσέθεσαν ένα αγγείο στον αριστερό του ώμο. Ωστόσο, υπάρχει διαφορά στην κλίση του κεφαλιού της μορφής του ΑΙΓ50, αλλά και στο δεξί της χέρι, το οποίο (αντίθετα με τη λάγυνο της Ναυπάκτου και το σκύφο των Λουσών), δεν το αφήνει χαλαρά προς το κάτω κρατώντας «δυσδιάκριτο αντικείμενο»¹²³⁸, αλλά το ανυψώνει στο ύψος του ώμου.

Μορφή 4 (Μαινάδα)

Η μορφή 4 απαντάται στους σκύφους ΑΙΓ51 και ΑΙΓ52 (ΕΙΚ. 137). Πρόκειται για την απεικόνιση ημίγυμνης Μαινάδας που ενώ προχωράει προς τα δεξιά, στρέφει το κεφάλι της προς τα πίσω. Το δεξί της χέρι είναι σηκωμένο στο ύψος του κεφαλιού, μια κίνηση που υποδηλώνει χορό ή την κατάσταση της ιερής μανίας την οποία βιώνει. Με το αριστερό της χέρι κρατά θύρσο ή τύμπανο (;), ενώ από τον αγκώνα της κρέμεται μέρος υφάσματος. Στην περίπτωση που κρατάει τύμπανο¹²³⁹

¹²³² Agora XXII, 59, αρ. 123, πίν. 23 και 77 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α (;), 225-175 π.Χ.).

¹²³³ Matz 1968, 50-53, τύποι TH81 και TH87, αρ. σαρκοφάγων 35-36 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές Σατύρων σε εκστατικό χορό). Παρόμοιες μορφές ερμηνεύονται ως ασκοφόροι ή δρομείς: Matz 1968, 46, τύπος TH69, αρ. σαρκοφάγων 36 κ.α., πίν. 7 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, δυο παρόμοιες μορφές ασκοφόρων), σελ. 53, τύπος TH88, αρ. σαρκοφάγων 52 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, μορφή δρομέα με όμοια κίνηση σώματος, κεφαλής και χεριού).

¹²³⁴ Βλ. Ακαμάτης 1993, 135-146, αρ. 315 (μήτρα Πέλλας). Αντίθετα ο Trendall ερμηνεύει ως Διόνυσο κάθε νεανική ανδρική μορφή με θύρσο, αγγείο ή τσαμπί σταφύλι που απαντάται στα κατωϊταλιώτικα ερυθρόμορφα αγγεία. Βλ. Trendall 1996, 280.

¹²³⁵ Rogl 2008, 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39, 46 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών, οι μορφές ερμηνεύονται ως «χορευτές ; », τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹²³⁶ Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, φωτ. 16-δεξιά (Αίγιο, β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. ΕΙΚ. 125. 12/δεξιά).

¹²³⁷ Ανδρείδου 1998, 425-426.

¹²³⁸ «Δυσδιάκριτο αντικείμενο» χαρακτηρίζεται στη λάγυνο της Ναυπάκτου (Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 270). Από το σκύφο των Λουσών είναι φανερό πως κρατάει δωρά ζώου ή νεκρό τετράποδο ζωομοφάγιο (βλ. Rogl 2008, αρ. 283-284, σχέδιο στον πίν. 18).

¹²³⁹ Για τον τύπο της Μαινάδας τυμπανίστριας βλ. Σταμπολίδης 1987, 97, 132-133, πίν. 23 β (χορεύτρια

μπορεί ενδεχομένως να ερμηνευτεί -όπως σε ανάλογες περιπτώσεις στην αττική αγγειογραφία- ως Αριάδνη που χορεύει προς τιμήν του Διονύσου. Εξάλλου πολύ συχνά ο εικονογραφικός τύπος της Αριάδνης συγγέεται με αυτό των Μαινάδων¹²⁴⁰. Όμοιες μορφές, εκτός από το εν λόγω θραύσμα και τη λάγυνο της Ναυπάκτου/Αιγίου, βρίσκουμε σε σκύφους των Λουσών¹²⁴¹ και σε ανάγλυφα αγγεία του Τάραντα¹²⁴² και παρεμφερείς στην αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία¹²⁴³.

Η Ανδρεΐδου διακρίνει συνολικά επτά τύπους Μαινάδων στους ανάγλυφους ελληνοιστικούς σκύφους. Όλες αποδίδονται σε στιγμή εκστατικού χορού, με το κεφάλι γερμένο πίσω, με πυρσούς, τύμπανα, θύρσους και ωμοφάγια στα χέρια τους¹²⁴⁴. Στην τυπολογία της ο συγκεκριμένος τύπος δεν απαντάται¹²⁴⁵.

Μορφές 5 και 6 (Μαινάδες)

Στον κρατήρα ΑΠ77, απαντάμε τις μορφές 5 και 6, γεγονός που από μόνο του τον συσχετίζει άμεσα με τη λάγυνο Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (ΕΙΚ. 137). Επιπλέον φέρει τέσσερα ακόμη χαρακτηριστικά των εργαστηρίων του Αιγίου κοσμήματα: τον πλοχμό στο χείλος, το ρόδακα τύπου 1 Α στο μετάλλιο της βάσης, τον κατακόρυφο καμπυλόγραμμο βλαστό με άνθος και το μακρύ φύλλο λωτού με τη μια κεντρική και τις τέσσερις (2+2) πλευρικές νευρώσεις στο εσωτερικό του. Τα δυο τελευταία κοσμήματα φέρει και ο σκύφος ΑΠ51.

Η μορφή 5, σύμφωνα με τις Σταυροπούλου και Σαράντη¹²⁴⁶, απεικονίζει Μαινάδα που χορεύει εκστατικά ανεμίζοντας τα ενδύματά της και κτυπώντας κρόταλα (:). Ο κορμός στρέφει προς τα δεξιά, με το δεξί της σκέλος σε διασκελισμό προς την ίδια κατεύθυνση, με τα χέρια τεντωμένα να ανεμίζουν ψηλά, στο ύψος του ώμου, πιθανότατα μέρος ενδύματος ή ωμοφάγιο (:), ενώ το κεφάλι της στρέφει προς την αντίθετη κατεύθυνση. Φορά μακρύ ένδυμα με πολλά πέπλα που ανεμίζουν βίαια πίσω της¹²⁴⁷ με πλούσια, βαριά πτύχωση, διαγράφοντας το σχήμα του κορμιού της. Το πιθανότερο είναι να ανεμίζει με τα προτεταμένα χέρια της ένα μέρος του ενδύματός της παραπέμποντας έτσι σε ένα παλιότερο εικονογραφικό τύπο Μαινάδων, αυτόν των «Wing-sleeves»¹²⁴⁸ (στις οποίες όμως τα

M16).

¹²⁴⁰ Καθάρειου 2002, 32.

¹²⁴¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΠ51).

¹²⁴² Siebert 1981, 140-142, αρ. 110, εικ. 23 d και e και 24 (ανάγλυφος σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο του Τάραντα με ερωτηματικό). Βλ. επίσης Siebert 1974, 323-329. Βλ. το σκύφο αρ. 110 στην ΕΙΚ. 175. Willeumier 1932, 402, αρ. 3-4, πίν. 23 (Τάραντας). Βλ. επίσης: Matz 1968, 29-31, τύποι TH26 και TH29, αρ. σαρκοφάγων 44 κ.α. και 217 κ.α., πίν. 3 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές: ορχούμενες Μαινάδες με τύμπανα στα χέρια τους).

¹²⁴³ Krauskopf – Simon 1997, 784, αρ. 13 (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος του Εθνικού Μουσείου, Ε.Μ. 1246, 420 π.Χ.).

¹²⁴⁴ Ανδρεΐδου 1998, 434.

¹²⁴⁵ Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 433-439 και πίν. 4 (τύποι μαινάδων Α-Ζ).

¹²⁴⁶ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 270.

¹²⁴⁷ Ο κυματιστός χιτώνας αποτελεί εικονογραφικό σχήμα δηλωτικό της έντονης/βίαιης κίνησης της μορφής και έλκει την καταγωγή του από τα κλασικά χρόνια και επιβιώνει τουλάχιστον έως την εποχή του Αυγούστου. Βλ. σχετικά Ζερβουδάκη 2007, 275, υποσημ. 38.

¹²⁴⁸ Για τον συγκεκριμένο τύπο Μαινάδας βλ. Schöne 1987, 152-156 και 302-303, αρ. 506-519 (κατάλογος παραστάσεων) και πίν. 27.2 (φιάλη αρ. 2645 από το Μόναχο).

εκτεταμένα χέρια να είναι πλήρως καλυμμένα με τις χειρίδες των πέπλων τους), αλλά και σε ελληνιστικές και υστεροελληνιστικές χορεύτριες του ιδιαίτερου τύπου¹²⁴⁹. Όσον αφορά στην πλαστική, η μορφή αυτή παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με την ορχούσα Μαινάδα Μ17 από το Βωμό του Διονύσου στην Κω¹²⁵⁰, μια Μαινάδα από τον κρατήρα του Δερβενίου¹²⁵¹, τις μορφές από έναν μεταλλικό κρατήρα του ύστερου 5^{ου}-αρχών του 4^{ου} αι. π.Χ. που βρίσκεται στο Βερολίνο¹²⁵², την αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία¹²⁵³, αλλά και με τις αντίστοιχες Μαινάδες των διονυσιακών σαρκοφάγων¹²⁵⁴ και των αρρετινών ανάγλυφων αγγείων¹²⁵⁵. Όσον αφορά στην ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική ο τύπος βρίσκεται ακριβή τυπολογικά παράλληλα σε ένα σκύφο τοπικής παραγωγής των Λουσών¹²⁵⁶, ενώ μπορεί να παραβληθεί με τις παρόμοιες Μαινάδες των αργείων εργαστηρίων¹²⁵⁷, οι οποίες όμως αποδίδονται σχεδόν μετωπικές να κρατάνε στα χέρια τους ωμοφάγιο. Παρεμφερή μορφή Μαινάδας βρίσκουμε και σε έναν ομηρικό σκύφο του Μουσείου Βόλου, όπου όμως οι διονυσιακές μορφές με τις οποίες συνδυάζεται είναι περισσότερο στατικές¹²⁵⁸. Ο τύπος είναι παρεμφερής με το τύπο «Γ» της Ανδρείδου, ο οποίος συγκρίνεται με τις Μαινάδες του αργείου εργαστηρίου του Αγαθοκλή.

Η μορφή 6, εκτός από τον ΑΙΓ77 και τη λάγυνο Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου, απεικονίζεται επίσης ελαφρώς παραλλαγμένη στους σκύφους ΑΙΓ53 και Α.Μ.Α. 1970β της Αρσινόης (βλ. ΕΙΚ. 40.4), αλλά και σε ανάγλυφα αγγεία των Λουσών¹²⁵⁹. Απεικονίζει Μαινάδα που χορεύει ή

¹²⁴⁹ Οι χορεύτριες αυτές είναι γνωστές από ορισμένα αρρετινά ανάγλυφα αγγεία (Greifenhagen 1963, 50, εικ. 44. Dragendorf 1948, Beil., 2, 9), από ένα χρυσό διάδημα από την Κωνσταντινούπολη και από μια πλάκα από τη Σαγαλασσό. Βλ. Σταμπολίδης 1987, 136-137, πίν. 46 β και 45 θ αντίστοιχα.

¹²⁵⁰ Για τον τύπο αυτής της Μαινάδας βλ. Σταμπολίδης 1987, 133-136, πίν. 23 γ (Μαινάδα Μ17 που χορεύει κρατώντας το μάτιο της).

¹²⁵¹ Barr-Sharrar 2008, 137-148, εικ. 128 («the Deer-carrying Maenads»). Πολύ παρεμφερής είναι από το ίδια αγγείο, μια Μαινάδα η οποία φέρει στους ώμους της το σώμα ενός παιδιού. Βλ. Barr-Sharrar 2008, 123-128, εικ. 108.

¹²⁵² Krauskopf – Simon 1997, 785, αρ. 30.

¹²⁵³ Krauskopf – Simon 1997, 784, αρ. 13 (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος του Εθνικού Μουσείου Ε.Μ. 1246, 420 π.Χ.), σελ. 785, αρ. 28 (αττική πυξίδα από τη Βαλιτιμόρη, 450 π.Χ.). Βλ. επίσης: Touchette 1995, πίν. 52 a-b (υδρία του ζωγράφου του Μειδία/410 π.Χ. και κρατήρας του του ζωγράφου του Δίνου/420-415 π.Χ. αντίστοιχα).

¹²⁵⁴ Matz 1968, 21, τύπος TH7, αρ. σαρκοφάγων 260-263, πίν. 1 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, ακριβώς όμοια μορφή συστρεφόμενης Μαινάδας σε χιτώνα), σελ. 34, τύπος TH37, αρ. σαρκοφάγων 38 κ.α., πίν. 4 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοια μορφή ορχούσας Μαινάδας με αυλό).

¹²⁵⁵ Βλ. Touchette 1995, πίν. 40 b-c.

¹²⁵⁶ Rogl 2008, 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39, 46 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹²⁵⁷ Siebert 1978, 22-24, 287-288, αρ. Α34, πίν. 5 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Όμοιοι τύποι Μαινάδων απεικονίζονται και στους σκύφους Α35, Α37, Α42, αλλά και στα αργεία εργαστήρια του Κλεαγόρα (αρ. Κ315) και του Μονογράμματος (αρ. Μ3 και Μ42). Βλ. και Ανδρείδου 1998, 435-436 και πίν. 4 (τύπος μαινάδας Γ).

¹²⁵⁸ Sinn 1979, 143-146, αρ. ΜΒ113, πίν. 30 (ομηρικός σκύφος, Μ. Βόλου, ορχούμενες Μαινάδες με αυλό, τύμπανο και θύρσο, Σάτυρος και πιθανώς Διόνυσος (;), μια σκυμμένη Μαινάδα ανοίγει κιβωτίδιο που περιέχει φιδία, β' μισό 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.). Για τον ίδιο σκύφο βλ. και Krauskopf – Simon 1997, 787, αρ. 51.

¹²⁵⁹ Rogl 2008, 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34 και 45 (Λουσοί, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής), σελ. 153-154, αρ. 346, πίν. 43 και 46 (Λουσοί, κρατηρίσκος τοπικής παραγωγής). Βλ. επίσης: Rogl 2001 β, 164, αρ. RK 1, εικ. 4, σελ. 166, αρ. RB 10, εικ. 6 (Λουσοί, ανάγλυφοι σκύφοι τοπικής παραγωγής). Mitsopoulos-Leon 1996, 203, εικ. 18 (Λουσοί, κρατηρίσκος τοπικής παραγωγής).

βρίσκεται σε κατάσταση ιερής μανίας¹²⁶⁰. Λόγω της έντονης κίνησης τα ενδύματά της έχουν περιελιχθεί γύρω από το δεξί της ώμο και το αριστερό της μπράτσο, ενώ χαμηλά στα πόδια της ανεμίζει επίσης ένας όγκος υφάσματος. Το δεξί της χέρι που κρατά ράβδο ή θύρσο (:) ¹²⁶¹ περνά πάνω από το κεφάλι της. Το ίδιο αντικείμενο κρατά στο κάτω μέρος του και με το αριστερό της χέρι. Η κίνηση του κορμιού της παραπέμπει σε αυτή της Αφροδίτης Καλλιπύγου, γνωστής από τα αντίγραφα τύπου Farnese, ενός τύπου που δημιουργήθηκε ίσως στην ευρύτερη περιοχή γύρω από την Κω¹²⁶², σε έναν ύστερο ελληνιστικό ανάγλυφο σκύφο από το Μουσείο του Λούβρου¹²⁶³, στον κρατήρα του Δερβενίου¹²⁶⁴ και στις διονυσιακές σαρκοφάγους¹²⁶⁵, ενώ παρεμφερείς απαντώνται και στην αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία¹²⁶⁶. Και αυτή η μορφή δεν συμπεριλαμβάνεται στην τυπολογία της Ανδρείδου.

Ορχούμενες Μαινάδες στην ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική εμφανίζονται κυρίως στα αργεία εργαστήρια, ενώ τα παραδείγματα από άλλα εργαστήρια είναι ελάχιστα¹²⁶⁷. Σχεδόν πάντα τοποθετούνται συνδυασμένες σε αδιάσπαστες ζώνες, σε σκηνές με έντονο διονυσιακό χαρακτήρα, αφού ως εικονογραφικό θέμα έφεραν μια ιδιαίτερη συμβολική βαρύτητα. Τέτοιες αδιάσπαστες ζώνες Μαινάδων απαντάμε (εκτός από τους αργείους), στους βοιωτικούς, κορινθιακούς και εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους, ενώ ανάλογα παραδείγματα έχουμε και από την Πέλλα και την Ταρσό¹²⁶⁸. Στην Αιτωλοακαρνανία ανάλογο παράδειγμα αποτελεί, όπως ήδη αναφέραμε, ο σκύφος Α.Μ.Α. 1970β της Αρσινόης (ΕΙΚ. 40.4), που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου. Στο σώμα του εναλλάσσονται τρεις φορές δυο τύποι Μαινάδων, ο ένας από τους οποίους είναι η μορφή 6, ενώ ο άλλος παραπέμπει σε περγαμηνά ανάγλυφα αγγεία¹²⁶⁹. Τέλος, ως Μαινάδα πιστεύω πως πρέπει να ερμηνευτεί και η

¹²⁶⁰ Για Μαινάδα με σχεδόν όμοια κίνηση σώματος στην αττική ερυθρόμορφη αγγειογραφία βλ. Gasparri 1986, 485, αρ. 738 (κρατήρας στη Βολογνα, Διόνυσος με Αριάδνη και διονυσιακός θίασος, 420-410 π.Χ.).

¹²⁶¹ Δεν αποκλείεται να πρόκειται και για δάδες: Πρβ. τα όμοια αντικείμενα που κρατάνε δυο νεανίες στον ερυθρόμορφο χού που βρίσκεται σήμερα στη Ν. Υόρκη και χρονολογείται στις αρχές 4^{ου} αι. π.Χ. Gasparri 1986, 457, αρ. 373.

¹²⁶² Βλ. Σταμπολίδης 1987, 135, πίν. 45 α-ζ.

¹²⁶³ Βλ. Σταμπολίδης 1987, 126, πίν. 40 γ. Για την εικονογραφική σχέση Μαινάδων και θύρσου βλ. Lorentz 1936, 747-752. Frontisi-Doucroux 1986, 165-176 (κυρίως για τη σχέση Μαινάδων και Διονύσου και της μάσκας του).

¹²⁶⁴ Απεικονίζονται δυο Μαινάδες που χορεύουν κρατώντας ένα φίδι στα χέρια τους. Βλ. Barr-Sharrar 2008, 128-133, εικ. 114-116. Για όμοιες μορφές σε μια σειρά άλλων έργων τέχνης βλ. επίσης Barr-Sharrar 2008, 28-133, εικ. 118-121.

¹²⁶⁵ Matz 1968, 18, τύπος TH2, αρ. σαρκοφάγων 216-218, πίν. 1 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, «chimairorhophos» με όμοια κίνηση σώματος και χεριών, αλλά με ξίφος στο δεξί της χέρι, στο αριστερό της φέρει ζώο/ωμοφάγιο ;). Παρόμοια μορφή βρίσκουμε και σε μια μήτρα από της αθηναϊκή Αγορά: Grandjouan 1989, 46, αρ. 1, πίν. 1 και 46.

¹²⁶⁶ Krauskopf – Simon 1997, 786, αρ. 42-45 (αττικοί ερυθρόμορφοι κρατήρες από διάφορα Μουσεία, χρονολογούνται στην περίοδο 380-360 π.Χ.). Βλ. Touchette 1995, πίν. 52 b-c (κρατήρας του του ζωγράφου του Δίνου/420-415 π.Χ. και υδρία αρ. 124985 στη Villa Ciullia/410-400 π.Χ. αντίστοιχα).

¹²⁶⁷ Ανδρείδου 1998, 433.

¹²⁶⁸ Για τυπολογικά παράλληλα βλ. το κεφάλαιο «Διαπιστώσεις-Επισημάνσεις - Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου και Λουσών».

¹²⁶⁹ Βλ. Courby 1922, 458, εικ. 100. 10a, 100. 10f (περγαμηνά αγγεία).

γυμνή γυναικεία μορφή που απεικονίζεται στο σκύφο Α.Μ.Θ. 184/01 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42.1**), που αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου¹²⁷⁰, αφού σχετίζεται εικονογραφικά με τις μορφές 5 και 6¹²⁷¹.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως, η λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου (**ΕΙΚ. 38**) με το διονυσιακό της θίασο, αποτελεί μια σαφή αναφορά στον ευδαιμονικό και συμποσιακό κόσμο του Διονύσου. Ο Διόνυσος (μορφή αρ. 1), ο Σάτυρος ή Διόνυσος (αρ. 3) και οι Μαινάδες (αρ. 4, 5 και 6) που απεικονίζονται σε αυτή, δεν βρίσκουν τυπολογικά παράλληλα (με εξαίρεση τη Μαινάδα αρ. 5) παρά μόνο στα αγγεία που βρέθηκαν στους Οινιάδες (αποδίδουμε στο εργαστήριο του Αιγίου) και σε σκύφους του Αιγίου (η αρ. 3) και των Λουσών (όπως οι αρ. 4 και 6) που η Rogl θεωρεί τοπικής παραγωγής. Ορισμένες από αυτές παραπέμπουν στις αντίστοιχες της ανάγλυφης κεραμικής του Άργους (όπως οι αρ. 1 και 5), του Τάραντα (όπως η αρ. 4), αλλά και στη πλαστική.

Αταύτιστη διονυσιακή (;) μορφή (Σάτυρος ;)

Στο μικρό θραύσμα σκύφου **ΑΙΓ54**, σώζεται μια ασαφής ανδρική μορφή. Αποδίδεται σε στάση 3/4, ενώ υψώνει το δεξί της χέρι στο ύψος του κεφαλιού¹²⁷², μια κίνηση ανάλογη της οποίας απαντάμε στο Βωμό του Διονύσου στη Κω, αλλά και στις ρωμαϊκές διονυσιακές σαρκοφάγους¹²⁷³. Κατά το Σταμπολίδη αποτελεί μια παραλλαγή μορφή Σατύρου (του λεγόμενου «αποσκοπεύοντα»), που έχοντας μόλις εξακοντίσει λαγυβόλο ή όπλο, φέρει με φυσικό τρόπο το χέρι του στο ύψος του κεφαλιού. Εικονογραφικά η μορφή αυτή στηρίζεται στον τύπο του Μαρσούα του Μύρωνα, απαντάται στην αγγειογραφία του 5^{ου} και 4^{ου} αι. π.Χ., αλλά και σε μια σειρά μεταγενέστερων έργων, όπως είναι για παράδειγμα ο μικρός χάλκινος Σάτυρος από την Πέργαμο¹²⁷⁴, ένα πήλινο πλακίδιο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου που απεικονίζει τον Πάνα ως κυνηγό¹²⁷⁵, ενώ ήταν ιδιαίτερα προσφιλής σε μια σειρά από ανάγλυφα και τερρακότες της περιοχής του Τάραντα¹²⁷⁶.

2. Ειδυλλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. ΑΙΓ55 και ΑΙΓ78)

Στον υπερμεγέθη σκύφο ή κρατηρίσκο **ΑΙΓ78**, εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησής του, είναι αδύνατο να καθοριστεί η ακριβής σύνθεση της διακόσμησης του. Στον κάλυκά του φέρει μια σειρά από ερωτιδείς (ή απλούς κυνηγούς ;), που κυνηγούν αγριόχοιρους¹²⁷⁷, ενώ εναλλάσσονται με

¹²⁷⁰ Επειδή βρίσκει ακριβές παράλληλο σε δημοσιευμένο τοπικό αγγείο του Αιγίου. Η όμοια γυμνή γυναικεία μορφή στο σκύφο του Αιγίου χαρακτηρίστηκε από την Κόλια «Αφροδίτη (;)». Βλ. Κόλια 2011, σελ. 7 στο δοκίμιο.

¹²⁷¹ Για τη μορφή αυτή πρβ. ωστόσο και Siebert 1978, 284, αρ. Α1, πίν. 1-2 (σκύφος του αργείου εργαστηρίου του Αγαθοκλή, η μορφή ερμηνεύεται ως Άρτεμις).

¹²⁷² Από το αριστερό της χέρι φαίνεται να κρέμεται ένα ιμάτιο (;).

¹²⁷³ Βλ. Σταμπολίδης 1987, 146-147, πίν. 55 α-γ (μορφή 37 στο λίθο 11 του Βωμού). Βλ. επίσης Matz 1968, 55, τύπος TH94, αρ. σαρκοφάγων 3 κ.α., πίν. 9 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, τρεις μορφές αποσκοπευόντων Σατύρων, με όμοια κίνηση του δεξιού τους χεριού, ενώ στο αριστερό τους κρατούν λαγυβόλο).

¹²⁷⁴ Σταμπολίδης 1987, 147, υποσημ. 426. Furtwängler 1951, 122, αρ. 61, πίν. 29.

¹²⁷⁵ Barr-Sharrar 2008, 154-156, εικ. 146.

¹²⁷⁶ Σταμπολίδης 1987, 146, υποσημ. 424.

¹²⁷⁷ Για παρόμοιες μορφές (ερωτιδείς σε κυνήγι λιονταριού) βλ. Massa 1992, 100-110, αρ. 3 και 6, πίν. 114 (Ηφαιστεια Λήμνου). Rosenthal-Heginbottom 1995, 373, αρ. κατ. 9 (αρ. 105), πίν. 11 (ανάγλυφοι σκύφοι από το Tel Dor του Ισραήλ). Reisner et al. 1924, 306-308, πίν. 72 c (ανάγλυφοι σκύφοι από τη Σαμάρεια-

μάσκες. Ψηλά στο πεδίο διακρίνονται, εκτός από τα πόδια ορισμένων άλλων, ασαφών ανθρώπινων μορφών, ίσως μικρά πτηνά (ή πρόκειται για απομεινάρια των φτερών του ερωτιδέα ;). Ο κάλυκας κοσμεύεται με οξυκόρυφα, ψηλά φύλλα φτέρης που εναλλάσσονται με τους αγριόχοιρους¹²⁷⁸. Η κύρια μορφή εικονίζεται όρθια, μετωπική, ελαφρώς στραμμένη προς τα δεξιά, σε θέση μάχης, αντιμέτωπη με το άγριο θηρίο, κρατώντας σε οριζόντια θέση σταθερά με τα δύο της χέρια μια κυνηγετική ράβδο ή ακόντιο, ενώ φορά τη συνήθη ενδυμασία των κυνηγών, πτυχωτό χιτωνίσκο, με κοντές χειρίδες. Η στάση αυτή, συνήθης για τέτοιου είδους παραστάσεις, παραπέμπει στην αντίστοιχη των θηριομάχων των αυτοκρατορικών χρόνων¹²⁷⁹. Το κυνήγι (λιονταριού ή και άλλων ζώων) αποτελεί ένα ανατολικής καταγωγής θέμα, ενώ υπήρξε ιδιαίτερα προσφιές στην αρχαία ελληνική τέχνη, ήδη από τα αρχαϊκά χρόνια¹²⁸⁰. Απαντάται σε πολλές και διάφορες μορφές τέχνης (αγγειογραφία, ζωγραφική, σαρκοφάγους, ψηφιδωτά, ολόγλυφη πλαστική και ανάγλυφα)¹²⁸¹. Η απεικόνιση του κυνηγιού ενός ζώου από ένα ερωτιδέα είναι αρκετά προσφιλής στους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους και δεν λείπει από το θεματολόγιο τόσο των μεγάλων εργαστηρίων (όπως για παράδειγμα των εφεσιακών-ιωνικών και των αργείων-εργαστήριου του Αγαθοκλή), όσο και των επαρχιακών (ηλειακά και εργαστήρια της Πύλου)¹²⁸². Τα περισσότερα παραδείγματα φαίνεται ωστόσο να προέρχονται από τα αττικά εργαστήρια¹²⁸³.

Ερωτιδέας διακρίνεται και στο σκύφο **ΑΙΓ55**, ενώ στα δεξιά του ένας κατακόρυφος λεπτός βλαστός απολήγει σε ιδιόμορφο ροδακοειδές άνθος. Η διακόσμηση στη ζώνη του χείλους είναι πρωτότυπη (εναλλαγή ροδάκων με τριγωνικά κοσμήματα εν είδη ανεστραμμένου ιωνικού κυματίου χωρίς σταγόνες) και η διακόσμηση του παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες και με τα αγγεία του αργείου εργαστηρίου του Κλεαγόρα, της Κορίνθου και της «αττικής σειράς» των Δελφών. Ωστόσο, το σχήμα του, όπως και ο πηλός του, είναι χαρακτηριστικά των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών.

3. Διάφορες άλλες (αταύτιστες) ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ15, ΑΙΓ56-ΑΙΓ57 και ΑΙΓ79)

Ο σκύφος **ΑΙΓ56**, φέρει στο σώμα του διακόσμηση με μια ανδρική μορφή (αποδίδεται σε κατατομή) η οποία κρατά στα χέρια της δυσδιάκριτο τριγωνικό αντικείμενο (παρόμοια μορφή

Σεβαστή). Waagé 1948, 115, πίν. 10.68 (Αντιόχεια). Για το θέμα της απεικόνισης του Έρωτα γενικά βλ. και Massa 1992, 58-59.

¹²⁷⁸ Για παρόμοια αποδοσμένο αγριόχειρο βλ. Zahn 1908, 68-71, αρ. 30, πίν. 30a-c (κάνθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Ν. Ρωσία με παράσταση κυνηγιού αγριόχοιρων και ελαφιών, με τη συμμετοχή, εκτός από τους έφιππους κυνηγούς, Ερωτιδέων και σκύλων).

¹²⁷⁹ Για τη στάση των θηριομάχων και των κυνηγών βλ. Robert 1971, 326, πίν. XXIV. Για την απεικόνισή τους -κυρίως πάνω σε επιτύμβιες στήλες και βωμούς και σε μωσαϊκά δάπεδα- βλ. Κούκουβου 2006, 163-166, υποσημ. 11-15.

¹²⁸⁰ Massa 1992, 104. Για το εικονογραφικό θέμα του κυνηγιού γενικά στην αρχαία ελληνική τέχνη βλ. Schnapp 1979, 36-59. Schmitt - Schnapp 1982, 57-74. Vidal-Naquet 1983, 179-180. Για το εικονογραφικό θέμα του κυνηγιού λιονταριού βλ. Hull 1964, 101 κ. εξ. Pollitt 1994, 67-68 (εικονογραφικό σχήμα του βασιλικού κυνηγιού-βασιλική εικονογραφία).

¹²⁸¹ Βλ. Massa 1992, 104, υποσημ. 437-440 (κατάλογος συγκεκριμένων έργων).

¹²⁸² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K26). Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 148.

¹²⁸³ Schwabacher 1941, 210. Agora XXII, 74-76, αρ. 242-243, 245-246, 250-252, 254, πίν. 47-50, 85-86, 98. Αρκετά παραδείγματα προέρχονται και από το εργαστήριο της Αντιόχειας: Waagé 1948, 92, αρ. 52-56, εικ. 9 και αρ. 1-9, εικ. 10.

απαντάμε και στο μικρό θραύσμα **ΑΙΓ57**). Το ενδιαφέρον στο συγκεκριμένο σκύφο είναι πως φέρει ακριβώς όμοια διακόσμηση στο χείλος (τριπλό σχηματοποιημένο σπειροειδή πλοχμό που περικλείεται από αστράγαλο) με το αδημοσίευτο ανάγλυφο αγγείο του Αιγίου που απεικονίζει το Διόνυσο με τη Μαινάδα που φέρει φίδι στο χέρι της (βλ. **ΕΙΚ. 126.4**). Πρόκειται γενικά για συνδυασμό κοσμημάτων που απαντάται μόνο στα αγγεία του Αιγίου και των Λουσών.

Ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ79**, μεταξύ μακρών φύλλων λωτού και κατακόρυφων καμπυλόγραμμων βλαστών που απολήγουν σε μικρό, χαρακτηριστικό οκτάφυλλο ροδακοειδές άνθος, κοσμεύεται και με μια μετωπική έμβια μορφή που κρατάει στα χέρια της ένα δόρυ και ένα δεύτερο ασαφές αντικείμενο το οποίο φέρει πάνω στο κεφάλι της. Ακριβές παράλληλο δεν βρέθηκε. Παρεμφερείς μορφές στις διονυσιακές σαρκοφάγους ερμηνεύονται ως κυνηγοί με λαγοβόλα¹²⁸⁴. Το άνθος του απαντάται και σε άλλα τέσσερα αγγεία του ίδιου εργαστηρίου (ΑΙΓ51-με τη Μαινάδα αρ. 4, ΑΙΓ70-δεν σώζεται μορφή, ΑΙΓ77-με τις Μαινάδες αρ. 5 και 6, ΑΙΓ81-με βλαστόσπειρα κισσού) και είναι ενδιαφέρον πως πάντοτε (με μοναδική εξαίρεση τον εξαιρετικά αποσπασματικά σωζόμενο κρατήρα ΑΙΓ81), συνδυάζονται με τριπλό σχηματοποιημένο πλοχμό στο χείλος και με τα μακριά φύλλα λωτού των τύπων 1α και 1β. Όλα τα άνθη προέρχονται από την ίδια σφραγίδα και τα συγκεκριμένα αγγεία προφανώς από τον ίδιο τεχνίτη. Σχεδόν όμοιο τεφρόχρωμο αγγείο με τα παραπάνω (και κυρίως με τον ΑΙΓ79) έχει βρεθεί στην Κασσώπη και αποδόθηκε από τη Γραβάνη σε εργαστήριο της Αμβρακίας¹²⁸⁵.

II. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΙΓ58-ΑΙΓ60)

Αν και το θέμα των δελφινιών σε ποικίλες θέσεις και συνδυασμούς, αλλά και τα δελφίνια που εναλλάσσονται με ρόδακες είναι γνωστά από πολλά εργαστήρια¹²⁸⁶, ο σκύφος **ΑΙΓ58**, αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου εξαιτίας του πηλού του, αλλά και επειδή φέρει στο σώμα του το μικρό χαρακτηριστικό για το Αίγιο ροδακοειδές άνθος¹²⁸⁷, όμοιο με των σκύφων ΑΙΓ51, ΑΙΓ81, ΑΙΓ70, ΑΙΓ77 και ΑΙΓ79. Δελφίνια που κολυμπούν προς τα αριστερά απαντάμε στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σε ένα θραύσμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων από την Αιγείρα, όπου όμως εναλλάσσονται με ανθέμια.

Ο **ΑΙΓ59**, φέρει στο σώμα του ζώα (πιθανώς σκύλους) που τρέχουν προς τα δεξιά και βρίσκει παρεμφερές τυπολογικό παράλληλο στους Λουσούς (όπου όμως απεικονίζονται ταύροι). Ο «παχύς»

¹²⁸⁴ Βλ. Matz 1968, 44, τύπος TH62, αρ. σαρκοφάγων 213-214, 216, 236, πίν. 6, σελ. 54, τύπος TH89, αρ. σαρκοφάγων 46, 54, 178, πίν. 8 και σελ. 55, τύπος TH93, αρ. σαρκοφάγων 59 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές που κρατούν λαγοβόλο στο αριστερό τους χέρι / διακρίνεται στο ύψος του κεφαλιού τους).

¹²⁸⁵ Βλ. Γραβάνη 1996, 248-251, αρ. 592, εικ. 76 και πίν. 126 (Κασσώπη, θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου, αποδίδεται σε εργαστήριο της Αμβρακίας).

¹²⁸⁶ Για το θέμα των δελφινιών βλ. σχόλια στο σκύφο H57 στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Βλ. επίσης: Ανδρείδου 1998, 533-540. Προσκυνητοπούλου 1997, 140, αρ. κατ. 181 και 219 (ρόδακες εναλλάσσονται με δελφίνια).

¹²⁸⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ58).

αστράγαλος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του, ο οποίος κατάγεται από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, είναι επίσης πολύ προσφιλής στο συγκεκριμένο εργαστήριο.

Οι γρύπες των **ΑΙΓ15** και **ΑΙΓ60** κοσμούν την κύρια ζώνη του σώματος του αγγείου, μέθοδος που ακολουθείται ως κανόνας κυρίως στο αττικό εργαστήριο του Βίωνος¹²⁸⁸, αλλά και στη δελφική «αττική σειρά»¹²⁸⁹. Στην Ήλιδα και σε άλλα εργαστήρια οι γρύπες απαντώνται κυρίως στη ζώνη του χείλους¹²⁹⁰. Ο πρώτος σκύφος, φέρει στη βάση του ρόδακα τύπου 1 Α, η διακόσμηση στον κάλυκα του είναι αρκετά πρωτότυπη ως προς της απόδοσή της, ενώ για τους γρύπες το πλησιέστερο τυπολογικό παράλληλο -όπως και για τον επόμενο σκύφο- προέρχεται από την Ηφαιστεία της Λήμνου. Ο ΑΙΓ60, κοσμείται στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του με σειρά ανάγλυφων κουκίδων (ονολο)¹²⁹¹.

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. ΑΙΓ11, ΑΙΓ61-ΑΙΓ63 και ΑΙΓ80, ΕΙΚ. 140)

Από τα αγγεία που απεικονίζονται στα ανάγλυφα αγγεία του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών, δύο παραπέμπουν με το σχήμα τους στην αττική ανάγλυφη κεραμική (ΑΙΓ61-ΑΙΓ62). Ο κάρθαρος του εξαιρετικά αποσπασματικά σωζόμενου σκύφου **ΑΙΓ61**¹²⁹², με το ραδινό σώμα, τη βαθμιδωτή (με δίσκους στο στέλεχός της) βάση και τις ψηλές, πιθανώς γωνιώδεις λαβές, θυμίζει τα αντίστοιχα αττικά και ηλειακά παραδείγματα. Η ομοιότητά τους με τους αντίστοιχους αττικούς κάρθαρους δεν είναι τυχαία, δεδομένου ότι το σχήμα αυτό, ως παραπληρωματικό κόσμημα, απαντάται κυρίως στον αττικό κεραμικό¹²⁹³. Ο τύπος κάρθαρου που χρησιμοποιούν οι κεραμείς είναι το «καρχήσιον», ένα κατ' εξοχήν μεταλλικό σχήμα με λατρευτική χρήση, του οποίου λίγα παραδείγματα σώζονται ως τις μέρες μας. Το γνωρίζουμε καλύτερα μέσα από τις πολλές απεικονίσεις του σε διάφορες κατηγορίες τέχνης (ψηφιδωτά, ζωγραφική, ανάγλυφα, σφραγιδόλιθους), όπου παρουσιάζεται πάντα σε στενή σχέση με το θεό Διόνυσο¹²⁹⁴.

Ο σκύφος **ΑΙΓ62**, αποδίδεται στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών, τόσο εξαιτίας του μεταλλίου της βάσης του (τύπος 1 Α, **ΕΙΚ. 163**), αλλά και του πηλού του. Τη ζώνη που διαχωρίζει τη βάση από το σώμα κοσμεί σειρά ανάγλυφων κουκίδων (ονολο) και στο σώμα διακρίνονται διάσπαρτοι στιγμωτοί ρόδακες. Ωστόσο, ο ελικωτός κρατήρας¹²⁹⁵ στο σώμα του, με την πλατιά βάση και το

¹²⁸⁸ Agora XXII, 64-65, 69-70 και 89, αρ. 167-169, 180, 205, 210-211, 383, πίν. 31, 33, 40-41, 66, 79, 81, 88, 95 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Βίωνος, 225-175 π.Χ.).

¹²⁸⁹ Siebert 1978, 123-125 και 392, αρ. Del.9, πίν. 57 (εργαστήριο των Δελφών).

¹²⁹⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 150, αρ. 11 και 300, πίν. 23 και 35 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹²⁹¹ Αποκλείεται να είναι αττικός ή ηλειακός λόγω πηλού.

¹²⁹² Η κύρια διακόσμηση του σώματος στο συγκεκριμένο θραύσμα είναι ίσως ένας απλός φυτικός κάλυκας με φύλλα λωτού, μεταξύ των οποίων ξεπροβάλλουν κάρθαροι.

¹²⁹³ Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ανδρεΐδου (1998, 490) οι απεικονιζόμενοι κάρθαροι σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό προέρχονται από τον αττικό κεραμικό (38 από τα 56 γνωστά παραδείγματα) και το λημνιακό εργαστήριο της Ηφαιστείας (11). Τα υπόλοιπα επτά παραδείγματα προέρχονται από την Κόρινθο (3), την Ήλιδα (1), τη Δήλο (1) και τη Κύμη (2 παραδείγματα).

¹²⁹⁴ Ανδρεΐδου 1998, 492-493 και υποσημ. 24 στη σελ. 501. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα ο θεός απεικονίζεται να κρατά κάρθαρο. Βλ. και Gericke 1970, 24.

¹²⁹⁵ Για την απεικόνιση του ελικωτού κρατήρα στους ανάγλυφους σκύφους βλ. σχόλια στον σκύφο Π104.

ραβδωτό σώμα, θυμίζει τα αντίστοιχα αττικά παραδείγματα και τα λημνιακά «αντίγραφα» τους.

Ακριβές παράλληλο στο τοπικό εργαστήριο των Λουσών, αλλά και παρεμφερές σε αυτό της Σαμάρειας-Σεβαστής βρίσκει ο αμφορέας που εικονίζεται στον **ΑΙΓ11**.

Τα ΑΙΓ63 και ΑΙΓ80 φέρουν στο σώμα τους χαρακτηριστικά της προέλευσής τους αγγεία. Ο σκύφος **ΑΙΓ63**, με παρεμφερή διακόσμηση με τον ΑΙΓ61, φέρει στο σώμα του ευθυτενές και πλατύ φύλλο άκανθας (Τ10 στην **ΕΙΚ. 134**), το οποίο εναλλάσσεται με ελικοτό κρατήρα με υπερυψωμένες λαβές, ενώ σχεδόν όμοιο αγγείο φέρει και ο κρατήρας **ΑΙΓ80**, δίπλα από μια έντονα ελισσόμενη προς τα δεξιά άκανθα και έναν ανερχόμενο κυματοειδή βλαστό που απολήγει σε ροδακοειδές άνθος¹²⁹⁶. Η φθαρμένη διακόσμηση στο χείλος του τελευταίου αγγείου πρέπει να είναι τριπλός σχηματοποιημένος πλοχμός. Οι ελικοτοί κρατήρες των δυο αυτών αγγείων, αποτελούν ένα πολύ χαρακτηριστικό ως προς τη μορφή του σχήμα, που επιχωριάζει μόνο στη δυτική Ελλάδα. Μοιάζει ελάχιστα στα αντίστοιχα αττικά και μικρασιατικά αγγεία, ενώ σχετίζεται περισσότερο με έναν τύπο κανθάρου προσφιλή στην αρκαδική Γόρτυνα. Εκτός από το Αίγιο, απαντάται επίσης στην Αιγείρα (δυο παραδείγματα), στους Λουσούς, αλλά και σε έναν σκύφο του Θέρμου¹²⁹⁷. Στις περιπτώσεις των Λουσών και του Θέρμου, πρόκειται με βεβαιότητα για εισηγμένα από το Αίγιο αγγεία. Κατά την Ανδρείδου, το θέμα του ελικοτού κρατήρα¹²⁹⁸, αποτελεί το κατ' εξοχήν σχήμα αγγείου στην εικονογράφηση του «ιωνικού» κύκλου ανάγλυφων σκύφων και απουσιάζει εντελώς από τα αττικά, βαλκανικά και ανατολικά (Εγγύς Ανατολή) εργαστήρια¹²⁹⁹. Φαίνεται λοιπόν πως, για κάποιους λόγους το συγκεκριμένο θέμα ήταν προσφιλές και στα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας, όπου το σχήμα του πήρε μια πρωτότυπη και χαρακτηριστική -και γι' αυτό εύκολα αναγνωρίσιμη- μορφή.

Δ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. ΑΙΓ64-ΑΙΓ65, βλ. ΕΙΚ. 138-139 και 141)

Στη διακόσμηση του χείλους των ανάγλυφων αγγείων του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών είναι συντριπτική η επικράτηση των γραμμικών κοσμημάτων (ποσοστό 93%) έναντι των φυτικών (ποσοστό 7%, βλ. **ΕΙΚ. 138**).

Ως προσφιλέστερο κόσμημα (βλ. στην **ΕΙΚ. 139**) αναδεικνύεται ο **τριπλός σχηματοποιημένος πλοχμός** (βλ. την **ΕΙΚ. 141.1**), τον οποίο φέρουν επτά αγγεία, μεταξύ αυτών ο υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ85** και η λάγυνος (;) **ΑΙΓ86** (στη ζώνη του ώμου του)¹³⁰⁰. Σε ορισμένες περιπτώσεις **συνδυάζεται με αστράγαλο** (ΑΙΓ56, **ΕΙΚ. 141.1β**) ή με **ανεστραμμένο -πάντοτε πάνω σε έντονα έξω νεύον χείλος- ιωνικό κυμάτιο** (ΑΙΓ70 και ΑΙΓ79,

¹²⁹⁶ Για το θέμα των λεπτών ανερχόμενων κυματοειδών βλαστών βλ. τα σχόλια στους ηλειακούς σκύφους Η12 και Η13.

¹²⁹⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ63).

¹²⁹⁸ Για την απεικόνιση των αγγείων στους ανάγλυφους σκύφους γενικά, αλλά και για τους ελικοτούς κρατήρες βλ. τα σχόλια του σκύφου Π104 στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο.

¹²⁹⁹ Ανδρείδου 1998, 486-489.

¹³⁰⁰ Για το σχήμα της βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269) και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, λάγυνος με ανάγλυφη διακόσμηση, τέλος του 2^{ου}- αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 38**). Zahn 1908, 68-73, αρ. 32, εικ. 32 (λάγυνος με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Ν. Ρωσία, 2^{ος} αι. π.Χ.).

ΕΙΚ. 141.2). Ο συνδυασμός αυτός απαντάται αποκλειστικά στα εργαστήρια Αιγίου και Λουσών και ίσως και στο εργαστήριο της Καλυδώνας¹³⁰¹ και η καταγωγή του είναι πιθανώς εφεσιακή-ιωνική¹³⁰². Το ανεστραμμένο **ιωνικό κυμάτιο** απαντάται ενίοτε **συνδυασμένο και με ενάλληλες αγκύλες** (ΑΙΓ83 και ΑΙΓ84, **ΕΙΚ. 141.3**) ή με βλαστόσπειρα κισσού (ΑΙΓ82, **ΕΙΚ. 141.13**).

Αρκετά προσφιλές κόσμημα αποτελούν και το **όρθιες διπλές σπείρες (εν είδη πλοχμού)**¹³⁰³ (**ΕΙΚ. 141.4**) αφού απαντώνται σε οκτώ αγγεία¹³⁰⁴, μεταξύ αυτών και στον ακέραιο κάνθαρο ΑΙΓ75. Ο τρόπος απόδοσης του είναι πολύ χαρακτηριστικός και αρκετά σπάνιος στα υπόλοιπα εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου. Μάλιστα στα αγγεία ΑΙΓ75 και ΑΙΓ20 (ίσως και στο ΑΙΓ6) οι σπείρες προέρχονται πιθανώς από την ίδια σφραγίδα. Τέταρτο σε συχνότητα εμφάνισης έρχεται το **απλό ιωνικό κυμάτιο (ΕΙΚ. 141.5)**, το οποίο απαντάται σε τέσσερα αγγεία. Στα τρία από αυτά (ΑΙΓ21, ΑΙΓ 29 και ΑΙΓ31) η απόδοση του είναι πάρα πολύ κοντινή (πιθανότατα όμως όχι από την ίδια σφραγίδα).

Οι δυο σκύφοι που αποτελούν απομιμήσεις του εργαστηρίου του Μενεμάχου, φέρουν στο χείλος τους ένα παρεμφερές κόσμημα (**πλοχμό**, βλ. **ΕΙΚ. 141.9**) που παραπέμπει στα ηλειακά εργαστήρια (πρβ. τον πλοχμό τύπου 1 των ηλειακών εργαστηρίων στην **ΕΙΚ. 102.1**).

Στον κρατήρα **ΑΙΓ81** και στον υπερμεγέθη σκύφο ή κρατηρίσκο (;) **ΑΙΓ82** απαντάμε το προσφιλέ για πολλά εργαστήρια θέμα της **βλαστόσπειρας με κισσόφυλλα (ΕΙΚ. 141.13)**¹³⁰⁵, ένα κόσμημα ιδιαίτερα σύνηθες στα ηπειρώτικα εργαστήρια¹³⁰⁶. Και στα δυο αυτά αγγεία το κόσμημα αναπτύσσεται σε ζώνη η οποία βρίσκεται ακριβώς κάτω από το χείλος, ενώ η διακόσμηση του σώματός τους είναι άγνωστη. Η απόδοση για τον πρώτο αγγείο ενισχύεται από την παρουσία στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος του χαρακτηριστικού για την παραγωγή του Αιγίου μικρού ροδακοειδούς άνθους και για το δεύτερο από το διακοσμημένο με ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο έντονα έξω νεύον χείλος. Ωστόσο η μορφή των κισσόφυλλων στα δυο αυτά θραύσματα είναι διαφορετική, ενώ στον ΑΙΓ82 είναι χαρακτηριστικό πως έχουμε και «καρπούς» υπό τη μορφή ανάγλυφων σφαιριδίων¹³⁰⁷.

Τα υπόλοιπα κοσμήματα αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Στο σκύφο **ΑΙΓ37** απαντάμε το εξαιρετικά προσφιλέ σε όλα τα ιταλικά, αλλά και στα ηπειρώτικα εργαστήρια κόσμημα του σπειρομαϊάνδρου ή βλαστόσπειρας (**ΕΙΚ. 141.11**)¹³⁰⁸. Στον **ΑΙΓ55** εναλλάσσονται ρόδακες με τριγωνικά κοσμήματα που μοιάζουν με ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες (**ΕΙΚ. 141.6**),

¹³⁰¹ Αν η απόδοση του σκύφου αρ. κατ. 62 των Λουσών είναι σωστή. Βλ. Rogl 2008, 109, αρ. 62, πίν. 7, 26, 32, 44 (Λουσοί, χαρακτηρίζεται ως «σκύφος του εργαστηρίου του Αιγίου ή της Καλυδώνας (;) »).

¹³⁰² Βλ. Παππά 1996, αρ. 495, πίν. 130 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος).

¹³⁰³ Η Rogl στη διατριβή της χαρακτηρίζει το μοτίβο αυτό σαν «Stehende S» (verunden oder unverunder). Βλ. Rogl 2008, 113, αρ. 76, πίν. 8, 34 και 46 (μήτρα τοπικής παραγωγής).

¹³⁰⁴ Ωστόσο, το κόσμημα των σκύφων ΑΙΓ20 και ΑΙΓ75, μοιάζει περισσότερο με στατικό S, δηλαδή με όρθιες σπείρες. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο K4).

¹³⁰⁵ Για το συγκεκριμένο κόσμημα πρβ. και το σκύφο TA5 στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

¹³⁰⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ81).

¹³⁰⁷ Τα φύλλα κισσού του ΑΙΓ33 μοιάζουν με αυτά των τα κορινθιακών αγγείων, αλλά και των αττικών του εργαστηρίου του Βίωνος. Βλ. Edwards 1986, 411, αρ. 8, πίν. 86.

¹³⁰⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ37).

ενώ στον **ΑΙΓ64** αναπτύσσεται μια οριζόντια βλαστώσπαιρα από την οποία εκφύονται σταυρόσχημα άνθη (**ΕΙΚ. 141.8**). Ο σκύφος **ΑΙΓ36**, φέρει στη ζώνη του χείλους του σχεδόν αγκιστροειδείς συνεχόμενες σπείρες (**ΕΙΚ. 141.10**), ένα κόσμημα που απαντάται στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών, στο τοπικό εργαστήριο Β της Κασσώπης (αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), στο κυκλαδικό εργαστήριο της Μινώας, στην Πέλλα, αλλά και στην Ήλιδα, όπου χαρακτηρίζεται ως «μια παραλλαγή της τρέχουσας σπείρας»¹³⁰⁹. Το μικρό θραύσμα **ΑΙΓ65** κοσμεείται με πεντάφυλλες δέσμες σε οριζόντια διάταξη (**ΕΙΚ. 141.12**), όμοιες με αυτές που απαντάμε στο σώμα του σκύφου ΑΙΓ22 (**ΕΙΚ. 140**). Ο «παχύς» αστράγαλος του **ΑΙΓ59** και η σειρά στιγμών του **ΑΙΓ60** (**ΕΙΚ. 141.15-16**), αποτελούν συνηθισμένα κοσμήματα πολλών εργαστηρίων. Οι ρόδακες του **ΑΙΓ14** (**ΕΙΚ. 141.14**), απαντώνται μόνο σε ένα αγγείο από στους Λουσούς, ενώ το στεφάνι με τρίφυλλα άνθη που φέρει ο αμφορέας **ΑΙΓ72** (στη ζώνη που σηματοδοτεί τη μετάβαση από την κοιλιά στον ώμο του, **ΕΙΚ. 141.7**), αποτελεί ένα κόσμημα που τον συνδέει άμεσα με το άνθος του σώματος του ΑΙΓ69.

Ε. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. ΑΙΓ66-ΑΙΓ67, ΕΙΚ. 142 και 163)

ΡΟΔΑΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΙΑΔΩΝ (ΕΙΚ. 171β)

Για τους ρόδακες **1Α**¹³¹⁰ (ΑΙΓ4, ΑΙΓ51, ΑΙΓ15, ΑΙΓ62, ΑΙΓ69), **1Γ**¹³¹¹ (ΑΙΓ46, ΑΙΓ5), **4**¹³¹² (ΑΙΓ22, ΑΙΓ18, ΑΙΓ66, ΑΙΓ68) και **5** (ΑΙΓ16, ΑΙΓ17 και ΑΙΓ7)¹³¹³ που απαντώνται τόσο στο εργαστήριο του Αιγίου, όσο και στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών, θα γίνει λόγος στο συγκεκριμένο κεφάλαιο. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί εδώ είναι πως οι τύποι 1Α και 4 (με πέντε και τέσσερα παραδείγματα αντίστοιχα) αναδεικνύονται οι πιο προσφιλείς τύποι ροδάκων του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών.

ΡΟΔΑΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ (ΕΙΚ. 142)

Τύπος ρόδακα 7 (ΕΙΚ. 142.1)¹³¹⁴

Τρείς σκύφοι (**ΑΙΓ36**, **ΑΙΓ10** και **ΑΙΓ67**) φέρουν στη βάση τους μικρό οκταπέταλο ρόδακα με γραμμικά αποδοσμένα και κοίλα στο εσωτερικό τους πέταλα. Από αυτούς ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ασφαλώς ο ΑΙΓ36 που σώζει στη βάση του την αποσπασματική υπογραφή εργαστηρίου Δ[...]**ΠΟΥ** (:). Ο συγκεκριμένος ρόδακας απαντάται στα αττικά εργαστήρια του Βίωνος και Α, ενώ είναι ιδιαίτερα συνηθισμένος στο λημνιακό εργαστήριο της Ηφαιστείας, όπου απαντάται σε πάμπολλα παραδείγματα (τόσο σε σκύφους, όσο και σε μήτρες). Παρόμοιοι ρόδακες κοσμούν τα μετάλλια των

¹³⁰⁹ Προσκηνητοπούλου 1997, 138, αρ. 197, πίν. 29.

¹³¹⁰ Για το ρόδακα τύπου 1Α βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο TB55).

¹³¹¹ Για το ρόδακα τύπου 1Γ βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο TB42).

¹³¹² Για το ρόδακα τύπου 4 βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο TB5).

¹³¹³ Για το ρόδακα τύπου 5 βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο TB28).

¹³¹⁴ Για το ρόδακα τύπου 7 βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ10).

βάσεων σκύφων της Αιγείρας και ίσως και ορισμένους σκύφους της τοπικής παραγωγής της Επιδάμνου¹³¹⁵.

Τύπος ρόδακα 8 (ΕΙΚ. 142.2)

Ο τύπος ρόδακα 8 απαντάται μόνο στον σκύφο **ΑΙΓ18** και αποτελεί ως προς τη διακοσμητική του αντίληψη μια παραλλαγή του τύπου 7. Όμοιοι ρόδακες απαντώνται στην Αιγείρα, αλλά και στην Ηφαιστεία της Λήμνου (σε σκύφους αλλά και σε μήτρες), όπου αποτελούν πολύ συνηθισμένο κόσμημα. Στην Αιτωλοακαρνανία όμοιο ρόδακα βρίσκουμε στο σκύφο Α.Μ.Θ. 184/18 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42.2**), ο οποίος αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου¹³¹⁶.

Τύπος ρόδακα 9 (ΕΙΚ. 142.3)¹³¹⁷

Οι διπλοί ρόδακες με τα καρδιόσχημα φύλλα που απαντάμε στους σκύφους **ΑΙΓ26**, **ΑΙΓ1** και **ΑΙΓ3**, μπορούν ίσως να θεωρηθούν -εξαιτίας της γενικότερης διακοσμητικής τους αντίληψης- μια παραλλαγή του τύπου ρόδακα 4 (απλός ρόδακας με όμοια καρδιόσχημα φύλλα). Σε όλους αυτούς παρατηρείται ομοιότητα κυρίως στον εξωτερικό, μεγάλο ρόδακα, ενώ ο μικρός στο εσωτερικό τους εμφανίζεται κάθε φορά αρκετά παραλλαγμένος. Βρίσκονται πολύ κοντά στους αντίστοιχους του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων» (H50 και H63, **ΕΙΚ. 104.23**)¹³¹⁸, σε ορισμένους του εργαστηρίου Β και της ομάδας 3 της Κασσώπης (αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), αλλά επίσης αρκετά κοντά σε ορισμένους ρόδακες των ιταλικών εργαστηρίων¹³¹⁹. Στην Αιτωλοακαρνανία όμοιους ρόδακες φέρουν δυο τοπικοί σκύφοι της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 142.3**), αλλά και ο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**) που αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου. Παρόμοιους ρόδακες απαντάμε στο εργαστήριο των Λουσών, της Αιγείρας, αλλά και στα κορινθιακά¹³²⁰, αττικά (εργαστήριο του Απολλόδωρου) και εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹³²¹.

¹³¹⁵ Οι φωτογραφίες και τα σχέδια της δημοσίευσης από την Επίδαμνο δεν βοηθούν ώστε να μπορώ να εκφράσω βέβαιη άποψη.

¹³¹⁶ Παρόμοιοι μικροί εννεαπέταλοι ρόδακες απαντώνται επίσης στο εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών, στα αττικά εργαστήρια και στο αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

¹³¹⁷ Για το ρόδακα τύπου 9 βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο ΑΙΓ1).

¹³¹⁸ Με την πληθωρική μορφή τους παραπέμπουν -όπως και οι H50 και H63- και στους ιταλικούς σκύφους των εργαστηρίων του Ποπήλιου, του Ηρακλείδη και του Τινολί. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H50).

¹³¹⁹ Βλ. για παράδειγμα Marabini-Moevs 1980, αρ. 6, πίν. 6, αρ. 19, πίν. 9 (Cosa) και πίν. 18 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου).

¹³²⁰ Πρβ. τον παρόμοιο ρόδακα του κορινθιακού σκύφου Κ5.

¹³²¹ Απλούς και διπλούς ρόδακες με σχεδόν όμοια καρδιόσχημα φύλλα απαντάμε στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Κωμικού με τη βακτηρία, Φύλιωνα και Αντιγραφέα. Για απλούς ρόδακες απλούς με παρόμοια καρδιόσχημα φύλλα βλ. Laumonier 1977, 109-114, αρ. 466+612, πίν. 25, 117-120, αρ. 719, 4404+774, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 144-150, αρ. 764, πίν. 33, 187-199, αρ. 2069, πίν. 42, 193-199, αρ. 712, 713-4441, 4671, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος), 454, αρ. 4670, πίν. 104 (gordons saillants). Για διπλούς ρόδακες με σχεδόν όμοια καρδιόσχημα φύλλα βλ.: Laumonier 1977, 258-265, αρ. 4955, 760, 795, 4986, 9758, πίν. 60, 265-269, αρ. 1967, 2260, 4435, 634, 761, πίν. 61, 266-270, αρ. 670, 1117, 2038, 2037, πίν. 62 (εργαστήριο του Φύλιωνα), 321-325, αρ. 9346, πίν. 75, 321-325, αρ. 2390, 1245, 8958, 9753, 2007-2304, 8453, πίν. 76, 321-331, αρ. 1250, 1298, 3473, πίν. 77, 325-331, αρ. 619, 4465, 4577, 9335, πίν. 79, 331-334, αρ. 4070, 4126, , πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέως).

Όλα αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν πως, όποια κι αν ήταν η αρχική προέλευση του συγκεκριμένου τύπου (ηλειακό εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων» ή ηπειρώτικη), αντιγράφηκε και χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα τόσο από τα εργαστήρια του Αιγίου-Λουσών και της Αιγείρας, όσο και από ορισμένα εργαστήρια της Αιτωλοακαρνανίας (με βεβαιότητα στην Αρσινόη).

Ποικίλοι ρόδακες (ΕΙΚ. 142.4-6)

Ιδιαίτερος λόγος αξίζει να γίνει για τα τρία τελευταία μετάλλια βάσεων: Η κεφαλή της Μέδουσας που απαντάμε στο σκύφο ΑΙΓ23 (ΕΙΚ. 142.4) θυμίζει τα αντίστοιχα παραδείγματα του εφesiaκού-ιωνικού εργαστηρίου των Ωραίων Μεδουσών¹³²². Ωστόσο, σκύφοι με όμοιες ή σχεδόν όμοιες κεφαλές έχουν βρεθεί επίσης στη Σάμο¹³²³, την Αθήνα¹³²⁴ αλλά και σε αρκετά πελοποννησιακά εργαστήρια¹³²⁵, μεταξύ αυτών και των Λουσών. Παρατηρούμε πως η Μέδουσα του ΑΙΓ23 είναι ποιοτικά ανώτερη από τις αντίστοιχες του κορινθιακού σκύφου Κ9 και του τοπικού ΤΒ15.

Το ιδιόμορφο μετάλλιο του σκύφου ΑΙΓ25 (ΕΙΚ. 142.5) δεν βρίσκει κανένα ακριβές τυπολογικό παράλληλο, ενώ αυτό του ΑΙΓ24 (ΕΙΚ. 142.6) παραπέμπει ως διακοσμητική αντίληψη στα ηλειακά εργαστήρια. Τέλος το μετάλλιο της βάσης του σκύφου ΑΙΓ43 (ΕΙΚ. 142.7), βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο στους Λουσούς.

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ75-ΑΙΓ86, ΕΙΚ. 140)

Στα εργαστήρια του Αιγίου, εκτός από τους εξήντα-οκτώ (68) ανάγλυφους σκύφους κανονικού μεγέθους, αποδίδονται ένας μικρογραφικός σκύφος (ΑΙΓ68), δέκα (10) υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι (ΑΙΓ76, ΑΙΓ82, ΑΙΓ74-ΑΙΓ71, ΑΙΓ69-ΑΙΓ70, ΑΙΓ74-ΑΙΓ85), τέσσερις κρατήρες (ΑΙΓ81, ΑΙΓ73, ΑΙΓ77), ένας κánθαρος (ΑΙΓ75)¹³²⁶, μια λάγνυος (ΑΙΓ86)¹³²⁷ και ένας αμφορέας (ΑΙΓ72)¹³²⁸.

¹³²² Leumonier 1977, 81 κ. εξ., πίν. 18-20, 119, 131 (εργαστήριο των Ωραίων μεδουσών).

¹³²³ Τσάκος 1990, 141-141, 144, πίν. 77α (σκύφος αρ. 3204 απο τον αποθέτη Παρηγόρα στη Σάμο, γ' τέταρτο 2^{οο} αι. π.Χ.).

¹³²⁴ Thompson 1934, 352-354, αρ. C18, C 19 και C 21, εικ. 36 a-b, 37 και 39 (β' τέταρτο 2^{οο} αι. π.Χ.). Και μήτρα: Thompson 1934, 452-453, εικ. 119.

¹³²⁵ Παρόμοια: Siebert 1978, πίν. 86, αρ. 7 (Ολυμπία) και πίν. 92, αρ. 10-12 (Δελφοί). Βλ. και τα τυπολογικά παράλληλα των Κ9 και ΤΒ15.

¹³²⁶ Για τους κρατηρίσκους και τους κρατήρες με ανάγλυφη διακόσμηση βλ. στο αντίστοιχο κεφάλαιο στα ηλειακά εργαστήρια.

¹³²⁷ Για τις λαγύνους με ανάγλυφη διακόσμηση βλ. στο αντίστοιχο κεφάλαιο στα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια.

¹³²⁸ Για αμφορείς με ανάγλυφη διακόσμηση βλ. Reader 1986, 203-208, πίν. 37 (όπου συγκεντρωμένα παραδείγματα). Φάκλαρης 1990, 221-222, αρ. 1 (ΒΑΠ 69) και 2 (ΒΑΠ 46), πίν. 88δ-ε και σχέδ. 16 (Βεργίνα, θραύσματα δυο ανάγλυφων αμφορέων) και σελ. 217, αρ. 10 (ΒΑΠ 104), πίν. 87δ-ε και σχέδ. 10 (Βεργίνα, θραύσμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων αμφορέων). Γραβάνη 1994, 535-553, σχέδ. 1-2, εικ. 1-4 (ανάγλυφος αμφορέας από τα Γιάννενα-Κάστρο, α' τέτ. του 2^{οο} αι. π.Χ.). Κεραμόπουλος 1932, 67-68 και 124, εικ. 27 και 79-81 (λυγκηστική Ηράκλεια και Εράτυρα Κοζάνης). Αδάμ-Βελένη 1997, 142, πίν. 114α (Πέτρης Φλώρινας, ανάγλυφος αμφορέας). Zahn 1908, 66-69, αρ. 28-29, εικ. 28-29 (Ν. Ρωσία, αμφορείς με πολύ πλατιά βάση και διακόσμηση έμβιων όντων στο σώμα τους). Kotitsa 1998, 131-133, αρ. 96, πίν. 57 (περγαμηνός;) αμφορέας με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση, τέλ. τέτ. του 2^{οο} αι. π.Χ.). Schäfer 1968, 19, 46, 50 και 62, εικ. 14 (Πέργαμος, αμφορέας με ανάγλυφη διακόσμηση στο σώμα: μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με ελισσόμενες άκανθες, β' μισό 2^{οο}-α' μισό 1^{οο} αι. π.Χ.). Thompson 1934, 402, αρ. Ε69, εικ. 91 (αθηναϊκή Αγορά,

Από αυτά, αξίζει να σχολιαστεί εδώ η περίπτωση του κανθάρου ΑΙΓ75. Ως σχήμα οι κάρθοροι αυτοί είναι γνωστοί από πολλά μέρη της Ελλάδας στα υστεροκλασικά και ελληνοιστικά χρόνια¹³²⁹. Οι ανάγλυφοι κάρθοροι όμως είναι γενικά σπάνιοι¹³³⁰. Τα μέχρι σήμερα γνωστά παραδείγματα προέρχονται: από τη Δήλο¹³³¹, τη Λαοδίκαια της Μ. Ασίας¹³³², τη Βοιωτία¹³³³, τη Ταναΐδα¹³³⁴, την Αττική¹³³⁵ και δυο από τη Ν. Ρωσία¹³³⁶. Κανέναν από αυτούς δεν κοσμεύεται με φυλλοφολιωτή διακόσμηση, με εξαίρεση το βοιωτικό κάρθορο που βρίσκεται στη Γενεύη, ο οποίος όμως, εκτός από φυλλοφολιωτή διακόσμηση, φέρει στο σώμα του μια σειρά από μεγάλα, μακριά φύλλα λωτού. Το περίγραμμά του ωστόσο είναι σφαιρικότερο από τον ΑΙΓ75, ο οποίος ως προς το σχήμα του βρίσκεται περισσότερο κοντά στα αντίστοιχα αγγεία από τη Δήλο (α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹³³⁷, τη Λαοδίκαια (τελευταίο τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.)¹³³⁸ και τον αρ. 31 από τη Ν. Ρωσία¹³³⁹. Ο ΑΙΓ75 αποδίδεται στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών, κυρίως εξαιτίας της μορφής των διπλών όρθιων σπειρών στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του, οι οποίες προέρχονται πιθανώς από την ίδια σφραγίδα με του ΑΙΓ20. Ως προς τη μορφή των φυλλαρίων που καλύπτουν το σώμα του, αξίζει να σημειωθεί πως όμοια απαντάμε και στα τοπικά εργαστήρια Α και Β των Οινιαδών (πρβ. τους σκύφους ΤΑ9, ΤΒ1 και ΤΒ9).

θράυσμα αμφορέα). Λαζαρίδης 1971, 53, πίν. 69 β (Αμφίπολη, τμήμα αμφορέα). Παππά 1996, 304-305, αρ. 13, πίν. 16-17 και 183-184 (Μινώα Αμοργού, αμφορέας τοπικού εργαστηρίου με φυτική διακόσμηση η οποία εναλλάσσεται με ερωτιδείς και Νίκες με στεφάνια, τοπικό εργαστήριο της Μινώας). Βλ. επίσης μια σειρά αμφορέων που προέρχονται από διάφορα Μουσεία και είναι τις περισσότερες φορές άγνωστης προέλευσης: Rochmarski 1990, 47-66, πίν. 20.1 (από το Μουσείο του Leningrad-Ermitage αρ. Ρ 1850.20, με παράσταση μορφών και διονυσιακής τριάδας). Reader 1986, 203-206, πίν. 37.1 (Hannover, με κυνήγι ζώων) 37.2 (Tübingen, με ερωτιδείς) και 37.3 (Mainz, με κυνήγι λιονταριού).

¹³²⁹ Σερμπέτη 2001, 141-142: από Καλυδώνα, Πάτρα, Λουσούς, Ηιόνα, Μεδεόνα, Κόρινθο, Ολυμπία, Κασσώπη κ.α.

¹³³⁰ Για τα περισσότερα από αυτά τα παραδείγματα βλ. και Γραβάνη 1994, 538 υποσημ. 15.

¹³³¹ Laumonier 1977, 479, αρ. 6082, πίν. 111 (Δήλος, στο σώμα του διακρίνεται διακόσμηση με ρομβόσχημους κωνοφόρους καρπούς, αποδίδεται στο εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης, α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³³² Kotitsa 1998, 127-131, αρ. 95, πίν. 55-56 (κάρθορος με ανάγλυφη διακόσμηση/με παράσταση μορφών από τη Μ. Ασία/Λαοδίκαια, φέρει στο σώμα του διακόσμηση έμβιων μορφών, τελ. τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Langlotz 1932, 163, αρ. 911, πίν. 252 (ο ίδιος κάρθορος με την προηγούμενη παραπομπή).

¹³³³ Bruckner 1962, 44, αρ. 7 (H165), πίν. 31 (βοιωτικός κάρθορος, δέσμες με επάλληλα φυλλάρια εναλλάσσονται με μεγάλα μακριά φύλλα λωτού, τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.). Neugebauer 1938, 43, αρ. 185, πίν. 82. Ένας κοντόχονδρος κάρθορος με φυτική διακόσμηση στο σώμα, ο οποίος προέρχεται από ιταλική ιδιωτική συλλογή (βλ. Mingazzini 1971, 315-316, αρ. 889, πίν. 244.1) δεν συγκαταλέγεται στα αναφερόμενα παραδείγματά μας, αφού χρονολογείται στην πρώιμη ρωμαϊκή περίοδο (α' μισό του 1^{ου} αι. μ. Χ.).

¹³³⁴ Selon 1961, 52, πίν. XXVI.2 (Ταναΐς, κάρθορος -ή πιθανότερα κρατήρας- με ανάγλυφη διακόσμηση από κρεμαστές γιρλάντες δεμένες σε φιόγκους).

¹³³⁵ Watzinger 1901, 69, πίν. 4 (με κωνοφόρους καρπούς στο σώμα και διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύς» στο λαιμό).

¹³³⁶ Zahn 1908, 68-70, αρ. 30-31, εικ. 30-31 στις σελ. 70-71 (Ν. Ρωσία, δυο κάρθοροι με ανάγλυφοι διακόσμηση, ο πρώτος με έμβιες μορφές και ο δεύτερος με ελικωτούς κρατήρες και διάφορα φυτικά κοσμήματα: ρόδακες, ανθέμια και άκανθες).

¹³³⁷ Laumonier 1977, 479, αρ. 6082, πίν. 111 (Δήλος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Δυστυχώς από τον κάρθορο αυτό σώζεται η βάση του (ακριβώς όμοιου περιγράμματος με τον ΑΙΓ75) και πολύ μικρό μέρος από το σώμα του.

¹³³⁸ Το σχήμα του ΑΙΓ75 είναι ωστόσο αρκετά πιο πεπλατυσμένο από αυτόν.

¹³³⁹ Zahn 1908, 68-70, αρ. 31, εικ. 31a (Ν. Ρωσία, κοσμεύεται με ελικωτούς κρατήρες στην πρώτη ζώνη και διάφορα φυτικά κοσμήματα, στην δεύτερη ζώνη με ανθέμια και ρόδακες και στην τρίτη με άκανθες).

A7. Ιταλικά

Οι ανάγλυφοι σκύφοι της Ιταλίας διακρίνονται σε δυο μεγάλες ομάδες: σε αυτούς που κατασκευάστηκαν στη Μεγάλη Ελλάδα από Έλληνες κεραμείς¹³⁴⁰ και σε όσους κατασκευάστηκαν στην Κεντρική Ιταλία από λατίνους κεραμείς (γνωστοί στη διεθνή βιβλιογραφία ως «Italo-Megarian bowls»). Η διαφορετική διακοσμητική αντίληψη που διέπει τους σκύφους της δεύτερης κατηγορίας (τυπική ιταλική τεχνοτροπία) τους εντάσσει σε αυτόνομη κατηγορία¹³⁴¹, αν και ποτέ δεν γνώρισαν ιδιαίτερη ακμή, όπως συνέβη με τους σκύφους των ελληνοιστικών κέντρων και της ηπειρωτικής Ελλάδας¹³⁴². Οι σκύφοι της Κεντρικής Ιταλίας -οι οποίοι παράγονταν στην περιοχή της Ετρουρίας/Τάραντα, αλλά και σε άλλες θέσεις όπως Ombria, Tivoli, Cosa και Cales¹³⁴³- έφεραν υπογραφές στο σώμα τους, χάρη στις οποίες στάθηκε εύκολη η κατάταξη των περισσότερων σε πέντε εργαστήρια (Popilius, Lapius, Quintius, Atinius και Herakleides), η δράση των οποίων εντάσσεται στη χρονική περίοδο από το 180/150 π.Χ. έως και το 50/30 π.Χ.¹³⁴⁴.

Το σχήμα των ιταλικών σκύφων είναι βαθύ, με έντονα καμπύλα τοιχώματα και μικρή επιφάνεια έδρασης¹³⁴⁵. Η διακόσμηση τους συνήθως διαρθρώνεται οριζόντια, με ένα χαμηλό φυτικό κάλυκα¹³⁴⁶ και -στην πλειονότητα των παραδειγμάτων- από αλληπάλληλες ζώνες (από μία έως και τέσσερις) που καλύπτουν το χώρο από την κοιλιά (από το μέσον περίπου του ύψους του αγγείου) μέχρι το χείλος του¹³⁴⁷. Ωστόσο υπάρχουν και ιταλικοί σκύφοι που ακολουθούν την κατακόρυφη

¹³⁴⁰ Οι σκύφοι αυτοί φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά της κατηγορίας των ανάγλυφων ελληνοιστικών σκύφων και επομένως εντάσσονται σε αυτή (Guldager Bilde 1993, 205. Guldager Bilde 2008, 188). Παράγονται σε περισσότερα από ένα κέντρα παραγωγής της Νότιας Ιταλίας και Σικελίας, τα σημαντικότερα από τα οποία ήταν το Μεταπόντιο, η Ηράκλεια/Policoiro, το Ariminum/Ρίμινι, η Leuca/Λέτσε και το Monte Sannace (Νότια Ιταλία), η Morgantina και η Τυνδαρίδα (Σικελία), θέσεις στις οποίες έχουν βρεθεί και μήτρες για την κατασκευή τους. Purpo 1995, 89- 92. Siebert 1978, 136-137. Guldager Bilde 1993, 205, υποσημ. 14-16. Χρονολογούνται από τα μέσα του 2^{ου} μέχρι και πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. Purpo 1995, 32. Για τα μορφολογικά και τεχνικά χαρακτηριστικά τους (κατακόρυφη και οριζόντια διάρθρωση διακόσμησης, ιδιαίτερη προτίμηση σε μνημειώδεις μορφές από το διονυσιακό κύκλο, σε ιδιαίτερα έξεργο ανάγλυφο) βλ. Purpo 1995, 89 κ. εξ. (περιοχή Τάραντα και Σικελία). Ανδρεΐδου 1998, 407-408. Για την ιδιαίτερη σχέση που τους συνδέει με την τορευτική του Τάραντα βλ. Wuilleumier 1930. Wuilleumier 1932, 399-402. De Julius 1985, 33-47. Purpo 1995, 89-90. Για την ιδιαίτερη σχέση που τους συνδέει με την αντίστοιχη παραγωγή του Άργους βλ. Siebert 1974, 323-329. Siebert 1978, 137-138. Purpo 1995, 91-92.

¹³⁴¹ Purpo 1995, 90 και 107. Ανδρεΐδου 1998, 407. Guldager Bilde 2008, 188.

¹³⁴² Βλ. σχετικά Ανδρεΐδου 1998, 414. Purpo 1995, 147-148. Guldager Bilde 2008, 188. Morel 1976, 488 και 495-496.

¹³⁴³ Για τους σκύφους από τις τρεις πρώτες περιοχές βλ. Purpo 1995, 66-80. Siebert 1978, 136-145. Guldager Bilde 2008, 188. Για τους σκύφους από την Cosa βλ. Marabini-Moevs 1962, 198. Για τους σκύφους από τις Cales βλ. Morel 1976, 471-501. Μήτρες με λατινικές επιγραφές έχουν βρεθεί και στην Ίσχια (αρχαίες Πιθηκούσσες): Morel 1976, 486. Για την επίδραση της «ιταλικής τεχνοτροπίας» στη διακόσμηση των ανάγλυφων σκύφων του ελλαδικού χώρου βλ. Siebert 1978, 112-114 («ιταλικές σειρές» της Ολυμπίας και της Ηλίδας).

¹³⁴⁴ Purpo 1995, 32. Για τις διάφορες απόψεις σχετικά με τη χρονολόγηση των ανάγλυφων σκύφων της Κεντρικής Ιταλίας βλ. Ανδρεΐδου 1998, 413 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

¹³⁴⁵ Τα μετάλλια της βάσης δεν οριοθετούνται από πλαστικές ταινίες, με αποτέλεσμα η διακόσμησή τους (συνίσταται συνήθως σε ρόδακες μακεδονική ασπίδα ή ομόκεντρους κύκλους) να διεισδύει μέσα στο θέμα του φυτικού κάλυκα. Ανδρεΐδου 1998, 410.

¹³⁴⁶ Αγαπητά θέματα του φυτικού κάλυκα αποτελούν οι άκανθες, οι φτέρες, τα φύλλα λωτού, τα μακριά φύλλα λωτού, τα ανθέμια και τα nymphea nelumbo με αιγάγρους ή ερωτικές κλίνες στο εσωτερικό τους. Ανδρεΐδου 1998, 409-410.

¹³⁴⁷ Αγαπητά θέματα αυτών των ζωνών αποτελούν ο μαιάνδρος, ο σπειρομαιάνδρος, το ιωνικό κυμάτιο,

διάρθρωση στην ανάπτυξη της διακόσμησης τους και μάλιστα συχνά οι φυτικοί τους κάλυκες φτάνουν ψηλά, μέχρι τη μοναδική ζώνη τους χείλους. Τέλος, μια ομάδα ιταλικών σκύφων χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη ζωφόρο που περιτρέχει το σώμα του αγγείου, κοσμημένη με μεγάλες μνημειακές μορφές, ενώ η βάση παραμένει ακόσμητη και η ζώνη του χείλους έχει εκφυλιστεί σε ένα απλό στεφάνι¹³⁴⁸. Η εξωτερική τους επιφάνεια καλύπτεται ασφυκτικά και από μια σειρά μικρών και χαρακτηριστικών κοσμημάτων, όπως αστέρια, ομόκεντροι δίσκοι, άγκυρες, βωμίσκοι, ασπίδες που κοσμούνται με κεραυνούς, απλοί και ομόκεντροι κύκλοι, κυκλικές ασπίδες, αστέρια που εγγράφονται μέσα σε κύκλους. Αλλά και από κοσμήματα που εντάσσονται στο θεματολόγιο της κοινής ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής, όπως ρόδακες, βουκράνια, προσωπεία, δελφίνια και ανθέμια. Όλα αποδίδονται συνήθως (όπως και στους σκύφους της Μεγάλης Ελλάδας), από αρκετά έως ιδιαίτερος έξεργα, με εξαιρετική ποιότητα του αναγλύφου. Ο πηλός των ιταλικών σκύφων είναι εξαιρετικά καθαρός και αρκετά σκληρός (ΕΙΚ. 143)¹³⁴⁹, ενώ -σύμφωνα με το Hausmann- στην εξωτερική τους επιφάνεια φέρουν πολύ συχνά ένα λευκό επίχρισμα, το οποίο λειτουργούσε ως «βάθος» πάνω στο οποίο τα ανάγλυφα κοσμήματα χρωματίζονταν με διάφορα χρώματα¹³⁵⁰.

Ένας σκύφος της Κεντρικής Ιταλίας με φυτική διακόσμηση στο σώμα του βρέθηκε στην ανασκαφή των νεώσοικων (IT1). Χαρακτηρίζεται από το σύνθετο κάλυκα (φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με φύλλα άκανθας και φοινικιές) και, αν και συνδυάζει κοσμήματα από διάφορα ιταλικά εργαστήρια, το πλησιέστερο τυπολογικό του παράλληλο (με τα ίδια κοσμήματα και σχεδόν όμοια εναλλαγή) αποτελεί ένας σκύφος του εργαστηρίου του Quintius¹³⁵¹ στο οποίο και αποδίδεται. Η βλαστόσπειρα στο χείλος του απαντάται τόσο στα ιταλικά, όσο και στα ηπειρώτικα εργαστήρια. Χρονολογείται στο τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.¹³⁵² και αποτελεί το μοναδικό από αποδεικτικό στοιχεία των άμεσων επαφών Ιταλίας και δυτικής Ελλάδας.

Μέχρι σήμερα, για την παρουσία ιταλικών σκύφων στα Ιόνια νησιά και τη δυτική Ελλάδα γενικότερα, είχαμε μόνο μια σαφή ένδειξη: τις «απομιμήσεις» τους, τις οποίες κατασκεύαζε το εργαστήριο της Κέρκυρας¹³⁵³. Σύμφωνα με την Guldager Bilde οι ιταλικοί σκύφοι (τόσο της Μεγάλης Ελλάδας, όσο και της Κεντρικής Ιταλίας) σπάνια απαντώνται εκτός Ιταλίας: ελάχιστα θραύσματά τους έχουν βρεθεί στη Leuca της Κ. Ιταλίας, στην Olbia (σημ. Hyères / στις νότιες ακτές της Γαλλίας), σε ένα ναυάγιο κοντά στη Mallorca και στο Ampurias της Ισπανίας¹³⁵⁴, ενώ στον ελλαδικό χώρο έχει

οι γιρλάντες, οι βλαστόσπειρες και τα στεφάνια βλαστών (με ευθύ ή καμπύλο βλαστό). Ανδρεΐδου 1998, 409.

¹³⁴⁸ Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 410 και 412-413. Στις διαφορετικές αυτές διαρθρώσεις, οι οποίες χαρακτηρίζουν τη διακόσμηση του σώματος των ιταλικών σκύφων, απέδωσε χρονολογική σημασία ο Kraus (1953-1954, 75-84), την οποία όμως δεν αποδέχεται ο Hausmann (1990, 313-315).

¹³⁴⁹ Βλ. Purpo 1995, 17-32. Guldager Bilde 2008, 188.

¹³⁵⁰ Hausmann 1990, 313-315.

¹³⁵¹ Purpo 1995, 56, αρ. Q7, πίν. 20 (εργαστήριο του Quintius, η παραγωγή του χρονολογείται στο τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³⁵² Η χρονολόγηση οφείλεται στην Dr. P. Purpo.

¹³⁵³ Βλ. Winkes 2004, 52-53, αρ. RW010: 89-P-112, εικ. 7-1 (Κέρκυρα, τοπικός σκύφος «απομίμηση» του εργαστηρίου του Ποπήλιου).

¹³⁵⁴ Βλ. Guldager Bilde 1993, 203 (με βιβλιογραφία) και Guldager Bilde 2008, 189 (με βιβλιογραφία).

αναφερθεί η ύπαρξη μόνο δυο σκύφων στη Δήλο (βλ. **ΧΑΡΤΗ 6**)¹³⁵⁵. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει πως οι σκύφοι της Κεντρικής Ιταλίας δεν αποτέλεσαν ποτέ εξαγωγίμο εμπόρευμα¹³⁵⁶. Αντίθετα, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι έχουν βρεθεί αρκετοί στην Ιταλία, κυρίως σε θέσεις που στη διάρκεια του 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ. ήταν σημαντικά λιμάνια (Εμπόρια) ή είχαν εύκολη πρόσβαση σε θαλάσσιους δρόμους¹³⁵⁷. Πρόκειται για σκύφους, οι οποίοι ασφαλώς άσκησαν επίδραση στην ιταλική παραγωγή¹³⁵⁸, ενώ αποτέλεσαν, σύμφωνα με πολλούς μελετητές, το έναυσμα ή το πρότυπο για την παραγωγή ιταλικών σκύφων¹³⁵⁹.

¹³⁵⁵ Για τους ιταλικούς σκύφους που βρέθηκαν στη Δήλο (και είναι -σύμφωνα με την *Guldager Bilde*- σήμερα χαμένοι) βλ. Courby 1922, 418 και υποσημ. 5 (αρ. κατ. 625 και 627). Οι έντονες εμπορικές σχέσεις του νησιού με την Ιταλία -ιδιαιτέρως μετά το 166 π.Χ. που ανακηρύχθηκε ελεύθερο λιμάνι- είναι γνωστές και οδήγησαν μάλιστα στην ίδρυση μιας αποικίας ιταλών εμπόρων στη Δήλο, με έδρα την Αγορά των Ιταλιωτών.

¹³⁵⁶ *Guldager Bilde* 2008, 189.

¹³⁵⁷ Βλ. Yntema 1995, 387-404 (εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι που βρέθηκαν στην περιοχή Valesio, κοντά στο Brindisi) και *Guldager Bilde* 2008, 187 (αναφέρονται και οι επτά -κυρίως παράλιες- θέσεις της Ιταλίας στις οποίες έχουν βρεθεί εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι του εργαστηρίου του Μονογράμματος: Elba, Populonia, ναυάγιο της Santa Sabina, Morgantina, Luni, Vulci και Valesio).

¹³⁵⁸ Για την επίδραση των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων στην παραγωγή ανάγλυφης κεραμικής της Ιταλίας βλ. Courby 1922, 416. van Ufford 1953, 10. Kraus 1953-1954, 75-84. Laumonier 1973, 253-262. Siebert 1978, 136, 141 και 145-148. Ανδρεΐδου 1998, 412 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

¹³⁵⁹ Βλ. σχετικά Ανδρεΐδου 1998, 412 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία).

Α8. Εργαστήρια της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία)

Στην βορειο-ανατολική ακτή της Αδριατικής, στην περιοχή της Liburnia (σημερινή Κροατία), μια σειρά τοπικών εργαστηρίων¹³⁶⁰, τα οποία δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στα «Εμπόρια» της περιοχής, παρήγαγαν ανάγλυφη κεραμική (σκύφους και κρατήρες) που χρονολογείται κυρίως από τα ύστερα ελληνιστικά μέχρι και τα πρώιμα ρωμαϊκά χρόνια (από το β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. μέχρι και τον 1^ο αι. μ.Χ.). Στην ίδια περιοχή βρέθηκαν και μεγάλες ποσότητες εισηγμένων ανάγλυφων αγγείων της ρωμαϊκής περιόδου προερχόμενες από την Ιταλία¹³⁶¹, τη Γαλατία¹³⁶², τη Μικρά Ασία¹³⁶³ και την Κνίδο¹³⁶⁴.

Το μικρό θραύσμα ΑΔΡ1 -το οποίο χρονολογείται στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.- είναι αρκετά πιθανό να προέρχεται από τοπικό εργαστήριο αυτής της περιοχής¹³⁶⁵. Στην απόδοση του συνέβαλε κυρίως το χρώμα και η ποιότητα του επιχρίσματος του. Χαρακτηρίζεται από έναν απλό φυτικό κάλυκα, ο οποίος κοσμείται στο σώμα του από με μια σειρά από ιδιόρρυθμες άκανθες. Παρόμοιές τους -εκτός από τους τοπικούς σκύφους της Αδριατικής¹³⁶⁶- απαντώνται στην περιοχή της Συροπαλαιστίνης (Tel Dor και Ταρσό) και στο ιταλικό εργαστήριο του Larius¹³⁶⁷. Η ύπαρξη, αλλά και διακόσμηση της διακριτής ζώνης που βρίσκεται χαμηλά στο σώμα του παραπέμπει κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια¹³⁶⁸.

¹³⁶⁰ Τα εργαστήρια αυτά βρίσκονταν στις θέσεις Issa/Vis, Resnik/Siculi, Iader/Zadar, Tragurium/Trogir και Epetium/Stobreč. Brusici 1999, 14. Για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη χρονολόγησή τους βλ. Brusici 1999, κυρίως 11-17, εικ. 1-40 (σχέδια και αναπτύγματα) και 81-94 (φωτογραφίες).

¹³⁶¹ Brusici 1999, 18-21, 22-31 και 42-44 (arretine sigillata/group II/1^{ος} αι. μ.Χ., north Italian sigillata/group III/από τον 1^ο αι. π.Χ. έως το τέλος της εποχής του Τιβέριου και «corinthia» relief bowls/group IX/από το β' μισό του 2^{ου} έως το τέλος 3^{ου} αι. μ.Χ.).

¹³⁶² Brusici 1999, 32 (south gaulish sigillata/group V/1^{ος} αι. μ.Χ.).

¹³⁶³ Brusici 1999, 35-37 (group VII/1^{ος}-3^{ος} αι. μ.Χ.).

¹³⁶⁴ Brusici 1999, 38-41 (group VIII/1^{ος}-3^{ος} αι. μ.Χ.).

¹³⁶⁵ Η ταύτιση και η χρονολόγηση του συγκεκριμένου θραύσματος οφείλεται στην Dr. Paola Puppo. Βλ. Brusici 1999, 67 και 142, αρ. 44, εικ. 10 (θραύσμα τεφρόχρωμου κρατήρα από την Asseria (;), 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 157, αρ. A160, εικ. 27 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου μεγάλου μεγέθους από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 160, αρ. A161, εικ. 28 (θραύσμα καστανότεφρου μικρού σκύφου από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 88 και 164, αρ. A194, εικ. 32 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου από το Siculi/κοντά στην Kaštela, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹³⁶⁶ Brusici 1999, 67 και 142, αρ. 44, εικ. 10 (θραύσμα τεφρόχρωμου κρατήρα από την Asseria (;), 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 157, αρ. A160, εικ. 27 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου μεγάλου μεγέθους από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 160, αρ. A161, εικ. 28 (θραύσμα καστανότεφρου μικρού σκύφου από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 88 και 164, αρ. A194, εικ. 32 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου από το Siculi/κοντά στην Kaštela, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹³⁶⁷ Σε μια μόνο περίπτωση και στην Κασσώπη. Βλ. Γραβάνη 1996, 172 και 354, αρ. 344, εικ. 46, πίν. 83 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ, 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹³⁶⁸ Βλ. σχετικά στο υποκεφάλαιο «Διακόσμηση διακριτής ζώνης στον κάλυκα» στο κεφάλαιο των ηλειακών εργαστηρίων.

A9. «Ομηρικοί» σκύφοι

Μια ιδιαίτερη κατηγορία ανάγλυφων σκύφων, αποτελούν οι λεγόμενοι «ομηρικοί» σκύφοι, οι οποίοι κοσμούνται στην κύρια διακοσμητική τους ζώνη (ζωφόρο) αποκλειστικά με μυθολογικές-διηγηματικές σκηνές από τα Ομηρικά έπη, τη δραματική ποίηση (κυρίως από τον Ευριπίδη) και άλλα κείμενα, κυρίως μυθογραφικά, όπως η Ηρακλιάς¹³⁶⁹. Αν και οι χαρακτήρες των παραστάσεων αναγνωρίζονται εύκολα, σχεδόν πάντοτε συνοδεύονται και από επιγραφές με τα ονόματά τους, ένα επιπλέον στοιχείο που συνδέει την εικονογραφία τους με τα αρχαία κείμενα. Το βασικό στοιχείο διάκρισης αυτής της κατηγορίας, που είναι γνωστή στους μελετητές πάνω από έναν αιώνα¹³⁷⁰, αποτελεί το γεγονός πως ο διηγηματικός χαρακτήρας της κεντρικής σκηνής του αγγείου παρουσιάζει την εξέλιξη της δράσης μέσα στο χρόνο¹³⁷¹.

Η πλειονότητα των ομηρικών σκύφων προέρχεται από τη Μακεδονία¹³⁷² (Πέλλα¹³⁷³, Βεργίνα¹³⁷⁴, Φλώρινα¹³⁷⁵) και τη Θεσσαλία (Φερές, Δημητριάδα)¹³⁷⁶, ενώ ελάχιστοι έχουν βρεθεί στην Ήλιδα¹³⁷⁷, την Κόρινθο, την Κεφαλονιά και τον Πειραιά¹³⁷⁸. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα πως πρωτοκατασκευάστηκαν και παράγονταν κυρίως στη Μακεδονία και στη συνέχεια κυρίως στις περιοχές εκείνες που βρίσκονταν κάτω από την επιρροή της¹³⁷⁹. Χρονολογούνται από το τελευταίο τρίτο του 3^{ου} και -ίσως- έως και τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.¹³⁸⁰, ενώ δεν απαντούν στη Μ. Ασία, όπου το συγκεκριμένο κενό κάλυψε η περγαμηνή κεραμική με επίθετο ανάγλυφο¹³⁸¹. Ο Hausmann,

¹³⁶⁹ Ακαμάτης 1993, 300-320. Agora XXII, 19 κ. εξ. Ανδρεΐδου 1998, 366-368. Για τους ομηρικούς σκύφους βλ. τελευταία και Ζερβουδάκη 2007, 271-280. Siebert 2007, 5-16. Επίσης Nassioula 2009, 58-59 (για την πρόταση ονομασίας ως «γραμματικά εκπώματα» των ομηρικών σκύφων που φέρουν ερωτικές παραστάσεις).

¹³⁷⁰ Παρά τη δημοσίευση μεμονωμένων εργασιών για τα τοπικά εργαστήρια παραγωγής ομηρικών σκύφων (Μακεδονία, περιοχή του Παγασητικού κόλπου και Ηλεία) λείπει μια συνθετική εργασία για τα σφραγίσματα των έως τώρα γνωστών αγγείων.

¹³⁷¹ Hausmann 1959, 30 και 37-39. Sinn 1979, 20-24. Metzger 1971, 100.

¹³⁷² Για τους ομηρικούς σκύφους της Μακεδονίας γενικά βλ. Robert 1890. Courby 1922, 281-326. van Ufford 1954, 35-40. Hausmann 1959. Sinn 1979. Ακαμάτη – Ακαμάτης 2006, εικ. στις σελ. 34-35.

¹³⁷³ Ακαμάτης 1993, 300-320 ή 120-143 και 224-303.

¹³⁷⁴ Φάκλαρης 1990, 228-235, αρ. κατ. 1-22 (Βεργίνα). Κεραμόπουλος 1932, 67-72, εικ. 22-31 (Πέτρες Φλώρινας και Εράτρυρα Κοζάνης). Πέτσας 1963, 58, πίν. 41 β (Κοζάνη). Πέτσας 1965, 31 κ. εξ., πίν. 35, 41 και 42γ-πάνω δεξιά (Κοζάνη). Γαλλής 1971, 303-304, εικ. 271 α-β (Λάρισα, χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση).

¹³⁷⁵ Adam-Beleni 1990, 309-311. Αδάμ-Βελένη 1997, 138-154.

¹³⁷⁶ Για τους ομηρικούς σκύφους του Παγασητικού κόλπου βλ. Κακαβογιάννης 1980, 262-284 (Φερές). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 129 (Φερές). Αραχωβίτη – Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 71-72 (Φερές). Demetrias I, 114-121 (Δημητριάδα). Αρβανιτόπουλος 1910, 81-94, πίν. 2 (Φιώτιδες Θήβες).

¹³⁷⁷ Για τους ομηρικούς σκύφους της Ηλείας βλ. Sinn 1979, 105, αρ. MB 42, πίν. 16-17 (ένας σκύφος από την Ανδραβίδα). Hausmann 1959, 36 και 55, αρ. HB 25, πίν. 35-37. Hausmann 1975, 228, πίν. 47-49 (πέντε θραύσματα από την Ήλιδα). Rogl 1996, 123-126. Rogl 1997, 317-328 (έξι θραύσματα από την Ήλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 149 (τέσσερα θραύσματα από την Ήλιδα).

¹³⁷⁸ Για τα γνωστά παραδείγματα από την Ηλεία, τη Κόρινθο, τη Κεφαλονιά και τον Πειραιά βλ. Sinn 1979, 27-30. Επίσης: Κυπαρίσσης – Φιλαδελφεύς 1912, 112-114, εικ. 9 (ένας ομηρικός σκύφος από την Κεφαλονιά). Επίσης Hausmann 1975, 220-230, πίν. 47-49.

¹³⁷⁹ Sinn 1979 β, 139-141. Sinn 1979, 27-36. Rogl 1996, 123-126. Nassioula 2009, 59 και υποσημ. 21. Ανδρεΐδου 1998, 367-368. Για αντιρρήσεις σχετικά με τη μακεδονική καταγωγή των «ομηρικών» σκύφων βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122, υποσημ. 6.

¹³⁸⁰ Hausmann 1959, 17 και 45-50. Hausmann 1975, 220 κ. εξ. Sinn 1979, 37-40. Hausmann 1975, 220 κ. εξ. Sinn 1979 β, 139-141.

¹³⁸¹ Bruneau 1991, 597-666. Ephesos IX, 55-66, πίν. 64-75.

ακολουθώντας την άποψη του Weitzmann, αναφέρει ότι οι σκηνές που εικονίζονται πάνω σε αυτούς αντανακλούν την εικονογράφηση βιβλίων της Αλεξάνδρειας και τους τοποθετεί χρονολογικά στο β' και γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.¹³⁸². Ο U. Sinn πιστεύει πως πρόκειται για αγγεία που δημιουργήθηκαν στους κύκλους διανοομένων στην αυλή του Αντίγονου Γονατά και ότι άρχισαν να κατασκευάζονται πριν την εγκατάλειψη του οχυρού της Μουνυχίας από τους Μακεδόνες το 229/8 π.Χ., σε μια περίοδο δηλαδή που οι συνθήκες ήταν πρόσφορες, αφού -μετά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου- στη Μακεδονία ανθούσε η τορευτική¹³⁸³.

Ο **OM1** πιθανώς προέρχεται από ομηρικό σκύφο: στο σώμα του διακρίνεται ανδρική μορφή με έντονη κίνηση προς τα αριστερά, ενώ φαίνεται να στρέφει το κεφάλι της προς τα πίσω. Στα δεξιά διακρίνεται φυτικό κόσμημα ή πλοκάμια τέρατος (:). Πρόκειται για τον άθλο ενός ήρωα¹³⁸⁴, πιθανώς για τον Ηρακλή με τη Λερναία Ύδρα¹³⁸⁵. Η προέλευσή του, κρίνοντας από τη σύσταση του πηλού του, μπορεί να είναι ηλειακή. Το συγκεκριμένο θέμα δεν απουσιάζει εξάλλου από τα ηλειακά εργαστήρια¹³⁸⁶.

Ο υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **OM2**, απεικονίζει στο σώμα μια μετωπική γυναικεία μορφή που κρατάει στην αγκαλιά της ένα μικρό παιδί. Το συγκεκριμένο εικονογραφικό σχήμα το απαντάμε, πολύ παραλλαγμένο όμως, στους ομηρικούς σκύφους που κοσμούνται με αφηγηματικές σκηνές που σχετίζονται θεματικά με την παιδική ηλικία του Οιδίποδα. Η μια εκδοχή λοιπόν είναι πως πρόκειται για την Περίβοια ή Μερόπη (με το μικρό Οιδίποδα στην αγκαλιά της), ένα θέμα γνωστό από έναν βοιωτικό ομηρικό σκύφο¹³⁸⁷. Η δεύτερη και ίσως πιθανότερη (λόγω του πηλού του) εκδοχή, είναι να πρόκειται για μια Νύμφη με το μικρό Διόνυσο στην αγκαλιά της. Όμοιες και παρόμοιες παραστάσεις παράδοσης του μικρού Διόνυσου από Νύμφες ή Μαινάδες (ή ακόμη και τον Ερμή), σε Σατύρους ή Σιληνούς είναι γνωστές στην αττική αγγειογραφία ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ.¹³⁸⁸, ενώ παρόμοιες μορφές απαντάμε και στην μεταγενέστερη αρρετινή κεραμική¹³⁸⁹. Το θέμα είναι -απ' όσο

¹³⁸² Hausmann 1959, 42-50.

¹³⁸³ Βλ. Ακαμάτης 1993, 300-320. Sinn 1979, 40. Κυριάκου 1998, 116-119.

¹³⁸⁴ Πρβ. την παράσταση από τον ομηρικό σκύφο της Τανάγρας (Περίβοια με μικρό Οιδίποδα), ο οποίος βρίσκεται σήμερα στο Μουσείο του Λούβρου (inv. MNC 660) και έχει δημοσιευτεί πολλαπλά: Sinn 1979, 52, 55-59 και 106, αρ. MB 44, πίν. 21.3. Jentel 1968, 9-10, αρ. 4, πίν. 10.1-4. Hausmann 1959, 55, αρ. HB 24, πίν. 33-34 και 37.1. Eretria XVI, 25-26, αρ. B3, εικ. 65-72.

¹³⁸⁵ Για την απεικόνιση του Ηρακλή στην ανάγλυφη κεραμική (μαχόμενου με τη Λερναία Ύδρα) βλ. Kotitsa 1998, 127-131, αρ. 95, πίν. 55-56 (κάνθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση/με παράσταση Ηρακλή με Λερναία Ύδρα και άλλων μορφών από τη Μ. Ασία/Λαοδίκαια, τελ. τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Langlotz 1932, 163, αρ. 911, πίν. 252 (ο ίδιος κάνθαρος με την προηγούμενη παραπομπή). Greifenhagen 1963, 10-11, αρ. F 22282, εικ. 11-14 (ανάγλυφος κρατήρας από το Βερολίνο). Agora XXII, 23. Hausmann 1996, 47 κ. εξ., αρ. 78, πίν. 17. Για την απεικόνιση του Ηρακλή γενικά βλ. επίσης Boardmann – Kokkorou-Alewras 1990, 34 κ. εξ., αρ. κατ. 1990-2031.

¹³⁸⁶ Hausmann 1959, 71, αρ. 2, πίν. 59 (ανάγλυφος σκύφος από την Ολυμπία).

¹³⁸⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (OM2). Θεωρώ απίθανο να απεικονίζεται η Ανδρομάχη δεδομένου ότι η τελευταία όταν κρατάει τον μικρό Αστυνάκτα στην αγκαλιά της είναι συνήθως καθιστή. Βλ. σχετικά Touchefeu-Meynier 1981, 767-774, αρ. κατ. 9, 17, 25-26.

¹³⁸⁸ Βλ. Gasparri 1986, 480 κ. εξ., αρ. 691 (αττική υδρία, 460-450 π.Χ.), 697 (αττικός κρατήρας, 450-425 π.Χ.), 683 (ο Ερμής παραδίδει το Διόνυσο σε Νύμφη ή Μαινάδα, πελίκη του 450 π.Χ.), 702-703 (κρατήρας και στάμνος, 470-460 π.Χ. και 475-450 π.Χ. αντίστοιχα).

¹³⁸⁹ Βλ. για παράδειγμα Dragendorff 1948, 146-147 και 196, αρ. 444, πίν. 31. Χαρακτηρίζονται ως

τουλάχιστον γνωρίζω- άγνωστο στην ανάγλυφη κεραμική. Σε αυτή την περίπτωση δεν πρόκειται για ομηρικό σκύφο, αλλά θα πρέπει να ενταχτεί στην ομάδα Α του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (με τα διονυσιακά θέματα).

B. Τοπικά εργαστήρια

Με βάση τα κριτήρια που περιγράφηκαν στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου διακρίθηκαν κατά τη διάρκεια της μελέτης δυο τοπικές εργαστηριακές ομάδες. Όσον αφορά στη διακόσμηση των αγγείων αυτών (και κυρίως των προερχόμενων από το εργαστήριο Β), πρέπει να τονιστεί πως απουσιάζουν τα χαρακτηριστικά εκείνα κοσμήματα-σφραγίσματα (με μοναδική εξαίρεση τους ρόδακες της βάσης), που θα μπορούσαν να βοηθούσαν στην περαιτέρω ομαδοποίηση τους¹³⁹⁰.

B1. Εργαστήριο Α

Μορφολογικά χαρακτηριστικά: Το σχήμα των σκύφων του τοπικού εργαστηρίου Α (αντίθετα με αυτό του εργαστηρίου Β που παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία στο περίγραμμα της βάσης και του χείλους) σχετίζεται αποκλειστικά με αυτό των πελοποννησιακών εργαστηρίων (βλ. **ΕΙΚ. 153**). Αν και παρουσιάζει ποικιλία ως προς τη διαμόρφωση της βάσης, το σώμα είναι κατά κανόνα ευρύ, σχετικά αβαθές και το χείλος στρέφεται σχεδόν πάντοτε προς τα έξω, σε διάφορες μικροπαραλλαγές. Τα έξω νεύοντα χείλη των προφίλ αρ. 17 και 20, τα οποία είναι γνωστά και από τα λοιπά πελοποννησιακά (Άργος, Κόρινθος, Σπάρτη, Αρκαδία, Ηλεία) και αττικά εργαστήρια, αλλά και από τα εργαστήρια των Δελφών, Άμφισσας και Κέρκυρας¹³⁹¹, συνδυάζονται με τις βάσεις αρ. 10β, 11α-β και 12 οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικά περιγράμματα των αγγείων του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών¹³⁹².

Το μέγεθός τους (διάμετρος χείλους) κυμαίνεται από 0,119-0,141 μ. Όλοι είναι ανάγλυφοι σκύφοι κανονικού μεγέθους με εξαίρεση τέσσερις μικρογραφικούς σκύφους (**TA30-TA33**) που έχουν διάμετρο χείλους που κυμαίνεται από 0,080-0,084 μ. και διάμετρο βάσης από 0,015-0,025 μ. περίπου.

Η διάταξη της διακόσμησης τους στην πλειονότητα των παραδειγμάτων είναι κατακόρυφη και αναπτύσσεται ενιαία. Καταλαμβάνει συνήθως τα 3/4 του ύψους του σώματος του σκύφου ή συχνότερα ολόκληρο, δεδομένου πως μόνο οκτώ (8) από αυτούς φέρουν διακόσμηση στη ζώνη του χείλους. Το είδος της διακόσμησης είναι γνωστό και συναφές με των πελοποννησιακών εργαστηρίων, ενώ πλεονάζουν οι σκύφοι με φυτικά θέματα (ποσοστό 40%, βλ. **ΕΙΚ. 144**), με περισσότερο προσφιλή τα φύλλα λωτού (**ΕΙΚ. 145**).

Τεχνικά χαρακτηριστικά: Στους σκύφους του εργαστηρίου Α κυριαρχεί ο πορτοκαλόχρωμος πηλός (σε 19 από τους 33 σκύφους), ενώ ο καστανός έρχεται δεύτερος σε συχνότητα (σε 7 σκύφους). Ο ερυθρωπός και ο τεφρός πηλός παρατηρούνται σπάνια (σε 3 και 4 σκύφους αντίστοιχα), ενώ ο

¹³⁹⁰ Η διάκριση βάση του πηλού, όπως θα δούμε παρακάτω στο κείμενο δεν είναι δυνατή, δεδομένου του γεγονότος ότι πρόκειται για γεωλογικά συγγενείς ομάδες πηλού.

¹³⁹¹ Siebert 1978, πίν. 95-99.

¹³⁹² Πρβ. Rogl 2008, αρ. 231, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών) και Siebert 1978, αρ. Pat.3 και Pat.4, πίν. 98 (βλ. **ΕΙΚ. 124. 1-2**).

ροδόχρωμος μόνο σε μια περίπτωση. Τέλος, ο λευκός-υπόλευκος πηλός απουσιάζει εντελώς. Στην υφή και στη μακροσκοπική του απεικόνιση είναι πολύ όμοιος με τον ηλειακό πηλό (πρβ. τις ομάδες ηλειακού πηλού 5Α-Γ στην **ΕΙΚ. 89**), αν και λίγο σκληρότερος, αλλά στη σύστασή του είναι εντελώς καθαρός, ενώ αντίθετα ο ηλειακός πηλός είναι «σχετικά καθαρός» (βλ. ομάδα πηλού 14 στην **ΕΙΚ. 146**). Το επίχρισμά του ως προς το χρώμα παρουσιάζει αξιοσημείωτα μεγάλη ποικιλία: είναι συνήθως καστανομέλανο, καστανέρυθρο και ερυθρωπό, αλλά ορισμένες φορές και τεφρό, τεφρομέλανο, μελανό, πορτοκαλόχρωμο και καστανό. Μεγάλη ποικιλία διαπιστώνεται και στην ποιότητά του, δεδομένου ότι πολύ συχνά η όπτηση είναι ατελής, με συνέπεια την χρωματική ανομοιογένεια της βαφής, ακόμα και πάνω στο ίδιο αγγείο.

Α. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ6 και ΤΑ30, ΕΙΚ. 150)

Τα φυτικά διακοσμητικά θέματα των σκύφων του εργαστηρίου Α των Οινιαδών, μπορούμε να τα κατατάξουμε σε πέντε κατηγορίες: φολιδωτά, οριζόντιες βλαστόσπειρες (από τις οποίες εκφύονται άλλοτε κισσόφυλλα και άλλοτε άνθη), μακριά φύλλα λωτού, φύλλα λωτού και διάφορα άλλα φυτικά κοσμήματα.

Ι. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ6 και ΤΑ30)

Οι σκύφοι με απλό κάλυκα φύλλων είναι επτά (7) και διακρίνονται σε τρεις ομάδες ανάλογα με το είδος της κύριας διακόσμησης του σώματος τους: Σκύφοι με φύλλα λωτού (**ΤΑ1-ΤΑ2** και ο μικρογραφικός **ΤΑ30**), μακριά φύλλα λωτού (**ΤΑ3-ΤΑ4**), και βλαστόσπειρες με φύλλα κισσού (**ΤΑ5**) ή άνθη (**ΤΑ6**).

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ2 και ΤΑ30)

Για τον **ΤΑ1** δεν βρέθηκε ακριβές τυπολογικό παράλληλο, αλλά παρόμοια σε αρκετά εργαστήρια (κυρίως αργεία και αττικά), ενώ η μορφή των πετάλων λωτού στο σώμα του (που εναλλάσσονται με κατακόρυφους ευθύγραμμους βλαστούς), παραπέμπει στον Τ1 των ηλειακών σκύφων¹³⁹³. Όλα τα κοσμήματα στο σώμα του έχουν πιθανότατα χαραχτεί στη μήτρα που τον κατασκεύασε με το χέρι. Η διακόσμηση των δυο ζωνών του κάλυκα (σειρά ανάγλυφων στιγμών) και το μετάλλιο στη βάση του (επτάκτινο άστρο με σταγονόσχημες ακτίνες) είναι μοναδικά. Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης μετάλλια βάσεων, απαντάμε ενίοτε κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια¹³⁹⁴, αλλά και στα ηπειρώτικα¹³⁹⁵.

Παρόμοια διακόσμηση, αλλά με επικαλυπτόμενα φύλλα λωτού φέρει και ο μικρογραφικός σκύφος **ΤΑ30**. Μόνο τα προβεβλημένα φύλλα (που αποδίδεται επίπεδα ή ελαφρώς ανάγλυφα) φέρουν

¹³⁹³ Βλ. και τα σχόλια των πετάλων λωτού του Τ1 των ηλειακών σκύφων (H24, H37 και H68).

¹³⁹⁴ Πρβ. τους σκύφους H9, H8 και H64 (**ΕΙΚ. 104**).

¹³⁹⁵ Αδημοσίευτοι σκύφοι στο Μουσείο της Άρτας: ΑΕ 3013 και 5686 από την Αμβρακία και ΑΕ 7116 από το Όρραον.

στο εσωτερικό τους μια κεντρική νεύρωση και σχετίζονται επίσης με τους T1 και T3 πετάλων λωτού των ηλειακών σκύφων¹³⁹⁶. Όμοια διάταξη διακόσμησης (αλλά με μακριά φύλλα λωτού) φέρει και ο κορινθιακός σκύφος K6.

Ο **TA2** φέρει στο σώμα του διακόσμηση με επικαλυπτόμενα χαμηλά στο σώμα και σχετικά ανάγλυφα στο εσωτερικό τους φύλλα λωτού με μια κεντρική νεύρωση και κοντά στο χείλος σειρά από αραιά διατεταγμένα ανάγλυφα σφαιρίδια (ονοίο). Ψηλότερα στο χείλος διακρίνεται εγχάρακτη οριζόντια βλαστόσπειρα (;). Στο μέταλλο της βάσης φέρει διπλό επταπέταλο ρόδακα σχηματισμένο με κισσόφυλλα. Από αυτόν, εκφύονται στον κάλυκα σειρά από μικρά φύλλα άκανθας.

2. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. TA3-TA4)

Τα φύλλα των TA3-TA4 δεν σώζουν την άκρα απόληξή τους (αιχμηρή ;) επομένως δεν είναι απολύτως βέβαιο αν έχουμε να κάνουμε με φύλλα λωτού ή μακριά φύλλα λωτού.

Η διακοσμητική αντίληψη του σκύφου **TA3** είναι παρεμφερής με αυτή του TA1: κοσμείται στο σώμα του με μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς. Η χάραξη των φύλλων έχει γίνει πάνω στη μήτρα που τον κατασκεύασε με το χέρι, ενώ στο μέταλλο της βάσης του δεν διακρίνεται διακόσμηση ή υπογραφή. Τα φύλλα του **TA4** ως προς το σχήμα τους μοιάζουν με τα αντίστοιχα του Διπύλου (του 3^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁹⁷, αλλά και των ιταλικών εργαστηρίων. Το ενδιαφέρον στο συγκεκριμένο σκύφο είναι πως διαγώνιες εγκοπές κοσμούν το σχετικά παχύ περίγραμμα που σχηματίζει αυτά τα φύλλα, μια διακοσμητική πρακτική που είδαμε και στον αργείο σκύφο AP10. Το άστρο στο μέταλλο της βάσης του δεν βρίσκει ακριβές παράλληλο, αλλά παρόμοια στα ηλειακά εργαστήρια.

3. Βλαστόσπειρες με φύλλα κισσού (αρ. κατ. TA5) ή άνθη (αρ. κατ. TA6)

Ο σκύφος **TA5** κοσμείται στο σώμα του με οριζόντια βλαστόσπειρα από την οποία εκφύονται κισσόφυλλα. Το κόσμημα του κισσού, άμεσα σχετιζόμενο με το θεό Διόνυσο, απεικονίζεται σχετικά σπάνια στην ανάγλυφη κεραμική (με εξαίρεση τα ηπειρώτικα εργαστήρια¹³⁹⁸), ιδίως αν συγκριθεί με το συγγενικό κόσμημα της αμπέλου¹³⁹⁹. Η αναφορά στο διονυσιακό κύκλο γίνεται με την τοποθέτηση του κισσού, όχι στην φυσική του κατάσταση, ως αναρριχητικό φυτό (δηλαδή ως ένας κατακόρυφος βλαστός), αλλά με τη βασική συμποσιακή του λειτουργία και συμβατικά, δηλαδή οριζόντια κάτω από το χείλος των αγγείων, σε μίμηση των πραγματικών στεφανιών κισσού με τα οποία οι συμποσιαστές

¹³⁹⁶ Βλ. και τα σχόλια του T3 πετάλων λωτού των ηλειακών σκύφων (H3 και H13).

¹³⁹⁷ Πρβ. και τους ηλειακούς σκύφους H31-H32 και H37. Βλ. επίσης Προσκυνητοπούλου 1997, 129.

¹³⁹⁸ Επιπλέον, σε ορισμένα άλλα εργαστήρια, όπως για παράδειγμα στην αθηναϊκή αγορά, το θέμα δεν περιλαμβάνεται καθόλου στο θεματολόγιό τους. Ανδρεΐδου 1998, 470.

¹³⁹⁹ Η καταγωγή του είναι αντίστοιχη με αυτή της αμπέλου (γραπτά αγγεία της κλασικής περιόδου, μέταλλα αγγεία του 4^{ου} αι. π.Χ. και αγγεία με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος»), αλλά απαντάται επιπλέον σε γυάλινα ελληνιστικά αγγεία που κοσμούνται με φύλλα χρυσού και σε ψηφιδωτά δάπεδα, ήδη από την κλασική περίοδο. Ανδρεΐδου 1998, 470-471.

στόλιζαν τα αγγεία τους¹⁴⁰⁰. Ως προς την εικονογραφική του απόδοση, ο κισσός κατά κανόνα ακολουθεί τις γενικές αρχές απόδοσης του κοσμήματος της αμπέλου, με συχνότερη αυτή της βλαστόσπειρας¹⁴⁰¹. Σπάνια το θέμα αυτό απαντάται με τη μορφή του στεφανιού¹⁴⁰² και πολύ πιο σπάνια ως μεμονωμένα κισσόφυλλα¹⁴⁰³. Τα πρόσφατα δημοσιευμένα παραδείγματα από τα εργαστήρια των Λουσών και του Αίγιου¹⁴⁰⁴, αποδεικνύουν τη μεγάλη διάδοση του συγκεκριμένου θέματος στην περιοχή. Ο καμπυλόγραμμος βλαστός του ΤΑ5 έχει χαραχθεί στη μήτρα με ελεύθερο χέρι, τα κισσόφυλλα είναι ιδιαίτερα κομψά, ενώ η διακόσμηση στο χείλος του είναι εντελώς πρωτότυπη (κυματοειδής βλαστός, από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω σχεδόν σταγονόσχημα φυλλάρια) και παρόμοιά της απαντάμε μόνο σε έναν κερκυραϊκό σκύφο.

Ο ΤΑ6 εντάσσεται καταχρηστικά στη συγκεκριμένη κατηγορία, δεδομένου ότι οι βλαστόσπειρες του απολήγουν όχι σε κισσόφυλλα, αλλά σε μικρά ροδακοειδή και κρινόμορφα άνθη. Επιπλέον, αυτά, αναπτύσσονται ψηλά στο σώμα (κοντά στην περιοχή του χείλους) και δεν είναι βέβαιο αν αποτελούν την κύρια διακόσμηση του σώματός του. Το κόσμημα του ΤΑ6 θεωρείται αρκετά πρωτότυπο, αν και παρουσιάζει ως προς τη διακοσμητική του αντίληψη κάποια ομοιότητα με αντίστοιχους ηλειακούς σκύφους.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΤΑ7)

Ο μοναδικός σκύφος του τοπικού εργαστηρίου Α με σύνθετο φυτικό κάλυκα είναι ο ΤΑ7. Κοσμείται στο σώμα του με ένα εντελώς πρωτότυπο φυτικό θέμα: φύλλα λωτού (που φέρουν στο εσωτερικό τους δυο πλευρικές νευρώσεις και μια κεντρική σχηματισμένη με ανάγλυφα σφαιρίδια) εναλλάσσονται με κατακόρυφους κλάδους (εν είδη φοίνικα), των οποίων τα γραμμικά κλαδιά έχουν φορά προς τα κάτω και απολήγουν σε ανάγλυφες κουκίδες.

¹⁴⁰⁰ Ανδρεΐδου 1998, 474. Στα ηλειακά εργαστήρια για παράδειγμα, το θέμα του κισσού απαντάται μόνο σε δυο παραδείγματα από τη δημοσίευση της Ολυμπίας, εκ των οποίων στη μια περίπτωση έχουμε να κάνουμε με σκύφο με εσωτερική ανάγλυφη διακόσμηση και στην άλλη, με τον «παραδοσιακό» σκύφο, με μικρά μεμονωμένα κισσόφυλλα που κοσμούν το μετάλλιο της βάσης του. Τα κισσόφυλλα σε αυτή την περίπτωση είναι τοποθετημένα στον κενό χώρο που δημιουργείται από τα εναλλασσόμενα μακριά φύλλα λωτού και φτέρης τα οποία σχηματίζουν το ρόδακα της βάσης. Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα του Η9. Επίσης Ανδρεΐδου 1998, 126.

¹⁴⁰¹ Η βλαστόσπειρα αυτή περιτρέχει οριζόντια το σώμα -ή συχνότερα μια στενή ζώνη του σώματος- του αγγείου. Σε δυο μόνο παραδείγματα ο βλαστός αποδίδεται κατακόρυφα. Ανδρεΐδου 1998, 470. Εκτός από το βλαστό (συχνότερα καμπυλόγραμμος και σπάνια ευθύς) και τα κισσόφυλλα, ενίοτε προστίθενται στο θέμα κόρυμβοι (καρποί υπό τη μορφή ανάγλυφων σφαιριδίων, συνήθως τρεις, σε τριγωνική διάταξη) και πολύ σπάνια έλικες. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 470 και για τυπολογικά παράλληλα τον κατάλογο (ΤΑ5). Για το στεφάνι κισσού με καμπυλόγραμμο βλαστό βλ. επίσης Hübner 1993, 64-68.

¹⁴⁰² Με τη μορφή του στεφανιού απαντάται κυρίως στον αττικό (επτά σκύφοι από το Άργος, τρεις από την Κόρινθο, δυο από την Ήλιδα, πέντε από τη Βοιωτία, ένας από τη Σπάρτη και ένας από την αρκαδική Γόρτυνα) και τον περγαμινό κύκλο επιρροής (οκτώ σκύφοι από τη Μίλητο και τρεις από την Εγγύς Ανατολή), ενώ απουσιάζει εντελώς από τα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια. Στα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια απαντάται σχεδόν αποκλειστικά ως στεφάνι σχηματισμένο από ομάδες φύλλων και θεωρείται ανατολικής-περγαμηνής καταγωγής. Βλ. Ανδρεΐδου 1998, 472-473. Callaghan 1980, 33-47.

¹⁴⁰³ Ελάχιστα είναι τα παραδείγματα με τον συγκεκριμένο τρόπο απόδοσης του θέματος του κισσού. Βλ. τα σχετικά σχόλια στην Γραβάνη (1996, 129-130, αρ. 140-142, πίν. 34-35, Κασσώπη).

¹⁴⁰⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Η9). Οριζόντια βλαστόσπειρα με κισσόφυλλα κοσμήει και τον εισηγμένο τεφρόχρωμο σκύφο 184/17 του Θέρμου (ΕΙΚ. 42.3), ο οποίος αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου.

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. TA8-TA13 και TA31, ΕΙΚ. 150)

Οι σκύφοι με επάλληλα φύλλα διακρίνονται σε δυο βασικές κατηγορίες: στους σκύφους με επάλληλα φύλλα λωτού (TA8-TA10) και σε αυτούς με επάλληλα φύλλα φτέρης (TA11-TA12 και ο μικρογραφικός TA31). Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται καταχρηστικά και ο TA13 (με τα μη επικαλυπτόμενα ανθέμια στο σώμα του).

Οι TA8-TA9 είναι κοσμημένοι με μικρά αιχμηρά φύλλα λωτού και χρονολογούνται, όπως και στην Ήλιδα¹⁴⁰⁵, από το β' μισό ή τα τέλη του 2^{ου} έως τις αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.¹⁴⁰⁶. Τα φύλλα λωτού του TA10, φέρουν μόνο μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους, έναν τύπο που απαντάται στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, αλλά και στην Ήλιδα, την Ολυμπία και τη Λοκρίδα, όπου χρονολογούνται κυρίως στο γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.¹⁴⁰⁷.

Οι TA11-TA12 και TA31 είναι διακοσμημένοι με μικρά φύλλα φτέρης¹⁴⁰⁸. Το μέταλλο της βάσης του TA11 δεν σώζεται, ωστόσο η διακόσμηση στη στενή ζώνη του κάλυκά του (οριζόντιες σπείρες) είναι πολύ χαρακτηριστική. Η διακόσμηση στο σώμα του TA12 παρουσιάζει ομοιότητες με αυτή του ηλειακού σκύφου H27. Ο μικρογραφικός σκύφος TA31, φέρει στη φαρδιά διακοσμητική ζώνη του χείλους του οριζόντια βλαστόσπειρα από την οποία εκφύονται στιγμωτοί ρόδακες.

Το σώμα του TA13 καλύπτεται από ιδιόμορφα και αραιά διατεταγμένα ανθέμια. Ως προς τη μορφή τους, μοιάζουν πολύ με τα αντίστοιχα των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων¹⁴⁰⁹, αλλά και τα μικρά ανθέμια των ηλειακών¹⁴¹⁰ και ηπειρωτικών¹⁴¹¹ εργαστηρίων.

Γ. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. TA14-TA21 και TA32, ΕΙΚ. 150)

Τα γραμμικά διακοσμητικά θέματα των τοπικών σκύφων του εργαστηρίου Α των Ονιαδών κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: κρεμαστά ομόκεντρα ημικύκλια/«μακεδονική ασπίδα» (TA14-TA15), δικτυωτό κόσμημα (ο μικρογραφικός σκύφος TA32), και διάφορα άλλα γραμμικά κοσμήματα (TA16-TA21).

Ο σκύφος TA14, κοσμείται με κρεμαστά -από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους- ομόκεντρα

¹⁴⁰⁵ Προσκυνητοπούλου 1997, 160.

¹⁴⁰⁶ Ως προς τη μορφή των φύλλων που καλύπτουν το σώμα τους είναι δυνατό να συγκριθούν με τους τύπους 1 (ο TA8) και 2 (ο TA9) των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων.

¹⁴⁰⁷ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα του εφεσιακού-ιωνικού σκύφου I52 και Προσκυνητοπούλου 1997, 129 και 159.

¹⁴⁰⁸ Τα φύλλα αυτά μπορούν να συσχετιστούν με τον τύπο 4 των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων, αλλά και με τα αντίστοιχα των ηλειακών. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (I53 και H2).

¹⁴⁰⁹ Πρβ. το σκύφο I27.

¹⁴¹⁰ Στα εν λόγω εργαστήρια τα ανθέμια φύονται από διπλές έλικες και κοσμούν τη ζώνη του χείλους και του κάλυκα. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 134. Για τα ανάγλυφα κοχύλια-πλαστικά υποστηρίγματα στη βάση του βλ. παρακάτω στο παρόν κεφάλαιο, το υποκεφάλαιο «Μετάλλια βάσεων».

¹⁴¹¹ Γραβάνη 2000, 306, αρ. 137, εικ. 21, πίν. 33 (Κασσώπη, τέλη 3^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

ημικύκλια¹⁴¹² και στο μεγαλύτερο μέρος του σώματός του με ανάγλυφες στιγμές. Στο μέταλλο της βάσης ο ρόδακας είναι σχηματισμένος από τέσσερις λεπτές κεραίες που εναλλάσσονται με τέσσερα κισσόφυλλα. Με όμοιο τρόπο κοσμείται και ο **TA15**, που αποδίδεται στο τοπικό εργαστήριο Α κυρίως εξαιτίας του πηλού του. Παρόμοιας διακόσμησης σκύφοι είναι γνωστοί από πολλά εργαστήρια (εφεσιακά-ιωνικά, αττικά, ηπειρώτικα, θεσσαλικά), αλλά και από τα εργαστήρια Αιγίου και Λουσών¹⁴¹³.

Το δικτυωτό κόσμημα (σχηματισμένο από διπλές ανάγλυφες γραμμές) του μικρογραφικού σκύφου **TA32**, μπορεί να θεωρηθεί πολύ πρωτότυπο, αφού κάθε πολύγωνο περικλείει ένα μικρό κρατηρόσχημο αγγείο (;). Το μοτίβο αυτό είναι πολύ σπάνιο, αφού απαντάται μόνο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια των Ηραίου και ΝΙ, αλλά και σε έναν σκύφο από τους Λουσούς¹⁴¹⁴.

Εντελώς πρωτότυπη γραμμική διακόσμηση απαντάμε στο σκύφο **TA16**, ο οποίος φέρει στο μέταλλο της βάσης του απλό οκταπέταλο ρόδακα σχηματισμένο με φύλλα λωτού τα οποία εναλλάσσονται με καρπούς μυρτιάς (;), δηλαδή πρόκειται για έναν ρόδακα παρόμοιο με των ηλειακών σκύφων Η27, Η22 και Η6. Ωστόσο, από την Ηλεία δεν έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα ακριβώς όμοιοι ρόδακες ή ακόμη και σκύφοι με όμοια ή παρόμοια διακόσμηση σώματος, γεγονός που μας επιτρέπει (με τη βοήθεια και της σύστασης του πηλού) την απόδοση του συγκεκριμένου αγγείου στο τοπικό εργαστήριο Α.

Ο σκύφος **TA17**, έχει ακριβώς όμοιο σχήμα με τον **TA18**. Τα δυο αυτά αγγεία προέρχονται από μήτρες του ίδιου εργαστηρίου, ίσως και από τον ίδιο τεχνίτη¹⁴¹⁵, ενώ η διακόσμησή τους διαρθρώνεται σε οριζόντιες ζώνες. Ο πηλός τους επίσης είναι όμοιος (χαρακτηριστικός του τοπικού εργαστηρίου Α), όμως το επίχρισμά τους πολύ διαφορετικό. Ως προς τη διακόσμηση του ο **TA17** φέρει μια σειρά από εντελώς πρωτότυπα κοσμήματα: στο μέταλλο της βάσης διακρίνεται διπλός πεντάφυλλος ρόδακας, σχηματισμένος με μικρό ρόδακα στο κέντρο του και στην περιφέρεια με πέντε ακτινωτά τοποθετημένα φύλλα φτέρης. Μεταξύ των φύλλων παρεμβάλλονται πέντε ανάγλυφα σφαιρίδια. Ο ρόδακας αυτός παραπέμπει στα ηλειακά εργαστήρια, αλλά και στην εισηγμένη στους Οινιάδες ηλειακή μήτρα Μ1. Στο σώμα του διακρίνονται τέσσερις διακοσμητικές ζώνες. Στην κατώτερη κυριαρχούν φύλλα φτέρης, ανάγλυφα σφαιρίδια και πρωτότυπα αποδοσμένα φύλλα κισσού (;). Στη δεύτερη, κύρια (αλλά στενή) ζώνη του σώματος, κυριαρχεί διακόσμηση με μια σειρά από όμοια, ασαφή καμπυλόγραμμα γραμμικά κοσμήματα. Κάτω από το απλό κι ακόσμητο χείλος, διακρίνεται η τέταρτη¹⁴¹⁶, επίσης στενή διακοσμητική ζώνη, η οποία φέρει οριζόντιο και ευθύγραμμο στεφάνι με δέσμες τριών φύλλων (μυρτιάς ;) που πλαισιώνονται από ανάγλυφα σφαιρίδια ή καρπούς

¹⁴¹² Για τα κρεμαστά ημικύκλια βλ. παρακάτω στο κείμενο τα σχόλια στο σκύφο **TA15**.

¹⁴¹³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο ΑΙΓ33).

¹⁴¹⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο ΑΙΓ27). Στο αγγείο από τους Λουσούς εντός των πολυγώνων περικλείονται κοντόχοντροι αμφορείς. Βλ. Rogl 2008, 119, αρ. 115, πίν. 11, 27, 35 (Λουσού, σκύφος τοπικής παραγωγής).

¹⁴¹⁵ Όχι όμως από την ίδια μήτρα, δεδομένου ότι η διακόσμησή τους είναι εντελώς διαφορετική.

¹⁴¹⁶ Η δεύτερη διαχωρίζεται από την τέταρτη ζώνη από μια τρίτη, ιδιαίτερος στενή, διακοσμημένη με σειρά ανάγλυφων σφαιριδίων.

(:).

Οι «δίδυμοι» σκύφοι **TA20** και **TA21** κοσμούνται στην πρώτη ζώνη του σώματος τους με οριζόντια περιελισσόμενη γιρλάντα σχηματισμένη με ανάγλυφα σφαιρίδια. Προέρχονται πιθανότατα από την ίδια μήτρα, αλλά το πλάσιμο του χείλους τους είναι διαφορετικό.

Οι σκύφοι **TA18**, **TA19**, **TA24** και **TA12** (βλ. **ΕΙΚ. 147**), συνδέονται μεταξύ τους με τη βοήθεια ενός μικρού γραμμικού φυλλαρίου με αποστρογγυλεμένες απολήξεις και τρεις νευρώσεις στο εσωτερικό του. Μάλιστα τα περισσότερα από αυτά (**TA18**, **TA19** και ίσως και του **TA24**), προέρχονται από την ίδια σφραγίδα..

Ο **TA18**, είναι ο μόνος σκύφος ο οποίος φέρει το συγκεκριμένο κόσμημα στο μετάλλιο της βάσης και στο σώμα του (όπου συνδυάζεται με ανάγλυφους σταυρούς και δυο παραπλήσιους τύπους ανθεμίων που στηρίζονται σε ανάγλυφο στέλεχος), ενώ οι **TA12** και **TA24** μόνο στο μετάλλιο της βάσης τους και ο **TA19** μόνο στο σώμα του. Όμοιους τύπους ανθεμίων με τον **TA18** (που μοιάζουν πολύ με τα αντίστοιχους των ηλειακών σκύφων **H61** και **H62**¹⁴¹⁷), φέρει και ο σκύφος **TA19**. Τα αγγεία αυτά, ορισμένα από τα οποία ίσως να προέρχονται και από την ίδια μήτρα, χρονολογούνται στο β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. **TA22 και **TA33**, **ΕΙΚ. 150**)**

Στα τοπικά εργαστήρια Α και Β οι σκύφοι με έμβια όντα είναι σπανιότατοι. Για την ακρίβεια πρόκειται για δυο σκύφους που εντάσσονται στο τοπικό εργαστήριο Α: στον πρώτο απεικονίζεται πιθανώς διονυσιακή τριάδα (**TA22**) και στον δεύτερο (στον **TA33**) ερωτιδέας που τοξεύει.

Αν και ο βαθμός διατήρησής του **TA22** είναι μικρός, το χαρακτηριστικό περίγραμμα που περιβάλλει τις μορφές στο σώμα του ομολογεί (ιδίως αν παραβληθεί με τα αντίστοιχα περιγράμματα του **K30**) πως έχουμε να κάνουμε πιθανότατα με διονυσιακή ή βακχική τριάδα¹⁴¹⁸. Το θέμα προφανώς έχει αντιγραφεί από κάποιο εισηγμένο αγγείο. Η καταγωγή του, που σχετίζεται άμεσα με το διονυσιακό κύκλο, ανάγεται στη μεγάλη πλαστική της ελληνοιστικής περιόδου¹⁴¹⁹. Ως τυποποιημένο

¹⁴¹⁷ Στα **H61** και **H62** τα ανθέμια αναπτύσσονται ακτινωτά στον κάλυκα εναλλασσόμενα με κρινόμορφα άνθη. Βλ. επίσης Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 45, 245, 246, 333, πίν. 24, 32, 32 και 37 αντίστοιχα.

¹⁴¹⁸ Για συζήτηση σχετικά με το μοτίβο της διονυσιακής τριάδας βλ. Zahn 1908, 45-48. Για κατάλογο παραδειγμάτων βλ. Schwabacher 1941, 185-188 και για τυπολογικά παράλληλα βλ. στον κατάλογο το **K28**. Ο **TA22** φέρει στο μετάλλιο της βάσης του οκτάκτινο (:) γραμμικό άστρο, ένα μοτίβο παρόμοιο με των ηλειακών αγγείων **H8** και **H64**, ενώ παρουσιάζει ελάχιστη ομοιότητα με το ρόδακα του σκύφου **H7**.

¹⁴¹⁹ Βλ. Baur 1941, 233-234, υποσημ. 30 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία, μέχρι το 1941). Για το θέμα γενικά βλ. Pochmarski 1990, 47-52. Massa 1992, 75-76. Gasparrì 1986, 484 και 513, αρ. 724 (αττικό πήλινο πλακίδιο, β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ. ;). Ως εικονογραφικό θέμα, με το τυποποιημένο σχήμα της στήριξης, αποκρυσταλλώθηκε στην αττική αγγειογραφία ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. Καθάρου 2002, 28. Παρέμεινε εξαιρετικά προσφιλές από τους ελληνοιστικούς ανάγλυφους σκύφους και τις κύλικες της Καλησίας, μέχρι και τη ρωμαϊκή κεραμική (όπου απαντάται αρκετά παραλλαγμένο). Ανδρεΐδου 1998, 421. Pochmarski 1990, 54-56. Τέλος, πολύ συχνά απαντάται και στην ειδωλοπλαστική (μικροί πήλινοι βωμισκοί). Rogl 1996, 128 υποσημ. 62. Thompson 1962, 259, εικ. 2, πίν. 91. Siebert 1978, 244-245.

και πολύ συχνά μεμονωμένο διακοσμητικό μοτίβο απαντάται σε αττικούς¹⁴²⁰, κορινθιακούς¹⁴²¹, αργείους, εφεσιακούς-ιωνικούς¹⁴²², περγαμηνούς¹⁴²³, αλλά ακόμη και σε σκύφους από την Κάλυμνο, την Κύπρο, την Αλεξάνδρεια, την Όλβια και τη Ν. Ρωσία¹⁴²⁴. Ωστόσο, συνδυασμένη με *nymphaea nelumbo* η διονυσιακή τριάδα απαντάται κυρίως στα εφεσιακά-ιωνικά¹⁴²⁵ και στα ιταλικά εργαστήρια¹⁴²⁶ και με αυτή τη μορφή φαίνεται πως άσκησε επίδραση σε πολλά τοπικά εργαστήρια όπως αυτά της Ολυμπίας και της Ήλιδας («ιταλική» σειρά), όπου *nymphaea nelumbo* περικλείουν συχνά, εκτός από διονυσιακή τριάδα¹⁴²⁷, κάνθαρους¹⁴²⁸ και ερωτικές σκηνές¹⁴²⁹.

Στο μικρογραφικό σκύφο **TA33** απεικονίζεται ένας έφηβος έρωτας που τοξεύει, δηλαδή ένας από τους πολλούς τύπους έρωτα που δημιούργησε η αρχαία ελληνική τέχνη. Εκτός από τους ανάγλυφους σκύφους (όπου απαντάται σχετικά συχνά), απεικονίζεται ακόμη στα αγγεία με ανάγλυφα εμβλήματα¹⁴³⁰, τα πτυκτά κάτοπτρα¹⁴³¹ και τα κοσμήματα¹⁴³².

ΣΤ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. TA23, ΕΙΚ. 148-149 και 151)

Στους τοπικούς σκύφους του εργαστηρίου Α το χείλος είναι συνήθως έξω νεύον και πολύ συχνά ακόσμητο. Από τους τριάντα-τρείς (33) σκύφους του, μόνο οι οκτώ (8) φέρουν διακριτή διακόσμηση στο χείλος. Πλεονάζουν τα διάφορα και ενίοτε πρωτότυπα φυτικά κοσμήματα (ποσοστό 76%, βλ. **ΕΙΚ. 148-149**), όπως τα αστεροειδή άνθη (TA12), το στεφάνι με δέσμες τριών φύλλων

¹⁴²⁰ Agora XXII, 20 και σημ. 30 (βιβλιογραφία), αρ. 201, 206-216, 225, πίν. 38, 41-44 και 81-83.

¹⁴²¹ Edwards 1986, 398, 407.

¹⁴²² Βλ. σχετικά Παππά 1996, 221, αρ. 295, πίν. 84 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

¹⁴²³ Βλ. και de Luca 1997, 367, πίν. 269a. Agora XXII, 20.

¹⁴²⁴ Κατά την Ανδρείδου, τα σωζόμενα παραδείγματα του τύπου είναι συνολικά 57 και προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά (με μοναδική εξαίρεση τη Δήλο) από τον αττικό κύκλο επιρροής: από την Ηφαιστεία της Λήμνου (24), τον αττικό κεραμικό (18), το Άργος (6), την Κόρινθο (4), την Ήλιδα (2), τη Δήλο (2) και από τη Βοιωτία (1). Ανδρείδου 1998, 420. Agora XXXII, 20. Προσκνητοπούλου 1997, 146-147, αρ. κατ. 1 και 272, πίν. 23 και 34 αντίστοιχα (Ήλιδα, στη μια περίπτωση η διονυσιακή τριάδα απαντάται ελεύθερη στο σώμα του σκύφου και στην άλλη μέσα σε μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο).

¹⁴²⁵ Τα *nymphaea nelumbo* με παράσταση στο εσωτερικό τους απαντώνται στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια των Μενεμάχου και Αθήναιου: Laumonier 1977, 21 κ. εξ., αρ. 1328, 2318, 1238+2033, 1356+2058, πίν. 115 (εργαστήριο του Μενεμάχου, φυτικά κοσμήματα μαζί με υδρόβιο πτηνό και βάτραχο), αρ. 1980, 2264, 1343, πίν. 116 (εργαστήριο του Μενεμάχου, ερωτικά συμπλέγματα), σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 117 (εργαστήριο του Μενεμάχου, γυμνός Διόνυσος πλαισιωμένος από φυτικά κοσμήματα), αρ. 1209+1406, πίν. 127 (εργαστήριο του Αθήναιου, φυτικά κοσμήματα μαζί με υδρόβιο πτηνό και βάτραχο). Πρβ. επίσης τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (αρ. κατ. I6A).

¹⁴²⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ22).

¹⁴²⁷ Βλ. Προσκνητοπούλου 1997, 127-128, αρ. κατ. 272, πίν. 34 (Ήλιδα, διονυσιακή τριάδα μέσα σε μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο).

¹⁴²⁸ Βλ. Προσκνητοπούλου 1997, 127-128, αρ. κατ. 273, πίν. 34 (Ήλιδα).

¹⁴²⁹ Hausmann 1996, 106, αρ. κατ. 127-128, πίν. 28 (Ολυμπία, «ιταλική» σειρά, αγγεία απομιμήσεις του ιταλικού εργαστηρίου του Porilius). Siebert 1978, 114, πίν. 90. 5 (Ολυμπία, «ιταλική» σειρά). Προσκνητοπούλου 1997, 127-128, αρ. 263, πίν. 33 (Ήλιδα).

¹⁴³⁰ Βλ. Μαρκουλάκη 1997, 81 και 101, αρ. 3 (ΜΚ Π 12), εικ. 6 και 6 α.

¹⁴³¹ de Ridder 1915, 46 και 62, αρ. 1700 και 1839, πίν. 82 και 88. Βλ. επίσης Züchner 1950-51, 182-192, πίν. 16-17.

¹⁴³² Βλ. Τσιγαρίδα 1997, 113, αρ. 104 (περί το 300 π.Χ.). Για τον έρωτα που τοξεύει βλ. επίσης Touratsoglou 2009, 25-26 και ενδεικτικά τους αρ. κατ. 48-54 (κάτοπτρο, αγγεία *Gnathia*, δαχτυλίδι, άγαλμα, ανάγλυφο).

(μυρτιάς ;) που πλαισιώνονται από ανάγλυφα σφαιρίδια ή καρπούς (TA17) και τέλος, οι οριζόντια περιελισσόμενες ή ευθύγραμμες βλαστόσπειρες από τις οποίες εκφύονται σταγονόσχημα φυλλάκια, ροδοκοειδή άνθη ή βότρες (TA 31, TA5, **TA23**, TA2). Στην περίπτωση μάλιστα του TA2 ο βλαστός αυτός δεν είναι ανάγλυφος, αλλά εγχάρακτος. Μόνο σε δυο περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με γραμμικά κοσμήματα, όπως ο «λεπτός» αστράγαλος του TA9 και το ιωνικό κυμάτιο του TA16.

Επομένως, αν έπρεπε να χαρακτηρίσουμε κάποιου τύπου διακόσμηση ως προσφιλή για τη διακόσμηση του χείλους στο τοπικό εργαστήριο Α, θα λέγαμε πως αυτός είναι οι οριζόντιες βλαστόσπειρες (βλ. **ΕΙΚ. 151**), ένα διαοσμητικό σχήμα που μας παραπέμπει στα ηπειρώτικα εργαστήρια¹⁴³³.

ΣΤ. Διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα (αρ. κατ. TA1 και TA11, ΕΙΚ. 150)

Από τους τριάντα-τρεις (33) τοπικούς σκύφους των Οινιαδών (εργαστήριο Α) μόνο δυο φέρουν διακριτή και διακοσμημένη ζώνη στον κάλυκα. Στο σκύφο **TA1** έχουμε δυο ομόκεντρες λεπτές διακοσμητικές ζώνες στον κάλυκα που πληρώνονται με ανάγλυφες στιγμές. Το γεγονός πως, σειρές από ανάγλυφες στιγμές -που διαχωρίζουν το μέταλλο της βάσης από τον κάλυκα και το σώμα- απαντάμε σε αρκετούς ηλειακούς σκύφους (H19, H21, H6, H7 και H9), αποδεικνύει ότι το συγκεκριμένο κόσμημα είναι εξίσου προσφιλές στα δυο εργαστήρια¹⁴³⁴. Οι οριζόντιες σπείρες στην περιφέρεια του μεταλλίου του **TA11** είναι σπάνιες.

Z. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. TA24-TA29, ΕΙΚ. 152)

Οι περισσότερες βάσεις των σκύφων του τοπικού εργαστηρίου Α είναι επίπεδες και ακόσμητες. Ωστόσο, δεκαπέντε (15) από αυτές φέρουν μέταλλο-ρόδακα¹⁴³⁵ που περιβάλλεται από έναν ή δυο ομόκεντρους πλαστικούς δακτύλιους. Αναλυτικότερα¹⁴³⁶:

Πλαστικό υποστήριγμα σε μορφή αχιβάδας (ανάγλυφων κοχυλιών)¹⁴³⁷ φέρει ο σκύφος **TA13**. Τα πλαστικά αυτά στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν αρχικά στα αττικά εργαστήρια¹⁴³⁸ και αργότερα υιοθετήθηκαν από μια σειρά από επαρχιακά κέντρα, όπως τα εργαστήρια της Κασσώπης¹⁴³⁹, της

¹⁴³³ Όπου όμως η ζώνη του χείλους κοσμεύεται συχνά με βλαστόσπειρες κισσού, αλλά και άλλων φύλλων. Για βλαστόσπειρες κισσού βλ. Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ. και 144 κ. εξ., αρ. 17, 21, 50-51 και 185, εικ. 5, 9 και 27 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ., εργαστήριο Β' - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ. και εργαστήριο Γ', 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 417-418, αρ. 653, εικ. 83 (Κασσώπη, εισηγμένος ανάγλυφος σκύφος).

¹⁴³⁴ Για σειρά κουκίδων ανάμεσα σε δυο πλαστικούς δακτύλιους στην περιφέρεια του μεταλλίου των ηλειακών σκύφων βλ. Προσκνητοπούλου 1997, 153, αρ. κατ. 7, 43, 49, 136, 147, 162, 163, 185, 212, 226, 258, 259, 269, 274, 329. Απαντάται επίσης και σε άλλα επαρχιακά εργαστήρια (Δελφών, αργεία εργαστήρια του Κλεαγόρα και του Μονογράμματος, σαμιακό κ.λ.π.).

¹⁴³⁵ Χωρίς να προσμετράται σε αυτά το ανάγλυφο υποστήριγμα (κοχύλι) του TA13.

¹⁴³⁶ Για τα μετάλλια των σκύφων TA12, TA24 και TA18 έχει γίνει ήδη λόγος παραπάνω στο κείμενο.

¹⁴³⁷ Στην Κόρινθο και το Άργος απουσιάζουν τελείως. Τα κοχύλια αυτά ήταν έκτυπα σε αντίθεση με των ημίτομων σκύφων που ήταν επίθετα (Δακορόνια 2000, 459).

¹⁴³⁸ Στην αθηναϊκή Αγορά όλα τα παραδείγματα σκύφων με ανάγλυφα κοχύλια στη βάση τους χρονολογούνται πριν από τα τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ. Agora XXII, 45, αρ. 1-2, πίν. 1.

¹⁴³⁹ Γραβάνη 2000, 482.

Ολυμπίας, της Ήλιδας, της Λακωνίας, των Δελφών, της Πέλλας, της Μεγάλης Ελλάδας κ.λπ.¹⁴⁴⁰. Κατά μια άποψη, με τον τρόπο αυτό, τα επαρχιακά εργαστήρια προσπάθησαν να διαφοροποιηθούν και να πρωτοτυπήσουν, οδηγούμενα όμως σε υπερβολές και φορτώνοντας έτσι τη διακόσμηση με ετερόκλητα και αναχρονιστικά στοιχεία, με αποτέλεσμα κάποιες φορές την παραγωγή κακόγουστων αγγείων¹⁴⁴¹. Η αγάπη των αιτωλοακαρνανών κεραμέων στη χρήση των συγκεκριμένων διακοσμητικών στοιχείων μπορεί να συσχετιστεί και με τους αργυρούς ημίτομους σκύφους που έχουν βρεθεί στο Τριχόνειο¹⁴⁴².

Τα κισσόφυλλα που απαρτίζουν τα μετάλλια των σκύφων **TA2** και **TA14**, θεωρούνται σπάνια, δεδομένου ότι -όπως σημειώσαμε και στον ηλειακό σκύφο H21- πρόκειται για ένα κόσμημα που απαντάται στα μέταλλο των βάσεων κυρίως στα ηλειακά εργαστήρια και στους Στόβους¹⁴⁴³.

Τα μετάλλια υπό τη μορφή άστρων των σκύφων **TA11**, **T22**, αλλά και **TA1**, παραπέμπουν επίσης στα αντίστοιχα ηλειακά (πρβ. κυρίως τους σκύφους H7, H8 και H64) και ηπειρώτικα εργαστήρια (Αμβρακία). Το ίδιο ισχύει και για το σκύφο **TA17**, με το διπλό ρόδακα σχηματισμένο με μικρό ρόδακα στο κέντρο του και στην περιφέρεια με πέντε ακτινωτά τοποθετημένα φύλλα φτέρης (πρβ. τους σκύφους H18, H61, αλλά και τους H6 και H22). Με τους ηλειακούς σκύφους H27 και H5, μπορεί να παραλληλιστεί και το μέταλλο του **TA16**, ωστόσο -σαν διακοσμητική αντίληψη- παραπέμπει και στα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια. Στα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας γενικά (και κυρίως τη Ηλείας), παραπέμπουν ως διακοσμητική αντίληψη επίσης τα αντίστοιχα των σκύφων **TA25** και **TA28**, ενώ τα φυλλάκια του δεύτερου μοιάζουν πολύ με αυτά των σκύφων TA4, TA17, TA18, TA19, και TA24. Το μέταλλο της βάσης του **TA29**, με τα φύλλα φτέρης, βρίσκει παρόμοιο τυπολογικό παράλληλο στο αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή.

Τα μετάλλια των **TA26** και **TA27**, είναι πρωτότυπα και δεν βρίσκουν ακριβή τυπολογικά παράλληλα. Ορισμένα από αυτά, ίσως να προέρχονται και από περιφερειακά (άλλα αιτωλοακαρνανικά εργαστήρια). Τα παρουσιάζω με την ελπίδα να αποτελέσουν τη βάση που θα βοηθήσει μελλοντικά στην ταξινόμηση των νέων ευρημάτων και εργαστηρίων του Νομού¹⁴⁴⁴.

¹⁴⁴⁰ Προσκυνητοπούλου 1997, 153-154.

¹⁴⁴¹ Δακορόνια 2000, 459.

¹⁴⁴² Βλ. Ζαφειροπούλου 2011, 50 κ. εξ., αρ. κατ. 73, εικ. 35 (αργυροί ημίτομοι σκύφοι από το Τριχόνειο).

¹⁴⁴³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H17). Επίσης Ανδρεΐδου 1998, 473-474. Υπάρχουν και δυο μεμονωμένα παραδείγματα από την Καρδίτσα/Θεσσαλία και την Κνίδα, ενώ παρόμοια κισσόφυλλα βρίσκουμε ενίοτε στον κάλυκα και στο χεῖλος και των λημνιακών σκύφων της Ηφαιστείας (Massa 1992, 178, 181 και 192, αρ. 406, 426 και 532, πίν. 100-101).

¹⁴⁴⁴ Αφού θα εντοπίστον νέα εργαστήρια, πιθανώς θα διορθωθούν και οι τυχόν λανθασμένες αποδόσεις της παρούσας μελέτης. Για τη συγκεκριμένη λογική βλ. Laumonier 1977, 17.

B2. Εργαστήριο Β

Μορφολογικά χαρακτηριστικά: Το σχήμα των τοπικών σκύφων του εργαστηρίου Β παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία, τόσο ως προς τη βάση, όσο και ως προς το χείλος (βλ. **ΕΙΚ. 153**). Παραπέμπει άλλοτε στα εφesiaκά-ιονικά (ημισφαιρικό, αβαθές σώμα, με χείλος που κλίνει προς τα μέσα ή είναι ανεπαίσθητα κατακόρυφο)¹⁴⁴⁵ και άλλοτε στα εργαστήρια Αιγίου και Λουσών (ευρύ και σχετικά αβαθές σώμα, με χείλος που στρέφεται προς τα έξω, με διάφορες μικροπαρλλαγές, βλ. την **ΕΙΚ. 128**)¹⁴⁴⁶. Συνήθως έχουν προσεγμένο σχήμα και λεπτά τοιχώματα. Υπογραφές εργαστηρίων-ονόματα δεν σώζονται.

Το μέγεθος τους (διάμετρος χείλους) κυμαίνεται από 0,11-0,143 μ.¹⁴⁴⁷, με εξαίρεση επτά σκύφους που η διάμετρος τους είναι μικρότερη από 0,11 μ. (από 0,096-0,108 μ.)¹⁴⁴⁸, χωρίς αυτό να σημαίνει πως πρόκειται για μικρογραφικούς σκύφους¹⁴⁴⁹. Εξαίρεση αποτελεί επίσης ο σκύφος **TB92** που έχει διάμετρο χείλους 0,191 μ. Επομένως, όλοι θεωρούνται ανάγλυφοι σκύφοι κανονικού μεγέθους, με εξαίρεση τον τελευταίο (ο οποίος πρέπει να θεωρηθεί υπερμεγέθης) και τον **TB93**, ο οποίος εκτός από μικρή διάμετρο βάσης και σώματος έχει και ιδιόμορφο ωοειδές σχήμα¹⁴⁵⁰. Επομένως δεν αποκλείεται να αποτελεί κάποιου είδους κλειστό σχήμα αγγείου (λάγυρος ;).

Ως προς τη διάταξη της διακόσμησης τους σχετίζονται άμεσα με την εφesiaκή-ιονική παραγωγή, ακολουθώντας τη διάρθρωση με οριζόντιες -αν και περιορισμένες σε αριθμό- ζώνες¹⁴⁵¹. Η διακόσμηση τους, καταλαμβάνει συνήθως ολόκληρο το σώμα του αγγείου και φτάνει έως το χείλος, το οποίο σε ένα ποσοστό περί το 75% δεν φέρει διακριτή και διακοσμημένη ζώνη. Αν και

¹⁴⁴⁵ Ωστόσο, το σχήμα αυτό, όπως είδαμε, απαντάται και στα εργαστήρια Αιγίου-λουσών (βλ τη συγκριτική **ΕΙΚ. 175 β**), αλλά και αρκετά άλλα επαρχιακά εργαστήρια. Για τους σκύφους με το έσω νεύον χείλος γενικά βλ. Γραβάνη 1996, 87 και Παππά 1982, 289-308.

¹⁴⁴⁶ Αναλυτικότερα, τα προφίλ αρ. 1 και 2 είναι γνωστά και από τα εφesiaκά-ιονικά εργαστήρια, επομένως τα συγκεκριμένα αγγεία μπορούν να θεωρηθούν και απομιμήσεις τους. Οι βάσεις αρ. 9-11 σχετίζονται με τους σκύφους αρ. 1-7 (βλ. Rogl 2008, αρ. 51, πίν. 26 - σκύφος του εργαστηρίου του Αιγίου (;) και αρ. 83, 115, 231, 285 και 278, πίν. 27 - σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Η βάση αρ. 9 σχετίζεται συχνότατα με τα προφίλ αρ. 1 και 5 (Rogl 2008, αρ. 79, πίν. 27 - σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών) ενώ παρεμφερές παράδειγμα αυτού του συνδυασμού αποτελεί και ο αρ. 8. Το προφίλ αρ. 12 αποτελεί και αυτό χαρακτηριστική μορφή βάσης που απαντάται στη περιοχή Αιγίου-Λουσών (αν και όχι τόσο συχνά όσο τα προηγούμενα) και συνδυάζεται συνήθως με τελείως κάθετα τοιχώματα σώματος και κατακόρυφο χείλος (Rogl 2008, αρ. 250, πίν. 27 - σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Οι βάσεις αρ. 9 και 10 (Rogl 2008, αρ. 231, πίν. 27 - σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών) συνδυάζονται επίσης με τα έξω νεύοντα χείλη των προφίλ αρ. 15 και 17-20. Πρόκειται για προφίλ βάσεων που είναι γνωστά και από τα λοιπά πελοποννησιακά (Άργος, Κόρινθο, Σπάρτη, Αρκαδία, Ηλεία) και αττικά εργαστήρια, αλλά και από τα εργαστήρια των Δελφών, Άμφισσας και Κέρκυρας (Siebert 1978, πίν. 95-99). Αλλά αποτελούν ταυτόχρονα χαρακτηριστικά προφίλ των εργαστηρίων του Αιγίου (Siebert 1978, αρ. Pat.3 και Pat.4, πίν. 98, βλ. και **ΕΙΚ. 124. 1-2**). Τέλος, το προφίλ αρ. 2 (TB51) σχετίζεται άμεσα με το σχήμα του ΑΠ68.

¹⁴⁴⁷ Με βάθος που κυμαίνεται κυρίως από 0,55 μ. έως 0,105 μ.

¹⁴⁴⁸ Οι σκύφοι αυτοί είναι οι TB52 (0,096 μ.), TB80 (0,102 μ.), TB54 (0,103 μ.), TB48 (0,105 μ.), TB64 (0,106 μ.), TB65 (0,107 μ.) και ο TB74 (0,108 μ.).

¹⁴⁴⁹ Οι μικρογραφικοί σκύφου έχουν διάμετρο χείλους περί τα 0,080 μ.

¹⁴⁵⁰ Πολύ μικρή διάμετρο μεταλλίου βάσης (μόλις 0,021 μ) έχει και ο σκύφος TB27, αλλά έχω την εντύπωση πως δεν είναι μικρογραφικός, επειδή έχει φυσιολογική διάμετρο σώματος και τοιχώματα φυσιολογικού πάχους.

¹⁴⁵¹ Για περισσότερα στοιχεία βλ. κεφάλαιο «Διαπιστώσεις-Επισημάνσεις».

ταξινομήθηκαν σε έξι κατηγορίες (βλ. **EIK. 154-155**)¹⁴⁵², η πλειονότητα των αγγείων αυτών (47 από τα 93, ποσοστό 86%) εντάσσονται κατ' ουσίαν σε τρεις: σε αυτούς με διακόσμηση μακριών πετάλων (25 σκύφοι, ποσοστό 45%), ομόκεντρων ημικυκλίων-«μακεδονικής ασπίδας» (13 ανάγλυφα αγγεία, ποσοστό 24%) και με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (9 σκύφοι, ποσοστό 17%).

Τεχνικά χαρακτηριστικά: Στα ανάγλυφα αγγεία του εργαστηρίου Β είναι χαρακτηριστική η ποικιλοχρωμία του πηλού. Κυριαρχούν ο πορτοκαλόχρωμος (37 σκύφοι), ο ερυθρωπός (15 σκύφοι) και ο καστανός (14 σκύφοι). Οι σκύφοι με υπόλευκο και τεφρό-ροδότεφρο πηλό είναι σχετικά λίγοι (10 και 5 σκύφοι αντίστοιχα). Διάφορες άλλες αποχρώσεις πηλού (ροδόχρωμος και καστανέρυθρος) αντιπροσωπεύονται από μικρό αριθμό δειγμάτων (6 και 6 αντίστοιχα).

Ο πηλός τους (βλ. **EIK. 156**), αν και διακρίθηκε κατά τη διάρκεια της μελέτης σε τέσσερις -πολύ συγγενείς γεωλογικά- συμβατικές ομάδες (αρ. 4, 6, 7 και 8), παρουσιάζει αξιοσημείωτη ομοιογένεια, είναι δηλαδή πάντοτε καθαρός, χωρίς ίχνος προσμείξεων ή μαρμαρυγίας, αρκετά σκληρός και με κάπως λιπαρή υφή. Χαρακτηριστικό είναι πως η μόνη διαφορά των ομάδων πηλού αρ. 4 και 6 από τις δυο τελευταίες (αρ. 7 και 8) είναι πως έχουν περισσότερες φυσαλίδες, γεγονός που οφείλεται αποκλειστικά στο πλάσιμο του. Ο τεφρός πηλός (T4 και T6) είναι επίσης εντελώς καθαρός και με λιπαρή υφή, όπως και ο υπόλευκος (βλ. τα δείγματα Λ8 και Λ9 στην **EIK. 156**), ο οποίος είναι ασφαλώς εντελώς διαφορετικός από τον αντίστοιχο κορινθιακό. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι γενικά ο πηλός του τοπικού εργαστηρίου Β στη σύσταση και στη μακροσκοπική του απεικόνιση είναι σχεδόν όμοιος με τον αντίστοιχο των εργαστηρίων Αιγίου και Λουσών¹⁴⁵³. Ωστόσο, είναι αρκετά μαλακότερος και -όπως προαναφέραμε- έχει λιπαρή υφή.

Το επίχρισμα, αν και παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία ως προς τις χρωματικές διαβαθμίσεις και την ποιότητά του, μπορεί ουσιαστικά να διακριθεί σε δυο μεγάλες ομάδες: στους σκύφους που φέρουν ερυθρωπό επίχρισμα (περίπου 32 σκύφοι) και σε αυτούς που φέρουν καστανό ή καστανομέλανο επίχρισμα (περίπου 25). Οι σκύφοι με υπόλευκο, πορτοκαλόχρωμο, καστανέρυθρο, ερυθρομέλανο και μελανό επίχρισμα είναι σχετικά λίγοι (9, 7, 5, 5 και 4 αντίστοιχα). Διάφορες άλλες αποχρώσεις (όπως ροδόχρωμο και τεφρό ή τεφρομέλανο) αντιπροσωπεύονται από πολύ μικρό αριθμό δειγμάτων (1 και 4 αντίστοιχα). Όπως και στο τοπικό εργαστήριο Α, πολύ συχνά η όπτηση είναι ατελής, με αποτέλεσμα τη χρωματική ανομοιογένεια, ακόμα και πάνω στο ίδιο αγγείο. Η ποιότητα του επιχρίσματος στα τοπικά αγγεία, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι κατώτερη της αντίστοιχης των αγγείων που προέρχονται από το Αίγιο. Ωστόσο παραμένει «σταθερό» πάνω στην επιφάνειά τους.

¹⁴⁵² Στα στατιστικά αυτά στοιχεία δεν συμπεριλαμβάνονται οι σκύφοι των δυο τελευταίων υποκεφαλαίων («Διακόσμηση χείλους» και «Μετάλλια βάσεων»), δηλαδή οι αρ. κατ. TB78 έως και TB91, αφού δεν σώζεται η διακόσμηση του σώματός τους.

¹⁴⁵³ Την μιμούμενη ως προς το σχήμα τους εφesiaκούς-ιωνικούς σκύφους (ομάδα Γ). Για την ομάδα ή το εργαστήριο αυτό βλ. τα σχόλια για το εργαστήριο του Αιγίου στο κεφάλαιο «Διαπιστώσεις-επισημάνσεις». Βλ. επίσης: Rogl 2008, μακροσκοπική απεικόνιση του πηλού των σκύφων του Αιγίου στους πίνακες 47 (Scherbentyp 2), 48 (Scherbentyp 2) και 49 (Scherbentyp 2) και μακροσκοπική απεικόνιση του πηλού των σκύφων των Λουσών στους πίνακες 47 (Scherbentyp 4), 48 (Scherbentyp 4 και 5), 49 (Scherbentyp 4 και 5) και 50 (Scherbentyp 6).

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. TB1-TB2, ΕΙΚ. 161)

Τα φυτικά διακοσμητικά θέματα των σκύφων του εργαστηρίου Β των Οινιαδών είναι ελάχιστα (ποσοστό 23%, βλ. ΕΙΚ. 154-155).

Μόνο ένας σκύφος χαρακτηρίζεται από **απλό φυτικό κάλυκα**. Πρόκειται για τον **TB1**¹⁴⁵⁴, το σώμα του οποίου κοσμείται με αραιά διατεταγμένα, μακριά φύλλα λωτού, τα οποία δεν επικαλύπτονται, αλλά συνιστούν έναν όχι ιδιαίτερα πυκνό, απλό φυτικό κάλυκα. Τυπολογικά παράλληλα της συγκεκριμένης μορφής φυλλαρίων -παρεμφερή των οποίων βρίσκουμε και στον TB9- απαντάμε στην Κόρινθο, την Ήλιδα, το Δίπυλο και την Κασσώπη¹⁴⁵⁵.

Σύνθετος φυτικός κάλυκας χαρακτηρίζει τον **TB2**, στο σώμα του οποίου κακοτυπωμένα (από στομωμένη μήτρα) φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού (;).

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. TB3-TB11, ΕΙΚ. 161)

Εννέα σκύφοι φέρουν διακόσμηση με επάλληλες σειρές φύλλων λωτού, που καλύπτουν ολόκληρο το σώμα του σκύφου σαν φολίδες (**TB3-TB9**) και χρονολογούνται στο β' μισό του 2^{ου}-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν, ο **TB10** στο σώμα του οποίου οι σειρές των φύλλων λωτού εναλλάσσονται με σειρές μικρών φύλλων άκανθας και ο **TB11** στον οποίο η μορφή των φύλλων είναι δυσδιάκριτη, ενώ παραμένει άγνωστο αν αυτά κάλυπταν όλο το σώμα του.

Τα φύλλα των σκύφων **TB3-TB6** ανήκουν σε ένα γνωστό (από τους εφεσιακούς-ιωνικούς και τους σκύφους του Αιγίου) τύπο¹⁴⁵⁶, ενώ για τη δημιουργία τους έχουν χρησιμοποιηθεί οι ίδιες σφραγίδες (στα TB4 και TB5 πιθανότατα και οι ίδιες μήτρες). Οι ίδιοι σκύφοι φέρουν στη βάση τους και τον ίδιο τύπο ρόδακα (τύπο 4) και μάλιστα στους τρεις τελευταίους πιθανώς έχουν παραχθεί και από την ίδια μήτρα (οι TB4 και TB5 με βεβαιότητα). Η διακοσμητική ζώνη του χείλους τους δεν σώζεται¹⁴⁵⁷.

Στον ίδιο τύπο πρέπει να ενταχθούν πιθανώς και τα φύλλα του σκύφου **TB7** (αν και η διατήρησή του είναι εξαιρετικά αποσπασματική). Οι σκύφοι TB8 και TB9 φέρουν όμοια, αλλά μεγαλύτερα σε διαστάσεις φύλλα λωτού από τους προαναφερόμενους σκύφους. Αυτά του **TB8**, σχετίζονται επίσης με τα εφεσιακά-ιωνικά αντίστοιχά τους, αλλά και με ορισμένα ηλειακά παραδείγματα¹⁴⁵⁸. Τα δυο μέρη του φύλλου αποδίδονται σχετικά ανάγλυφα, δίνοντας έτσι την ψευδαίσθηση της υπαρξης δυο επιπλέον νευρώσεων. Στον TB7 διακρίνεται στο χείλος διακόσμηση με συνεχόμενες σπείρες και στον TB8 ιωνικό κυμάτιο. Συνεχόμενες σπείρες ή κύμα στο χείλος φέρει και ο σκύφος **TB9** και μάλιστα από την ίδια σφραγίδα με του TB1.

¹⁴⁵⁴ Ο σκύφος TB16 σχολιάστηκε και παραπάνω, στο υποκεφάλαιο «Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση».

¹⁴⁵⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB1).

¹⁴⁵⁶ Στον τύπο αυτό τα οξυκόρυφα ή τριγωνικά φύλλα φτέρης είναι σχηματισμένα με τη βοήθεια μιας κεντρικής νεύρωσης και τεσσάρων (δυο και δυο εκατέρωθεν) ανάγλυφων γραμμών. Για τα τυπολογικά τους παράλληλα βλ. τους σκύφους I35 και AIG29. Για την τυπολογία των σκύφων με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση βλ. το αντίστοιχο υποκεφάλαιο στους εφεσιακούς-ιωνικούς σκύφους.

¹⁴⁵⁷ Με εξαίρεση τον TB4, ο οποίος ίσως φέρει στη ζώνη του χείλους του ιωνικό κυμάτιο (όμοιο με του TB8).

¹⁴⁵⁸ Βλ. τους σκύφους H1 και H11.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί ο σκύφος **TB10**, στον οποίο οριζόντιες σειρές με επάλληλα φύλλα λωτού (πολύ κοντινά σε αυτά του I52), εναλλάσσονται με σειρές από μικρά φύλλα άκανθας. Πρόκειται για έναν συνδυασμό πολύ πρωτότυπο, που δεν βρίσκει ακριβές τυπολογικό παράλληλο σε κανένα εργαστήριο. Η διακοσμητική ζώνη του χείλους του κοσμείται με όρθιες διπλές σπείρες. Στο μέταλλο της βάσης του φέρει απλό οκταπέταλο ρόδακα, σχηματισμένο από επιμήκη σταγονόσχημα φύλλα, που εναλλάσσονται με γραμμικές κεραιές με τριγωνική απόληξη (ρόδακας τύπου 2, βλ. **EIK. 163**).

Γ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων καρπών και ασπιδόμορφων κυκλικών εξαρμάτων (αρ. κατ. TB12-TB14, EIK. 161)

Σταυρόσχημους κωνοφόρους καρπούς¹⁴⁵⁹ φέρουν οι σκύφοι **TB12** και **TB13**. Τοποθετούνται χρονολογικά στα ύστερα παραδείγματα του είδους, δηλαδή μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π. Χ.¹⁴⁶⁰. Ο TB13 αν και έχει ιδιόμορφο σχήμα, βρίσκει ακριβή παράλληλα στην Ήλιδα.

Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται καταχρηστικά το μικρό θραύσμα **TB14**¹⁴⁶¹, δεδομένου ότι, εκτός από ένα ασπιδόμορφο κυκλικό εξάρμα (shild-shape circular nodule), η λοιπή διακόσμηση του είναι άγνωστη. Σκύφοι με το κόσμημα αυτό, σε οριζόντια σειρά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους¹⁴⁶² και στο σώμα του αγγείου, είτε μεμονωμένα ανάμεσα σε μορφές¹⁴⁶³ και σε φυτικά κοσμήματα¹⁴⁶⁴ ή συνηθέστερα σε συστάδες καλύπτοντας το μεγαλύτερο μέρος του σώματος του αγγείου¹⁴⁶⁵ αποτελούν χαρακτηριστικές διακοσμήσεις της τοπικής παραγωγής της Κασσώπης¹⁴⁶⁶. Το αγγείο αυτό δεν είναι καθόλου βέβαιο αν πρέπει να θεωρηθεί τοπικής παραγωγής ή εισηγμένο από την Ήπειρο. Αν ισχύει η δεύτερη εκδοχή, επιβεβαιώνεται η ακτινοβολία των τοπικών εργαστηρίων ανάγλυφων σκύφων της Κασσώπης και εκτός της Ηπείρου¹⁴⁶⁷.

¹⁴⁵⁹ Για τη διάκριση των πλαστικών αποφύσεων κώνων πεύκης σε τρεις τύπους ανάλογα με τη μορφή τους (οβάλ, πυραμιδόσχημες ή ρομβοειδείς και σταυρόσχημες) βλ. το αντίστοιχο κεφάλαιο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια.

¹⁴⁶⁰ Corinth VII, iii, 158. Προσκυνητοπούλου 1997, 145. Edwards 1981, 197.

¹⁴⁶¹ Για την προέλευση των κοσμημάτων αυτών από τα λεγόμενα pine cones βλ. Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ.

¹⁴⁶² Γραβάνη 2000, 484-485, πίν. 250, αρ. 653 α (Κασσώπη).

¹⁴⁶³ Gravanì 1994, 166, εικ. 164. 4-6 (Κασσώπη). Γραβάνη 1997, 339-40, αρ. 1, πίν. 239 α και 243 (Δωδώνη).

¹⁴⁶⁴ Γραβάνη 2000, 484 κ. εξ., πίν. 239 και 243, αρ. 230, 197α-γ και 232 αντίστοιχα κ.α. (Κασσώπη). Ασπιδόμορφα κυκλικά εξάρματα, μεμονωμένα στο σώμα του αγγείου και μεταξύ φυτικών κοσμημάτων είναι γνωστά και από τους σκύφους του ιταλικού εργαστηρίου του Ηρακλείδη. Hausmann 1994, 280, πίν. 223 δ (α' μισό 2^{ου} αι.-70 π.Χ.).

¹⁴⁶⁵ Γραβάνη 1997, 336, αρ. 15, πίν. 241 δ (Δωδώνη). Γραβάνη 2000, 482 κ. εξ., πίν. 233-236, 250 και αρ. 1, 3-4, 14, 23, 27, 29, 38, 45, 52, 65, 66 (Κασσώπη).

¹⁴⁶⁶ Εργαστήριο Β και ομάδες 1-3. Χρονολογούνται στο 2^ο και πρώιμο 1^ο αι. π.Χ. Πρβ. και Γραβάνη 1988-1989, 95, πίν. 1δ (ανάγλυφος σκύφος από τη Δωδώνη με παράσταση ερωτιδίων, στο πεδίο δεξιά όμοιο ασπιδόμορφο κυκλικό εξάρμα).

¹⁴⁶⁷ Για την ακτινοβολία των ηπειρωτικών εργαστηρίων βλ. Γραβάνη 2009, 56, υποσημ. 110. Αντίστροφα, για τους σκύφους της περιοχής του Πατραϊκού κόλπου που έχουν βρεθεί στην Ήπειρο βλ. Παρακάτω το κεφάλαιο «Διαπιστώσεις-Επισημάνσεις».

Δ. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. TB15-TB25, ΕΙΚ. 161)

Οι σκύφοι με ομόκεντρα ημικύκλια και στρόβιλο στο εσωτερικό τους (στον τύπο της «μακεδονικής ασπίδας»), αποτελούν ένα ιδιαίτερα προσφιλέσ σχήμα διακόσμησης για τους ελληνιστικούς ανάγλυφους σκύφους¹⁴⁶⁸ και απαντώνται σε όλα σχεδόν τα εργαστήρια: εκτός από την Κόρινθο¹⁴⁶⁹, το βρίσκουμε στα εφεσιακά-ιωνικά¹⁴⁷⁰ και σε άλλα ανατολικά εργαστήρια¹⁴⁷¹, στο αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα¹⁴⁷², στη Σάμο¹⁴⁷³, τους Λουσούς¹⁴⁷⁴, τη Δύμη¹⁴⁷⁵, την Ελεύθερνα της Κρήτης¹⁴⁷⁶, την Αίγινα¹⁴⁷⁷, τη Θεσσαλία (Λάρισα και Καρδίτσα)¹⁴⁷⁸, τις Φερές¹⁴⁷⁹, ακόμη και στην Ιθάκη¹⁴⁸⁰. Η παρουσία τους ωστόσο στην αθηναϊκή Αγορά¹⁴⁸¹, την Ήλιδα¹⁴⁸², όπως και τα ηπειρωτικά¹⁴⁸³ και μακεδονικά¹⁴⁸⁴ εργαστήρια είναι σπάνια.

Χρονολογούνται στον ελλαδικό χώρο από το α' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ. έως και τον πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.¹⁴⁸⁵ και κατασκευάστηκαν για πρώτη φορά στην Κόρινθο¹⁴⁸⁶. Το θέμα σχετίστηκε εξ' αρχής με τις μακεδονικές ασπίδες¹⁴⁸⁷, αφού η διακόσμηση στην περιφέρεια της «μακεδονικής ασπίδας» με τρία ενάλληλα ημικύκλια και με στρόβιλο, κουκίδες και αστερίσκο, παρέμεινε σταθερή από τα

¹⁴⁶⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB15).

¹⁴⁶⁹ Corinth VII, iii, 182-184, αρ. 921 και 929, πίν. 80-81 (Κόρινθος, 150-146 π.Χ.). Edwards 1986, 415, αρ. 31, πίν. 88 (Κόρινθος, περί το 146 π.Χ.).

¹⁴⁷⁰ Στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια παράγονται γύρω στα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. Για τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (I84, TB15/για στρόβιλους στο εσωτερικό των ημικυκλίων και TB92/για διάφορα άλλα κοσμήματα στο εσωτερικό των ημικυκλίων) και επίσης τις ακόλουθες αναφορές: Laumonier 1977, 583. Courby 1922, 386. Προσκυνητοπούλου 1997, 141. Alt-Ägina II, 46. Τσάκος 1990, 143. Günay Tuluk 2001, 67, πίν. 42 και 43, αρ. 24, 25 (Εφεσος). Rogl 2001, 108, αρ. RB 11, εικ. 13 (Εφεσος, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων, με «μακεδονική ασπίδα» και έλικα στο εσωτερικό της). Dereboylu 2001, 33, αρ. 94, πίν. 15 (Εφεσος). Παππά 1996, 265-267.

¹⁴⁷¹ Το κόσμημα αυτό έχει βρεθεί στην Πριήνη (Wiegand – Schrader 1904, 404, αρ. 34), την Πέργαμο (Schäfer 1968, 117-118, αρ. MB 119 και MB 570, πίν. 51), την Ταρσό (βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 141), τη Λάβρανδα (Hellström 1965, 65, αρ. 152-154, πίν. 11) και τη Μίλητο (Kossatz 1990, πίν. 55.46).

¹⁴⁷² Siebert 1978, σελ. 39 και 318, αρ. DI 124, DI 125, πίν. 20 και 76, 1-2 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα).

¹⁴⁷³ Tölle-Kastenbein 1974, 157, εικ. 254 (Σάμος).

¹⁴⁷⁴ Rogl 2008, 147-148, αρ. 306-318, πίν. 20-21, 40, 46 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών).

¹⁴⁷⁵ Lakakis – Rizakis 1992, πίν. 9 (Δύμη).

¹⁴⁷⁶ Ιωαννίδου 1994, 93, αρ. K 120, πίν. 30 (σκύφος από την Ελεύθερνα Κρήτης).

¹⁴⁷⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 141 (αναφορά στην Αίγινα).

¹⁴⁷⁸ Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, πίν. 72 γ (Λάρισα, στο μετάλλιο μήτρας). Χατζηαγγελάκης 2004, 142, 145-147, αρ. 15, πίν. 38 α (Καρδίτσα, 2^ο-1^ο αι. π.Χ.).

¹⁴⁷⁹ Κακαβογιάννης 1980, 281, εικ. 28 (Φερές, όστρακο ανάγλυφου σκύφου).

¹⁴⁸⁰ Benton 1938-39, 35, αρ. 46, πίν. 17 (Ιθάκη).

¹⁴⁸¹ Agora XXII, σελ. 38 και 91, αρ. 400-401, πίν. 68 και 89 (150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ. και 150-145 π.Χ. αντίστοιχα).

¹⁴⁸² Απαντάται μόνο σε τρία παραδείγματα. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 140-141.

¹⁴⁸³ Γραβάνη 1996, 115-126 και Γραβάνη 2000, σελ. 482-αρ. 7, πίν. 249, αρ. 415 (εργαστήρια Κασσώπης, μετά το 167 π.Χ.).

¹⁴⁸⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 140, υποσημ. 233. Anderson 1977, 175, υποσημ. 110. Ανάγλυφα αγγεία με διακόσμηση ομόκεντρων ημικυκλίων (ένας σκύφος και ένα «pitcher or jug») έχουν δημοσιευτεί και από τη συλλογή Rebecca Darlington Stoddard του Yale University, τα οποία αποδίδονται σε μακεδονικά εργαστήρια. Baur 1941, 240-241, αρ. 202 και 208, εικ. 10 και 11.

¹⁴⁸⁵ Romano 1994, 64-66. Corinth VII, iii, 177, 182-184. Edwards 1986, 394-395. Προσκυνητοπούλου 1997, 141. Από τον Callaghan (1978, 58-59) χρονολογούνται στην περίοδο 150-90 π.Χ.

¹⁴⁸⁶ Callaghan 1978, 54, 58-59.

¹⁴⁸⁷ Βλ. Zahn 1940, 48-72. Για την προέλευση και την εξέλιξη του διακοσμητικού αυτού σχήματος βλ. κυρίως Γραβάνη 1996, 115-126.

κλασική μέχρι και την αυτοκρατορική περίοδο. Η εμμονή σε αυτό το βασικό σχήμα, καθιστούσε την ασπίδα αμέσως αναγνωρίσιμη και «είναι δύσκολο να εξηγηθεί από διακοσμητική μόνο διάθεση»¹⁴⁸⁸. Ομόκεντρα ημικύκλια με άστρα έχουν βρεθεί στο Δίον και σε μια σειρά από χάλκινα ελάσματα. Ο Παντερμαλής τα συγκρίνει με το επίσημα που φέρουν οι ασπίδες σε νομίσματα μιας «ανώνυμης κοπής» μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αλλά και με τα νομίσματα του Δημητρίου Α΄ Πολιορκητή και του Αντίγονου Γονατά. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως ένα νόμισμα με το μοτίβο αυτό έχει βρεθεί και στην Αγορά των Οινιαδών¹⁴⁸⁹. Επίσης τα συγκρίνει με τη χάλκινη ασπίδα που Πτολεμαίου του Β΄ (284-246 π.Χ.) που βρέθηκε στη Βεγόρα της Φλώρινας και την ασπίδα από τη Δωδώνη που σχετίζεται με τη νίκη του Πύρρου στον Αώο ποταμό το 274 π.Χ. εναντίον του Αντίγονου Γονατά. Θεωρεί πως το πρωτότυπο σχέδιο των ελασμάτων του Δίου πιθανώς σχεδιάστηκε ή υποδείχτηκε από τον ίδιο το Δημήτριο το Πολιορκητή (294-287 π.Χ.)¹⁴⁹⁰.

Το κόσμημα αυτό ωστόσο, δεν πρέπει να θεωρείται τυποποιημένο ή πληκτικό γιατί συνήθως στο εσωτερικό των ημικυκλίων, αντί για έλικα ή (από τετρασκελή μέχρι και εννεασκελή) στρόβιλο¹⁴⁹¹, σε ορισμένες περιπτώσεις ο εσωτερικός τους χώρος είναι κενός ή κοσμεύεται από μια σειρά από άλλα κοσμήματα όπως αστερίσκους, ανθέμια, κυκλικά εξάρματα, σταυροειδή κοσμήματα, ζώα (χίμαιρες) ή πτηνά, απλούς ή διπλούς ρόδακες, τρισκελίδα¹⁴⁹² ή μικρή κεφαλή Μέδουσας¹⁴⁹³. Επιπλέον, ορισμένα εργαστήρια αποδίδουν το συγκεκριμένο κόσμημα με χαρακτηριστικό και εύκολα αναγνωρίσιμο τρόπο: Για παράδειγμα, στην Ήλιδα το πάχος των ημικυκλίων λεπταίνει από τα έξω προς τα μέσα, ενώ το πεδίο τριγύρω τους πληρώνεται όχι με απλά ανάγλυφα σφαιρίδια, αλλά με πλαστικούς κυκλίσκους με κουκίδα στο κέντρο τους¹⁴⁹⁴. Επίσης στη Ναύπακτο, η πλήρωση των ομόκεντρων κύκλων ή ημικυκλίων με ανάγλυφους κύκλους ή ανάγλυφα ημικύκλια αντίστοιχα (και συνήθως πάνω σε μεγάλο μεγέθους αγγεία) είναι χαρακτηριστικά της τοπικής παραγωγής¹⁴⁹⁵.

Η «μακεδονική ασπίδα» σχετίζεται άμεσα και με μια από τις μήτρες που βρέθηκαν στους νεώσοικους¹⁴⁹⁶. Πρόκειται για τη **M9**, η οποία φέρει στο μέταλλο της βάσης της έναν πεντασκελή στρόβιλο εντός της «μακεδονικής ασπίδας», ενώ στο σώμα της περικλείεται από το ίδιο κόσμημα (περιτριγυρισμένο από ανάγλυφα σφαιρίδια). Όμοια διακόσμηση σώζουν και οι μήτρες M12 και M13, οι οποίες όμως κοσμούνται στο εσωτερικό των ομόκεντρων ημικυκλίων τους με μικρή κεφαλή Μέδουσας, έναν εντελώς πρωτότυπο συνδυασμό.

¹⁴⁸⁸ Πολλοί ερευνητές θεωρούν πως απεικονίζονται ηλιακά ή αστρικά σύμβολα. Βλ. Παντερμαλής 2009, 264, εικ. 3 (χάλκινα ελάσματα) και εικ. 4 (αναπαράσταση της ασπίδας του Δημητρίου Α΄ Πολιορκητή).

¹⁴⁸⁹ Για το νόμισμα αυτό βλ. στο κεφάλαιο «Ανασκαφικά δεδομένα».

¹⁴⁹⁰ Παντερμαλής 2009, 265.

¹⁴⁹¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB15).

¹⁴⁹² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB92).

¹⁴⁹³ Βλ. τις μήτρες M12 και M13 στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο (σελ. 273-277).

¹⁴⁹⁴ Προσκυνητοπούλου 1997, 140. Το συγκεκριμένο κόσμημα στην Ηλεία χρονολογείται κυρίως στο β΄ μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.

¹⁴⁹⁵ Βλ. Σαράντη υπό εκτύπωση (Ναύπακτος, ανάγλυφος κρατήρας, βλ. την **ΕΙΚ. 37.1**).

¹⁴⁹⁶ Για τις μήτρες βλ. παρακάτω το ομώνυμο κεφάλαιο (σελ. 273-277).

Εξαιτίας της αποσπασματικής διατήρησης των περισσότερων, οι σκύφοι του τοπικού εργαστηρίου Β με «μακεδονική ασπίδα», χωρίστηκαν σε τρεις συμβατικές ομάδες, με βάση τη διακόσμηση στη ζώνη του χείλους (δυο πρώτες ομάδες) και στο μέταλλο της βάσης τους (τρίτη ομάδα).

1. Με σειρά στροβίλων στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αρ. κατ. TB15-TB21)

Στη πρώτη κατηγορία ανήκουν επτά σκύφοι που φέρουν σειρά στροβίλων στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τους (TB15-TB21). Η συγκεκριμένη διακόσμηση είναι χαρακτηριστική των εργαστηρίων της περιοχής του Πατραϊκού κόλπου, αφού απαντάται αποκλειστικά σε αγγεία του τοπικού εργαστηρίου Β των Οινιαδών, του Αιγίου και της Ναυπάκτου¹⁴⁹⁷. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο σκύφος που δημοσίευσε ο Baur από τη συλλογή του Πανεπιστημίου Yale (βλ. ΕΙΚ. 157)¹⁴⁹⁸, ο οποίος παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με τον TB15, αλλά και με το σκύφο της ΕΙΚ. 35β από τη Ναύπακτο (ο οποίος αποδόθηκε από τις Σταυροπούλου-Γάτση και Σαράντη σε εργαστήριο των Οινιαδών)¹⁴⁹⁹. Δεν αποκλείεται επομένως ο σκύφος του Yale να προέρχεται από την περιοχή του Πατραϊκού κόλπου. Τα ιδιαίτερος έξεργα ομόκεντρα ημικύκλια, τα οποία επιβεβαιώνουν την ύστερη χρονολόγηση των αγγείων αυτών¹⁵⁰⁰, είναι ένα ακόμη χαρακτηριστικό που μπορούμε να προσάψουμε στην τοπική παραγωγή των Οινιαδών (πιθανότατα και των λοιπών εργαστηρίων της δυτικής Ελλάδας).

Από όλους αυτούς τους σκύφους οι TB16 και TB 18 προέρχονται από την ίδια μήτρα, ενώ ο TB15 είναι ο μόνος που σώζει το μέταλλο της βάσης του (κεφαλή Μέδουσας ;).

2. Με ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αρ. κατ. TB22, TB92 και TB93)

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τρία ανάγλυφα αγγεία: ο σκύφος TB22 και ο υπερμεγέθης σκύφος TB92, με ιωνικό κυμάτιο ο πρώτος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του, ενώ η λάγυρος (;) TB93 στη ζώνη του ώμου της. Η ακριβώς όμοια ποιότητα και απόχρωση του επιχρίσματος στα δυο πρώτα αγγεία μαρτυρά πως προέρχονται πιθανώς από τον ίδιο κλίβανο.

3. Με ομόκεντρο κύκλο (με στρόβιλο ή έλικα στο εσωτερικό) ως μέταλλο βάσης (αρ. κατ. TB23-TB25)

Μια τρίτη κατηγορία μπορεί να δημιουργηθεί με όσους σκύφους, αν και έχουν άγνωστη διακόσμηση στη ζώνη του χείλους τους στη βάση τους φέρουν ως μέταλλο ομόκεντρους κύκλους γύρω από στρόβιλο (TB23) ή έλικα (TB25). Στην ομάδα αυτή εντάσσεται και ο TB24, ο οποίος είναι πολύ πιθανό να φέρει στη βάση του ένα από τα δυο προαναφερόμενα κοσμήματα.

¹⁴⁹⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB15).

¹⁴⁹⁸ Baur 1941, 240-241, αρ. 202, εικ. 10 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με οκτασκελή ή εννεασκελή (;) στρόβιλο στο εσωτερικό τους, αποδίδεται σε μακεδονικό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹⁴⁹⁹ Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 271, εικ. 4.

¹⁵⁰⁰ Πρβ. Callaghan 1978, 55-56 (τύπος D).

Η χρήση της έλικας μέσα σε ομόκεντρα ημικύκλια ως μέταλλο της βάσης είναι σχεδόν μοναδική (βρίσκει μόνο ένα τυπολογικό παράλληλο στην Ήλιδα¹⁵⁰¹), ενώ του στροβίλου είναι σχεδόν σχετικά συνηθισμένη: απαντάται κυρίως σε εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, στη Σάμο, σε έναν σκύφο από τη Ν. Ρωσία και σε έναν από τη συλλογή του Πανεπιστημίου Yale, αλλά κυρίως στο Αίγιο και τη Ναύπακτο. Τέλος, στην μήτρα M9 από τους Οινιάδες¹⁵⁰².

Ε. Δικτυωτό κόσμημα (αρ. κατ. TB26-TB27, ΕΙΚ. 161)

Η δικτυωτή διακόσμηση (πολύγωνα) δεν φαίνεται να ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένο κόσμημα στο τοπικό εργαστήριο Β των Οινιαδών, αφού απαντάται μόνο σε δυο σκύφους. Στον **TB26** τα πεντάγωνα είναι σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές. Ως προς τη διακόσμηση του σώματος του βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁵⁰³, την Ήλιδα, την Κόρινθο, το Άργος και την αθηναϊκή Αγορά¹⁵⁰⁴. Στο μέταλλο της βάσης του φέρει ρόδακα τύπου 4. Στο σκύφο **TB27**, που φέρει στο μέταλλο της βάσης του ρόδακα τύπου 2, τα πολύγωνα κοσμούνται στο εσωτερικό τους με φύλλα άκανθας, έναν μοναδικό συνδυασμό (χωρίς κανένα τυπολογικό παράλληλο). Το διακοσμητικό σχήμα (να περικλείουν τα πολύγωνα διάφορα άλλα γραμμικά ή φυτικά κοσμήματα) απαντάται σε πολλά εργαστήρια. Αυτά τα κοσμήματα μπορεί να είναι αμπελόφυλλο, δέσμη φύλλων μυρτιάς, άστρο, οκταπέταλος ρόδακας, αγγείο, βουκράνιο, ενάλληλοι ρόμβοι, δελφίνι, αίγαγρος ανασηκωμένος στα πίσω πόδια του, πολεμιστής και ερωτιδέας¹⁵⁰⁵.

ΣΤ. Σκύφοι με μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB28-TB77, ΕΙΚ. 158 και 161)

Το 45% της ποσότητας των τοπικών ανάγλυφων σκύφων (εργαστήριο Β) των Οινιαδών, είναι διακοσμημένο με μακριά πέταλα¹⁵⁰⁶. Πρόκειται για ευρύτατα διαδεδομένη και γνωστή διακόσμηση, εκτός από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁵⁰⁷, στην αθηναϊκή Αγορά¹⁵⁰⁸, τον Κεραμεικό και την Πνύκα, την Ηλεία¹⁵⁰⁹, την Κόρινθο, το Άργος, την αρκαδική Γόρτυνα, τη Βεργίνα, την Κασσώπη και την Πέργαμο¹⁵¹⁰. Εφευρέθηκε στον κορινθιακό κεραμεικό¹⁵¹¹ και γρήγορα εξαπλώθηκε σε όλα τα

¹⁵⁰¹ Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, αρ. 58, σχ. 11 (τετρασκελής στροβίλος με έντονα περιελιγμένα άκρα στο σώμα του σκύφου). Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB23).

¹⁵⁰² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB23).

¹⁵⁰³ Πιο συγκεκριμένα, το διακοσμητικό αυτό θέμα απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος, Κωμικού με τη βακτηρία, Απολλωνίου, Φίλωνα, Ηραίου και Αντιγραφέως. Βλ. σχολιασμό του I83, στο κεφάλαιο «εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι».

¹⁵⁰⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB26).

¹⁵⁰⁵ Βλ. σχόλια και στους ηλεικούς σκύφους H40, H42-H43 (όπου και τα τυπολογικά παράλληλα όλων των αναφερόμενων στο κείμενο κοσμημάτων) και τυπολογικά παράλληλα στον TB27.

¹⁵⁰⁶ Για την καταγωγή και τη χρονολόγηση της συγκεκριμένης κατηγορίας διακόσμησης βλ. Γραβάνη 1996, 203 κ. εξ. Παππά 1996, 259-261.

¹⁵⁰⁷ Και μάλιστα απαντάται σε όλα σχεδόν τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια Βλ. τυπολογικά παράλληλα (ενδεικτικά) στον κατάλογο (αρ. κατ. I86).

¹⁵⁰⁸ Στην Αγορά χρονολογούνται συνήθως στο β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Agora XXII, 34 κ. εξ., αρ. 321-358, πίν. 58-61, 87.

¹⁵⁰⁹ Στην Ηλεία οι μακρυπέταλοι σκύφοι χρονολογούνται κυρίως στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. Προσκυνητοπούλου 1997, 159.

¹⁵¹⁰ Για τυπολογικά παράλληλα βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 130-131.

¹⁵¹¹ Grace 1985, 1-21. Edwards 1986, 389. Callaghan 1982, 63. Edwards 1981, 193 και 205. Rotroff

υπόλοιπα κέντρα παραγωγής του ελληνοιστικού κόσμου. Κατά μια άποψη, δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της γενικότερης τάσης για απλούστερη διακόσμηση στην κατασκευή ανάγλυφων σκύφων. Η παραγωγή τους άρχισε από το 166 π.Χ.¹⁵¹² ή το 155 π.Χ.¹⁵¹³ και διήρκεσε έως και το 86 π.Χ.¹⁵¹⁴. Το μοναδικό όστρακο από ανάγλυφο σκύφο που έχει δημοσιευτεί από την πόλη των Οινιαδών ανήκει σ' αυτήν την κατηγορία διακόσμησης¹⁵¹⁵.

Εξαιτίας της μορφής των πετάλων (συνεχόμενα ή αυτοτελή) και των λοιπών διακοσμητικών στοιχείων με τα οποία αυτά εναλλάσσονται ή ποικίλονται, διακρίνονται σε έξι τύπους-ομάδες (βλ. **ΕΙΚ. 158**). Πρέπει να σημειωθεί τέλος πως, όλοι οι σκύφοι τους εργαστηρίου Β με τη συγκεκριμένη διακόσμηση έχουν κατασκευαστεί από μήτρες που δημιουργήθηκαν με το χέρι (με τη βοήθεια αιχμηρού εργαλείου). Εξαιρέση αποτελούν οι σκύφοι TB73-TB75.

I. Συνεχόμενα μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB28-TB62 και TB77)

Στους σκύφους της πρώτης και πολυπληθέστερης ομάδας τα μακριά πέταλα είναι απλά (σχηματισμένα με μια ανάγλυφη γραμμή και καμπυλόγραμμο πέρασ), συνεχόμενα¹⁵¹⁶ και μπορούν να ενταχθούν στην ομάδα 3 του C. M. Edwards¹⁵¹⁷.

Οι σκύφοι TB32+TB33, TB38+TB41, TB58+TB59 και TB57+TB60 προέρχονται από τις ίδιες μήτρες και το ίδιο πιθανώς ισχύει και για την ομάδα των TB30+TB31+TB34+TB44+TB45.

Στην πλειονότητά τους (TB28, TB36-TB37, TB42+TB43, TB44-TB52 και TB54-TB55) οι σκύφοι αυτοί δεν έφεραν διακριτή και διακοσμημένη ζώνη στο χείλος, με εξαίρεση τους TB53 (με οριζόντια σειρά ανάγλυφων στιγμών) και TB62 (με «παχύ» αστράγαλο). Η διακόσμηση του χείλους του TB53, είναι χαρακτηριστική των ανάγλυφων σκύφων των αργείων εργαστηρίων του Αγαθοκλή και του Δημητρίου-Ιάσωνα¹⁵¹⁸ και πολύ σπάνια απαντάται σε άλλα εργαστήρια¹⁵¹⁹.

1978, 387. Agora XXII, 34.

¹⁵¹² Κατά τον Callaghan: Callaghan 1978, 58. Corinth VII, iii, 177.

¹⁵¹³ Κατά τον Edwards: Edwards 1986, 391-393.

¹⁵¹⁴ Στην Κόρινθο κατασκευάζονται έως το 146 π.Χ. Corinth VII, iii, 176 κ. εξ. Βλ. επίσης Agora XXII, 9-10, 107 και εξής.

¹⁵¹⁵ Σερμπέτη 2001, 143, πίν. 37, Π 909 (από το χώρο της αρχαίας αγοράς-Ηρώου, χωρίς χρονολόγηση).

¹⁵¹⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB9).

¹⁵¹⁷ Στην ομάδα αυτή τα μακριά πέταλα περιγράφονται ως «continuous long petals with outlines in low relief and flat centers». Ίσως όμως να μπορούν να ενταχτούν και στην ομάδα 4 («outlines of the petals have been carelessly scratched into the molds, this group is characterized by poor workmanship»). Edwards 1981, 192-193 (170/165-146 π.Χ.). Για την κατηγοριοποίηση αυτή των μακρίων πετάλων από τον C. M. Edwards (την οποία ακολουθούν οι περισσότεροι μελετητές), βλ. και Massa 1992, 112-114. Πρόκειται για μια διακόσμηση που απαντάται εκτός από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια (βλ. τυπολογικά παράλληλα στον I89), στα πελοποννησιακά (Κορίνθου, Άργους, Λουσών, Γόρτυνας, Ήλιδας) και στα αττικά εργαστήρια, αλλά ακόμη και στην Ιθάκη και τη Κέρκυρα (βλ. τυπολογικά παράλληλα στον ΑΙΓ36).

¹⁵¹⁸ Συχνότερα στο αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα: Siebert 1978, 304, 313, 315, 318, 321, αρ. DI 14-DI 15, DI 87, DI 97, DI 124, DI 180, πίν. 73. 2, 6, 7, 8 αντίστοιχα. Λιγότερο συχνά στο εργαστήριο του Αγαθοκλή: Siebert 1978, 284, 298-299, αρ. A4 και A201, πίν. 68.6-8.

¹⁵¹⁹ Μόνο ένα παράδειγμα σκύφου και ένα όστρακο μήτρας έχουμε στην αθηναϊκή Αγορά. Agora XXII, 83, αρ. 323, πίν. 58 (100-86 π.Χ.) και αρ. 349-πίν. 63 (μήτρα-τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.).

Όσον αφορά στα μέταλλα της βάσης τους: Οι TB38, TB41, TB55 και TB61 φέρουν ρόδακα τύπου 1 Α, οι TB39 και TB40 τύπου 1Β, οι TB42 και TB43 τύπου 1Γ, ο TB56 τύπου 2, οι TB30-TB35 και TB44-TB45 τύπου 3, οι TB28-TB29 τύπου 5 και οι TB57-TB60 τύπου 6. Στους σκύφους TB36-TB37, TB46-TB48, TB50-TB54 και TB62 ο ρόδακας της βάσης δεν σώζεται, ενώ αυτός του σκύφου TB49 είναι πολύ φθαρμένος.

Στην ίδια ομάδα μπορεί καταχρηστικά να ενταχθεί και ο σκύφος **TB77** με τα απλά, συνεχόμενα και πυκνά διατεταγμένα μακριά πέταλα, τα οποία όμως φέρουν στο εσωτερικό τους στήλες ανάγλυφων στιγμών. Το κόσμημα αυτό είναι εξαιρετικά σπάνιο και απαντά μόνο ένα τυπολογικό παράλληλο στην περιοχή της Λαμίας¹⁵²⁰.

II. Αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB63-TB73)

α. Απλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB63-TB65)

Στους σκύφους της δεύτερης ομάδας τα μακριά πέταλα είναι απλά (σχηματισμένα με μια ανάγλυφη γραμμή και με καμπυλόγραμμο πέρας, όπως και της πρώτης ομάδας), αλλά αυτοτελή και σε ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις -ή ίσως και σε όλες- ανυψώνονται από τον κάλυκα προς την περιοχή του χείλους ως «δέσμες» (πρβ. το σκύφο TB65)¹⁵²¹. Το κόσμημα αυτό δεν είναι εντελώς άγνωστο στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, τα αργεία (εργαστήριο του Αγαθοκλή), το εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας, τους Λουσούς, την Ιθάκη και την Κέρκυρα, ενώ παρεμφερή διακόσμηση φέρει και ένας σκύφος από την αθηναϊκή Αγορά. Ωστόσο, φαίνεται πως αποτελεί χαρακτηριστικό της παραγωγής των εργαστηρίων του Πατραϊκού κόλπου, αφού εκτός από το τοπικό εργαστήριο Β, παρατηρείται στους Λουσούς και το Αίγιο).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ομάδας αυτής, αποτελεί η απουσία διακριτής και διακοσμημένης διακοσμητικής ζώνης στο χείλος, ενώ ως προς τα μέταλλα της βάσης, μόνο ο εξαιρετικά προχειροφτιαγμένος και κακοποιημένος σκύφος TB65 σώζει το ρόδακα του (τύπου 1 Α).

β. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες στιγμών (αρ. κατ. TB66-TB73)

Στους σκύφους της ομάδας αυτής (αλλά και της επόμενης) τα μακριά πέταλα είναι απλά (σχηματισμένα με μια ανάγλυφη γραμμή και με καμπυλόγραμμο πέρας) και αυτοτελή, αλλά χωρίζονται μεταξύ τους με στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές. Μπορούν να ενταχθούν στην ομάδα C της Massa (τέλος 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁵²². Ο συγκεκριμένος συνδυασμός είναι χαρακτηριστικός των εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων, αλλά απαντάται επίσης στα εργαστήρια του Άργους (Δημητρίου-Ιάσωνα και Κλεαγόρα), των Λουσών, της Σπάρτης, της Επιδαύρου, της αρκαδικής Γόρτυνας, των Δελφών, της Ολυμπίας, της Ερέτριας, της Θήβας, της Κασσώπης, της

¹⁵²⁰ Σταυρογιάννης υπό εκτύπωση, σελ. 2 στο δοκίμιο, αρ. κατ. 12, πίν. 4 ιβ (Μελιταιά Λαμίας, σειρά μικρών ανάγλυφων κομβίων στο εσωτερικό μακριών ροπαλόσχημων πετάλων, τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁵²¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB63 και ΑΙΓ40).

¹⁵²² Massa 1992, 112-114.

Μακεδονίας (Βεργίνα), αλλά ακόμη στην Μίλητο, την Ταρσό, το Παντικάπαιο, την Ιεράπολη της Φρυγίας και στο ιταλικό εργαστήριο της Morgantina¹⁵²³.

Από τους ενταγμένους στη συγκεκριμένη ομάδα σκύφους, ο **TB69** ίσως να μην είναι τοπικός (ηλειακός ;) αφού είναι ο μοναδικός σκύφος του τοπικού εργαστηρίου Β με ακόσμητη βάση και ιδιόμορφο, σχεδόν κωνικό περίγραμμα σώματος, ενώ ο **TB73** (που κατ' εξαίρεση εντάσσεται σε αυτή την ομάδα λόγω των έντονα ανάγλυφων πετάλων του) είναι πιθανό να προέρχεται από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών¹⁵²⁴. Στο σώμα του **TB69** το εσωτερικό ορισμένων πετάλων φέρει επίσης στήλες ανάγλυφων στιγμών, έναν συνδυασμό εντελώς μοναδικό¹⁵²⁵. Πολύ παρεμφερές κόσμημα βρίσκουμε σε σκύφους από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁵²⁶, την Ήλιδα, την αθηναϊκή Αγορά και τον Κεραμεικό, την Κόρινθο, τα αργεία, φεραϊκά και μακεδονικά εργαστήρια, την αρκαδική Γόρτυνα και την Αιγείρα¹⁵²⁷.

Απ' όλους αυτούς τους σκύφους μη διακριτή και διακοσμημένη ζώνη στο χείλος -με βεβαιότητα- δεν φέρουν οι σκύφοι **TB70** και **TB71**. Αντίθετα, διακόσμηση στο χείλος σώζουν οι σκύφοι **TB69** και **TB73**: ο πρώτος ένα είδος απλού πλοχμού σχηματισμένου με τη βοήθεια μικρών πλαγιαστών ενάλληλων φυλλαρίων (ένα κόσμημα παρόμοιο με αυτό που είδαμε στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια¹⁵²⁸) και ο δεύτερος όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού. Ως προς τα μέταλλα των βάσεων τους: ο **TB67** φέρει στη βάση τύπο ρόδακα 1 Α και οι **TB68** και **TB72** τύπο ρόδακα 2. Ο **TB66** φέρει στη βάση του ένα μέταλλο που βρίσκει μόνο ένα ακριβέζυπολογικό παράλληλο στον αδημοσίευτο σκύφο από τη Γαβαλού (βλ. **ΕΙΚ. 47.1**), ο οποίος πρέπει να είναι εισηγμένος από τους Οινιάδες.

γ. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες στιγμών που απολήγουν σε άνθη (αρ. κατ. TB74-TB75)

Σε δυο σκύφους, οι σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές στήλες που χωρίζουν τα μακριά πέταλα, απολήγουν σε μικρό άνθος. Στην πρώτη περίπτωση το άνθος αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρινόμορφο (**TB74**) και στη δεύτερη ως «δρεπανόσχημο» (**TB75**). Όμοια κοσμήματα έχουν βρεθεί στους Λουσούς και στην αρκαδική Γόρτυνα¹⁵²⁹ και παρεμφερή στη Ναύπακτο (**ΕΙΚ. 37, αρ. 15 και 16**).

δ. Διπλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB76)

Εντελώς ιδιόμορφη και πρωτότυπη είναι η διακόσμηση του σκύφου **TB76**, στον οποίο τα μακριά πέταλα είναι διπλά, ενώ το μεσαίο στέλεχος τους είναι σχηματισμένο με επάλληλα πρωτότυπα

¹⁵²³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ46, TB66 και TB73).

¹⁵²⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB73).

¹⁵²⁵ Το περίγραμμα των πετάλων του συγκεκριμένου σκύφου, που αποδίδεται σχετικά έντονα, υποδεικνύει μια ύστερη χρονολόγηση Βλ. Edwards 1986, 393. Προσκυνητοπούλου 1997, 130.

¹⁵²⁶ Βλ. το σκύφο Ι90.

¹⁵²⁷ Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 130-131 και υποσημ. 132-139.

¹⁵²⁸ Πρβ. το σκύφο Ι121.

¹⁵²⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ46 και TB74).

άνθη ή φυλλάρια και απολήγει στο εσωτερικό του κάθε πετάλου σε άγκιστρα (;). Στο μέταλλο της βάσης του φέρει διπλό ρόδακα τύπου 1 Β περικλειόμενο από δυο ανάγλυφες γραμμές: ο μικρός ρόδακας στο κέντρο είναι επταπέταλος και ο εξωτερικός εννεαπέταλος.

Z. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. TB78-TB82, βλ. ΕΙΚ. 159-160 και 162)

Από τα ανάγλυφα αγγεία (91 σκύφους, έναν υπερμεγέθη σκύφο και μια λάγυνο) που αποδίδονται στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών, τα πενήντα περίπου σώζουν την περιοχή του χείλους. Τα μισά από αυτά δεν φέρουν διακριτή και διακοσμημένη ζώνη (πρόκειται κυρίως για σκύφους που ανήκουν στην κατηγορία των μακριών πετάλων). Από τους υπόλοιπους, μόνο οι είκοσιπέντε (25) φέρουν διακοσμημένη ζώνη, με κοσμήματα δανεισμένα κυρίως από την αρχιτεκτονική. Εννέα από αυτά (35%) εντάσσονται στα φυτικά¹⁵³⁰ και όλα τα υπόλοιπα μπορούν να χαρακτηριστούν γραμμικά¹⁵³¹ (βλ. την ΕΙΚ. 159). Προσφιλέστερα όλων αναδεικνύονται οι στρόβιλοι (26%) οι οποίοι είναι άμεσα συνδεδεμένοι με το κόσμημα της μακεδονικής ασπίδας, το ιωνικό κυμάτιο (19%) και οι διπλές όρθιες σπείρες (15%, βλ. την ΕΙΚ. 160).

Οι σκύφοι **TB78** και **TB79** (ΕΙΚ. 162.1), έχουν τον ίδιο πηλό (σύσταση, υφή και χρώμα) και προέρχονται ίσως από την ίδια μήτρα (αν και παρουσιάζουν αρκετή απόκλιση στο προφίλ τους). Φέρουν στη ζώνη του χείλους τους δέσμη με λογοχειδή φύλλα μυρτιάς (πιθανώς από την ίδια σφραγίδα). Τα φύλλα αυτά εκφύονται από μικρό δυσδιάκριτο κάλυκα, έχουν αποδοθεί σχηματικά και χωρίς καρπούς (ανάγλυφες στιγμές). Ως προς τη απόδοσή τους παρουσιάζουν πολύ μεγάλη ομοιότητα με τις αντίστοιχες δέσμες που κοσμούν το σώμα δυο ηλειακών σκύφων. Μάλιστα ο ένας από αυτούς, ο αρ. 264, φέρει στο σώμα του και την υπογραφή του Πρωτόμαχου¹⁵³². Οι δέσμες φύλλων αποτελούν ιδιαίτερα προσφιλές κόσμημα στα εφεσιακά-ιωνικά¹⁵³³ και άλλα ανατολικά εργαστήρια¹⁵³⁴, ενώ στην Πέργαμο απαντώνται τόσο σε δέσμες των τριών (στα τέλη του 3^{ου}-αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ.), όσο και των πέντε φύλλων (εμφανίζονται γύρω στα 170-160 π.Χ.)¹⁵³⁵. Στα υπόλοιπα εργαστήρια (Ηλιδα, Κόρινθο, Άργος, Άβδηρα, Αίγινα, Ν. Ρωσία)¹⁵³⁶ απαντώνται σπάνια και σε περιορισμένους αριθμούς δειγμάτων.

¹⁵³⁰ Τα φυτικά αυτά κοσμήματα είναι: οι δέσμες φύλλων δάφνης (2), ένα είδος πλοχμού σχηματισμένου με μικρά φυλλάρια (1), το ιωνικό κυμάτιο (5) και το ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες (1).

¹⁵³¹ Τα γεωμετρικά αυτά κοσμήματα είναι: οι όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού (4), στρόβιλοι (7), αστράγαλος (2), συνεχόμενες σπείρες ή κύμα (3) και η σειρά ανάγλυφων στιγμών/ονοιο (1).

¹⁵³² Προσκυνητοπούλου 1997, 115-117 και 137, αρ. 253 και 264, πίν. 32, 33 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁵³³ Laumonier 1977, αρ. 5147, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4099, 4136, 9309, πίν. 12, αρ. 9315, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), αρ. 8480, πίν. 54, αρ. 9369, πίν. 56 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων). Courby 1922, 382 και 385, εικ. 77.8. Το διακοσμητικό αυτό σχήμα είναι γνωστό και από την τορευτική. Βλ. van Ufford 1959, 60, εικ. 6 (χάλκινος σκύφος από το Κάιρο, α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁵³⁴ Courby 1922, εικ. 13.29, πίν. 10 c (σκύφος από τη Μύρινα της Μ. Ασίας), πίν. 112-113. Kyme I, 61, αρ. MB 67, πίν. 9 και εικ. 3 στη σελ. 27 (Κύμη).

¹⁵³⁵ Radt – De Luca 2003, 3-8, πίν. VIII.1-2 (Πέργαμο, ανάγλυφος σκύφος). Pergamon XI, 2, αρ. 136, 155 και 204, πίν. 47. 3-4 (Πέργαμος). Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 137.

¹⁵³⁶ Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB78).

Το **ιονικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες** είναι ιδιαίτερα συνηθισμένο στα αργεία (Αγαθοκλή) και στα ηλειακά εργαστήρια¹⁵³⁷. Ωστόσο **ανεστραμμένο**, όπως αποδίδεται στο θραύσμα **TB80**, απαντάται εξαιρετικά σπάνια (βλ. **ΕΙΚ. 162.2**). Παρόμοιο κόσμημα απαντάμε και στα κορινθιακά εργαστήρια (βλ. το σκύφο K12).

Οι **όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού** (βλ. **ΕΙΚ. 162.3**), αποτελούν ένα κόσμημα που απαντάται αποκλειστικά στην ανάγλυφη παραγωγή των εργαστηρίων της δυτικής Ελλάδας (Αίγιο, Λουσοί και Αιγείρα), αλλά και σε ένα μικρό θραύσμα ανάγλυφου σκύφου που βρέθηκε στο Monte Sannace της Κάτω Ιταλίας¹⁵³⁸. Στο εργαστήριο Β απαντάται σε τέσσερις σκύφους (TB10, TB73, TB81 και TB82), ωστόσο κανένα από αυτά δεν προέρχεται από την ίδια σφραγίδα. Σε ορισμένους από αυτούς οι διπλές σπείρες είναι αρκετά παραμορφωμένες, ενδεχομένως εξαιτίας της χρήσης στομωμένης σφραγίδας ή της επαναλαμβανόμενης (πέραν του δέοντος) χρήσης της ίδιας μήτρας.

Από τα ανάγλυφα αργεία που κοσμούνται στο σώμα τους με το κόσμημα των ομόκεντρων ημικυκλίων τρία φέρουν στη ζώνη του χείλους τους ιονικό κυμάτιο (TB22, TB92-TB93) και επτά **σειρά με στροβίλους** (TB15-TB21, **ΕΙΚ. 162.4 και 4β**). Το δεύτερο κόσμημα απαντάται μόνο στα εργαστήρια του Πατραϊκού και δυτικού Κορινθιακού Κόλπου (τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών, Αίγιο και Ναύπακτο). Το **ιονικό κυμάτιο** (**ΕΙΚ. 162.5**) εξαιρετικά προσφιλές κόσμημα για όλα τα ελληνιστικά εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής¹⁵³⁹, εκτός από τους τρεις σκύφους (με διακόσμηση ομόκεντρων ημικυκλίων στο σώμα) που προαναφέραμε, απαντάται επίσης σε δυο σκύφους με φυλλοφολιωτή διακόσμηση (TB4, TB8). Κανένα από αυτά δεν προέρχεται από την ίδια σφραγίδα.

Οι **συνεχόμενες σπείρες ή κύμα** (**ΕΙΚ. 162.6**) παραπέμπουν απευθείας στα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια (κυρίως στα Μενεμάχου, ΝΙ, Ωραίων Μεδουσών και Μικρού σπειροειδούς ρόδακα)¹⁵⁴⁰. Στα λοιπά εργαστήρια του ελληνιστικού κόσμου απαντάται σπάνια (Ηλιδα, αθηναϊκή Αγορά, Πέλλα, Κασσώπη) και πολύ πιο σπάνια ανεστραμμένο (Μίλητο)¹⁵⁴¹. Οι σπείρες των σκύφων **TB1** και **TB9** προέρχονται πιθανότατα από την ίδια σφραγίδα. Ο «**παχύς**» **αστράγαλος** (βλ. **ΕΙΚ. 162.7**) του TB62 αποτελεί γνωστό κόσμημα από πολλά εργαστήρια¹⁵⁴², ενώ ο «**λεπτός**» (βλ. **ΕΙΚ. 162.8**) του TB12 απαντάται κυρίως στα εφεσιακά-ιονικά¹⁵⁴³. Η **σειρά ανάγλυφων στιγμών** του TB53 (**ΕΙΚ. 162.9**) επίσης απαντάται σε πολλά εργαστήρια¹⁵⁴⁴, ενώ ενίοτε κοσμεί και τη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα¹⁵⁴⁵. Το κόσμημα στη ζώνη του χείλους του TB69 (**είδος πλοχμού** σχηματισμένου με τη

¹⁵³⁷ Προσκυνητοπούλου 1997, 143. Βλ. και τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB80).

¹⁵³⁸ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΙΓ46).

¹⁵³⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Ι2 και ΑΤ4).

¹⁵⁴⁰ Οι σκύφοι TB1 και TB9, αλλά κυρίως ο TB7, αν ήταν εφεσιακοί-ιονικοί θα έπρεπε να ενταχθούν στο εργαστήριο του ΝΙ, στο οποίο και βρίσκουν ακριβές τυπολογικό παράλληλο. Βλ. Laumonier 1977, 70-78, αρ. 9300, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ).

¹⁵⁴¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB7).

¹⁵⁴² Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Ι41 και ΑΙΓ59).

¹⁵⁴³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Ι36).

¹⁵⁴⁴ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (Η46).

¹⁵⁴⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (ΑΡ6). Πολύ συχνά σειρές στιγμών χρησιμοποιούνται

βοήθεια μικρών πλαγιαστών ενάλληλων φυλλαρίων, βλ. **ΕΙΚ. 162.10**) είναι σχετικά σπάνιο και μπορεί να συγκριθεί με τον απλό πλοχμό του εφesiaκού-ιωνικού σκύφου I121.

Η. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. TB83-TB91, βλ. ΕΙΚ. 163 και 171)

Από τους ενενήντα-δύο (92) σκύφους του εργαστηρίου Β, οι πενήντα-πέντε (55) φέρουν ρόδακα που περιβάλλεται από έναν ή δυο ομόκεντρους πλαστικούς δακτυλίους. Ορισμένοι από αυτούς (1Α, 1Γ, 4-5, 11 και 13) απαντώνται και σε άλλα γειτονικά εργαστήρια (Λευκάδα, Αρσινόη, Ναύπακτο, Θέρμο, Αίγιο, Λουσοί, Αιγείρα, Δύμη), δυο (ο 1 Α και ο 2) και στο εργαστήριο της Κασσώπης, ενώ ορισμένοι άλλοι (1Β, 2-3, 6 και 10) χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από το εργαστήριο Β.

ΡΟΔΑΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΙΑΔΩΝ (βλ. ΕΙΚ. 171 β)

Τύπος ρόδακα 1 (τρεις παραλλαγές)

Οι διπλοί οκταπέταλοι ρόδακες του τοπικού εργαστηρίου Β, απαντώνται σε δεκαεπτά (17) σκύφους και διακρίνεται σε τρεις τύπους. Ο τύπος 1Α έχει τριγωνικά πέταλα, ενώ ο τύπος 1Γ τετραγωνισμένα. Όμοια πέταλα με τον τύπο 1Α (δηλαδή τριγωνικά) έχει και ο τύπος 1Β, μόνο που είναι «εκφυλισμένα» στην απόδοσή τους, γεγονός που μπορεί να οφείλεται απλά σε πολυχρησιμοποιημένη, φθαρμένη ή κακοκατασκευασμένη ή απλά σε διαφορετική σφραγίδα (ή μήτρα). Από αυτούς τους τύπους οι 1Α και 1Γ (διπλοί οκταπέταλοι ρόδακες με τριγωνικά και τετραγωνισμένα φύλλα αντίστοιχα), συνιστούν τη σειρά «Bodenrosette 2» των Λουσών¹⁵⁴⁶.

Τύπος ρόδακα 1Α¹⁵⁴⁷

Ο τύπος 1Α (TB11, TB38, TB41, TB55, TB61, TB65-TB66, TB83-TB85), εκτός από τους Λουσούς, απαντάται επίσης στο Αίγιο, σε σκύφους του Αιγίου που βρέθηκαν στους Οινιάδες (ΑΙΓ4, ΑΙΓ51, ΑΙΓ15, ΑΙΓ62, ΑΙΓ69) και στην Κασσώπη (εργαστήρια Α' / τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ. και Γ' / 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Ο εισηγμένος στην αθηναϊκή αγορά σκύφος αρ. κατ. 397, που φέρει ακριβώς όμοιο ρόδακα στο μέταλλο της βάσης του, αποτελεί προϊόν της περιοχής της δυτικής Ελλάδας (Αιγίου-Λουσών ή Οινιάδων). Σκύφοι με όμοιο ρόδακα στο μέταλλο της βάσης τους έχουν βρεθεί επίσης στη Ναύπακτο¹⁵⁴⁸, τη Κόρινθο και την Ιθάκη. Μάλιστα οι σκύφοι της Κορίνθου, αλλά

και στα ηπειρώτικα εργαστήρια (σε διάφορα σημεία του σώματος, ως οδηγοί της διακόσμησης). Βλ. πρόχειρα Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ. και 168 κ. εξ., αρ. 7 και 266, εικ. 3 και 63 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.).

¹⁵⁴⁶ Για στον τύπο 1 Α (διπλοί οκταπέταλοι ρόδακες με τριγωνικά φύλλα) βλ. Rogl 2008, 135-138 και 146, αρ. κατ. 231, 241, 243, 247 (;), 249 (;), και 301 (;), πίν. 16, 20, 27, 37, 40 και 45. Για στον τύπο 1 Γ (διπλοί οκταπέταλοι ρόδακες με τετραγωνισμένα φύλλα) βλ. Rogl 2008, 136-137, αρ. κατ. 239, 242, πίν. 16, 38 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών).

¹⁵⁴⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB55).

¹⁵⁴⁸ Πρόκειται για αδημοσίευτους ανάγλυφους σκύφους.

κυρίως αυτός της Ιθάκης (που έχει το χαρακτηριστικό των εργαστηρίων του Αιγίου σχήμα) είναι πιθανότατα εισηγμένοι¹⁵⁴⁹. Η πρωιμότερη χρονολόγηση των ηπειρώτικων σκύφων, έναντι των αντίστοιχων από τους Οινιάδες, τους Λουσούς, αλλά πιθανώς και από το Αίγιο σκύφους, δεν είναι βέβαιο πως προδίδει την διαδρομή της «αντιγραφής». Όπως θα δούμε παρακάτω στο κείμενο, εισηγμένα αγγεία της περιοχής του Πατραϊκού έχουν με μεγάλη βεβαιότητα βρεθεί στην Κασσώπη, ενώ αντίθετα σκύφοι του εργαστηρίου της Κασσώπης δεν έχουν αποδοθεί με ασφάλεια μέχρι σήμερα σε καμία από τις προαναφερόμενες πόλεις των δύο Νομών (της Αιτωλοακαρνανίας και της Αχαΐας), αλλά ούτε και από τα Ιόνια νησιά. Επομένως, η καταγωγή του τύπου ίσως να είναι Μικρασιατική¹⁵⁵⁰.

Τύπος ρόδακα 1Γ¹⁵⁵¹

Ο τύπος 1Γ, αποτελεί ουσιαστικά -όπως προαναφέραμε- μια παραλλαγή του 1Α (διπλοί οκταπέταλοι ρόδακες με τετραγωνισμένα φύλλα) και απαντάται σε τέσσερις τοπικούς (**TB42**, **TB43**, **TB86**, **TB87**), δυο σκύφους του Αιγίου που βρέθηκαν στους Οινιάδες (**ΑΙΓ46** και **ΑΙΓ5**), αλλά και σε ένα σκύφο των Λουσών¹⁵⁵² και αποδόθηκε στη τοπική παραγωγή της πόλης.

Τύπος ρόδακα 4¹⁵⁵³

Ο τύπος 4 απαντάται σε πέντε τοπικούς σκύφους (**TB3**, **TB4**, **TB5**, **TB6**, **TB26**). Αποτελείται από απλούς εξαπέταλους ρόδακες με καρδιόσχημα φύλλα. Επίσης σε τέσσερις εισηγμένους στους Οινιάδες από τα εργαστήρια του Αιγίου σκύφους (**ΑΙΓ22**, **ΑΙΓ18**, **ΑΙΓ66**, **ΑΙΓ68**)¹⁵⁵⁴, στο σκύφο Α.Μ.Α. 2676 (**ΕΙΚ. 36 δ**) που βρέθηκε στη Ναύπακτο και αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου¹⁵⁵⁵ και πολύ πιθανώς και στην Αιγείρα¹⁵⁵⁶. Πολύ παρόμοια μετάλλια απαντώνται και σε δυο εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια: του Μονογράμματος και του Κωμικού με τη βακτηρία¹⁵⁵⁷, την Ίστρια της Μαύρης θάλασσας¹⁵⁵⁸, αλλά και παρόμοιοι στην Κασσώπη (διπλοί ρόδακες).

¹⁵⁴⁹ Benton 1938-39, 35, αρ. 40, πίν. 16 (Ιθάκη, σκύφος πιθανότατα εισηγμένος).

¹⁵⁵⁰ Βλ. Künzl 2002, αρ. 94-96, πίν. 209 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹⁵⁵¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB42).

¹⁵⁵² Rogl 2008, 136, αρ. 242, πίν. 16, 38 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών).

¹⁵⁵³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB5).

¹⁵⁵⁴ Rogl 2008, 107, αρ. 51-52, πίν. 5-6, 26, 31, 44 (σκύφοι του εργαστηρίου του Αιγίου). Siebert 1978, 119, αρ. Pat 4, πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου). Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2226, φωτ. 15 (σκύφος τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. και **ΕΙΚ. 125.5**).

¹⁵⁵⁵ Για το συγκεκριμένο σκύφο βλ. και Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 10 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2676, πίν. 4 (σκύφος εισηγμένος στη Ναύπακτο από το Αίγιο, απλός εξαπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με καρδιόσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁵⁵⁶ Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.4 (Αιγείρα).

¹⁵⁵⁷ Laumonier 1977, 109-114, αρ. 466+612, πίν. 25, 117-120, αρ. 719, 4404+774, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 144-150, αρ. 764, πίν. 33, 187-199, αρ. 2069, πίν. 42, 193-199, αρ. 712, 713-4441, 4671, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 454, αρ. 4670, πίν. 104 (gordons saillants).

¹⁵⁵⁸ Alexandrescu 1966, 190-192, αρ. XXVI, 1, πίν. 79 και 94 (σχεδόν όμοιος οκταπέταλος ρόδακας, 200-180 π.Χ.).

Τύπος ρόδακα 5¹⁵⁵⁹

Τρεις σκύφοι του Αιγίου (**ΑΙΓ16, ΑΙΓ17 και ΑΙΓ7**) και δυο των Οινιαδών (**TB28, TB29**) φέρουν στη βάση τους ένα απλό οκταπέταλο ρόδακα σχηματισμένο με τριγωνικά φύλλα. Ο ρόδακας αυτός απαντάται επίσης στους Λουσούς, αλλά και στην Κόρινθο. Οι σκύφοι των Λουσών -όπως προαναφέραμε- εντάχθηκαν από τη Rogl, μαζί με τους σταγονόσχημους ρόδακες, στη σειρά Bodensrosette 1. Πολύ παρόμοιους απαντάμε επίσης στο αττικό εργαστήριο Α και στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια του Μονογράμματος και του Φίλωνα.

Τύπος ρόδακα 13

Ο σκύφος **ΑΙΓ43** αποτελεί μοναδική περίπτωση μέσα στην ανάγλυφη κεραμική των Οινιαδών και βρίσκεται ακριβές τυπολογικό παράλληλο μόνο στους Λουσούς.

ΡΟΔΑΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ (βλ. ΕΙΚ. 171**α)****Τύπος ρόδακα 1B**¹⁵⁶⁰

Ο τύπος 1B απαντάται σε τρεις σκύφους των Οινιαδών (**TB39, TB40, TB76**). Αποτελεί ουσιαστικά μια εκφυλισμένη μορφή του τύπου 1A και βρίσκεται ακριβές τυπολογικό παράλληλο μόνο στους Λουσούς.

Τύπος ρόδακα 2¹⁵⁶¹

Ο τύπος 2 απαντάται σε δέκα σκύφους των Οινιαδών (**TB2, TB10, TB27, TB56, TB68, TB72 και TB88-TB91**¹⁵⁶²). Αποτελείται από απλούς ρόδακες σχηματισμένους με σταγονόσχημα φύλλα, ενώ μεταξύ τους παρεμβάλλονται κεραίες που απολήγουν σε τριγωνικό κόσμημα και σπανίως σε κόσμημα με σχήμα ημισελήνου. Η χαρακτηριστική αυτή απόληξη των κεραιών αποτελεί σήμα κατατεθέν του τοπικού εργαστηρίου και χαρακτηριστικό σημείο διάκρισης από μια σειρά παρόμοιων ροδάκων, που βρίσκουμε στην αρκαδική Γόρτυνα¹⁵⁶³, το Αίγιο¹⁵⁶⁴, τους Λουσούς, τη Νέα Πλευρώνα (**ΕΙΚ. 51**) και τη Λευκάδα (**ΕΙΚ. 57.2**), ενώ μια μήτρα που βρίσκεται στις αποθήκες του Μουσείου του Αιγίου (**ΕΙΚ. 127.1**) φέρει ένα πολύ παρεμφερές θέμα. Η Rogl έχει εντάξει τους συγκεκριμένους ρόδακες των Λουσών -μαζί με τους απλούς ρόδακες με τα τριγωνικά φύλλα (δηλαδή τον ρόδακα τύπου 5 της

¹⁵⁵⁹ Για το ρόδακα τύπου 5 βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (στο σκύφο TB28).

¹⁵⁶⁰ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB76).

¹⁵⁶¹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB10).

¹⁵⁶² Για τη διακόσμηση του σώματος του σκύφου **TB90** πρβ. το σκύφο Α.Μ.Α. 2724 από το Μουσείο της Λευκάδας (**ΕΙΚ. 57.2**).

¹⁵⁶³ Siebert 1978, 96-97 και 384, αρ. Go47, πίν. 49 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Ο συγκεκριμένος σκύφος και στα λοιπά διακοσμητικά του κοσμήματα μοιάζει πολύ με την παραγωγή της Δυτικής Ελλάδας (Οινιάδες, Αίγιο, Λουσοί) και πιθανότατα είναι εισηγμένος.

¹⁵⁶⁴ Κόλια 2011, σελ. 9 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2221, φωτ. 11, σχέδ. 7 (σκύφος τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. και **ΕΙΚ. 126. 6**).

παρούσας μελέτης/βλ. **ΕΙΚ. 163**)- στη σειρά «Bodenrosette 1»¹⁵⁶⁵. Παρόμοιοι ρόδακες με σταγονόσχημα φύλλα (αλλά χωρίς κεραίες) απαντώνται στα εφesiaκά-ιωνικά (των Μενεμάχου, Ωραίων Μεδουσών, Μονογράμματος, Απολλωνίου και Αντιγραφέα)¹⁵⁶⁶, σε ορισμένα άλλα ανατολικά¹⁵⁶⁷ και σε μια περίπτωση και στα ηπειρώτικα εργαστήρια¹⁵⁶⁸.

Τύπος ρόδακα 3¹⁵⁶⁹

Ο τύπος 3 απαντάται σε οκτώ σκύφους των Οινιαδών (**TB30-TB35** και **TB44-TB45**). Αποτελείται από διπλούς ρόδακες σχηματισμένους με έναν μεγάλο ρόδακα στην περιφέρεια με καρδιόσχημα φύλλα και στο κέντρο του με μικρό ρόδακα με φύλλα σε σχήμα παπιγιόν. Οι ρόδακες αυτής της μορφής είναι μοναδικοί, δεν βρίσκουν ακριβές παράλληλο σε κανένα εργαστήριο της μεσογειακής λεκάνης και επομένως είναι με βεβαιότητα τοπικοί. Το μοναδικό τους τυπολογικό παράλληλο προέρχεται από έναν ακέραιο τεφρόχρωμο σκύφο του Στράτου (**ΕΙΚ. 53.1**), ο οποίος φέρει στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα. Επομένως μπορούμε να υποθέσουμε πως πρόκειται για έναν ρόδακα ακαρνανικής «εφεύρεσης», ο οποίος δεν έχει βρεθεί ποτέ μέχρι σήμερα εκτός Ακαρνανίας. Πολύ παρόμοιους, αλλά απλούς ρόδακες απαντάμε στην αθηναϊκή Αγορά¹⁵⁷⁰, στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁵⁷¹ και στα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια των Μονογράμματος και Κωμικού με τη βακτηρία¹⁵⁷².

¹⁵⁶⁵ Rogl 2008, 114-115 και 142, αρ. 83, 279 και 282, πίν. 9, 18, 27, 34 και 39 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Ωστόσο, στους Λουσούς οι κεραίες μεταξύ των σταγονόσχημων φύλλων είναι ευθύγραμμες ή έχουν σταγονόσχημη ή ανθεωτή/με μουμπούκι απόληξη.

¹⁵⁶⁶ Laumonier 1977, 21-68, αρ. 2449, πίν. 8, σελ. 57-68, αρ. 701, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 81-94, αρ. 788, 2386, 9163, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 129-140, αρ. 597, 703-906, πίν. 30, σελ. 129-140, αρ. 884, πίν. 31, σελ. 144-150, αρ. 704, 694, 9597, 553, 2082, πίν. 33, σελ. 155-171, αρ. 1440, 1443, 1445-1446, 1442, πίν. 35, σελ. 183-187, αρ. 1978, πίν. 40, σελ. 187-192, αρ. 9006, 244, πίν. 40, σελ. 187-199, αρ. 13, πίν. 42, σελ. 193-199, αρ. 695, 712, 4740, 9733, πίν. 43, σελ. 193-202, αρ. 4056, 4058, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 223-229, αρ. 853, 209, πίν. 50 (εξαπέταλοι ρόδακες, εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 321-331, αρ. 732, πίν. 77 (δεκαπέταλος ρόδακας, εργαστήριο του Αντιγραφέα).

¹⁵⁶⁷ Künzl 2002, αρ. 32, πίν. 80-81 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.).

¹⁵⁶⁸ Γραβάνη 1996, 179 και 360, αρ. 369, εικ. 51, πίν. 88 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Ίσως να πρόκειται για εισηγμένο σκύφο (;). Βλ. και έναν παρόμοιο παρόμοιο από το ιταλικό εργαστήριο του Ηρακλείδη: Marabini-Moenvs 1980, αρ. 9, πίν. 19 (Cosa).

¹⁵⁶⁹ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB35).

¹⁵⁷⁰ Agora XXII, 85, αρ. 341, πίν. 61 και 87 (αττικός σκύφος με διακόσμηση μακρών ροπαλόσχημων πετάλων στο σώμα, εργαστήριο του Απολλόδωρου, διπλός εξαπέταλος ρόδακας-μόνο ο εξωτερικός έχει παρόμοια καρδιόσχημα πέταλα, 100-86 π.Χ.), σελ. 63, αρ. 162, πίν. 30 και 79 (αττικό figured bowl, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, διπλός οκταπέταλος ρόδακας-μόνο ο εξωτερικός έχει παρόμοια καρδιόσχημα πέταλα, 225-175 π.Χ.).

¹⁵⁷¹ Siebert 1978, 53-58, πίν. 76.5 (απλός οκταπέταλος ρόδακας, αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

¹⁵⁷² Laumonier 1977, 109-114, αρ. 466+612, πίν. 25, σελ. 117-120, αρ. 719, 4404+774, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 144-150, αρ. 764, πίν. 33, σελ. 187-199, αρ. 2069, πίν. 42, σελ. 193-199, αρ. 713-4441, 4671, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 454, αρ. 4670, πίν. 104 (gordons saillants).

Τύπος ρόδακα 6¹⁵⁷³

Ο τύπος ρόδακα 6 απαντάται σε τέσσερις τοπικούς σκύφους (TB57-TB60). Είναι απλός, σχηματισμένος με πολλά μικρά μακρόστενα φυλλάρια, δίνοντας έτσι την εικόνα άστρου. Απαντώνται επίσης στο εργαστήριο των Λουσών, σε σκύφους οι οποίοι δεν αποδίδονται από τη Rogl στην τοπική παραγωγή, αλλά χαρακτηρίζονται «άγνωστης προέλευσης»¹⁵⁷⁴.

Μετάλλια βάσεων με διακόσμηση στροβίλου ή έλικας (ΕΙΚ. 163.8)

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στους σκύφους TB16, TB21, TB23 και TB24 που φέρουν στρόβιλο στο μέταλλο της βάσης τους¹⁵⁷⁵ και στο TB25 που φέρει έλικα¹⁵⁷⁶.

Τρία μεμονωμένα μέταλλια βάσεων (ΕΙΚ. 163.9-11)

Ο σκύφος TB15, αλλά ίσως και ο TB49, φέρουν στο μέταλλο της βάσης τους κεφαλή Μέδουσας (βλ. τον τύπο ρόδακα 11 στην ΕΙΚ. 171 β). Το συγκεκριμένο κόσμημα χρησιμοποιείται ως μέταλλο βάσης τόσο από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια (εργαστήριο των Ωραιών Μεδουσών), όσο και από τα άλλα, μεγάλα (αττικά, κορινθιακά, αργεία) και μικρά-περιφερειακά εργαστήρια (Ολυμπία, Επίδαυρο, Δελφοί, Θήβα, Σάμο, Λήμνο, Λουσοί, Δύμη, Ιθάκη)¹⁵⁷⁷. Η Μέδουσα του σκύφου TB15 είναι ποιοτικά κατώτερη (όπως και του K9), από αυτή του ΑΙΓ23.

Το μέταλλο της βάσης του TB67 είναι σχεδόν μοναδικό, αφού βρίσκει ένα μόνο ακριβές τυπολογικό παράλληλο, σε ένα σκύφο από το Τριχόνειο (βλ. την ΕΙΚ. 47. 1 και τον τύπο ρόδακα 14 στην ΕΙΚ. 171 α) με διακόσμηση μακριών πετάλων στο σώμα του. Ασφαλώς ο σκύφος του Τριχονείου πρέπει να θεωρηθεί εισηγμένος από τους Οινιάδες.

¹⁵⁷³ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB59).

¹⁵⁷⁴ Rogl 2008, 155, αρ. 354, πίν. 25 και 43 (Λουσοί, βάση αγγείου με ανάγλυφη διακόσμηση δεκαεξαπέταλου ρόδακα σχηματισμένου με μακρόστενα φύλλα, χαρακτηρίζεται ως «άγνωστης προέλευσης»). Παρόμοιας διακοσμτικής αντίληψης ρόδακες με αυτούς του τύπου 6 χρησιμοποιεί και το αττικό εργαστήριο Α.

¹⁵⁷⁵ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB23).

¹⁵⁷⁶ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (TB25).

¹⁵⁷⁷ Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (K9).

Γ. Περιφερειακά εργαστήρια: Ναυπάκτου¹⁵⁷⁸

Ο κρατήρας **NA1**, σώζει στη βάση του ένα κοχύλι (ανάγλυφο υποστήριγμα) και στο σώμα του διακρίνεται -μέσα σε μια πλατιά οριζόντια διακοσμητική ζώνη- ένα τετραπλό ομόκεντρο ημικύκλιο («μακεδονική ασπίδα») με ανάγλυφο ημικύκλιο στο εσωτερικό του. Τριγύρω στο πεδίο, αναπτύσσονται συμμετρικά διαταγμένες ανάγλυφες κουκίδες. Με τη σπάνια αυτή διακόσμηση του παραπέμπει στον πρόσφατα δημοσιευμένο κρατήρα από τη Ναύπακτο (βλ. **ΕΙΚ. 37. 1**)¹⁵⁷⁹, ο οποίος φέρει ως διακόσμηση στο σώμα του ομόκεντρους κύκλους με ανάγλυφο κύκλο στο κέντρο τους. Εξαιτίας κυρίως του μαλακού πηλού του (με αρκετές καστανόχρωμες προσμείξεις), το αγγείο αυτό πρέπει να αποδοθεί στο εργαστήριο της Ναυπάκτου.

¹⁵⁷⁸ Για την ανάγλυφη κεραμική της Ναυπάκτου βλ. τα κεφάλαιο «Η ιστορία της έρευνας της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής στην Αιτωλοακαρνανία», αλλά και το υποκεφάλαιο «Οι σκύφοι των περιφερειακών - λοιπών αιτωλοακαρνανικών εργαστηρίων» στο κεφάλαιο «Διαπιστώσεις-Επισημάνσεις».

¹⁵⁷⁹ Βλ. Σαράντη υπό εκτύπωση.

Α. Αδιάγνωστα εργαστήρια

Έντεκα σκύφοι που βρέθηκαν την ανασκαφή των νεώσοικων δεν έχουν αποδοθεί σε συγκεκριμένα εργαστήρια, για δυο λόγους. Πρώτον επειδή δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστούν ακριβή ή παρόμοια τυπολογικά τους παράλληλα. Δεύτερον επειδή, παρά τις ισχυρές ενδείξεις, κάποιο χαρακτηριστικό τους (σχήμα, πηλός ή θεματολόγιο) δεν συνάδει με την απόδοσή τους.

Ο σκύφος **ΑΔ1** χαρακτηρίζεται από το σύνθετο φυτικό του κάλυκα: φέρει διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού (πιθανώς με χαρακτηριστικά έντονα αποστογγυλεμένη διαμόρφωση στη βάση τους), αλλά η λοιπή φυτική διακόσμηση του είναι πολύ ασαφής. Επιπλέον, το εξαιρετικά στυλντό, μεταλλικό επίχρισμα του είναι μοναδικό ανάμεσα στα λοιπά ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών. Εξαιτίας της μικρής ομοιότητάς του με το K19 (πρβ. όμως και τον H22), υποθέτω πως μπορεί να προέρχεται από **κορινθιακό εργαστήριο**, αν και ο πηλός του είναι πολύ κοντινός με αυτόν του τοπικού εργαστηρίου Α.

Οι ερωτιδεείς των σκύφων **ΑΔ2** (αυλητής ;)¹⁵⁸⁰ και ΑΔ3 φαίνεται να προέρχονται από την ίδια σφραγίδα. Ωστόσο ο πηλός του **ΑΔ3** είναι μοναδικός και παρουσιάζει πολύ μικρή ομοιότητα με αυτόν του τοπικού εργαστηρίου Α. Στον τελευταίο σκύφο, μια μορφή και ένα σύμπλεγμα επαναλαμβάνονται τρεις φορές πάνω στην κοιλιά του αγγείου: η μορφή είναι πιθανώς ένας ερωτιδέας που βαδίζει προς τα δεξιά/προς το σύμπλεγμα υψώνοντας απειλητικά ένα ρόπαλο ή ραβδί στο δεξί του χέρι. Το σύμπλεγμα φαίνεται να είναι η Λήδα σε ερωτική περίπτωση με τον μεταμορφωμένο σε κύκνο Δία¹⁵⁸¹. Το συγκεκριμένο σύμπλεγμα στην αγγειογραφία συνοδεύεται ενίοτε από τον Ύπνο που κρατάει ένα ραβδί πάνω από το κεφάλι τους υπονοώντας την πραγματοποίηση ή τη συναίνεση στην ερωτική πράξη¹⁵⁸². Στον ΑΔ3, με τη παρουσία του απειλητικού ερωτιδέα έχουμε αφενός μεν μια χαριτωμένη και κωμική προσπάθεια αποσόβησης της ερωτικής συνεύρεσης και αφετέρου έναν απρόσμενο και πρωτότυπο συνδυασμό μορφών. Τα δύο αυτά αγγεία ίσως είναι **αττικά**.

Το μικρό θραύσμα **ΑΔ4**, φέρει πιθανώς ερωτιδεείς εκατέρωθεν ελικοτού κρατήρα και - εξαιτίας του πηλού του περισσότερο- ίσως είναι **αττικό**.

Ο σκύφος **ΑΔ5**, στο μέταλλο της βάσης του φέρει ασαφές διακοσμητικό κόσμημα και στη ζώνη του χείλους ανεστραμμένο και αραιό ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες. Στο μεγαλύτερο μέρος του

¹⁵⁸⁰ Ο πηλός του συγκεκριμένου θραύσματος παρουσιάζει ομοιότητες με την ομάδα 14/του τοπικού εργαστηρίου Α (περιέχει ωστόσο λίγη μαρμαρυγία).

¹⁵⁸¹ Kahil – Icard-Gianolio – De Bellefonds 1992, 231-246, αρ. κατ. 15-16, 82, 88, 89a, 92, 96 και 99-101. Ο μύθος της Λήδας και του κύκνου-Δία ενέπνευσε πολλούς αρχαίους (αλλά και νεώτερους καλλιτέχνες), που τον απέδωσαν στη στιγμή της ερωτικής τους περίπτωσης. Πλήθος τέτοιων παραστάσεων απαντώνται σε αγγεία, αλλά και σε γλυπτά, όπως για παράδειγμα το μαρμάρινο ανάγλυφο του 2^{ου} αι. μ.Χ. από τη Βραυρώννα, το οποίο βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (βλ. Stampolidis – Tassoulas 2009, 161-162, αρ. κατ. 130 / όπου σχολιασμός του συγκεκριμένου ανάγλυφου, αλλά και συνοπτική παρουσίαση του τρόπου απεικόνισης του θέματος στην αρχαία ελληνική τέχνη από το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ. και εξής, από την Ελ. Βλαχογιάννη), η ανευρεθείσα στην Αθήνα (σήμερα στο Βρετανικό Μουσείο) μαρμάρινη στήλη, το γλυπτό σύμπλεγμα του Καπιταλίου και δύο γλυπτά στο μουσείο της Φλωρεντίας. Τέλος, περίφημο είναι το μωσαϊκό της ρωμαϊκής «οικίας της Λήδας» στην Παλαίπαφο της Κύπρου. Το θέμα απαντάται και στη μεταγενέστερη terra sigillata κεραμική: Oswald – Davis Pryce 1966, 132, αρ. 31, πίν. 34.

¹⁵⁸² Πρόκειται για παράσταση που εικονίζεται πάνω σε μια λουτροφόρο του ζωγράφου του Λούβρου (αρ. MNB 1148). Βλ. Trendall 1996, 98, εικ. 184.

σώματος του κυριαρχεί φυτική διακόσμηση: μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με ψηλούς θάμνους μέσα στα φυλλάματα των οποίων κρύβονται πουλιά, ενώ κοντά στη ζώνη του χείλους ίπτανται ερωτιδέες με τόξα. Κάθε ερωτιδέας στοχεύει προς έναν ψηλό θάμνο. Ο σκύφος αυτός, παρουσιάζει κάποια ομοιότητα με έναν ανάλογης διακόσμησης που βρέθηκε στους Λουσούς και αποδόθηκε από τη Rogl σε κορινθιακό εργαστήριο. Ωστόσο πολύ παρόμοιους θάμνους απαντάμε και στο αττικό εργαστήριο A, ενώ ακριβή τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή των ερωτιδέων δεν έχουν βρεθεί. Ο πηλός του συγκεκριμένου αγγείου μοιάζει πολύ με τον **αττικό**, αλλά το σχήμα του δεν συνάδει και τόσο με τη συγκεκριμένη απόδοση.

Το μικρό θραύσμα **AΔ6**, φέρει στο σώμα διακόσμηση με έναν ερωτιδέα που πετά προς τα δεξιά, ενώ στο κέντρο διακρίνεται μια άλλη ασαφής μορφή (;) και στα δεξιά μικρό μέρος από μια άκανθα. Μπορεί ίσως να ενταχθεί -επίσης εξαιτίας του πηλού του- σε **αττικό** εργαστήριο.

Στο μικρό θραύσμα **AΔ7** διακρίνεται μια ανδρική ανακεκλιμμένη (;) μορφή που κρατά στα χέρια της δυσδιάκριτο αντικείμενο (;). Πρόκειται πιθανώς (από τη σύσταση του πηλού του) για **ηλειακό** σκύφο.

Τα μικρά θραύσματα **AΔ8** και **AΔ9**, είναι κατασκευασμένοι από τον ίδιο πηλό (που μοιάζει κάπως με τον κορινθιακό) και ίσως ανήκουν και στο ίδιο αγγείο. Ο πρώτος φέρει ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες στο χείλος, ενώ στο σώμα του διακρίνεται μικρό μέρος από ένα βουκράνιο. Στο δεύτερο, επίσης σώζεται ένα μικρό μέρος βουκρανίου και στα δεξιά του ένας ελικωτός κρατήρας. Ίσως πρόκειται για **κορινθιακά** αγγεία.

Οι υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι **AΔ10** και **AΔ11** προέρχονται με βεβαιότητα από το ίδιο εργαστήριο, αλλά δεν αποτελούν μέρη του ίδιου αγγείου, ούτε έχουν κατασκευαστεί από την ίδια μήτρα. Στον **AΔ10** διακρίνονται από τα αριστερά προς τα δεξιά τρεις ανθρώπινες μορφές: μια γυναικεία με θύρσο, ένας σάτυρος που τρέχει προς τα αριστερά κοιτάζοντας προς τα πίσω και στην άκρη δεξιά πιθανώς μια μορφή ακριβώς όμοια ή αντίστοιχη της πρώτης. Στον **AΔ11**, διακρίνεται στα αριστερά μια λυγισμένη φτέρη και στα δεξιά μια γυμνή ανδρική μορφή με ράβδο στο ένα χέρι και οξυπύθμενο αμφορίσκο (;) στο άλλο, που κινείται προς τα δεξιά. Η απεικόνιση των αμφορέων στους ανάγλυφους ελληνιστικούς σκύφους είναι σπάνια¹⁵⁸³. Στον ελλαδικό χώρο απαντώνται μόνο στα εργαστήρια του Άργους¹⁵⁸⁴, ενώ τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από τα εργαστήρια της Μικράς Ασίας¹⁵⁸⁵. Ακόμη σπανιότερη είναι η απεικόνιση των οξυπύθμενων αμφορέων. Είναι γνωστά μόνο τρία παραδείγματα: δύο από το εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο του CI¹⁵⁸⁶ και ένα από τη Μίλητο

¹⁵⁸³ Ανδρεΐδου 1998, 493. Αν και ο σχεδιασμός τους στα διάφορα εργαστήρια παρουσιάζει αποκλίσεις ως προς τα επιμέρους στοιχεία, όλα αυτά τα αγγεία, σχεδόν πάντοτε έχουν ιδιαίτερα ραδινό σώμα, που τα διαφοροποιεί από τα αντίστοιχα παραδείγματα του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών.

¹⁵⁸⁴ Δώδεκα (12) παραδείγματα από το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ένα παράδειγμα που προέρχεται από τον αττικό κεραμικό (αμφορέας μεταξύ δύο αντιθετικών Νικών, ανήκει στην Ομάδα 1). Ανδρεΐδου 1998, 493.

¹⁵⁸⁵ Δυο από τα εφesiaκά-ιωνικά εργαστήρια, τρία από την Πέργαμο, τρία από τη Κύμη, δυο από τη Μίλητο και επτά από την Εγγύς Ανατολή (Επιφάνεια-Ηαμα, Αντιόχεια και Σαμάρεια-Σεβαστή). Ανδρεΐδου 1998, 493.

¹⁵⁸⁶ Οι αμφορείς σε αυτό αποδίδονται ραδινόι. Βλ. Laumonier 1977, 341-347, αρ. 1334 και 1968, πίν.

(όπου οι αμφορείς αποδίδονται σχετικά κοντόχονδροι)¹⁵⁸⁷. Ο πηλός των δυο αυτών αγγείων, αν και μοιάζει αρκετά με των ηλειακών, περιέχει ελάχιστη μαρμαρυγία και είναι αρκετά εύθριπτος. Υποθέσεις για την προέλευσή τους δεν είναι δυνατό να γίνουν. Ίσως ανήκουν σε **ιωνικό ή ποντιακό εργαστήριο**¹⁵⁸⁸.

82 (εργαστήριο του CI).

¹⁵⁸⁷ Ανδρεΐδου 1998, 271. Βλ. Kossatz 1990, 60, αρ. M431, πίν. 9 (Μίλητος).

¹⁵⁸⁸ Πρβ. Histria XI, 119-123, πίν. 41-42 (Ιστρία, εισηγμένα ποντιακά αγγεία με όμοιο ποιοτικά επίχρισμα, αλλά εντελώς διαφορετικά κοσμήματα). Για εξαγωγές της Περγάμου, σε έντεκα (11) θέσεις της Μεσογείου, βλ. Histria XI, χάρτη στον πίν. 17.

IV.2. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων

Τα αγγεία με ανάγλυφη διακόσμηση κατασκευάζονταν -όπως προαναφέραμε- με τη βοήθεια πήλινων μητρών, που εσωτερικά έφεραν το διάκοσμο του αγγείου στην αρνητική του μορφή. Τα πρότυπα για τη κατασκευή τους ήταν ασφαλώς τα πολυτελή μεταλλικά τα γυάλινα και υελόχρυσια αγγεία¹⁵⁸⁹, αλλά και οι εισηγμένοι από άλλες περιοχές και εργαστήρια ανάγλυφοι σκύφοι¹⁵⁹⁰. Η έντονη εμπορική διακίνηση των μητρών¹⁵⁹¹ οδήγησε στη μίμηση των διακοσμητικών και άλλων στυλιστικών στοιχείων, σχημάτων κ.λπ.¹⁵⁹². Αυτό έχει βέβαια ως αποτέλεσμα σκύφοι διαφορετικών περιοχών και εργαστηρίων να παρουσιάζουν μια ομοιομορφία, που δυσκολεύει τον μελετητή στην προσπάθειά του να διακρίνει την παραγωγή σε ντόπια και εισηγμένη, καθώς και την προέλευση επιδράσεων και μιμήσεων¹⁵⁹³.

Από την Αιτωλοακαρνανία μόνο οκτώ μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων έχουν δημοσιευτεί ως σήμερα: από τους Οινιάδες (M9), τον Στράτο (**EIK. 55-56**), τη Νέα Πλευρώνα (**EIK. 50**) τον Θέρμο (**EIK. 45**) και τη Ναύπακτο (**EIK. 37.16**). Τα συγκεκριμένα ευρήματα αποδεικνύουν πως όχι μόνο η πρωτεύουσα των Ακαρνάνων και οι Οινιάδες, αλλά και αρκετές άλλες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας, διέθεταν εργαστήρια που παρήγαγαν εκτός των άλλων και ανάγλυφους σκύφους¹⁵⁹⁴.

Οι μήτρες των Οινιαδών όχι μόνο αποδεικνύουν την ύπαρξη και τη λειτουργία αυτόνομου κέντρου παραγωγής ανάγλυφων σκύφων στην πόλη¹⁵⁹⁵, αλλά και την εμπορία μητρών από άλλα εργαστήρια. Οι περισσότερες είναι τοπικές (βλ. **EIK. 167**), και συμπληρώνουν τις πληροφορίες που μας παρέχουν οι σκύφοι τοπικής παραγωγής. Βέβαια, σε σχέση με τον αρκετά μεγάλο αριθμό σκύφων, ο αριθμός των μητρών μπορεί να χαρακτηριστεί μικρός. Επιπλέον, ως προς τη διακόσμηση

¹⁵⁸⁹ Βλ. Agora XXII, 6-9.

¹⁵⁹⁰ Για τη χρήση εισηγμένων σκύφων ως αρχέτυπων για την κατασκευή μητρών βλ. Ephesos IX, 69. Gassner 1997, 87. Πρβ. τις παρατηρήσεις της Πέππα-Παπαϊωάννου 1987-88, 261.

¹⁵⁹¹ Συνήθως οι μήτρες (ίσως και οι σφραγίδες για την κατασκευή των μητρών) προέρχονται από τα μεγάλα κέντρα, ενώ πολλές συζητήσεις γίνονται τα τελευταία χρόνια για την καταγωγή και τη διάδοσή τους, καθώς επίσης και για το πως συμβάλλουν στη δημιουργία της ξεχωριστής φυσιογνωμίας κάθε τοπικού εργαστηρίου. Βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 134-135. Βλ. επίσης στα «συμπεράσματα» της Β' ΕλλΚερ, κυρίως στη σελ. 216 (συζήτηση, για το ίδιο θέμα, μεταξύ Δρούγου, Τσάκου, Ιντζεσίλογλου κ.α.). Επίσης Δρούγου 2000, 493-495. Για το εμπόριο μητρών και πηλού βλ. επίσης Πετρόπουλος 1999, κυρίως 96-107 (περίπτωση των ρωμαϊκών λυχναριών της Πάτρας).

¹⁵⁹² Προσκυνητοπούλου 1997, 91, Ακαμάτης 1993, 316. Edwards 1986, 396, 401-402.

¹⁵⁹³ Συνεπώς, φαίνεται πως, όπως έχει υποθεθεί και σε περιπτώσεις πολλών επαρχιακών εργαστηρίων, είναι δυνατή η κατασκευή των ανάγλυφων σκύφων -που μοιάζουν πολύ με την παραγωγή άλλων εργαστηρίων- και από τοπικά εργαστήρια (με ντόπιο ή εισηγμένο πηλό), με τη βοήθεια μητρών που, είτε κατασκευάζονταν επί τόπου (με τη βοήθεια ντόπιων ή εισηγμένων σφραγίδων ή και με τη βοήθεια εισηγμένων αγγείων), είτε εισάγονταν-αγοράζονταν από ξένα εργαστήρια. Βλ. Φάκλαρης 1990, 237 (Πέλλα). Προσκυνητοπούλου 1997, 156 (Ηλιδα). Laumonier 1977, 1-17. Sinn 1979, 119. Τσάκος 1994, 150-152. Επιπλέον, οι μήτρες των τοπικών εργαστηρίων δημιουργούνταν συχνά και από αντιγραφές αγγείων τα οποία ήταν εισηγμένα από αλλού (Φάκλαρης 1990, 237) ή προέρχονταν από αλλού οι ίδιες οι σφραγίδες με τις οποίες κατασκευάζονταν οι ντόπιες μήτρες. Παππά 2000, 110-112. Βερόνι 1997, 419-436. Δρούγου 2000, 493-495.

¹⁵⁹⁴ Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας.

¹⁵⁹⁵ Για τις μήτρες γενικά και τη σχέση τους με τα εργαστήρια βλ. Ακαμάτης 1993, 144-149. Για την άποψη πως οι μήτρες αποδεικνύουν ότι οι ανάγλυφοι σκύφοι κατασκευάζονταν επί τόπου μόνον όταν βρεθούν στην ίδια πόλη και σφραγίδες βλ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 134.

που φέρουν, δεν θα λέγαμε πως σχετίζονται άμεσα με την ανάγλυφη παραγωγή της πόλης, αφού ακριβή δημιουργήματα-προϊόντα τους δεν βρέθηκαν. Ορισμένες -όπως θα δούμε παρακάτω- μπορούν να συσχετιστούν μόνο έμμεσα με τους τοπικούς σκύφους (M1, M5, M11, M2, M9). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί πως οι μήτρες αυτές αποτελούν τα μοναδικά ευρήματα των Οινιαδών, δεδομένου ότι μέχρι σήμερα καμιά άλλη μήτρα ή σφραγίδα (που χρησίμευσε για την κατασκευή αυτών) δεν έχει βρεθεί στις ανασκαφές που διεξήχθησαν στην πόλη.

Σχεδόν όλες φέρουν είτε **φυτική-φυσιοκρατική** (ανθέμια, ρόδακες, λογχοειδή φύλλα, φύλλα λωτού, ασαφή φυτικά κοσμήματα), είτε **γραμμική διακόσμηση** (ανάγλυφα σφαιρίδια, «μακεδονική ασπίδα» με στρόβιλο ή κεφαλή Μέδουσας στο εσωτερικό της). Διαπιστώνεται πως απουσιάζουν παντελώς οι μήτρες για την παραγωγή ομηρικών ή σκύφων με ανθρώπινες μορφές γενικά¹⁵⁹⁶, ενώ μόνο τρεις σώζουν έμβια όντα: η μία ένα περιστέρι που πετά προς τα δεξιά και οι δυο μικρή κεφαλή Μέδουσας που προαναφέραμε. Μια άλλη ταξινόμηση των μητρών είναι δυνατό να γίνει ανάλογα με το τμήμα του σώματος που διασώζουν: δηλαδή στην περίπτωση των M1-M3, M6, M8-M9, M11-M12 σώζεται μέρος της βάσης, στην περίπτωση των M5, M7, M13 μέρος του τοιχώματος και των M4 και M10 μέρος του χείλους. Ωστόσο, αν και στον κατάλογο ταξινομούνται κατά διακόσμηση, ο σχολιασμός τους βασίζεται στη διάκρισή της σύμφωνα με την εργαστηριακή τους προέλευση.

Από τον πηλό τους (ερυθρωπός και πορτοκαλόχρωμος, καθαρός πηλός) φαίνεται πως οι έξι από αυτές είναι πιθανότατα **τοπικής παραγωγής**. Συχνά φέρουν πρωτότυπες διακοσμήσεις για τις οποίες δεν βρίσκονται εύκολα έως καθόλου παραδείγματα για σύγκριση¹⁵⁹⁷, αλλά μόνο παρόμοια τυπολογικά παράλληλα από διάφορες περιοχές του ελληνιστικού κόσμου. Οι **εισηγμένες** μήτρες (τέσσερις από την Ηλεία και τρεις από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών) είναι κατασκευασμένες από καστανόχρωμο, καστανέρυθρο, ερυθρωπό, αλλά και από τεφρόχρωμο πηλό.

Εξαιτίας της απουσίας αξιόπιστων στρωματογραφικών δεδομένων, μπορούν να χρονολογηθούν μόνο κατά προσέγγιση και αποκλειστικά βάση των τυπολογικών τους παραλλήλων.

α. Μήτρες ηλειακών εργαστηρίων (αρ. κατ. M1, M3, M5 και M11)

Στη μήτρα **M1** (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) σώζεται σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης, το οποίο κοσμεύεται από ένα διπλό οκταπέταλο ρόδακα, σχηματισμένο με μικρό πολύφυλλο ρόδακα στο κέντρο του και στη περιφέρεια του με οκτώ φύλλα φτέρης. Τόσο ο πηλός, όσο και η γενικότερη διακοσμητική της αντίληψη μας οδηγούν στο ηλειακό εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων».

Τμήμα από την περιοχή της πλατιάς βάσης της σώζει και η μήτρα **M3** (2⁹⁵ αι. π.Χ.) στο οποίο κυριαρχεί ένα ανάγλυφο υποστήριγμα σε μορφή κοχυλιού. Μετά την έγκοιλη γραμμή (που χωρίζει τη βάση από τον κάλυκα) εκφύεται ένα μεγάλο πέταλο λωτού, που φέρει μια κεντρική και δυο πλάγιες

¹⁵⁹⁶ Η απουσία ή η σπάνια εμφάνιση ανάγλυφων σκύφων και μητρών με αφηγηματικές παραστάσεις (καθώς και «ομηρικών σκύφων») δηλώνει προτίμηση των κατοίκων της πόλης ή σχετίζεται και με το κόστος των αγγείων αυτών. Βλ. Φάκλαρης 1990, 238 (υποστηρίζει πως οι σκύφοι με φυτικά και γεωμετρικά θέματα ήταν φθηνότεροι).

¹⁵⁹⁷ Ακαμάτης 1993, 316 κ.εξ. Τσάκος 1994, 294 κ.εξ.

(σχηματισμένες με σειρά ανάγλυφων στιγμών) νευρώσεις στο εσωτερικό του. Αν και ακριβή τυπολογικά παράλληλα για το συγκεκριμένο πέταλο λωτού δεν βρέθηκαν (πολύ παρόμοια είναι γνωστά από τη Σάμο και τη Πέλλα), ο πηλός της μας οδηγεί επίσης στα ηλειακά εργαστήρια. Τα ανάγλυφα κοχύλια στη βάση σκύφων είναι πολύ συνηθισμένα στα επαρχιακά εργαστήρια, ωστόσο σε μήτρες συγγενή παράλληλα απαντάμε μόνο από τη Σπάρτη.

Το μικρό θραύσμα από τοίχωμα του σώματος **M5** (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) σώζει το αιχμηρό άκρο από ένα μακρύ φύλλο λωτού και τμήμα από ένα μικρό, πολύφυλλο ροδακοειδές άνθος. Το πρώτο κόσμημα απαντάται στα ηλειακά αγγεία H23 και H28, ενώ το δεύτερο μπορεί να συγκριθεί με τα H10, H29 και H41 (χωρίς να προέρχεται όμως από την ίδια σφραγίδα). Παρόμοιες μήτρες είναι γνωστές από τη Βεργίνα και την Πέλλα.

Η μήτρα **M11** (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης της, στο οποίο, μέσα σε δυο ανάγλυφους δακτύλιους, απεικονίζεται ιπτάμενο περιστέρι. Στο σώμα χαμηλά φέρει επίσης περιστέρια (πιθανώς ανάμεσα σε βλαστόσπειρες), αφού διακρίνεται σε ένα σημείο μια όμοια, χαρακτηριστική τρίλοβη απόληξη ουράς. Το περιστέρι βρίσκει ακριβές παράλληλο σε έναν εισηγμένο σκύφο του Άργους, αλλά και στα νομίσματα της Σικυώνας¹⁵⁹⁸. Επιπλέον, με βάση τη διακοσμητική πρακτική, παραπέμπει έμμεσα και στα μέταλλα δυο σκύφων από τη Σάμο και την Έφεσο, που απεικονίζουν μέλισσα (ένα κόσμημα γνωστό από τα νομίσματα της Εφέσου¹⁵⁹⁹). Δεν είναι τελείως άγνωστη στον ελλαδικό χώρο η αποτύπωση θεμάτων γνωστών από νομίσματα πάνω σε σκύφους¹⁶⁰⁰, αφού, εκτός από τις δυο προαναφερόμενες πόλεις, απαντάται και στα Άβδηρα. Ωστόσο, με βάση τη γενική αντίληψη της διακόσμησης, αλλά και το σταυρόσχημο άνθος που διακρίνεται στον κάλυκά της, η M11 παραπέμπει στον ηλειακό σκύφο H56. Το περιστέρι βέβαια δεν προέρχεται από την ίδια μήτρα ή την ίδια σφραγίδα, ούτε μοιάζει με αυτά που βρίσκουμε στους δημοσιευμένους ηλειακούς σκύφους¹⁶⁰¹, όμως το σταυρόσχημο άνθος του κάλυκά της ίσως να προέρχεται από την ίδια σφραγίδα.

β. Μήτρες του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (αρ. κατ. M2, M6 και M7)

Το μικρό θαύμα της μήτρας **M7** (2^{ος} αι. π.Χ. ;), για τη διακόσμηση του οποίου δεν βρέθηκαν ακριβή τυπολογικά παράλληλα¹⁶⁰², αποδίδεται βάση του πηλού του (και με αρκετή επιφύλαξη) στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών. Επίσης από τον πηλό, στο ίδιο κύκλο αποδίδεται η μήτρα **M6**

¹⁵⁹⁸ Το δίδραχμο της Σικυώνας απεικονίζει περισσότερα να πετά προς τα δεξιά. Η παράσταση συμπληρώνεται συχνά με στεφάνι δάφνης, τόξο ή φύλλα κισσού, ενώ στον ελεύθερο χώρο βρίσκονται τα γράμματα ΣΙ ή ΣΕ (συμπλήματα του ονόματος της πόλης). Sears 1978, 257, αρ. 2763, 2765 κ.α.

¹⁵⁹⁹ Τσάκος 1990, 142 και υποσημ. 28.

¹⁶⁰⁰ Τα νομίσματα πολύ σπάνια «εκτυπώνονται» και πάνω σε διάφορα άλλα πηλίνα αντικείμενα Πρβ. για παράδειγμα τη μοναδική στην Ελλάδα αποτύπωση οπισθότυπου νομίσματος του Μακεδόνα βασιλιά Περσέα (2^{ου} αι. π.Χ.) πάνω σε λαβή ενσφράγιστου αμφορέα. Φάκλαρης 1994, 119-120.

¹⁶⁰¹ Στην Ήλιδα απαντάμε δυο παραδείγματα σκύφων με περιστέρια στο σώμα τους, αλλά αποδίδονται εντελώς διαφορετικά από τον εν λόγω σκύφο. Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 151, αρ. 10, πίν. 23 και αρ. 322, πίν. 36.

¹⁶⁰² Στο τοίχωμα του σώματος της διακρίνονται αχνά δυο φυλλόσχημα κοσμήματα και δυο χοντροί, καμπυλόγραμμοι βλαστοί.

(2^{ος}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. ;), στο μέταλλο της οποίας σώζονται δυο (από τα τέσσερα ακτινωτά τοποθετημένα) εμπίεστα αστεροειδή ροδακάκια, παρόμοια των οποίων απαντάμε και σε σκύφους του τοπικού εργαστηρίου του Θέρμου (βλ. τις **EIK. 41. 2 και 8**). Η διακόσμηση στο σώμα (εγχάρακτα πλαγιαστά γραμμίδια) είναι πρωτότυπη.

Η φθαρμένη, λόγω της μακροχρόνιας χρήσης της, μήτρα **M2** (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) φαίνεται πως χρησίμευε για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων κανονικού μεγέθους, παρόλο που το μέταλλο της βάσης της έχει πολύ μικρή διάμετρο (0,024 μ.). Στο κέντρο του, μέσα σε ανάγλυφο δακτύλιο, φέρει μικρό φθαρμένο ρόδακα και χαμηλά στο σώμα, ανθέμια¹⁶⁰³ (ίσως και άκανθες) που εναλλάσσονται με όμοιους με της βάσης ρόδακες. Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης μήτρες έχουν βρεθεί στη Βεργίνα¹⁶⁰⁴ και στην αττική, ενώ απαντώνται και σε κορινθιακούς σκύφους. Η M2 αποδίδεται με μεγάλη επιφύλαξη στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών, δεδομένου ότι η σύσταση του πηλού της (περιέχει αρκετές λευκές προσμείξεις) δεν συνάδει με τη συγκεκριμένη απόδοση.

γ. Μήτρες των τοπικών εργαστηρίων Α (αρ. κατ. M8) και Β (αρ. κατ. M4, M9-M10 και M12-M13)

Από το τοπικό **εργαστήριο Α** πρέπει να προέρχεται η μήτρα **M8** (2ος αι. π.Χ. ;) η οποία είναι πιθανό πως χρησίμευε για την κατασκευή μικρογραφικών ανάγλυφων σκύφων¹⁶⁰⁵. Η διακόσμηση στο σώμα της είναι ασαφής, αλλά μια υποψία για το είδος της μας δίνει ο παρόμοιος «χοντρός» κυματοειδής βλαστός που βρίσκουμε σε μια μήτρα από τις Φερές, αλλά και σε ένα σκύφο από την Ηφαιστεία της Λήμνου.

Οι υπόλοιπες πέντε τοπικές μήτρες προέρχονται πιθανότατα από το **εργαστήριο Β**. Η **M9** (μέσα 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.), που πιθανώς χρησίμευε στην κατασκευή ανάγλυφων σκύφων σχετικά μεγάλου μεγέθους, φέρει στο σώμα διακόσμηση «μακεδονικής ασπίδας» (εγχάρακτο τριπλό ομόκεντρο ημικύκλιο) με πεντασκελή έλικα στο εσωτερικό, ενώ τριγύρω το πεδίο είναι πληρωμένο με σχετικά μεγάλα ανάγλυφα σφαιρίδια. Στο πλατύ (διάμετρου 0,075 μ. περίπου) και πολύ φθαρμένο μέταλλο της βάσης της, τρεις ομόκεντροι κύκλοι περιέχουν ίσως μια πεντασκελή έλικα. Η μήτρα αυτή, με το ιδιαίτερα συνηθισμένο για τους Οινιάδες κόσμημα, συνδέεται μόνο έμμεσα με τους ανάγλυφους σκύφους του εργαστηρίου Β που φέρουν το συγκεκριμένο θέμα στο σώμα τους (**TB15-TB25**), δηλαδή η χρήση της δεν πιστοποιήθηκε για την κατασκευή κανενός από αυτούς. Μήτρες με όμοιο κόσμημα (και στρόβιλο ή έλικα στο εσωτερικό τους) έχουν βρεθεί στην Έφεσο και τη Λάρισα.

¹⁶⁰³ Τα ανθέμια αποτελούν συνηθισμένο διακοσμητικό θέμα του χείλους των ανάγλυφων σκύφων του εργαστηρίου του Βίωνος στην αθηναϊκή Αγορά. Βλ. Agora XXII, 26-27, πίν. 98 (225-175 π.Χ.). Βλ. και τη μήτρα με ανθέμια στο χείλος, επίσης από την αθηναϊκή Αγορά: Rotroff 1994, 19, πίν. 1β (225-175 π.Χ.). Παραπλήσια ανθέμια (στο χείλος) ωστόσο είναι γνωστά και από μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων από την Αμοργό. Βλ. Παππά 1997, 354, πίν. 261α, αρ. Α 12 (τελευταίο τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁶⁰⁴ Τα ανθέμια της μήτρας από τους Οινιάδες είναι αρκετά κοντινά στα αντίστοιχα από τη Βεργίνα.

¹⁶⁰⁵ Έχει διάμετρο μεταλλίου βάσης 0,014-0,024 μ. Υπενθυμίζω πως από τους τριάντα-τρείς (33) ανάγλυφους σκύφους που αποδίδονται στο τοπικό Α, οι τέσσερις είναι μικρογραφικοί.

Παρεμφερή διακόσμηση φέρουν και οι μήτρες **M12** και **M13** (μέσα 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.). Το κυρίως θέμα («μακεδονική ασπίδα») είναι ίδιο, αλλά στη M12 τα ομόκεντρα ημικύκλια είναι απόλυτα συμμετρικά (έχουν τυπωθεί στη μήτρα με σφραγίδες), ενώ στη M13 έχουν εμφανώς χαραχτεί με το χέρι. Ωστόσο, και στις δυο περιπτώσεις το κέντρο των ομόκεντρων ημικυκλίων κοσμεί η ίδια (τυπωμένη με την ίδια σφραγίδα) μικρή κεφαλή Μέδουσας για την οποία δε βρέθηκε κανένα ακριβές τυπολογικό παράλληλο (ούτε σε ανάγλυφο σκύφο, ούτε σε μήτρα).

Η **M4** (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.) αποτελεί το μοναδικό θραύσμα μήτρας από τους Οινιάδες που σώζει μέρος από την περιοχή του χείλους. Οι ανάγλυφες στιγμές της πρώτης διακοσμητικής ζώνης απαντώνται σε μήτρες από τις Φερές, τη Βεργίνα και την Κασσώπη. Σχεδόν ακριβές τυπολογικό παράλληλο ως προς τη διακόσμηση της δεύτερης ζώνης (κισσόφυλλα) απαντάμε σε μήτρες από την Κασσώπη, τις Σάρδεις, την Έφεσο και την Ηφαιστεία της Λήμνου, αλλά και σε σκύφους από τη Σπάρτη και την Ηφαιστεία της Λήμνου¹⁶⁰⁶. Αν και τα παραδείγματα ανάγλυφων σκύφων με διακόσμηση μεμονωμένων φύλλων κισσού είναι λίγα έως ελάχιστα, εξαιτίας της ευκολίας σχεδιασμού τους, απαντώνται πολλές «ανορθόδοξες» παραλλαγές τους που χρησιμοποιούνται από τα διάφορα επαρχιακά και μη εργαστήρια, σε διαφορετικές κάθε φορά θέσεις και με διάφορους συνδυασμούς πάνω στα αγγεία, εξαντλώντας έτσι τη σχεδιαστική φαντασία των κεραμέων¹⁶⁰⁷.

Η **M10** (β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.) σώζει στο σώμα της ένα πολύ μικρό μέρος από το καμπύλο πέρας μακριών και ιδιαίτερα κοίλων πετάλων. Είναι πιθανό να προορίζεται για την κατασκευή μακρυπέταλων ανάγλυφων αγγείων¹⁶⁰⁸, δεδομένου ότι πολλά παραδείγματα της εν λόγω κατηγορίας φέρουν παρόμοια, δηλαδή αρκετά έξεργα πέταλα¹⁶⁰⁹.

¹⁶⁰⁶ Massa 1992, 124, αρ. C28, πίν. 10 και 102 (Ηφαιστεία Λήμνου, ανάγλυφοι σκύφοι τοπικής παραγωγής). Η παρουσία μεμονωμένων κισσόφυλλων στο μέταλλο της βάσης ανάγλυφων σκύφων είναι πολύ σπάνια (βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (H17) και τα σχετικά σχόλια στον ίδιο σκύφο), όπως και στο σώμα τους. Απαντώνται κυρίως στα επαρχιακά εργαστήρια των Βαλκανίων. Βλ. σχετικά Ανδρεΐδου 1998, 473-474 (τέσσεροι σκύφοι στην Κόρινθο, τρεις στην Ηφαιστεία Λήμνου, ένας στην Αθήνα, ένας στην Ήλιδα, πέντε στους Στόβους, ένας στην Επίδαμο και μόνο ένας στη Δήλο και ένας στη Μίλητο).

¹⁶⁰⁷ Στην Κόρινθο για παράδειγμα τα κισσόφυλλα απαντώνται μέσα σε πεντάγωνα, στη Δήλο και στην Κασσώπη ανάμεσα στις κορυφές του φυτικού κάλυκα, σε ένα εισηγμένο αγγείο στην Αθήνα κοσμούν τον κάλυκα εναλλάξ με ανθέμια και στην Επίδαμο και στους Στόβους επίσης τον κάλυκα, τοποθετημένα πάνω σε ψιλόλιγνους γραμμικούς μίσχους.

¹⁶⁰⁸ Λιγότερο πιθανό θεωρώ το ενδεχόμενο η μήτρα αυτή να χρησίμευε για την κατασκευή του κάτω τμήματος του σώματος καλυκόσχημων κανθάρων. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων με διακόσμηση μακριών πετάλων έχουν βρεθεί σε ολόκληρο τον ελληνιστικό κόσμο. Κάποιες από αυτές, είναι αρκετά προχειροφτιαγμένες και, όπως αυτές των Φερών, έχουν τα πέταλά τους χαραγμένα με το χέρι. Βλ. τυπολογικά παράλληλα στον κατάλογο (M10).

¹⁶⁰⁹ Πρβ. για παράδειγμα τον TB73, αλλά και τους K21-K23. Βλ. επίσης: Zahn 1908, 72, αρ. 33, εικ. 33 στη σελ. 74 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία).

V. Διαπιστώσεις και επισημάνσεις

Από τα 500 αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία και όστρακα των Οινιαδών που μελετήθηκαν τα 441 είναι ανάγλυφοι σκύφοι (ποσοστό 87,3%), 19 κρατήρες (ποσοστό 4%), 15 υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι (ποσοστό 3%), 5 μικρογραφικοί σκύφοι (ποσοστό 1%), 3 λάγυνοι (ποσοστό 0,7%), 2 πινάκια (ποσοστό 0,5%), ένας κάνθαρος (ποσοστό 0,25%) και ένας αμφορέας (ποσοστό 0,25%). Τέλος βρέθηκαν 13 μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (ποσοστό 3%) (ΕΙΚ. 59).

Από τους 17 υπερμεγέθεις σκύφους ή κρατηρίσκους, οι 10 προέρχονται από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών (ΕΙΚ. 60). Οι περισσότεροι κρατήρες, προέρχονται από τα κορινθιακά και αττικά εργαστήρια (8 και 4 αγγεία αντίστοιχα) και οι περισσότεροι μικρογραφικοί σκύφοι (4 από τους 5) από το τοπικό εργαστήριο Α. Τα δυο πινάκια αποδόθηκαν στην ηλειακή παραγωγή, ενώ τα μισά κλειστού σχήματος αγγεία (λάγυνος και αμφορέας) προέρχονται επίσης από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών.

Από αυτά τα 487 συνολικά¹⁶¹⁰ ανάγλυφα αγγεία και τις 13 μήτρες, τα 355 (ποσοστό 73%) είναι εισηγμένα (ΕΙΚ. 61)¹⁶¹¹ και προέρχονται από τα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια (26%), το Αίγιο-Λουσούς¹⁶¹² (18%), την Ολυμπία και την Ήλιδα (14%), την Κόρινθο (6%), το Άργος (4%) και την Αττική (3%, βλ. ΧΑΡΤΗ 5). Τα υπόλοιπα 134 (ποσοστό 27%) είναι τοπικής παραγωγής και αποδίδονται σε δυο εργαστήρια, εκ των οποίων ένα μικρό ποσοστό (7%, 33 αγγεία και μια μήτρα) ανήκει στο εργαστήριο Α και το υπόλοιπο 20% (93 αγγεία και πέντε μήτρες) στο εργαστήριο Β (ΕΙΚ. 62).

Από τα εισηγμένα αγγεία είναι ολοφάνερη η ποσοτική υπεροχή των προϊόντων των εφεσιακών-ιονικών εργαστηρίων (ποσοστό 35%), του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (25%) και ηλειακών εργαστηρίων (20%, βλ. ΕΙΚ. 63).

A. Εισηγμένα ανάγλυφα αγγεία και μήτρες

Τα εισηγμένα ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών, αποδόθηκαν στα συγκεκριμένα εργαστήρια με βάση τεχνοτροπικά, μορφολογικά και εικονογραφικά κριτήρια, δηλαδή το σχήμα, το είδος της διακόσμησης και τη διάταξή της, το επίχρισμα και τον πηλό τους (σύσταση, υφή και ποιότητα). Οι προτεινόμενες χρονολογήσεις στηρίζονται στα συγκριτικά στοιχεία που παρέχουν οι κατά τόπους δημοσιεύσεις. Απαραίτητη για την επιβεβαίωση αυτών των αποδόσεων, ήταν η συγκριτική εξέταση του δημοσιευμένου υλικού από τη Δήλο, το Αίγιο, τους Λουσούς, την Ηλεία (Ολυμπία, Ήλιδα), την Αθήνα, την Κόρινθο, το Άργος και την Αιτωλοακαρνανία, αλλά και του αδημοσίευτου υλικού, από την Αχαΐα (Αίγιο, Δύμη) και την Αιτωλοακαρνανία. Στις δύσκολες περιπτώσεις (και όχι μόνο), ακολουθήσαμε τη βασική αρχή του Siebert, ότι τα δευτερεύοντα κοσμήματα που χρησιμοποιούνται

¹⁶¹⁰ Στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται τα ανάγλυφα αγγεία «αγνώστων εργαστηρίων».

¹⁶¹¹ Για τη συνεύρεση τοπικών και εισηγμένων ανάγλυφων σκύφων σε όλες τις ελληνιστικές πόλεις και το εμπόριο τους μέσω των negotiatores (διαμεσολαβητών-εμπόρων) βλ. Rogl 2008, 30-31.

¹⁶¹² Για τη σχέση Αιγίου-Λουσών βλ. παρακάτω στο ομώνυμο υποκεφάλαιο.

στα πλαίσια, στο βάθος ή στα μέταλλα αποτελούν κριτήρια ταύτισης και αναγνώρισης ενός εργαστηρίου, τόσο ισχυρά όσο και οι υπογραφές¹⁶¹³.

Αττικά

Οι εξαγωγές των αττικών ανάγλυφων αγγείων ήταν περιορισμένες σε αριθμό¹⁶¹⁴, και προσανατολισμένες περισσότερο στην ανατολή παρά στη Δύση. Ωστόσο αττικοί σκύφοι, εκτός από και μια σειρά θέσεων της ανατολικής Μεσογείου (που εκτείνεται από τη Ν. Ρωσία, τη δυτική ακτή της Μ. Ασίας, μέχρι την Ταρσό, την Αντιόχεια και τη Hama¹⁶¹⁵), έχουν βρεθεί στη Μαύρη Θάλασσα¹⁶¹⁶, ακόμη και στην Ιταλία¹⁶¹⁷. Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι δεκαέξι αττικοί ανάγλυφοι σκύφοι που βρέθηκαν στους Οινιάδες (ποσοστό 3%, βλ. **ΕΙΚ. 62-63**) αποτελούν πολύ σημαντικό εύρημα. Η κοντινότερη στους Οινιάδες θέση στην οποία έχουν εντοπιστεί εισηγμένοι αττικοί σκύφοι είναι ίσως η Ιθάκη¹⁶¹⁸. Αλλά και στην υπόλοιπη κυρίως Ελλάδα οι θέσεις εύρεσης αττικών σκύφων είναι λιγοστές (Κόρινθος, Άργος, Σπάρτη, Αίγινα, Ερέτρια και Δήλος)¹⁶¹⁹.

Από τα δεκαέξι (16) αττικά αγγεία των Οινιαδών, σε συγκεκριμένα εργαστήρια αποδόθηκαν τα έντεκα (βλ. **ΕΙΚ. 67**): επτά στο εργαστήριο του Βίωνος, τρία στο εργαστήριο Α και ένα στο εργαστήριο του Μονογράμματος Μ. Όλοι τους είναι ανάγλυφοι σκύφοι, με εξαίρεση τέσσερις κρατήρες και δυο υπερμεγέθεις σκύφους. Ως προς τη διακόσμηση τους, πλεονάζουν οι σκύφοι με τις έμβιες μορφές και τα αντικείμενα-αγγεία (13), ενώ αυτοί που φέρουν διακόσμηση με διάφορα άλλα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα είναι ελάχιστοι (βλ. **ΕΙΚ. 68**). Απ' όλα αυτά τα αγγεία, άξια ιδιαίτερου σχολιασμού είναι ο έφιππος Διόνυσος και η Νίκη του **ΑΤ4**, ο θαλάσσιος θίασος του κρατήρα **ΑΤ14**, ο ορχούμενος Σάτυρος που εκτελεί άλμα του **ΑΤ4** και οι αντωποί (εκατέρωθεν αγγείου) γρύπες του **ΑΤ10**. Τα δυο πρώτα αγγεία αποδίδονται με επιφύλαξη στο εργαστήριο Α και τα δυο τελευταία στο εργαστήριο του Βίωνος.

Οι αττικοί σκύφοι των Οινιαδών χρονολογούνται στην περίοδο 225-175 π.Χ.: εισάγονται δηλαδή στην πόλη σε μια εποχή που αυτή ταλαιπωρείται από την απειλή των Αιτωλών και των Μακεδόνων, ενώ στο τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ. καταλαμβάνεται διαδοχικά από τους τελευταίους (από το Φίλιππο τον Ε' το 219 π.Χ.) και λίγο αργότερα από τους Ρωμαίους (το 211 π.Χ.), στον οποίον τα χέρια και παραμένει μέχρι το 189 π.Χ. Εξάλλου το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα -πριν δηλαδή από

¹⁶¹³ Siebert 1978, 5 και 220.

¹⁶¹⁴ Για τις εξαγωγές της Αθήνας (σε περίπου εικοσιμία θέσεις της Μεσογείου) βλ. Histria XI, 123-127, υποσημ. 204-226 και το χάρτη 21. Βλ. επίσης Παππά 1996, 285 και υποσημ. 2-10 (βιβλιογραφία για Δήλο, Τήνο, Μίλητο, Πέργαμο, Εύξεινο Πόντο, Ηφαιστεια και Μύρινα Λήμνου).

¹⁶¹⁵ Guldager Bilde 1993, 197.

¹⁶¹⁶ Zahn 1908, 45-48. Bouzek 1990, 64.

¹⁶¹⁷ Πρβ. για παράδειγμα τα ευρήματα από το ναυάγιο της Santa Sabina της Απουλίας: Siebert 1981, 139, αρ. 105-108, εικ. 21 f, 22, 23 a-c («Ateliers attiques ou bols d' inspiration attique»).

¹⁶¹⁸ Βλ. Benton 1938-39, 33-35, αρ. 34, 41 και 47, πίν. 16-17 (σκύφοι που περιγράφονται ως «bowls with attic shape»).

¹⁶¹⁹ Βλ. Histria XI, 123-127, υποσημ. 204-226 και χάρτης 21. Η Κόρινθος και η Δήλος δεν είναι σημειωμένες στο συγκεκριμένο χάρτη.

την εμφάνιση των εφεσιακών-ιωνικών- τα αττικά εργαστήρια βρίσκονταν στη μέγιστη παραγωγική και εμπορική ακμή τους¹⁶²⁰.

Κορινθιακά

Τα εισηγμένα κορινθιακά αγγεία στους Οινιάδες είναι σχετικά λίγα (ποσοστό 6%, βλ. **ΕΙΚ. 62-63**). Από τα τριάντα-ένα (31) κορινθιακά αγγεία τα είκοσι-τρία (23, ποσοστό 74%) είναι σκύφοι και τα υπόλοιπα οκτώ κρατήρες (**ΕΙΚ. 77**). Από αυτά (βλ. **ΕΙΚ. 78**) ο **K3** είναι πολύ πιθανό να προέρχεται από το «εργαστήριο με τις μετωπικές Νίκες». Οι **K14-K26** μπορούν να ενταχθούν στο εργαστήριο ή την ομάδα των «Μασκών», δηλαδή στην πιο εντυπωσιακή και ελκυστική για το εμπόριο ομάδα μεγάλων σε μέγεθος αγγείων που δημιούργησε ο κορινθιακός κεραμικός¹⁶²¹. Τα αγγεία **K5**, **K7**, **K26** και **K22** εντάσσονται στο αργείο-κορινθιακό εργαστήριο του Μονογράμματος.

Στο ίδιο εργαστήριο πιθανότατα να ανήκουν και οι σκύφοι **K26-K31**, αν και ο πηλός τους είναι αρκετά μαλακός και πολύ κοντινός με αυτόν του Αιγίου. Οι πιο ενδιαφέροντες εξ αυτών είναι οι **K26** και **K27** (βλ. **ΕΙΚ. 82**), που ίσως προέρχονται από την ίδια μήτρα, ενώ μαζί με τον **K30** «μοιράζονται» μια σειρά κοσμημάτων (**ΕΙΚ. 83**), ένα από τα οποία ίσως έχει κατασκευαστεί από την ίδια σφραγίδα. Η σύσταση του πηλού τους (βλ. **ΕΙΚ. 76**) μας βάζει σε σκέψεις: μήπως τελικά, όπως στην Κόρινθο, στην Επίδαυρο και ίσως και στην Αθήνα¹⁶²², υπήρχε ένα «υποκατάστημα» του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος και στο Αίγιο. Οι υπόλοιποι εισηγμένοι κορινθιακοί σκύφοι των Οινιαδών πιθανώς προέρχονται από το εργαστήριο του «αποθέτη».

Η παραγωγή των συγκεκριμένων αγγείων χρονολογείται από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ. μέχρι και τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., δηλαδή πριν από την καταστροφή της πόλης από τον Μόμμιο το 146 π.Χ.).

Ηλειακά

Βάση της ποικιλίας στη σύσταση του πηλού, αλλά και των υπογραφών που έχουν βρεθεί στην Ηλεία, εκτός από τα εργαστήρια των «μεγάλων ροδάκων», του Πρωτόμαχου, του Ηγ(ία) και την «ιταλική σειρά» (στα οποία έχουν ήδη αποδοθεί αγγεία), είναι πολύ πιθανό να υπήρχαν περισσότερα¹⁶²³. Πολλοί από τους ηλειακούς σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες δεν στάθηκε δυνατό να συσχετιστούν με συγκεκριμένα εργαστήρια. Η πλειονότητα αυτών που τελικά αποδόθηκαν, εντάσσεται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων» (ποσοστό 43% επί του συνόλου των ηλειακών αγγείων και 77% επί των αποδοσμένων σε συγκεκριμένα εργαστήρια, βλ. **ΕΙΚ. 91 α**), το οποίο είναι και το πρωιμότερο χρονολογικά (από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} έως το μεγαλύτερο μέρος του 2^{ου}

¹⁶²⁰ Αν οι εισαγωγές αυτές μπορούν να σχετιστούν -όπως στην περίπτωση της Μινώας Αμοργού- με τον έλεγχο που ασκούν την περίοδο αυτή και στις δυο πόλεις οι Μακεδόνες, θεωρείται πολύ πιθανό. Βλ. Παππά 1996, 287.

¹⁶²¹ Για τη σχέση αυτών των αγγείων με την τορευτική βλ. Züchner 1950-51, 192 κ. εξ., εικ. 30-33.

¹⁶²² Δανάλη 2000, 213.

¹⁶²³ Πρβ. τις υπογραφές που έχουν σωθεί βλ. το υποκεφάλαιο «Κατάταξη σε εργαστήρια και χρονολόγηση» (στο εισαγωγικό κεφάλαιο των ηλειακών εργαστηρίων).

αι. π.Χ.).

Η πλειονότητα των ηλειακών αγγείων των Οινιάδων ανήκει στην κατηγορία των ανάγλυφων σκύφων (ποσοστό 94%, βλ. **ΕΙΚ. 90**) και μόνο τρία ανήκουν σε διαφορετικά σχήματα (δυο πινάκια και ένας κρατήρας). Κοσμούνται με τα γνωστά και αναμενόμενα για την προέλευσή τους κοσμήματα (κυρίως φυτικά, βλ. **ΕΙΚ. 91 β και 92**)¹⁶²⁴, ενώ διακρίνονται για τη μεγάλη ποικιλία τους. Η χρήση της ίδιας μήτρας παρατηρήθηκε στους σκύφους H25 και H26, ενώ των ίδιων σφραγίδων σε περισσότερες (βλ. **ΕΙΚ. 101**), όπως για παράδειγμα οι άκανθες των σκύφων H15-H16, τα φύλλα λωτού του σκύφου H37 και του κρατήρα H68, τα ιδιαίτερα ραδινά και πρωτότυπα μακριά φύλλα λωτού με την έντονα αποστρογγυλεμένη διαμόρφωση στη βάση των σκύφων H7-H9, οι εξαπέταλοι ρόδακες των H13 και H3, οι διπλές κάθετες ελικοειδείς βλαστόσπειρες των H7, H8 και ίσως και του H24 και ο ρόδακας των H10, H29 και H41¹⁶²⁵. Απ' όλα αυτά τα αγγεία ιδιαίτερος λόγος αξίζει να γίνει στην πρωτότυπη χρήση της αλυσίδας των ενάλληλων κανθάρων υπό τη μορφή κρεμαστής γιρλάντας στη κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος του σκύφου H31. Επίσης στη πληθωρική και πρωτότυπη χρήση των αγγείων στο σώμα, αλλά και στο μέταλλο της βάσης του H13. Στο σκύφο H51 (με απεικόνιση μουσικών, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων») για την κατασκευή του οποίου έχει πιθανόν χρησιμοποιηθεί η ίδια σφραγίδα ή μήτρα με το δημοσιευμένο ηλειακό παραλληλό του.

Η μεγάλη ποσότητα εισηγμένων ανάγλυφων αγγείων από την περιοχή της Ηλείας, κυρίως στο τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} και μέσα στο 2^ο αι. π.Χ., εξηγείται από τη γειννίαση και τη συγγένεια Ηλείων και Αιτωλών¹⁶²⁶, τις φιλικές και πολιτιστικές τους¹⁶²⁷ σχέσεις που τεκμηριώνονται και ιστορικά, αφού οι δυο λαοί ακολούθησαν πολλές φορές παράλληλους δρόμους¹⁶²⁸. Και ως γνωστόν οι Οινιάδες κατά τη διάρκεια του τελευταίου τέταρτου του 4^{ου} και σε όλη τη διάρκεια του 3^{ου} αι. π.Χ., βρισκόταν για μεγάλα χρονικά διαστήματα υπό αιτωλική κυριαρχία. Από τους εισηγμένους ηλειακούς

¹⁶²⁴ Βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 157 και σελ. 158-159 και Rogl 1996, 142 (κατάλογοι με τα χαρακτηριστικά ηλειακά διακοσμητικά θέματα).

¹⁶²⁵ Για τους στιγμωτούς ρόδακες των σκύφων H24, H28, H8 και H43, δεν νομίζω πως μπορούμε να μιλήσουμε για την ίδια σφραγίδα, δεδομένου ότι, το απλούστατο αυτό διακοσμητικό κόσμημα, συνήθως δημιουργούνταν με το χέρι πάνω στις μήτρες κι όχι με τη βοήθεια σφραγίδων.

¹⁶²⁶ Ήδη από την εποχή του Αιτωλού Όξυλου, του πρώτου εποίκιστή της Ήλιδας. Βλ. Georgiadou 2005, 20-22.

¹⁶²⁷ Οι στενές πολιτιστικές σχέσεις Ηλείας και Αιτωλίας έχουν επισημανθεί ήδη από τα ύστερα κλασικά χρόνια Πρβ. τις διαπιστώσεις-επισημάνσεις που προκύπτουν από την περίπτωση της παρουσίας μεγάλων ποσοτήτων «ηλειακών» και ερυθρόμορφων αρυβαλλοειδών ληκύθων στην περιοχή της Ακαρνανίας. Βλ. Σταυροπούλου-Γάτση – Τσαντήλα 2009, 253-254.

¹⁶²⁸ Οι Ηλείοι, μετά τη διάσπαση της Αρκαδικής Ομοσπονδίας το 362 π.Χ., βρέθηκαν σύμμαχοι με τους Αθηναίους και τους Αχαιοί. Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και το Λαμιακό πόλεμο, υποτάχτηκαν στη μακεδονική κυριαρχία και εξαρτώνταν άμεσα ή έμμεσα από τους Μακεδόνες. Με τη βοήθεια των Αιτωλών απαλλάχτηκαν από αυτούς και τον τύραννο Αριστότιμο, ενώ το 245 π.Χ. εισήλθαν στην Αιτωλική Συμπολιτεία. Στο Συμμαχικό πόλεμο (220-217 π.Χ.) πολέμησαν στο πλευρό των Σπαρτιατών και των Αιτωλών, εναντίον του Φιλίππου Ε' και των συμμάχων του (Αχαιών, Ηπειρωτών, Μεσσηνίων, Ακαρνανών και Θεσσαλών). Το 212 π.Χ. προσχώρησαν με τη Μεσσήνη και τη Σπάρτη στην αντιμακεδονική συμμαχία Ρωμαίων και Αιτωλών, ενώ το 191 π.Χ. εντάχτηκαν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Το 146 π.Χ., μαζί με όλη την Πελοπόννησο, υποτάχτηκαν στους Ρωμαίους. Προσκυνητοπούλου 1997, 85-86.

σκύφους προκύπτει επομένως πως η ακαρνανική πόλη των Οινιάδων είχε επίσης στενές επαφές με την Ηλεία, όπως και η Αιτωλία και ο ευρύτερος χώρος της δυτικής Ελλάδας¹⁶²⁹.

Αργεία

Από τα είκοσι (20) αργεία αγγεία που βρέθηκαν στους Οινιάδες τα δεκαεννιά (19) είναι σκύφοι κανονικού μεγέθους και ένα κρατήρας. Επτά αγγεία αποδόθηκαν στο εργαστήριο του Μονογράμματος (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), επτά στο Κλεαγόρα (μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), τρία στο εργαστήριο του Αγαθοκλή (α' μισό 2^{ου}-1^{ος} αι. π.Χ.) και ένα στο Δημητρίου-Ιάσωνα (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ., βλ. **EIK. 107**).

Αν και ορισμένες από τις αποδόσεις αυτές είναι κάπως αμφίβολες, διαπιστώνουμε πως στους Οινιάδες οι 14 από τους 20 αργείους σκύφους ανήκουν στα εργαστήρια του Μονογράμματος και του Κλεαγόρα, των οποίων η παραγωγή χρονολογείται από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} έως και τον πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.¹⁶³⁰. Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευτεί ως μια συνεχή σε αυτή την περίοδο, αν και όχι έντονη, εμπορική επαφή με την πόλη του Άργους. Οι περισσότεροι σκύφοι κοσμούνται με φυτικά κοσμήματα (βλ. **EIK. 108-109**), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τέσσερις με απεικόνιση έμβιων μορφών. Άξιος σχολιασμού είναι επίσης ο σκύφος **API**, ο οποίος αν και αποδίδεται εξαιτίας του πηλού, του σχήματος και της διακόσμησης του (με επιφύλαξη) στο εργαστήριο του Αγαθοκλή, η αποσπασματικά σωζόμενη, φθαρμένη και ασαφής υπογραφή που σώζει στο σώμα του (μέσα σε *tabula ansata*) δεν συνάδει με τη συγκεκριμένη απόδοση. Ίσως να πρόκειται για νέο-άγνωστο αργείο εργαστήριο που μιμείται την παραγωγή του εν λόγω εργαστηρίου.

Αν και τα εργαστήρια του Άργους αποτέλεσαν το σημαντικότερο κέντρο παραγωγής και εμπορίας ανάγλυφης κεραμικής της Πελοποννήσου, οι εξαγωγές τους ήταν περιορισμένες σε διασπορά και ποσότητα¹⁶³¹. Ανήκουν δηλαδή, κατά τον Siebert, στα εργαστήρια εκείνα των οποίων η διακίνηση των προϊόντων τους διεξάγεται εντός των ορίων της Πελοποννήσου¹⁶³². Ένα από αυτά ωστόσο, του Μονογράμματος, εκτός από τη μεγάλη «επίδραση» που άσκησε στην κορινθιακή παραγωγή, φαίνεται πως εξήγαγε τα προϊόντα του και εκτός Πελοποννήσου, ενώ είχε μια ιδιαίτερη και στενή σχέση με τα εργαστήρια ανάγλυφης παραγωγής του Τάραντα¹⁶³³. Ταυτόχρονα, ο προσανατολισμός του εργαστηρίου του Δημητρίου-Ιάσωνα θεωρείται πως ήταν περισσότερο «στραμμένος» στις αρχές παραγωγής των ανατολικών εργαστηρίων.

¹⁶²⁹ Γραβάνη 2009, 50-57.

¹⁶³⁰ Γι' αυτό και σημειώνεται η συγκεκριμένη χρονολόγηση στην **EIK.174**.

¹⁶³¹ Αργείοι σκύφοι έχουν βρεθεί στην Αθήνα, την Αίγινα, την Επίδαυρο, σε δυο πόλεις στη Μαύρη Θάλασσα και σε ελάχιστες άλλες θέσεις. Βλ. Siebert 1978, 193. Guldager Bilde 1993, κυρίως 196-197. Bouzek 1990, 63 (Ολβια και Κοριμαία). Επίσης Δανάλη 2000, 213 (για την Επίδαυρο, στην οποία η Δανάλη πιστεύει πως το εργαστήριο του Μονογράμματος ίσως είχε παράρτημα).

¹⁶³² Στα εργαστήρια αυτά συγκαταλέγει ο Siebert και αυτά της Κορίνθου, της αρκαδικής Γόρτυνας, της Αχαΐας, της Ήλιδας, της Αμφισσας κ.α. Βλ. Siebert 1980, 69-70. Siebert 1978, κεφ. IX.

¹⁶³³ Wuilleumier 1932, 399-402, πίν. 22-23. Siebert 1974, 323-329. Siebert 1981, 148, αρ. κατ. 96-101.

Το πρόβλημα της εισαγωγής των αργείων σκύφων στους Οινιάδες παραμένει υπό διερεύνηση, δεδομένου ότι αργείοι σκύφοι έχουν βρεθεί στην Ηλεία, αλλά η παρουσία τους στο Αίγιο δεν έχει διαπιστωθεί (τουλάχιστον μέχρι σήμερα).

Εφεσιακά-ιονικά

Από τους εισηγμένους σκύφους των Οινιαδών υπερέχουν ποσοτικά οι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι (ποσοστό 26% επί του συνόλου της ανάγλυφης κεραμικής, βλ. **EIK. 62-63**), οι οποίοι κατέκλυσαν ολόκληρη την ελληνιστική επικράτεια κατά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., ενώ η εντυπωσιακά μεγάλη ακτίνα διάδοσης τους είναι γνωστή¹⁶³⁴. Το ποσοστό τους μάλιστα είναι αντίστοιχο με αυτό της Κορίνθου¹⁶³⁵. Τα διακοσμητικά θέματα του σώματός τους είναι κυρίως δανεισμένα από την αρχιτεκτονική διακοσμητική (φυτικά και λιγότερο γραμμικά), ενώ στη διακόσμηση του χείλους υπερέχουν κυρίως τα φυτικά κοσμήματα, που επαναλαμβάνονται στερεότυπα σε πολλά θραύσματα. Οι βάσεις τους είναι συχνότερα ακόσμητες ή φέρουν -σπάνια- άλλοτε ρόδακες («χαρακτηριστικά γνωρίσματα» ορισμένων εργαστηρίων) και άλλοτε υπογραφές (Μονογράμματος, Μενεμάχου, Γοργία, Διονυσίου και Αρκεσίλαου).

Βάση της δημοσίευσης του Laumonier και της συγκριτικής μελέτης του υλικού στο Μουσείο της Δήλου, οι 62 από τους 124 εισηγμένους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους των Οινιαδών αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια¹⁶³⁶. Όπως γίνεται φανερό από τα στατιστικά στοιχεία (βλ. **EIK. 115**) οι περισσότεροι από αυτούς (σε ένα ποσοστό 67%) προέρχονται από τα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ και Μενεμάχου, δηλαδή από αυτά με τη μαζική παραγωγή και με τις περισσότερες -απ' όσο γνωρίζουμε μέχρι σήμερα τουλάχιστον- εξαγωγές σε όλο το γεωγραφικό πλάτος και μήκος του ελληνιστικού κόσμου. Οι υπόλοιποι σκύφοι (που στάθηκε δυνατό να αποδοθούν σε συγκεκριμένα εργαστήρια), μοιράζονται σε έντεκα ελάχιστα εργαστήρια. Φαίνεται λοιπόν πως τα προϊόντα των δυο αυτών μεγάλων εργαστηρίων, αλλά και των λοιπών εφεσιακών-ιονικών, ήταν ιδιαίτερα οικεία και προσφιλή στους κατοίκους των Οινιαδών.

Παρά την πληθώρα των κοσμημάτων¹⁶³⁷, δυστυχώς δεν απαντάται κάποιο πρωτότυπο, άγνωστο κόσμημα ή κάποιο γνωστό από άλλον εργαστηριακό κύκλο το οποίο να έχει χρησιμοποιηθεί σε αυτά. Εξαιρέσεις αποτελούν ίσως οι σκύφοι I27 (εργαστήριο του Αντιγραφέα ή περγαμηνός ;) και

¹⁶³⁴ Τα ιονικά εργαστήρια κατάφεραν να κυριεύσουν τις μακρινές δυτικές αγορές, μέσω του εμπορικού δικτύου που δημιούργησαν και τη δραστηριότητα των ρωμαίων negotiatores (διαμεσολαβητών και εμπόρων). Siebert 1980, 70. Siebert 1978, κεφ. IX.

¹⁶³⁵ Από τα 603 θραύσματα που μελετήθηκαν στην Κόρινθο, τα 148 (ποσοστό 24,5%) είναι εφεσιακά-ιονικά. Βλ. Guldager Bilde 1993, 199.

¹⁶³⁶ Τα στοιχεία αυτά βέβαια στηρίζονται σε όσους σκύφους στάθηκε δυνατό, από τη στρωτική ανάλυση των κοσμημάτων τους, να αποδοθούν με βεβαιότητα ή τουλάχιστον με κάποια σχετική βεβαιότητα σε συγκεκριμένα εργαστήρια, δεδομένου ότι λόγω της θραυσματικής τους κατάστασης δεν ήταν πάντοτε εύκολη αυτή η απόδοση.

¹⁶³⁷ Για τη διακόσμηση του σώματος των εφεσιακών-ιονικών σκύφων των Οινιαδών χρησιμοποιήθηκαν 57 σφραγίσματα (βλ. τα κοσμήματα αρ. 1-57 στην **EIK. 121**), της διακοσμητικής ζώνης του χείλους 30 σφραγίσματα (βλ. τα κοσμήματα αρ. 58-85β στην **EIK. 122**) και της βάσης οκτώ διαφορετικοί ρόδακες (βλ. τα κοσμήματα αρ. 86-89 στην **EIK. 123**).

I101 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ ή της Μιλήτου ;). Είναι αξιοσημείωτο πως στην κατασκευή των αγγείων αυτών, η χρήση της ίδιας μήτρας διαπιστώθηκε μόλις σε πέντε περιπτώσεις: στους σκύφους I43 και I46 (του εργαστηρίου του Μονογράμματος), I9 και I10 (του ίδιου εργαστηρίου), I73 και I75 (του εργαστηρίου του Μενεμάχου), I53 και I54 (του ίδιου εργαστηρίου) και I25 και I26 (του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία). Η χρήση των ίδιων σφραγίδων εντοπίστηκε σε περισσότερα παραδείγματα όπως είναι φανερό στις **ΕΙΚ. 121-122**. Ακολουθεί ο συνοπτικός σχολιασμός των εργαστηρίων αυτών, στον οποίο γίνεται αναφορά στις στενές σχέσεις αλληλεξάρτησής τους, ενώ δίνεται έμφαση στα νέα στοιχεία που τυχόν προκύπτουν, σε σχέση με όσα ήδη γνωρίζαμε γι' αυτά.

Το εργαστήριο του **Μονογράμματος ΠΑΡ** αποτέλεσε το πιο επιτυχημένο εμπορικά εργαστήριο παραγωγής ανάγλυφων σκύφων, του σημαντικότερου και παραγωγικότερου εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ., αφού προϊόντα του, μέσω του λιμανιού της Δήλου, έχουν βρεθεί σε ολόκληρη τη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο (βλ. **ΧΑΡΤΗ 4**)¹⁶³⁸. Μάλιστα σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που παραθέτει η *Guldager Bilde* από όλα τα εφεσιακά-ιονικά εργαστήρια αυτό πρωτοπορούσε στις εξαγωγές, αφήνοντας στη δεύτερη και τρίτη θέση τα εργαστήρια των Μενεμάχου και Ηραίου αντίστοιχα¹⁶³⁹. Η *Guldager Bilde* και η *Rogl* κάνουν λόγο για την ύπαρξη ενός οργανωμένου δικτύου εμπορίου των προϊόντων του σημαντικού αυτού εργαστηρίου, το οποίο είχε δημιουργηθεί είτε από την ίδια την επιχείρηση είτε από τους Ιταλούς *negotiatores artis cretariae*¹⁶⁴⁰. Επηρέασε αρκετά μικρότερα εργαστήρια του ιωνικού χώρου (όπως το εργαστήριο της Μιλήτου), της Μαύρης Θάλασσας, ίσως της Ρώμης, αλλά και του ελλαδικού χώρου (Ερέτρια, Άμφισσα, Λουσοί)¹⁶⁴¹. «Αντιγράφεται» κυρίως από τα εργαστήρια των Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Τεφρών αγγείων (τα μακριά φύλλα λωτού του), Ωραίων Μεδουσών (έναν ρόδακα μεταλλίου βάσης), CI και ασφαλώς του Αντιγραφέα. Ωστόσο και το ίδιο αντιγράφει: για παράδειγμα, τα παραρτήματα του I και II χρησιμοποιούν το ιωνικό κυμάτιο και τους εξαπέταλους ρόδακες του εργαστηρίου του Μενεμάχου. Από το υλικό των Οινιαδών, εκτός από τον υπογεγραμμένο σκύφο I7, του αποδίδονται άλλοι εικοσι-δύο (22) σκύφοι και φαίνεται πως όσα γνωρίζαμε για το εργαστήριο αυτό επιβεβαιώνονται¹⁶⁴². Η πλειονότητα αυτών φέρει φυτικά κοσμήματα: ανάλογα δεδομένα προκύπτουν και από τα αντίστοιχα αγγεία της Δήλου, της Εφέσου και της Ίστριας¹⁶⁴³. Πιο αναλυτικά: το

¹⁶³⁸ Laumonier 1977, 131-132. *Guldager Bilde* 1993, 197-200, εικ. 2 (χάρτης). Για την πιο πρόσφατη βιβλιογραφία βλ. *Rogl* 2001, 103-104, υποσημ. 28-29 και *Eretria* XVI, 47-51.

¹⁶³⁹ *Guldager Bilde* 1993, 198-201, χάρτης στην εικ. 2 (ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου των Μονογράμματος). Για την ακτίνα διάδοσης των εργαστηρίων των Μονογράμματος και Μενεμάχου βλ. επίσης και τους χάρτες 7 και 2 αντίστοιχα στο *Histria* XI. Επίσης Bouzek 2005, 55-65, χάρτη στην εικ. 9 (για τη διασπορά των προϊόντων του εργαστηρίου του Μονογράμματος) και χάρτη στην εικ. 10 (για τη διασπορά των προϊόντων του εργαστηρίου του Μενεμάχου).

¹⁶⁴⁰ *Guldager Bilde* 1993, 201. *Rogl* 2001, 105, σημ. 39-40. Για τους *negotiatores* που δρούσαν στην περιοχή της Αδριατικής βλ. πρόσφατα και Antonetti 2010, 312 (όπου και βιβλιογραφία).

¹⁶⁴¹ Για τη σχετική βιβλιογραφία βλ. *Rogl* 2001, 105, υποσημ. 41.

¹⁶⁴² Για περιληπτική περιγραφή των χαρακτηριστικών αυτών των εργαστηρίων βλ. και Ανδρεΐδου 1998, 184-189.

¹⁶⁴³ Αντίθετα στην Ερέτρια πλεονάζουν οι σκύφοι με μακριά πέταλα. Βλ. τα στατιστικά στοιχεία στο

θεματολόγιο περιλαμβάνει τρεις ομάδες σκύφων σύμφωνα με την κύρια διακόσμηση του σώματος. Στη πρώτη ομάδα κυριαρχούν οι σκύφοι με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση, από την οποία στους Οινιάδες έχουμε έξι παραδείγματα (βλ. τα αρ. κατ. I52, I56, I63-I66). Στην δεύτερη ομάδα απαντάμε το θρίαμβο της φυτικής διακόσμησης στο χαμηλό φυτικό του κάλυκα, με την τυποποιημένη για τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια εναλλαγή φύλλων ακάνθου, λογχόσχημων και ρομβοειδών φύλλων (I3)¹⁶⁴⁴. Στην τρίτη ομάδα, η οποία προέρχεται από τις σειρές XV και XVII, όλη η επιφάνεια του αγγείου κοσμείται με περιελισσόμενους βλαστούς (I7-I11 και I16), όπως ακριβώς συμβαίνει και στο εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών. Οι μεσαίες-κύριες ζώνες των σκύφων του σπάνια κοσμούνται με έμβιες μορφές (I94-I97, I99 και ίσως ο I101).

Στο σχεδόν εξίσου σημαντικό και πρωϊότερο χρονολογικά εργαστήριο του **Μενεμάχου**, αποδίδονται εκτός από τους υπογεγραμμένους I73 και I123, άλλοι έντεκα (11) σκύφοι. Αν και δεν είναι τόσο επιτυχημένο εμπορικά όσο το προηγούμενο εργαστήριο, ποιοτικά ήταν ομολογουμένως ανώτερό του, αφού συνδύαζε όλα τα θετικά στοιχεία: καλή ποιότητα πηλού και επιχρίσματος, προσεγμένο σχέδιο, και κομψές συνθέσεις. Με δημιουργική φαντασία κατασκευάζει νέα, κυρίως φυτικά θέματα, νέους συνδυασμούς κοσμημάτων, αλλά και μια σειρά παραλλαγών των ήδη γνωστών¹⁶⁴⁵. Η παραγωγή του παρουσιάζει στενές ομοιότητες με τα εργαστήρια του ΝΙ και του Ηραίου. «Αντιγράφεται» από τα εργαστήρια των Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Απολλώνιου, Φίλωνα, CI και φυσικά ασύστολα από το εργαστήριο του Αντιγραφέα. Οι γνώσεις μας για το συγκεκριμένο εργαστήριο -με βάση τους σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες- επιβεβαιώνονται. Δείχνει προτίμηση στον ψηλό φυτικό κάλυκα, με τη χαρακτηριστική ελισσόμενη άκανθα, που εναλλάσσει τυποποιημένα -όπως και το εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ- με άλλα κοσμήματα (I89, I22, I18, I20), αλλά και στα απλά (I5) ή πληρωμένα με διάφορα θέματα *nymphaea nelumbo* (I6). Κατασκευάζει επίσης σκύφους με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (I73, I75), ενώ οι σκύφοι του με έμβιες μορφές είναι λίγοι (I102), αλλά πολύ χαρακτηριστικοί και γι' αυτό εξάλλου απομιμήσεις τους βρίσκουμε σε πολλά μεταγενέστερα εργαστήρια¹⁶⁴⁶. Από το εργαστήριο αυτό έχουμε επιπλέον ένα σκύφο με δικτυωτή διακόσμηση (I83), ενώ αξίζει να αναφέρουμε εδώ και τον I23 με το χαρακτηριστικό ημικόκλιο στο μετάλλιο της βάσης.

Για το εργαστήριο του **Ηραίου**, γνωρίζουμε πως παρά τη μεγάλη παραγωγή του, εξάγει τα προϊόντα του συνήθως στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μαύρη θάλασσα¹⁶⁴⁷. Αντιγράφεται από τα εργαστήρια του CI και του Αντιγραφέα. Τα μετάλλια του είναι κοίλα, ενώ χρησιμοποιεί συνήθως τεφρό πηλό και τριγωνικά ωά στο ιωνικό του κυμάτιο. Στη ζώνη του χείλους χρησιμοποιεί επίσης τα οκτάκτινα αστέρια, τα οποία όμως δεν είναι τετραγωνισμένα όπως στο εργαστήριο του

Eretria XVI, 47-52, εικ. 135-138.

¹⁶⁴⁴ Ο τύπος αυτός του κάλυκα και της διακόσμησης υιοθετείται και από μεταγενέστερα εργαστήρια και γνωρίζει μεγάλη δημοτικότητα μέχρι το τέλος της «ιωνικής» παραγωγής. Ανδρεΐδου 1998, 185-186.

¹⁶⁴⁵ Ανδρεΐδου 1998, 188.

¹⁶⁴⁶ Ανδρεΐδου 1998, 185.

¹⁶⁴⁷ Ανδρεΐδου 1998, 189. Βλ. και Histria XI, χάρτη 13.

Μονογράμματος. Εξειδικεύεται στη φυλλοφολιδωτή διακόσμηση, ενώ παράγει και μικρό αριθμό σκύφων με μακριά πέταλα και φυτικό κάλυκα. Στους Οινιάδες βρίσκουμε έξι σκύφους του, τέσσερις με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (I34, I48, I58, I69), ένα με διακόσμηση ενάλληλων ρόμβων (I85) και έναν με απεικόνιση ελικωτού κρατήρα (I104).

Από το εργαστήριο του **NI**¹⁶⁴⁸ έχουμε τρία αγγεία στους Οινιάδες: ένα με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (I62) και δυο με φυτική: με φύλλα άκανθας (I1) και φτέρης (I21). Από το εργαστήριο του **CI**¹⁶⁴⁹ μόνο τρία μικρά θραύσματα από τη διακόσμηση του χείλους (I115-I116)¹⁶⁵⁰. Από το εργαστήριο του **Κωμικού με τη βακτηρία**¹⁶⁵¹ έχουμε τέσσερα αγγεία (I25-I26, I100, I103): τα δυο πρώτα προσγράφονται στη σειρά I, ενώ τα δυο τελευταία πρέπει να αποδοθούν στο παράρτημά του. Το εργαστήριο αυτό έχει πολλά ταυτόσημα θέματα με το εργαστήριο του Μονογράμματος, ενώ το παράρτημά του χρησιμοποιεί ένα χαρακτηριστικό ιωνικό κυμάτιο «δανεισμένο» από το εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα. Η σχέση του ωστόσο με το τελευταίο εργαστήριο είναι αμφίδρομη. Πολύ συχνά κατασκευάζει σκύφους με μακριά πέταλα, σε διάφορες στολισμένες παραλλαγές. Χρησιμοποιεί ένα ιδιότυπο μικρό μετάλλιο¹⁶⁵² και χαρακτηριστικά βουκράνια¹⁶⁵³. Στον κάλυκά του πρωτοτυπεί χρησιμοποιώντας μια μεγάλη ποικιλία φυτικών σχηματισμών. Σπάνια κατασκευάζει σκύφους με μορφές, αλλά όταν το κάνει «γράφει ιστορία»: η συμβατική ονομασία του εν λόγω εργαστηρίου οφείλεται στον κωμικό ηθοποιό (στον τύπο του γέρου σκλάβου με τη βακτηρία) που απαντάται στα αγγεία του.

Σπάνια και γι' αυτό σημαντικά είναι τα δυο υπογεγραμμένα αγγεία του εργαστηρίου του **Αρκεσίλαου** (I37 και I71), ενός εργαστηρίου που μιμείται αυτό του Μενεμάχου¹⁶⁵⁴ και που -σύμφωνα με τη σύσταση του πηλού του- πρέπει να θεωρείται ιωνικό. Με τη βοήθεια της μορφής των φύλλων φτέρης που διακοσμούν το σώμα τους, αλλά και του σχήματος ενός από αυτά (του I71), στο ίδιο εργαστήριο αποδόθηκε και ένα τρίτο αγγείο (το I74). Το δηλιακό εργαστήριο του **Αντιγραφέα** αντέγραφε θέματα από τα υπόλοιπα εργαστήρια, αλλά κυρίως από αυτό του Μονογράμματος. Επίσης -όπως και το εργαστήριο του CI- από τα εργαστήρια των Μενεμάχου, Απολλώνιου και Ηραίου¹⁶⁵⁵. Παρήγαγε κυρίως σκύφους με πλούσιο φυτικό κάλυκα, με μακριά πέταλα και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση. Ελάχιστοι σκύφοι του έχουν βρεθεί εκτός Δήλου¹⁶⁵⁶ και πιο συγκεκριμένα στη Μίλητο, τη Βερενίκη, την Αλεξάνδρεια και την Ίστρια¹⁶⁵⁷. Ωστόσο στους Οινιάδες έχουμε πιθανώς δυο

¹⁶⁴⁸ Για την ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου του NI βλ. το χάρτη 3 στο Histria XI. Το συγκεκριμένο εργαστήριο αντιγράφεται από το εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα.

¹⁶⁴⁹ Για την ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου του CI βλ. το χάρτη 14 στο Histria XI.

¹⁶⁵⁰ Το συγκεκριμένο εργαστήριο προτιμά τη διακόσμηση με μορφές, σε ζωφόρους που καταλαμβάνουν ολόκληρο το ύψος του αγγείου, ενώ δεν λείπουν οι σκύφοι με ψηλό φυτικό κάλυκα. Τέτοιου είδους αγγεία δεν βρέθηκαν στους Οινιάδες.

¹⁶⁵¹ Για την ακτίνα διάδοσης του βλ. το χάρτη 6 στο Histria XI.

¹⁶⁵² Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 27.

¹⁶⁵³ Laumonier 1977, 115, αρ. 1111, πίν. 26.

¹⁶⁵⁴ Kenrick 1985, 113. Δανάλη 2004, 271 και 281.

¹⁶⁵⁵ Laumonier 1977, 313-315. Χατζηδάκης 1997, 99-302.

¹⁶⁵⁶ Laumonier 1977, 4 και 313-314. Χατζηδάκης 1997, 302. Ανδρείδου 1998, 189.

¹⁶⁵⁷ Για την ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου του Αντιγραφέα βλ. το χάρτη 14 στο Histria XI.

θραύσματα με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα τους (I27, I19) και ένα που σώζει τη ζώνη του χείλους (I111), που πιστεύω πως πρέπει να αποδοθούν στο συγκεκριμένο εργαστήριο, εξαιτίας κυρίως του πηλού τους που παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με τους σκύφους που βρέθηκαν στη ταβέρνα *vinaria* της Δήλου¹⁶⁵⁸.

Από το εργαστήριο των **Ωραίων Μεδουσών**¹⁶⁵⁹ έχουμε μόνο ένα αγγείο (I98), το οποίο είναι χαρακτηριστικό της παραγωγής του. Το εργαστήριο αυτό παρουσιάζει ένα αρκετά ομοιογενές σύνολο με ομάδες σκύφων διακοσμημένες με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση και περιελισσόμενους βλαστούς σε όλη την επιφάνεια του αγγείου, όμοιους με αυτούς των σειρών XV και XVII του Μονογράμματος ΠΑΡ, ενώ έχουμε και μια ομάδα του με πλούσια φυτική διακόσμηση στον ψηλό κάλυκα. Είναι χαρακτηριστικό πως χρησιμοποιεί έναν ρόδακα μεταλλίου «κλεμμένο» από το εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ. Από το εργαστήριο του **Τεμνόμενου ρόδακα**¹⁶⁶⁰ βρέθηκαν στους Οινιάδες δυο αγγεία, «χαρακτηριστικά» του ονόματός του (I24, I17). Οι υπογραφές του **Γοργία** (I55: με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα) και του **Διονυσίου** (I91: με διακόσμηση μακριών πετάλων στο σώμα), είναι γνωστές από τη δημοσίευση του Laumonier, ωστόσο ο τελευταίος δεν κατάφερε να αποδώσει σε αυτές σειρές αγγείων. Είναι σημαντικό που στους Οινιάδες έχουμε σκύφους που σώζουν έστω και αποσπασματικά τις υπογραφές των δυο αυτών κεραμέων. Τέλος, στο εργαστήριο του **Φίλωνα**¹⁶⁶¹ αποδίδεται ένα μικρό θραύσμα, στο οποίο σώζεται μόνο η διακόσμηση του χείλους (I108)¹⁶⁶².

Η παρουσία των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων στους Οινιάδες, που στην πλειονότητά τους χρονολογούνται στην περίοδο β' μισό 2^{ου}-α' τέταρτο 1^{ου} αι. π.Χ., είναι φυσιολογική και αναμενόμενη μέσα στο πλαίσιο της «ελληνιστικής παγκοσμιοποίησης»¹⁶⁶³. Καταδεικνύει κατ' αρχήν για άλλη μια φορά την πλατιά γεωγραφική εξάπλωσή τους, αφού παραδείγματα τους έχουν βρεθεί στις περισσότερες περιοχές της Πελοποννήσου, όπως είναι η Κόρινθος¹⁶⁶⁴, το Άργος¹⁶⁶⁵, η Σπάρτη¹⁶⁶⁶, οι Λουσοί¹⁶⁶⁷, η Ολυμπία και η Ήλιδα¹⁶⁶⁸, η Πύλος¹⁶⁶⁹ και η Επίδαυρος¹⁶⁷⁰, οι περισσότερες από τις

¹⁶⁵⁸ Βλ. Χατζηδάκης 1997, 291-307.

¹⁶⁵⁹ Για την ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου των Ωραίων Μεδουσών βλ. το χάρτη 4 στο Histria XI.

¹⁶⁶⁰ Για την ακτίνα διάδοσης βλ. το χάρτη 15 στο Histria XI.

¹⁶⁶¹ Για την ακτίνα διάδοσης του εργαστηρίου του Φίλωνα βλ. το χάρτη 12 στο Histria XI.

¹⁶⁶² Ανδρεΐδου 1998, 189. Το εργαστήριο αυτό αντιγράφει το εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα και τους διπλούς κανόνες του ομώνυμου εργαστηρίου. Παράγει κυρίως σκύφους με μακριά πέταλα (τύπο στον οποίο εξάλλου εξειδικεύεται και εξάγει) και με επάλληλες σειρές λογχόσχημων φύλλων. Οι σκύφοι του με φυτικό κάλυκα αποδίδονται στον ΜΥ(ρώνα), που είναι ίσως ένας δεύτερος κεραμέας μέσα στο ίδιο εργαστήριο.

¹⁶⁶³ Για τη διασπορά των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων βλ. Guldager Bilde 1993, κυρίως 197-199. Παππά 1996, 211, υποσημ. 2 (βιβλιογραφία για Εύξεινο Πόντο, Ελλαδικό χώρο, Ιταλία και Γαλλία).

¹⁶⁶⁴ Edwards 1981, 198. Guldager Bilde 1993, 199.

¹⁶⁶⁵ Siebert 1978, 368-372.

¹⁶⁶⁶ Holbing 1923-25, 292. Καλλιγιάς 1980, 18, εικ. 21.

¹⁶⁶⁷ Rogl 2008, 39-40 και 101-102, αρ. 23, πίν. 3, 26, 30 και 44 (Λουσοί, εισηγμένος σκύφος από το εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Μονογράμματος).

¹⁶⁶⁸ Προσκυνητοπούλου 1997, 160, υποσημ. 433 (αρ. κατ. 93, 164, 302 και 305). Rogl 1996, 146, αρ. κατ. B11.

¹⁶⁶⁹ Στην Πύλο υπήρχε μονοπώλιο των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων, δεδομένου ότι απουσιάζουν τελείως οι εισηγμένοι σκύφοι από τα σημαντικά κέντρα παραγωγής της Πελοποννήσου (Άργος, Κόρινθος και

οποίες ήταν σημαντικές αγορές και διέθεταν λιμάνια. Επίσης έχουν βρεθεί στην Ήπειρο (Κασσώπη)¹⁶⁷¹. Η απουσία τους από το Αίγιο πιστεύω πως οφείλεται αποκλειστικά στον περιορισμένο αριθμό ευρημάτων (δημοσιευμένων και μη) που έχουμε μέχρι στιγμής στη διάθεσή μας από τη συγκεκριμένη πόλη. Η μελέτη της Guldager Bilde απέδειξε πως όπου υπάρχουν εισηγμένοι δηλιακοί σκύφοι, έχουν αυξημένα ποσοστά¹⁶⁷² και πως οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται πάντοτε από το εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁶⁷³, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση των Οινιαδών.

Οι εφesiaκοί-ιωνικοί σκύφοι φωτίζουν πτυχές του εμπορικού, οικονομικού και κοινωνικού status quo των Οινιαδών κατά την ελληνιστική περίοδο, δεδομένου ότι ήταν άγνωστες μέχρι σήμερα οι εμπορικές και οικονομικές σχέσεις της πόλης αυτής και γενικά της Αιτωλοακαρνανίας με τις ιωνικές πόλεις και κυρίως με την Έφεσο (και τη Δήλο), ενώ αποδεικνύει ότι ήταν η πιο δραστήρια εμπορικά πόλη της Ακαρνανίας και κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου στην περιοχή (από την Ιωνία προς τη Δύση)¹⁶⁷⁴ και είχε επαφές με μεγάλα και σημαντικά κέντρα της εποχής. Επιπλέον επιβεβαιώνει την άποψη ότι το εμπόριο των ανάγλυφων σκύφων γινόταν με τους θαλάσσιους δρόμους¹⁶⁷⁵. Το γεγονός πως στην υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία και γενικά στα νότια παράλια της Στερεάς Ελλάδας και στα βόρεια της Πελοποννήσου (Κορινθιακό και Πατραϊκό κόλπο), πουθενά δεν έχει βρεθεί μέχρι σήμερα τόσο μεγάλο σύνολο εφesiaκών-ιωνικών σκύφων, αποτελεί αξιοπερίεργο γεγονός, ενώ στην ενδοχώρα της Αιτωλοακαρνανίας εισηγμένοι εφesiaκοί-ιωνικοί σκύφοι έχουν εντοπιστεί μέχρι σήμερα μόνο στην Αρσινόη (ο σκύφος Α.Μ.Α. 1414, **ΕΙΚ. 40.1**). Αν η εισαγωγή αυτών των σκύφων στους Οινιάδες γινόταν από κάποιο μικρασιατικό κέντρο (Έφεσο) απευθείας, με διάμεσο σταθμό τη Δήλο ή μέσω κάποιου άλλου σημαντικού εμπορικού κέντρου (π.χ. το Αίγιο) δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ακόμη¹⁶⁷⁶.

Στον ύστερο 2^ο και στις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ. φαίνεται ότι παράλληλα με αυτούς τους σκύφους εμφανίζονται στους Οινιάδες και εγχώριες απομιμήσεις ή αντιγραφές τους (βλ. τοπικό εργαστήριο Β), μια πρακτική που είναι γνωστή και από άλλες περιοχές του ελληνιστικού κόσμου¹⁶⁷⁷, ενώ έχει διαπιστωθεί και σε γειτονικές των Οινιαδών περιοχές¹⁶⁷⁸, όπως στο Αίγιο, τους Λουσούς, τη

Ηλεία), αλλά και από την Αθήνα. Βλ. Δανάλη 2004, 283.

¹⁶⁷⁰ Δανάλη 2000, 193-227. Γραβάνη 1996, 248 και 272.

¹⁶⁷¹ Γραβάνη 1996, 248.

¹⁶⁷² Για παράδειγμα στη Κόρινθο αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό 24,5% (από τα 603 θραύσματα που μελέτησε ο Edwards). Βλ. Guldager Bilde 1993, 199.

¹⁶⁷³ Guldager Bilde 1993, 199-200.

¹⁶⁷⁴ Από τη Δήλο οι εφesiaκοί-ιωνικοί σκύφοι ταξίδευαν για την Αδριατική, την Ιταλία και την υπόλοιπη δυτική Μεσόγειο. Guldager Bilde 1993, 191-208. Puppo, 2004, 593-604. Σημαντική μαρτυρία για τη διαδρομή αυτή είναι η περίπτωση του ναυαγίου της Santa Sabina της Απουλίας (Siebert 1981, 111-150) για το οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω στο κείμενο.

¹⁶⁷⁵ Δανάλη 2004, 282, υποσημ. 179.

¹⁶⁷⁶ Πρβ. Παπά 2000, 110-111 και Δανάλη 2004, 282, με τη σχετική βιβλιογραφία στην υποσημ. 181.

¹⁶⁷⁷ Για τις απομιμήσεις εφesiaκών-ιωνικών σκύφων οι οποίοι κατασκευάζονταν ακόμη και στην Ιταλία βλ. Γραβάνη 1996, 252-255, 272. Γραβάνη 2009, 54, υποσημ. 87 (με τη σχετική βιβλιογραφία).

¹⁶⁷⁸ Αντίστοιχο φαινόμενο παραγωγής απομιμήσεων εφesiaκών-ιωνικών σκύφων παρατηρείται και σε άλλες περιοχές του ελληνιστικού κόσμου με έντονη εμπορική δραστηριότητα. Πρβλ. για παράδειγμα την

Λευκάδα¹⁶⁷⁹, την Κέρκυρα¹⁶⁸⁰, την Ιθάκη¹⁶⁸¹, ίσως τον Θέρμο¹⁶⁸², αλλά και σε πιο απομακρυσμένες, όπως για παράδειγμα η Κασσώπη¹⁶⁸³.

Εργαστηριακός κύκλος Αίγιου - Λουσών¹⁶⁸⁴

Οι εισηγμένοι σκύφοι από το Αίγιο και τους Λουσούς συνεξετάζονται, δεδομένου ότι ο διαχωρισμός των συγκεκριμένων εργαστηρίων, είναι εξαιρετικά δύσκολος. Η παραγωγή τους, τόσο στο σχήμα των σκύφων, αλλά κυρίως στα κοσμήματα, παρουσιάζει αξιοσημείωτη ομοιότητα. Πρόκειται για δυο εργαστήρια με παραπλήσια παραγωγή¹⁶⁸⁵, που αλληλεπιδρούν και έχουν ασαφείς διαχωριστικές γραμμές¹⁶⁸⁶. Για το λόγο αυτό έχουμε πάντοτε στο μυαλό μας το ενδεχόμενο, το οποίο βέβαια μπορεί εν μέρει να ισχύει και για ορισμένους σκύφους των Οινιάδων (δεδομένου ότι μια σειρά κοσμημάτων, είναι κοινά σε Οινιάδες, Αίγιο και Λουσούς), πολλά από τα αγγεία που έχουν αποδοθεί στο εργαστήριο των Λουσών να προέρχονται τελικά από το Αίγιο. Εξάλλου στην πετρογραφική ανάλυση που συμπεριέλαβε στη διδακτορική διατριβή της η C. Rogl, διαπιστώνεται ομοιότητα του πηλού που αποδίδει στο Αίγιο με αυτόν που αποδίδει στο εργαστήριο των Λουσών¹⁶⁸⁷ και επομένως οι αναλύσεις της δεν οδηγούν σε κάποιο βέβαιο συμπέρασμα σχετικά με την προέλευση των αποκαλούμενων «τοπικής παραγωγής» σκύφων. Αυτό είναι φυσικό αφού πρόκειται για γειτονικές περιοχές. Επιπλέον το Αίγιο, όπως παραδέχονται η C. Rogl¹⁶⁸⁸ και η Ε. Κόλια¹⁶⁸⁹, αποτελούσε ένα σημαντικό κέντρο παραγωγής και εξαγωγής ανάγλυφων σκύφων.

Στα εργαστήρια αυτά αποδίδονται συνολικά ογδόντα-έξι (86) αγγεία με ανάγλυφη διακόσμηση, αλλά και τρεις μήτρες (βλ. **EIK. 60**). Από αυτά το 79% (68 αγγεία) είναι σκύφοι κανονικού μεγέθους (βλ. **EIK. 130**), ενώ ένα αξιοσημείωτα μεγάλο ποσοστό της παραγωγής του

περίπτωση της Κρήτης και πιο συγκεκριμένα τις περιπτώσεις της Ελεύθερνας (Ιωαννίδου 1994, 154-155), της Κνωσού (Callaghan 1992, 132 κ. εξ.), της Κισάμου (Σκόρδου 2000, 30) και άλλων πόλεων. Βλ. επίσης Laumonier 1977, 16. Kossatz 1990, 134.

¹⁶⁷⁹ Βλ. την **EIK. 57. 2** (σκύφος Α.Μ.Α. 2724).

¹⁶⁸⁰ Βλ. Winkes 2004, 51-54, εικ. 1, 2, 5-7, 10-11, 13, 22 στο CD-ROM.

¹⁶⁸¹ Βλ. Benton 1938-30, 34, αρ. 41, πίν. 16 (Ιθάκη, σκύφος με διακόσμηση μακρών πετάλων, χαρακτηρίζεται «απομίμηση» εφesiaκού-ιωνικού σκύφου).

¹⁶⁸² Σε πιο απομακρυσμένες περιοχές, «απομιμήσεις» (ως προς το σχήμα) εφesiaκών-ιωνικών σκύφων κατασκευάζει και το εργαστήριο της Επιδάμνου (Ηπειρος). Βλ. Hidri 1976, 245-258, αρ. 7, πίν. III (Επίδαμνος). Hidri 1986, 190, αρ. 17, πίν. II (Επίδαμνος).

¹⁶⁸³ Βλ. την **EIK. 44**.

¹⁶⁸⁴ Για τις δημοσιεύσεις και τις μέχρι σήμερα γνώσεις μας για την ανάγλυφη κεραμική του Αίγιου, βλ. το υποκεφάλαιο «Ο εργαστηριακός κύκλος Αίγιου-Λουσών» (όπου και η σχετική βιβλιογραφία) και τις **EIK. 124-125**.

¹⁶⁸⁵ Η παραγωγή και των δυο αυτών εργαστηρίων, φαίνεται να είναι επηρεασμένη τόσο από τα αργεία, όσο και από τα ιταλικά εργαστήρια (πρβλ. τις ανάγλυφες ασπιδίσκες στο σώμα και την αγάπη τους για το διακοσμητικό κόσμημα των nymphaea nelumbo με κοσμήματα στο εσωτερικό τους). Rogl 2008, 44. Κόλια 2011, σελ. 9-10 στο δοκίμιο.

¹⁶⁸⁶ Κατά την Κόλια (2011, σελ. 10 στο δοκίμιο), το Αίγιο -ως έδρα της Αχαϊκής Συμπολιτείας- ήταν το περιφερειακό κέντρο που ασκούσε επιρροή σε μικρότερα εργαστήρια της ανατολικής Αχαΐας και άλλων γειτονικών περιοχών, όπως οι Λουσοί Αρκαδίας και οι Οινιάδες της Ακαρνανίας.

¹⁶⁸⁷ Μιλάμε για τα δείγματα πηλού Scherbentypus 2 και Scherbentypus 4 αντίστοιχα. Βλ. την μακροσκοπική-πετρογραφική μελέτη της R. Schauer στο Rogl 2008, 78-89.

¹⁶⁸⁸ Rogl 2008, 45-47.

¹⁶⁸⁹ Κόλια 2011, σελ. 10 στο δοκίμιο και υποσημ. 36.

εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (18 αγγεία) αποτελούν οι υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι, ένας μικρογραφικός σκύφος, οι κρατήρες και τα αγγεία διαφόρων σχημάτων, όπως ένας κάρθαρος, μια λάγυρος και ένα ακόμη κλειστού σχήματος αγγείο (αμφορέας ;). Ένα αξιοσημείωτα μεγάλο μέρος τους κοσμείται με έμβιες μορφές (ποσοστό 25%, βλ. **ΕΙΚ. 131**), ενώ αγαπημένα φυτικά κοσμήματα αναδεικνύονται κυρίως τα φύλλα λωτού και μακριά φύλλα λωτού (ποσοστό 32%), αλλά και τα φύλλα άκανθας (13%, **ΕΙΚ. 132**).

Με τα μέχρι σήμερα ελάχιστα δημοσιευμένα ευρήματα, με τα αδημοσίευτα ευρήματα από το Μουσείο του Αιγίου¹⁶⁹⁰ και τα νέα ευρήματα από την πόλη των Οινιαδών (και μέχρι τη δημοσίευση ικανού αριθμού ανάγλυφων σκύφων από την πόλη του Αιγίου), θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε τη φυσιογνωμία των εν λόγω εργαστηρίων.

Όσον αφορά στη διακόσμηση: **Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους** (βλ. **ΕΙΚ. 168**) απαντά τις περισσότερες φορές το κόσμημα του τριμερή σχηματοποιημένου πλοχμού (βλ. κόσμημα 1)¹⁶⁹¹, το οποίο σε μια περίπτωση, στον ΑΙΓ56, περικλείεται και από αστράγαλο (βλ. κόσμημα 2)¹⁶⁹². Η καταγωγή του συγκεκριμένου κοσμήματος είναι πιθανώς εφesiaκή-ιονική, αν και παρεμφερές απαντάμε και στα ιταλικά εργαστήρια¹⁶⁹³. Ιδιαίτερα συνηθισμένα κοσμήματα είναι επίσης το όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού (βλ. κόσμημα 3) και το ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο σε έντονα έξω νεύον (βλ. κόσμημα 4)¹⁶⁹⁴. Σε δυο περιπτώσεις το τελευταίο κόσμημα ακολουθούν ενάλληλες αγκύλες (βλ. κόσμημα 5)¹⁶⁹⁵.

Στη διακόσμηση του σώματος έντονη είναι η παρουσία των μορφών διονυσιακού θιάσου (ΑΙΓ48-ΑΙΓ53, ΑΙΓ77)¹⁶⁹⁶. Χαρακτηριστικό είναι πως όμοιες μορφές Διονύσου στον εικονογραφικό τύπο του «Θριάμβου» (μετωπικός με θύρσο) απαντώνται, εκτός από τους σκύφους ΑΙΓ48 και ΑΙΓ49 του Αιγίου, στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος¹⁶⁹⁷ και ενδεχομένως σε τρία μικρά θραύσματα σκύφων από την Κασσώπη¹⁶⁹⁸, ενώ παρόμοιες σε πέντε μήτρες της Πέλλας¹⁶⁹⁹ (όπου

¹⁶⁹⁰ Ορισμένα από τα οποία παρουσιάζονται για πρώτη φορά (βλ. τις **ΕΙΚ. 126-127**).

¹⁶⁹¹ Η καταγωγή του κόσμημα είναι εφesiaκή-ιονική. Βλ. Laumonier 1977, 204, αρ. 1920, πίν. 46 (εργαστήριο του Μονογράμματος).

¹⁶⁹² Για τη μορφή του συγκεκριμένου αστραγάλου βλ. Mitsopoulos-Leon 1996, 185-186, εικ. 1, 3 και 4 (Λουσοί, κρατηρίσκος αρ. κατ. Κ78/1985). Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, φωτ. 11 και 14, σχέδ. 9.

¹⁶⁹³ Βλ. Hausmann 1990, 313-315, πίν. 42.2 (ο κάτω ανάγλυφος σκύφος: ιταλικός από το Τορόντο, αρ. ROM 919.5.52).

¹⁶⁹⁴ Βλ. και Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, φωτ. 14, σχέδ. 9. Εξίσου συνηθισμένο είναι ίσως και στην Αιγείρα. Βλ. Trummer 1990, 311-313, πίν. 41.1 (μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων).

¹⁶⁹⁵ Για ακριβές παράλληλο βλ. Mitsopoulos-Leon 1996, 203, εικ. 19 (Λουσοί, ανάγλυφος σκύφος αρ. κατ. Κ100/1985).

¹⁶⁹⁶ Αγγείο με Μαινάδες: Tarsus I, 165, αρ. 160, εικ. 130 (Ταρσός, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁶⁹⁷ Η μορφή στο σκύφο του Άργους παρουσιάζει μεγαλύτερη ομοιότητα με του σκύφους ΑΙΓ49. Ερμηνεύεται από τον Siebert (1978, 53-56 και 354, Μ.42, πίν. 25 και σελ. 58 και 359, αρ. Μ.90, πίν. 30 και 76.4) ως Διόνυσος. Όμοιο τύπο απαντάμε και τους Λουσοί (σε σκύφο που αποδίδεται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Βλ. Rogl 2008, 97, αρ. 2, πίν. 1, 26, 28 και 44 (Λουσοί, η μορφή ερμηνεύεται ως Διόνυσος, ανάγλυφος σκύφος που αποδίδεται στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

¹⁶⁹⁸ Αποδίδονται από τη Γραβάνη με επιφύλαξη σε άγνωστο ηπειρώτικο εργαστήριο, αλλά πιθανότατα προέρχονται από το Αίγιο. Βλ. Γραβάνη 1996, αρ. 614-616, πίν. 129.

¹⁶⁹⁹ Ακαμάτης 1993, 134-135, αρ. 315, πίν. 12 και 238-242 (Διόνυσος νεαρός, μετωπικός, αλλά ντυμένος με κοντό χιτώνα. Με το δεξί του χέρι στηρίζεται σε θύρσο ή σκύπτρο, ενώ το δεξί του είτε πέφτει

χαρακτηρίζεται ως «θριαμβευτής»¹⁷⁰⁰, την Αιγείρα (ένα παράδειγμα)¹⁷⁰¹ την αθηναϊκή Αγορά (ένα παράδειγμα)¹⁷⁰² και στο εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (δύο παραδείγματα)¹⁷⁰³. Όλες οι μορφές (με εξαίρεση τη Μαινάδα αρ. 5), βρίσκουν τυπολογικά παράλληλα μόνο στα αγγεία των Ονιαδών (που αποδίδουμε στο εργαστήριο του Αίγιου), αλλά και σε ορισμένους ήδη δημοσιευμένους σκύφους από το Αίγιο και τους Λουσούς (η Rogl τους θεωρεί τοπικής παραγωγής). Παραπέμπουν ωστόσο στις αντίστοιχες μορφές της ανάγλυφης κεραμικής του Άργους (όπως οι αρ. 1 και 5) και του Τάραντα (όπως η αρ. 4, βλ. **ΕΙΚ. 171**, αρ. 110)¹⁷⁰⁴, αλλά και στη μεγάλη πλαστική (Καλλίμαχο).

Ακολουθούν σε συχνότητα εμφάνισης (βλ. **ΕΙΚ. 169**) τα *nymphaea nelumbo* με αντωπούς αίγαγρους στο εσωτερικό τους (ΑΙΓ21-ΑΙΓ22, ΑΙΓ24, ΑΙΓ73, βλ. κόσμημα 1), ένα κόσμημα που εκτός της Ιωνίας και της Ιταλίας- απαντάται μόνο στην Αχαΐα (Αίγιο, Αιγείρα, Δύμη), την Αρκαδία (Λουσούς), την Αιτωλοακαρνανία (Οινιάδες, Αρσινόη, Ναύπακτο), τα νησιά του Ιονίου (Ιθάκη, Κέρκυρα) και ίσως και στην Επίδαμνο¹⁷⁰⁵. Σε δύο περιπτώσεις τα *nymphaea nelumbo* περιέχουν αντωπούς ερωτιδεείς (ΑΙΓ74, βλ. κόσμημα 2) ή μόνο ερωτιδέα (ίσως στον ΑΙΓ23, βλ. κόσμημα 3), ένα κόσμημα που το συναντήσαμε και στον εισηγμένο από το Αίγιο σκύφο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Στις σχεδόν πιστές απομιμήσεις του εργαστηρίου του Μενεμάχου (ΑΙΓ26-ΑΙΓ28), τα *nymphaea nelumbo* περιέχουν φρόνο και πάπια μέσα σε ένα παραδεισένιο φυτικό περιβάλλον.

Η φυσιοκρατική ελισσόμενη άκανθα, που εμφανίζεται άλλοτε απλή (ίσως στους σκύφους ΑΙΓ27 και ΑΙΓ28), και άλλοτε εκφυόμενη μέσα από μικρά *nymphaea nelumbo* (ΑΙΓ22, ΑΙΓ24 και ΑΙΓ26), ένα κόσμημα γνωστό από την Αιτωλοακαρνανία¹⁷⁰⁶, την Ήπειρο, τα εφεσιακά-ιωνικά¹⁷⁰⁷ και κυρίως τα περγαμηνά εργαστήρια¹⁷⁰⁸, αποτελεί επίσης προσφιλές κόσμημα των εργαστηρίων Αιγίου-

χαλαρά προς τα κάτω, είτε κρατά κάνθαρο). Ο τύπος απαντάται και σε άλλες τέσσερις μήτρες.

¹⁷⁰⁰ Το χαρακτηρισμό αυτό η Ανδρείδου (1998, 423) προσάπτει και στα παραδείγματα που προέρχονται από τα εργαστήρια της Αιγείρας και της Εφέσου (Μενεμάχου). Βλ. Ανδρείδου 1998, 137 και 423-424, πίν. 1 (τύπος Δ).

¹⁷⁰¹ Trummer 1990, 311-313, αρ. 8, εικ. 1 (Αιγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁷⁰² Agora XXII, 72, αρ. 227, πίν. 44 και 84 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 200-150 π.Χ.). Στον τύπο αυτό ο νεαρός Διόνυσος, απεικονίζεται ο γυμνός και μετωπικός, με νεβρίδα στον ώμο και κρατά διαγώνια πάνω από τον αριστερό του ώμο θύρσο ή σκύπτρο. Στα πόδια του δεξιά βρίσκεται καθισμένος μικρός άνθηρας. Έχουν βρεθεί μόνο τρία παραδείγματά του στον αττικό Κεραμεικό.

¹⁷⁰³ Laumonier 1977, 37-44, αρ. 3400 και 3421, πίν. 7 (εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Μενεμάχου). Βλ. και Παππά 1996, αρ. 116-117, πίν. 43 (Μινώα Αμοργού, όμοιος γυμνός μετωπικός Διόνυσος (;) με θύρσο, σώζεται μόνο το κάτω μέρος του σώματος, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

¹⁷⁰⁴ Siebert 1974, 323-329. Επίσης Siebert 1981, 140-142, αρ. 110, εικ. 23 d και e (ανάγλυφοι σκύφοι από τον Τάραντα;).

¹⁷⁰⁵ Για τυπολογικά παράλληλα βλ. το υποκεφάλαιο «*Nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους» στο κεφάλαιο «Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου-Λουσών» και το σκύφο ΑΙΓ22 στον κατάλογο. *Nymphaea nelumbo* με αντωπούς αίγαγρους στο εσωτερικό τους απαντώνται στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (Σάρδεις). Τα *nymphaea nelumbo* με διάφορα άλλα κοσμήματα στο εσωτερικό τους (κυρίως ερωτικές κλίνες και διονυσιακή τριάδα) απαντώνται επιπλέον στα ηλιακά και στα αργεία εργαστήρια.

¹⁷⁰⁶ Βλ. και τους σκύφους Α.Μ.Α. 1417 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 3**) και Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**).

¹⁷⁰⁷ Βλ. Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (Λουσού, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο του Αιγίου;) και σελ. 33. Βλ. επίσης: Vettors 1981, 141-142, πίν. 6 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής).

¹⁷⁰⁸ Conze 1913, 274, αρ. 10 και πίν. 40, σελ. 274, αρ. 3 και 14, πίν. 42, σελ. 274, αρ. 1 και 3, πίν. 43

Λουσών (βλ. κόσμημα 4 στην **ΕΙΚ. 169**)¹⁷⁰⁹. Μάλιστα, τις περισσότερες φορές (αν όχι όλες) η άκρα απολήξή της είναι έντονα ανεμιζόμενη και χαρακτηριστικά αποδοσμένη (πρβ. κυρίως τους σκύφους ΑΙΓ22, ΑΙΓ27, ΑΙΓ28, ΑΙΓ80, βλ. και το κόσμημα 5 στην **ΕΙΚ. 169**).

Στον ίδιο κύκλο πολύ χαρακτηριστικοί είναι οι ραδινοί ελικωτοί κρατήρες (ΑΙΓ63, ΑΙΓ62, βλ. κόσμημα 6 στην **ΕΙΚ. 169**) και τα μακριά φύλλα λωτού που αποδίδονται με έντονα ανάγλυφη την κεντρική και πολλές πλευρικές (συνήθως 2+2) νευρώσεις στο εσωτερικό τους (ΑΙΓ10, ΑΙΓ12, ΑΙΓ6, ΑΙΓ20, ΑΙΓ51, ΑΙΓ70, ΑΙΓ77, ΑΙΓ79, βλ. κόσμημα 7 στην **ΕΙΚ. 169**)¹⁷¹⁰. Τα τελευταία (βλ. **ΕΙΚ. 170**) συνήθως εναλλάσσονται με κατακόρυφους κυματοειδείς¹⁷¹¹ ή καμπυλόγραμμους βλαστούς¹⁷¹² που απολήγουν στα επίσης χαρακτηριστικά οκταπέταλα ροδακοειδή ανθάκια (βλ. κοσμήματα 1-2)¹⁷¹³. Επίσης με κάθετα διακοσμητικά στοιχεία σχηματισμένα άλλοτε με στήλες απλών ανάγλυφων κυκλίσκων (βλ. κόσμημα 3) και άλλοτε με στήλες όμοιων κυκλίσκων που περιέχουν ανάγλυφη κουκίδα στο μέσο τους¹⁷¹⁴ (βλ. κόσμημα 4) και πολύ σπάνια με άλλα θέματα¹⁷¹⁵. Τα διακοσμητικά αυτά στοιχεία απολήγουν σε ποικίλης μορφής άνθη, όπως τα απλά ροδακόσχημα που προαναφέραμε, τα ροδακόσχημα με τα στροβιλιστά πέταλα (βλ. κόσμημα 5), τα κρινόμορφα με τον κυματοειδή στύλο (βλ. κόσμημα 6), τα αμπελόφυλλα (δυο παραλλαγών, βλ. κοσμήματα 7-8) και τα ροδακόσχημα με τα τετραγωνισμένα πέταλα (βλ. κόσμημα 9) που παραπέμπουν στα αργειά εργαστήρια. Επίσης, απολήγουν σε μια σειρά από άλλα -κυρίως σταυρόσχημα- πρωτότυπα άνθη (βλ. κοσμήματα 10-13) τα οποία σε γενικές γραμμές είναι συγγενικά με τα αντίστοιχα ηλειακά, εφεσιακά-ιωνικά και ιταλικά. Σε μια περίπτωση τέλος τα κάθετα διακοσμητικά στοιχεία απολήγουν σε πεντάφυλλη δέσμη φύλλων μυρτιάς (βλ. κόσμημα 14), ένα κόσμημα που το ξαναβρίσκουμε σε οριζόντια διάταξη να κοσμεί τη ζώνη του χείλους του ΑΙΓ65 (βλ. κόσμημα 15). Προσφιλέθ θεμα του ίδιου εργαστηρίου αποτελούν ίσως και τα κισσόφυλλα, που απαντώνται σε δυο παραδείγματα πλουτισμένα με καρπούς (ΑΙΓ82, **ΕΙΚ. 168.4**) και κορύμβους (ΑΙΓ81, **ΕΙΚ. 169.16**).

(Πέργαμος).

¹⁷⁰⁹ Κόλια 2011, σελ. 5-6 στο δοκίμιο, σκύφος AMA 2246, φωτ. 10 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 125. 13**).

¹⁷¹⁰ Εκτός από τους σκύφους που βρέθηκαν στους Οινιάδες και στο Αίγιο, απαντώνται και στους Λουσούς. Βλ. Mitsopoulos-Leon 1996, 185-186, εικ. 1, 3 και 4, σελ. 203, εικ. 19 (Λουσοί, κρατηρίσκος αρ. κατ. Κ78/1985 και σκύφος αρ. κατ. Κ100/1985 αντίστοιχα).

¹⁷¹¹ Παρόμοιοι κυματοειδείς ή ευθύγραμμοι βλαστοί απαντώνται ακόμα και στα εργαστήρια της Επιδάμνου. Βλ. Hidri 1988, 83, πίν. II και 86, αρ. 14, πίν. V (Επίδαμνος, τέλος 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁷¹² Οι καμπυλόγραμμοι βλαστοί (που απολήγουν σε παρόμοια εξαπέταλα ροδακοειδή άνθη) είναι γνωστοί και από την Ολυμπία, από σκύφους που αποδίδονται στη σειρά των μεγάλων ροδάκων. Βλ. Hausmann 1996, 69-70, 107, αρ. κατ. 123, πίν. 27 (Ολυμπία, καμπυλόγραμμοι βλαστοί που απολήγουν σε εξαπέταλα ροδακοειδή άνθη εναλλάσσονται στο σώμα του αγγείου με ανθρώπινες μορφές, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»).

¹⁷¹³ Τους ίδιους περίπου συνδυασμούς (με κατακόρυφους κυματοειδείς ή καμπυλόγραμμους βλαστούς που απολήγουν σε οκταπέταλα ροδακοειδή ανθάκια) απαντάμε και στην περίπτωση που το σώμα των σκύφων διακοσμείται με μακριά πέταλα ή και ακάνθες. Οι κατακόρυφοι ευθύγραμμοι ή κυματοειδείς βλαστοί που απολήγουν σε ροδακοειδή άνθη αποτελούν συνηθισμένο κόσμημα και στο εργαστήριο της Επιδάμνου. Βλ. Hidri 1988, 83, πίν. II, σελ. 84, πίν. III και σελ. 86, πίν. V.

¹⁷¹⁴ Όμοιο κόσμημα είναι γνωστό από τα ηλειακά και τα αττικά εργαστήρια.

¹⁷¹⁵ Όπως για παράδειγμα τα λοξά τοποθετημένα δελφινάκια, που είναι ίσως «κλεμμένα» από το αττικό εργαστήριο του Βίωνος (:).

Ως διακόσμηση της περιφέρειας του μεταλλίου της βάσης απαντάμε μόνο σε δυο περιπτώσεις τα χαρακτηριστικά μικρά στρογγυλευμένα φύλλα λωτού (**ΕΙΚ. 169.17**), τα οποία σε ορισμένους σκύφους που βρέθηκαν στους Λουσούς (και αποδίδονται στο εργαστήριο του Αιγίου) κοσμούν ακόμη και το σώμα των σκύφων¹⁷¹⁶.

Από τους **ρόδακες στα μέταλλα των βάσεων** των εν λόγω σκύφων ορισμένοι είναι γνωστοί και από τα εργαστήρια των Οινιαδών, όπως ο τύπος 1 Α, 1 Γ, 4, 5 και 11 (βλ. **ΕΙΚ. 171 β**). Από αυτούς ο 1 Α είναι γνωστός και από τα εργαστήρια της Κασσώπης. Αποκλειστικά «αιγιώτικους» τύπους ρόδακα (βλ. **ΕΙΚ. 171 γ**) θεωρώ τους αρ. 7 και 8, ενώ ο τύπος 9 σχετίζεται με τους αντίστοιχους των ηλειακών και ηπειρωτικών εργαστηρίων και δεν αποκλείεται να αποτελεί το πιο σημαντικό αποδεικτικό στοιχείο για την επίδραση που άσκησε η ηλειακή ή η ηπειρώτικη ανάγλυφη παραγωγή στην αντίστοιχη του Αιγίου.

Από όλα αυτά τα κοσμήματα **στην τοπική παραγωγή των Οινιαδών (στο εργαστήριο Β) απαντώνται** το όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού στο χείλος και οι πολύφυλλοι απλοί ή διπλοί ρόδακες ρόδακες των τύπων 1 Α, 1 Γ, 4, 5 και 11 στο μέταλλο της βάσης (βλ. **ΕΙΚ. 171 α**).

Η δημοσιευμένη ανάγλυφη κεραμική από το Αίγιο δεν είναι καθόλου αντιπροσωπευτική του όγκου της παραγωγής της πόλης -άρα και της ακμής της- ούτε του αδημοσίετου υλικού που υπάρχει στο τοπικό Μουσείο. Αν και σύμφωνα με τη μεθοδολογία του Siebert, ο αριθμός των ήδη γνωστών από τα εργαστήρια του Αιγίου αγγείων δεν είναι ικανός για να προχωρήσουμε στη **διάκριση εργαστηρίων**, μια γενική εντύπωση που δημιουργείται είναι πως τα αγγεία¹⁷¹⁷ τα κατασκευασμένα από τεφρό πηλό¹⁷¹⁸, με σχετικά μεγάλο μέγεθος, με έντονα έξω νεύον χείλος, και με διακόσμηση έμβιων μορφών που σχετίζονται με τη λατρεία του Διονύσου (διονυσιακοί θίασοι, Σάτυροι και ορχούμενες Μαινάδες με πέπλα σε σκηνές διονυσιακής έξαψης¹⁷¹⁹), αποτελούν μια, θεματική τουλάχιστον, ομάδα-σειρά (**ομάδα Α**). Οι μορφές αυτές, κατά το Siebert ένας θολός καθρέφτης της

¹⁷¹⁶ Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 5, 26, 31, 44 (Λουσοί, σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου).

¹⁷¹⁷ Σκύφοι, αλλά και υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι και κρατήρες.

¹⁷¹⁸ Αξίζει να σημειώσουμε εδώ πως, τόσο στο Αίγιο, όσο και στους Λουσούς και στους Οινιάδες, η χρήση τεφρόχρωμου πηλού, για λόγους που δεν μπορούμε να εξηγήσουμε, είναι συχνότατη. Ο τεφρός πηλός δεν λείπει και από τα εφesiaκά-ιωνικά, κορινθιακά εργαστήρια και ηπειρώτικα εργαστήρια (Κασσώπη και Αμβρακία). Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο γενικά αν η τεφρόχρωμη απόχρωση του πηλού αποτελεί μόνο αποτέλεσμα της όπτησης ή αν οφείλεται και στην αρχική πρώτη ύλη (απόχρωση του πηλού πριν από την όπτηση). Μια ομάδα αγγείων με λευκό πηλό, που δεν έχει ποιοτικά καμιά σχέση με τον αντίστοιχο κορινθιακό και ιωνική κατατομή, αποδόθηκαν στο εργαστήριο του Αιγίου και στο τοπικό εργαστήριο Β.

¹⁷¹⁹ Οι διονυσιακοί θίασοι, οι Σάτυροι και οι Μαινάδες (που χορεύουν ακροποδητή με το λαιμό και το κεφάλι τους έντονα λυγισμένα προς τα πίσω ή που αποδίδουν τιμές στο θεό Διόνυσο) απαντώνται και στην αττική αγγειογραφία ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ. Βλ. Καθάρου 2002, 33-35. Schöne 1987, 89-115. Ο τύπος των ορχούμενων Μαινάδων είναι επίσης γνωστός από παραστάσεις πολλών νεοαττικών αναγλύφων που θεωρούνται αντίγραφα αττικών προτύπων του τέλους του 5^{ου} αι. π.Χ. Ως πιθανότερα μνημεία προέλευσης του συγκεκριμένου εικονογραφικού θέματος έχουν προταθεί δύο: η βάση ενός αγάλματος από ένα ναό του Διονύσου και ένα χορηγικό μνημείο (που στήθηκε σε ανάμνηση της νικηφόρας διδασκαλίας των «Βακχών» του Ευριπίδη το 406/405 π.Χ.). Βλ. Καθάρου 2002, 34, υποσημ. 142. Fuchs 1959, 73-91, πίν. 16-19 (με κατάλογο). Touchette 1995, 11-14. Για ανάλογες μορφές στην αρρετινή ανάγλυφη κεραμική βλ. Dragendorff 1948, 69, 121 κ.εξ., 148, πίν. 4, 24, 28 και beil. 2, 4-5 και 7. Για το μαιναδικό χορό βλ. επίσης Waagé 1929, 68-98.

μεγάλης ζωγραφικής και της γλυπτικής¹⁷²⁰, προέρχονται από την παράδοση της τορευτικής και της γλυπτικής της κλασικής περιόδου (Μαινάδες του Καλλίμαχου)¹⁷²¹, απεικονίζονται στα νεοαττικά ανάγλυφα του 2^{ου} αι. π.Χ. Παρόμοιες απαντώνται ενίοτε και σε περγαμηνά ανάγλυφα αγγεία του 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ.¹⁷²², ενώ επιβιώνουν και στα ρωμαϊκά χρόνια, στις «διονυσιακές» σαρκοφάγους¹⁷²³ και σε μια πλειάδα άλλων έργων¹⁷²⁴. Αυτό το χαρακτηριστικό θεματολόγιο, αποδεικνύει πως ο διονυσιακός εικονογραφικός κύκλος κατέχει μια πολύ σημαντική θέση στην εικονογράφηση των εργαστηρίων του Αιγίου (όσο και της Αιγείρας και της Δύμης) και πως η λατρεία του Διόνυσου ήταν ιδιαίτερα έντονη στην Αχαΐα¹⁷²⁵, όπως πιθανότατα και στην Αιτωλοακαρνανία¹⁷²⁶. Οι παραστάσεις αυτές -με το καλύτερο σωζόμενο παράδειγμα τη λάγυνο Α.Μ.Α. 2595 από τη Ναύπακτο/Αίγιο (ΕΙΚ. 38)- απεικονίζουν διονυσιακά δρώμενα σε μυθικό επίπεδο, μας φέρνουν στο νου την προτίμηση στις διονυσιακές παραστάσεις των κατωϊταλιωτικών ερυθρόμορφων αγγείων¹⁷²⁷ και μπορούν κάλλιστα να ονομαστούν σκηνές διονυσιακού κωμού¹⁷²⁸. Στα συγκεκριμένα αγγεία, τα οποία επιβεβαιωμένα ήταν

¹⁷²⁰ Siebert 1980, 71.

¹⁷²¹ Βλ. τις Μαινάδες του Καλλίμαχου βλ. Fuchs 1969, 521-524, εικ. 609-614.

¹⁷²² Courby 1922, εικ. 100, αρ. 10 a-c και f. Hübner 1993, αρ. 247, 251, 262, 269.1, εικ. 35, 39, πίν. 52, 56, 58.

¹⁷²³ Βλ. Καλλιπολίτης 1956, 14-31. Touchette 1995, πίν. 25-29. Επίσης Σταμπολίδης 1987, 131 κ. εξ.

¹⁷²⁴ Βλ. Touchette 1995, πίν. 6-12 (μαρμάρινες βάσεις βωμών), πίν. 16-24 (μαρμάρινα ανάγλυφα), πίν. 30-39 (μαρμάρινα αγγεία) και πίν. 41 (πήλινα ακρωτήρια). Βλ. επίσης Krauskopf – Simon 1997, 785-796, αρ. 144-146 (μαρμάρινα αγγεία του 4^{ου}-6^{ου} αι. μ.Χ.).

¹⁷²⁵ Η λατρεία του Διόνυσου σε όλα τα πελοποννησιακά κέντρα είναι πολύ προγενέστερη της κλασικής εποχής και αναφέρεται σε όλες τις υποστάσεις του θεού (θεός του κρασιού, της αμπέλου, της βλάστησης, της γονιμότητας, του κάτω κόσμου και της οργιαστικής λατρείας). Έτσι εμφανίζεται με πολλά και διαφορετικά λατρευτικά επίθετα, που εκφράζουν ακριβώς αυτή την πολυπόστατη φύση του. Στην Αχαΐα ο μύθος λέει πως το είδωλο του θεού ήρθε στην Πάτρα από τη λεηλατημένη Τροία, μέσα σε μια λάρνακα που έφερε ο Ευρύπυλος. Από τη στιγμή αυτή οι κάτοικοι της πόλης έπαψαν να προβαίνουν σε ανθρωποθυσίες προς τιμήν της Άρτεμης Τρικλαρίας. Η Πάτρα ήταν η μόνη ελληνική πόλη, όπου ο θεός έχει μια υπόσταση καθαρά πολιτική και το γεγονός αυτό εκφράζεται από τα τρία αγάλματά του, που σύμφωνα με τον Πausania (7.21,6) φέρουν το καθένα το όνομα ενός πολισίματος της πόλης. Στο Αίγιο και την Αιγείρα ο Διόνυσος λατρεύεται με οργιαστικούς χορούς, ενώ στις Αιγές την ημέρα της γιορτής του, σύμφωνα με το μύθο, τα αμπέλια βλασταίνουν και καρποφορούν μέσα σε μια μέρα. Βλ. Ανδρείδου 1998, 87-89. Gasparri 1986, 414-514. Otto 1934, 138-144. Mitsopoulos-Leon 1984, 275-290.

¹⁷²⁶ Έντονη πρέπει να ήταν η λατρεία του Διόνυσου και στην Αιτωλοακαρνανία, αν λάβουμε υπόψη μας τα παρακάτω: το Ναό του Διόνυσου στην Καλυδώνια (Dyggve - Roulsen 1948, 289-297 και 341-353. Σαράντη 2008, 392), το Ναό του Διόνυσου στη Ναύπακτο (Σαράντη 2008, 395), τη μαρτυρία του Pausania (VII, 18.8 και IX, 1-4) για τη μεταφορά της λατρείας του θεού (μαζί με αυτή της Λαφρίας Αρτέμιδας) από την Αιτωλοακαρνανία στην Πάτρα, όπου μάλιστα έφερε και την επωνυμία Καλυδώνιος, τη συν-λατρεία του θεού -μαζί με την Αρτέμιδα- σε διάφορα αγροτικά ιερά του Νομού, όπως στο Δρυμόνα Αρχοντοχωρίου και στη Σπολαΐτα της Ακαρνανίας και στη αιτωλική Χρυσοβίτσα (Κολώνας 2004, 267-270) και ίσως στο σπήλαιο του Κουρήτα κοντά στη Βόνιτσα. Τέλος, ένα εξαιρετικής τέχνης αιτωλικής προέλευσης χάλκινο αγαλματίδιο ενδεδυμένου Διόνυσου που έχει δημοσιευτεί από τη Σ. Καρούζου. Βλ. Karusu 1975, 205-216. Για το ίδιο αγαλματίδιο βλ. και Antonetti 1990, 225-227, πίν. 21.

¹⁷²⁷ Ο Διόνυσος με την τριπλή ιδιότητά του ως θεός του κρασιού, της δραματικής τέχνης και των μυστηρίων, εμφανίζεται συχνότερα απ' όλες τις άλλες θεότητες στα ερυθρόμορφα αγγεία της νότιας Ιταλίας και Σικελίας των κλασικών χρόνων. Βλ. Trendall 1996, 280. Ωστόσο, οι πρωιμότερη παράσταση διονυσιακού θιάσου στην αγγειογραφία χρονολογείται περί το 550 π.Χ. (αμφορέας 17743 του Βατικανού). Βλ. σχετικά Isler-Kerényi 2007, 131, υποσημ. 126. Για τις πρώιμες παραστάσεις διονυσιακών θιάσων γενικά βλ. Isler-Kerényi 2007, 107-158 (όπου και κατάλογος).

¹⁷²⁸ Ανδρείδου 1998, 96. Για τον εκστατικό χορό των μαινάδων βλ. Schöne 1987, 146-151. Για παρόμοιες παραστάσεις θιάσων στην αττική αγγειογραφία βλ. επίσης Schöne 1987, 116 κ. εξ. και πίν. 6.1, 7 και 27.

ακριβότερα και προορίζονταν για το διεθνές εμπόριο¹⁷²⁹, οι σκηνές ή οι ομάδες των μορφών εμφανίζονται και αναμειγνύονται μεταξύ τους έχοντας κάποια λογική αλληλουχία και σύνδεση μεταξύ τους (σε πομπή, κι όχι σε απλή συμπαράταξη), σε ένα ενιαίο περιεχόμενο, αφού «αφηγούνται» μια κατάσταση χωρίς όμως διηγηματική εξέλιξη της δράσης μέσα στο χρόνο¹⁷³⁰. Από την άποψη αυτή εντυπωσιάζουν, αφού, ως γνωστόν, στην εικονογραφία των ελληνιστικών ανάγλυφων σκύφων γενικά, είναι γνωστό πως οι «δημιουργοί» πολύ σπάνια νοιάζονταν για το αρμονικό συνταίριασμα των συμφραζόμενων και το τελικό, λογικό νόημα των παραστάσεων τους¹⁷³¹.

Οι αμιγείς διονυσιακές συνθέσεις των συγκεκριμένων ανάγλυφων αγγείων¹⁷³² ανήκουν σε μια ολιγομελή ομάδα με έντονο διονυσιακό συμβολισμό που αριθμεί ελάχιστα παραδείγματα, προερχόμενα από τα εφesiaκά-ιωικά¹⁷³³, κορινθιακά¹⁷³⁴, βοιωτικά¹⁷³⁵, αργεία¹⁷³⁶, αλλά και από τα εργαστήρια της Πέλλας¹⁷³⁷, της Ταρσού¹⁷³⁸ και του Τάραντα¹⁷³⁹. Ωστόσο, έχουν έναν ιδιόμορφο τοπικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι δεν θυμίζουν σχεδόν καθόλου τις αντίστοιχες παραστάσεις των άλλων εργαστηρίων, δηλαδή δεν είναι δυνατό να αναγνωρίσουμε σε αυτές συγγένειες με ανάγλυφους σκύφους από άλλες περιοχές του ελληνιστικού κόσμου (με εξαίρεση έναν σκύφο από το ναυάγιο της Santa Sabina της Απουλίας)¹⁷⁴⁰. Οι τύποι αυτοί φαίνεται να προέρχονται πιθανώς από κάποιο άγνωστο έργο τορευτικής το οποίο αντέγραψαν οι τεχνίτες της περιοχής¹⁷⁴¹. Μάλιστα στην περίπτωση του

¹⁷²⁹ Siebert 1980, 68.

¹⁷³⁰ Για το λόγο αυτό συχνά συσχετίζονται -κι όχι τυχαία- με τους «ομηρικούς» σκύφους. Βλ. Ανδρείδου 1998, 97.

¹⁷³¹ Siebert 2007, 5-16.

¹⁷³² Κατά πόσο οι παραστάσεις διονυσιακών θιάσων και μαιναδικής έκστασης των αρχαίων ελληνικών αγγείων απεικονίζουν απλά σκηνές από τις Βάχχες του Ευριπίδη ή μπορούν να συνδεθούν με τα πραγματικά διονυσιακά λατρευτικά δρώμενα της εποχής, αποτελεί ακανθώδες θέμα στο οποίο δεν έχει δοθεί μια κατηγορηματική απάντηση. Βλ. σχετικά Καθάρου 2002, 35-36 και υποσημ. 159. Κάτω από αυτό το πρίσμα, δεν θα ήταν δυνατό η συγκεκριμένη ομάδα αγγείων να ενταχθεί στην κατηγορία των λεγόμενων «ομηρικών» σκύφων, δεδομένου ότι επίσης απουσιάζουν από αυτή οι επιγραφές και η «αφήγηση» (εξέλιξη της δράσης) μέσα στο χρόνο.

¹⁷³³ Laumonier 1977, 409, αρ. 9308, εικ. 2 (δεν έχει αποδοθεί σε συγκεκριμένο εφesiaκό-ιωικό εργαστήριο). Χατζηδάκης 2000, 116, αρ. Β. 19494, πίν. 64 β-γ (Δήλος, ανάγλυφος σκύφος του εργαστηρίου του Μενεμάχου με παράσταση διονυσιακού θιάσου).

¹⁷³⁴ Edwards 1981, 204-205, αρ. C-1980-47, πίν. 48 (Κόρινθος). Με τα κορινθιακά αγγεία συγκρίνει η Προσκνητοπούλου έναν ανάγλυφο σκύφο που φέρει παράσταση Μαινάδων από την Επίδαυρο. Βλ. Προσκνητοπούλου 2000, 400-401, αρ. ME 627, πίν. 210 β-δ (Επίδαυρος, τοπικός ή κορινθιακός σκύφος (;), α' μισό ή α' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁷³⁵ Heimberg 1982, 102, αρ. κατ. 809, πίν. 57 και 66 (Καβείριο Θήβας).

¹⁷³⁶ Είναι γνωστά τουλάχιστον δυο παραδείγματα από το εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα (DI85 και DI86), δυο από του Μονογράμματος (M42 και M43) και ένα από του Αγαθοκλή (A42). Ανδρείδου 1998, 96.

¹⁷³⁷ Ακαμάτης 1993, 134-138, αρ. 315-321, πίν. 238-254 (μήτρες με διονυσιακά θέματα από την Πέλλα).

¹⁷³⁸ Tarsus I, 165-169, αρ. 160 και 173, εικ. 130 και 131 (Ταρσός, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Οι σκύφοι με κύκλιο χορό Σατύρων με διπλό αυλό και Μαινάδων με λύρα δεν λείπουν ωστόσο και από τα εργαστήρια της Αμβρακίας (αδημοσίετος σκύφος AE 7817 στις αποθήκες του Μουσείου της Αμβρακίας).

¹⁷³⁹ Για παρεμφερείς παραστάσεις στα τεφρόχρωμα αγγεία του Τάραντα βλ. Willeumier 1932, 402, αρ. 3 και 4, πίν. 23 και Purro 1995, 104-106, αρ. TA32 και TA35, πίν. 47 (σκύφοι από τα εργαστήρια του Τάραντα, **EIK. 172 β**).

¹⁷⁴⁰ Βλ. Siebert 1981, 111-150, αρ. 110, εικ. 23 d-e (**EIK. 172**).

¹⁷⁴¹ Για την καθιέρωση, διάδοση και μακροχρόνια επιβίωση των εικονογραφικών τύπων και σχημάτων που χρησιμοποιούσαν οι τεχνίτες της αρχαιότητας, βέβαιη είναι η σημασία που έπαιξαν οι μήτρες και τα εκμαγεία που κυκλοφορούσαν ως υπόδειγμα από εργαστήριο σε εργαστήριο, ενώ δεν αποκλείεται και η

αδημοσίευτου από το Αίγιο αγγείου της **EIK. 126.4** διαπιστώνουμε τη μεγάλη ποιοτικά αξία της συγκεκριμένης παραγωγής, με εικονογραφικά πρότυπα από τη μεγάλη γλυπτική προγενέστερων αιώνων, αφού είναι προφανή τα δάνεια από αυτή, ενώ παραπέμπουν και στις αντίστοιχες μνημειακές μορφές των ανάγλυφων αγγείων του Τάραντα¹⁷⁴².

Οι αιγιότες κεραμείς έχουν στη διάθεσή τους τουλάχιστον πέντε σφραγίδες «διονυσιαστών»: μια του Διονύσου (ΑΙΓ48, ΑΙΓ49), μια Σατύρου (ΑΙΓ50) και τρεις Μαινάδων (ΑΙΓ51, ΑΙΓ52, ΑΙΓ53, ΑΙΓ77). Με το συνδυασμό αυτών, δημιουργούν στην κοιλιά ή στην κύρια διακοσμητική ζώνη σκηνές διονυσιακών θιάσων σε τουλάχιστον επτά-οκτώ αγγεία (συμπεριλαμβανομένης και της λαγύνου Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου/Αιγίου, **EIK. 38**), με ελαφρές κάθε φορά παραλλαγές στη διαδοχή της αποτύπωσης των σφραγίδων πάνω στις μήτρες και χωρίς την παρεμβολή άλλων θεμάτων (παρά μόνο φυτικών). Το βασικό εικονογραφικό σχήμα, που συνίσταται στην εναλλαγή Μαινάδων και Σατύρων (με ή χωρίς την παρουσία του Διονύσου), ελάχιστα παραλλάσει κάθε φορά, γεγονός που σχετίζεται με τη σχετική ελευθερία των τεχνιτών να αυτοσχεδιάζουν και τη στιγμιαία διάθεσή τους.

Μια δεύτερη θεματική ομάδα-σειρά του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (**ομάδα Β**) μπορεί να θεωρηθεί αυτή που συμπεριλαμβάνει τα διακοσμημένα αγγεία με τα *nymphaea nelumbo* με κοσμήματα στο εσωτερικό τους και στα οποία διαπιστώνεται μια έντονη εφεσιακή ή ιταλική επίδραση¹⁷⁴³. Περισσότερο συνηθισμένο θέμα είναι οι αντωποί αίγαυροι μέσα σε *nymphaea nelumbo*, μια σύνθεση που επιχωριάζει γενικότερα στα εργαστήρια του δυτικού ελλαδικού χώρου¹⁷⁴⁴, σπάνια απαντάται στα εργαστήρια της Ιωνίας (Σάρδεις), ενώ είναι πολύ συχνή στην παραγωγή της Κεντρικής Ιταλίας¹⁷⁴⁵. Σχεδόν ταυτόσημη σύνθεση βρίσκουμε στον ενυπόγραφο ιταλικό σκύφο του εργαστηρίου του *Popilius*¹⁷⁴⁶ που βρίσκεται στο Βατικανό¹⁷⁴⁷, με τη διαφορά ότι οι δυτικοελλαδικοί σκύφοι αποδίδουν το θέμα περισσότερο σχηματικά και λιγότερο κομψά από το ιταλικό πρότυπο¹⁷⁴⁸. Στους σκύφους του Αιγίου τα *nymphaea nelumbo* εναλλάσσονται με άλλα φυτικά στοιχεία (άκανθες με

συμβολή «βιβλίων εικόνων» ή εικονογραφημένων «ανθολογίων». Βλ. σχετικά Ζερβουδάκη 2007, 277. Ενδιαφέρον είναι πως αναφέρει ως παράδειγμα ενός τέτοιου «υποδείγματος» δυο αργυρά επίχρυσα ορθογώνια ελάσματα (διαστάσεων 8,2 X 5, 2 εκατ.) με ανάγλυφη παράσταση Νίκης τα οποία έχουν βρεθεί στο Τριχόνειο (Σωτηριάδης 1906, 78, πίν. 4. 3-3).

¹⁷⁴² Siebert 1974, 323-329. Για τη μεγάλη διάδοση των εικονογραφικών θεμάτων που σχετίζονται με τους διονυσιακούς θιάσους στην κεντρική Ιταλία, ήδη από τα μέσα του 6^ο αι. π.Χ., βλ. και de Cazanove 1986, 177-197. Για την ιδιαίτερη σχέση της πόλης του Αιγίου και του «αχαϊκού» κόλπου του Τάραντα (αποκαλείται έτσι εξαιτίας της σημαντικής θέσης που κατείχαν σε αυτόν οι πρωτογενείς και δευτερογενείς αποικίες της Αχαΐας) βλ. πρόσφατα Πετρόπουλος 2008, 11-13. Στενές σχέσεις με την Κ. Ιταλία είχε και η Αρκαδία (Αρκαδίες μισθοφόροι υπηρέτησαν στις αυλές των δυναστών της Δύσης). Πετρόπουλος 2008, 12.

¹⁷⁴³ Η ίσως και εφεσιακή-ιονική. Για τη σχέση των τελευταίων με τους ιταλικούς σκύφους βλ. van Ufford 1974, 262-264, εικ. 1-4. Laumonier 1973, 253-262.

¹⁷⁴⁴ Με μια εξαίρεση, μια μεμονωμένη εμφάνιση του θέματος αυτού στο εργαστήριο των Δελφών: Siebert 1978, 399, αρ. Del. 89 (δελφικό εργαστήριο).

¹⁷⁴⁵ Χαρακτηριστικό κόσμημα της ιταλιώτικης παραγωγής ανάγλυφων σκύφων αποτελούν τα *nymphaea nelumbo* που περιέχουν αντωπούς αιγάγρους ή ερωτικές κλίνες. Για τυπολογικά παράλληλα βλ. στον κατάλογο το σκύφο ΑΙΓ22.

¹⁷⁴⁶ Το εργαστήριο του Ποπήλιου δραστηριοποιήθηκε μετά το τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ. Siebert 1980, 70. Jones 1958, 21-40.

¹⁷⁴⁷ Siebert 1978, πίν. 54 (ανάγλυφος σκύφος του εργαστηρίου του *Popilius* στο Μουσείο του Βατικανού).

¹⁷⁴⁸ Ανδρείδου 1998, 138 και 410.

ελισσόμενη κορυφή ή σχηματοποιημένοι βλαστοί που απολήγουν σε άνθη), ενώ οι αντωποί, ανασηκωμένοι στα πίσω πόδια τους αϊγάγροι είναι σχεδόν κάθετα τοποθετημένοι, για να μπορέσουν να ταιριάζουν μέσα στον περιορισμένο χώρο του πεταλόσχημου φύλλου. Οι συγκεκριμένοι σκύφοι, με μια σειρά από παραδείγματα που βρέθηκαν ή και κατασκευάστηκαν από τους Οινιάδες, την Αρσινόη και τη Ναύπακτο, μέχρι το Αίγιο, την Αιγείρα και τους Λουσούς (βλ. σχόλια στην **ΕΙΚ. 173**, αλλά και την **ΕΙΚ. 175**), αποδεικνύουν την πολιτιστική ενότητα του δυτικού ελλαδικού χώρου και τις επιδράσεις που αυτός δέχτηκε από την αντίστοιχη ιταλιωτική παραγωγή¹⁷⁴⁹. Μια ιταλική επίδραση η οποία απαντάται από την Ηλεία στα νότια, μέχρι και την Αμβρακία στα βόρεια¹⁷⁵⁰.

Μια τρίτη θεματική ομάδα-σειρά (**ομάδα Γ**), που χρονολογείται στο β' μισό του 2^ο και στις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.¹⁷⁵¹, φαίνεται ότι αποτελούν οι εγχώριες απομιμήσεις ή αντιγραφές των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων¹⁷⁵², που κατασκευάζονται την ίδια περίοδο με τα ανάλογα αγγεία των Οινιαδών (τοπικό εργαστήριο Β). Πολύ συχνά μάλιστα φέρουν στη βάση τους μέταλλα όμοια με των τοπικών σκύφων (εργαστήριο Β) των Οινιαδών. Από την ομάδα αυτή ξεχωρίζουν τρεις σκύφοι (ΑΙΓ26-ΑΙΓ28) που χαρακτηρίσα «σχεδόν πιστές απομιμήσεις» των σκύφων του εργαστηρίου του Μενεμάχου, ωστόσο η ομοιότητά τους με τους αντίστοιχους του εργαστηρίου του Ποπήλιου είναι επίσης έντονη.

Οι «ομάδες» Α και Γ έχω την εντύπωση πως είναι κάπως υστερότερες χρονολογικά (πιο κοντά στο τέλος του 2^{ου}- πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.), ενώ η ομάδα Β με τα *nymphaea nelumbo* ίσως λίγο πρωιμότερη (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)¹⁷⁵³.

Η **ομοιομορφία** των ανάγλυφων σκύφων από τις προαναφερόμενες θέσεις της δυτικής Ελλάδας (βλ. **ΕΙΚ. 175**), που συνίσταται στο εν πολλοίς όμοιο θεματολόγιο, προδίδει τις στενές σχέσεις που έχουν οι συγκεκριμένες πόλεις και τα εργαστήρια μεταξύ τους και δείχνει καθαρά πως η κεραμική παραγωγή της περιοχής¹⁷⁵⁴, η οποία εκτείνεται από τα Ιόνια νησιά μέχρι την

¹⁷⁴⁹ Για την πολιτιστική ενότητα των περιοχών της λεκάνης της Αδριατικής βλ. Γραβάνη 1996, 268-269. Γραβάνη 2009, 47-59. Βλ. και Siebert 1974, 323-329: Ισχυρίζεται πως στην περιοχή του Τάραντα υπήρχε πληθώρα σημαντικών εργαστηρίων, ικανών να επηρεάσουν την ανάγλυφη παραγωγή της Πελοποννήσου.

¹⁷⁵⁰ Αδημοσίευτος σκύφος ΑΕ 5680 από την Αμβρακία (εκτίθεται στην αίθουσα Γ του Αρχαιολογικού Μουσείου της Αρτας), με ιδιαίτερα έξεργο φυτικό κάλυκα, σχηματισμένο με μικρά φύλλα άκανθας και τρεις μάσκες κοντά στη βάση και ψηλότερα μεγάλα φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού.

¹⁷⁵¹ Η Κόλια χρονολογεί τους σκύφους του εργαστηρίου του Αιγίου στον 2^ο αι. π.Χ. και η Rogl των Λουσών στο β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

¹⁷⁵² Για τις «απομιμήσεις» των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων που κατασκευάζε το εργαστήριο του Αιγίου βλ. Κόλια 2011, σελ. 9 στο δοκίμιο.

¹⁷⁵³ Ωστόσο, η πρώτη ομάδα (Α, με τα μακριά πέταλα) και η τελευταία (Β, με τα πληρωμένα *nymphaea nelumbo*), ίσως να εντάσσονται στο ίδιο εργαστήριο, αφού σε μια περίπτωση μοιράζονται την ίδια διακόσμηση στο χείλος (πρβ. στην **ΕΙΚ. 141.4** τις διπλές όρθιες σπείρες των **ΑΙΓ46** της ομάδας Α και **ΑΙΓ22** της ομάδας Β - προέρχονται όμως από διαφορετικές σφραγίδες). Επιπλέον μια μικρή, αλλά όχι ξεκάθαρη ένδειξη για την πιθανή σύνδεση της ομάδας Β (με τα πληρωμένα *nymphaea nelumbo*), με την ομάδα Α (με τις διονυσιακές μορφές), μας παρέχει ο τεφρόχρωμος υπερμεγέθης σκύφος ή κρατηρίσκος **ΑΙΓ74**, ακριβώς επειδή κοσμείται με *nymphaea nelumbo* (όμως με αντωπούς ερωτιδείς στο εσωτερικό τους και όχι με αντωπούς αϊγάγρους όπως είθισται στην ομάδα Β) και τριπλό σχηματοποιημένο πλοχμό στο χείλος (όπως δηλαδή συμβαίνει κατά κόρον στα αγγεία της ομάδας Α).

¹⁷⁵⁴ Η ομοιότητα αυτή είναι περισσότερο εμφανής στις πόλεις της Αχαΐας (Αίγιο, Δύμη και Αιγείρα) και της Αρκαδίας (Λουσοί), όπου η διάκριση της τοπικής παραγωγής πολλές φορές είναι εξαιρετικά δύσκολη

Αιτωλοακαρνανία, την Αχαΐα και την Αρκαδία (ίσως μέχρι την Ηλεία στο νότο και στο βορρά την περιοχή της νότιας Ηπείρου-Κασσώπη), μπορεί να ονομαστεί γενικότερα «**ανάγλυφη κεραμική της δυτικής Ελλάδας**»¹⁷⁵⁵, διέπεται από τις δικές της διακοσμητικές αρχές, τις οποίες ακολουθούν με μεγαλύτερη ή μικρότερη πιστότητα ή ανεξαρτησία όλα τα εργαστήρια που βρίσκονται στο χώρο της. Έτσι επιβεβαιώνονται οι περίπλοκες σχέσεις που διατηρούσαν τα διάφορα κέντρα παραγωγής ανάγλυφων σκύφων μεταξύ τους¹⁷⁵⁶, αλλά και η μεγάλη σχέση της παράλιας Αχαΐας με τη νότια Αιτωλία και την Ακαρνανία¹⁷⁵⁷. Η περίπτωση αυτή θυμίζει τις αντίστοιχες περιπτώσεις των ηλειακών (Ολυμπία και Ήλιδα), λημνιακών (Μύρινα και Ηφαιστεία) και βοιωτικών εργαστηρίων (Δελφοί και Θήβα), αλλά κυρίως του μακεδονικού χώρου (με κέντρο την Πέλλα)¹⁷⁵⁸.

Οι ομοιότητες αυτές εμφανίζονται όχι μόνο ως επιρροές και δανεισμοί διακοσμητικών θεμάτων, αλλά και ως εισαγωγές-εξαγωγές αγγείων, με βεβαιότητα σφραγίδων (ίσως ακόμη και πηλού ;) και λιγότερο πιθανό μητρών, από το μεγάλο κέντρο της περιοχής, το κέντρο αυτών των επιρροών, το οποίο ίσως είναι το **Αίγιο**¹⁷⁵⁹. Ως έδρα της Αχαϊκής Συμπολιτείας, μέχρι τη διάλυσή της το 146 π.Χ., με το λιμάνι της η πόλη αυτή διακινούσε εμπορεύματα από την κεντρική και βόρεια Πελοπόννησο στην απέναντι ακτή του Κορινθιακού κόλπου, ενώ τον 1^ο αι. π.Χ. μαρτυρείται η εγκατάσταση εκεί Ιταλών εμπόρων (negotiatores)¹⁷⁶⁰. Είναι αξιοσημείωτο πως ολόκληρη η δυτική Ελλάδα κατασκευάζει ανάγλυφα αγγεία που τα μεμονωμένα διακοσμητικά τους θέματα έχουν αναγνωριστεί και αποδοθεί σε τεχνίτες του Αιγίου, διαπιστώνοντας έτσι τη μεγάλη εμβέλεια του, αφού πανομοιότυποι ή παρόμοιοι σκύφοι, εντοπίζονται με βεβαιότητα σε πολλές πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας¹⁷⁶¹ κι όχι μόνο. Εδώ πρέπει να αναφερθεί το παράδειγμα του κοσμήματος με τους αντωπούς αίγαγρους μέσα σε *nymphaea nelumbo*, το οποίο αν και απαντάται σε τρεις διαφορετικούς σκύφους που βρέθηκαν σε τρεις διαφορετικές πόλεις (Οινιάδες, Αίγιο και Λουσοί), εντούτοις προέρχεται από την ίδια σφραγίδα, ενώ τα λοιπά διακοσμητικά τους κοσμήματα και οι συνδυασμοί τους, πάνω σε καθένα από αυτά είναι ελάχιστα παραλλαγμένοι (**EIK. 175.34**).

υπόθεση. Βλ τα σχόλια στο εισαγωγικό κεφάλαιο του κεφάλαιο «Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου-Λουσών».

¹⁷⁵⁵ Κατ' αντιστοιχία με την ονομασία «Braune Ware Lousoi» που πρότεινε η Rogl (με βάση τους όψιμους σκύφους των Λουσών). Την ομοιότητα αυτή στην ελληνιστική κεραμική παραγωγή της δυτικής Ελλάδας (η οποία είναι γνωστή ήδη από μυκηναϊκή εποχή) έχει τονίσει πολλές φορές η Γραβάνη. Βλ. τελευταία Γραβάνη 2009, 55-59.

¹⁷⁵⁶ Για τους μηχανισμούς του εμπορίου κατά την ελληνιστική εποχή βλ. επίσης: Rostovtzeff 1937, κυρίως 771-798 και 1238-1300.

¹⁷⁵⁷ Rogl 2008, 44.

¹⁷⁵⁸ Πρβ. Ακαμάτης 1993, 541-547, αλλά και Ανδρεΐδου 1998, 374 για την αντίστοιχη περίπτωση του μακεδονικού χώρου (με κέντρο την Πέλλα).

¹⁷⁵⁹ Για τη σπουδαιότητα-ακμή του Αιγίου στα ελληνιστικά χρόνια βλ. Κόλια 2011, σελ. 11-12 στο δοκίμιο. Για την τοπογραφία του βλ. Παπακόστα 1991, 238-239.

¹⁷⁶⁰ Κόλια 2011, σελ. 10 στο δοκίμιο και υποσημ. 36.

¹⁷⁶¹ Το Αίγιο ασκούσε επιρροή ή εξήγαγε σκύφους στην Αιτωλία: στη Ναύπακτο, στη Καλυδώνα, στον Θέρμο (Α.Μ.Θ. 184/01), στην Αρσινόη (Α.Μ.Α. 1417 και Α.Μ.Α. 1970 β, **EIK. 40.3-4**) και στην Ακαρνανία στους Οινιάδες.

Η εύρεση προϊόντων του ενός κέντρου παραγωγής σε δυο ή και περισσότερους διαφορετικούς τόπους γεννά μια σειρά από ερωτήματα¹⁷⁶². Είναι πιθανό εκτός από τη μόνιμη έδρα του το εργαστήριο του Αιγίου να είχε και κάποια **θυγατρικά υποκαταστήματα ή παραρτήματα** σε άλλες, γειτονικές πόλεις, που ίσως λειτουργούσαν συστηματικά ή και περιοδικά¹⁷⁶³. Εξίσου πιθανό είναι το εργαστήριο αυτό να έχει μόνο μια έδρα και να τροφοδοτεί με τα προϊόντα του (σκύφους, αλλά και μήτρες και σφραγίδες ή ακόμη και πηλό) την ευρύτερη περιοχή. Έτσι οι σκύφοι που προήλθαν με βεβαιότητα από την ίδια μήτρα ή από τις ίδιες σφραγίδες, έφτασαν στο δεύτερο τόπο εύρεσης ως προϊόντα εμπορικών συναλλαγών. Η πιθανότητα ύπαρξης μόνιμων ή περιστασιακών υποκαταστημάτων ή παραρτημάτων εργαστηρίων ή ακόμη και **ανεξάρτητων αγγειοπλαστών που μετακινούνταν** μαζί με τα εργαλεία τους (σφραγίδες και μήτρες) αναζητώντας πελατεία είναι πιο πιθανή. Τα επιτόπια παραρτήματα μεγάλων εργαστηρίων, τα οποία είτε παρήγαγαν ανάγλυφους σκύφους με μήτρες προερχόμενες από το κεντρικό εργαστήριο, είτε κατασκεύαζαν δικές τους μήτρες (αντιγράφοντας τα κεντρικά εργαστήρια), αποτελούσε μια πρακτική συχνή στην ελληνιστική περίοδο¹⁷⁶⁴. Στην περίπτωση του Αιγίου, η έντονη διακίνηση σφραγίδων ή ακόμη και των ανεξάρτητων αγγειοπλαστών¹⁷⁶⁵ που μετακινούνταν έχω την εντύπωση πως προκρίνεται έναντι του ενδεχόμενου ύπαρξης παραρτημάτων ή θυγατρικών εργαστηρίων.

Τα νέα ευρήματα του Μουσείου του Αιγίου αποδεικνύουν πως το εργαστήριο της πόλης αυτής, τη σημασία του οποίου ανέδειξε πρώτος ο Siebert, ήταν κατά πολύ ανώτερα των γειτονικών της πόλεων. Είναι αξιοσημείωτο πως δεν συνδέεται με τα πάλαι ποτέ μεγάλα κέντρα κεραμικής παραγωγής (Αθήνα, Κόρινθο), ούτε δέχεται επίδραση από την Ήπειρο¹⁷⁶⁶, αλλά κυρίως από τα ιταλικά εργαστήρια¹⁷⁶⁷ και κυρίως από αυτά της Απουλίας/περιοχής του Τάραντα, εφesiaκά-ιονικά ενώ υιοθετεί επιλεκτικά στοιχεία από τα αργεία (του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρκαδικά και ηλιακά εργαστήρια. Όπως έχει αναδειχθεί από την έρευνα, η Ήπειρος, η Αιτωλοακαρνανία και η δυτική Πελοπόννησος, λόγω γειννίασης, καθορισμένων εμπορικών-θαλάσσιων διαδρομών και έντονων εμπορικών συναλλαγών, δέχονται κατοιταλιωτικές επιδράσεις, ήδη από παλιότερες της ελληνιστικής

¹⁷⁶² Πρβ. τις ανάλογες σκέψεις της Ανδρεΐδου (1998, 168-169) για τα βοιωτικά εργαστήρια (Δελφών και Θήβας).

¹⁷⁶³ Σύμφωνα με τη Bémont (1997, 422), η εύρεση όμοιων αγγείων και η διαπίστωση της χρήσης ίδιων μητρών ή σφραγίδων σε δυο εργαστήρια που εδρεύουν σε διαφορετικές περιοχές μπορεί να εξηγηθεί (εφόσον δεν είναι εισηγμένα), είτε με την ύπαρξη υποκαταστημάτων/παραρτημάτων, είτε με την μεταφορά εργαλείων (σφραγίδων και μητρών) από τη μια περιοχή στην άλλη.

¹⁷⁶⁴ Guldager Bilde 1993, 203, 209, υποσημ. 12. Edwards 1981, 202. Δανάλη 2000, 209. Οι εμπορικές συναλλαγές, οι δανεισμοί, οι αγορές, οι εισαγωγές μητρών, ιδίως μεταξύ γειτονικών εργαστηρίων, είχε σαν αποτέλεσμα το θεματολόγιο ορισμένων αγγειοπλαστών και εργαστηρίων να αναμειγνύεται με άλλων. Βλ. σχετικά Siebert 1980, 62.

¹⁷⁶⁵ Για τους αγγειοπλάστες-μετανάστες βλ. και Bémont 1997, 425.

¹⁷⁶⁶ Δεν υπάρχει έντονη σχέση με την ανάγλυφη κεραμική της Αδριατικής και την αποικία των Κορινθίων Επίδαμνο, όπου οι σκύφοι φέρουν υπογραφές στη βάση τους, ενώ οι τοπικοί των Οινιαδών όχι. Βλ. Γραβάνη 1996, 254-255. Γενικά για τις αιτίες στις οποίες μπορεί να οφείλεται η παρουσία ή η απουσία υπογραφών στα αγγεία βλ. Γραβάνη 1988-1989, 124-125 και υποσημ. 216-219. Siebert 1978, 216-220.

¹⁷⁶⁷ Κόλια 2011, σελ. 9 στο δοκίμιο.

περιόδου¹⁷⁶⁸. «Για τις θαλάσσιες αυτές συναλλαγές, σημαντική είναι η μαρτυρία του ναυαγίου της Santa Sabina της Απουλίας (κοντά στον Τάραντα), όπου βρέθηκαν μαζί ανάγλυφοι σκύφοι εφεσιακών-ιωνικών εργαστηρίων με σκύφους τοπικών εργαστηρίων της Βορειοδυτικής Ελλάδας»¹⁷⁶⁹. Στο ναυάγιο αυτό περιλαμβάνονταν τουλάχιστον δυο σκύφοι οι οποίοι προέρχονται πιθανότατα από το Αίγιο (βλ. τους σκύφους αρ. 120 και 30 στην **ΕΙΚ. 172**)¹⁷⁷⁰. Είναι αξιοσημείωτο επίσης πως το εισηγμένο υλικό των Οινιαδών (πρβ. το **ΕΙΚ. 62-63**) παρουσιάζει στα ποσοστά του μεγάλη ομοιότητα με αυτά του συγκεκριμένου ναυαγίου: σύμφωνα με τη Guldager Bilde το 70% προέρχεται από εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (και από αυτά το 1/3 περίπου, δηλαδή το 28% αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), το 3% από τα αττικά και το 4% από τα πελοποννησιακά εργαστήρια (δηλαδή από τα εργαστήρια της Κορίνθου, του Άργους, της Ήλιδας, του Αιγίου, της Αρκαδικής Γόρτυνας και ίσως της Σπάρτης)¹⁷⁷¹. Το υπόλοιπο 22% των σκύφων καταγράφεται ως αταύτιστα-μη αποδοσμένα αγγεία¹⁷⁷².

Οι επαφές του Αιγίου με τη γύρω περιοχή και οι δυνατότητες του εργαστηρίου του ανιχνεύονται και αποδεικνύονται επίσης με την ύπαρξη εισηγμένων αγγείων. Το Αίγιο εξάγει στην Αιτωλοακαρνανία, σε μεγάλες ποσότητες στους Οινιάδες και τη Ναύπακτο λόγω γειτνίασης, ενώ στον Θέρμο πιθανώς «παρέχει» σφραγίδες και μήτρες. Στη Αχαΐα εξάγει στους Λουσούς, τη Δύμη και ίσως και στην Αιγείρα. Τα προϊόντα του φτάνουν ωστόσο μέχρι την Αθήνα¹⁷⁷³, την Κόρινθο¹⁷⁷⁴, το Άργος¹⁷⁷⁵, την Ηλεία¹⁷⁷⁶, τα Ιόνια νησιά (Ιθάκη, Λευκάδα¹⁷⁷⁷) και ίσως μέχρι και το Monte Sannace

¹⁷⁶⁸ Για τη σχέση της δυτικής Ελλάδας με την Ιταλία βλ. Γραβάνη 1988-89, 130, υποσημ. 239-240 (όπου και η σχετική βιβλιογραφία). Gravaní 1994, 172, υποσημ. 389-391. Γραβάνη 1996, 268-269. Για ορισμένες από τις πτυχές που σχετίζονται με αυτή την έντονη σχέση Ιταλίας και Δυτικής Ελλάδας (ίδρυση αποικιών, κεραμική-εμπορικοί αμφορείς, αργυροχρυσοχοΐα, αρχιτεκτονική και τορευτική) βλ. αντίστοιχα: Πετρόπουλος 2008, 8-14. Χριστοπούλου 2008, 205-26. Giardino – Merkouri 2008, 108-128. Schwandner 2008, 211. Ζαφειροπούλου 2011, 50 κ. εξ. (πιθανότητα προέλευσης ορισμένων χάλκινων αγγείων που βρέθηκαν σε τάφους της Αιτωλίας από μακεδονικά ή ετρούσκικα-τυρρηνικά εργαστήρια). Η παρουσία εισηγμένων ιταλικών προϊόντων στις δυτικές ακτές της Πελοποννήσου διαπιστώνεται ήδη από τα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Πετρόπουλος 2005, 26. Θέμελης 2005, 428. Η Γραβάνη δέκρινε επιδράσεις στην κεραμική των περιοχών της λεκάνης της Αδριατικής πριν από τον 4^ο αι. π.Χ. Βλ. Γραβάνη 2009, 47-59.

¹⁷⁶⁹ Γραβάνη 2009, 54.

¹⁷⁷⁰ Για τους σκύφους αυτούς (τους οποίους ο Siebert δεν αναγνώρισε) βλ. Siebert 1981, 121, αρ. 30, εικ. 7 και 9 f (αποδίδεται στο εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Μονογράμματος, αν και το σχήμα του, η μορφή των μακρικών πετάλων και ο ρόδακας της βάσης του είναι πολύ χαρακτηριστικά του εργαστηρίου του Αιγίου), σελ. 145, αρ. 120, εικ. 26 d (εντάσσεται στα «vases non clases»).

¹⁷⁷¹ Siebert 1981, 133-139.

¹⁷⁷² Guldager Bilde 1993, 200.

¹⁷⁷³ Βλ. Agora XXII, 91, αρ. 397, πίν. 68 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος ανάγλυφος σκύφος).

¹⁷⁷⁴ Αδημοσίευτος σκύφος αρ. C-80-170 στο Μουσείο της Κορίνθου, προερχόμενος πιθανότατα από το εργαστήριο του Αιγίου (προσωπικό αρχείο φωτογραφιών από το Μουσείο της Κορίνθου, αναφέρεται και από τη Rogl (2008, 135, αρ. κατ. 231). Επίσης, ο κρατήρας C-1980-47 της Κορίνθου, που ο Edwards (1981, 204-205, πίν. 48) χαρακτηρίζει «αγνώστου εργαστηρίου», με τον τεφρό «hard, non micaceous, with small voids and some white inclusions» πηλό και το μεταλλικό τεφρό επίχρισμα, τις διονυσιακές μορφές που χωρίζονται από ιωνικούς κίονες στο σώμα του, τις γνωστές μας πεντάφυλλες δέσμες στο έξω νεύον χείλος του (πρβ. τον σκύφο ΑΙΓ22) πάνω και κάτω ένα συνεχόμενες σπείρες ή κύμα (κόσμημα οικείο στα εργαστήρια της δυτικής Ελλάδας) ίσως να προέρχεται από το εργαστήριο του Αιγίου.

¹⁷⁷⁵ Siebert 1978, 63-64 και 368, αρ. Imp.10, πίν. 42 (ο σκύφος αυτός είναι εισηγμένος στο Άργος πιθανότατα από το Αίγιο).

¹⁷⁷⁶ Προσωπικό αρχείο φωτογραφιών αδημοσίευτων ανάγλυφων σκύφων από τα Μουσεία της

της νοτιο-δυτικής Ιταλίας¹⁷⁷⁸ (βλ. αρ. 3 και 6¹⁷⁷⁹ στο **EIK. 173** και το **XΑΡΤΗ 7**), που βρισκόταν πολύ κοντά στην Κέρκυρα και αποτελούσε ενδεχομένως έναν από τους προσφιλέστερους προορισμούς, στη διαδρομή από την Έφεσο και τη Δήλο (μέσω της Κορίνθου, των λοιπών λιμανιών του κορινθιακού και πατραϊκού κόλπου και των Ιόνιων νησιών) προς την Ιταλία. Με τα νέα δεδομένα αυτά, πιστεύω πως ανασκευάζεται η άποψη του Siebert σχετικά με τη διακίνηση των προϊόντων του αχαϊκού εργαστηρίου -όπως και των περισσότερων πελοποννησιακών- μόνο εντός των ορίων της Πελοποννήσου¹⁷⁸⁰.

Η αντιζηλία και ο ανταγωνισμός μεταξύ Κορίνθου και Αχαΐας στο εμπόριο είναι γνωστή από παλιά¹⁷⁸¹, ήδη από την εποχή του β' αποικισμού (8^ο αι. π.Χ.)¹⁷⁸². Όσον αφορά στην κεραμική της, η ανατολική Αχαΐα μέχρι και τα ελληνιστικά χρόνια θεωρείται πως επηρεάζεται από τη ΒΑ Πελοπόννησο (Κόρινθο και Άργος)¹⁷⁸³. Ωστόσο, η ανάγλυφη κεραμική του Αιγίου που βρέθηκε στους Οινιάδες, αποδεικνύει πως η εν λόγω περιοχή στα ελληνιστικά χρόνια, τουλάχιστον όσον αφορά στην συγκεκριμένη κατηγορία κεραμικής, έχει διαμορφώσει τη δικιά της «γλώσσα», επηρεασμένη κυρίως από την αντίστοιχη Μ. Ασιατική και Ιταλική παραγωγή.

Η ανάγλυφη κεραμική των περιφερειακών (λοιπών αιτωλοακαρνανικών εργαστηρίων)¹⁷⁸⁴

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής ανάγλυφης κεραμικής ορισμένων πόλεων της Αιτωλοακαρνανίας δεν είναι δυνατόν με τα μέχρι σήμερα λιγοστά ευρήματα να σκιαγραφηθούν, παρά μόνο με πολύ αδρές γραμμές. Η μικρή ποσότητα των σκύφων που έχουμε στη διάθεσή μας από αυτές (προέρχονται κυρίως από την Αιτωλία), αλλά και το έντονο εμπόριο μητρών και σφραγίδων και η πιθανή ύπαρξη παραρτημάτων του εργαστηρίου του Αιγίου στις δυο σημαντικότερες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας (Οινιάδες και Ναύπακτο), καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την προσπάθεια διάκρισης περιφερειακής παραγωγής¹⁷⁸⁵ και της βέβαιης απόδοσης σε αυτές ανάγλυφων σκύφων που βρέθηκαν στους Οινιάδες.

Ολυμπίας και της Ήλιδας. Χωρίς να αποκλείουμε το ενδεχόμενο οι σκύφοι της Ηλείας να προέρχονται από τους Οινιάδες.

¹⁷⁷⁷ Βλ. το σκύφο Α.Μ.Α. 2724 στην **EIK. 57.2**.

¹⁷⁷⁸ Με τους δημοσιευμένους σκύφους από το Monte Sannace μας δημιουργείται η υπόνοια πως αγγεία (ή και μήτρες) της δυτικής Ελλάδας φτάνανε μέχρι εκεί. Βλ. Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 3 (σχήμα και διακόσμηση), αρ. 6 (διακόσμηση) στον πίν. 315. Οι έντονες επαφές της πόλης αυτής (της οποίας η ταύτιση με την αποικιακή πόλη Θούριοι που κατακτήθηκε το 303 π.Χ. από το σπαρτιάτη Κλεώνυμο δεν έχει επιβεβαιωθεί) με τον γειτονικό Τάραντα αποδεικνύονται μέσω των ευρημάτων. Για τη κεραμική της βλ. Scarfi 1962, 1-286.

¹⁷⁷⁹ Με το σκύφο αρ. 6 από το Monte Sannace συγκρίνει τον σκύφο ΑΙΓ41, αλλά και τον ΑΙΓ46.

¹⁷⁸⁰ Siebert 1980, 69-70. Siebert 1978, κεφ. IX.

¹⁷⁸¹ Anderson 1954 β, 78.

¹⁷⁸² Για τις αχαϊκές αποικίες που ιδρύθηκαν στη Δύση (από το β' μισό 8^{ου} και στη διάρκεια του 7^{ου} αι. π.Χ.) βλ. Πετρόπουλος 2008, 8-14. Morgan – Hall 1992, 108.

¹⁷⁸³ Πετρόπουλος 2008, 8-9. Αντίθετα η δυτική Πελοπόννησος προσανατολίζεται προς την Ήλιδα, τη ΒΔ Αρκαδία, την Αιτωλία και τα κοντινά νησιά του Ιονίου (Κεφαλονιά, Ζάκυνθο και Ιθάκη).

¹⁷⁸⁴ Για την ανάγλυφη κεραμική των υπόλοιπων αιτωλοακαρνανικών πόλεων και τον αναλυτικό σχολιασμό τους βλ. το κεφάλαιο «Η ιστορία της έρευνας της ελληνιστικής ανάγλυφης κεραμικής στην Αιτωλοακαρνανία».

¹⁷⁸⁵ Πρβ. και την ανάλογη περίπτωση της Ηφαιστείας και της Μύρινας Λήμνου. Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 231-234.

Τα ευρήματα από τον Στράτο, την Καλυδώνα, τη Νέα Πλευρώνα, το Βλοχό, το Τριχόνειο και τον Θέρμο (πόλεις που διέθεταν με βεβαιότητα δικά τους εργαστήρια παραγωγής ανάγλυφης κεραμικής) δεν έχουν μελετηθεί ακόμη διεξοδικά. Ο **Στράτος** είναι πιθανό πως παρήγαγε σκύφους ήδη από το τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ. (**EIK. 53.2 και 8**), μέχρι και τα ύστερα ελληνιστικά χρόνια (**EIK. 53.1**). Δυο εντυπωσιακές μήτρες που βρέθηκαν στην πόλη (**EIK. 54-56**) και οι οποίες πιθανώς είναι εισηγμένες, αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο της παραγωγής της πόλης. Το εργαστήριο του **Θέρμου**, στο οποίο έχει βρεθεί και μια μήτρα, αν και κατά κανόνα αντιγράφει το σχήμα των εργαστηρίων Αιγίου-Λουσών, σε ένα μέρος τουλάχιστον της παραγωγής του (β' μισό του 2^{ου} έως και τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.) παρουσιάζει έναν «διαίτερο», επαρχιώτικο χαρακτήρα (**EIK. 41**)¹⁷⁸⁶. Μιμούμενο τα γειτονικά του εργαστήρια παράγει απομιμήσεις εφεσιακών-ιωνικών σκύφων (**EIK. 43**), αλλά ίσως και ηπειρώτικων (**EIK. 41. 14-15**). Οι εισηγμένοι σκύφοι του προέρχονται από το Αίγιο (**EIK. 42**) και πιθανώς από τους Οινιάδες (**EIK. 43**). Τοπική παραγωγή ανάγλυφης κεραμικής είχε και το **Τριχόνειο** (**EIK. 47-48**), ενώ ένας σκύφος του είναι εισηγμένος από τους Οινιάδες¹⁷⁸⁷.

Οι δώδεκα ακέραιοι σκύφοι από την **Αρσινόη** είναι στην πλειονότητά τους τοπικοί (**EIK. 39**), με εξαίρεση τέσσερις¹⁷⁸⁸. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Α.Μ.Α. 2167 (**EIK. 39.8**), ο οποίος με το μέταλλο της βάσης του παραπέμπει στο εργαστήριο του Στράτου (πρβ. τα θραύσματα αρ. 3 και 6 στην **EIK. 53**). Αντίθετα με όλα τα παραπάνω εργαστήρια, αυτό της Αρσινόης εμφανίζει την εικόνα ενός σχετικά «κοσμοπολίτικου» εργαστηρίου με εκλεκτιστικές επιδράσεις (κυρίως από την Ηλεία και το Άργος).

Στο τοπικό εργαστήριο της **Ναυπάκτου** αποδόθηκε εξαιτίας της διακόσμησης, του σχήματος και του μαλακού πηλού του ο **κρατήρας ΝΑ1** που κοσμεύεται στο σώμα του με τετραπλό ομόκεντρο ημικύκλιο («μακεδονική ασπίδα») με ανάγλυφο ημικύκλιο στο εσωτερικό του και με συμμετρικά διαταγμένες ανάγλυφες κουκίδες στο πεδίο. Με τη σπάνια αυτή διακόσμηση του παραπέμπει σε έναν πρόσφατα δημοσιευμένο κρατήρα της πόλης (βλ. **EIK. 37.1**)¹⁷⁸⁹, που φέρει ως διακόσμηση ομόκεντρους κύκλους με ανάγλυφο κύκλο στο κέντρο τους. Διαπιστώθηκε πως τα ανάγλυφα αγγεία από τη Ναύπακτο παρουσιάζουν ομοιότητα με την ανάγλυφη κεραμική των Οινιαδών (**EIK. 35 α-β, EIK. 37- αρ. 2, 7, 10-14, 16, 18-21 και EIK. 40**), του Αιγίου και των Λουσών (**EIK. 35 β**), ενώ είναι πολύ πιθανό πως η πόλη αυτή εισήγαγε σκύφους από τους Οινιάδες (**EIK. 35 β**), το Αίγιο και τους

¹⁷⁸⁶ Για τη διακόσμηση αυτών των αγγείων, δεν βρίσκονται εύκολα έως καθόλου παραδείγματα για σύγκριση. Πρβ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 124 και 134: γίνεται λόγος για πρωτότυπα θέματα στη διακόσμηση ανάγλυφων σκύφων τοπικών εργαστηρίων ή για το συνδυασμό θεμάτων πάνω στο ίδιο αγγείο με συγκεκριμένο, μοναδικό και εντελώς πρωτότυπο τρόπο. Επισημαίνεται επίσης πως οι σκύφοι των τοπικών εργαστηρίων και οι μήτρες από τις οποίες κατασκευάζονται, με τη βοήθεια σφραγίδων, δεν ταυτίζονται με κανένα πρότυπο, διότι δεν υπάρχουν αντίστοιχα παραδείγματά τους. Άρα, οι συγκεκριμένοι σκύφοι και οι μήτρες προδίδουν την ιδιαίτερη ταυτότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του κάθε τοπικού εργαστηρίου.

¹⁷⁸⁷ Πρβ. την **EIK. 47.1** και το μέταλλο της βάσης του σκύφου TB67 που προέρχεται από την ίδια σφραγίδα.

¹⁷⁸⁸ Έναν εφεσιακό-ιωνικό, έναν αττικό και δυο από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών (βλ. **EIK. 40**).

¹⁷⁸⁹ Βλ. Σαράντη υπό εκτύπωση.

Λουσούς (**ΕΙΚ. 36 α, γ-δ**). Ταυτόχρονα κατασκεύαζε απομιμήσεις των εφεσιακών-ιονικών σκύφων (βλ. **ΕΙΚ. 37. 18-21**), όπως ακριβώς και οι τρεις προαναφερόμενες πόλεις. Στο σκύφο Σ.Ν. 340 (**ΕΙΚ. 36 γ**), ο οποίος θεωρώ πως είναι εισηγμένος από το Αίγιο, έντονη είναι η επίδραση από την αντίστοιχη ιταλική παραγωγή.

Πεποίθησή μου αποτελεί πως η αιτωλική ανάγλυφη κεραμική τόσο ως προς τον πηλό, όσο και ως προς τα διακοσμητικά της κοσμήματα παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες κυρίως με την ηλειακή, άποψη που ελπίζω να επιβεβαιωθεί με τα μελλοντικά ευρήματα.

Β. Τοπικά εργαστήρια Οινιάδων

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του Siebert¹⁷⁹⁰ οι προϋποθέσεις για τη διάκριση τοπικών εργαστηρίων στους Οινιάδες πληρούνται (με εξαίρεση το μικρό αριθμό αγγείων που εντάσσονται στο εργαστήριο Α). Τα αγγεία ταξινομήθηκαν καταρχήν κατά εργαστήρια, στη συνέχεια κατά διακόσμηση και σχήμα και τέλος, όλοι σχολιάστηκαν κατά διακόσμηση.

Εργαστήριο Α

Στο τοπικό εργαστήριο Α αποδίδονται τριάντα-τρεις (33) ανυπόγραφοι σκύφοι και μια (1) μήτρα. Ο πηλός τους είναι καθαρός και μακροσκοπικά παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με τον αντίστοιχο ηλειακό πηλό (ο οποίος όμως πάντα περικλείει από λίγες έως πολλές προσμείξεις). Ως προς το χρώμα του είναι συνήθως πορτοκαλόχρωμος, το επίχρισμα του παρουσιάζει διάφορες χρωματικές διαβαθμίσεις, ενώ το σχήμα τους αντιγράφει αυτό των πελοποννησιακών εργαστηρίων (με ευρύ σώμα και έξω νεύον χείλος). Το τελευταίο είναι κατά κανόνα ακόσμητο και τις ελάχιστες φορές που φέρει διακόσμηση, αυτή είναι συνήθως οριζόντια (ευθύγραμμη ή περιελισσόμενη) βλαστόσπειρα (βλ. **ΕΙΚ. 151**), παραπέμποντας -αλλά όμως μόνο ως προς τη διακοσμητική πρακτική- στα ηπειρώτικα εργαστήρια. Με εξαίρεση τέσσερις μικρογραφικούς σκύφους¹⁷⁹¹, όλα τα υπόλοιπα ανήκουν στην κατηγορία των ανάγλυφων σκύφων κανονικού μεγέθους (με διάμετρο χείλους που κυμαίνεται από 0,119-0,141 μ.).

Η διάταξη της διακόσμησης τους είναι κατακόρυφη (δηλαδή με φυτικό κάλυκα παλαιού τύπου) και αναπτύσσεται ενιαία. Διακρίνεται σε φυτική και γραμμική, ενώ είναι «οικεία» από τα λοιπά πελοποννησιακά εργαστήρια (βλ. **ΕΙΚ. 150**). Τα κοσμήματα στη διακόσμηση του σώματος είναι συχνότερα ετερόκλητα (δηλαδή δεν επαναλαμβάνονται συχνά), ενώ αναγνωρίστηκε η χρήση της ίδιας σφραγίδας σε τέσσερις σκύφους (TA12, TA18, TA19, TA24), ορισμένοι από τους οποίους ίσως να προέρχονται και από την ίδια μήτρα. Στη βάση τους απαντώνται μια σειρά πρωτότυπων μεταλλίων, για τα οποία δεν βρίσκονται εύκολα -ή συχνότερα καθόλου- τυπολογικά παράλληλα (**ΕΙΚ. 152**).

¹⁷⁹⁰ Βλ. Siebert 1980, 55-83 και Siebert 1978, 1-8.

¹⁷⁹¹ Η παρουσία μικρογραφικών σκύφων είναι έντονη και στα εργαστήρια της Αμβρακίας (προσωπική παρατήρηση).

Η παραγωγή του εργαστηρίου Α, η οποία δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη «συνοχή» ή προσωπικότητα, παραπέμπει κυρίως στην αντίστοιχη ηλειακή. Μπορούμε να μιλήσουμε για μια περιορισμένης έκτασης επιλεκτική και απλοϊκή αντιγραφή ετερόκλητων κοσμημάτων, αφού οι τεχνίτες επιλέγουν τα πιο τυποποιημένα θέματα (φυλλοφολιδωτή διακόσμηση, δικτυωτό, πλαστικές αποφύσεις, μακριά φύλλα λωτού, φύλλα λωτού, ομόκεντρα ημικύκλια/μακεδονική ασπίδα και κρεμαστά ομόκεντρα ημικύκλια, διάφορα άλλα φυτικά και γραμμικά κοσμήματα), παραλείποντας συχνά τις πλούσιες σε διακόσμηση ζώνες του χείλους. Πρόκειται κοντολογίς για ένα χαρακτηριστικό επαρχιακό εργαστήριο που αντέγραφε αμελώς κοσμήματα από αγγεία που έφταναν στη πόλη μέσω των εισαγωγών ή που «δημιουργούσαν» με τη βοήθεια (ή την έμπνευση) εισηγμένων από την Ηλεία μητρών (πρβ. τις ηλειακές μήτρες Μ1, Μ3, Μ5, Μ8 και Μ11). Ελλείψη στρωματογραφικών δεδομένων για τη χρονολόγηση τους ακολουθήθηκαν οι αντίστοιχες των ηλειακών εργαστηρίων: επομένως οι περισσότεροι σκύφοι του τοπικού εργαστηρίου Α χρονολογούνται με εξωτερικά κριτήρια στο **β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.** και πολύ λίγοι κατεβαίνουν χρονολογικά μέχρι τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.

Με το εργαστήριο αυτό συνδέεται -λόγω πηλού- το μεγαλύτερο μέρος της υπόλοιπης τοπικής ελληνιστικής κεραμικής των Οινιαδών (περισσότερο από 65%), καθώς και οι λύχνοι.

Εργαστήριο Β

Στο τοπικό εργαστήριο Β αποδίδονται ενενήντα-τρία (93) ανυπόγραφα ανάγλυφα αγγεία¹⁷⁹² και πέντε (5) μήτρες. Ο πηλός τους είναι καθαρός και μακροσκοπικά παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με τον αντίστοιχο του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών, αλλά είναι ανεπαίσθητα μαλακότερος και με λιπαρή υφή. Διαχωρίστηκαν από την τελευταία αναφερόμενη παραγωγή¹⁷⁹³ και με βάση την υφή και την ποιότητα του επιχρίσμάτος τους (που ενίοτε είναι κατώτερη των εν λόγω αγγείων).

Το χρώμα του πηλού τους είναι συνήθως πορτοκαλόχρωμο, ερυθρωπό ή καστανό, ενώ το επίχρισμα παρουσιάζει διάφορες χρωματικές διαβαθμίσεις, με συνηθέστερο το ερυθρωπό και καστανό¹⁷⁹⁴. Με το εργαστήριο αυτό συνδέεται -λόγω πηλού- σχετικά μικρό μέρος της υπόλοιπης τοπικής ελληνιστικής κεραμικής των Οινιαδών (περί το 20-25%) και κυρίως η λεγόμενη «λεπτή» κεραμική (μελαμβαφής, μελαμβαφής με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» και εν μέρει η ερυθροβαφής κεραμική).

Το σχήμα των σκύφων του εργαστηρίου Β «παραπέμπει» στα εφεσιακά-ιωνικά (έσω νεύον χείλος)¹⁷⁹⁵ και αχαϊκά εργαστήρια: κυρίως σε αυτά των εργαστηρίων Αιγίου και Λουσών (ευρύ έως πολύ ευρύ σώμα και κατακόρυφο ή επίσης έσω νεύον χείλος). Οι σκύφοι της πρώτης κατηγορίας

¹⁷⁹² Αυτά τουλάχιστον καταλογαφήθηκαν. Άλλα ενενήντα έξι (96) μικρά θραύσματα ανάγλυφων αγγείων του τοπικού εργαστηρίου Β αναφέρονται στον κατάλογο ως απλά αριθμητικά στοιχεία και δεν συμπεριλαμβάνονται στα στατιστικά στοιχεία.

¹⁷⁹³ Την ύστερη χρονολογικά, που αντιγράφει με το σχήμα και εν μέρει και με τη διακόσμηση τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (ομάδα Γ).

¹⁷⁹⁴ Πρβ. και τα χαρακτηριστικά της ομάδας «Brune ware/Lousoi» της Rogl (2008).

¹⁷⁹⁵ Το σχήμα τους δεν διαφέρει ιδιαίτερα από το σχήμα των εισηγμένων «ιωνικών» σκύφων. Είναι ημισφαιρικό χαμηλό και το χείλος συνήθως κλίνει ελαφρώς προς τα μέσα ή είναι σχεδόν κατακόρυφο. Η μετάβαση από το χείλος στο σώμα είναι τονισμένη και σε κάποιους σκύφους έχει γωνιώδες περίγραμμα.

μπορούν με μεγαλύτερη ασφάλεια να χαρακτηριστούν εγχώριες απομιμήσεις ή αντιγραφές των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων, δεδομένου ότι σχεδόν πάντα «αντιγράφουν», αρκετά απλουστευμένη όμως (αφού λείπει η οριζόντια διάταξη της διακόσμησης σε πολλές ζώνες και πολύ συχνά η διακόσμηση στο χείλους) την τυπική ιωνική διακόσμηση. Επομένως μπορούμε να μιλήσουμε για απλοποίηση ή ευτελισμό του «ιωνικού κανόνα». Με εξαίρεση έναν υπερμεγέθη (TB92) και μια λάγυνο (TB93), όλα τα υπόλοιπα αγγεία (91) του εργαστηρίου αυτού ανήκουν στην κατηγορία των ανάγλυφων σκύφων κανονικού μεγέθους (με διάμετρος χείλους από 0,11-0,143 μ.)¹⁷⁹⁶.

Το 86% αυτών των σκύφων φέρουν **στο σώμα τους διακόσμηση** τριών κατηγοριών: μακριά πέταλα (45%), «μακεδονική ασπίδα» με έλικα ή στρόβιλο στο εσωτερικό τους (24%) και φυλλοφολιωτή (17%, βλ. **EIK. 155**). Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως ένα μακεδονικό αργυρό τετράβολο του τύπου με τη μακεδονική ασπίδα έχει βρεθεί στη θεμελίωση ενός αναθηματικού μνημείου, στην αγορά των Οινιαδών¹⁷⁹⁷. Αν και τα κοσμήματα στη διακόσμηση του σώματος επαναλαμβάνονται πολύ συχνά και αντίθετα με την πολύ συχνή επανάληψη στη χρήση των ίδιων σφραγίδων στους ρόδακες της βάσης, η χρήση της ίδιας μήτρας δεν αναγνωρίστηκε παρά μόνο σε λίγες περιπτώσεις (σκύφοι TB4+TB5+ίσως και ο TB6, TB16+TB18, TB42+TB43, TB30+TB31+TB34+TB44+TB45, TB32+TB33, TB58+TB59, TB57+TB60 και ίσως και TB38+TB41, TB78+TB79). Το γεγονός αυτό εξηγείται εύκολα: είναι γνωστό πως όλα τα εργαστήρια επιδίωκαν να έχουν στη διάθεσή τους ένα μεγάλο αριθμό (αν όχι μεγάλη ποικιλία) μητρών, ώστε να υπάρχει ικανοποιητικός ρυθμός στην παραγωγή¹⁷⁹⁸. Αυτό βέβαια οδηγούσε σε μια «μείξη» θεμάτων και διακοσμητικών κοσμημάτων που ενισχύει αφενός την αντίληψη περί «κοινής» καλλιτεχνικής γλώσσας (με τη μίμηση-αντιγραφή και τη μηχανική επανάληψη) και αφετέρου την πρωτοτυπία των τοπικών-επαρχιακών εργαστηρίων, αφού οι δυνατοί συνδυασμοί αυτών των -κατά τα άλλα «κοσμοπολίτικων»¹⁷⁹⁹- θεμάτων είναι αμέτρητοι, ενώ ταυτόχρονα εκδηλώνονται οι τοπικές εργαστηριακές ή και προσωπικές (τεχνιτών ή του αγοραστικού κοινού) προτιμήσεις¹⁸⁰⁰. Η πρωτοτυπία αυτή, είναι φανερή στο εργαστήριο Α και εν μέρει στο εργαστήριο Β.

Το **χείλος** των σκύφων που έφεραν διακόσμηση με μακριά πέταλα στο σώμα τους είναι πάντοτε ακόσμητο, αλλά και στους υπόλοιπους η διακριτή και διακοσμημένη ζώνη του χείλους απαντάται σχετικά σπάνια (μόνο σε είκοσι-έξι σκύφους). Στην τελευταία περίπτωση χρησιμοποιούνται συνήθως γραμμικά κοσμήματα, όπως ιωνικό κυμάτιο, συνεχόμενες σπείρες ή κύμα, αστράγαλος, ανάγλυφες στιγμές, ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες, στρόβιλοι, όρθιες διπλές σπείρες εν

¹⁷⁹⁶ Ανάλογες διαστάσεις έχουν τα εφεσιακά-ιωνικά και τα ανάγλυφα αγγεία του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών.

¹⁷⁹⁷ Σερμπέτη 2004, 295-297, πίν. IV, αρ. 24 (αυτόνομη κοπή των δυο τελευταίων Αντιγονιδών, του Φιλίππου Ε' και του Περσέα, 188/187-174/173 π.Χ.).

¹⁷⁹⁸ Η παραγωγικότητα ενός εργαστηρίου συνδέεται αφενός με το προσωπικό που απασχολεί, με τη ζήτηση και τις εξαγωγές, αλλά γενικότερα και με την οικονομία της πόλης. Siebert 1980, 68.

¹⁷⁹⁹ «Η γεωμετρική και φυτική διακόσμηση, εξ ορισμού κοσμοπολίτικη, ξεπερνά τον εικονιστικό διάκοσμο σε εξάπλωση και δημοτικότητα, όταν οι μορφές της ελληνικής μυθολογίας δεν είναι πια προσιτές στη νέα πελατεία». Siebert 2007, 14-16.

¹⁸⁰⁰ Siebert 1980, 73.

είδη πλοχμού κ.α. (βλ. **ΕΙΚ. 160 και 162**), ορισμένα από τα οποία (κυρίως τα τρία πρώτα) είναι ιδιαίτερα συνηθισμένα στα εφεσιακά-ιωνικά, ενώ ορισμένα άλλα (τα δυο τελευταία) απαντώνται μόνο στα εργαστήρια του Πατραϊκού και δυτικού Κορινθιακού Κόλπου (τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών, Αίγιο, Λουσοί, Αιγείρα και Ναύπακτο).

Διαπιστώθηκε πως σχεδόν όλοι οι σκύφοι του τοπικού εργαστηρίου Β, που διασώζουν το **μετάλλιο της βάσης** τους, φέρουν τους ίδιους, κυρίως πολύφυλλους (απλούς ή διπλούς) ρόδακες, οι οποίοι ταξινομήθηκαν σε δώδεκα τύπους και φαίνεται ότι ήταν από λίγο έως και ιδιαίτερα προσφιλείς. Οι τύποι ροδάκων 1 Β, 2, 3 και 6 απαντώνται μόνο στο εργαστήριο Β των Ονιαδών (βλ. **ΕΙΚ. 163 και 171**). Μάλιστα, ο τύπος 3 απαντάται επίσης σε ένα τεφρόχρωμο σκύφο που βρέθηκε στον Στράτο (**εικ. 35.1**), οδηγώντας μας έτσι στο συμπέρασμα πως πρόκειται για ένα «ακαρνανικής εφεύρεσης» μετάλλιο βάσης. Ορισμένοι άλλοι ωστόσο απαντώνται και στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών (τύποι 1 Α, 1 Γ, 4-5 και 11) και ενίοτε στα εργαστήρια της Αιγείρας, της Δύμης, της Λευκάδας, της Αρσινόης, του Θέρμου και της Ναυπάκτου (βλ. τις σχετικές συγκρίσεις στην **ΕΙΚ. 175**)¹⁸⁰¹. Από αυτούς, ο τύπος 1 Α βρίσκεται τυπολογικά παράλληλα και στο ηπειρώτικο εργαστήριο Γ της Κασσώπης (167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.)¹⁸⁰².

Επειδή οι ρόδακες και η εμμονή των τεχνιτών στη χρήση αυτών, κατά τον Siebert, ελλείψη άλλων ισχυρών «στοιχείων», όπως είναι οι υπογραφές, ενέχουν τη θέση και την ισχύ υπογραφής εργαστηρίου, αρχικά καταρτίστηκε ένας πίνακας με αυτούς των τοπικών σκύφων (βλ. **ΕΙΚ. 163 και 171α**) και υπήρξε η σκέψη πως ίσως θα έπρεπε -με βάση τη συχνότητα εμφάνισής τους- να δημιουργηθούν τρεις «σειρές ή ομάδες» (με τους πολυπληθέστερους τύπους ροδάκων 1 Α, 2 και 4). Τελικά όμως όλοι οι τοπικοί σκύφοι των Ονιαδών εντάχθηκαν στη ίδια ομάδα (θεωρούνται προϊόντα του ίδιου εργαστηρίου) για τρεις κυρίως λόγους: καταρχήν επειδή ο πηλός τους είναι ουσιαστικά ο ίδιος, καθαρός και γεωλογικά συγγενικός. Δεύτερον, επειδή με όποιο κριτήριο κι αν χωριστεί αυτή η παραγωγή (ρόδακες, σχήμα, πηλό ή επίχρισμα) διαπιστώθηκε πως σε όλες τις περιπτώσεις οι ρόδακες «συμπλέκονται»¹⁸⁰³. Τέλος, επειδή -όπως είδαμε- οι περισσότεροι ρόδακες δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από το συγκεκριμένο τοπικό εργαστήριο.

¹⁸⁰¹ Η μέτρηση των διαστάσεων των ροδάκων αυτών (βλ. **ΕΙΚ. 175**) δεν με οδηγεί με ασφάλεια σε κάποιο συμπέρασμα, αν δηλαδή μια πόλη ή ορισμένες πόλεις έχουν αντιγράψει έναν ή ορισμένους ρόδακες από κάποια άλλη. Σε αυτή την περίπτωση θα έπρεπε ο ρόδακας που έχει αντιγραφεί να είναι αισθητά μικρότερων διαστάσεων από το «πρωτότυπο» αγγείο.

¹⁸⁰² Διαπιστώνεται ελάχιστη σχέση με τα εργαστήρια της Ηπείρου και με αυτά της Αδριατικής. Για παράδειγμα το εργαστήριο της Επιδάμνου, αν και παράγει επίσης σκύφους με πολύ όμοια κοσμήματα και συνδυασμούς κοσμημάτων (φυλλοφολιδοτή διακόσμηση, μακριά πέταλα, μακριά φύλλα λωτού και άκανθες που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού), στη βάση του φέρει υπογραφές-ονόματα εργαστηρίων όπως **ΣωτΠωΝΟC** και **ΑΡΙCΤΗΝ** (και κυρίως το μονόγραμμα Α) και πολύ σπάνια μικρούς απλούς ρόδακες ή διπλούς οκταπέταλους ρόδακες. Βλ. Hidri 1988, 82-89, πίν. I-VIII και κυρίως πίν. VIII (για τα μέταλλα των βάσεων).

¹⁸⁰³ Πρβ. για παράδειγμα τα σχήματα των σκύφων TB39 (σφαιρικό περίγραμμα σώματος) με αυτά των TB40 και TB76 (πολύ πεπλατυσμένη βάση), τα οποία φέρουν στη βάση τους ρόδακα τύπου 1Β. Τα σχήματα των TB44 και TB45 (σφαιρικό σώμα) με αυτό του TB35 (πεπλατυσμένη βάση), με ρόδακα τύπου 3. Τα σχήματα των TB11 με την πεπλευσμένη βάση, των TB55 και TB61 με το σφαιρικό σώμα, αλλά και το ιδίομορφο σχήμα του TB65, τα οποία φέρουν στη βάση τους ρόδακα τύπου 1 Α. Τέλος, τα σχήματα των TB3

Οι σκύφοι που κατασκεύαζε το τοπικό εργαστήριο μιμούνται την τεχνοτροπία των «ιωνικών» εργαστηρίων, τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς το θεματολόγιο και ορισμένες φορές και ως προς τον τρόπο σύνθεσης των επιμέρους κοσμημάτων. Από την άποψη αυτή παραπέμπουν επίσης στην αντίστοιχη παραγωγή του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών (ομάδα Γ). Ως προς την οργάνωση της διακόσμησης τους όμως, αν και ακολουθούν την οριζόντια διάταξη των «ιωνικών» εργαστηρίων (διακόσμηση σε ζώνες, αλλά πολύ λιγότερες σε αριθμό), παρατηρείται μια «αταξία» στην διάταξη των διακοσμητικών θεμάτων και μια «ανορθόδοξη» κάποιες φορές τοποθέτησή τους. Επιπλέον, στο μετάλλιο της βάσης τους, οι χαρακτηριστικοί «ιωνικοί» ρόδακες και οι υπογραφές των εργαστηρίων-κεραμέων έχουν αντικατασταθεί από μια τοπική τυπολογία ροδάκων, οι οποίοι τελικά αποτελούν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του. Ταυτόχρονα, το γεγονός πως οι ίδιοι ρόδακες χρησιμοποιούνται από μια σειρά γειτονικών εργαστηρίων, αποδεικνύει την έντονη διακίνηση σφραγίδων στην περιοχή, αλλά όχι τόσο μητρών, δεδομένου ότι τα περισσότερα από αυτά τα εργαστήρια διατηρούν το «προσωπικό τους χαρακτήρα» όσον αφορά στο συνδυασμό των λοιπών κοσμημάτων.

Πρόκειται για μια μεγάλης έκτασης, απλοϊκή και επιλεκτική αντιγραφή κοσμημάτων, αφού επιλέγουν τα πιο τυποποιημένα διακοσμητικά θέματα (μακριά πέταλα, «μακεδονική ασπίδα» και φυλλοφολιδοτή διακόσμηση), παραλείποντας σχεδόν πάντα τις πλούσιες σε διακόσμηση ζώνες του χείλους. Όπως και στην περίπτωση του εργαστηρίου Α, πρόκειται για ένα επαρχιακό εργαστήριο με μεγάλη, αλλά τυποποιημένη και βιομηχανοποιημένη παραγωγή και με ήσσονες τεχνίτες που, είτε αντέγραφαν αμελώς κοσμήματα από αγγεία που έφταναν στη πόλη μέσω των εισαγωγών, είτε «δημιουργούσαν» με τη βοήθεια μητρών που γίνονταν κατ' απομίμηση των ιωνικών (ή ακόμη και εισηγμένων από την Ιωνία μητρών, αν και τέτοιες δεν εντοπίστηκαν στους νεώσοικους των Οινιαδών). Η απλούστευση των κοσμημάτων και η λιτότητα της διακόσμησης αποτελεί προσωπική επιλογή και εκφράζει το ιδιαίτερο ύφος του τοπικού εργαστηρίου Β. Τα προϊόντα αυτού προορίζονταν αποκλειστικά για εσωτερική κατανάλωση, αφού δεν διαπιστώθηκε η εξαγωγή τους, με ελάχιστες πιθανές εξαιρέσεις: τη Ναύπακτο (ΕΙΚ. 35 β), το Τριχόνειο (ΕΙΚ. 47.1) και ίσως την Ήλιδα¹⁸⁰⁴.

Όπως και στην περίπτωση του εργαστηρίου Α, έτσι κι εδώ -ελλείψη στρωματογραφικών δεδομένων- για τη χρονολόγηση τους λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες των εφεσιακών-ιωνικών, αλλά και των εργαστηρίων του Αιγίου και των Λουσών: έτσι οι περισσότεροι χρονολογούνται κυρίως προς το τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ. και μέχρι τουλάχιστον τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.¹⁸⁰⁵.

και TB26 (με πολύ πεπλεγμένο σώμα) με αυτά των TB4, TB5, TB6 και TB26 (με σφαιρικό σώμα), τα οποία φέρουν ρόδακα τύπου 4 στη βάση τους.

¹⁸⁰⁴ Προσωπικό αρχείο φωτογραφιών από το Μουσείο της Ήλιδας (ένας σκύφος με διακόσμηση μακριών πετάλων στο σώμα).

¹⁸⁰⁵ Βλ. Siebert 1980, 66: «La grande difficulté, en l'absence d'une date historique comme le sac de Corinthe, est de savoir quand une fabrication s'arête».

Από τη μελέτη των ανάγλυφων σκύφων που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Οινιαδών (βλ. ΕΙΚ. 174) προκύπτει πως, η εισαγωγή της συγκεκριμένης κατηγορίας αγγείων από τα πάλαι ποτέ μεγάλα ελλαδικά κέντρα κεραμικής παραγωγής (Κόρινθος και Αθήνα) στο τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} μέχρι και πρώιμο 2^ο αι. π.Χ., είναι επιλεκτική και πολύ περιορισμένη σε ποσότητα. Ωστόσο τεκμηριώνουν τη χρήση της στη πόλη των Οινιαδών ήδη από την αρχική περίοδο παραγωγής της¹⁸⁰⁶. Από πολύ νωρίς παρατηρούνται και έντονες εισαγωγές από τη γειτονική Ηλεία, οι οποίες συνεχίζονται μέχρι το τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., ενώ επιδρούν έντονα (το εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων») -ενδεχομένως μαζί με την Ήπειρο- στη τοπική παραγωγή της πόλης (εργαστήριο Α). Οι εισαγωγές από το Άργος είναι επίσης περιορισμένες, αλλά αξιοσημείωτα διαχρονικές, υπό την έννοια ότι διαρκούν από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. Λίγο πριν τα μέσα ή περί τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. οι εισαγωγές στους Οινιάδες αυξάνονται και προέρχονται κυρίως από τα εφesiaκά-ιωνικά και τα εργαστήρια του Αιγίου (ίσως και των Λουσών). Η εισροή αυτή διαρκεί μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. και δρα καταλυτικά στη δημιουργία ενός δεύτερου τοπικού εργαστηρίου (του Β) του οποίου η παραγωγή βαίνει εν πολλοίς χρονολογικά παράλληλά τους. Η παραγωγή των δυο αυτών εργαστηρίων αναγνωρίζεται και στην υπόλοιπη ελληνιστική κεραμική της πόλης: το εργαστήριο Α παράγει χρηστικά κυρίως αγγεία και λύχνους, ενώ το Β καλής ποιότητας μελαμβαφή (κυρίως με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος») και ερυθροβαφή αγγεία.

Με βάση τους εισηγμένους σκύφους αποδεικνύεται πως οι Οινιάδες είχαν στα ελληνιστικά χρόνια εμπορικές διασυνδέσεις με αρκετά μεγάλα κέντρα εμπορίου της εποχής και όχι μονοπωλιακή σχέση με κάποιο συγκεκριμένο. Η μακρινή προέλευση τους επιβεβαιώνει τη σημασία του λιμανιού της ως σπουδαίου ναυτιλιακού και εμπορικού-διαμετακομιστικού κόμβου της Δυτικής Ελλάδας, αλλά και της Μεσογείου. Η παρουσία τόσων πολλών εισηγμένων ανάγλυφων σκύφων στην ανασκαφή ενός συγκεκριμένου κτιρίου Αιτωλοακαρνανικής πόλης, από όσο έχω υπόψη μου, γίνεται για πρώτη φορά γνωστή.

Αν η έναρξη της τοπικής παραγωγής σχετίζεται με κάποιο συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός ή με την παύση λειτουργίας των νεώσοικων είναι αδύνατο να το αποδείξουμε. Ωστόσο, έχω την εντύπωση πως, όσο οι Οινιάδες βρίσκονται σε ακμή, αφού λειτουργούν το λιμάνι και οι νεώσοικοί της, εισάγουν σκύφους σε μεγάλες ποσότητες και από πολλά κέντρα παραγωγής, ενώ η τοπική παραγωγή (του κάπως προγενέστερου χρονολογικά **εργαστηρίου Α, β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.**) είναι ως φυσικό επακόλουθο περιορισμένη¹⁸⁰⁷. Εξάλλου, για μια πόλη της οποίας το περιτειχισμένο τμήμα έχει περίμετρο 5,5 χλμ. και ο πληθυσμός της ξεπερνά ίσως τους 25.000 κάτοικους, θεωρείται εξεζητημένο ή και αφύσικο να εισάγει αγγεία -εξαιτίας της ζήτησης- ενός αποκλειστικού είδους, χωρίς να παράγει

¹⁸⁰⁶ Η εισαγωγή ανάγλυφων σκύφων στους Λουσούς διαπιστώνεται από την αρχή του 2^{ου} αι. π.Χ.

¹⁸⁰⁷ Από την άλλη μεριά, είναι πολύ πιθανό, να έχουμε λίγα ευρήματα από αυτό το σχετικά πρώιμο χρονολογικά εργαστήριο Α, εξαιτίας των ειδικών συνθηκών της απόρριψης μέσα στους νεώσοικους: εννοώ πως όλο το υλικό που βρέθηκε μέσα στο μνημείο απορρίφθηκε σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, η οποία ήταν σίγουρα μετά το τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

και η ίδια, έστω και κατώτερης ποιότητας ή περιορισμένου αριθμού παρόμοια αγγεία¹⁸⁰⁸. Επιπλέον, λόγω των έντονων εμπορικών συναλλαγών της, πιθανώς δεν είχε και τόσο μεγάλη ανάγκη αυτή την περίοδο να παράγει¹⁸⁰⁹. Το εργαστήριο Α μπορεί να χαρακτηριστεί ένα εργαστήριο χωρίς ιδιαίτερη «προσωπικότητα», αφού διακρίνουμε στην παραγωγή του πολλές και ετερόκλητες επιρροές¹⁸¹⁰, αλλά κυρίως ηλιακές (από το εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων») και ίσως ηπειρώτικες. Το γεγονός αυτό έχει διαπιστωθεί και επισημανθεί και στην ανάγλυφη κεραμική και ορισμένων άλλων αιτωλοακαρνανικών εργαστηρίων¹⁸¹¹, όπως για παράδειγμα της Αρσινόης, για τα οποία ωστόσο - εξαιτίας της έλλειψης ικανού αριθμού ευρημάτων- γνωρίζουμε πολύ λίγα ακόμη.

Μετά το τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. και την βαλτοποίηση του Αχελώου στην περιοχή της πόλης, που οδήγησε στην αχρήστευση του λιμανιού της και την αναγκαστική παύση των εισαγωγών από τη Δήλο¹⁸¹², οι Οινιάδες παράγουν αναγκαστικά ανάγλυφους σκύφους και σε μεγάλες ποσότητες (εργαστήριο Β, ύστερος 2^{ος}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π. Χ.)¹⁸¹³. Ως επιπλέον πιθανός λόγος για αυτή την πλούσια σε ποσότητα, αλλά τυποποιημένη και βιομηχανοποιημένη παραγωγή μπορεί να αναφερθεί η σταδιακή παρακμή, μετά το 146 π.Χ., του βασικού «εισαγωγέα» ανάγλυφων αγγείων στους Οινιάδες αυτή τη περίοδο (μετά από την Έφεσο-Δήλο), δηλαδή του Αιγίου¹⁸¹⁴, που βρίσκεται πλέον σε οικονομικό και εμπορικό μαρασμό. Επομένως είναι λογικό να υποθέσουμε πως η συγκεκριμένη παραγωγή δημιουργείται κάτω από την επίδραση όχι μόνο της εφεσιακής-ιωνικής παραγωγής¹⁸¹⁵ -όπως υποδηλώνουν κυρίως τα κατασκευαστικά και διακοσμητικά γνωρίσματα τους-, αλλά και της αντίστοιχης του Αιγίου, δηλαδή της πόλης που επιβεβαιωμένα εισάγει στους Οινιάδες

¹⁸⁰⁸ Βλ. Κρανώτη 1997, 796.

¹⁸⁰⁹ Για μια αντίστοιχη περίπτωση στην Ερέτρια βλ. Schmid 2004, 504 και υποσημ. 49.

¹⁸¹⁰ Τσαντήλα 2004, 322-323. Βλ. και Γραβάνη 2009, 54.

¹⁸¹¹ Εξαιρέση αποτελούν οι σκύφοι του Θέρμου (έντονη επαρχιώτικο χαρακτήρα) γεγονός που ίσως οφείλεται στη σχετική απομόνωσή του και την απόστασή του από τους μεγάλους εμπορικούς-θαλάσσιους δρόμους.

¹⁸¹² Η Δήλος αποτελούσε το μεγαλύτερο κέντρο εμπορίου του ελληνιστικού κόσμου και οι Οινιάδες είχαν ενδεχομένως απευθείας διασύνδεση με αυτή. Από τα προξενικά ψηφίσματα αποδεικνύεται πως οι διπλωματικές τους σχέσεις των Ακαρνανών κατά την ελληνιστική και πρώιμη ρωμαϊκή περίοδο ήταν σχετικά περιορισμένες και σχετιζόνταν κυρίως με επτά πόλεις (Κέρκυρα, Πάτρα, Σπάρτη, Λεοντίοι, Μαγνησία, Πέργαμο και Ρώμη), σε αντίθεση με αυτές των Αιτωλών, οι οποίες σχετιζόνταν με εκατό περίπου αρχαίες πόλεις. Μεταξύ αυτών ήταν το Αίγιο, η Δύμη, το Άργος, η Αθήνα, η Κόρινθος, η Έφεσος και ο Τάραντας. Επιπλέον, από τα ίδια ψηφίσματα, αποδεικνύεται η ιδιαίτερη σχέση της Δήλου με την περιοχή της δυτικής Στερεάς Ελλάδας (Δελφοί και Ναύπακτος) και της βόρειας Πελοποννήσου (Κλείτωρ και Σικυώνα). Βλ. Marek 1984, 46-49 και 71-73.

¹⁸¹³ Πρβ. και τα συμπεράσματα από την περίπτωση της Κασσώπης (Γραβάνη 2000, 488-489): εισάγονται ανάγλυφοι σκύφοι στη πόλη, κυρίως μετά την καταστροφή της πόλης από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ. κι ενώ η τοπική παραγωγή των αγγείων αυτών έχει διακοπεί.

¹⁸¹⁴ Το Αίγιο ήταν κέντρο, λόγω της γεωγραφικής του θέσης και των ιστορικών συνθηκών (έδρα της Αχαϊκής Συμπολιτείας), στην περιοχή μέχρι το 146 π.Χ., οπότε και κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους, ενώ η Αχαϊκή Συμπολιτεία διαλύθηκε. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση της έντονης οικονομικής και εμπορικής δραστηριότητας της προηγούμενης περιόδου.

¹⁸¹⁵ Ασφαλώς, οι περισσότεροι από αυτούς, δεν πρέπει να θεωρούνται πιστές απομιμήσεις των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων, δεδομένου ότι ορισμένα εργαστήρια, όπως για παράδειγμα αυτό των Οινιαδών ή ακόμη περισσότερο του Θέρμου χρησιμοποιούσαν ταυτόχρονα με τα απλοϊκά και τετριμμένα κοσμήματα και ορισμένα πρωτότυπα. Βλ. για παράδειγμα τις τοπικές μήτρες με μικρά κεφάλια Μεδουσών (M12-M13), αλλά και τους σκύφους Α.Μ.Θ. 184-05 Β (ΕΙΚ. 41.9), Α.Μ.Θ. 184-14 (ΕΙΚ. 44.1) και Α.Μ.Θ. 184-02 (ΕΙΚ. 44.2) του Θέρμου.

ανάγλυφα αγγεία (ήδη από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.) και παράγει επίσης μια αντίστοιχη ομάδα αγγείων (ομάδα Γ).

Η παραπάνω θεωρία αναφέρεται μόνο ως πιθανή και δεν μπορεί να αποδειχτεί, αφού αφενός δεν γνωρίζουμε με απόλυτη βεβαιότητα την ακριβή χρονική στιγμή της βαλτοποίησης του Αχελώου και της αχρήστευσης των νεώσοικων, αφετέρου η κεραμική που μελετήθηκε χρονολογήθηκε με εξωτερικά κριτήρια. Η σχέση αλληλεπίδρασης των δυο γειτονικών -με σημαντικά λιμάνια- πόλεων μετά το 146 π.Χ. φαντάζει φυσιολογική μέσα στην παγκοσμιοποιημένη ειρήνη που είχε επιβληθεί σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια από τους Ρωμαίους.

Τα εργαστήρια της πόλης είναι βέβαιο ότι, χρησιμοποιώντας πήλινες μήτρες¹⁸¹⁶, παρήγαγαν μηχανικά και μαζικά ανάγλυφους σκύφους, ενδεχομένως αποκλειστικά για τις ανάγκες της. Μετά το 150 π.Χ., λειτούργησαν δυναμικά, μέσα στο πλαίσιο της ύπαρξης πολλών αυτόνομων κέντρων παραγωγής και εμπορίας ανάγλυφης κεραμικής που επικοινωνούσαν μεταξύ τους. Οι κεραμείς του εργαστηρίου Β, αλλά κυρίως του Α, δανείστηκαν κοσμήματα από διάφορα εργαστήρια, τα οποία συνδύασαν ορισμένες φορές με τρόπο μοναδικό, δημιουργώντας έτσι την ξεχωριστή επαρχιώτικη φυσιογνωμία της τοπικής παραγωγής¹⁸¹⁷.

Η ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση των Οινιαδών κοντά στις εκβολές του Αχελώου, και γενικά το μέτωπό της στον Πατραϊκό κόλπο, η ύπαρξη του λιμανιού και των νεωσοίκων την καθιστούσε το σημαντικότερο ακαρνανικό λιμάνι, της εξασφάλιζε όχι μόνο εμπορική και ναυτιλιακή κίνηση, αλλά - αντίθετα με τις απόψεις ορισμένων μελετητών¹⁸¹⁸ - ιδιαίτερα σημαντική θέση στο διαμετακομιστικό εμπόριο της Μεσογείου (από τα μικρασιατικά παράλια και τις Κυκλάδες προς τη βόρεια Αδριατική και την Ιταλία). Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται με τις εισαγωγές σκύφων¹⁸¹⁹, δηλαδή τις διευρυμένες και διαχρονικές εμπορικές επαφές των Οινιαδών, με πολλές και διάφορες περιοχές της κεντρικής και δυτικής Ελλάδας, αλλά και με την Ιωνία και την Ιταλία, οι οποίες θεωρούνται φυσιολογικές και αναμενόμενες, ιδιαίτερα μετά από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., «όταν ένα ανταγωνιστικό εμπόριο κεραμικών προϊόντων επιβάλλεται δυτικά του Αιγαίου πελάγους και επεκτείνεται στις περιοχές της Αδριατικής και της Δυτικής Μεσογείου»¹⁸²⁰.

¹⁸¹⁶ Η ανεύρεση στους νεώσοικους στηριγμάτων κεραμικών κλιβάνων (και απορριμμάτων εργαστηρίων), αλλά και μεγάλων ποσοτήτων από σιδηρόμαζες επίσης αποδεικνύει τη ύπαρξη εργαστηρίων στην πόλη.

¹⁸¹⁷ Πρβλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 156-158.

¹⁸¹⁸ Βλ. Blackman 2003, 84: «... a city of modest importance». Σερμπέτη 2004, 294-300 (τα νομίσματα που κυκλοφορούσαν στους Οινιάδες τον 3^ο αι. π.Χ. αποτελούν «ένδειξη εμπορικής συρρίκνωσης και ενδοστρεφούς κυκλοφορίας»). Βλ. επίσης Bakhuizen 1988, 187 κ.εξ. και Freitag 1999, 30-34.

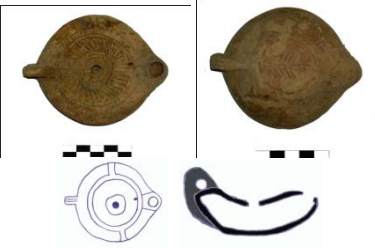

¹⁸¹⁹ Αλλά και άλλων αντικειμένων από ιδιαίτερα απομακρυσμένες περιοχές, όπως για παράδειγμα οι εμπορικοί αμφορείς.

¹⁸²⁰ Γραβάνη 2009, 54.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ (15) ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ

Αριθμός τάφου και θέση εύρεσης	Τύπος τάφου	Κτερίσματα	Παρατηρήσεις	Χρονολόγηση
I Θαλαμίσκος 6, 20-6-91, Β' «στρώμα»	Κεραμοσκεπής	E26 = μικκόλο αγγείο E28 = τμήματα από δυο γυάλινα ρωμαϊκά αγγεία E29 = όστρακα μικρού οξυπύθμενου αμφορέα	Ταφή ενήλικα (σημειώνεται η παρουσία δυο ακόμη κρανίων, που προέρχονται από δυο άλλες παρακείμενες διαλυμένες ταφές).	3 ^{ος} αι. μ.Χ. (από το E26)
II Θαλαμίσκος 11, 27-6-91, Β' «στρώμα»	Λακκοειδής	E 95: τελείως φθαρμένο χάλκινο νόμισμα (βρέθηκε μέσα στο στόμα του νεκρού, χρονολογήθηκε γενικά στα ρωμαϊκά χρόνια).	Ταφή ενήλικα (;) (βρέθηκε μόνο ένα διαλυμένο κρανίο).	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
III Ψ7/Ια, «στρώμα» IV β2 («στρώμα του αποθέτη»), 1 έως 3/7/1991	Κιβωτιόσχημος	Ακτέριστος	Ταφή ενήλικα	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
IV Πάνω στο νότιο τοίχο της σκευοθήκης, σε απόσταση 1, 80 μ. από τη ΝΑ γωνία της, 1 έως 3/7/1991	Κεραμοσκεπής	Ακτέριστος	Δυο ταφές ενηλίκων	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
V Πάνω στο νότιο τοίχο της σκευοθήκης, σε απόσταση 4, 60 μ. από τη ΝΑ γωνία της, 1 έως 3/7/1991 και 4-7-1991	Εγχυτρισμός (μέσα σε πίθο).	Ακτέριστος	Ταφή παιδιού	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
VI Ψ7-Ι α, «στρώμα» IV β2 («στρώμα του αποθέτη»), 9-6-92	Κεραμοσκεπής	ΤΦ 6 / 1 : γυάλινο αγγείο ΤΦ 6 / 2 : αρυτήρας 	Ταφή ενήλικα	β' μισό 3 ^{ου} – α' τρίτο 4 ^{ου} αι. μ.Χ. (από τον αρυτήρα ΤΦ 6/2 και τον ακέραιο λύχνο ΤΦ 6/3)

		<p>ΤΦ 6 / 3 : ακέραιος ρωμαϊκός λύχνος</p> <p>ΤΦ 6 / 4 : ελληνιστικό μυροδοχείο με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος»</p> <p>ΤΦ 6/ 13 : φθαρμένο χάλκινο νόμισμα (βρέθηκε ακριβώς κάτω από το θώρακα του νεκρού)</p>		
VII X7/Πβ- Ανατολικά- Εξωτερικά της σκευοθήκης, «στρώμα» IV στ («στρώμα του αποθέτη»), 12-6-92	Κεραμοσκεπής	<p>ΤΦ 7/2 : όστρακα</p> <p>ΤΦ 7/7 : γυάλινο αγγείο</p> <p>ΤΦ 7/9 : θραύσματα γυάλινου αγγείου</p> <p>ΤΦ 7/10 : όστρακα</p>	Ταφή ενήλικα	3 ^{ος} αι. μ.Χ. (από τα όστρακα ΤΦ 7/2 και ΤΦ 7/10)
VIII 4 ^η εξέδρα ανέλκυσης, καθαρισμός εγκοπής, 16-6-92, Α' «στρώμα»	Κεραμοσκεπής	<p>ΤΦ 8 / 1 : πήλινο αγγείο</p> <p>ΤΦ 8 / 2 : όστρακα</p> <p>ΤΦ 8 / 3 : ασημένιο δαχτυλίδι</p> <p>ΤΦ 8 / 4 : πολλά θραύσματα γυάλινων αγγείων</p> <p>ΤΦ 8 / 5 = σηστέρτιος του 3^{ου} αι. μ.Χ.</p>	Ταφή παιδιού	3 ^{ος} αι. μ.Χ. (από το σηστέρτιο)
IX 2 ^η εξέδρα ανέλκυσης, καθαρισμός εγκοπής, 17-6-1992	Κεραμοσκεπής	Ακτέριστος	Ταφή παιδιού ή νηπίου	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
X 5 ^η εξέδρα ανέλκυσης, καθαρισμός εγκοπής, 17-6-1992	Κεραμοσκεπής	Ακτέριστος	Ταφή παιδιού	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)
XI 4 ^η εξέδρα ανέλκυσης, 17-12-1992	Κεραμοσκεπής	ΤΦ 11 / 1 : φθαρμένο χάλκινο νόμισμα	Ταφή ενήλικα	ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)

<p>XII Φ 8/ IV, εντός της σκευοθήκης, σε απόσταση 2, 40 μ. από τον ανατολικό της τοίχο, από βάθος -0, 20 έως -0, 65 μ., 15-6-95</p>	<p>Κεραμοσκεπής</p>	<p>ΤΦ 12 / 3 : θραύσματα γυάλινων αγγείων</p>	<p>Ταφή ενήλικα</p>	<p>ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)</p>
<p>XIII Φ 8/ IV, εντός της σκευοθήκης, σε απόσταση 7, 50 μ. από τον ανατολικό και 5, 60 μ. από τον νότιο τοίχο της, 16-6-95</p>	<p>Εγχυτρισμός (μέσα στον οξυπύθμενο αμφορέα E45)</p>	<p>ΤΦ 13 / 1 : ακέραιος λύχνος</p> <p>ΤΦ 13 / 2 : θραυσμένος λύχνος</p> <p>ΤΦ 13 / 3 : ακέραιος λύχνος</p> 	<p>Ταφή παιδιού</p>	<p>α' μισό 3^{ου} αι. μ.Χ. (από τον αμφορέα E45 και τους ακέραιους λύχνους ΤΦ 13/1 και ΤΦ 13/3)</p>
<p>XIV Σχεδόν πάνω στο νότιο τοίχο της σκευοθήκης, μεταξύ της 9^{ης} και 10^{ης} βάσης της 5^{ης} κιονοστοιχίας (σε απόσταση 0, 35 μ. από το νότιο τοίχο της σκευοθήκης), 19-6-1995</p>	<p>Εγχυτρισμός (μέσα στον αμφορέα ΤΦ 14/1)</p>	<p>Ακτέριστος</p>	<p>Ταφή παιδιού</p>	<p>3^{ος} αι. μ.Χ. (από τον αμφορέα ΤΦ 14/1 που περιείχε την ταφή)</p>
<p>XV Σχεδόν πάνω στο νότιο τοίχο της σκευοθήκης, μεταξύ της 10^{ης} και 11^{ης} βάσης της 5^{ης} κιονοστοιχίας (σε απόσταση 0, 57 μ. από το νότιο τοίχο της σκευοθήκης), 19-6-1995</p>	<p>Κεραμοσκεπής</p>	<p>Ακτέριστος</p>	<p>Ταφή παιδιού</p>	<p>ρωμαϊκός (αδύνατο να χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα)</p>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Αναλυτική περιγραφή της στρωματογραφίας – Γενικό χρονολογικό πλαίσιο των «στρωμάτων»¹

Α. ΝΕΩΣΟΙΚΟΙ

Θαλαμίσκοι 9-10, ΣΤΡΩΜΑΤΑ: Ι α, ΙΙ α και ΙΙΙ α (ΕΙΚ. 28, 34, 176-178)

Οι θαλαμίσκοι 9 και 10 ανασκάφηκαν χωριστά και σε διαφορετικές ημέρες, επειδή αναμενόταν να αποκαλυφθεί η ενδιάμεση πεσσοειδής αντηρίδα που τους χώριζε, γεγονός που δεν συνέβη τελικά. Ωστόσο, η επαλληλία των «στρωμάτων» που διαπιστώθηκε σε αυτούς είναι ακριβώς όμοια και γι' αυτό παρουσιάζονται μαζί.

Μετά από το επιφανειακό μελανόχρωμο «στρώμα»², ανασκάπτεται ένα σχετικά λεπτό σε πάχος, ανάμεικτο και αδιάφορο χρονολογικά σκουροκάστανο «στρώμα»³. Χαρακτηριστικό της ανάμειξης, είναι πως περιείχε ένα ελληνιστικό⁴, μαζί με ένα πρώιμο ρωμαϊκό νόμισμα⁵.

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙΙ α - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»: Αμέσως μετά ακολουθεί καστανέρυθρη επίχωση από βάθος -1,52 μ. έως -1,72 μ.⁶. Περιλαμβάνει κεραμική που χρονολογείται κυρίως από τον 3^ο έως και τον 1^ο αι. π.Χ., μεταξύ αυτών αρκετούς ανάγλυφους σκύφους⁷, έναν αποσπασματικά σωζόμενο ημίτομο σκύφο με τρεις επίθετες πλαστικές αχιβάδες στη βάση και διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» κοντά στο χείλος (κρεμαστές γιρλάντες, δεμένες σε

¹ Τα βάθη στην ανασκαφή λαμβάνονται σχεδόν σε κάθε τομή από διαφορετικό συμβατικό μηδενικό σημείο και δεν συσχετίστηκαν (με τη βοήθεια χωροβάτη) ποτέ μεταξύ τους. Αυτά ήταν συνήθως καρφιά στα τοιχώματα του μνημείου ή το υψηλότερο σημείο κάποιων συγκεκριμένων κιώνων (οι οποίοι αποκαλύφθηκαν in situ). Σε ορισμένες περιπτώσεις δε, δεν αναφέρονται στα ημερολόγια της ανασκαφής καθόλου βάθη. Στην ανασκαφή συμμετείχαν οι αρχαιολόγοι Α. Καλοφώνου, Α. Χρυσάφη, Κ. Ακτύπη και το τελευταίο έτος οι Μ. Γκαζής και Ι. Μόσχος.

² Ανασκάφηκε στις 20-6-91, από βάθος -1,03 έως -1,27 μ. Από αυτό προέρχονται τρία χάλκινα νομίσματα: δυο φθαρμένα και το χάλκινο νόμισμα Ε19/20-6-91/Θαλαμίσκος 9, που χρονολογείται περίπου 87-86 π.Χ. (νομισματοκοπέιο Αθηνών, στον εμπροσθότυπο κεφαλή Αθηνάς με κορινθιακό κράνος δ., η οποία περιβάλλεται από στικτό κύκλο και στον οπισθότυπο Δίας σε διασκελισμό δ., με το δεξί χέρι να εκτοξεύει κεραυνό, ενώ έχει το αριστερό τεντωμένο, επί του πεδίου, αστέρι μεταξύ δυο μηνοειδών σχημάτων). SNG, Corp., 307. Kleiner 1976, 38, πίν. 2, 30–33. Η ταύτιση και η χρονολόγηση των νομισμάτων της ανασκαφής έγινε από τη Δρ. Γ. Αλεξοπούλου, η οποία έχει αναλάβει τη μελέτη και τη δημοσίευσή τους.

³ Ανασκάφηκε στις 20-6-91 (Θαλαμίσκος 9) και 25-6-91 και 26-6-91 (Θαλαμίσκος 10), από βάθος -1,27 έως -1,52 μ.

⁴ Το Ε74/26-6-91 (πιθανώς Νομισματοκοπέιο Οινιαδών, εμπροσθότυπος φθαρμένος, στον οπισθότυπο κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου προς τα δ.), που χρονολογείται στην περίοδο 219-211 π.Χ. SNG, Corp., 400. BCD, Akarnanien und Aetolien, 109, 351(1–16).

⁵ Το Ε75/26-6-91 (πιθανώς Νομισματοκοπέιο Νικόπολης, εμπροσθότυπος φθαρμένος, στον οπισθότυπο μέσα σε στεφάνι καλάμων (;) το γράμμα Α), χρονολογείται πιθανώς στην εποχή του Αυγούστου. Το «στρώμα» αυτό περιείχε και το φθαρμένο νόμισμα Ε 51/25-6-91.

⁶ Ανασκάφηκε στις 21-6-91, 24-6-91, 25-6-91 (Θαλαμίσκος 9) και 26-6-91 (Θαλαμίσκος 10).

⁷ Πρόκειται για τους σκύφους Ε46, Ε48 και Ε52 (Θαλαμίσκος 9/25-6-91) που χρονολογούνται από το 225 π.Χ. μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.: ΑΤ12 (225-175 π.Χ.), Κ9-Κ11 (τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.), Κ30 (α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), Η2 και Η32 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η39 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η51 (τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ62, ΤΒ80 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.).

«φιόγκους», **ΕΙΚ. 209, αρ. 13**⁸ που χρονολογείται πιθανώς στο α΄ μισό του 3^{ου} αι. π.Χ.⁹, αλλά και ελάχιστα πρώιμα ρωμαϊκά όστρακα.

ΣΤΡΩΜΑ Π α - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Ακολουθεί η ανασκαφή του «στρώματος καταστροφής», από βάθος -1,72 μ. έως -1,89 μ.¹⁰. Εκτεινόταν σχεδόν σε ολόκληρη την έκταση των θαλαμίσκων 9 και 10, ενώ, στο ημερολόγιο της ανασκαφής σημειώνεται σε ένα σημείο και η παρουσία μιας κηλίδας πυράς (διαστάσεων 0,90 X 0,95 μ.), με επίχωση έντονης μελανής απόχρωσης και με μεγάλη ποσότητα στάχτης. Περιλαμβάνει ένα χάλκινο νόμισμα Οινιαδών (219-211 π.Χ.)¹¹ και κεραμική, που χρονολογείται κυρίως από τον 3^ο έως και το α΄ μισό του 1^{ου} αι. π.Χ. Μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονταν λίγα όστρακα ανάγλυφων σκύφων¹², δυο όστρακα από φιάλες με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (άστρο) στη βάση τους (**ΕΙΚ. 209, αρ. 5α**), αλλά και δυο αποσπασματικά σωζόμενα ερυθροβαφή πινάκια με την υπογραφή ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ στον πυθμένα τους (β΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)¹³.

ΣΤΡΩΜΑ Ι α - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Κάτω από το προαναφερθέν «στρώμα» εντοπίστηκε η κατώτατη ερυθρωπή πηλώδης επίχωση (terra rossa), με λίγα ίχνη λατυπικού υλικού. Ανασκάφηκε από βάθος -1,89 μ. (στο κέντρο των θαλαμίσκων) έως βάθος -2,29 μ. στα ανατολικά και -2,40 μ. στα δυτικά¹⁴. Περιλαμβάνει κεραμική κυρίως του 2^{ου} και του α΄ μισού του 1^{ου} αι. π.Χ., έναν ακέραιο λύχνο του **τύπου 6 α** (τέλος 2^{ου}-α΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁵, αρκετούς ανάγλυφους σκύφους (που

⁸ Η συγκεκριμένη διακόσμηση είναι ιδιαίτερα προσφιλής και σε φιάλες τύπου «Medusa bowl». Βλ. Εγγλέζου 2005, 98, αρ. 427 (230-220 π.Χ.), σελ. 40, αρ. 48 (περί τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.) και σελ. 60, αρ. 198 (200-175 αι. π.Χ.).

⁹ Οι ημίτομοι σκύφοι με παρόμοια διακόσμηση εντάσσονται στα πρώιμότερα παραδείγματα της κατηγορίας τύπου «δυτικής κλιτύος». Βλ. Δρούγου 1990, 94-95. Η χρονολόγηση του συγκεκριμένου σκύφου προκύπτει από τα πλησιέστερα τυπολογικά του παράλληλα: Metzger 1969, 23, πίν. 40 (Ερέτρια). Demetrias I, 101, αρ. 57, πίν. 37, 3 (Δημητριάδα). Rotroff 1991, 81-85, αρ. 58-69, εικ. 13, πίν. 30-32 (αθηναϊκή Αγορά).

¹⁰ Ανασκάφηκε στις 25-6-91, 26-6-91 (Θαλαμίσκος 9), 26-6-91 και 27-6-91 (Θαλαμίσκος 10). Το «στρώμα» αυτό περιείχε ένα φθαρμένο χάλκινο νόμισμα (E 124/27-6-91).

¹¹ Πρόκειται για το νόμισμα E77/8-12-92/Θαλαμίσκος 9 με κεφαλή Διός δ. (στον εμπροσθότυπο) και κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου και επάνω την επιγραφή [O]INIADAN (στον οπισθότυπο), του νομισματοκοπείου των Οινιαδών (219-211 π.Χ.). SNG, Cor., 400-401. BCD, Akarnanien und Aetolien, 109, 351.6-351.7.

¹² Πρόκειται κυρίως για τις ομάδες σκύφων E84 και E103 του Θαλαμίσκου 10, που χρονολογούνται από το 225 π.Χ. μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.: H54 (τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.), H56 (2^{ου} αι. π.Χ.), AP13 (τελ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.), AIG41 (β΄ μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), AIG50 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), AΔP1 (β΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), OM2 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. ;), TA15 (β΄ μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), TB53 και TB56 (β΄ μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.), AΔ11 (τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.).

¹³ Για την υπογραφή ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ σε ηπειρώτικα ερυθροβαφή πινάκια (του β΄ μισού του 2^{ου} αι. π.Χ.) βλ. Γραβάνη 2004, 577-578.

¹⁴ Η επίχωση αυτή ανασκάφηκε στο Θαλαμίσκο 9 στις 27-6-91, 8-12-92 και 9-12-92 και στο Θαλαμίσκο 10 στις 7-12-92, 9-12-92 και 14 έως 16-12-92 (εκλαμβάνεται ως μια εργάσιμη ημέρα στο ημερολόγιο της ανασκαφής).

¹⁵ Ο **τύπος λύχνων 6 α** (**ΕΙΚ. 22**) έχει σχεδόν σφαιρικό σώμα, χαμηλό εξέχον κολάρο και κάθετη ταινιωτή λαβή. Συσχετίζεται κυρίως με τον τύπο XV της Κορίνθου (Corinth IV, 55-56, αρ. 49 στην εικ. 14, σελ. 149, αρ. κατ. 195, πίν. V, α΄ μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.), ενώ φαίνεται πως ήταν πολύ διαδεδομένος στη Ήλιδα (τύπος 11 της Γεωργιάδου και ομάδα 7 της Rogl) όπου χρονολογείται στο τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ. Βλ. αντίστοιχα Georgiadou 2005, 91, εικ. 30 (πίνακας τυπολογίας), σελ. 94, τύπος 11, βλ. κυρίως τον αρ. 204.17 (Ήλιδα, 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996 β, 168-170 και 176, αρ. κατ. L62, ομάδα 7/τύπος KRL, πίν. 2 και εικ. 5 a-b (Ήλιδα, τέλος 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.). Ο ίδιος τύπος ήταν ιδιαίτερα προσφιλής και στα πατρικά εργαστήρια, όπου λύχνοι με αντίστοιχα μορφολογικά χαρακτηριστικά με του τύπου 6 α χρονολογούνται στον 1^ο αι. π.Χ. Βλ. Κυριακού 1994, 188, αρ.

χρονολογούνται από το 225 π.Χ. μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁶, τη βάση μιας φιάλης τύπου Medusa Bowl (**ΕΙΚ. 209, αρ. 23β**) και τέλος, ελάχιστα πρώιμα ρωμαϊκά όστρακα.

Ψ7/Ι α, ΣΤΡΩΜΑΤΑ: Ι β, ΙΙ β, ΙV β (ΕΙΚ. 28, 30, 34, 179-186)

ΣΤΡΩΜΑ ΙV β2 - διαταραγμένο «ΣΤΡΩΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΤΗ»: Μετά από ένα επιφανειακό ανοιχτόχρωμο και ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», ακολουθεί το διαταραγμένο «στρώμα του αποθέτη» (**ΕΙΚ. 28, 30, 34, 179-180**), το οποίο ανασκάφηκε από βάθος -0,90 μ. έως -1,45 μ.¹⁷ Η επίχωσή του ήταν καστανόχρωμη και περιείχε μεγάλη ποσότητα ελληνιστικής κεραμικής. Επρόκειτο ουσιαστικά για ένα πυκνό ελληνιστικό «στρώμα», μέσα στο οποίο ανοίχθηκαν στα ρωμαϊκά χρόνια λάκκοι για την τοποθέτηση τάφων. Στα σημεία που διαπιστώθηκαν αυτές οι ρωμαϊκές επεμβάσεις (ρωμαϊκοί τάφοι 3: **ΕΙΚ. 181** και 6: **ΕΙΚ. 182-183**), η ελληνιστική κεραμική ήταν ανάμεικτη με ρωμαϊκή (πάντα ωστόσο σε πολύ μικρότερη ποσότητα από την ελληνιστική). Χαρακτηριστικό μάλιστα της διατάραξης αυτής είναι πως ο ρωμαϊκός τάφος 6, είχε ως κτερίσματά του, μαζί με δυο ρωμαϊκά αγγεία, έναν αρυτήρα (ΤΦ6/2) και έναν λύχνο (β'μισό 3^{ου}-α' τρίτο 4^{ου} αι. μ.Χ. (βλ. το ΤΦ6/3 στο **Παράρτημα 1**), το ελληνιστικό μυροδοχείο ΤΦ 6/4 με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (βλ. **Παράρτημα 1** και την **ΕΙΚ. 209, αρ. 12β και 17α**)¹⁸. Τα μυροδοχείο αυτό, το

4778, 3805, 2090, πίν. 129 (Πάτρα, τύπος 5, 1^{ος} αι. π.Χ.). Από την υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία λύχνοι του ίδιου τύπου δεν έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα, με εξαίρεση την Καλυδώνα (Bollen – Eiring 2007, 350-353, αρ. 451, πίν. 22). Η προτεινόμενη χρονολόγησή του, ακολουθεί εν πολλοίς αυτή των ηλιακών και πατρικών εργαστηρίων (τέλος του 2^{ου}-α'μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁶ Πρόκειται για τους σκύφους του Θαλαμίσκου 9 με ημερομηνία 8-12-92 και του Θαλαμίσκου 10 με ημερομηνία 9-12-92: Η23 (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΤ1 (τελ. τέτ. 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.), τμήμα του Κ21 (πρίν το 146 π.Χ.), Η13 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η33 (γ'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η52 (τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.), τμήμα του ανάγλυφου πινακίου Η66 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ31-ΑΙΓ32 και ΑΙΓ40 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ8, ΤΑ10 και ΤΒ32-ΤΒ33 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁷ Στις 28-6-91, 1-7-91, 2-7-91, 3-7-91, 4-7-91, 8-6-92 και 9-6-92.

¹⁸ Τα **κυλινδρικά μυροδοχεία** που βρέθηκαν στους Οινιάδες κοσμούνται στο σώμα τους, είτε με δικτυωτό πλέγμα (πρβ. **ΕΙΚ. 209, αρ. 9**), είτε με μια ή δυο απλές εγχάρακτες οριζόντιες γραμμές (πρβ. **ΕΙΚ. 209, αρ. 19α**). Σπάνια είναι η περίπτωση του μυροδοχείου της **ΕΙΚ. 209, αρ. 12β και 17α**. Στον ώμο τους φέρουν, είτε διαλυμένο ιωνικό κυμάτιο (πρβ. **ΕΙΚ. 209, αρ. 12β και 17α**), είτε γραπτά φυλλάρια (πρβ. **ΕΙΚ. 209, αρ. 19δ**). Πρόκειται για μια ιδιότυπη κατηγορία μυροδοχείων με διαφοροποιημένο σχήμα (που θυμίζει αρυβάλλους) και που πολύ σπάνια απαντώνται εκτός της Δυτικής Ελλάδας. Κατά τους Ανδρέου αποτελούν δημιουργήματα των εργαστηρίων της Αμβρακίας, που διαδόθηκε στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου και της υπόλοιπης ΒΔ Ελλάδας (Ανδρέου – Ανδρέου 1997, 89, αρ. 2723, πίν. 72 β, Αμβρακία, αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.). Ωστόσο, ως σχήμα (παρεμφερές στο περίγραμμά του) φαίνεται πως χρησιμοποιούνταν στην ίδια περιοχή ήδη από τα τέλη του 4^{ου}/αρχές 3^{ου} αι. π.Χ. ενώ, ανάλογα με τα στρωματογραφικά ή άλλα -κατά περίπτωση- δεδομένα, χρονολογούνται μέχρι και το 2^ο αι. π.Χ. Στην Αιτωλοακαρνανία, εκτός από τους Οινιάδες (νεώσοικους και ανατολικό νεκροταφείο), όμοια μυροδοχεία απαντώνται στο Θύρρειο, το Στράτο, τη Λευκάδα και σχεδόν όμοια στην Αρσινόη. Στην ευρύτερη περιοχή, εκτός από την Αμβρακία, όμοια απαντώνται στην Κέρκυρα και ραδινότερα στο Πωγώνι Ιωαννίνων. Στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο (σε πιο απομακρυσμένες περιοχές) στη Φοινίκη της Χαονίας και παρόμοια στην αρχαία Αγορά της Θεσσαλονίκης. Σε μια μεμονωμένη περίπτωση τέλος, όμοια μυροδοχεία απαντώνται και στον Τάραντα (Schwerdt 2009, 64-65). Σύμφωνα με το Schwerdt (2009, 64) διαπιστώνεται μια «σύμπλευση» στην παραγωγή τους σε ολόκληρη τη ΒΔ Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 3^{ου} αι. π.Χ. Η κατά κανόνα σχετικά αμελής διακόσμηση των κυλινδρικών μυροδοχείων των Οινιαδών (με απλή εγχάραξη και αραιωμένο πηλό και με την ολοκληρωτική απουσία χρήσης οποιουδήποτε χρώματος) δεν μπορεί παρά να τα εντάξει στην ύστερη φάση της διακόσμησης του τύπου «δυτικής κλιτύος». Βλ. σχετικά σχόλια και Δρούγου – Τουράτσογλου, Τάφοι Βεροίας, 162.

οποίο προφανώς προέρχεται από το «στρώμα του αποθέτη», συλλέχθηκε και χρησιμοποιήθηκε ουσιαστικά σε δεύτερη φάση ως κτέρισμα.

Στο συγκεκριμένο «στρώμα» περιλαμβάνονται κεραμικά ευρήματα που χρονολογούνται από το β' μισό 4^{ου} έως και τον ύστερο 1^ο αι. π.Χ., αλλά και λίγα πρώιμα ρωμαϊκά (1^ο αι. μ.Χ.), μαζί με ένα μεγάλο αριθμό πήλινων ειδωλίων. Τα κύρια στοιχεία της χρονολόγησης του, αποτελούν ένα Αλεξανδρινό χάλκινο νόμισμα (246-221 π.Χ.)¹⁹ και τρεις ενσφράγιστες λαβές αμφορέων, οι οποίες χρονολογούνται γενικά στην περίοδο από τον πρώιμο 3^ο έως τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ. Αυτές είναι η εφesiaκή ενσφράγιστη λαβή με το όνομα του κατασκευαστή [Νικ]άνορα (μετά τα μέσα του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.)²⁰, η κερκυραϊκή λαβή με τα γράμματα CΩ (πρώιμος 3^{ος} αι. π.Χ.)²¹ και η κεφαλονίτικη (;) λαβή με τυπωμένο επί τα λαιά το όνομα ΖωΠΑΣ (χρονολογείται βάση επιγραφικών στοιχείων στο 2^ο αι. π.Χ.)²². Επιπλέον περιείχε: μια εξαιρετικά μεγάλη ποσότητα από ανάγλυφους σκύφους (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.)²³, την ηλειακή μήτρα Μ3 (2^{ος} αι. π.Χ.), μια αποσπασματικά σωζόμενη εισηγμένη λάγυνο με αμφικωνικό σώμα και διακόσμηση σε λευκό βάθος (τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)²⁴, τη βάση από έναν όψιμο χρονολογικά σκύφο αττικού τύπου²⁵, τη βάση από ένα

¹⁹ Το Ε211/2-7-91 (Νομισματοκοπείο Αλεξάνδρειας, Προτομή Πτολεμαίου ΙΙΙ, δ./Αετός όρθιος προς τα αρ., επάνω σε κεραυνό [ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ]), το οποίο χρονολογείται στην περίοδο 246-221 π.Χ. SNG, Italia, 48, 194-195. Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν δεκατρία ακόμη φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (Ε 137/28-6-91, Ε 164/1-7-91, Ε 183/2-7-91, Ε210/2-7-91, Ε240/3-3-91, Ε267α-γ/4-7-91, Ε1α-β/8-6-92, Ε2/8-6-92, Ε3/8-6-92 και Ε 13/9-6-92).

²⁰ Μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα: [Νικ]άνορος (με μνηοειδές σίγμα). Δεν διακρίνεται σύμβολο. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 22. Για τη λαβή αυτή, η οποία πιθανώς να ανήκει στη λεγόμενη «ομάδα Νικάνδρου» που αποδίδεται στην Έφεσο, βλ. Lawall 2004, 179-187. Lawall 2007, 49. Ωστόσο, το ίδιο όνομα αλλά από διαφορετική σφραγίδα είναι γνωστό και από την Κόρινθο. Βλ.: Lawall 2004, 183, υποσημ. 63 (C-97-118: Κόρινθος).

²¹ Μέσα σε μικρό κυκλικό σφράγισμα στην κάτω πρόσφυση της λαβής: CΩ (επί τα λαιά, με μνηοειδές σίγμα). Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 19. Για ακριβές παράλληλο βλ. Koehler 1978, 259, αρ. 465, πίν. 52 (πρώιμος 3^{ος} αι. π.Χ.).

²² Μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα: ΖωΠΑΣ (επί τα λαιά). Δεν διακρίνεται σύμβολο. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 20. Το όνομα ΖωΠΑΣ έχει βρεθεί μέχρι σήμερα μόνο σε ενσφράγιστες λαβές αμφορέων στην Κεφαλονιά και τους Οινιάδες. Ωστόσο ο πληθός των αμφορέων που βρέθηκαν στους Οινιάδες δεν είναι τοπικός. Επομένως πιθανολογώ πως πρόκειται για κεφαλονίτικο εργαστήριο. Βλ. και Σωτηρίου υπό εκτύπωση. Σοτήριου υπό εκτύπωση.

²³ Πρόκειται για τους σκύφους Ε140/28-6-91, Ε168/1-7-91, Ε178/1-7-91, Ε215/2-7-91, Ε247/3-7-91, Ε281/4-7-91, Ε12/8-6-92 και Ε20/9-6-92: δηλαδή για πρώιμους χρονολογικά σκύφους (όπως οι αττικοί ΑΤ5-ΑΤ6), σκύφους που βρίσκονται κοντά στη μετάβαση από τον 3^ο στο 2^ο αι. π.Χ (Η50, ΑΔ2-ΑΔ3), σκύφους του 2^{ου} αι. π.Χ. (Κ19, Κ26, Η9, Η15, Η26, Η34, Η36-Η37, Η43, Η64, ΑΡ9, ΑΡ17, ΤΑ1 και ΤΑ14), αλλά και για όψιμους, του β' μισό 2^{ου}-πρώτων δεκαετιών του 1^{ου} αι. π.Χ. (όπως οι ΑΡ18, ΑΙΓ10, ΑΙΓ22, ΑΙΓ26, ΑΙΓ27, ΑΙΓ30, ΑΙΓ35, ΑΙΓ37, ΑΙΓ55, ΑΙΓ70, ΑΙΓ72, ΤΑ18, ΤΑ30, ΤΒ4, ΤΒ15, τμήμα του ΤΒ21, ΤΒ23-ΤΒ24, ΤΒ44, ΤΒ49, ΤΒ59, ΤΒ61, ΤΒ69, ΤΒ76 και ΤΒ83).

²⁴ Λάγυνοι με λευκό βάθος και γραπτή διακόσμηση έχουν βρεθεί σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, αλλά κυρίως στο ανατολικό τμήμα της (και στη Δήλο). Το κύριο εργαστήριο παραγωγής τους βρισκόταν στην Έφεσο (Χατζηδάκης 1997, 297, σημ. 27) όπου όμως δεν ανήκουν στην εγχώρια κεραμική, αλλά πιθανώς εισάγονταν από άλλα κέντρα της Μικράς Ασίας (Ephesos IX, 76. Gassner 1997, 70. Dereboylu 2001, 28). Η λάγυνος των Οινιάδων φέρει στεφάνια ή γιρλάντες σχηματισμένα με καστανόμαυρο γάνωμα. Μόνο μια λάγυνος της ίδιας κατηγορίας έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα από την Αιτωλοακαρνανία. Βλ. Τσαντήλα 2011, σελ. 14 στο δοκίμιο, αρ. Α.Μ.Α. 166, πίν. 73 α και 76 β (Αρσινόη, τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.). Στην Πάτρα αντίθετα απαντώνται συχνότερα. Βλ. Κυριακού 1994, 192, αρ. 3115, πίν. 135 (Πάτρα, 3^{ος}-2^{ος} αι. π.Χ.). Κόλια - Σταυροπούλου-Γάτση 2005, 54-55, αρ. ΑΜΠ 14992, εικ. 18 και πίν. ΧΙ (Πάτρα/βόρειο νεκροταφείο, τέλη 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

²⁵ Ο σκύφος αυτός έχει μικρής διαμέτρου δακτυλιόσχημη βάση και μελανό στιλπνό γάνωμα. Είναι πιθανότατα εισηγμένος από την Αττική και χρονολογείται σύμφωνα με τα τυπολογικά του παράλληλα στο τέλος

βολβόσχημο μυροδοχείο (μετά τα μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ.)²⁶, δυο αποσπασματικά σωζόμενα ερυθροβαφή πινάκια (ESA) των μέσων του 1^{ου} αι. π.Χ.²⁷, αρκετά θραύσματα ατρακτόσχημων μυροδοχείων του 2^{ου} αι. π.Χ.²⁸, τη βάση από ένα άωτο ημισφαιρικό σκυφίδιο ESA (μέσα 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.)²⁹, έναν σχεδόν ακέραιο φακοειδή λύχνο του **τύπου 3** (3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)³⁰, θραύσματα λύχνων των τύπων **6 α** (τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)³¹ και **5** (τελ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.)³², το μυκτήρα από έναν τεφρόχρωμο εισηγμένο λύχνο τύπου Κνίδου με τοξωτή απόληξη (β' μισό 2^{ου}-α' τέτ. 1^{ου} αι. π.Χ.)³³ και

4^{ου}-α' τέτ. του 3^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Thompson 1934, 319, αρ. Α 26, πίν. 31. Agora XII, 260, αρ. 354, πίν. 17. Τα παραδείγματα σκύφων αττικού τύπου από τους Οινιάδες, αν και ολιγάριθμα, προσφέρουν σαφή ένδειξη για την εισαγωγή της αττικής κεραμικής στους Οινιάδες κατά τους υστεροκλασικούς και πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους.

²⁶ Το μυροδοχείο αυτό φέρει στο σώμα του ένα αραιό μελανό, θαμπό γάνωμα και είναι τοπικής παραγωγής. Στους Οινιάδες ο τύπος απαντάται σχετικά σπάνια (αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό της τάξεως του 5%), όπως και στην υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία: έχει βρεθεί μόνο στο Στράτο (βλ. Schwerdt 2009, 63). Τα βολβόσχημα μυροδοχεία ή μυροδοχεία χωρίς πόδι (bulbous unguentaria) εμφανίζονται μετά τα μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ. (Τσάκος 1977, 413).

²⁷ Για το περίγραμμα του σώματος των πινακίων αυτών βλ. Morel 1976, 491, εικ. 13 c-d (πινάκια από τη Δήλο και τη Hama). Επίσης: Mayer-Schlichtmann 1988, T4 και T5 στον πίν. 41 (μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ.).

²⁸ Το συγκεκριμένο «στρώμα» περιείχε επίσης ένα μικύλο κυλινδρικό μυροδοχείο με δυο απλές εγχάρακτες γραμμές στο σώμα του (πρβ. την **ΕΙΚ. 209, αρ. 19α**), τη βάση μιας φιάλης με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύς» (με ρόδακα-άνθος στον πυθμένα της, πρβ. την **ΕΙΚ. 209, αρ. 4**), το λαιμό μιας ληκύθου τύπου Talcott και το πόμα μιας εισηγμένης από τα πατρινά εργαστήρια κυλινδρικής πυξίδας με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύς» (με γραπτό αστράγαλο, **ΕΙΚ. 209, αρ. 16α**).

²⁹ Ο τύπος αυτός σκυφιδίου κατασκευάζεται από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., είναι όμως περισσότερο διαδεδομένος τον 1^ο αι. π.Χ. (εξακολουθεί να κατασκευάζεται έως και την εποχή του Αυγούστου), ενώ μελαμβαφείς εκδοχές τους, δείγματα των οποίων έχουν βρεθεί και στην αθηναϊκή Αγορά, κατασκευάζονται στην Καμπανία (μέσα 2^{ου}-μέσα 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. σχετικά Γραβάνη 2004, 575 και υποσημ. 34-36. Η χρονολόγησή του προκύπτει από τη σύγκρισή του με πανομοιότυπα παραδείγματα από την Κνωσό (Hayes 1971, 258, αρ. 8, εικ. 9) και τη Δήλο (Reignard 1997, 315, πίν. 234b, τύπος ESA 22A, 2^{ου} αι. π.Χ.) και παρόμοια από την Κασσώπη (Γραβάνη 2004, 575, πίν. 284 α, ερυθροβαφές άωτο ημισφαιρικό σκυφίδιο με πόδι, 1^{ου} αι. π.Χ.). Όμοιο σκυφίδιο έχει βρεθεί και στην Αρσινόη: Τσαντήλα 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, αρ. Α.Μ.Α. 1465, πίν. 69 δ και 74 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

³⁰ Οι **φακοειδείς λύχνοι του τύπου 3 (ΕΙΚ. 22)**, συγκεντρώνουν μορφολογικά χαρακτηριστικά επίσης των τύπων IX και X της Κορίνθου και 39 της αθηναϊκής Αγοράς που χρονολογούνται γενικά στον 3^ο και 2^ο αι. π.Χ. Βλ. Corinth IV, 47-49, αρ. 38 στην εικ. 14, σελ. 49 και 144, αρ. κατ. 146, πίν. IV και σελ. 144, αρ. κατ. 152, εικ. 70 (Κόρινθος, τύπος IX, 3^{ου} αι. π.Χ.) και σελ. 49-51, αρ. 39 στην εικ. 14, σελ. 145, αρ. κατ. 163, πίν. IV, σελ. 145, αρ. κατ. 157 και 160, εικ. 71-72 (Κόρινθος, τύπος X, β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Agora IV, 124-125, αρ. 515, πίν. 19 και 45 (αθηναϊκή Αγορά, τύπος 39, 150-80 π.Χ.). Όμοιοι και ελαφρώς παρόμοιοι τους λύχνοι απαντώνται σε άλλες έξι τουλάχιστον πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας (Καλυδώνα, Καλλίπολη, Αρσινόη, Ναύπακτο, Ακρες-Λιθοβούνι, Χαλκίδα). Επειδή όλοι οι δημοσιευμένοι μέχρι σήμερα λύχνοι του εν λόγω τύπου από το νομό προέρχονται από αναμοχλευμένους τάφους και αστρωμάτιστες επιχώσεις, η χρονολόγηση που προτείνεται για τον τύπο 3 (β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.) στηρίζεται στη σύγκριση των μορφολογικών χαρακτηριστικών του με τον τύπο α' της Καλλίπολης (Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη 1994, 48-49, αρ. 11738, πίν. 17 ε, τελ. τέτ. του 3^{ου} αι. π.Χ.) και κυρίως με τον αντίστοιχο του τύπο 1 της Πάτρας (Κυριακού 1994, 187, αρ. 5830, πίν. 128, β' τέτ. 3^{ου} αι. π.Χ.).

³¹ Για τον τύπο λύχνων 6 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 15.

³² Ο **σφαιρικός τύπος λύχνων 5** (τελ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 22**) χαρακτηρίζεται από το εξέχον περιχέλιωμα στην περιφέρεια του δίσκου του και συγκρίνεται με τους τύπους XIV της Κορίνθου και 33 Α της αθηναϊκής Αγοράς (τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. Corinth IV, ii, 55, αρ. 48 στην εικ. 14, σελ. 149, αρ. κατ. 193, πίν. V (Κόρινθος, τύπος XIV, πριν τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Agora IV, 101-103, αρ. 441, πίν. 15 και 42 (αθηναϊκή Αγορά, τύπος 33 Α, 220-150 π.Χ.). Στην υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία απαντάται μόνο μια ακόμη φορά (σε έναν αναμοχλευμένο τάφο της Ναυπάκτου): Αλεξοπούλου 1994, 244, πίν. 77 β (χωρίς χρονολόγηση).

³³ Στην ίδια περίοδο χρονολογούνται και οι λύχνοι από τη Δήλο: Délos XXVI, 33-37, αριθ. 1716-1985, πίν. 8-9 F. Για παρόμοια λυχνάρια (απομίμησης ή παραλλαγές του τύπου λύχνων Κνίδου) βλ. επίσης Παπακωνσταντίνου 2000, 343, ομάδα Γ, λύχνος K 4249, πίν. 171. Στην Αιτωλοακαρνανία η παρουσία λύχνων τύπου Κνίδου δεν είχε γίνει γνωστή μέχρι σήμερα.

τέλος, μια ακανθόσχημη λαβή λύχνου (τέλος 1^{ου} αι. π.Χ.-α΄μισό 1^{ου} αι. μ.Χ.)³⁴.

ΣΤΡΩΜΑ IV β1 - «ΣΤΡΩΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΤΗ»: Μετά την απομάκρυνση και του δεύτερου ρωμαϊκού τάφου 6 (στις 9-6-92), συνεχίζεται η ανασκαφή του «στρώματος του αποθέτη» για ακόμη τρεις ημέρες³⁵, από βάθος -1,45 μ. έως -1,88 μ., οπότε και διαπιστώνεται η καθαρότητα του. Μπορούμε να θεωρήσουμε αυτό το «στρώμα», λόγω της σύστασής του, ως ένα «κλειστό στρώμα», μόνο υπό την έννοια ότι μας δίνει τα χρονολογικά όρια του περιεχομένου των απορριφθέντων υλικών. Περιλαμβάνει κεραμική που χρονολογείται από τον 3^ο έως και το τέλος 1^{ου} αι. π.Χ. και (όπως και το υπερκείμενό του «στρώμα»), εκτός από ένα μεγάλο αριθμό ειδωλίων, πληθώρα οστράκων αγγείων με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος»³⁶ και ανάγλυφων σκύφων³⁷, αλλά και τη μήτρα του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών M2 (β΄ μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Επίσης, ένα χάλκινο νόμισμα Σικυώνας (περ. μέσα του 3^{ου} αι.-200 π.Χ.)³⁸, τις ροδιακές ενσφράγιστες λαβές αμφορέων του κατασκευαστή Αντιμάχου³⁹ και του επώνυμου άρχοντα ή κατασκευαστή Αρίστωνα⁴⁰, οι οποίες χρονολογούνται στο διάστημα 220-180 π.Χ., αποσπασματικά σωζόμενους λύχνους των **τύπων 4 α** (τέλος 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)⁴¹ και **6 β** (1^{ου} αι. π.Χ.)⁴² και ελάχιστα ερυθροβαφή πινακία των ύστερων ελληνιστικών χρόνων⁴³.

³⁴ Η λαβή αυτή προέρχεται από εισηγμένο λύχνο. Βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα στην αθηναϊκή Αγορά σε λύχνους με μεταλλικά πρότυπα που χρονολογούνται γενικά από το τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ.-α΄μισό 1^{ου} αι. μ.Χ. Πολύ παρόμοιες ακανθόσχημες λαβές λύχνων έχουν δημοσιευτεί επίσης από την Αγορά της Θεσσαλονίκης και την Αταλάντη Λοκρίδας. Βλ. αντίστοιχα: Αδάμ-Βελένη κ.α. 2000, 282, αρ. κατ. 195, πίν. 146 γ-αρ. 4 (Αγορά Θεσσαλονίκης, β΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι. μ.Χ.). Δακορόνια 2004, 518-519, πίν. 252 γ (Αταλάντη Λοκρίδας, 1^{ου} αι. π.Χ.).

³⁵ Στις 10-6-92, 11-6-92 και 12-6-92.

³⁶ Πρόκειται για την πυξίδα της **EIK. 209, αρ. 15**, το κυλινδρικό μυροδοχείο της **EIK. 209, αρ. 9**, το λαιμό της υδρίας της **EIK. 209, αρ. 14**, το μικρό θραύσμα πινακίου της **EIK. 209, αρ. 8β** και τη βάση μιας φιάλης με διακόσμηση ρόδακα-άνθους (πρβ. την **EIK. 209, αρ. 4**). Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης τρία ατρακτόσχημα μυροδοχεία (β΄ μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ένα στήριγμα κεραμικού κλιβάνου.

³⁷ Πρόκειται για την ομάδα σκύφων E39/10-6-92, η οποία συμπεριλαμβάνει τους: AT14 (225-175 π.Χ.), K27 (α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), H17-H18 (β΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), H49 (τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.), AP8 (τελ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.), AIG36 και TB72 (β΄ μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

³⁸ Το E53/11-6-92 (Νομισματοκοπείο Σικυώνας, περιστέρη με ανοιχτά φτερά αρ./μέσα σε στεφάνι ΣΙ, χρονολογείται περίπου περ. 330-περ. 200 π.Χ.). Βλ. BCD Peloponnesos, 90, 317. 15. Warren 1983, group 4, C. BCD, Peloponnesos, 90, 317.15. Το συγκεκριμένο «στρώμα» περιείχε δυο ακόμη φθαρμένα χάλκινα νομίσματα, το E 24 και το E 53.

³⁹ Το όνομα του κατασκευαστή Αντιμάχου (**Αντιμάχου**) βρίσκεται μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα μαζί με ένα **κηρύκειο** (ως σύμβολο πάνω). Βλ. **EIK. 20, αρ. 4**. Η διάδοση των προϊόντων του συγκεκριμένου κατασκευαστή είναι εντυπωσιακά μεγάλη, αφού ενσφράγιστες λαβές με το όνομά του είναι γνωστές από 35 τουλάχιστον αρχαίες πόλεις της Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας μεταξύ αυτών την Ιταλία, τη Σικελία, τη Δήλο, αλλά και την Πέλλα. Για τα τυπολογικά παράλληλα από την Πέλλα και τη διασπορά του βλ. Ακαμάτης 2000, 64-65, P28, σχ. 10, πίν. 8 (επιγραφή Αντιμάχου, σύμβολο: κηρύκειο), σελ. 64-65, αρ. P27, σχ. 10, πίν. 8 (επιγραφή Αντιμάχου, σύμβολο: κηρύκειο και ήλιος).

⁴⁰ Το όνομα του επώνυμου άρχοντα ή κατασκευαστή Αρίστωνα βρίσκεται μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο μαζί με το όνομα του μήνα Πάναμου: **Ἐπὶ Ἀρίστωνος (Π)ανάμου. Δεν διακρίνεται σύμβολο**. Βλ. **EIK. 20, αρ. 6**. Βλ. Ακαμάτης 2000, 55-56, 63-65, 67-68, 74, 224 (όπου και βιβλιογραφία για τη διασπορά του).

⁴¹ Ο **αμφικωνικός τύπος λύχνων 4 α** (τέλος 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ., **EIK. 22**) συγκρίνεται εύκολα με τον κορινθιακό τύπο XII, ο οποίος όμως φέρει συνήθως κάπως περισσότερο διαμορφωμένη επίπεδη βάση (τέλος 3^{ου}-πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. Corinth IV, 52-53, αρ. 45 στην εικ. 14, σελ. 147-148, αρ. 184, εικ. 74, σελ. 148, αρ. κατ. 188, πίν. IV (Κόρινθος, τύπος XII, τέλος 3^{ου}-πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.). Ο τύπος είναι γνωστός και χαρακτηριστικός και από την περιοχή της Ήλιδας (Georgiadou 2005, 91, εικ. 30-πίνακας τυπολογίας, σελ. 92-

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ Β - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Στις 16-6-92 και από βάθος -1,88 έως -2,04 μ., ακολούθησε το σχετικά μελανόχρωμο, αραιό «στρώμα καταστροφής» κεράμων και μικρών αργών λίθων (**ΕΙΚ. 184**). Περιλαμβάνει κεραμική που χρονολογείται κυρίως στον 3^ο και 2^ο αι. π.Χ. Κύρια στοιχεία της χρονολόγησης του αποτελούν ένα νόμισμα Οινιαδών (219-211 π.Χ.)⁴⁴, η ενσφράγιστη ροδιακή λαβή με το όνομα του κατασκευαστή [Νικασ]αγόρα, η οποία χρονολογείται στο διάστημα 233-131 π.Χ.⁴⁵ και δυο ανάγλυφοι σκύφοι που χρονολογούνται στο β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.⁴⁶.

ΣΤΡΩΜΑ Ι Β - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Μετά την αφαίρεση του «στρώματος καταστροφής», εντοπίστηκε η κατώτατη ερυθρωπή πηλώδης επίχωση (terra rossa, **ΕΙΚ. 34, 185-186**). Ανασκάφηκε από βάθος -2,04 μ. έως -2,19 μ.⁴⁷. Χρονολογείται γενικά από τον 3^ο έως το α' τέταρτο του 1^{ου} αι. π.Χ. Περιείχε τρία χάλκινα νομίσματα (300-167 π.Χ.)⁴⁸, δυο σχεδόν ακέραιους λύχνους του

93, τύπος 6, β' μισό 3^{ου} - α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ενώ τυπολογικά παράλληλά του από την λουπή Αιτωλοακαρνανία δεν έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα.

⁴² Ο τύπος λύχνων 6 β (1^{ος} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 22**) έχει σχεδόν κυλινδρικό σώμα, χαμηλό εξέχον κολάρο και κάθετη ταινιωτή λαβή. Συσχετίζεται κυρίως με τον τύπο XV της Κορίνθου (Corinth IV, ii, 55-56, αρ. 49 στην εικ. 14, σελ. 149, αρ. kat. 195, πίν. V, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ενώ φαίνεται πως ήταν πολύ διαδεδομένος στη Ήλιδα (τύπος 11 της Γεωργιάδου και ομάδα 7 της Rogl) όπου χρονολογείται στο τέλος του 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Georgiadou 2005, 91, εικ. 30 (πίνακας τυπολογίας), σελ. 94, τύπος 11, βλ. κυρίως τον αρ. 204.17 (Ήλιδα, 1^{ος} αι. π.Χ.). Rogl 1996 β, 168-170 και 176, αρ. kat. L62, ομάδα 7/τύπος KRL, πίν. 2 και εικ. 5 a-b (Ήλιδα, τέλος 2^{ου}-1^{ος} αι. π.Χ.). Ο ίδιος τύπος ήταν ιδιαίτερα προσφιλής και στα πατρικά εργαστήρια, όπου λύχνοι με πολύ παρόμοια χαρακτηριστικά (λίγο ψηλότερο περιχειλίωμα, σχεδόν παντελής απουσία βάσης) χρονολογούνται λίγο οψιμότερα (Κυριακού 1994, 188, αρ. 5834, πίν. 129, μέσα ή τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ.-αρχές του 1^{ου} αι. μ.Χ.). Από την υπόλοιπη Αιτωλοακαρνανία λύχνοι του συγκεκριμένου τύπου δεν έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα. Η προτεινόμενη χρονολόγηση του τύπου ακολουθεί εν πολλοίς αυτή των ηλιακών και πατρικών εργαστηρίων.

⁴³ Για το περίγραμμα των πινακίων αυτών βλ. Mayer-Schlichtmann 1988, T2 στον πίνακα 39 (μέσα-τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.) και T1 στον πίν. 41 (μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁴⁴ Το E68/16-6-92 (Νομισματοκοπέιο Οινιαδών, εμπροσθότυπος: κεφαλή Διός δ., δαφνοστεφής / οπισθότυπος: Κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου δ. (219-211 π.Χ.). SNG, Cor., 400. BCD, Akarnanien und Aetolien, 108-109, 350-351(1-16). Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης και το φθαρμένο χάλκινο νόμισμα E73/16-6-92.

⁴⁵ Η λαβή σώζει στο ορθογώνιο σφράγισμά της τα γράμματα [...]**αγόρα** και το όνομα του μήνα **Πανάμου**. Βλ. **ΕΙΚ. 20, αρ. 5**. Η πιθανότερη συμπλήρωση για το όνομα του επώνυμου άρχοντα είναι [**Επί Νικα**] [**σ**]αγόρα Πανάμου. Δεν διακρίνεται σύμβολο. Ο Finkielsztein (2001, 146-148) έχει διακρίνει τρεις ομώνυμους με το όνομα Νικασαγόρας: Νικασαγόρας (παλαιός): περί το 233 π.Χ., Νικασαγόρας I: περί το 172/170 π.Χ. και Νικασαγόρας II: περί το 131 π.Χ. Δεν είναι δυνατό να καταλάβουμε για ποιόν Νικασαγόρα πρόκειται. Ακριβή δημοσιευμένα παράλληλα του συγκεκριμένου τύπου δεν εντοπίζονται. Στο αρχείο της Grace (Αμερικάνικη Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών) καταγράφονται τέσσερα σφραγίσματα ίδιου τύπου, βάσει των οποίων έγινε και η αποκατάσταση της ανάγνωσης, αλλά όλα είναι αδημοσίευστα (από την Αλεξάνδρεια, τη Δήλο και τη Σάμο). Για αντίστοιχες λαβές αμφορέων στην Πέλλα βλ. Ακαμάτης 2000, 60-61, P22, σχέδ. 10, πίν. 8 (άρχων Νικασαγόρας I, μήνας Σμίνθιος, περί το 185 π.Χ.), σελ. 89, P85, σχέδ. 13, πίν. 11 (άρχων Νικασαγόρας II, μήνας Πάναμος, περί το 130 π.Χ.), σελ. 88-89, P84, σχέδ. 13, πίν. 11 (άρχων Νικασαγόρας II, μήνας Αρταμίτιος, περί το 130 π.Χ.). Για τον Νικασαγόρα I βλ. και την πρόσφατα δημοσιευμένη λαβή από την περιοχή της Γαλιλαίας: Finkielsztein 2009, 427-428, αρ. 7, εικ. 7 (172/170 π.Χ.).

⁴⁶ Πρόκειται για τους σκύφους με ημερομηνία 16-6-92: AIG71 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), TA3 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης δυο ατρακτόσημα μυροδοχεία (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ένα αποσπασματικό σωζόμενο πινάκιο (**ΕΙΚ. 209, αρ. 1α**) και έναν κάρθαρο (**ΕΙΚ. 209, αρ. 1β**) με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύς».

⁴⁷ Στις 17-6-92 και 18-6-92.

⁴⁸ Τα νομίσματα αυτά είναι: το E17/3-12-92 (Ομοσπονδιακή κοπή Ακαρνανίας, κεφαλή Αθηνάς με κράνος προς τα αρ./κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου αρ., επάνω τρίαινα προς τα αρ. και δεξιά υστερόσημο με αδιάγνωστο σύμβολο), που χρονολογείται στην περίοδο 300-167 π.Χ. (SNG, Cor., 423-424. BMC, Thessaly to Aetolia, 170, 21, πιν. XXVII.8), το E18/3-12-92 (Νομισματοκοπέιο Οινιαδών, Κεφαλή Διός δ., δαφνοστεφής/κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου δ., επάνω [OIN]IAΔ[AN]), που χρονολογείται από το 219-211 π.Χ. (SNG, Cor., 400) και το χάλκινο E59/7-12-92 (Αντίγονου Γονατά, Κεφαλή Ηρακλέους με λεοντοκεφαλή

τύπου 5 (τελ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.)⁴⁹, ένα μικρό θραύσμα εισηγμένου πινακίου με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209, αρ. 3), ένα αποσπασματικά σωζόμενο πώμα κυλινδρικής πυξίδας με όμοιοι τύπου διακόσμηση (ΕΙΚ. 209, αρ. 2)⁵⁰, δυο θραύσματα τοπικών ανάγλυφων σκύφων (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)⁵¹, την ηλειακή μήτρα Μ5 (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) και τέλος, δυο ενσφράγιστες λαβές: τη ροδιακή του κατασκευαστή Αντιγόνου (198-161 π.Χ.)⁵² και την κνιδιακή του κατασκευαστή Δαμοκράτη (προς το τέλος της περιόδου V: 146-108 π.Χ.)⁵³.

Ψ7/Ι β, ΣΤΡΩΜΑΤΑ: Ι γ, ΙΙ γ, ΙΙΙ γ (ΕΙΚ. 28, 30, 34, 187-189)

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙΙ γ - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»: Αρχικά ανασκάπτεται ένα σχετικά επιφανειακό, καστανέρυθρο και ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», από βάθος -0,05 μ. έως -0,25 μ.⁵⁴. Περιείχε κυρίως ελληνιστική κεραμική (3^ο-1^ο αι. π.Χ.), μαζί με δυο ανάγλυφους σκύφους (β'μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.)⁵⁵, αλλά και θραύσματα λύχνων του τύπου 2 (3^ο-2^ο αι. π.Χ.)⁵⁶. Επίσης τον μυκτήρα ενός εισηγμένου τεφρόχρωμου λύχνου τύπου Εφέσου (α' ή β'μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)⁵⁷ και δυο σχεδόν ακέραιους ρωμαϊκούς λύχνους του 3^{ου} αι. μ.Χ.⁵⁸.

προς τα δ./Ιππέας προς τα δ., κάτω μακεδονικό κράνος), που χρονολογείται στην περίοδο 277-239 π.Χ. SNG, Corp., 400. BCD, Akarnanien und Aetolien, 108-109, 350-351(1-16). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν άλλα δεκατέσσερα φθαρμένα χάλκινα νομίσματα.

⁴⁹ Για τον τύπο λύχνων 5 βλ. παραπάνω την υποσημ. 32.

⁵⁰ Το στρώμα αυτό περιείχε επίσης αρκετά θραύσματα πινακίων και κυρίως φιάλων με διακόσμηση ρόδακα-άνθους και άστρου στη βάση τους (πρβ. την ΕΙΚ. 209, αρ. 4 και 5).

⁵¹ Αυτοί είναι οι: ΤΑ21 και ΤΑ23 (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) και ο ΤΑ23 (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁵² Μέσα σε κυκλικό σφράγισμα η λαβή σώζει το όνομα του κατασκευαστή Αντιγόνου: **Αντιγόνου Πεταγείνιος**. **Σύμβολο: ρόδο**. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 8. Ο κατασκευαστής αυτός είναι ενεργός κατά την περίοδο ΙΙΙ (περ. 198-161 π.Χ.). Το όνομά του έχει βρεθεί ως τώρα μαζί με τρεις επώνυμους άρχοντες: Βλ. Finkielsztejn 2001, 123 (Αντίγονος ΙΙ) και σελ. 196 (περίοδος ΙΙΙ), σελ. 192 (Κρατίδας - περί το 187 π.Χ. και Ιέρων Ι - περί το 186 π.Χ.). Βλ. επίσης Ακαμάτης 2000, 87-υποσημ. 1495 (αναφέρει μόνο δυο επώνυμους: Ιέρωνα: περί το 198 π.Χ. και Κρατίδα: 220-180 π.Χ.). Για ακριβές παράλληλο του σφραγίσματος βλ. Gentili 1958, 45 αρ. 44.3. Για τον κατασκευαστή Αντίγονο γενικά βλ. και Jöhrens 1999, 64-65, αρ. 165-166. Χαρακτηριστικό του εργαστηρίου του Αντιγόνου αποτελεί το γεγονός πως ενίοτε το όνομά του τυπώνεται στην ίδια λαβή μαζί με αυτό του επώνυμου άρχοντα.

⁵³ Μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα: **[Ἐπὶ δαμιο]ροῦ Ἄγα [θοκλε(ῦ)ς Ἀπ]ο<λλ>ω [νίδα] Κνίδι(ο)ν**. **Σύμβολο: ερμιακή στήλη, βουκράνιο**. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 15. Πρόκειται για το Κνιδιακό Τύπο 153 (Grace - Savvatiανου-Petropoulakou 1970, 323, 146-108 π.Χ.). Στο αρχείο της V.R. Grace στην Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών της Αθήνας είναι γνωστά 36 δείγματα αυτού του τύπου. Από αυτά δημοσιευμένα είναι τα εξής: Wells 1982, 122, αρ. 8, 123 εικ. 1 As 920. Empereur - Gumier-Sorbets 1986, 131, αρ. 10862. Jefremov 1995, 174, αρ. 190-192.

⁵⁴ Στις 28-6-91 και 1-7-91.

⁵⁵ Πρόκειται για τους σκύφους E150/28-6-91 και E198/1-7-91: ΑΙΓ74 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ93 (β'μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁵⁶ Ο τύπος λύχνων 2 (3^ο-2^ο αι. π.Χ., ΕΙΚ. 22) έχει σφαιρικό, πεπιεσμένο σώμα, επίπεδη και σχεδόν αδιαμόρφωτη ή ελάχιστα διακρινόμενη βάση, πλατύ περιχειλίσμα (πότε αποδίδεται με τη μορφή κορδονιού και πότε στενό ταινιωτό) και τριγωνικό ή σχεδόν τοξωτό μυκτήρα (σχετικά βραχύς με μικρή οπή καύσης). Συγκρίνεται με τον κορινθιακό τύπο X (Corinth IV, 49-51, αρ. 40 στην εικ. 14, σελ. 146, αρ. 167, εικ. 73, β'μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.), του οποίου αποτελεί απλοϊκή τοπική παραλλαγή-απομίμηση. Απαντάται και σε άλλες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας (Θύρρειο, Ναύπακτο και Καλυδόνια).

⁵⁷ Ο λύχνος αυτός αντιστοιχεί στην ομάδα V της Δήλου (πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.-α' τέταρτο 1^{ου} αι. μ. Χ.) και 49 Α της αθηναϊκής Αγοράς (Agora IV, 166-169, αρ. 659, πίν. 49, 125 π.Χ.-20 μ.Χ.), αλλά μπορεί να συγκριθεί και με τον τύπο XIX της Κορίνθου (Corinth IV, ii, 66-70 και 162, αρ. 335, εικ. 88, πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.-α' τέταρτο 1^{ου} αι. μ. Χ.). Στον Κεραμεικό, όμοιοι εισηγμένοι λύχνοι χρονολογούνται στο β' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ. (Kerameikos XI, 99, αρ. 615, πίν. 88) και σε διάφορες άλλες θέσεις του ελλαδικού χώρου από το 2^ο-α'μισό

ΣΤΡΩΜΑ II γ - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Ακολουθεί η ανασκαφή⁵⁹, από βάθος -0,25 μ. έως -0,45 μ. περίπου, ενός μελανόχρωμου «στρώματος», το οποίο αποτελείται ουσιαστικά από ένα αραιό «στρώμα καταστροφής» κεράμων, με ελάχιστα ίχνη καύσης-πυράς, το οποίο ερμηνεύεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής ως «στρώμα καταστροφής των νεωσοίκων». Κύρια χρονολογικά στοιχεία αυτού (τέλη 3^{ου}-τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ.), αποτελούν δυο χάλκινα νομίσματα (246-211 π.Χ.)⁶⁰, δυο σχεδόν ακέραιοι λύχνοι του τύπου 2 (3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)⁶¹, ένας αποσπασματικά σωζόμενος αρτόσχημος λύχνος του τύπου 4 β (τέλος του 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)⁶², πολλά όστρακα ανάγλυφων σκύφων (που χρονολογούνται από το τελευταίο τέταρτο του 3^{ου} μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁶³ και τέλος, η μήτρα M11 (τοπικού εργαστηρίου Β, β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΣΤΡΩΜΑ I γ - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Κάτω από το «στρώμα» καταστροφής εντοπίστηκε η κατώτατη ερυθρωπή πηλώδης επίχωση (terra rossa, **ΕΙΚ. 34, 185-186**), η οποία ανασκάφηκε από βάθος -0,45 μ. έως βάθος -0,85 μ.⁶⁴. Περιέχει κεραμική του 3^{ου}, 2^{ου} και 1^{ου} αι.

του 1^{ου} αι. π.Χ. Πρόκειται για λύχνους που διοχετεύονταν στον κυρίως ελλαδικό χώρο μέσω της Κορίνθου (Agora IV, 69). Αν και χρονολογούνται γενικά από τον πρώιμο 2^ο αι. π.Χ. - α' τέταρτο 1^{ου} αι. μ. Χ., η σχετικά καμπύλη απόληξη του συγκεκριμένου μυκτήρα (βλ. Agora IV, 68, 159-166) μας υποχρεώνει σε μια σχετικά όψιμη χρονολόγηση (στο α' ή ακόμα και το β' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.). Από την Αιτωλοακαρνανία έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα μόνο ένας εισηγμένος λύχνος τύπου Εφέσου. Βλ. Τσαντήλα 2011, σελ. 4 στο δοκίμιο, αρ. Α.Μ.Α. 1687, πίν. 69 α και 74 α (Αρσινόη, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁵⁸ Πρόκειται για λύχνους των πατρινών λυχνοποιών ή τεχνιτών ΟΝΗCΙΜΟΥ, Ελλάδιου και Πρείμου. Βλ. Πετρόπουλος 1999, 166-167 και 171 κ. εξ.

⁵⁹ Στις 2-7-91, 3-7-91 και 4-7-91.

⁶⁰ Τα νομίσματα αυτά είναι: το Ε143/28-6-91 (Νομισματοκοπείο Αλεξάνδρειας, κεφαλή Πτολεμαίου ΙΙΙ δ., δαφνοστεφής/Αετός όρθιος προς τα αρ., επάνω σε κεραυνό [ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ]), που χρονολογείται στην περίοδο 246-221 π.Χ. (SNG, Italia, 48, 193-194, πίν. XVIII) και το Ε183/1-7-91 (Νομισματοκοπείο Ονιαδών, Κεφαλή Διός δ., δαφνοστεφής/Κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου δ.-επάνω τρίαινα προς τα δ.), που χρονολογείται στην περίοδο 219-211 π.Χ. SNG, Cor., 400-403. BMC, Thessaly to Aetolia, 189-190, 10. BCD, Akarnanien und Aetolien, 108-109, 350-351(1-16). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν άλλα πέντε φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (Ε151, Ε184, Ε222, Ε253, Ε284).

⁶¹ Για τον τύπο λύχνων 2 βλ. παραπάνω την υποσημ. 56.

⁶² Ο σχεδόν αρτόσχημος τύπος λύχνων 4 β (τέλος του 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 22**) με το πεπιεσμένο, πλατύ σώμα και τη μέγιστη διάμετρο του στην επίπεδη και σχεδόν αδιαμόρφωτη επιφάνεια έδρασης, δεν βρίσκει ακριβή τυπολογικά παράλληλα εκτός και εντός Αιτωλοακαρνανίας. Παρουσιάζει ορισμένες μόνο κοινές μορφολογικές ομοιότητες με τους τύπους XII της Κορίνθου (Corinth IV, 52-53, αρ. 45 στην εικ. 14, σελ. 147-148, αρ. 184, εικ. 74, σελ. 148, αρ. κατ. 188, πίν. IV, τέλος 3^{ου}-πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.), 34 Β της αθηναϊκής Αγοράς (Agora IV, 106, αρ. 457, πίν. 16 και 42, τελ. τέτ. 3^{ου}-γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), SSL3 του Κεραμεικού (Kerameikos XI, 55-56, αρ. 303, 306-308, πίν. 52-53, 140-50 π.Χ.) και την ομάδα 6 της Ήλιδας (Rogl 1996 β, 167-168 και 175, αρ. κατ. L37, πίν. 1, εικ. 4 a-b τελ. τέτ. του 3^{ου} μέχρι και στο 2^ο αι. π.Χ.). Η απουσία ακριβών τυπολογικών παραλλήλων, εντός και εκτός Αιτωλοακαρνανίας, πιθανώς σημαίνει πως έχουμε να κάνουμε με μια τοπική «εφεύρεση», έναν κατ' εξοχήν τοπικό τύπο λύχνων.

⁶³ Πρόκειται για τους ανάγλυφους σκύφους Ε229 (2-7-91), Ε260 (3-7-91) και Ε286 (4-7-91): ΑΤ13 (175-150 π.Χ.), Κ21 (πρίν το 146 π.Χ.), Κ25 (περί τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), τμήμα του Η7 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), Η19 (γ' τέτ. 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.), Η25 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η40 (2^{ος}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η67 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η68 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΡ15 (τελ. τέτ. 3^{ου}-λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΠ28 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΠ79 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΙΤ1 (τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ5 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ30 και ΤΒ45 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΔ5 (225 π.Χ.-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Το συγκεκριμένο «στρώμα» περιείχε επίσης ένα αποσπασματικά σωζόμενο πόμα κυλινδρικής πυξίδας (**ΕΙΚ. 209, αρ. 6**) και ένα όστρακο από ερυθροβαφή ημίτομο σκύφο με εγχάρακτο φολιδατό κόσμημα (**ΕΙΚ. 209, αρ. 11**).

⁶⁴ Στις 8-6-92, 9-6-92, 10-6-92, 11-6-92, 12-6-92, 16-6-92, 17-6-92, 18-6-92 και 3-12-92, 4-12-92 και 8-12-92. Το τελικό βάθος της τομής αυτής είναι συμβατικό (υπολογιζόμενο από τα βάθη που καταγράφονται στα ευρήματα), διότι δεν αναφέρεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής.

π.Χ.⁶⁵. Επίσης, δυο χάλκινα νομίσματα, που χρονολογούνται στο διάστημα 271-191 π.Χ.⁶⁶, αρκετούς ανάγλυφους σκύφους (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁶⁷, τη μήτρα Μ4 (του τοπικού εργαστηρίου Β, β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.), ορισμένα όστρακα με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209, αρ. 12α, 16β, 17γ και 19β-γ) και ένα ακέραιο πινάκιο με διακόσμηση όμοιου τύπου (ΕΙΚ. 209, 17δ).

Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ΣΤΡΩΜΑΤΑ: Ι δ, ΙΙ δ, ΙΙΙ δ (ΕΙΚ. 28, 34, 190-191)

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙΙ δ - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»: Στις 3-12-92 ανασκάπτεται ένα επιφανειακό, ερυθροκάστανο και ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», από βάθος -0,22 μ. έως -0,61 μ., το οποίο σφραγίζει το υποκείμενο «στρώμα καταστροφής». Περιλαμβάνει δείγματα κεραμικής που χρονολογούνται κυρίως από τον 3^ο έως και τον 1^ο αι. π.Χ., μεταξύ αυτών και πέντε ανάγλυφους σκύφους (χρονολογούνται από το 225 π.Χ. έως και τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁶⁸.

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ δ - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Ακολουθεί στις 4-12-92, από βάθος -0,61 μ. έως -0,93 μ., η ανασκαφή ενός μελανόχρωμου «στρώματος καταστροφής» αργών λίθων (ΕΙΚ. 190-191). Η κεραμική του χρονολογείται από το β' μισό του 4^{ου} έως το τέλος του 2^{ου}/αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. Κατά τη διάρκεια καθαρισμού του, συλλέχθηκαν ένα χάλκινο νόμισμα (350-250 π.Χ.)⁶⁹, η ροδιακή ενσφράγιση λαβή με το όνομα του άρχοντα Αλεξίμαχου (περί το 147 π.Χ.)⁷⁰, τρεις εισηγμένοι ανάγλυφοι σκύφοι (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁷¹, η μήτρα Μ9 (του τοπικού εργαστηρίου Β, β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.) και τρεις σχεδόν ακέραιοι λύχνοι του **τύπου 2** (3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)⁷².

⁶⁵ Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν δυο φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (E16, E42).

⁶⁶ Το E1/8-6-92 (Νομισματοκοπείο Σικυώνας, Περιστέρι με ανοιχτά φτερά, δ./μέσα σε στεφάνι ΣΙ), που χρονολογείται περ. 330–περ. 200 π.Χ. (Warren 1983, group 4, series C. BCD Peloponnesos, 90, 317.7) και το E37/12-6-92 (Νομισματοκοπείο Ήλιδας, Κεφαλή Διός δ., δαφνοστεφής/Άλογο σε καλπασμό προς τα δ., επάνω FA, κάτω [Π]Υ[P]), που χρονολογείται στα μέσα του πρώιμου 3^{ου} αι. π.Χ. (BCD Peloponnesos, 171, 654). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν τρία ακόμη φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (E4, E36, E37).

⁶⁷ Πρόκειται για τους σκύφους με ημερομηνίες 10-6-92, 11-6-92, 12-6-92, 16-6-92, 17-6-92 και 18-6-92: ΑΙΓ3 και ΑΙΓ5 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ33, ΑΙΓ46, ΑΙΓ58 και ΑΙΓ80 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ28 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ43 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁸ Πρόκειται για τους σκύφους της ομάδας E43 (3-12-92): ΑΤ3 (225-200 π.Χ.), Κ5 (2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ66 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ81 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΤΑ6 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁶⁹ Το E50/4-12-92 (Νομισματοκοπείο Αμφιλοχικού Άργους, Κεφαλή Αθηνάς με κράνος αρ., με κράνος/Σκύλος δ., επάνω ΑΡΓΕΙΩΝ και κάτω το μονόγραμμα), που χρονολογείται στην περίοδο 350-250 π.Χ. (SNG, Corp., 320. BCD, Akarnanien und Aetolien, 56, 156–157). Επίσης κατά τη διάρκεια καθαρισμού του «στρώματος» καταστροφής αργών λίθων βρέθηκαν άλλα εννέα φθαρμένα νομίσματα (E16, E17, E18, E22, E24, E26, E31α-β και E42).

⁷⁰ Μέσα σε κυκλικό σφράγισμα η λαβή σώζει το όνομα του επώνυμου άρχοντα Αλεξίμαχου και του μήνα Πάναμου (**Επί Αλεξιμάχου Πανάμου**), ενώ στο κέντρο της φέρει ως **σύμβολο** ένα **ρόδο**. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 7. Χρονολογείται περί το 147 π.Χ. Βλ. Finkielsztejn 2001, 172, 173 και 193, πίν. 20. Για ακριβή παράλληλα του συγκεκριμένου τύπου βλ.: IG XIV.2393.67 (Μπρίντεζι). IG XII.I.1076.3 (Ρόδος). Gentili 1958, 44, αρ. 40.12 (Συρακούσες). Για στοιχεία διασποράς των σφραγισμάτων του Αλεξιμάχου βλ. Jöhrens 1999, 77-78, αρ. 200.

⁷¹ Πρόκειται για τους σκύφους με ημερομηνία 4-12-92: ΑΙΓ75 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ83 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΑΔ10 (τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷² Για τον τύπο λύχνων 2 βλ. παραπάνω την υποσημ. 56.

ΣΤΡΩΜΑ Ι δ - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Αμέσως μετά την αφαίρεση του «στρώματος καταστροφής», εντοπίστηκε η γνωστή κατώτατη ερυθρωπή πηλώδης επίχωση (terra rossa), η οποία ανασκάφηκε από βάθος -0,93 μ. έως -1,25 μ.⁷³ Κύρια χρονολογικά στοιχεία του «στρώματος» αυτού αποτελούν δυο χάλκινα νομίσματα (369-211 π.Χ.)⁷⁴, η ροδιακή ενσφράγιστη λαβή με το όνομα του κατασκευαστή Αθανόδοτου (περίπου 175-161 π.Χ.)⁷⁵, ένας αποσπασματικά σωζόμενος άωτος ημισφαιρικός σκύφος με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» στο χεῖλος του (ΕΙΚ. 209, αρ. 18), πολλά θραύσματα ανάγλυφων σκύφων⁷⁶ και τέλος, λίγα θραύσματα λύχνων των **τύπων 1 β** (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)⁷⁷ και **6 α** (τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)⁷⁸.

Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της «σκευοθήκης», ΣΤΡΩΜΑΤΑ: Ι ε, ΙΙ ε (ΕΙΚ. 28, 34, 192-195)

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ ε - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Η ανασκαφή της μικρής αυτής τομής ξεκινάει με ένα μελανό, ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», το οποίο αποτελεί συνέχεια του γνωστού «στρώματος καταστροφής» της όμορης τομής Χ7/Π β-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης (βλ. ΕΙΚ. 28 και 34). Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση είναι πτωχό σε θραύσματα κεράμων. Ανασκάπτεται στις 4-

⁷³ Στις 4-12-92, 7-12-92, 8-12-92 και 9-12-92. Το τελικό βάθος και αυτής της τομής είναι συμβατικό (υπολογιζόμενο από τα βάθη που καταγράφονται στα ευρήματα), διότι δεν αναφέρεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής.

⁷⁴ Τα Ε57/7-12-92 (Νομισματοκοπείο Ονιαδών, Κεφαλή Διός δ., δαφνοστεφής/Κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου δ.), που χρονολογείται από το 219-211 π.Χ. (SNG, Corp., 400-403. BMC, Thessaly to Aetolia, 189-190, 10, όπου χρονολογείται περ. 230-168 π.Χ.) και Ε69/8-12-92: Νομισματοκοπείο Οπουντίων Λοκρών, Κεφαλή Δήμητρας δ./Αίας σε στάση μάχης προς τα δ., αριστερά η επιγραφή ΟΠΟΥΝΤΙΩΝ), που χρονολογείται στην περίοδο περ. 196-146 π.Χ. (SNG, Corp., 51). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν ακόμη τρία φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (Ε56 α, Ε56 β και Ε59).

⁷⁵ Η λαβή σώζει μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα τα γράμματα ΑΘ[ανόδοτου]. Ασαφές αν υπάρχει σύμβολο, ίσως κηρύκειο ή/και κέρας αφθονίας με ή χωρίς στιγμή. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 9. Ο κατασκευαστής Αθανόδοτος εμφανίζεται μαζί με τους επωνύμους Κλευκράτη Ι και Αριστείδα ΙΙ και χρονολογείται έτσι στην περίοδο ΙΙΙδ-ε. (περ. 175-161 π.Χ.) Για την περίοδο και για τους επωνύμους της βλ. Finkielsztejn 2001, 192, πίν. 19 (περ. 174/172 και 168/166 π.Χ. αντίστοιχα). Για παράλληλα ως προς το σφράγισμα της λαβής βλ. Jöhrens 2001, 410, αρ. 155. Για τον κατασκευαστή Αθανόδοτο γενικά βλ.: Jöhrens 1999 β, 244-245, αρ. 6.

⁷⁶ Πρόκειται για τους σκύφους με ημερομηνίες 7-12-92, 8-12-92 και 9-12-92: ΑΤ11 (225-175 π.Χ.), Κ4 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), Κ12 και Κ14 (πρίν το 146 π.Χ.), Η4-Η5 και Η10 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η30 και Η44 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η48 (γ' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΡ16 (τελ. τέτ. 3^{ου}-λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ20-ΑΙΓ21, ΑΙΓ44, ΑΙΓ63 και ΑΙΓ78 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ48 και ΑΙΓ56 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ2, ΤΑ4 και ΤΑ13 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ10 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ22 (τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ16 και ΤΒ26 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΑΔ8-ΑΔ9 (τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.).

⁷⁷ Οι σφαιρικοί λύχνοι των **τύπων 1 α και 1 β** των Ονιαδών (ΕΙΚ. 22), συσχετίζονται με τον κορινθιακό τύπο Χ (Corinth IV, 49-51, αρ. 39 στην εικ. 14, σελ. 145, αρ. κατ. 163, πίν. IV, σελ. 145, αρ. κατ. 157 και 160, εικ. 71-72, β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.) και τον αττικό 39 (Agora IV, 124-125, αρ. 516, πίν. 19 και 45, β' μισό 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Σε αυτούς -όπως και στον τύπο 2- παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στα επιμέρους χαρακτηριστικά τους, καθώς το σχήμα τους αποδίδεται παραλλαγμένο ή απλουστευμένο σε σχέση με τους προαναφερόμενους συγκρινόμενους τύπους. Αποτελούν επομένως απλοϊκές τοπικές παραλλαγές-απομιμήσεις των κορινθιακών και αττικών τύπων και απαντώνται (ακριβώς όμοιες ή ελαφρώς παραλλαγμένες) και σε άλλες πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας. Με βάση τους καλά χρονολογημένους λύχνους από τους «κλειστούς» τάφους της Αρσινόης και του Στράτου, οι τύποι 1 α και 1 β χρονολογούνται στο β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ. Βλ. αντίστοιχα Τσαντήλα 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 1468 και Α.Μ.Α. 1469, πίν. 1 β, εικ. 3 (Αρσινόη, «κλειστός» τάφος 2, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) και σελ. σελ. 11 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 1979, πίν. 4 γ, εικ. 6 (Αρσινόη, τάφος 4, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Σταυροπούλου-Γάτση - Τσαντήλα 2009, 251, Α.Μ.Α. 2631, εικ. 7 (Στράτος, «κλειστός» τάφος Β του νότιου νεκροταφείου της πόλης, β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁷⁸ Για τον τύπο λύχνων 6 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 15.

7-1991, από βάθος -0,12 μ. έως -0,34 μ. και η κεραμική του χρονολογείται από τον 3^ο έως και τον 1^ο αι. π.Χ., από μια ομάδα επίλεκτων οστράκων (E304). Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται λίγα όστρακα ανάγλυφων σκύφων⁷⁹, η ηλειακή μήτρα M1 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ένα τεφρό πινάκιο (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), και ορισμένα όστρακα με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209, αρ. 20 και 22).

ΣΤΡΩΜΑ Ι ε - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Ακολουθεί η ανασκαφή της ερυθρωπής πηλώδους επίχωσης (terra rossa, ΕΙΚ. 192-195), από βάθος -0,34 μ. έως -1,10 μ.⁸⁰. Το «στρώμα» χρονολογείται κυρίως από το β' μισό 3^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., από μια επίλεκτη ομάδα οστράκων (E308), στην οποία συμπεριλαμβάνονται και δυο όστρακα ανάγλυφων σκύφων (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁸¹.

Η ροδιακή ενσφράγιση λαβή με το όνομα του κατασκευαστή Αριστοκράτη (208-196 π.Χ.)⁸², προέκυψε σε βάθος -0,56 μ., όπως σημειώνεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής «από τον καθαρισμό της εξωτερικής παρειάς του ανατολικού τοίχου της σκευοθήκης» (βλ. ΕΙΚ. 28). Το συγκεκριμένο στοιχείο, πιθανώς μας επιτρέπει να τοποθετήσουμε την κατασκευή της περί ή μετά το 196 π.Χ.

X7/II β – Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης, ΣΤΡΩΜΑΤΑ: IV στ, II στ, I στ (ΕΙΚ. 28, 30, 34, και 199, 180, 185-186, 188, 196-199)

Αρχικά (στις 8-6-92 και 9-6-92), ανασκάπτεται ένα επιφανειακό, μελανό και ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», μέσα στο οποίο η ύπαρξη ενός «στρώματος καταστροφής κεράμων» (ΘΕ 1, ΕΙΚ. 196-197), το οποίο αποτελεί ουσιαστικά -όπως θα αποδειχτεί στη συνέχεια της ανασκαφής- την κατεστραμμένη ανωδομή ενός πρόχειρα κατασκευασμένου ρωμαϊκού τοιχαρίου (ΘΕ 2), δηλώνει πως είναι εξαιρετικά διαταραγμένο.

ΣΤΡΩΜΑ IV στ - «ΣΤΡΩΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΤΗ»: Ακολουθεί η ανασκαφή του καστανωπού «στρώματος του αποθέτη» (ΕΙΚ. 28), από βάθος -0,12 μ. έως -0,40 μ.⁸³. Η ύπαρξη, μέσα σε αυτή την επίχωση, του τοιχαρίου ΘΕ 2 (ΕΙΚ. 198-199)⁸⁴ και της ρωμαϊκής κεραμοσκεπούς

⁷⁹ Πρόκειται για τους σκύφους με ημερομηνία 4-7-91: H35 (γ'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), H38 (β' μισό 2^{ου}-πρώτος 1^{ος} αι. π.Χ.), AP1 (α' μισό 2^{ου} -1^{ος} αι. π.Χ.), AP19 (τελ. τέτ. 3^{ου}-λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), AIG49 και AIG54 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), AIG85 και TA9 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁸⁰ Ανασκάπτεται στις 4-7-91 και 5-7-91.

⁸¹ Πρόκειται για την ομάδα E298 (4-7-91), η οποία συμπεριλαμβάνει τα ανάγλυφα αγγεία AIG23 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και TB36 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁸² Στο ορθογώνιο σφράγισμά της η λαβή σώζει το όνομα του κατασκευαστή Αριστοκράτη: [Α]ρ[ι]στ[οκ]ράτ[η]. Τέσσερα άστρα στις γωνίες. Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 1. Χρονολογείται από τον Ακαμάτη (2000, 66, P30, σχ. 10, πίν. 8, γενικά στην περίοδο III (220-180 π.Χ.) και από την Grace (1934, 228, αριθ. 52, φωτ. 52) πιο συγκεκριμένα -με βάση τους συγχρονισμούς των αμφορέων του- στην περίοδο 208-196 π.Χ. Οι σφραγίδες του Αριστοκράτη σπάνια περιλαμβάνουν το όνομα του μήνα, ενώ το τελικό Σ του ονόματος -όπως και στις λαβές της Πέλλας και της Ρόδου- δεν έχει αποτυπωθεί στη συγκεκριμένη λαβή και πιθανότατα δεν υπήρχε και στη σφραγίδα (βλ. σχετικά Ακαμάτης 2000, 66). Ίσως και τα τρία αυτά σφραγίσματα (Πέλλα, Ρόδο και Οινιάδες) να έχουν γίνει με την ίδια σφραγίδα. Η διάδοση των προϊόντων του κατασκευαστή Αριστοκράτη είναι εντυπωσιακά μεγάλη, αφού συμπεριλαμβάνει περισσότερες από 33 πόλεις σε ολόκληρη τη Μεσόγειο και τη Μαύρη θάλασσα. Βλ. σχετικά Ακαμάτης 2000, 66, υποσημ. 811-838.

⁸³ Στις 10-6-92, 11-6-92 και 12-6-92.

⁸⁴ Το τοιχάριο ΘΕ 2 έχει συνολικό μήκος 2,20 μ. και πλάτος 0,50 μ.

ταφής 7⁸⁵ (ΕΙΚ. 200-201), δηλώνει πως έχουμε να κάνουμε επίσης με ένα διαταραγμένο, αν και χαρακτηριστικό της ονομασίας του, «στρώμα». Η κεραμική του χρονολογείται κυρίως από τον 3^ο αι. π.Χ. έως και τον 1^ο αι. μ.Χ. Αναλυτικότερα, περιείχε δυο νομίσματα (330-188 π.Χ.)⁸⁶, αρκετά θραύσματα λύχνων των τύπων 1 α (β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.)⁸⁷ και 2 (3^ο-2^ο αι. π.Χ.)⁸⁸, ένα ατρακτόσχημο μυροδοχείο που χρονολογείται στο α' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.⁸⁹, ελάχιστα όστρακα με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209, αρ. 8α, 10 και 17β), τους ανάγλυφους σκύφους K17-K18 (πρίν το 146 π.Χ.), ΑΙΓ53 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΤΒ7 (β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), αλλά και έναν ρωμαϊκό λύχνο με τη υπογραφή του γνωστού πατρικού κεραμέα ΠΟCΦΩΡΟΥ στη βάση του⁹⁰.

ΣΤΡΩΜΑ Π στ - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Κάτω από το «στρώμα» του αποθέτη, εντοπίστηκε ένα μελανό «στρώμα καταστροφής» (ΕΙΚ. 202), το οποίο συνίσταται σε μια μεγάλη κηλίδα πυράς διαστάσεων 1,53 X 0,80 μ., με λίγα θραύσματα λακωνικών κεράμων και πολλά κάρβουνα και στάχτες. Ανασκάφηκε στις 16-6-92, από βάθος -1,97 μ. έως βάθος -2,15 μ.⁹¹. Κύρια χρονολογικά του στοιχεία (3^{ος}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) αποτελούν⁹² λίγοι ανάγλυφοι σκύφοι (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.)⁹³, αλλά και ελάχιστα όστρακα με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (ΕΙΚ. 209, αρ. 21): μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται ένα ενδιαφέρον θραύσμα φιάλης με γραπτό δελφίνι (ΕΙΚ. 209, αρ. 21)⁹⁴ και

⁸⁵ Ο τάφος είχε διαστάσεις 1,73 μ. X 0,60 μ. και ήταν κατασκευασμένος από τέσσερις λακωνικού τύπου στρωτήρες. Περιείχε την ταφή ενός ενήλικα. Για τα κτερίσματα και τη χρονολόγησή του βλ. το συνημμένο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.

⁸⁶ Το χάλκινο νόμισμα Ε18/10-6-92/από την αφαίρεση του ΘΕ1 (Νομισματοκοπέιο Σικυώνας, Περιστέρι με ανοιχτά αρ./μέσα σε στεφάνι ΣΙ, ο κόμπος κάτω), που χρονολογείται στην περίοδο περ. 330-περ. 200 π.Χ. (Warren 1983, 39, group 4, series C 7i. BCD, Peloponnesos, 90-91, 317) και το αργυρό νόμισμα Ε42/11-6-92 (τριώβολο, Αρκαδικού Κοινού-Μεγαλόπολης, Κεφαλή Διός αρ., δαφνοστεφής/Πάνας καθημένος σε βράχο, με τεντωμένο το δεξί χέρι και με το αριστερό κρατά λαγωβόλο, επάνω στο μηρό αετός, έτοιμος να πετάξει και αριστερά στο πεδίο το γράμμα Α(;) ή Δ (;), που χρονολογείται στην περίοδο περ. 195-188 π.Χ. Βλ. BCD Peloponnesos, 367, 1547.2. SNG, Cor., 255-258. Το συγκεκριμένο «στρώμα» περιείχε επίσης άλλα εννέα φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (Ε28, Ε35, Ε43, Ε45, Ε63, Ε65, Ε69, Ε76 και Ε77).

⁸⁷ Για τον τύπο λύχνων 1 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 77.

⁸⁸ Για τον τύπο λύχνων 2 βλ. παραπάνω την υποσημ. 56.

⁸⁹ Από το σύνολο των 190 περίπου ακέραιων και αποσπασματικά σωζόμενων μυροδοχείων που βρέθηκαν στους Οινιάδες τα λεγόμενα ατρακτόσχημα αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό 38% περίπου και χρονολογούνται κυρίως στο 2^ο αι. π.Χ. Τα περισσότερα από αυτά είναι τεφρόχρωμα και εισηγμένα.

⁹⁰ Για το «κορινθιακό» εργαστήριο του ΠΟCΦΩΡΟΥ, αλλά και τα πατρικά αντίγραφα τους βλ.: Πετρόπουλος 1999, 93, 99, 123-124, 157 και εξής. Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης ένα στήριγμα κεραμικού κλιβάνου.

⁹¹ Από την ημερομηνία αυτή (16-6-92) το συμβατικό σημείο λήξης των βαθών της τομής, έχει αλλάξει και γι' αυτό το λόγο υπάρχει αυτή η μεγάλη διαφορά σε σχέση με τα προαναφερόμενα βάθη του υπερκείμενου «στρώματος».

⁹² Το «στρώμα» αυτό περιείχε τρία φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (Ε83, Ε 89 και Ε92).

⁹³ Αυτοί είναι οι: τμήμα του Η7 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), Η24 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), Η28 (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), Η57 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η60 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), τμήμα του ΑΡ5 (μέσα 2^{ου} -πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

⁹⁴ Η μορφή του δελφινιού αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα θέματα στη διακόσμηση της κατηγορίας «δυτικής κλιτύος» σε πολυάριθμα εργαστήρια της ελληνιστικής εποχής. Στην Αττική απαντάται ήδη από το β' τέταρτο του 3^{ου} αι. π.Χ., ενώ είναι ιδιαίτερα προσφιλές και στην κεντρική Κρήτη (όπου εμφανίζεται και σε υδρίες τύπου «Hadra»). Βλ. ενδεικτικά Rotroff 1991, 81-85. Alt-Aigina II, πίν. 38. Schäfer 1968, πίν. 13. Pergamon XI, 151, πίν. 54 και 59. Samaria-Sebaste III, 237, σχέδ. 44, αριθ. 5. Εγγλέζου 2005, 333-335, υποσημ. 94-5. Το παράδειγμα από τους Οινιάδες χρονολογείται στο 2^ο αι. π.Χ. και παρουσιάζει εκπληκτική ομοιότητα με το δελφίνι μιας αδημοσίευτης φιάλης από το Μουσείο του Αιγίου (προέρχεται από τάφο της περιοχής

ένα θραύσμα κανθάρου τύπου Thorn (ΕΙΚ. 209, αρ. 16γ, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.)⁹⁵.

ΣΤΡΩΜΑ Ι στ2 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Μετά τις εργασίες αφαίρεσης της μεγάλης κηλίδας πυράς, οι εργασίες συνεχίζονται με την ανασκαφή της ερυθρωπής πηλώδους επίχωσης (terra rossa, ΕΙΚ. 185-186), από βάθος -2,15 μ. έως -2,43 μ.⁹⁶. Στις 18-6-92 διαπιστώνεται σε ένα σημείο της τομής (σε βάθος -2,20 μ.), η παρουσία «συσσωρευμένης ομάδας ευρημάτων» (ΕΙΚ. 203). Η κεραμική αυτής χρονολογείται κυρίως στο τέλος του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. από: τη ροδιακή ενσφράγιση λαβή με το όνομα του κατασκευαστή Πολυάρατου (116-106 π.Χ.)⁹⁷, δυο ανάγλυφους σκύφους (225 π.Χ.-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.)⁹⁸, ένα ατρακτόσχημο μυροδοχείο (τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι.π.Χ.), τέσσερις σχεδόν ακέραιους λύχνους του **τύπου 1 α** (β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.)⁹⁹ και την αποσπασματικά σωζόμενη οφθαλμωτή φιάλη με διακόσμηση σταχυών στο εσωτερικό της και διαλυμένο ιωνικό κυμάτιο στο χείλος (ΕΙΚ. 209, αρ. 4 και 7)¹⁰⁰. Επίσης, από ορισμένα άλλα όστρακα

Κουλούρα), αλλά και με τα δελφίνια των φιαλών από την περιοχή της Κορίνθου αρ. IP2957 και αρ. 541, τα οποία έχουν χοντρό κεφάλι και αδήλωτο ρύγχος. Βλ. αντίστοιχα Anderson-Stojanović 2000, 282-285, αρ. IP 2957, πίν. 204 d (θραύσμα κορινθιακής φιάλης από τα Ίσθμια, 2^{ος} αι. π.Χ.). Corinth VII, iii, 92, αρ. 541, πίν. 40 (Κόρινθος, εδώ τα δελφίνια δεν αποδίδονται εραλδικά, αλλά προς τα αριστερά, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.)

⁹⁵ Για σχεδόν όμοιο κάρθαρο βλ. Agora XXIX, 288, αριθ. 428, εικ. 28, πίν. 42. Ο συγκεκριμένος τύπος παρουσιάζει μεγάλη ομοιότητα με τον αττικό καλυκόσχημο κάρθαρο, με βασική διαφορά τη διακόσμηση στο σώμα του, η οποία στον κορινθιακό τύπο εμπλουτίζεται με μια σειρά από ανάγλυφα κωνικά εξάρματα. Σύγκρινε για παράδειγμα Corinth VII, iii, 87-88, αρ. C-47-802, εικ. 16 και αρ. 524, πίν. 54 (Κόρινθος, Thorn κάρθαρος, 150 π.Χ.) και Agora XXIX, 244, αρ. 22 και 24, εικ. 5, πίν. 2-3 (αθηναϊκή Αγορά, plain rim κάρθαροι, περί το 275 π.Χ. ή λίγο αργότερα και 275-260 π.Χ. αντίστοιχα). Όμοιου τύπου κάρθαροι έχουν βρεθεί στην Μαμουσιά Αιγίου (Κολώνας 1999, 22, εικ. 33, κάρθαρος από τη Μαμουσιά-αρχαία Κερύνεια, τέλος 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.), τη Λευκάδα (Πλιάκου 2009 β, 195-196, αρ. ΜΑ 1517, εικ. 5, τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ.) και βορειότερα από το Νεκρομαντείο (Γραβάνη 1988-89, 106-107, πίν. 6 β, τέλη 3^{ου}-μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.).

⁹⁶ Στις 17-6-92 και τις 18-6-92.

⁹⁷ Η λαβή σώζει μέσα σε ορθογώνιο σφράγισμα τα ονόματα του κατασκευαστή Πολυάρατου και του μήνα Σμίνθιου: **Ἐπὶ Πολυάρατου Σμινθίου. Δεν διακρίνεται σύμβολο** Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 3. Η δραστηριότητα του Πολυάρατου εντάσσεται στα τελευταία χρόνια της περιόδου V και στις αρχές της επόμενης VI a (περί το 110-106 π.Χ.). Βλ. Ακαμάτης 2000, 107-109, υποσημ. 1772, αρ. P 111, P 112 και P 113, σχ. 14, πίν. 13 (επιγραφή Πολυάρατου, σύμβολο: θύρσος) και σελ. 181 (όπου και βιβλιογραφία), αρ. 4, εικ. 12. Ο Πολυάρατος χρησιμοποιεί ορθογώνιες σφραγίδες με σύμβολα -δίπλα στο όνομα του- κέρας Αμαλθείας και διπλό πέλεκυ ή θύρσο. Για τη διασπορά των αμφορέων του βλ. Ακαμάτης 2000, 107-109, υποσημ. 1173-1181.

⁹⁸ Πρόκειται για τους ανάγλυφους σκύφους με ημερομηνίες 17-6-92 και 18-6-92: ΑΤ2 (225-175 π.Χ.) και ΑΠ60 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

⁹⁹ Για τον τύπο λύχνων 1 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 77.

¹⁰⁰ Το **διαλυμένο ιωνικό κυμάτιο** αποτελεί ένα μοτίβο γνωστό σε πολλά ελλαδικά και μη εργαστήρια που δραστηριοποιούνται στον 3^ο και 2^ο αι. π.Χ. Βλ. Κυριακού 1994, 193, υποσημ. 74-81 (όπου και όλη η σχετική βιβλιογραφία για Πέλλα, Κόρινθο, Δημητριάδα, Βέροια, Ερέτρια, Ρόδο και Πέργαμο). Το μοτίβο αυτό χαρακτηρίζει πυξίδες από τη Μακεδονία (2^{ου} αι. π.Χ., αποδίδεται με το συνδυασμό εγχάρκτης και γραπτής τεχνικής) και από την περιοχή του Πωγωνίου Ιωαννίνων (θεωρούνται εισηγμένες από την Αμβρακία). Βλ. Δρούγου – Τουράτσογλου, Τάφοι Βεροίας, αρ. Π1214, 1421, 1422, 1342, πίν. 25, 51 και 68-69. Ωστόσο, δεν είναι εντελώς άγνωστο και σε άλλες περιοχές, όπως για παράδειγμα στην Αττική ή τη Βοιωτία, όπου όμως απαντάται σχεδόν πάντοτε εξ' ολοκλήρου γραπτό. Βλ. Ανδρέου 2009, 112 και υποσημ. 24. Εξ' ολοκλήρου εγχάρκτο απαντάται στην Κόρινθο. Βλ. Anderson-Stojanović 2000, 282-285, αρ. IP 6532 και IP 6706, πίν. 203 c και g. Corinth VII, iii, 80, cyma κάρθαροι αρ. 418 και 428, πίν. 40. Αποδοσμένο με ακριβώς όμοιο τρόπο με τα παραδείγματα από τους Οινιάδες, απαντάται σε ορισμένες περιπτώσεις τόσο στην Αττική (Agora XXIX, αρ. 212, 252, 315, πίν. 20, 23, 32), όσο και στην Κόρινθο (Corinth VII, iii, 92, αρ. 535, πίν. 55, γ' τέτ. 3^{ου} αι. π.Χ.) και σπανιότερα στη Μακεδονία. Βλ. Kotítsa 1996, 188 κ.εξ., αρ. M5*a, εικ. 132, αρ. HKM5c, εικ. 132, αρ. M23, εικ. 132, αρ. HKM13, εικ. 132, αρ. M VI, εικ. 135, αρ. M XI b, εικ. 135, αρ. M 10*, εικ. 137 (Πέλλα, Βέροια και Θεσσαλονίκη, από δ' τέτ. 3^{ου} έως και γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Στα κυλινδρικά μυροδοχεία η διακόσμηση αυτή θεωρείται ασυνήθιστη (Ανδρέου 2009, 113) και απαντάται μόνο στην περιοχή των Ιωαννίνων (τα οποία όμως αποδίδονται σε εργαστήρια της Αμβρακίας), στη Λευκάδα και τους Οινιάδες. Για τις δυο πρώτες θέσεις βλ.

με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος», όπως θραύσματα από πινάκια και φιάλες με ρόδακα-άνθος και άστρο στη βάση τους (πρβ. τις **ΕΙΚ. 209, αρ. 4, 5 και 6**).

ΣΤΡΩΜΑ Ι στ1 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Η ανασκαφή της ίδιας επίχωσης (terra rossa) συνεχίζεται και τον χειμώνα του 1992, από βάθος -2,43 μ. έως βάθος -2,90 μ. περίπου¹⁰¹. Η κεραμική της χρονολογείται κυρίως από τα μέσα του 2^{ου} έως τις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ., από ένα αποσπασματικά σωζόμενο λύγχο του **τύπου 6 β** (1^{ος} αι. π.Χ.)¹⁰², ένα τεφρό πινάκιο του 1^{ου} αι. μ.Χ., δυο ατρακτόσχημα μυροδοχεία (τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και λίγους ανάγλυφους σκύφους (μέσα 2^{ου} -πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

Β. Σ Κ Ε Υ Ο Θ Η Κ Η

X7/II β – Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης, ΣΤΡΩΜΑΤΑ III ζ, II ζ, I ζ (ΕΙΚ. 28, 30, 34, 204-205, 180, 185-186, 188, 206-208)

Αρχικά ανασκάπτεται ένα επιφανειακό, σχετικά χαλαρό και μελανόχρωμο, ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα»¹⁰³. Αποτελεί εν μέρει επιφανειακά υπολείμματα, των φερτών επιχώσεων που προέκυψαν από την ανασκαφή της παλιάς τομής των Αμερικανών (βλ. **ΕΙΚ. 29**).

ΣΤΡΩΜΑ III ζ2 - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»: Ακολουθεί η ανασκαφή «στρώματος» καστανέρυθρης απόχρωσης (από βάθος -1,81 μ. έως -2,10 μ.)¹⁰⁴, μέσα στο οποίο η ύπαρξη ενός «στρώματος καταστροφής» ογκολίθων πολυγωνικού σχήματος, κατακρημισμένων από το παρακείμενο βόρειο τείχος του μνημείου (**ΕΙΚ. 204-205**), δηλώνει πως πρέπει να θεωρείται διαταραγμένο. Το «στρώμα» αυτό περιείχε κεραμική του 3^{ου}, 2^{ου} και 1^{ου} αι. π.Χ., τρεις ανάγλυφους σκύφους (τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁰⁵, καθώς επίσης και ένα χάλκινο νόμισμα Ονιαδών (219-211 π.Χ.)¹⁰⁶.

αντίστοιχα Ανδρέου 2009, 111, ΑΕ 7261, εικ. 10, μέσα 3^{ου} αι. π.Χ.). Πλιάκου 2009, 201-202, ΜΛ 3725, εικ. 13, τελ. τέτ. 3^{ου}-α'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Ανδρέου 1994, 201, πίν. 146 β-πάνω δεξιά, χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση). Για τους Οινιάδες βλ. Σερμπέτη – Πανάγου – Ευσταθόπουλος 2009, 259, Π1276, εικ. 1, 3^{ου}-α'μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Χαρακτηριστικό είναι πως στις δυο τελευταίες πόλεις παρατηρείται ομοιότητα και ως προς το σχήμα των μυροδοχείων (τα κυλινδρικά μυροδοχεία των Ιωαννίνων/Αμβρακίας είναι πολύ ραδινότερα). Εντύπωση προκαλεί η απουσία του συγκεκριμένου μοτίβου από τα ευρήματα του Θυρρείου, όπου τα κυλινδρικά μυροδοχεία κοσμούνται με ροπαλόσχημες γραπτές γραμμές ή φυλλάρια και το διαλυμένο ιωνικό κυμάτιο απαντάται γραπτό μόνο σε μια ή δυο κυλινδρικές πυξίδες (Σταυροπούλου-Γάτση 2009, 235-236, αρ. 44 και κυρίως 45, εικ. 3). Η ιδιαίτερη αυτή διακόσμηση τόσο των μυροδοχείων, όσο και των πυξίδων του Θυρρείου (που λανθασμένα έχω την εντύπωση αποδόθηκαν σε εργαστήριο της Αμβρακίας) προδίδει τον ιδιαίτερη φυσιογνωμία της τοπικής παραγωγής της συγκεκριμένης πόλης.

¹⁰¹ Στις 9-12-92, στις 14 έως 16-12-92 (εκλαμβάνεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής ως μια εργάσιμη ημέρα) και 18-12-92. Το τελικό βάθος του «στρώματος» αυτού, δεν αναφέρεται αλλά προκύπτουν από τα βάθη εύρεσης των ευρημάτων.

¹⁰² Για τον τύπο λύχων 6 β βλ. παραπάνω την υποσημ. 42.

¹⁰³ Στις 8-6-92 και 10-6-92, από βάθος -1,20 έως -1,81 μ.

¹⁰⁴ Στις 11-6-92 και 12-6-92.

¹⁰⁵ Πρόκειται για τους σκύφους ΑΡ10 (τελ. τέτ. 3^{ου}-λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ65 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΑΔ1 (α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁰⁶ Το Ε76/12-6-92 (Νομισματοκοπείο Ονιαδών, Κεφαλή Διός δ. δαφνοστεφής/Κεφαλή

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ Ζ1 - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΗΝ «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»: Αφού αφαιρέθηκε το «στρώμα καταστροφής» (ΕΙΚ. 185-186), εξακολούθησε η ανασκαφή του ίδιου διαταραγμένου «στρώματος», από βάθος -2,10 μ. έως -2,75 μ.¹⁰⁷. Κάτω από το «στρώμα» ογκολίθων, εντοπίστηκαν σποραδικά ίχνη πυράς και κάρβουνα, από τα οποία μάλιστα συλλέχθηκε και δείγμα (E72/12-6-92). Η κεραμική του χρονολογείται κυρίως από τον 3^ο έως τον 1^ο αι. π.Χ. και συμπεριλάμβανε, εκτός από ένα χάλκινο νόμισμα (400-344 π.Χ.)¹⁰⁸, την κεφαλονίτικη ενσφράγιση λαβή με το όνομα ΖωΠΙAC ες το ευθύ (2^{ος} αι. π.Χ.)¹⁰⁹, έναν αποσπασματικά σωζόμενο λύχνο του τύπου 1 β (β'μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.)¹¹⁰, έναν εισηγμένο ανάγλυφο σκύφο που χρονολογείται στην περίοδο από τα μέσα του 2^{ου}-πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.¹¹¹ και τέλος, ένα ατρακτόσχημο μυροδοχείο (β'μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ Ζ2 - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Από τις 17-6-92 και για δυο ημέρες¹¹², ανασκάπτεται καστανόχρωμη επίχωση, από βάθος -2,75 μ. έως -3,02 μ. Πολύ σύντομα αποκαλύπτεται και καθαρίζεται «στρώμα» καταστροφής κεράμων, χωρίς ιδιαίτερα ίχνη καύσης (καλείται ΘΕ 3, ΕΙΚ. 206-207). Αυτό είναι δυνατό να χαρακτηριστεί ως «στρώμα καταστροφής» της σκευοθήκης και περιλαμβάνει κεραμική κυρίως του 3^{ου}, 2^{ου} και των αρχών του 1^{ου} αι. π.Χ. Κατά τη διάρκεια καθαρισμού του συλλέγονται¹¹³ τα επίλεκτα όστρακα E120, στα οποία συμπεριλαμβάνονται ελάχιστοι ανάγλυφοι σκύφοι (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.)¹¹⁴ και δυο σχεδόν ακέραιοι λύχνοι των τύπων 3 (3^{ος}-2^{ος} αι. π.Χ.)¹¹⁵ και 6 α (τέλος 2^{ου}-α'μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹¹⁶.

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ Ζ1 - «ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»: Κατά τη διάρκεια αφαίρεσης του «στρώματος» καταστροφής κεράμων στις 18-6-92 (ΕΙΚ. 208), συλλέχθηκαν τρία θραύσματα ανάγλυφων σκύφων (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.)¹¹⁷, ενώ μέσα σε ένα λίθινο τριβείο (E 145) βρέθηκε ένας ακέραιος λύχνος του τύπου 6 α (τέλος 2^{ου}-α'μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹¹⁸.

ΣΤΡΩΜΑ Ι Ζ2 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Κάτω από το «στρώμα» καταστροφής κεράμων εμφανίζεται και ανασκάπτεται, από βάθος -3,02 μ. έως -3,12 μ.¹¹⁹, σχετικά ερυθρωπή

ανθρωπόμορφου Αχελώου δ.) χρονολογείται στην περίοδο 219-211 π.Χ. (SNG, Cop., 400-403. BMC, Thessaly to Aetolia, 189-190, 10, όπου χρονολογείται περ. 230-168 π.Χ.). Στο συγκεκριμένο «στρώμα» βρέθηκαν δυο ακόμη φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (E43 και E45).

¹⁰⁷ Στις 16-6-92.

¹⁰⁸ Το E86/16-6-92 (δίχαλκο, Νομισματοκοπείο Φαλάννας Περραιβίας, εμπροσθότυπος φθαρμένος και οξειδωμένος/οπισθότυπος: Άλογο προς τα δ. και επιγραφή [ΦΑΛΑΝΝΑΙΩΝ]), χρονολογείται στην περίοδο 400-344 π.Χ. (SNG, Cop., 200). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν επίσης τα φθαρμένα χάλκινα νομίσματα E85 και E93.

¹⁰⁹ Βλ. ΕΙΚ. 20, αρ. 21. Για τις κεφαλονίτικες λαβές με το όνομα ΖωΠΙAC βλ. παραπάνω την υποσημ. 22.

¹¹⁰ Για τον τύπο λύχνων 1 β βλ. παραπάνω την υποσημ. 77.

¹¹¹ Τον AP11 (μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

¹¹² Στις 17-6-92 και 18-6-92.

¹¹³ Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης τα φθαρμένα χάλκινα νομίσματα E105 και E124.

¹¹⁴ Αυτοί είναι οι: H42 και H45 (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) και ο ΑΙΓ68 (β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹¹⁵ Για τον τύπο λύχνων 3 βλ. παραπάνω την υποσημ. 30.

¹¹⁶ Για τον τύπο λύχνων 6 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 15.

¹¹⁷ Πρόκειται για τους ΤΑ20 (β'μισού του 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ39 (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΑΙΓ57 (αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹¹⁸ Για τον τύπο λύχνων 6 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 15.

¹¹⁹ Στις 14 έως 16-12-92 (εκλαμβάνεται στο ημερολόγιο ως μια εργάσιμη ημέρα) και 18-12-92.

επίχωση, η οποία αποτελεί το «στρώμα» κατάληψης ή χρήσης της σκευοθήκης. Κύρια στοιχεία χρονολόγησης του (2^{ος} αι. π.Χ.-1^{ος} αι. μ.Χ.) αποτελούν ένας αποσπασματικά σωζόμενος λύχνος του **τύπου 6 α** (τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), ορισμένοι ανάγλυφοι σκύφοι (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹²⁰ και αρκετά υστεροελληνιστικά-πρώιμα ρωμαϊκά ερυθροβαφή πινάκια¹²¹.

ΣΤΡΩΜΑ Ι Ζ1 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Η προαναφερθείσα κατώτατη, σχετικά ερυθρωπή επίχωση, ανασκάπτεται τις δυο τελευταίες ημέρες ανασκαφής του 1995¹²² από βάθος -3,12 μ. έως -3,21 μ. Τα όστρακα που συλλέγονται χαρακτηρίζονται στο ημερολόγιο ως «όστρακα δαπέδου». Πρόκειται ουσιαστικά για καθαρισμό των επιχώσεων που έχουν απομείνει στο κεντρικό, σκαφοειδές τμήμα (λαξευμένο στο φυσικό βράχο) της ράμπας ανέλκυσης. Η κεραμική του συγκεκριμένου «στρώματος» χρονολογείται από τον 2^ο αι. π.Χ. έως και τον 1^ο αι. μ.Χ. και περιείχε τον ανάγλυφο σκύφο ΑΠ76 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), δυο αποσπασματικά σωζόμενα μυροδοχεία (ένα ατρακτόσχημο του τελευταίου τέταρτου του 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ. και ένα σωληνωτό που χρονολογείται στο τέλος του 2^{ου}-1^ο αι. π.Χ.) και ελάχιστα θραύσματα από υστεροελληνιστικά ερυθροβαφή πινάκια¹²³.

Χ7 / Π α (εσωτερικό της σκευοθήκης), ΣΤΡΩΜΑΤΑ XXII-XXIII (ΕΙΚ. 28, 30, 34, 180, 205)

Στην τομή αυτή αρχικά ανασκάπτεται ένα μελανόχρωμο χαλαρό, ανάμεικτο και αδιάφορο χρονολογικά «στρώμα»¹²⁴. Αποτελεί εν μέρει επιφανειακά υπολείμματα των φερτών επιχώσεων που προέκυψαν από την ανασκαφή της παλιάς τομής των Αμερικανών (βλ. **σχέδ. 69 α**).

ΣΤΡΩΜΑ ΙΙ η - ΣΦΡΑΓΙΖΕΙ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Ακολουθεί ένα καστανέρυθρο και επίσης ανάμεικτο χρονολογικά «στρώμα», από βάθος -2,15 μ. έως -2,62 μ. (στα ΒΑ) και -2,88 μ. (στα ΝΔ)¹²⁵. Η παρουσία μέσα σε αυτό, του «στρώματος» καταστροφής ογκολίθων πολυγωνικού σχήματος¹²⁶, δηλώνει πως είναι διαταραγμένο (**ΕΙΚ. 204-205**). Η κεραμική του χρονολογείται στα ελληνιστικά και τα πρώιμα ρωμαϊκά χρόνια (3^{ος} αι. π.Χ.-1^{ος} αι. μ.Χ.), ενώ περιείχε μαζί με ένα χάλκινο νόμισμα Ομοσπονδιακής κοπής των Ακαρνάνων¹²⁷, ένα ρωμαϊκό ημίχαλκο¹²⁸, ελάχιστα αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» (βλ.

¹²⁰ Πρόκειται για τις ομάδες Ε4 και Ε36, με ημερομηνίες 14 έως 16-12-92 και 18-12-92 αντίστοιχα: τμήμα του Κ20 (πριν το 146 π.Χ.), Η16 (γ' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ13 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΝΑ1 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹²¹ Για το περίγραμμά τους βλ. Mayer-Schlichtmann 1988, Τ30 στον πίν. 41 (μέσα 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹²² Στις 15-6-95 και 16-6-95.

¹²³ Βλ. Mayer-Schlichtmann 1988, Τ31 στον πίνακα 42 (β'-γ' τέτ. 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹²⁴ Στις 8-6-92, 9-6-92 και 10-6-92, έως βάθος -2,15 μ. Το αρχικό βάθος (στις 8-6-92) δεν αναφέρεται στο ημερολόγιο της ανασκαφής.

¹²⁵ Στις 10-6-92, 11-6-92 και 12-6-92.

¹²⁶ Το «στρώμα» ογκολίθων αποτελεί ουσιαστικά συνέχεια της όμορης στα ανατολικά τομής Χ7/Π β-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης.

¹²⁷ Το Ε31α-Χ7/Πα (Ομοσπονδιακής κοπής Ακαρνανίας, εμπροσθότυπος κεφαλή Αθηνάς αρ./Κεφαλή ανθρωπόμορφου Αχελώου αρ.), συλλέχθηκε κατά τη διάρκεια της αφαίρεσης του «στρώματος» καταστροφής των ογκολίθων στις 10-6-92 και χρονολογείται στην περίοδο 300-167 π.Χ. (SNG, Cop., 424. BMC, Thessaly to Aetolia, 170, 21 πίν. XXVII 8.).

¹²⁸ Το Ε8/10-6-92 (εμπροσθότυπος: ανδρική μορφή αρ., οπισθότυπος: ανδρική μορφή δ., αρ. [---]Α[

ΕΙΚ. 290, αρ. 5β, 19δ και 23α), πέντε ανάγλυφους σκύφους (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹²⁹, τη μήτρα M12 (του τοπικού εργαστηρίου Β, β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.) και δυο ακέραιους λύχνους του **τύπου 2** (3^ο-2^ο αι. π.Χ.)¹³⁰.

ΣΤΡΩΜΑ Ι η2 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Μετά την αφαίρεση του «στρώματος» καταστροφής των ογκολίθων, εντοπίστηκε η κατώτατη σχετικά ερυθρωπή επίχωση, η οποία ανασκάφηκε από βάθος -2,62 μ. (στα ΒΑ) και -2,88 μ. (στα ΝΔ) έως βάθος -3,25 μ.¹³¹. Τα κύρια στοιχεία της χρονολόγησης του «στρώματος» αυτού, που περιέχει κεραμική κυρίως από τον 3^ο μέχρι και τον 1^ο αι. π.Χ., αποτελούν ένα χάλκινο νόμισμα (300/290-239 π.Χ.)¹³², ορισμένα θραύσματα τεφρών και ερυθροβαφών πινακίων του β' μισού του 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ. και του 1^{ου} αι. μ.Χ.¹³³, αρκετά θραύσματα ατρακτόσημων μυροδοχείων (2^ο και 1^ο αι. π.Χ.), πέντε ανάγλυφοι σκύφοι (τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁴ και ένας αποσπασματικά σωζόμενος λύχνος του **τύπου 4 β** (τέλος 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁵.

ΣΤΡΩΜΑ Ι η1 - ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ Ή ΧΡΗΣΗΣ: Στα «όστρακα δαπέδου» της τελευταίας ημέρας ανασκαφής του προαναφερόμενου «στρώματος» (18-6-92, από βάθος -3,25 μ. έως -3,35 μ.)¹³⁶, περιλαμβάνεται κεραμική που χρονολογείται από το 2^ο αι. π.Χ. μέχρι και τον 1^ο αι. μ.Χ.: ένα σωληνωτό μυροδοχείο (τέλος του 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.), ορισμένα θραύσματα λύχνων των **τύπων 1 α** (β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁷ και **6 α** (τέλος 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁸, λίγοι ανάγλυφοι σκύφοι (γ' τέταρτο 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹³⁹ και τέλος, ένας λύχνος με έντονα κυλινδρικό σώμα, εξέχον περιχέλιωμα στην περιφέρεια του δίσκου του και επίπεδη βάση (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.-1^{ου} αι. μ.Χ.)¹⁴⁰.

[ΟΛ.). Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης άλλα τέσσερα φθαρμένο χάλκινο νόμισμα (E7, E 29, E31β, E31γ).

¹²⁹ Αυτοί είναι οι: ΑΙΓ17 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ7 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ52, ΤΒ55 και ΤΒ92 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³⁰ Για τον τύπο λύχνων 2 βλ. παραπάνω την υποσημ. 56. Το «στρώμα» αυτό περιείχε επίσης ένα μικκύλο σταγονόσημο μυροδοχείο (1^{ου} αι. π.Χ. ;) και τη βάση ενός τεφρόχρωμου βολβόσημου μυροδοχείου (μετά τα μέσα του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³¹ Στις 16-6-92 και 17-6-92.

¹³² Το Ε55-Χ7/Πα: Νομισματοκοπείο Αιτωλικής Συμπολιτείας, Κεφαλή Απόλλωνος δ., δαφνοστεφής/Επιδορατίς και σιαγόνα κάπρου δ. – στο μέσον μονόγραμμα (Tsangari 2007, 65-70, έκδοση 11, 3^η σειρά, ομάδα Ι, 349-429, πίν. ΧVΙΙΙ 349 κ.ε.). Στο «στρώμα» αυτό βρέθηκαν ακόμη άλλα πέντε φθαρμένα χάλκινα νομίσματα (E39, E45, E48α-β και E53).

¹³³ Βλ. Mayer-Schlichtmann 1988, T2, T11, T22 και T28 στον πίν. 39 (μέσα-τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.) και T1 στον πίνακα 41 (μέσα 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³⁴ Τμήμα του Κ20 (πρίν το 146 π.Χ.), Κ24 (τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ6 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ33 (2^{ου} αι. π.Χ.) και ΤΒ8 (β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹³⁵ Για τον τύπο λύχνων 4 β βλ. παραπάνω την υποσημ. 62.

¹³⁶ Τα βάθη αυτά είναι συμβατικά (υπολογιζόμενα από τα βάθη που καταγράφονται στα ευρήματα), δεδομένου ότι δεν αναφέρονται στο ημερολόγιο της ανασκαφής.

¹³⁷ Για τον τύπο λύχνων 1 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 77.

¹³⁸ Για τον τύπο λύχνων 6 α βλ. παραπάνω την υποσημ. 15.

¹³⁹ Αυτοί είναι οι: Η6 και Η11 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), Η12 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), τμήμα του Η66 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΤΒ37 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁴⁰ Ο λύχνος αυτός εμμέσως μόνο συσχετίζεται με τον τύπο λύχνων 5 των Οινιαδών. Αποτελεί σχεδόν πιστή απομίμηση των τύπων ΧVΙ της Κορίνθου (Corinth IV, ii, 56-60, αρ. 51 στην εικ. 14, σελ. 149, αρ. 198, πίν. V, σελ. 150, αρ. 204, εικ. 78, σελ. 151, αρ. 217, εικ. 79, σελ. 155, αρ. 267, εικ. 80, τύπος ΧVΙ - second group, από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.-πρώιμη ρωμαϊκή περίοδο) και 35 D της αθηναϊκής Αγοράς (Agora IV, 114,

Η ανασκαφή στο εσωτερικό της σκευοθήκης συνεχίστηκε για αρκετές ακόμη ημέρες το 1995 (από τις 16-6-95 και εξής) και ολοκληρώθηκε, χωρίς ωστόσο να αναφέρονται βάθη στο ημερολόγιο της ανασκαφής¹⁴¹. Η κεραμική της χρονολογείται από τον 3^ο αι. π.Χ. έως και τον 1^ο αι. μ.Χ. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνονταν όστρακα τεφρών και ερυθροβαφών πινακίων (χρονολογούμενων κυρίως από τον 1^ο αι. π.Χ.-1^ο αι. μ.Χ.¹⁴²), αλλά και ελάχιστα όστρακα ελληνιστικών ανάγλυφων σκύφων (κυρίως του 2^{ου} και των πρώτων δεκαετιών του 1^{ου} αι. π.Χ.)¹⁴³, αλλά και δυο ρωμαϊκών¹⁴⁴.

αρ. 484, πίν. 17 και 43, 20 π.Χ.-90 μ.Χ.). Ωστόσο, ο πηλός τους είναι όμοιος με αυτόν των ανάγλυφων σκύφων του τοπικού εργαστηρίου Β (και άρα είναι βέβαιο πως αποτελεί προϊόν της τοπικής παραγωγής). Πολύ κοντινός μορφολογικά είναι και ο τύπος 6 της Πάτρας (Κυριακού 1994, 188, αρ. 4750, πίν. 129), ο οποίος έχει όμως αισθητά λιγότερο κυλινδρικό σώμα και χρονολογείται το 50 π.Χ. Στην Αιτωλοακαρνανία μόνο ένας όμοιος λύχνος έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα. Βλ. Τσαντήλα 2011, σελ. 7 στο δοκίμιο, αρ. Α.Μ.Α 2162, πίν. 70 γ και 75 (Αρσινόη, β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁴¹ Προφανώς ήταν αδύνατο να ληφθούν εξαιτίας της παρουσίας υδάτων. Οι πληροφορίες στο ημερολόγιο της ανασκαφής στο εξής είναι ασαφείς. Στο εσωτερικό της σκευοθήκης, από τις 17-6-95 και εξής (έως και τις 24-6-95), φαίνεται πως η ανασκαφή συνεχίζεται (μετά την κατάργηση του κανάβου) σε ένα ενιαίο μέτωπο, ενώ στην κεραμική που συλλέγεται υπάρχουν πάντοτε ελληνιστικά (και ανάγλυφοι σκύφοι που συμπεριλαμβάνονται στη μελέτη) μαζί με ύστερα ελληνιστικά και πρώιμα ρωμαϊκά όστρακα. Από τις 16-6-95 δε, η ανασκαφή επικεντρώνεται κυρίως στις τομές Χ8 και Φ8 (βρίσκονται στα δυτικά της Χ7/Πα).

¹⁴² Βλ. Mayer-Schlichtmann 1988, Τ1 στον πίνακα 41 (μέσα 1^{ου} αι. π.Χ.), Τ35 στον πίνακα 42 (τέλ. τέτ. 1^{ου} αι. π.Χ.) και Τ20 στον πίνακα 43 (τέλος 1^{ου} αι. π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι. μ.Χ.).

¹⁴³ Αυτοί είναι οι: Η58 (2^{ου} αι. π.Χ.), Η65 (γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ18 (β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΑΙΓ77 (αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), ΤΑ29 (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), ΤΒ31, ΤΒ63, ΤΒ67, ΤΒ78-ΤΒ79, ΤΒ85 και ΤΒ90 (β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.) και ΑΔ6 (225-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

¹⁴⁴ Με ημερομηνίες 16-6-95 και 17-6-95.

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κ. ΤΣΑΝΤΗΛΑ

**Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΕΩΣΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ**

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

**ΤΟΜΟΣ Β΄
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2011**

Περιεχόμενα

	ΣΕΛ.
1. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων	
A. Εισηγμένα αγγεία	
A1. Αττικά (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ16)	1-9
A2. Κορινθιακά (αρ. κατ. Κ1-Κ31)	10-25
A3. Ηλειακά: Ολυμπία και Ήλιδα (αρ. κατ. Η1-Η68)	26-59
A4. Αργεία (αρ. κατ. ΑΡ1-ΑΡ20)	60-68
A5. Εφesiaκά-ιονικά (αρ. κατ. Ι1-Ι124)	69-121
A6. Εργαστηριακός κύκλος Αιγίου (Αχαΐας) - Λουσών (Αρκαδίας) (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ86)	122-160
A7. Ιταλικά (αρ. κατ. ΙΤ1)	161
A8. Εργαστήρια της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία) (αρ. κατ. ΑΔΡ1)	162
A9. «Ομηρικοί» σκύφοι (αρ. κατ. ΟΜ1-ΟΜ2)	163
B. Τοπικά εργαστήρια	
B1. Εργαστήριο Α (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ33)	164-176
B2. Εργαστήριο Β (αρ. κατ. ΤΒ1-ΤΒ93)	177-210
Γ. Περιφερειακά εργαστήρια: Ναυπάκτου (αρ. κατ. ΝΑ1)	211
Δ. Αδιάγνωστα εργαστήρια (αρ. κατ. ΑΔ1-ΑΔ11)	212-215
2. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (αρ. κατ. Μ1-Μ13)	216-221

1. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σημάτων

A. Εισηγμένα αγγεία

A1. Αττικά (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ16)

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ2)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΑΤ1-ΑΤ2)

1. Φύλλα λωτού και κυματοειδείς βλαστοί (αρ. κατ. ΑΤ1)

ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50

ΑΤ1. Α.Μ.Α. 2287. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκας). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 040 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 064 μ.

Προέλευση: στρώμα I α (9-12-92, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Το μέταλλο της βάσης διαμορφωμένο σε δυο ομόκεντρους κύκλους, στο κέντρο περικλείει διάφορα γραμμίδια που σχηματίζουν είδος άστρου και στην περιφέρεια ένα είδος σπειρών (guilloche). Στο σώμα (κάλυκας) διακρίνονται τέσσερα φύλλα λωτού με μια κεντρική νεύρωση και διακοσμητικά γραμμίδια στο εσωτερικό τους να εναλλάσσονται με λεπτούς ανερχόμενους κυματοειδείς βλαστούς (:).

Αττικό εργαστήριο (:).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H15. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Siebert 1978, 112-114, πίν. 90.5 (ηλειακά εργαστήρια, «ιταλική σειρά»). Laumonier 1977, 109-114, αρ. 867+1171, πίν. 25 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Rnyx II, 100, αρ. 64, πίν. 44 (Πνύκα, τελ. τέτ. 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Rnyx II, 100, αρ. 63 και 65-66, πίν. 44 (Πνύκα, τελ. τέτ. 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.). Rotroff 1997, 359-365, αρ. 17, πίν. 268 e (Σάρδεις).

2. Μακριά φύλλα λωτού και ελικοειδείς βλαστοί (αρ. κατ. ΑΤ2)

ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50

ΑΤ2. Α.Μ.Α. 2398. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. Στην περιοχή του χείλους πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 054 μ.

Προέλευση: στρώμα I στ 2 (18-6-92, X7-II β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο έξω νεύον χείλους δυο διακοσμητικές ζώνες: πάνω σειρά από οριζόντιες απλές σπείρες και κάτω ιωνικό κυμάτιο (με τριγωνικά ωά) που εναλλάσσεται με σταγόνες και επιστέφεται στο πάνω μέρος της με οριζόντια σειρά ανάγλυφων κουκίδων. Στο σώμα μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες ή φυτικά δεντρίλια (floral tendrils) που απολήγουν σε κρινόμορφα άνθη.

Αττικό εργαστήριο Α.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο H12. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σώματος και χείλους): Agora XXII, 51, αρ. 58, πίν. 10 (σκύφος, εργαστήριο Α (:), 225-175 π.Χ.), σελ. 53, αρ. 78, πίν. 14 και 93 (μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Για όμοιο ιωνικό κυμάτιο βλ. επίσης: Thompson 1934, 354-355, αρ. C21, εικ. 39 κ.α. (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, αρ. 94-95, 97, 100, πίν. 39-40 και M30 στον πίν. 174 (Μινώα Αμοργού, σκύφοι τοπικού εργαστηρίου). Για παρόμοιο άνθος βλ. επίσης: Agora XXII, 50, αρ. 49, πίν. 73 (σκύφος, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-200 π.Χ.).

Γ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ3)**Δικτυωτό κόσμημα: πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. ΑΤ3)****ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50**

ΑΤ3. Α.Μ.Α. 2080. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του μετάλλιου της βάσης. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: καστανότεφρος (grayish brown: 10 YR/5.2) έως καστανό θαμπό, με κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 16 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 028 X 0, 049 μ. Πάχ.: 0, 006-0, 007 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 037 X 0, 052 μ. Πάχ.: 0, 004-0, 006 μ. Διαστάσεις γ' θραύσματος: 0, 055 X 0, 033 μ. Πάχ.: 0, 004-0, 005 μ. Σώζ. ύψος (υπολογισμένο): 0, 005 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): μ. Σώζ. ύψος: 0, 125 μ. περίπου.

Προέλευση: στρώμα III δ (3-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές ανάγλυφες γραμμές). Στο εσωτερικό των πολυγώνων αίγαγροι ανασηκωμένοι στα πίσω πόδια τους. Στο μέταλλο της βάσης ασαφής διακόσμηση, ενώ διακρίνονται -ίσως- δυο γράμματα στα αριστερά (OC) και ένα στα δεξιά (O).

Αττικό εργαστήριο Α (:).

Χρονολόγηση: 225-200 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 316, εικ. 3 β (225-175 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους H35 και ΑΤ4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (αίγαγροι, ανασηκωμένοι στα πίσω πόδια τους): Thompson 1934, 357, αρ. C23, εικ. 41 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-200 π.Χ.). Agora XXII, 57, αρ. 108, πίν. 19 (αττικό εργαστήριο Α, 225-200 π.Χ.).

Δ. Σκύφοι με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΤ4)**ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50**

ΑΤ4. Α.Μ.Α. 2565. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: ερυθροπέ (red: 2.5 YR 5/8) έως καστανέρυθρο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Σώζ. ύψος: 0, 069 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 123 μ.

Προέλευση: 27-6-91, Έμπροσθεν θαλαμίσκου 10, Ε 115.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο με πολύ κοντές σταγόνες. Στο σώμα διακρίνεται διακόσμηση με ένα μακρύ πέταλο (long petal) στα αριστερά και στα δεξιά ένας ελκωτός κρατήρας (:).

Αττικό εργαστήριο (:).

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ. (:)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους H35, ΑΠ56 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλό ιωνικό κυμάτιο): Προσκυνητοπούλου 1997, 143, αρ. 13, 99 και 135, πίν. 23, 26 και 27 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 148, αρ. B38, εικ. 10 και κόσμημα αρ. 6 στον πίνακα 1 (Ηλιδα). Rogl 2008, 107-108 (όπου και βιβλιογραφία), αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (σκύφος παραγωγής Αιγίου (:). Κόλια 2011, εικ. 10 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 125, αρ. 2, 4, 15 και 19**). Siebert 1978, 33-36, 310-311, αρ. DI.64, πίν. 15, σελ. 318-319, αρ. DI.132, πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. Α.24 και Α.300, πίν. 68.1-4 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Θέμελης 2005, 101-102, αρ. κατ. 932, εικ. 8 (Μεσσήνη, ανάγλυφος σκύφος). Mitsopoulos 1991, 72-74, πίν. 82, αρ. D37 και πίν. 87, αρ. D58 και D59 κ. α. (Εφεσος). Günay Tuluk 2001, 66, πίν. 40, αρ. 20, εικ. 13 a-b (Εφεσος). Βλ. και τους σκύφους ΑΤ11 και ΑΤ13. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (αγγείο): Agora XXII, 58, αρ. 115, πίν. 20 (αττικό εργαστήριο, 175-150 π.Χ.). Thompson 1934, 361-363, αρ. C36, εικ. 48 (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Thompson 1934, 354-355, αρ. C21, εικ. 39 (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΤ5-ΑΤ10)

Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΤ5-ΑΤ8)

1. Θεϊκές μορφές: Διόνυσος πάνω σε πάνθηρα και Νίκη (αρ. κατ. ΑΤ5)

ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50

ΑΤ5. Α.Μ.Α. 2579. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μεγάλο μέρος του κάλυκα και του σώματος. Αποτελείται από επτά συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown:5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 020 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 109 μ. Σωζ. ύψος: 0, 034 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στο σώμα εναλλάσσονται (τρεις φορές) ένας έφιππος πάνω σε πάνθηρα Διόνυσος (κρατώντας το θύρσο σαν ακόντιο) και μια πεζή, γυμνή και φτερωτή γυναικεία μορφή (Νίκη) σε έντονο διασκελισμό προς τα δεξιά. Στα προτεταμένα χέρια της ίσως κρατά ταινίες ή στεφάνι. Στο κάλυκα διακόσμηση σειρά από ακτινωτά τοποθετημένα μικρά φύλλα λωτού. Στο μέταλλο της βάσης αστρόσχημο κόσμημα σχηματισμένο με κεραίες που εναλλάσσονται με σταγονόσχημα ρόπαλα.

Αττικό εργαστήριο Α (ή του Hausmann ;).

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η34 και ΑΙΓ10. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (γυμνή γυναικεία μορφή): Agora XXII, 71, αρ. 223, πίν. 43 (αθηναϊκή Αγορά, Διόνυσος-ιππέας πάνω σε πάνθηρα, μαζί με γυμνή γυναικεία μορφή που κινείται προς τα δεξιά κρατώντας κάποιο αντικείμενο στο δεξί της χέρι: εργαστήριο Α (;), 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (Διόνυσος με πάνθηρα): Agora XXII, 65-66, αρ. 181, πίν. 33 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, Διόνυσος-ιππέας σε πάνθηρα, μαζί με Τριτωνίδα και Έρωτα που παίζει διπλό αυλό: εργαστήριο του Hausmann, 200 π.Χ.). Agora XXII, 71, αρ. 223, πίν. 43 (αθηναϊκή Αγορά, Διόνυσος-ιππέας σε πάνθηρα, μαζί με γυμνή γυναικεία μορφή που κινείται προς τα δεξιά κρατώντας κάποιο αντικείμενο στο δεξί της χέρι: εργαστήριο Α (;), 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του κάλυκα: Agora XXII, 65, αρ. 179, πίν. 33 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Agora XXII, 45, αρ. 3, πίν. 1 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-200 π.Χ.).

2. Ακόλουθοι του Διονύσου: Σάτυροι (αρ. κατ. ΑΤ6)

ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50

ΑΤ6. Α.Μ.Α. 2088. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος, μικρό της διακοσμητικής ζώνης του κάλυκα και ελάχιστο του μεταλλίου της βάσης. Αποτελείται από επτά συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα πέντε συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown:10 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό, αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 064 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 127 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: Στο σώμα γυμνός ορχούμενος σάτυρος (προς τα αριστερά). Στην διακοσμητική ζώνη του κάλυκα, που διαχωρίζεται με ανάγλυφη γραμμή, οριζόντια περιελισσόμενες βλαστόσπειρες, που απολήγουν σε ιδιόμορφα κισσόφυλλα και τριγύρω στο πεδίο στιγμωτοί ρόδακες. Στο ελάχιστο μέρος από το μέταλλο της βάσης που διασώζεται διακρίνεται ελάχιστο μέρος από ένα λογχόσχημο φύλλο, με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του.

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 318, εικ. 4 β (τελευταίο τέταρτο 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Σχεδόν όμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή Σατύρου): Agora XXII, 60, αρ. 139, πίν. 26, 77 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, Σάτυρος με Νίκες, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Thompson 1934, 357-359, αρ. C24, εικ. 42 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, εργαστήριο του Βίωνα, β'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή Σατύρου): Agora XXII, 59, αρ. 124, πίν. 24 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 59, αρ. 128-129, πίν. 24 και 77 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, εργαστήριο

του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 60, αρ. 135, πίν. 25 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 61, αρ. 143, πίν. 26, 94 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, αθηναϊκή Αγορά, Ομάδα 1, 175-150 π.Χ.), σελ. 58-59, αρ. 122, πίν. 23 και 93 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος, εργαστήριο Α 225-175 π.Χ.). Thompson 1934, 357, αρ. C23, εικ. 41 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Βίωνα, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (για παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης Σατύρους): Courby 1922, 12 και 23, αρ. 6-8 και 18-21, εικ. 69.5 (αττικά εργαστήρια) και 77.19 (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια). Tarsus I, 223-224, αρ. 160, 173, εικ. 130-131 και 183 (Ταρσός). Αδάμ-Βελένη 2000, 278 και 286, αρ. 40, πίν. 139 στ (Αγορά της Θεσσαλονίκης).

3. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. ΑΤ7-ΑΤ8)

ΠΙΝΑΚΕΣ 1, 50

ΑΤ7. Α.Μ.Α. 2557. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό-καστανομέλανο, αραιό και θαμπό, πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 048 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 124 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ρόδακες εναλλάσσονται με κύκνους ή πάπιες. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με φτερωτές μορφές (ερωτιδείς) που πετούν προς τα αριστερά.

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ρόδακες και κύκνοι): Βλ. τον ΑΤ10. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ερωτιδείς): Agora XXII, 64, αρ. 172, πίν. 31 και 98 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-200 π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 55-57, αρ. 99, πίν. 17 και 75 (Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 60, αρ. 134 και 136, πίν. 25 (Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 76, αρ. 255, πίν. 51 (Βίωνα (;), 225-175 π.Χ.). Rotroff 2011 (slide ανακοίνωσης).

ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50

ΑΤ8. Α.Μ.Α. 2586. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/3). Επίχρισμα: μελανό θαμπό. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ ΤΕΦΡΟΣ 17 (με αρκετή μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 103 μ. Σωζ. ύψος: 0, 033 μ. Διαστ. θραύσματος: 0, 031 X 0, 022 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 003-0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα διακρίνεται ανδρική φτερωτή μορφή (ερωτιδέας ;) που πετάει προς τα αριστερά.

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα (;).

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ερωτιδέας ;): Βλ. το σκύφο ΑΤ7.

II. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΤ9-ΑΤ10)

1. Μορφές ζώων (αρ. κατ. ΑΤ9)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΤ9. Α.Μ.Α. 2461. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κοντά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανέρυθρος (reddish brown:2.5 YR 5/4). ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 045 X 0, 031 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 003 μ. β' θραύσματος: 0, 032 X 0, 017 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: πτηνά σε πτήση προς τα αριστερά. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πλοχμός ή ιωνικό κυμάτιο (;).

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πηγνά): Agora XXII, 55-77, αρ. 94, 100, 104, 129, 134-136, 154-155, 171, 177, 190, 206, 212, 242-243, 255, 260, 263, πίν. 16 κ. εξ. (αθηναϊκή Αγορά, ανάγλυφοι σκύφοι που αποδίδονται όλοι στο εργαστήριο του Βίωνα, εκτός από τα αρ. 94 και 206 που δεν αποδίδονται σε κανένα συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.), σελ. 53, 78 και 82-83, αρ. 81, 275, 318, πίν. 14, 54, 58 και 93 (αθηναϊκή Αγορά, μήτρες, όλες αποδίδονται στο εργαστήριο του Βίωνα, εκτός από την 318 που δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.). Thompson 1934, 354-355, αρ. C21, εικ. 39 κ.α. (αθηναϊκή Αγορά). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 164 και 168, αρ. 805, πίν. 37 (κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέτ. 3^{οο} αι. π.Χ.). Edwards 1986, 390, 397-398 και εικ. 1 στη σελ. 397 (σχεδιαστική απόδοση και σύγκριση πτηνών των αττικών, αργίτικων και κορινθιακών εργαστηρίων). Βλ. επίσης (αρκετά όμοια): Rogl 2008, 115, αρ. 85, πίν. 9 (Λουσοί). Πρβ. και τα πτηνά στον αττικό σκύφο ΑΤ10 και στον εισηγμένο αττικό σκύφο Α.Μ.Α. 1415 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 2**).

2. Μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΤ10)**ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50**

ΑΤ10. Α.Μ.Α. 2556. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), εξωτερικά πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 070 μ.

Προέλευση: 24-6-91, Ανατ. τμήμα της σκευοθήκης, Ε45.

Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους ανθέμια εναλλάσσονται με δελφίνια πάνω και κάτω μικρά ροδακοειδή άνθη με κύκνους ή πάπιες. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με φτερωτό όν (γρύπας) που βαδίζει προς τα αριστερά, όπου βρίσκεται μεγάλος ελικωτός κρατήρας. Στην αντίθετη πλευρά διακρίνονται τα πόδια ενός αντιθετικά κείμενου γρύπα. Ψηλά στο πεδίο πτηνό που πετάει προς τα δεξιά και δυο μικρά ροδακοειδή άνθη εκατέρωθεν του.

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τα ΑΙΓ56, ΑΤ11 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διακοσμητική ζώνη χείλους): Agora XXII, 51, αρ. 63, πίν. 11 (αθηναϊκή Αγορά, αττικό εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 63 κ. εξ., αρ. 159, 216, 253, 256, 316, πίν. 58 κ.εξ. (αθηναϊκή Αγορά, αποδίδονται όλα στο εργαστήριο Α, εκτός από τα δυο τελευταία που δεν αποδίδονται σε κανένα συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.). Βλ. και τον ΑΤ7 (ρόδακες και κύκνοι ή πάπιες). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρατηρόσχημο αγγείο): Agora XXII, 73, αρ. 236, πίν. 45 και 85 (αττικό εργαστήριο, 175-150 π.Χ.). Thompson 1934, 359, αρ. C25, εικ. 43 (αθηναϊκή Αγορά). Βλ. επίσης: Φάκλαρης 1990, 236, αρ. ΒΑΠ 52, πίν. 94 ε (Βεργίνα, ανάγλυφος σκύφος με διακόσμηση ελικωτών κρατήρων στο σώμα του, μέσα 2^{οο} - α' μισό 1^{οο} αι. π.Χ.). Παππά 1996, 286, αρ. κατ. 707, πίν. 172 και 267 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος αττικός σκύφος, α' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Για τα πτηνά: Βλ. το σκύφο ΑΤ9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (γρύπες εκατέρωθεν κανθάρου): Agora XXII, 64, αρ. 167, πίν. 31 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, ανωποί γρύπες εκατέρωθεν κανθάρου εναλλάσσονται με Ηρακλή και Αυγή, ενώ πάνω στο πεδίο πουλιά εναλλάσσονται με ρόδακες, 225-175 π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 64, αρ. 168-169, πίν. 31, 79 και 95 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Agora XXII, 65, αρ. 180, πίν. 33 (αττικό εργαστήριο, 225-175 π.Χ.). Agora XXII, 69 και 70, αρ. 205 και 211, πίν. 40 και 41, 81 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, εκτός από το 211, 225-175 π.Χ.). Bruneau 1991, 632, αρ. 54 (48), εικ. 54 (Δήλος, περγαμηνά αγγεία με επίθετη διακόσμηση, 110-69 π.Χ.). Courby 1913, 418-442, αρ. 698, εικ. 6 (Δήλος, περγαμηνά αγγεία με επίθετη διακόσμηση, 110-69 π.Χ.).

Αγγεία διαφόρων σημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ11-ΑΤ14)**II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΑΤ11)****Φύλλα άκανθας και λωτού (αρ. κατ. ΑΤ11)**

ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50

ΑΤ11. Α.Μ.Α. 2318. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή πιθανότερα (λόγο του σχήματος) κρατήρα, ο οποίος σώζει μεγάλο μέρος του σώματος (και του κάλυκα) και μικρό του χείλους. Συγκολλημένο από δεκαεπτά θραύσματα.

Πηλός: κιτρινωπός (yellow: 10 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, απολεπισμένο κατά τόπους. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 186 μ. Μέγ. σωζ. ύψος: 0, 137 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (9-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Χαμηλός φυτικός κάλυκας από φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με σχετικά οξυκόρυφα φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους). Ακολουθεί μια στενή διακοσμητική ζώνη με εναλλήλες αγκύλες (ή καρδιόσχημη αλυσίδα). Στη κύρια ζώνη του σώματος διακόσμηση με περιελισσόμενο βλαστό αμπέλου από τον οποίο εκφύονται φύλλα και βότρυνες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους χαρακτηριστικό, πλατύ ιωνικό κυμάτιο.

Αττικό εργαστήριο.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τα ΑΙΓ56, ΑΤ11, ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλό ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τους σκύφους Ι30, ΑΤ2, ΑΤ4 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της κύριας διακοσμητικής ζώνης του σώματος (άμπελος): Agora XXII, 52, αρ. 69, πίν. 12 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 52, αρ. 68, πίν. 12 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 364, αρ. Απ.8, πίν. 40 (ανώνυμη παραγωγή του Άργους). Βλ. επίσης τους σκύφους Ι7-Ι16, Η12 και Η67. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης μεταξύ κάλυκα και κύριας διακοσμητικής ζώνης (εναλλήλες αγκύλες ή καρδιόσχημη αλυσίδα): Agora XXII, 56, αρ. 104, πίν. 18, σελ. 59, αρ. 129, πίν. 24, σελ. 59-60, αρ. 130 και 134, πίν. 25 (αθηναϊκή Αγορά, όλα από το εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Hausmann 1959, αρ. 1, πίν. 7, αρ. 2, πίν. 9 (αττικά εργαστήρια). Παππά 1996, 286-287, αρ. κατ. 710, πίν. 172 και 268 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος αττικός σκύφος, α' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα: Schwabacher 1941, αρ. 15, πίν. ΙΙΙ (Κεραμικός, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΤ12)**Φύλλα φτέρης****ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50**

ΑΤ12. Α.Μ.Α. 2538 α. Τμήμα σώματος και χείλους μεγάλου αγγείου με ανάγλυφη διακόσμηση (πιθανώς κρατήρα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: πολύ σκούρος τεφρός (very dark gray: 10 YR 3/1) και κατά τόπους μελανό σχετικά στιλπνό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος (υπολογιζόμενο): 0, 113 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 193 μ. Διάμ. βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 061 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους μια σειρά από διπλές σπείρες (που δίνουν την εντύπωση καρδιόσχημου κοσμήματος), επιστέφεται πάνω και από μια απλή σειρά σπειρών (βρίσκεται σε μη οριοθετημένο πεδίο πάνω στο χείλος). Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (μικρά φύλλα φτέρης μια μια κεντρική και πολλές πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους).

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα.

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τον κρατηρίσκο ΑΙΓ74 και τους ΑΤ11 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (σειρά από διπλές σπείρες): Agora XXII, 49, αρ. 41 και 43, πίν. 7 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, μήτρες με όμοια διακόσμηση στο χείλος και στο σώμα, 225-175 π.Χ.), σελ. 82, αρ. 312-313, πίν. 58 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, μήτρες με όμοια διακόσμηση στο χείλος, 225-175 π.Χ.), σελ. 54, αρ. 82, πίν. 14 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα (:), μήτρα με όμοια διακόσμηση στο χείλος, 225-175 π.Χ.), σελ. 54, αρ. 87, πίν. 15 και 94 (σκύφος, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.), σελ. 55-56, αρ. 99, πίν. 17 και 75 (σκύφος, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 56-57, αρ. 101, 103-105, 107, πίν. 17-19, 75, 94 και 98

(σκύφοι, εργαστήριο του Βίωνα με εξαίρεση το αρ. 107 που δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 225-175 π.Χ.), σελ. 57, αρ. 111 και 114, πίν. 20, 76 και 94 (σκύφοι, εργαστήριο του Μονογράμματος και εργαστήριο Α (;) αντίστοιχα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 355-356, αρ. M50, πίν. 28 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Rogl 2008, 111, αρ. 69, πίν. 8, 33 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Winkes 2004, 53, αρ. RW017: 90-P-88, εικ. 17 στο CD-ROM (Κέρκυρα, σκύφος που αποδίδεται σε κορινθιακό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 58 κ. εξής, αρ. 120, 124, 129, 130, 134, 145, 150, 152-153, 158, 162-163, 167, 172, 182, 190, 194, 203, 212, 241, 246-248, 260, 262, πίν. 21 κ.εξής (σκύφοι, οι περισσότεροι αποδίδονται στο αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 63-64, αρ. At.3, πίν. 42 (εισηγμένο αττικό αγγείο στο Άργος), σελ. 114, πίν. 91.2 (Δελφοί, «αττική σειρά»). Για την απλή-μονή σειρά από οριζόντιες σπείρες βλ. το σκύφο I38. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Agora XXII, 49, αρ. 41 και 43, πίν. 7 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, μήτρες με όμοια διακόσμηση στο χείλος και στο σώμα, 225-175 π.Χ.). Pnyx II, αρ. 92, πίν. 47 (αττικό εργαστήριο, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

E. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΤ13-ΑΤ14)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΤ13-ΑΤ14)

3. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. ΑΤ13)

ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50

ΑΤ13. Α.Μ.Α. 2436. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό του χείλους. Αποτελείται από δώδεκα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα επτά συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red:5 YR 5/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, πυκνό και στυλινό. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 17.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 115 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 163 μ.

Πρόελευση: στρώμα Π γ (2-7-91, Ψ7/Ι β, Ε229) και στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Φυτικός κάλυκας από φύλλα άκανθας (που εκφύονται μέσα από μικρά φύλλα λωτού) που εναλλάσσονται με μακριά γλωσσοειδή πέταλα (που εκφύονται μέσα από μικρές άκανθες). Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με στεφάνια (περικλείουν αστεροειδή άνθη) που εναλλάσσονται με ερωτιδείς. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο πάνω και λεπτός αστράγαλος κάτω.

Αττικό εργαστήριο του Μονογράμματος Μ (;).

Χρονολόγηση: 175-150 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ56. Βλ. επίσης: Agora XXII, αρ. 61, πίν. 74, αρ. 260, πίν. 86, αρ. 201, 211, πίν. 81, αρ. 187, 324, πίν. 92, αρ. 116, πίν. 76, αρ. 157, 162, πίν. 79, αρ. 224, πίν. 83 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, αρ. Α.135, πίν. 95, αρ. Κ.153, πίν. 96, αρ. ΔΙ.42, πίν. 95 (αργεία εργαστήρια), αρ. Γο.6, πίν. 97 (αρκαδική Γόρτυνα). Προσκυνητοπούλου 1997, 120, αρ. 293, σχέδ. 42 (Ηλιδα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο): Siebert 1978, 33-36, 310-311, αρ. ΔΙ.64, πίν. 15, σελ. 318-319, αρ. ΔΙ.132, πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), πίν. 68.1-2 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Βλ. και τα Ι30, ΑΤ2, ΑΤ4 και ΑΤ11. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κοσμήματα κάλυκα): Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ.: Thompson 1934, 364, αρ. C52, εικ. 49, σελ. 357, αρ. C23, εικ. 41 (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 406-409, αρ. Ε79, εικ. 96a-b (αθηναϊκή Αγορά, 110 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στεφάνια): Agora XXII, 57, αρ. 110, πίν. 19 (αθηναϊκή Αγορά, αττικό εργαστήριο του Μονογράμματος Μ, 175-150 π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 56, αρ. 104-105, πίν. 18, 75 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.).

II. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΤ14)

ΠΙΝΑΚΕΣ 2, 50

ΑΤ14. Α.Μ.Α. 2569. Τμήμα κρατήρα που σώζει μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: (7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) και κατά τόπους μελανό, αραιό και θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 145 μ.

Πρόελευση: στρώμα ΙV β 1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα του αγγείου εναλλάσσονται (δυο φορές) Νηριήδες που ιππεύουν θαλάσσια όντα (ιππόκαμπους) και δελφίνια.

Αττικό εργαστήριο Α (;)

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τον ΑΤ12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Agora XXII, 66, αρ. 184-185, πίν. 34 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Παππά 1996, 245-248 και 416, αρ. κατ. 433, πίν. 115 (Μινώα Αμοργού, κρατήρας εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου), όπου αναφέρονται όλα τα τυπολογικά παράλληλα (που σχετίζονται με την ανάγλυφη κεραμική). Βλ. επίσης Ανδρεΐδου 1998, 62 και 537 (όπου αναφέρονται όλα τα παραδείγματα που προέρχονται από την αθηναϊκή Αγορά (2), την Πέργαμο (3), τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια (2), ένα από την Ήλιδα και ένα από τη Βοιωτία).

ΣΤ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. ΑΤ15)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΤ15. Α.Μ.Α. 2538 β. Τμήμα σώματος και χείλους μεγάλου αγγείου με ανάγλυφη διακόσμηση (ίσως κρατήρα).

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: πολύ σκούρος τεφρός (very dark gray:10 YR 3/1), σχετικά θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 16.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 113 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 193 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους μια σειρά από διπλές σπείρες (που δίνουν την εντύπωση καρδιόσχημου κοσμήματος).

Αττικό εργαστήριο του Βίωνα (;).

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τα ΑΙΓ56 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (διπλή σειρά από οριζόντιες σπείρες ή καρδιόσχημα κοσμήματα): Βλ. τον κρατήρα ΑΤ12.

Ζ. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. ΑΤ16)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2, 50

ΑΤ16. Α.Μ.Α. 2396. Τμήμα μεγάλου σχήματος αγγείου (υπερμεγέθης σκύφος ;) με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown:7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 16 (με ελάχιστη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 066 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 083 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που διαχωρίζεται από τον κάλυκα με διπλή ανάγλυφη γραμμή, διπλός εννεαπέταλος ρόδακας σχηματισμένος εσωτερικά με μικρό φθαρμένο ρόδακα και εξωτερικά με εννέα ελισσόμενα μικρά φυλλάρια φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα, που διαχωρίζεται από το σώμα με εξάπλευρη ανάγλυφη γραμμή, επαναλαμβάνεται το ίδιο κόσμημα: παραταγμένα ακτινωτά ελισσόμενα μικρά φυλλάρια που εκφύονται από τον ρόδακα της βάσης.

Αττικό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: 225-175 π.Χ. (;)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η15. Βλ. επίσης: Agora XXII, αρ. 157, 162, πίν. 79 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, αρ. Di.41, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν. Για πολύ παρόμοια βλ.: Agora XXII, 65, αρ. 176, πίν. 32 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.), σελ. 57, 61, 68, 72-73 και 76, αρ. 108, 147, 194, 231 και 253, πίν. 19, 27, 37, 45, 51, 78, 94 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.), σελ. 52, 70 και 74, αρ. 67, 214 και 242, πίν. 12, 42, 47 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, το πρώτο αποδίδεται στο εργαστήριο του Hausmann και τα δυο τελευταία στο εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Προσκληνητοπούλου

1997, 107, αρ. 162-163, πίν. 27 και σελ. 122, αρ. 303, πίν. 36 (Ηλιδα). Hausmann 1996, 56-57, πίν. 20, αρ. 87, σελ. 58, πίν. 22, αρ. 91, σελ. 61, πίν. 24, αρ. 99, σελ. 95, πίν. 41, αρ. 216, σελ. 82, πίν. 34, αρ. 163 (Ολυμπία). Διακοσμητική αντίληψη πολύ κοντινή στην ομάδα των «grandes rosaces» της Ολυμπίας (βλ. Siebert 1978, πίν. 86.2, 86.5). Παρόμοια μετάλλια απαντώνται και στην Βεργίνα (Φάκλαρης 1990, 223, αρ. ΒΑΠ 71, πίν. 89 γ), την Πέλλα (Ακαμάτης 1993, 35, αρ. 23, πίν. 51, σελ. 49, αρ. 63, πίν. 74, σελ. 54, αρ. 80 και 82, πίν. 85 και 86, σελ. 78, αρ. 155, πίν. 129, σε. 97, αρ. 214, πίν. 161, σελ. 105, αρ. 240, πίν. 174), τις Πέτρες Φλώρινας (Αδάμ-Βελένη 1997, 143, πίν. 114 δ, β' τέταρτο-τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.), τον Πολύμυλο Κοζάνης (Βατάλη 2004, 224, πίν. 75 γ, 78 α 2, 78 β 1), αλλά και στους «ομηρικούς» ανάγλυφους σκύφους της Μακεδονίας (Sinn 1979, αρ. MB 126, πίν. 33).

A2. Κορινθιακά (αρ. κατ. K1-K31)

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. K1-K6)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. K1-K4)

1. Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. K1-K3)

ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50

K1. A.M.A. 2830. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, αραιό και θαμπό, αρκετά-πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 035 μ. Σώζ. ύψος: 0, 028 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.

Διακόσμηση: Το μετάλλιο της βάσης διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο σχηματισμένο από σειρά ανάγλυφων στιγμών. Στη περιφέρεια του μεταλλίου ακτινωτά τοποθετημένα μικρά φύλλα φτέρης και κοντά στο κέντρο του διακρίνεται μέρος ασαφούς φυτικού κοσμήματος (ανθέμιο ;). Στο σώμα (κάλυκα) είδος πολυγώνων (;), σχηματισμένων με σειρές ανάγλυφων στιγμών, περικλείουν φύλλα άκανθας.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη».

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} αι.-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 182 και 184, αρ. 919 και 921, πίν. 36 (160-146 π.Χ. και 150-146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 168, αρ. 802, πίν. 36 (κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέταρτο του 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Romano 1994, 64-66, αρ. 3, εικ. 2 (κορινθιακός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πολύγωνα σχηματισμένα με ανάγλυφες στιγμές): Romano 1994, 64, αρ. 2, πίν. 14 (Κόρινθος, 160-146 π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθες): Corinth VII, iii, 169-170, αρ. 823 και 843, πίν. 71 και 73 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Siebert 1978, 43-45, 328, αρ. K 119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Siebert 1978, 57 και 358, αρ. M.72 και M.76, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Edwards 1986, 413 και 415, αρ. 16 και 28, πίν. 87 και 88 (Κόρινθος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Romano 1994, 64, αρ. 2, πίν. 14 (Κόρινθος, 160-146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 169, αρ. 817, πίν. 69 (τελ. τέτ. 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Siebert 1978, 43-45, 328, αρ. K 119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Hausmann 1996, 95, αρ. 214, πίν. 41 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. και το σκύφο AP12.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

K2. A.M.A. 2830A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, αραιό και θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 035 μ. Σώζ. ύψος: 0, 028 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Προέλευση: 9-12-92, 5^η κιονοστοιχία., 2^ο μετακίονιο διάστημα, β' στρώμα.

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης ασαφές μετάλλιο. Στο σώμα (κάλυκα) φύλλα άκανθας.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} αι.-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Edwards 1981, 194, 196, αρ. C-69-149, πίν. 42 και Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 73 (Κορινθιακοί σκύφοι κατασκευασμένοι από την ίδια μήτρα: βλ. Edwards 1986, 402, εντάσσονται στην παραγωγή του αργείου-κορινθιακού εργαστηρίου του Μονογράμματος, τελ. τέτ. 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Πρβ. το μετάλλιο του σκύφου K1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

K3. A.M.A. 2830B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, αραιό και θαμπό, αρκετά-πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 035 μ. Σώζ. ύψος: 0, 028 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης ασαφές μέταλλο (πιθανώς τέσσερα ακτινωτά τοποθετημένα ανθέμια). Στο σώμα αρκετά φθαρμένα φύλλα άκανθας, εναλλάσσονται με κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς.

Κορινθιακό εργαστήριο με τις μετωπικές Νίκες (ς).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Edwards 1986, 406, εικ. 3B (εργαστήριο V-με τις μετωπικές Νίκες). Edwards 1986, 419, αρ. 68, πίν. 88 (Κόρινθος, εργαστήριο του «αποθέτη»). Edwards 1986, 415, αρ. 28, πίν. 88 (Κόρινθος). Corinth VII, iii, 168 και 170, αρ. 807 και 843, πίν. 37 και 73 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.) Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Corinth VII, iii, 169, αρ. 817, πίν. 69 (τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ., εργαστήριο V-με τις μετωπικές Νίκες). Πρβ. και το μέταλλο του σκύφου K1.

2. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. K4)

ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50

K4. Α.Μ.Α. 2317. Τμήμα σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και μέρος του χείλους και του μεταλλίου της βάσης. Αποτελείται από δεκατέσσερα συνανήκοντα όστρακα από τα οποία τα εννέα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: κατά τόπους κιτρινωπός (yellow: 10 YR 7/6) και κατά τόπους πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/3). Επίχρισμα: κατά τόπους καστανομέλανο και κατά τόπους μελανό, θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο το πλείστον. Στην περιοχή του χείλους μελανό, σχετικά πυκνό και σχετικά στιλπνό. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 129 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Ύψος: 0, 081 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 065 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (9-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις) και 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες δεξιόστροφες σπείρες. Στο σώμα σχετικά αραιά διατεταγμένα μεγάλα φύλλα λωτού (nymphaea lotus) με μια κάθετη κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Στην πρώτη σειρά, ακριβώς κάτω από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους, εναλλάσσονται με ημισέληνους. Στη βάση μικρός επταπέταλος (ς) ρόδακας (σχηματισμένο με σχεδόν καρδιάσχημα φύλλα) από τον οποίο εκφύονται έξι μικρά φύλλα άκανθας.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη» (ς).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 168-170, αρ. 802 και 843, πίν. 36 (160/150-146 π.Χ.). Siebert 1978, αρ. M.1, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), αρ. K315, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. Co.6, πίν. 97 (κορινθιακό εργαστήριο), σελ. 109 και 119, αρ. Pat.3, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 124. 1**). Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 και αρ. 152, 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 303, σχέδ. 44 (Ηλιδα). Agora XXII, 51, αρ. 61, πίν. 74 (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 66 και 84, αρ. 187 και 332, πίν. 92 και 92 (εργαστήριο Α (ς), 225-175 π.Χ. και σκύφος μη αποδοσμένος σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 145-100 π.Χ. αντίστοιχα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες σπείρες): Corinth VII, iii, αρ. 829, πίν. 37 και 70, αρ. 842, πίν. 72-73 (Κόρινθος). Siebert 1978, 96-97 και 383, αρ. Go.34, πίν. 49 και 83.2 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Hausmann 1996, 77, αρ. 135, πίν. 29 (Ολυμπία, όρθιες αριστερόστροφες σπείρες στον κάλυκα, τέλος 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 41-43, αρ. 27, πίν. 3 (σκύφος που αποδίδεται σε κορινθιακό εργαστήριο), σελ. 154, αρ. 349, πίν. 25 (Λουσοί, θραύσμα από αμφορέα τοπικού εργαστηρίου). Trummer 1990, 311-313, αρ. 1, πίν. 42 (Αιγείρα, μήτρα). Kögler 2000, 189-194, πίν. 95 α (μήτρα από την Κνίδα). Παππά 1996, αρ. 191, πίν. 61 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής). Βλ. και τους σκύφους I62 (όρθιες δεξιόστροφες σπείρες) και I23 (όρθιες αριστερόστροφες σπείρες). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H22. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ημισέληνος): Purpo 1995, 83-84, εικ. 5, αρ. C 5 (εργαστήριο της Cosa), σελ. 69, αρ. T 2, πίν. XXXV (εργαστήριο του Tivoli). Courby 1922, 417, εικ. 91.22 (ιταλικά εργαστήρια). Πρβ. και το σκύφο 1970 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39.7**). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. 139, πίν. 27 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 96, αρ. 221, πίν. 42 (Ολυμπία). Πρβ. και τα φύλλα άκανθας (μέσα σε πολύγωνο) του σκύφου H13.

Π. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. K5-K6)**1. Μακριά φύλλα λωτού και φύλλα άκανθας (αρ. κατ. K5)****ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50**

K5. Α.Μ.Α. 2832. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος από το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: ρόδινος (pink: (7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 046 X 0, 077 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 004 - 0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 047 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ. Σωζ. ύψος: 0, 016 μ.

Προέλευση: στρώμα III δ (3-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β).

Διακόσμηση: στη βάση διπλός οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με έναν μικρό ρόδακα στο κέντρο και στην περιφέρεια με οκταπέταλο ρόδακα με μεγάλα, σχεδόν καρδιάσχημα πέταλα που εναλλάσσονται με κεραίες με λογχόσχημη απόληξη. Από τον κάλυκα εκφύονται εναλλασσόμενα μικρά φύλλα άκανθας και μικρά nymphaea nelumbo (;). Πιο πάνω στο σώμα διακρίνεται φυτική διακόσμηση: πιθανώς μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας και κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη» (ή ομάδα ΚΕΡ ;).

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 184, αρ. 921, πίν. 36 (150-146 π.Χ.). Romano 1994, 64-66, αρ. 3, σχέδ. 2 (Κόρινθος, αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Rogl 2008, 43 και 103-104, αρ. 31, πίν. 4, 26 και 30 (ομάδα ΚΕΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Rogl 2008, 141-142, αρ. 276, πίν. 18 και 39 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, πίν. 84.5 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. 9 (Αιγείρα). Πρβ. και τους ηλειακούς σκύφους Η50 και Η63.

2. Μακριά φύλλα λωτού και φύλλα λωτού (αρ. κατ. K6)**ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50**

K6. Α.Μ.Α. 2067. Τμήμα σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δέκα συνανήκοντα θραύσματα. Τα περισσότερα από αυτά συγκολλήθηκαν. Μικροσυμπληρώσεις.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. Στην περιοχή του χείλους μελανό θαμπό και αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 081 μ.

Προέλευση: 8-12-92, Ψ7-Π α, Δ. μάρτυρας, β' στρώμα.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλές ενάλληλες αγκύλες. Στο σώμα διακόσμηση με φαρδιά μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με φαρδιά φύλλα λωτού με τριγωνική απόληξη.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη».

Χρονολόγηση: 150-146 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315, εικ. 2 α (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 182, αρ. 919, πίν. 36 (κορινθιακό εργαστήριο, 160-146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 168, αρ. 802, πίν. 36 (κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέταρτο του 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (διπλές ενάλληλες αγκύλες): Βλ. τα αγγεία Κ6 και Κ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Corinth VII, iii, 185, αρ. 933, πίν. 81 (κορινθιακό εργαστήριο, 150-146 π.Χ.). Siebert 1978, πίν. 9 και 71 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), αρ. Κ109, πίν. 33 και 78 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. Sp.4, πίν. 47 (σπαρτιατικό εργαστήριο).

Γ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. K7)**Δικτυωτό κόσμημα: απλά πολύγωνα (αρ. κατ. K7)****ΠΙΝΑΚΑΣ 3**

K7. Α.Μ.Α. 2079. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από δυο θραύσματα, που σώζει μικρό μέρος του

σώματος.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/3). Επίχρσιμα: καστανότεφο (grayish brown: 10 YR/5.2), θαμπό, με καστανές κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 047 X 0, 038 μ. Πάχ. τοιχώμ: 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα: πολύγωνα σχηματισμένα από διπλές ανάγλυφες γραμμές, που περιέχουν σειρά κουκίδων.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη» (;

Χρονολόγηση: πρίν το 146 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315-316, εικ. 2 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Corinth VII, iii, 182, αρ. 917, πίν. 79 (Κορινθιακό εργαστήριο, 160-146 π.Χ.). Romano 1994, 16-17, αρ. 15, πίν. 16 (Κόρινθος, οινόχρη με ανάγλυφη διακόσμηση, κορινθιακή ομάδα του «αποθέτη» ή ανατολικό εργαστήριο (;), περί το 146 π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο H42.

Ε. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. K8-K11)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. K8)

3. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. K8)

ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50

K8. A.M.A. 2090. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: κιτρινωπός (yellow: 10 YR 7/6). Επίχρσιμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 056 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 121 μ. Η κλίση του τοιχώματος (στο σχέδιο) κατά προσέγγιση. Σχεδιάστηκε μόνο το μεγαλύτερο θραύσμα.

Προέλευση: 27-6-91, Έμπροσθεν θαλαμίσκου 10, Ε 115.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλές ενάλληλες αγκύλες. Στο σώμα έρωτας πάνω σε πάνθηρα κινείται προς τα δεξιά. Στον κάλυκα φύλλα φτέρης εναλλάσσονται με προσωπεία του τύπου του «ηγεμόνος θεράπωντος».

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη».

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 318, εικ. 4 β (τελευταίο τέταρτο 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους K1 και AT4. Βλ. επίσης: Romano 1994, 64-66, αρ. 3, σχέδ. 2 (Κόρινθος, αρχές 2^{ου} αι.-146 π.Χ.). Corinth VII, iii, 184, αρ. 921, πίν. 36 (150-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (απλές ενάλληλες αγκύλες): Agora XXII, 47, αρ. 20, 24, πίν. 4 και 98, σελ. 52, αρ. 67, 69, πίν. 12, σελ. 61, αρ. 145, πίν. 27 και 94 (ενάλληλες αγκύλες σχηματισμένες με μονή ανάγλυφη γραμμή), σελ. 82, αρ. 312-313, πίν. 58 (αθηναϊκή Αγορά, μήτρες, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Rogl 2008, 97, αρ. 2, πίν. 1, 26, 28 και 44 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 111, αρ. 69, πίν. 8, 33 (σκύφος παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, αρ. M10, πίν. 23 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Γραβάνη 1996, 382-383, αρ. 469, πίν. 110 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, αρ. 710, πίν. 268 (εισηγμένος αττικός σκύφος), αρ. 431, πίν. 28, 190, 194-195, 198 (σκύφος τοπικής παραγωγής), αρ. A4-A5, πίν. 2, 176 και κόσμημα M23 στον πίν. 174 (Μινώα Αμοργού, μήτρες). Πρβ. και K21 (διπλές ενάλληλες αγκύλες). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (προσωπεία του τύπου του «ηγεμόνος θεράπωντος»): Webster 1995, 26-29 (mask no 22) και σελ. 22 (παρόμοια η mask no 16, εικ. 23). Corinth VII, iii, 170 και 172, αρ. 840, 873 και 874, πίν. 74 και 38, 76 (Κόρινθος, 146 π.Χ.). Agora XXII, 55, αρ. 95 και 95bis, πίν. 16 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Braun 1970, 183-184, αρ. 185, εικ. 26, πίν. 73.2 (Πειραιάς, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Zahn 1908, 48 και 59, αρ. 2 και 12, εικ. 1 και 12 (σκύφοι από τη Ν. Ρωσία). Bouzek – Jansova 1974, 19-21, αρ. MB18, εικ. 1 και 9, πίν. 4 (Κύμη, εργαστήριο του Πανίσκου, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.-κυρίως μέχρι το τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 22-23, αρ. MB35, εικ. 2, 8 και 10, πίν. 6 (Κύμη, τοπικό εργαστήριο των «Μικρών Αετών», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ. ή ίσως κοντά στο τέλος του). Conze 1913, 273-276, αρ. 6 πίν. 42 (Πέργαμος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (έρωτας-ιπέας πάνω σε πάνθηρα): Agora XXII, 62-

63, αρ. 156, πίν. 29 (εναλλάσσονται διάφοροι τύποι ερώτων-ιπέων σε πάνθηρα, 175-150 π.Χ.), σελ. 82, αρ. 382, πίν. 66 και 88 (σκύφος εισηγμένος στην αθηναϊκή Αγορά από κορινθιακό εργαστήριο, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 169, αρ. 821-822, πίν. 70 (κορινθιακό εργαστήριο, ζεύγος ραδινών πανθέρων σέρνουν προς τα δεξιά άρμα που οδηγεί φτερωτή Νίκη, περί το 146 π.Χ.). Edwards 1986, 416, αρ. 38, πίν. 88 (Κόρινθος, Νίκη σε άρμα που σέρνουν δυο πάνθηρες, εισηγμένο αργείο αγγείο-εργαστήριο του Μονογράμματος). Πρβ. και τον ερωτιδέα που ιππεύει άλογο στον αττικό σκύφο Α.Μ.Α. 1415 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 2**).

II. Μορφές ζώων: αίγαυροι και παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. K9-K11)

ΠΙΝΑΚΕΣ 3, 50

K9. Α.Μ.Α. 2316. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και του σώματος και μικρό του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία ορισμένα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: λευκός (white: 10 YR 8/1) έως και πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως σκούρος τσαφρός (dark gray: 10 YR 4/1) κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο το πλείστον. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 123 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 029 μ. Σωζ. ύψος: 0, 079 μ.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης φθαρμένο κεφάλι μέδουσας-γοργόνηιο. Ακολουθούν στο σώμα κεμαστά σχηματοποιημένα κλαδιά εν είδη γιρλάντας (στη μήτρα από την οποία κατασκευάστηκε ο συγκεκριμένος σκύφος, τα κλαδιά σχηματίστηκαν με το χέρι). Ανάμεσά τους, στη βάση του σκύφου αίγαυροι και κοντά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους βουκράνια. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 168, αρ. 802, πίν. 36 (κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέταρτο του 3^{ου} αι.-146 π.Χ.). Romano 1994, 64-66, αρ. 3, σχέδ. 2 (Κόρινθος, αρχές 2^{ου} αι.-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τα αγγεία K6 και K21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (βουκράνιο): Μουσείο Κορίνθου: αρ. C-82-95 (προσωπικό μου αρχείο φωτογραφιών). Για τα σχηματοποιημένα φυτικά κοσμήματα (δεντρίλια) που αναπτύσσονται με τη μορφή κρεμαστής κορδέλας στο σώμα του αγγείου βλ. Corinth VII, iii, 181-182, αρ. 912, πίν. 79 (160-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (αίγαυροι): Siebert 1978, 57 και 357-358, αρ. M.67, M.68, M.72 και M.76, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Edwards 1986, 412-413, αρ. 15 και 49, πίν. 86 και 89 (αργείο-κορινθιακό εργαστήριο του Μονογράμματος, όμοιοι αίγαυροι στον κάλυκα εκατέρωθεν φύλλου άκανθας). Romano 1994, 66-67, αρ. 8, πίν. 15 (Κόρινθος, εισηγμένος αργείος σκύφος του εργαστηρίου του Μονογράμματος, τέλος 3^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 69-81, αρ. Cο6, πίν. 44 (κορινθιακό εργαστήριο). Βλ. επίσης: Rogl 2008, 97, αρ. 4, πίν. 1, 28 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 99, αρ. 12, πίν. 2, 26, 29 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (κεφαλή μέδουσας): Rogl 2008, 146, 150-151, αρ. κατ. 303, 330-333, πίν. 20, 22-23, 40-41, 46 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. IX (Δύμη, στη μεσαία σειρά το δεύτερο θραύσμα από τα αριστερά, κεφαλή μέδουσας από τη βάση ανάγλυφου σκύφου (:), χωρίς ακριβή χρονολόγηση). Benton 1938-39, αρ. 47, πίν. 17 (Ιθάκη). Agora XXII, 26, πίν. 24 και 124, αρ. 53, 263 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα), σελ. 28, πίν. 43, αρ. 218 (αττικό εργαστήριο Α), σελ. 30, πίν. 26-27, αρ. 143-145 (αττικό εργαστήριο Μονογράμματος-Ομάδα 1). Rotroff 1994, 17-22, πίν. 1 η (αθηναϊκή Αγορά). Schwabacher 1941, 223-224, αρ. 5-8, πίν. X (Αθήνα, Κεραμεικός, εισηγμένα αγγεία από Μ.Ασιατικά εργαστήρια). Edwards 1986, αρ. C-28-74, πίν. 90 (Κόρινθος). Williams – Zervos 1987, 7 κ. εξ., πίν. 1.2 και 3.2 (Κόρινθος). Siebert 1978, αρ. DI32, DI33, DI36, πίν. 14, αρ. DI102, πίν.19 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. Ep7, πίν. 43 (εργαστήριο της Επιδάουρου), αρ. Del14, πίν. 58 («αττική σειρά» των Δελφών), αρ. OI6, πίν. 53 και 86.7 (εργαστήριο της Ολυμπίας). Hausmann 1996, αρ. 217, πίν. 41 (Ολυμπία). Heimberg 1982, 112, αρ. 937, πίν. 63 (Καβείριο Θήβας). Τσάκος 1978, 331, πίν. 160 α (Σάμος). Τσάκος 1990, πίν. 77 α (Σάμος). Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, πίν. 177 α (Μύρινα Λήμνου). Πρβ. και τα κεφάλια μέδουσας των σκύφων ΑΙΓ23 και ΤΒ15.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

K10. Α.Μ.Α. 2316β. Τμήμα σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο. Απολεπισμένο κατά τόπους πολύ. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις α' θραύσματος: 0, 047 X 0,038 μ. Παχ. τοιχώμ.: 0, 003 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 033 X 0,030 μ. Παχ. τοιχώμ.: 0, 003 μ. Διαστάσεις γ' θραύσματος: 0, 031 X 0,027 μ. Παχ. τοιχώμ.: 0, 003-0, 004 μ.
 Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνονται αίγαγρος, ελικωτός κρατήρας (;), μικρό μέρος άκανθας και μικρό μέρος μακριού φύλλου λωτού με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του. Ο ακριβής συνδυασμός των παραπάνω κοσμημάτων είναι άγνωστος.

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη».

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου} αι. - 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (αίγαγροι): Βλ. το Κ9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο Κ1. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελικωτός κρατήρας): Corinth VII, iii, 169, αρ. 823, 825, 838, πίν. 70 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.). Edwards 1981, αρ. C-1980-163, πίν. 90 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.). Πρβ. και τον ηλειακό σκύφο Η13 (σχεδόν όμοιος ελικωτός κρατήρας).

ΠΙΝΑΚΕΣ 4, 51

Κ11. Α.Μ.Α. 2852. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα. Σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: (10 R 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), σχετικά πυκνό και θαμπό, πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 9 (;).

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 057 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 142 μ.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλασσόμενα με σταγόνες). Στο σώμα διακρίνονται αντωποί αίγαγροι (ανασηκωμένοι στα πίσω πόδια τους), εκατέρωθεν μεγάλου κρατηρόσημου αγγείου (ελικωτός κρατήρας ;).

Εργαστήριο του Μονογράμματος (;)

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η12 και ΤΑ21. Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 182-184, αρ. 919 και 921, πίν. 36 (160/150-146 π.Χ.). Romano 1994, 64-66, αρ. 3, εικ. 2 (κορινθιακός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τους σκύφους Ι30, ΑΤ2, ΑΤ4, ΑΤ11 και ΑΤ13. Βλ. επίσης: Agora XXII, 58-59, αρ. 122-123, πίν. 23 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 57 και 357-358, αρ. Μ.67, Μ.68, Μ.72 και Μ.76, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 29-30, πίν. 68.1-2 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αντωποί εκατέρωθεν αγγείου αίγαγροι): Βλ. το σκύφο ΑΡ17.

ΣΤ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. Κ12)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κ12. Α.Μ.Α. 2294β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του χείλους και ελάχιστο του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό στιλπνό, λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 068 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους είδος ανεστραμμένου ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες: μέσα στα ωά περικλείονται μικροσκοπικά φύλλα φτέρης.

Κορινθιακό εργαστήριο του αποθέτη (;).

Χρονολόγηση: πρίν το 146 π.Χ. (;)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 168 και 170, αρ. 805 και 843, πίν. 36 (κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ. και 146 π.Χ. αντίστοιχα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες με φύλλα φτέρης εσωτερικά): Edwards

1986, αρ. 71, εικ. 2C στη σελ. 400 (ενάλληλες αγκύλες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους με παρόμοιο κόσμημα στα διάκενά τους, κορινθιακό εργαστήριο D/του «αποθέτη»). Βλ. επίσης: Purro 1995, 105-106, αρ. TA34, πίν. 47 (ανάγλυφος σκύφος από τον Τάραντα).

Z. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. K13)

ΠΙΝΑΚΕΣ 4, 51

K13. Α.Μ.Α. 2060. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα) και αρκετά μεγάλο του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 2.5 YR 5/4) και καστανομέλανο θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 044 μ. Σωζ. ύψος : 0, 024 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 098 μ.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης τρισκελίδα. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα διακρίνονται φθαρμένα μικρά αμπελόφυλλα (:).

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη» (:).

Χρονολόγηση: 150-146 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 321, εικ. 4 α (150-146 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TA17. Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 168 και 182, αρ. 802, 805 και 919, πίν. 36 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ. τα δυο πρώτα και 160-146 π.Χ. το τελευταίο). Siebert 1978, αρ. DI.41, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Agora XXII, 55-56, αρ. 99 και 105, πίν. 75 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μέταλλο της βάσης): Corinth VII, iii, 182-184, πίν. 81, αρ. 928 (τρισκελίδα στο μέταλλο της βάσης, 150-146 π.Χ.) και αρ. 931 (τρισκελίδα στο σώμα του σκύφου, 150-146 π.Χ.).

H. Ανάγλυφα προσωπεία (επίθετα υποστηρίγματα βάσεων, αρ. κατ. K14-K18)

ΠΙΝΑΚΕΣ 4, 51

K14. Α.Μ.Α. 2059. Τμήμα ανάγλυφου κρατήρα που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα) μαζί με το ανάγλυφο επίθετο υποστήριγμα της βάσης που έχει τη μορφή τραγικού προσωπείου.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό στιλπνό, λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη) : 0, 061 μ. Σωζ. ύψος : 0, 045 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 0129 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, ερυθρωπές επιχώσεις, β' στρώμα, E 76).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα και κοντά στο μέταλλο της βάσης τραγικό προσωπείο ως υποστήριγμα. Στο μικρό μέρος του σώματος που σώζεται, διακρίνονται φύλλο άκανθας και πόδια ανδρικής μορφής, όμοια με της μορφής αρ. 4 του K25 (Δίας).

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 320-321, εικ. 4 α (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 171, αρ. 873, πίν. 38 (175-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (τραγική μάσκα): Corinth VII, iii, 173, αρ. 889, πίν. 77 (εργαστήριο της Κόρινθου, 146 π.Χ.). Edwards 1986, 389 κ.εξ., αρ. C-69-81 και C-1980-1, πίν. 90 (fabric D: ύστερη παραγωγή του εργαστηρίου «του αποθέτη», περί το 146 π.Χ.), σελ. 413, αρ. 16, πίν. 87 (Κόρινθος, περί το 146 π.Χ.). Χωρέμης 2000, 358, πίν. 179 ζ (Χαλκίδα, περί το 146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Edwards 1986, 413, αρ. 16, πίν. 87 (εργαστήριο της Κόρινθου, περί το 146 π.Χ.). Edwards 1986, 418, αρ. 53, πίν. 89 (εργαστήριο της Κόρινθου, περί το 146 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 4, 51

K15. Α.Μ.Α. 2500. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα), με πλαστικό πόδι-

υποστήριγμα που έχει τη μορφή κωμικής μάσκας.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/4). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο, εξωτερικά πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Παχ. τοιχώμ.: 0, 006-0, 029 μ.

Προέλευση: 27-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (A11).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα και κοντά στο μέταλλο της βάσης κωμική μάσκα (του τύπου του Μαίσιωνος της Νέας Κωμοδίας) ως πόδι-υποστήριγμα.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (προσωπείο): Βλ. τον Κ21.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κ16. Α.Μ.Α. 2844. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα), με πλαστικό πόδι-υποστήριγμα που έχει τη μορφή κωμικής μάσκας.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, αραιό, εξωτερικά πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 029 μ. Παχ. τοιχώματος: 0, 006 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στον κάλυκα και κοντά στο μέταλλο της βάσης κωμική μάσκα (του τύπου του Μαίσιωνος της Νέας Κωμοδίας) ως πόδι-υποστήριγμα.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (προσωπείο): Βλ. τον Κ21.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κ17. Α.Μ.Α. 2862. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα), με πλαστικό πόδι-υποστήριγμα που έχει τη μορφή κωμικής μάσκας.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/4). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο, εξωτερικά πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 042 μ. Παχ. τοιχώμ: 0, 006 μ.

Προέλευση: στρώμα IV στ (10-6-92, X7-II β-Ανατολικά-εξωτερικά της σκευοθήκης, α' στρώμα, E2).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα και κοντά στο μέταλλο της βάσης κωμική μάσκα (του τύπου του Μαίσιωνος της Νέας Κωμοδίας ;) ως πόδι-υποστήριγμα.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (προσωπείο): Πρβ. τον Κ21.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κ18. Α.Μ.Α. 2863. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα), με πλαστικό πόδι-υποστήριγμα που έχει τη μορφή κωμικής μάσκας.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown:10 YR 7/3). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο. Λίγα ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 047 μ. Παχ. τοιχώμ: 0, 005 μ.

Προέλευση: στρώμα IV στ (11-6-92, X7-II β-Ανατολικά-εξωτερικά της σκευοθήκης, β' στρώμα, E52).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα και κοντά στο μέταλλο της βάσης κωμική μάσκα (του τύπου του Μαίσιωνος της Νέας Κωμοδίας ;) ως πόδι-υποστήριγμα.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (προσωπείο): Πρβ. τον Κ21.

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. K19-K25)**A. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. K19)****II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. K19)****3. Φύλλα άκανθας (που εκφύονται μέσα από nymphaea nelumbo) εναλλασσόμενα με απλά φύλλα άκανθας (αρ. κατ. K19)****ΠΙΝΑΚΑΣ 4**

K19. Α.Μ.Α. 2532. Τμήματα από το σώμα μεγάλου σχήματος αγγείου (πιθανώς κρατήρα) με ανάγλυφη διακόσμηση.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρσιμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 9 (βλ. την **ΕΙΚ. 76**).

Διαστάσεις: Α' θραύσματος: 0, 060 X 0, 034 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,008 μ. Β' θραύσματος: 0, 042 X 0, 028 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,008 μ. Γ' θραύσματος: 0, 033 X 0, 025 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,009 μ. Δ' θραύσματος: 0, 024 X 0, 019 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,008 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στο σώμα μεγάλα ελίσσόμενα φύλλα άκανθας εκφύονται μέσα από nymphaea nelumbo (nymphaea nelumbo). Στο εσωτερικό των τελευταίων διακρίνονται διάφορα φυτικά κοσμήματα και στο κέντρο, μέσα σε άνα μπουμπούκι το γράμμα Μ (εμπίεστο). Εναλλάσσονται πιθανώς με απλά φύλλα άκανθας.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: Α' μισό 2^{ου} αι.-πριν το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Edwards 1986, 402, 413, αρ. 16, πίν. 87 και 90, εικ. 2-J στη σελ. 400 (εργαστήριο της Κορίνθου, σημειώνεται πως πρόκειται για την ίδια σφραγίδα με τα αρ. κατ. 51-53 της ίδιας δημοσίευσης, Α' μισό 2^{ου} αι.-πριν το 146 π.Χ.).

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδοτή διακόσμηση (αρ. κατ. K20)**ΠΙΝΑΚΕΣ 4, 51**

K20. Α.Μ.Α. 2277. Τμήμα από το σώμα και το χείλος μεγάλου κρατήρα. Συγκολλημένο από εννέα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) έως και πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6) και μελανό-θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. Κατά τόπους αρκετά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 9 (βλ. την **ΕΙΚ. 76**).

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 235 μ. Σωζ. ύψος: 0, 105 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (24-6-95, X7/II α, Εσωτερικά της σκευοθήκης, Δυτικά της βόρειας πυλίδας των νεωσοίκων) και στρώμα Ι ζ 2 (18-12-92, X7/II β-Δυτικά, εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ζώνη με οριζόντια περιελισσόμενες βλαστόσπειρες, που πλαισιώνεται πάνω και κάτω με απλό ιωνικό κυμάτιο (χωρίς σταγόνες). Στο σώμα φυλλοφολιδοτή διακόσμηση με μικρά επάλληλα φύλλα φτέρης.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 179, αρ. 901, πίν. 38 (κορινθιακό εργαστήριο, 150-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Βλ. τον Η13. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διακοσμητική ζώνη του χείλους/βλαστόσπειρες): Corinth VII, iii, 162, αρ. 794, πίν. 66 (κορινθιακό εργαστήριο, οριζόντια βλαστόσπείρα με κισσόφυλλα, 175 π.Χ.). Edwards 1986, 397, 411, αρ. 8, πίν. 86 (εργαστήριο της Κορίνθου, οριζόντια βλαστόσπείρα με κισσόφυλλα, περί το 146 π.Χ.). Purro 1995, 49-50, αρ. Ρ10, πίν. 13, σελ. 55-57, αρ. Q5 και Q10, πίν. 19 και 21 (ιταλικοί σκύφοι του Ποπήλιου και του Quintus), σελ. 71, αρ. T9, πίν. 37, σελ. 73-74, αρ. T21, πίν. 37 (ιταλικοί σκύφοι Tivoli) και σελ. 165, αρ. X39, πίν. 75 (ιταλικός σκύφος από το Μουσείο του Λούβρου). Γραβάνη 1996, 120, 151, 185, 232, 246, 292, 391, 445, 450-453, 454-456 κ.α., πίν. 30 κ. εξ., εικ. 19 κ. εξ. (Κασσώπη, βλαστόσπειρες συνήθως με φύλλα κισσού, αλλά και με φύλλα αμπέλου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Edwards 1986, 411, αρ. 5 b-c, πίν. 85 (εργαστήριο της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.). Πρβ. τα φύλλα φτέρης του τύπου 4 των εφεσιακών-ιωνικών σκύφων (τυπολογικά παράλληλα στον Ι53),

που έχουν όμως οξυκόρυφη απόληξη.

Λ. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. Κ21-Κ23)

ΠΙΝΑΚΕΣ 5, 51

Κ21. Α.Μ.Α. 2058 (+ Α.Μ.Α. 2302). Τμήμα κρατήρα που σώζει το μετάλλιο της βάσης και μεγάλο μέρος της βάσης και μικρό του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία ορισμένα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: κιτρινωπός (yellow: 10 YR 8/6) και κατά τόπους πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR/8.1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο το πλείστον. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση στην περιοχή της διακοσμητικής ζώνης του χείλους): 0,20-0,23 μ. Σωζ. ύψος: 0, 19 μ. περίπου. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 062 μ. Πάχ. τοιχωμ.: 0, 004-0, 007 μ. Κλίση του τοιχώματος στο πάνω μέρος του σώματος (στο σχέδιο): υποθετική.

Προέλευση: στρώμα Ι α (9-12-92, Θαλαμίσκος 10), στρώμα ΙΙ γ (3-7-91, Ψ 7-Ι β, E260) και 9-12-92, Ψ7-ΙΙ α, β' στρώμα, Δ. μάρτυρας, E 84).

Διακόσμηση: Στην περιφέρεια του μεταλλίου της βάσης τρία επίθετα πόδια-υποστηρίγματα (ανάγλυφα κωμικά προσωπεία του τύπου του Μαίσιωνος της Νέας Κωμοδίας). Στο μετάλλιο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας: μικρό οκταπέταλο (:) ροδακάκι στο κέντρο και εξωτερικά μεγάλος οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με οξυκόρυφα φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με καμπυλόγραμμα, όμοια πέταλα (που φέρουν δυο νευρώσεις στο εσωτερικό τους). Στο σώμα διακόσμηση με έξεργα και συνεχόμενα μακριά πέταλα (με ανάγλυφη γραμμή ως διαχωριστικό). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλές ενάλληλες αγκύλες.

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών».

Χρονολόγηση : περί το 146 π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 320, εικ. 4 α (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 171, αρ. 873, πίν. 38 (175-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (διπλές ενάλληλες αγκύλες): Corinth VII, iii, 161-185, αρ. 789, 810, 817, 821, 845, 873, 912 και 933, πίν. 65, 70, 74, 76, 79 και 81 αντίστοιχα (κορινθιακά εργαστήρια, όλα λίγο πριν και περί το 146 π.Χ.). Edwards 1986, 419, αρ. 71, εικ. 2 – C (Κορινθιακό αγγείο). Siebert 1978, 69-81, αρ. Co.1, Co.2, Co.4 και Co.6, πίν. 44-45 (κορινθιακοί σκύφοι), πίν. 68.19 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 90.2 (εργαστήριο Ολυμπίας, «ιταλική σειρά»). Rogl 2008, 97-98, αρ. 1, 3-6, 9, πίν. 1-2 (κορινθιακό εργαστήριο), σελ. 99, αρ. 13, πίν. 2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. 42-43, πίν. 5 (εργαστήριο της Δύμης), σελ. 110 και 111-112, αρ. 63-64 και 69-70, πίν. 7 και 8 (εργαστήριο των Λουσών). Massa 1992, 112-114, πίν. 101 (Ηφαιστεια Λήμνου). Trummer 1990, 311-313, αρ. 11, εικ. 1 (Αιγείρα). Agora XXII, 51, αρ. 62, πίν. 10, 92, 94, 98 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Thompson 1934, αρ. C17, εικ. 35 (αθηναϊκή Αγορά). Rogl 1996, 148, αρ. B43, εικ. 12 και πίν. 1-κόσμημα αρ. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 111-112, αρ. 199, 206, πίν. 29 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο I56. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (έξεργα μακριά πέταλα): Corinth VII, iii, 179, αρ. 902, πίν. 77 (κορινθιακό εργαστήριο, 150-146 π.Χ.). Edwards 1981, 203-204, αρ. C-63-490, πίν. 48 (εργαστήριο D της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.). Edwards 1986, 406, εικ. 3A (εργαστήριο V-με τις μετωπικές Νίκες), σελ. 415, 419, αρ. 29-30, 70, πίν. 88, 89 (εργαστήριο της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.), σελ. 404, αρ. MF-1984-44, πίν. 90 (εργαστήριο της Κορίνθου, μήτρα, περί το 146 π.Χ.). Adamscheck 1979, 15, αρ. Gr.35, πίν. 4 (Κεχριές, φέρει όμοια διακόσμηση και στο χείλος, πριν το 146 π.Χ.). Αδάμ-Βελένη 1997, 142, πίν. 114 β (Πέτρης Φλώρινας, ανάγλυφος κρατήρας). Zahn 1904, 404, αρ. 32a (Πριήνη, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 84, αρ. 327 και 337, πίν. 59 και 61 (αθηναϊκή Αγορά, 145-100 π.Χ. και 110-86 π.Χ. αντίστοιχα), σελ. 83, αρ. 324, 336 και 338-341, πίν. 59, 61 και 61 (αθηναϊκή Αγορά, 110-86 π.Χ., 145-86 π.Χ. και 145-86 π.Χ. αντίστοιχα). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, αρ. 57, πίν. 24, σελ. 113, αρ. 227, πίν. 35, σελ. 120, αρ. 293, πίν. 35, σελ. 123, αρ. 311, πίν. 36 (προϊόντα ηλειακών εργαστηρίων). Hausmann 1996, σελ. 91, αρ. 195-197, πίν. 38 (Ολυμπία, μετά το 150 π.Χ.). Siebert 1978, 28-29, πίν. 10-11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 361, αρ. M.103, πίν. 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 41 (σκύφοι και μήτρες από το Άργος), σελ. 96-97, 382-383, αρ. Go.27, Go.33, πίν. 49 (εργαστήριο Αρκαδικής Γόρτυνας). Rogl 2008, 113, αρ. 77, πίν. 8, 34, 46 (τοπική μήτρα Λουσών) και σελ. 139, αρ. 254, πίν. 17, 39 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Laumonier 1977, 187-199, αρ. 4432, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος) κ.α. Günay Tuluk 2001, 66, αρ. 22, πίν. 42 (Εφεσος). Agora XXII, 91, αρ. 398, πίν. 68 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Dereboylu 2001, 44, αρ. 219, πίν. 23 (Εφεσος). Πρβ. επίσης τους σκύφους Α.Μ.Θ. 184/05 Α (ΕΙΚ. 41. 5) και Α.Μ.Θ. 184-53 του Θέρμου (ΕΙΚ. 41. 21) και Α.Μ.Α. 1970 (ΕΙΚ. 39. 7) της Αρσινόης. Πρβ. και τους σκύφους Κ21, Κ22 και Κ23. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της βάσης (προσωπείο): Corinth VII, iii, 171-173, πίν. 38 και 76,

αρ. 873 και 879 (146 π.Χ.). Romano 1994, 66-67, αρ. 7, πίν. 14 (περί το 146 π.Χ.) και αρ. 10-πίν. 15 (Κόρινθος, του τέλους του 3ου αι. π.Χ.). Edwards 1986, 416 και 418, αρ. 36-37 και 57, πίν. 88-89 (εργαστήριο της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.). Siebert 1978, αρ. Co 8, πίν. 46 (κορινθιακό εργαστήριο, 146 π.Χ.). Πρβ. και K15-K18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν. Βλ. επίσης (παρόμοιο): Προσκνητοπούλου 1997, 152, αρ. 89, πίν. 25 (Ήλιδα, μήτρα). Για όμοια φύλλα λωτού σε μέταλλα βάσεων βλ. Προσκνητοπούλου 1997, 152, αρ. 13, πίν. 23, αρ. 108, πίν. 26, αρ. 256, πίν. 33 (Ήλιδα, όμοια φύλλα λωτού εναλλάσσονται με μικρά οξυκόρυφα φυλλάρια).

ΠΙΝΑΚΕΣ 5, 51

K22. Α.Μ.Α. 2535 Α. Τμήμα κρατήρα με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει μικρό μέρος του σώματος (περιοχή κάλυκα).

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο και καστανομέλανο θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 080 X 0, 098 μ. Σωζ. ύψος: 0, 075 μ. Πάχ.: 0, 009-0, 010 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα (κάλυκα) διακόσμηση με μακριά, συνεχόμενα ανάγλυφα πέταλα (με ανάγλυφη γραμμή ως διαχωριστικό).

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών» (;)

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τον K21. Πρβ. και το σκύφο TA1.

ΠΙΝΑΚΕΣ 5, 51

K23. Α.Μ.Α. 2535 Β. Τμήμα κρατήρα με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 9.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 082 X 0, 079 μ. Σωζ. ύψος: 0, 079 μ. Πάχ.: 0, 005-0, 007 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7/Ι α, β' στρώμα).

Διακόσμηση: στο σώμα διακόσμηση με μακριά, συνεχόμενα ανάγλυφα πέταλα (με ανάγλυφη γραμμή ως διαχωριστικό).

Κορινθιακό εργαστήριο «των μασκών» (;)

Χρονολόγηση: περί το 146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τον K21. Πρβ. και το σκύφο TA1.

Ε. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. K24-K25)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. K24-K25)

1. Σκηνές κυνηγιού (αρ. κατ. K24)

ΠΙΝΑΚΕΣ 5, 51

K24. Α.Μ.Α. 2544. Τμήμα κρατήρα (;) με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: εσωτερικά μελανό, πυκνό και στιλπνό. Εξωτερικά μεταξύ σκούρου τεφρού (dark gray: 10 YR 4/1) και μελανού, απολεπισμένο ελάχιστα κατά τόπους. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ 9 (αρκετά κοντά και στην ηλεική ομάδα ηλού T7).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση με την κλίση των τοιχωμάτων -στο σχέδιο-υποθετική): 0, 22 μ. περίπου. Σωζ. ύψος: 0, 077 μ. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 083 X 0, 075 μ. Πάχ. τοιχωμ.: 0, 006 μ.

Προέλευση: στρώμα I η 1 (22-6-95, X7/II α-εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (;) οριζόντια βλαστόσπειρα, από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω μεγάλοι ρόδακες. Στο σώμα (;) διακρίνεται μικρή μετωπική φτερωτή μορφή (έρωτας) που κρατά οριζόντια

στα χέρια της μακρόστενο αντικείμενο (δόρυ ;).

Κορινθιακό εργαστήριο του «αποθέτη» (;)

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Romano 1994, 64-66, αρ. 3, σχέδ. 2 (Κόρινθος, αρχές 2^{ου} αι.-146 π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους: Edwards 1986, 411, αρ. 5, πίν. 85 (Κόρινθος, για τους ρόδακες παραπέμπει σε κορινθιακά αγγεία, αλλά και στο αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος, 225-165 π.Χ.). Για τους ρόδακες βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. Co.6, πίν. 44 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Agora XXII, 76, αρ. 254, πίν. 51 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα (;), Έρωτας σε κυνήγι, 225-175 π.Χ.). Hausmann 1959, αρ. E.A.M. 2348, E.A.M. 2349 και E.A.M. 2119, πίν. 8 και 9 (αττικοί σκύφοι, απεικονίζουν ερωτιδείς σε κυνήγι λιονταριού). Massa 1992, 104-105 και 164, αρ. C305, πίν. 52, 67, 99 και 114.6 (Ηφαιστεια Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος με παράσταση ερωτά-κυνηγού που επιτίθεται με δόρυ σε λιοντάρι). Courby 1922, 346, αρ. 29 d, εικ. 71 (Έρωτας σε κυνήγι). Samaria-Sebaste III, 277, αρ. 10, εικ. 62 (Σαμάρεια-Σεβαστή, κυνήγι λιονταριού με δόρυ, β΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Conze 1913, 273-276, αρ. 19, πίν. 43 (Πέργαμος, ανάγλυφος σκύφος με κυνήγι λιονταριού, ο κυνηγός με δόρυ). Βλ. επίσης (πολύ παρόμοια): Agora XXII, 75, αρ. 249, πίν. 49 και 86 (αττικό εργαστήριο A, έρωτας σε σκηνή κυνηγιού, 225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, 148, αρ. 55, πίν. 24 (Ηλιδα, ερωτιδέας-κωπηλάτης πάνω σε πλοίο, τελ. τέτ. 3^{ου}-α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Laumonier 1977, 304-305, αρ. 3320, πίν. 71 (εργαστήριο του Ηραίου). Αδημοσίετος σκύφος με ΑΕ 5686 από την Αμβρακία (με παράσταση κυνηγιού πανθήρων από έφιππες και πεζές μορφές με δόρατα: αίθουσα Γ στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας). Πρβ. και τον υπερμεγέθη σκύφο ή κρατηρίσκο ΑΙΓ78.

2. Θεϊκές μορφές (αρ. κατ. K25)

ΠΙΝΑΚΕΣ 5, 51

K25. A.M.A. 2584. Τμήμα σώματος και χείλους μεγάλου αγγείου (πιθανώς κρατήρα) με ανάγλυφη διακόσμηση, συγκολλημένο από δώδεκα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: μελανό, πυκνό και στιλπνό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 9 (βλ. την **ΕΙΚ. 76**).

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 21 μ. περίπου. Μέγ. σωζ. ύψος: 0, 106 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (4-7-91, Ψ7/Ι β, E286).

Διακόσμηση: στον κάλυκα ακτινωτά διατεταγμένα εναλλάσσονται δυο τύποι φύλλων φτέρης: ο ένας με ευθύγραμμο φυλλάριο και αποστρογγυλευμένη απόληξη και ο άλλος με λυγισμένα φυλλάρια και οξυκόρυφη απόληξη. Στο σώμα διακρίνονται έξι έμβια όντα ή ομάδες έμβιων όντων (από τα δεξιά προς τα αριστερά): 1). διακρίνεται το πόδι του καθιστού Απόλλωνα που παίζει λύρα, 2). μετωπική γυναικεία μορφή που στηρίζεται σε δάδα (Λητώ ;), 3). γυναικεία μορφή που κοσμεύει τρόπαιο, 4). Δίας (αετός) και Γανυμήδης, 5). γυναικεία μορφή με ασπίδα (Αθηνά ;), 6). Διονυσιακή τριάδα (Διόνυσος, Αριάδνη ή Μαινάδα και Σάτυρος). Η σύνθεση επιστέφεται στο πάνω μέρος της, κοντά στο χείλος από σειρά οκταπέταλων ροδάκων. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αλεπούδες τρέχουν προς τα δεξιά.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: περί τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τα αγγεία K20 και K21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (αλεπούδες): Edwards 1986, 401-402, 412, αρ. 13, πίν. 86 και εικ. 2-Ε στη σελ. 400 (εργαστήριο της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα για τους οκταπέταλους ρόδακες: Siebert 1978, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 68.8 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 73.10 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), πίν. 78.8 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φτέρη με ευθύγραμμο κλωνάριο και αποστρογγυλευμένη απόληξη): Siebert 1978, 57 και 358, αρ. M.76, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 70.4 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Siebert 2007, 12, εικ. 6 (θραύσμα κρατηρίσκου του αργείου εργαστηρίου του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φτέρη με λυγισμένα κλωνάρια και οξυκόρυφη απόληξη): Thompson 1934, 353-355, αρ. C20, εικ. 38 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, 33-36 και 304, αρ. D114, πίν. 12 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. K20, πίν. 32 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. Co.8, πίν. 46 (Κορινθιακό εργαστήριο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή 1: Καθιστός Απόλλων με λύρα): Προσκυνητοπούλου 1997, 116-117 και 147, αρ. 263, πίν. 33. Agora XXII, 70-71, αρ. 213-217, πίν. 42, 43 και 82. Corinth VII, iii, 162, αρ. 814, πίν. 68. Siebert 1978, 53-56 και 353, αρ. M34, πίν. 25 (αργείο εργαστήριο του

Μονογράμματος). Pochmarski 1990, 337, πίν. 18.3 (Argos Mouseum αρ. C.6006). Courby 1922, 344-345, αρ. 14, εικ. 70 (Απόλλων κιθαρωδός, αττικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή 2: Λητώ με δάδα ;): Courby 1922, 344, αρ. 16, εικ. 70 (Λητώ ? , Αττική και «αττική σειρά» των Δελφών). Pochmarski 1990, 337, πίν. 18.3 (Argos Mouseum αρ. C.6006). Siebert 1978, 20-22, αρ. A1, A39, A40, πίν. 3, 5 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 53-56 και 353, αρ. M.11, M.14, M34, πίν. 24, 25 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), 46-50, αρ. K.316, πίν. 38 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Massa 1992, 73-75, αρ. κατ. 233, πίν. 113.4 (Λητώ με δάδα). Agora XXII, 21, αρ. 213-219, πίν. 41-43, 82 (αθηναϊκή Αγορά, Απόλλων και Λητώ με δάδα, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή 3: Κόρη που στολίζει τρόπαιο ;): Courby 1922, 346-348, αρ. 30, εικ. 72 (γυναικεία μορφή που στολίζει τρόπαιο, Αττική και «αττική σειρά» των Δελφών). Massa 1992, 76-78, αρ. κατ. 240, πίν. 113.6 (Ηφαιστεια Λήμνου, γυναικεία μορφή που στολίζει τρόπαιο). Pochmarski 1990, 337, πίν. 18.3 (Argos Mouseum αρ. C.6006). Siebert 2007, 12, εικ. 5 (μήτρα του αργείου εργαστηρίου του Μονογράμματος). Agora XXII, 21, αρ. 200 και 216, πίν. 38, 43, 82 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σύμπλεγμα 4: Γανυμήδης, Δίας και αετός): Courby 1922, 344-346, αρ. 26a-b, εικ. 70 (Δίας, Γανυμήδης και αετός, «αττική σειρά» του εργαστηρίου των Δελφών και αττικό αγγείο αντίστοιχα). Corinth VII, iii, 169 και 172, αρ. 827 και 873, πίν. 38, 70 και 76 (εργαστήριο της Κορίνθου, τελευταίο τέταρτο 3^{ου} αι. π.Χ.-146 π.Χ.). Siebert 1978, 123-124 και 391, αρ. Del 1, Del 2, πίν. 56-57 (εργαστήριο των Δελφών, «αττική» σειρά) και αρ. κατ. 815/Strasbourg, Coll. Universitaire, πίν. 56 (εργαστήριο του Τάραντα). Agora XXII, 21, 64, 69 κ. εξ., αρ. 167, 203-207, πίν. 31, 39, 40 (αθηναϊκή Αγορά). Massa 1992, 92-93, αρ. M279, πίν. 115.7 (Ηφαιστεια Λήμνου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή 5: Αθηνά ;): Courby 1922, 344-345, αρ. 13 a, εικ. 70 (Αθηνά). Massa 1992, 80-90, πίν. 114.2 (Ηφαιστεια Λήμνου, Αθηνά). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σύμπλεγμα 6: Διονυσιακή τριάδα): Βλ. το σκύφο K29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός όλων των μορφών που απεικονίζονται πάνω στον K25): Edwards 1986, 398 και 403, αρ. 42-43, πίν. 89 (αττικά αγγεία -εργαστήριο του Βίωνα- εισηγμένα στην Κόρινθο), σελ. 412-413, αρ. 15, πίν. 86 (εργαστήριο της Κορίνθου, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.). Pochmarski 1990, 337, πίν. 18.3 (Argos Mouseum αρ. C.6006). Siebert 1978, 50-64, αρ. M11, M12, M28 και M40 (εργαστήριο του Μονογράμματος) και αρ. K308 και K313 (εργαστήριο του Κλεαγόρα). Δανάλη 2000, 195-196, αρ. 1, εικ. 1 (Επίδαυρος). Βλ. επίσης: Agora XXII, 22, αρ. 198-202, 213, 216, 225, 323, πίν. 38, 41, 45, 80-81 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.).

Θ. Ομάδα σκύφων που ίσως εντάσσεται στο κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος (αρ. κατ. K26-K31)

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. K26)

Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. K26)

Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. K26)

ΠΙΝΑΚΕΣ 6, 51

K26. Α.Μ.Α. 2466. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από τέσσερα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) έως καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ 20.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 055 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 119 μ. Σωζ. ύψος: 0, 034 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (1-7-91, Ψ7/Ι α, E178).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα ακτινωτά τοποθετημένα φύλλα φτέρης στεφανώνονται ψηλά στο σώμα με μικρούς οκταπέταλους ρόδακες. Στο κενό μεταξύ των φύλλων φτέρης διάστημα, εναλλάσσονται πολύφυλλες δέσμες με πρωτότυπο κόσμημα που αποτελείται από έναν κεντρικό ευθύγραμμο βλαστό και πέντε φυλλάρια.

Χρονολόγηση: α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H32A, H15 και TA17. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρές πολύφυλλες δέσμες): Siebert 1978, 43-45 και 330, αρ. K142, πίν. 34 και 80.7 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), πίν. 75.12 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κόσμημα με βλαστό και φυλλάρια): Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικροί οκταπέταλοι ρόδακες): Siebert 1978, 36-39, 312-313, αρ. DI82, πίν. 16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), σελ. 53-56, 350, αρ. M10,

πίν. 23, σελ. 53-56 και 354, αρ. M.40, πίν. 25, σελ. 53-57, αρ. M32, M38, M39, M41, πίν. 26, σελ. 56-57, αρ. M45, M49, M49bis, πίν. 27, σελ. 57, αρ. M67, M69, M72, πίν. 29, σελ. 57 και 361, αρ. M102, πίν. 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 43-45 και 324-325, αρ. K20, K39, πίν. 32, σελ. 43-45 και 331-332, αρ. K153, πίν. 34, σελ. 46 και 335, αρ. K196, πίν. 36, σελ. 46-50, αρ. K277, πίν. 37, σελ. 46-50 και 345, αρ. K322, πίν. 38 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φτέρη με λυγισμένα κλωνάρια και οξυκόρυφη απόληξη): Siebert 1978, 43-45 και 326, αρ. K.73, πίν. 32, σελ. 45 και 332, αρ. K.158, K.159, πίν. 35 και πίν. 79.5, 79.6, 80.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 123-125, αρ. Del.1, πίν. 57 και 95.1 (Δελφοί, αττική σειρά). Agora XXII, 53, αρ. 73 και 73bis, πίν. 13 και 94 (αθηναϊκή Αγορά, Ομάδα 2, 200-150 π.Χ.). Corinth VII, iii, 171-173, αρ. 873, πίν. 38 (Κόρινθος, ομάδα των «Μασκών», 146 π.Χ.). Βλ. και τις αντίστοιχες φτέρες του κρατήρα K26. Βλ. επίσης: Siebert 1978, 33-36 και 304, αρ. DI.14, πίν. 12 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. K20, πίν. 32 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. Co.8, πίν. 46 (Κορινθιακό εργαστήριο). Thompson 1934, 353-355, αρ. C20, εικ. 39 (αθηναϊκή Αγορά, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με ρόδακες): Siebert 1978, 57 και 356, αρ. M55, πίν. 28, σελ. 57 και 358, αρ. M72, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Βλ. επίσης (φύλλα άκανθας στον κάλυκα εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού και ρόδακες): Siebert 1978, 36-39, 311, αρ. DI68, πίν. 16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), σελ. 53-56 και 354, αρ. M.40, πίν. 25, σελ. 53-57, αρ. M41, πίν. 26, σελ. 56-57, αρ. M45, M49, M49bis, πίν. 27 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

Β. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. K27-K30)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. K27-K28)

1. Θεϊκές μορφές (αρ. κατ. K27-K28)

ΠΙΝΑΚΕΣ 6, 51

K27. Α.Μ.Α. 2587 Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος της βάσης και του σώματος. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Ενδέχεται να συνανήκει με το K28.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: καστανομέλανο θαμπό, καστανέρυθρο και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 20.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 092 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 024 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7/1 α).

Διακόσμηση: Βάση στηρίζεται σε ανάγλυφα κοχύλια (πόδια - πλαστικά υποστηρίγματα). Στον κάλυκα διακρίνονται φύλλα φτέρης φτέρη με λυγισμένα κλωνάρια και οξυκόρυφη απόληξη. Στο σώμα σώζονται αποσπασματικά δυο τύποι ανθρώπινων μορφών, εκ των οποίων ο 1 σώζεται σε τρία θραύσματα και ο 2 μόνο σε ένα.

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H15 και AT4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φτέρη με λυγισμένα κλωνάρια και οξυκόρυφη απόληξη): Βλ. το σκύφο K26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μορφή 1): Βλ. τους σκύφους AIG48 και AIG49. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μορφή 2): Massa 1992, πίν. 113.1 (Ηφαιστεία Λήμνου, Αμυμώνη). Courby 1922, 342-343, εικ. 71.2 (Αριάδνη) και σελ. 344-345, αρ. 16-19, εικ. 70 (Λητώ, Δήμητρα, Αμυμώνη και Ποσειδώνας, από ανάγλυφα αγγεία αττικών, δελφικών και περγαμηνών εργαστηρίων).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

K28. Α.Μ.Α. 2064. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Ενδέχεται να συνανήκει με το K27.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρσιμα: καστανομέλανο και μελανό, θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση.

Διαστάσεις α' θραύσματος: 0, 044 X 0, 058 μ. Πάχ. α' θραύσμ.: 0,002 - 0,003 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 043 X 0, 042 μ. Πάχ. β' θραύσμ.: 0,002 - 0,003 μ. Διαστάσεις γ' θραύσματος: 0, 038 X 0, 028 μ. Πάχ. β' θραύσμ.: 0,002 μ. ΠΗΛΟΣ 20.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα nymphaea nelumbo (nymphaea nelumbo) με διονυσιακή τριάδα στο εσωτερικό τους.

Χρονολόγηση: α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 314, εικ. 2 α (πρώϊμος 2^{ος} αι. - 70 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (Διονυσιακή τριάδα): Courby 1922, 381, εικ. 78.21 (bols de Délos, motifs décorant les zones, διονυσιακή τριάδα) και σελ. 341, αρ. 3, εικ. 69 (bols a Glaçure, motifs de la rance, διονυσιακή τριάδα, από αττικά και περγαμηνά εργαστήρια). Corinth VII, iii, 168, αρ. 807 και 810, πίν. 37, 68, 69 (εργαστήριο της Κορίνθου, τελευταίο τέταρτο 3^{ου}-146 π.Χ.). Siebert 1978, 350, αρ. M.11, M12, πίν. 24, σελ. 352, αρ. M.28, πίν. 24 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 343, αρ. K.308, πίν. 37 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Rochmarski 1990, 337, πίν. 17-18 και 20.1, κυρίως 18.3 (Argos Mouseum C.6006). Agora XXII, 20, αρ. 201, 208-216, 225, πίν. 38, 41-44, 81-83 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 92, 127-128, 147, αρ. 1, πίν. 23 (Ηλιδα, μεμονωμένη διονυσιακή τριάδα, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). de Luca 1997, 367-368, πίν. 269 a (Πέργαμο). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 118, 127-128, 147, αρ. 272, πίν. 34, σχέδ. 39 (Ηλιδα, μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο με διονυσιακή τριάδα στο εσωτερικό του, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Κακαβογιάννης 1980, 263, εικ. 2 (Φερές). Laumonier 1977, 86-94, αρ. 3247, πίν. 20 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών).

2. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. K29)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

K29. Α.Μ.Α. 2587 Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: (2.5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό και κατά τόπους καστανομέλανο. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 20.

Διαστάσεις: Διαστ. α΄ θραύσματος: 0, 034 X 0, 026 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 003 μ. Διαστ. β΄ θραύσματος: 0, 031 X 0, 024 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 003 μ. Διαστ. γ΄ θραύσματος: 0, 031 X 0, 025 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους καρδιάσχημα κοσμήματα ή ενάλληλες αγκύλες (;). Στο σώμα μορφές ερωτιδέων που κινούνται προς τα αριστερά κρατώντας ή τείνοντας τα χέρια προς αδιάγνωστο αντικείμενο (Ερωτες με τύμπανο ;).

Χρονολόγηση: α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (καρδιάσχημα κοσμήματα ή ενάλληλες αγκύλες): Βλ. τον κρατήρα K21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος-ερωτιδείς: Courby 1922, 342-343, εικ. 69.12g (Ερωτας με τύμπανο, από ανάγλυφο σκύφο των Δελφών). Massa 1992, 58-59, τύποι Έρωτα αρ. 3, 9 και 11 στον πίνακα 111 (Ηφαιστεια Λήμνου). Βλ. επίσης: Agora XXII, 54, αρ. 87, πίν. 15 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 112, αρ. 209, σχέδ. 34 (Ηλιδα). Για την απεικόνιση των δαδοφόρων Ερώτων στην ελληνιστική ανάγλυφη κεραμική βλ.: Siebert 1978, 123-125 και 391, αρ. Del.1 και Del.2, πίν. 57 (Δελφοί, «αττική» σειρά) και Courby 1922, 342-343, εικ. 69.12h (Ερωτας δαδοφόρος).

II. Μορφές ζώων (αρ. κατ. K30)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6, 51

K30. Α.Μ.Α. 2457. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και του σώματος, μαζί με το χείλος.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: κατά τόπους καστανέρυθρο και ερυθρωπό, κατά τόπους καστανομέλανο και μώβ-μεταλλικό, στιλπνό. Πολυχρωμία εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 20 (βλ. την **ΕΙΚ. 76**).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 035 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 139 μ. Ύψος: 0, 082 μ.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους στεφάνι φύλλων μυρτιάς. Στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος διακρίνονται υδρόβια πτηνά (κύκνοι ;) που συγκρατούν κλάδους με το στόμα τους που εναλλάσσονται με βουκράνια. Στο πεδίο τριγύρω μικροί οκτάφυλλοι ρόδακες και μικρές πολύφυλλες δέσμες. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα φύλλα φτέρης εναλλάσσονται με εντελώς σχηματοποιημένα και ευθυτενή φύλλα άκανθας. Ψηλά στο

πεδίο πολύφυλλες δέσμες εναλλάσσονται με στατικά πτηνά. Στη βάση διπλός επταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με μικρό οκταπέταλο ρόδακα στο κέντρο του και με επτά ακτινωτά τοποθετημένα φύλλα φτέρης τριγύρω.

Χρονολόγηση: α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H12 και H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (στεφάνι φύλλων μυρτιάς): Siebert 1978, 33-36 και 307, αρ. DI.39, πίν. 15 και 72.2 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 107, 194, 262, 275. Hausmann 1996, 15 και 22, αρ. 24 και 30, πίν. 5-6 (Ολυμπία). Kossatz 1990, 59-61, αρ. M430, πίν. 34 (Μίλητος). Βλ. επίσης: Αρχοντίδου-Αργύρη 1997, 254-255, αρ. 3-8, πίν. 172 γ-δ και 173 α-δ (Μυτιλήνη, μήτρες για την κατασκευή εφυαλωμένων ανάγλυφων αγγείων, τέλος 1^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (βουκράνια): Agora XXII, 47, αρ. 20, πίν. 4 και 98 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Hausmann (:), περί το 200 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 114, αρ. 234, σχέδ. 36 (Ηλιδα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κύκνος ;): Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά στατικά πτηνά): Siebert 1978, πίν. 72.7, 73.2, 73.8 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Agora XXII, 63, αρ. 159, πίν. 30 (225-175 π.Χ.). Hausmann 1996, 83, αρ. 166, πίν. 34 και σελ. 97, αρ. 233, πίν. 43 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 122-123, αρ. 309, σχέδ. 45 (Ηλιδα). Holbing 1923-25, σελ. 283, εικ. 2 m (Σπάρτη). Schmid 2004, 497, αρ. 19, πίν. 240 (Ερέτρια, πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Κρανώτη 1997, 794, πίν. 6 β, 7 θ και 9 β (Αβδηρα). Zahn 1908, 53-61, αρ. 10-11 και 14 και εικ. 10-11 και 14 (ανάγλυφοι σκύφοι από τη Ν. Ρωσία, χωρίς χρονολόγηση). Courby 1922, 379, εικ. 76.18 (αποδίδεται σε «ανατολικο-ιωνικό» εργαστήριο). Laumonier 1977, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία) κ.α. Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 156 της Αρσινόης (ΕΙΚ. 39. 2). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί οκτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. το σκύφο K26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρές πολύφυλλες δέσμες): Βλ. το σκύφο K26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φτέρη με λυγισμένα κλωνάρια και οξυκόρυφη απόληξη): Βλ. το σκύφο K26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (σχηματοποιημένα και ευθυτενή φύλλα άκανθας): Siebert 1978, πίν. 70.3 και 74. 8 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Βλ. τους ηλιακούς σκύφους H18 και H61.

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. K31)

ΠΙΝΑΚΕΣ 6, 51

K31. Α.Μ.Α. 2588. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρώπός (light red: 2.5 YR 6/6), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: κατά τόπους ερυθρώπό και κατά τόπους μελανό-στιλπνό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 20.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ.

Προέλευση: 8-12-92, Ψ7-Π α, Δ. μάρτυρας, β΄ στρώμα.

Διακόσμηση: Στη διακοσμική ζώνη του χείλους διπλές ενάλληλες αγκύλες ή καρδιάσχημα κοσμήματα. Στο σώμα ελικωτοί κρατήρες εναλλάσσονται με φύλλα φτέρης.

Χρονολόγηση: α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (διπλές ενάλληλες αγκύλες): Βλ. τον κρατήρα K21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελικωτός κρατήρας): Siebert 1978, αρ. Co.6, πίν. 44 (εργαστήριο της Κορίνθου). Προσκυνητοπούλου 1997, 102, 116 και 118, αρ. 101, 258 και 273, πίν. 26, 33 και 34 αντίστοιχα (Ηλιδα, β΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 132-133 και 408, αρ. Cor.22, πίν. 62 (κερκυραϊκό εργαστήριο). Siebert 1978, αρ. DI.67, πίν. 16, αρ. M67, M68 και M76, πίν. 29 (αργεία εργαστήρια του Δημητρίου-Ιάσωνα και του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα φτέρης): Siebert 1978, πίν. 75.15 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα).

A3. Ηλειακά: Ολυμπία και Ήλιδα (αρ. κατ. Η1-Η68)

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. Η1-Η12)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. Η1-Η12)

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. Η1-Η3)

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H1. Α.Μ.Α. 2817. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στυλινό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Α.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. σωζ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 095 μ. Σωζ. ύψος: 0, 013 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.

Διακόσμηση: Στην βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με μια ανάγλυφη γραμμή, διακρίνεται μέρος ροδάκα, σχηματισμένου με ανάγλυφα οξυκόρυφα φύλλα που εναλλάσσονται με φυλλάρια με αποστρογγυλεμένες απολήξεις (μικρά φύλλα λωτού ;). Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μεγάλα φύλλα λωτού, με ανάγλυφο το εσωτερικό τους.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, 117, 119 και 121, αρ. 15, 264, 279 και 300, σχέδ. 3, 37, 40 και 43 (Ήλιδα). Βλ. και το σκύφο Η15.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Προσκυνητοπούλου 1997, 114-115 και 129-130, αρ. 240, πίν. 31 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο Ι93. Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 82, αρ. 163, πίν. 34 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 110-112, αρ. Α 119, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Hausmann 1996, 50 και 106, αρ. 81, πίν. 17 (Ολυμπία, σκύφος από την Ήλιδα, τέλος 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 73, 108 και 261, πίν. 24, 26 και 33 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. και το σκύφο Η9.

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H2. Α.Μ.Α. 2870. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/3). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, κατά τόπους πολύ απολεπισμένο, ΠΗΛΟΣ 5Α.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 046 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 089 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙΙ α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42, Ε 46).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης άγνωστο μέταλλο. Στο φυτικό κάλυκα εναλλάσσονται φύλλα λωτού δυο μεγεθών (με μια νεύρωση και ανάγλυφο εσωτερικό).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στο κέντρο (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 και αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 118, 124-125, αρ. 272, 324, σχέδ. 39, 50 (Ήλιδα). Βλ. και το σκύφο Η35. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Παππά 1996, αρ. 1, 2 και 4, πίν. 9-10 (σκύφος τοπικής παραγωγής), αρ. 643, πίν. 157 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Παππά 1997, 355, αρ. 5, πίν. 261 δ (Μινώα Αμοργού). Γραβάνη 1988-1989, 101, πίν. 2β (ανάγλυφος σκύφος από την Αμβρακία). Siebert 1978, 43-45, αρ. Κ.121, πίν. 33 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H3. Α.Μ.Α. 2307. Τμήμα σκύφου που σώζει τη βάση, τον κάλυκα, αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και ελάχιστο του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8) και κοντά στο χείλος μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Β.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 026 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 109 μ.
 Προέλευση: στρώμα I στ I (14 έως 16-12-92, X7/II β – Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, το οποίο ορίζεται από μια ανάγλυφη γραμμή, διακρίνονται φθαρμένα φυλλάρια ενός πολύφυλλου ρόδακα (;) με λοξά διατεταγμένα φύλλα. Στον κάλυκα σειρά με επίσης λοξά διατεταγμένα φυλλάρια. Στο σώμα μεγάλα φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση), εναλλάσσονται στην περιοχή του χείλους με εξάφυλλους ρόδακες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους εναλλάγεται αγκύλες.

«**Ιταλική σειρά**».

Χρονολόγηση: τέλος 2^{ου} – αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκνητοπούλου 1997, αρ. 163, σχέδ. 29 (Ηλιδα). Βλ. και τους σκύφους H30 και H34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους: Rogl 1996, 147, αρ. B36, εικ. 9, πίν. 1-κόσμημα αρ. 12 (Ηλιδα). Rogl 2008, 111, αρ. 69, πίν. 8, 33 (σκύφος παραγωγής Λουσών). Βλ. επίσης: Rogl 1996, 148, αρ. B43, εικ. 12, πίν. 1-κόσμημα αρ. 2 (Ηλιδα). Πρβ. επίσης τους σκύφους I56 και K1. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μεγάλα φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Siebert 1978, 63-64 και 368, αρ. Imp.10, πίν. 42 (εισηγμένος σκύφος στο Άργος). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 26-28, αρ. αρ. A115, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 43-45, αρ. K.109, K.119, πίν. 33 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Με εξαίρεση δυο σκύφους από την Κασσώπη: Γραβάνη 1996, 148-159, αρ. 185-186, εικ. 27 και πίν. 44 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ', 167 π.Χ.-τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 135 κ. εξ. και 175 κ. εξ., αρ. 150-151, 155, 361 και 365, εικ. 23-25 και 50-51 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ., εργαστήριο Β - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ. και ομάδα 1). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα και του μεταλλίου της βάσης: Δεν βρέθηκαν.

2. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. H4-H9)

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

H4. Α.Μ.Α. 2824β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρυσμα: καστανό, σχετικά πυκνό και στιλπνό, ελάχιστο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης (υπολογισμένη): 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στην βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με μια ανάγλυφη γραμμή, διακρίνεται ρόδακα, σχηματισμένος με οξυκόρυφα φύλλα (χωρίς νευρώσεις στο εσωτερικό τους). Στην περιφέρειά του φέρει ανάγλυφο όστρεο (υποστήριγμα της βάσης). Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με απλά μακριά φύλλα λωτού ή λογχόσχημα φύλλα (με μια κεντρική νεύρωση και αρκετά ανάγλυφο το εσωτερικό τους).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκνητοπούλου 1997, 114-115, 121 και 129, αρ. 240 και 298, πίν. 31 και 35 αντίστοιχα (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 1996, 148-159, αρ. 185-186, εικ. 27 και πίν. 44 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ - 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Κόλια 2011, σελ. 4-6 στο δοκίμιο, φωτ. 9 και 15 (Αίγιο, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. IX (Δύμη, στην πάνω σειρά-το δεύτερο από τα αριστερά θραύσμα, στη μεσαία σειρά-το πρώτο από τα αριστερά θραύσμα και στην κάτω σειρά-τα δυο πρώτα από τα αριστερά θραύσματα, χωρίς ακριβή χρονολόγηση). Γραβάνη 1997, 335-236, αρ. 4 α, πίν. 239 δ και 244 (Δωδώνη, αποδίδεται στο εργαστήριο της Κασσώπης, τέλη 3^{ου}-167 π.Χ.), σελ. 338, αρ. A27, πίν. 241 στ (Δωδώνη). Γραβάνη 1996, αρ. 150-151, 158, 173, 174, 176, εικ. 23-25, πίν. 37-39 και 42 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Αδάμ-Βελήνη 1997, 143, πίν. 114 δ (Πέτρες Φλώρινας, ανάγλυφος σκύφος). Παντερμαλής 1971, 400-402, πίν. 398 (Δίον Πιερίας, σκύφος με διακόσμηση λογχόσχημων φύλλων, μεταξύ των πετάλων παρεμβάλλονται κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες). Χρυσοστόμου 1991, 121, φωτ. στη σελ. 133 (ανάγλυφος σκύφος από τάφο στο Λόγγο Έδεσσας, διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κατακόρυφους ελικοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε ρόδακες). Χατζηαγγελάκης 2004, 138-142, 145-147, αρ. 1, 11, 13, πίν. 35 α, 36 ε, 37 β (Καρδίτσα, 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. το σκύφο H21.

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H5. Α.Μ.Α. 2824. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρσιμα: μελανό, πυκνό και σχετικά στιλπνό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Z.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 088 μ. Σωζ. ύψος: 0, 021 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στην βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με μια ανάγλυφη γραμμή, διακρίνεται δεκατετραπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με μικρό ρόδακα στο κέντρο του και στην περιφέρεια με ακτινωτά τοποθετημένα, μακρόστενα, σχεδόν οξυκόρυφα και με ελαφρά καμπύλο περίγραμμα φύλλα, πληρωμένα εσωτερικά με τρεις κάθετες νευρώσεις. Ακολουθεί στην αρχή του κάλυκα διακόσμηση με απλά μακριά φύλλα λωτού (με μια κεντρική νευρώση στο εσωτερικό τους), τα οποία εναλλάσσονται πιθανότατα με λεπτούς κατακόρυφους, ευθύγραμμους βλαστούς (που απολήγουν πιθανώς σε ελικοειδείς απόληξεις και άνθος) ή με λεπτές ανάγλυφες γραμμές.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B11, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 303, σχέδ. 44 (Ηλιδα). Βλ. και τους σκύφους H34 και H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Προσκυνητοπούλου 1997, 92-93, 95, 129, αρ. 7 και 28 (Ηλειακά, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 114-115, 121 και 129, αρ. 240 και 298, πίν. 31 και 35 αντίστοιχα (Ηλειακά, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (λεπτοί κατακόρυφοι και ευθύγραμμοι βλαστοί): Προσκυνητοπούλου 1997, 138-139, αρ. 298, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.) και σελ. 129 (αναφέρει άλλα πέντε παραδείγματα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλιο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 141 και 162-163, 240, πίν. 27, 31 (Ηλιδα). Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.5 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 58-60, 106-108, αρ. 91, 99, 163, πίν. 22, 24, 34 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», β' μισό 2^{οο} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H6. Α.Μ.Α. 2827. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρσιμα: μελανό-καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό, απολεπισμένο ελάχιστα κατά τόπους. Σχετικά ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5H.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. σωζ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 090 μ. Σωζ. ύψος: 0, 018 μ.

Προέλευση: στρώμα I η 1 (21-6-95, X7/Π α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με μια γραμμή σχηματισμένη με ανάγλυφες κουκίδες, διακρίνεται οκταπέταλος (:) ρόδακας, σχηματισμένος με μικρά, σχετικά οξυκόρυφα και με ελαφρά καμπύλο περίγραμμα φύλλα, μεταξύ των οποίων παρεμβάλλονται καρποί μυρτιάς (:). Ακολουθεί στον κάλυκα και στο σώμα διακόσμηση με σχετικά ανάγλυφα στο εσωτερικό τους μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κάθετα, ευθύγραμμο διακοσμητικά κοσμήματα, οι οποίοι είναι διακοσμημένοι σε όλο τους το ύψος με διαγώνιες εγχοπές.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, 119, 124, αρ. 121, 280, 322, σχέδ. 21, 40, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και το σκύφο H30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβές παράλληλο δεν βρέθηκε. Για παρόμοια πρβ. το σκύφο H5 (μακριά φύλλα λωτού ή λογχόσχημα φύλλα εναλλασσόμενα με κατακόρυφους και ευθύγραμμους βλαστούς). Παρόμοια μακριά φύλλα λωτού απαντώνται και στην Κέρκυρα: Winkes 2004, 51, αρ. RW001: 88-P-46, εικ. 1 στο CD-ROM. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλιο της βάσης: Hausmann 1996, 60-63, 93-100, 16-108, αρ. 100, πίν. 24 (Ολυμπία, σκύφος της Ήλιδας, β' μισό 2^{οο} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 84, 134, 185, 253, 256, πίν. 25, σχέδ. 24, πίν. 28, 32, 33 (Ηλιδα, β' μισό 2^{οο}-αρχές 1^{οο} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 51

H7. Α.Μ.Α. 2308. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά τα 4/6. Λείπει μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένος από επτά θραύσματα και συμπληρωμένος εν μέρει.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 7/3). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο, αλλά και καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ Λ10.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 043 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 116 μ. Σωζ. ύψος: 0, 070 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260) και στρώμα ΙΙ στ (16-6-92, Χ7/ΙΙ β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οριζόντια βλαστόσπειρα. Στο σώμα τέσσερα απλά φύλλα λωτού ή λογχόσχημα φύλλα (με πλατιά βάση) εναλλάσσονται με τέσσερα ιδιαίτερα ραδινά μακριά φύλλα λωτού (με χαρακτηριστική έντονα αποστογγυλευμένη διαμόρφωση στη βάση τους). Μεταξύ τους παρεμβάλλονται διπλές ελικοειδείς βλαστόσπειρες που κοσμούνται εκατέρωθεν τους κατά διαστήματα με κόρυμβους (ομάδες τριών, τριγωνικά διαταγμένων ανάγλυφων κουκίδων). Στο μέταλλο της βάσης οκτάκτινο άστρο.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 και αρ. 152, 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 303, σχέδ. 44 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H35. Βλ. επίσης: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στη μέση (Ολυμπία), σελ. 121-129, αρ. Del. 1 και Del. 51, πίν. 99 (δελφικό εργαστήριο). Agora XXII, 51, αρ. 62, πίν. 92 (εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντια βλαστόσπειρα): Βλ. το σκύφο H24 (διακόσμηση της ζώνης του χείλους και του μεταλλίου της βάσης). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T4): Γραβάνη 1988-1989, 101, πίν. 2β (ανάγλυφος σκύφος από την Αμβρακία, τα φύλλα λωτού καλύπτουν -σε ύψος- ολόκληρο το σώμα του σκύφου). Γραβάνη 1997, 338-339, αρ. Α142, πίν. 242 δ (Αμβρακία). Αγγέλη 2009, 170, αρ. Α.Μ.Α. 7530, εικ. 16 και πίν. VIII (Αμβρακία, οινοχόη με ανάγλυφη διακόσμηση: στη ζώνη κοντά στη βάση ακριβώς όμοια μακριά φύλλα λωτού, πιο πάνω σειρά οκτάφυλλων άνθεων και τέλος ιωνικό κυμάτιο, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.) και σελ. 170, αρ. Α.Μ.Α. 5226, εικ. 15 (Αμβρακία, υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση: στη ζώνη κοντά στη βάση παρόμοια μακριά φύλλα λωτού, πιο πάνω φύλλα άκανθας με βλαστόσπειρα με φύλλα και σχηματοποιημένους καρπούς κισσού, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Παππά 1997, 355, αρ. 6, πίν. 261 ε (Μινώα Αμοργού). Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130, αρ. 11, 255, 268, 298, 302, 305, πίν. 23, 33, 34, 35, 36, 36 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T5): Λακάκη-Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τρίτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Γραβάνη 1996, 175 κ. εξ., αρ. 376, εικ. 52 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Για πολύ παρόμοια βλ. και Προσκυνητοπούλου 1997, 121-122, αρ. 302, πίν. 36 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (διπλές ελικοειδείς βλαστόσπειρες): Βλ. το σκύφο H24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με διπλές ελικοειδείς βλαστόσπειρες): Agora XXII, 88, αρ. 371, πίν. 65 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος κορινθιακός σκύφος, β' μισό 3^{ου}-πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια): Siebert 1978, 112, πίν. 86.6 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 121, αρ. 298, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 1997, 339, αρ. Α142, πίν. 242 δ και 247 (Δωδώνη, σκύφος που προέρχεται από την Αμβρακία). Γραβάνη 1997, 335-336, αρ. 4, πίν. 239 δ και 244 (Δωδώνη, σκύφος που προέρχεται από την Κασσώπη, πριν το 167 π.Χ.). Agora XXII, 50-51, αρ. 51, 52, 55, 56, 57, 58, πίν. 9, 10, 74 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Pnyx II, 101, αρ. 69, πίν. 45 (Πνύκα, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 86-87, 379, αρ. Sp.52, πίν. 48 (σπαρτιατικό εργαστήριο). Holbing 1923-25, 289, εικ. 5-ο (Σπάρτη). Βλ. επίσης (πολύ παρόμοια): Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.5 και 87.4 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 60-63, 82, 91, 106-107, αρ. 99, 158, 163, 197, πίν. 24, 33, 34, 38 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 107, αρ. 202 και 224, πίν. 39 και 42 (Ολυμπία, λακωνικό εργαστήριο και άγνωστης προέλευσης/ίσως συριακό αντίστοιχα). Purro 1995, αρ. TA9, πίν. 45 (ανάγλυφος σκύφος από τον Τάραντα). Πρβ. και τους σκύφους H8, H64, H39, TA1, TA4, TA22.

ΠΙΝΑΚΕΣ 7, 52

H8. Α.Μ.Α. 2289. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά τα 5/8. Λείπει μέρος της βάσης, του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένος από επτά θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8.4). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο, αλλά και καστανομέλανο ή μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Λ10.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Ύψος: 0, 085 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,029 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους συνεχής διπλός συνεχής μαιάνδρος, με ανάγλυφο σφαιρίδιο

μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο. Στο σώμα εναλλάσσονται μακριά φύλλα λωτού με χαρακτηριστικά έντονα αποστογγυλευμένη διαμόρφωση στη βάση (ένα στενό με τρία πλατύτερα). Μεταξύ όλων των φύλλων διπλές ελικοειδείς βλαστόσπειρες (που κοσμούνται εκατέρωθεν τους κατά διαστήματα με ομάδες τριών, τριγωνικά διαταγμένων ανάγλυφων κουκίδων), εκατέρωθεν των οποίων υπάρχουν και στιγμωτοί ρόδακες. Στο μέταλλο της βάσης ιδιόμορφο δωδεκάκτινο άστρο, σχηματισμένο με δυο απλές ανάγλυφες γραμμές που εναλλάσσονται με μια κατάστικτη γραμμή (σχηματισμένη από σειρά ανάγλυφων στιγμών).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στο κέντρο (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 και αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 118, 124-125, αρ. 272, 324, σχέδ. 39, 50 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χεύλους (μαϊανδρός): Προσκυνητοπούλου 1997, 105, 124 και 144, αρ. 135 και 323, σχέδ. 49, πίν. 27 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 142-143, 149, αρ. B68, εικ. 16 και στον πίνακα 1-κόσμημα αρ. 5 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με διπλές ελικοειδείς βλαστόσπειρες): Βλ. το σκύφο H7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (στιγμωτοί ρόδακες): Βλ. το σκύφο H24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T5): Βλ. το σκύφο H7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T6): Ακριβή παράλληλα δεν βρέθηκαν. Για πολύ παρόμοια βλ. Agora XXII, 88, αρ. 371, πίν. 65 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος σκύφος που αποδίδεται σε κορινθιακό εργαστήριο). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 12-13, πίν. VIII (Αθήνα, Κεραμεικός). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Hausmann 1996, 60-63, 91, 106-107, αρ. 197, πίν. 38 (Ολυμπία). Hausmann 1996, 107, αρ. 202 και 224, πίν. 39 και 42 (Ολυμπία, λακωνικό εργαστήριο και άγνωστης προέλευσης/ίσως συριακό αντίστοιχα). Αδημοσίευτοι σκύφοι στο Μουσείο της Άρτα: ΑΕ 3013 και 5686 από την Αμβρακία και ΑΕ 7116 από το Όρραον. Πρβ. και τους σκύφους H7, H39, H64, TA1, TA4 και TA22.

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H9. Α.Μ.Α. 2415. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/3). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (pale yellow: 2.5 Y 7/4). Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Λ10.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 050 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 106 μ. Σωζ. ύψος: 0, 047 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (1-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 178).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης ρόδακας σχηματισμένος με ακτίνες άστρου που εναλλάσσονται με σταγονόσημα φυλλάρια (μικρά φύλλα λωτού ;). Στο σώμα μακριά φύλλα λωτού (με χαρακτηριστικά έντονα αποστογγυλευμένη διαμόρφωση στη βάση) εναλλάσσονται με σχηματοποιημένα φύλλα φοίνικα. Ο βασικός κορμός ή στήμονας των τελευταίων είναι σχηματισμένος με τη βοήθεια ανάγλυφων κουκίδων.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, 104, 122, αρ. 76, 121, 303, σχέδ. 15, 21, 44 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H32. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα φοίνικα εναλλασσόμενα με μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T6): Βλ. το σκύφο H8. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. το σκύφο H1.

3. Ανθέμια (αρ. κατ. H10-H11)

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H10. Α.Μ.Α. 2496 Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρσιμα: μελανό θαμπό, αρκετά-πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Ε.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 135 μ. περίπου. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: στα δεξιά διακρίνεται ένα ανθεματώ φύλλο και στα αριστερά ένας ρόδακας.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ανθεμοτά φύλλα): Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 225, πίν. 30 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα για το ρόδακα: βλ. το σκύφο H29 (πρβ. και τον H41).

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H11. Α.Μ.Α. 2455. Τμήμα σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), σχετικά στιλπνό και πυκνό. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 051 μ. Σωζ. ύψος: 0, 016 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 101 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (17-6-95, X7-II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της κοίλης βάσης απλός οκταπέταλος ρόδακας και στη διακοσμητική ζώνη της περιφέρειάς του σειρά μαργαριταριών (Perlstäbe). Κοντά στη βάση διακρίνεται σειρά από φυτικά κοσμήματα (μικρά ανθέμια), ενώ ψηλότερα στο σώμα δεν διακρίνεται διακόσμηση.

Ηλειακός σκύφος (:)

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, 119, 124, αρ. 121, 280, 322, σχέδ. 21, 40, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και το σκύφο H18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μικρά ανθέμια): Προσκυνητοπούλου 1997, 113, αρ. 226, πίν. 31 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 43-45, αρ. K.142, πίν. 34 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα (Perlstäbe): Rogl 1996, 142-143, 149, αρ. B68, εικ. 16, πίν. 1-κόσμημα αρ. 7 (Ηλιδα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Hausmann 1996, 84 και 108, αρ. 176, πίν. 35 (Ολυμπία). Βλ. επίσης: Agora XXII, 63, αρ. 162, πίν. 30 και 79 (αττικό figured bowl, 225-175 π.Χ.).

4. Κληματίδα (αρ. κατ. H12)**ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52**

H12. Α.Μ.Α. 2389. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα μελανό, θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Z.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 139 μ. Σωζ. ύψος: 0, 068 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (21-6-95, X7/II α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο ελαφρώς έξω νεύον χείλος, διακοσμητική ζώνη με ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα διακόσμηση με οριζόντια περιελισσόμενο βλαστό από τον οποίο εκφύονται αμπελόφυλλα και βότρυες.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β' μισό του 2^{οο} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 102, 149, 203, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 98, 102, 105 και 118, αρ. 64, 104, 133 και 272, σχέδ. 12, 18, 23 και 39 (Ηλιδα). Siebert 1978, 41-50, 331-332, αρ. K.153, K.119, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. Co.6, πίν. 97 (Κόρινθος). Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 36 (Κόρινθος). Siebert 1978, 30-40, 308, αρ. Di.42, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Agora XXII, 70-71, αρ. 216, πίν. 82 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 109 και 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 124.2**). Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;). Rogl 2008, αρ. 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, 142, αρ. 54, πίν. 24, σχέδ. 10 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 101, 117, 122 και 126, αρ. 90, 264, 303 και 337, σχέδ. 17, 37, 44 και 52 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Agora XXII, 50, αρ. 51, πίν. 9, 74 (σκύφος με φυτική διακόσμηση, 225-175 π.Χ.). Laumonier 1977, 83, αρ. 3247, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Βλ. επίσης τους σκύφους I117 και I121. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Rogl 1996, 142-143, 148, αρ. B38, εικ. 10 και κόσμημα αρ. 6 στον πίνακα 1 (Ηλιδα).

Siebert 1978, 112-114, πίν. 90.1 («αταλική σειρά» Ολυμπίας). Hausmann 1996, 81, 102-103, αρ. 150, 249, πίν. 32, 45 (μήτρα Ολυμπίας). Πρβ. και τους σκύφους I30, AT2, AT4, AT11, AT13 και K11. Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 102, αρ. 99, πίν. 26 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (οριζόντια βλαστόσπειρα με αμπελόφυλλα και βότρυες): Hausmann 1996, 83, αρ. 169-170, πίν. 35 και σελ. 97, αρ. 230, 232, πίν. 43 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 110 και 136, αρ. 21, 23, 184 και 259, σχεδ. 4 και πίν. 28 και 33 (Ηλιδα, γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, πίν. 72.6, 73.2 και 73.16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Rogl 2008, 152-153, αρ. 339 και 343, πίν. 24, 42 και 43 (Λουσοί). Dyggve – Poulsen – Rhomaios 1934, 133, αρ. 40, εικ. 148-149 (τεφρόχρωμος σκύφος, αποδίδεται στο τοπικό εργαστήριο της Καλυδώνας). Βλ. επίσης: Rogl 2008, 146-147, αρ. 304-305, πίν. 20 και 40 (Λουσοί). Προσκυνητοπούλου 1997, 93 και 136, αρ. 10, πίν. 23 (Ηλιδα, κατακόρυφη κληματίδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. και το σκύφο H17.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. H13-H28)

I. Εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (αρ. κατ. H13)

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H13. A.M.A. 2295. Υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος, συγκολλημένος από δεκαοκτώ θραύσματα και συμπληρωμένος. Σώζει το μετάλλιο της βάσης, αρκετό μέρος του κάλυκα και του σώματος και μικρό του χείλους. Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/4 και 7/4). Επίχρυσμα: μελανό και θαμπό. Αρκετά-πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5H.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 163 μ. Ύψος: 0, 111 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 038 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες (ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες). Ψηλά στο σώμα, κοντά στο χείλος, φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση), εναλλάσσονται με σειρά διακοσμητικών κοσμημάτων σε κατακόρυφη διάταξη: κοντά στο χείλος πεντάγωνα (περιέχουν ένα φύλλο φτέρης κάτω και πάνω οκταπέταλο ; ρόδακα), στο μέσο του ύψους ένα κοντόχοντρο κανθαρόσχημο αγγείο με ραβδωτό σώμα και ελκωτές λαβές που απολήγουν κάτω από το χείλος. Στον σύνθετο φυτικό κάλυκα καμπτόμενα προς τα αριστερά φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με άλλα μικρότερα (πιθανότατα ευθυτενή). Στο μετάλλιο της βάσης τέσσερα αντωπά τοποθετημένα κανθαρόσχημα αγγεία με ψηλό στέλεχος και μεγάλες ελκωτές λαβές.

«Ιταλική σειρά».

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-οι σκύφοι στα αριστερά και στα δεξιά (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B80, πίν. 2 (Ηλιδα). Hausmann 1996, αρ. 91, εικ. 2 και αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 98, 100, 119, 122, αρ. 64, 77, 280, 303, σχεδ. 12, 16, 40, 44 (Ηλιδα). Siebert 1978, 109, 119-120 και 176, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αγίου, βλ. **EIK. 124. 2**). Purpo 1995, 19, εικ. 1 e (ανάγλυφοι σκύφοι του Τάραντα). Πρβ. τους σκύφους I14, I23, I70, I97, I117, I121 και H35. Βλ. επίσης: Agora XXII, αρ. 328, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Rogl 2008, αρ. 319, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, αρ. 45, πίν. 26 (σκύφος της Δύμης ;). Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αγίου ;). Rogl 2008, αρ. 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Προσκυνητοπούλου 1997, 143, αρ. 13, 31, 52, 99, 125, 135, 138, 156, 159, 208, 227, 231, 235, 269, 294, πίν. 29-35 (Ηλιδα, τελ. τετ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 149, αρ. 208, πίν. 29 (Ηλιδα, μικρό θραύσμα από «ομηρικό σκύφο» με την επιγραφή ΟΠΑΙΟΣ στο σώμα, φέρει ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες στη ζώνη του χείλους, τελ. τρίτο του 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Θέμελης 2005, 101-102, αρ. κατ. 932, εικ. 8 (Μεσσήνη, ανάγλυφος σκύφος). Siebert 1978, 20-29, αρ. A.24 και A.300, πίν. 68.3-4 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Edwards 1986, 397, 411, αρ. 8, πίν. 86 (εργαστήριο της Κορίνθου, περί το 146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Γραβάνη 1996, 394-395, αρ. 532-543, εικ. 71 (Κασσώπη, ομάδα 2). Βλ. και τον K20. Τυπολογικά παράλληλα για τα ανεμιζόμενα φύλλα άκανθας: Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 164, πίν. 28 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.) Rogl 2008, 107-108, 138, αρ. 54, 250, πίν. 6, 17 (σκύφοι από τα εργαστήρια του Αγίου και των Λουσών αντίστοιχα, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 1997, 337, πίν. 241 (Κασσώπη). Gravani 1994, 168-169, εικ. 163.6 και 164.2 (Κασσώπη). Dyggve – Poulsen – Romaios 1934, 421, αρ. 40, εικ. 148-149 (Καλυδώνα). Γιαλούρης 1966, 165, εικ. 165 δ (Γιάλοβα). Πρβ. και το σκύφο I2. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πεντάγωνα με φύλλα άκανθας στο εσωτερικό τους): Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 228, πίν. 31 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού με μια κεντρική νεύρωση): Προσκυνητοπούλου 1997, 126-127, αρ. 98, 253, 265 και 272, πίν. 25, 32, 34 και 34 αντίστοιχα (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 1996, 135 κ. εξ. και 175 κ. εξ., αρ. 182-183 και 368, εικ. 26 και 51 (Κασσώπη, εργαστήριο Β - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο δεύτερος σκύφος

από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Τυπολογικά παράλληλα για το καθαρόσημο αγγείο: Προσκυνητοπούλου 1997, 149-150, αρ. 179, 258 και 273, πίν. 28, 33 και 34 (Ηλιδα, τέλη 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 83, αρ. 166, πίν. 34 (Ολυμπία, ραδινοί κάρθαροι με ψηλό στέλεχος, ραβδωτό σώμα και μεγάλες ελικοτές λαβές κοσμούν το σώμα του αγγείου εναλλάξ με μικρά πουλιά). Agora XXII, 73, αρ. 236, πίν. 45 και 85 (175-150 π.Χ.). Zahn 1908, 68 και 70, αρ. 31, πίν. 31 a-b (κάρθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Ν. Ρωσία, 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Massa 1992, 181, αρ. 423, πίν. 67 (Ηφαιστεια Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος με κάρθαρο στο μέταλλο της βάσης). Βλ. επίσης: Zahn 1908, 55, αρ. 7, εικ. 7 στη σελ. 52 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία με αμφορέα στο μέταλλο της βάσης του).

2. Φύλλα άκανθας και μικρά nymphea nelumbo (αρ. κατ. H14-H16)

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

H14. Α.Μ.Α. 2851. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. ΠΗΛΟΣ 5Α.

Διαστάσεις: Διαστάσεις θραύσματος: 0, 031 X 0, 028 μ. Πάχ.: 0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ.

Προέλευση: 14-11-2003, εκ περισυλλογής από τα ΒΔ των νεώσοικων (Α22).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από μικρά φύλλα λωτού (ή nymphea nelumbo ;), με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Ακολουθεί στο σώμα ασαφής φυτική διακόσμηση: πιθανότατα ακτινωτά τοποθετημένα μικρά nymphea nelumbo (διακοσμημένα στο εσωτερικό τους με εγχάρακτο δικτυωτό πλέγμα) που εναλλάσσονται με άκανθες.

«**Ιταλική σειρά**»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Βλ. το σκύφο H15.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8, 52

H15. Α.Μ.Α. 2837. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διαστάσεις θραύσματος: 0, 043 X 0, 022 μ. Πάχ.: 0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 027 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 068 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από μικρά φύλλα λωτού (;), με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Ακολουθεί στο σώμα φυτική διακόσμηση με ακτινωτά τοποθετημένα μικρά nymphea nelumbo (διακοσμημένα στο εσωτερικό τους με εγχάρακτο δικτυωτό πλέγμα), τα οποία εναλλάσσονται πιθανώς με φύλλα άκανθας.

«**Ιταλική σειρά**»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 99, 117, 119, 122, αρ. 11, 76, 264, 279-280, 303, πίν. 23, σχέδ. 2, 15, 37, 40, 44 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. Α.135, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Agora XXII, αρ. 240, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Corinth VII, iii, 182, αρ. 919, πίν. 36 (Κόρινθος). Laumonier 1977, αρ. 4056, 2071, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος), αρ. 9303, 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), αρ. 1977, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Benton 1938-39, αρ. 40, πίν. 16 (Ιθάκη). Rogl 2008, αρ. 79, 128, 285, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, 136-138, αρ. 236, 241, 248, πίν. 16-17 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κάλυκα): Hausmann 1996, 106, αρ. 127, πίν. 28 (Ολυμπία, «ιταλική σειρά», τέλος 2^{ου} αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Λακάκη-Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Τυπολογικά παράλληλα για τις άκανθες (παρόμοια): Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 89 και 93, πίν. 25 (Ηλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Hausmann 1996, 81, 108, αρ. 150, πίν. 32 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. κατ. 13, 73, 108 και 263, πίν. 23, 24, 26 και 33 (Ηλιδα, γ'

τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 73 και 106, αρ. 127-130, πίν. 28 (σκύφοι που χαρακτηρίζονται απομιμήσεις των αντίστοιχων του εργαστηρίου του Porilius). Βλ. επίσης το σκύφο H14.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

H16. Α.Μ.Α. 2853. Τμήμα σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/2 και 7.5 YR 4/3), αραιό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Σχετικά ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5B. Διαστάσεις: Διαστάσεις θραύσματος: 0, 031 X 0, 029 μ. Πάχ.: 0, 002-006 μ. Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης). Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης ρόδακας σχηματισμένος από μικρά φύλλα λωτού (;), με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Ακολουθεί στο σώμα ασαφής φυτική διακόσμηση (πιθανώς ανεμιζόμενα φυσιοκρατικά φύλλα άκανθας) που εναλλάσσονται με άλλο, ασαφές-δυσδιάκριτο κόσμημα (μικρό nymphaea nelumbo ;).

«**Ιταλική σειρά**»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (άκανθες): Πρβ. το σκύφο H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Πρβ. τους σκύφους H4 και H15.

3. Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. H17-H18)

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H17. Α.Μ.Α. 2419 Α. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου, που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύματα. Πηλός: ρόδινος (pink: (7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και σχετικά στυλπνό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5E.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 143 μ. Σωζ. ύψος: 0, 066 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στην πρώτη διακοσμητική ζώνη του χείλους οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται αμπελόφυλλα και πιθανώς βότρυες. Ακολουθεί δεύτερη, στενή διακοσμητική ζώνη με σειρά μικρών ανάγλυφων κουκίδων (ονολο). Στο σώμα διακρίνεται ένα μακρύ λογχόσχημο φύλλο ή πέταλο λωτού (με μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό του). Στα αριστερά του σταυρόσχημο άνθος και στα δεξιά του κατακόρυφος κυματοειδής βλαστός που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος. Δεξιότερα ίσως φύλλο άκανθας (;).

Εργαστήριο του Πρωτόμαχου (;)

Χρονολόγηση: β' μισό του 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 118, 147, 152, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στη μέση (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B57, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 98, 100 και 124-125, αρ. 64, 77 και 324, σχέδ. 12, 16 και 50 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (οριζόντια βλαστόσπειρα με αμπελόφυλλα και βότρυες): Προσκυνητοπούλου 1997, 136, αρ. 264 και 273, πίν. 33 και 34 (Ηλιδα, εργαστήριο του Πρωτόμαχου ;). Προσκυνητοπούλου 1997, 136, αρ. 184, 243, πίν. 28, 32 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 152-153, αρ. 343, πίν. 24, 43 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, πίν. 72.6, 73.2 και 73.16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Βλ. επίσης: Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ., αρ. 14, εικ. 4 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Hausmann 1996, 97, αρ. 231-232, πίν. 43 (Ολυμπία). Dyggve – Roulsen – Rhomaios 1934, 133, αρ. 40, εικ. 148-149 (τεφρόχρωμος σκύφος, αποδίδεται στο τοπικό εργαστήριο της Καλυδόνας). Rogl 2008, 146-147, αρ. 304-305, πίν. 20, 40 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, 152, αρ. 339, πίν. 24, 42 (μικρογραφικός σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Για οριζόντιο, αλλά ευθύγραμμο βλαστό με αμπελόφυλλα και βότρυες βλ.: Rogl 2008, 146-147, αρ. 304-305, πίν. 20 και 40 (Λουσοί). Βλ. επίσης τους εφεσιακούς-ιονικούς σκύφους I7-I16 και το σκύφο Α.Μ.Α. 157 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39. 3**). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 114-115, 121 και 129, αρ. 240 και 298, πίν. 31 και 35 αντίστοιχα (Ηλειακά, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρό ροδακοειδές άνθος): Προσκυνητοπούλου 1997, 110, 113 και 114, αρ. 184, 225, 227 και 237 πίν. 28, 30, 31 και 31 ('Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 82-83, αρ. 165, πίν. 34 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άνθος με σταυρόσχημη απόληξη): Προσκυνητοπούλου 1997, 93

και 125, αρ. 11 και 333, πίν. 23 και 37 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 50, 58 και 97, αρ. 81, 91 και 237, πίν. 17, 22 και 43 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 52

H18. Α.Μ.Α. 2053. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα) και του μεταλλίου της βάσης. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: στη βάση ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8) και στον κάλυκα μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B. Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 071 μ. Προέλευση: στρώμα IV β1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Αποτελείται από έναν μικρό οκταπέταλο ρόδακα στο κέντρο και τριγύρω του εκφύονται εναλλασσόμενα οξυκόρυφα φύλλα με μια κεντρική νεύρωση και πλατύτερα οξυκόρυφα φύλλα με μια κεντρική και πολλές λοξές νευρώσεις. Στο σώμα διακρίνεται ένα μεγάλο φύλλο άκανθας το οποίο εναλλάσσεται με λογχόσχημο φύλλο (:).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 320, εικ. 4 α (γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, 119, 124, αρ. 121, 280, 322, σχέδ. 21, 40, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, 109 και 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. ΕΙΚ. 124. 2). Βλ. και το σκύφο H30A. Siebert 1978, αρ. Di.39, πίν. 95, αρ. K.308, πίν. 96 (αργεία εργαστήρια). Agora XXII, αρ. 332, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Rogl 2008, αρ. 115, 231 και 250, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Πρβ. και το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Προσκυνητοπούλου 1997, 132-134, αρ. 11 και 15, πίν. 23 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 82, αρ. 159, πίν. 33 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), σελ. 95, αρ. 214, πίν. 41 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 80, αρ. 146, πίν. 31 (σκύφος εισηγμένος στην Ολυμπία από την Κόρινθο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 11, 259, 329, πίν. 23, 33, 37 (Ηλιδα). Siebert 1978, 110-112, αρ. OI.3, πίν. 52 και πίν. 86.4, 86.6 και 87.1 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 52, 106-108, 107, αρ. 83, 100-101, 134, πίν. 18, 24, 29 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 52, αρ. 83, πίν. 18, σελ. 56-57, αρ. 87, πίν. 20, σελ. 63 και 106, αρ. 102, πίν. 25 (Ολυμπία, σκύφοι που δεν αποδίδονται σε συγκεκριμένα εργαστήρια). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 61 και 106-108, αρ. 100-101, πίν. 24, σελ. 77 και 107, αρ. 134, πίν. 29 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»).

4. Φύλλα άκανθας εναλλασσόμενα με ανθέμια (αρ. κατ. H19) και διάφορα άλλα δυσδιάκριτα κοσμήματα (αρ. κατ. H20-H21)

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

H19. Α.Μ.Α. 2809 Β. Ανάγλυφος σκύφος που σώζει μικρό μέρος του του κάλυκα. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 027 X 0, 042 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 003 μ. β' θραύσματος: 0, 046 X 0, 038 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 003-0, 005 μ. γ' θραύσματος: 0, 035 X 0, 021 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 003 μ.

Προέλευση: στρώμα II γ (3-7-91, Ψ 7-Ι β, E 260).

Διακόσμηση: στον κάλυκα, ο οποίος διαχωρίζεται από τη βάση με σειρά ανάγλυφων κουκίδων, εναλλάσσονται φύλλα άκανθας (:) με ανθέμια (:).

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} -πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Προσκυνητοπούλου 1997, 133, αρ. 89, πίν. 25 (μήτρα της Ηλιδας, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 329, αρ. K131, πίν. 33 (μήτρα του αργείου εργαστηρίου του Κλεαγόρα). Hausmann 1996, 70, αρ. κατ. 124, πίν. 27 (αργείος σκύφος εισηγμένος στην Ολυμπία). Γραβάνη 1996, 360, αρ. 371, εικ. 52, πίν. 89 (Κασσώπη). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ανθέμιο): Προσκυνητοπούλου 1997, 106, αρ. 149, σχέδ. 27 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Πρβ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 213, πίν. 30 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

H20. Α.Μ.Α. 2459. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: (10 R 6/8). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: (10 R 6/8) και καστανομέλανο-μελανό στίλπνο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 027 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 102 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της κοίλης βάσης τέσσερα ακτινωτά διατεταγμένα ανθέμια. Στον κάλυκα δυο επάλληλες σειρές από διαλυμένο δίλοβο κόσμημα. Στο σώμα διακρίνονται δυο μεγάλα φύλλα άκανθας και ενδιάμεσα αυτών άλλο ασαφές φυτικό κόσμημα (;).

Ηλειακός σκύφος (;)

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, 104, 119, 122, 124, αρ. 76, 121, 280, 303, 322, σχέδ. 15, 21, 40, 44, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο H19. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (τέσσερα ακτινωτά διατεταγμένα ανθέμια): Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 280, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 77, αρ. 139, πίν. 30 (Ολυμπία, ανθέμια στο μέταλλο της βάσης, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 102-103, 134, αρ. 108, πίν. 26 (Ηλιδα, παρόμοια ανθέμια στη ζώνη του κάλυκα). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, 134, αρ. 56, 76, πίν. 24, 25 (Ηλιδα, όμοια ανθέμια στον κάλυκα και στο σώμα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.) και σελ. 125, 134, αρ. 333, πίν. 37 (Ηλιδα, όμοια ανθέμια στον κάλυκα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Για παρόμοια ανθέμια βλ. επίσης: Rogl 2008, 118, αρ. 106, πίν. 11, 35 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 96 και 107, πίν. 24 και 27, αρ. 45 και 163 (ανθέμια στον κάλυκα, Ηλιδα). Φάκλαρης 1990, 214-215, σχ. 5, πίν. 86 στ (Βεργίνα, πλήληνη μήτρα με επτάφυλλο ανθέμιο) και σελ. 219-220, σχ. 14, πίν. 87 η (Βεργίνα, πλήληνη σφραγίδα με ενδεκάφυλλο ανθέμιο).

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

H21. Α.Μ.Α. 2392. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, στίλπνο, λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Ε.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 049 μ. Σωζ. ύψος: 0, 033 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 120 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός ρόδακας σχηματισμένος με μικρό πολύφυλλο ρόδακα στο κέντρο και στην περιφέρεια κισσόφυλλα (;). Στον κάλυκα τρίλοβα κοσμήματα. Στο σώμα διακρίνεται ασαφής φυτική διακόσμηση: μεταξύ άλλων μια ή δυο άκανθες.

Εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 99, 117, 119, 122, αρ. 11, 76, 264, 279-280, 303, πίν. 23, σχέδ. 2, 15, 37, 40, 44 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B80, πίν. 2 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο H19. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Βλ. το σκύφο H20. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, αρ. 130, πίν. 26 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 77, αρ. 134, πίν. 29 (Ολυμπία). Anderson 1977, 134, αρ. κατ. 137, πίν. 47-67 (Στόβοι, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Χατζηαγγελάκης 2004, 144-145, αρ. 20, πίν. 40-ο σκύφος κάτω (νομός Καρδίτσας/δυτική Θεσσαλία). Kögler 2000, 190-191, 96 b-ο σκύφος πάνω (Κνίδος). Massa 1992, 178, 181 και 192, αρ. 406, 426 και 532, πίν. 100-101 (Ηφαιστεια Λήμνου, παρόμοια κισσόφυλλα στον κάλυκα και στο χείλος). Για τη μορφή των κισσόφυλλων βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 102, αρ. 98, πίν. 25 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

5. Φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. H22-H23)

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

H22. Α.Μ.Α. 2828. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: (2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρομέλανο-μελανό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης, πυκνό και στιλπνό (μεταλλική λάμψη), απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Ε.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 034 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 088 μ. Σωζ. ύψος: 0, 020 μ.

Προέλευση: 30-11-92 και 1-12-92, 5^η κιονοστοιχία-εγκοπή ανέκλυσης.

Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με δυο ανάγλυφες γραμμές, διακρίνεται διπλός οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με μικρό ρόδακα στο κέντρο (σχηματισμένο με ανάγλυφες κουκίδες) και εξωτερικά με οκτώ εναλλασσόμενα οξυκόρυφα φύλλα, πληρωμένα εσωτερικά με μια κάθετη νεύρωση. Μεταξύ των φύλλων παρεμβάλλονται κουκίδες ή κόρυμβοι (ομάδα τριών τριγωνικά διαταγμένων κουκίδων). Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού (;) που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού (με αρκετά ανάγλυφο το εσωτερικό τους).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 99, 117, 119, 122, αρ. 11, 76, 264, 279-280, 303, πίν. 23, σχέδ. 2, 15, 37, 40, 44 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και τους σκύφους H30 και H32. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H5. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο ΤΑ4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.2 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 58-60, 106, αρ. 91 και 215, πίν. 22 και 41 (Ολυμπία, ο πρώτος είναι σκύφος της Ηλιδας και αποδίδεται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», τέλος 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ., ο δεύτερος είναι σκύφος της Ολυμπίας, 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. 45, 303, πίν. 24, 36 (Ηλειακά, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ. και τέλος 3^{ου}-β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

H23. Α.Μ.Α. 2429. Τμήμα σκύφου που σώζει μόνο μικρό τμήμα του χείλους και του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 7.5 YR 7/6) και καστανομέλανο, θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5Ζ.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 119 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμησηκή ζώνη του έξω νεύοντος χείλους τρέχουσα σπείρα με ανάγλυφες στιγμές στα διάκενα. Στο σώμα διακρίνεται αριστερά μέρος από μεγάλο φύλλο λωτού (;) με αποστρογγλυμένη απόληξη και με μια κάθετη κεντρική νεύρωση και στα δεξιά μικρό μέρος από ένα λογχόσχημο φύλλο με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. Β4, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 102, 117, 119, αρ. 104, 264, 279, σχέδ. 18, 37, 40 (Ηλιδα). Βλ. και τους σκύφους H13 και H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού ; με αποστρογγλυμένη απόληξη): Προσκυνητοπούλου 1997, 93 και 152-154, αρ. 13, πίν. 23 (Ηλειακό, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (για πολύ παρόμοια φύλλα λωτού): Hausmann 1996, 102-103, πίν. 45, αρ. 251 (Ολυμπία). Corinth VII, III, 159-160, αρ. 786, πίν. 65 (τα «rounded petal tips» καλύπτουν όλο το σώμα, 146 π.Χ.). Παπουτσή-Władyska 1994, 264-265, αρ. 33, πίν. 213 (τεφρόχρωμος σκύφος από την Πάφο, τα «rounded petal tips» καλύπτουν όλο το σώμα, αποδίδεται σε εργαστήριο της Μ. Ασίας ή της Συρίας, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Bitrakova Grozdanova 1990, 70-71, πίν. 70 e (Οχρίδα, όμοια πέταλα καλύπτουν όλο το σώμα, τέλος 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Σκόρδου 2000, 30-31, ΜΚ 441, πίν. 9 α, 11 β (Καστέλι Κισάμου, εισηγμένος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Laumonier 1977, 86, αρ. 1135, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), πίν. 41 (εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Rogl 2001 a, 111, αρ. κατ. 22, πίν. 65, 69 και σελ. 108, αρ. κατ. 9, πίν. 61, 67 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Günay Tuluk 2001, 69, αρ. κατ. 31, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Πρβ. επίσης το σκύφο Α.Μ.Α. 2167 της Αρσινόης (βλ. και ΕΙΚ. 39.8). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη

διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H23. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους: Βλ. το σκύφο H36.

6. Φύλλα λωτού εναλλασσόμενα με φτέρες, ανθέμια και βλαστόσπειρες (αρ. κατ. H24)

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

H24. A.M.A. 2301. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος, συγκολλημένος από δεκατέσσερα θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένος. Σώζει τμήμα της βάσης, μεγάλο τμήμα του σώματος και μικρό τμήμα του χείλους. Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/4) και ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ 5E. Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 108 μ. Ύψος: 0, 080 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 104 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 046 μ.

Προέλευση: στρώμα Π στ (16-6-92, X7/Π β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του έξω νεύοντος χείλους οριζόντια βλαστόσπειρα. Στο σώμα έχουμε ουσιαστικά την εναλλαγή οκτώ κοσμημάτων, η οποία επαναλαμβάνεται δύο φορές: ανθέμιο εναλλάσσεται με διπλή βλαστόσπειρα, φτέρη και διπλή κάθετη βλαστόσπειρα και πέταλο λωτού εναλλάσσεται με μονή κάθετη κατακόρυφη βλαστόσπειρα, φτέρη και μονή κάθετη βλαστόσπειρα. Οι διπλές βλαστόσπειρες κοσμούνται εκατέρωθεν τους με στιγμωτούς ρόδακες. Στο μέταλλο της βάσης στην περιφέρεια είδος οριζόντιας περιελισσόμενης βλαστόσπειρας, ενώ στο κέντρο του μεταλλίου η διακόσμηση δεν σώζεται.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B4, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 102, 117, 119, αρ. 104, 264, 279, σχέδ. 18, 37, 40 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H35. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντια βλαστόσπειρα): Προσκυνητοπούλου 1997, 137, 140, αρ. 35, 268, 286 και 302, πίν. 34 και 36 (Ηλιδα). Hausmann 1996, 93, αρ. 207, πίν. 40 (Ολυμπία). Courby 1922, 419, εικ. 92 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου). Siebert 1977, 146-147, πίν. 55. Marabini-Moevs 1980, 163 κ. εξ., αρ. 37-38 (Cosa). Purro 1995, αρ. P10, πίν. 13 (εργαστήριο του Ροπίλιου), αρ. Q5, πίν. 18 (εργαστήριο του Quintius), αρ. X39, πίν. 75 (εργαστήριο του Μενεμάχου) και σελ. 176, τύπος c, εικ. 20 (Ιταλικά κοσμήματα για τη διακόσμηση του χείλους). Jones, 1958, 21-40 και Addendum στη σελ. 54, εικ. 2 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου από τη Βοστώνη). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φτέρη): Siebert 1978, 43-45, αρ. K.153, πίν. 34 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Βλ. επίσης: Agora XXII, 58, αρ. 120, πίν. 21 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο I21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (στιγμωτοί ρόδακες): Προσκυνητοπούλου 1997, 140, αρ. 35, 268, 286, 302, πίν. 34, 36 (Ηλιδα). Corinth VII, iii, 182, αρ. 920, πίν. 79. Hausmann 1996, 92, αρ. 202, πίν. 39 (Ολυμπία, αποδίδεται σε λακωνικό εργαστήριο). Siebert 1978, 98-99, 386, αρ. Go.70, πίν. 51 και 84.1. Φάκλαρης 1990, 217, αρ. ΒΑΠ 104, σχέδ. 10, πίν. 87δ-ε (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου αμφορέα, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1977/1978, 213-226, εικ. 3 στον πίν. 55 (περγαμηνός ανάγλυφος σκύφος με οριζόντιο και ευθύγραμμο περιελισσόμενο βλαστό στην κύρια ζώνη του σώματος, από τον οποίο εκφύονται κισσόφυλλα και στιγμωτοί ρόδακες). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ανθέμιο): Purro 1995, 35, αρ. L1, L2, εικ. 24 α και πίν. πίν. 1 και II (παρόμοιες ψηλές φτέρες σε σκύφο του ιταλικού εργαστηρίου του Larius, 170-130 π.Χ.), σελ. 55 κ. εξ., αρ. Q6, πίν. 19 (σκύφος από το Arezzo, 170-130 π.Χ.). Siebert 1978, 141-149, αρ. κατ. Μουσείου Περγάμου 4833, πίν. 55 (παρόμοιο ανθέμιο σε σκύφο του ιταλικού εργαστηρίου του Ηρακλείδη). Agora XXII, 52, αρ. 67, πίν. 12 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Βίωνα ή του Hausmann, περί το 200 π.Χ.). Aydın 2007, 20, αρ. 25, πίν. 10 και 15 (παρόμοιο ανθέμιο σε σκύφο από τη Manissa Σάρδεων, 125-100 π.Χ.). Rogl 2008, 144-145, αρ. 294, πίν. 19, 39 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών, παρόμοιο ανθέμιο στο σώμα, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Adamsheck 1979, αρ. Gr 33b, πίν. 4 (Κεγχριές). Μαστροκόστας 1968, 137, εικ. 1 (Αχαΐα). Ακαμάτης 1993, πίν. 233, 234, 313 (Πέλλα). Marabini-Moevs 1980, 199, πίν. 20.3 (Cosa). Histria XI, 145, αρ. 552, πίν. 36 (Ιστρία, αποδίδεται σε περγαμηνό εργαστήριο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μονή κάθετη βλαστόσπειρα): Προσκυνητοπούλου 1997, 138-139, αρ. 78, 80 και 298, πίν. 25, 25 και 35 αντίστοιχα (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 125-126 και 395, αρ. Del.36 και Del.38, πίν. 59 (δελφικό εργαστήριο). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 138-139, αρ. 298, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (διπλές κάθετες ελικοειδείς βλαστόσπειρες): Προσκυνητοπούλου 1997, 100, 121-122, αρ. 78, 80, 298 και 302, πίν. 25, 25 και 36 αντίστοιχα (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 112, πίν. 89.6 (Ολυμπία). Hausmann 1996, 97, αρ. 235-237, πίν. 43 (Ολυμπία). Agora XXII, 88, αρ. 371, πίν. 65 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος κορινθιακός σκύφος, β' μισό 3^{ου}-πρώιμος 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Γραβάνη 1997, 339, αρ. A142, πίν. 242 δ και 247 (Δωδώνη, σκύφος που προέρχεται από την

Αμβρακία). Γραβάνη 1997, 335-336, αρ. 4, πίν. 239 δ και 244 (Δωδώνη, σκύφος που προέρχεται από την Κασσώπη, πριν το 167 π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 150, πίν. 238, αρ. 189, πίν. 239 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Φάκλαρης 1990, 221-222, ΒΑΠ 69, σχέδ. 16, πίν. 88δ κ.α. (Βέργινα, θραύσμα από αμφορέα με ανάγλυφη διακόσμηση, β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Δουλγέρι-Ιντζεσίλογλου 1990, 123, αρ. ΒΕ7237, πίν. 69γ, 71α και 74 (Φερές, μήτρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πέταλο λωτού): Βλ. το σκύφο ΤΑ4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ρηγχ ΙΙ, 100, αρ. 64, πίν. 44 (Πνύκα, τέλος 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 93, αρ. 207, πίν. 40 (Ολυμπία, παρόμοια διακόσμηση στη ζώνη του χείλους).

7. Εναλλασσόμενα φύλλα φτέρης διαφόρων τύπων και βλαστοί (αρ. κατ. Η25-Η26)

ΠΙΝΑΚΕΣ 9, 52

Η25. Α.Μ.Α. 2313. Τμήμα σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και καθόλου το χείλος. Αποτελείται από έξι συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: πορτοκαλόχρωμο (yellowish red: 2.5 YR 5/6), σχετικά στιλπνό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 117 μ. Σωζ. ύψος: 0, 058 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 049 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ 7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Η διακοσμητική ζώνη του χείλους διαχωρίζεται από το σώμα με διπλή ανάγλυφη γραμμή. Από αυτή κρέμονται έξι κρεμαστά κορδόνια που πλαισιώνονται πάνω και κάτω με σειρές από ανάγλυφες στιγμές. Στο σώμα κατακόρυφα και στενά φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με αριστερόστροφα και στενά φύλλα άκανθας και ελικοειδείς βλαστόσπειρες που απολήγουν σε ιδιόμορφο άνθος. Η εναλλαγή αυτή επαναλαμβάνεται έξι φορές. Στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος εσωτερικά με έναν μικρό οκταπέταλο ρόδακα και εξωτερικά με οκτώ ακτινωτά τοποθετημένα οξυκόρυφα φυλλάρια (με μια κεντική νεύρωση στο εσωτερικό τους).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. Β11, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 303, σχέδ. 44 (Ηλιδα). Βλ. επίσης: Agora XXII, αρ. 55 και 146, πίν. 74 και 78 (αθηναϊκή Αγορά). Βλ. και το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (για τα στενά φύλλα άκανθας): Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, 132-134, 159, αρ. 15 και 292, πίν. 23 και 35, σχέδιο 3 (Ηλιδα, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 81, αρ. 149, πίν. 32, σελ. 81-82, αρ. 155 και 157, πίν. 33, σελ. 83, αρ. 167, πίν. 34 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), σελ. 96, αρ. 225, πίν. 42 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων» ;). Προσκυνητοπούλου 1997, 101, αρ. 89, πίν. 25 (μήτρα με άκανθες στον κάλυκα, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (για τα στενά, ελισσόμενα φύλλα άκανθας): Siebert 1978, πίν. 89.4 και 89.5 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κρεμαστά κορδόνια): Πρβ. Hausmann 1996, 66, 93, αρ. 111, 206, 208, πίν. 26, 40, 40 (Ολυμπία). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άνθη): van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 110-112, πίν. 87.5 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 87.4 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 82, αρ. 157-158, πίν. 33 (Ολυμπία, δεν αποδίδονται σε συγκεκριμένο εργαστήριο). Βλ. επίσης (παρόμοια): Hausmann 1996, 58, αρ. 91, πίν. 22 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 141, 162 και 163, πίν. 27 και αρ. 258, 261, πίν. 33 (Ηλιδα). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 286, πίν. 241, αρ. 264, πίν. 240 (Κασσώπη, φύλλα φτέρης, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 52

Η26. Α.Μ.Α. 2842. Τμήμα σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα) και καθόλου το χείλος. Αποτελείται από εννέα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα πέντε συγκολλήθηκαν. Μικρή συμπλήρωση στο μέταλλο της βάσης.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: μελανό στιλπνό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 118 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 049 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Ακριβώς όμοια με του σκύφου Η19.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{οο} αι. π.Χ.

Για τυπολογικά παράλληλα (ως προς το σχήμα, τα διακοσμητικά κοσμήματα του σώματος και το μέταλλο της βάσης): Βλ. το σκύφο Η25.

8. Φύλλα φτέρης, άνθη και βλαστοί (αρ. κατ. Η27)

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 52

Η27. Α.Μ.Α. 2298. Τμήμα σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος. Συγκολλήθηκε από τρία θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο και καστανομέλανο, θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Η.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 044 μ. Σωζ. ύψος: 0, 022 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 090 μ.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης απλός δωδεκαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από οξυκόρυφα φύλλα (με μια κεντρική νεύρωση) που εναλλάσσονται με φύλλα φτέρης. Στο σώμα (κάλυκα) φυτική διακόσμηση: κάθετοι κυματοειδείς βλαστοί φέρουν μικρά οκταπέταλα ροδακοειδή άνθη, ενώ μεταξύ τους παρεμβάλλονται κατά διαστήματα μικρά φύλλα φτέρης που εκφύονται από οκτάφυλλους ρόδακες.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, 104, 122, αρ. 76, 121, 303, σχέδ. 15, 21, 44 (Ηλιδα). Agora XXII, 83, αρ. 324, πίν. 92 (110-86 π.Χ.). Βλ. και το σκύφο Η32. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Hidri 1988, 75-81, πίν. II στη σελ. 83 (Επίδαμνος). Για το μικρό φύλλο φτέρης βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 117, αρ. 268, πίν. 34 (Ηλιδα, σκύφος που αποδίδεται με επιφύλαξη σε αργείο εργαστήριο). Πρβ. και τους σκύφους Ι53 και ΤΑ12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά οκταπέταλα ροδακοειδή άνθη): Προσκυνητοπούλου 1997, 110, 113, αρ. 187, 227, σχέδ. 32, πίν. 31 (Ηλειακό, β' μισό 2^{οο} αι. π.Χ.). Πρβ. το σκύφο Η61. Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 1969 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39.6**). Βλ. επίσης: Siebert 1978, σελ. 26-28, 292, πίν. 8, Α78 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 83, πίν. 25 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 321, πίν. 37 (Ηλιδα, μήτρα, γ' τέτ. 2^{οο} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.4, 86.6 και 87.1 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων» της Ολυμπίας). Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 1416 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39.4**). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 106-107, αρ. 83, πίν. 18 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Κρανιώτη 1997, 794, πίν. 7 α (Αβδηρα). Ακαμάτης 1993, 128-129, αρ. 307, πίν. 221 (μήτρα από την Πέλλα).

8. Μακριά φύλλα λωτού και φύλλα φοίνικα (αρ. κατ. Η28)

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 52

Η28. Α.Μ.Α. 2410. Υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος, αποτελούμενος από πέντε θραύσματα (τα τέσσερα από τα οποία συγκολλημένα). Σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, με μελανές θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 162 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ στ (16-6-92, Χ7/ΙΙ β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους μια παραλλαγή της τρέχουσας σπείρας με ανάγλυφες στιγμές στα διάκενα. Στο σώμα σχηματοποιημένα φύλλα φοίνικα, παλαισιωμένα με στιγμωτούς ρόδακες, εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού.

«Ιταλική σειρά» (:)

Χρονολόγηση: τέλος 2^{οο} – αρχές 1^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 90, 92-93, εικ. 2 και αρ. 118, 147, 203, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στη μέση (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 64, 77, 133, 198, 272, σχέδ. 12, 16, 23, 33, 39 (Ηλιδα). Rogl 1996, 113-158, αρ. Β80, πίν. 2 (Ηλιδα). Siebert 1978, αρ. Μ.1, Μ.3, πίν. 96, αρ. Κ.119, πίν. 96 (αργεία εργαστήρια), αρ. Go.6, πίν. 97 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας), αρ. Cor.22, πίν. 98 (εργαστήριο της Κέρκυρας), αρ. Del.14, πίν. 99 (εργαστήριο των Δελφών). Agora XXII, αρ.

170, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Corinth VII, iii, αρ. 805, πίν. 36 (Κόρινθος). Purpo 1995, 19, εικ. 1 e (ανάγλυφοι σκύφοι του Τάραντα). Πρβ. και τους σκύφους H33 και H12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα φοίνικα εναλλασσόμενα με μακριά φύλλα λωτού): Siebert 1978, 112-114, πίν. 90.4 (Ολυμπία, «ιταλική σειρά»). Hausmann 1996, 80, 108, αρ. 148, πίν. 31 (Ολυμπία, «ιταλική σειρά»). Βλ. επίσης: Rogl 1998, 149-150, αρ. 319-329 (τοπικής παραγωγής «becher mit schematischem Blattkelch», τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Lakakis - Rizakis 1992, 92, πίν. 9 (Δύμη, β' μισό 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.). Λακάκη-Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Τον ανάγλυφο σκύφο της **ΕΙΚ. 126.1** από το Αίγιο. Για τα φύλλα φοίνικα βλ. επίσης: Κόλια 2011, σελ. 5-6 στο δοκίμιο και εικ. 16 (**ΕΙΚ. 125.16**, ανάγλυφος σκύφος από το Αίγιο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (στιγμωτοί ρόδακες): Βλ. το σκύφο H24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο H36.

B. Σκύφοι με αδιάγνωστη φυτική (;) διακόσμηση (αρ. κατ. H29)

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 52

H29. Α.Μ.Α. 2496 Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο (ανομοιογενής όπτηση). Απολεπισμένο ελάχιστα. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 100 μ. περίπου. Σωζ. ύψος (υπολογιζόμενο): 0, 044 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διαγώνιες κυματοειδείς γραμμές (;). Στο σώμα διακρίνεται ρόδακας.

Ηλειακός σκύφος (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκνητοπούλου 1997, 95, αρ. 31, σχέδ. 5 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στο κέντρο (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 142, εικ. 3 (Ολυμπία). Πρβ. και τους σκύφους I 63, 14 και I 85. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Προσκνητοπούλου 1997, 124-125, 138, αρ. 324, πίν. 37, σχέδ. 50 (Ηλιδα, διαγώνιες αλλά παράλληλες ανάγλυφες κυματοειδείς γραμμές, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο Α.Μ.Θ. 322 του Βλοχού (**ΕΙΚ. 49**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ρόδακα): Mitsopoulos-Leon 1996, 185-186, εικ. 1, 3 και 4 (Λουσοί, κρατηρίσκος αρ. κατ. K78/1985). Βλ. τους σκύφους H10 και H41. Πρβ. και τη μήτρα M5.

Γ. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. H30-H38)

1. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. H30)

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 52

H30. Α.Μ.Α. 2057. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από τρία όστρακα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5A.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 041 μ. Μεγ. σωζ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 101 μ. Σωζ. ύψος: 0, 022 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθρωπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με ανάγλυφη γραμμή, διακρίνεται ένα από τα τρία ανάγλυφα κοχύλια (πλαστικό υποστήριγμα της) και ένα οξυκόρυφο φύλλο με πλάγιες νευρώσεις εσωτερικά. Ακολουθεί στην αρχή του κάλυκα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά επάλληλα φύλλα φτέρης.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 320, εικ. 2 β (τέλος 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 116-117, 124, αρ. 263, 322, σχέδ. 37, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 119-120, αρ. Pat. 4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου). Rogl 2008, αρ. 115 και 231, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Laumonier 1977, 127, αρ. 395, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία), 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο Αθηναιού), 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο Απολλωνίου), 342, αρ. 9347, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο Μονογράμματος), 150, αρ. 365, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 131-132, αρ. 84, 205, 289, πίν. 25, 29, 35 (Ηλειακά, β' μισό ή τέλη 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 84, αρ. 174-175, πίν. 35 (Ολυμπία). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 15, 18 και 22-26, πίν. VII (Αθήνα, Κεραμεικός). Γραβάνη 1996, 127-128, αρ. 139, εικ. 21 και πίν. 33 (Κασσώπη). Πρβ. και τον I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 112 και 116, αρ. 13, 207 και 259, πίν. 23, 29 και 33 αντίστοιχα (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

2. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. H31-H38)

α. Φύλλα λωτού με οξυκόρυφη απόληξη

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

H31. Α.Μ.Α. 2537. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου (ή κρατηρίσκου). Σώζει μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 7.5 YR 6/1). Επίχρισμα: στο σώμα ομοιόχρωμο (gray: 7.5 YR 6/1) έως σκουρότερο (dark gray: 7.5 YR 4/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ T7.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 059 X 0, 057 μ. Πάχ.: 0, 005-0, 007 μ. β' θραύσματος: 0, 065 X 0, 039 μ. Πάχ.: 0, 005-0, 007 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 155 μ.

Προέλευση: 3-7-91, Καθαρισμός τοίχου σκευοθήκης, E 264.

Διακόσμηση: Στο κάτω τμήμα του σώματος (κάλυκα) φυλλοφολιδωτή (μικρά φύλλα φτέρης **ΤΥΠΟΥ 2**) και πάνω από αυτή, στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος, ακολουθεί καμπυλόγραμμη, κρεμαστή κορδέλα, σχηματισμένη με αλυσίδα με ενάλληλους κανθάρους, από τους οποίους εκφύονται ελικοειδείς γιρλάντες/κορδέλες.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (:)

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Rogl 1996, 142-143 και 147, αρ. B36, εικ. 9, πίν. 1-κόσμημα αρ. 12 (Ηλιδα, κόσμημα που αναπτύσσεται στη διακοσμητική ζώνη του χείλους). Hausmann 1996, 83, αρ. 167, πίν. 34 (Ολυμπία, κόσμημα που αναπτύσσεται στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»), β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 111, πίν. 88.2 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Rogl 1996, 129, 147, αρ. 9 (B 36), πίν. 1 (Ηλιδα, το ίδιο κόσμημα, σε ευθεία στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα). Rogl 2008, αρ. 63-64, πίν. 7 και αρ. 69-70, πίν. 8 (Λουσοί). Παρόμοια ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Rogl 2008, αρ. 42-43, πίν. 5 (σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο της Δύμης). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1, αρ. 11 (Αιγείρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φυλλάκια T2): Βλ. τους σκύφους I35 και H32.

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 53

H32. Α.Μ.Α. 2823. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/4), θαμπό, σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 034 μ. Σωζ. ύψος: 0, 014 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 075 μ.

Προέλευση: στρώμα III α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42, E 46).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης μικρός οκταπέταλος (:) ρόδακας (με τριγωνικά πέταλα), από τον οποίο εκφύονται ακτινωτά μικρά ανθήματα. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση, σχηματισμένη με μικρά φύλλα φτέρης (σχηματισμένα με τη βοήθεια μιας κεντρικής και τεσσάρων (δυο και δυο εκατέρωθεν) ανάγλυφων γραμμών. Αυτή η φυλλοφολιδωτή διακόσμηση είναι εμπλουτισμένη στον κάλυκα και με την παρουσία ακτινωτά τοποθετημένων μικρών φύλλων λωτού που φέρουν στο εσωτερικό τους μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις (:).

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 92-93, αρ. 6, 11, πίν. 23, σχέδ. 1 και 2

(Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα αριστερά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 92, αρ. 6, πίν. 23, σχέδ. 1 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 81-82, αρ. 152, 160, πίν. 32, 33 (Ολυμπία, όμοια μικρά φύλλα λωτού σε μετάλλιο της βάσης). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 19, πίν. VII (Αθήνα, Κεραμεικός). Βλ. και τους σκύφους I29 και I35. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. 280, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 53

H33. Α.Μ.Α. 2370. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Σποτελείται από δυο θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο και μελανό-θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 069 μ.

Προέλευση: στρώμα I α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Χείλος απλό, ακόσμητο, ελαφρώς έξω νεύον, χωρίς διακριτή διακοσμητική ζώνη. Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού ή λογχόσχημων φυλλαρίων με οξυκόρυφη απόληξη, τα οποία φέρουν μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 92, 109, 119, αρ. κατ. 5, 176, 280, σχέδ. 1, 31, 39 (Ηλιδα). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, αρ. M.3, M.41, K.308, πίν. 96 (αργεία εργαστήρια). Siebert 1978, 109 και 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **EIK. 124.2**). Agora XXII, αρ. 240, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 36 (Κόρινθος). Purro 1995, 19, εικ. 1 e (ανάγλυφοι σκύφοι του Τάραντα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 119, αρ. 281, πίν. 34 (Ηλιδα, γ' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 88-89, αρ. 185, εικ. 337 (Ολυμπία). Πρβ. και τους σκύφους I51 και I52.

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 53

H34. Α.Μ.Α. 2371. Τμήμα σκύφου που σώζει τη βάση και μεγάλο τμήμα του σώματος. Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 7/4). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό εσωτερικά και σχετικά στιλπνό εξωτερικά, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 017 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 100 μ. Σωζ. ύψος: 0, 027 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7-I α, E 215).

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης οκταπέταλος ροδάκας, σχηματισμένος με οκτώ οξυκόρυφα φύλλα, γύρω από ένα ανάγλυφο κυκλικό έξαρμα. Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού (nymphaea caerulea) με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Οκτώ φύλλα λωτού εκφύονται ακέραια από τον κάλυκα και διατάσσονται ακτινωτά γύρω από αυτόν, καλύπτοντας τα μικρά επάλληλα.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B11, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 93 και 122, αρ. 11 και 303, σχέδ. 2 και 44, πίν. 23 (Ηλιδα). Rogl 2008, αρ. 51, πίν. 26 (σκύφος του Αγίου ;). Rogl 2008, αρ. 115, 231 και 250, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, 109 και 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αγίου, βλ. **EIK. 124.2**). Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. DI.42, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Agora XXII, 83, αρ. 328, πίν. 92 (110-86 π.Χ.). Laumonier 1977, 150, αρ. 365, πίν. 132, (εργαστήριο του Μονογράμματος). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τον H33. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 96, 104 και 105, αρ. 45, 130 και 136, πίν. 24, 26 και 27 αντίστοιχα (Ηλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. και Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.1-2 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»). Πρβ. και το σκύφο H62.

β. Φύλλα λωτού με σχεδόν οξυκόρυφη απόληξη

ΠΙΝΑΚΕΣ 10, 53

H35. Α.Μ.Α. 2065. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μετάλλιου της βάσης, αρκετά μεγάλο του σώματος και ελάχιστο του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρυσμα: εσωτερικά σκούρο ερυθρότεφρο (dark reddish gray: 5 YR 4/2). Εξωτερικά ομοιόχρωμο και κατά τόπους μελανό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5E.

Διαστάσεις: Διάμ. μετάλλιου βάσης: 0, 029 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 103 μ. Διάμ. χείλους: 0, 103 μ. Σωζ. ύψος (υπολογισμένο): 0, 083 μ.

Προέλευση: στρώμα I ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού με μια κεντρική νεύρωση. Δεν υπάρχει διακριτή και διακοσμημένη διακοσμητική ζώνη στο χείλος. Στο μέταλλο της βάσης τέσσερα (;) ακτινωτά διατεταγμένα ανθήμια.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 314-315, εικ. 2 α (τέλη 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Siebert 1978, 41-50, αρ. K119, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Siebert 1978, αρ. Del. 51, πίν. 99 (εργαστήριο Δελφών). Rogl 2008, αρ. 54, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου). Rogl 2008, αρ. 63, 70, 231, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, αρ. Olympia-ο αριστερός σκύφος, πίν. 98 (εργαστήριο της Ολυμπίας). Βλ. επίσης: Τους σκύφους I117, I121, TB36, TB46. Siebert 1978, 109 και 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 124.2**), αρ. Go.72, πίν. 97 (εργαστήριο της Αρκαδικής Γόρτυνας), αρ. A.24, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Agora XXII, 50, αρ. 51, πίν. 9, 74 (σκύφος με φυτική διακόσμηση, 225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, 142, αρ. 54, πίν. 24, σχέδ. 10 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 101, 117, 122 και 126, αρ. 90, 264, 303 και 337, σχέδ. 17, 37, 44 και 52 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 112, 119, 128-129, και 137-138, αρ. 212 και 281, πίν. 30 και 34 αντίστοιχα (Ηλιδα, β' τέταρτο 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 88, αρ. 180, πίν. 36 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. τους σκύφους I51 και I52. Παππά 1996, αρ. 58, 61-62, πίν. 29 (Μινώα Αμοργού, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. τους αργείους σκύφους AP12 και AP6.

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H36. Α.Μ.Α. 2066. Ανάγλυφος σκύφος, συγκολλημένος από δεκατρία θραύσματα και μερικούς συμπληρωμένους. Λείπει το μέταλλο της βάσης, τα 2/6 περίπου του σώματος και το πλείστον του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 143 μ. Σωζ. ύψος: 0, 071 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, E 140).

Διακόσμηση: Στο σώμα επάλληλες σειρές λογχόσχημων φυλλαρίων ή μικρών πετάλων λωτού με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Στην οριζόντια, στενή διακοσμητική ζώνη του χείλους τρέχουσα σπείρα (με ανάγλυφες κουκίδες στα διάκενα).

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 314-315, εικ. 2 α (τέλη 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 92, 102, 109, 117, 117-118 και 126, αρ. 5, 104, 176, 264, 268 και 337, σχέδ. 1, 18, 31, 37, 38 και 52 (Ηλιδα). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, αρ. Go.2, Go.6, πίν. 97, (εργαστήριο αρκαδικής Γόρτυνας), αρ. Sp.1, πίν. 97 (εργαστήριο Σπάρτης), αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο Αιγίου, βλ. **EIK. 124.2**), αρ. Cor.2, πίν. 98 (εργαστήριο Κέρκυρας). Βλ. και H36. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους: Rogl 1996, 149-150, αρ. B68, εικ. 16, πίν. 1-κόσμημα αρ. 10 και πίν. 2.5 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 137, αρ. 11, πίν. 23 (Ηλιδα). Hausmann 1996, 106-108, αρ. 100, πίν. 24 (Ολυμπία).

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

H37. Α.Μ.Α. 2874 α και β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανέρυθρο-πορτοκελεύθρο, θαμπό, αρκετά-πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Παχ. τοιχωμ.: 0,002-0,003 μ

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης άγνωστο διακόσμηση. Από τον κάλυκα εκφύονται μικρά τριγωνικά φυλλάκια και μακριά φύλλα λωτού. Στο σώμα διακόσμηση με επικαλυπτόμενα φύλλα λωτού (με μια νεύρωση και ανάγλυφο εσωτερικό).

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο ΤΑ4. Πρβ. και τον Η68 (από την ίδια σφραγίδα).

γ. Ιδιόμορφα φύλλα λωτού (με νευρώσεις μόνο στο ήμισύ τους)**ΠΙΝΑΚΑΣ 11**

H38. Α.Μ.Α. 2531β. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: γκρι (gray: 7.5 YR 5/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, θαμπό. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Ε.

Διαστάσεις: Διαστάσεις θραύσματος: 0,063 X 0,039 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 089 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού με λοξές νευρώσεις μόνο στο δεξί ήμισύ τους. Στο σώμα οριζόντιος ευθύγραμμος βλαστό από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω φύλλα και καρποί βελανιδιάς.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (:).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{οο}-πρώϊμος 1^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (οριζόντιος βλαστός με φύλλα και καρπούς βελανιδιάς): Προσκυνητοπούλου 1997, 136, αρ. 56 και 197, πίν. 24 και 29 (Ηλιδα, β' μισό 2^{οο}-πρώϊμος 1^{οο} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 27, πίν. 234 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, οριζόντιος ευθύγραμμος βλαστός με φύλλα και καρπούς βελανιδιάς στη ζώνη του χεύλους, τέλη 3^{οο} αι.-167 π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια): Purro 1995, 134-135, αρ. ΙΓ10, πίν. 57 (ιταλικός σκύφος από το Vulci). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φύλλα λωτού): Προσκυνητοπούλου, 98 και 165, αρ. 65, πίν. 24 (Ηλιδα, β' μισό 2^{οο}-πρώϊμος 1^{οο} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 88, αρ. 183, πίν. 36 (Ολυμπία, τα μικρά φύλλα λωτού κοσμούν όλο το σώμα).

Γ. Σκύφοι με απλά γραμμικά φυλλάκια (αρ. κατ. H39)**ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53**

H39. Α.Μ.Α. 2288. Τμήμα σκύφου (τρία συνανήκοντα και συγκολλούμενα όστρακα) που σώζει μικρό τμήμα του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ρόδινος (pink: (7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθροπό και κατά τόπους ερυθροκάστανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Ζ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 052 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 096 μ. Σωζ. ύψος: 0, 016 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙΙ α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42, Ε 46).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με μικρά φυλλάκια (με δυο πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους), διατεταγμένα αραιά και λοξά ως προς το κέντρο της βάσης. Στο μέταλλο της βάσης ακτινωτά τοποθετημένα τρίλοβα κοσμήματα.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{οο}-αρχές 1^{οο} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, 104, 122, αρ. 76, 121, 303, σχέδ. 15, 21,

44 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H32. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Ακριβή παράλληλα δεν βρέθηκαν. Πρβ. το σκύφο TA22.

Δ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. H44-H48)

Ι. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. H40-H43)

α. Με στρόβιλο στο εσωτερικό τους

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H40. Α.Μ.Α. 2082. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου (:), που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένος από τέσσερα όστρακα.

Πηλός: τεφρός (gray: 5 YR 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, με καστανομέλανες και μελανές κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ T7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 153 μ. Σωζ. ύψος: 0, 054 μ.

Προέλευση: στρώμα II γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260) και στρώμα II ζ 2 (17-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες.

Ηλειακός σκύφος (:)

Χρονολόγηση: 2^{ος}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 316-317, εικ. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 30-40, 307-308, αρ. Di.41, πίν. 15 και 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική ασπίδα»): 1). Με στρόβιλο τετρασκελή στο εσωτερικό τους: Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, 140-141, αρ. 58, σχ. 11 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Agora XXII, 38-39, 91, αρ. 401, πίν. 68, 89 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με τετρασκελείς και πεντασκελείς στρόβιλους (:)) στο εσωτερικό τους, 150-145 π.Χ.). Τσαντήλα 2004, 316-317, Α.Μ.Α. 2083, πίν. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.). Laumonier 1977, 482-486, αρ. 4304, πίν. 112 (décor macédonien, 169-69 π.Χ.). 2). Με στρόβιλο πεντασκελή στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 201-202, αρ. 4328, 4335, 4303, 4326, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), 483-486, αρ. 4304, 4311, 4348, 4348 bis, 4318, 4322, 9233, πίν. 112 (décor macédonien, 169-69 π.Χ.). Günay Tuluk 2001, 67, αρ. 24 (Inv. Nr. 1522), εικ. 15 a, b, c, πίν. 42 και 43 (Εφεσος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης (:), αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Dereboyu 2001, 33, αρ. RB 65 (101)/88, πίν. 15- αρ. 94 (Εφεσος, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2001, 108, αρ. RB 11 11, πίν. 62, 67 (Εφεσος, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με πεντασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους και τριγύρω αστερίσκους, εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1904, 406, αρ. 34-35, εικ. 530 (Πριήνη, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Schäfer 1968, 117-118, αρ. Inv. MB 119 και Inv. MB 570, πίν. 51 (Πέργαμος, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 38-39, 91, αρ. 401, πίν. 68, 89 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με τετρασκελείς και πεντασκελείς στρόβιλους (:)) στο εσωτερικό τους, 150-145 π.Χ.). Edwards 1986, 415, αρ. 31, πίν. 88 (Κόρινθος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1908, 67, αρ. 24, εικ. 24 στη σελ. 64 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία, β' μισό 2^{ου}-αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 68, αρ. 32, εικ. στη σελ. 73 (άγνωστος από τη Ν. Ρωσία, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Tölle-Kastenbein 1974, 157, εικ. 254 (Σάμος, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Benton 1938-39, 35, αρ. 46, πίν. 17 (Ιθάκη, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Τσαντήλα 2004, 317, Α.Μ.Α. 2093, πίν. 3 α (τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων με διακόσμηση από ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») στο σώμα που περιέχουν πεντασκελή στρόβιλο, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, αρ. 668, πίν. 161 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). 3). Με στρόβιλο εξασκελή στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 9097, 4301, 4331, πίν. 112 (décor macédonien, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Callaghan 1978, 55 κ. εξ., εικ. 2 (type D). Watzinger 1901, 95 (Βοιωτία, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εξασκελή (:)) στρόβιλο στο εσωτερικό τους, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1904, 400-407, αρ. 34-35 (Πριήνη, ομόκεντρα ημικύκλια/μακεδονική ασπίδα με εξασκελή στο εσωτερικό τους, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Tarsus I, 163-165, αρ. 158, εικ. 129 (Ταρσός, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). 4). Με στρόβιλο επτασκελή στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 4334, πίν. 112 (décor macédonien, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). 5). Με στρόβιλο οκτασκελή στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 4329, πίν. 112 (décor macédonien, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Baur 1941, 240-241, αρ. 202, εικ. 10 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με οκτασκελή (:)) στρόβιλο στο εσωτερικό τους, Μακεδονικό

εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.). **6). Με στρόβιλο εννεασκελή στο εσωτερικό τους:** Τσαντήλα 2004, 316-317, Α.Μ.Α. 2081, εικ. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.). Τσαντήλα 2004, 316, Α.Μ.Α. 2082, πίν. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμο 1^ο αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 77, αρ. 133, πίν. 29 (Ολυμπία, π.Χ.). Πρβ. και τους σκύφους Α.Μ.Θ. 322 του Βλοχού (**ΕΙΚ. 49**) και Α.Μ.Θ. 178 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 41. 3**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους: Rogl 1996, 134, 148, αρ. Β 43, εικ. 12, πίν. 1.2 και πίν. 2.1 (Ηλιδα, το ίδιο κόσμημαστη διακοσμητική ζώνη του χείλους). Προσκυνητοπούλου 1997, 107, 111 και 117, αρ. 160, 199 και 267, πίν. 27, 29 και 34 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H41. Α.Μ.Α. 2515. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο ελάχιστα. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώμας (υπολογισμένη κατά προσέγγιση-με την κλίση του τοιχώματος υποθετική): 0, 136 μ. Σώζ. ύψος: 0, 052 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με τρεις ομόκεντρους κύκλους με στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Χαμηλότερα, κοντά στον κάλυκα ρόδακας.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 108, αρ. 164, σχέδ. 29, σελ. 92, αρ. 6, σχέδ. 1 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα αριστερά (Ολυμπία), αρ. Pat.4, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 124.2**). Hausmann 1996, αρ. 91, εικ. 2 (Ολυμπία). Πρβ. και τους σκύφους I11, I4 και I85. Πρβ. τους σκύφους I59, I70, I89, I14, I23, I83, I97, I117, TB28 και AIG20. Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 343, αρ. 2368, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), 323, 330, αρ. 1244, 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), 82, αρ. 1438, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο H40. Πρβ. και το σκύφο I84. Τυπολογικά παράλληλα για το ρόδακα: βλ. το σκύφο H29 (αλλά πρβ. και τον H10).

β. Με βουκράνιο (:) στο εσωτερικό τους

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H42. Α.Μ.Α. 2281. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός τερφός (light gray: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: εσωτερικά καστανομέλανο. Εξωτερικά πορτοκαλόχρωμο (yellowish red: 5 YR 5/6) με καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Στο χείλος μελανό θαμπό. ΠΗΛΟΣ 5Z.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 104 μ. Σώζ. ύψος: 0, 052 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 104 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα τρία ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με μικρό σχηματοποιημένο βουκράνιο (:) στο εσωτερικό τους. Στη λεπτή διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά ανάγλυφων στιγμών (ονολο).

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 203, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B68, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 95, 107, αρ. 31, 156, σχέδ. 5, 28 (Ηλιδα). Βλ. και τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I24, I115. Πρβ. και το σκύφο H40. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σειρά ανάγλυφων στιγμών/ονολο): Hausmann 1996, 58, αρ. 91, πίν. 22, 88-89, αρ. 185-186, πίν. 37 και σελ. 93, αρ. 204, πίν. 40 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 111-113, αρ. 205, 213 και 216, πίν. 29, 30 και 30 αντίστοιχα (Ηλιδα, β' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1997, σελ. 318-325, πίν. 239.18, αρ. B50 (Ηλιδα). Rogl 2008, 120, αρ. 123, πίν. 12, 36 (Λουσοί) κ.α. Siebert 1978, 28-29, 298-299, αρ. A.201, πίν. 11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή) κ.α. αργεία εργαστήρια. Agora XXII, 86, πίν. 63, αρ. 349 (μήτρα, 145-86 π.Χ.). Φάκλαρης 1990, 217, αρ. ΒΑΠ 104, σχέδ. 10, πίν. 87δ-ε (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου αμοφορέα, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Ladstätter 2001, 75, αρ. κατ. 12, πίν. 48 (Εφεσος). Δανάλη 2004, 258-259, αρ. K36, εικ. 20 (Πύλος, αποδίδεται στο εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ. και 168 κ. εξ., αρ. 7 και 266, εικ. 3 και 63 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Πρβ. και σκύφο 155 της Αρσινόης

(βλ. **EIK. 39.1**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια με διακόσμηση στο εσωτερικό τους): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο TB92.

γ. Με άγνωστο κόσμημα στο εσωτερικό τους

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H43. Α.Μ.Α. 2866. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο πιθανώς συνανήκοντα (;), αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) έως καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 045 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/1 α, E 247).

Διακόσμηση: Στο σώμα κόσμημα σχηματισμένο με έναν κύκλο μέσα στον οποίο περικλείονται στην περιφέρεια μικρά ομόκεντρα ημικύκλια και στο εσωτερικό ανάγλυφες κουκίδες. Στο πεδίο στα δεξιά του διακρίνεται στιγμωτός ρόδακας. Στη μικρή διακοσμητική ζώνη του έξω νεύοντος χείλους μικρούς εμπέστους κυκλίσκους (παραλλαγή του ονοιο ;).

Ηλειακός σκύφος (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 118, 147, 152, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στη μέση (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B57, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 98, 100 και 124-125, αρ. 64, 77 και 324, σχέδ. 12, 16 και 50 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (στιγμωτοί ρόδακες): Βλ. το σκύφο H24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κόσμημα περιφερές της «μακεδονικής ασπίδας»): Ακριβή παράλληλα δεν βρέθηκαν. Πρβ. Hausmann 1996, 96, αρ. 226, πίν. 42 (Ολυμπία). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 129, πίν. 72γ (Λάρισα, τμήμα μήτρας με μακεδονική ασπίδα στο μέταλλο της βάσης). Purro 1995, 63, αρ. H17, εικ. 26ε, πίν. 28 (μέταλλο βάσης ανάγλυφου σκύφου του ιταλικού εργαστηρίου του Ηρακλείδη).

II. Δικτυωτό κόσμημα (net-pattern, αρ. κατ. H44-H48)

1. Απλά πολύγωνα (αρ. κατ. H44-H45)

ΠΙΝΑΚΕΣ 11, 53

H44. Α.Μ.Α. 2417. Τμήμα σκύφου που σώζει τμήμα του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6), με μελανές, θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογιζόμενη, όπως και η κλίση του τοιχώματος) : 0, 129 μ. Σωζ. ύψος : 0, 038 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/1 α και Ψ7/1 β, ερυθρωπές επιχρώσεις).

Διακόσμηση: Χείλος ακόσμητο και έξω νεύον. Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές). Εκατέρωθεν αυτών σειρές από μικρές ανάγλυφες κουκίδες. Στο εσωτερικό των πολυγώνων δεν διακρίνεται διακόσμηση.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 91, εικ. 2 και αρ. 147, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 2008, αρ. 70 και 231, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 64, 104, 263, σχέδ. 12, 18, 37 (Ηλιδα). Πρβ. και τους σκύφους I40, I117, H28, TB36, TB46 και TA6. Βλ. επίσης: Rogl 2008, αρ. 115, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;). Προσκυνητοπούλου 1997, 97 και 142, αρ. 54, πίν. 24, σχέδ. 10, σελ. 101, 117 και 122 και 126, αρ. 90, 264, 303 και 337, σχέδ. 17, 37, 44 και 52 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, αρ. K.119, πίν. 97 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 119-120, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 124.2**). Agora XXII, 50, αρ. 51, πίν. 9, 74 (σκύφος με φυτική διακόσμηση, 225-175 π.Χ.). Laumonier 1977, 83, αρ. 3247, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ακόσμητα στο εσωτερικό τους

πολύγωνα): Hausmann 1996, 93-94, αρ. 208, πίν. 40 (Ολυμπία, γ'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και τους σκύφους I83 και H45. Βλ. επίσης: Κρανωτή 1997, 794, πίν. 7ε (Αβδηρα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

H45. Α.Μ.Α. 2078 Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο της διακοσμησης ζώνης του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), έως καστανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 042 X 0, 029 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,002-0,003 μ. β' θραύσματος: 0, 043 X 0, 017 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από διπλές ανάγλυφες γραμμές, κατάστικτες στο εσωτερικό τους). Τη διακοσμησηκή ζώνη του χείλους κοσμούν πιθανώς ενάλληλες αγκύλες.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315-316, εικ. 2 β (β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πολύγωνα σχηματισμένα από διπλές ανάγλυφες γραμμές, κατάστικτες στο εσωτερικό τους): Προσκυνητοπούλου 1997, 141-142, αρ. 119, 161, 280, πίν. 26, 27, 35 (Ηλειακό εργαστήριο, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 92, αρ. 200-201, πίν. 39 (Ολυμπία, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 103-109, αρ. E1.2, πίν. 54 (Ηλειακό εργαστήριο, συγκρίνεται με Ιταλιώτικους σκύφους). Corinth VII, iii, 182, αρ. 917, πίν. 79 (κορινθιακό εργαστήριο, 160-146 π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο H40 (ακόσμητα στο εσωτερικό τους πολύγωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ενάλληλες αγκύλες ;): Βλ. το σκύφο H3.

2. Πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. H46-H48)

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

H46. Α.Μ.Α. 2094. Δυο θραύσματα ανάγλυφου σκύφου που σώζουν μόνο μικρό τμήμα του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρσιμα: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6), θαμπό, με καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 029 X 0, 033 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ. β' θραύσματος: 0, 034 X 0, 027 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ίσως δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές). Στην άκρα απόληξη της ανάγλυφης γραμμής στο β' θραύσμα διακρίνεται ένα μικρό μέρος σταχυού (:). Στο εσωτερικό των πολυγώνων (;) δέση πέντε φύλλων μυρτιάς.

Εργαστήριο του Πρωτόμαχου (:).

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 316, εικ. 2 β (μέσα 2ου-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 117, 156, αρ. 264, πίν. 33, σχ. 37 (Ηλιδα, εργαστήριο του Πρωτόμαχου (:), β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

H47. Α.Μ.Α. 2836. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους πορτοκαλόχρωμο (yellowish red: 5 YR 5/6), πολύ απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: 0, 046 X 0, 032 μ. Πάχ.: 0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 045 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 120 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μετάλλιο της βάσης εξαπέταλος (;) ρόδακας περικλειόμενος από μια ανάγλυφη γραμμή. Είναι σχηματισμένος με τη βοήθεια πλατιών οξυκόρυφων φυλλαρίων με τονισμένο περίγραμμα και μια κεντρική

νεύρωση στο εσωτερικό τους. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με πολύγωνα, σχηματισμένα με δυο ανάγλυφες γραμμές και σειρά με ανάγλυφα σφαιρίδια στο εσωτερικό τους. Τα πολύγωνα περικλείουν οκτάκτινο άστρο.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (:)

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, 104, 122, αρ. 76, 121, 303, σχέδ. 15, 21, 44 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H32. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Siebert 1978, 104, αρ. E1.2, πίν. 54 (Ηλειακό εργαστήριο, συγκρίνεται με ιταλιώτικους σκύφους). Rogl 1996, 138-140 και 151, αρ. B80, πίν. 2 και εικ. 20 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 92, αρ. 200-201, πίν. 39 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 138-140, 151, αρ. 20 (B 80), πίν. 2 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.1-2 και 87.2 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Προσκυνητοπούλου 1997, 88, αρ. 183, πίν. 36 (Ηλιδα, όμοια τριγωνικά φυλλάρια στο μετάλλιο της βάσης, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 83 και 91, αρ. 166 και 198, πίν. 34 και 38 (Ολυμπία).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

H48. Α.Μ.Α. 2491. Τμήμα σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 7.5 YR 4/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. Αρκετά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ Γ7.

Διαστάσεις: 0, 036 X 0, 032 μ. Πάχ.: 0, 003-0,004 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 110 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθρωπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: στο σώμα διακόσμηση με πολύγωνο, σχηματισμένο με δυο ανάγλυφες γραμμές και σειρά με ανάγλυφα σφαιρίδια στο εσωτερικό τους. Περικλείει ένα κρεμαστό φύλλο αμπέλου.

Εργαστήριο του Πρωτόμαχου (:)

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} -πρώϊμος 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πολύγωνα με μεμονωμένο αμπελόφυλλο στο εσωτερικό τους): Προσκυνητοπούλου 1997, 115, αρ. 243, πίν. 32 (Ηλιδα, εργαστήριο του Πρωτόμαχου (:), γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 138-140, 151, αρ. 20 (B 80), πίν. 2 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 92, 403, πίν. 69 (Κόρινθος, θεωρείται εισηγμένος σκύφος, 150 π.Χ.-πρώϊμος 1^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 92, αρ. 403, πίν. 69 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος σκύφος από την Κόρινθο, 150 π.Χ.-πρώϊμος 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. H49-H59)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. H49-H55)

1. Σκηνές πολεμιστών (αρ. κατ. H49)

ΠΙΝΑΚΑΣ 12, 53

H49. Α.Μ.Α. 2086α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: μελανό στιλπνό, ελάχιστα απολεπισμένο και με λίγα ιζήματα κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 114 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του έξω νεύοντος χείλους πλοχμός. Στο σώμα πολεμιστής προς τα δεξιά.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (:)

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 318, εικ. 4 β (τελευταίο τέταρτο 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Για τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (πλοχμός): Βλ. τους σκύφους H33, H35 και H28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πολεμιστής): Προσκυνητοπούλου 1997, 126, 146-

148, αρ. 338, πίν. 38 (Ήλιδα, τελευταίο τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 52 και 106-107, αρ. 83 και 83a, πίν. 19 (Ολυμπία, σκύφοι από την Ήλιδα, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», τελ. τέτ. 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (πολύ παρόμοιο): Προσκυνητοπούλου 1997, 121, 149, αρ. 296, πίν. 35 (Ήλιδα, ομηρικός σκύφος, 2^{ος} αι. π.Χ.).

2. Σκηνές κυνηγιού (αρ. κατ. H50)

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

H50. Α.Μ.Α. 2292. Τμήμα σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: καστανό και καστανομέλανο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Σωζ. ύψος: 0, 066 μ. Μεγ. υπολογιζ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 123 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη βάση διπλός οκταπέταλος ρόδακος, σχηματισμένος εσωτερικά με μικρό οκταπέταλο ρόδακα και εξωτερικά με οκτώ, σχεδόν καρδιάσχημα πέταλα που εναλλάσσονται με ανάγλυφα σφαιρίδια ή κεραίες (;). Ακολουθεί στο σώμα πολεμιστής με ασπίδα (κυνηγός ;) εναλλάξ με σκύλο που τρέχει. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: τελευταίο τέτ. 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 93, εικ. 2 και αρ. 118, 142, 203, εικ. 3 (Ολυμπία). Siebert 1978, 121-129, αρ. Del.14, Del.51, πίν. 99 (εργαστήριο Δελφών). Hausmann 1996, 117, 119, αρ. 268, 279, πίν. 38, 40 (Ολυμπία, τελευταίο τέτ. 3^{ου}-2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στη μέση (Ολυμπία). Agora XXII, αρ. 187, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Βλ. τους H13 και K20. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Hausmann 1996, 57-58, αρ. 89-90, πίν. 21 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», τελ. τέτ. του 3^{ου}-2^{ος} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 112-114, αρ. Ol.1, πίν. 52 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», τελ. τέτ. του 3^{ου}-2^{ος} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Hausmann 1996, 83 και 107, αρ. 167, πίν. 34 (Ολυμπία, σειρά των «μεγάλων ροδάκων», τελ. τέτ. 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, αρ. 15, πίν. 23 (Ήλιδα, γ΄τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 136, αρ. 236, πίν. 16, 38 (Λουσοί, β΄μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. τους σκύφους Α.Μ.Α. 1969 και Α.Μ.Α. 1970 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39.6-7**) και Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Βλ. επίσης (παρόμοια): Siebert 1978, 103-114, αρ. El 2, πίν. 54 (Ήλιδα). Siebert 1978, 98-99, 385, αρ. Go 66, πίν. 50 και 84.5 (εργαστήριο αρκαδικής Γόρτυνας). Siebert 1978, 53-58, πίν. 76.8 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 164, πίν. 238, αρ. 208, πίν. 240, αρ. 246, πίν. 244 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Gravanì 1994, 166, εικ. 164.3 (Κασσώπη). Holbing 1923-25, 287, εικ. 4 b (Σπάρτη). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.4 (Αιγείρα). Bouzek – Jansova 1974, 51, αρ. 3, πίν. 2 (μήτρα από την Κύμη, εργαστήριο του Πανίσκου). Aydin 2007, 20, αρ. 24, πίν. 9 και 14 (Manisa Σάρδεων, 125-100 π.Χ.). Παρόμοιοι διπλοί ρόδακες απαντώνται και στα «εφεσιακά-ιωνικά» εργαστήρια: Βλ. πρόχειρα Laumonier 1977, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 33 (εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 60-62 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 65-68, 70-71 και 73 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 76-77, 79-80 (εργαστήριο του Αντιγραφέως) κ.α. Günay Tuluk 2001, 61-62, αρ. κατ. 3, πίν. 30 και σελ. 66, αρ. κατ. 22, πίν. 41 (Εφεσος). Επίσης στα ιταλικά εργαστήρια: Courby 1922, 417, εικ. 91.32 (ιταλικά εργαστήρια). Purro 1995, αρ. P3, πίν. 7, αρ. P8, πίν. 12 (εργαστήριο του Ποπήλιου), αρ. H19, πίν. 30 (εργαστήριο του Ηρακλείδη) και αρ. T2, πίν. 35 (εργαστήριο του Τινολί). Γραβάνη 1996, 91 και 288-289, αρ. 60, εικ. 11, πίν. 17, σελ. 109 και 295, αρ. 87, εικ. 15, πίν. 23, σελ. 114-115 και 304-305, αρ. 132, εικ. 21, πίν. 32, σελ. 143-144 και 311-312, αρ. 163-164, εικ. 24, πίν. 40, σελ. 149 και 320-322, αρ. 200-201 και 208, εικ. 28-29, πίν. 46-48, σελ. 159 και 353, αρ. 341, εικ. 46, πίν. 81, σελ. 179-180 και 361, αρ. 374-375, εικ. 52, πίν. 90 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 245 και 330-331, αρ. 246, εικ. 35, πίν. 58 (Κασσώπη, Ομάδα 2), σελ. 245-246 και 343, αρ. 298, εικ. 41, πίν. 71, σελ. 245-246 και 346-348, αρ. 312 και 321, εικ. 43-44, πίν. 74 και 77, σελ. 245-246 και 350, αρ. 327-328, εικ. 45, πίν. 78-79 (Κασσώπη, Ομάδα 3).

3. Σκηνές με μουσικούς (αρ. κατ. H51)

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

H51. Α.Μ.Α. 2086β. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του σώματος (περιοχή κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό στυλπνό, ελάχιστα απολεπισμένο και με

λίγα ιζήματα κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση, με κλίση τοιχώματος εν πολλοίς υποθετική): 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 030 μ.

Προέλευση: στρώμα III α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42 μ., Ε 46).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνονται δυο ανδρικές μορφές, που ανεβάζουν η αριστερή μορφή το αριστερό της πόδι και η δεξιά το δεξί της σε χαμηλό δίφρο. Και οι δυο μορφές φορούν μακρύ χιτώνα, ενώ η δεξιά μορφή με βεβαιότητα φέρει στα πόδια της κρηπίδες. Η παράσταση αυτή βρίσκει ακριβές παράλληλο σε σκύφο της Ήλιδας, όπου εικονίζονται μορφές που κρατούν στα χέρια του μουσικά όργανα (μουσικοί). Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα μικρά φύλλα που εναλλάσσονται με «πλέγμα» (δέσιμο του στεφανιού των φύλλων δάφνης).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.

Για τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του κάλυκα: Βλ. το σκύφο Η52. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μουσικοί): Προσκυνητοπούλου 1997, 146, αρ. 250, πίν. 32 (Ήλιδα, τελευταίο τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 63-64, αρ. κατ. 101-102, 107, 107a, πίν. 24-25 (Ολυμπία, σκύφοι με μουσικούς, β' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ.).

4. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. Η52-Η55)

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

Η52. Α.Μ.Α. 2555. Τμήμα σκύφου (αποτελούμενου από πέντε συνανήκοντα όστρακα - τα τρία συγκολλημένα) που σώζει τμήμα και του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό στιλπνό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Γ.

Διαστάσεις: Μεγ. σωζ. σώματος (στο χείλος): 0, 142 μ. Σωζ. ύψος: 0, 064 μ.

Προέλευση: στρώμα I α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πλοχμός. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με ζώα (άλογα) που τρέχουν προς τα αριστερά. Στο ένα από αυτά διακρίνεται και ερωτιδέας-ιπέας (πολεμιστής ή κυνηγός ;). Οι έμβιες μορφές εναλλάσσονται με κίονες. Η παράσταση ορίζεται κάτω (ζώνη του κάλυκα) από διακοσμητική ζώνη με μικρά πλαγιαστά οξυκόρυφα φύλλα και «πλέγμα».

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 92, εικ. 2 και αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B80, πίν. 2 (Ήλιδα). Βλ. και το σκύφο Η44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 148, αρ. 215, πίν. 30 (Ήλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Για το κεφάλι του αλόγου βλ. και Siebert 1978, 112-116, αρ. ΟΙ.4, πίν. 52 (Ολυμπία, εργαστήριο των μεγάλων ροδάκων). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 60, 106, αρ. 95, πίν. 23 (Ολυμπία, σκύφος από την Ήλιδα, τελευταίο τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (πλοχμός): Προσκυνητοπούλου 1997, 142, αρ. 97, 104, 245, 247 και 293, πίν. 25, 26, 32, 32 και 35 αντίστοιχα (Ήλειακοί σκύφοι, τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 142-143, 146-148, αρ. Β 4 και Β 38, εικ. 2 και 10, πίν. 1-κόσμημα αρ. 1 (Ήλιδα). Siebert 1978, πίν. 88.1 (Ολυμπία). Rogl 1996, 146-148, αρ. Β4, Β38 και Β68, εικ. 2 και 16, πίν. 1.1 και 1.3 (Ήλιδα). Hausmann 1996, 50, 57-58, 60, αρ. 82-83, 89-90, 93-94, πίν. 17-19, 21-23 (Ολυμπία, 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 140-144, αρ. 396, πίν. 32 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του κάλυκα (μικρά πλαγιαστά οξυκόρυφα φύλλα και «πλέγμα»): Προσκυνητοπούλου 1997, 139, αρ. 70 και 97, 206 και 248, πίν. 24 και 25, 29 και 32 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 146, αρ. Β26, εικ. 6 και κόσμημα αρ. 14 στον πίνακα 1 (Ήλιδα). Rogl 1996, 149, αρ. Β57, εικ. 15 και κόσμημα αρ. 15 στον πίνακα 1 (Ήλιδα). Siebert 1978, πίν. 88.8 (Ολυμπία). Hausmann 1996, 63, αρ. 102, πίν. 25 (Ολυμπία, 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, αρ. 7, πίν. 13-14 και κόσμημα Μ24 στον πίν. 174 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής). Γραβάνη 1996, 90 κ. εξ. και 107 κ. εξ., αρ. 6 και 76, εικ. 3 και 14 (Κασσώπη, τοπικό εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ. και τοπικό εργαστήριο Β - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

Η53. Α.Μ.Α. 2576. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: σκούρος τεφρός (dark gray: 10 YR 4/1). Αρκετά απολεπισμένο.

ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 058 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 134 μ. Παχ. τοισωμ.: 0, 003-0,005 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οριζόντια βλαστόσπειρα από την οποία εκφύονται εναλλάξ αμπελόφυλλα προς τα πάνω και βότρες προς τα κάτω. Στο σώμα ερωτιδέας ανάμεσα σε δυο άκανθες με λυγισμένη κορυφή και κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί που απολήγουν σε άνθος (πιθανώς ο βλαστός στα δεξιά).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: τελευταίο τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα για τα ανεμιζόμενα φύλλα άκανθας: Προσκνητοπούλου 1997, 133, αρ. 93, πίν. 25 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. και τους σκύφους Η12 και Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (κληματίδα): Προσκνητοπούλου 1997, 136, αρ. 184, πίν. 28 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης το σκύφο Η17. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κυρίως άκανθες, αλλά και ερωτιδέας): Προσκνητοπούλου 1997, 101, 146-148, αρ. 93, πίν. 25 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Για τον ερωτιδέα πρβ. επίσης Kossatz 1986, 143, πίν. 15.3 (Μίλητος, σχεδόν όμοια παράσταση). Γραβάνη 1996, 356 αρ. 355, εικ. 59, πίν. 85 (Κασσώπη).

ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53

H54. Α.Μ.Α. 2573. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μόνο μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray:10 YR 6/1). Επίχρυσμα: μελανό θαμπό. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Διάμ. χείλους: 0, 142 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84) και 9-12-92, 5^η κιονοστοιχία., 2^ο μετακίνιο διάστημα, β' στρώμα.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους καρδιόσχημα κοσμήματα με δυο κουκίδες στο εσωτερικό τους. Στο σώμα γυμνοί ερωτιδείς (που πετούν προς τα δεξιά), εναλλάσσονται με καμπυλόγραμμο κλάδο που είναι σχηματισμένος ή ποικίλλεται με ανάγλυφες κουκίδες, ενώ φέρουν στα χέρια τους δυσδιάκριτα αντικείμενα (ή φέρουν τον κλάδο που τους περιβάλλει).

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} - α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκνητοπούλου 1997, 100, 104, αρ. 79, 128, σχέδ. 16, 22 (Ηλιδα). Αγοα XXII, 50, αρ. 51, πίν. 74 (225-175 π.Χ.), σελ. 46, αρ. 16bis, πίν. 73 (225-200 π.Χ.). Βλ. επίσης: Rogl 1996, αρ. 3 (B57), πίν. 2 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ερωτιδέας με κλάδους): Προσκνητοπούλου 1997, 96 και 114, αρ. 44 και 234, σχέδ. 8 και 36 (ηλειακοί, ερωτιδείς που πετάνε προς τα δεξιά, κρατώντας κλάδο σχηματισμένο με κουκίδες, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. επίσης: Μητσοπούλου-Λεόν 1989, 25, αρ. K31/83, πίν. 8 (ανάγλυφος σκύφος με παρόμοιο κόσμημαστη διακοσμητική ζώνη του χείλους, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Mitsopoulos 1996, 187-188, 204, αρ. K 27/1994, εικ. 8 και 9 (πινάκιο με ανάγλυφη διακόσμηση, 2^ο αι. π.Χ.). Προσκνητοπούλου 1997, 148, αρ. 236, 333, πίν. 31, 37 (Ηλιδα, ερωτιδείς που πετάνε προς τα αριστερά κρατώντας κλάδο, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (καρδιόσχημα κοσμήματα): Προσκνητοπούλου 1997, 114, αρ. 237, πίν. 31 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 149, αρ. B68, εικ. 16 και κόσμημα αρ. 11 στον πίνακα 1 (Ηλιδα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

H55. Α.Μ.Α. 2570. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Πιθανώς συνανήκει με τον αρ. κατ. Η54.

Πηλός: τεφρός (gray:10 YR 5/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο αραιό με πολλά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: 0, 036 X 0, 029 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 005 μ.

Προέλευση: 27-6-91, Έμπροσθεν θαλαμίσκου 10, Ε115.

Διακόσμηση: Βλ. το σκύφο Η54.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: τελευταίο τέτ. 3^{ου} - α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (παρόμοια): Βλ. το σκύφο Η54.

II. Μορφές ζώων (αρ, κατ. H56-H59)**ΠΙΝΑΚΕΣ 12, 53**

H56. Α.Μ.Α. 2571. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο των διακοσμητικών ζωνών του χείλους και του κάλυκα. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ T7.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 051 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη κατά προσέγγιση): 0, 121 μ. Η κλίση των τοιχωμάτων (στο σχέδιο) υποθετική.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, E84).

Διακόσμηση: Η διακόσμηση στη ζώνη του χείλους δεν σώζεται. Στο σώμα διακόσμηση με πτηνά (περιστέρια) που εναλλάσσονται με συνεχή, οριζόντιο και καμπυλόγραμμο κλάδο (σχηματισμένο με κουκίδες) από τον οποίο εκφύονται κατά διαστήματα κρινόμορφα και σταυρόσχημα άνθη, αλλά και άνθη σε σχήμα φύλλων κισσού. Στον κάλυκα ανθέμια που εκφύονται από έλικες. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα, που διαχωρίζεται από το κυρίως σώμα με λεπτή ζώνη που περιέχει αστράγαλο, ασαφής διακόσμηση, μέρος της οποίας αποτελεί ένα καρδιόσχημο κόσμημα.

Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (αστράγαλος): Προσκυνητοπούλου 1997, 144, αρ. 216, πίν. 30 (Ηλιδα, τελευταίο τέτ. 3^ο - μέσα 2^ο αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 95, αρ. 215-216, πίν. 41 (Ολυμπία, 2^{ος} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σταυρόσχημα άνθη): Πρβ. το σκύφο H17. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το καρδιόσχημο κόσμημα στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα: Rogl 1996, 148, αρ. B43, εικ. 12, πίν. 1-κόσμημα αρ. 2 και σελ. 149, αρ. B68, εικ. 16, πίν. 1-κόσμημα αρ. 11 (Ηλιδα). Hausmann 1996, 50, 94, αρ. 81, 210, πίν. 17, 41 (Ολυμπία, β' μισό 2^ο αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 53

H57. Α.Μ.Α. 2304. Τμήμα σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από τέσσερα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο και κατά τόπους μελανό, θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 053 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 099 μ.

Προέλευση: στρώμα Π στ (16-6-92, X7/Π β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης μικρός πολύφυλλος ρόδακας, από τον οποίο εκφύονται εναλλάξ μικρά ανθέμια και κρινόμορφα άνθη. Στη στενή διακοσμητική ζώνη του κάλυκα εναλλάσσονται μικρά ανθέμια (που εκφύονται από διπλές έλικες) με δελφίνια (με διαχαλωτή ουρά) που κολυμπούν προς τα αριστερά. Παραπάνω στο σώμα σταυρόσχημα άνθη σε οριζόντια σειρά.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^ο αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, 116-117, 119, 124, αρ. 121, 263, 280, 322, σχέδ. 21, 37, 40, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και το σκύφο H30A. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άνθος με σταυρόσχημη απόληξη): Βλ. το σκύφο H17. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα: Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 213, 235 και 236, πίν. 30, 31 και 31 αντίστοιχα (Ηλιδα, β' μισό 2^ο αι. π.Χ.). Hausmann 1996, 63, 95, αρ. 101, 216, πίν. 24, 41 (Ολυμπία, δελφίνια εναλλάξ με ανθέμια, το πρώτο αποδίδεται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Hausmann 1996, 83, αρ. 167, πίν. 34 (Ολυμπία, παρόμοια δελφίνια στο σώμα, αποδίδεται στο εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα: Siebert 1978, 112-114, ΟΙ 7, πίν. 53 (εργαστήριο Ολυμπίας, όμοια δελφίνια στον κάλυκα). Αγορά XXII, 65, αρ. 179, πίν. 33 (225-175 π.Χ., όμοια δελφίνια στον κάλυκα). Thompson 1934, σελ. 361-363, αρ. C31, εικ. 48 και σελ. 386, αρ. D47, εικ. 74 (Αθήνα, β' τέταρτο 2^ο αι.π.Χ. και μετά τα μέσα του 2^ο αι. π.Χ. αντίστοιχα). Watzinger 1901, σελ. 59, αρ. 11-12 (Αθήνα). Γραβάνη 1997, σελ. 337-338, αρ. 16, πίν. 241 ε και 245 (σκύφος τοπικής παραγωγής της Δωδώνης). Γραβάνη 2000, 482, αρ. 100, πίν. 237 (σκύφος τοπικής παραγωγής της Κασσώπης). Laumonier 1977, σελ. 165-169, πίν. 37, 125, 126 (εργαστήριο του Μονογράμματος). Παππά 1997, 355, πίν. 264 α (Μινώα Αμοργού, στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διαλυμένο δίλοβο κόσμημα και παρακάτω δελφίνια με διχαλωτή ουρά εναλλάσσονται με ανθέμια). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 512-513, πίν. 252 ε (μήτρα από την αρχαία πόλη του Κιερίου του Ν. Καρδίτσας). Κρανώτη 1997, 794, πίν. 5 β, 3 ε και 4 ε

(Αβδηρα). Holbing 1923-1925, σελ. 283, εικ. 2 n, 2 ο (Σπάρτη). Δανάλη 2004, 264, αρ. Γ 2, εικ. 33 (Πύλος, παρόμοια δελφίνια στη κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος, συγκρίνεται με σκύφους από τη Μίλητο). Purpo 1995, 109-112, αρ. 58, εικ. 12 (σικελικός σκύφος, όμοια δελφίνια στον κάλυκα). Künzl 2004, 737-738, πίν. 4340-341 («Mainzer Werkstatt»). Ντούζουγλη 1994, 388-390, πίν. 129 α (Λευκάδα/βόρειο νεκροταφείο, τοπικού εργαστηρίου ;). Πρβλ. επίσης τους σκύφους Α.Μ.Θ. 178 (ΕΙΚ. 41.3) και Α.Μ.Θ. 184/09 του Θέρμου (ΕΙΚ. 41.6) και τη μήτρα Α.Μ.Α. 963 από το Στράτο (ΕΙΚ. 55). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 153, αρ. 161, πίν. 27 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.) Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 125, αρ. 333, πίν. 37 (Ηλειακό, στη ζώνη του κάλυκα εννεάφυλλα ανθέμια εναλλάσσονται με κρινόμορφα άνθη, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως τα ανθέμια του μεταλλίου της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 96 και 107, πίν. 24 και 27, αρ. 45 και 163 (ανθέμια στον κάλυκα, Ήλιδα). Hausmann 1996, 88-89, αρ. 186, πίν. 37 (Ολυμπία). Βλ. επίσης: Rogl 2008, 118, αρ. 106, πίν. 11, 35 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Φάκλαρης 1990, 214-215, σχ. 5, πίν. 86 στ (Βεργίνα, πλήνη μήτρα με επτάφυλλο ανθέμιο) και σελ. 219-220, σχ. 14, πίν. 87 η (Βεργίνα, πλήνη σφραγίδα με ενδεκάφυλλο ανθέμιο). Holbing 1923-25, 289, εικ. 5 k (Σπάρτη). Agha XXII, σελ. 47, αρ. 25-26, πίν. 5 και 73 (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 48, αρ. 29, πίν. 5 (2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 48, αρ. 32, 37, πίν. 6 (200 και 225-200 π.Χ. αντίστοιχα), σελ. 49-50, αρ. 45-48, πίν. 8 (200-150 π.Χ.), σελ. 62-63, αρ. 156, πίν. 29 (175-150 π.Χ.), σελ. 82, αρ. 311, πίν. 57 (225-150 π.Χ.), σελ. 87, αρ. 362, πίν. 65 (περί το 100 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

H58. Α.Μ.Α. 2472. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (πιθανώς στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 7.5 YR 7/1). Επίχρισμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1). Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: 0, 049 X 0, 035 μ. Πάχ. τοιχωμ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η1 (21-6-95, Χ7/Π α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: ζώνη με ιππόκαμπους.

Ηλειακό σκύφος.

Χρονολόγηση: 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 25, σχέδ. 4 στη σελ. 94 (Ήλιδα, ανθέμια που εναλλάσσονται με ιππόκαμπους στη ζώνη του κάλυκα, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Για τους ιππόκαμπους βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 100, αρ. 83, πίν. 25 (Ηλιδα, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

H59. Α.Μ.Α. 2403. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του σώματος (κοντά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ερυθρομέλανο. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: 0, 054 X 0, 024 μ. Πάχ. τοιχωμ.: 0, 003 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 125 μ. περίπου.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο χείλος ζώνη με ιππόκαμπους. Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Ηλειακό σκύφος.

Χρονολόγηση: 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το σκύφο H58.

Z. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. H60)

ΠΙΝΑΚΑΣ 13, 53

H60. Α.Μ.Α. 2401. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από δυο όστρακα, που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό και καστανέρυθρο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ.

Προέλευση: στρώμα II στ (16-6-92, X7/II β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διακρίνονται φύλλα μυρτιάς (;) σε οριζόντια διάταξη: εκφύονται από λεπτό ευθύγραμμο βλαστό. Το καθένα τους περιέχει μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις.

Ηλειακός σκύφος (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H40 και H42. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως τη διακόσμηση: Hausmann 1996, 78, αρ. 142, πίν. 30 (Ολυμπία, παρόμοια φύλλα στη ζώνη του χείλους).

Θ. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. H61-H65)

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 53

H61. A.M.A. 2444. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 8/4). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους τεφρό (gray: 7.5 YR 6/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5E.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 009 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 054 μ.

Προέλευση: 8-12-92, Ψ7-II α, Δ. μάρτυρας, β' στρώμα.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός ρόδακας, ο οποίος αποτελείται εσωτερικά από ένα μικρό εννεαπέταλο ρόδακα και εξωτερικά από δεκαπέταλο ρόδακα που σχηματίζεται από πέντε οξυκόρυφα φύλλα με κεντρική και λοξές νευρώσεις που εναλλάσσονται με πέντε φύλλα λωτού (πιθανώς μόνο με μια κεντρική νευρώση στο εσωτερικό τους). Στον κάλυκα ανθέμια (που εκφύονται από διπλές έλικες) εναλλάσσονται με κρινόμορφα άνθη.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, 117, 119 και 121, αρ. 15, 264, 279 και 300, σχέδ. 3, 37, 40 και 43 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H15.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Προσκυνητοπούλου 1997, 135, αρ. 45, 144, 245, 247 και 333, σχέδ. 26, πίν. 24, 32, 32 και 37 αντίστοιχα (Ηλιδα, «εργαστήριο των μεγάλων ροδάκων», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.4 και 86.6 και 87.1 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»). Προσκυνητοπούλου 1997, 152, αρ. 13, 73 και 108, πίν. 23, 24 και 26 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 53

H62. A.M.A. 2841. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: μελανό στιλπνό και πυκνό. Λίγο-αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 037 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 063 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της κοίλης βάσης οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από οξυκόρυφα φύλλα, με μια κεντρική νευρώση στο εσωτερικό τους. Μεταξύ δυο φύλλων ένα μόνο μικρό ροδακοειδές άνθος. Στον κάλυκα εναλλάσσονται μικρά ανθέμια (που εκφύονται από διπλές έλικες) με μικρά ροδακοειδή -όμοια με του μεταλλίου της βάσης- άνθη.

Σειρά των «μεγάλων ροδάκων»

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, 117, 119 και 121, αρ. 15, 264, 279 και 300, σχέδ. 3, 37, 40 και 43 (Ηλιδα). Βλ. και το σκύφο H15.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Προσκυνητοπούλου 1997, 135, αρ. 45, 245, 247 και 333, πίν. 24, 32, 32 και 37 αντίστοιχα (Ηλιδα, «εργαστήριο των μεγάλων ροδάκων», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο H61. Για τα μικρά ανθέμια βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 97 και 102-103, αρ. 56 και 108, πίν. 24 και 26 αντίστοιχα (Ηλειακό, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος

(μικρά ροδακοειδή άνθη στον κάλυκα): Hausmann 1996, 77, αρ. 135, πίν. 29 (Ολυμπία). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 113, αρ. 227, πίν. 31 (Ηλειακό, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, σελ. 26-28, 292, πίν. 8, A78 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Πρβ. και το σκύφο H61. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. το σκύφο H34.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

H63. Α.Μ.Α. 2801. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης. Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο, θαμπό, με αρκετά ιζήματα. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 5H. Διαστάσεις: 0, 030 X 0, 029 μ. Πάχος: 0, 003-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένο): 0, 035 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που περικλείεται από μια αυλάκωση, οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με πέταλα με καμπύλο πέρας.
Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: τελευταίο τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. το σκύφο H50.

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 53

H64. Α.Μ.Α. 2835. Τμήμα σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Πηλός: ανοιχτός πρασινότεφος (light brownish gray: 2.5 Y 6/2). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 5 YR 6/6), με αρκετά ιζήματα στην εξωτερική του επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ 5H. Διαστάσεις: 0, 046 X 0, 039 μ. Πάχος: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 008 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 060 μ. Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, E 140). Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης εξάκτινο άστρο, περικλειόμενο από δυο ανάγλυφες γραμμές. Οι ακτίνες εναλλάσσονται με ανάγλυφα σφαιρίδια. Η διακόσμηση στο σώμα δεν σώζεται.
Ηλειακός σκύφος.

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 104, 119, 124, αρ. 121, 280, 322, σχέδ. 21, 40, 48 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 102, εικ. 3 (Ολυμπία). Βλ. και το σκύφο H18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Rogl 1996, 138-140 και 151, αρ. 20 (B 80), πίν. 2 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 103-109, αρ. E1.2, πίν. 54 (Ηλιδα, όμοιο άστρο μέσα σε πολύγωνο στο σώμα του σκύφου, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 86-87, 379, αρ. Sp.52, πίν. 48 (σπαρτιατικό εργαστήριο). Hausmann 1996, 107, αρ. 202 και 224, πίν. 39 και 42 (Ολυμπία, λακωνικό εργαστήριο και άγνωστης προέλευσης/ίσως συριακό αντίστοιχα). Hausmann 1996, 60-63, 91, 106-107, αρ. 197, πίν. 38 (Ολυμπία).

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 54

H65. Α.Μ.Α. 2834. Ανάγλυφος σκύφος που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/8). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθροπό (light red: 2.5 YR 6/6). Αρκετά απολεπισμένο εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 5Z. Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 041 μ. Σωζ. ύψος: 0, 009 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 063 μ. Προέλευση: στρώμα I η1 (16-6-95, X7/Π α-εσωτερικό σκευοθήκης). Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης απλός οκταπέταλος ρόδακας (;): διακρίνονται λεπτά οξυκόρυφα φυλλάρια να εναλλάσσονται με παρόμοια παχύτερα και με ελαφρά καμπύλο περίγραμμα οξυκόρυφα φύλλα (και τα δυο χωρίς νευρώσεις στο εσωτερικό τους). Στον κάλυκα διακρίνονται τρία διάσπαρτα οξυκόρυφα φύλλα (;).
Σειρά των «μεγάλων ροδάκων» (;)

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Προσκυνητοπούλου 1997, 116-117, 124, αρ. 263, 322, σχέδ. 37, 48 (Ηλιδα). Βλ. και τους σκύφους H18 και H30. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του

μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.1, 86.2 και 86.4 (εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», τέλος 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97, 105, αρ. 49, 134, σχέδ. 9, 24 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. Η66-Η67)

Α. Αγγεία με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. Η66-Η67)

1. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. Η66-Η67)

2. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. Η66)

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 54

Η66. Α.Μ.Α. 2548. Τμήμα πινακίου με ανάγλυφη διακόσμηση, που σώζει μέρος της βάσης, του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brownish gray: 10 YR 6/2), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: κάτω από τη βάση ανοιχτό πρασινότερο (light brownish gray: 10 YR 6/2). Στην άνω επιφάνεια σκούρο καστανότερο (dark grayish brown: 10 YR 4/2), θαμπό, με λίγα ιζήματα κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: Ύψος: 0, 039 μ. Διάμ. βάσης: 0, 047 μ. Ύψος βάσης: 0, 007 μ. Διάμ. χείλους: 0, 163 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι στ1 (18-6-92, Χ7-Π β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης) και στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Βάση σχετικά χαμηλή, πλατιά και κωνική. Χείλος πτυχωτό.

Διακόσμηση: Στη βάση, περικλειόμενο από δυο ομόκεντρους ανάγλυφους δακτύλιους άγνωστο μετάλλιο. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: μεγάλα μακριά φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση και ανάγλυφο το εσωτερικό τους) εναλλάσσονται με κατακόρυφες κυματοειδείς βλαστόσπειρες, από τις οποίες εκφύονται ένα τεφράφυλλο ροδακοειδές άνθος στα αριστερά και ψηλότερα δυο μικρά κρινόμορφα άνθη.

Ηλειακό.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. – αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Mitsopoulos 1996, 187-188, 204, αρ. Κ 27/1994, εικ. 9 (Λουσοί, πινάκιο με ανάγλυφη διακόσμηση, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μακριά φύλλα λωτού): Hausmann 1996, 97, αρ. 228, πίν. 43 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. το σκύφο Η4. Πρβ. και το σκύφο Ι27. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (τετράφυλλα ροδακοειδή άνθη): Hausmann 1996, 63-64, 106, αρ. 103, πίν. 25 (Ολυμπία, σκύφος της Ηλιδας, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 110, αρ. 184, πίν. 28 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρινόμορφα άνθη): Προσκυνητοπούλου 1997, 114-115, αρ. 237, 245, πίν. 31, 32 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 1996, 148, αρ. κατ. Β38, εικ. 10, κόσμημα αρ. 18 στον πίν. 1 (Ηλιδα). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 96, 107, 115, 116 και 125, αρ. 45, 161, 247, 261 και 333, πίν. 24, 27, 32, 33 και 37 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.)

4. Κληματίδα (αρ. κατ. Η67)

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 54

Η67. Α.Μ.Α. 2547. Τμήμα πινακίου με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει μεγάλο μέρος της βάσης και μικρό του σώματος. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 5 Y 6/2). Επίχρισμα: τεφρό (gray: 10 YR 5/1), πυκνό και σχετικά στιλπνό. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ7 (αλλά αρκετά καθαρός).

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 065 μ. Ύψος βάσης: 0, 009 μ. Μέγ. διαστ. σωζ. σώματος: 0, 089 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Βάση χαμηλή, σχετικά στενή και κωνική.

Διακόσμηση: Στη βάση τρεις ομόκεντροι ανάγλυφοι δακτύλιοι περικλείουν ανάγλυφη κουκίδα. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Ηλειακό.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. – αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Mitsopoulos 1996, 187-188, 204, αρ. Κ 27/1994, εικ. 9 (Λουσοί, πινάκιο με ανάγλυφη διακόσμηση, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το σκύφο Η17.

Γ. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. Η68)

Φύλλα λωτού με οξυκόρυφη απόληξη (αρ. κατ. Η68)

ΠΙΝΑΚΕΣ 13, 54

Η68. Α.Μ.Α. 2536. Τμήμα σώματος μεγάλου σε μέγεθος αγγείου (ίσως μεγάλου κρατήρα), με ανάγλυφη διακόσμηση. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως μελανό, σχετικά στιλπνό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα. ΠΗΛΟΣ Τ7.

Διαστάσεις: 0,091 X 0, 055 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 009-0, 011 μ. Μεγ. διάμ. σώζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 26 μ. περίπου.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση: μεγάλα φύλλα λωτού, τα οποία φέρουν στο εσωτερικό τους μια κεντρική νεύρωση.

Ηλειακό.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλα λωτού): Βλ. τους σκύφους Η37 και ΤΑ4.

A4. Αργεία (αρ. κατ. AP1-AP20)

A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. AP1-AP8)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. AP1-AP8)

1. Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. AP1-AP4)

ΠΙΝΑΚΕΣ 14, 54

AP1. A.M.A. 2075. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης, το 1/3 του σώματος και μικρό μέρος του χείλους. Συγκολλημένο από τέσσερα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (καστανός / yellowish brown, 10 YR 5/4), με ερυθρώπες και μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 18 (βλ. **EIK. 106**).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 054 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 126 μ. Ύψος: 0, 074 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλό, αλλά ανεσταμμένο ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα μεγάλα φύλλα άκανθας εναλλάσσονται πιθανώς με κρατηρόσημα αγγεία. Στο μέταλλο της βάσης πολύφυλλος ρόδακας, σχηματισμένος εναλλάξ με οξυκόρυφα φυλλάρια και μικρά φύλλα φτέρης. Χαμηλά στο σώμα, κοντά στην ανάγλυφη γραμμή που το διαχωρίζει από το μέταλλο της βάσης, μέσα σε εξέχον ορθογώνιο πλαίσιο διαστάσεων 0,016 X 0,005 μ., υπογραφή εργαστηρίου. Διακρίνονται τα γράμματα APK[.] (;).

Αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή (;).

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315, εικ. 2 β (2^{ου} αι. π.Χ., όπου η υπογραφή του εργαστηρίου είχε αναγνωσθεί λανθασμένα ως [...].ΔΙΟΥ).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H33 και H13. Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. M1, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 124. 2**). Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Purro 1995, 19, εικ. 1 e (ανάγλυφοι σκύφοι του Τάραντα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Βλ. το σκύφο ΑΔ5. Βλ. επίσης: Siebert 1981, 140-142, αρ. 110, εικ. 23 d-e και 24 (σκύφοι από το ναυάγιο της Santa Sabina, αποδίδονται σε εργαστήριο του Τάραντα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο άκανθας): Siebert 1978, 22-26, 290-291, αρ. A.65 και A.66, πίν. 6-7 και 70.3 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 26-28, 290, αρ. A.77, A.78, πίν. 8 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Siebert 1978, 361, αρ. Athenes, Mus. Nat. Inv. 12619, πίν. 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοιο βλ. Siebert 1978, 26-28, 294-295, αρ. A.115, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή).

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

AP2. A.M.A. 2396B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρώπες (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρυσμα: ερυθρώπες (red: 2.5 YR 4/6), θαμπό και αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 18.

Διαστάσεις θραυσμάτων: 0,053 X 0,057 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 0125 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του σώματος σειρά από ελαφρώς λοξά τοποθετημένα μικρά φύλλα φτέρης που εναλλάσσονται με ανάγλυφα σφαιρίδια. Στο διακοσμητική ζώνη του κάλυκα διακρίνεται χαρακτηριστική απόληξη από φύλλο άκανθας.

Αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή (;).

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του σώματος: Siebert 1978, 22-26, πίν. 70.1-2 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα: Βλ. το σκύφο AP3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

AP3. A.M.A. 2445. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος. Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο σχετικά στιλπνό. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19 (;). Διαστάσεις θραύσματος: 0, 027 X 0, 031 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 003 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: Στο σώμα του σκύφου διακρίνεται μέρος από το σώμα ενός αιλουροειδούς που τρέχει προς τα δεξιά. Ακριβώς κάτω από αυτό η άκρη απόληξη μιας άκανθας.
Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα (ή του Μονογράμματος ;).

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 46, 336, αρ. K.216, πίν. 36 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 57, 356-357, αρ. M.53, M.55, M.58, πίν. 28 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος).

ΠΙΝΑΚΕΣ 14, 54

AP4. A.M.A. 2845. Ανάγλυφος σκύφος που αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα και σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος. Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/4), με ίχνη καστανομέλανων κηλίδων κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 18. Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 058 μ. Σωζ. ύψος: 0, 032 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 112 μ. Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, E 94. Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης ρόδακας σχηματισμένος με μικρά μακριά φύλλα λωτού (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με μικρά φύλλα λωτού (επίσης με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους). Ζώνη πληρωμένη με ανάγλυφες στιγμές το διαχωρίζει από τον κάλυκα, στον οποίο διακρίνονται φύλλα άκανθας να εναλλάσσονται με ελικοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε ιδιόμορφο άνθος.
Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα (;).

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H13. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ανερχόμενος ελικοειδής βλαστός με ιδιόμορφο άνθος): Siebert 1978, 43-45, 328, αρ. K119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 22-26, πίν. 70.7 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 231-234, αρ. BE11393 και BE11245, πίν. 177 δ και 179 α (Μύρινα Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος και πήλινη μήτρα αντίστοιχα). Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1999, 225, αρ. 185, εικ. 111 και σχέδ. 16 (Εράτυρα Κοζάνης, κρατήρας με ανάγλυφη διακόσμηση). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλο άκανθας): Siebert 1978, πίν. 89.2-3 (εργαστήριο της Ολυμπίας), πίν. 71.3 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 94 και 96, αρ. 214 και 224, πίν. 41 και 42 αντίστοιχα (Ολυμπία, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 132-134, αρ. 11 και 15, σχέδ. 2, πίν. 23 (Ηλειακός, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο H18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Siebert 1978, 43-45, 328, αρ. K 119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα (σειρά ανάγλυφων στιγμών): Siebert 1978, 58 και 361, αρ. M.99, πίν. 30 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Προσκυνητοπούλου 1997, 105, αρ. 136, πίν. 27 (Ηλιδα, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 43-50, πίν. 77.2, 77.4 και 77.6 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα).

2. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. AP5)**ΠΙΝΑΚΕΣ 14, 54**

AP5. A.M.A. 2464. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/8). Επίχρυσμα: μελανό, θαμπό. Στην περιοχή του χείλους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8). Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 18 (;). Διαστάσεις: Διάμ. χείλους : 0, 140 μ. Σωζ. ύψος : 0, 066 μ. Προέλευση: στρώμα I στ1 (18-12-92, X7/II β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης) και στρώμα II στ (16-6-92, X7/II β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης). Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από όρθιες σπείρες. Στο σώμα διακρίνεται μεγάλο και πλατύ φύλλο λωτού με δυο νευρώσεις εσωτερικά και στα αριστερά του κάθετη κυματοειδής βλαστόσπειρα που

απολήγει σε αρκετά φθαρμένο ροδακοειδές άνθος.

Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H12 και H28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του γείλους (όρθιες σπείρες): Βλ. το σκύφο K4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελικοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε άνθος): Βλ. το σκύφο AP4. Για το άνθος βλ. επίσης: Siebert 1978, 43-45, 79.4 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Siebert 1978, 43-45, αρ. K.103, K.119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Για το φύλλο λωτού με τις δυο νευρώσεις στο εσωτερικό του βλ. επίσης και Καραμήτρου-Μεντεσιδη 1999, 225, αρ. 176, εικ. 45 και σχέδ. 1 (Εράτυρα Κοζάνης, ανάγλυφος σκύφος).

3. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. AP6)

ΠΙΝΑΚΕΣ 14, 54

AP6. Α.Μ.Α. 2839. Τμήμα σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/3). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και σχετικά στιλπνό. Αρκετά ιζήματα στην εξωτερική του επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 038 μ. Σωζ. ύψος: 0, 014 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 071 μ.

Προέλευση: στρώμα I στ (18-12-92, X7/II β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της κοίλης βάσης διακρίνεται μόνο το ένα από τα τέσσερα (;) ακτινωτά διατεταγμένα ανθέμια με καμπυλωμένα φύλλα που την κοσμούν. Στον κάλυκα διακόσμηση με έξεργα μακριά φύλλα λωτού, που εναλλάσσονται με ευθύγραμμους βλαστούς (;).

Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 93-94, 117, 119 και 121, αρ. 15, 264, 279 και 300, σχέδ. 3, 37, 40 και 43 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ιδιαίτερος έξεργα μακριά φύλλα λωτού): Προσκυνητοπούλου 1997, 97, αρ. 57, πίν. 24, σελ. 113, αρ. 227, πίν. 35, σελ. 120, αρ. 293, πίν. 35, σελ. 123, αρ. 311, πίν. 36 (προϊόντα ηλειακών εργαστηρίων). Hausmann 1996, 82, 108, αρ. 161, πίν. 34 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Αγορα XXII, 84, αρ. 337, πίν. 61 (αθηναϊκή Αγορά, 110-86 π.Χ.). Günay Tuluk 2001, 66, αρ. 22, πίν. 42 (Εφεσος). Πρβ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 1970 της Αρσινόης (ΕΙΚ. 39. 7). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης: Siebert 1978, 43-50, πίν. 77.11 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Hausmann 1996, 70, 106, αρ. 124 και 179, πίν. 27 και 36 (Ολυμπία, σκύφοι που αποδίδονται στο Άργος). Βλ. επίσης: Siebert 1978, πίν. 77.9 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Hausmann 1996, 77, αρ. 139, πίν. 30 (Ολυμπία). Βλ. και τους σκύφους AP12 και H35.

4. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. AP7)

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

AP7. Α.Μ.Α. 2786. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (πιθανότατα από την περιοχή του κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/2), θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 18.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 043 X 0, 039 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 005 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται φύλλο ραδινής φτέρης και εκατέρωθέν της λεπτοί κατακόρυφοι ελικοειδείς βλαστοί.

Αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή (;).

Χρονολόγηση: α' μισό 2^{ου}-1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 22-24, 287, αρ. A.27, πίν. 5 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Βλ. επίσης (παρόμοιο): Hausmann 1996, 69-70, αρ. 123, πίν. 27 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

5. Βλαστόσπειρα με φύλλα κισσού (αρ. κατ. AP8)**ΠΙΝΑΚΑΣ 14**

AP8. A.M.A. 2433. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος. Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανός (brown: 7.5 YR 5/2), σχετικά πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 19. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 088 X 0, 061 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 002-0, 003 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη κατά προσέγγιση): 0, 120 μ. περίπου. Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7/Ι α). Διακόσμηση: Στο σώμα οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται κισσόφυλλα. Στο πεδίο στιγμωτοί ρόδακες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αστράγαλος. **Αργείο εργαστήριο (;).**

Χρονολόγηση: τελ. 3^{ου}- 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 129-130, 401, αρ. Eg. 5, πίν. 61 (εισηγμένος σκύφος στην Αίγινα από τα πελοποννησιακά εργαστήρια) και σελ. 33-36, 308-309, αρ. DI.44, πίν. 15 και πίν. 73.16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου Ιάσωνα). Βλ. και τον ΑΙΓ81. Βλ. επίσης: Ζαββού 2005, 114, αρ. κατ. 5 (ΜΣ 14946), εικ. 5 (Σπάρτη, εργαστήριο του Φιλόδαμου).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. AP9-AP11)**Φύλλα άκανθας, μακριά φύλλα λωτού φύλλα και βλαστοί (αρ. κατ. AP9-AP11)****ΠΙΝΑΚΕΣ 15, 54**

AP9. A.M.A. 2391. Τμήμα σκύφου (αποτελούμενο από τρία συνανήκοντα όστρακα, τα δυο συγκολλούμενα) που σώζει μικρό τμήμα της βάσης, του σώματος και του χείλους. Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο με μελανές θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα 18 (;). Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογιζόμενη): 0, 108 μ. Σωζ. ύψος (υπολογιζόμενο): 0, 076 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 034 μ. Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, E 247). Διακόσμηση: Στο μέταλλο της κοίλης βάσης διακρίνονται μικροί ρόδακες στο κέντρο και στην περιφέρεια ακτινωτά τοποθετημένα ωά. Στον κάλυκα φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού/λογχόσχημα φύλλα. Μεταξύ του δεύτερου ελικοειδείς βλαστόσπειρες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους εναλλάσσονται πολύφυλλες δέσμες και δελφίνια με διχαλωτή ουρά. **Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα (;).**

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H28 και H54. Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. A.4 και A.135, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), αρ. M.41 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Agora XXII, 75, αρ. 249, πίν. 86 (εργαστήριο A, 225-175 π.Χ.), σελ. 70, αρ. 211, πίν. 81 (200-150 π.Χ.), σελ. 74, αρ. 240, πίν. 92 (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 60, αρ. 139, πίν. 77 (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.), σελ. 48, αρ. 34, πίν. 73 (200-86 π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Siebert 1978, 132-133 και 406, αρ. Cor.6, πίν. 62 (εργαστήριο της Κέρκυρας). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο AP4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο H34. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Siebert 1978, 43-45, 328, αρ. K119, πίν. 33 και 79.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοιους ρόδακες βλ. Marabini-Moevs 1980, αρ. 10, πίν. 8 (Cosa).

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

AP10. A.M.A. 2419B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Δεν συνανήκει με τον AP19. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: κυρίως καστανό (brown: 7.5 YR 5/4), με χρωματικές διαφοροποιήσεις, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αραιό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 041 X 0, 028 μ. Πάχ.: 0, 003 μ. β' θραύσματος: 0, 043 X 0, 033 μ. Πάχ.: 0, 003 μ. γ' θραύσματος: 0, 026 X 0, 019 μ. Πάχ.: 0, 002 μ.

Προέλευση: στρώμα III ζ 2 (12-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα εναλλάσσονται φύλλα άκανθας με δυο τύπους μακριών φύλλων λωτού, στα οποία το εξωτερικό τους περίγραμμα και η κεντρική εσωτερική νεύρωσή τους φέρουν οριζόντιες εγκοπές. Ο ένας ωστόσο έχει έξεργο εσωτερικό και ο άλλος επίπεδο μαζί με δυο πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό του. Εκατέρωθεν των πετάλων λωτού διακρίνονται κατακόρυφοι ελικοειδείς βλαστοί που απολήγουν σε σταυρόσχημο άνθος.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος (:).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Προσκυνητοπούλου 1997, 108, 129, αρ. 164, πίν. 28 (Ήλιδα, παρόμοια μακριά φύλλα λωτού, εναλλάξ με ελισσόμενη άκανθα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Για το μακρύ φύλλο λωτού βλ. επίσης: Conze 1913, 273-276, αρ. 10 και 23, πίν. 43 (Πέργαμος). Kunzl 2002, αρ. 2 και 7, πίν. 4-5 και 16-17, αρ. 81, πίν. 174-175 και αρ. 83, πίν. 174-175 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Marabini-Moens 1980, αρ. 6, πίν. 6-7 (Cosa, σκύφος του εργαστηρίου του Ηρακλείδη). Παππά 1996, αρ. 18, πίν. 186 και κόσμημα M4 στον πίν. 173 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άνθος με σταυρόσχημη απόληξη): Hausmann 1996, 97, αρ. 236, πίν. 43 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Για παρόμοια σταυρόσχημα άνθη βλ. επίσης: Rogl 2008, 107, αρ. 51, 53, πίν. 5-6, 26, 31, 44 (εργαστήριο του Αιγίου ;), σελ. 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34, 45 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, 119, Pat. 4. πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 124. 2**) και πίν. 75.10 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 15, 54

AP11. Α.Μ.Α. 2414. Τμήμα σκύφου (συγκολλημένο από δυο θραύσματα) που σώζει μικρό τμήμα του σώματος (κάλυκα) και ελάχιστο του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως καστανομέλανο θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα 18.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 040 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 107 μ. Σωζ. ύψος : 0, 023 μ.

Προέλευση: στρώμα I ζ1 (16-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη βάση φθαρμένο και δυσδιάκριτο μέταλλο. Από αυτό εκφύονται στον κάλυκα συμμετρικά τοποθετημένα πολύ μικρά φύλλα λωτού και παραπάνω στο σώμα δυο μεγαλύτερα. Στο σώμα πρωτότυπα εξάφυλλα δεντρίλια (σχηματοποιημένες άκανθες ;) πλαισιωμένα από κάθετες ελικοειδείς βλαστόσπειρες εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού (;).

Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H34 και H15. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Siebert 1978, 43-45, 330-331, αρ. K.144, K.145, πίν. 34 και 78.2-4 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Siebert 1978, πίν. 79.3-4 και 79.7 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), πίν. 83.3-4 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας).

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδοτή διακόσμηση (αρ. κατ. AP12)

Φύλλα φτέρης

ΠΙΝΑΚΕΣ 15, 54

AP12. Α.Μ.Α. 2822. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, σχετικά στιλπνό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 038 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 082 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με δυο ανάγλυφες γραμμές, διακρίνεται μέρος από ένα από τα τέσσερα αντωπά ανθέμια που την κοσμούν: το κεντρικό στέλεχος του έχει λογχόσχημο σχήμα και τα πλευρικά είναι καμπυλωμένα. Ακολουθεί στον κάλυκα φυλλοφολιδοτή διακόσμηση με μικρά φύλλα φτέρης: είναι

σηματισμένα με τη βοήθεια μιας κατακόρυφης κεντρικής και δυο διαγώνιων ανάγλυφων γραμμών εξωτερικά και στο εσωτερικό τους με τη βοήθεια πολλών -με φορά προς τα πάνω- πλάγιων νευρώσεων.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος (ή λιγότερο πιθανό του Κλεαγόρα).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H34 και H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κάλυκα): Siebert 1978, πίν. 8, 71.8 και 71.11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 30 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 32 και 78.6 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. Del.44, πίν. 59 και 91.7-9 (δελφικό εργαστήριο, «αττική σειρά»). Corinth VII, iii, 161, αρ. 791, πίν. 65 (Κόρινθος, 146 π.Χ.). Agora XXII, πίν. 5, 7, 16, 43, 65 (αθηναϊκή Αγορά). Rogl 2008, πίν. 40 (Λουσοί). Hausmann 1996, 89, αρ. 186, πίν. 37 (Ολυμπία). Laumonier 1977, πίν. 67 και 93 («εφεσιακά-ιωνικά» εργαστήρια). Rogl 2001 a, πίν. 61 (Εφεσος/εργαστήριο του Μονογράμματος). Dereboyu 2001, 30-31 και 35, αρ. 55-59 και 119, πίν. 13 και 17 (Εφεσος). Ladstätter 2001, 74-75 και 79, αρ. 3 και 5, πίν. 48 (Εφεσος). Πρβλ. και τη διακόσμηση των σκύφων Α.Μ.Α. 1414 της Αρσινόης (ΕΙΚ. 40.1) και Α.Μ.Θ. 181 του Θέρμου (ΕΙΚ. 41. 1). Πρβ. και τον αρ. κατ. I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 58 και 360-361, αρ. M.99, M.92 και M.93, πίν. 30 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 45 και 332, αρ. K.158, K.159, πίν. 35 και 77.11 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Trummer 1986, 52-62, εικ. 95 a (Αιγείρα). Βλ. και τους σκύφους AP6 και H35, αλλά και K1 και K3.

Α. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. AP13-AP14)

I. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. AP13)

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

AP13. Α.Μ.Α. 2433B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/2), σχετικά πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 056 X 0, 065 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,002-0,004 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη κατά προσέγγιση): 0,135 περίπου.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα. Στο σώμα πιθανώς διακόσμηση με ομόκεντρα κρεμαστά ημικύκλια («μακεδονική» ασπίδα) και ανάγλυφα σφαιρίδια στο πεδίο.

Αργείο εργαστήριο.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}- 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τους σκύφους I56 και K1. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο AIG33.

II. Δικτυωτό κόσμημα (net-pattern, αρ. κατ. AP14)

Πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. AP14)

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

AP14. Α.Μ.Α. 2078B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος από το σώμα. Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), θαμπό κατά τόπους, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 18 (αρκετά κοντά και στην ομάδα 4 / του TB).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 057 X 0, 039 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από διπλές ανάγλυφες γραμμές, που περικλείουν σειρά ανάγλυφων στιγμών). Στα σημεία συμβολής τους ανάγλυφη κουκίδα. Στο μέσο των πολυγώνων μικρός οκταπέταλος ρόδακας.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315-316, εικ. 2 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 50-59, 360, αρ. M.93, πίν. 30 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Adamsheck 1979, 15, αρ. Gr.33b, πίν. 4 (Κεγχριές, εισηγμένο αγγείο, πολύγωνα σχηματισμένα με δυο ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους, πριν το 146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Κρανιώτη 1997, 794, πίν. 7στ (Αβδηρα, πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους). Καλλιγιάς 1980, 18, εικ. 21 (Λακωνία, πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους, στη βάση υπογραφή ΑΡΚΕΣΙΑΛΑΟΥ). Siebert 1978, 26-28, 295, αρ. A.120, πίν. 9 (με γράμματα στο εσωτερικό των πολυγώνων, αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Siebert 1978, 45, 334, αρ. K.192, πίν. 35 (πολύγωνα χωρίς περιεχόμενο, αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα).

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. AP15-AP17)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. AP15-AP16)

I. Σκηνές πολεμιστών (αρ. κατ. AP15)

ΠΙΝΑΚΕΣ 15, 54

AP15. Α.Μ.Α. 2293. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και του σώματος. Αποτελείται από επτά συνανήκοντα και συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: καστανό στη βάση και στο σώμα καστανομέλανο-μελανό, θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: Διάμ. επιφάνειας έδρασης: 0, 038 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Μεγ. υπολογιζ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 106 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στη βάση μικρός οκταπέταλος ρόδακας από τον οποίο εκφύεται και αναπτύσσεται χαμηλός φυτικός κάλυκας από οκτώ μεγάλα φύλλα άκανθας μεταξύ των οποίων μικροί οκταπέταλοι ρόδακες. Στη κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος διακρίνονται πολεμιστές με ασπίδες.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H13, H34, ΑΙΓ46 και ΑΙΓ10. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη ζώνη του σώματος (πολεμιστές): Coufby 1922, 284-285, αρ. 7, εικ. 48 (ομηρικός σκύφος, σκηνή Αμαζονομαχίας: Αχιλλέας και Πενθεσίλεια). Agora XXII, , αρ. 233, 235, πίν. 84 (225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 338, πίν. 38 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (φύλλα άκανθας): Siebert 1978, 36-39, αρ. DI.81, πίν. 17 και αρ. DI.90 και DI.92, πίν. 18 (άκανθες εναλλάσσονται με άνθη, αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), σελ. 57, 356, αρ. M.55, πίν. 28 , σελ. 57, 358, αρ. M.72 και M.76, πίν. 29 (άκανθες εναλλάσσονται με άνθη, αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 69-81, αρ. Co.3 και Co.6, πίν. 44 (Κόρινθος). Agora XXII, 53, αρ. 73 και 73bis, πίν. 13 και 94 (αθηναϊκή Αγορά, Ομάδα 2, 200-150 π.Χ.). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 56-57, 355, αρ. M.45, M.47, M.49, M.49bis, πίν. 27 (άκανθες εναλλάσσονται με λογχόσημα και άνθη, αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά ροδακοειδή ανθάκια του κάλυκα): Βλ. το σκύφο AP17 (ίδια σφραγίδα).

2. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. AP16)

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

AP16. Α.Μ.Α. 2394B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του του σώματος. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία μόνο δυο συγκολλήθηκαν μεταξύ τους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: κατά τόπους καστανό (brown: 7.5 YR 5/3) και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά-πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 098 μ. Πάχ. τοιχωμ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, β' στρώμα, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με έμβιες μορφές (ερωτιδείς ;) που περιβάλλονται (:) από ρόδακες (ή

ακτινωτά κοσμήματα). Στον κάλυκά του κρινόμορφα άνθη εναλλάσσονται πιθανότατα με ανθέμια.
Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος (;).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ρόδακες ή ακτινωτά κοσμήματα): Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 305, πίν. 36, σελ. 110, αρ. 187, σχέδ. 32 (Ηλιδα, σκύφος με ακτινωτά κοσμήματα που εναλλάσσονται με φύλλα λωτού, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (κρινόμορφα άνθη εναλλάσσόμενα με ανθέμια): Siebert 1978, 361, Athenes, Mus. Nat., inv. 2127, πίν. 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 58, αρ. M.92, πίν. 30, σελ. 43-45, αρ. K.133, K.131, πίν. 33 και αρ. K.158, K.159, πίν. 35 (αργεία εργαστήρια του Μονογράμματος και του Κλεαγόρα). Προσκυνητοπούλου 1997, 135, αρ. 45, 245, 247, 333, πίν. 24, 32, 32, 37 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π. Μορφές ζώων και παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. AP17)

ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54

AP17. A.M.A. 2091. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και σχετικά μικρό του σώματος. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: καστανομέλανο θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα-αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 18.

Διαστάσεις: Διάμ. επιφάνειας έδρασης: 0, 028 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 126 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β2 (1-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 168) και 27-6-91, ΒΑ γωνία νεώσοικων, Ε 84.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός ρόδακας: στο εσωτερικό του μικρός ακτινωτός ρόδακας και στην περιφέρειά του οκτώ μικρά τριγωνικά φυλλάρια. Από αυτόν εκφύονται οκτώ, ακτινωτά τοποθετημένα, ανθέμια. Ακολουθεί στον κάλυκα οριζόντια σειρά από μικρά ροδακοειδή άνθη. Ψηλότερα στο τοίχωμα διακρίνεται διακόσμηση με μεγάλα φύλλα άκανθας και ζευγάρια αντωπών -εκατέρωθεν ελκωτού κρατήρα- αιγάγων.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 318, εικ. 4 β (τελευταίο τέταρτο 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H15, H35, AIG46 και AIG10. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 9, εικ. 2 (σκύφος αργείου εργαστηρίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κρατηρόσχημο αγγείο): Agora XXII, 61, αρ. 140, πίν. 26 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα (;), 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 57 και 357, αρ. M.68, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κρατηρόσχημο αγγείο και αντωπιοί αιγάγων): Siebert 1978, 357-358, αρ. M67, M68, M72, M76, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλο άκανθας): Siebert 1978, πίν. 76.6 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Βλ. επίσης: Siebert 1978, πίν. 70.3 και 71.5 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 74.3, 75.9 και 75.11 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μικρά ροδακοειδή ανθάκια): Siebert 1978, 98-99 και 386, αρ. Go.70, πίν. 50 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας), σελ. 20-29, πίν. 70.3 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Βλ. και μικρά ροδακοειδή ανθάκια στον κάλυκα του σκύφου AP15 (ίδια σφραγίδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στο μέταλλο της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για πολύ παρόμοια βλ.: Siebert 1978, 43-50, πίν. 77.11 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Βλ. και το μέταλλο της βάσης του σκύφου AP19 (ίδια σφραγίδα).

Η. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. AP18-AP19)

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

AP18. A.M.A. 2838. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: μελανό, θαμπό και σχετικά πυκνό. ΠΗΛΟΣ 18.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 020 X 0, 033 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 031 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη βάση τετραπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με μικρά τριγωνικά φύλλα, σχηματισμένα με μια κεντρική και τέσσερις (δυο και δυο εκατέρωθεν) νευρώσεις.

Αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 45, 332, αρ. Κ 163, πίν. 35 και 77.5 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 63-64, 368, αρ. Imp 10, πίν. 42 (σκύφος εισηγμένος στο Άργος).

ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54

AP19. Α.Μ.Α. 2840. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του κάλυκα. Δεν συνανήκει με τον AP10.

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/3). Επίχρυσμα: ανοιχτό καστανό (light brown: 7.5 YR 6/3) και κατά τόπους μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19.

Διαστάσεις: Διάμ. επιφάνειας έδρασης: 0, 016 μ. Σωζ. ύψος: 0, 007 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 051 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Για το μέταλλο της βάσης βλ. τον AP17. Από αυτό εκφύονται μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κατακόρυφους, λεπτούς κυματοειδείς βλαστούς και με άκανθες (:) οι οποίες περικλείονται πιθανώς από έξεργο πλαίσιο.

Αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα ή και λίγο μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το μέταλλο της βάσης του σκύφου AP17 (ίδια σφραγίδα).

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. AP20)

Ε. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. AP20)

ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54

AP20. Α.Μ.Α. 2542. Τμήμα σώματος κρατηρόσημου αγγείου (:) με ανάγλυφη διακόσμηση. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρυσμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1), ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 19 (με ελάχιστη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 085 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,004-0,005 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 180 - 0, 210 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα έγκοιλα μακριά πέταλα που απολήγουν σε καμπύλα πέρατα εναλλάσσονται με στήλες στιγμών που απολήγουν σε μικρό ιδιόρρυθμο ανθέμιο (palmette).

Αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 33-39, πίν. 73.3 και 75.12 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Agora XXII, 86, αρ. 353, πίν. 64 (αθηναϊκή Αγορά, μήτρα, 145-86 π.Χ.).

A5. Εφesiaκά-ιωνικά (αρ. κατ. Π1-Π124)**A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. Π1-Π28)****I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. Π1-Π17)****1. Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. Π1-Π3)****ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54**Εργαστήριο του ΝΙ (170-110 π.Χ., πρώτη παραγωγή).**Π1.** Α.Μ.Α. 2380. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης, αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Διάμ. χείλους: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ. Ύψος κύριας ζώνης χείλους: 0, 014μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στις τρεις διακοσμητικές ζώνες του χείλους, πάνω και κάτω οριζόντιες σπείρες και στο μέσο ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με στριφτά κορδόνια). Στο σώμα διακρίνεται το πέρας από μια σχηματοποιημένη ευθυτενή άκανθα (:).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 63 και 31-32, αρ. 2380 και 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): Βλ. τον αρ. κατ. 138. Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): Βλ. τον 147. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τρεις διακοσμητικές ζώνες με οριζόντιες σπείρες πάνω και κάτω και στο μέσο ιωνικό κυμάτιο): Laumonier 1977, 69-73, αρ. 363, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ-σειρά Π).**ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54**Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).**Π2.** Α.Μ.Α. 2451. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 055 μ. Ύψος κύριας ζώνης χείλους: 0, 016μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα διακρίνονται δυο ελίσσόμενα (προς τα δεξιά και προς τα αριστερά) φυσιοκρατικά φύλλα άκανθας.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σταγόνες με έντονη ρομβόσχημη απόληξη): Βλ. τον 177. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελίσσόμενα φυσιοκρατικά φύλλα άκανθας): Laumonier 1977, 28-37, αρ. 682, 477, 1036, πίν. 2, σελ. 37-44, αρ. 1238, 1239, 1240, 1980, σελ. 37-44, αρ. 2264, 1958, 506, πίν. 4 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70-78, αρ. 6088, 1276, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 120-128, αρ. 395, 470 κ.α., πίν. 28 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 158-161, αρ. 1231, 1282, 1283, 9016, 1281, πίν. 36 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά ΧΠ), σελ. 223-229, αρ. 1273, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 231-238, αρ. 1992, 1329, 1406, 1335-8860, 8861, πίν. 52 (εργαστήριο του Αθήναιου). Βλ. επίσης (παρόμοιες άκανθες): Laumonier 1977, 81-94, αρ. 1274, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 223-229, αρ. 1273, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου).**ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 54**Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).**Π3.** Α.Μ.Α. 2860. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (μαζί με ελάχιστο μέρος της διακοσμητικής ζώνης του χείλους).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός, (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), πυκνό και σχετικά στυλπνό, Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 099 μ. Διάμ. μετάλλιου βάσης: 0, 039 μ. Σωζ. ύψος: 0, 014 μ. Ύψος ζώνης κάλυκα: 0, 012μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα διακρίνεται ένα σχηματοποιημένη άκανθα με σπασμένη κορυφή. Στο μέταλλο της βάσης διπλός επιταπέταλος ρόδακας (του τύπου 7+7 πέταλα). Διαχωρίζεται από το σώμα με διπλό ανάγλυφο κύκλο. Η διακόσμηση στη ζώνη του χείλους δεν σώζεται.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 26-27, 31-32 και 63, αρ. 371, 9303 και 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 83, αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο άκανθας): απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 1), ΝΙ (πίν. 15), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 19), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 30-34, 38, 40), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48), Απολλωνίου (πίν. 50), Αθήναιου (πίν. 52-53), Διπλών κανόνων (πίν. 54), Φίλωνα (πίν. 62-63), Ηραίου (πίν. 71), Αντιγραφέως (πίν. 74-76), CI (πίν. 82, 85), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87) και Cinq series (πίν. 88). Vettters 1981, 141-142, πίν. 6-7 (Εφεσος, ανάγλυφοι σκύφοι τοπικής παραγωγής και μήτρες). Παππά 1996, αρ. 403-404, 406-407, πίν. 109-110 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. τον Ι8.

2α. Nymphaea nelumbo χωρίς περιεχόμενο (αρ. κατ. Ι4)

ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Ι4. Α.Μ.Α. 2420. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: σκούρος γκρι (dark gray: 10 YR 4/1). Επίχρυσμα: σκούρο γκρι (dark gray: 10 YR 4/1) ή μελανό, σχετικά θαμπό. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 047 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 109 μ. Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 104 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκτινα αστέρια. Στο σώμα διακρίνεται μικρό μέρος από ένα nymphaea nelumbo με απλές σειρές παράλληλων και κάθετων πλαστικών νευρώσεων στο εσωτερικό του.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 199, αρ. 4056, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον Ι49. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο με απλές σειρές παράλληλων και κάθετων πλαστικών νευρώσεων στο εσωτερικό του): Laumonier 1977, αρ. 1260, πίν. 1, αρ. 1971, πίν. 113, αρ. 477+1036, 682, πίν. 114 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 1299+1352, 1033+1263, 6088, 1227, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), αρ. 9500+1226, 2012, 1231, 1224, 1282, 1283, 1281, πίν. 36 και 125, αρ. 1284+1291, πίν. 124 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 1273, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου), αρ. 1229, 1230, 1278, 1279, 1300, 2037, 8859, 8665, πίν. 62 και 128 (εργαστήριο του Φίλωνα), αρ. 8954, 1246, 1252, 1245, 8958, 1253, 8957, 1301-2391, 9106, 2226, 1277, πίν. 76, αρ. 1243, 1244, 2271, 1250, 1298, 2258, 3473, πίν. 77 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), αρ. 1268, πίν. 87 (εργαστήριο των Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών), αρ. 1312, 1988, πίν. 95 (signatures, εργαστήριο του Γοργία), αρ. 1998, πίν. 96 (signatures), αρ. 1247, 1289, 1315, 1275, 1290, 1296, 1357, πίν. 99 (décor végétal).

2β. Nymphaea nelumbo με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. Ι5-Ι6)

ΠΙΝΑΚΕΣ 16, 55

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ., πρώιμη παραγωγή).

Ι5. Α.Μ.Α. 2062. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και πολύ μεγάλο μέρος του σώματος (περίπου τα 4/6).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ανοιχτό ερυθροπό (light red: 2.5 YR 6/6), θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 114 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης ανάγλυφος κύκλος. Από τη βάση, η οποία διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, εκφύονται αρχικά οκτώ μικρά nymphaea nelumbo, στο εσωτερικό των οποίων πληρώνεται με απλές σειρές παράλληλων και κάθετων πλαστικών νευρώσεων. Από αυτά εκφύονται οκτώ φυσιοκρατικά και

ανεμιζόμενα (πότε προς τα δεξιά και πότε προς τα αριστερά) φύλλα άκανθας, τα οποία εναλλάσσονται -ανά δυο- με τέσσερα μεγαλύτερα nymphea nelumbo που είναι διακοσμημένα στο εσωτερικό τους ομοίως με τα αντίστοιχα μικρά, αλλά φέρουν επιπλέον στο κέντρο τους και μικρή φοινικιά. Η ίδια σύνθεση κοσμημάτων (μεγαλύτερα nymphea nelumbo με μικρή ευθύγραμμη φοινικιά στο εσωτερικό τους και δυο -εκατέρωθεν τους- ελισσόμενες φυσιοκρατικές-δαντελωτές άκανθες) επαναλαμβάνεται τέσσερις φορές.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 314, εικ. 2 α (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 69-71, αρ. 4050, 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 346, 358, αρ. 3121, 1726, πίν. 133 (παρά-ρτημα του εργαστηρίου του CI). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Για το πεταλόσχημο φύλλο (με τις απλές σειρές παράλληλων και κάθετων πλαστικών νευρώσεων στο εσωτερικό τους) βλ. τον Ι4. Για τα φυσιοκρατικά ανεμιζόμενα φύλλα άκανθας βλ. το σκύφο Ι2. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Laumonier 1977, 31, αρ. 682, πίν. 2 και 114 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά IV), σελ. 403-412, αρ. 1998, 2067, πίν. 96 (signatures). Βλ. επίσης (παρόμοια): Laumonier 1977, 70-78, αρ. 6088, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 223-229, αρ. 1273, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 321-325, αρ. 9105, 1248, 8958, 1301, πίν. 76 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Πρβ. επίσης: Günay Tuluk 2001, 65, αρ. 16, πίν. 38 (Εφεσος, εργαστήριο του ΝΙ ;). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη βάση: Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 27 και 122 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 255, αρ. 5533 και 5542-5533, πίν. 57 (εργαστήριο του Φύλωνα). Πρβ. επίσης: Laumonier 1977, 119 και 120, αρ. 4889 και 4872-9762, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία, κύκλος ή ανάγλυφο ημικόκλιο). Laumonier 1977, σελ. 410, αρ. 1998 και 2067, πίν. 96 (signatures-letters isolées, γράμμα Θ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ., πρώιμη παραγωγή).

16. Α.Μ.Α. 2399. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: ταφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αρκετά απολεπισμένος. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 028 X 0, 035 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: μέρος από ένα μακρύ πέταλο (long petal) στα αριστερά και στα δεξιά μέρος από ένα μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο (nymphea nelumbo) με πτυχωτή κορυφή και με πλούσια φυτική διακόσμηση στο εσωτερικό του: στο κέντρο του δεσπόζει μια κάθετη άκανθος με ραβδωτό μίσχο, από την οποία εκφύονται δυο στενά φοινικόφυλλα εκατέρωθεν. Στο αριστερό ήμισυ διακρίνεται ψηλά ένα άνθος και δίπλα του ένα στεφάνι με κορδέλα και πιο κάτω υδρόβιο πτηνό (πάπια). Στο δεξιό ήμισυ του nymphea nelumbo υπάρχει όμοια διακόσμηση, με τη διαφορά πως αντί για πάπια απεικονίζεται φρύνος.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 32, αρ. 1327, 1328, πίν. 3 και 115, σελ. 33, αρ. 2318, πίν. 3 και 115 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά IV).

3. Οριζόντια βλαστόσπειρα με φύλλα αμπέλου και βότρυες (αρ. κατ. Ι7-Ι16)

ΠΙΝΑΚΑΣ 16, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

17. Α.Μ.Α. 2815. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κυρίως του κάλυκα). Αποτελείται από εννέα συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Συγκολλήθηκαν μόνο τα τρία θραύσματα του μεταλλίου της βάσης, τα οποία και σχεδιάστηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/6), πυκνό και σχετικά θαμπό. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 041 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος (της βάσης που σχεδιάστηκε): 0, 078 μ. Σώζ. ύψος (της βάσης που σχεδιάστηκε): 0, 009 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (2-7-91, Ψ7/Ι β, Ε 229).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες. Στο μέταλλο της βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με διπλό ανάγλυφο κύκλο, μέσα σε ρόδακα διακρίνεται αποσπασματικά σωζόμενη υπογραφή του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 139-140, 149, 150, αρ. 3343, 3111, 365, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. το

σκύφο 18. Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Laumonier 1977, 133, αρ. 2000-2003, πίν. 30 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Για παρόμοια υπογραφή βλ. και Παππά 1996, 217, αρ. 289, πίν. 81 (Μινώα Αμεοργού, εισηγμένος εφesiaκός-ιωνικός σκύφος του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

18. Α.Μ.Α. 2372. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος συγκολλημένος από επτά θραύσματα και συμπληρωμένος. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 133 μ. Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Ύψος: 0, 058 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 016 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β2 (3-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκινα αστέρια. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες. Στο μέταλλο της βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με διπλό ανάγλυφο κύκλο, διπλός επταπέταλος ρόδακας (του τύπου 7+7 πέταλα).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 199, αρ. 4056, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 150, αρ. 365, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 127, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. το σκύφο 149.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, 155-171, αρ. 1462-1456,

1440, 1443, 1444, 1445-1446, 1442, πίν. 35 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977,

140-144, αρ. 396, 394, 1420, πίν. 32, σελ. 147-155, αρ. 1657, 630-408, 437, πίν. 34 (εργαστήριο του

Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 21-68, αρ. 9147, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Ephesos IX, 67-74, αρ. D1, πίν.

76 (μήτρα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Mitsopoulos-Leon 1975, 249, αρ. 5 και 6, πίν. XXVIII

(μήτρες από την Έφεσο). Παππά 1996, αρ. 451 και 452-455, πίν. 119-120 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφesiaκοί-

ιωνικοί σκύφοι). Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, 129-140, αρ. 375, 1976,

1975, πίν. 30, σελ. 129-140, αρ. 664-910, πίν. 31, σελ. 140-144, αρ. 754, 602, 804, πίν. 32, σελ. 147-155, αρ. 372,

1022, 2093, 2092, πίν. 34, σελ. 155-171, αρ. 403, 810, 809, 2234, 756, 967, πίν. 35, σελ. 187-192, αρ. 122-329, πίν.

41, σελ. 187-199, αρ. 19, πίν. 42, σελ. 193-199, αρ. 4733, 4736-9728, πίν. 43, σελ. 193-202, αρ. 4064, 4020, 4021,

πίν. 44, σελ. 153, αρ. 3058, πίν. 34 και 124, σελ. 185, αρ. 3018+8806, πίν. 40 και 126 (εργαστήριο του

Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 313-321, αρ. 547-757, πίν. 74, σελ. 321-325, αρ. 9769, 8953, πίν. 75 (εργαστήριο του

Αντιγραφέα), σελ. 361-365, αρ. 378, πίν. 87 (εργαστήριο των Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών), σελ. 393-396, αρ.

994, 653-2040, 8982, 1979, πίν. 93 (dix séries), σελ. 403-405, αρ. 4580, πίν. 95 (signatures), σελ. 433-435, αρ. 734,

πίν. 101 (décor végétal). Παππά 2000, 111, πίν. 55 δ (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφesiaκός-ιωνικός σκύφος).

Histria XI, 67, αρ. 120, πίν. 7 (Ιστρια, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος). Παππά 1996, αρ. 349,

378, 398 και 402-403 και 406-409, πίν. 96 και 108-110 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφesiaκοί-ιωνικοί σκύφοι).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

19. Α.Μ.Α. 2314. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του μεταλλίου της βάσης. Συγκολλημένος από τρία θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθροπό (red: 2.5 YR 5/6) με ερυθρομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 037 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 113 μ. Σωζ. ύψος: 0, 046 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β2 (4-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 281).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της ανεπαίσθητα κοίλης βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, διακρίνεται τμήμα δεκαπέταλου ή ενδεκαπέταλου (;) ρόδακα. Μεταξύ των πετάλων διακρίνονται κεραίες. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 150, 175-176 και 149, αρ. 365, 357 και 3111, πίν. 132

(εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 78, αρ.

3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 264 και 272-273,

αρ. 2010 και 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλων), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του

Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. το σκύφο 18.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, 157-165, αρ. 688, πίν. 36 (εργαστήριο

του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 53-57, αρ. 4668, πίν. 11, σελ. 57-68, αρ. 2380, 701, 819, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 81-94, αρ. 788, 1359, 9163, 9503, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 103-107, αρ. 366, πίν. 24 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 157-165, αρ. 1146 bis-3272, 690, 847-692, 939, 665, 1320, πίν. 36 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 231-238, αρ. 687, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 459-467, αρ. 727, πίν. 106 (écailles aiguës).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π10. Α.Μ.Α. 2315. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του μεταλλίου της βάσης. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό με καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 039 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 099 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της κοίλης βάσης οκταπέταλος ρόδακας. Μεταξύ των πετάλων διακρίνονται κεραίες. Διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 175-176, 180, αρ. 357, 5074, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 345 και 351, αρ. 1968 και 4300, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 323, αρ. 1244, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), σελ. 258 και 264, αρ. 4962 και 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. το σκύφο 18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: βλ. το σκύφο 19.

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π11. Α.Μ.Α. 2867. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, με ερυθρωπές κηλίδες κατά τόπους εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 12.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Σωζ. ύψ.: 0, 049 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους καρδιόσχημα ενάλληλα ελικοειδή κοσμήματα, σε οριζόντια διάταξη. Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο 18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (καρδιόσχημα ενάλληλα ελικοειδή κοσμήματα, σε οριζόντια διάταξη): Παρόμοια απαντάμε μόνο στα εργαστήρια του Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 32, 35 και 44) και των Τεφρών αγγείων (πίν. 24). Πρβ. επίσης: Dereboylu 2001, 44, αρ. 217, πίν. 23 (Εφεσος).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π12. Α.Μ.Α. 2473. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) και κατά τόπους καστανομέλανο έως μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Εσωτερικά ερυθρωπό και μελανό, σκληρό. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 136 μ. Διάμ. χείλους: 0, 132 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7-I α, α' στρώμα, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάφυλλοι, σχετικά τετραγωνισμένοι ρόδακες. Στο σώμα διακρίνονται ίχνη από φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους

(οκτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. το σκύφο I58. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. τον I8. Βλ. επίσης: Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π13. Α.Μ.Α. 2285. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 7.5 YR 6/1), σκληρός, ισχυρά οπτημένοι. Επίχρισμα: τεφρό (gray: 7.5 YR 6/1) έως σκουρότερο (dark gray: 7.5 YR/4.1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 117 μ. Διάμ. χείλους: 0, 112 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β2 (1-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 168).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επιτηδευμένος αστράγαλος, σχηματισμένος με λεπτοδουλεμένα μαργαριτάρια και σβούρες (perles et perouettes). Στο σώμα φυτική διακόσμηση: κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τον I8. Βλ. επίσης: Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (αστράγαλος): απαντάται μόνο στα εργαστήρια των ΝΙ, Μονογράμματος ΠΑΡ, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Απολλωνίου, Αθήναιου και Αντιγραφέα: Laumonier 1977, 78, αρ. 1339+5871, πίν. 17 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 140, αρ. 68 Ε 4624, πίν. 32, σελ. 140-144, αρ. 451, πίν. 32 και 123, σελ. 145, αρ. 968-1942, πίν. 33, σελ. 157, αρ. 438, πίν. 35, σελ. 157-165, αρ. 1291, πίν. 36 και 124, (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 1576, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 1177+5949, πίν. 50, σελ. 223-229, αρ. 1755, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 231-238, αρ. 5092-5131, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 331-334, αρ. 9336, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Παππά 1996, αρ. 468, πίν. 124 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π14. Α.Μ.Α. 2771. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), θαμπό και πυκνό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 021 μ.

Προέλευση: 18-6-95, 5^η κιονοστοιχία, 7^ο μετακίονιο διάστημα.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ανεπαίσθητα τριγωνικά ωά εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα διακρίνεται ένα πολύ μικρό μέρος από φυτική διακόσμηση: πιθανώς κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 31-32, 58, 63, αρ. 9303, 9309, 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. το σκύφο I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. το σκύφο I8. Βλ. επίσης: Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π15. Α.Μ.Α. 2474. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) και κατά τόπους καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Εσωτερικά ερυθρωπό, αμελές και εξίτηλο. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 127 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7-I α, E 281).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκινα αστέρια. Στο σώμα διακρίνεται ένα πολύ μικρό μέρος από φυτική διακόσμηση: πιθανώς κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 31-32, 58, 63, αρ. 9303, 9309, 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον I49.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. τον I8. Βλ. επίσης: Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής).

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π16. Α.Μ.Α. 2768. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/6), θαμπό και πυκνό. Αρκετά απολεπισμένο στην περιοχή του χείλους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 111 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 113 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι α, από ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα διακρίνεται ένα πολύ μικρό μέρος από φυτική διακόσμηση (ίσως κληματίδα με φύλλα αμπέλου και βότρυες).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 196-198, αρ. 4676, 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 31-32, 58, αρ. 9303, 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 298, αρ. 4997, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: βλ. τον I8. Βλ. επίσης: Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους βλ.: Laumonier 1977, 183-187, αρ. 9013, πίν. 40 (εργαστήριο του Μονογράμματος).

4. Διάφορα άλλα φυτικά κοσμήματα (αρ. κατ. Π17)

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα (αρχές 1^{ου}-α΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π17. Α.Μ.Α. 2452B. Τμήμα σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 4/8) έως ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 053 X 0, 031 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 125 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες σπείρες. Στο σώμα διακρίνονται δυο ελικοειδείς αντωποί βλαστοί, από τους οποίους εκφύεται κατακόρυφη σειρά σχηματισμένη από ανάγλυφες στιγμές.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο I24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (όρθιες σπείρες με δεξιόστροφη φορά): Βλ. το σκύφο I62, αλλά πρβ. επίσης και τον I23 (με αριστερόστροφες κάθετες σπείρες).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. Π18-Ι28)

1. Φύλλα άκανθας, ρομβόσχημα φύλλα (αρ. κατ. Π18-Ι19) και μακριά πέταλα (αρ. κατ. Ι20)

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α΄ τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.) (:)

Π18. Α.Μ.Α. 2774. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπός (light red: 10 R 6/6). Επίχρσιμα: ερυθροπό (red: 10 R 5/6), πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. μετάλλιου βάσης: 0, 037 μ. Σώζ. ύψος: 0, 009 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθροπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός επιταπέταλος ρόδακας (του τύπου 7+7 πέταλα). Διαχωρίζεται από το σώμα με διπλό ανάγλυφο κύκλο. Στον κάλυκα δυο σχηματοποιημένα δεξιόστροφα φύλλα άκανθας περιβάλλον ένα ρομβοειδές φύλλο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 26-27, αρ. 371, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 149-150, αρ. 3111 και 365, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 199, αρ. 4056, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 83, αρ. 367 και 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 31-32 και 63, αρ. 9303 και 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σηματοποιημένο ανεμιζόμενο φύλλο άκανθας): Βλ. το σκύφο Ι3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ρομβόσχημο φύλλο): Laumonier 1977, 23-28, αρ. 1212, 1425, πίν. 1, σελ. 57-68, αρ. 9301, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 129-140, αρ. 1975, 376, πίν. 30, σελ. 129-140, αρ. 1952, πίν. 31, σελ. 144-150, αρ. 1942, πίν. 33 και σελ. 183-187, αρ. 463, πίν. 40 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 313-321, αρ. 547, πίν. 74 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Vettters 1981, 141-142, πίν. 6-7 (Έφεσος, ανάγλυφοι σκύφοι και μήτρες). Selon 1961, 52, πίν. XXVI.1 (Ταναΐς, ανάγλυφος σκύφος με ρομβόσχημα φύλλα, άκανθες με σπασμένη κορυφή και φύλλα λωτού). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σηματοποιημένη ανεμιζόμενη άκανθα και ρομβόσχημο φύλλο): Laumonier 1977, 23-28, αρ. 1212, 1425, πίν. 1, σελ. 57-68, αρ. 9301, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 129-140, αρ. 1975, 376, πίν. 30, σελ. 129-140, αρ. 1952, πίν. 31, σελ. 144-150, αρ. 1942, πίν. 33 και σελ. 183-187, αρ. 463, πίν. 40 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 313-321, αρ. 547, πίν. 74 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Dereboyu 2001, 33, αρ. 92, 93, πίν. 15 (Έφεσος). Rogl 2001, 108, αρ. RB 12, πίν. 62 (Έφεσος, μήτρα, εργαστήριο του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, 23-28, αρ. 371, 186-9497, πίν. 1, σελ. 28-37, αρ. 667, 801, πίν. 2, σελ. 37-44, αρ. 2449, πίν. 8, σελ. 45-53, αρ. 288, πίν. 9, σελ. 57-62, αρ. 4136, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Πρβ. και τα τυπολογικά παράλληλα του Ι86.

ΠΙΝΑΚΕΣ 17, 55

Εργαστήριο του Αντιγραφέα (β' μισό του 2^{ου}-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π19. Α.Μ.Α. 2422. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο έως καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Διάμ. μετάλλιου βάσης: 0, 048 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 088 μ. Σωζ. ύψος: 0, 019 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα δυο ελισσόμενα (πότε προς τα δεξιά και πότε προς τα αριστερά) σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας περικλείουν ένα ρομβοειδές φύλλο (με κεντρική νεύρωση και ανάγλυφο εσωτερικό) στα αριστερά και ένα οκτάφυλλο ρόδακα στα δεξιά (με μακριά φύλλα λωτού).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70, αρ. 363, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173-176, αρ. 4352, 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 264 και 272-273, αρ. 2010, 4481, πίν. 133 (εργαστήριο του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σηματοποιημένο ανεμιζόμενο φύλλο άκανθας): Βλ. τον Ι3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ρομβόσχημο φύλλο): Βλ. τον Ι18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ρομβόσχημο φύλλο με σχηματοποιημένες άκανθες): Βλ. τον Ι18. Τυπολογικά παράλληλα για τον οκτάφυλλο ρόδακα (με τα μακριά φύλλα λωτού) ως κόσμημα στο σώμα του αγγείου: Laumonier 1977, 299-304, αρ. 2429, πίν. 70 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 361-365, αρ. 1268, πίν. 87 (εργαστήριο των Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών). Βλ. επίσης (όμοιος οκτάφυλλος ρόδακας στη διακοσμική ζώνη του χεΐλους): Laumonier 1977, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 33 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), πίν. 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 75-81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Ι20. Α.Μ.Α. 2297. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και μεγάλο μέρος του σώματος. Συγκολλήθηκε

από πέντε θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρσιμα: καστανό έως καστανέρυθρο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 046 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 103 μ. Σωζ. ύψος: 0, 028 μ. Ύψος ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Ύψος κατώτατης διακοσμητικής ζώνης: 0, 029 μ.

Προέλευση: στρώμα II στ (16-6-92, Χ7/II β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα ελισσόμενα προς τα δεξιά σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας περικλείουν ένα ρομβόσχημο φύλλο (με κεντρική νεύρωση και ανάγλυφο εσωτερικό), το οποίο περιβάλλεται από απλά μακριά πέταλα. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διακρίνονται οριζόντιες σπείρες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 371, 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 173-176, αρ. 4352, 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 70-71, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): Βλ. τον Ι38. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ρομβόσχημο φύλλο): Βλ. τον Ι18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα)-ενδεικτικά: Βλ. τον Ι87. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλο άκανθας): Πρβ. τον Ι3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Laumonier 1977, 24, αρ. 1040, πίν. 1 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά Ι).

2. Φύλλα άκανθας και φτέρης (αρ. κατ. Ι21)

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του ΝΙ (170-110 π.Χ.).

Ι21. Α.Μ.Α. 2412. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και σχετικά μεγάλο του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: ταφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 048 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 099 μ. Σωζ. ύψος: 0, 026 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση ανεπαίσθητα κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στον κάλυκα ελισσόμενα (πότε προς τα δεξιά και πότε προς τα αριστερά) σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας περικλείουν ένα φύλλο φτέρης το οποίο πλαισιώνεται εκατέρωθεν από όρθιους βλαστούς, εν είδει περικοκλάδας. Η ίδια σύνθεση κοσμημάτων (δυο ελισσόμενες σχηματοποιημένες άκανθες περικλείουν φύλλο φτέρης που περιβάλλεται εκατέρωθεν από δυο περικοκλάδες) επαναλαμβάνεται τέσσερις φορές.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23 και 49-50, αρ. 1971 και 371, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70 και 78, αρ. 363 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σχηματοποιημένο ανεμιζόμενο φύλλο άκανθας): Βλ. τον Ι3. Τυπολογικά παράλληλα για τους όρθιους βλαστούς: Laumonier 1977, 78, αρ. 3, πίν. 17 (εργαστήριο του ΝΙ-σειρά ΙV). Παππά 1996, αρ. 377, πίν. 103 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 144-150, αρ. 9228, πίν. 33 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο φτέρης): Πρβ. το σκύφο Ι26. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας περικλείουν ένα λογχόσχημο φύλλο το οποίο πλαισιώνεται εκατέρωθεν από βλαστούς, εν είδει περικοκλάδας): Laumonier 1977, 69-73, αρ. 412+8111, 363, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 215-222, αρ. 1241, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 3124, πίν. 50 και 127 (εργαστήριο του Απολλωνίου).

3. Φύλλα άκανθας, φτέρης (μέσα σε φύλλο λωτού) και μακριά πέταλα (αρ. κατ. Ι22)

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Ι22. Α.Μ.Α. 2286. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιη τη βάση και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από τρία θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (ερυθροπό / red

2.5 YR 4/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 052 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 093 μ. Σωζ. ύψος: 0, 022 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στον κάλυκα οξυκόρυφα φύλλα λωτού (τα οποία περικλείουν στο εσωτερικό τους φύλλα φτέρης με κοκκιδωτή κεντρική νεύρωση) και πλαισιώνονται εκατέρωθεν τους από απλά μακριά πέταλα εναλλάσσονται με ελισσόμενα (πότε προς τα δεξιά και πότε προς τα αριστερά) σχηματοποιημένα φύλλα άκανθας.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 23 και 49-50, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 345, αρ. 1968, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σχηματοποιημένο ανεμιζόμενο φύλλο άκανθας): Βλ. τον 13. Τυπολογικά παράλληλα για το οξυκόρυφο λογχό-σχημο φύλλο με τις πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό του): Laumonier 1977, 26-27, αρ. 371, 648+1804, πίν. 1 και 113 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά Π). Βλ. επίσης (παρόμοια φύλλα): Laumonier 1977, 109-114, αρ. 489, πίν. 25 και 121 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία), σελ. 223-229, αρ. 443+1714, 400, 539, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα)-ενδεικτικά: Βλ. τον 187. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμό όλων των κοσμημάτων): Δεν βρέθηκαν.

4. Φύλλα φτέρης (μέσα σε φύλλα λωτού) (αρ. κατ. I23-I24)

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

I23. Α.Μ.Α. 2296. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό του σώματος (μαζί με το χείλος) και αρκετά μεγάλο της βάσης. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 2.5 YR 6/4) και κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), με αρκετές προσμίξεις Επίχρισμα: κατά τόπους ερυθρωπό (red: από 2.5 YR 4/6 έως 2.5 YR 4/8) και κατά τόπους καστανέρυθρο και καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 13.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 109 μ. Ύψος: 0, 064 μ. Διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες σπείρες. Στο σώμα εκφύονται από τη βάση οξυκόρυφα μακριά φύλλα λωτού (με είδος φύλλου φτέρης στο εσωτερικό τους) με κατάστικτο περίγραμμα εξωτερικά. Στο μέταλλο της κοίλης βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, διακρίνεται ένα ανάγλυφο ημικόκλιο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 180, αρ. 5074, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (οξυκόρυφα μακριά φύλλα λωτού με είδος φύλλου φτέρης στο εσωτερικό τους, με κατάστικτο περίγραμμα εξωτερικά): Laumonier 1977, 26, αρ. 636, πίν. 1 και 113 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά Π), σελ. 28-37, αρ. 1957, πίν. 2 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά ΠΙ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 172-183, αρ. 2210, πίν. 38 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Παππά 1996, αρ. 313 και 595, πίν. 87 και 150 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος), αρ. 157, πίν. 53 (Μινώα Αμοργού, τοπικό εργαστήριο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (κάθετες σπείρες με αριστερόστροφη φορά): απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 3, 5, 9, 13), ΝΙ (πίν. 16), Διπλών κανόνων (πίν. 55), Αντιγραφέα (πίν. 77), CΙ (πίν. 83, 85), Τεμνόμενου ρόδακα (πίν. 89), Αθήναιου (πίν. 91) και Dix séries (πίν. 93-94). Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, αρ. 5264, πίν. 66 (εργαστήριο του Φίλωνα), 239-245, αρ. 4882+4883, πίν. 54, 239-245, αρ. 4964, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), 470-476, αρ. 46, πίν. 110 (écailles arrondies). Πιθανά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης (ανάγλυφο ημικόκλιο): Laumonier 1977, αρ. 4889, 4872-9762, πίν. 27 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία).

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα (αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.)

I24. Α.Μ.Α. 2452Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) έως ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), με μικρές μελανές κατά τόπους κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο

απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 046 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από ροδακοειδή άνθη, σχηματισμένα με πέντε καμπυλόγραμμα ή καρδιόσχημα φύλλα (rosettes à 5 pétales échancrés). Στο σώμα διακρίνονται: στα αριστερά δυο ελικοειδείς αντωποί βλαστοί, από τους οποίους εκφύεται κατακόρυφη σειρά σχηματισμένη από ανάγλυφες στιγμές και στα δεξιά μικρό μέρος από ένα οξυκόρυφο λογχόσχημο φύλλο (διαγραμμισμένο στο εσωτερικό του).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 58, αρ. 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενε-μάχου), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132, σελ. 200, αρ. 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (οξυκόρυφα μακριά φύλλα λωτού με είδος φύλλου φτέρης στο εσωτερικό τους): Πρβ. τον I23. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (πεντάφυλλα ροδακοειδή άνθη με καρδιόσχημα φύλλα): Laumonier 1977, 368-269, αρ. 9547, 4216, 9366, πίν. 89 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα-σειρά I).

5. Φύλλα λωτού και φτέρης (αρ. κατ. I25-I26)

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία (περί το 140 π.Χ.).

I25. Α.Μ.Α. 2450. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: σχεδόν ομοιόχρωμο και κατά τόπους πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 7.5 YR 7/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 127 μ. Διάμ. χείλους: 0, 128 μ. Σωζ. ύψος: 0, 050 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7-I α, Ε 281).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους κόσμημα i. Στο σώμα διακρίνεται ένα φύλλο φτέρης και το άκρο από ένα οξυκόρυφο φύλλο λωτού.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού από τη βακτηρία). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 58, αρ. 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132, σελ. 200, αρ. 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (κόσμημα i): Laumonier 1977, πίν. 25-28 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο φτέρης): Βλ. τον I26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λογχόσχημο φύλλο): Laumonier 1977, 109-114, αρ. 358, 370-520, 628, 578, πίν. 25, σελ. 109-117, αρ. 1122, πίν. 26 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός φύλλου φτέρης και λογχόσχημου φύλλου): Laumonier 1977, 109-114, αρ. 358, πίν. 25 (εργαστήριο του Κωμικού από τη βακτηρία-σειρά I).

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία (περί το 140 π.Χ.).

I26. Α.Μ.Α. 2373. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος κατά τα 4/6 περίπου. Σώζει μεγάλο μέρος του σώματος (μαζί με το χείλος) και της βάσης. Συγκολλημένος από τέσσερα θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8) και κοντά στο χείλος καστανομέλανο έως μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 047 μ. Ύψος: 0, 070 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Διάμ. χείλους: 0, 128 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 - 0, 014 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους κόσμημα i. Στο σώμα μεγάλα φύλλα λωτού (nymphaea caerulea), με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους, εναλλάσσονται με μεγάλα φύλλα φτέρης. Η εναλλαγή αυτή επαναλαμβάνεται επτά φορές. Η βάση ακόσμητη και ανεπαίσθητα κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 127, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (κόσμημα ι): Βλ. τον I25. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο φτέρης): Laumonier 1977, 109-114, αρ. 358, 370-520, πίν. 25 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 121 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λογγόσχημο φύλλο): Βλ. τον I25. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ακριβές παράλληλο): Laumonier 1977, σελ. 109-114, αρ. 358, πίν. 25 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία-σειρά Ι).

6. Φύλλα λωτού και διάφορα άλλα κοσμήματα (αρ. κατ. I27-I28)

ΠΙΝΑΚΕΣ 18, 55

Εργαστήριο του Αντιγραφέα (β' μισό του 2^{ου}-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.) (:)

I27. Α.Μ.Α. 2458. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό της βάσης. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8). Απολεπισμένο το πλείστον. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 041 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 035 μ. Ύψος κατώτατης διακοσμητικής ζώνης: 0, 028 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις, κάτω από το στρώμα των λίθων) και στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 281).

Διακόσμηση: Στον κάλυκα διακρίνονται (από τα αριστερά προς τα δεξιά) ένα λογγόσχημο φύλλο (με μια κεντρική νεύρωση και ανάγλυφο το εσωτερικό του), ένας κατακόρυφος βλαστός που απολήγει σε πλούσιο άνθος (που έχει τη μορφή ανθεμίου) και ένα «δεμένο» στην κορυφή του πολύπλοκο λογγόσχημο φύλλο με δαντελωτές παρυφές ("feuille lancéolée complexe, à extrémité comme ficelée, les bords extérieurs striés ou dentelés"). Στο εσωτερικό του διακρίνονται μια λεπτή κεντρική και δυο έντονα ανάγλυφες πλευρικές νευρώσεις. Η εναλλαγή των κοσμημάτων αυτών επαναλαμβάνεται τέσσερις ή πέντε φορές. Στη βάση, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, οκταπέταλος ρόδακας.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, αρ. 371, 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 1977, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), αρ. 9347, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), αρ. 366, πίν. 132 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λογγόσχημο φύλλο με ανάγλυφο το εσωτερικό του): Laumonier 1977, 129-140, αρ. 526, πίν. 31 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 81-86, αρ. 313, πίν. 18, σελ. 81-94, αρ. 2405, 1434, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Παρόμοιο τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφος ελκοειδής βλαστός που απολήγει σε πλούσιο άνθος που έχει τη μορφή ανθεμίου): απαντώνται στα εργαστήρια των Απολλωνίου (Laumonier 1977, σελ. 223-229, αρ. 4654, πίν. 51), Μενεμάχου (Laumonier 1977, 57-62, αρ. 9316, πίν. 12), Κωμικού με τη βακτηρία (Laumonier 1977, 120-128, αρ. 8751, πίν. 28, σελ. 122-128, αρ. 3192, 2125, 5875, 2110, 3033, πίν. 29) και CI (Laumonier 1977, σελ. 341-347, αρ. 8590, πίν. 82). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (για το πολύπλοκο λογγόσχημο φύλλο): Laumonier 1977, 103-107, αρ. 1378, 1401, πίν. 24 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Πρβ. τον παρόμοιο ρόδακα των σκύφων I86 και I18.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I28. Α.Μ.Α. 2767. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητική ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις α' θραύσματος: 0, 050 X 0, 038 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 002-0,003 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 046 X 0, 030 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 002 μ. Διαστάσεις γ' θραύσματος: 0, 023 X 0, 021 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 002 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 120-0, 125 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ. Ύψος δεύτερης ζώνης (με ρόδακες): 0, 021 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 247) και 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους λέσβιο κυμάτιο και κάτω από αυτή φαρδύτερη διακοσμητική ζώνη με σειρά από οκτάφυλλους ρόδακες (αποδίδεται μόνο το περίγραμμά τους) σε συμμετρικά διαστήματα

(:). Στο σώμα-κάλυκα διακρίνεται η άκρη απόληξη ενός οξυκόρυφου λογχόσχημου φύλλου (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του και ανάγλυφο το εσωτερικό του).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της πρώτης ζώνης του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. το σκύφο 172. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μεγάλοι οκτάφυλλοι ρόδακες): απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 3, 4, 5, 11, 13), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 31-32, 34-35, 40), Διπλών Κανόνων (πίν. 54), Αντιγραφέα (πίν. 78), CI (πίν. 82) και Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λέσβιο κυμάτιο πάνω και κάτω σχεδόν όμοιοι, σχετικά μεγάλοι σε μέγεθος, οκτάφυλλοι ρόδακες): Laumonier 1977, 142, αρ. 1180, πίν. 32 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά II).

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. I29-I78)

A. Απλά τριγωνικά ή οξυκόρυφα φύλλα λωτού (αρ. κατ. I29-I50)

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I29. Α.Μ.Α. 2779. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό θαμπό στο χείλος, στο σώμα ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 5/6), ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 2. Διαστάσεις θραυσμάτων: 0, 066 X 0, 038 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002 μ. Ύψος της διακοσμητικής ζώνης του χείλους: 0, 015 μ. Σωζ, ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Προέλευση: 27-6-91, 5ⁿ κιονοστοιχία, Ε 94. Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από μικρούς επτάφυλλους ρόδακες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 1): Laumonier 1977, 23-28, αρ. 5120, 186, πίν. 1, σελ. 37-44, αρ. 5049, πίν. 5, σελ. 37-44, αρ. 9575, 91, πίν. 7, σελ. 37-44, αρ. 8631, 225, 3804, 8706, 8706bis, πίν. 8, σελ. 45-53, αρ. 115, 116, 117 etc., 274, 9645, 333 κ.α., πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70-78, αρ. 271-311, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 81-94, αρ. 5301, 5307, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 172-183, αρ. 9751, 4783, 5074, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 276, πίν. 48, σελ. 215-222, αρ. 228, 5500, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 231-238, αρ. 5282, 5097, πίν. 53, σελ. 379-381, αρ. 8169, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 247-258, αρ. 95, 5012, 5134 κ.α., πίν. 56, σελ. 247-258, αρ. 5388, πίν. 57 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 290-294, αρ. 153, 143, 223, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 105-109. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες): απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 3, 6, 9-11, 13-14), ΝΙ (πίν. 15), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 28), Μονογράμματος (17, 31-35, 37-39, 41-46), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48-49), Απολλώνιου (πίν. 50), Αθήναιου (πίν. 52-53), Φίλωνα (πίν. 56, 58, 61-62), Ηραίου (πίν. 64, 66, 68-69, 71), Αντιγραφέα (πίν. 76, 81), CI (πίν. 82-84) και Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (επτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος και όμοια οξυκόρυφα φυλλάκια στο σώμα): Laumonier 1977, 70-78, αρ. 5345, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 172-183, αρ. 9751, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 5332, πίν. 48, σελ. 215-222, αρ. 276, πίν. 48, σελ. 215-222, αρ. 228, 5500, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 231-238, αρ. 5282, 5097, πίν. 53, σελ. 379-381, αρ. 8169, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 247-258, αρ. 95, 5012, 5134 κ.α., πίν. 56, σελ. 247-258, αρ. 5388, πίν. 57 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 290-294, αρ. 153, 143, 223, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου). Βλ. επίσης: Παππά 1996, αρ. 617, πίν. 154 και 253 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος).

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I30. Α.Μ.Α. 2875B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία). Διαστάσεις θραύσματος: 0, 054 μ. X 0, 049 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ. Προέλευση: στρώμα III α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42, Ε 46). Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 1): Βλ. το σκύφο I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Προσφιλές σε όλα τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. ενδεικτικά στον Laumonier 1977: εργαστήριο του Μενεμάχου (πίν. 1, 2, 5-13), ΝΙ (πίν. 15-17), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 18-20), Τεφρών αγγείων (πίν. 21-24), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 28-29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 17, 30-31, 33-37, 39-47), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48-49), Απολλωνίου (πίν. 50-51), Αθήναιου (πίν. 52-53), Διπλών Κανόνων (πίν. 54-55), Φίλωνα (πίν. 56-61, 63), Ηραίου (πίν. 64-68, 70-73), Αντιγραφέα (πίν. 74-81), CI (πίν. 83-85), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87-88), Τεμνόμενου Ρόδακα (πίν. 89), Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90), Αθήναιου (πίν. 91), Six séries (πίν. 93) και Dix series (πίν. 94). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): Ο συγκεκριμένος συνδυασμός είναι εξαιρετικά συνηθισμένος σε όλα σχεδόν τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. ενδεικτικά: Laumonier 1977, σελ. 45-53, αρ. 5147, 8275, πίν. 9, σελ. 45-53, αρ. 5524, 5031, 5031bis, 8693-5479, 5087, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 187-199, αρ. 5189-5215, 226, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 325, 5331, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 137, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 231-238, αρ. 5090-5091, 5282+5286, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 247-258, αρ. 95-5013, 5119, 5361, 5370, 5132-9056, 5003, 5459, 5577, 5238, 5268, 9285, πίν. 56, σελ. 247-258, αρ. 5576, 9255, 9696, 5533, 8700, 5009, 5101, 5187, 5196, πίν. 57, σελ. 247-263, αρ. 8699, 8698-8695, 9052, πίν. 58 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 5281, 5586, 5590, 5328, 8820, 5130, 8273, 5306, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 5171, 5503, 5154, 9306, 5162, 5123, 5162, 5481, 5519, 9067, 9678, 5330, 5385, 8779, 9610, 8772, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5145, 5172, 8781, 8780-9669, 5405, 5406, 5408, 8474, 5409, πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5404, 89, 153, 213, 2, 8827, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 290-299, αρ. 8788-8946, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 353-358, αρ. 5229-5311, 5510-9292, πίν. 85 (εργαστήριο του CI), σελ. 403-405, αρ. 1, πίν. 95 (signatures, NA ή AN), σελ. 272-273, αρ. 5379, 9258, πίν. 105 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 459-467, αρ. 8709, 8681, 3502, 5186, 5465-5466, 8231, 9652, 9414bis-8683, 58, 5465bis, πίν. 106 (écailles aiguës), σελ. 459-467, αρ. 5326, 9633-9146, C62-5433, 8582, 5211, 5257-5449, 5580, 9664, 5208, πίν. 107 (écailles aiguës).

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I31. Α.Μ.Α. 2355. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/6). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους λίγο σκουρότερο (ερυθρωπό / red: 2.5 YR 4/6). ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 044 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 087 μ. Σωζ. ύψος: 0, 021 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 229, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά φυλλάρια τύπου 1): Βλ. τον I29.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 55

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I32. Α.Μ.Α. 2358. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα όστρακα, τα δύο από τα οποία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρσιμα: καστανέρυθρο έως μελανέρυθρο, θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 043 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 069 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 116, αρ. 3240, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 173, 175-176, αρ. 4352, 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 258 και 264, αρ. 4962, 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 323, αρ. 1244, πίν. 133

(εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 351 και 358, αρ. 4300, 1726, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά φυλλάκια τύπου 1): Βλ. τον I29.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I33. Α.Μ.Α. 2480. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.
Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: μελανό θαμπό στο χείλος, στο σώμα ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/6), απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 2.
Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 125 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 043 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.
Προέλευση: 9-12-92, 5^η κιονοστοιχία, 1^ο μετακίονιο διάστημα, β' στρώμα.
Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από μικρούς επτάφυλλους ρόδακες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, 58, αρ. 9303, 9309, πίν. 131, σελ. 63, αρ. 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά φυλλάκια τύπου 1): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. το σκύφο I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος με όμοια φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Βλ. τον I29.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εργαστήριο του Ηραίου (αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

I34. Α.Μ.Α. 2775. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου της βάσης και πολύ μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).
Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: ερυθρομέλανο θαμπό. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 3.
Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 040 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.
Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.
Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, σώζονται ίχνη από εμπέστο οκταπέταλο (:) ρόδακα. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραιών Μεδουσών), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 258 και 264, αρ. 4962 και 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά φυλλάκια τύπου 1): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, 275-290, αρ. 9282, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 5179+5195, 5387, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5509-8475, 5581, πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 153, 9057-9401, πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 789, πίν. 68, σελ. 299-304, αρ. 1126, 758-2089, πίν. 70, σελ. 304-307, αρ. 4068, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου). Παππά 1996, 259, αρ. 541 και 630, πίν. 139 και 155 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι, αποδίδονται στο εργαστήριο του Ηραίου).

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I35. Α.Μ.Α. 2365. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.
Πηλός: ανοιχτός καστανός (pale brown: 10 YR 6/3). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραίο έως και καστανότεφρο (grayish brown: 10 YR 5/2) θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 13.
Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 136 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.
Προέλευση: στρώμα IV β1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).
Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαιάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, αρ. 365, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 2): Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5147, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69-73, αρ. 5217, 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 81-94, αρ. 5307, 19 (εργαστήριο του Ωραιών Μεδουσών), σελ. 187-199, αρ. 5212, 5375, 226, 158, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 5331, 5332, 5445, πίν. 48, σελ. 215-222, αρ. 187, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 5265, 5248, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 247-258, αρ. 5139, 5361, 5370, 5003, 5459 κ.α., πίν. 56 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 8776, 5100 κ.α., πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 8784, 5264 κ.α., πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5121 κ.α., πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 334-339, αρ. 5502 κ.α., πίν. 81, (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 353-358, αρ. 5446, πίν. 85 (εργαστήριο του CI), πίν. 94 (Dix séries), πίν. 107-108. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός διπλού μαϊάνδρου στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): ο συνδυασμός αυτός απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος ΠΑΡ, CI, Ηραίου, six series και Dix séries: Laumonier 1977, σελ. 45-53, αρ. 5020, 9134, 5148, 5085, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 172-183, αρ. 5067, 5074, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 379-381, αρ. 5360, πίν. 91 (εργαστήριο του CI), σελ. 290-294, αρ. 5557, 328, 289, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 396, αρ. 9094, πίν. 93 (σειρά VI από τις Six series), σελ. 399, αρ. 5230, 5250, 5486, 8921, πίν. 94 (σειρά IV από τις Dix series). Βλ. επίσης: Παππά 1996, αρ. 617, πίν. 154 και 253 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με στιγμοτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο και φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 290-294, αρ. 5557, 328, 289, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 399-400, αρ. 2249, 5230, 5250, 5486, 8921, 9581, πίν. 94 (σειρά IV από τις Dix series: Méandres spéciaux). Υπάρχουν θραύσματα από άλλους τρεις (3) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (διπλό μαϊάνδρο) και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

136. Α.Μ.Α. 2385B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης και μικρό του σώματος (μαζί με ελάχιστο μέρος της διακοσμητικής ζώνης του χείλους).

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 10 YR 4/1), σκληρός. Επίχρισμα: μελανό, θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 042 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 092 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Σωζ. ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ. Ύψος κύριας ζώνης σώματος: 0, 028 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση πιθανότατα αναπαίσιστα κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους λεπτός αστράγαλος.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70 και 78, αρ. 363 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173 και 175-176, αρ. 4352 και 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 264 και 272-273, αρ. 2010 και 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 2): Βλ. τον 135. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους («λεπτός» αστράγαλος): Laumonier 1977, σελ. 28-37, αρ. 2283, πίν. 2, σελ. 37-44, αρ. 2130, πίν. 8, σελ. 45-53, αρ. 117 etc., 8632, πίν. 9, σελ. 57-62, αρ. 9621, 4099, 1798, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69-73, αρ. 2403, 4023, 4987, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 379-381, αρ. 5259, 4790, 5098, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου). Rotroff 1997, 359-365, αρ. 1, πίν. 265 a (Σάρδεις). Vettors 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, μήτρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λεπτός αστράγαλος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους με σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): Laumonier 1977, 45-53, αρ. 117 etc., 8632, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 379-381, αρ. 5259, 5098, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 459-467, αρ. 5326, πίν. 107 (écailles aiguës).

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εργαστήριο του Αρκεσίλαου (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

137. Α.Μ.Α. 2299. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά το 1/3. Σώζει μεγάλο μέρος της βάσης και του σώματος μαζί με το χείλος. Συγκολλήθηκε από πέντε θραύσματα.

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 10 YR 4/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως σχεδόν μελανό, θαμπό (ή πολύ σκούρο τεφρό / very dark gray: 10 YR 3/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. Ιζήματα

αρκετά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 045 μ. Ύψος: 0, 063 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: στρώμα I ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Η σχεδόν επίπεδη βάση, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, φέρει την εμπιεστη-έγκοιλη υπογραφή ΑΡΚΕC (ΑΡΚΕCΙΑΑ ή ΑΡΚΕCΙΑΑΟΥ), μέσα σε ανεπαισθητα υπερυψωμένο τοξοειδές έξαρμα. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες) και κάτω λεπτές αστράγαλος.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 2): Βλ. τον I35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λεπτές αστράγαλος): Βλ. τον I36. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση των δυο ζωνών του χείλους (ιωνικό κυμάτιο και «λεπτές» αστράγαλος): Laumonier 1977, σελ. 28-37, αρ. 2283, πίν. 2, σελ. 37-44, αρ. 2130, πίν. 8, σελ. 45-53, αρ. 117 etc., 8632, πίν. 9, σελ. 57-62, αρ. 9621, 4099, 1798, 5849 κ.α., πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 379-381, αρ. 5259, 4790, 5098, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 69-73, αρ. 412+8111, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ, μεταξύ τους παρεμβάλεται και ζώνη με οριζόντιες σπείρες). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος -ιωνικό κυμάτιο και αστράγαλος- με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης στο σώμα): Laumonier 1977, σελ. 45-53, αρ. 117 etc., 8632, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 379-381, αρ. 5259, 5098, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου). Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Kenrick 1985, 113, εικ. 22, πίν. IX, αρ. 168 και Β 177 (σκύφος από την Κυρήνη-Bengazi). CVA France 13, Musée National de Sèvres, 49, αρ. 24-25, πίν. 24 (λάγνος από τη Μήλο). Καλλιγιάς 1980, 18, εικ. 21 (Λακωνία, πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους, στη βάση υπογραφή ΑΡΚΕCΙΑΑΟΥ).

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I38. Α.Μ.Α. 2350. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά το ήμισυ. Σώζει το ήμισυ περίπου της βάσης και μεγάλο μέρος του σώματος μαζί με το χείλος. Συγκολλημένος από έξι θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ερυθρωπός (red: 10 R 5/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/6), με αρκετά ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 50 μ. Ύψος: 0, 077 μ. Διάμ. χείλους: 0, 142 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα I στ 1 (14 έως 16-12-92, Χ7/Π β – Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης) στρώμα I α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οριζόντιες σπείρες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Βάση ανεπαισθητα κοίλη και ακόσμητη.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 2): Βλ. τον I35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): απαντώνται στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 1-2, 7, 11-13), ΝΙ (πίν. 15), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 20), Τεφρών αγγείων (πίν. 22), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 34-35, 43), Απολλώνιου (πίν. 50-51), Διπλών κανόνων (πίν. 54-55), Φίλωνα (πίν. 63), Ηραίου (πίν. 66, 68-73), Αντιγραφέα (πίν. 74-75, 77-78), Τεμνόμενου ρόδακα (πίν. 89) και Six séries (πίν. 93). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οριζόντιες σπείρες στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 69-73, αρ. 5217, 9574, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 239-245, αρ. 4558-28, 9380-146, πίν. 54 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), σελ. 239-245, αρ. 5096, 9062, 9619, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 275-290, αρ. 73, πίν. 66 (εργαστήριο του Ηραίου). Rotroff 1997, 359-365, αρ. 9, πίν. 267 α (Σάρδεις).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους τρεις (3) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (οριζόντια σπείρα) και όμοια φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I39. Α.Μ.Α. 2353. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8 και 7/8). Επίχρισμα: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/6). ΠΗΛΟΣ 2. Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 067 μ. Σωζ. ύψος: 0, 018 μ. Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης). Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και τελείως επίπεδη. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 189, αρ. 189, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 336 και 326, αρ. 5575 και 3418, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 2): Βλ. το σκύφο I35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I40. Α.Μ.Α. 2351. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και μικρό τμήμα του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από τέσσερα θραύσματα. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/6). ΠΗΛΟΣ 2. Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 048 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 105 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ. Προέλευση: στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9). Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23 και 49-50, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71, 78, αρ. 3474, 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173, 175-176, αρ. 4352, 357, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 2): Βλ. τον I35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I41. Α.Μ.Α. 2375. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα. Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 4/1), σκληρός, ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: τεφρομέλανο θαμπό και κατά τόπους πιο ανοιχτόχρωμο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 1. Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 112 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους τετράφυλλα άνθη πάνω και «παχύς» αστράγαλος κάτω. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), αρ. 4255, πίν. 134, αρ. 4304, πίν. 134 (εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους («παχύς» αστράγαλος): Laumonier 1977, πίν. 1 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 34-35, 37, 43, 47 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), πίν. 64-70, 72-73 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), πίν. 83-85 (εργαστήριο του CI), πίν. 88 (Cinq séries), πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 92 (Trois séries), πίν. 93 (Six séries). Γραβάνη 1996, 90 και εξ., αρ. 3 και 524, εικ. 2 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ. και ομάδα 3 αντίστοιχα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 2 β): Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5354, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 187-199, αρ. 5189, 92-9421, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 247-258, αρ. 8693, 5238 κ.α., πίν. 56 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 334-339, αρ. 5219, 5213, 5502, 5226 κ.α., πίν. 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 353-358, αρ. 5228, 9490 κ.α., πίν. 85 (εργαστήριο του CI), πίν. 107-108. Βλ. επίσης: Παππά 1996, αρ. 160, πίν. 54 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής) και αρ. 596, 598, πίν. 151 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τετράφυλλα άνθη): Laumonier 1977, πίν.

17 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), πίν. 76-77, 80, 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), πίν. 85 (εργαστήριο του CI), πίν. 89 (εργαστήριο του Τεμνόμενου Ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τετράφυλα άνθη και αστράγαλος): Laumonier 1977, σελ. 321-325, αρ. 1246, πίν. 76 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 353-358, αρ. 5830, πίν. 85 (εργαστήριο του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (τετράφυλα άνθη και αστράγαλος στις ζώνες του χείλους και στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση): Δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I42. Α.Μ.Α. 2764. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τερφός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Αρκετά ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 058 μ. Σωζ. ύψος: 0, 029 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 101 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23 ΚΑΙ 49-50, αρ. 1971 ΚΑΙ 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70, 71 και 78, αρ. 363, 3474 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 351, αρ. 4300, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 2 β): Βλ. τον I41.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δεκαοκτώ (18) τερφόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα (με φυλλάρια του τύπου 2).

ΠΙΝΑΚΕΣ 19, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I43. Α.Μ.Α. 2051. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά το 1/3. Σώζει μικρό μέρος της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος (μαζί με μικρό μέρος του χείλους). Συγκολλημένος από τέσσερα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως καστανομέλανο και μελανό, θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 055 μ. Ύψος: 0, 071 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7/Ι β).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και ελαφρώς κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο).

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 319, εικ. 3 β (166-69 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο): Βλ. τον I35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 3): Laumonier 1977, 187-199, αρ. 5212, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 223-229, αρ. 5265, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλώνιου), σελ. 231-238, αρ. 5117, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 275-290, αρ. 9328 κ.α., πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5121, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός διπλού μαϊάνδρου στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον I35.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δυο (2) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I44. Α.Μ.Α. 2751. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και του σώματος. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 041 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 114 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση ανεπαίσθητα κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70 και 78, αρ. 363 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173 και 175-176, αρ. 4352 και 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 264 και 272-273, αρ. 2010 και 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον Ι43.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I45. Α.Μ.Α. 2750. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό-τεφρομέλανο, πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 051 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 096 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Βάση πιθανότατα ανεπαίσθητα κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 345, αρ. 1968, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 409, αρ. 5477 και 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον Ι43.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I46. Α.Μ.Α. 2359. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/6 έως 5/8) και κατά τόπους μελανό θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 127 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμησηκή ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 264, αρ. 4179, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον Ι43. Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο): Βλ. τον Ι35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός διπλού μαϊάνδρου στη διακοσμησηκή ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον Ι35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I47. Α.Μ.Α. 2050. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά το ήμισυ. Σώζει μικρό μέρος της βάσης και μεγάλο του σώματος του μαζί με το χείλος. Συγκολλήθηκε από επτά θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), σκληρός, με ελάχιστες προσμίξεις. Επίχρισμα: ομοιόχρωμο θαμπό και κατά τόπους λίγο ανοιχτότερο (gray: 10 YR 6/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Στο χείλος κατά τόπους μελανό,

θαμπό και λίγο απολεπισμένο. Στην εξωτερική επιφάνεια πολλά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 051 μ. Ύψος: 0, 069 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Πρόελευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη. Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στο χείλος ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σα στριφτά κορδόνια).

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 319, εικ. 3 β (λίγο πριν από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 190, αρ. 13, πίν. 132, σελ. 180, αρ. 5074, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον I43. Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 1, 2, 8, 12), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 35, 41, 42, 45), Αθήναιου (πίν. 53), Φίλωνα (πίν. 56-69, 61-63), Ηραίου (πίν. 64-70, 72-73), Αντιγραφέως (πίν. 74-75, 80), CI (πίν. 82, 83, 85), Six series (πίν. 93) και Dix series (πίν. 94). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης στο σώμα)-όμοια και παρόμοια: απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ, Φίλωνα, Ηραίου και CI: Laumonier 1977, 187-199, αρ. 5189-5215, 226, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 247-258, αρ. 95-5013, 5119, 5361, 5370, 5132-9056, 5003, 5459, 5577, 5238, 5268, 9285 κ.α., πίν. 56 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 5262 κ.α., πίν. 64 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 353-358, αρ. 5229-5311, 5510-9292, πίν. 85 (εργαστήριο του CI), σελ. 403-405, αρ. 1, πίν. 95 (signatures: NA ή AN), σελ. 459-467, αρ. 8709, 8681, 3502, 5186, 5465-5466, 8231, 9652, 9414bis-8683, 58, 5465 bis, πίν. 106 (écailles aiguës), σελ. 459-467, αρ. 5326, 9633-9146, C62-5433, 8582, 5211, 5257-5449, 5580, 9664, 5208, πίν. 107 (écailles aiguës).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δυο (2) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (ιωνικό κυμάτιο) και όμοια φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εργαστήριο του Ηραίου (αργές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

I48. Α.Μ.Α. 2385Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης και αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1) έως σκούρος τεφρός (dark gray: 2.5 Y 4/1). Επίχρισμα: σχεδόν ομοιόχρωμο έως μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 045 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 108 μ. Διάμ. χείλους: 0, 104 μ. Ύψος: 0, 068 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 016 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Πρόελευση: στρώμα I ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με στριφτά κορδόνια) και κάτω κανονικός σε πάχος αστράγαλος. Βάση πιθανώς κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον I43. Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): Βλ. τον I47. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος («κανονικός» αστράγαλος): Βλ. τον I68. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος: ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια και κανονικός αστράγαλος): απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Ηραίου: Laumonier 1977, σελ. 294-299, αρ. 4970, πίν. 69, σελ. 304-307, αρ. 3480, πίν. 72, σελ. 307-311, αρ. 5957, 8148, 5959, πίν. 73 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος -ιωνικό κυμάτιο και αστράγαλος- με σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I49. Α.Μ.Α. 2478. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: σκούρο ερυθρότερο (dark reddish

gray: 5 YR 4/2) και κατά τόπους καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.
Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 121 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια. Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 23, αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο Μενεμάχου), σελ. 26-27, αρ. 371, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο ΝΙ), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον 143. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια ή οκτάφυλλοι τετραγωνισμένοι ρόδακες): απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 1-2, 4-14), ΝΙ (πίν. 15-17), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 20), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 25, 28-29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 30-32, 34-37, 39-46), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48), Αθήναιου (πίν. 52), Διπλών Κανόνων (πίν. 54), Φύλιωνα (πίν. 56, 58, 60-63), Ηραίου (πίν. 64-68, 70-73), Αντιγραφέα (πίν. 74-81), CI (πίν. 82-85), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87-88), Τεμνόμενου ρόδακα (πίν. 89), Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90) και Αθήναιου (πίν. 91). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οκτάκτινα αστέρια στο χείλος και φυλλοφολιωτή διακόσμηση το σώμα): Ο συγκεκριμένος συνδυασμός απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου, ΝΙ, Μονογράμματος ΠΑΡ, Ηραίου και CI: Laumonier 1977, 45-53, αρ. 9337, 8476, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70-78, αρ. 5345, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 172-183, αρ. 5066, πίν. 39, σελ. 187-192, αρ. 250, 9077, πίν. 41, σελ. 187-199, αρ. 40-54, πίν. 42, σελ. 187-199, αρ. 5348 et 5451, 92-9421, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 275-290, αρ. 5556, 9403, 9406, 9585, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 8775, 5055, 8782, 5386, 8878, 9589, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5582-5584, 9632, 5290, πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5121, 9284, 9057-9401, πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 17, 285, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 353-358, αρ. 5228, 9490, πίν. 85 (εργαστήριο του CI), σελ. 459-467, αρ. 5266, πίν. 107 (écailles aiguës), σελ. 467-470, αρ. 25, 26, πίν. 108 (écailles ogivales).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους τρεις (3) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (οκταπέταλα ροδακοειδή άνθη) και όμοια φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

150. Α.Μ.Α. 2383. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα τμήματα (τα τρία συγκολλημένα).

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1). Επίχρυσμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 120 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 114 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012-0,014 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθρωπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φύλιωνα), σελ. 70, αρ. 363, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 3): Βλ. τον 143. Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο): Βλ. τον 135. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός διπλού μαϊάνδρου στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον 135.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δώδεκα (12) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (ιωνικό κυμάτιο) και φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα (με φυλλάκια του τύπου 3).

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

151. Α.Μ.Α. 2875Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο, αραιό και θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 13 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 061 μ. X 0, 038 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003-0, 006 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ.

Προέλευση: στρώμα Π στ (16-6-92, X7/Π β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αστράγαλος. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με οξυκόρυφα λογχόσχημα φυλλάρια με σχετικά ρομβοειδές περίγραμμα. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μόνο μια κεντρική νεύρωση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (παχύ αστράγαλο): Βλ. τον I41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά επάλληλα φυλλάρια): Laumonier 1977, 467-470, αρ. 8548, πίν. 108 (écailles ogivales).

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

152. Α.Μ.Α. 2356. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6). ΠΗΛΟΣ 12 (σχετικά καθαρός από μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 040 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 099 μ. Σωζ. ύψος: 0, 025 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με οξυκόρυφα λογχόσχημα φυλλάρια, τα οποία φέρουν εσωτερικά μόνο μια κεντρική νεύρωση. Αυτά είναι διατεταγμένα στο σώμα του αγγείου λοξά ως προς το κέντρο της βάσης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, 49-50, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71 και 78, αρ. 3474 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173 και 175-176, αρ. 4352 και 357, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά επάλληλα φυλλάρια): Laumonier 1977, 187-192, αρ. 120, 122-329, 9007, 256, 121, 100, 124, 9263, πίν. 41 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 397-402, αρ. 127, πίν. 94 (Dix séries). Günay Tuluk 2001, 69, αρ. 31, πίν. 45 (μήτρα από την Έφεσο, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Rogl 2001, 111, αρ. PB 22, πίν. 65 (μήτρα από την Έφεσο, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Παππά 1996, αρ. 594, πίν. 150 και 251 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφesiaκός-ιωνικός σκύφος). Βλ. τα τυπολογικά παράλληλα και στο σκύφο TA10.

B. Διαγραμμισμένα (με πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους) τριγωνικά ή οξυκόρυφα φύλλα φτέρης / κόσμημα της ιχθυόκανθας (αρ. κατ. 153-168)

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

153. Α.Μ.Α. 2300. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος. Συγκολλημένος από δώδεκα όστρακα και συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους ερυθρομέλανο (κυρίως κοντά στο χείλος), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ 12.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Ύψος: 0, 073 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 121 μ. Διάμ. χείλους: 0, 109 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες) και κάτω οριζόντιες σπείρες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 36, πίν. 131, αρ. 1958 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 150, πίν. 132, αρ. 365 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 63, πίν. 131, αρ. 2380 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 4): Laumonier 1977, 23-28, αρ. 8702, πίν. 1, σελ. 45-53, αρ. 8275 κ.α., πίν. 9, 45-53, αρ. 5089 κ.α., πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), 74-79, αρ. 3, πίν. 17 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 86-94, αρ. 8949, πίν. 20 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 100-103, αρ. 9338, πίν. 23 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 172-183, αρ. 5066 κ.α., πίν. 39, σελ. 187-199, αρ. 9055 κ.α., πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 43 κ.α., πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 5382, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 231-238, αρ. 5091, 5131, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 239-245, αρ. 8480, πίν. 54 (εργαστήριο των

Διπλών κανόνων), σελ. 247-258, αρ. 5235 κ.α., πίν. 56, σελ. 247-258, αρ. 5002 κ.α., πίν. 57, σελ. 247-263, αρ. 8699 κ.α., πίν. 58 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 8782 κ.α., πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 8801 κ.α., πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 348 bis κ.α., πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 8788-8946, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 353-358, αρ. 5311 κ.α., πίν. 85 (εργαστήριο του CI), πίν. 105-110. Παππά 1996, αρ. 343, πίν. 93 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): Βλ. τον I38. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος -ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με οριζόντιες σπείρες- με σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): απαντάμε μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου, ΝΙ και Ηραίου: Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5295, πίν. 10, σελ. 53-57, αρ. 4861-4863, πίν. 11 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69-73, αρ. 5517, 9315, 5094, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 290-299, αρ. 49, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου). Βλ. επίσης: Kleine 1979, 154, αρ. 74, πίν. 43 (Μίλητος). Για παρόμοια διακόσμηση (συνδυασμό των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος -ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με οριζόντια σπείρα- με άλλη όμοια διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 23-28, αρ. 636, πίν. 1, σελ. 53-57, αρ. Τέος, πίν. 11, σελ. 57-62, αρ. 5942, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69-73, αρ. 412+8111, 363, 8115, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 239-245, αρ. 4356, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων).

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 56

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I54. Α.Μ.Α. 2360. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: σχεδόν ομοιόχρωμο (red: 2.5 YR/4.6 έως 5.6) και κατά τόπους καστανέρυθρο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 123 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 119 μ. Σωζ. ύψος: 0, 058 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με σταγόνες) και κάτω οριζόντιες σπείρες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 298, αρ. 4997, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραιών Μεδουσών), σελ. 127, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): Βλ. τον I38. Για όμοια και παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμό των δυο διακοσμητικών ζωνών στο χείλος -ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με οριζόντια σπείρα- με σειρές επάλληλων φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον I53.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 57

Εργαστήριο του Γοργία (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

I55. Α.Μ.Α. 2387. Ανάγλυφος σκύφος σωζόμενος περίπου κατά το ήμισυ. Σώζει μεγάλο μέρος της βάσης και του σώματος μαζί με το χείλος. Συγκολλημένος από εννέα θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο ή σχεδόν μελανό, θαμπό (εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης). Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 067 μ. Ύψος: 0, 079 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 143 μ. Διάμ. χείλους: 0, 135 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 016 μ. Ύψος κύριας ζώνης σώματος: 0, 055 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, 2^ο μετακίονιο διάστημα, Ε 110.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με στριφτά κορδόνια). Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Βάση ανεπαίσθητα κοίλη. Φέρει δυσδιάκριτη-εμπέστη και αρκετά φθαρμένη υπογραφή εργαστηρίου, από την οποία διακρίνονται με σχετική βεβαιότητα μόνο τα τέσσερα πρώτα γράμματα: ΓΟΡΓ[ΙΟΥ].

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 63, αρ. 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 26-27, αρ. 371, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 70, αρ. 363, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον I53. Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): Βλ. τον I47. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης στο σώμα)-όμοια και παρόμοια: Βλ. τον I47. Τυπολογικά παράλληλα για τη

μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Laumonier 1977, 403-405, αρ. 3499 και 4156, εικ. 1 στη σελ. 404. Ζαφειροπούλου - Χατζηδάκης 1994, 240-241, αρ. B14737, πίν. 174 α (Δήλος). Siebert 1981, 113-115, αρ. 1, εικ. 2 a (ανάγλυφος σκύφος του ναυαγίου της Santa Sabina της Απουλίας, αποδίδεται σε «ανατολικο-ιωνικό» εργαστήριο).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δώδεκα (12) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 57

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.) (;)

156. Α.Μ.Α. 2758. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1), σκληρός. Επίχρισμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1). Στην εξωτερική επιφάνεια αρκετά ιζήματα. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (ενάλληλες αγκύλες): Οι ενάλληλες αγκύλες είναι δημοφιλείς στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, αλλά απαντώνται ενίοτε και στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Διπλών κανόνων και Six series: Laumonier 1977, 129-140, αρ. 2267, 2371, πίν. 30, σελ. 187-199, αρ. 9489, πίν. 42, σελ. 193-199, αρ. 4722, πίν. 43, σελ. 193-202, αρ. 4101, 9742, πίν. 44, σελ. 203-208, αρ. 2164, 8024, 8397, 68 E 2469, πίν. 47 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 23-28, αρ. 1216, πίν. 1, σελ. 28-37, αρ. 1893, πίν. 2 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 215-222, αρ. 8058, 5500, 187, 1875, 4224, κ.α., πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 239-245, αρ. 4494+4953, 4723, 4843, 8055, πίν. 54 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), σελ. 393-396, αρ. 9698, πίν. 93 (σειρά II από τις Six séries). Dereboyu 2001, 36-37 και 41, αρ. 135 και 179, πίν. 18 και 21 (Εφεσος). Παππά 1996, αρ. 345, 398-399, 489, 490-494, πίν. 94, 108, 129, 130 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (ενάλληλες αγκύλες) και του σώματος (οξυκόρυφα φυλλάκια): Günay Tuluk 2001, 66, αρ. κατ. 20, πίν. 40 (Εφεσος, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ ;). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 187-199, αρ. 9489, 5189, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 5500, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

157. Α.Μ.Α. 2765. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένος από δυο θραύσματα.

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 10 YR 4/1). Επίχρισμα: τεφρό (gray: 10 YR 5/1), πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 044 μ. Σωζ. ύψος: 0, 024 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 088 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 180, αρ. 5074, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 345, αρ. 1968, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του ΣΙ), σελ. 409, αρ. 5477 και 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον I53.

ΠΙΝΑΚΕΣ 20, 57

Εργαστήριο του Ηραίου (αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

158. Α.Μ.Α. 2761. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο του χείλους.

Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τερφός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Πολλά ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 133 μ. Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 062 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, 2^ο μετακίονιο διάστημα, Ε 110.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάφυλλοι ρόδακες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τερφών αγγείων), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον 153. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάφυλλοι ρόδακες): απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 5, 12-13), ΝΙ (πίν. 15), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 19-20), Τερφών αγγείων (πίν. 2-24), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 28-29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 34, 40, 42-43), Απολλώνιου (πίν. 50-51), Διπλών Κανόνων (πίν. 54), Φίλιωνα (πίν. 56, 61-63), Ηραίου (πίν. 67, 69), Αντιγραφέα (πίν. 74-76, 78, 80), CI (πίν. 82), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 88), Τμνόμενου ρόδακα (πίν. 89) και Six séries (πίν. 93). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οκτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 275-290, αρ. 5327, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 5023, 8782, πίν. 65 (εργαστήριο του Ηραίου).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

159. Α.Μ.Α. 2793. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ρόδινος (pale red: 10 R 6/4). Επίχρισμα: μελανό-καστανομέλανο, θαμπό εσωτερικά, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (21-6-95, X7/II α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 4): Βλ. τον 153. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μαϊάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Το διακοσμητικό κόσμημα του διπλού μαϊάνδρου (στη διακοσμητική ζώνη του χείλους) σε ποικίλους συνδυασμούς (σε σχέση με τη διακόσμηση του σώματος) είναι ιδιαίτερα αγαπητό σε πολλά εφesiaκό-ιωνικά εργαστήρια, όπως στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 2, 4, 7-10, 12-14), ΝΙ (πίν. 15, 17), Τερφών αγγείων (πίν. 21-24), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 25-29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 17, 30-33, 35-47), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48-49), Φίλιωνα (πίν. 62), Ηραίου (πίν. 65-72), Αντιγραφέα (πίν. 82), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87), Τεμνόμενου ρόδακα (πίν. 89), Αθήναιου (πίν. 91) Trois séries (πίν. 92), Six séries (πίν. 93) και Dix séries (πίν. 94). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός διπλού μαϊάνδρου με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος ΠΑΡ, CI, six series και dix series: Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5020, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 45-53, αρ. 9134, 5148, 5085, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 172-183, αρ. 5067, 5074, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 379-381, αρ. 5360, πίν. 91 (εργαστήριο του CI), σελ. 393-396, αρ. 9094, πίν. 93 (six series), σελ. 397-402, αρ. 5230, 5250, 5486, 8921, πίν. 94 (dix series).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφesiaκό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

160. Α.Μ.Α. 2479. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανέρυθρο και ανοιχτό ερυθροπό (light red: 10 R 6/8), λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 123 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επτάφυλλοι ρόδακες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 258 και 264, αρ. 4962 και 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 326, αρ. 3418, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 4): Βλ. τον I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (επτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Βλ. τον I29.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους οκτώ (8) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I61. Α.Μ.Α. 2763. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Αρκετά ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 054 μ. Σωζ. ύψος: 0, 031 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 71 και 78, αρ. 3474 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 23 και 4950, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 4): Βλ. τον I53.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του NI (170-110 π.Χ.).

I62. Α.Μ.Α. 2769. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανέρυθρο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 113 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 005 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Προέλευση: στρώμα II ζ 2 (17-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες σπείρες. Στο σώμα διακόσμηση με αλληπάλληλα μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης με έντονο τριγωνικό περίγραμμα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 92, αρ. 3247, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 23 και 49-50, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τριγωνικά φυλλάρια): Laumonier 1977, 70-78, πίν. 16, αρ. 8864 (εργαστήριο του NI). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 299-304, αρ. 5561, πίν. 70 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 239-245, αρ. 8480, πίν. 54 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), σελ. 334-339, αρ. 5502 και 5555, πίν. 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Veters 1981, 141-142, πίν. 5 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Παππά 1996, αρ. 160, πίν. 54 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής) και αρ. 596, 598, πίν. 151 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Πρβ. επίσης το σκύφο I53. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους (όρθιες σπείρες με δεξιόστροφη φορά): απαντώνται

μόνο στα εργαστήρια του Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 17, 39) και του Τεμνόμενου ρόδακα (πίν. 89). Βλ. επίσης: Dereboyli 2001, 34 και 43, αρ. 108 και 210, πίν. 16 και 23 (Εφεσος). Πρβ. και τον αρ. κατ. 81 (με τις αριστερόστροφες κάθετες σπείρες). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (όρθιες δεξιόστροφες σπείρες στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 367-371, αρ. 5072, 8878, πίν. 89 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα), σελ. 209-213, αρ. 5567, πίν. 17, σελ. 172-183, αρ. 1519, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.) (:)

I63. Α.Μ.Α. 2367. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό έως καστανέρυθρο τοπικά στο σώμα, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 135 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 133 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 013 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαιάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 58, αρ. 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 223, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 426, αρ. 1296, πίν. 134 (décor animé), σελ. 474, αρ. 82, πίν. 134 (écailles). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαιάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον I59. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 5): απαντώνται σπάνια στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος ΠΑΡ και Αντιγραφέα (προσωπική παρατήρηση στις αποθήκες του Μουσείου της Δήλου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός διπλού μαιάνδρου με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον I59.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.) (:)

I64. Α.Μ.Α. 2357. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από τρία θραύσματα.

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως και καστανέρυθρο (reddish brown: 2.5 YR 5/4) κατά τόπους. Ελάχιστα ίχνη από μελανό, θαμπό στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 112 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 5): Βλ. τον I63. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): απαντώνται στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 34-35, 38-39, 41-47), Απολλωνίου (πίν. 51), Διπλών Κανόνων (πίν. 55), Ηραίου (πίν. 66) και Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός από οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ και Ηραίου: Laumonier 1977, 172-183, αρ. 5066, πίν. 39, σελ. 187-192, αρ. 250, 9077, πίν. 41, σελ. 187-199, αρ. 40-54, πίν. 42, σελ. 187-199, αρ. 5348 et 5451, 92-9421, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 275-290, αρ. 5556, 9403, 9406, 9585, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 8775, 5055, 8782, 5386, 8878, 9589, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5582-5584, 9632, 5290, πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5121, 9284, 9057-9401, πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 17, 285, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 459-467, αρ. 5266, πίν. 107 (écailles aiguës), σελ. 467-470, αρ. 25, 26, πίν. 108 (écailles ogivales).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

165. Α.Μ.Α. 2379. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 2.5 Y 4/1), σκληρός και ισχυρά οπτημένος. Επίχρσιμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 6/1) έως και λίγο σκουρότερο (σκούρο τεφρό / gray: 2.5 Y 4/1) κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 133 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με κόσμημα i. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132, σελ. 200, αρ. 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 426, αρ. 1296, πίν. 134 (décor animé), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 5): Βλ. τον I63. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με κόσμημα i στην ίδια ίδια διακοσμητική ζώνη): Laumonier 1977, 172-183, αρ. 878, 4220, 4352, 5717 κ.α., πίν. 38, σελ. 172-183, αρ. 5071, 5484, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάξ με κόσμημα i) και στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση): Laumonier 1977, 172-183, αρ. 5071, 5484, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 172-183, αρ. 878, 4375-4220, 4352, 5630, 5631-4353, 5635, 5717, Τέος, πίν. 38 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

166. Α.Μ.Α. 2052. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), ισχυρά οπτημένος, με αρκετές προσμίξεις. Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο έως μελανό, θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 015 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, 2^ο μετακίονιο διάστημα, Ε 110.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με κόσμημα i. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 319, πίν. 3 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 139-140, 173, αρ. 3343, 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάκια τύπου 5): Βλ. τον I63. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με κόσμημα i στην ίδια διακοσμητική ζώνη): Βλ. τον I65. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάξ με κόσμημα i) και στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση): Βλ. τον I65.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

167. Α.Μ.Α. 2388. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος της βάσης και αρκετά μεγάλο του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από επτά θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένο.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο, με μελανές θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 044 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 106 μ. Σωζ. ύψος: 0, 032 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη. Διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, 49-50, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71, αρ. 3474, 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 5): Πρβ. τον Ι63.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφρειακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Ι68. Α.Μ.Α. 2752. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1), σκληρός. Επίχρισμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1). Στην εξωτερική επιφάνεια αρκετά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 112 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 112 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και πολλές πλάγιες -με φορά προς τα επάνω- νευρώσεις. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους κανονικός αστράγαλος.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια τύπου 5): Πρβ. τον Ι63. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κανονικό αστράγαλο): Laumonier 1977, πίν. 4, 5, 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 15-17 (εργαστήριο του ΝΙ), πίν. 20 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), πίν. 31-33, 37, 42, 47 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 52-53 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 54-55 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων), πίν. 59 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 72-73 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 76 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), πίν. 83-85 (εργαστήριο του CI), πίν. 88 (Cinq séries), πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 92 (Trois séries), πίν. 94 (Dix séries). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κανονικός αστράγαλος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Laumonier 1977, 70-78, αρ. 145, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ). Υπάρχουν θραύσματα από άλλους εννέα (9) τεφρόχρωμους ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αστράγαλο) και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

Γ. Φύλλα λωτού με στρογγυλεμένες ή σχεδόν στρογγυλεμένες απολήξεις / κόσμημα της ιγθυάκανθας (αρ. κατ. Ι69-Ι78)

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Ηραίου (αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

Ι69. Α.Μ.Α. 2381. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 110 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 108 μ. Σωζ. ύψος: 0, 035 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάφυλλοι ρόδακες. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 198 και 200, αρ. 4768 και 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 139-140 και 173, αρ. 3343 και 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον Ι58. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια Τ6): Laumonier 1977, 70-78, αρ. 188 κ.α., πίν. 16, σελ. 74-79, αρ. 3, πίν. 17 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 187-199, αρ. 13 κ.α., πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 237 κ.α., πίν. 48, σελ. 215-222, αρ. 5 κ.α., πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 247-258, αρ. 5002 κ.α., πίν. 57, σελ. 247-263, αρ. 14, πίν. 58 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 290-294, αρ. 2 κ.α., πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 3812 κ.α., πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 396, αρ. 5308 και 9094, πίν. 93 (σειρά VI από τις Six séries), πίν. 100, 106, 108, 110. Vettters 1981,

141-142, πίν. 5 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Παππά 1996, αρ. 286, πίν. 80 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής) και αρ. 601, πίν. 151 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οκτάφυλλοι ρόδακες στο χείλος και φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα): Βλ. τον I58.

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I70. Α.Μ.Α. 2382. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα τμήματα (τα πέντε συγκολλημένα).

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1). Επίχρυσμα: μελανό θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 125 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 015 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σύνθετος πλοχμός που ποικίλλεται με στιγμές στα κενά του. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με σχετικά στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και πολλές πλάγιες -με φορά προς τα επάνω-νευρώσεις.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 70, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 393, αρ. 1979, πίν. 134 (σειρά I από τις Six séries). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια ΓΥΠΟΥ 6): Βλ. τον I69.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σύνθετος πλοχμός που ποικίλλεται με στιγμές στα κενά του): απαντάται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 10 και 12), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 18), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 30, 32, 34, 35, 37, 40-41, 44-47), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 49), Διπλών κανόνων (πίν. 54), Ηραίου (πίν. 66, 71), Εξάκτινων τετράγωνων αστεριών (πίν. 87) και Αθήναιου (πίν. 53, 91). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός σύνθετου πλοχμού στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και φυλλοφολιδωτής διακόσμησης στο σώμα): απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Μονογράμματος ΠΑΡ, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα, Αθήναιου και Ηραίου: Laumonier 1977, 21-68, αρ. 5110, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 187-192, αρ. 110, πίν. 41 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 5500, 8054, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 231-238, αρ. 5289-5303, πίν. 53, σελ. 379-381, αρ. 8482, πίν. 91 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 275-290, αρ. 8801, 5093 και 5264, πίν. 66 (εργαστήριο του Ηραίου).

ΠΙΝΑΚΕΣ 21, 57

Εργαστήριο του Αρκεσίλαου (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

I71. Α.Μ.Α. 2320. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως μελανό, θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. Ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 048 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 094 μ. Σωζ. ύψος: 0, 019 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α Ε 140).

Διακόσμηση: Η κοίλη βάση φέρει την εμπίεστη-έγκοιλη υπογραφή ΑΡΚΕΣΙΛ[Α ή ΑΟΥ], μέσα σε ανεπαίσθητα υπερωσμένο τοξοειδές έξαρμα. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μικρά οξυκόρυφα φύλλα φτέρης.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 264, αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 358, αρ. 1726, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 70, αρ. 363, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures), σελ. 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια Τ6): Βλ. τον I69. Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Βλ. τον I37.

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I72. Α.Μ.Α. 2875Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρυσμα: καστανό (brown: 7.5 YR 4/4), θαμπό και

σχετικά αραιό. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 12 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 036 X 0, 043 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002 - 0, 004 μ.

Προέλευση: 4-7-91, 4^η κιονοστοιχία, αποκάλυψη της βάσης του 5^{ου} κίονα.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους λέσβιο κυμάτιο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και πολλές πλάγιες -με φορά προς τα επάνω- νευρώσεις.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T7): Laumonier 1977, σελ. 81-94, αρ. 67, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 187-199, αρ. 9489, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 108, 110. Günay Tuluk 2001, 69, αρ. 32, πίν. 45 (Εφεσος, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Ζαφειροπούλου – Χατζηδάκης 1994, 36-37, αρ. 5, εικ. 10 (Δήλος, εργαστήριο του Μονογράμματος, γ'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τσάκος 1994, 150-152, εικ. 3 (Σάμος, εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών, γ'τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Metzger 1997, 35-37, πίν. 24 - ο σκύφος κάτω δεξιά (Ερέτρια). Παππά 1996, αρ. 161, πίν. 54 και 209 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής). Berlin 1999, 73 κ. εξ., αρ. 279 (Τροία). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 70-78, αρ. 9300, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 187-192, αρ. 189 κ.α., πίν. 41 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 10, 237, 239, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 290-294, αρ. 2, πίν. 67 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): απαντάται στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 1, 3, 10-11), ΝΙ (πίν. 15), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 20), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 27), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 17, 30-31, 33-35, 37, 42-46), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48), Φίλωνα (πίν. 56-63), Ηραίου (πίν. 64, 66, 68-73), Αντιγραφέα (πίν. 74, 76-81), CI (πίν. 83-85), Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90) και Αθήναιου (πίν. 91). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λέσβιο κυμάτιο στο χείλος και επάλληλα λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις στο σώμα): Laumonier 1977, σελ. 467-470, αρ. 9140, πίν. 108 (écailles ogivales). Βλ. επίσης (παρόμοια φυλλάρια): Laumonier 1977, σελ. 470-476, αρ. 298 bis, πίν. 110 (écailles arrondies).

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

I73. Α.Μ.Α. 2384. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από τέσσερα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 7.5 YR 5/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, κατά τόπους λίγο σκουρότερο (σκούρο τεφρό / dark gray: 2.5 Y 4/1) και κατά τόπους μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 047 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους δυο ενάλληλα ρομβοειδή με σταυρόσχημο κόσμημα εσωτερικά, εναλλάσσονται με χιαστί κόσμημα σχηματισμένο με μικρές ανάγλυφες κουκίδες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23 και 49-50, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών Αγγείων), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 478, αρ. 4255, πίν. 134, σελ. 484, αρ. 4304, πίν. 134 (εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T7): Βλ. τον I72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ρομβόσχημο στιγμωτό κόσμημα): Laumonier 1977, πίν. 1-13 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ρομβόσχημο στιγμωτό κόσμημα στο χείλος και λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις στο σώμα): Laumonier 1977, σελ. 45-53, αρ. 9327, 8711, 8712, πίν. 9, σελ. 45-53, αρ. 5027, 8634, 5053, 5050, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου).

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εργαστήριο του Αρκεσίλαου (τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.) (:)

I74. Α.Μ.Α. 2378. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και μικρό τμήμα του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως μελανό, θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 050 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 114 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις, ακριβώς όμοια με του αρ. κατ. 173.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 358, αρ. 1726, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 351, αρ. 4300, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T7): Βλ. τον 171.

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

I75. Α.Μ.Α. 2321. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και ικανό τμήμα του σώματος. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 048 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 102 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (1-7-91, Ψ7/1 α, Ε 178).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και πολλές πλάγιες -με φορά προς τα επάνω- νευρώσεις. Στη κοίλη βάση, η οποία διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, διακρίνεται αποσπασματικά σωζόμενη ανάγλυφη υπογραφή εργαστηρίου, από την οποία σώζονται τα δυο τελευταία γράμματα: [MENEMAX]OY.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, 49-50, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71 και 78, αρ. 3474 και 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 173 και 175-176, αρ. 4352 και 357, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 258, αρ. 4962, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T7): Βλ. τον αρ. κατ. 172. Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Laumonier 1977, 23-68, αρ. 2264, πίν. 116 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Dereboylu 2001, 36, αρ. 131, πίν. 18 (Εφεσος). Παππά 1996, 215-216, αρ. 284-286, πίν. 80 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος του εργαστηρίου του Μενεμάχου). Πρβ. επίσης: Laumonier 1977, 403, αρ. 1988, πίν. 95 (εργαστήριο του Γοργία).

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I76. Α.Μ.Α. 2354. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθροπό (red: 10 R 5/8), απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 066 μ. Σωζ. ύψος: 0, 015 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση ακόσμητη και τελείως επίπεδη. Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και πολλές πλάγιες -με φορά προς τα επάνω- νευρώσεις.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 323 και 336, αρ. 1244 και 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 229, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 189, αρ. 189, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T7): Βλ. τον 172.

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I77. Α.Μ.Α. 2369. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/4), με μελανές, θαμπές κηλίδες τοπικά στο σώμα, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 3 (με αρκετή ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 115 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα

φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με σχετικά στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά ακιδωτή διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 131, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφώς). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σταγόνες με έντονη ρομβόσχημη απόληξη): απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 2, 5-7, 9-12, 14), ΝΙ (πίν. 15-16), Ωραίων Μεδουσών (πίν. 20), Τεφρών αγγείων (πίν. 24), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 32-34, 37, 41-42, 46), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 49), Αθήναιου (πίν. 52), Διπλών κανόνων (πίν. 54), Φίλωνα (πίν. 58-62), Αντιγραφέα (πίν. 74-75, 77-78), Αρπακτικού πτηνού (πίν. 90) και σειρές I και VII από τις Dix séries (πίν. 94). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T8): Laumonier 1977, 470-476, αρ. 8478, πίν. 109 (écailles arrondies), σελ. 470-476, αρ. 217, πίν. 110 (écailles arrondies). Βλ. επίσης: Παππά 1996, αρ. 161, πίν. 54 και 209 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμική ζώνη του χείλους και λογχόσχημα φυλλάρια με σχετικά στρογγυλεμένες απολήξεις στο σώμα): Ο συγκεκριμένος συνδυασμός είναι εξαιρετικά συνηθισμένος σε όλα τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια. Βλ. ενδεικτικά: Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5147, 8275, πίν. 9, σελ. 45-53, αρ. 5524, 5031, 5031bis, 8693-5479, 5087, πίν. 10 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 187-199, αρ. 5189-5215, 226, πίν. 42 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 215-222, αρ. 325, 5331, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 137, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 231-238, αρ. 5090-5091, 5282+5286, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 247-258, αρ. 95-5013, 5119, 5361, 5370, 5132-9056, 5003, 5459, 5577, 5238, 5268, 9285, πίν. 56, σελ. 247-258, αρ. 5576, 9255, 9696, 5533, 8700, 5009, 5101, 5187, 5196, πίν. 57, σελ. 247-263, αρ. 8699, 8698-8695, 9052, πίν. 58 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 275-290, αρ. 5281, 5586, 5590, 5328, 8820, 5130, 8273, 5306, πίν. 64, σελ. 275-290, αρ. 5171, 5503, 5154, 9306, 5162, 5123, 5162, 5481, 5519, 9067, 9678, 5330, 5385, 8779, 9610, 8772, πίν. 65, σελ. 275-290, αρ. 5145, 5172, 8781, 8780-9669, 5405, 5406, 5408, 8474, 5409, πίν. 66, σελ. 290-294, αρ. 5404, 89, 153, 213, 2, 8827, πίν. 67, σελ. 290-299, αρ. 8788-8946, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 353-358, αρ. 5229-5311, 5510-9292, πίν. 85 (εργαστήριο του CI), σελ. 403-405, αρ. 1, πίν. 95 (signatures, NA ή AN), σελ. 272-273, αρ. 5379, 9258, πίν. 105 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 459-467, αρ. 8709, 8681, 3502, 5186, 5465-5466, 8231, 9652, 9414bis-8683, 58, 5465bis, πίν. 106 (écailles aiguës), σελ. 459-467, αρ. 5326, 9633-9146, C62-5433, 8582, 5211, 5257-5449, 5580, 9664, 5208, πίν. 107 (écailles aiguës).

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

178. Α.Μ.Α. 2366. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από τρία θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR/6.4). Επίχρυσμα: καστανομέλανο, θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7/1 α, E 140).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση σχηματισμένη με λογχόσχημα φυλλάρια με σχετικά στρογγυλεμένες απολήξεις. Τα φυλλάρια αυτά φέρουν εσωτερικά μια κεντρική και εκατέρωθεν της είδος ακιδωτής διακόσμησης. Στη διακοσμική ζώνη του χείλους διπλός μαιάνδρος (με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 71, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 127, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 264, αρ. 4179, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαιάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον I59. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλάρια T8): Βλ. τον I77. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός διπλού μαιάνδρου με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο στη διακοσμική ζώνη του χείλους και επάλληλων σειρών φύλλων φτέρης στο σώμα): Βλ. τον I59.

Γ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων καρπών (αρ. κατ. 179-182)

ΠΙΝΑΚΕΣ 22, 57

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

179. Α.Μ.Α. 2525. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (gray: 10 YR 5/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 041 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 089 μ. Σωζ. ύψος: 0, 026 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, E 140).

Διακόσμηση: Βάση κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές σταυρόσχημες αποφύσεις (κόννοι πεύκου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα (παρόμοια): Laumonier 1977, 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), σελ. 345, αρ. 1968, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (σταυρόσχημες αποφύσεις): Laumonier 1977, σελ. 200, αρ. 4193, 4275, 4222, 4190, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά ΧΧΙ), σελ. 215-222, αρ. 4206, πίν. 48 και 4205, 4210, πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 57-62, αρ. 4161, 4167, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 307-311, αρ. 4266, πίν. 73 (εργαστήριο του Ηραίου). Günay-Tuluk 2001, σελ. 67, αρ. 26, πίν. 44, εικ. 17 (μήτρα από την Έφεσο, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης ;). Rogl 2001 a, σελ. 110, αρ. RB 21, πίν. 64 και 69 (μήτρα από την Έφεσο, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Rotroff – Oliver 2003, 106-107, αρ. 424, 426, πίν. 71 (σκύφοι από τις Σάρδεις). Bouzek – Jansova 1974, 51, αρ. 9, πίν. 3 (μήτρα από την Κύμη). Zahn 1908, 67-68, αρ. 27, εικ. 27 στη σελ. 65 (σκύφος από τη Ν. Ρωσία, χωρίς χρονολόγηση). Rogl 2008, 144, αρ. 293, πίν. 39 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Agora XXII, 45, αρ. 3, πίν. 1 (αθηναϊκή Αγορά, 225-200 π. Χ.). Corinth VII, iii, 158, αρ. 783, πίν. 65 (Κόρινθος, 200 π. Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, 119 και 145, αρ. 34, 182 και 277, σχέδ. 11 και πίν. 28, 34 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου} αι. π.Χ., αποδίδεται σε αττικό εργαστήριο ;). Γραβάνη 2000, 484-485, πίν. 250, αρ. 649-650 (Κασσώπη, μήτρες).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

180. Α.Μ.Α. 2777. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6). Ανομοιογενής όπτηση. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 038 X 0, 035 μ. Πάχ.: 0, 003 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (1-7-91, Ψ7/I α, E 168).

Διακόσμηση: Στη διακοσμησητική ζώνη του χείλους διπλός μαιάνδρος (με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές σταυρόσχημες αποφύσεις (κόννοι πεύκου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον 159. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τον 179.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

181. Α.Μ.Α. 2759. Τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα από το σώμα ανάγλυφου σκύφου.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρσιμα: μελανό, σχετικά θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις α' θραύσματος: 0, 027 X 0, 024 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 004 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 039 X 0, 037 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 004 μ. Διαστάσεις γ' θραύσματος: 0, 041 X 0, 026 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές ρομβοειδείς ή πυραμιδόσχημες αποφύσεις (κόννοι πεύκου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πυραμιδόσχημες αποφύσεις): Στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 12), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 29), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 44), Γεωμετρικής διακόσμησης (πίν. 111-112), CI (πίν. 84), Γοργία (πίν. 95) και Διονυσίου (πίν. 95). Günay-Tuluk 2001, σελ. 66-67, αρ. 23, πίν. 41, εικ. 13 (Έφεσος). Dereboylou 2001, 35-36, αρ. 122-128, πίν. 17 (Έφεσος). Hellström 1965, 64, αρ. 138-139, πίν. 11 (Λάβρανδα). Agora XXII, 45, αρ. 1 και 3, πίν. 1 (αθηναϊκή Αγορά, 225-200 π. Χ.). Corinth VII, III, 158, αρ. 783, πίν. 65 (Κόρινθος, παρόμοιες αποφύσεις, 200 π. Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, αρ. 58, σχ. 11, σελ. 119 και 145, πίν. 34, αρ. 277 (Ηλιδα). Ζαββού 2005, 112 και 119, εικ. 11 (μήτρα από τη Σπάρτη). Rogl 2008, 144-145, αρ. 292, 294, πίν. 39 και σελ. 145, αρ. 295-297, πίν. 40 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Ιωαννίδου 1994, 94, αρ. Κ 131, πίν. 31 (Ελεύθερα Κρήτης). Siebert 1978, 36-39, 318, DI 27, πίν. 20 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Γραβάνη 1996, 214-218, αρ. 649-650, πίν. 134, εικ. 83 (Κασσώπη, μήτρες). Γραβάνη 2000, 484-485, πίν. 250, αρ. 649-650 (μήτρες από την

Κασσώπη). Alt-Ägina II, 3, σελ. 43, αρ. 326 (α' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ., κορινθιακό). Παππά 1996, 263-264, αρ. 158, 657, 659, 661-663, πίν. 54, 159-160 και 259 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

182. Α.Μ.Α. 2778. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις θραύσματος: , 030 X 0, 027 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές ρομβοειδείς ή πυραμιδόσχημες αποφύσεις (κόννοι πεύκου).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. τον 181.

Α. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. 183-185)

Ι. Δικτυωτό κόσμημα: απλά πολύγωνα, σχηματισμένα με μονή ανάγλυφη γραμμή (αρ. κατ. 183)

ΠΙΝΑΚΑΣ 22, 58

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.) (:)

183. Α.Μ.Α. 2077. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα όστρακα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: καστανομέλανο, με μια μελανή, σχετικά στιλπνή ζώνη στην περιοχή του χείλους. ΠΗΛΟΣ 12 (με αρκετή ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 157 μ. Διάμ. χείλους: 0, 135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 073 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7-I α, Ε 215).

Διακόσμηση: Στη διακοσμησηκή ζώνη του χείλους σειρά από οκτάκτινα αστέρια. Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές).

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315-316, εικ. 2 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 150, πίν. 132, αρ. 365 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 36, πίν. 131, αρ. 1958 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 199, πίν. 132, αρ. 4056, σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Δανάλη 2004, 253, αρ. Κ5, εικ. 4 (εφεσιακός-ιωνικός σκύφος εισηγμένος στην Πύλο, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον 149. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, σελ. 66, αρ. 4138, πίν. 14 (εργαστήριο του Μενεμάχου-παράρτημα ΙΙ), σελ. 58, αρ. 9156, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά VIII), σελ. 193-202, αρ. 4055-4111, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 21-68, αρ. 4136, 4135, 9309, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 120-128, αρ. 4107, 9480, πίν. 28 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 172-183, αρ. 4067-4094, 4124-1519, πίν. 39, σελ. 193-202, αρ. 4056, 4086, 4101, 9742, 4139, 4058, 4064, 4061, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 331-334, αρ. 4126, 4070, 9103, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), σελ. 223-229, αρ. 9312, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 258-265, αρ. 4051, 4085, πίν. 60 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 304-307, αρ. 4108, 4082-4084, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 482-483, αρ. 8996, 4078, 4083, 4087, 9381, 4069, πίν. 112 (pentagons). Δανάλη 2004, 253, αρ. Κ5, εικ. 4 (εφεσιακός-ιωνικός σκύφος εισηγμένος στην Πύλο, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μενεμάχου). Προσκυνητοπούλου 1997, 141-142, αρ. 280 και 337, πίν. 35 και 38 (Ηλιδα, γ' τέταρτο 2ου αι. π.Χ.). Corinth VII, iii, 179-182, αρ. 908-910, πίν. 78 (Κόρινθος, 160-146 π.Χ.). Siebert 1978, 28-29, αρ. Α 119, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 45, αρ. Κ 164, Κ 171, πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 63, αρ. Αη 1, Αη 3, Αη 5, πίν. 40 (ανώνυμο αργείο εργαστήριο). Agora XXII, 39, 92, αρ. 403-404, πίν. 69, 89, 97 (αθηναϊκή Αγορά, 150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

ΙΙ. Ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με στρόβιλο στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. 184)

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

184. Α.Μ.Α. 2521. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος (περιοχή του κάλυκα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, λίγο απολεπισμένο, με πολλά ιζήματα στην εξωτερική επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 095 X 0, 049 μ. Πάχ.: 0, 005-0, 006 μ.

Προέλευση: στρώμα III γ (28-6-91, Ψ7/Ι β, Ε 150).

Διακόσμηση: Στο σώμα τριπλά ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με πεντασκελή έλικα στο εσωτερικό τους και ανάμεσά τους ανάγλυφες κουκίδες και οκτάκτινο άστρο. Από τη βάση διακρίνεται μόνο μικρό μέρος του ανάγλυφου κύκλου που τη διαχωρίζει από το σώμα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, 201, αρ. 4303, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά XXI), σελ. 478-482, αρ. 4301, 4330, πίν. 112 (εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης). Rogl 2001, 108, αρ. RB 11, πίν. 62 και 67 (Εφεσος, μήτρα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Günay Tuluk 2001, 67, αρ. 24, εικ. 15 a-c, πίν. 42 και 43 (Εφεσος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης ;). Dereboylu 2001, 33, αρ. 94, πίν. 15 (Εφεσος, ομόκεντρα ημικύκλια-«μακεδονική ασπίδα» με πεντασκελή έλικα στο εσωτερικό τους). Vettters 1981, 141-142, πίν. 6 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής).

III. Ενάλληλοι ρόμβοι (αρ. κατ. 185)**ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58**

Εργαστήριο του Ηραίου (αρχές 1^{ου}-α΄μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

185. Α.Μ.Α. 2753. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 8/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 043 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο και στο σώμα σειρές ρόμβων. Μέσα σε κάθε ρόμβο εγγράφεται ένας μικρότερος και στο κέντρο τους υπάρχει έγκοιλο σταυρόσχημο κόσμημα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, αρ. 4997, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), αρ. 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον Ι30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους): Laumonier 1977, 304-307, αρ. 4002, 4019, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου). Histria XI, αρ. 350, πίν. 23 (αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου). Πρβ. επίσης (ενάλληλοι ρόμβοι ως διακόσμηση του σώματος): Laumonier 1977, 307, αρ. 4002, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου-σειρά VII). Πρβ. επίσης (παρόμοια): Laumonier 1977, 304-307, αρ. 4007, 4030, 4036 κ.α., πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 69-73, αρ. 4023, 4024, 9279, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 172-183, αρ. 357, Τέος, 5717, πίν. 38, σελ. 193-202, αρ. 4015, 4040, 4010, 40290, 4021, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 239-245, αρ. 4017, 4009, 4014, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων).

Ε. Σκύφοι με μακριά πέταλα (αρ. κατ. αρ. κατ. 186-193)**I. Συνεχόμενα μακριά πέταλα (αρ. κατ. 186)****ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58**

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

186. Α.Μ.Α. 2776. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μετάλλιο της βάσης και αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), αρκετά-πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 074 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μεγ. διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 027 μ.

Προέλευση: 4-7-91, 4^η κιονοστοιχία, αποκάλυψη της βάσης του 5^{ου} κίονα.

Διακόσμηση: στο σώμα απλά μακριά πέταλα, με ανάγλυφο-έξεργο το εσωτερικό τους. Στο μετάλλιο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας (του τύπου 7+7 πέταλα), διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 149 και 190, αρ. 3111, 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 26-27, 58, αρ. 371, 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 105-106, αρ. 366, πίν. 132 (εργαστήριο των Τεφρών Αγγείων), σελ. 224 και 223-229, αρ. 373, 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ενδεικτικά): Laumonier 1977, πίν. 2, 11, 15 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 27, 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 38, 39, 42-44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 54-55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), πίν. 58-60, 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 68-69, 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), πίν. 82, 84-85 (εργαστήριο του CI) κ.α. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Laumonier 1977, 57-68, αρ. 1350-785, 819, 701, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 81-94, αρ. 1359, 9576, 9163, 9503, 788, D68, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 120-128, αρ. 814, 8765, πίν. 28, σελ. 122-128, αρ. 9495, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 144-150, αρ. 694, πίν. 33, σελ. 157-165, αρ. 1281, 1303, 1143, πίν. 36, σελ. 193-199, αρ. 4441, 695, 4740, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 231-238, αρ. 8862, πίν. 52 (εργαστήριο του Αθήναιου).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους οκτώ (8) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση (απλά μακριά πέταλα) στο σώμα.

Π. Απλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. I87-I88)

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I87. Α.Μ.Α. 2374. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Υ 6/1). Επίχρισμα: μελανό, στιλπνό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 015 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7/Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στο σώμα αυτοτελή μακριά πέταλα (long petals). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με δυο ενάλληλα τετράγωνα, το εσωτερικό των οποίων κοσμείται με τέσσερις ορθογωνισμένες ανάγλυφες κουκίδες.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικροί επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I29. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάξ με ενάλληλους ρόμβους): απαντάται μόνο στα εργαστήρια του Φίλωνα (Laumonier 1977, 258-265, αρ. 4179, πίν. 60) και του Μονογράμματος ΠΑΡ (Laumonier 1977, σελ. 172-183, αρ. 326, 3311, 4359, 5624, 5625, πίν. 38). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (ενάλληλα τετράγωνα σε σειρά): απαντώνται μόνο στα εργαστήρια του Μενεμάχου-σειρά IV (Laumonier 1977, σελ. 32, αρ. 1295, πίν. 2), των Τεφρών αγγείων (Laumonier 1977, σελ. 103-107, αρ. 4027, 4028, πίν. 24) και του CI (Laumonier 1977, σελ. 349-353, αρ. 3238, 2149, πίν. 84). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (αυτοτελή μακριά πέταλα)-ενδεικτικά: Laumonier 1977, πίν. 2, 11, 15 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 27 και 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 38, 39 και 42-44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 54-55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), πίν. 58-60 και 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 68-69 και 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), πίν. 82 και 84-85 (εργαστήριο του CI). Παππά 1996, αρ. 571-576, πίν. 146 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι).

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

I88. Α.Μ.Α. 2748. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Υ 5/1). Επίχρισμα: εξωτερικά ομοιόχρωμο και εσωτερικά σχεδόν ομοιόχρωμο (τεφρό / gray: 2.5 Υ 6/1). Πολλά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. χείλους: 0, 099 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 102 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα Π δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των μελανών επιχώσεων).

Διακόσμηση: Στο σώμα απλά μακριά πέταλα (long petals). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (σχετικά τριγωνικά ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 336, αρ. 5575, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 23, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 229, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον Ι30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα)-ενδεικτικά: Βλ. τον Ι87. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο με σχετικά τριγωνικά ωά στο χείλος και μακριά πέταλα στο σώμα): απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου (πίν. 11), Κωμικού με τη βακτηρία (πίν. 29), Διπλών κανόνων (πίν. 54), Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 43), Φίλωνα (πίν. 58-59), Ηραίου (πίν. 69) και Αντιγραφέα (πίν. 79).

III. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας (αρ. κατ. Ι89) και στήλες στιγμών (αρ. κατ. Ι90-Ι93)

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Ι89. Α.Μ.Α. 2446. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθροπό (red: 10 R 5/8), καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Ύψ. 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ. Ύψ. 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Ύψ. 3^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 008 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις τρεις διακοσμητικές ζώνες του χείλους, από πάνω προς τα κάτω, έχουμε: ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάξ με σταγόνες), λέσβιο κυμάτιο και οριζόντιες σπείρες. Στο σώμα διακρίνονται δυο απλά μακριά πετάλα και στα δεξιά μέρος από ένα σχηματοποιημένο ανεμιζόμενο φύλλο άκανθας.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 26-27 και 63, αρ. 371 και 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures), σελ. 83, αρ. 367, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον Ι30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον Ι72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οριζόντιες σπείρες): Βλ. τον Ι38. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (συνδυασμός και των τριών διακοσμητικών ζωνών): Ακριβές παράλληλο δεν βρέθηκε. Για παρόμοια βλ.: Laumonier 1977, 199-208, αρ. 1578, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, στη πρώτη ζώνη λέσβιο κυμάτιο και στη δεύτερη ιωνικό), σελ. 203-208, αρ. 8393, πίν. 47 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, στη πρώτη ζώνη ιωνικό κυμάτιο, στη δεύτερη λέσβιο και στη τρίτη συνεχόμενες σπείρες ή κύμα), σελ. 215-222, αρ. C64-243, πίν. 48 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, στη πρώτη ζώνη ιωνικό κυμάτιο και στη δεύτερη λέσβιο), σελ. 215-222, αρ. 123, πίν. 48 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, στη πρώτη ζώνη λέσβιο κυμάτιο και στη δεύτερη ιωνικό), σελ. 215-222, αρ. 8078, πίν. 48 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, στη πρώτη ζώνη λέσβιο κυμάτιο, στη δεύτερη ιωνικό και στη τρίτη επτάφυλλοι ρόδακες). Για ιωνικό κυμάτιο στη πρώτη ζώνη και λέσβιο στη δεύτερη βλ. τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο αρ. κατ. 118. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, 24, αρ. 1216, πίν. 1 και 113 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά Ι, στο σώμα σχηματοποιημένες ελισσόμενες, πότε δεξιά και πότε αριστερά, άκανθες εναλλάσσονται με τρία απλά μακριά πέταλα, στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους λεπτός αστράγαλος πάνω και ενάλληλα καρδιάσχημα κοσμήματα κάτω), σελ. 313-321, αρ. 361, 559+728, 469, πίν. 74 (εργαστήριο του Αντιγραφέα, σχηματοποιημένες ελισσόμενες πάντοτε προς τα αριστερά άκανθες εναλλάσσονται με ένα μακρύ ροπαλόσχημο πέταλο).

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Ι90. Α.Μ.Α. 2756. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (reddish gray: 10 R 6/1). Επίχρσιμα: μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο με λίγα ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 044 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals) που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές): Laumonier 1977, 70-78, αρ. 8840, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 21-68, αρ. 4521-4522, 4533, 4545, 4564, 4565, 8640, 4776, πίν. 11 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 117-120, αρ. 4655, 4656, 4889, πίν. 27, σελ. 122-128, αρ. 4766, 4777, 9152, πίν. 29 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία), σελ. 172-183, αρ. 4558 bis, 4576, 4769, 4804, 4783, πίν. 39, σελ. 193-199, αρ. 4531, 4543, 4966, 4624, 8541, πίν. 43, σελ. 193-202, αρ. 4717, 4768, 4886, 4830-9744, 4833, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 231-238, αρ. 4812, πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 239-245, αρ. 4494+4953, 4762, 4561-4566, 5601, πίν. 54, σελ. 239-245, αρ. 8920, 4563, 4793, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), σελ. 247-263, αρ. 9629, 4505, 4560, 8834, 8661, 8660, 9340, 4482, 4484, 8495, πίν. 58, σελ. 258-263, αρ. 4942, 4497, 4501, 4579, 8653, 8656, 4516, 4517, 4518, 4519, 4520, 4524, 4514, 4498, 4536, 4528, 4534, 4535, 4551, 4619, 4620, 4621, 4573, 4574, 4647, πίν. 59, σελ. 258-265, αρ. 4888, 4854, 4893, 4955, 4986, 9758, πίν. 60, σελ. 270-273, αρ. 4578, πίν. 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 290-299, αρ. 4496, 4499, 4539, 4542, 4547, 4546, 4555, 4553-4557, 4562, 4963, 4616, 4969, 4609, πίν. 68, σελ. 294-299, αρ. 4761, 4764-4773, 4779+4808, 4784, 4792, 4795, 4799, 4850, 4807, 4845, 4921, 4947-4970, 4894-4887, πίν. 69 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 325-331, αρ. 4532, 4577, 9335, πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εργαστήριο του Διονυσίου (τέλος 2^{ου}–αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

Ι91. Α.Μ.Α. 2061. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος από το μέταλλο της βάσης και μικρό από το σώμα (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο (reddish yellow: 5 YR 6/6) και κατά τόπους σκούρο τεφρό (dark gray: 5 YR 4.1). Θαμπό και αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ στ (16-6-92, Χ7/Π β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα, που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Στην κοίλη βάση, η οποία διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, σώζεται αποσπασματικά μια αρκετά φθαρμένη εμπίεστη-έγκοιλη υπογραφή εργαστηρίου: διακρίνονται τα τέσσερα τελευταία γράμματα: [ΔΙ]ΟΝΥC[ΙΟΥ] (επί τα λαιά).

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 321, εικ. 4 α.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71 και 78, αρ. 3474, 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 135 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 326, αρ. 3418, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές): Βλ. τον Ι90. Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Laumonier 1977, 406, αρ. 4351, πίν. 95 (εμπίεστη υπογραφή ΔΙΟΝΥCΙΟΥ επί τα λαιά) και εικ. 1 στη σελ. 404 (εργαστήριο του Διονυσίου). Siebert 1981, 113, αρ. 1, εικ. 2α (ναυάγιο της Santa Sabina, αποδίδεται σε «ανατολικο-ιωνικό» εργαστήριο).

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Ι92. Α.Μ.Α. 2283. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιη τη βάση και μεγάλο μέρος του σώματος (κυρίως του κάλυκα).

Πηλός: ρόδινος (pink: 5 YR 7/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: από 5 YR 5/3 έως και 5 YR 5/4). ΠΗΛΟΣ 12 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 024 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 2 (2-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά πέταλα (long petals), με σχετικά ανάγλυφο-έξεργο το εσωτερικό τους. Χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Η ακόσμητη, ανεπαίσθητα κοίλη βάση, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 351, αρ. 4300, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CΙ), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά πέταλα που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές): Βλ. τον Ι90.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

193. Α.Μ.Α. 2757. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρσιμα: μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο με λίγα ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 047 X 0, 035 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals), με αρκετά κυρτό το εσωτερικό τους και περίγραμμα τριγύρωτους. Τα πέταλα αυτά χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (αυτοτελή μακριά πέταλα με αρκετά έξεργο το εσωτερικό τους περίγραμμα): απαντώνται κυρίως στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία, Μικρού σπειροειδούς ρόδακα και Ηραίου: Laumonier 1977, 28-37, αρ. 9635, πίν. 2, σελ. 53-57, αρ. 4731 κ.α., πίν. 11 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 122-128, αρ. 4696, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 172-183, αρ. 4804, 4783, πίν. 39, σελ. 193-199, αρ. 4706, 4708, 4711 κ.α., πίν. 43, σελ. 215-222, αρ. 4791, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 294-299, αρ. 4773, 4792, 4795, 4799 κ.α., πίν. 69 (εργαστήριο του Ηραίου). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 113, 120, αρ. 227, 293, πίν. 31, 35 (Ηλιδα). Παππά 1996, αρ. 89-90 και 93, πίν. 37-38 (Μινώα Αμοργού, τα 89-90 εισηγμένοι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι, ο τελευταίος από το τοπικό εργαστήριο). Rogl 2008, 155, τα τυπολογικά παράλληλα που αναφέρονται στον κρατήρα αρ. 352, πίν. 25 και 43 (Λουσοί, κρατήρας αγνώστου εργαστηρίου).

Γ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. 194-1104)**Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. 194-198)****Σκηές Αμαζονομαχίας**

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

194. Α.Μ.Α. 2559. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και αρκετά μεγάλο του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρσιμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 6/1) έως λίγο σκουρότερο (gray: 2.5 Y 5/1), θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 057 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 125 μ. Ύψος κατώτατης διακοσμητικής ζώνης σώματος: 0, 015 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βάση σχετικά κοίλη και ακόσμητη, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στον κάλυκα ζώνη με ρομβόσχημες αποφύσεις (κώνοι πεύκου). Στην κύρια διακοσμητική ζώνη του σώματος σκηνή Αμαζονομαχίας, όπου διακρίνονται δυο τύποι Αμαζόνων.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173-176, αρ. 4352, 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 23 και 36, αρ. 1971, 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 264, 272-273, αρ. 2010, 4481 (εργαστήριο του Φύωνα), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση του κάλυκα (ρομβόσχημες αποφύσεις): Βλ. τον 181. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της κύριας ζώνης του σώματος: Laumonier 1977, 143, αρ. 3352, πίν. 32 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά ΙΙ), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 31 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά Ι). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 168, αρ. 3356, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 304, αρ. 2426, πίν. 71 και 128 (εργαστήριο του Ηραίου). Παππά 1996, 245-248, αρ. 413-414, πίν. 111 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι).

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

195. Α.Μ.Α. 2780. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: καστανοκίτρινος (brownish yellow: 10 YR 6/6). Επίχρσιμα: μελανό, σχετικά πυκνό και θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 025 X 0, 027 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα διακρίνεται σκηνή αμαζονομαχίας: αριστερά μορφή Έλληνα με κυκλική ασπίδα και δεξιά ασπίδα Αμαζόνας.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 168, αρ. 9195, 3356, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά XIV). Histria XI, 65, αρ. 103, πίν. 7 (Ιστρία, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος).

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Εργαστήριο του Μονογράμματος (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

196. Α.Μ.Α. 2413 (ίσως συνανήκει με το σκύφο αρ. κατ. 94 / Α.Μ.Α.2559). Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρσιμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1), με αρκετά ιζήματα. Ανομοιογενής όπτηση. Απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 037 X 0, 027 μ. Πάχ.: 0, 001-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται σκηνή αμαζονομαχίας: Έλληνας με κυκλική ασπίδα σε έντονη κίνηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 139, αρ. 3343, πίν. 31 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά I), σελ. 142, αρ. 9252, 3352, 3396, πίν. 32 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά II), σελ. 168, αρ. 3356, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά XIV). Πρβ. επίσης: Laumonier 1977, 304, αρ. 2426, πίν. 71 και 128 (εργαστήριο του Ηραίου, τελευταία μορφή δεξιά).

Ειδυλιακές συνθέσεις-Σκηνές με ερωτιδείς

ΠΙΝΑΚΕΣ 23, 58

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

197. Α.Μ.Α. 2087. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: καστανομέλανο θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ. Ύψος κύριας ζώνης σώματος: 0, 023 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, η οποία ορίζεται από δυο ανάγλυφες γραμμές, λέσβιο κυμάτιο. Στο σώμα διακρίνεται στα δεξιά έρωτας-ηνίοχος πάνω σε άρμα προς τα δεξιά και στα αριστερά δυο κεφάλια αλόγων, από τη συνορίδα με έρωτα-ηνίοχο που έπεται.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 318, εικ. 4 β (τελευταίο τέταρτο 3^{ου} - μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 71, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 127, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), σελ. 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον I72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, σελ. 166-167, αρ. 3133, 3143, πίν. 37 και 125 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά XIV). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 147-155, αρ. 3137, πίν. 34, σελ. 129-140, αρ. 961, πίν. 31, σελ. 165-169, αρ. 3151, 3136, 9349, 3127, 3134, 3135, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 37-44, αρ. 3141, πίν. 5 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 215-222, αρ. 3162, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 3124, 3126, πίν. 50 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 359-360, αρ. 562+3128, πίν. 86 (εργαστήριο των Μιμητών), σελ. 413-421, αρ. 3169, πίν. 98 (Sujets animés). Courby 1922, 382, εικ. 77.15 (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια). Dereboylou 2001, σελ. 38, αρ. 144, πίν. 18 (Εφεσος). Χατζηδάκης 1997, 299, πίν. 220 δ, 220 στ (Δήλος, εργαστήριο του Αντιγραφέα). Rogl 2001 b, 164, εικ. 3, πίν. 20, RB 8 (Λουσοί, εισηγμένο από το εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ/Εφέσου). Rogl 2008, 101-102, αρ. 23, πίν. 3, 26, 30, 44 (Λουσοί, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο Μονογράμματος ΠΑΡ/Εφέσου). Purro 1995, 165, πίν. 76, αρ. X40 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ/Εφέσου). Gassner 1997, 73-75, αρ. 211, πίν. 12 (Εφεσος). Purro 1995, σελ. 159, πίν. 73, αρ. X25 (σκύφος από το Vulci). Αδάμ-Βελένη 1997, 143, πίν. 115 β-δεξιά (Πέτρες Φλώρινας, β'

τέταρτο-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Κρανώτη 1997, 794, πίν. 5 δ (Αβδηρα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών (170-110 π.Χ.).

198. Α.Μ.Α. 2785. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρυσμα: καστανό-καστανομέλανο θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 034 X 0, 019 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται στην πάνω ζώνη γυμνό πόδι ερωτιδέα (σε διασκελισμό προς τα αριστερά) και στην κάτω ένα λογχόσχημο φύλλο με δυο νευρώσεις.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 89, αρ. 2435, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών-groupe B).

II. Σκηνή κυνηγιού (αρ. κατ. 199)

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

199. Α.Μ.Α. 2092Α. Τμήμα σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλος μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους μελανό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Μεγ. Διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 069 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 015 μ. Ύψος κύριας ζώνης σώματος: 0, 019 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαιάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Ακολουθεί δεύτερη μεγαλύτερη σε ύψος διακοσμητική ζώνη στην οποία διακρίνονται: στο πρώτο θραύσμα λαγός προς τα αριστερά, στο δεύτερο λαγός προς τα αριστερά και σκύλος που τρέχει προς τα δεξιά. Στο τρίτο θραύσμα διακρίνεται στα αριστερά χέρι και πόδι ανθρώπινης μορφής που κινείται προς τα δεξιά (κυνηγός) και στα δεξιά μικρό μέρος από την ουρά και τα πόδια ενός ακόμη σκύλου (;). Στον κάλυκα φυτικά κοσμήματα: δυο σχηματοποιημένες, ελισσόμενες –πότε προς τα δεξιά και πότε προς τα αριστερά- φτέρες και στα αριστερά μέρος από ένα οξυκόρυφο λογχόσχημο φύλλο (με κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του).

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 319, εικ. 4 β (2^{ος} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 36, αρ. 1958, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 118, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαίανδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον 159. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Laumonier 1977, 151, αρ. 3054, πίν. 34 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ-σειρά VII). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 156, αρ. 3050, πίν. 125, σελ. 147-155, αρ. 3053, πίν. 34, σελ. 169-171, αρ. 3050, πίν. 35, σελ. 165-169, αρ. 3052, 3055, 3452, 8580, 9361, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 70-78, αρ. 3063, 5377, 3440, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ). Παππά 2000, 111, πίν. 59 β (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Παππά 1996, αρ. 347 και 351, πίν. 96-97 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι).

III. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. 1100-1103)

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία (περί το 140 π.Χ.).

1100. Α.Μ.Α. 2092Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος από του σώματος. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρυσμα: μελανό-καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις α' θραύσματος: 0, 035 X 0, 033 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 004 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος: 0, 025 X 0,

019 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 004 μ. Ύψος κύριας διακοσμ. ζώνης σώματος: 0, 020 μ.
 Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.
 Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του στατικό πτηνό εναλλάσσεται με ανθέμιο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 126-127, αρ. 3033, 3034-3023, 3192, πίν. 29 (παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία).

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.) ή σκύφος από τη Μίλητο (:)

Π101. Α.Μ.Α. 2430. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο και καστανομέλανο θαμπό στο χείλος, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 138 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 149 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ. Ύψος κύριας διακοσμ. ζώνης σώματος: 0, 020 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7-Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα στατικά πτηνά εναλλάσσονται με διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 139-140 και 175-176, αρ. 3343 και 357, πίν. 132, σελ. 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 127, αρ. 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 71, αρ. 3474, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια): οριζόντια διπλά ακτινωτά ανθέμια απαντάμε μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ (πίν. 17, 30, 37, 41, 47), Ωραιών Μεδουσών (πίν. 20), Τεφρών αγγείων (πίν. 21, 24), Αθήναιου (πίν. 52-53), Ηραίου (πίν. 73), Αντιγραφέα (πίν. 75, 77-79) και CI (πίν. 82, 84). Παππά 1996, αρ. 484, πίν. 128 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (πολύ παρόμοια πτηνά): Kossatz 1986, 143, πίν. 14.4 (Μίλητος). Laumonier 1977, 165-169, αρ. 3043, πίν. 37 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ, διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια εναλλάσσονται με πολύ παρόμοια πτηνά σε κίνηση), σελ. 122-128, αρ. 3033, 3023, 3192, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία, παρόμοια στατικά πτηνά εναλλάσσονται με διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια).

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π102. Α.Μ.Α. 2575Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο τμήμα της βάσης και του σώματος (περιοχή του κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6 έως ερυθρωπό (red: 2.5 YR 4/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 024 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 084 μ. Διάμ. βάσης: 0, 043 μ.

Προέλευση: 5-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α5).

Διακόσμηση: Ελαφρώς κοίλη και ακόσμητη βάση, διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα (κάλυκα) διακόσμηση με γρύπα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 3, 363, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 5575, 3418, 352, πίν. 132 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), αρ. 4962, 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), αρ. 1968, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 38, αρ. 3309, πίν. 5 (εργαστήριο του Μενεμάχου-σειρά V).

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία (περί το 140 π.Χ.).

Π103. Α.Μ.Α. 2575Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος (πιθανότατα περιοχή του κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρσιμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 2.5 YR 5/4), πικνό και θαμπό. ΠΗΛΟΣ 12.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 028 X 0, 034 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 003 μ.

Προέλευση: 5-8-2002, Καθαρισμός του ελληνοιστικού λουτρού (Α5).

Διακόσμηση: Η βάση διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα (κάλυκα) διακόσμηση με γρόπα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 122-128, αρ. 3302, πίν. 29 (παράρτημα του εργαστηρίου του Κωμικού με τη βακτηρία). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 345-352, αρ. 3319, πίν. 83 (εργαστήριο του CI), σελ. 304, αρ. 3096, πίν. 71 και 129 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 37-44, αρ. 3309, πίν. 5 (εργαστήριο του Μενεμάχου).

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. I104)

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Ηραίου (αρχές 1^{ου}-α΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

I104. Α.Μ.Α. 2796. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό-θαμπό και καστανομέλανο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά-πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 113 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 043 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκτινα αστέρια. Κάτω από αυτή, στο σώμα, διακρίνεται ελκωτός κρατήρας με τρεις οριζόντιες ραβδώσεις στο λαιμό και χαρακτηριστικές αγκιστροειδείς γιρλάντες εκατέρωθέν του.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 26-27, 31-32 και 58, αρ. 371, 9303 και 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του NI), σελ. 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον I49. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Laumonier 1977, 306-307, αρ. 3117, 3477, 3116+3118, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου-σειρά VI). Δανάη 2004, 255, Κ 17, εικ. 10 (Πύλος, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου).

Z. Οριζόντιες ζώνες του χείλους (αρ. κατ. I105-I121)

Ρόδακες

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α΄ τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

I105. Α.Μ.Α. 2749. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: σκούρος γαφρός (dark gray: 7.5 YR 4/1). Επίχρισμα: μελανό-θαμπό και καστανέρυθρο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 126 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 010 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους οκτάφυλλοι τετραγωνισμένοι ρόδακες πάνω και κάτω επτάφυλλοι ρόδακες. Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23 και 49-50, αρ. 1971 και 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του NI). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον I49. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση και των δυο διακοσμητικών ζωνών: απαντώνται στα εργαστήρια των Μενεμάχου, Κωμικού με τη βακτηρία, Μονογράμματος ΠΑΡ και Αντιγραφέα: Laumonier 1977, 45-53, αρ. 5178+5194, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 45-53, αρ. 5178+5194, πίν. 9 και σελ. 65-68, αρ. 5911-5910, πίν. 14 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 122-128, αρ. 5757+8161, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 129-140, αρ. 420, πίν. 30, σελ. 140-144, αρ. 5707, πίν. 32, σελ. 147-155, αρ. 401, πίν. 34, σελ. 172-183, αρ. 5903, πίν. 39, σελ.

193-199, αρ. 4716, πίν. 43 και σελ. 203-208, αρ. 5811, 5988, 5989, 8416, πίν. 47 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ) και σελ. 334-339, αρ. 5220, πίν. 81 (εργαστήριο του Αντιγραφέα).

Ρόδακες εναλλασσόμενοι με κόσμημα i

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π106. Α.Μ.Α. 2400. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: μελανό-θαμπό και καστανέρυθρο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 033 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάξ με κόσμημα i. Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (επτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον 129. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες εναλλάσσονται με κόσμημα i στην ίδια διακοσμητική ζώνη): Βλ. τον 165.

Οκτάκτινα αστέρια

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εφρειακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π107. Α.Μ.Α. 2772. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: μελανό-θαμπό και καστανέρυθρο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 037 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια πάνω και κάτω λέσβιο κυμάτιο. Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 36 και 58, αρ. 1958 και 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 198, αρ. 4768, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον 164. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον 172. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οκτάκτινα αστέρια και λέσβιο κυμάτιο): ο συγκεκριμένος συνδυασμός απαντάται στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ (αρ. 403 και 5881, πίν. 35) Ηραίου (αρ. 8150, πίν. 73) και Αντιγραφέα (αρ. 352, πίν. 79 και αρ. 135, πίν. 81).

Ιδιόμορφο ροδακοειδές κόσμημα ή τετραγωνισμένο άστρο με έξι φύλλα

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Φύλωνα (αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π108. Α.Μ.Α. 2770. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό ελάχιστο του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish brown: 10 YR 5/4). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 118 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα II στ (16-6-92, X7/II β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιδιόμορφο ροδακοειδές κόσμημα ή τετραγωνισμένο άστρο με έξι φύλλα που έχουν τη μορφή αποστρογγυλεμένων φιδιών και χωρίζονται στο μέσον τους από μια ανάγλυφη γραμμή.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 298 και 302, αρ. 4997 και 1977, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 139-40, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιδιόμορφο ροδακοειδές κόσμημα με έξι φύλλα): Laumonier 1977, 256, αρ. 5155, πίν. 57, σελ. 258-263, αρ. 4551, πίν. 59, σελ. 258-264, αρ. 4888, πίν. 60 (εργαστήριο του Φίλωνα). Πρβ. επίσης: Laumonier 1977, 270-273, αρ. 2128, πίν. 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 45-53, αρ. 333, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 275-290, αρ. 5107, 5545, πίν. 65, σελ. 290-299, αρ. 3812, πίν. 68 και σελ. 307-311, αρ. 8086, πίν. 73 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 331-334, αρ. 4163, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέα).

Υπάρχουν μικρά θραύσματα από άλλους δυο (2) ανάγλυφους σκύφους με όμοια διακόσμηση (αυτής της μορφής τους οκτάφυλλους ρόδακες) στη διακοσμητική ζώνη του χείλους και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

Οριζόντια διπλά ακτινωτά ανθήμια

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π109. Α.Μ.Α. 2475Α. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 127 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια. Στο σώμα διακρίνονται διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθήμια που εναλλάσσονται με μεγάλα στυλιζαρισμένα ανθήμια με έναν κεντρικό μίσχο, δυο σπείρες (volutes) και τρία πέταλα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32 και 63, αρ. 9303 και 2380, πίν. 131, σελ. 58, αρ. 9309, πίν. 131, σελ. 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 83, αρ. 367, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (οκτάκτινα τετραγωνισμένα αστέρια): Βλ. τον Ι64. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθήμια): Βλ. τον Π101. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μεγάλο στυλιζαρισμένο ανθήμιο): Laumonier 1977, 62, αρ. 2108, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 71, αρ. 2286, 2403, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 329-330, αρ. 619, 351+1148, πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα) και σελ. 349, αρ. 2412, πίν. 83 (εργαστήριο του ΣΙ). Παππά 1996, αρ. 346, πίν. 95 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιονικός σκύφος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθήμια εναλλάξ με μεγάλο στυλιζαρισμένο ανθήμιο στην ίδια διακοσμητική ζώνη): Laumonier 1977, 325-331, αρ. 619, πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Βλ. επίσης (παρόμοια): Laumonier 1977, 57-62, αρ. 4099, 4136, 4135, 9156, 9309, πίν. 12, σελ. 57-68, αρ. 2108, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69-73, αρ. 2403, 2286, 2403, πίν. 15 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 325-331, αρ. 351+1148, πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέα). Courby 1922, 379, εικ. 76.18 (κόσμημα δηλιακών εργαστηρίων). Δανάη 2004, 263, αρ. Κ63, εικ. 31 (Πύλος, εισηγμένος εφεσιακός-ιονικός σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο του Ηραίου). Baur 1941, 236, αρ. 204, εικ. 5 («δηλιακός» σκύφος, 3^{ος} αι. π.Χ). Dereboylu 2001, 34, αρ. 108, πίν. 16 και σελ. 35, αρ. 120, πίν. 17 (Εφεσος). de La Genière 1997, 369-370, πίν. 273, αρ. 48 bis (Κλάρος). Schmid 2004, 497, πίν. 240, αρ. 29 (Ερέτρια). Παρόμοια ανθήμια συναντάμε και στα ιταλικά εργαστήρια: Puppo 1995, 59, Η3, πίν. XXII, XXIII (εργαστήριο του Ηρακλείδη, τέλος του 2^{ου} αι. π.Χ.) κ.α. Βλ. επίσης και το σκύφο Α.Μ.Θ. 184/14 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 44. 1**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Εφεσιακό-ιονικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π110. Α.Μ.Α. 2475Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους,

εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 127 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. (·)

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους φθαρμένο ιωνικό κυμάτιο με τριγωνικά ωά (·) και πιο κάτω διακρίνονται ίχνη ένα διπλό οριζόντιο ακτινωτό ανθέμιο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (διπλά οριζόντια ακτινωτά ανθέμια): Βλ. τον I109.

Ιωνικό κυμάτιο

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εργαστήριο του Αντιγραφέα (β' μισό του 2^{ου}-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π11. Α.Μ.Α. 2760. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), σκληρός και ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και σχετικά στιλπνό.

Με αρκετά ιζήματα κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ. Σωζ. ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (23-6-95, X7/Π α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους οκτάφυλλοι ρόδακες πάνω και κάτω ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με στριφτά κορδόνια). Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32 και 63, αρ. 9303 και 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 297, αρ. 4845, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάφυλλοι ρόδακες): Βλ. τον I58. Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): Βλ. τον I47. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οκτάφυλλοι ρόδακες πάνω και ιωνικό κυμάτιο με στριφτά κορδόνια κάτω): συνδυασμός που απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Αντιγραφέα: Laumonier 1977, πίν. 80-81. Παρόμοια διακόσμηση στη ζώνη του χείλους (επτάφυλλοι ρόδακες πάνω με ιωνικό κυμάτιο κάτω): απαντάται και στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ: Laumonier 1977, 203-208, αρ. 5985, 5987, πίν. 47.

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π12. Α.Μ.Α. 2368. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρισμα: στο σώμα ομοιόχρωμο (ανοιχτό ερυθρωπό / light red: 2.5 YR 6/6) και στο χείλος μελανό στιλπνό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 127 μ. Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 016 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στην πρώτη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο) και στην υποκείμενη διακοσμητική ζώνη διακρίνεται ιωνικό κυμάτιο.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 264, αρ. 4179, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 323, αρ. 1244, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), σελ. 409, αρ. 9308, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον I59. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μαϊάνδρος πάνω και απλό ιωνικό κυμάτιο κάτω): συνδυασμός που απαντάται μόνο στα εργαστήρια των Μονογράμματος ΠΑΡ (Laumonier 1977, αρ. 1185, πίν. 30, αρ. 68 D 4476, πίν. 46 και αρ. 8020, 9222, πίν. 47) και στην 1^η (atelier des perles fendues) από τις Trois séries (Laumonier 1977, 384, αρ. 8074, πίν. 92). Βλ. και Dereboyly 2001, 41, αρ. 187-188, πίν. 21 (Εφεσος).

Λέσβιο κυμάτιο

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π113. Α.Μ.Α. 2481. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 5 YR 6/6 έως yellowish red: 5 YR 5/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους λέσβιο κυμάτιο. Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 58, αρ. 9309, πίν. 131, σελ. 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 264, αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον Ι72.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δυο (2) ανάγλυφους σκύφους με όμοια διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (λέσβιο κυμάτιο) και άγνωστη διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 24, 58

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π114. Α.Μ.Α. 2470. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6), με αρκετές προσμίξεις. Επίχρισμα: στο σώμα καστανέρυθρο έως ερυθρωπό και στο χείλος μελανό θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 118 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ.

Προέλευση: 18-6-95, 5^η κιονοστοιχία, 7^ο μετακίονιο διάστημα.

Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάσσονται με στριφτά κορδόνια) και κάτω λέσβιο κυμάτιο. Η διακόσμηση του σώματος δεν σώζεται.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 190, αρ. 13, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 26-27, αρ. 371, πίν. 131, σελ. 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 409, αρ. 5477, πίν. 134 (signatures). Τυπολογικά παράλληλα για το ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες που αποδίδονται σαν στριφτά κορδόνια): Βλ. τον Ι47. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον Ι72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό με στριφτά κορδόνια και λέσβιο κυμάτιο): Laumonier 1977, 331-334, αρ. 5787, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εργαστήριο του CI (170-110 π.Χ.).

Π115. Α.Μ.Α. 2755. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, με μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 113 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Σωζ. ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 008 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω λέσβιο κυμάτιο και κάτω επιτηδευμένος αστράγαλος σχηματισμένος με λεπτοδουλεμένα μαργαριτάρια και σβούρες (perles et pirouettes). Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 23, αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), 196 και 200, αρ. 4676 και 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον Ι72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αστράγαλος): Βλ. Π13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λέσβιο κυμάτιο και αστράγαλος): συνδυασμός που απαντάται μόνο στο εργαστήριο του CI-σειρά V: Laumonier 1977, 349, αρ. 2078, πίν. 83.

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59Εργαστήριο του CI (170-110 π.Χ.).

Π116. Α.Μ.Α. 2792. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, με μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 124 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 127 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 011 μ. Σωζ. ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 007 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους, λέσβιο κυμάτιο πάνω και κάτω επιτηδευμένος αστράγαλος, σχηματισμένος με λεπτοδουλεμένα μαργαριτάρια και σβούρες (perles et pirouettes).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 26-27, 31-32 και 49-50, αρ. 371, 9303 και 4503, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 139-140 και 173, αρ. 3343 και 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), 198 και 200, αρ. 4768 και 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 302, αρ. 1977, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τον Π115.

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π117. Α.Μ.Α. 2795. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τέσσερα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/6), με μελανές και καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 140 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 145 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ. Ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πάνω διπλός μαϊάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο) και κάτω λέσβιο κυμάτιο. Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 83, αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλιωνα), σελ. 105-106, αρ. 366, πίν. 132 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 234, αρ. 8861, πίν. 131 (εργαστήριο του Αθήναιου). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 92, αρ. 3247, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 111 και 127, αρ. 489 και 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία), σελ. 149, 175-176, αρ. 3111 και 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον Ι59. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (λέσβιο κυμάτιο): Βλ. τον Ι72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μαϊάνδρος και λέσβιο): Ο συγκεκριμένος συνδυασμός απαντάται μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ: Laumonier 1977, σελ. 203-208, αρ. 1923, 2146, πίν. 47.

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π118. Α.Μ.Α. 2471. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/8). Επίχρισμα: μελανό στίλπνο στο χείλος και στο υπόλοιπο σώμα ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6). Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ. Σωζ. ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 016 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στις δυο διακοσμητικές ζώνες του χείλους πάνω ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες) και κάτω λέσβιο, το οποίο εναλλάσσεται με μικρά ροδακοειδή άνθη.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 36 και 58, αρ. 1958 και 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 139-140 και 173, αρ. 3343 και 4352, πίν. 132, σελ. 198 και 200, αρ. 4768 και 4190, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κομικού με τη βακτηρία), σελ. 221, αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του

Απολλωνίου), σελ. 371, αρ. 380, πίν. 133 (εργαστήριο του Τεμνόμενου ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο πάνω και κάτω λέσβιο κυμάτιο που εναλλάσσεται με μικρά ροδακοειδή άνθη): Ακριβές παράλληλο δεν βρέθηκε. Παρόμοιο κόσμημα (λέσβιο κυμάτιο που εναλλάσσεται με τρεις στιγμές στην ίδια διακοσμητική ζώνη), βρίσκουμε μόνο στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (Laumonier 1977, 157-165, αρ. 1231, πίν. 36). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ιωνικό κυμάτιο πάνω με απλό λέσβιο κυμάτιο κάτω): απαντάται στα εργαστήρια των Μονογράμματος (πίν. 42, 47), Μικρού σπειροειδούς ρόδακα (πίν. 48), Αντιγραφέα (πίν. 74, 77, 81), Cinq séries (πίν. 88) και Dix séries (94). Βλ. επίσης Dereboylu 2001, 41, αρ. 178, πίν. 21 (Εφεσος).

Αστράγαλος

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.)

Π119. Α.Μ.Α. 2766. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/8). Επίχρυσμα: πορτοκαλόχρωμο (yellowish red: 5 YR 5/6), πυκνό και θαμπό. Πολύ απολεπισμένο κατά τύπους. ΠΗΛΟΣ 3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ. Ύψος 1^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 007 μ. Σωζ. ύψος 2^{ης} διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 009 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους «παχύς» αστράγαλος πάνω και κάτω ιωνικό κυμάτιο (ωά που εναλλάσσονται με σταγόνες). Στο σώμα η διακόσμηση φθαρμένη (πιθανώς σχετικά ανάγλυφα μακριά πέταλα).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 173, αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 223-229, αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 23, αρ. 1971, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (παχύ αστράγαλος): Βλ. τον I41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον I30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (παχύς αστράγαλος πάνω και ιωνικό κυμάτιο κάτω): απαντάται μόνο στα εργαστήρια των CI (Laumonier 1977, 353-358, αρ. 5446, 8022, 9701, πίν. 85) και Trois series-atelier des perles fendues (Laumonier 1977, 383-386, αρ. 5995, 8131, 8023-8128, πίν. 92).

Μαϊάνδρος

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.)

Π120. Α.Μ.Α. 2754. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρυσμα: μελανό, θαμπό. Πολύ απολεπισμένο κατά τύπους. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 037 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθρωπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλός μαϊάνδρος (με στιγμωτή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο). Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 111 και 127, αρ. 489 και 395, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 326, αρ. 3418, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 229, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 264, αρ. 4179, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φύλωνα), σελ. 346, αρ. 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 49-50, αρ. 5403, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 78, αρ. 3, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 99, αρ. 3332, πίν. 131 (εργαστήριο των Τεφρών αγγείων), σελ. 196, αρ. 4676, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (μαϊάνδρος με χιαστή διακόσμηση μέσα στο ορθογώνιο πλαίσιο): Βλ. τον I59.

Πλογμός

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π121. Α.Μ.Α. 2762. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1), σκληρός και ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και θαμπό. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 109 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 035 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης χείλους: 0, 012 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ 2 (17-6-92, X7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλός πλοχμός (σηματίζεται με τη βοήθεια μικρών πλάγιων ενάλληλων φυλλαρίων). Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 83, αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 116, αρ. 3240, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 175-176, αρ. 357, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), σελ. 272-273, αρ. 4481, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλός πλοχμός, σηματισμένος με τη βοήθεια μικρών πλάγιων ενάλληλων φυλλαρίων): απαντάται κυρίως στα εργαστήρια των Ωραίων Μεδουσών (αρ. 9579, πίν. 19, αρ. 9053, πίν. 20), Αθήναιου (αρ. 623, 4912 κ.α., πίν. 91), Φίλωνα (αρ. 295 κ.α., πίν. 58) και CI (αρ. 9554, πίν. 84). Kleine 1979, 154, αρ. 75, πίν. 43 (Μίλητος). Βλ. επίσης (παρόμοια): παρόμοιο πλοχμό βρίσκουμε στα εργαστήρια των Μενεμάχου (αρ. 5026, 8140, πίν. 10), Κωμικού με τη βακτηρία (αρ. 2423, πίν. 25, αρ. 3240, πίν. 26) και Μονογράμματος ή Ηραίου (Günay Tuluk 2001, 66, αρ. 21, πίν. 41, Έφεσος, εργαστήριο του Μονογράμματος ή του Ηραίου ;).

Η. Διακόσμηση μεταλλίων βάσης – υπογραφές εργαστηρίων (αρ. κατ. 122-123)

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Π122. Α.Μ.Α. 2773. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπός (red: 10 R 5/6), πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 2.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 042 X 0, 034 μ. Μέγ. διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: το μέταλλο της βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με διπλό ανάγλυφο κύκλο, φέρει διπλό επταπέταλο ρόδακα (του τύπου 7+7 πέταλα).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 26-27, 31-32 και 63, αρ. 371, 9303 και 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 149, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, σελ. 83, αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 224, αρ. 373, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. τον Ι8.

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εργαστήριο του Μενεμάχου (170 π.Χ.-α' τέτ. του 1^{ου} αι. π.Χ.).

Π123. Α.Μ.Α. 2319. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1 έως και 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως μελανό, με πολλά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 1.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 008 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 055 μ.

Προέλευση: στρώμα Π στ (16-6-92, X7/Π β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της ανεπαίσθητα κοίλης βάσης, που διαχωρίζεται από το σώμα με ανάγλυφο κύκλο, υπογραφή του εργαστηρίου του Μενεμάχου ([MENEMAX]OC). Στον κάλυκα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, 31-32, αρ. 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 69, αρ. 363, 4050, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 180, αρ. 357, 5074, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), σελ. 330, αρ. 352, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 345-346, αρ. 1968 και 3121, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του CI). Τυπολογικά παράλληλα για τη μορφή της σφραγίδας-υπογραφής στη βάση: Κρανώτη 1997, 796, πίν. 9στ (Αβδηρα, σφραγίδα [...]OC, στη βάση δηλιακού σκύφου που φέρει στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση,

αποδίδεται στο εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Αθήναιου ;).

Θ. Ανάγλυφα αγγεία διαφόρων σχημάτων (αρ. κατ. Π124)

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

Εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο (166-69 π.Χ.).

Π124. Α.Μ.Α. 2540. Τμήμα κλειστού σχήματος αγγείου (λάγυρος ;) με ανάγλυφη διακόσμηση. Σώζει μικρό μέρος του σώματος (κουλιάς) και ελάχιστο του ώμου. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 7/3). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό και αραιό. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 2 (με ελάχιστη ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 122 μ. Σώζ. ύψος: 0, 037 μ. Ύψος διακοσμ. ζώνης: 0, 015 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Η μετάβαση από τον ώμο στο σώμα τονίζεται με ελαφρώς ανάγλυφη ταινία. Ακολουθεί στο σώμα αρχικά μια στενή διακοσμητική ζώνη με οκταπέταλους ρόδακες που εναλλάσσονται με μικρά σχηματοποιημένα ανθέμια (:). Στη συνέχεια διακόσμηση με σχετικά έξεργα αυτοτελή μακριά πέταλα που απολήγουν σε καμπύλα πέρατα.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Σταυροπούλου-Γάτση - Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 (στη σελ. 269) και πίν. XIII (στη σελ. 85, λάγυρος από τη Ναύπακτο, βλ. και **ΕΙΚ. 38**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σχετικά έξεργα αυτοτελή μακριά πέταλα): Βλ. το σκύφο I93. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχηματοποιημένα ανθέμια: Laumonier 1977, 117-120, αρ. 4404-774, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία, ανθέμια εναλλάσσονται με δελφίνια στη ζώνη του χείλους). Προσκυνητοπούλου 1997, 96 και 107, πίν. 24 και 27, αρ. 45 και 163 (ανθέμια στον κάλυκα, Ήλιδα). Φάκλαρης 1990, 214-215, σχ. 5, πίν. 86 στ (Βεργίνα, πήλινη μήτρα με επτάφυλλο ανθέμιο) και σελ. 219-220, σχ. 14, πίν. 87 η (Βεργίνα, πήλινη σφραγίδα με ενδεκάφυλλο ανθέμιο). Rogl 2008, 118, αρ. 106, πίν. 11, 35 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (οκτάφυλλοι ρόδακες): Προσκυνητοπούλου 1997, 113, 107 και 113, αρ. 63, 155 και 227, πίν. 24, 27 και 31 (Ήλιδα). Βλ. το σκύφο I58. Βλ. επίσης: Günay Tuluk 2001, 68-69, αρ. 30 και 33, πίν. 45 (Εφεσος). Siebert 1978, πίν. 68.8 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 73.10 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), πίν. 78.8 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα).

Α6. Εργαστηριακός κύκλος Αγίου (Αγαΐας) - Λουσών (Αρκαδίας) (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ86)**Α. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ3 και ΑΙΓ69-ΑΙΓ70)****1. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ3)****2. Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. ΑΙΓ1-ΑΙΓ3)****ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59**

ΑΙΓ1. Α.Μ.Α. 2802. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και σχετικά θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 040 X 0, 045 μ. Πάχος: 0, 001-0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένο): 0, 031 μ. Σωζ. ύψος: 0, 009 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 079 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που περικλείεται από μια αυλάκωση, διπλός επταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με καρδιόσχημα πέταλα. Στο σώμα φυτική διακόσμηση με εναλλασσόμενα και εν μέρει επικαλυπτόμενα όμοια φύλλα άκανθας.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τον Η15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ68. Τυπολογικά παράλληλα για το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 9): Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 10 στο δοκίμιο, σκύφος Σ.Ν. 340, πίν. 4 (εισηγμένος στη Ναύπακτο από το Αίγιο ή τους Λουσούς, διπλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με σχεδόν καρδιόσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 36 γ**), σελ. 13 στο δοκίμιο, σκύφος Α.Μ.Α. 1969, πίν. 5γ, εικ. 6 (τοπικής παραγωγής Αρσινόης, με διπλό οκταπέταλο ρόδακα σχηματισμένο με καρδιόσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 39. 6**), σελ. 4-5 στο δοκίμιο, σκύφος Α.Μ.Α. 1969 και Α.Μ.Α. 1970, πίν. 1 (τοπικής παραγωγής Αρσινόης, διπλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με καρδιόσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 39. 7**). Rogl 2008, 136, αρ. 236, πίν. 16, 38 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής, β' μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Marabini-Moevs 1980, αρ. 6, πίν. 6, αρ. 19, πίν. 9 (Cosa) και πίν. 18 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1, αρ. 4 και πίν. 41.4 (εργαστήριο Αιγείρας). Agora XXII, 85, αρ. 341, πίν. 61 και 87 (αττικός σκύφος, εργαστήριο του Απολλόδωρου, με διπλό εξαπέταλο ρόδακα περικλειόμενο από δυο αυλακώσεις στη βάση, 100-86 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 25, 59

ΑΙΓ2. Α.Μ.Α. 2397. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλ.: 0, 111 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 112 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι στ 1 (18-12-92, Χ7/Π β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Δεν υπάρχει διακριτή διακοσμητική ζώνη του χείλους. Στο σώμα διακρίνονται άκρες απολήξεις από φύλλα άκανθας, οι οποίες εναλλάσσονται (στις κορυφές τους) με πρωτότυπα ανάγλυφα ωοειδή κοσμήματα που περιέχουν στο εσωτερικό τους ανάγλυφη κουκίδα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ3.

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

ΑΙΓ3. Α.Μ.Α. 2284. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος, μικρό του χείλους και το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης. Αποτελείται από τρία συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό-θαμπό και καστανέρυθρο κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 062 μ.

Προέλευση: στρώμα I γ (12-6-92, Ψ7-I β) και στρώμα I γ (3-12-92, Ψ7-I β).

Διακόσμηση: Το χείλος έξω νεύον. Η στενή, διακριτή (από δυο ανάγλυφες γραμμές) διακοσμητική ζώνη κάτω από αυτό, είναι ακόσμητη. Ακολουθεί φαρδύτερη ζώνη με οριζόντια σειρά από δέσμες φύλλων μυρτιάς. Στη διακοσμητική ζώνη του κάλυκα φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με κάθετους κυματοειδείς βλαστούς που απολήγουν στην κορυφή τους σε μικρό οκτάφυλλο ροδακοειδές άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους I78, I117, I121, H13 και AIG22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο AIG41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Agora XXII, 88, αρ. 372, πίν. 65 (εισηγμένο, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (κάθετοι κυματοειδείς βλαστοί με μικρό άνθος, εναλλάσσονται με άκανθα): Rogl 2008, 110, αρ. 63, πίν. 32-33 (τεφρός σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, 135, αρ. 233, πίν. 16 και 37 (μόνο το ίδιο άνθος, τεφρός σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μικρό άνθος): Agora XXII, 88, αρ. 372, πίν. 65 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος σκύφος, α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (οριζόντια σειρά από δέσμες φύλλων μυρτιάς): Siebert 1978, 109 και 119, αρ. Pat.3, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **EIK. 124. 1**). Edwards 1986, 411, αρ. 7 a, πίν. 85 (Κόρινθος, σκύφος με σχεδόν όμοια φύλλα μυρτιάς, συγκρίνεται με το σκύφο DI 39 του αργείου εργαστηρίου Δημητρίου-Ιάσωνα). Siebert 1978, πίν. 72.2 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Δανάλη 2004, 259, αρ. K38, εικ. 22 (Πύλος, συγκρίνεται με το εργαστήριο του Μονογράμματος και το Ιταλικό εργαστήριο του Διονύσου). Ιωαννίδου 1994, 91, αρ. K 102 γ, πίν. 31 (Ελεούθερα). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 132-133 και 407, αρ. Cor.11, πίν. 62 (εργαστήριο της Κέρκυρας). Agora XXII, 89, αρ. 379, πίν. 66, 88 (εισηγμένος σκύφος). Πρβ. επίσης Hübner 1994, 288, πίν. 225 β και 225 δ (παρόμοια διακόσμηση σε περγαμηνούς σκύφους). Το θέμα είναι γνωστό και από τα εφεσιακά-ιωνικάεργαστήρια: Laumonier 1977, 57-62, αρ. 2380, 1723, 9301, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), 120-128, αρ. 4182 και 395, πίν. 28 και αρ. 1733, 1735 και 1737, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 199-208, αρ. 1764, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος) κ.α. Dereboyu 2001, 34-35, αρ. 114-115, πίν. 16 και 35, αρ. 118, πίν. 17 (Εφεσος). Rogl 2001 a, 111, RB 23, πίν. 65, 69 και σελ. 109, RB 16, πίν. 63, 68 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Τσάκος 1990, 143, αρ. 1633, πίν. 78 δ (Σάμος). Δανάλη 2004, 257, αρ. K31, εικ. 17 (Πύλος, αποδίδεται σε εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο). Βλ. και σκύφο A.M.Θ. 183/Ι του Θέρμου (**EIK. 41. 2**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 9): Βλ. το σκύφο AIG1.

3. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. AIG4-AIG14)

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

AIG4. A.M.A. 2462. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μετάλλιο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8). Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 11.

Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 024 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 082 μ. Σωζ. ύψος : 0, 012 μ.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης, που περιβάλλεται από μια ανάγλυφη γραμμή, διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Από αυτό εκφύονται στον κάλυκα σειρά από μεγάλα μακριά φύλλα λωτού, με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H30A, H18 και H34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο AIG7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 A): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

AIG5. A.M.A. 2581. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει τα 3/5 του μεταλλίου της βάσης και σχετικά μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) και κατά τόπους καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 039 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 115 μ. Σωζ. ύψος : 0, 041 μ.

Προέλευση: στρώμα I γ (3-12-92, Ψ7-I β).

Διακόσμηση: Στη βάση διπλός οκταπέταλος (;) ρόδακας. Στο σώμα διακρίνεται ένα λογχόσχημο φύλλο με έντονα αποστρογγυλευμένη διαμόρφωση στη βάση του.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H32 και H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τρίτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Πρβ. τα όμοια μακριά φύλλα λωτού των ηλειακών σκύφων H7-H8. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Γ): Βλ. το σκύφο TB42.

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

ΑΙΓ6. Α.Μ.Α. 2408. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: σχεδόν ομοιόχρωμο, αραιό έως και σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1). Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 134 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 2 (16-6-95, X7/Π α - εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα διακόσμηση με σειρά λογχόσχημων φύλλων (ή μεγάλα επάλληλα φύλλα λωτού ;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Πρβ. τους σκύφους I70, I14, I23, I97, I117, H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

ΑΙΓ7. Α.Μ.Α. 2788Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν το ήμισυ του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 051 X 0, 032 μ. Πάχ.: 0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 005 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 067 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που περικλείεται από δυο αυλακώσεις, οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με τριγωνικά πέταλα. Ακολουθεί στο σώμα φυτική διακόσμηση: μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με μικρά οζυκόρυφα φύλλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H15 και ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Rogl 2008, 107, αρ. 52, πίν. 6, 31 (Λουσοί, σκύφος του Αιγίου), σελ. 114 και 143, αρ. 79 και 285, πίν. 8, 18, 27, 34, 39, 45 (Λουσοί, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Siebert 1978, σελ. 109 και 119, αρ. Pat.3, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 124. 1**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 5): Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΑΙΓ8. Α.Μ.Α. 2788Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 063 X 0, 061 μ. Πάχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα φυτική διακόσμηση: μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κυματοειδείς βλαστούς.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Rogl 2008, 104-105, αρ. 37, πίν. 4, 31 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής). Siebert 1978, 109 και 119, αρ. Pat.3, πίν. 98. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Γραβάνη 1997, 336 και 339, αρ. 4 και A142, πίν. 244 και 247 (ανάγλυφοι σκύφοι από την Κασσώπη και την Αμβρακία αντίστοιχα). Για τα φύλλα λωτού (T2) βλ. και σκύφο ΑΙΓ7.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΑΙΓ9. Α.Μ.Α. 2788Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: καστανομέλανο και μελανό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 059 X 0, 060 μ. Πάχ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα φυτική διακόσμηση: μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με κυματοειδείς βλαστούς.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ8.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26, 59

ΑΙΓ10. Α.Μ.Α. 2427. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (συγκολλημένο από δυο όστρακα) που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: καστανομέλανο και μελανό, ελάχιστα απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 044 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 111 μ. Σωζ. ύψος : 0, 021 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (1-7-91, Ψ7/Ι α, α' στρώμα, Ε 178).

Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση μικρός οκταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από δυο ανάγλυφες γραμμές. Στο σώμα μακριά φύλλα λωτού (nymphaea caerulea) με μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσει στο εσωτερικό τους, εναλλάσσονται με στήλες (σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους με ανάγλυφη κουκίδα στο εσωτερικό τους) που απολήγουν σε μικρό αμπελόφυλλο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Siebert 1978, 109 και 119, αρ. Pat.3, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 124.1**). Rogl 2008, αρ. 51, πίν. 26 (εργαστήριο του Αιγίου), αρ. 79, 83, 285, πίν. 27 (εργαστήριο των Λουσών). Βλ. επίσης: Κόλια 2011, 4-5, σχέδ. 5 (Αίγιο, σκύφος τοπικής παραγωγής, απομίμηση εφεσιακών-ιωνικών σκύφων). Rogl 2008, αρ. 79, 83, 231, 285, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, αρ. M1 και M.3, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), αρ. Co1, πίν. 97 (Κόρινθος), αρ. Go2, πίν. 97 (αρκαδική Γόρτυνα), αρ. Del.1 και Del.74, πίν. 99 (Δελφοί). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 76, σχέδ. 15, αρ. 280, σχέδ. 40 (Ηλιδα). Corinth VII, iii, αρ. 802 και 843, πίν. 36 (Κόρινθος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (αμπελόφυλλο ;): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ45. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού - nymphaea caerulea με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους): Σταυροπούλου-Γάτση - Σαράντη 2009, 269-270, 275, λάγνος Α.Μ.Α. 2595 (Ναύπακτος, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, φωτ. 9 (Αίγιο, βλ. και **ΕΙΚ. 125, αρ. 16 και 21**). Kunzl 2002, αρ. 32, πίν. 80-81 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Marabini-Moevs 1980, αρ. 9, πίν. 19 (Cosa, σκύφος του εργαστηρίου του Ηρακλείδη). Πρβ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 2676 Ναυπάκτου (μια κεντρική και 1+1 πλάγιες νευρώσεις, **ΕΙΚ. 36 δ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με κυκλίσκους που φέρουν ανάγλυφες στιγμές στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ45. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 7): Agora XXII, 78, αρ. 275, πίν. 54 (αττική μήτρα, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Agora XXII, 53-54, αρ. 74, 83, 86, πίν. 14 (αττικός σκύφος πιθανώς του εργαστηρίου Α (:) και δυο αττικές μήτρες του εργαστηρίου Α, 225-175 π.Χ.). Agora XXII, 68-69, αρ. 202, πίν. 38 (αττικός σκύφος, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 200-150 π.Χ.). Massa 1992, 172, αρ. C354, πίν. 60, σελ. 181, αρ. 424, πίν. 67 (Ηφαιστειακή Λήμνου, ανάγλυφοι σκύφοι). Βλ. επίσης: Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.3 (Αγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Hidri 1988, 75-81, πίν. II στη σελ. 83 (Επίδαμνος, ανάγλυφος σκύφος).

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΑΙΓ11. Α.Μ.Α. 2856Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (συγκολλημένο από δυο θραύσματα) που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 2.5 YR 6/4). Επίχρισμα: κατά τόπους ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8) και κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ μεταξύ 10 και 11.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 039 X 0, 033 μ. Πάχ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι στ 1 (14 έως 16-12-92, X7/II β-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα εναλλάσσονται μακριά, τριγωνικά μακριά φύλλα λωτού με κατακόρυφους στήλες σχηματισμένες με μικρούς ανάγλυφους κύκλους που απολήγουν σε κοντόχοντρα αγγεία (πιθανώς αμφορείς).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού με μια κεντρική και 1+1 πλευρικές νευρώσεις εσωτερικά): Rogl 2008, 114-115, αρ. 79, 83, 84, πίν. 8-9, 27, 34, 45 (σκύφοι παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αγγείο): Rogl 2008, 115 και 119, αρ. 84 και 115, πίν. 9, 11, 27, 34-35 (σκύφοι παραγωγής Λουσών). Rogl 2008, 120, αρ. 118, πίν. 11, 36 (σκύφος παραγωγής Λουσών). Βλ. επίσης: Samaria-Sebaste III, 280, αρ. 20 (Q938), εικ. 63 (Σαμάρεια-Σεβαστή, κοντόχοντροι αμφορείς πάνω σε κίονες, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

ΑΙΓ12. Α.Μ.Α. 2411. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από οκτώ συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία ορισμένα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης, ελάχιστα απολεπισμένο. ΤΕΦΡΟΣ Τ5.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 120 μ. Μέγ. σωζ. ύψος: 0, 061 μ. Κλίση τοιχωμάτων υποθετική.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με στήλες (σχηματισμένες με μικρά ροδακοειδή άνθη) που απολήγουν σε αμπελόφυλλο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Πρβ. τους σκύφους I78, I117, I121, H32, H35, H15 και H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ48. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αμπελόφυλλο): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ42. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού -nymphaea caerulea με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με αστεροειδή άνθη-ρόδακες): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης κάθετα διακοσμητικά κοσμήματα βλ. στο σκύφο ΑΙΓ46. Πρβ. τους μικρούς αστεροειδείς ρόδακες στο σκύφο Α.Μ.Θ. 275-Σ (**ΕΙΚ. 41, 8**) και στη μήτρα Α.Μ.Θ. 275-Μ (**ΕΙΚ. 45**) από το Θέρμο. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβές δεν βρέθηκε.

ΠΙΝΑΚΕΣ 26, 59

ΑΙΓ13. Α.Μ.Α. 2432Α. Δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα όστρακα σανάγλυφου κύφου, που σώζουν μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 5 Y 8/4). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 7/8), σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Διάμ. χείλους: 0, 117 μ. Σωζ. ύψος: 0, 046 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.

Διακόσμηση: στο σώμα μακρύ πέταλο λωτού εναλλάσσεται με βλαστό που απολήγει σε κρινόμορφο άνθος με κυματιστό στύλο. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (εργαστήριο του Αιγίου), αρ. 115, πίν. 27 (εργαστήριο των Λουσών). Βλ. τους σκύφους I70, I78, I14, I23, I97, I117, I121, H35, H13, AIG37 και AIG46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο AIG46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο AIG7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρινόμορφο άνθος με κυματοειδή στύλο): Βλ. το σκύφο AIG21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο AIG7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρινόμορφο άνθος με κυματοειδή στύλο): Rogl 2008, 107, αρ. 51, 53, πίν. 5-6, 26, 31, 44 (εργαστήριο του Αιγίου;). Rogl 2008, 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34, 45 (Λουσοί). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 119, Pat. 4. πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου) και πίν. 75.10 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Για ακριβώς όμοιο άνθος (ίδια σφραγίδα) βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 δ**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

AIG14. Α.Μ.Α. 2432B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 2.5 YR 6/4). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρό (light red: 2.5 YR 7/8), αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 71 X 0, 67 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 004 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: στο σώμα διακρίνεται μακρύ πέταλο λωτού και εκατέρωθέν του ρόδακες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά όμοιων ροδάκων.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Rogl 2008, 154-155, αρ. 352, πίν. 25 και 43 (Λουσοί, κρατήρας αγνώστου εργαστηρίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T3): Βλ. το σκύφο AIG11. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Ακριβή δεν βρέθηκαν.

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. AIG15-AIG20)

2. Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. AIG15)

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

AIG15. Α.Μ.Α. 2809A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος (κυρίως του κάλυκα) και το μέταλλο της βάσης. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα από τα οποία μόνο δυο συγκολλήθηκαν. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 11. Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 027 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 127 μ. Προέλευση: 8-12-92, Ψ7-II α, Δ. μάρτυρας, β' στρώμα. Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Ακολουθεί στη ζώνη του κάλυκα διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας. Από την κύρια ζώνη του σώματος σώζονται μόνο τα πόδια ενός ζώου ή μυθικού όντος (πιθανώς γρύπα).

Χρονολόγηση : β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (άκανθα): Βλ. το σκύφο AIG16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φύλλο λωτού): Βλ. το σκύφο AIG7. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (γρύπες): Massa 1992, 64-65 και 147, αρ. 170 και 183, πίν. 30-31 και 116.8 (Ηφαιστεια Λήμνου, μήτρα και ανάγλυφος σκύφος αντίστοιχα με γρύπες). Προσκυνητοπούλου 1997, 150, αρ. 300, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα άκανθας): Βλ. τον ΑΔΡ1. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός των κοσμημάτων του κάλυκα): Conze 1913, 273-276, αρ. 9, πίν. 42 (Πέργαμος, φυτικός κάλυκας με φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με σχεδόν όμοιες άκανθες, στην κύρια ζώνη σκύλοι και ελάφια που τρέχουν). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ I A): Βλ. το σκύφο TB55.

3. Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΑΙΓ16-ΑΙΓ20)**ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 59**

ΑΙΓ16. Α.Μ.Α. 2790. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μετάλλιου της βάσης και αρκετό μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8), πυκνό και σχετικά στιλπνό. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 087 X 0, 048 μ. Πάχος : 0, 005 μ. Διάμ. μετάλλιου βάσης : 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 021 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 109 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεόσοικων.

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης, που περικλείεται από δυο αυλακώσεις, οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με σχεδόν τριγωνικά πέταλα. Ακολουθεί στο σώμα φυτική διακόσμηση: φύλλα άκανθας που περιβάλλονται εκατέρωθεν από κατακόρυφο κυματοειδή βλαστό, εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού .

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η15 και ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Rogl 2008, 115-116, αρ. 87-88, πίν. 9 και 34-35 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, φωτ. 9 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 125. 6**). Purro 1995, αρ. L1, πίν. 1 (Larius), αρ. H17, πίν. 28 (Herakleides), αρ. A2, πίν. 33 (Atinius), αρ. T31, πίν. 40 (Tivoli), αρ. IT5, πίν. 55 (άγνωστη ακριβούς προέλευσης). Προσκυνητοπούλου 1997, 123-133, αρ. 106, πίν. 26 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια φύλλα άκανθας): Siebert 1978, 35, αρ. DI33, πίν. 14 και 75.12 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Siebert 1978, 133, αρ. Cor.6, πίν. 94.3 (εργαστήριο της Κέρκυρας). Corinth VII, iii, 170, αρ. 843, πίν. 73 (Κόρινθος, τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 5): Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 59

ΑΙΓ17. Α.Μ.Α. 2789. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μετάλλιο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: κιτρινωπός (yellow: 10 YR 7/6). Επίχρσιμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), θαμπό, γεμάτο ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 057 X 0, 048 μ. Πάχος : 0, 007 μ. Διάμ. μετάλλιου βάσης : 0, 032 μ. Σωζ. ύψος: 0, 008 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 072 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ η (12-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης, που περικλείεται από δυο αυλακώσεις, οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με σχεδόν τριγωνικά πέταλα. Ακολουθεί στο σώμα αρκετά φθαρμένη φυτική διακόσμηση: πανομοιότυπη με του ΑΙΓ16.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η15 και ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 5): Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 60

ΑΙΓ18. Α.Μ.Α. 2799Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μετάλλιου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρσιμα: ανοιχτό καστανό (light brown: 7.5 YR 6/4), αραιό και θαμπό. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 052 X 0, 037 μ. Πάχος : 0, 007 μ. Διάμ. μετάλλιου βάσης : 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 007 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 071 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (22-6-95, X7/II α-εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο μετάλλιο της βάσης μικρός οκταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα φυτική διακόσμηση: φύλλα άκανθας που περιβάλλονται εκατέρωθεν από κάθετο κυματοειδή βλαστό, εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού .

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ρόδακας τύπου 8): Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.3 (Αιγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Massa 1992, 172, αρ. C354, πίν. 60, σελ. 181, αρ. 424, πίν. 67 (Ηφαιστεία Λήμνου, ανάγλυφοι σκύφοι). Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 16 στο δοκίμιο, σκύφος Α.Μ.Θ. 184/18, πίν. 7 (εισηγμένος στο Θέρμο πιθανότατα από το Αίγιο, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 42. 2**). Βλ. επίσης: Δανάλη 2004, 260, αρ. Κ42, εικ. 24 (Πύλος, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Siebert 1978, 43-45, 323, αρ. Κ1, Κ2, Κ19, πίν. 32 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα, μέσα 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Agora XXII, 63, αρ. 158, πίν. 29 (αττικός σκύφος, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Agora XXII, 68-69, αρ. 202, πίν. 38 (αττικός σκύφος, 200-150 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

ΑΙΓ19. Α.Μ.Α. 2799B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρσιμα: ανοιχτό καστανό (light brown: 7.5 YR 6/4) και κατατόπους μελανό, αραιό και θαμπό (ανομοιογενής όπτηση). Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 057 X 0, 043 μ. Πάχος : 0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα φυτική διακόσμηση: φύλλο άκανθας, ένα μακρύ φύλλο λωτού και κυματοειδείς βλαστοί που απολήγουν σε ροδακοειδή άνθη.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού T2): Βλ. τους ΑΙΓ4, ΑΙΓ7-ΑΙΓ9, ΑΙΓ13 και ΑΙΓ16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθες T3): Βλ. τον ΑΙΓ20. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Ακριβή παράλληλα δεν βρέθηκαν. Βλ. τον ΑΙΓ8.

ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 60

ΑΙΓ20. Α.Μ.Α. 2582. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8) και κατά τόπους καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Κατά τόπους πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, β' στρώμα, ερυθρωπέ επιχώσεις).

Διακόσμηση: στην διακοσμητική ζώνη του χείλους δυσδιάκριτο όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας και με ένα τρίτο, ασαφές διακοσμητικό κόσμημα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Πρβ. την άκανθα των σκύφων ΑΙΓ3 και ΑΙΓ2. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Conze 1913, 273-276, αρ. 1 στην εικ./σελ. 274 (Πέργαμος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού -nymphaea caerulea με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10.

4α. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με βλαστούς (αρ. κατ. ΑΙΓ21), με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ25) και με άκανθες (αρ. κατ. ΑΙΓ22-ΑΙΓ24)

ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 60

ΑΙΓ21. Α.Μ.Α. 2855. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του χείλους και του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπό (light red: 10 R 6/6). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), πυκνό και σχετικά θαμπό, ελάχιστο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα 10.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, από την αφαίρεση των ερυθρωπών επιχώσεων).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλό ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα διακρίνεται μέρος από ένα μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο (*nymphaea nelumbo*) με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό του (ανασηκωμένους στα πίσω πόδια τους). Δεξιότερα, μετά από μια ελισσόμενη βλαστόσειρα (:), ακολουθεί σταυρόσχημο άνθος με κυματοειδή στύλο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I24, I115 και H35 και AIG44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (απλό ιωνικό κυμάτιο): βλ. τους I30, AT2, AT4, AT11 και AT13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (*nymphaea nelumbo* με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο AIG22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους): Βλ. το σκύφο AIG22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρινόμορφο άνθος με κυματοειδή στύλο): Rogl 2008, 107, αρ. 51, 53, πίν. 5-6, 26, 31, 44 (εργαστήριο του Αιγίου), σελ. 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34, 45 (Λουσοί). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 119, Pat. 4. πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου) και πίν. 75.10 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Για ακριβώς όμοιο άνθος (ίδια σφραγίδα) βλ. και το σκύφο A.M.A. 2676 της Ναυπάκτου (**EIK. 36 δ**).

ΠΙΝΑΚΕΣ 27, 60

AIG22. A.M.A. 2395A. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος. Συγκολλήθηκε από εικοσιένα θραύσματα και συμπληρώθηκε.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6) και ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 128 μ. Ύψος: 0, 079 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 025 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7/Ι α, E 281).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα *nymphaea nelumbo* (*nymphaea nelumbo*) με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους (ανασηκωμένους στα πίσω πόδια τους, εκατέρωθεν άνθους). Ανάμεσα στα *nymphaea nelumbo* ανεμιζόμενα -πότε δεξιόστροφα και τότε αριστερόστροφα- φύλλα άκανθας και στήλες σχηματισμένες από μικρούς ανάγλυφους κυκλίσκους που απολήγουν σε πεντάφυλλη δέσμη. Στο μέταλλιο της βάσης εξαπέταλος ρόδακας με καρδίοσχημα φύλλα, περικλειόμενος από ανάγλυφη γραμμή.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 26 (σκύφος Αιγίου), σελ. 122, αρ. 131, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Βλ. και τους σκύφους I78, I117, I121 και H13. Βλ. επίσης: Siebert 1978, πίν. 98, Olympie-ο σκύφος στα αριστερά (Ολυμπία). Siebert 1978, αρ. Pat.4, πίν. 98 (Αίγιο, βλ. **EIK. 124.2**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο AIG46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πεντάφυλλες δέσμες): Edwards 1986, αρ. C-1980-83, πίν. 48 (Κόρινθος). Adamsheck 1979, 17-18, αρ. Gr.41a, πίν. 3 (Κεγχριές, ελληνιστικός ESA σκύφος, στήλες σχηματισμένες με κυκλίσκους, απολήγουν σε παρόμοιες τρίφυλλες δέσμες, πριν το 146 π.Χ.). Βλ. και το σκύφο AIG65. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (*nymphaea nelumbo* με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Κόλια 2009, σελ. 5 στο δοκίμιο, σκύφος AMA 2246, φωτ. 10 (Αίγιο, βλ. **EIK. 125. 13**). Siebert 1978, 119, αρ. Pat 4, πίν. 54 (Αίγιο, βλ. **EIK. 124. 2**) και σελ. 399, αρ. Del. 89 (δελφικό εργαστήριο). Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (Λουσοί, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο του Αιγίου ;). Rogl 2001 b, σελ. 162-163, αρ. RB 5, εικ. 5, πίν. 20 (Λουσοί, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο του Αιγίου ;). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.7 (Αιγείρα). Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. IX (Δύμη, το θραύσμα στη μέση-δεξιά). Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Winkes 2004, 52-53, αρ. RW010: 89-P-112, εικ. 7-1 (Κέρκυρα, τοπικός σκύφος «απομίμηση» του εργαστηρίου του Ποπήλιου). Hausmann 1994, 275-281, πίν. 223 β (εργαστήριο του Ποπήλιου) και 224 δ (εργαστήριο του Ηρακλείδη, α' μισό 2^{ου} -70 π.Χ.). Puppo 1995, 78, αρ. T40, πίν. 42 (σκύφος από το Vulci, εργαστήριο του Tivoli, 1^{ος} αι. π.Χ.), σελ. 70, αρ. T7, πίν. 36 και σελ. 48, αρ. P8, πίν. 12 (σκύφος από το Vulci, εργαστήριο του Ποπήλιου). Courby 1922, 417, εικ. 91.22 (ιταλικά εργαστήρια). Marabini-Moevs 1980, 201, 205, πίν. 21.1, 22.3 (ιταλικοί σκύφοι από τα μουσεία Βατικανού και Ρώμης). Jones 1958, 21-40 και Addendum στη σελ. 54, εικ. 5-6 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου από το Βατικανό). van Ufford 1974, 262-264, εικ. 2 (σκύφος του εργαστηρίου του Popilius που φυλάσσεται στο Βατικανό). Rotroff – Oliver 2003, 143, αρ. 610, πίν. 106 (Σάρδεις). Βλ. και τους σκύφους A.M.A. 1417 της Αρσινόης (**EIK. 40.3**) και

Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους εναλλάσσονται με ελλισσόμενα φύλλα άκανθας): Rogl 2008, 107-108 (όπου και βιβλιογραφία), αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (σκύφος παραγωγής Αιγίου ;). Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, σκύφος ΑΜΑ 2246, εικ. 10 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 125. 13**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μικρά στρογγυλευμένα φύλλα λωτού): Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 5 (Λουσοί, μικρά φύλλα λωτού σε σειρά κάτω από τη ζώνη του χείλους, εργαστήριο του Αιγίου), σελ. 107, αρ. 53, πίν. 5 (Λουσοί, μικρά φύλλα λωτού στον κάλυκα, εργαστήριο του Αιγίου). Βλ. επίσης: Siebert 1978, πίν. 34, Κ 122, πίν. 39, Κ334 και πίν. 78.2 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 119, Pat. 4. πίν. 54 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 124. 2**), σελ. 99-100, αρ. ΟΙ.10, πίν. 51 (Ολυμπία), σελ. 43-50, πίν. 78.2, 78.3, 78.4 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 97-98, πίν. 85.6 (αρκαδική Γόρτυνα). Hausmann 1996, 88, αρ. 179, πίν. 36 (Ολυμπία). Πρβ. επίσης και τον παρόμοιο κάλυκα του σκύφου Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 δ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμενες άκανθες): Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (Λουσοί, σκύφος εισηγμένος από το εργαστήριο του Αιγίου;). Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, σκύφος ΑΜΑ 2246, φωτ. 10 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 125. 13**). Βλ. και τους σκύφους Α.Μ.Α. 1417 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 3**) και Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Vettters 1981, 141-142, πίν. 6 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Conze 1913, 274, αρ. 10 και πίν. 40, σελ. 274, αρ. 3 και 14, πίν. 42, σελ. 274, αρ. 1 και 3, πίν. 43 (Πέργαμος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμενες άκανθες που εκφύονται από μικρά nymphaea nelumbo): Siebert 1978, 98-99 και 386, αρ. Go.69, πίν. 50 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Τσάκος 1990, 141, πίν. 77δ (Σάμος, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Hidri 1988, 86, αρ. 25, πίν. V (Επίδαμνος). Gürlér 2003, 9-16, αρ. C15, πίν. XIV (Μητρόπολη της Μ. Ασίας). Günay Tuluk 2001, αρ. κατ. 16, εικ. 11 α, πίν. 38 (Εφεσος). Purro 1995, αρ. T29, πίν. 40 (εργαστήριο του Tivoli). Kossatz 1990, αρ. M85, πίν. 27 (Μίλητος). Laumonier 1977, 231-238, αρ. 3335-8860 και 8861, πίν. 52 (εργαστήριο του Αθήναιου). Πρβ. και το σκύφο Ι5. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους): Rogl 2008, 107, αρ. 52, πίν. 6, 31 (Λουσοί, εργαστήριο του Αιγίου). Siebert 1978, αρ. Pat.4, πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 124. 2**) και πίν. 85.4 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη). Agora XXII, 84-85, αρ. 337-338, 341, πίν. 61 (110-86 π.Χ.), σελ. 85, αρ. 342, πίν. 62 (145-100 π.Χ., αθηναϊκή Αγορά, ανάγλυφοι σκύφοι), σελ. 86, αρ. 356-357, πίν. 64 (145-86 π.Χ., αθηναϊκή Αγορά, μήτρες). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 6, πίν. VII (Αθήνα, Κεραμεικός). Corinth VII, iii, 175-179, αρ. 898, πίν. 77 (Κόρινθος). Heimberg 1982, αρ. 963, 965, 969, πίν. 62 (Καβείριο Θήβας). Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 231-234, αρ. BE 11393 και BE 11245, πίν. 177 δ και 179 α (Μύρινα Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος και πήλινη μήτρα αντίστοιχα). Ζαββού 2005, 112-113, αρ. κατ. 1, εικ. 3 (Σπάρτη, εργαστήριο του Σώτιμου, από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. και μετά). Seiterle 1982, 145-149, πίν. 26.3 (Εφεσος, μήτρα εφεσιακού-ιονικού εργαστηρίου). Rogl 2001 a, 112, αρ. RB20, πίν. 69 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Kossatz 1990, αρ. M245, πίν. 54 (Μίλητος). Χατζηαγγελάκης 2004, 144-147, αρ. 19, πίν. 39 α (Καρδίτσα, 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.). Vettters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, μήτρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με κάθετες στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους): Siebert 1978, 119, Pat. 4. πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **και ΕΙΚ. 124. 2**). Rogl 2008, 107, αρ. 52-53, πίν. 5-6, 26, 31 (εργαστήριο του Αιγίου;). Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 δ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 28, 60

ΑΠΓ23. Α.Μ.Α. 2054. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μετάλλιο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 029 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 018 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης κεφάλι μέδουσας. Στο σώμα και στον κάλυκα πανομοιότυπη διακόσμηση με τον ΑΠΓ22 (με εξαίρεση το μετάλλιο της βάσης και το περιεχόμενο του μεγάλου πεταλόσχημου φύλλου).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 320, εικ. 4 α (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η34 και ΑΠΓ68. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Thompson 1934, 352-354, αρ. C18, C 19 και C 21, εικ. 36 a-b, 37 και 39 (Αθήνα, β' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Thompson 1934, 452-453, εικ. 119 (Αθήνα, μήτρα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τσάκος 1990, 141-141, 144, αρ. 3204, πίν. 77α (σκύφος από τον αποθέτη Παρηγόρα στη Σάμο, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Siebert 1978, πίν. 86, αρ. 7 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων») και πίν. 92, αρ. 10, 11, 12 (Δελφοί). Προσκυνητοπούλου 1997, 116-117, 137, αρ. 194, 262, 264, πίν. 29, 33 (τέλος 3^{ου}-160 π.Χ.). Laumonier 1977, πίν.

18-20, 119 και 131 (εργαστήριο των Ωραίων μεδουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμμενες άκανθες που εκφύονται από μικρά nymphaea nelumbo): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μικρά στρογγυλεμένα φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Βλ. τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο Κ9 και τα σχόλια στο κείμενο στον ΤΒ15. Πρβ. και το κεφάλι Μέδουσας του σκύφου ΤΒ15 (πρόκειται και στις δυο προαναφερόμενες περιπτώσεις για ποιοτικά κατώτερα κεφάλια μέδουσας). Για παρόμοια κεφαλή Μέδουσας βλ επίσης: Agora XXII, 80, αρ. 295, πίν. 56 (225-175 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 28, 60

ΑΙΓ24. Α.Μ.Α. 2819. Ανάγλυφος σκύφος που σώζει μικρό μέρος του του σώματος (κάλυκα) και ελάχιστο του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 7/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8). Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 038 μ. Σωζ. ύψος: 0, 030 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 110 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διακρίνεται (από πολύφυλλο ρόδακα) ένα φύλλο φτέρης πληρωμένο με μια κάθετη και πολλές λοξές νευρώσεις (κόσμηματης ιχθυάκανθας) και στα δεξιά ένας «καρπός» μυρτιάς (;). Στο σώμα διακρίνεται στα αριστερά φύλλο άκανθας που εκφύεται μέσα από μικρό και ακόσμητο στο εσωτερικό του πεταλόσχημο φύλλο και στα δεξιά πιθανώς μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο (;), ίσως με φυτική διακόσμηση στο εσωτερικό του.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Για τα μικρά, ακόσμητα στο εσωτερικό τους nymphaea nelumbo βλ. τον Ι5. Βλ. επίσης: Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο πρώτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμμενες άκανθες που εκφύονται από μικρά nymphaea nelumbo): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Βλ. τους σκύφους Η22 και Η6.

ΠΙΝΑΚΕΣ 28, 60

ΑΙΓ25. Α.Μ.Α. 2063. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης και αρκετά μεγάλο του σώματος. Αποτελείται από επτά συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: ανοιχτό καστανέρυθρο (light reddish brown: 5 YR 6/4), με καστανομέλανεσ θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 020 μ. Σωζ. ύψος : 0, 064 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος : 0, 115 μ.

Προέλευση: 8-12-92, Ψ7-Π α, Δ. μάρτυρας, β' στρώμα.

Διακόσμηση: στη βάση ιδιόμορφος πολύφυλλος ρόδακας (;). Στο σώμα nymphaea nelumbo (nymphaea nelumbo) που περιέχουν ανασηκωμένους στα πίσω πόδια τους αντωπούς τράγους πάνω από ένα μικρό φύλλο άκανθας που απολήγει σε ιδιόμορφο άνθος. Εναλλάσσονται με μεγάλα, ιδιαίτερος έξεργα μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 314, εικ. 2 α (πρώιμος 2^{ος} αι. - 70 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ιδιαίτερος έξεργα μακριά πέταλα): Βλ. το σκύφο Η29 και το σκύφο Α.Μ.Α. 1970 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39. 7**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανθέμια στον κάλυκα): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

4β. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με άκανθες - Σκύφοι απομιμήσεις του εφεσιακού-ιονικού εργαστηρίου του Μενεμάχου (αρ. κατ. ΑΙΓ26-ΑΙΓ28)

ΠΙΝΑΚΕΣ 28, 60

ΑΙΓ26. Α.Μ.Α. 2424. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, αποτελούμενου από δυο θραύσματα. Σώζει τη βάση και σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος.

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/3). Επίχρισμα: καστανομέλανο θαμπό, ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 110 μ. Σώζ. ύψος: 0, 043 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη βάση διπλός οκταπέταλος ρόδακας με σχεδόν καρδιόσχημα φύλλα. Στον κάλυκα nymphaea nelumbo εναλλάσσονται με μεγάλα και πιθανότατα ελισσόμενα φύλλα άκανθας, τα οποία εκφύονται μέσα από μικρά nymphaea nelumbo (που κοσμούνται στο εσωτερικό τους με δυο κατακόρυφες παράλληλες νευρώσεις). Τα nymphaea nelumbo είναι πληρωμένα με φυτική διακόσμηση: μικρό φύλλο άκανθας κάτω και παραπάνω εγκατέρωθεν ευθύγραμμου μίσχου δυο ελικοειδείς βλαστοί με φυλλάρια. Μεταξύ των φυλλωμάτων διακρίνονται στα δεξιά υδρόβιο πτηνό (πάπια;) και στα αριστερά φρόνος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η35 και ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με φρόνο και πάπια στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο Ι6. Laumonier 1977, αρ. 1328, 2318, πίν. 115 (εργαστήριο του Μενεμάχου, φυτικά κοσμήματα μαζί με υδρόβιο πτηνό και βάτραχο). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, αρ. 1238+2033, 1356+2058, πίν. 115 (εργαστήριο του Μενεμάχου, φυτικά κοσμήματα μαζί με υδρόβιο πτηνό και βάτραχο), αρ. 1209+1406, πίν. 127 (εργαστήριο του Αθήναιου, φυτικά κοσμήματα μαζί με υδρόβιο πτηνό και βάτραχο). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμενες άκανθες): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα για τα ανεμιζόμενα φύλλα άκανθας: Προσκυνητοπούλου 1997, σελ. 108, 132-134 και 159-160, αρ. 164, πίν. 28, σελ. 115, 132-134 και 159-160, αρ. 244, πίν. 32, σελ. 120, 132-134 και 159-160 αρ. 292, πίν. 35 (Ηλιδα, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο Ι2. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμενες άκανθες που εκφύονται από μικρά nymphaea nelumbo): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Για τα μικρά nymphaea nelumbo που κοσμούνται στο εσωτερικό τους με κάθετες και παράλληλες νευρώσεις βλ. τον Ι5. Τυπολογικά παράλληλα ως προς μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 9): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ1.

ΠΙΝΑΚΕΣ 28, 60

ΑΙΓ27. Α.Μ.Α. 2858Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Συγκολλημένος από πέντε θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό και αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 0 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 0 μ. Σώζ. ύψος: 0, 0 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: Στον σώμα nymphaea nelumbo πληρωμένα με φυτική διακόσμηση και δυο μικρά έμβια όντα: αριστερά διακρίνεται υδρόβιο πτηνό (πάπια;) και δεξιά βάτραχος. Τα φύλλα αυτά εναλλάσσονται με μεγάλα ελισσόμενα-δεξιόστοφα φύλλα άκανθας. Στη μη διακριτή διακοσμητική ζώνη του χείλους πλοχμός που ποικίλλεται με στιγμές στα κενά του.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με φρόνο και πάπια στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ27. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Rogl 1996, 142-143, 146-148, αρ. Β4 και Β38, εικ. 2 και 10, πίν. 1-κόσμημα αρ. 1 στον πίνακα 1 (Ηλιδα). Rogl 1996, 149, αρ. Β68, εικ. 16 και κόσμημα αρ. 3 στον πίνακα 1 (Ηλιδα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ28. Α.Μ.Α. 2858Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από εννέα συνανήκοντα θραύσματα, ορισμένα από τα οποία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός γκρι (light gray: 10 YR 7/2). Επίχρισμα: μελανό-καστανομέλανο, σχετικά στιλπνό και αρκετά

απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 0 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 0 μ. Σώζ. ύψος: 0, 0 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (2-7-91, Ψ7/1 β, Ε 229).

Διακόσμηση: Στον σώμα ακριβώς όμοια διακόσμηση με του σκύφου αρ. κατ. 89 α. Στη μη διακριτή διακοσμητική ζώνη του χείλους σχεδόν όμοια με του αρ. κατ. 89 α διακόσμηση (πλοχμός που ποικίλλεται με στιγμές στα κενά του.).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμμενες άκανθες): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphea nelumbo με φρύνο και πάπια στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ27. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος και του χείλους (για όλα τα διακοσμητικά κοσμήματα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ27.

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ29)

Φύλλα λωτού

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ29. Α.Μ.Α. 2386. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του χείλους και του σώματος. Αποτελείται από οκτώ συνανήκοντα θραύσματα. Συγκολλήθηκε λανθασμένα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1) κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Σχετικά στιλπνό. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 124 μ. Σώζ. ύψος: 0, 052 μ.

Προέλευση: 28-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α12).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών φύλλων λωτού.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο Η28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (απλό ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τους σκύφους Ι30, ΑΤ2, ΑΤ4, ΑΤ11 και ΑΤ13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, φωτ. 7 (Αίγιο, βλ. και **ΕΙΚ. 125. 2-3**). Corinth VII, iii, 151-155, αρ. 791, πίν. 65 (Κόρινθος, 146 π.Χ.). Γραβάνη 1996, 107 κ. εξ., αρ. 75-127, εικ. 14-20 (Κασσώπη, εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ. και εργαστήριο Β - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Mitsopoulos 1991, 72-74, πίν. 82, αρ. D37 και πίν. 87, αρ. D58 και D59 κ. α. (Εφεσος). Günay Tuluk 2001, 66, πίν. 40, αρ. 20, εικ. 13 a-b (Εφεσος). Βλ. και τους σκύφους Ι35-Ι40.

Γ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων (pine-cone, αρ. κατ. ΑΙΓ30-ΑΙΓ32)

Ι. Πλαστικές αποφύσεις με τη μορφή φυλλαρίων σε σχήμα «κόκκων καφέ» (αρ. κατ. ΑΙΓ30-ΑΙΓ32)

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ30. Α.Μ.Α. 2527. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μικρό τμήμα του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4), μαλακός. Επίχρισμα: κατά τόπους ομοιόχρωμο αραιό και κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6). ΠΗΛΟΣ 10.

Διάμ. βάσης : 0, 019 μ. Μεγ. σώζ. διάμ. σώματος : 0, 072 μ. Σώζ. ύψος : 0, 014 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 2 (3-7-91, Ψ7/1 α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στη βάση εξαπέταλος ρόδακας με καρδιόσχημα φύλλα, περικλειόμενος από έναν ανάγλυφο κύκλο. Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές αποφύσεις σε σχήμα κόκκων καφέ.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Siebert 1981, 134, αρ. 98, εικ. 18 και 19 c-d (ανάγλυφοι σκύφοι από το νανάγιο της Santa Sabina, αποδίδονται σε αττικά ή κορινθιακά εργαστήρια). Benton 1938-39, 35, αρ. 47, πίν. 17 (Ιθάκη, αποσπασματικά σωζόμενος ανάγλυφος σκύφος, στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με «κόκκους καφέ» και στη βάση του κεφαλή μέδουσας, το σχήμα του χαρακτηρίζεται από τη Benton «αττικό»). Agora XXII, 55, αρ. 95, πίν. 16 (όμοια small rounded lotus petals στον κάλυκα, 225-175 π.Χ.). Pnyx II, αρ. 60, 62-66, πίν. 43-44 (Πνύκα). Corinth VII, iii, 159-160, αρ. 786-787, πίν. 65 (rounded petal tips, 146 π.Χ.). Siebert 1978, 44, 171-172, 328, αρ. K.123, πίν. 78.3 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα) και σελ. 91-101, 174, 386, αρ. Go.75, πίν. 85.6 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Courby 1922, 386-388, αρ. 8, εικ. 80 («δηλιακά» κοσμήματα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ31. Α.Μ.Α. 2526Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος από το μέταλλο της βάσης και μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8), σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 120 μ. Μεγ. διάμ. χείλους (υπολογιζόμενη): 0, 123 μ. Σωζ. ύψος (υπολογιζόμενο): 0, 071 μ. Διάμ. βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (9-12-92, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλό ιωνικό κυμάτιο. Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές αποφύσεις σε σχήμα κόκκων καφέ.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ30.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

ΑΙΓ32. Α.Μ.Α. 2526Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: στο σώμα ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8) και στο χείλος μελανό θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους (υπολογιζόμενη): 0, 115 μ. Σωζ. ύψος (υπολογισμένη): 0, 051 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (9-12-92, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους απλό όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα διακόσμηση με με πλαστικές αποφύσεις σε σχήμα κόκκων καφέ.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ30.

Λ. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ33-ΑΙΓ35)

Ι. Ομόκεντρα ημικόκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ33)

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ33. Α.Μ.Α. 2468. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έντεκα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία συγκολλήθηκαν μόνο τα τρία.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: κατά τόπους ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/6) και κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 119 μ. Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (3-12-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με κρεμαστά από την περιοχή του χείλους και αραιά διατεταγμένα ομόκεντρα ημικύκλια (σηματισμένα από διπλή ανάγλυφη γραμμή) με ακτινωτό ρόδακα στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών (τριγύρω στο πεδίο) διάσπαρτες ανάγλυφες κουκίδες. Χείλος ακόσμητο και έξω νεύον χείλος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο Η44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Rogl 2008, 148, αρ. 312313, πίν. 21, 40, 46 (Λουσοί, σκύφοι τοπικής παραγωγής, τα κρεμαστά ημικύκλια είναι ακόσμητα στο εσωτερικό τους, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 91, αρ. 401, πίν. 68, 89 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος σκύφος, 150-145 π.Χ.). Thompson 1934, 406-407, αρ. E78, εικ. 95 (πολλά ενάλληλα κρεμαστά ημικύκλια και στο πεδίο στήλες σηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους με κουκίδα στο εσωτερικό τους, 110 π.Χ.). Bruneau 1971, 241, αρ. D10, πίν. 40 (Δήλος). Courby 1922, αρ. 30, πίν. 13 (αποδίδεται σε δηλιακά εργαστήρια). Πρβ. και τα τυπολογικά παράλληλα του σκύφου TB92 (ομόκεντρα ημικύκλια με ρόδακες στο εσωτερικό τους). Βλ. επίσης (παρόμοια): Ζαούρη – Μέλλιου 2000, 94, πίν. VII (Λάρισα, ανάγλυφος σκύφος). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 128, πίν. 237 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 202-203 και 304, αρ. 128-131, εικ. 20 και πίν. 31-32 Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

II. Δικτυωτό κόσμημα (net-pattern, αρ. κατ. ΑΙΓ34-ΑΙΓ35)

Απλά πολύγωνα

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ34. Α.Μ.Α. 2416. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (pale brown: 10 YR 6/3). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, με σκουρότερες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους : 0, 137 μ. Μεγ. διάμ. σώματος : 0, 142 μ. Σωζ. ύψος : 0, 064 μ.

Προέλευση: 27-6-91, Έμπροσθεν θαλαμίσκου 10, Ε 115.

Διακόσμηση: Χείλος απλό, ακόσμητο. Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I11, I4, I24, I85, I115 και ΑΙΓ44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα και τη διακόσμηση: Δανάη 2004, 252, αρ. Κ2, εικ. 2 (εφεσιακός-ιονικός σκύφος, εισηγμένος στην Πύλο, παραλληλίζεται με τα εργαστήρια του Μενεμάχου και του Μονογράμματος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές): Agora XXII, 39, 92, αρ. 403, πίν. 69, 89, 97 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, 150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 28-29, αρ. Α 119, πίν. 9 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), 45, αρ. Κ 164, Κ 171, πίν. 35 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), 63, αρ. Απ 1, Απ 3, Απ 5, πίν. 40 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, ανώνυμη αργίτικη παραγωγή). Corinth VII, iii, 179-182, αρ. 908-910, πίν. 78 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, 160-146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 21-68, αρ. 4136, 4135, 9309, 9156, 4099, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου, 170 π.Χ.-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), 21-68, αρ. 4138, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου, 170 π.Χ. -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), 120-128, αρ. 4107, 9480, πίν. 28 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία, περί το 140 π.Χ.), 172-183, αρ. 4067-4094, 4124-1519, πίν. 39 (εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), 193-202, αρ. 4056, 4086, 4101, 9742, 4139, 4058, 4064, 4061, 4055-4111, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), 223-229, αρ. 9312, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου, 170-110 π.Χ.), 258-265, αρ. 4051, 4085, πίν. 60 (εργαστήριο του Φίλωνα, αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), 304-307, αρ. 4108, 4082-4084, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου, αρχές 1^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), 331-334, αρ. 4070, 9103, 4126, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφώως, 170-110 π.Χ.), 482-483, αρ. 4078, 4083, 4087, 9381, 4069, 8996, πίν. 112 (pentagons).

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ35. Α.Μ.Α. 2781. Τμήμα σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα-μη συγκολλημένα όστρακα.

Πηλός: ρόδιος (pink: 5 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθροπό, με μελανές, θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διαστάσεις: Διάμ. χείλους : 0, 123 μ. Μεγ. διάμ. σώματος : 0, 127 μ. Σωζ. ύψος (του θραύσματος του χείλους): 0, 034 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: στο σώμα άναρχο δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές). Το χείλος ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (άναρχο δικτυωτό κόσμημα-πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές και στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αστεροειδή άνθη): Δανάλη 2004, 253, αρ. Κ5, εικ. 4 (εφεσιακός-ιωνικός σκύφος εισηγμένος στην Πύλο, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μενεμάχου). Αγορα XXII, 39, 92, αρ. 404, πίν. 69, 89, 97 (άναρχα πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, εισηγμένο αγγείο, 150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 21-68, αρ. 9156, 4099, πίν. 12 και σελ. 21-68, αρ. 4138, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 93-202, αρ. 4055-4111, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 331-334, αρ. 4126, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), σελ. 482-483, αρ. 8996, πίν. 112 (pentagons).

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ36-ΑΙΓ47)

Ι. Συνεχόμενα μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ36-ΑΙΓ39)

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ36. Α.Μ.Α. 2330. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος το μεταλλίου της βάσης, αρκετό μέρος του σώματος και ελάχιστο από το χείλος (σωζόμενος κατά το 1/3 περίπου). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθροπό (red: 2.5 YR 5/8 έως και 6/8), αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. Ίχνη μελανού θαμπού στην περιοχή κοντά στο χείλος. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 035 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 071 μ. Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους συνεχόμενες σπείρες ή κύμα. Κάτω από αυτή σειρά από τετραγωνισμένες κουκίδες (κρέμονται από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους υπό τη μορφή σταγόνων). Στο σώμα διακόσμηση με πυκνά διατεταγμένα μακριά πέταλα. Στη βάση, περικλειόμενος από μια ανάγλυφη γραμμή, οκταπέταλος ρόδακας. Στη περιφέρεια διακρίνεται αποσπασματικά σωζόμενη υπογραφή εργαστηρίου, τυπωμένη επί τα λαία [...]ΠΟΥ. Στην αρχή ίσως υπάρχει κι ένα άλλο γράμμα, ίσως ένα Δ[.....].

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (συνεχόμενες σπείρες ή κύμα): Προσκνητοπούλου 1997, 138, αρ. 197, πίν. 29 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 246, πίν. 244 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Gravani 1996, 166, εικ. 164.3 (Κασσώπη). Γραβάνη 1996, 90 και εξ. και 115 κ. εξ., αρ. 4-6 και 128, εικ. 3 και 20 (Κασσώπη,εργαστήριο Α - τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ. και εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ. αντίστοιχα). Παππά 1996, αρ. 161, πίν. 54 και 209 και αρ. 281, πίν. 219 (Μινώα Αμοργού, κυκλαδικό εργαστήριο, 1^{ος} αι. π.Χ.). Αγορα XXII, 80 και 82, αρ. 290, 316, πίν. 55, 58 και 93 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Marabini-Moevs 1980, αρ. 6, 9-10, πίν. 1, αρ. 26-28, πίν. 2, αρ. 41, 52 και 54, πίν. 3, αρ. 60 και 67, πίν. 4 (Cosa). Ακαμάτης 1993, 36 κ. εξ., αρ. 26, 85, 108, 295, πίν. 53, 88, 94 και 198 (Πέλλα, μήτρες, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Για ανεστραμμένες συνεχόμενες σπείρες ή κύμα βλ. Kleine 1979, 154, αρ. 75, πίν. 43.3 (Μίλητος). Marabini-Moevs 1980, αρ. 27 πίν. 10, αρ. 67, πίν. 15 (Cosa). Grefenhagen 1963, 1-33, εικ. 11-12 (ανάγλυφος κταρήρας CA 2320 από το Λούβρο). Βλ. επίσης (παρόμοιο, έντονα «αγκιστροειδείς» συνεχόμενες σπείρες ή κύμα): Προσκνητοπούλου 1997, 138, αρ. 197, πίν. 29 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 246, πίν. 244 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Gravani 1996, 166, εικ. 164.3 (Κασσώπη). Γραβάνη 1996, 392-393 και 165, αρ. 522 και 246, εικ. 70 και 58 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ. και ομάδα 2 αντίστοιχα). Laumonier 1977, 21-68, αρ. 5606, πίν. 12 (εργαστήριο του Μενεμάχου), 70-78, αρ. 3063, 9300, 8041, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ), 81-86, αρ. 988, 308, 868, 1068+4658, 5621, 8472, πίν. 18 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), 215-222, αρ. 6020, 2193-8293, πίν. 48 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ενδεικτικά) του σώματος (συνεχόμενα μακριά πέταλα): Rogl 2008, αρ. 71, 72, 74, 77, 78, 140-194,

239-149, 254, 276, πίν. 8, 13-18 (Λουσοί, εργαστήριο των Λουσών). Siebert 1978, πίν. 7, 10-11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημηρίου-Ιάσωνα), πίν. 23, 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), πίν. 49 (εργαστήριο της Αρκαδικής Γόρτυνας), πίν. 54 (εργαστήριο της Ήλιδας). Agora XXII, 83, αρ. 321, 323, πίν. 58 (145-86 π.Χ.), σελ. 83, αρ. 322, 324, 325-328, πίν. 59 (145-86 π.Χ.), σελ. 84, αρ. 329-335, πίν. 61 (145-86 π.Χ., αττικά εργαστήρια, ανάγλυφοι σκύφοι), σελ. 85-86, αρ. 347-350, πίν. 63 (145-86 π.Χ.), σελ. 86, αρ. 351-352 και 354, πίν. 64 (145-86 π.Χ., αττικά εργαστήρια, μήτρες). Corinth VII, iii, 175-179, αρ. 904 και 906, πίν. 77. (Κόρινθος). Edwards 1981, 189 κ.ε.ξ., πίν. 41, 46-47 (Κόρινθος). Laumonier 1977, πίν. 2, 11, 15 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 27, 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 38, 39, 42-44 (εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 49 (εργαστήριο petite rose spiralee), πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 54-55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), πίν. 58-60, 63 (εργαστήριο του Φίλιωνα), πίν. 68-69, 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), πίν. 82, 84-85 (εργαστήριο του CI) κ.α. Γραβάνη 1996, αρ. 629-638, εικ. 131-132 (Κασσώπη, αποδίδονται στα εργαστήρια της Αμβρακίας και του Όρραου). Βλ. και το σκύφο I86 και την ομάδα Α στο τοπικό εργαστήριο Β. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 7): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10. Για την υπογραφή στο μετάλλιο της βάσης πρβ. Agora XXII, 92, αρ. 403, πίν. 89 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Απολλωνίου, 150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 29, 60

ΑΙΓ37. Α.Μ.Α. 2328. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από επτά συνανήκοντα θραύσματα (τα πέντε συγκολλημένα).

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/3). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο, αραιό, απολεπισμένο σχεδόν πλήρως και θαμπό εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Α11.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώμ: 0, 129 μ. Διάμ. χείλους: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 069 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στο σώμα πυκνά διατεταγμένα μακριά πέταλα. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σπειρομαϊάνδρος ή βλαστόσπειρα. Κάτω από αυτή σειρά από τετραγωνισμένες κουκίδες (κρέμονται από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους υπό τη μορφή σταγόνων).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σπειρομαϊάνδρος ή βλαστόσπειρα): Purro 1995, αρ. L1, πίν. 1, αρ. L2, πίν. 2, αρ. L4, πίν. 4, αρ. L14 και L15, πίν. 6 (εργαστήριο του Larius, 170-130 π.Χ.), αρ. Q1, πίν. 14, αρ. Q4, πίν. 16-17, αρ. Q7, πίν. 20 (εργαστήριο του Quintius, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), αρ. H3, πίν. 22-23, αρ. H4, πίν. 24, αρ. H7, πίν. 26, αρ. H19, πίν. 30, αρ. H20, πίν. 31 (εργαστήριο του Herakleides, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), αρ. T9, T15 και T18, πίν. 37, αρ. T20, πίν. 38, αρ. T25, πίν. 40 (εργαστήρια του Tivoli, 180-50 π.Χ.), αρ. IT5, πίν. 55-56, αρ. IT23, πίν. 58, σκύφος πάνω με την ένδειξη Collezione Castellani, πίν. 61, αρ. IT19, πίν. 62, αρ. IT24, πίν. 65 (σκύφοι Italo-megaresi, 180-50/30 π.Χ.). Hausmann 1994, 275-281, πίν. 223 δ και 224 (εργαστήριο του Ηρακλείδη, α' μισό 2^{ου} -70 π.Χ.). Siebert 1978, πίν. 55 (ιταλικό εργαστήριο του Ηρακλείδη). van Ufford 1974, 262-264, εικ. 2 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου στο Βατικανό). Jones 1958, 21-37, εικ. 5-6 (σκύφος του εργαστηρίου του Ποπήλιου στο Βατικανό) και εικ. 8 (σκύφος του εργαστηρίου του Λάπιου, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Kotitsa 1998, 135-137, αρ. 98, πίν. 58 (σκύφος του εργαστηρίου του Λάπιου, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Ephesos IX, 67-74, αρ. D61, πίν. 88 (Εφεσος). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 4 α, πίν. 233 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.), αρ. 128, πίν. 237, αρ. 174, πίν. 238, αρ./ 318, πίν. 242 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 1997, 335-236, αρ. 4 α, πίν. 239 δ και 244 (Δωδώνη, αποδίδεται στο εργαστήριο της Κασσώπης, τέλη 3^{ου}-167 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ενδεικτικά) του σώματος: Βλ. και τους σκύφους I86 και ΑΙΓ36.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

ΑΙΓ38. Α.Μ.Α. 2328B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθροπό (red: 10 R 4/6), στυλινό. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0,061 X 0,057 μ. Μέγ. διάμ. σώμ (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 122 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ιδιαίτερος έξεργα συνεχή μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. τον Κ21.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

ΑΙΓ39. Α.Μ.Α. 2328Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.
Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8 έως και 6/8), πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0,071 X 0,039 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ιδιαιτέρως έξεργα συνεχή μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ38.

Π. Αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ40-ΑΙΓ47)**α. Απλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ40)****ΠΙΝΑΚΕΣ 30, 60**

ΑΙΓ40. Α.Μ.Α. 2336. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.
Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), σχετικά θαμπό, απολεπισμένο το πλείστον. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 117 μ. Διάμ. χείλους: 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 056 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (8-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: στο σώμα εντελώς σχηματοποιημένα μακριά και λεπτά πέταλα, με καμπύλο πέρας, τα οποία βρίσκονται διατεταγμένα σε αρκετή απόσταση μεταξύ τους. Χείλος απλό και ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I8, I14, I23, I59, I70, I78, I89, I85, I97, I117, I121 και H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ενδεικτικά) του σώματος (αυτοτελή μακριά πέταλα): Rogl 2008, αρ. 116-119, πίν. 11, 36, 45 (Λουσοί, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Benton 1938-39, αρ. 41, πίν. 16 (Ιθάκη). Winkes 2004, 51, αρ. RW002: 88-P-65, εικ. 2 στο CD-ROM (Κέρκυρα). Αδημοσίευτος και ακατάγραφος σκύφος από το Μουσείο Αιγίου. Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. A201, πίν. 11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), αρ. Go27, πίν. 49 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Agoa XXII, 85, αρ. 346, πίν. 62 (145-86 π.Χ., αττικά εργαστήρια). Laumonier 1977, αρ. 4368, πίν. 11 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 9101, πίν. 84 και αρ. 9473, 4401, 85 (εργαστήριο του CI). Βλ. και τους σκύφους I87-188 και την ομάδα Β του τοπικού εργαστηρίου Β.

β. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται διάφορα άλλα κοσμήματα (αρ. κατ. ΑΙΓ41-ΑΙΓ47)**ΠΙΝΑΚΕΣ 30, 60**

ΑΙΓ41. Α.Μ.Α. 2783. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμνητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: τειφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και θαμπό και κατά τόπους καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 055 X 0, 042 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84).

Διακόσμηση: Στη μη διακριτή διακοσμνητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) εναλλάσσονται με κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά φύλλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά, αραιά διατεταγμένα μακριά πέταλα): Βλ. τον ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά άνθη με στροβιλιστά πέταλα): Βλ. τον ΑΙΓ46.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά, αραιά διατεταγμένα μακριά πέταλα με κυματοειδείς βλαστούς ανάμεσά τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Rogl 2008, 121, αρ. 124, πίν. 12 και 36 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 6, πίν. 315 (Monte Sannace).

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΙΓ42. Α.Μ.Α. 2784Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Πηλός: ανοιχτός καστανός (pale brown: 10 YR 6/3). Επίχρισμα: μελανό, πυκνό και θαμπό και κατά τόπους ερυθρομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15. Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 051 X 0, 025 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 004 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) με εγκάρσιες γραμμές στο εσωτερικό τους, εναλλάσσονται με ζγκ-ζαγκ κατακόρυφους βλαστούς που απολήγουν σε μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά φύλλα. Εργαστήριο των Λουσών (από τα μικρά ροδακοειδή άνθη με τα στροβιλιστά φύλλα).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά άνθη με στροβιλιστά πέταλα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. τον ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μακριά πέταλα με εγκάρσιες γραμμές στο εσωτερικό τους): Kossatz 1990, αρ. M728, εικ. 45 (Μίλητος). Θέμος 1999, 168-171, εικ. 16 (Σπάρτη, παρόμοιες εγκάρσιες γραμμές όχι στο εσωτερικό, αλλά μεταξύ των μακρικών πετάλων). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά μακριά πέταλα εναλλάσσονται με κάθετους κυματοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε άνθη): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41.

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΙΓ43. Α.Μ.Α. 2784Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του μεταλλίου της βάσης. Πηλός: ανοιχτός καστανός (pale brown: 10 YR 6/3). Επίχρισμα: καστανομέλανο, θαμπό και πυκνό, κατά τόπους ερυθρομέλανο εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15. Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 097 X 0, 046 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 066 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) εναλλάσσονται με κυματοειδείς κατακόρυφους βλαστούς. Στη βάση, εντός δυο ανάγλυφων ομόκεντρων κύκλων, αποσπασματικά σωζόμενος διπλός (;) πολύφυλλος ρόδακας (με καμπυλόγραμμο φύλλα).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ1. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά μακριά πέταλα εναλλάσσονται με κάθετους κυματοειδείς βλαστούς που απολήγουν σε άνθη): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Rogl 2008, 137, αρ. 247, πίν. 17 και 38 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής, β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 30, 60

ΑΙΓ44. Α.Μ.Α. 2323. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα όστρακα (τα δυο συγκολλημένα). Πηλός: λευκός (white: 10 YR 8/1 και 2.5 Y 8/1). Επίχρισμα: υποκίτρινο (pale yellow: 2.5 Y 7/3). ΠΗΛΟΣ Α11. Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 143 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 157 μ. Σωζ. ύψος: 0, 066 μ. Προέλευση: στρώμα Ι δ (9-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις). Διακόσμηση: Η μετάβαση από το χείλος στο σώμα τονίζεται με ελαφρώς ανάγλυφη ταινία. Κάτω από αυτή στενή διακοσμητική ζώνη με ιωνικό κυμάτιο. Ακολουθεί διακόσμηση με μακριά γλωσσοειδή πέταλα που απολήγουν σε καμπύλα πέρατα. Χωρίζονται μεταξύ τους με κάθετες σειρές σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές που απολήγουν σε σχηματοποιημένα άνθη με τρία πέταλα. Εργαστήριο των Λουσών (από το άνθος).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Π11, Ι4 και Ι85. Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 26 (σκύφος Αιγίου), σελ. 121 και 149, αρ. 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών), σελ. 107, αρ. 51, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), σελ. 121 και 149, αρ. 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Laumonier 1977, 26-27, αρ. 371, πίν. 131, σελ. 63, αρ. 2380, πίν. 131 (εργαστήριο Μενεμάχου), σελ. 139-140, αρ. 3343, πίν. 132 (εργαστήριο Μονογράμματος), σελ. 264, αρ. 4179, πίν. 133 (εργαστήριο Φίλωνα), σελ. 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο Αθήναιου). Παρόμοια ως προς το σχήμα: Laumonier 1977, σελ. 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (απλό ιωνικό κυμάτιο): βλ. τους Ι30, ΑΤ4 και ΑΤ11. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό άνθος με σταυρόσχημη απόληξη): Rogl 2008, 114 (όπου και βιβλιογραφία), αρ. 79, πίν. 8, 27, 34, 45 (σκύφος παραγωγής Λουσών). van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ος} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια): Rogl 2008, 114, αρ. 82, πίν. 9, 34 (Λουσοί). Siebert 1978, πίν. 12 και 75.9, αρ. DI 15 και DI 20 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), πίν. 87.5 (εργαστήριο των «grandes rosaces» της Ολυμπίας). Courby 1922, 406, εικ. 86 και σελ. 407, εικ. 87.3 (περγαμηνοί σκύφοι). Πρβλ. και το άνθος των σκύφων Α.Μ.Α. 2676 (**ΕΙΚ. 36 δ**) και Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Benton 1938-39, 34, αρ. 36, πίν. 16 (Ιθάκη, το άνθος μέσα στο μεγάλο μεταλόσχημο φύλλο, μεταξύ των αιγάρων). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αυτοτελή μακριά πέταλα): Βλ. το σκύφο ΑΠ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές): Rogl 2008, 121-123, αρ. 128-139, πίν. 12-13, 27, 36, 45 (Λουσοί, στήλες από ανάγλυφες στιγμές, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Βλ. και το σκύφο ΑΠ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά μακριά πέταλα εναλλάσσονται με κάθετους βλαστούς που απολήγουν σε άνθη): Βλ. το σκύφο ΑΠ41. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Laumonier 1977, 193-199, αρ. 8541, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 70-78, αρ. 8840, πίν. 16 (εργαστήριο του ΝΙ, χωρίς σχηματοποιημένα άνθη), 122-128, αρ. 4777, 9152, πίν. 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 239-245, αρ. 8920, πίν. 55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), 247-263, αρ. 8661, 4482, 4484, 8495, πίν. 58 (εργαστήριο του Φίλωνα), 258-263, αρ. 4942, 4501, 4579, 4517, 4524, 4498, πίν. 59 (εργαστήριο του Φίλωνα), 290-299, αρ. 4496, 4542, 4555, 4969, πίν. 68 (εργαστήριο του Ηραίου), 325-331, αρ. 4577, πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέως).

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΠ45. Α.Μ.Α. 2854. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.
 Πηλός: ανοιχτός καστανός (pale brown: 10 YR 6/3). Επίχρσιμα: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4) και κατά τόπους πορτοκαλόχρωμο (yellowish brown: 10 YR 5/4), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Σχετικά στιλπνή επιφάνεια. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ μεταξύ των 11 και 15.
 Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 043 X 0, 042 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 003 μ.
 Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.
 Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) εναλλάσσονται με στήλες (σχηματισμένες με ανάγλυφους κυκλίσκους με ανάγλυφη κουκίδα στο εσωτερικό τους) που απολήγουν -κοντά στη διακοσμητική ζώνη του χείλους- σε μικρά αμπελόφυλλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αμπελόφυλλο ;): Rogl 2008, 105 και 109, αρ. 42 και 62, πίν. 5, 7, 26, 32, 44 (σκύφος της Δύμης (;) και σκύφος του εργαστηρίου του Αιγίου ή της Καλυδώνας (;) αντίστοιχα). Lakakis – Rizakis 1992, 92, πίν. 9 (Δύμη, β' μισό 2^{ου}- 1^{ος} αι. π.Χ.). Bouzek – Jansova 1974, 22-23, αρ. MB37, εικ. 2, 8 και 10, πίν. 6 (Κύμη, τοπικό εργαστήριο «The Little Eagles», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ. ή ίσως κοντά στο τέλος του), σελ. 28-29, αρ. MB76, εικ. 4 και 12, πίν. 10 (Κύμη, τοπικός σκύφος ή από τη Μύρινα της Μ. Ασίας, χωρίς χρονολόγηση). Kossatz 1990, 21, αρ. M82, εικ. 4, πίν. 6, σελ. 32-34, αρ. M143, εικ. 6, σελ. 80, αρ. M704, εικ. 42, πίν. 38 (Μίλητος, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το πολύ κοντινό αμπελόφυλλο (;) του σκύφου ΑΠ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά, αραιά διατεταγμένα μακριά πέταλα): Βλ. το σκύφο ΑΠ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με κυκλίσκους που φέρουν στο κέντρο τους ανάγλυφες στιγμές): Rogl 2008, 107, αρ. 52, πίν. 6, 31 (Λουσοί, σκύφος του εργαστηρίου του Αιγίου). Siebert 1978, πίν. 85.4 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Corinth VII, iii, αρ. 898, πίν. 77 (Κόρινθος). Agora XXII, 85, αρ. 340, πίν. 61 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο του Απολλόδωρου, 100-86 π.Χ.). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 6, πίν. VII (Αθήνα, Κεραμεικός). Laumonier 1977, αρ. 886, πίν. 19 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Πρβ. και τους στήλες (σχηματισμένες με απλούς κυκλίσκους) του σκύφου ΑΠ22. Όμοια διακόσμηση και στον εισηγμένο από το Αίγιο σκύφο Α.Μ.Θ. 184/18 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42.2**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Λακάκη- Marchetti 2000, 118, εικ. 4 - ο τέταρτος σκύφος από τ' αριστερά (Δύμη, χωρίς χρονολόγηση).

ΠΙΝΑΚΕΣ 30, 60

ΑΠΓ46. Α.Μ.Α. 2448Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος, του χείλους, αλλά και το μέταλλο της βάσης. Αποτελείται από οκτώ συνανήκοντα όστρακα. Τα έξι συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) και κατά τόπους ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Ύψος: 0, 063 μ. Διάμετρος μεταλλίου βάσης: 0, 020 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (16-6-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με ομάδα τριών κάθετων στηλών: η κεντρική είναι σχηματισμένη με μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά πέταλα που απολήγουν σε αντωπά δελφίνια (;). Οι δυο άλλες -που βρίσκονται εκατέρωθεν του- είναι σχηματισμένες με ανάγλυφες κουκίδες και απολήγουν σε ανάγλυφα σφαιρίδια.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, 112, αρ. 72, πίν. (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών), σελ. 106, αρ. 45, πίν. 5, 26 και 31 (Λουσοί, σκύφος της Δύμης ;). Πρβ. και τους σκύφους I70, I14, I23, I97, I117, H35 και H13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Rogl 2008, 113, αρ. 76, πίν. 8, 34, 46 (μήτρα τοπικής παραγωγής Λουσών). Mitsouroulou-Leon 1996, 187, αρ. K84/85, εικ. 5 (Λουσοί, κρατήρας με ανάγλυφη διακόσμηση). Trummer 1990, 311-313, πίν. 41.1 (Αιγείρα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων). Πρβ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 δ**). Rossi 1989, 174 κ.εξ., αρ. 6, πίν. 315 (Monte Sannace). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (στήλες σχηματισμένες με μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά πέταλα): Rogl 2008, 121, αρ. 124, πίν. 12, 36 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Πρβ. και την ομάδα Ε στο τοπικό εργαστήριο Β. Βλ. επίσης: Beschi 1997, 215, αρ. X805, πίν. 1135 c (Μύρινα Μ. Ασίας, ανάγλυφος σκύφος, παρόμοια άνθη στη διακοσμητική ζώνη του χείλους). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά δελφίνια): Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 5, 26, 31, 44 (σκύφος Αιγίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αυτοτελή μακριά πέταλα): Βλ. το σκύφο ΑΠΓ40. Πρβ. και τους σκύφους I87-I88 και ομάδα Δ του τοπικού εργαστηρίου Β των Ονιαδών. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές): Rogl 2008, 121-123, αρ. 128-139, πίν. 12-13, 27, 36, 45 (Λουσοί, στήλες από ανάγλυφες στιγμές, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Siebert 1978, αρ. DI, πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. K196, πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), αρ. An18, πίν. 40 (ανώνυμο αργείο εργαστήριο), αρ. Ep12, πίν. 43 (εργαστήριο της Επιδάουρου), σελ. 381, αρ. Go7 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας), σελ. 399, αρ. Del80 (δελφικό εργαστήριο). Agora XXII, 84, αρ. 336-338, πίν. 60 (145-86 π.Χ.), σελ. 85, αρ. 342, πίν. 62 (145-100 π.Χ., αττικά εργαστήρια). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 5, πίν. VII (Αθήνα, Κεραμεικός). Φάκλαρης 1990, πίν. 91 β (Βεργίνα). Hausmann 1996, αρ. 194, πίν. 38 (Ολυμπία). Metzger 1969, αρ. 15-16, πίν. 26, αρ. 15, πίν. 41 (Ερέτρια). Heimberg 1982, 114, αρ. 964, 966-968, πίν. 65 (Καβείριο Θήβας). Hidri 1976, 245-258, αρ. 7, πίν. III (Επίδαμνος). Ζαφειροπούλου – Χατζηδάκης 1994, πίν. 183 δ, 184 β (Δήλος). Χατζηδάκης 1997, 299, πίν. 221 β (Δήλος, εργαστήριο του Αντιγραφέα). Kossatz 1990, αρ. M607, πίν. 45 (Μίλητος). Vettters 1981, 141, πίν. 5 (Εφεσος). Günay Tuluk 2001, αρ. κατ. 21, εικ. 14, πίν. 41 (Εφεσος). Rotroff 1997, 359-365, αρ. 4, πίν. 265 d (Σάρδεις). Dereboylou 2001, αρ. 131, πίν. 18 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Laumonier 1977, 193-202, αρ. 4768, 9419, 4886 κ.α., πίν. 44 (εργαστήρια του Μονογράμματος) και πίν. 103-105 (διάφορα άλλα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια) κ.α. Purpo 1995, 119, αρ. M9, πίν. 51 (Morgantina, 1^{ος} αι. π.Χ.). Ζαφειροπούλου - Χατζηδάκης 1994, 240-241, αρ. B14773, B14739 και B14730, πίν. 183 δ και 184 β (Δήλος). Γραβάνη 1996, αρ. 627-628, εικ. 131 (Κασσώπη, αποδίδονται στα εργαστήρια της Αμβρακίας ή του Όρραου). Βλ. και τους σκύφους I90-I93 και ομάδα Γ στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά, αραιά διατεταγμένα μακριά πέταλα με κυματοειδείς βλαστούς ανάμεσά τους): Rogl 2008, 121-123, αρ. 124, πίν. 12, 36 (Λουσοί, κυματοειδής βλαστός που απολήγει σε ροδακοειδές άνθος με στροβιλιστά πέταλα, σκύφος τοπικής παραγωγής). Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 6, πίν. 315 (Monte Sannace). Αρχοντίδου-Αργύρη 1994, 231-234, αρ. BE11393 και BE11245, πίν. 177 δ και 179 α (Μύρινα Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος και πήλινη μήτρα αντίστοιχα). Πρβ. και την ομάδα Ε στο τοπικό εργαστήριο Β των Ονιαδών. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (απλά, αραιά διατεταγμένα μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές που απολήγουν σε τρίφυλλο άνθος): Rogl 2008, 121-123, αρ. 125-127, πίν. 12-13, 27, 36, 45 (Λουσοί, στήλες με ανάγλυφες στιγμές που απολήγουν σε τρίφυλλο άνθος, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Siebert 1978, αρ. Go.47, πίν. 49 και 85.3 (αρκαδική Γόρτυνα, στήλες με ανάγλυφες στιγμές που απολήγουν σε τρίφυλλο άνθος). Agora XXII, 85, αρ. 339-341, πίν. 61 (100-86 π.Χ., αττικά εργαστήρια, ανάγλυφοι σκύφοι), σελ. , αρ. 353 και 355, πίν. 64 (145-86 π.Χ., αττικά εργαστήρια, μήτρες). Schmid 2004, 496-504, αρ. 30-31, 36, πίν. 241 (Ερέτρια, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Πρβ. και τους σκύφους I90-I93. Βλ. και την ομάδα Δ στο τοπικό εργαστήριο Β. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά άνθη με στροβιλιστά πέταλα): Rogl 2008, 121, αρ. 124, πίν. 12, 36

(Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Το πλησιέστερο τυπολογικό παράλληλο είναι ο σκύφος των Λουσών που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου: Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 5, 26, 31, 44 (σκύφος Αιγίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ Ι Γ): Βλ. το σκύφο TB42.

ΠΙΝΑΚΕΣ 30, 61

ΑΙΓ47. Α.Μ.Α. 2342. Τμήμα σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ρόδινος (pink: 5 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), με καστανομέλανες και μελανές κηλίδες κατά τόπους εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 052 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 149 μ. Σωζ. ύψος: 0, 065 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά γλωσσοειδή, διαγραμμισμένα στο εσωτερικό τους κοσμήματα, εν είδει μακρών ροπαλόσχημων πετάλων, τα οποία εναλλάσσονται με άλλα ροπαλοειδή, αρκετά έξεργα και επίσης διαγραμμισμένα στο εσωτερικό τους κοσμήματα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H32 και H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΣΤ. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΙΓ48-ΑΙΓ60)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ48-ΑΙΓ57)

1. Διονυσιακοί θίασοι ή σκηνές μαιναδικής λατρείας: Ο Διόνυσος και η ακολουθία του (αρ. κατ. ΑΙΓ48-ΑΙΓ54)

ΜΟΡΦΗ 1 (ΔΙΟΝΥΣΟΣ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΙΓ48. Α.Μ.Α. 2871. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (ή άλλου σχήματος αγγείου) που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Λόγω του πηλού (σύσταση και υφή) και του Επίχρισματός τους είναι βέβαιο πως ανήκουν στο ίδιο αγγείο.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 4/1). Επίχρισμα: πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1) ή μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T5.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 038 X 0, 033 μ. Πάχ.: 0, 003 μ. β' θραύσματος: 0, 032 X 0, 028 μ. Πάχ.: 0, 003 μ. γ' θραύσματος: 0, 024 X 0, 022 μ. Πάχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (9-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο α' θραύσμα (πάνω) διακρίνεται μετωπικά αποδοσμένη γυμνή αντρική μορφή (Διόνυσος), η οποία στο δεξί της χέρι κρατάει θύρσο, ενώ υψώνει το αριστερό της, από το βραχίονα του οποίου κρέμεται ιμάτιο. Το β' θραύσμα (κάτω) σώζει τα άκρα πόδια μορφής που βρίσκεται σε διασκελισμό προς τα δεξιά.

Εργαστήριο των Λουσών.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2, σχέδ. 2 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγνυος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, μορφή 1, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. ΕΙΚ. 38). Siebert 1978, 53-56 και 354, Μ.42, πίν. 25 και σελ. 58 και 359, αρ. Μ.90, πίν. 30 και 76.4 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Γραβάνη 1996, αρ. 614-616, πίν. 129 (Κασσώπη). Βλ. επίσης (παρόμοιες μορφές): Agora XXII, 72, αρ. 227, πίν. 44 και 84 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδίδεται σε συγκεκριμένο εργαστήριο, 200-150 π.Χ.). Ακαμάτης 1993, 134-135, αρ. 315, πίν. 12 και 238-242 (ενδεδυμένος, μετωπικός Διόνυσος με κάνθαρο, μήτρα από την Πέλλα). Trummer 1990, 311-313, αρ. 8, εικ. 1 (Αιγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Laumonier 1977, 37-44, αρ. 3400 και 3421, πίν. 7 (εφεσιακό-ιωνικό εργαστήριο του Μενεμάχου). Rogl 2008, 97, αρ. 2, πίν. 1, 26, 28 και 44 (Λουσοί, αγγείο που αποδίδεται στο

αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Παππά 1996, αρ. 116-117, πίν. 43 (Μινώα Αμοργού, γυμνός μετωπικός Διόνυσος με θύρσο, αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΙΓ49. Α.Μ.Α. 2439. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (ή άλλου σχήματος αγγείου) που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Λόγω του πηλού (σύσταση και υφή) και του Επίχρισματός του, ίσως να συνανήκει με το ΑΙΓ50.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 038 X 0, 028 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 006 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο μικρό θραύσμα διακρίνεται μετωπικά αποδοσμένη γυμνή αντρική μορφή (Διόνυσος), η οποία κοιτάζει προς τα αριστερά της. Προς την ίδια κατεύθυνση υψώνει και το αριστερό της χέρι, από το βραχίονα του οποίου κρέμεται ιμάτιο.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ48. Βλ. επίσης: Matz 1968, 25, τύπος TH18, αρ. σαρκοφάγου 173, πίν. 2 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοια μορφή Σατύρου).

ΜΟΡΦΗ 3 (ΣΑΤΥΡΟΣ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΑΙΓ50. Α.Μ.Α. 2440. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (ή άλλου σχήματος αγγείου) που σώζει μικρό μέρος του σώματος. Λόγω του πηλού (σύσταση και υφή) και του Επίχρισματός του, ίσως να συνανήκει με το ΑΙΓ49Α.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 029 X 0, 018 μ. Πάχ. : 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Μια γυμνή, μετωπική στο πάνω μέρος του σώματός της ανδρική μορφή (Σάτυρος ;), κουβαλάει στον αριστερό της ώμο ένα διονυσιακό κρατήρα. Η κλίση του κεφαλιού της προς την ίδια κατεύθυνση. Το δεξί της χέρι υψώνεται πιθανώς προς τα πάνω (;).

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγυνος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αγίου, μορφή 3, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 38**). Rogl 2008, 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39, 46 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών, οι μορφές ερμηνεύονται ως «χορευτές ;», τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, φωτ. 16-δεξιά (Αίγιο, β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 125. 12-η μορφή στα δεξιά**). Matz 1968, 50-53, τύποι TH81 και TH87, αρ. σαρκοφάγων 35-36 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές Σατύρων σε εκστατικό χορό). Βλ. επίσης (παρόμοιες μορφές): Agora XXII, 59, αρ. 123, πίν. 23 και 77 (αθηναϊκή Αγορά, εργαστήριο Α (;), 225-175 π.Χ.). Matz 1968, 46, τύπος TH69, αρ. σαρκοφάγων 36 κ.α., πίν. 7 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, δυο παρόμοιες μορφές ασκοφόρων), σελ. 53, τύπος TH88, αρ. σαρκοφάγων 52 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, μορφή δρομέα με όμοια κίνηση σώματος, κεφαλής και χεριού).

ΜΟΡΦΗ 4 (ΜΑΙΝΑΛΑ)

ΠΙΝΑΚΕΣ 31, 61

ΑΙΓ51. Α.Μ.Α. 2305. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μετάλλιο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα) και του σώματος. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία της βάσης και του κάλυκα και τα δυο του σώματος συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4) και κτά τόπους ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: εσωτερικά μελανό πυκνό και σχετικά στιλπνό. Εξωτερικά μελανό (πυκνό και θαμπό), έως καστανομέλανο και καστανό (brown: 10 YR 5/3) θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Διαστάσεις α' θραύσματος (βάση και κάλυκας): 0, 092 X 0, 079 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 031 μ. Σωζ. ύψος: 0, 025 μ. Διαστάσεις β' θραύσματος (σώμα): 0, 045 X 0, 022 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 006 μ. Σωζ. ύψος: 0, 047 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 123 μ. περίπου.

Προέλευση: στρώμα Ι στ1 (18-12-92, X7/II β-Ανατολικά, εξωτερικά της σκευοθήκης) και 9-12-92, 5^η

κιονοστοιχία, 2^ο μετακίονιο διάστημα, β' στρώμα.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης (που διαχωρίζεται από το σώμα με μια ανάγλυφη γραμμή) διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Από αυτό εκφύονται μικρά nymphea pelumbo (περιέχουν μικρά φύλλα άκανθας), που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας τα οποία πλεισιώνονται από μικρούς ρόδακες. Στο σώμα (κάλυκα) ακολουθούν έμβιες μορφές: σώζεται ημίγυμη μαινάδα που προχωράει προς τα δεξιά, ενώ στρέφει το κεφάλι της προς τα πίσω. Το δεξί της χέρι είναι σηκωμένο στο ύψος του κεφαλιού, μια κίνηση που υποδηλώνει χορό ή την κατάσταση της ιερής μανίας την οποία βιώνει. Με το αριστερό της χέρι κρατά θύρσο ή τύμπανο ή ωμοφάγιο (;), ενώ από τον αγκώνα της κρέμεται μέρος υφάσματος. Οι μορφές εναλλάσσονται με μεγάλα μακριά φύλλα λωτού και κατακόρυφους βλαστούς που απολήγουν σε μικρά οκτάφυλλα ροδακοειδή άνθη.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Rogl 2008, 153, αρ. 345, πίν. 46 (κρατηρίσκος παραγωγής Λουσών), σελ. 110-111 και 135, αρ. 64 και 233, πίν. 7, 16, 33, 37 (σκύφοι παραγωγής Λουσών). Κόλια 2011, εικ. 16 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 125.12**). Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και XIII (ανάγλυφη λάγυνος που βρέθηκε στη Ναύπακτο και αποδίδεται σε εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 38**). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.7 (Αιγείρα, ανάγλυφος σκύφος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, πίν. 83.1 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Laumonier 1977, 223-229, αρ. 4475, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Βλ. επίσης (παρόμοια): Χατζηδάκης 1997, 299, πίν. 221 στ (Δήλος, εργαστήριο του Αντιγραφέα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανεργόμενος καμπυλόγραμμος βλαστός που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και XIII (ανάγλυφη λάγυνος που βρέθηκε στη Ναύπακτο και αποδίδεται σε εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 38**). Rogl 2008, 153, αρ. 345, πίν. 46 (κρατηρίσκος παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λογγόσχημο φύλλο με έξερη κυματοειδή κεντρική νεύρωση και 2+2 πλευρικές): Mitsopoulos-Leon 1996, 185-196, αρ. K78/1985, εικ. 3-4 (Λουσοί, κρατηρίσκος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός λογγόσχημου φύλλου και μικρού άνθους): Rogl 2008, 110-111, αρ. 64, πίν. 7, 33 (σκύφοι παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (Μαινάδα): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγυνος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, μορφή 4, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **EIK. 38**). Rogl 2008, 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39, 46 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1981, 140-142, αρ. 110, εικ. 23 d και e και 24 (ανάγλυφος σκύφος που αποδίδεται στο εργαστήριο του Τάραντα με ερωτηματικό). Βλ. επίσης: Matz 1968, 29-31, τύποι TH26 και TH29, αρ. σαρκοφάγων 44 κ.α. και 217 κ.α., πίν. 3 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές: ορχούμενες Μαινάδες με τύμπανα στα χέρια τους). Krauskopf – Simon 1997, 784, αρ. 13 (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος του Εθνικού Μουσείου, Ε.Μ. 1246, 420 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

ΑΙΓ52. Α.Μ.Α. 2857B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: μελανό, σχετικά στιλπνό. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 025 X 0, 037 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 005 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση : βλ. το σκύφο ΑΙΓ51.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. τον ΑΙΓ51.

ΜΟΡΦΗ 6 (ΜΑΙΝΑΔΑ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

ΑΙΓ53. Α.Μ.Α. 2868. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 4/1). Επίχρυσμα: πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1) ή μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T3.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 022 X 0, 020 μ. Πάχ.: 0, 002 μ.

Προέλευση: στρώμα VI στ (12-6-92, X7/II β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Εικονίζεται ορχούσα Μαινάδα. Τα ενδύματά της έχουν περιελχθεί γύρω από το δεξί της ώμο και το

αριστερό της μπράτσο, ενώ χαμηλά στα πόδια της ανεμίζει επίσης ένας όγκος υφάσματος. Το δεξί της χέρι που κρατά ράβδο ή θύρσο (:) περνά πάνω από το κεφάλι της. Το ίδιο αντικείμενο κρατά στο κάτω μέρος του και με το αριστερό της χέρι.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγυνος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, μορφή 6, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 38**). Rogl 2001 β, 164, αρ. RK 1, εικ. 4, σελ. 166, αρ. RB 10, εικ. 6 (Λουσοί, ανάγλυφοι σκύφοι τοπικής παραγωγής). Mitsopoulos-Leon 1996, 203, εικ. 18 (Λουσοί, κρατηρίσκος τοπικής παραγωγής). Rogl 2008, 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34 και 45 (Λουσοί, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής), σελ. 153-154, αρ. 346, πίν. 43 και 46 (Λουσοί, κρατηρίσκος τοπικής παραγωγής). Βλ. επίσης τη μορφή Α στον ανάγλυφο σκύφο Α.Μ.Α. 1970β της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 4**) και τη μορφή Β/6 στον ΑΠ77. Βλ. επίσης: Matz 1968, 18, τύπος TH2, αρ. σαρκοφάγων 216-218, πίν. 1 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, «chimaïgorhonos» με όμοια κίνηση σώματος και χεριών, αλλά με ξίφος στο δεξί της χέρι, στο αριστερό της φέρει ζώο/ωμοφάγιο ;). Touchette 1995, πίν. 40 b-c (αρρετινά αγγεία στο Cambridge και στην Οξφόρδη αντίστοιχα). Krauskopf – Simon 1997, 786, αρ. 42-45 (αττικοί ερυθρόμορφοι κρατήρες από διάφορα Μουσεία, χρονολογούνται στην περίοδο 380-360 π.Χ.). Touchette 1995, πίν. 52 b-c (κρατήρας του ζωγράφου του Δίνου/420-415 π.Χ. και υδρία αρ. 124985 στη Villa Ciulia/410-400 π.Χ. αντίστοιχα). Grandjouan 1989, 46, αρ. 1, πίν. 1 και 46 (μήτρα από την αθηναϊκή Αγορά).

ΑΤΑΥΤΙΣΤΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΗ (;) ΜΟΡΦΗ (Σάτυρος ;)

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

ΑΠ54. Α.Μ.Α. 2869. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος.
Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 4/1). Επίχρσιμα: πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1) ή μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ5.
Διαστάσεις θραύσματος: 0, 036 X 0, 022 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ.
Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).
Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται μια ανδρική μορφή (Σάτυρος), αποδοσμένη σε στάση $\frac{3}{4}$ με το δεξί χέρι σηκωμένο στο ύψος του κεφαλιού.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Matz 1968, 55, τύπος TH94, αρ. σαρκοφάγων 3 κ.α., πίν. 9 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, τρεις μορφές αποσκοπευόντων Σατύρων, με όμοια κίνηση του δεξιού τους χεριού, ενώ στο αριστερό τους κρατούν λαγοβόλο). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Rogl 2008, 143, αρ. 283, πίν. 18, 39 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και XIII (μορφή 4 (:), ανάγλυφη λάγυνος που βρέθηκε στη Ναύπακτο και αποδίδεται σε εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 38**).

2. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. ΑΠ55)

ΠΙΝΑΚΕΣ 31, 61

ΑΠ55. Α.Μ.Α. 2428. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα τρία συγκολλήθηκαν.
Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: εσωτερικά καστανομέλανο και μελανό θαμπό. Εξωτερικά καστανό (brown: 7.5 YR 5/3), θαμπό και κατά τόπους λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.
Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 067 μ.
Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, Ε 140).
Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιδιόρρυθμοι ρόδακες εναλλάσσονται με πρωτότυπα τριγωνικά κοσμήματα (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο ;). Στο σώμα ένας ερωτιδέας κινείται προς τα αριστερά και στα δεξιά του διακρίνεται ένας κατακόρυφος λεπτός βλαστός που απολήγει σε ροδακοειδές άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (ρόδακες): Corinth VII, iii, 168, αρ. 805, πίν. 37 (κορινθιακό εργαστήριο,

παρόμοιοι ρόδακες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, πριν το 146 π.Χ.). Laumonier 1977, 258-263, αρ. 4534, πίν. 59 (εργαστήριο του Φίλωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (τριγωνικά κοσμήματα / ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο ;): Δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ροδακοειδές άνθος): Siebert 1978, 46, 340, αρ. K270, πίν. 36 και 79.4 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Πρβ. και τα μικρά άνθη με τα στροβιλιστά πέταλα του σκύφου ΑΙΓ46. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ερωτιδέας): Siebert 1978, πίν. 92.8 (Δελφοί, σειρά «attique», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

3. Διάφορες άλλες (αταύτιστες) ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ56-ΑΙΓ57)

ΠΙΝΑΚΕΣ 31, 61

ΑΙΓ56. Α.Μ.Α. 2453. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (;) που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα από τα οποία μόνο δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ1.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. χείλους (κατά προσέγγιση): 0, 140 μ. Σώζ. ύψος: 0, 051 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 002-0, 005 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (9-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριμερής σχηματοποιημένος πλοχμός που πλαισιώνεται πάνω και κάτω από αστράγαλο. Στο σώμα διακρίνεται ανδρική μορφή σε κατατομή που κρατά με τα δυο της χέρια δυσδιάκριτο και ασαφές, τριγωνικού σχήματος αντικείμενο. Στα δεξιά της διακρίνεται αμπελόφυλλο (;).

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I24, I115. Rogl 2008, αρ. 45, πίν. 26 (εργαστήριο της Δύμης ;), αρ. 72, πίν. 26 (εργαστήριο των Λουσών). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, αρ. 164, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 31, σχέδ. 5, αρ. 139, σχέδ. 25, αρ. 156, σχέδ. 28 (Ηλιδα). Siebert 1978, αρ. Α4, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Agora XXII, αρ. 62 και 324, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός που περικλείεται από αστράγαλο): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, φωτ. 2 (Ναύπακτος, λάγυρος Α.Μ.Α. 2595, εισηγμένη από το εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 38**). Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, φωτ. 11, σχέδιο 7 (ακέραιος σκύφος Α.Μ.Α. 2221 του εργαστηρίου του Αιγίου, με σκηνή διονυσιακού θιάσου, βλ. **ΕΙΚ. 125.1**). ΕλλΚερ Πελοποννήσου, εικ. II στη σελ. 34 (ο ίδιος με την προηγούμενη παρατομή σκύφος). Βλ. και το αδημοσίευτο ανάγλυφο αγγείο του Αιγίου με την απεικόνιση του Διονύσου στην **ΕΙΚ. 44.4**). Rogl 2008, 111-112, αρ. 65-67, 70, πίν. 7-8, 27, 33 και σελ. 153-154, αρ. 346, πίν. 43, 46 (Λουσοί). Mitsopoulos-Leon 1996, 203, εικ. 17, αρ. K102/1985 (Λουσοί). Rogl 2001 a, 107, αρ. RB 6, πίν. 61 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ42. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Βλ. την παρόμοια μορφή του σκύφου ΑΙΓ57.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

ΑΙΓ57. Α.Μ.Α. 2306. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 035 X 0, 030 μ. Πάχ. : 0, 003-0, 005 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ζ 1 (18-6-92, X7/ΙΙ β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα διακρίνεται μετωπική ανδρική (;) μορφή, η οποία φαίνεται να κρατά με τα δυο της χέρια ένα τριγωνικό αντικείμενο.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Βλ. το σκύφο ΑΙΓ56.

II. Μορφές ζώων και μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΙΓ58-ΑΙΓ60)

1. Μορφές ζώων (αρ. κατ. ΑΙΓ58-ΑΙΓ59)

ΠΙΝΑΚΕΣ 31, 61

ΑΙΓ58. Α.Μ.Α. 2578. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 4/1). Επίχρσιμα: πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1) ή μελανό θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 119 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (10-6-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: Στη δεύτερη διακοσμητική ζώνη, μετά από αυτή του χείλους, δελφίνια εναλλάσσονται με μεγάλους πολυέταλους ρόδακες. Στη κύρια ζώνη του σώματος διακρίνεται μικρό ροδακοειδές άνθος.

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό άνθος): Βλ. τους σκύφους Η35 και ΑΙΓ27. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της δεύτερης ζώνης (δελφίνια και ρόδακες): Rogl 2008, 155, αρ. 354, πίν. 25, 43 (Λουσοί). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 113, αρ. 219, σχέδ. 35 (Ηλιδα, τελ. τετ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.). Trummer 1990, 311-313, πίν. 42, 1.1 (Αιγείρα, μήτρα, δελφίνια εναλλάσσονται με ανθέμια). Για τη μορφή του ρόδακα βλ. επίσης: Rogl 2008, 152, αρ. 336, πίν. 23, 42 (Λουσοί).

ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61

ΑΙΓ59. Α.Μ.Α. 2580. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/8). Επίχρσιμα: καστανέρυθρο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 138 μ. Σωζ. ύψος : 0, 039 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι στ1 (18-12-92, Χ7/Π β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αστράγαλος. Στο σώμα διακρίνονται τετράποδα ζώα (πιθανώς σκύλοι ;) που τρέχουν προς τα δεξιά (σκηνή κυνηγιού ;).

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η41 και ΑΙΓ20. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αστράγαλος): Βλ. το σκύφο Ι41. Rogl 2008, 107-108, 117-118, αρ. 51, 55, 58, 104, πίν. 10, 26, 31-32, 35, 44 (Λουσοί). Siebert 1978, σελ. 111, πίν. 88.4, 88.5 (Ολυμπία) και σελ. 128, 398, Del. 74, πίν. 59 (δελφικό εργαστήριο). Rotroff 1997, 360, πίν. 265 α (μήτρα από τις Σάρδεις). Δανάλη 2004, 253, αρ. Κ7, εικ. 5 (Πύλος, εισηγμένος από τα «εφesiaκά-ιονικά» εργαστήρια του Ηραίου ή του Κωμικού με τη βακτηρία). Δανάλη 2004, 260, αρ. Κ43, εικ. 24 (Πύλος, εισηγμένος από το εφesiaκό-ιονικό εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Agora XXII, 89, αρ. 377, πίν. 66, 88 (εισηγμένος εφesiaκός-ιονικός σκύφος). Τσάκος 1994, 297-298, πίν. 230 β-γ (Σάμος, μήτρα και σκύφος, σχεδόν όμοιος αστάγαλος στο χείλος χαρακτηρίζεται ως «περίεργος σχηματοποιημένος αστράγαλος», β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Επίσης βλ. επίσης το σκύφο Α.Μ.Α. 2167 της Αρσινόης (ΕΙΚ. 39.8). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Rogl 2008, 153, αρ. 343, πίν. 24, 43 (Λουσοί, κρατήρας με ανάγλυφη διακόσμηση, ταύροι).

2. Μυθικά όντα (αρ. κατ. ΑΙΓ60)

ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61

ΑΙΓ60. Α.Μ.Α. 2577. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρσιμα: καστανομέλανο και κατά τόπους ερυθρομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι στ 2 (18-6-92, Χ7-Π β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά ανάγλυφων στιγμών (ονοίο). Στο σώμα διακρίνεται το πρόσθιο μέρος από ένα μυθικό όν (πιθανώς γρύπας).

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο Η44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ονοίο): Βλ. το σκύφο Η42. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της κύριας ζώνης του σώματος: Massa 1992, 174, αρ. 367, πίν. 61 (Ηφαιστεία Λήμνου, ανάγλυφος σκύφος, felino ?).

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. ΑΙΓ61-ΑΙΓ63)**ΠΙΝΑΚΑΣ 32**

ΑΙΓ61. Α.Μ.Α. 2536β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (:) που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος. Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρσιμα: τεφρό (gray:2.5 Y 5/1), αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 025 X 0, 019 μ. Παχ. τοιχ.: 0, 003 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται στα αριστερά ένας ραδινός κάρναρος και στα δεξιά πιθανώς ένα μεγάλο πέταλο λωτού.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος ((κάρναρος): Agora XXII, 60, αρ. 132, πίν. 25 και 77 (αθηναϊκή Αγορά, κάρναρος με Κένταυρο, εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 116, αρ. 258, πίν. 33 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Thompson 1936, 361-363, αρ. C36, εικ. 48 (αττική, παρόμοιος, αλλά λιγότερος ραδινός κάρναρος, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

ΑΙΓ62. Α.Μ.Α. 2846. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 2.5 YR 5/4). Επίχρσιμα: ανοιχτό καστανέρυθρο (light reddish brown: 2.5 YR 6/3) και κατά τόπους μελανό θαμπό και αραιό. Ανομοιογενής όπτηση (:). ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις του μεγαλύτερου θραύσματος: 0, 028 X 0, 056 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα III α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9, βάθος -1,42, E 46).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Περικλείεται από δυο αυλακώσεις, στο εσωτερικό των οποίων υπάρχει σειρά από ανάγλυφες κουκίδες (ονολο). Στο σώμα διακρίνονται μεγάλα καθαρόσχημα αγγεία (:). Στο πεδίο διάσπαρτοι στιγμωτοί ρόδακες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (καθαρόσχημο αγγείο): Massa 1992, 140, αρ. C131, πίν. 24 και 102 (Ηφαιστεία Λήμνου). Agora XXII, 73, αρ. 236, πίν. 45, 85 (αθηναϊκή Αγορά, 175-150 π.Χ.). Βλ. επίσης: Thompson 1936, 361-363, αρ. C36, εικ. 48 (αττική, κάρναρος, β' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της στενής ζώνης του κάλυκα (ονολο): Προσκυνητοπούλου 1997, 96-97, αρ. 49, σχέδ. 9 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (στιγμωτοί ρόδακες): Βλ. το σκύφο H24. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

ΑΙΓ63. Α.Μ.Α. 2568B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρσιμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 5/1), αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Διαστάσεις θραύσματος: 0, 051 X 0, 034 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 004 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 120 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, β' στρώμα, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται φύλλο άκανθας και στα δεξιά του ένα μικρό μέρος από έναν ελικοτό κρατήρα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρατηρόσχημο αγγείο): Κόλια 2011, σελ. 6, φωτ. 11, σχέδ. 7 (ακέραιος σκύφος Α.Μ.Α. 2221 του εργαστηρίου του Αιγίου, με «ανικό σχήμα» και με σκηνή διονυσιακού θιάσου, βλ. **ΕΙΚ. 125.1**). ΕλλΚερ Πελοπόννησο, εικ. II στη σελ. 34 (ο ίδιος -με την προηγούμενη παραπομπή- ανάγλυφος σκύφος). Rogl 2008, 107, αρ. 51, πίν. 5, 26, 31, 44 (Λουσοί, σκύφος που αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου). Rogl 2001 b, σελ. 162, αρ. RB 4, εικ. 2, πίν. 20 (Λουσοί, σκύφος που αποδόθηκε στο εργαστήριο του Αιγίου). Trummer 1990, εικ. 1.5 και 1.6 (Αιγείρα). Βλ. επίσης τον εισηγμένο από το Αίγιο σκύφο Α.Μ.Θ. 184/01 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42.1**). Βλ. επίσης (παρόμοια): Massa 1992, 60-61, αρ. M152, πίν. 112.5 (Ηφαιστεία Λήμνου, 2^{ος} αι. π.Χ.). Agora XXII, 60 και 65,

αρ. 132 και 178, πίν. 25, 77 και 33 αντίστοιχα (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 99-101, 388, αρ. Go 87, πίν. 51 (εισηγμένος σκύφος στην αρκαδική Γόρτυνα).

Δ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. ΑΙΓ64-ΑΙΓ65)

ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61

ΑΙΓ64. Α.Μ.Α. 2469. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συγκολλημένα θραύσματα. Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρσιμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8). Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους : 0, 138 μ. Μέγ. διάμ. σώματος : 0, 144 μ. Σωζ. ύψος : 0, 051 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αναπτύσσεται ένας οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται σταυρόσχημα άνθη. Στο σώμα διακρίνεται αδιάγνωστη (πιθανότατα φυτική) διακόσμηση.

Εργαστήριο των Λουσών.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους I4, I11, I85 και ΑΙΓ44. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 95, αρ. 31, σχέδ. 3 (Ηλειακό, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό άνθος με σταυρόσχημη απόληξη): Rogl 2008, 114, αρ. 79, πίν. 8, 27, 34, 45 (σκύφος παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, 87.5 (εργαστήριο Ολυμπίας). Siebert 1978, αρ. DI 15 και DI 20, πίν. 12 και 75.9 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Βλ. επίσης: Rogl 2008, 114, αρ. 82, πίν. 9, 27, 34, 45 (Λουσοί, σκύφος τοπικής παραγωγής). Siebert 1978, πίν. 87.5 (εργαστήριο των «grandes rosaces» της Ολυμπίας). Courby 1922, 406, εικ. 86 και σελ. 407, εικ. 87.3 (περγαμηνοί σκύφοι). Holbing 1923-1925, 286, εικ. 4 ο (Σπάρτη, ανάγλυφος σκύφος του εργαστηρίου του Φιλοκλή), σελ. 292, εικ. 6 (Σπάρτη, ανάγλυφος σκύφος του εργαστηρίου του Σώσιμου). van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. το σκύφο ΑΙΓ44, αλλά πρβ. και το σκύφο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της διακοσμητικής ζώνης του χείλους: Προσκυνητοπούλου 1997, 116-117, 137, αρ. 194, 262, 264, πίν. 29, 33 (τέλος 3^{ου}-160 π.Χ.). Agora XXII, αρ. 378, πίν. 66 (150-πρώιμος 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61

ΑΙΓ65. Α.Μ.Α. 2395B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 2.5 YR 5/4). Επίχρσιμα: ανοιχτό καστανέρυθρο (light reddish brown: 2.5 YR 6/3), αραιό. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 032 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πεντάφυλλες δέσμες φύλλων (όμοιες με του σκύφου ΑΙΓ22Α).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I11, I4, I85 και ΑΙΓ44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πεντάφυλλες δέσμες): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22.

Ε. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. ΑΙΓ66-ΑΙΓ67)

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

ΑΙΓ66. Α.Μ.Α. 2798. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/3). Επίχρσιμα: καστανομέλανο, σχετικά αραιό και θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 041 X 0, 031 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 042 μ.

Προέλευση: στρώμα III δ (3-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που περικλείεται από δυο ανάγλυφους κύκλους, διπλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με καρδιάσχημα φύλλα. Στο πεδίο ανάγλυφες κουκίδες. Η διακόσμηση στο σώμα δεν

σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

ΑΙΓ67. Α.Μ.Α. 2800. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (lighth red: 2.5 YR 6/8). Επίχρυσμα: ανοιχτό ερυθρωπό (lighth red: 10 R 6/8), στιλπνό εσωτερικά, εξωτερικά σχετικά θαμπό και γεμάτο ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 040 X 0, 032 μ. Πάχος: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 029 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης οκταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από μια ανάγλυφη γραμμή.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο τη βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 7): Βλ. τους σκύφους ΑΙΓ10 και ΑΙΓ36.

Μικρογραφικοί ανάγλυφοι σκύφοι (αρ. κατ. ΑΙΓ68)

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΑΙΓ68)

3β. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με άκανθες - Σκύφοι απομιμήσεις του εφεσιακού-ιονικού εργαστηρίου του Μενεμάγου (αρ. κατ. ΑΙΓ68)

ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61

ΑΙΓ68. Α.Μ.Α. 2048. Τμήμα μικρογραφικού (;) ανάγλυφου σκύφου, που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 10.

Διαστάσεις: Διάμετρος βάσης: 0, 021 μ. Σωζ. ύψος: 0, 018 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 059 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ζ2 (17-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης απλός (;) πεντάφυλλος ρόδακας σχηματισμένος με καρδιόσχημα φύλλα (πιθανώς του τύπου 4). Στο σώμα (κάλυκα) διακρίνεται διακόσμηση με φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με μικρά -ακόσμητα στο εσωτερικό τους- nymphaea nelumbo (nymphaea nelumbo) από τα οποία πιθανότατα εκφύονται μεγάλα ελισσόμενα φύλλα άκανθας.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313, εικ. 1 β.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H30. Βλ. επίσης: Baur 1941, 238-240, αρ. 195, πίν. 9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Rogl 2008, 110 και 117, αρ. 63 και 98, πίν. 7, 10, 32 και 35 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, 57, αρ. M.72, πίν. 29 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Mitsopoulos-Leon – Glaser, 1984, 145-146, εικ. 10-11 (Λουσοί). Κόλια 2011, σελ. 7 στο δοκίμιο, σκύφος AMA 2226, φωτ. 15 (Αίγιο, βλ. **ΕΙΚ. 125. 5**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελισσόμενη άκανθα που εκφύεται μέσα από ένα μικρό πεταλόσχημο φύλλο): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Πρβ. και τους σκύφους 15, Α.Μ.Α. 1417 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 40. 3**) και Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ69-ΑΙΓ86)**I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΑΙΓ69-ΑΙΓ70)****1. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. ΑΙΓ69)****ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61**

ΑΙΓ69. Α.Μ.Α. 2409. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου (;) που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από δυο θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο πολύ κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T5.

Διάμ. επιφάνειας έδρασης (μέταλλο βάσης): 0, 021 μ. Σωζ. ύψος: 0, 016 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 094 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,004-0,007 μ.

Προέλευση: στρώμα I στ1 (18-12-92, X7/Π β-Ανατολικά, Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας. Στο σώμα μεγάλα και απλά φύλλα φτέρης εναλλάσσονται με όμοια φύλλα που επικαλύπτονται με μικρά φύλλα άκανθας. Εκατέρωθεν κάθε φύλλου φτέρης που επικαλύπτεται με φύλλο άκανθας αναπτύσσονται ελίσσόμενοι βλαστοί που απολήγουν σε απλό πεντάφυλλο άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H18 και T16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πεντάφυλλα άνθη): Hausmann 1996, 95, αρ. 214, πίν. 41 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1981, 145, αρ. 120, εικ. 26 d (νανάγιο της Santa Sabina, εντάσσεται στα «vases non clases»). Βλ. την **ΕΙΚ. 172**. Πρβ. και το κόσμημα στη διακοσμητική ζώνη του χείλους του σκύφου σκύφο ΑΙΓ72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (απλά φύλλα φτέρης): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. το σκύφο I26. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (απλά φύλλα φτέρης με φύλλο άκανθας στο εσωτερικό του): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ I A): Βλ. το σκύφο TB55.

3. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΑΙΓ70)**ΠΙΝΑΚΕΣ 32, 61**

ΑΙΓ70. Α.Μ.Α. 2049A. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου (ή κρατηρίσκου) που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: σκούρος τεφρός (dark gray: 2.5 Y 4/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως μελανό (εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης), σχετικά στιλπνό. Ελάχιστα απολεπισμένο. Αρκετά ιζήματα στην εξωτερική επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ T5.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 156 μ. περίπου. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στις παρυφές του έξω νεύοντος χείλους ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού (με μια κεντρική στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με κατακόρυφες καμπυλόγραμμες βλαστόσπειρες που απολήγουν σε μικρά οκτάφυλλα ροδακοειδή άνθη.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} - αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 319, εικ. 3 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H28 και ΑΙΓ29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του έξω νεύοντος χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ82. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός και στο έξω νεύον χείλος ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο): Rogl 2008, 111, αρ. 65-66, 68, πίν. 7 και 33 και σελ. 153-154, αρ. 346, πίν. 43 και 46 (Λουσοί, σκύφοι τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού -nymphaea caerulea με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανερχόμενος καμπυλόγραμμος βλαστός που απολήγει σε μικρό άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ18. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακό-

σηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Μητσοπούλου-Λεόν 1989, 25, αρ. Κ31/83, πίν. 8 (Λουσοί, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Mitsopoulos 1996, 203, εικ. 17 και 19 (Λουσοί).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΑΙΓ71-ΑΙΓ74)

1. Εναλλασσόμενα φύλλα άκανθας διαφόρων τύπων (αρ. κατ. ΑΙΓ71-ΑΙΓ72)

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

ΑΙΓ71. Α.Μ.Α. 2049B. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου (;) που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 2.5 Y 7/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (gray: 2.5 Y 5/1), θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T3.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 068 X 0, 066 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0,007 μ. β' θραύσματος: 0, 064 X 0, 065 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 006-0,007 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 185 μ.

Προέλευση: στρώμα II β (16-6-92, Ψ7/Ια, στρώμα καταστροφής).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στο σώμα διακρίνεται (ατο α' θραύσμα) φύλλο άκανθας με ελεύθερα καμπυλούμενα και κοίλα στο εσωτερικό τους φύλλα. Στο β' θραύσμα διακρίνεται όμοιο με το θραύσμα α' φύλλο και στα δεξιά του ελισσόμενα προς τα δεξιά φύλλο άκανθας.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα του α' θραύσματος): Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 230, πίν. 31 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι.π.Χ.). Για την ελισσόμενη άκανθα του β' θραύσματος βλ. το σκύφο Η25.

ΠΙΝΑΚΑΣ 33, 61

ΑΙΓ72. Α.Μ.Α. 2282. Τμήμα κλειστού σχήματος αγγείου με ανάγλυφη διακόσμηση (πιθανώς αμφορέας). Λείπει η βάση, ο ώμος μαζί με τις λαβές και ο λαιμός μαζί με το χείλος. Συγκολλήθηκε από εικοσιτέσσερα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα εξωτερικά. ΠΗΛΟΣ T5.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 109 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 183 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,008-0,009 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247) και στρώμα II δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στο σώμα φυτική διακόσμηση: ευθυτενή φύλλα άκανθας εναλλάσσονται με αριστερόστροφα ελισσόμενα φύλλα άκανθας. Εκατέρωθεν των ευθυτενών φύλλων, αναπτύσσονται κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες που απολήγουν σε σταυρόσχημο άνθος. Στην στενή οριζόντια διακοσμητική ζώνη (που βρίσκεται στο σώμα, ακριβώς κάτω από τον ώμο) οριζόντια παραταγμένα και συνεχόμενα τρίφυλλα άνθη.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Rogl 2008, αρ. 329, πίν. 22, αρ. 348 και 349, πίν. 24 (Λουσοί, θραύσματα αμφορέων). Zahn 1908, 68-72, αρ. 32, εικ. 32 στη σελ. 73 (Ν. Ρωσία, λάγνος, φέρει διακόσμηση με ομόκεντρα ημικύκλια και στρόβιλο στο εσωτερικό τους και τριγύρω στο πεδίο ανάγλυφα σφαιρίδια). Βλ. επίσης (λάγνοι): Purro 1995, αρ. IT5, πίν. 55 (λάγνος). Σταυροπούλου-Γάτση - Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269) και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, λάγνος με ανάγλυφη διακόσμηση: μορφές διονυσιακού θιάσου, αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, τέλος του 2^{ου}- αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 38**). Βλ. επίσης (αμφορείς παρόμοιου σχήματος): Zahn 1908, 66-69, αρ. 28-29, εικ. 28-29 (Ν. Ρωσία, αμφορείς με πολύ πλατιά βάση και διακόσμηση έμβιων όντων στο σώμα τους). Hausmann 1959, 69-72, αρ. HB33, πίν. 44 (Πέργαμος, λάγνος από το Βερολίνο, αρ. Μουσείου 3161α: διακοσμημένη στην κάτω ζώνη με έμβιες μορφές και στην πάνω με οριζόντια περιελισσόμενο βλαστό με αμπελόφυλλα και βότρες). Hausmann 1977/1978, 213-226, πίν. 57.1-2 (Πέργαμος, λάγνος με ανάγλυφη διακόσμηση έμβιων όντων από το Βερολίνο: Inv. Nr. 4881). Φάκλαρης 1990, 221-222, αρ. 1 (ΒΑΠ 69) και 2 (ΒΑΠ 46), πίν. 88δ-ε και σχέδ. 16 (Βεργίνα, θραύσματα δυο ανάγλυφων αμφορέων) και σελ. 217, αρ. 10 (ΒΑΠ 104), πίν. 87δ-ε και σχέδ. 10 (Βεργίνα, θραύσμα μητέρας για την κατασκευή ανάγλυφων αμφορέων). Γραβάνη 1994, 535-553, σχέδ. 1-2, εικ. 1-4 (ανάγλυφος αμφορέας από τα Γιάννενα-Κάστρο, α' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Κεραμόπουλος 1932, 124, εικ. 80-81 (Εράτυρα Κοζάνης). Βελένη

1997, 142, πίν. 114α (Πέτρης Φλώρινας, ανάγλυφος αμφορέας). Schäfer 1968, 19, 46, 50 και 62, εικ. 14, πίν. 17-20 (Πέργαμος, αμφορέας με ανάγλυφη διακόσμηση στο σώμα: μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με ελισσόμενες άκανθες, β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Kotitsa 1998, 131-133, αρ. 96, πίν. 57 (περγαμηνός (;) αμφορέας με φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα, τελ. τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Schäfer 1968, 101 και 108, εικ. 8.1 (Πέργαμος, λάγνυος από το Μουσείο της Κωνσταντινούπολης χωρίς αρ. κατ., διακοσμημένη με φυτικά κοσμήματα στο σώμα, β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Reader 1986, 203-206, αρ. 1, 3 και 4, πίν. 37 (αμφορείς από διάφορα Μουσεία). Zahn 1908, 68, αρ. 28-29, εικ. 28-29 (αμφορείς με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Ν. Ρωσία, 2^{ος} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα για το μικρό τρίφυλλο άνθος στη διακοσμητική ζώνη του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ69. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ελισσόμενη άκανθα): Γραβάνη 1996, αρ. 355, εικ. 49, αρ. 386, εικ. 56 (Κασσώπη, εργαστήριο Α', τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Γραβάνη 2000, 485-488, αρ. 286 και 302, πίν. 241, αρ. 386, πίν. 246, (Κασσώπη, εργαστήριο Β, 2^{ος} αι. π.Χ.). Πρβ. και το σκύφο ΑΙΓ71β. Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 231-238, αρ. 3335-8860 και 8861, πίν. 52 (εργαστήριο του Αθηνάιου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ευθυτενής άκανθα): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια άκανθα βλ. Rogl 2008, 115-116, αρ. 87-88, πίν. 9 και 34-35 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα για το μικρό σταυρόσχημο άνθος: Hausmann 1996, 58, αρ. 91, πίν. 22 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Hausmann 1996, 50 και 72-73, αρ. 81 και 125, πίν. 17 και 28 (Ολυμπία, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το άνθος του σκύφου ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός όλων των κοσμημάτων): Ακριβή δεν βρέθηκαν.

3α. Nymphaea nelumbo (με κοσμήματα στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με βλαστούς (αρ. κατ. ΑΙΓ73-ΑΙΓ74)

ΠΙΝΑΚΕΣ 33, 61

ΑΙΓ73. Α.Μ.Α. 2433Γ. Τμήμα από το σώμα μεγάλου ανοιχτού σχήματος αγγείου (κρατήρα ;) με ανάγλυφη διακόσμηση.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/2), σχετικά πυκνό και ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στον Τ1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 046 X 0, 026 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0,005-0,008 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0,23-0,25 μ. περίπου.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στα δεξιά μέρος ενός μεγάλου πεταλόσχημου φύλλου μέσα στο οποίο διακρίνονται τα πίσω πόδια ανασηκωμένου αγάγρου και αριστερά μια κατακόρυφη ελικοειδής βλαστόσπειρα που απολήγει σε ασαφές άνθος. Το πεταλόσχημο φύλλο είναι σχηματισμένο με παχιά ανάγλυφη γραμμή διακοσμημένη με διαγώνιες εγκοπές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. τα ΑΙΓ81, ΑΙΓ82 και ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (nymphaea nelumbo με αντωπούς τράγους στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22.

ΠΙΝΑΚΕΣ 33, 61

ΑΙΓ74. Α.Μ.Α. 2543. Τμήμα υπερμεγέθους σκύφου ή κρατηρίσκου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός γκρι (light gray: 2.5 Y 7/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (gray: 2.5 Y 5/1), θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις μεγάλου θραύσματος: 0, 069 X 0, 056 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,002-0,005 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 165 μ. Σωζ. ύψος: 0, 064 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙΙ γ (1-7-91, Ψ7/Ι β).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριμερής σχηματοποιημένος πλοχμός. Στο σώμα διακρίνεται μέρος από ένα μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο (nymphaea nelumbo) με δυο ερωτιδείς εκατέρωθεν δέντρου ή κληματίδας (;) στο εσωτερικό του. Στα αριστερά του αναπτύσσεται κατακόρυφη καμπυλόγραμμη βλαστόσπειρα, η οποία απολήγει σε μεγάλο σταυρόσχημο άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Rogl 2008, αρ. 328, πίν. 22, αρ. 343, πίν. 24 (Λουσοί, υπερμεγέθους σκύφος και κρατήρας). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και πίν. XIII (ανάγλυφη

λάγυνος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου, αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, **ΕΙΚ. 38**). Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, φωτ. 11, σχέδιο 7 (ακέραιος σκύφος Α.Μ.Α. 2221 του εργαστηρίου του Αιγίου, με σκηνή διονυσιακού θιάσου, **ΕΙΚ. 125. 1**). ΕλλΚερ Πελοποννήσου, εικ. Π στη σελ. 34 (ο ίδιος με την προηγούμενη παραπομπή σκύφος). Rogl 2008, 108, αρ. 58, πίν. 6, 26, 32 (εργαστήριο του Αιγίου ;). Rogl 2008, 111, αρ. 65-68, πίν. 7, 33 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Mitsopoulos-Leon 1996, 203, εικ. 17, αρ. K102/1985 (Λουσοί). Mitsopoulos 1996, 203, εικ. 17 και 19 (Λουσοί). Rogl 2001 a, 107, αρ. RB 6, πίν. 61 (εργαστήριο του Μονογράμματος/Εφέσου). Βλ. και το αδημοσίευτο ανάγλυφο αγγείο του Αιγίου (**ΕΙΚ. 44.4**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (σταυρόσχημο άνθος): Rogl 2008, 114, αρ. 79 και 82, πίν. 8-9, 27, 34, 45 (τεφρός σκύφος, τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, πίν. 12 και 75.9, αρ. DI 15 και DI 20 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), πίν. 87.5 (εργαστήριο των «grandes rosaces» της Ολυμπίας). Courby 1922, 406, εικ. 86 και σελ. 407, εικ. 87.3 (περγαμηνοί σκύφοι). van Ufford 1982, 176-177, εικ. a-b και πίν. 1-4 (υδρία με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Μ. Ασία με την υπογραφή ΜΕΝΙΣΚΟΥ στο σώμα της, 2^{ος} αι. π.Χ.). Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 12 στο δοκίμιο, σκύφος Σ.Ν. 340, πίν. 4 (εισηγμένος στη Ναύπακτο από το Αίγιο ή τους Λουσοί, διπλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με σχεδόν καρδιάσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 36 γ**). Πρβ. και τα παρόμοια άνθη των σκύφων ΑΙΓ64 και ΑΙΓ72. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (αντωποί ερωτιδείς μέσα σε nymphaea nelumbo): Courby 1922, 383, εικ. 78.26 (πολύ παρόμοιοι ερωτιδείς που αποδίδονται σε δηλιακά εργαστήρια). Πρβ. και τον ερωτιδέα (μέσα σε μεγάλο πεταλόσχημο φύλλο επίσης) στο σκύφο Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου (**ΕΙΚ. 36 γ**).

Β. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΙΓ75)

Φύλλα λωτού

ΠΙΝΑΚΕΣ 33, 61

ΑΙΓ75. Α.Μ.Α. 2278. Ακέραιος κάρθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση, συγκολλημένος από δεκαοκτώ θραύσματα και συμπληρωμένος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR/7.6 έως 5 YR/6.6). Επίχρυσμα: καστανομέλανο και μελανό, σχετικά στιλπνό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 15.

Διαστάσεις: Ύψος: 0, 148 μ. Διάμ. χείλους (χωρίς τις λαβές): 0, 119 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 108 μ. Διάμ. βάσης: 0, 061 μ. Ύψος βάσης: 0, 023 μ.

Προέλευση: στρώμα Π δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Σχήμα: Σώμα με σιγμοειδές περίγραμμα, αρκετά ραδινό. Χείλος απλό, έξω νεύον. Βάση κωνική, κοίλη στο κάτω μέρος της. Λαβές ταινιωτές, με ορθογώνιο ανάγλυφο διακοσμητικό ωτίο στο πάνω μέρος τους.

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους συνεχές κόσμημα. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μεγάλα επικαλυπτόμενα οξυκόρυφα φυλλάρια, τα οποία φέρουν στο εσωτερικό τους μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Corinth VII, iii, 79, αρ. 404, πίν. 52 (απλός cyma Kantharos, 275 π.Χ.). Agora XXIX, 252, 102, πίν. 10 και εικ. 10 (απλός cyma Kantharos, 325 π.Χ.). Βλ. επίσης (ανάγλυφοι κάρθαροι με παρόμοιο σχήμα): Kotitsa 1998, 127-131, αρ. 95, πίν. 55-56 (κάρθαρος με ανάγλυφη διακόσμηση/με παράσταση μορφών από τη Μ. Ασία/Λαοδίκαια, τελ. τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Langlotz 1932, 163, αρ. 911, πίν. 252 (ο ίδιος κάρθαρος με την προηγούμενη παραπομπή). Laumonier 1977, 479, αρ. 6082, πίν. 111 (Δήλος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Watzinger 1901, 69, πίν. 4 (με κωνοφόρους καρπούς στο σώμα και διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» στο λαιμό). Mingazzini 1971, 315-316, αρ. 889, πίν. 244.1 (ιταλική ιδιωτική συλλογή, κοντόχονδρος κάρθαρος με φυτική διακόσμηση στο σώμα, α' μισό 1^{ου} αι. μ.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλογμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. και τους σκύφους I35, I52 και H32.

Ε. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. ΑΙΓ76)

Συνεγόμενα μακριά πέταλα

ΠΙΝΑΚΕΣ 33, 61

ΑΙΓ76. Α.Μ.Α. 2341. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκο (;). Σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης

και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (reddish gray: 2.5 YR 5/1), σκληρός, ισχυρά οπτημένος. Επίχρυσμα: ανοιχτό τεφρό (reddish gray: 2.5 YR 5/1), σχετικά θαμπό. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 200 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 107 μ. Σωζ. ύψος: 0, 033 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ζ1 (15-6-95, X7/II β – Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης δεν διακρίνεται διακόσμηση. Η μετάβαση από τη βάση στο σώμα τονίζεται με δυο ανάγλυφες ταινίες. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (σε πυκνή διάταξη).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους Ι86 και ΑΙΓ36.

ΣΤ. Αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΙΓ77-ΑΙΓ79)

Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ77-ΑΙΓ79)

1. Διονυσιακοί θίασοι ή σκηνές μαιναδικής λατρείας: Ο Διόνυσος και η ακολουθία του (αρ. κατ. ΑΙΓ77)

ΠΙΝΑΚΕΣ 33, 61

ΑΙΓ77. Α.Μ.Α. 2585. Τμήμα κρατήρα με ανάγλυφη διακόσμηση, που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και ελάχιστο του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρυσμα: καστανέρυθρο με μικρές μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην 15.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 089 μ. Μεγ. υπολογιζ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 168 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η1 (16-6-95 και 21-6-95, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα εναλλάσσονται μορφές διονυσιακού θιάσου (σώζονται δυο) με μεγάλα μακριά φύλλα λωτού. Οι μορφές αυτές είναι δυο ορχούμενες, σε κατάσταση ιερής μανίας, Μαινάδες. Η μορφή Α/5 κρατά στα χέρια της μέρος του ενδύματός της ή ωμοφάγιο. Η Β/6 περνά πάνω από το κεφάλι της το δεξί της χέρι που κρατά ράβδο (:). Το ίδιο αντικείμενο κρατά στο κάτω μέρος του και με το αριστερό της χέρι. Εκατέρωθεν κάθε λογχόσχημου φύλλου κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες που απολήγουν σε μικρό ροδακοειδές άνθος. Κοντά στο χείλος, στην κορυφή της παράστασης οριζόντια τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τον ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (λογχόσχημο φύλλο με έξερη κυματοειδή κεντρική νευρώση και 2+2 πλευρικές): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός λογχόσχημου φύλλου και μικρού άνθους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανερχόμενος καμπυλόγραμμος βλαστός που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (συνδυασμός πετάλου και μικρού άνθους): Rogl 2008, 110-111, αρ. 64, πίν. 7, 33 (σκύφοι παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή Α/5): Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269 και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, ανάγλυφη λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 που αποδίδεται στο εργαστήριο του Αιγίου, μορφή 5, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 38**). Rogl 2008, 143, αρ. 283-284, πίν. 18, 39, 46 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 22-24, 287-288, αρ. Α34, πίν. 5 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή): Σχεδόν όμοιοι τύποι Μαινάδων απεικονίζονται και στους σκύφους Α35, Α37, Α42, αλλά και στα αργεία εργαστήρια του Κλεαγόρα (αρ. Κ315) και του Μονογράμματος (αρ. Μ3 και Μ42). Βλ. και Ανδρεΐδου 1998, 435-436 και πίν. 4 (τύπος μαινάδας Γ). Matz 1968, 21, τύπος ΤΗ7, αρ. σαρκοφάγων 260-263, πίν. 1 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, ακριβώς όμοια μορφή συστρεφόμενης Μαινάδας σε χιτώνα), σελ. 34, τύπος ΤΗ37, αρ. σαρκοφάγων 38 κ.α., πίν. 4 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοια μορφή ορχούσας Μαινάδας με αυλό). Βλ. επίσης: Courby 1922, 342, εικ. 69.6 b (Μαινάδα που χορεύει). Krauskopf – Simon 1997, 785, αρ. 30 (μεταλλικός κρατήρας του ύστερου 5^{ου}-αρχών του 4^{ου} αι. π.Χ., Βερολίνο), σελ. 784, αρ. 13 (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος του Εθνικού Μουσείου, Ε.Μ. 1246, 420 π.Χ.), σελ. 785, αρ. 28 (αττική πυξίδα από τη Βαλτομόρη, 450 π.Χ.). Sinn

1979, 143-146, αρ. MB113, πίν. 30 (ομηρικός σκύφος, Μ. Βόλου, ορχούμενες Μαινάδες με αυλό, τύμπανο και θύρσο, Σάτυρος και πιθανώς Διόνυσος (;), μια σκυμμένη Μαινάδα ανοίγει κιβωτίδιο που περιέχει φίδια, β' μισό 3^{ου}-αρχές 2^{ου} αι. π.Χ.). Touchette 1995, πίν. 52 a-b (υδρία του Μειδία/410 π.Χ. και κρατήρας του Δίνου/420-415 π.Χ. αντίστοιχα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μορφή Β/6): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ53.

2. Σκηνή κυνηγιού (αρ. κατ. ΑΙΓ78)

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61

ΑΙΓ78. Α.Μ.Α. 2572. Τμήμα υπερμεγέθους σκύφου ή κρατηρίσκου, που σώζει μικρό μέρος του σώματος (περιοχή του κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 5/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρυσμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 5/1) έως μελανό, θαμπό και πυκνό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Σωζ. ύψος : 0, 054 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη) : 0, 178 μ. Η κλίση του τειχώματος (στο σχέδιο) υποθετική.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι α, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Χαμηλά στο σώμα, μεταξύ φύλλων φτέρης διακρίνονται ζώα (αγριόχοιροι ;). Ψηλότερα, διακόσμηση με ερωτιδέα-κυνηγό που κρατάει οριζόντια στα χέρια του μακρόστενο αντικείμενο (δόρυ ;). Τριγύρω στο πεδίο πτηνά και μύσκες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το ΑΙΓ74. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το Κ24.

3. Διάφορες άλλες (αταύτιστες) ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΙΓ79)

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61

ΑΙΓ79. Α.Μ.Α. 2561. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρυσμα: κατά τόπους τεφρό (gray: 2.5 Y 6/1) και κατά τόπους λίγο σκουρότερο (gray: 2.5 Y 5/1). Ελάχιστα απολεπισμένο. Λίγα ιζήματα. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 155 μ. περίπου. Σωζ. ύψος: 0, 055 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ γ (2-7-91, Ψ7/Ι β, Ε 229).

Διακόσμηση: Στις παρυφές του έξω νεύοντος χείλους ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριμερή σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στο σώμα μακρύ φύλλο λωτού (με μια κεντρική και τέσσερις εκατέρωθεν νεωρώσεις στο εσωτερικό του) εναλλάσσεται με κατακόρυφη καμπυλόγραμμη βλαστόσπειρα που απολήγει σε μικρό οκτάφυλλο ροδακοειδές άνθος και με μια μετωπική έμβια μορφή: στα χέρια της κρατάει ένα δόρυ και ένα δεύτερο ασαφές αντικείμενο το οποίο φέρει πάνω στο κεφάλι της.

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η54 και Η12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός και στο έξω νεύον χείλος ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ70. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανερχόμενος καμπυλόγραμμος βλαστός που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού με μια κεντρική και 2+2 πλάγιες νεωρώσεις στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (συνδυασμός σχεδόν όλων των κοσμημάτων): Γραβάνη 1996, 248-251, αρ. 592, εικ. 76 και πίν. 126 (Κασώπη, θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου, αποδίδεται σε εργαστήριο της Αμβρακίας). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (έμβια μορφή): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοιες βλ.: Matz 1968, 44, τύπος ΤΗ62, αρ. σαρκοφάγων 213-214, 216, 236, πίν. 6, σελ. 54, τύπος ΤΗ89, αρ. σαρκοφάγων 46, 54, 178, πίν. 8 και σελ. 55, τύπος ΤΗ93, αρ. σαρκοφάγων 59 κ.α., πίν. 8 (Διονυσιακές σαρκοφάγοι, παρόμοιες μορφές που κρατούν λαγοβόλο στο αριστερό τους χέρι / διακρίνεται στο ύψος του κεφαλιού τους).

III. Παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. ΑΙΓ80)

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61

ΑΙΓ80. Α.Μ.Α. 2568Α. Τμήμα σώματος και χείλους μεγάλου σε μέγεθος αγγείου (πιθανώς κρατήρα), με ανάγλυφη διακόσμηση.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 5/1), ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 185 μ. Σωζ. ύψος: 0, 068 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (16-6-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: στη διακοσμητική ζώνη του χείλους φθαρμένο και ασαφές διακοσμητικό κόσμημα: πιθανώς τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στο σώμα διακρίνεται -από τα αριστερά προς τα δεξιά- ένα μεγάλο κρατηρόσχημο αγγείο, μια κατακόρυφη κυματοειδής βλαστόσπειρα που απολήγει σε μικρό ροδακοειδές άνθος (με στροβιλιστά πέταλα) και μια ελισσόμενη προς τα δεξιά άκανθα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κατακόρυφοι κυματοειδείς βλαστοί): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρά άνθη με στροβιλιστά πέταλα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ37. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ελισσόμενα φύλλα άκανθας): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ22. Βλ. επίσης: Rogl 2008, 107-108, αρ. 54, πίν. 6, 26, 31 (σκύφος παραγωγής Αιγίου ;). Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, εικ. 10 (Αίγιο, **ΕΙΚ. 125.13**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρατηρόσχημο αγγείο): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ63.

Δ. Διακόσμηση χείλους (αρ. κατ. ΑΙΓ81-ΑΙΓ86)**ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61**

ΑΙΓ81. Α.Μ.Α. 2545 (+ 2873). Τμήμα σώματος μεγάλου σε μέγεθος αγγείου (πιθανώς κρατήρα), με ανάγλυφη διακόσμηση. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1 και 5/1). Επίχρισμα: μελανό πυκνό και σχετικά στιλπνό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Διαστάσεις: α' θραύσματος: 0, 083 X 0, 051 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 003-0, 006 μ. β' θραύσματος: 0, 038 X 0, 047 μ. Πάχ. τοιχώματος: 0, 004-0, 005 μ. Σώζ. ύψος: 0, 051 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): πάνω από 0, 250 μ. Κλίση τοιχωμάτων υποθετική.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ δ (3-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (;) οριζόντια βλαστόσπειρα, από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω κισσόφυλλα. Στο πεδίο κόρυμβοι. Από την κύρια διακόσμηση του σώματος σώζεται μόνο ένα μικρό ροδακοειδές άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τα Η54, ΑΙΓ56, ΑΙΓ82 και ΑΙΓ74. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μικρό ροδακοειδές άνθος): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ51. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω κισσόφυλλα): Κόλια 2011, βλ. εικ. 41.18 στο κεφ. ΙΙ (Αίγιο, μικρό θραύσμα ανάγλυφου σκύφου, **ΕΙΚ. 125.18**). Rogl 2008, 152, αρ. 339 πίν. 24, 42 (σκύφος παραγωγής Λουσών), σελ. 110-111, 105, αρ. 39 πίν. 31 (σκύφος Κορινθιακού εργαστηρίου). Gürtler 2003, 9-16, αρ. Α30, πίν. ΧΙ (Μητρόπολη της Ιωνίας, οριζόντια βλαστόσπειρα, από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω κισσόφυλλα και στο πεδίο κόρυμβοι). Παππά 1994, 92-94, εικ. 5 στη σελ. 86 (Μινώα Αμοργού, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Τσάκος 1994, 295, πίν. 229 α (Σάμος, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου δίσκου, β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Seiterle 1982, 145-149, πίν. 26.3 (Εφεσος, μήτρα εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου, οριζόντια βλαστόσπειρα με κισσόφυλλα και τριγύρω κόρυμβοι). Γραβάνη 2000, 485, αρ. 45 και 52, πίν. 235, αρ. 76, πίν. 237, αρ. 150, πίν. 238, αρ. 189, πίν. 239, αρ. 234, πίν. 243, αρ. 246, πίν. 244, αρ. 391, πίν. 247 (σκύφοι του εργαστηρίου Β, αρχές 2^{ου} -τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.) και αρ. 653, πίν. 250 (Κασσώπη, μήτρα με διακόσμηση βλαστόσπειρας στο χείλος, τέλη 3^{ου} -τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, αρ. 7, πίν. 13-14 και Μ27 στον πίν. 174 (Μινώα Αμοργού, σκύφος τοπικού εργαστηρίου). Πρβ. και το σκύφο ΤΑ5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61

ΑΙΓ82. Α.Μ.Α. 2546. Τμήμα υπερμεγέθους σκύφου ή κρατηρίσκου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρσιμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1) έως μελανό, κατά τόπους σχετικά στυλινό. ΠΗΛΟΣ T1.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 042 X 0, 044 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Σωζ. ύψος: 0, 043 μ. Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 158 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις παρυφές του έξω νεύοντος χείλους απλό, αλλά ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο. Στη διακοσμητική ζώνη που διαμορφώνεται στο σώμα αμέσως κάτω από αυτό (διακόσμηση σώματος ή χείλους ;), διακρίνεται οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα, από την οποία εκφύονται κισσόφυλλα και μικρά σφαιρίδια («καρποί»).

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. το σκύφο H54. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του έξω νεύοντος χείλους (ανεσταμμένο ιωνικό κυμάτιο σε έντονα έξω νεύον χείλος): Rogl 2008, 109, αρ. 62, πίν. 7, 26, 32, 44 (σκύφος του εργαστηρίου του Αιγίου ή της Καλυδώνας), σελ. 110-111, αρ. 63-66 και 68, πίν. 7, 27, 32, 33, 44 (σκύφοι τοπικού εργαστηρίου Λουσών). Μητσοπούλου-Λεόν 1989, 25, αρ. K31/83, πίν. 8 (Λουσοί, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Κόλια 2011, σελ. 4 στο δοκίμιο, φωτ. 14 και σχέδ. 9 (εργαστήριο του Αιγίου, **EIK. 125. 17**). Βλ. και την **EIK. 126. 5** (αδημοσίευτος ανάγλυφος σκύφος από το Αίγιο). Mitsopoulos-Leon – Glaser 1984, 145-146, εικ. 10-11 (Λουσοί). Μητσοπούλου-Λεόν 1989, 28-29, πίν. 2 α (Λουσοί). Mitsopoulos 1996, 203, εικ. 17 και 19 (Λουσοί). Για το απλό ανεσταμμένο ιωνικό κυμάτιο βλ. το σκύφο K12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κισσόφυλλα που εκφύονται από ελικοειδή βλαστόσπειρα): Βλ. τον ΑΙΓ81. Τυπολογικά παράλληλα για τα μικρά σφαιρίδια-καρπούς (small rosettes): Agora XXII, 52, αρ. 71, πίν. 12 (αττικό εργαστήριο, 225-175 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 61

ΑΙΓ83. Α.Μ.Α. 2566. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου (;). Σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: τεφρός (gray: 7.5 YR 5/1) έως σκούρος τεφρός (dark gray: 7.5 YR 4/1). Επίχρσιμα: τεφρό (gray: 7.5 YR 5/1). Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 183 μ. Σωζ. ύψος: 0, 025 μ.

Προέλευση: στρώμα Π δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στις παρυφές του έξω νεύοντος χείλους ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο. Πιο κάτω, στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα.

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Βλ. το ΑΙΓ56. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του έξω νεύοντος χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο σε έντονα έξω νεύον): Βλ. τον ΑΙΓ82. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο σε έντονα έξω νεύον χείλος σε συνδυασμό με ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα): Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα): Μητσοπούλου-Λεόν 1989, 25, αρ. K31/83, πίν. 8 (ανάγλυφος σκύφος με ανάποδο ιωνικό κυμάτιο στο εξέχον χείλος και όμοιο κόσμημαστη διακοσμητική ζώνη του χείλους, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Mitsopoulos 1996, 203, εικ. 17 και 19 (Λουσοί, β'μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 112, αρ. 70, πίν. 8, 27, 33 (σκύφος παραγωγής Λουσών).

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 62

ΑΙΓ84. Α.Μ.Α. 2407. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου (;). Σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο, θαμπό, λίγο απολεπισμένο και με πολλά ιζήματα στην εξωτερική του επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ T3.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 153 μ. Σωζ. ύψος: 0, 033 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στις παρυφές του ανεπαίσθητα έξω νεύοντος χείλους φθαρμένο ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο. Πιο κάτω, στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ενάλληλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα.

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σχήμα: Rogl 2008, αρ. 343, πίν. 24 (Λουσοί, κρατηρόσχημο αγγείο). Κόλια

2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, σχέδ. 9 (Αίγιο). Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 300, σχέδ. 43, αρ. 156, σχέδ. 28, αρ. 66, σχέδ. 13, αρ. 5, σχέδ. 1 (Ηλίδα). Βλ. και το σκύφο Η54. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του έξω νεύοντος χείλους (ανεσταμμένο ιωνικό κυμάτιο): Βλ. τον ΑΙΓ82. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (εναλλάγλες αγκύλες ή καρδιόσχημα κοσμήματα): Βλ. τον ΑΙΓ83.

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 62

ΑΙΓ85. Α.Μ.Α. 2393. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρόσχημου αγγείου. Σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1), με ελάχιστες προσμίξεις. Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως μελανό θαμπό. Λίγο-αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Τ5.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 031 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 155 μ.

Προέλευση: στρώμα Π ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους τριμερής σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στο σώμα διακρίνεται μόνο ένα διακοσμητικό κόσμημα: κόρυμβοι.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τον ΑΙΓ84. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74.

ΠΙΝΑΚΕΣ 34, 62

ΑΙΓ86. Α.Μ.Α. 2443. Τμήμα κλειστού σχήματος αγγείου με ανάγλυφη διακόσμηση (πιθανώς λάγυρος). Σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο του ώμου και της ταινιόσχημης κάθετης λαβής.

Πηλός: καστανότεφρος (grayish brown: 2.5 Y 5/2). Επίχρισμα: καστανό (brown: 10 YR 5/3), αραιό και ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στην Τ3.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 119 μ. Μέγ. σωζ. ύψος: 0, 038 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 005 μ.

Προέλευση: 30-11-92 και 1-12-92, 5^η κιονοστοιχία-εγκοπή ανέλκυσης.

Διακόσμηση: Στη στενή διακοσμητική ζώνη του σώματος, η οποία βρίσκεται αμέσως κάτω από τον ώμο υπάρχει τριμερής σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός. Στον ώμο και ακριβώς δίπλα από τη λεπτή ταινιόσχημη λαβή διακρίνεται διακόσμηση με ανάγλυφες κουκίδες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Σταυροπούλου-Γάτση - Σαράντη 2009, 269-270, 275, εικ. 2 και σχέδ. 2 στη σελ. 269) και πίν. XIII στη σελ. 85 (Ναύπακτος, λάγυρος με ανάγλυφη διακόσμηση, τέλος του 2^{ου}- αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., **ΕΙΚ. 38**). Zahn 1908, 68-73, αρ. 32, εικ. 32 (λάγυρος με ανάγλυφη διακόσμηση από τη Ν. Ρωσία, 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Rogl 2008, αρ. 329, πίν. 22, αρ. 348 και 349, πίν. 24 (Λουσοί, θραύσματα αμφορέων). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (τριπλός σχηματοποιημένος σπειροειδής πλοχμός): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ74.

A7 . Ιταλικά (αρ. κατ. IT1)**A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. IT1)****II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. IT1)****Φύλλα λωτού, άκανθας και φοινικιά (αρ. κατ. IT1)****ΠΙΝΑΚΕΣ 35, 62**

IT1. A.M.A. 2454. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της διακοσμητικής ζώνης του χείλους και του σώματος. Συγκολλήθηκε από πέντε θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), σχετικά στιλπνό-μεταλλικό. ΠΗΛΟΣ μοναδικός (μεταξύ των 4/του TB και 17/αττικός, με αρκετή ασημίζουσα μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη, όπως και η κλίση του τοιχώματος): 0, 120 μ. περίπου. Σωζ. ύψος: 0, 061 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους συνεχόμενη βλαστόσπειρα. Στο σώμα ένα φύλλο λωτού με δυο κεντρικές νευρώσεις σχηματισμένες με σειρά ανάγλυφων τετραγωνισμένων κουκίδων. Πάνω ψηλά και εκατέρωθεν του ασπιδίσκας (πέλτες). Χαμηλά στα δεξιά του διακρίνονται ένα φύλλο άκανθας και φοινικιά με έντονα λυγισμένα προς τα κάτω κλαδιά.

Ιταλικό εργαστήριο του Quintius.

Χρονολόγηση: τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Purro 1995, 56, αρ. Q7, πίν. 20 (εργαστήριο του Quintius). Βλ. επίσης (παρόμοια): Purro 1995, 53-54, αρ. Q1, πίν. 14-15, σελ. 56 αρ. Q7, πίν. 20 (εργαστήριο του Quintius), σελ. 46, αρ. P3, πίν. 7 (εργαστήριο του Popilius), σελ. 60 και 63, αρ. H7, πίν. 26, αρ. H17, πίν. 28 (εργαστήριο του Herakleides), σελ. 64-65, αρ. A1 και A2, πίν. 32-33 (εργαστήριο του Atinius), σελ. 69-70, αρ. T2, πίν. 35, αρ. T6 και T8, πίν. 36 (εργαστήριο του Tivoli), σελ. 141-142, αρ. IT19, πίν. 63 (coppe Italo-megaresi non attribuite). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. στους σκύφους H24, H7 και AIG37.

A8. Εργαστήρια της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία) (αρ. κατ. ΑΔΡ1)**A. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΔΡ1)****I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΑΔΡ1)****Φύλλα άκανθας (αρ. κατ. ΑΔΡ1)****ΠΙΝΑΚΑΣ 35**

ΑΔΡ1. 2457B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/2). Επίχρισμα: υπόλευκο, πυκνό, κατά τόπους απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ μοναδικός (κάπως κοντά στην ηλειακή ομάδα Λ10, με καφετί προσμείξεις και ελάχιστη-μηδαμινή μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 115 μ. περίπου. Σωζ. ύψος : 0, 053 μ.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 103).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με σειρά ακάνθων. Στη ζώνη του κάλυκα καρδιάσχημα κοσμήματα .

Εργαστήριο της Αδριατικής (Liburnia / σημερινή Κροατία) (:)

Χρονολόγηση: β΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του σώματος (άκανθα): Brusic 1999, 67 και 142, αρ. 44, εικ. 10 (θραύσμα τεφρόχρωμου κρατήρα από την Asseria (:), 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 157, αρ. Α160, εικ. 27 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου μεγάλου μεγέθους από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 83 και 160, αρ. Α161, εικ. 28 (θραύσμα καστανότεφρου μικρού σκύφου από την περιοχή Resnik κοντά στην Kaštela Novi/Siculi, 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 88 και 164, αρ. Α194, εικ. 32 (θραύσμα τεφρόχρωμου σκύφου από το Siculi/κοντά στην Kaštela, 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια): Γραβάνη 1996, 172 και 354, αρ. 344, εικ. 46, πίν. 83 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ, 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Rosenthal-Heginbottom 1995, 375, αρ. κατ. 1 και 6 (no 161 και 166), πίν. 19 (Tel-Dor, Ισραήλ). Tarsus I, 163-165, αρ. 143, εικ. 128 και κόσμημα Β στην εικ. 129 (Ταρσός, β΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Puppo 1995, 34-35, αρ. L1, πίν. 1, σελ. 35-36, αρ. L4, πίν. 4 (εργαστήριο του Larius, 170-130 π.Χ.), σελ. 131, αρ. IT5, πίν. 56 (coppe Italo-megaresi non attribuite). Τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση της ζώνης του κάλυκα: Βλ. το σκύφο ΑΤ11.

A9. «Ομηρικοί» σκύφοι (αρ. κατ. OM1-OM2)**ΠΙΝΑΚΑΣ 35**

OM1. A.M.A. 2520. Τμήμα ανάγλυφου ή «ομηρικού» σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 10 YR 7/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: από σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1) έως πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1), με λίγα ιζήματα. Ανομοιογενής όπτηση. Απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα T7/Ηλειακών εργαστηρίων.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 034 X 0, 039 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 005 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 135 μ. περίπου.

Προέλευση: 15-6-95, Καθαρισμός επιχώσεων της 5^{ης} κιονοστοιχίας.

Διακόσμηση: ανδρική μορφή που κινείται προς τα αριστερά, ενώ στρέφει το κεφάλι της προς τα πίσω. Στα δεξιά διακρίνεται φυτικό κόσμημα ή πλοκάμια τέρατος (:). Στη ζώνη του χείλους καρδιόσχημα κοσμήματα .

Ομηρικός σκύφος (ηλειακός ;).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Hausmann 1959, 71, αρ. 2, πίν. 59 (ανάγλυφος σκύφος από την Ολυμπία).

ΠΙΝΑΚΕΣ 35, 62

OM2. A.M.A. 2560. Τμήμα κρατήρα ή κρατηρίσκου που σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 2.5 Y 7/1). Επίχρισμα: τεφρό (gray: 2.5 Y 5/1). Ελάχιστα-αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T5.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 068 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0,145-0,165 μ. περίπου.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στο σώμα σώζεται μέρος μιας μετωπικής, όρθιας γυναικείας μορφής, η οποία φέρει στην αγκαλιά της ένα μικρό παιδί. Στα αριστερά της σώζονται ασαφή ίχνη από κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες.

Ομηρικός σκύφος (Αίγιο ;).

Χρονολόγηση: αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. (:)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ56. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Πρβ. τον βοιωτικό (Τανάγρα) ομηρικό σκύφο, ο οποίος βρίσκεται σήμερα στο Μουσείο του Λούβρου (inv. MNC 660) και έχει δημοσιευτεί και σχολιαστεί πολλάκις από το 1959 μέχρι και το 2006 (εικονίζεται η Περίβοια με το μικρό Οιδίποδα στην αγκαλιά της, 2^{ου} αι. π.Χ.): Hausmann 1959, 55 και 116, αρ. HB 24, πίν. 33-34 και 37.1. Jentel 1968, 9-10, αρ. 4, πίν. 10.1-4. Sinn 1979, 52, 55-59 και 106, αρ. MB 44, πίν. 21.3. Schmid 2006, 25-26, αρ. B3, εικ. 65-72. Oppermann 1994, 321-322, αρ. κατ. 1 (ανάγλυφος σκύφος από την Τανάγρα, ύστερος 3^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. επίσης: Dragendorff 1948, 219 και 146-147, αρ. 444, πίν. 31 (σχεδόν όμοια μορφή στην αρρετινή ανάγλυφη κεραμική, εργαστήριο του Annus, 2^{ου} αι. μ.Χ.).

B. Τοπικά εργαστήρια

B1. Εργαστήριο Α (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ33)

A. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΤΑ1-)

I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. ΤΑ1-ΤΑ6)

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΤΑ1)

ΠΙΝΑΚΕΣ 35, 62

ΤΑ1. Α.Μ.Α. 2423. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκας).

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) και καστανομέλανο-μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 018 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 059 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης επτάκτινο άστρο με σταγονόσχημες ακτίνες. Δυο στενές ζώνες με σειρά με ανάγλυφες στιγμές στο εσωτερικό τους διαχωρίζουν το μέταλλο της βάσης από το σώμα. Στο σώμα φύλλα λωτού με μια νεύρωση στο εσωτερικό τους εναλλάσσονται πιθανότατα με κατακόρυφους λεπτούς βλαστούς.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Επίσης: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα αριστερά (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. B11, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 122, αρ. 303, σχέδ. 44 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Προσκυνητοπούλου 1997, 126-127, αρ. 164, 265, 272, πίν. 28, 34, 34 (Ηλιδα, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 26-28, αρ. Α 119, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Schwabacher 1941, 217-222, αρ. 4-9, πίν. VIII (Αθήνα, Κεραμεικός, σκύφοι με όμοια, επάλληλα φύλλα λωτού). Πρβ. τους σκύφους I25, H24, H37 και H68. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. τους σκύφους H7, H8 και H64.

2. Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. ΤΑ2-ΤΑ4)

ΠΙΝΑΚΕΣ 35, 62

ΤΑ2. Α.Μ.Α. 2290. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση, μεγάλο μέρος του σώματος και ελάχιστο του χείλους. Συγκολλημένος από εννέα όστρακα και μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό, αλλά και μελανό θαμπό κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 117 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός επιταπέταλλος ρόδακας σχηματισμένος με καρδιόσχημα φύλλα. Από αυτόν εκφύονται σειρά από μικρά φύλλα άκανθας (στον κάλυκα). Στο σώμα διακόσμηση με επικαλυπτόμενα χαμηλά στο σώμα μακριά φύλλα λωτού/λογχόσχημα φύλλα (μια μια κεντρική νεύρωση και ελαφρώς ανάγλυφο το εσωτερικό τους) και κοντά στο χείλος σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια. Στο χείλος εγχάρκτη οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα (:).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ. το σκύφο H21. Πρβ. και το σκύφο ΤΑ14.

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

ΤΑ3. Α.Μ.Α. 2390. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (συγκολλημένο από δυο θραύσματα) που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκας).

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/2). Επίχρισμα: μελανό θαμπό και αραιό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 030 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 107 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ.

Προέλευση: στρώμα Π β (16-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Βάση σχεδόν επίπεδη και πιθανώς ακόσμητη. Στο σώμα μακριά φύλλα λωτού εναλλάσσονται με κατακόρυφες ελικοειδείς βλαστόσπειρες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB61, TB40, TB42 και TB36. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, αρ. 11, πίν. 23, σχέδ. 2 (Ηλιδα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ8.

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA4. Α.Μ.Α. 2449. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από τρία θραύσματα, που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ερυθρωπός (red: 2.5 YR 5/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 041 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 108 μ. Σωζ. ύψος: 0, 027 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι α, από ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στην ανεπαίσθητα κοίλη βάση άστρο με πολλές ακτίνες. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους. Το παχύ εξωτερικό περίγραμμα τους είναι διακοσμημένο σε όλο του το ύψος με διαγώνιες εγκοπές.

Χρονολόγηση: β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Επίσης: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-οι σκύφοι στα αριστερά και στα δεξιά (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 104, αρ. 121, σχέδ. 21 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. το σκύφο ΑΡ10. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Hausmann 1996, 89-91, αρ. 193, πίν. 38 (Ολυμπία). Hausmann 1996, 107, αρ. 202, πίν. 39 (Ολυμπία, αποδίδεται σε λακωνικό εργαστήριο).

3. Βλαστόσπειρες (αρ. κατ. TA5-TA6)

α. Βλαστόσπειρες με φύλλα κισσού (αρ. κατ. TA5)

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA5. Α.Μ.Α. 2531Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό θαμπό. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 119 μ. Σωζ. ύψος: 0, 060 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στο έξω νεύον χείλους, διακόσμηση από κυματοειδή βλαστό, από τον οποίο εκφύονται πάνω και κάτω σχεδόν σταγονόσχημα φυλλάρια Στο σώμα οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται κισσόφυλλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TA6. Επίσης: Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, σχέδ. 11 (Αίγιο, σκύφος τοπικής παραγωγής, βλ. **ΕΙΚ. 125. 26**). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα εξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Rogl 1996, 113-158, αρ. Β4, πίν. 2 (Ηλιδα). Προσκυνητοπούλου 1997, 94, 102, 117, 119, 124, αρ. 15, 104, 264, 279, 322, σχέδ. 3, 18, 37, 40, 48 (Ηλιδα). Βλ. επίσης (παρόμοια): Agora XXII, 83, αρ. 328, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά, 110-86 π.Χ.), σελ. 63, αρ. 157, πίν. 79 (αθηναϊκή Αγορά, 175-150 π.Χ.). Siebert 1978, 69-81, αρ. Co.6, πίν. 97 (εργαστήριο της Κορίνθου), σελ. 119-120, αρ. Pat. 4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Siebert 1978, 112-114, πίν. 94.1 (εργαστήριο της Κέρκυρας). Πρβ. το σκύφο I121. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (οριζόντια βλαστόσπειρα με κισσόφυλλα): Hausmann 1996, 63-63, αρ. 103 και 134, πίν. 25 και 29 (εργαστήριο Ήλιδας/βλαστόσπειρα με κισσόφυλλα σε σκύφο με εσωτερική ανάγλυφη διακόσμηση και εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»/κανονικός σκύφος με μεμονωμένα κισσόφυλλα στο μέταλλο της βάσης αντίστοιχα). Κόλια 2011, εικ. 4δ (Αίγιο, μικρό θραύσμα σκύφου με οριζόντια περιελισσόμενο βλαστό με

κισσόφυλλα, 2^{ος} αι. π.Χ., βλ. **ΕΙΚ. 125. 18**). Πρβ. επίσης και τον εισηγμένο σκύφο 184/17 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42. 3**). Βλ. επίσης: Agora XXII, σελ. 52, αρ. 68-69, πίν. 12 (εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, σελ. 129-130, 401, αρ. Eg. 5, πίν. 61 (εισηγμένος σκύφος στην Αίγινα από τα πελοποννησιακά εργαστήρια) και πίν. 73.16 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου Ιάσωνα). Corinth VII, III, σελ. 161-162, αρ. 793-794, πίν. 66 (περί το 175 π.Χ.). Ladstätter 2001, 73-74, 79, αρ. 1, πίν. 48 (Εφεσος). Γραβάνη 2000, 482, πίν. 235, αρ. 52 α-β (σκύφος τοπικής παραγωγής Κασσώπης). Rogl 2008, 152, αρ. 339, πίν. 24, 42 (μικρογραφικός σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών), σελ. 146, αρ. 304, πίν. 20 και 40, σελ. 153, αρ. 343, πίν. 24 και 43, σελ. 146-147, αρ. 305, πίν. 20 και 40 (σκύφοι και κρατηρίσκοι τοπικής παραγωγής Λουσών).

β. Βλαστόσπειρες με άνθη (αρ. κατ. TA6)

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA6. Α.Μ.Α. 2418. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.
 Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 123 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ.
 Προέλευση: στρώμα III δ (3-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β).
 Διακόσμηση: Τα τοιχώματα του σκύφου κατακόρυφα και το χείλος ελαφρώς έξω νεύον. Στο σώμα οριζόντια περιελισσόμενες βλαστόσπειρες που απολήγουν τότε σε μικρά ροδακοειδή άνθη και τότε σε κρινόμορφα άνθη.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Rogl 2008, αρ. 54, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), αρ. 70 και 231, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Βλ. και το σκύφο TA5. Βλ. επίσης: Siebert 1978, 18-30, 286-287, αρ. A.24, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 50-60, 354, αρ. M.41, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 41-50, 331-332, αρ. K.119 και K.153, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 69-81, αρ. Co.6, πίν. 97 (εργαστήριο της Κορίνθου). Agora XXII, 63, αρ. 157, πίν. 79, σελ. 83, αρ. 328, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά, 175-150 π.Χ και 110-86 π.Χ. αντίστοιχα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ. τα τυπολογικά παράλληλα των σκύφων ΑΙΓ64, TA23 και TA31.

III. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. TA7)

Φύλλα λωτού και κλάδοι (αρ. κατ. TA7)

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

TA7. Α.Μ.Α. 2833B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο του μεταλλίου της βάσης. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, σχετικά αραιό και θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις του μεγαλύτερου θραύσματος: 0, 075 X 0, 043 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002-0, 003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 026 μ. Διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 126 μ.
 Προέλευση: στρώμα III η (10-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).
 Διακόσμηση: Στη βάση το μέταλλο δεν σώζεται. Στο σώμα διακόσμηση με φύλλα λωτού που φέρουν στο εσωτερικό τους δυο πλευρικές νευρώσεις και μια κεντρική σχηματισμένη με ανάγλυφα σφαιρίδια. Αυτά εναλλάσσονται με κατακόρυφους κλάδους με τα κλαδιά τους να έχουν φορά προς τα κάτω και να απολήγουν σε ανάγλυφη κουκίδα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

I. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. TA8-TA13)

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. TA8-TA10)

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA8. Α.Μ.Α. 2376. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους.
Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 YR 6/1). Επίχρισμα: τεφρομέλανο, σχετικά θαμπό και πυκνό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ T2.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ.

Πρόελευση: στρώμα I α (9-12-92, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του έξω νεύοντος χείλους μικρά αστεροειδή επτάφυλλα άνθη σε σειρά. Στο σώμα διακόσμηση με μικρά επάλληλα φύλλα φτέρης.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, σχέδ. 11 (Αίγιο, σκύφος τοπικής παραγωγής, βλ. **EIK. 125. 26**). Rogl 2008, αρ. 62, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ή της Καλυδόνας ;), αρ. 70, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Βλ. και το σκύφο TB83. Siebert 1978, 18-29, αρ. A.65, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), 69-82, 83-90, αρ. Co.6, Sp.1, πίν. 97 (πελοποννησιακά εργαστήρια της Κορίνθου και της Σπάρτης/του Φιλοκλή), σελ. 109, 119, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **EIK. 124. 2**), σελ. 132-133, αρ. Co.2, πίν. 98 (εργαστήριο της Κέρκυρας). Προσκυνητοπούλου 1997, 102, 117, 118, 124-125, αρ. 104, 264, 272, 337, σχέδ. 18, 37, 39, 50 (Ηλιδα) Agora XXII, 56, 64, αρ. 102, 170, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά, 225-175 π.Χ.). Laumonier 1977, 213, αρ. 5394, πίν. 132 (παράρτημα του εργαστηρίου του Μονογράμματος ΠΑΡ, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Siebert 1978, πίν. 68 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους I29 και H32.

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA9. Α.Μ.Α. 2377. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από δυο όστρακα, που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 2.5 Y 7/1). Επίχρισμα: στο χείλος ομοιόχρωμο και στο σώμα μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ T2.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 120 μ. Σωζ. ύψος: 0, 060 μ.

Πρόελευση: στρώμα II ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο χείλος πολύ φθαρμένος αστράγαλος. Στο σώμα μικρά επάλληλα φύλλα φτέρης με μια κεντρική και δυο πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H12, TB12 και TB7. Επίσης: Siebert 1978, αρ. K.153, πίν. 96 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (αστάγαλος): Βλ. τους σκύφους I36 και H56 και TB12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους I35 και H32.

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA10. Α.Μ.Α. 2361A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 4/6) με μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 140 μ. Σωζ. ύψος: 0, 051 μ.

Πρόελευση: στρώμα I δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, κάτω από το στρώμα καταστροφής λίθων).

Διακόσμηση: Χείλος ακόσμητο, έξω νεύον. Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών πετάλων λωτού με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους.

Χρονολόγηση: γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο TB83. Επίσης: Κόλια 2011, σελ. 8 στο δοκίμιο, σχέδ. 11 (Αίγιο, σκύφος τοπικής παραγωγής, βλ. **EIK. 125. 26**). Προσκυνητοπούλου 1997, 118, 124-125, αρ. 272, 337, σχέδ. 39, 50 (Ηλιδα). Agora XXII αρ. 61, πίν. 74, αρ. 101, πίν. 75, αρ. 193, πίν. 80, αρ. 170, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, αρ. Sp.1, πίν. 97 (σπαρτιατικό εργαστήριο), αρ. Del.1, πίν. 99 (εργαστήριο Δελφών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο I52. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 128-129, αρ. 65, 281, πίν. 24, 34 (Ηλιδα, β' τέτ. 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Δακορόνια 2004, 518, πίν. 252 ε (Αταλάντη Λοκρίδας, μήτρα).

2. Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. TA11-TA12)**ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62**

TA11. Α.Μ.Α. 2309. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από τέσσερα όστρακα. Σώζει ελάχιστο μέρος της βάσης και αρκετό του σώματος.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο, θαμπό. Σχετικά ανομοιογενής όπτηση. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 043 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 061 μ.

Προέλευση: 2-9-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (A14).

Διακόσμηση: Στη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με στενή διακοσμημένη ζώνη με οριζόντιες σπείρες, το μέταλλο δεν σώζεται. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μικρά επάλληλα φύλλα φτέρης.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. του σκύφους TB4 και TB52. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους I53 και H30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη στενή διακοσμητική ζώνη του κάλυκα: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62

TA12. Α.Μ.Α. 2425. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου, συγκολλημένο από δυο όστρακα. Σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: κατά τόπους καστανέρυθρο, κατά τόπους μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 064 X 0, 046 μ. Παχ.: 0, 006 μ. Διάμ. βάσης: 0, 039 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 107 μ. Σωζ. ύψος: 0, 024 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη βάση, η οποία διαχωρίζεται από τον κάλυκα με δυο ανάγλυφους κύκλους, διακρίνεται τμήμα ιδιόρρυθμου φυλλαρίου με αποστρογγλυμένη απόληξη και τρεις νευρώσεις στο εσωτερικό του. Ακολουθεί στον κάλυκα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με επάλληλα φύλλα φτέρης.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB36, αλλά και TB40. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους I53 και H30. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 131-132, αρ. 268, πίν. 34 (Ήλιδα, β' μισό ή τέλη 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια ως προς το μέταλλο της βάσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 107, αρ. 162, πίν. 27, 34 (Ήλιδα, στο μέταλλο της βάσης επιμήκη φύλλα γύρω από οκταπέταλο ρόδακα, β' μισό ή τέλη 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Για τα φυλλάρια βλ και τους σκύφους TA18, TA19 και TA24.

3. Ανθέμια (αρ. κατ. TA13)**ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 62**

TA13. Α.Μ.Α. 2528. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (συγκολλημένο από δυο όστρακα) που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους ερυθροκάστανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης: 0, 031 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 104 μ. Σωζ. ύψος: 0, 039 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο σώμα επάλληλες σειρές μικρών ιδιόμορφων ανθεμίων. Στο μέταλλο της βάσης διακρίνεται ένα (από τα τρία) ανάγλυφο κοχύλι-πλαστικό υποστήριγμα της βάσης.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB52. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 92, αρ. 6, πίν. 23, σχέδ. 1 (Ήλιδα). Laumonier 1977, αρ. 13, 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνα), αρ. 3418, πίν. 133 (εργαστήριο του Αντιγραφέα), αρ. 5, πίν. 132 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Βλ. επίσης (πολύ παρόμοια): Γραβάνη 2000, 306, αρ. 137, εικ. 21, πίν. 33 (Κασσώπη, τέλη 3^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Προσκυνητοπούλου 1997, 134, αρ. 45, πίν. 24 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το ανθέμιο του σκύφου I27.

B. Σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. TA14-TA21)**I. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. TA14-TA15)****ΠΙΝΑΚΕΣ 36, 63**

TA14. Α.Μ.Α. 2303. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και σχεδόν τα 3/5 του σώματος.
 Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 8/4). Επίχρυσμα: καστανομέλανο και κατά τόπους μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 021 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ.
 Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247) και στρώμα III α (Θαλαμίσκος 9, 25-6-91, βάθος -1,42 μ., Ε 52.
 Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης ρόδακας σχηματισμένος από τέσσερις λεπτές κεραίες που εναλλάσσονται με τέσσερα κισσόφυλλα. Στο σώμα διακόσμηση με ανάγλυφες πλαστικές στιγμές (κουκίδες). Κοντά στο χείλος διακρίνεται αραιά διατεταγμένα και κρεμαστά από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους ομόκεντρα ημικύκλια που εναλλάσσονται με σειρές ανάγλυφων στιγμών.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H35, TB52 και TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. το σκύφο (με παρεμφερή κρεμαστά ημικύκλια) ΑΙΓ33. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ. το σκύφο H21. Πρβ. και το σκύφο TA2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

TA15. Α.Μ.Α. 2421B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.
 Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρυσμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/3) και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 119 μ.
 Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 103).
 Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνεται γεωμετρική διακόσμηση: τρία κρεμαστά, από την περιοχή του χείλους, ομόκεντρα ημικύκλια. Στο πεδίο (εξωτερικά των ημικυκλίων) διακρίνονται μικρά ανάγλυφα σφαιρίδια.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ33.

III. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διάφορα άλλα κοσμήματα (αρ. κατ. TA16-TA21)**ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63**

TA16. Α.Μ.Α. 2421A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.
 Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8) και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 047 μ. Σωζ. ύψος: 0, 079 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ.
 Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.
 Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με σταγόνες. Οι σταγόνες δηλώνονται με μικρά γραμμίδια ανάμεσα στα κενά των σχετικά μακριών σε απόσταση ωών. Στο σώμα διακρίνεται πρωτότυπο γεωμετρικό κόσμημα. Στο μέταλλο της βάσης απλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με φυλλάρια (με αποστρογγυλεμένη απόληξη και με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) που εναλλάσσονται με καρπούς μυρτιάς (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H50, TB52 και TB55. Βλ. επίσης: Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 117, αρ. 264, σχ. 37 (Ηλιδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ21. Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 143, αρ. 6, πίν. 23 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Δεν βρέθηκαν. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.2 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Προσκυνητοπούλου 1997, 152-154, αρ. αρ. 45, 141, 162, 163, 258, 261, πίν. 24, 27, 33 (Ηλιδα, γ' τέτ. 3^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και τα παρόμοια μέταλλα των σκύφων H47 και Α.Μ.Α. 1416 της Αρσινόης (ΕΙΚ. 39. 4). Βλ. επίσης: Siebert 1978, 110-112, πίν. 87.4 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων»). Κρανιώτη 1997, 794, πίν. 7α (Αβδηρα). Τσάκος 1994, 299 και 301, αρ. κατ. 9, πίν. 231β (Σάμος, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63

ΤΑ17. Α.Μ.Α. 2291. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό μέρος του χείλους. Αποτελείται από δέκα συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), με ίχνη καστανέρυθρου στο χείλος, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 039 μ. Ύψος: 0, 068 μ. Διάμ. χείλους: 0, 127 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 281).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διπλός, σχηματοποιημένος πεντάφυλλος ρόδακας: είναι σχηματισμένος με μικρό ρόδακα στο κέντρο του και στην περιφέρεια με πέντε ακτινωτά τοποθετημένα φύλλα φτέρης (με μια κεντρική και πολλές πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους). Μεταξύ των φύλλων παρεμβάλλονται πέντε ανάγλυφα σφαιρίδια. Στο σώμα διακρίνονται τέσσερις διακοσμητικές ζώνες. Στη κατώτερη ζώνη εκφύονται αρχικά από τη βάση όμοια φύλλα φτέρης που εναλλάσσονται επίσης με ανάγλυφα σφαιρίδια. Ακολουθούν πρωτότυπα κοσμήματα σε σχήμα παπιγιόν περικυκλωμένα από ανάγλυφα σφαιρίδια. Στη δεύτερη, κύρια, αλλά στενή διακοσμητική ζώνη του σώματος κυριαρχεί διακόσμηση με μια σειρά από όμοια, ασαφή καμπυλόγραμμα κοσμήματα (πιθανώς μεγάλα φύλλα κισσού). Στην τρίτη, στενότερη διακοσμητική ζώνη που βρίσκεται κοντά στο χείλος, σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια. Κάτω από το απλό κι ακόσμητο χείλος, διακρίνεται η τέταρτη, επίσης στενή διακοσμητική ζώνη, η οποία κοσμείται με στεφάνι με δέσμες τριών φύλλων (μυρτιάς ;) που πλαισιώνονται από ανάγλυφα σφαιρίδια ή καρπούς (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα (παρόμοια): Hausmann 1996, αρ. 147, 152 εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 98, αρ. 64, σχέδ. 12 (Ηλιδα). Agora XXII, 62, αρ. 152, πίν. 78 (225-175 π.Χ.), σελ. 60, αρ. 139, πίν. 77 (225-175 π.Χ.), σελ. 75, αρ. 249, πίν. 86 (225-175 π.Χ.). Βλ. και το σχήμα του σκύφου H57. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Hausmann 1996, 22-25 και 102, αρ. 36 και 37, πίν. 6 (Ολυμπία, μήτρες για την κατασκευή πήλινων δίσκων), σελ. 77, αρ. 133, πίν. 29 (Ολυμπία, ανάγλυφος σκύφος, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 82, αρ. 162, πίν. 34 (Ολυμπία, ανάγλυφος σκύφος, τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 110-112, πίν. 86.3 (τύποι μεταλλίων βάσης του ηλειακού εργαστηρίου των «μεγάλων ροδάκων»). Πρβ. και την ηλειακή μήτρα M1.

ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63

ΤΑ18. Α.Μ.Α. 2426Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δώδεκα συνανήκοντα όστρακα. Με μικροσυμπληρώσεις.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8) και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 141 μ. Ύψος (υπολογιζόμενο): 0, 072 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης ακτινωτά και ασύμμετρα διατεταγμένα ανθέμια και ένα φυλλάριο με αποτρογγυλεμένες απολήξεις και τρεις νευρώσεις στο εσωτερικό του. Στη περιφέρεια του μεταλλίου της βάσης (εν είδη διακριτής διακοσμητικής ζώνης κάλυκα) σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια. Ψηλότερα στο σώμα εναλλάσσονται με ασύμμετρο τρόπο σταυρόσχημα κοσμήματα και όμοια με της βάσης ανθέμια και φυλλάρια. Στη διακοσμητική ζώνη του άνω μέρους του σώματος (κοντά στο χείλος) επαναλαμβάνονται τα σταυρόσχημα κοσμήματα και τα φυλλάρια. Το χείλος έξω νεύον και ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα (παρόμοια): Βλ. το σκύφο TA17. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Δεν βρέθηκαν. Παρόμοια ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (τύπος ανθέμιου): Σχεδόν όμοια ανθέμια που φύονται από διπλές έλικες βρίσκουμε στον κάλυκα ηλειακών σκύφων: Προσκυνητοπούλου 1997, 99, αρ. 76, πίν. 25 (Ηλιδα, γ' τέτ. του 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (παρόμοια ανθέμια): Προσκυνητοπούλου 1997, 97, αρ. 56, πίν. 24 και σελ. 125, αρ. 333, πίν. 37 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 96 και 107, αρ. 45 και 163, πίν. 24 και 27 (Ηλιδα, ανθέμια στον κάλυκα). Hausmann 1996, 77, 106, αρ. 91, 139, πίν. 22, 30 (Ολυμπία, εργαστήριο των «μεγάλων ροδάκων», β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2008, 118, αρ. 106, πίν. 11, 35 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Φάκλαρης 1990, 214-215, σχ. 5, πίν. 86 στ (Βεργίνα, πήλινη μήτρα με επτάφυλλο ανθέμιο) και σελ. 219-220, σχ. 14, πίν. 87 η (Βεργίνα, πήλινη σφραγίδα με ενδεκάφυλλο ανθέμιο). Για τα φυλλάρια βλ και τους σκύφους TA12, TA19 και TA24.

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

TA19. Α.Μ.Α. 2426B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8) και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 141 μ. Σωζ. ύψος: 0, 072 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Βλ. τη περιγραφή του σκύφου TA18.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB36. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TA18.

ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63

TA20. Α.Μ.Α. 2476. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: στο χείλος καστανομέλανο θαμπό και αραιό και στο σώμα ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8). Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 038 μ.

Προέλευση: στρώμα II ζ 1 (18-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη πρώτη διακοσμητική ζώνη του σώματος του φθαρμένη διακόσμηση (:). Στο σώμα σχηματοποιημένη γιρλάντα (οριζόντια περιελισσόμενη σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια). Στο σώμα διακρίνονται επίσης ανάγλυφα σφαιρίδια.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H28 και H44. Βλ. επίσης: Rogl 2008, αρ. 62, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ή της Καλυδώνας ;), αρ. 70 και 231, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, αρ. A.24, A.65, πίν. 95, αρ. K.119, πίν. 96 (αργείο εργαστήρια του Αγαθοκλή και του Κλεαγόρα), αρ. Go.6, πίν. 97 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Προσκυνητοπούλου 1997, αρ. 77, σχέδ. 16, αρ. 272, σχέδ. 39 και αρ. 337, σχέδ. 50 (Ηλιδα). Agora XXII, αρ. 240 και 328, πίν. 92, αρ. 51, πίν. 74 (αθηναϊκή Αγορά). Purro 1995, 19, εικ. 1 e (ανάγλυφοι σκύφοι του Τάραντα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63

TA21. Α.Μ.Α. 2477. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/8). Επίχρισμα: στο χείλος καστανομέλανο θαμπό και στο σώμα ερυθρωπό (red: 2.5 YR 4/6). Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Σωζ. ύψος: 0, 052 μ.

Προέλευση: στρώμα I β (17-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στην πρώτη διακοσμητική ζώνη του σώματος (:). σχηματοποιημένη γιρλάντα (οριζόντια περιελισσόμενη σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια). Στο σώμα διακρίνονται επίσης ανάγλυφα σφαιρίδια.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η12. Επίσης: Rogl 2008, αρ. 45 και 72, πίν. 26 (σκύφος της Δύμης (;) και σκύφος τοπικής παραγωγής των Λουσών αντίστοιχα). Agora XXII, αρ. 249, 260, πίν. 86, αρ. 61, πίν. 74 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, αρ. M.41, M.49bis, πίν. 96, αρ. D.42, πίν. 95 (αργεία εργαστήρια). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΑ20.

Δ. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΤΑ22)

Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΤΑ22)

1. Θεϊκές μορφές: Διονυσιακή τριάδα (;) (αρ. κατ. ΤΑ22)

ΠΙΝΑΚΕΣ 37, 63

ΤΑ22. Α.Μ.Α. 2394. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, αρκετά στιλπνό. Κατά τόπους πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 031 μ. Σωζ. ύψος : 0, 017 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 088 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, β' στρώμα, από τις ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης οκτάκτινο (;) άστρο. Στο σώμα αποσπασματικά σωζόμενη διακόσμηση: το χαρακτηριστικό περιγράμμα που περιβάλλει τις μορφές είναι όμοιο με το αντίστοιχο της διονυσιακής τριάδας του κορινθιακού σκύφου Κ30.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η18, ΑΙΓ46, ΤΒ4 και ΤΒ31. Επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 99, 117, 119, 122, αρ. 11, 76, 264, 279-280, 303, πίν. 23, σχέδ. 2, 15, 37, 40, 44 (Ηλιδα). Siebert 1978, 103-120, πίν. 98-ο σκύφος στα δεξιά (Ολυμπία). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (διονυσιακή τριάδα): Πρβ. τον κορινθιακό σκύφο Κ28. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 86-87, 379, αρ. Sp.52, πίν. 48 (σπαρτιατικό εργαστήριο). Hausmann 1996, 60-63, 91, 106-107, αρ. 197, πίν. 38 (Ολυμπία). Hausmann 1996, 107, αρ. 202 και 224, πίν. 39 και 42 (Ολυμπία, λακωνικό εργαστήριο και άγνωστης προέλευσης/ίσως συριακό αντίστοιχα). Πρβ. και τους σκύφους Η8, Η64, αλλά και τον Η7.

Ε1. Διακόσμηση γείλους (αρ. κατ. ΤΑ23)

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

ΤΑ23. Α.Μ.Α. 2402. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό και κατά τόπους καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 119 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 043 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι β (17-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: Στη διακοσμνητική ζώνη του χείλους οριζόντια περιελισσόμενη βλαστόσπειρα, από την οποία εκφύονται, προς τα πάνω και προς τα κάτω, βότρυες. Σε ένα σημείο διακρίνεται αγνά και ένα αμπελόφυλλο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι4, Ι14, Ι38, Ι62, Ι70, Η28 και Η44, ΤΒ12 και ΤΒ48. Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. D1.42, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο Η17.

Z. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. ΤΑ24-ΤΑ29)**ΠΙΝΑΚΑΣ 38**

ΤΑ24. Α.Μ.Α. 2843. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το 1/3 περίπου από το μέταλλο της βάσης.
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό, σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις: 0, 038 X 0, 021 μ. Πάχ.: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 041 μ.
 Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.
 Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης διακρίνονται ακτινωτά τοποθετημένα «φυλλάκια» (με αποστρογγυλεμένη απόληξη και τις τρεις νευρώσεις στο εσωτερικό τους).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης («φυλλάκια»): Βλ. τους σκύφους ΤΑ12, ΤΑ18 και ΤΑ19.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

ΤΑ25. Α.Μ.Α. 2829. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ σχεδόν του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρομέλανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις θραύσματος: 0, 044 X 0, 032 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 001-0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 037 μ.
 Προέλευση: 9-12-92, 5^η κιονοστοιχία, 1^ο μετακίονιο διάστημα.
 Διακόσμηση: Στη βάση διπλός οκταπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με μικρό ροδακάκι και κέντρο και ένα είδος πετάλων λωτού με δυο (;) εσωτερικές νευρώσεις στην περιφέρεια. Στο σώμα διακόσμηση με απλά μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. τον ΤΑ28.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

ΤΑ26. Α.Μ.Α. 2818. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: εσωτερικά ανοιχτό ερυθροπό (light red: 2.5 YR 6/6), πυκνό και θαμπό. Εξωτερικά ερυθρομέλανο-μελανό, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις θραύσματος: 0, 056 X 0, 044 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002-0, 003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης/επιφάνειας έδρασης: 0, 044 μ.
 Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστοιχία, Ε 94.
 Διακόσμηση: Στην κοίλη βάση δωδεκαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με ανάγλυφα γραμμίδια που απολήγουν σε τριμερές κόσμημα(;). Στο σώμα (κάλυκα) η διακόσμηση δε σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

ΤΑ27. Α.Μ.Α. 2825. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθροκάστανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.
 Διαστάσεις θραύσματος: 0, 043 X 0, 030 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003-0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 039 μ.
 Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.
 Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με τέσσερα ανθεωτά κοσμήματα (;) που εναλλάσσονται με φύλλα σε σχήμα πετάλων λωτού (με έγκοιλο το εσωτερικό τους). Στο σώμα (κάλυκα) άγνωστη διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 20-29 και 283-300, πίν. 69.7 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή).

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

TA28. Α.Μ.Α. 2831. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/3), πυκνό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 054 X 0, 034 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003-0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 034 μ. Σωζ. ύψος: 0, 012 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 080 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (16-6-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: Στη βάση οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με ένα είδος πετάλων λωτού με δυο (;) εσωτερικές νευρώσεις στην περιφέρεια Στο σώμα άγνωστη διακόσμηση: διακρίνεται μόνο ένα λογχόσχημο φύλλο (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB29 και TB35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. τους σκύφους TA4, TA17, TA18, TA19 και TA24.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

TA29. Α.Μ.Α. 2833Α. Τμήμα (πιθανώς μικρογραφικού) ανάγλυφου ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό και θαμπό, πολύ απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 035 X 0, 021 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002-0, 003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 026 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (22-6-95, X7/Π α-εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη βάση οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με τέσσερα μικρά που εναλλάσσονται με τέσσερα μεγάλα φύλλα φτέρης (με μια κεντρική και πολλές πλάγιες νευρώσεις στο εσωτερικό τους/κόσμηματης ιχθυάκανθας). Τα μεγάλα φύλλα είναι ανάποδα διατεταγμένα (από τον κάλυκα προς το κέντρο του μεταλλίου). Στο σώμα άγνωστη διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης: Siebert 1978, 20-29 και 283-300, πίν. 69 και 70.1-2 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή).

Μικρογραφικοί ανάγλυφοι σκύφοι (αρ. κατ. TA30-TA33)

A. Μικρογραφικοί ανάγλυφοι σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. TA30)

II. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. TA30)

1. Φύλλα λωτού (αρ. κατ. TA30)

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

TA30. Α.Μ.Α. 2549. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Διάμετρος χείλους: 0, 081 μ. Σωζ. ύψος: 0, 057 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: Το χείλος ακόσμητο και κατακόρυφο. Στο σώμα φυλλοφολιδωτή διακόσμηση με μεγάλα φύλλα λωτού (*nymphaea lotus*).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο TB77. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. τον κορινθιακό σκύφο Κ6 (και τον κρατήρα Κ20).

I. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. ΤΑ31)

Φύλλα φτέρης (αρ. κατ. ΤΑ31)

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

ΤΑ31. Α.Μ.Α. 2529. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ρόδιος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: μελανό θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 14.

Διαστάσεις: Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 084 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Παχ. τοιχωμάτων: 0, 003-0, 006 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στον κάλυκα επάλληλες σειρές μικρών οξυκόρυφων φύλλων φτέρης. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, που ορίζεται από δυο σειρές (σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές), διακρίνεται οριζόντια βλαστόσπειρα από τον οποίο εκφύονται στιγματωί ρόδακες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φυλλοφολιδωτή): Βλ. τους σκύφους Ι53 και Η30. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για παρόμοια βλ. τα τυπολογικά παράλληλα των σκύφων ΤΑ6, ΤΑ23 ΑΙΓ64 και ΑΙΓ81.

B. Μικρογραφικοί ανάγλυφοι σκύφοι με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΤΑ32)

II. Δικτυωτό κόσμημα (αρ. κατ. ΤΑ32)

Πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. ΤΑ32)

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

ΤΑ32. Α.Μ.Α. 2530. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: καστανό (brown: 7.5 YR 5/3 έως 7.5 YR 4/3). Ανομοιογενής όπτηση. Πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ2.

Διαστάσεις: Διάμετρος χείλους: 0, 080 μ. Σωζ. ύψος: 0, 036 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Το έξω νεύον χείλος ακόσμητο. Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα σχηματισμένο από διπλές ανάγλυφες γραμμές. Εντός των πολυγώνων δυσδιάκριτα κοσμήματα, πιθανώς κρατηρόσχημα αγγεία (·).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η33, Η13 και Η44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (δικτυωτή διακόσμηση - με κοσμήματα στο εσωτερικό των πολυγώνων): Βλ. το σκύφο TB27.

Δ. Μικρογραφικοί ανάγλυφοι σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. TA33)

I. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. TA33)

2. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδείς (αρ. κατ. TA33)

ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63

TA33. Α.Μ.Α. 2574. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: τεφρό (gray: 10 YR 5/1) έως σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1).

Ανομοιογενής όπτηση. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ T2 (με ελάχιστη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 047 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 081 μ.

Προέλευση: στρώμα I η 2 (17-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Η λεπτή διακοσμητική ζώνη του χείλους, που ορίζεται από δυο ανάγλυφες γραμμές, είναι ακόσμητη. Στο σώμα διακρίνεται φτερωτός ερωτιδέας να τοξεύει προς τα δεξιά. Η μορφή του εναλλάσσεται ή περιβάλλεται από ραδινά φύλλα φτέρης.

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Πρβ. τους σκύφους K8-K9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Schwabacher 1941, 198-199, αρ. 12, πίν. VI (Κεραμεικός, έρωτας που τοξεύει προς τα δεξιά).

B2. Εργαστήριο Β (αρ. κατ. TB1-TB93)**A. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. TB1-TB2)****I. Απλός φυτικός κάλυκας (αρ. κατ. TB1)****Μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. TB1)****ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63**

TB1. Α.Μ.Α. 2068. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου (συγκολλημένο από δυο θραύσματα) που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 2.5 Y 7/2). Επίχρισμα: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/2). ΠΗΛΟΣ Λ8.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 036 X 0, 058 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 004 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0,130-0,135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 058 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμνητική ζώνη του χείλους συνεχόμενες σπείρες ή κυματοειδές κόσμημα. Στο σώμα φυτικός κάλυκας από παράλληλα και σχετικά αραιά διατεταγμένα μεγάλα μακριά φύλλα λωτού (λογχόσχημα φύλλα).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315, εικ. 2 α (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB12, TB71 και ΑΙΓ44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Corinth VII, iii, 184-185, αρ. 933, πίν. 81 (150-146 π.Χ.). Βλ. επίσης: Corinth VII, iii, 184-185, αρ. 936, πίν. 82 (150-146 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 129-130, 137, αρ. 239, πίν. 31 (μέσα-γ' τέτ. 2ου αι. π.Χ.). Braun 1970, 170-171, 181, αρ. 175-176 και 211, πίν. 69, 76 αντίστοιχα κ.α. (Πειραιάς). Γραβάνη 2000, 482, 488, πίν. 249, αρ. 416 α-γ (Κασσώπη, χρονολογούνται μετά το 167 π.Χ.).

II. Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. TB2)**Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού (αρ. κατ. TB2)****ΠΙΝΑΚΕΣ 38, 63**

TB2. Α.Μ.Α. 2812Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μετάλλιο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθρομέλανο, αραιό και θαμπό. Αρκετά-πολύ απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις θραύσματος : 0, 049 X 0, 048 μ. Πάχος τοιχ. : 0, 008 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 008 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 072 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας. Στο σώμα αρκετά φθαρμένη φυτική διακόσμηση: φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H18. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (άκανθα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ68. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

B. Επάλληλα κοσμήματα - Φυλλοφολιδωτή διακόσμηση (αρ. κατ. TB3-TB11)**α. Επάλληλα φύλλα λωτού (αρ. κατ. TB3-TB9)**

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 63

TB3. Α.Μ.Α. 2797. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του κάλυκα.

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθροπό (light red: 2.5 YR 6/6), σχετικά αραιό και θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 046 X 0, 038 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024-0,030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 007 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 065 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, που περικλείεται από δυο ανάγλυφους κύκλους, απλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από καρδιόσχημα φύλλα (τύπος ρόδακα 4). Στο σώμα επάλληλες σειρές φύλλων φτέρης (τύπου 2).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. – α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τύπος 2): Βλ. τους σκύφους I35 και ΑΙΓ29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 63

TB4. Α.Μ.Α. 2363. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος και ελάχιστο της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπό (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως καστανομέλανο και μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,022-0,034 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 117 μ. Σωζ. ύψος: 0, 028 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-1 α, Ε 140).

Διακόσμηση: Στη μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο ανάγλυφους κύκλους, απλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από καρδιόσχημα φύλλα (τύπος ρόδακα 4). Στο σώμα επάλληλες σειρές φύλλων φτέρης (τύπου 2). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πιθανώς ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με σταγόνες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τύπος 2): Βλ. τους σκύφους I35 και ΑΙΓ29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 63

TB5. Α.Μ.Α. 2364. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλήθηκε από δυο θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανό και κατά τόπους καστανομέλανο θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,023-0,034 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 117 μ. Σωζ. ύψος: 0, 032 μ.

Προέλευση: 27-6-91, 5^η κιονοστ., 2^ο μετακίονιο διάστημα, Ε 104.

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο ανάγλυφους κύκλους, απλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από καρδιόσχημα φύλλα (τύπος ρόδακα 4). Στο σώμα επάλληλες σειρές φύλλων φτέρης (τύπου 2). Στη ζώνη του χείλους άγνωστη διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. – α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τύπος 2): Βλ. τους σκύφους I35 και ΑΤ4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 4): Rogl 2008, 107, αρ. 51-52, πίν. 5-6, 26, 31, 44 (σκύφοι του εργαστηρίου του Αιγίου). Siebert 1978, 119, αρ. Pat 4, πίν. 54 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. ΕΙΚ. 124. 2). Κόλια 2011, σελ. 6 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2226, φωτ. 15 (σκύφος τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. ΕΙΚ. 125. 5). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1 και πίν. 41.4 (εργαστήριο Αιγείρας). Τσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας, σελ. 10 στο δοκίμιο, σκύφος Α.Μ.Α. 2676, πίν. 4 (εισηγμένος στη Ναύπακτο από το Αίγιο, απλός εξαπέταλος ρόδακας σχηματισμένος με καρδιόσχημα φύλλα, μέσα 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ., βλ. ΕΙΚ. 36 δ). Βλ. επίσης: Παρόμοια μέταλλα απαντώνται στα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια του Κωμικού με τη βακτηρία και του Μονογράμματος, αλλά και στη Μητρόπολη της

Ιωνίας: Βλ. Laumonier 1977, 109-114, αρ. 466+612, πίν. 25, 117-120, αρ. 719, 4404+774, πίν. 27 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 144-150, αρ. 764, πίν. 33, 187-199, αρ. 2069, πίν. 42, 193-199, αρ. 712, 713-4441, 4671, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος), 454, αρ. 4670, πίν. 104 (gordons saillants). Günay Tuluk 2001, 61-62, αρ. κατ. 3, πίν. 30 και σελ. 66, αρ. κατ. 22, πίν. 41 (Εφεσος). Gürler 2003, 9-16, αρ. C26, πίν. XV (Μητρόπολη της Ιωνίας).

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 63

TB6. Α.Μ.Α. 2352. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάση και μεγάλο τμήμα του σώματος. Συγκολλημένος από επτά όστρακα και μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρώπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρώπός (red: 10 R 5/8), θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Πολλά ιζήματα στην εξωτερική επιφάνεια. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 038 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 036 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο μετάλλιο της βάσης, περικλειόμενος από δυο ανάγλυφους κύκλους, απλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από καρδιόσχημα φύλλα (τύπος ρόδακα 4). Στο σώμα επάλληλες σειρές φύλλων φτέρης (τύπου 2).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. – α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τύπος 2): Βλ. τους σκύφους I35 και ΑΙΓ29. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο της βάσης (τύπος 4): Βλ. το σκύφο TB5.

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64

TB7. Α.Μ.Α. 2482. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τρία θραύσματα από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρώπός (red: 2.5 YR 5/8), θαμπό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 141 μ. Μεγ. διάμ. χείλους: 0, 135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ.

Προέλευση: στρώμα VI στ (12-6-92, X7/II β, Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους κυματοειδή κοσμήματα. Στο σώμα διακόσμηση με επάλληλα μακριά φύλλα λωτού (πιθανώς του τύπου 2).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I4 και I120. Επίσης: Rogl 2008, αρ. 51 και 58, πίν. 26 (σκύφοι του Αγίου ;), αρ. 115 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (συνεχόμενες σπείρες ή κύμα): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ36. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (τύπος 2): Βλ. τους σκύφους I35 και ΑΙΓ29.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλο έναν (1) ανάγλυφο σκύφο με ακριβώς όμοια διακόσμηση (φυλλοφολιδοτή) στο σώμα και όμοια διακόσμηση στη ζώνη του χείλους.

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64

TB8. Α.Μ.Α. 2361B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό τμήμα του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 5 Y 8/2). Επίχρισμα: μελανό, αραίο και θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Λ9.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 138 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ. Πάχ. τοιχώμ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα I η 1 (17-6-95, X7/II α - εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο χείλος ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με σταγόνες. Στο σώμα επάλληλες σειρές φύλλων φτέρης (τύπου 1).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I24 και I115. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τον ΑΙΓ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα φτέρης T1): Βλ. τους σκύφους I29 και H32.

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64

TB9. Α.Μ.Α. 2405. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα από τα οποία ορισμένα συγκολλήθηκαν μεταξύ τους.

Πηλός: ανοιχτός τερρός (light gray: 2.5 YR 7/2) και κατά τόπους ανοιχτό πρασινότερο (light greenish gray: GLEY 1 8/1). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, με μελανή θαμπή ταινία στην περιοχή του χείλους. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Λ9.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 137 μ. Σωζ. ύψος: 0, 058 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα επάλληλες σειρές από μικρά οξυκόρυφα μακριά φύλλα λωτού, με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους κυματοειδή κοσμήματα .

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Π11 και ΑΠ44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μικρά μακριά φύλλα λωτού): Πρβ. τους σκύφους Ι51 και Ι52.

β. Επάλληλα φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με μικρά φύλλα άκανθας (αρ. κατ. TB10)**ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64**

TB10. Α.Μ.Α. 2362. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος. Συγκολλημένος από εννέα θραύσματα και συμπληρωμένος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρυσμα: από ερυθροπό και καστανέρυθρο έως καστανομέλανο και μελανό θαμπό κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 130 μ. Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 064 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,023-0,036 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (9-12-92, Θαλαμίσκος 10).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο ανάγλυφους κύκλους, απλός οκταπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος από επιμήκη σταγονόσχημα φύλλα. Μεταξύ αυτών παρεμβάλλονται κεραίες με τριγωνική απόληξη (τύπος ρόδακα 2). Στο σώμα φυλλοφολιωτή διακόσμηση με επάλληλες σειρές από φυλλάρια: οριζόντιες σειρές μικρών λογχόσχημων φυλλαρίων ή πετάλων λωτού (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό τους) εναλλάσσονται με σειρές από μικρά φύλλα άκανθας. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλές όρθιες σπείρες εν είδει πλοχμού).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι8 και TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΠ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (φύλλα λωτού): Πρβ. τους σκύφους Ι51, Ι52 και Η34. Τυπολογικά παράλληλα για τα μικρά φύλλα άκανθας: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Κόλια 2011, σελ. 7 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2221, φωτ. 11, σχέδ. 7 (σκύφος τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 125. 1**). Rogl 2008, 114-115, αρ. 83, πίν. 9, 27, 34 (οκταπέταλος ρόδακας, σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών), σελ. 142, αρ. 279 και 282, πίν. 18, 27 και 39 (οκταπέταλοι ρόδακες, σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, 96-97 και 384, αρ. Go 47, πίν. 49 (εργαστήριο Αρκαδικής Γόρτυνας). Γραβάνη 1996, 179 και 360, αρ. 369, εικ. 51, πίν. 88 (Κασσώπη, εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Kunzl 2002, αρ. 32, πίν. 80-81 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Marabini-Moevs 1980, αρ. 9, πίν. 19 (Cosa, σκύφος του εργαστηρίου του Ηρακλείδη). Βλ. επίσης τους σκύφους της Νέας Πλευρώνας (**ΕΙΚ. 51**) της Λευκάδας (**ΕΙΚ. 39.2**) και τη μήτρα του Μουσείου Αιγίου (**ΕΙΚ. 42.1**). Βλ. και **ΕΙΚ. 126. 6** την (αδημοσίευτος ανάγλυφος σκύφος από το Αίγιο). Βλ. επίσης (όμοιοι ρόδακες, αλλά χωρίς κεραίες μεταξύ των σταγονόσχημων φύλλων): Laumonier 1977, σελ. 21-68, αρ. 2449, πίν. 8, σελ. 57-68, αρ. 701, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 81-94, αρ. 788, 2386, 9163, πίν. 19 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), σελ. 129-140, αρ. 597, 703-906, πίν. 30, σελ. 129-140, αρ. 884, πίν. 31, σελ. 144-150, αρ. 704, 694, 9597, 553, 2082, πίν. 33, σελ. 155-171, αρ. 1440, 1443, 1445-1446, 1442, πίν. 35, σελ. 183-187, αρ. 1978, πίν. 40, σελ. 187-192, αρ. 9006, 244, πίν. 40, σελ. 187-199, αρ. 13, πίν. 42, σελ. 193-199, αρ. 695, 712, 4740, 9733, πίν. 43, σελ. 193-202, αρ. 4056, 4058, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 223-229, αρ. 853, 209, πίν. 50 (εξαπέταλοι ρόδακες, εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 321-331, αρ. 732, πίν. 77 (δεκαπέταλοι ρόδακες, εργαστήριο του Αντιγραφέως).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους είκοσι-πέντε (25) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση (φυλλοφολιωτή) στο σώμα.

γ. Επάλληλα φύλλα λωτού δυσδιάκριτης μορφής (αρ. κατ. TB11)**ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64**

TB11. A.M.A. 2872. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το ήμισυ περίπου του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 5/1). Επίχρισμα: μελανό-τεφρομέλανο, αραιό και θαμπό, σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ T6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 061 X 0, 032 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 032 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση διπλός οκταπέταλος ρόδακας του τύπου I A. Στον κάλυκα φθαρμένη φυτική διακόσμηση: πιθανώς επικαλυπτόμενα μακριά φύλλα λωτού (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (μακριά φύλλα λωτού): Βλ. το σκύφο TB1. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλιο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ I A): Βλ. το σκύφο TB55.

Γ. Διακόσμηση τύπου κωνοφόρων (pine-cone, αρ. κατ. TB12-TB25)**1. Κώνοι πεύκου (αρ. κατ. TB12-TB13)****ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64**

TB12. A.M.A. 2344. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του χείλους και του σώματος.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/3). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο με ίχνη από καστανομέλανες θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ Λ8.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 115 μ. Σωζ. ύψος: 0, 041 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους αρκετά φθαρμένος «λεπτός» αστράγαλος. Στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές ρομβοειδείς αποφύσεις (κώνοι πεύκου).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I49, I54, I56, I63, I65, I69, I24 και I115. Βλ. επίσης: Siebert 1978, αρ. Go.57, πίν. 97 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας). Προσκυνητοπούλου 1997, 95, αρ. 31, σχέδ. 3 (Ηλιδα). Rogl 2008, αρ. 45, πίν. 26 (σκύφος της Δύμης ;), αρ. 72 και 250, πίν. 26-27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Laumonier 1977, 118, αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 426, αρ. 1296, πίν. 134 (décor animé), 92, αρ. 5108, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους («λεπτός» αστράγαλος): Βλ. το σκύφο AIG17. Πρβ. επίσης τους σκύφους A.M.A. 2167 (**ΕΙΚ. 39. 8**) και A.M.A. 1416 της Αρσινόης (**ΕΙΚ. 39. 4**) και A. M. Θ. 184/01 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 42. 1**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους I79 και I80. Βλ. επίσης: Rogl 1996, 122 και 145-146, αρ. B11, πίν. 2 και εικ. 4 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 39, 64

TB13. A.M.A. 2084. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει τη βάση και αρκετό μέρος του σώματος.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/2). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως σκούρο τεφρό (dark gray: 2.5 Y 4/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά-πολύ κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ Λ8.

Διαστάσεις: Διάμ. επιφάνειας έδρασης: 0, 023 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 084 μ. Σωζ. ύψος: 0, 035 μ.

Προέλευση: στρώμα I ζ 2 (18-12-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη βάση και στο σώμα διακόσμηση με πλαστικές ρομβοειδείς αποφύσεις (κώνοι πεύκου).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 317, εικ. 3 β (α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, 106, αρ. 45, πίν. 26 (σκύφος του εργαστηρίου της Αχαΐας-Δύμης); Agora XXII, 45, αρ. 3, πίν. 92 (225-200 π.Χ.). Purro – Mosca 2000, 461-467, πίν. 229 b-d (Κύπρος). Pierobon-Benoit 1997, 372, αρ. 7, πίν. 275 (Ιασός, «ανατολικο-ιωνικός» σκύφος, με παρόμοια φυλλοφολιδωτή διακόσμηση στο σώμα και όμοια διαμόρφωση βάσης). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος και το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB13.

2. Ασπιδόμορφα κυκλικά εξάρματα - shield-shape circular nodules (αρ. κατ. TB14)

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

TB14. A.M.A. 2085B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8) έως ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης, απολεπισμένο αρκετά. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 017 X 0, 025 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 005 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ένα ασπιδόμορφο κυκλικό εξάρμα (shield-shape circular nodules).

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 317-318, εικ. 3 β (2^{ος} –πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Γραβάνη 1996, 90-104 και 222-225, αρ. 1-44, εικ. 1-7 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.). Γραβάνη 2000, 484-485, πίν. 233-234 και αρ. 38, πίν. 235 (εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.), πίν. 235-236 (εργαστήριο Β, αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), αρ. 651-653, πίν. 250 (Κασσώπη, μήτρες, τέλη 3^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.).

Δ. Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. TB15-TB25)

Π. Ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») με μακεδονική έλικα ή στρόβιλο στο εσωτερικό τους - concentric-semicircle bowls (αρ. κατ. TB15-TB25).

1. Με σειρά στροβίλων στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αρ. κατ. TB15-TB21)

ΠΙΝΑΚΑΣ 40, 64

TB15. A.M.A. 2081. Ακέραιος ανάγλυφος σκύφος συγκολλημένος από δώδεκα θραύσματα και συμπληρωμένος.

Πηλός: ρόδινος (pale red: 2.5 YR 7/2) έως και ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 2.5 YR 7/3). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως και καστανότεφρο (grayish brown: 10 YR 5/2), θαμπό, με κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ Λ9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 032 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 141 μ. Διάμ. χείλους: 0, 132 μ. Σωζ. ύψος: 0, 069 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: Βάση επίπεδη και κακοτυπωμένη, πιθανότατα με κεφαλή Μέδουσας (διακρίνονται μόλις στα δεξιά οι άκρες από την κόμμωσή της). Στο σώμα διακόσμηση με ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στο χείλος, το οποίο διαχωρίζεται από το σώμα με διπλή ανάγλυφη γραμμή, διακόσμηση με σειρά εννεασκελών στροβίλων.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 316-317, εικ. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώϊμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο II1, TB9 και AIG44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (σειρά στροβίλων): Βλ. τις **EIK. 37.31** (Ναύπακτος) και **125.18-19** (Αίγιο). Baur 1941, 240-241, αρ. 202, εικ. 10 (ανάγλυφος σκύφος από τη συλλογή Rebecca Darlington Stoddard of Greek and Italian Vases του Πανεπιστημίου του Yale). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια-«μακεδονική ασπίδα» με έλικα ή στρόβιλο στο εσωτερικό τους): 1). Με στρόβιλο τετρασκελή:

Laumonier 1977, 483-486, αρ. 4301, 4304, 4311, 4348, πίν. 112 (εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 38-39, 91, αρ. 401, πίν. 68, 89 (αθηναϊκή Αγορά, 150-145 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, 140-141, αρ. 58, σχ. 11 (Ηλιδα, β' μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Dereboyli 2001, 33, αρ. 94, πίν. 15 (Εφεσος). 2). Με στρόβιλο πεντασκελή: Laumonier 1977, 201-202, αρ. 4328, 4335, 4303, 4326, πίν. 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.), 483-486, αρ. 4304, 4311, 4348, 4348 bis, 4318, 4322, 9233, πίν. 112 (décor macédonien, τέλος 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Günay Tuluk 2001, 67, αρ. 24 (Inv. Nr. 1522), εικ. 15 a, b, c, πίν. 42 και 43 (Εφεσος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης (:), αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Dereboyli 2001, 33, αρ. RB 65 (101)/88, πίν. 15- αρ. 94 (Εφεσος, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Rogl 2001, 108, αρ. RB 11 11, πίν. 62, 67 (Εφεσος, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με πεντασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους και τριγύρω αστερίσκους, εργαστήριο του Μονογράμματος, 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Schäfer 1968, 117-118, αρ. Inv. MB 119 και Inv. MB 570, πίν. 51 (Πέργαμος, τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 38-39, 91, αρ. 401, πίν. 68, 89 (αθηναϊκή Αγορά, 150-145 π.Χ.). Edwards 1986, 415, αρ. 31, πίν. 88 (Κόρινθος, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1904, 406, αρ. 34-35, εικ. 530 (Πριήνη, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1908, 67, αρ. 24, εικ. 24 στη σελ. 64 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία, 1^{ος} αι. π.Χ.). Tölle-Kastenbein 1974, 157, εικ. 254 (Σάμος, τέλος 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Benton 1938-39, 35, αρ. 46, πίν. 17 (Ιθάκη, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, 265-267, αρ. 668, πίν. 161 (εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος στη Μινώα Αμοργού, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και τη μήτρα M9 των Οινιαδών. 3). Με στρόβιλο εξασκελή: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 9097, 4301, 4331, πίν. 112 (décor macédonien, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Callaghan 1978, 55 κ. εξ., εικ. 2 D (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εξασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους, type D). Benton 1938-39, 35, αρ. 46, πίν. 17 (Ιθάκη). Trummer 1986, 60, εικ. 95 b (Αιγείρα). Gürler 2003, 9-16, αρ. B7, πίν. XIII (Μετρόπολη της Ιωνίας). Tarsus I, 163-165, αρ. 158, εικ. 129 (Ταρσός, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Vettors 1981, 141-142, πίν. 5 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). 4). Με στρόβιλο επτασκελή: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 4334, πίν. 112 (décor macédonien, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Δουλγέρη-Ιντζεσιλογλου 1990, 129, πίν. 72γ (Λάρισα, τμήμα μήτρας με μακεδονική ασπίδα στο μέταλλο της βάσης με επτασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό της). 5). Με στρόβιλο οκτασκελή: Laumonier 1977, 483-486, αρ. 4329, πίν. 112 (décor macédonien, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Baur 1941, 240-241, αρ. 202, εικ. 10 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με οκτασκελή ή εννεασκελή (:) στρόβιλο στο εσωτερικό τους, αποδίδεται σε μακεδονικό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.). 6). Με στρόβιλο εννεασκελή: Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 271, εικ. 4-ο σκύφος στα δεξιά (Ναύπακτος, σκύφος με ομόκεντρα ημικύκλια με εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους, με ιωνικό κυμάτιο στο χείλος και εννεασκελή στρόβιλο μέσα σε τρεις ομόκεντρους κύκλους στο μέταλλο της βάσης, βλ. ΕΠΚ. 35 β). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (κεφαλή Μέδουσας): Βλ. το σκύφο K9 (για τυπολογικά παράλληλα). Πρβ. και τον ΑΠΓ23 (καλύτερο ποιοτικά κεφάλι Μέδουσας).

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB16. Α.Μ.Α. 2523. Τέσσερα συνανήκοντα όστρακα ανάγλυφου σκύφου που σώζουν μικρό μέρος της βάσης, του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: κατά τόπους ομοιόχρωμο και κατά τόπους μελανό, θαμπό και αραιό, με καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 034 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 122 μ.

Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 116 μ. Σωζ. ύψος: 0, 074 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (7-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο κάτω μέρος του σώματος διακόσμηση με ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με οκτασκελείς και εννεασκελείς στρόβιλους στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στο χείλος, το οποίο διαχωρίζεται από το σώμα με διπλή ανάγλυφη γραμμή, διακόσμηση με σειρά εννεασκελών στρόβιλων. Στο μέταλλο της βάσης ομόκεντρο ημικύκλιο με άγνωστο περιεχόμενο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I47, I55, I70, I25, I23, I97, TB7 και TB36.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της βάσης (ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB23.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB17. Α.Μ.Α. 2517. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία μόνο τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8), με καστανομέλανες κατά τόπους κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 069 μ. Διάμ. στροβίλου (στο σώμα και στο χείλος): 0,016 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους επίσης εννεασκελείς στρόβιλοι σε οριζόντια σειρά.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I33, I38, I59, I62, I70, I88, I14, I4, I23, I83, I97, I117, I120, TB8-TB9, TB51 και AIG68. Βλ. επίσης: Agora XXII, 83, αρ. 328, πίν. 92 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος με διακόσμηση μακρών πετάλων στο σώμα, 110-86 π.Χ.). Siebert 1978, 119, αρ. Olympia-ο αριστερός σκύφος, πίν. 98 (εργαστήριο της Ολυμπίας), 119, αρ. Pat.4, πίν. 98 (εργαστήριο του Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 124. 2**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB18. A.M.A. 2522. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με ερυθρωπές (red: 2.5 YR 5/8) κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Σωζ. ύψος: 0, 053 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ.

Προέλευση: 30-11-92 και 1-12-92, 5^η κιονοστοιχία.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνονται ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους σε οριζόντια σειρά διακρίνονται εννεασκελείς στρόβιλοι.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I62, I70, I14, I4, I120, TB7 και TB77. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB19. A.M.A. 2518. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/8), πολύ απολεπισμένο, με ίχνη από καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 044 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 126 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτασκελείς ή εννεασκελείς στρόβιλοι σε οριζόντια σειρά. Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I70, I14, I23, I97, I117, TB36, TB46, TB22 και H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB20. A.M.A. 2516. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με μέλανες θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 121 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 131 μ.

Προέλευση: 30-11-92 και 1-12-92, 5^η κιονοστοιχία-εγκοπή ανέλκυσης.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους εννεασκελείς στρόβιλοι σε οριζόντια σειρά. Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB21. Α.Μ.Α. 2524Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος της βάσης, του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από έξι συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 032 μ. Σωζ. ύψος: 0, 057 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 121 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140) και 17-6-95, Χ7-ΙΙ γ, Εσωτερικό σκευοθήκης.

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εννεασκελή (;) στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους οκτασκελείς στρόβιλοι σε οριζόντια σειρά. Στο μέταλλο της βάσης τρία ομόκεντρα ημικύκλια με άγνωστο περιεχόμενο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H35, H13 και ΑΙΓ46. Βλ. επίσης: Laumonier 1977, αρ. 3111, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος), αρ. 2380, 9303, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), αρ. 4793, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Agora XXII, 74, αρ. 240, πίν. 92 (αττικό εργαστήριο του Βίωνα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, αρ. DI 32, πίν. 14, αρ. Go 69, πίν. 50, σκύφος Bol d'Onvill-Pergamon Museum, inv. 498273, πίν. 55 και αρ. Del. 72, πίν. 59. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB15.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δεκατρείς (13) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στο σώμα και στο χείλος.

2. Με ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αρ. κατ. TB22)

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB22. Α.Μ.Α. 2280. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα. Αγγείο στεβλωμένο.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: από ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8) έως ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6) με καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Σωζ. ύψος: 0, 052 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα), με κοσμήματα στο εσωτερικό τους που δεν σώζεται. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο εναλλάξ με σταγόνες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I70, I14, I23, I97, I117 και TB36 και TB46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τον ΑΙΓ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. τους σκύφους TB15 και TB92.

3. Με ομόκεντρο κύκλο (και στρόβιλο ή έλικα στο εσωτερικό του) ως μέταλλο βάσης (αρ. κατ. TB23-TB25)

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB23. Α.Μ.Α. 2524Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανό έως μελανό θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,016-0,034 μ. Σωζ. ύψος: 0, 008 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 049 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, E 140).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης εννεασκελής στρόβιλος περιβάλλεται από τρεις ομόκεντρος κύκλους. Στο σώμα διακρίνονται μέρη από ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με άγνωστο περιεχόμενο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB35 και TB3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. τους σκύφους TB16. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της βάσης (ομόκεντρα ημικύκλια-«μακεδονική ασπίδα»με στρόβιλο στο εσωτερικό της): Laumonier 1977, 482-486, αρ. 4304 και 4334, πίν 112 (μακεδονική διακόσμηση), σελ. 199-208, αρ. 4328 και 4303, πίν 45 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). Dereoylu 2001, 33, αρ. RB 65 (101)/88, πίν. 15- αρ. 94 (Εφεσος, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Günay Tuluk 2001, 67, αρ. 24 (Inv. Nr. 1522), εικ. 15 a, b, c, πίν. 42 και 43 (Εφεσος, εργαστήριο της Γεωμετρικής διακόσμησης (:), αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Zahn 1908, 67, αρ. 24, εικ. 24 στη σελ. 64 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 68, αρ. 32, εικ. 32 στη σελ. 73 (λάγυνος από τη Ν. Ρωσία, 1^{ος} αι. π.Χ.). Tölle-Kastenbein 1974, 157, εικ. 254 (Σάμος, τέλος 2^{ου}-πρώτος 1^{ος} αι. π.Χ.). Baur 1941, 238-240, αρ. 195, πίν. 9. Βλ. τις **EIK. 35 β** (Ναύπακτος, αποδίδεται στο εργαστήριο των Οινιαδών), **37.2** (Ναύπακτος, τοπική παραγωγή), **125.9** (Αίγιο) και τη μήτρα M9 των Οινιαδών. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της βάσης (ομόκεντρα ημικύκλια-«μακεδονική ασπίδα»με έλικα στο εσωτερικό της): Προσκυνητοπούλου 1997, 97-98, αρ. 58, σχ. 11 (Ηλιδα, η έλικα όχι στο μέταλλο της βάσης, αλλά στο σώμα, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους δυο (2) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στο σώμα στο μέταλλο της βάσης.

ΠΙΝΑΚΕΣ 40, 64

TB24. A.M.A. 2514. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος.

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 8/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με μέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Λ9.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 028 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 124 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (8-6-92, Ψ7/I α, E 281).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους άγνωστη διακόσμηση. Στον κάλυκα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με οκτασκελή ή εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη βάση τριπλό ομόκεντρο ημικύκλιο (μακεδονική ασπίδα) ή κύκλος με άγνωστο περιεχόμενο στο εσωτερικό του.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB4, TB36 και TB40. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. τους σκύφους TB15. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της βάσης (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. το σκύφο TB23.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους οκτώ (8) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση στο σώμα και άγνωστη διακόσμηση στη ζώνη του χείλους.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 64

TB25. A.M.A. 2083. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: από 2.5 YR 5/6 έως 2.5 YR 4/6). ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 026 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 100 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με τριπλά ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) πιθανώς με στρόβιλους στο εσωτερικό τους. Στο μέταλλο της βάσης τρεις ομόκεντροι κύκλοι (διακοσμημένοι με σειρές από ανάγλυφες στιγμές στα διάκενα) με τετρασκελή έλικα στο ερωτερικό τους.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 316-317, εικ. 3 α (α' τέταρτο 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB69 και TB61. Βλ. επίσης: Laumonier 1977, αρ. 363, πίν. 131 (εργαστήριο του ΝΙ), αρ. 371, 9303, 9309, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4352, πίν. 132 (εργαστήριο του Μονογράμματος), αρ. 352, 5575, πίν. 132 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), αρ. 2010, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του Φίλωνος), αρ. 659, 4300, 2368, πίν. 133 (παράρτημα του εργαστηρίου του ΣΙ), αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), αρ. 1358, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα»): Βλ. τους σκύφους TB15 και TB92. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (ομόκεντρα ημικύκλια - «μακεδονική ασπίδα» με τετρασκελή έλικα στο εσωτερικό τους: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Πρβ. τους σκύφους TB15 και TB92.

E. Δικτυωτό κόσμημα (net-pattern, αρ. κατ. TB26-TB27)

1. Απλά πολύγωνα (αρ. κατ. TB26)

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 64

TB26. Α.Μ.Α. 2076. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, με μελανές θαμπές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,020-0,034 μ. Σωζ. ύψος: 0, 011 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 099 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ, β' στρώμα, ερυθρωπέδες επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης απλός εξαπέταλος ρόδακας, σχηματισμένος με καρδιόσχημα πέταλα (τύπου 4), περικλείεται από διπλό ανάγλυφο δακτύλιο. Στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 315-316, εικ. 2 β (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB3 και TB35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές): Αγοα XXII, 39, 92, αρ. 403-404, πίν. 69, 89, 97 (αθηναϊκή Αγορά, πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, 150-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). Corinth VII, iii, 181, αρ. 908-910, πίν. 78 (Κόρινθος, 160-146 π.Χ.). Προσκυνητοπούλου 1997, 141-142, αρ. 280 και 337, πίν. 35 και 38 (Ηλιδα, γ' τέτ. 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, 28-29, αρ. Α.119, πίν. 9 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), σελ. 45, αρ. Κ.164, Κ.171, πίν. 35 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), σελ. 63, αρ. An1, An3, An5, πίν. 40 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, ανώνυμα αργεία εργαστήρια). Laumonier 1977, 21-68, αρ. 4136, 4135, 9309, 9156, 4099, πίν. 12, σελ. 21-68, αρ. 4138, πίν. 13 (εργαστήριο του Μενεμάχου), σελ. 120-128, αρ. 4107, 9480, πίν. 28 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), σελ. 172-183, αρ. 4067-4094, 4124-1519, πίν. 39, σελ. 193-202, αρ. 4056, 4086, 4101, 9742, 4139, 4058, 4064, 4061, 4055-4111, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 223-229, αρ. 9312, πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), σελ. 258-265, αρ. 4051, 4085, πίν. 60 (εργαστήριο του Φίλωνος), σελ. 304-307, αρ. 4108, 4082-4084, πίν. 72 (εργαστήριο του Ηραίου), σελ. 331-334, αρ. 4070, 9103, 4126, πίν. 80 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), σελ. 482-483, αρ. 4078, 4083, 4087, 9381, 4069, 8996, πίν. 112 (pentagons). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 4): Βλ. το σκύφο TB5.

2. Πολύγωνα με κοσμήματα στο εσωτερικό τους (αρ. κατ. TB27)

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 64

TB27. Α.Μ.Α. 2441. Τμήμα μικρογραφικού (:) ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κυρίως του κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/8). Επίχρισμα: καστανομέλανο έως μελανό θαμπό, με κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πολλά ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 7 (με λίγη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 021 μ. Σωζ. ύψος: 0, 021 μ. Μεγ. σωζ. διάμ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: 6-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α6).

Διακόσμηση: Στο μέταλλο της βάσης οκταπέταλος ρόδακας (τύπου 2) και στο σώμα δικτυωτό κόσμημα (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές). Στο εσωτερικό των πολυγώνων φύλλα άκανθας. Στη

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές- με κοσμήματα στο εσωτερικό τους): 1). Με γράμματα: Siebert 1978, 28-29, αρ. A119, A120, πίν. 9 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), 45, αρ. K164, πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), 63, αρ. An 1, An 3, An 5, πίν. 40 (πολύγωνα σχηματισμένα από απλές, μονές ανάγλυφες γραμμές, μη ταυτισμένο αργείο εργαστήριο). 2). Με κρατηρόσχημα αγγεία: Laumonier 1977, 69-73, αρ. 4050, πίν. 15 (μονές ανάγλυφες γραμμές, με κρατηρόσχημα αγγεία στο εσωτερικό τους, εργαστήριο του Ηραίου). Rogl 2008, 119, αρ. 115, πίν. 11, 27, 35 (Λουσού, σκύφος τοπικής παραγωγής, κοντόχοντρος αμφορέας στο εσωτερικό των πολυγώνων). 3). Με ενάλληλα ρομβοειδή: Laumonier 1977, 74-79, αρ. 4042, πίν. 17 (μονές ανάγλυφες γραμμές, με ενάλληλα ρομβοειδή στο εσωτερικό, εργαστήριο του ΝΙ), σελ. 172-183, αρ. 4054, 4067-4094, πίν. 39 (μονές ανάγλυφες γραμμές, με ενάλληλα ρομβοειδή στο εσωτερικό, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ). 4). Με ρόδακες: Laumonier 1977, 258-265, αρ. 4085, πίν. 60 (μονές ανάγλυφες γραμμές, εργαστήριο του Φίλωνα), σελ. 307-311, αρ. 4127, πίν. 73 (μονές ανάγλυφες γραμμές, εργαστήριο του Ηραίου). Siebert 1978, 50-59, 360, αρ. M.93, πίν. 30 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος, πολύγωνα σχηματισμένα με διπλές ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους). Παππά 1996, αρ. 53-54, πίν. 30 και 191 (Μινώα Αμοργού, σκύφοι τοπικού εργαστηρίου). Adamsheck 1979, 15, αρ. Gr.33b, πίν. 4 (Κεγχρίες, εισηγμένο αγγείο, πολύγωνα σχηματισμένα με δυο ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους, πριν το 146 π.Χ.). Κρανώτη 1997, 794, πίν. 7στ (Αβδηρα, πολύγωνα σχηματισμένα με μονές ανάγλυφες γραμμές και ρόδακα στο εσωτερικό τους). 5). Με ανθρώπινες μορφές-ερωτιδείς: Laumonier 1977, 307-311, αρ. 3270, πίν. 73 και 129 (μονές ανάγλυφες γραμμές, με ανθρώπινες μορφές στο εσωτερικό, εργαστήριο του Ηραίου). Παππά 1996, αρ. 294, πίν. 84 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). 6). Με δέσμες φύλλων μυρτιάς: Προσκυνητοπούλου 1997, 117, 156, αρ. 264, πίν. 33, σχ. 37 (Ηλιδα, μονές ανάγλυφες γραμμές, με δέσμες φύλλων μυρτιάς στο εσωτερικό τους, β' μισό 2^{ου}-πρώιμος 1^{ος} αι. π.Χ.). 7). Με κωμικές μάσκες (:) : Zahn 1908, 67, αρ. 25, εικ. 25 στη σελ. 64 (ανάγλυφος σκύφος από τη Ν. Ρωσία, ομόκεντρα ημικύκλια-μακεδονική ασπίδα με κωμική μάσκα εναλλάξ με κεφάλια ταύρων και λαγούς στο εσωτερικό τους, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). 8). Πολύγωνα με αμπελόφυλλα: βλ. το σκύφο Η31. 9). Πολύγωνα με κισσόφυλλα: Corinth VII, iii, αρ. 913-915 (Κόρινθος, 146 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΣΤ. Σκύφοι και αγγεία διαφόρων σχημάτων με μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB28-TB77)

Ι. Συνεχόμενα μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB28-TB62)

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 64

TB28. Α.Μ.Α. 2340. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος και μικρό του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συνανήκοντα όστρακα, από τα οποία τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 4/6). ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024-0,036 μ. Σωζ. ύψος: 0, 031 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 138 μ.

Προέλευση: 27-6-91, Καθαρισμός τοίχου σκευοθήκης, Ε 128.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης οκταπέταλος ρόδακας, (με τριγωνικά φύλλα) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με απλά, συνεχόμενα μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ενδεικτικά): Laumonier 1977, πίν. 2, 11, 15 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 27, 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), πίν. 38, 39, 42-44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 53 (εργαστήριο του Αθηνάιου), πίν. 54-

55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), πίν. 58-60, 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 68-69, 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), πίν. 82, 84-85 (εργαστήριο του CI) κ.α. Siebert 1978, πίν. 7, 10-11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημηρίου-Ιάσωνα), πίν. 23, 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), πίν. 49 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας), πίν. 54 (εργαστήριο της Ήλιδας). Trummer 1986, 60-61, εικ. 95c (Αιγείρα, χωρίς χρονολόγηση). Trummer 1990, 311-313, πίν. 41.1 (Αιγείρα, δυο μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων). Agora XXII, 84-85, αρ. 311 και 341, πίν. 60-61 (100-86 π.Χ.), σελ. 83, αρ. 327, πίν. 59 (αθηναϊκή Αγορά, 145-100 π.Χ.). Γραβάνη 1996, 414, αρ. 636, εικ. 82 (Κασσώπη, εισηγμένος ανάγλυφος σκύφος). Παππά 1996, αρ. 579-581, πίν. 144 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιονικοί σκύφοι). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 5): Κόλια 2011, σελ. 7 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2225, εικ. 12 (σκύφος τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 125. 6**). Rogl 2008, 114, 119 και 142, αρ. 79, 115 και 277, πίν. 8, 11, 18, 27, 34, 35, 39 και 45 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Corinth VII, iii, 168, αρ. 810, πίν. 37, 69 (σκύφος κορινθιακού εργαστηρίου). Siebert 1978, 69-77, αρ. Co 1, πίν. 45 (εργαστήριο της Κορίνθου, ο ίδιος με την προηγούμενη παραπομπή σκύφος). Βλ. επίσης: Agora XXII, 63, αρ. 159, πίν. 30 (αττικό figured bowl, εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Laumonier 1977, 193-199, αρ. 9733, 4467, πίν. 43 (εργαστήριο του Μονογράμματος), σελ. 270-273, αρ. 2004+4645, πίν. 63 (δεκαπέταλος ρόδακας, εργαστήριο του Φίλωνα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB29. Α.Μ.Α. 2791. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μετάλλου της βάσης και του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, πολύ αραιό. Κατά τόπους καστανό, λόγω ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μετάλλου βάσης: 0, 024 μ. Σώζ. ύψος: 0, 013 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 076 μ. Πάχ.: 0, 004 μ.

Προέλευση: 27-6-91, Έμπροσθεν θαλαμίσκου 10, Ε 115.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης οκταπέταλος ρόδακας, με τριγωνικά πέταλα περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H30 και H34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 5): Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB30. Α.Μ.Α. 2343. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και σχετικά μεγάλο μέρος του σώματος (κυρίως του κάλυκα). Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: ανοιχτό καστανέρυθρο (light reddish brown: 5 YR 6/4). ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Διάμ. μετάλλου βάσης: 0, 036 μ. Σώζ. ύψος: 0, 031 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ 7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις, διπλός επταπέταλος ρόδακας με καρδιάσχημα φύλλα. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB4 και TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο TB35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB31. Α.Μ.Α. 2813. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (καστανό / brown: 7.5 YR 5/3). ΠΗΛΟΣ 8 (:).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 065 X 0, 046 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 006 μ. Διάμ. μετάλλου βάσης: 0, 037 μ. Σώζ. ύψος: 0, 018 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 081 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (21-6-95, Χ7/Π α-Εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις, διπλός επταπέταλος ρόδακας με καρδιόσχημα φύλλα. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η34. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο ΤΒ35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

ΤΒ32. Α.Μ.Α. 2814Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/8). ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 045 X 0, 036 μ. Πάχ.: 0, 004-0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 041 μ. Σωζ. ύψος: 0, 017 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (27-5-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 103).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις, διπλός επταπέταλος ρόδακας με καρδιόσχημα φύλλα. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΤΒ31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο ΤΒ35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

ΤΒ33. Α.Μ.Α. 2814Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 037 X 0, 021 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 041 μ. Σωζ. ύψος: 0, 009 μ. Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 057 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 103).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης, περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις, διπλός επταπέταλος ρόδακας με καρδιόσχημα φύλλα. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΤΒ31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο ΤΒ35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

ΤΒ34. Α.Μ.Α. 2071. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μεγάλο μέρος του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 7/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), θαμπό, με μικρές καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, λόγω της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 039 μ. Σωζ. ύψος 0, 028 μ.: Μέγ. διάμ. σώμ.: 0, 114 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νέωσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313-314, εικ. 1 β (β' μισό 2^{ου} αι. - 86 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο TB35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB35. Α.Μ.Α. 2338. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/4). ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης : 0, 042 μ. Σωζ. ύψος : 0, 009 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 076 μ.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης επταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H15 και TB44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Ακριβή τυπολογικά παράλληλα δεν βρέθηκαν, με εξαίρεση έναν ανάγλυφο σκύφο από το Στράτο (βλ. **ΕΙΚ. 53.1**). Παρόμοια καρδιάσχημα πέταλα συναντάμε σε απλούς και διπλούς ρόδακες στα μέταλλα της βάσης των παρακάτω εργαστηρίων: Agora XXII, 85, αρ. 341, πίν. 61 και 87 (αττικός σκύφος, με long petal διακόσμηση στο σώμα, διπλός εξαπέταλος ρόδακας-μόνο ο εξωτερικός έχει παρόμοια καρδιάσχημα πέταλα, εργαστήριο του Απολλόδωρου, 100-86 π.Χ.), σελ. 63 και 66, αρ. 162 και 183, πίν. 30, 33 και 79 (αττικοί σκύφοι, διπλός οκταπέταλος ρόδακας-μόνο ο εξωτερικός έχει παρόμοια καρδιάσχημα πέταλα, 225-175 π.Χ.). Siebert 1978, 53-58, πίν. 76, αρ. 5 (απλός οκταπέταλος ρόδακας, αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Laumonier 1977, 109-114, αρ. 466+612, πίν. 25 (τετραπέταλος μονός ρόδακας, εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 117-120, αρ. 719, 4404+774, πίν. 27 (τετραπέταλοι μονοί ρόδακες, εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 144-150, αρ. 764, πίν. 33 (εξαπέταλος μονός ρόδακας, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), 187-199, αρ. 2069, πίν. 42 (οκταπέταλος μονός ρόδακας, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), 193-199, αρ. 713-4441, 4671, πίν. 43 (εξαπέταλοι ρόδακες, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), 454, αρ. 4670, πίν. 104 (διπλός ρόδακας: οκταπέταλος εξωτερικά και εσωτερικά πενταπέταλος, gordons saillants).

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB36. Α.Μ.Α. 2310. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Συγκολλημένο από οκτώ όστρακα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: σχεδόν ομοιόχρωμο (reddish yellow: 5 YR 6/8 έως 5 YR/6.6), θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. Με ελάχιστες καστανομέλανες κηλίδες λόγω της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώμ.: 0, 111 μ. Διάμ. χείλους: 0, 116 μ. Ύψος : 0, 061 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 022 μ.

Προέλευση: στρώμα I ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Πρβ. και τους σκύφους I117 και I121. Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), αρ. 79, 83 και 115, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Siebert 1978, αρ. Α.24, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 98/Olympie-ο σκύφος στα αριστερά (εργαστήριο της Ολυμπίας). Hausmann 1996, αρ. 199, εικ. 3 (Ολυμπία). Προσκυνητοπούλου 1997, 93, 99, 117, 119, 122, αρ. 11, 76, 79, 264, 279-280, 303, πίν. 23, σχέδ. 2, 15, 37, 40, 44 (Ηλιδα, τελ. τέτ. 3^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Laumonier 1977, αρ. 3274, πίν. 131 (εργαστήριο των Ωραίων Μεδουσών), αρ. 371, 9309, 2380, πίν. 131 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 1977, πίν. 133 (εργαστήριο του Ηραίου), αρ. 2368, πίν. 133 (εργαστήριο του CI), αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), αρ. 3343, πίν. 133 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB37. A.M.A. 2334. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του χείλους και του σώματος. Πηλός: ανοιχτός ερυθροπός (light red: 10 R 6/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο. Κοντά στο χείλος κηλίδες καστανομέλανες και ερυθροπές (red: 2.5 YR/5.6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 6. Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 139 μ. Διάμ. χείλους: 0, 137 μ. Σωζ. ύψος: 0, 060 μ. Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (20-6-95, X7/II α - εσωτερικό σκευοθήκης). Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Χείλος απλό και ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I4, I11, I85 και TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB9.

ΠΙΝΑΚΕΣ 41, 65

TB38. A.M.A. 2349A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και μεγάλο του σώματος (κυρίως του κάλυκα). Συγκολλημένο από τρία θραύσματα και μερικώς συμπληρωμένο. Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο, θαμπό εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Εξωτερικά αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 4. Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,022-0,031 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 031 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός ρόδακας (τύπου I A) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB40. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ I A): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB39. A.M.A. 2348. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και μεγάλο του σώματος, μαζί με ελάχιστο της περιοχής του χείλους. Συγκολλημένο από έξι θραύσματα. Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: μελανό, θαμπό εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 7. Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογισμένη): 0, 035 μ. Σωζ. ύψος: 0, 040 μ. Προέλευση: στρώμα II ζ 1 (18-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης). Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης ρόδακας τύπου I B περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals). Πιθανότατα δεν υπάρχει διακριτή και διακοσμημένη ζώνη στο χείλος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H35, AIG46 και AIG10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ I B): Βλ. το σκύφο TB76.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB40. A.M.A. 2805A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και μικρό του σώματος (κάλυκα). Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/4 και 4/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο αραιό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4. Διαστάσεις: Θραύσματος: 0, 037 X 0, 021 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 022 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 123 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Β): Βλ. το σκύφο TB76.

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

TB41. Α.Μ.Α. 2805Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 6/8), αραιό και θαμπό. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 024 X 0, 022 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 034 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας του τύπου 1 Α περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB38 και TB40. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΑΣ 42, 65

TB42. Α.Μ.Α. 2803. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 7.5 YR 6/6) και κατά τόπους καστανό αραιό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 060 X 0, 049 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,021-0,040 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 105 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας του τύπου 1 Γ περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Γ): Rogl 2008, 136, αρ. 242, πίν. 16, 38 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Kunzl 2002, αρ. 94-96, πίν. 209 (μήτρες, Μ. Ασιατικό εργαστήριο/«Die Mainzer Werkstatt», ύστερος 2^{ος} αι. π.Χ.). Πρβλ. και τα όμοια και παρόμοια τους ΤΥΠΟΥΣ ΡΟΔΑΚΑ 1Α (TB55) και 1Β (TB76).

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

TB43. Α.Μ.Α. 2805Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 035 X 0, 030 μ. Πάχος: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι γ (12-6-92, Ψ7-Ι β).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας του τύπου 1 Γ περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Γ): Βλ. το σκύφο TB42.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB44. A.M.A. 2333. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και αρκετό μέρος του σώματος και του χείλους (σωζόμενος κατά το 1/6 περίπου). Αποτελείται από τρία συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8) έως ερυθρωπό (red: 10 R 5/8). Στη βάση και στο χείλος κατά τόπους καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αρκετά απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Διάμ. χείλους: 0, 112 μ. Ύψος: 0, 080 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 040 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (8-6-92, Ψ7/1 α, E 281).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας του τύπου 3 περικλειόμενος από τρεις αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I8 και TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο TB35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB45. A.M.A. 2070. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μικρό μέρος από το χείλος και μεγάλο του σώματος (σωζόμενος κατά το 4/6 περίπου). Αποτελείται από έντεκα συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό και απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 037 μ. Σωζ. ύψος: 0, 064 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 116 μ.

Προέλευση: στρώμα II γ (3-7-91, Ψ7-1 β, E 260).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας, του τύπου 3 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313-314, εικ. 1 β (β' μισό 2^{ου} αι. - 86 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. και τους σκύφους H35, TB31, TB52 και TB55. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 3): Βλ. το σκύφο TB35.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB46. A.M.A. 2347. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος από το χείλος και το σώμα. Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρισμα: εσωτερικά καστανομέλανο θαμπό. Εξωτερικά ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8). Απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. Κατά τόπους και στην περιοχή του χείλους μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 126 Σωζ. ύψος: 0, 046 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Ακόσμητη η διακοσμητική ζώνη του χείλους.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. του σκύφους H35 και H44. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 42, 65

TB47. A.M.A. 2337. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος και αρκετό από το χείλος (σωζόμενος κατά το 4/6 περίπου). Αποτελείται από οκτώ συγκολλημένα θραύσματα. Μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 6/4). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 6/8 έως και 2.5 YR 5/8).

Σχετικά θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 138 μ. Διάμ. χείλους: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 061 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (17-6-95, Χ7/Π α - εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: το μέταλλο της βάσης δεν σώζεται. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I11, I4, I85 και TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 65

TB48. Α.Μ.Α. 2311. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος από το χείλος και το σώμα. Αποτελείται από τρία συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6), με αρκετές προσμίξεις. Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10R 5/8), θαμπό και απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μέγ. Διάμ. σώματος: 0, 104 μ. Διάμ. χείλους: 0, 105 μ. Σωζ. ύψος: 0, 050 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 65

TB49. Α.Μ.Α. 2345. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, αρκετό μέρος του σώματος και ελάχιστο από το χείλος (σωζόμενος κατά το ήμισυ περίπου). Αποτελείται από πέντε συγκολλημένα θραύσματα. Μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: εσωτερικά καστανομέλανο, αραιό και θαμπό εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Εξωτερικά καστανομέλανο, απολεπισμένο το πλείστον. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 026 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 061 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, Ε 140).

Διακόσμηση: στο κακοτυπωμένο μέταλλο της βάσης πιθανώς κεφαλή Μέδουσας περικλειόμενη από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα ακολουθεί διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο τη βάσης: Βλ. τον Κ9.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 65

TB50. Α.Μ.Α. 2312. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4) έως ρόδινος (pink: 5 YR/ 7. 4). Επίχρισμα: μελανό-καστανομέλανο έως ερυθρωπό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 143 μ. Σωζ. ύψος: 0, 073 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Χείλος απλό, ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB77. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 65

TB51. A.M.A. 2332. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος από το χείλος και το σώμα. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), στυλινό, με καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Μέγ. Διάμ. σώμ: 0, 121 μ. Διάμ. χείλους: 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Χείλος απλό, ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H41 και ΑΠ68. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 11, εικ. 2 (Κόρινθος). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB52. A.M.A. 2329. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετό μέρος του σώματος και λίγο από το χείλος (σωζόμενος κατά το 1/4 περίπου). Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, σχετικά αραιό. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 105 μ. Διάμ. χείλους: 0, 096 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Ύψος: 0, 069 μ.

Προέλευση: στρώμα III η (11-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Χείλος απλό, ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο H35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB53. A.M.A. 2073. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετό μέρος του σώματος και λίγο από τη διακοσμητική ζώνη του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), λίγο απολεπισμένο κατά τόπους, με καστανομέλανες κηλίδες λόγω της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος α': 0, 081 X 0, 052 μ. Πάχος: 0, 005 μ. Διαστάσεις θραύσματος β': 0, 052 X 0, 044 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 005 μ. Σωζ. ύψος (υπολογιζόμενο από το σχέδιο): 0, 050 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος (με υπολογιζόμενη κατά προσέγγιση κλίση τοιχώματος): 0, 110 μ.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84) και 9-12-92, 5^η κιονοστοιχία., 2^ο μετακίονιο

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Στο χείλος οριζόντια σειρά ανάγλυφων-πλαστικών στιγμών (ονολο).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313-314, εικ. 1 β (β' μισό 2^{ου} αι. - 86 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους (ονολο): Βλ. το σκύφο H42.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB54. A.M.A. 2346. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό και αμελές. Στην περιοχή του χείλους καστανομέλανο, θαμπό. Απολεπισμένο κατά τόπους. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 104 μ. Διάμ. χείλους: 0, 103 μ. Σωζ. ύψος: 0, 055 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Ακόσμητη η διακοσμητική ζώνη του χείλους.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H13 και H12. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB55. Α.Μ.Α. 2069. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό του χείλους (σωζόμενος κατά τα 2/5 περίπου). Αποτελείται από έντεκα συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ερυθρωπό-καστανομέλανο, αραιό και θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,027-0,033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 076 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 125 μ.

Προέλευση: στρώμα III η (12-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας τύπου 1 Α περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313-314, εικ. 1 β (β' μισό 2^{ου} αι. - 86 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα (παρόμοια): H35, H50 και TA16. Βλ. επίσης: Rogl 2008, αρ. 78 και 250, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο τη βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Rogl 2008, 135, αρ. 231, πίν. 16, 27, 37, 45 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών) και σελ. 136-137, αρ. 236, 241, 243, 248, πίν. 16, 38 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Κόλια 2010, σελ. 6 στο δοκίμιο, Α.Μ.Α. 2225 και Α.Μ.Α. 2233, φωτ. 12 και 13-αριστερά (σκύφοι τοπικής παραγωγής Αιγίου, βλ. **ΕΙΚ. 125, αρ. 4 και 11**). Γραβάνη 1996, 92 και 281, αρ. 27, εικ. 6, πίν. 9, σελ. 91 και 284, αρ. 41-42, εικ. 7, πίν. 12, σελ. 111 και 288-289, αρ. 105, εικ. 16, πίν. 26 (Κασσώπη, εργαστήριο Α, τέλη 3^{ου} αι.-167 π.Χ.), σελ. 148 και 325, αρ. 223, εικ. 30, πίν. 53, σελ. 172 και 354, αρ. 344, εικ. 46, πίν. 83, σελ. 198-201 και 370-372, αρ. 410 και 415-416, εικ. 61, πίν. 100, σελ. 202-213 και 370-372, αρ. 415-416, εικ. 61, πίν. 101-102, σελ. 227 και 401, αρ. 570, εικ. 74, πίν. 124 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ, 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 488-489, αρ. 344 και 415-416, πίν. 249 (Κασσώπη, εργαστήριο Γ, 167 π.Χ.-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Agora XXII, 91, αρ. 397, πίν. 68 (εισηγμένος σκύφος στην Αθηναϊκή Αγορά, προέρχεται πιθανότατα από το εργαστήριο του Αιγίου). Αδημοσίετος σκύφος αρ. C-80-170 στο Μουσείο της Κορίνθου, ο οποίος προέρχεται πιθανότατα από το εργαστήριο του Αιγίου (βλ. σχετικά και Rogl 2008, 135, αρ. κατ. 231, απλή αναφορά): φωτογραφία προσωπικού μου αρχείου. Benton 1938-39, 35, αρ. 40, πίν. 16 (Ιθάκη, σκύφος με σχήμα Αιγίου, πιθανότατα εισηγμένος). Βλ. επίσης: Rogl 2008, 136-137, αρ. 242, πίν. 16, 38 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Πρβ. και το ρόδακα τύπου 1 Β (τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο TB76).

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB56. Α.Μ.Α. 2810. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και πολύ μικρό του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής, ισχυρή όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 070 X 0, 052 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024-0,040 μ.

Προέλευση: στρώμα II α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, E 84).

Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας του τύπου 2 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB57. Α.Μ.Α. 2848. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 035 X 0, 029 μ. Πάχος: 0, 003-0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σωζ. ύψος:

0, 007 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 058 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση απλός ρόδακας τύπου 6 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB35 και TB3. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 6): Βλ. το σκύφο TB59.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB58. Α.Μ.Α. 2849. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: κατά τόπους ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8) και κατά τόπους ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), με μελανές κηλίδες (ανομοιογενής όπτηση) κατά τόπους. Λίγο-αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 057 X 0, 035 μ. Πάχος: 0, 004-0, 009 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σώζ. ύψος: 0, 009 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 065 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση ρόδακας τύπου 6 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 6): Βλ. το σκύφο TB59.

ΠΙΝΑΚΕΣ 43, 66

TB59. Α.Μ.Α. 2850Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 056 X 0, 050 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 011 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,016-030 μ. Σώζ. ύψος: 0, 012 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 073 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-1 α, Ε 140).

Διακόσμηση: στη βάση ρόδακας τύπου 6 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 6): Rogl 2008, 155, αρ. 354, πίν. 25 και 43 (Λουσοί, βάση αγγείου με διακόσμηση δεκαεξαπέταλου ρόδακα, σχηματισμένου με μακρόστενα φύλλα, άγνωστης προέλευσης). Βλ. επίσης (παρόμοιο): Agora XXII, 66 και 69, αρ. 187 και 204, πίν. 34, 40, 92 και 98 (αττικό εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 44

TB60. Α.Μ.Α. 2850Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρισμα: καστανομελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 056 X 0, 050 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 004-0, 011 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σώζ. ύψος: 0, 012 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 073 μ.

Προέλευση: 27-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α11).

Διακόσμηση: στη βάση ρόδακας τύπου 6 περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά

πέταλα (long petals).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 6): Βλ. το σκύφο TB59.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB61. Α.Μ.Α. 2047. Τμήμα μικρογραφικού ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και πολύ μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, πολύ απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Διάμετρος βάσης: 0, 022 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 051 μ. Σωζ. ύψος: 0, 017 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (3-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 247).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals), στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας, του τύπου I Α περικλειόμενος από μια ανάγλυφη γραμμή.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313, εικ. 1 β.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η18 και ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB62. Α.Μ.Α. 2327B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου. Σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ροδότεφρος (pinkish gray: 5 YR 6/2). Επίχρυσμα: σκούρο καστανότεφρο (dark grayish brown: 10 YR 4/2) έως και μελανό θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 067 X 0, 057 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 002-0, 004 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 141 μ. Διάμ. σωζ. χείλους: 0, 124 μ. Σωζ. ύψος: 0, 058 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους «παχύς» αστράγαλος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι11, Ι4, Ι85 και TB71. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους («παχύς» αστράγαλος): Βλ. τον Ι41. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB28.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους σαράντα-πέντε (45) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση (απλά μακριά πέταλα) στο σώμα.

II. Αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB63-TB73)

α. Απλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB63-TB65)

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB63. Α.Μ.Α. 2331. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος από το χείλος και το σώμα.

Πηλός: πολύ ανοιχτός καστανός (very pale brown: 10 YR 7/4). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 2.5 YR 5/4). ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Μέγ. Διάμ. σώμ: 0, 114 μ. Διάμ. χείλους: 0, 110 μ. Σωζ. ύψος: 0, 052 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (20-6-95, X7-II α – εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα μακριά πέταλα, εκτυπωμένα σε αραιά διαστήματα. Το χείλος ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I70, I14, I23, I97, I117, H41, TB18 και TB77. Βλ. επίσης: Προσκυνητοπούλου 1997, 108, αρ. 164, σχέδ. 29 (Ηλιδα). Siebert 1978, 176-178, αρ. Del. 74 και Del. 73, πίν. 99 (εργαστήριο της Άμφισσας). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Agora XXII, 84, αρ. 330-πίν. 60 (145-86 π.Χ.). Ζαββού 2005, 113, αρ. κατ. 2, εικ. 3 (Σπάρτη, εργαστήριο του Σώτμου, από τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. και μετά). Βλ. επίσης (παρόμοια): Laumonier 1977, αρ. 4368, πίν. 11 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 9101, πίν. 84 και αρ. 9473, 4401, 85 (εργαστήριο του CI). Βλ. και τους σκύφους I86-I88 και AIG40.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB64. A.M.A. 2335. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει αρκετό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 7/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο έως λίγο σκουρότερο (light red: 10 R 6/8). Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος : 0, 123 μ. Διάμ. χείλους : 0, 106 μ. Σωζ. ύψος : 0, 052 μ.

Προέλευση: 23-6-95, εσωτερικό σκευοθήκης.

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα εκτυπωμένα σε αραιά διαστήματα. Χείλος απλό και ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους H41 και TB65. Πρβ. και τους σκύφους I59, I88 και I83. Βλ. επίσης: Romano 1994, 67, αρ. 11, εικ. 2 (εφεσιακός-ιονικός σκύφος). Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), αρ. 83, 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB63.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB65. A.M.A. 2072. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και μικρό του χείλους (σωζόμενος κατά το 4/6 περίπου). Ισχυρά οπτημένοι και αρκετά στρεβλωμένοι. Αποτελείται από οκτώ συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/8), σκληρός, ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 2.5 YR 5/6), με αρκετές καστανομέλανες κηλίδες, λόγω της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σώματος: 0, 123 μ. Διάμ. χείλους: 0, 107 μ. Ύψος : 0, 068 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 035 μ.

Προέλευση: στρώμα III ζ 2 (12-6-92, X7/II β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης οκταπέταλος ρόδακας του τύπου 1 Α περικλειόμενος από δυο ανάγλυφες γραμμές. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα εκτυπωμένα σε αραιά διαστήματα.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 313-314, εικ. 1 β (β' μισό 2^{ου} αι. - 86 π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, αρ. 79, 83, 128 και 319, πίν. 27 (σκύφοι τοπικής παραγωγής Λουσών). Βλ. και τους σκύφους I8 και I121. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB63. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

β. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες στιγμών (αρ. κατ. TB66-TB73)

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB66. A.M.A. 2807. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα). Αποτελείται από δυο συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο και κατά τόπους σκούρο τεφρό (dark gray: 7.5 YR 4/1), θαμπό. Ανομοιογενής, ισχυρή όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 068 X 0, 053 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,023-0,033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 010 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 091 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας του τύπου 1 Α περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται με στήλες

σηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η15 και ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Θέμος 1999, 168-171, εικ. 16-το δεύτερο θραύσμα από τα αριστερά στην πάνω σειρά (Σπάρτη, σκύφος με μακριά πέταλα, μεταξύ των πετάλων στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές). Παππά 1996, αρ. 159, πίν. 54 (τοπικό εργαστήριο) και αρ. 560-566, πίν. 144 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι). Semerago 2003, 83-90, αρ. 2, πίν. LII (Ιεράπολη Φρυγίας). Bouzek 2005, 60, αρ. 1-2 και 5, εικ. 6 (ανάγλυφοι σκύφοι από το εργαστήριο του Δημητρίου στο Παντικάπαιο, με ιωνικό κυμάτιο στο χείλος και με χωρίς διακριτή και διακοσμημένη ζώνη χείλους). Ζαφειροπούλου – Χατζηδάκης 1994, πίν. 183 δ, 184 β (Δήλος). Vettters 1981, 141, πίν. 5 (Εφεσος). Dereboylou 1996, αρ. 131, πίν. 18 (εργαστήριο του Μενεμάχου). Laumonier 1977, πίν. 103-105 (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια). Kossatz 1990, αρ. M607, πίν. 45 (Μίλητος). Γραβάνη 1996, 412-413, αρ. 628, εικ. 80 (Κασσώπη, εισηγμένος ανάγλυφος σκύφος), αρ. 418-419, πίν. 101 (με σχοινοειδή κοσμήματα ανάμεσα στα μακριά πέταλα). Tarsus I, 163-165, αρ. 163-164, εικ. 130 (Ταρσός, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Vettters 1981, 141-142, πίν. 5 (Εφεσος, ανάγλυφος σκύφος τοπικής παραγωγής). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB67. Α.Μ.Α. 2816. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μέταλλο της βάσης και μικρό μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, πυκνό και θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 046 X 0, 050 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 038 μ. Σώζ. ύψος: 0, 008 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 068 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (17-6-95, X7/Π α - εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στη βάση διπλός ρόδακας σχηματισμένος με οκτάκτινο αστεροειδές κόσμημα στο κέντρο και στη περιφέρεια με οκτώ φθαρμένα φύλλα φτέρης (:) κοσμημένα στο εσωτερικό τους με το κόσμημα της ιχθυόκανθα. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται (σε αραιά διαστήματα) με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η34, ΑΙΓ46 και TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB66. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης: Βλ. το μέταλλο της βάσης του αδημοσίετου σκύφου από τη Γαβαλού (ΕΙΚ. 47.1): προέρχονται από την ίδια σφραγίδα.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB68. Α.Μ.Α. 2811. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα (τα δυο συγκολλούμενα) θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομελανό-μελανό θαμπό, αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής, ισχυρή όπτηση. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Πάχος τοιχ.: 0, 002-003 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,026-0,034 μ. Σωζ. ύψος: 0, 018 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 092 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση ρόδακας τύπου 2. Στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB68, αλλά και τον TB35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Πρβ. το σκύφο TB66. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 44, 66

TB69. Α.Μ.Α. 2325. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου. Λείπει τμήμα της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και τμήμα

του χείλους. Συγκολλημένος από εννέα όστρακα (σε ορισμένα σημεία δυστυχώς λανθασμένα). Μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρισμα: εσωτερικά μελανό, σχετικά στιλπνό. Εξωτερικά μελανό θαμπό, απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στην 8.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 033 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 131 μ. Σωζ. ύψος: 0, 057 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (4-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 281).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά και αραιά διατεταγμένα πέταλα (long petals), που χωρίζονται μεταξύ τους με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Βάση επίπεδη και ακόσμητη. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους είδος πλοχμού σχηματισμένου με μικρά φυλλάρια.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Rogl 2008, αρ. 58, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), αρ. 278, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Πρβ. και το σκύφο Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ66. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Πρβ. το σκύφο Π121.

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 66

ΤΒ70. Α.Μ.Α. 2322. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του σώματος και του χείλους (σωζόμενος κατά το 1/3 περίπου). Αποτελείται από δέκα συνανήκοντα θραύσματα. Τα εννέα συγκολλήθηκαν.

Πηλός: ρόδιος (pink: 5 YR 7/4). Επίχρισμα: ερυθροπό (red: από 2.5 YR 5/6 έως και 2.5 YR 5/8). ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Διάμ. χείλους: 0, 114 μ. Σωζ. ύψος: 0, 067 μ.

Προέλευση: 1-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α3).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Χείλος απλό κι ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι59, Ι88, Ι83 και ΤΒ9. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ66. Πρβ. και το σκύφο Ι90.

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 66

ΤΒ71. Α.Μ.Α. 2787. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: ερυθροπό (red: 10 R 5/6). Επίχρισμα: ερυθρομέλανο, πυκνό και στιλπνό. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 045 X 0, 053 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 003 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 143 μ.

Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 135 μ. Σωζ. ύψος: 0, 046 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα διακόσμηση με μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Χείλος απλό και ακόσμητο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η41. Πρβ. και το σκύφο ΤΒ62. Βλ. επίσης: Rogl 2008, αρ. 51, πίν. 26 (σκύφος του Αιγίου ;), αρ. 115, πίν. 27 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Laumonier 1977, 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο petrite rose spiralee), 234, αρ. 8861, πίν. 133 (εργαστήριο του Αθήναιου), 229, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΤΒ66. Πρβ. και τον Ι90.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλους οκτώ (8) ανάγλυφους σκύφους με ακριβώς όμοια διακόσμηση (μακριά πέταλα που χωρίζονται μεταξύ τους με σειρές σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές) στο σώμα και χωρίς διακριτή και διακοσμημένη ζώνη χείλους.

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 66

ΤΒ72. Α.Μ.Α. 2327Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης και σχετικά μικρό του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ροδότεφος (pinkish gray: 5 YR 6/2). Επίχρισμα: σχεδόν ομοιόχρωμο (σκούρο καστανότεφο / dark grayish brown: 10 YR 4/2) έως και σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1). ΠΗΛΟΣ κοντά στην 8.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024-0,033 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 108 μ. Σωζ. ύψος: 0, 023 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7/Ι α).

Διακόσμηση: στο σώμα μακριά πέταλα (long petals) που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Στη βάση οκταπέταλος ρόδακας του τύπου 2 περικλειόμενος από μια ανάγλυφη γραμμή.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους ΑΙΓ46 και ΑΙΓ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο TB66. Πρβ. και τον Ι90. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 66

TB73. Α.Μ.Α. 2327Ε. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/3), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: ανοιχτό καστανέρυθρο (light reddish brown: 5 YR 6/4) και καστανέρυθρο (reddish brown :5 YR 5/4), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αραιό και θαμπό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 043 X 0, 037 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 005 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 115 μ. περίπου.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα ιδιαιτέρως έξεργα μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι59, Ι88, Ι8, Ι83, TB9, TB51, TB64 και TB65. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδει πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46 και τον κορινθιακό κρατήρα Κ21. Παππά 1996, αρ. 88, πίν. 37 (τοπικό εργαστήριο) και αρ. 548, πίν. 140 (Μινώα Αμοργού, εισηγμένος εφεσιακός-ιονικός σκύφος). Βλ. επίσης: Reignard-Giros 2000, 133-134, πίν. 79 f (ο σκύφος πάνω). Θέμος 1999, 168-171, εικ. 16 (Σπάρτη). Tarsus I, 163-165, κόσμημα Α στην εικ. 130 (Ταρσός, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Όμοια πέταλα απαντώνται στα εργαστήρια των Μονογράμματος, Μενεμάχου και Κωμικού με τη βακτηρία. Πρβ. τους σκύφους Ι89 και Ι90.

Υπάρχουν θραύσματα από άλλον έναν (1) ανάγλυφο σκύφο με ακριβώς όμοια διακόσμηση (μακριά πέταλα) στο σώμα και όμοια διακόσμηση στη ζώνη του χείλους.

γ. Αυτοτελή μακριά πέταλα που εναλλάσσονται με στήλες στυγμών που απολήγουν σε άνθη (αρ. κατ. TB74-TB75)

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB74. Α.Μ.Α. 2327Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (yellowish red: 5 YR 5/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό και θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 051 X 0, 042 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 001-0, 003 μ. Μεγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 108 μ. Διάμ. σωζ. χείλους: 0, 103 μ. Σωζ. ύψος: 0, 045 μ.

Προέλευση: 28-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α12).

Διακόσμηση: στο σώμα αραιά διαταγμένα μακριά πέταλα, εναλλάσσονται με στήλες (σχηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές) που απολήγουν σε μικρό τρίφυλλο άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Ι38, Ι4 και Ι120. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Θέμος 1999, 168-171, εικ. 16-το δεύτερο θραύσμα από τα αριστερά στην πάνω σειρά (Σπάρτη, σκύφος με μακριά πέταλα, μεταξύ των πετάλων στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές).

Υπάρχουν θραύσματα από άλλο έναν (1) ανάγλυφο σκύφο με ακριβώς όμοια διακόσμηση στο σώμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 45

TB75. Α.Μ.Α. 2327Δ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου. Σώζει μικρό μέρος του σώματος.

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/3), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: μελανό-ερυθροπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Αραιό και θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 8.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 051 X 0, 029 μ. Πάχ. τοιχ.: 0, 003-0, 004 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0,130-0,140 μ. περίπου.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα αραιά διαταγμένα μακριά πέταλα, εναλλάσσονται με στήλες (σηματισμένες από ανάγλυφες στιγμές) που απολήγουν σε άνθος με σχήμα ημισέληνου.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Πρβ. τους σκύφους ΑΙΓ46 και TB74.

δ. Διπλά αυτοτελή μακριά πέταλα (αρ. κατ. TB76)

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB76. Α.Μ.Α. 2324. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει το μετάλλιο της βάσης, μεγάλο μέρος του σώματος και ελάχιστο από την περιοχή του χείλους. Αποτελείται από τέσσερα συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπό (light red: 10 R 7/8). Επίχρισμα: ερυθροπό-καστανομέλανο, με μελανές κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 029 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 123 μ. Σωζ. ύψος: 0, 036 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (28-6-91, Ψ7-I α, Ε 140) και στρώμα I α (27-5-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 103).

Διακόσμηση: στο σώμα διπλά μακριά πέταλα. Τα δυο ακρινά στελέχη τους είναι σχηματισμένα με απλή ανάγλυφη γραμμή, αλλά το μεσαίο με επάλληλα πρωτότυπα άνθη ή φυλλάρια. Το στέλεχος αυτό απολήγει στο εσωτερικό του κάθε πετάλου σε άγκιστρα (;). Στο μετάλλιο της βάσης του φέρει διπλό ρόδακα τύπου 1 Β (ο μικρός στο κέντρο επταπέταλος και ο εξωτερικός εννεαπέταλος) περικλειόμενο από δυο ανάγλυφες γραμμές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB40, αλλά και TB3 και TB36. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μετάλλιο τη βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Β): Rogl 2008, 137, αρ. 243, πίν. 16, 38 (σκύφος τοπικής παραγωγής Λουσών). Πρβλ. επίσης και τους ΤΥΠΟΥΣ ΡΟΔΑΚΩΝ 1 Α (TB55) και 1 Γ (TB42).

ε. Συνεγόμενα μακριά πέταλα με στήλες ανάγλυφων στιγμών εσωτερικά (αρ. κατ. TB77)

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB77. Α.Μ.Α. 2326. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του σώματος και ελάχιστο του χείλους. Αποτελείται από οκτώ συγκολλημένα θραύσματα. Μερικώς συμπληρωμένος.

Πηλός: ανοιχτός ερυθροπό (light red: 2.5 YR 6/8). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο. Κατά τόπους και κυρίως στην περιοχή του χείλους καστανομέλανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 130 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 130 μ. Σωζ. ύψος: 0, 064 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Η μετάβαση από το χείλος στο σώμα τονίζεται με ελαφρώς ανάγλυφη ταινία. Κάτω από αυτή ακολουθεί διακόσμηση με μακριά πέταλα που απολήγουν σε καμπύλα πέρατα. Στο εσωτερικό τους φέρουν στήλες σχηματισμένες με ανάγλυφες στιγμές.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I4, I120, TB7, H13 και ΑΙΓ44. Βλ. επίσης: Κόλια 2011, σελ. 5 στο δοκίμιο, σχέδ. 5 (Αίγιο, απομίμηση εφεσιακού-ιωνικού σκύφου, βλ. ΕΙΚ. 125. 22). Προσκυνητοπούλου 1997, 108, αρ. 164, σχέδ. 29 (Ηλιδα). Agora XXII, 91, αρ. 398, πίν. 68 και 88 (αθηναϊκή Αγορά, σκύφος εισηγμένος από τα εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια). Romano 1994, 67, αρ. 11, εικ. 2 (εφεσιακός-ιωνικός σκύφος). Laumonier 1977, αρ. 9312, πίν. 133 (εργαστήριο του Απολλωνίου), αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), αρ. 1979, πίν. 134 (1re από τις 6 series). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Σταυρογιάννης υπό εκτύπωση, σελ. 3 στο δοκίμιο, αρ. κατ. 12, πίν. 4ιβ (σειρά μικρών ανάγλυφων κομβίων στο εσωτερικό μακρικών ροπαλόσχημων πετάλων, αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης (πολύ παρόμοια): Laumonier 1977, 193-202, αρ. 4886, 4890, 4891, 4892, πίν. 44 (εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 2, 11, 15 (εργαστήριο του Μενεμάχου), πίν. 27, 29 (εργαστήριο του Κωμικού με τη

βακτηρία), πίν. 38, 39, 42-44 (εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ), πίν. 49 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα), πίν. 51 (εργαστήριο του Απολλωνίου), πίν. 53 (εργαστήριο του Αθήναιου), πίν. 54-55 (εργαστήριο των Διπλών Κανόνων), πίν. 58-60, 63 (εργαστήριο του Φίλωνα), πίν. 68-69, 71 (εργαστήριο του Ηραίου), πίν. 79 (εργαστήριο του Αντιγραφέως), πίν. 82, 84-85 (εργαστήριο του CI) κ.α. Siebert 1978, πίν. 7, 10-11 (αργείο εργαστήριο του Αγαθοκλή), πίν. 21 (αργείο εργαστήριο του Δημηρίου-Ιάσωνα), πίν. 23, 31 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος), πίν. 35 (αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα), πίν. 49 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας), πίν. 54 (εργαστήριο της Ήλιδας).

Z. Διακόσμηση οριζόντιας ζώνης του χείλους (αρ. κατ. TB78-TB82)

Λέσμη φύλλων δάφνης

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB78. A.M.A. 2406A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/2). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με καστανέρυθρες, αραιές κηλίδες στο χείλος, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Λ9. Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 123 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 129 μ. Σωζ. ύψος: 0, 042 μ. Προέλευση: στρώμα I η 1 (22-6-95, X7/II α - εσωτερικό σκευοθήκης). Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους δέσμες πέντε φύλλων μυρτιάς με καρπούς στο πεδίο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους T27, I70, I14, I23, I97, I117 και TB46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους: Προσκυνητοπούλου 1997, 115-117 και 137, αρ. 253 και 264, πίν. 32, 33 (Ήλιδα, β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Labraunda II, 1, σελ. 62, αρ. 112, πίν. 9 (Λάβρανδα). Samos IV, 126, αρ. 371, πίν. 61 (Σάμος). Radt – De Luca 2003, 3-8, πίν. VIII.1-2 (Πέργαμο, ανάγλυφος σκύφος). Pergamon XI, 2, αρ. 136, 155 και 204, πίν. 47. 3-4 (Πέργαμο). Laumonier 1977, αρ. 5147, πίν. 9 (εργαστήριο του Μενεμάχου), αρ. 4099, 4136, 9309, πίν. 12, αρ. 9315, πίν. 15 (εργαστήριο του NI), αρ. 8480, πίν. 54, αρ. 9369, πίν. 56 (εργαστήριο των Διπλών κανόνων). Courby 1922, 382 και 385, εικ. 77.8. Βλ. επίσης: Agora XXII, 89, αρ. 378, πίν. 66 (αθηναϊκή Αγορά, εισηγμένος σκύφος, χωρίς χρονολόγηση). Alt-Ägina II, 3, σελ. 44 και 80, αρ. 379, πίν. 35 (Αίγινα). Κρανώτη 1997, 792, πίν. 3 στ-θ (Αβδηρα, «μουκέτο» από πέντε δαφνόφυλλα σε κοινό μίσχο, ανάμεσα στις άκρες των οποίων αποδίδονται ως στιγμές οι καρποί της δάφνης). Courby 1922, εικ. 13.29, πίν. 10 c (σκύφος από τη Μύρινα της Μ. Ασίας), πίν. 112-113. Zahn 1908, 53-56, αρ. 8, εικ. 8 (σκύφος από τη Ν. Ρωσία). Kyme I, 61, αρ. MB 67, πίν. 9 και εικ. 3 στη σελ. 27 (Κύμη).

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB79. A.M.A. 2406B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 2.5 Y 8/2). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με καστανές, αραιές κηλίδες στο χείλος, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Λ9. Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 125 μ. Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 132 μ. Σωζ. ύψος: 0, 050 μ. Προέλευση: στρώμα I η 1 (17-6-95, X7/II α - εσωτερικό σκευοθήκης). Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους δέσμες πέντε φύλλων μυρτιάς με καρπούς στο πεδίο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I4, I120, TB7 και TB46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση της ζώνης του χείλους: Βλ. το σκύφο TB78.

Ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB80. A.M.A. 2460. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Πηλός: ανοιχτός καστανός (light yellowish brown: 10 YR 6/4). Επίχρυσμα: κατά τόπους μελανό θαμπό και κατά τόπους ερυθροπό (red: 10 R 5/6), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. Ιζήματα ελάχιστα. ΠΗΛΟΣ 8. Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 110 μ. Διάμ. χείλους: 0, 102 μ. Σωζ. ύψος: 0, 048 μ.

Προέλευση: στρώμα III α (25-6-91, Θαλαμίσκος 9).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες. Στο σώμα δεν σώζεται η διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB54, αλλά και TB46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Βλ. το σκύφο ΑΔ5.

Διπλές όρθιες σπείρες εν είδει πλοχμού

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB81. Α.Μ.Α. 2447. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από δυο συνανήκοντα, αλλά μη συγκολλούμενα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), πυκνό και σχετικά στιλπνό. Απολεπισμένο αρκετά κατά τόπους. Ιζήματα αρκετά. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 128 μ. Διάμ. χείλους: 0, 122 μ. Σωζ. ύψος: 0, 055 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλές όρθιες σπείρες. Στο σώμα δυσδιάκριτη διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I59, I88 και I83, TB64, TB9 και TB65. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46.

ΠΙΝΑΚΕΣ 45, 67

TB82. Α.Μ.Α. 2465. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 2.5 YR 5/6 και 5/8), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Πυκνό και σχετικά στιλπνό. Απολεπισμένο ελάχιστα κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σώματος: 0, 124 μ. Διάμ. χείλους: 0, 118 μ. Σωζ. ύψος: 0, 057 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους διπλές όρθιες σπείρες. Στο σώμα διακρίνεται ιδιόμορφο πεντάφυλλο άνθος.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους I38, I4, I120 και TB77. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (όρθιες διπλές σπείρες εν είδη πλοχμού): Βλ. το σκύφο ΑΙΓ46. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

Η. Μετάλλια βάσεων (αρ. κατ. TB83-TB91)

Τύπος 1 Α

ΠΙΝΑΚΑΣ 45

TB83. Α.Μ.Α. 2806Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του κάλυκα.

Πηλός: τεφρός (gray: 5 Y 6/1). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο (gray: 7.5 YR 5/1), αραιό και θαμπό. ΠΗΛΟΣ Τ6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 022 X 0, 022 μ. Πάχ.: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,018-0,025 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (2-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 215).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επιπατέταλος ρόδακας (τύπου 1 Α) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα ασαφής διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

TB84. Α.Μ.Α. 2806Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης. Πηλός: ρόδινος (pale red: 10 Y 6/4). Επίχρισμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 5 YR 4/1), στιλπνό. ΠΗΛΟΣ 8. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 044 X 0, 033 μ. Πάχ.: 0, 005 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 040 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας (τύπου 1 Α) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

TB85. Α.Μ.Α. 2808. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα). Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/8). Επίχρισμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8), στιλπνό εσωτερικά, εξωτερικά γεμάτο ιζήματα. ΠΗΛΟΣ 6. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 043 X 0, 039 μ. Πάχ.: 0, 007 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,023-0,037 μ. Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (17-6-95, X7/II α - εσωτερικό σκευοθήκης). Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας (τύπου 1 Α) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Ακολουθεί στο σώμα ασαφής και δυσδιάκριτη φυτική (:) διακόσμηση.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Α): Βλ. το σκύφο TB55.

Τύπος 1 Γ

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

TB86. Α.Μ.Α. 2804. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης. Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. ΠΗΛΟΣ 6. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 034 X 0, 025 μ. Πάχ.: 0, 004 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,021-0,036 μ. Προέλευση: 21-8-2002, Καθαρισμός του ελληνιστικού λουτρού (Α8). Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός επταπέταλος ρόδακας (τύπου 1 Γ) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Γ): Βλ. το σκύφο TB42.

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

TB87. Α.Μ.Α. 2806Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. ΠΗΛΟΣ 6. Διαστάσεις θραύσματος: 0, 031 X 0, 028 μ. Πάχ.: 0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,019-0,036 μ. Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων. Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης διπλός οκταπέταλος ρόδακας (τύπου 1 Γ) περικλειόμενος από δυο αυλακώσεις. Η διακόσμηση στο σώμα δεν σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1 Γ): Βλ. το σκύφο TB42.

Τύπος 2**ΠΙΝΑΚΑΣ 46**

TB88. Α.Μ.Α. 2812Β. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης. Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 7.5 YR 7/1). Επίχρσιμα: λευκορόδινο (pinkish white: 7.5 YR 8/2), πυκνό και θαμπό. ΠΗΛΟΣ Τ4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 036 X 0, 034 μ. Πάχ.: 0, 006 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024-0,031 μ.

Προέλευση: 3-9-2002, Καθαρισμός του ελληνοιστικού λουτρού (Α15).

Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας. (τύπου 2). Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67

TB89. Α.Μ.Α. 2847. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανέρυθρος (light reddish brown: 5 YR 6/4). Επίχρσιμα: καστανομέλανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 053 X 0, 041 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,003-0,007 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 032 μ. Σώζ. ύψος: 0, 008 μ. Μέγ. διάμετρος σωζ. σώματος: 0, 068 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας τύπου 2. Στο σώμα φθαρμένη και δυσδιάκριτη φυτική διακόσμηση: πιθανώς μεγάλα μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με φύλλα άκανθας (;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

TB90. Α.Μ.Α. 2812Γ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει σχεδόν ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 6/6). Επίχρσιμα: ερυθρομέλανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 046 X 0, 037 μ. Πάχ.: 0, 007 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,021-0,028 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι η 1 (17-6-95, X7/Π α - εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στη βάση οκταπέταλος ρόδακας τύπου 2. Στο σώμα πιθανώς διακόσμηση με πολύγωνα που περικλείουν ασαφή κοσμήματα (ροπαλοειδή ή λογχόσχημα ;).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. το σκύφο Α.Μ.Α. 2724 από το Μουσείο της Λευκάδας (ΕΙΚ. 57.2). Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67

TB91. Α.Μ.Α. 2812Δ. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ακέραιο το μέταλλο της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός τεφρός (light gray: 10 YR 7/1). Επίχρσιμα: ομοιόχρωμο και κατά τόπους λίγο σκουρότερο (τεφρό / gray: 10 YR 6/1), αραιό και θαμπό. Αρκετά απολεπισμένο. Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 053 X 0, 040 μ. Πάχος τοιχ.: 0, 002-0, 009 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Σώζ. ύψος: 0, 008 μ. Μέγ. διάμ. σώζ. σώματος: 0, 068 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στη βάση κακοτυπωμένος οκταπέταλος ρόδακας τύπου 2. Στο σώμα φθαρμένη φυτική διακόσμηση:

ίσως φύλλα άκανθας που εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού (;).

Χρονολόγηση: β΄ μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους TB35 και TB31. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Τυπολογικά παράλληλα ως προς το μέταλλο της βάσης (ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 2): Βλ. το σκύφο TB10.

Αγγεία διαφόρων σημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. TB92-TB93)

A. Υπερμεγέθης ανάγλυφος σκύφος με διακόσμηση ομόκεντρων ημικυκλίων – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. TB92)

2. Με ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (αρ. κατ. TB92)

ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67

TB92. Α.Μ.Α. 2279. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία μόνο τα δυο συγκολλήθηκαν.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο με καστανομέλανες κηλίδες, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους: 0, 191 μ. Σωζ. ύψος: 0, 049 μ.

Προέλευση: στρώμα III η (12-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα), με άγνωστο περιεχόμενο. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ιωνικό κυμάτιο (ωά εναλλάξ με σταγόνες).

Χρονολόγηση: β΄ μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο TB46. Βλ. επίσης: Laumonier 1977, 111, αρ. 489, πίν. 132 (εργαστήριο του Κωμικού με τη βακτηρία), 222, αρ. 4273, πίν. 133 (εργαστήριο του Μικρού σπειροειδούς ρόδακα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια-«μακεδονική ασπίδα» χωρίς διακόσμηση ή με διαφορετικά -από έλικα ή στρόβιλο- κοσμήματα στο εσωτερικό τους): 1). Χωρίς περιεχόμενο στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 265-269, αρ. 1214, πίν. 61 (εργαστήριο του Φίλωνα, ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») χωρίς περιεχόμενο στο εσωτερικό τους, αρχές 1^{ου}-α΄ μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Thompson 1934, 406, αρ. E78, εικ. 95 a, b (Αθήνα, ομόκεντρα ημικύκλια («μακεδονική ασπίδα») χωρίς περιεχόμενο στο εσωτερικό τους, τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.). Watzinger 1901, 69-70 (Αθήνα, ασκός τύπου guttus αρ. 5, με ανάγλυφη φυτική διακόσμηση με Ε.Α.Μ. 2148, αποδίδεται στο αττικό εργαστήριο του Αρίστωνα, ομόκεντρα ημικύκλια/«μακεδονική ασπίδα» χωρίς περιεχόμενο (;) στο εσωτερικό τους 150-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Παππά 1996, 265-267, αρ. 670, πίν. 162 (Μινώα Αμοργού, λάγνος-ασκός με αμφικωνικό σώμα, εφεσιακός-ιωνικός, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). 2). Με ανθέμιο στο εσωτερικό τους: Siebert 1978, 39, 50-64, 318, αρ. DI 125, πίν. 20 και 76. 2 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με ανθέμιο στο εσωτερικό τους). 3). Με σταυροειδές κόσμημα (σηματισμένο με κουκίδες) στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 349-353, αρ. 4300, πίν. 84 (εργαστήριο του CI). 4). Με ζώο (χίμαιρα) ή πτηνό στο εσωτερικό τους: Siebert 1978, 39, 5-64, 318, αρ. DI 124, πίν. 20 και 76, 1 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα, με χίμαιρα εντός των ομόκεντρων ημικυκλίων, αλλά και στη βάση χίμαιρα). Μαστροκόστας 1960, 140, αρ. 7, πίν. 121 δ (όστρακο ανάγλυφου σκύφου που προέρχεται από την ανασκαφή του ρωμαϊκού Ωδείου της Πάτρας, εντός των ομόκεντρων ημικυκλίων πτηνό). 5). Με αστερίσκο στο εσωτερικό τους: Laumonier 1977, 397-402, αρ. 4309, 4308-4310, πίν. 94 (dix séries), 483-486, αρ. 4312, 4314, πίν. 112 (decor macédonien). Günay Tuluk 2001, 67, αρ. 25 (Inv. Nr. 35/15/74), εικ. 16 a, b, c, πίν. 43 (Εφεσος, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με αστερίσκο στο εσωτερικό τους, εργαστήριο του Μονογράμματος ΠΑΡ (;), 140-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Corinth VII, iii, 182-184, αρ. 921 και 929, πίν. 80-81 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με αστερίσκο στο εσωτερικό τους, 150-146 π.Χ.). Baur 1941, 241, αρ. 208, εικ. 11 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με αστερίσκο στο εσωτερικό τους, σε pitcher or jug, αποδίδεται σε Μακεδονικό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.). Callaghan 1978, 53-54, 57, εικ 1 και 2 A, B, C, F (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με αστερίσκο στο εσωτερικό τους, μακεδονικό εργαστήριο, 2^{ος} αι. π.Χ.). Παππά 1996, 265-267, αρ. 664 και 665, πίν. 161 (εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι στη Μινώα Αμοργού, οκτάκτινο άστρο εντός των ημικυκλίων, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). 6). Με απλό ρόδακα στο εσωτερικό τους: Προσκυνητοπούλου 1997, 140, αρ. 63 και 155, πίν. 24 και 27 (Ήλιδα, ομόκεντρο ημικύκλιο/«μακεδονική ασπίδα» με επταπέταλο

ρόδακα (;) στο εσωτερικό του, β'μισό του 2^{ου} αι. π.Χ.). Trummer 1990, 311-313, εικ. 1.12 (Αιγείρα, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Siebert 1978, αρ. M.99, πίν. 30 και 76.2 (αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος). Kossatz 1990, 89, αρ. M742, πίν. 46 (Μίλητος). Samaria-Sebaste III, 280, αρ. 21 (D754), εικ. 63 (Σαμάρεια-Σεβαστή, β'μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). 7). Με διπλό ρόδακα στο εσωτερικό τους: Γραβάνη 2000, 482-αρ. 7, αρ. 415, πίν. 249 (Ήπειρος-Κασσώπη, ομόκεντρο ημικύκλιο («μακεδονική ασπίδα») στο μέταλλο της βάσης με διπλό ρόδακα (;) στο εσωτερικό του, μετά το 167 π.Χ.). 8). Με τρισκελίδα στο εσωτερικό τους: Corinth VII, iii, 184, αρ. 931, πίν. 81 (ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με τρισκελίδα στο εσωτερικό τους, 150-146 π.Χ.). 9). Με κύκλο ή ημικύκλιο στο εσωτερικό τους: Σαράντη υπό εκτύπωση (Ναύπακτος, ανάγλυφος κρατήρας, βλ. ΕΙΚ. 37. 1). 10). Με ανάγλυφο κυκλικό έξαρμα στο εσωτερικό τους: Γραβάνη 1996, 121 και 304, αρ. 128-131, εικ. 20 (Κασσώπη, στο εσωτερικό των ημικυκλίων ανάγλυφο κυκλικό έξαρμα, εργαστήριο Β - αρχές 2^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). 11). Με άγνωστο ή δυσδιάκριτο περιεχόμενο στο εσωτερικό τους: Seiterle 1982, 145-149, πίν. 26.3 (Εφεσος, μήτρα εφεσιακού-ιωνικού εργαστηρίου, σώζεται μόνο η άκρη των ομόκεντρων ημικυκλίων και μέρος του πεδίου με τα ανάγλυφα σφαιρίδια). Παππά 1996, 265-267, αρ. 666, 667, 669, 670, πίν. 161 (εισηγμένοι εφεσιακοί-ιωνικοί σκύφοι στη Μινώα Αμοργού, μετά τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.). Γραβάνη 2000, 482, αρ. 415, πίν. 249 (Κασσώπη, ίσως πρόκειται για διακόσμηση για ομόκεντρα ημικύκλια-μακεδονική ασπίδα). Χατζηαγγελάκης 2004, 142, 145-147, αρ. 15, πίν. 38 α (Καρδίτσα, δυσδιάκριτο, 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.). Kossatz 1990, πίν. 46 και 55 (Μίλητος, δυσδιάκριτο). Lakakis – Rizakis 1992, πίν. 9 (Δύμη, δυσδιάκριτο). Vettors 1981, 141-142, πίν. 6-7 (Εφεσος, σκύφοι τοπικής παραγωγής και μήτρες). Courby 1922, 396, πίν. XIII.30 και IXe (εφεσιακά-ιωνικά εργαστήρια, ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με δυσδιάκριτο κόσμημα στο εσωτερικό τους, 170-70 π.Χ.).

Β. Κλειστού σχήματος αγγείο (λάγυρος ;) με διακόσμηση ομόκεντρων ημικυκλίων – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. TB93)

2. Με ιωνικό κυμάτιο στη διακοσμητική ζώνη του ώμου (;) (αρ. κατ. TB93)

ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67

TB93. Α.Μ.Α. 2513. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και του χείλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα θραύσματα, από τα οποία συγκολλήθηκαν μόνο τα τρία.

Πηλός: ρόδινος (pink: 5 YR 7/4). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 2.5 YR 4/4) με καστανομέλανες κηλίδες κατά τόπους, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης (υπολογιζόμενη): 0, 042 μ. Σωζ. ύψος: 0, 055 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 108 μ.

Προέλευση: στρώμα III γ (28-6-91, Ψ7-Ι β, Ε 150).

Διακόσμηση: Στο σώμα ομόκεντρα ημικύκλια (μακεδονική ασπίδα) με εννεασκελή στρόβιλο στο εσωτερικό τους. Μεταξύ αυτών ανάγλυφες κουκίδες. Στη διακοσμητική ζώνη του ώμου (;) ιωνικό κυμάτιο.

Χρονολόγηση: β'μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Πρβ. τους σκύφους TB52, TB55 και TB65. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους: Βλ. τον ΑΙΓ21. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ομόκεντρα ημικύκλια/«μακεδονική ασπίδα» με στρόβιλο στο εσωτερικό τους): Βλ. το σκύφο TB15.

Γ. Περιφερειακά εργαστήρια: Ναυπάκτου (αρ. κατ. ΝΑ1)**Αγγεία διαφόρων σχημάτων με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. ΝΑ1)****Ομόκεντρα ημικύκλια – «μακεδονική» διακόσμηση (αρ. κατ. ΝΑ1)****ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67**

ΝΑ1. Α.Μ.Α. 2534. Τμήμα κρατήρα που σώζει μικρό μέρος της βάσης και του σώματος (κάλυκα).
 Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: ομοιόχρωμο, απολεπισμένο το πλείστον.
 Ανομοιογενής όπτηση. ΠΗΛΟΣ μοναδικός (μεταξύ της ομάδας 5-Ηλειακής και της ομάδας 7-του Τοπικού εργαστηρίου Β των Ονιαδών).

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου επιφάνειας έδρασης (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 079 μ. Σωζ. ύψος: 0, 061 μ.
 Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 170 μ.

Προέλευση: στρώμα Ι ζ 2 (18-12-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στη βάση σώζεται ένα ανάγλυφο κοχύλι (ανάγλυφο υποστήριγμα). Στο σώμα μέσα σε μια πλατιά οριζόντια διακοσμητική ζώνη διακρίνεται ένα τετραπλό ομόκεντρο ημικύκλιο («μακεδονική ασπίδα») με ανάγλυφο ημικύκλιο στο εσωτερικό του. Τριγύρω στο πεδίο, συμμετρικά διαταγμένες ανάγλυφες κουκίδες.

Εργαστήριο της Ναυπάκτου

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Πρβ. τον TB69. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Σαράντη υπό εκτύπωση, σελ. 7 .στο δοκίμιο, αρ. 18, εικ. 18 (Ναύπακτος, κρατήρας με ομόκεντρους κύκλους, βλ. την ΕΙΚ. 37.1). Βλ. και τον TB92.

Α. Αδιάγνωστα εργαστήρια (αρ. κατ. ΑΑ1-ΑΑ11)**Α. Σκύφοι με φυτική διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΑ1)****Σύνθετος φυτικός κάλυκας ποικίλων φύλλων (αρ. κατ. ΑΑ1)****Φύλλα άκανθας και μακριά φύλλα λωτού ; (αρ. κατ. ΑΑ1)****ΠΙΝΑΚΕΣ 46, 67**

ΑΑ1. Α.Μ.Α. 2539. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου. Σώζει ελάχιστο μέρος του μεταλλίου της βάσης και του σώματος. Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό, λίγο απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα 14/εργαστήριο ΤΑ.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 032 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 084 μ. Μέγ. σωζ. ύψος: 0, 020 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙΙ ζ 1 (16-6-92, Χ7/Π β, Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: Στο σώμα ασαφή ασαφή φυτικά κοσμήματα (άκανθες ;) εναλλάσσονται με μακριά φύλλα λωτού (με μια εσωτερική νεύρωση και με ανάγλυφο το εσωτερικό τους).

Κορινθιακό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: α΄ μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τους σκύφους Η35 και Η13. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Δεν βρέθηκαν. Πρβ. τον Κ19.

Β. Σκύφοι με διακόσμηση ανθρώπινων μορφών και άλλων έμβιων όντων (αρ. κατ. ΑΑ2-ΑΑ9)**Ι. Ανθρώπινες μορφές (αρ. κατ. ΑΑ2-ΑΑ7)****2. Ειδυλιακές συνθέσεις: σκηνές με ερωτιδέες (αρ. κατ. ΑΑ2-ΑΑ6)****ΠΙΝΑΚΑΣ 46**

ΑΑ2. Α.Μ.Α. 2563. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: καστανομέλανο, αραιό και θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην ομάδα 14/του τοπικού εργαστηρίου Α (με λίγη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 026 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 101 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 2 (4-7-91, Ψ7/Ι α, Ε 281).

Διακόσμηση: Στο σώμα γυμνός ερωτιδέας προς τα αριστερά που παίζει αυλό (;).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου} - 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ερωτιδέας με αυλό ;): Βλ. το σκύφο ΑΤ4 (πιθανότατα ίδια σφραγίδα).

ΠΙΝΑΚΕΣ 47, 67

ΑΑ3. Α.Μ.Α. 2567. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μεγάλο μέρος του κάλυκα και του σώματος και μικρό του χείλους. Αποτελείται από δέκα συνανήκοντα όστρακα, από τα οποία τρία της περιοχής του χείλους και πέντε από τον κάλυκα συγκολλήθηκαν μεταξύ τους.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8) έως μελανό, αραιό και θαμπό, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ μοναδικός (κοντά στην ομάδα 14/του τοπικού εργαστηρίου Α).

Διαστάσεις: Διάμ. χείλους (υπολογισμένη): 0, 114 μ. Σωζ. ύψος: 0, 079 μ. περίπου. Διάμ. βάσης: 0, 033 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 2 (28-6-91, Ψ7-Ι α, Ε 140).

Διακόσμηση: Η εξαιρετικά στενή, αλλά διακριτή διακοσμητική ζώνη του χείλους σχηματίζεται με δυο ανάγλυφες γραμμές και είναι ακόσμηση στο εσωτερικό της. Ακριβώς κάτω από αυτή σειρά από κατακόρυφα ραδινά φυλλάρια. Στο σώμα και στον κάλυκα διακόσμηση από μια μορφή και ένα σύμπλεγμα που επαναλαμβάνεται τρεις φορές: γυμνός ερωτιδέας (;) με ραβδί κινείται απειλητικά προς τη Λήδα και τον κύκνο-Δία που βρίσκονται σε περίπτυξη (;).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}- 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η12. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ερωτιδέας ή ανδρική μορφή με ροπαλό ή μεγάλο ραβδί): Massa 1992, πίν. 114.4 (Ηφαιστεια Λήμνου). Laumonier 1977, αρ. 6201, πίν. 22. Για τον ερωτιδέα βλ. και το σκύφο ΑΤ4 (πιθανότατα ίδια σφραγίδα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (Λήδα και κύκνος-Δίας): Δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 47, 67

ΑΔ4. Α.Μ.Α. 2562. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 8/6). Επίχρυσμα: ερυθρωπό (red: 10 R 5/8) και κατά τόπους ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο κατά τόπους. ΠΗΛΟΣ κοντά στις ομάδες 16 και 17 (αττικός πηλός).

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 029 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη κατά προσέγγιση): 0, 124 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: Στο σώμα ερωτιδέας (;) σε έντονο διασκελισμό προς τα δεξιά, όπου ελικωτός κρατήρας με ιδιαίτερα υπερυψωμένες και λεπτές λαβές.

Αττικό εργαστήριο (;)

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Agora XXII, 18 και 88, αρ. 375, πίν. 66 και 94 (αθηναϊκή Αγορά). Siebert 1978, αρ. DI 32, πίν. 14 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. Go 69, πίν. 50 (εργαστήριο της αρκαδικής Γόρτυνας).

ΠΙΝΑΚΕΣ 47, 67

ΑΔ5. Α.Μ.Α. 2294Α. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου σωζόμενου περίπου κατά τα 4/7. Σώζει μεγάλο μέρος του μεταλλίου της βάσης, του κάλυκα και του σώματος. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρυσμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 4/4). Κοντά στην ομάδα ΠΗΛΟΥ 17.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 030 μ. Σωζ. ύψος: 0, 066 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 119 μ.

Προέλευση: στρώμα Π γ (3-7-91, Ψ7-Ι β, Ε 260).

Διακόσμηση: Στη βάση ασαφές διακοσμητικό κόσμημα. Ακολουθεί στο σώμα φυτική διακόσμηση με μακριά φύλλα λωτού που εναλλάσσονται με ψηλούς θάμνους, ενώ κοντά στο χείλος ίπτανται ερωτιδέες με τόξα (κάθε ερωτιδέας στοχεύει προς ένα θάμνο όπου κρύβεται ένα πτηνό). Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ανεστραμμένο, αραιό ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες.

Αττικό ή κορινθιακό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: 225 π.Χ.-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. το σκύφο Η35. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες): Agora XXII, 53, αρ. 73bis, πίν. 13 (αθηναϊκή Αγορά, Ομάδα 2, 200-150 π.Χ.). Hausmann 1996, σελ. 83, πίν. 35, αρ. 170 (Ολυμπία). Corinth VII, iii, 170, αρ. 846, πίν. 75 (Κόρινθος, 146 π.Χ.). Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Α. 1463 από την Αρσινόη (**ΕΙΚ. 39.5**). Αποτελεί αγαπητό κόσμημα και στα εργαστήρια των Λουσών και του Αγίου (αλλά σε έντονα έξω νεύον χείλος): Rogl 2008, 110-111, αρ. 62, πίν. 7 (σκύφοι του εργαστηρίου του Αγίου ή της Καλυδώνας) αρ. 63-65 και 68, πίν. 7 (σκύφοι τοπικού εργαστηρίου Λουσών). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (ψηλός θάμνος): Rogl 2008, 102-103, αρ. 27, πίν. 3, 26, 30, 44 (Λουσοί, σκύφος με απεικόνιση Αθηνάς και νεαρού αυλητή μπροστά από έναν όμοιο ψηλό θάμνο με πτηνό μέσα στα φυλλώματά του, αποδίδεται σε κορινθιακό εργαστήριο, τελ. τέτ. 3^{ου}-α΄μισό 2^{ου} αι. π.Χ.). Βλ. επίσης: Agora XXII, 54, αρ. 87, πίν. 15 (αττικό εργαστήριο Α, 225-175 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (φτερωτοί έρωτες με τόξα): Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

ΑΔ6. Α.Μ.Α. 2782. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: ρόδινος (pink: 7.5 YR 7/4). Επίχρυσμα: μελανό και καστανομέλανο, θαμπό. Ανομοιογενής όπτηση. Ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στις ομάδες 16 και 17 (αττικός πηλός).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 063 X 0, 030 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 003 μ.

Προέλευση: στρώμα I η 1 (22-6-95, X7/II α-εσωτερικό της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα ερωτιδέας που πετά προς τα αριστερά όπου διακρίνεται μια άλλη ασαφής μορφή (;) και στα δεξιά μικρό μέρος από μια άκανθα. Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους πολύ φθαρμένο ιωνικό κυμάτιο.

Αττικό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: 225 π.Χ.-α' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Δεν βρέθηκαν.

3. Διάφορες άλλες ανθρώπινες ή θεϊκές μορφές (αρ. κατ. ΑΔ7)

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

ΑΔ7. Α.Μ.Α. 2442. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 7.5 YR 7/6). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά θαμπό. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5E (με λίγη μαρμαρυγία).

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 036 X 0, 026 μ. Πάχ.: 0, 002-0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο σώμα διακρίνεται μια ανδρική ανακεκλιμμένη μορφή που κρατά στα χέρια της δυσδιάκριτο αντικείμενο (;).

Αττικό ή ηλειακό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Sinn 1979, αρ. MB 60, πίν. 25. Hausmann 1959, 53, πίν. 10.2 (Ολυμπία, ομηρικός σκύφος με ανακεκλιμμένη γενειοφόρα μορφή). Αρβανιτόπουλος 1910, 90-92, αρ. 3, πίν. 2 (ανακεκλιμένοι μνηστήρες (;), ομηρικός σκύφος από τις Φθιώτιδες Θήβες, τέλος 3^{ου} - 2^{ου} αι. π.Χ.).

4. Μορφές ζώνων και παραπληρωματικά κοσμήματα: αγγεία (αρ. κατ. ΑΔ8-ΑΔ9)

ΠΙΝΑΚΕΣ 47, 67

ΑΔ8. Α.Μ.Α. 2554A. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και της διακοσμητικής ζώνης του χείλους.

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 5 Y 8/3). Επίχρισμα: καστανομέλανο θαμπό, απολεπισμένο πλήρως. ΠΗΛΟΣ κοντά στις ομάδες 9 (κορινθιακός πηλός) και Α11 (πηλός τοπικού εργαστηρίου Β).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 116 μ. Σωζ. ύψος: 0, 045 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στη διακοσμητική ζώνη του χείλους ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο χωρίς σταγόνες. Στο σώμα διακόσμηση με βουκράνια.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος ;

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη σήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ56. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση στη διακοσμητική ζώνη του χείλους (ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο): Βλ. το σκύφο ΑΔ5. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (βουκράνιο): Βλ. το σκύφο ΑΔ9.

ΠΙΝΑΚΕΣ 47, 67

ΑΔ9. Α.Μ.Α. 2554B. Τμήμα ανάγλυφου σκύφου που σώζει πολύ μικρό μέρος του σώματος (κοντά στην περιοχή του χείλους).

Πηλός: υποκίτρινος (pale yellow: 5 Y 8/3). Επίχρισμα: καστανομέλανο θαμπό, απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ κοντά στις ομάδες 9 (κορινθιακός πηλός) και Α11 (πηλός τοπικού εργαστηρίου Β).

Διαστάσεις: Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογιζόμενη): 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 045 μ.

Προέλευση: στρώμα I δ (8-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχώσεις).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακόσμηση με βουκράνια που εναλλάσσονται με ελικωτούς κρατήρες.

Κορινθιακό-αργείο εργαστήριο του Μονογράμματος ;

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-146 π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. το σκύφο ΑΙΓ56. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κρατηρόσχημο αγγείο): Πρβ. το σκύφο ΑΔ4. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (βουκράνιο): Ακριβή δεν βρέθηκαν.

Αγγεία διαφόρων σχημάτων με ανάγλυφη διακόσμηση (αρ. κατ. ΑΔ10-ΑΔ11)

1. Διονυσιακοί θίασοι ή σκηνές μαιναδικής λατρείας (αρ. κατ. ΑΔ10-ΑΔ11)

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

ΑΔ10. Α.Μ.Α. 2583Β. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο του χεύλους. Αποτελείται από τρία συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός πρασινότεφος (light brownish gray: 10 YR 6/2), ισχυρά οπτημένος, αλλά σχετικά εύθριπτος. Επίχρισμα: μελανό θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην Τ7 (Ηλειακός πηλός), με ελάχιστη μαρμαρυγία.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 055 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 156 μ.

Προέλευση: στρώμα Π δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ).

Διακόσμηση: Στο σώμα διακρίνονται από τα αριστερά προς τα δεξιά τρεις ανθρώπινες μορφές: μια γυναικεία με θύρσο, ένας σάτυρος που τρέχει προς τα αριστερά κοιτάζοντας προς τα πίσω και στην άκρη δεξιά πιθανώς μια μορφή αντίστοιχη της πρώτης.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Βλ. τα Κ20, Κ21, Κ25 και ΑΔ11. Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Histria XI, 152, αρ. 600, πίν. 41 (Ιστρία, αποδίδεται σε εργαστήριο του Πόντου). Κακαβογιάννης 1980, 273, εικ. 27 (Φερές Θεσσαλίας, έξι όστρακα που σώζουν μικρό τμήμα έμψυχης παράστασης από ομηρικούς σκύφους, τέλος 3^{ου} -2^{ου} αι. π.Χ.). Για τους οξυπύθμενους αμφορείς βλ. επίσης: Laumonier 1977, 341-347, αρ. 1334 και 1968, πίν. 82 (εργαστήριο του CI). Kossatz 1990, 60, αρ. M431, πίν. 9 (Μίλητος).

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

ΑΔ11. Α.Μ.Α. 2583Α. Τμήμα υπερμεγέθους ανάγλυφου σκύφου ή κρατηρίσκου που σώζει μικρό μέρος του σώματος και ελάχιστο του χεύλους. Αποτελείται από πέντε συνανήκοντα και συγκολλημένα θραύσματα.

Πηλός: ανοιχτός πρασινότεφος (light brownish gray: 10 YR 6/2), ισχυρά οπτημένος, αλλά σχετικά εύθριπτος. Επίχρισμα: μελανό θαμπό, πολύ απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ κοντά στην Τ7 (Ηλειακός πηλός), με ελάχιστη μαρμαρυγία.

Διαστάσεις: Σωζ. ύψος: 0, 073 μ. Μεγ. διάμ. σωζ. σώματος (υπολογισμένη κατά προσέγγιση): 0, 162 μ.

Προέλευση: στρώμα Π α (27-6-91, Θαλαμίσκος 10, Ε 84).

Διακόσμηση: Στο σώμα αριστερά διακρίνεται ασαφές φυτικό κόσμημα (πιθανώς λυγισμένη φτέρη). Στα δεξιά γυμνή ανδρική μορφή με ράβδο στο ένα χέρι και οξυπύθμενο αμφορίσκο στο άλλο, κινείται προς τα δεξιά.

Χρονολόγηση: τελ. τέτ. 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τα σχήμα: Βλ. τον ΑΔ10. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

2. Μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (αρ. κατ. M1-M13)

α. Με φυτική-φυσιοκρατική διακόσμηση (αρ. κατ. M1-M8)

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M1. Α.Μ.Α. 2826. Τμήμα από τη βάση πήλινης μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων.

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: μελανό-καστανομέλανο, εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. Λίγο απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5B.

Διαστάσεις: Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 033 μ. Σωζ. ύψος: 0, 004 μ.

Προέλευση: στρώμα II ε (4-7-91, Τομή στην εξωτερική ΝΑ γωνία της σκευοθήκης).

Διακόσμηση: το μέταλλο της βάσης κοσμεί διπλός οκταπέταλος ρόδακας: είναι σχηματισμένος με μικρό πολύφυλλο ρόδακα στο κέντρο του και στη περιφέρεια με οκτώ φύλλα φτέρης.

Ηλειακό εργαστήριο (των «μεγάλων ροδάκων»).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Τσάκος 1994, 299 και 301, αρ. κατ. 9, πίν. 231β (μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφους από τη Σάμο, β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.). Φάκλαρης 1990, 216, αρ. ΒΑΠ 66, σχέδ. 8, πίν. 86θ (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος: Βλ. τους σκύφους H18, H25-H26 και H61, αλλά και τον TA17.

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M2. Α.Μ.Α. 2485. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων. Σώζει αρκετά μεγάλο μέρος της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4), με αρκετές λευκές προσμιξίσεις. Επίχρισμα: ανοιχτό ερυθρωπό (light red: 10 R 6/8), αραιό και αρκετά απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 11.

Διαστάσεις: Εξωτ. διάμ. βάσης: 0, 057 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,024 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 079 μ. Σωζ. ύψος: 0, 021 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 1 (10-6-92, Ψ7-I α, β' στρώμα).

Διακόσμηση: μέσα στο μέταλλο της βάσης, που ορίζεται από ένα ανάγλυφο δακτύλιο, μικρός φθαρμένος ρόδακας. Στο σώμα ανθέμια (ή άκανθες;) εναλλάσσονται με όμοιους -με της βάσης- ρόδακες.

Εργαστήριο του Αιγίου (:).

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Agora XXII, 46, 86, αρ. 10, 350, πίν. 93 (225-200 π.Χ. και 145-125 π.Χ. αντίστοιχα). Ρηγυ II, 85-91, 103, 105, αρ. 93, 108, εικ. 2 (Πνύκα). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122 κ. εξ., αρ. BE7233, πίν. 73 (Φερές, μήτρα). Φάκλαρης 1990, 216-217, αρ. ΒΑΠ 64, σχέδ. 9, πίν. 87α (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 216-217, αρ. ΒΑΠ 65, πίν. 87 α, σχ. 9 (Βεργίνα, βάση μήτρας). Massa 1992, 175, αρ. C381, πίν. 108 (Ηφαιστεία Λήμνου). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβή δεν βρέθηκαν. Για τις άκανθες (πιθανώς πρόκειται για τον τύπο Α του εργαστηρίου του Αιγίου) βλ. τα τυπολογικά παράλληλα στο σκύφο ΑΙΓ68. Για τους ρόδακες πρβ. τον ακτινωτό ρόδακα του σκύφου ΑΙΓ33. Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης μήτρες (κυρίως με ανθέμια): Φάκλαρης 1990, 216-217, αρ. ΒΑΠ 64, σχέδιο 9 και πίν. 87 α (Βεργίνα, μήτρα με μικρό ρόδακα στο κέντρο του μεταλλίου της βάσης και τριγύρω του τέσσερα σχηματοποιημένα ανθέμια, ενώ τον κάλυκα κοσμούν τέσσερα μεγάλα, επίσης σχηματοποιημένα ανθέμια, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 214-215, αρ. ΒΑΠ 58, σχέδιο 5 και πίν. 86 στ (Βεργίνα, μήτρα με παρόμοιο ανθέμιο στη διακοσμητική ζώνη του χείλους, μέσα 2^{ου} - α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Πρβ. και το ανθέμιο της σφραγίδας: Φάκλαρης 1990, 219, αρ. ΒΑΠ 24, σχέδιο 13 και πίν. 87 στ-ζ (Βεργίνα, πήλινη σφραγίδα με ανθέμιο, χρησίμευε για τη δημιουργία μητρών για την παραγωγή ανάγλυφων σκύφων, αλλά και πιθανώς και για τη σφράγιση αγγείων με εμπιέστη διακόσμηση). Rogl 2008, 43-44, αρ. 38, πίν. 4 (Λουσοί, σκύφος κορινθιακού εργαστηρίου). Agora XXII, 81, αρ. 301 και 304-305, πίν. 57 και 95 (μήτρες, αθηναϊκή Αγορά, η δεύτερη αποδίδεται στο εργαστήριο του Μονογράμματος M, 175-150 π.Χ. η πρώτη και οι δυο τελευταίες δεν αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια, 225-150 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M3. Α.Μ.Α. 2492. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων. Σώζει μικρό μέρος του μεταλλίου της βάσης και ελάχιστο του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 2.5 YR 6/6). Επίχρισμα: ανύπαρκτο. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διάμ. βάσης (υπολογισμένη)-κύκλος που ορίζει η ανάγλυφη γραμμή: 0, 073 μ. Μέγ. διάμ. σώματος (υπολογισμένη): 0, 111 μ. Σωζ. ύψος: 0, 026 μ.

Προέλευση: στρώμα IV β 2 (9-6-92, Ψ7-I α, β' στρώμα).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης σώζει ανάγλυφο υποστήριγμα σε μορφή κοχυλιού, ενώ από την ανάγλυφη αύλακα (που χωρίζει τη βάση από τον κάλυκα) εκφύεται στον κάλυκα ένα μεγάλο πέταλο λωτού, που φέρει στο εσωτερικό του μια κεντρική και δυο πλάγιες (σηματισμένες με σειρά ανάγλυφων στιγμών) νευρώσεις.

Ηλειακό εργαστήριο (;).

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ. (;)

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Massa 1992, 131 και 134, αρ. 76 και 99, πίν. 104 (Ηφαιστεια Λήμνου). Φάκλαρης 1990, 216-217, αρ. ΒΑΠ 64, σχέδ. 9, πίν. 87α (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου} - α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122 κ. εξ., αρ. BE7239, πίν. 74 (Φερές, μήτρα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του μεταλλίου της βάσης (μήτρες με ανάγλυφα κοχύλια στη βάση): Holbing, 1923-25, 281, αρ. 1, πίν. I α (Σπάρτη, μήτρα με ανάγλυφα κοχύλια στη βάση). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του κάλυκα (μήτρες που σώζουν φύλλα λωτού): Τσάκος 1994, 297, 301, πίν. 230 α (Σάμος, μήτρα ανάγλυφου σκύφου με παρόμοια λογοειδή φύλλα στον κάλυκα). Ακαμάτης 1993, 28-33 (ομάδα α), πίν. 3-6, 9 β, 15, 17, 26 κ.α. (Πέλλα, μήτρες ανάγλυφων σκύφων με παρόμοια φύλλα). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα για τη διακόσμηση στο εσωτερικό των πετάλων λωτού: Agora XXII, 87, αρ. 360, 361 και 363, πίν. 63 και 96 (αθηναϊκή Αγορά, δεν αποδόθηκαν σε συγκεκριμένα εργαστήρια, 100 π.Χ.).

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M4. Α.Μ.Α. 2488. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει μικρό μέρος του σώματος και χείλους.

Πηλός: ανοιχτός ερυθρωπός (light red: 10 R 6/6). Επίχρισμα: εσωτερικά πορτοκαλόχρωμο (reddish yellow: 5 YR 6/6) και εξωτερικά υποκίτρινο (pale yellow: 2.5 Y 7/4), πυκνό. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Εσωτ. διάμ. χείλους: 0, 151 μ. Μέγ. εξωτ. Διάμ. σώματος: 0, 159 μ. Σωζ. ύψος: 0, 034 μ.

Προέλευση: στρώμα I γ (12-6-92, Ψ7-I β).

Διακόσμηση: Στην πρώτη διακοσμητική ζώνη του χείλους σειρά από ανάγλυφα σφαιρίδια (ονολο), ενώ στη δεύτερη μικρά κισσόφυλλα με κοντό μίσχο που εναλλάσσονται με μικρά ροδακοειδή άνθη. Στο σώμα η διακόσμηση δεν σώζεται.

Τοπικό εργαστήριο Β.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Massa 1992, 176, 188 και 190, αρ. 388, 494, 498 και 520, πίν. 108, 109 και 110 (Ηφαιστεια Λήμνου). Agora XXII, 46, αρ. 11, πίν. 93 (αθηναϊκή Αγορά, 224-200 π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (ονολο): Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 123, αρ. BE 7238, πίν. 69γ και 74 (Φερές, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου). Φάκλαρης 1990, 221-222, αρ. ΒΑΠ 69, πίν. 88 δ, σχ. 16 (Βεργίνα, μήτρα με ονολο σε διακοσμητική ζώνη του χείλους). Πρβ. και Γραβάνη 1996, αρ. 14-16, πίν. 7, αρ. 38, πίν. 11, αρ. 47-55, πίν. 14-15, αρ. 54-59, πίν. 16, αρ. 67-69, πίν. 19, αρ. 76-79, πίν. 21, αρ. 85, πίν. 23, αρ. 95-104, πίν. 25-26, αρ. 114, πίν. 29, αρ. 125 και 128, πίν. 31, αρ. 150-152, πίν. 37-38 κ.α. (Κασσώπη, σκύφοι τοπικών εργαστηρίων, τέλος 3^{ου}-2^{ος} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (κισσόφυλλα): Γραβάνη 1996, αρ. 652-654, πίν. 83 (Κασσώπη, μήτρες, τέλη 3^{ου}-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ.). Massa 1992, 84, αρ. M255, πίν. 113-115 (Ηφαιστεια Λήμνου, μήτρα, κισσόφυλλα με κοντό μίσχο εναλλάσσονται με κόρυμβους στη ζώνη του χείλους). Veters 1981, 141-142, πίν. 7 (Εφεσος, μήτρα). Rotroff 1997, 359 κ. εξ., πίν. 265 α (μήτρα από Σάρδεις). Holbing 1923-1925, 286, εικ. 2 ε (Σπάρτη, ανάγλυφος σκύφος). Βλ. επίσης (παρόμοια): Pnyx II, 85-91, 97, 106-107, αρ. 32, 34, 36, 109, 117-118, εικ. 2 (Πνύκα). Για τα μικρά ροδακοειδή άνθη (που εναλλάσσονται με τα κισσόφυλλα στη δεύτερη ζώνη) βλ. τυπολογικά παράλληλα στη μήτρα M6.

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M5. Α.Μ.Α. 2496Α. Τμήμα πλήρους μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων. Σώζει μικρό μέρος του τοιχώματος του σώματος.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανέρυθρο (reddish brown: 5 YR 5/4), σχεδόν πλήρως απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ 5Δ.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος: 0, 020 X 0, 016 μ. Πάχ.: 0,004-0,006 μ.

Προέλευση: στρώμα I β (18-6-92, Ψ7-Iα, β' στρώμα, Δ. μάρτυρας).

Διακόσμηση: Στο τοίχωμα του σώματος σώζει το οξυκόρυφο άκρο μεγάλου λογχόσχημου φύλλου (με μια κεντρική νεύρωση στο εσωτερικό του) και μέρος από ένα μικρό, πολύφυλλο ροδακοειδές άνθος.

Ηλειακό εργαστήριο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση του σώματος (παρόμοια): Φάκλαρης 1990, 212-214, 236-237, αρ. ΒΑΠ 57-ΒΑΠ 61 και ΒΑΠ 56, σχ. 1-4, πίν. 86 α-ε (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Ακαμάτης 1985, 80 κ. εξ., πίν. 65-106 α (Πέλλα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου). Για τα μακριά φύλλα λωτού βλ. στα ηλειακά Η23 και Η28. Με το μικρό ροδακοειδές άνθος σύγκρινε τους ηλειακούς σκύφους αρ. κατ. Η10, Η29 και Η39.

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M6. Α.Μ.Α. 2484Α. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει το ήμισυ της βάσης και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 2.5 Y 6/1). Επίχρισμα: μελανό, σχετικά στιλπνό. Στην εσωτερική επιφάνεια απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Εξωτ. διάμ. βάσης: 0, 076 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0, 049 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 093 μ. Σωζ. ύψος: 0, 024 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης σώζονται δυο (από τα τέσσερα ακτινωτά τοποθετημένα) εμπιέστα, μικρά ροδακοειδή άνθη. Στον κάλυκα διακρίνονται εγχάρακτα πλαγιαστά γραμμίδια.

Εργαστήριο του Αιγίου.

Χρονολόγηση : 2^{ου} – αρχές 1^{ου} αι. π.Χ. (;)

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Agora XXII, 86, αρ. 350, πίν. 93 (145-125 π.Χ.). Ρnyx II, 85-91, 103 και 105, αρ. 93, 108, εικ. 2. Massa 1992, 145, αρ. 169, πίν. 105 (Ηφαιστεία Λήμνου). Φάκλαρης 1990, 216-217, αρ. ΒΑΠ 64, σχέδ. 9, πίν. 87α (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 122 κ. εξ., αρ. ΒΕ7233, πίν. 73 (Φερές, μήτρα). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Πρβ. τα μικρά ροδακοειδή άνθη του σκύφου Α.Μ.Θ. 275/Σ (ΕΙΚ. 41.8) και της μήτρας Α.Μ.Θ. 275/Μ (ΕΙΚ. 45) από το Θέρμο.

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M7. Α.Μ.Α. 2495. Τμήμα τοιχώματος μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος.

Πηλός: τεφρός (gray: 5 Y 5/1). Επίχρισμα: μελανό θαμπό, ελάχιστα απολεπισμένο. ΠΗΛΟΣ Τ3.

Διαστάσεις: Διαστ. θραύσματος : 0, 017 X 0, 014 μ. Πάχ.: 0, 003-0, 004 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: στο τοίχωμα του σώματος διακρίνεται δυο φυλλόσχημα κοσμήματα και δυο χοντροί, καμπυλόγραμμοι βλαστοί (;).

Εργαστήριο του Αιγίου (;).

Χρονολόγηση: 2^{ου} αι. π.Χ. (;)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 48, 68

M8. Α.Μ.Α. 2486. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή πιθανώς μικρογραφικών ανάγλυφων σκύφων. Σώζει ακέρατη τη βάση και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: καστανομέλανο αραιό, απολεπισμένο σχεδόν πλήρως. ΠΗΛΟΣ κοντάστην ομάδα 14.

Διαστάσεις: Εξωτερική διάμ. βάσης: 0, 042 μ. Διάμετρος μεταλλίου βάσης: 0,014-0,024 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 058 μ. Σωζ. ύψος: 0, 017 μ.

Προέλευση: ανασκαφή νεώσοικων.

Διακόσμηση: το ακόσμητο μέταλλο της βάσης, διαχωρίζεται από τον κάλυκα με διπλή αυλάκωση (δυο ανάγλυφοι ομόκεντροι κύκλοι). Στο σώμα ίσως φυτική, αλλά ασαφής διακόσμηση (χοντρός κυματοειδής βλαστός ;).

Τοπικό εργαστήριο Α (·).

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ. (·)

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Massa 1992, 135, 151, 160 και 181, αρ. 104, 213, 272 και 428, πίν. 105, 106, 107 και 109 (Ηφαιστεια Λήμνου). Agora XXII, 49, αρ. 44, πίν. 93 (225-175 π.Χ.). Ρnyx II, 85-91, 103, 105, αρ. 93, 108, εικ. 2. Φάκλαρης 1990, 216-217, αρ. ΒΑΠ 64, σχέδ. 9, πίν. 87α (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 123, αρ. ΒΕ 7232, πίν. 69β/το α θραύσμα και πίν. 73 α (Φερές, στο μέταλλο της βάσης πενταπέταλος ρόδακας και στον κάλυκα κυματοειδής χοντρός έντυπος βλαστός, τέλη 3^{ου}-τέλη 1^{ου} αι. π.Χ.). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1992, 437-447, πίν. 95 α (απεικονίζεται η ίδια μήτρα με την προηγούμενη παραπομπή). Massa 1997, 52-57, πίν. 251 a, 253 b, 254 b (Ηφαιστεια Λήμνου, μήτρες με φυτική διακόσμηση βλαστών).

β. Με γραμμική διακόσμηση (αρ. κατ. Μ9-Μ10)**ΠΙΝΑΚΕΣ 49, 68**

Μ9. Α.Μ.Α. 2093. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων μεγάλου μεγέθους. Σώζει το ήμισυ της βάσης και αρκετά μεγάλο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: καστανέρυθρος (reddish brown: 5 YR 5/4), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: ανύπαρκτο. ΠΗΛΟΣ 7.

Διαστάσεις: Εξωτ. διάμ. βάσης: 0, 067 μ. Διάμ. μεταλλίου βάσης: 0,075 μ. περίπου. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 126 μ. Σωζ. ύψος: 0, 037 μ.

Προέλευση: στρώμα Π δ (4-12-92, Νότια των τομών Ψ7/Ι α και Ψ7/Ι β, ερυθρωπές επιχρώσεις).

Διακόσμηση: στο σώμα διακόσμηση με εγχάρακτο τριπλό ομόκεντρο ημικύκλιο («μακεδονική ασπίδα») που περιέχει πεντασκελή έλικα στο εσωτερικό του και τριγύρω στο πεδίο σχετικά μεγάλα ανάγλυφα σφαιρίδια. Στο πλατύ και πολύ φθαρμένο μέταλλο της βάσης, τρεις ομόκεντροι κύκλοι περιέχουν πιθανώς επίσης πεντασκελή έλικα (·).

Τοπικό εργαστήριο Β.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.

Δημοσίευση: Τσαντήλα 2004, 317 εικ. 3 α (μέσα 2^{ου} αι. π.Χ.).

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Agora XXII, 49-50, 80, αρ. 48, 296, πίν. 93 (200-175 π.Χ. και 225-175 π.Χ. αντίστοιχα). Ρnyx II, 85-91, 103, αρ. 88, 90, εικ. 2. Massa 1992, 131, αρ. 77, πίν. 104 (Ηφαιστεια Λήμνου). Φάκλαρης 1990, 216, αρ. ΒΑΠ 66, σχέδ. 8, πίν. 86θ (Βεργίνα, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου, μέσα 2^{ου} - α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Rogl 2001, 103-106, 108, αρ. RB 11, εικ. 13, πίν. 62 και 67 (Εφεσος, μήτρα για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων με μακεδονική ασπίδα και έλικα στο εσωτερικό της, εργαστήριο του Μονογράμματος, μέσα 2^{ου} αι. π.Χ. περίπου). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 129, πίν. 72 γ (Λάρισα, βάση μήτρας με επτασκελή στρόβιλο -με έντονα περιελιγμένα άκρα- εντός «μακεδονικής ασπίδας», ενώ στο σώμα υπάρχει δικτυωτό κόσμημα και στο χείλος πλοχμός, χωρίς χρονολόγηση). Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 2000, 512, πίν. 252 β (παρουσιάζεται η ίδια μήτρα με την προηγούμενη παραπομπή).

ΠΙΝΑΚΕΣ 49, 68

Μ10. Α.Μ.Α. 2493. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων (ή λιγότερο πιθανό καλυκόσημου κανθάρου). Σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος (περιοχή χείλους).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 7/6). Επίχρισμα: ομοιόχρωμο, αραιό. ΠΗΛΟΣ 6.

Διαστάσεις: Μέγ. εσωτ. διάμ. χείλους: 0, 159 μ. Μέγ. εξωτ. διάμ. σώματος: 0, 161 μ. Σωζ. ύψος: 0, 030 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙV β 1 (11-6-92, Ψ7-Ι α).

Διακόσμηση: Στο σώμα σώζει πολύ μικρό μέρος από το καμπύλο πέρασ μακρών και ιδιαίτερα κοίλων πετάλων.

Τοπικό εργαστήριο Β.

Χρονολόγηση: β' μισό 3^{ου}-2^{ος} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Φάκλαρης 1990, 223-224, 226, 232-233, αρ. ΒΑΠ 80, ΒΑΠ 85, ΒΑΠ 79 και ΒΑΠ 100, σχέδ. 17-18, 20, 26, πίν. 89β-δ, 90ε και 92 α (Βεργίνα, μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων

σκύφων, μέσα 2^{ου} - α' μισό 1^{ου} αι. π.Χ.). Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση (μήτρες για την κατασκευή ανάγλυφων σκύφων με διακόσμηση μακρικών ροπαλόσχημων πετάλων): Μήτρες με μακριά πέταλα έχουν βρεθεί στις Φερές (Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1990, 124-125, 127-128, πίν. 70-71, 74-76, τέλη 3^{ου}-τέλη 1^{ου} αι. π.Χ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου 1992, 444, πίν. 95 α-δεξιά), στην Κόρινθο (Corinth VII, iii, 176-179, αρ. 902, 904, 906, πίν. 77, 150-146 π.Χ.), στη Δήλο, σε πολλά πελοποννησιακά εργαστήρια (Siebert 1978, 295, 365, αρ. A 121, An 20, πίν. 10, 41 κ.α.), στην Πέλλα (Ακαμάτης 1993, 98-113, ομάδα λ, πίν. 6γ, 7, 163-175, 178-183 κ.α.), στην Βεργίνα (Φάκλαρης 1990, 215, αρ. ΒΑΠ 59, σχ. 6, πίν. 86 ζ (β' μισό 2^{ου}-α' μισό 1^{ου} αι.π.Χ.) κ. α.) στην αθηναϊκή αγορά (Agora XXII, 34-37, αρ. 347-358, πίν. 63-64) στην Πνύκα (Pnyx II, 105, αρ. 104, πίν. 51) και στην Πέργαμο (Schäfer 1968, 154, αρ. Z 108, εικ. 19).

γ. Με διακόσμηση έμβιων μορφών (αρ. κατ. M11-M13)

ΠΙΝΑΚΕΣ 49, 68

M11. Α.Μ.Α. 2483. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει σχεδόν ακέραια τη βάση και ελάχιστο μέρος του σώματος (κάλυκα).

Πηλός: τεφρός (gray: 10 YR 6/1), ισχυρά οπτημένος. Επίχρισμα: σκούρο τεφρό (dark gray: 10 YR 4/1) έως πολύ σκούρο τεφρό (very dark gray: 10 YR 3/1), εξαιτίας της ανομοιογενούς όπτησης. ΠΗΛΟΣ Γ7.

Διαστάσεις: Εξωτ. διάμ. βάσης: 0, 052 μ. Μέγ. διάμετρος μεταλλίου βάσης: 0,032 μ. Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 063 μ. Σωζ. ύψος: 0, 024 μ.

Προέλευση: 11-6-92, Ψ7-Ι β, β' στρώμα, Δ. μάρτυρας.

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης σώζει μέσα σε δυο ανάγλυφους δακτύλιους, ιπτάμενο περιστέρι. Στο σώμα αναπτύσσεται πιθανώς πλούσια φυτική διακόσμηση: διακρίνεται μικρό μέρος από έναν καμπυλόγραμμο, σχετικά χοντρό βλαστό (;), μια τρίλοβη απόληξη ουράς πτηνού (όμοιου με της βάσης) και πιθανώς ένα σταυρόσχημο άνθος.

Ηλειακό εργαστήριο.

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοια τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Agora XXII, 86, αρ. 350, πίν. 93 (145-125 π.Χ.). Pnyx II, 85-91, 105-106, αρ. 108, 115, εικ. 2. Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Siebert 1978, 63-64, 368, αρ. Imp.8, πίν. 42 (ανάγλυφος σκύφος εισηγμένος στο Άργος). Βλ. τη διακόσμηση (σταυρόσχημα άνθη και πτηνά με βλαστούς) του ηλειακού σκύφου Η56. Παρόμοιας διακοσμητικής αντίληψης: Τσάκος 1990, 142, αρ. ευρ. 1718 (μέταλλο ανάγλυφου σκύφου από τη Σάμο που απεικονίζει μέλισσα, γ' τέταρτο 2^{ου} αι. π.Χ.), σελ. 142 και υποσημ. 28 (αναφέρεται μέταλλο ανάγλυφου σκύφου από την Έφεσο που απεικονίζει μέλισσα, κόσμημα γνωστό και από τα νομίσματα της πόλης, χωρίς χρονολόγηση). Κρανιώτη 1997, 795-796, πίν. 9 γ-δ (Αβδηρα, μέταλλο τοπικού ανάγλυφου με παράσταση κεφάλι της Τύχης, δηλαδή μια απομίμηση του νομίσματος της Όλβιας, χωρίς χρονολόγηση).

ΠΙΝΑΚΕΣ 49, 68

M12. Α.Μ.Α. 2490Α. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει μέρος του μεταλλίου της βάσης.

Πηλός: ανοιχτός καστανός (light brown: 7.5 YR 6/4). Επίχρισμα: ανύπαρκο. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις: Μέγ. διάμ. σωζ. σώματος: 0, 047 μ. Σωζ. ύψος: 0, 012 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,005-0,009 μ.

Προέλευση: στρώμα ΙΙ γ (2-7-91, Ψ7-Ι β, α' στρώμα).

Διακόσμηση: στο μέταλλο της βάσης τριπλό ομόκεντρο ημικύκλιο (μακεδονική ασπίδα) με κεφαλή Μέδουσας στο εσωτερικό της. Στο άλλο άκρο, δυο σειρές από μικρά και μεγάλα ανάγλυφα σφαιρίδια. Όλα τα κοσμήματα έχουν δημιουργηθεί με τη βοήθεια σφραγίδων.

Τοπικό εργαστήριο Β.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς το σχήμα: Σε μήτρα δεν βρέθηκαν σκύφοι με κωνική ή κοίλη βάση. Για ανάγλυφους σκύφους με παρόμοια βάση βλ.: Pierobon-Benoit 1997, 372, αρ. 7, πίν. 275 (Ιασός, «ανατολικο-ιωνικός» σκύφος, με παρόμοια φυλλοφολιωτή διακόσμηση στο σώμα και όμοια διαμόρφωση βάσης). Purro – Mosca 2000, 461-467, πίν. 229 b-d (Κύπρος). Rogl 2008, 106, αρ. 45, πίν. 26 (σκύφος του εργαστηρίου της Αχαΐας-Δύμης;). Siebert 1978, αρ. DI 42, πίν. 95 (αργείο εργαστήριο του Δημητρίου-Ιάσωνα), αρ. K 153, πίν. 96

(αργείο εργαστήριο του Κλεαγόρα) και αρ. Del 36, πίν. 99 (εργαστήριο Δελφών). Rogl 2008, 112, αρ. 72, πίν. 26 (Λουσοί). Βλ. και το σκύφο Α.Μ.Θ. 181 του Θέρμου (**ΕΙΚ. 41.1**). Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Ακριβή δεν βρέθηκαν.

ΠΙΝΑΚΕΣ 49, 68

M13. Α.Μ.Α. 2490B. Τμήμα μήτρας για την κατασκευή ανάγλυφου σκύφου. Σώζει ελάχιστο μέρος του σώματος (τοιχώματος).

Πηλός: πορτοκαλόχρωμος (reddish yellow: 5 YR 6/6). Επίχρισμα: εσωτερικά ομοιόχρωμο, εξωτερικά ανύπαρκτο. ΠΗΛΟΣ 4.

Διαστάσεις θραύσματος: 0, 027 X 0, 038 μ. Πάχ. τοιχ.: 0,004-0,008 μ.

Προέλευση: στρώμα III η (12-6-92, X7/II α-εσωτερικό σκευοθήκης).

Διακόσμηση: στο σώμα διακρίνεται τριπλό (;) ομόκεντρο ημικύκλιο (μακεδονική ασπίδα) με εμπέστη κεφαλή Μέδουσας στο εσωτερικό της. Τα ομόκεντρα ημικύκλια ασύμμετρα και προχειροφτιαγμένα (έχουν χαραχτεί με το χέρι).

Τοπικό εργαστήριο Β.

Χρονολόγηση: μέσα 2^{ου}-πρώτες δεκαετίες 1^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογικά παράλληλα ως προς τη διακόσμηση: Βλ. τη μήτρα M12.

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κ. ΤΣΑΝΘΛΑ

**Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΕΩΣΟΙΚΟΥΣ ΤΩΝ ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ**

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΤΟΜΟΣ Γ΄

ΧΑΡΤΕΣ: ΧΑΡΤ. 1-8

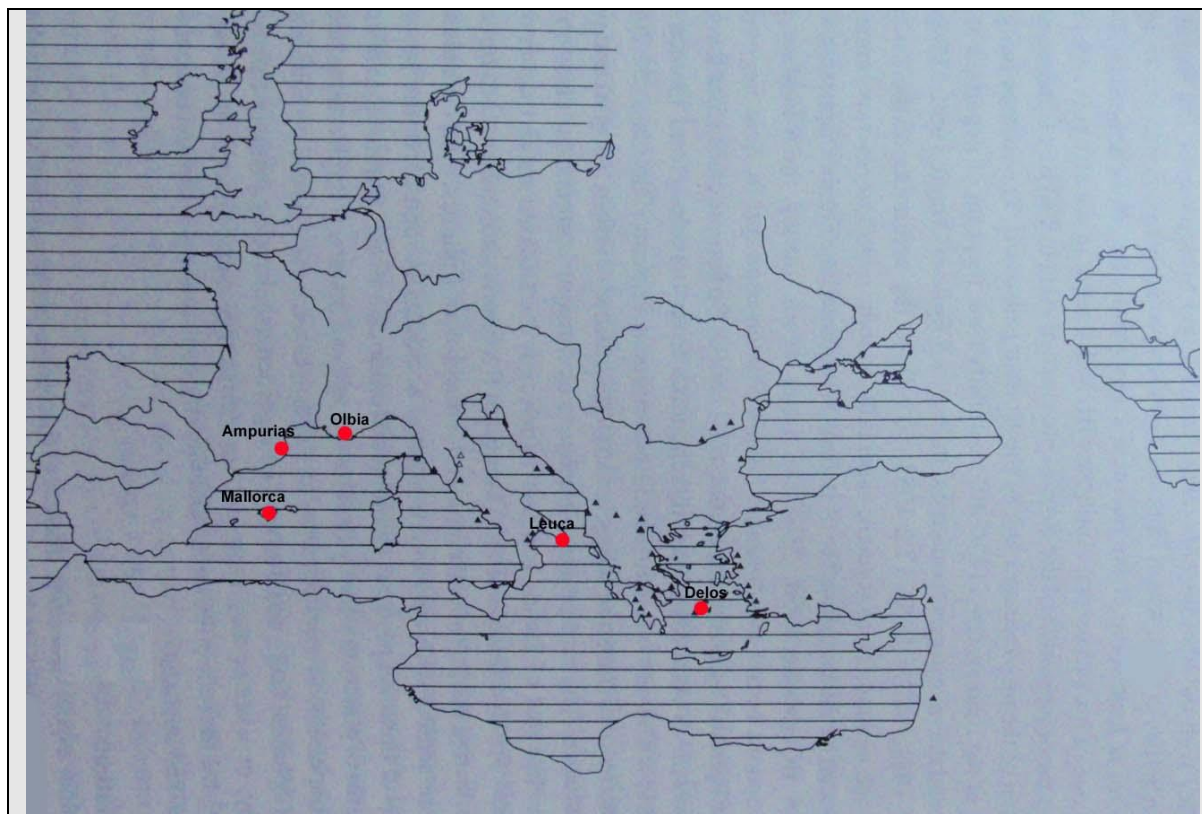
ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΕΙΚ. 1-210

**ΠΙΝΑΚΕΣ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ
ΑΓΓΕΙΩΝ): ΠΙΝ. 1-49**

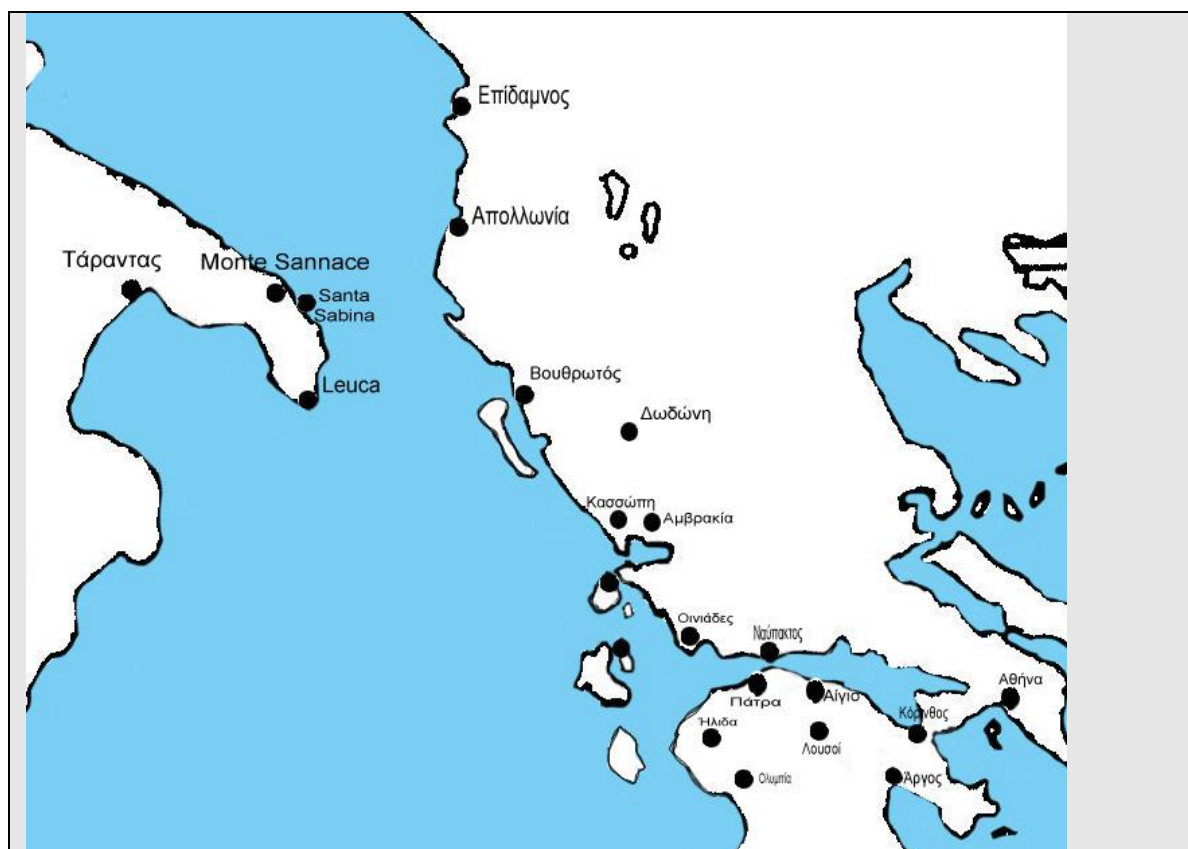
**ΠΙΝΑΚΕΣ (ΣΧΕΔΙΑ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ
ΑΓΓΕΙΩΝ): ΠΙΝ. 50-68**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2011**

ΧΑΡΤ. 6: Χάρτης της μεσογειακής λεκάνης με σημειωμένες τις θέσεις όπου έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα Ιταλικοί σκύφοι της Κεντρικής Ιταλίας (Προέλευση χάρτη-πριν την επεξεργασία του: Guldager Bilde 1993, εικ. 2 στη σελ. 198).

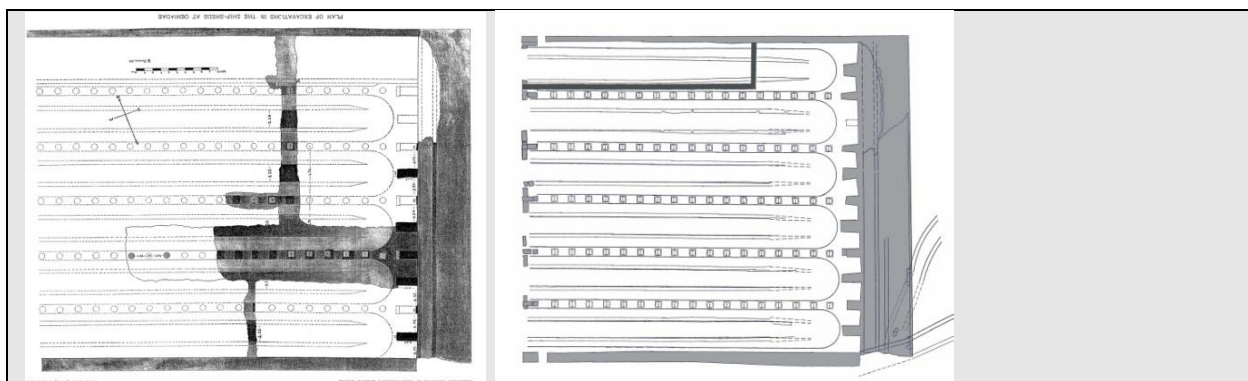
ΧΑΡΤ. 7: Χάρτης της περιοχής της Δυτικής Ελλάδας και της ΝΑ Ιταλίας.

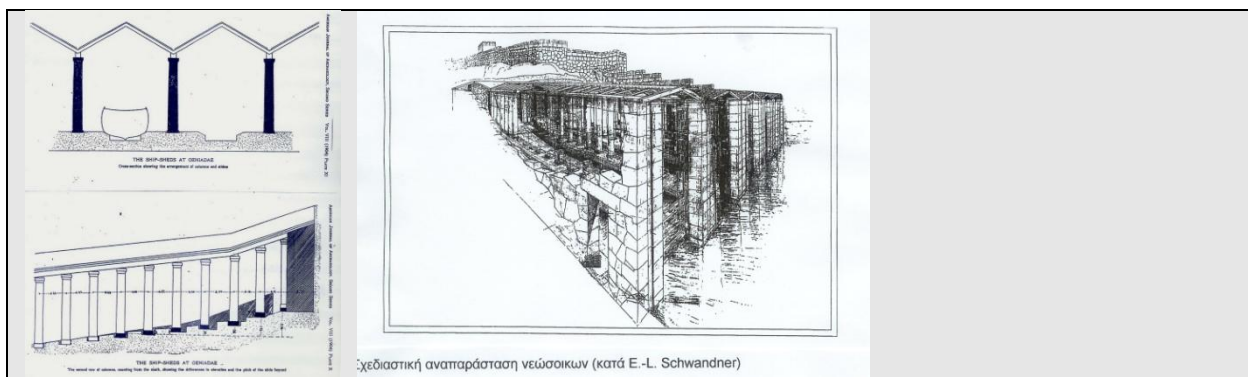
ΧΑΡΤ. 8: Χάρτης της περιοχής του Κορινθιακού και Πατραϊκού κόλπου με τα σημαντικότερα λιμάνια τους (Προέλευση: Freitag 2001, πιν. II).

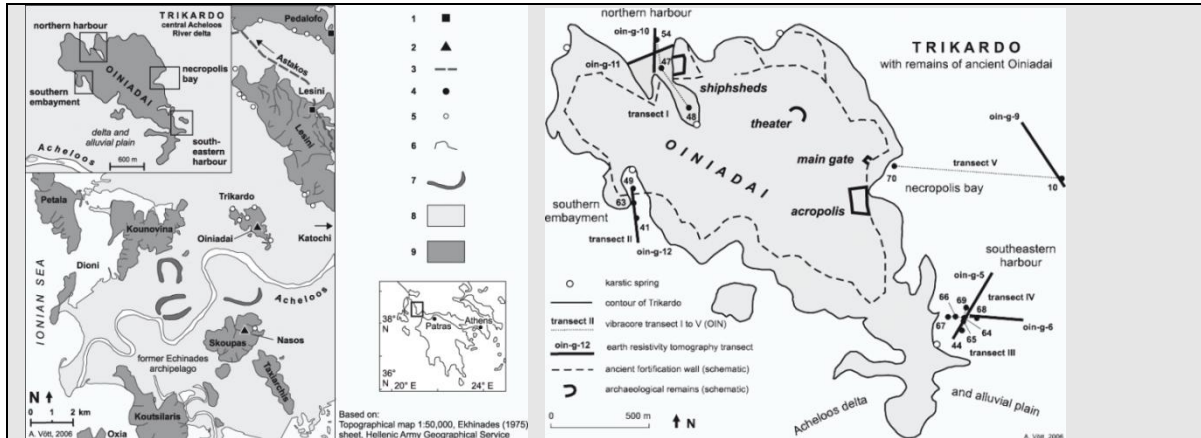
ΕΙΚ. 1: Τοπογραφικό διάγραμμα της οχύρωσης των Ονιαδών με σημειωμένα τα σημαντικότερα μνημεία (Πορτελάνος 1998, πίν. 299).
ΕΙΚ. 2: Τοπογραφικό διάγραμμα της «οχύρωσης ή ακρόπολης» του λιμανιού των Ονιαδών (Πορτελάνος 1998, λεπτομέρεια του πίν. 299).
ΕΙΚ. 3: Δορυφορική φωτογραφία των Ονιαδών (Προέλευση: google.earth).

ΕΙΚ. 4: Κάτοψη των νεώσοικων, με σημειωμένες τις δοκιμαστικές τομές που ανέσκαψαν οι Αμερικανοί το 1900-1901 (Προέλευση: Sears 1904 β, πίν. IX).
ΕΙΚ. 5: Κάτοψη των νεώσοικων, μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφής το 1995 (Προέλευση: αρχείο Λ. Κολώνα).

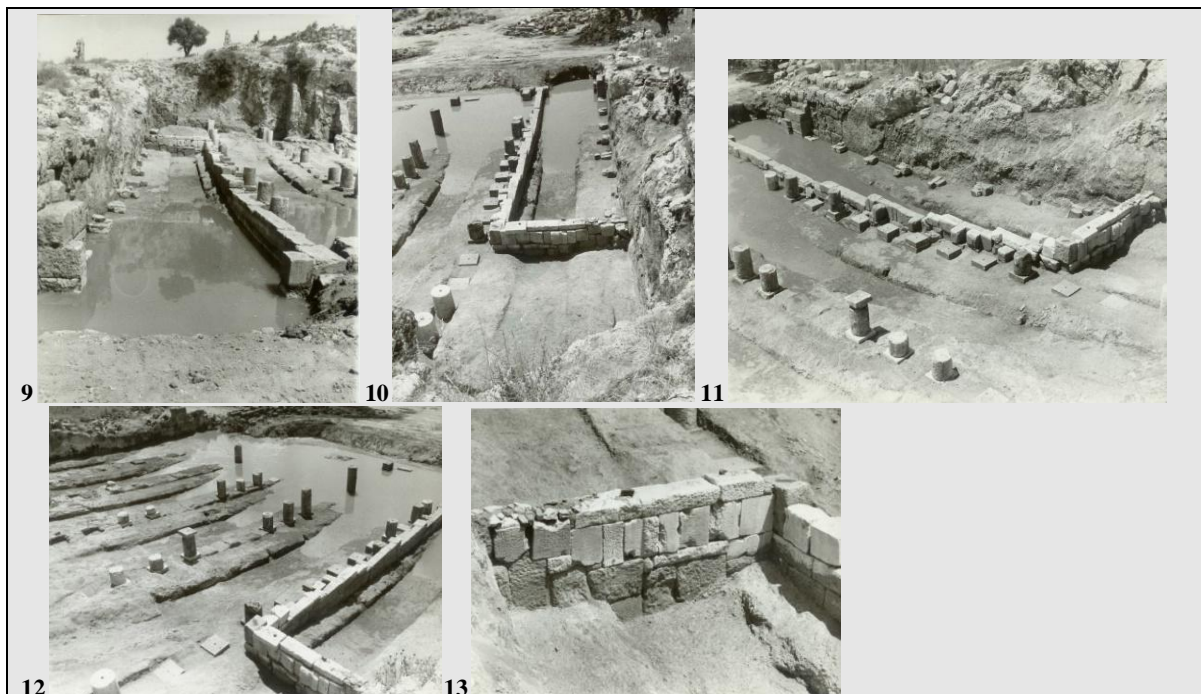

ΕΙΚ. 6: Σχεδιαστική αναπαράσταση του εσωτερικού των νεώσοικων (Προέλευση: Sears 1904 β, πίν. X και XI).
ΕΙΚ. 7: Προοπτική σχεδιαστική αναπαράσταση των νεώσοικων, εκπονημένο από τον E.-L. Schwandner (Προέλευση: Κολώνας 2006, σελ. 489-εικ. 6 και Κολώνας 2008, 19, εικ. 21).

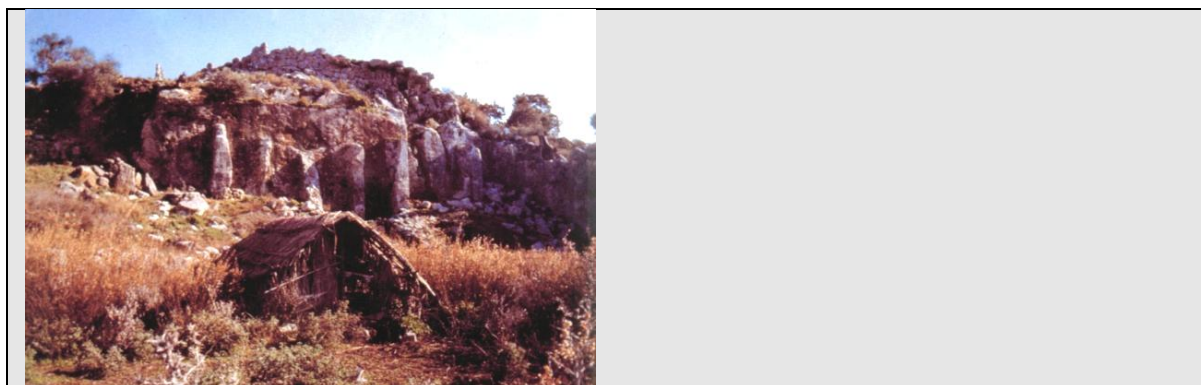

ΕΙΚ. 8 α: Τοπογραφικό διάγραμμα της ευρύτερης περιοχής των Οινιαδών (Προέλευση: Vött 2007, εικ. 1).

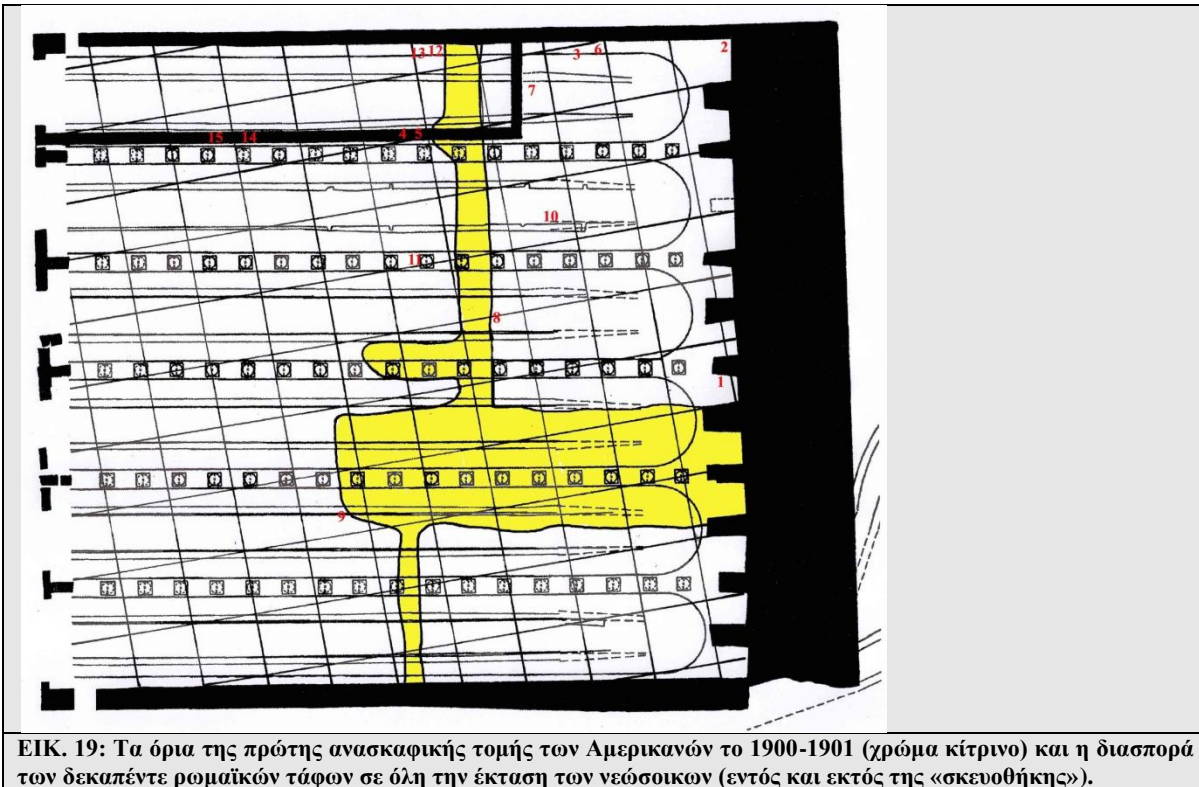
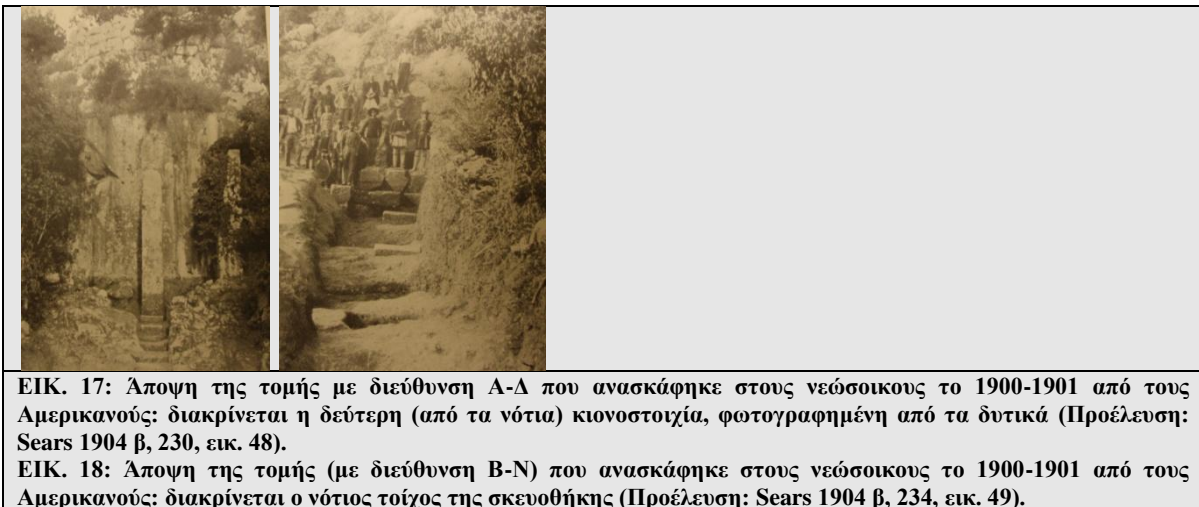
ΕΙΚ. 8 β: Τοπογραφικό διάγραμμα των Οινιαδών με σημειωμένη τη θέση των νεωσοϊκών και των πιθανών εμπορικών λιμανιών της (Προέλευση: Vött 2007, εικ. 2).

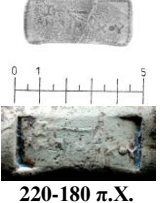

ΕΙΚ. 9-13: Απόψεις των νεώσοϊκών και της σκευοθήκης, μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφής το 1995. (Προέλευση: αρχείο της ΛΣΤ' ΕΠΚΑ).

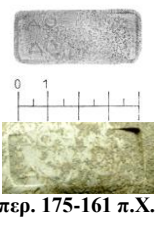
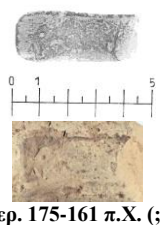
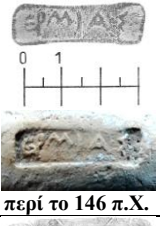

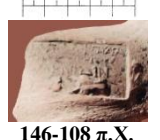
ΕΙΚ. 14: Οι νεώσοϊκοι των Οινιαδών πριν την ανασκαφή τους το 1989 (Προέλευση: αρχείο της ΛΣΤ' ΕΠΚΑ και Κολώνας 2008, 18, εικ. 19).

EIKONEΣ

Αρ. λαβής	Σχήμα σφραγίσματος	Όνομα μήνα	Επώνυμος άρχοντας	Κατασκευαστής	Επώνυμος άρχοντας ή Κατασκευαστής	Σύμβολο	Προέλευση	Φωτογραφία, σχέδιο και χρονολόγηση
1	Ορθογώνιο			Αριστοκράτης		4 άστρα στις γωνίες	Ρόδος	 <p>208-196 π.Χ.</p>
2	Ορθογώνιο				Αριστοκράτης (:)	4 άστρα στις γωνίες	Ρόδος	 <p>208-196 π.Χ.</p>
3	Ορθογώνιο	Σμίνθιος	Πολύρατος				Ρόδος	 <p>περ. 110-106 π.Χ.</p>
4	Ορθογώνιο		Αντιμάχος			κηρύκειο	Ρόδος	 <p>220-180 π.Χ.</p>
5	Ορθογώνιο	Πάναμος	[Νικας]αγώρας I ή II ή III				Ρόδος	 <p>(I): περί το 233 π.Χ. (II): περί το 172/170 π.Χ. (III): περί το 131 π.Χ.</p>
6	Ορθογώνιο	Πάναμος			Άρίστον		Ρόδος	 <p>220-180 π.Χ.</p>
7	Κυκλικό	Πάναμος	Αλεξίμαχος			ρόδο	Ρόδος	 <p>περί το 147 π.Χ.</p>

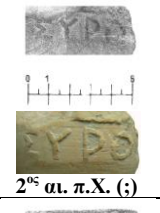

ΕΙΚΟΝΕΣ

8	Κυκλικό		Αντίγονος			ρόδο	Ρόδος	 <p>198-161 π.Χ.</p>
9	Ορθογώνιο	Δάλιος ;	Αθ[ανοδότος]			ίσως κηρύκειο ή/και κέρασ αφθονίας (με ή χωρίς στυγμή)	Ρόδος	 <p>περ. 175-161 π.Χ.</p>
10	Ορθογώνιο		Αθανοδότος (:)				Ρόδος	 <p>περ. 175-161 π.Χ. (:)</p>
11	Ορθογώνιο				Ερμίας		Ρόδος	 <p>περί το 146 π.Χ.</p>
12	Ορθογώνιο				Απολλωνίου (:)		Ρόδος	 <p>περί το 146 π.Χ.</p>
13	Ορθογώνιο				MES		Ρόδος (:)	 <p>Ελληνιστικός</p>
14	Ορθογώνιο				ΣΩ[ΤΗΡΙΧΟΣ]		Ρόδος	 <p>τέλος 2^{ου} αι. π.Χ.</p>
15	Ορθογώνιο			[Αγαθόκλε(υ)ς Απ]ο<λλ<ω[νίδα]		ερμαϊκή στήλη, βουκράνιο	Κνίδος	 <p>146-108 π.Χ.</p>

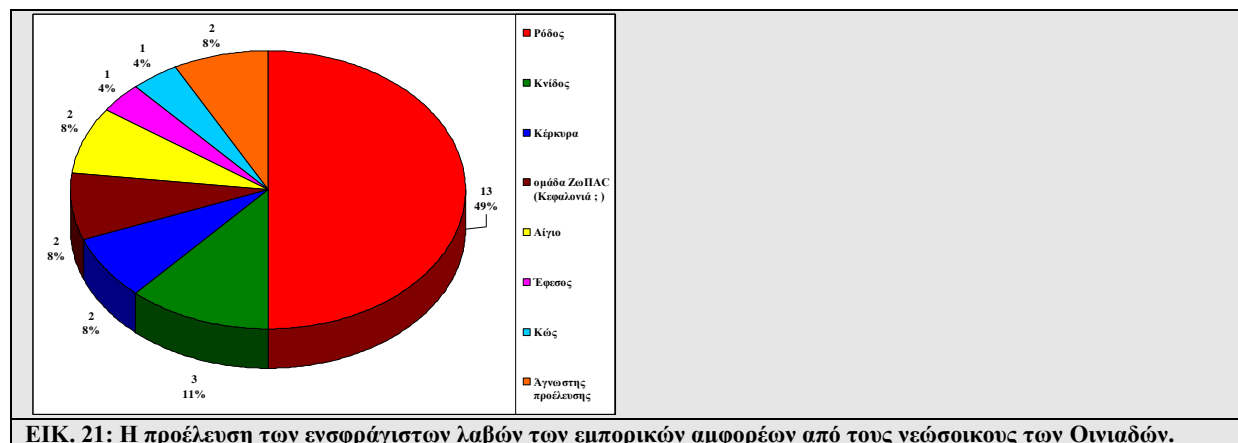
ΕΙΚΟΝΕΣ

16	Ορθογώνιο						Κνίδος	 <p>Ελληνιστικός</p>
17	Κυκλικό					βουκράνιο	Κνίδος	 <p>Ελληνιστικός</p>
18	Κυκλικό				ΟΜ ή ΜΟ (ς)	Ασαφές	Κέρκυρα	 <p>μέσα 3^{ου} αι. π.Χ.</p>
19	Κυκλικό				Ω		Κέρκυρα	 <p>πρώιμος 3^{ος} αι. π.Χ.</p>
20	Ορθογώνιο				ΖΩΠΑΣ (επί τα λαιά)		Κεφαλονιά	 <p>2^{ος} αι. π.Χ.</p>
21	Ορθογώνιο				ΖΩΠΑΣ		Κεφαλονιά	 <p>2^{ος} αι. π.Χ.</p>
22	Ορθογώνιο			[Νικ]άνορος («ομάδα Νικάνδρου»)			Έφεσος	 <p>μετά τα μέσα του 2^{ου}-αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.</p>

ΕΙΚΟΝΕΣ

23	Ορθογώνιο		Μενόφαντος		Δίων		Κώς (;	 τέλος 2 ^{ου} -αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.
24	Ορθογώνιο				ΣΥΡΟ[...]		Αίγιο (;	 2 ^{ος} αι. π.Χ. (;
25	Ορθογώνιο				[...]ΤΑΙΡΙΑ Α		Άγνωστης προέλευσης	 Ελληνιστικός
26	Ορθογώνιο			[Σθε]νίδας (;			Ρόδος (;	 τέλος 3 ^{ου} π.Χ.

ΕΙΚ. 20: Η προέλευση των ενσφράγιστων λαβών των εμπορικών αμφορέων που βρέθηκαν στην ανασκαφή των νεώσοικων Ονιαδών.

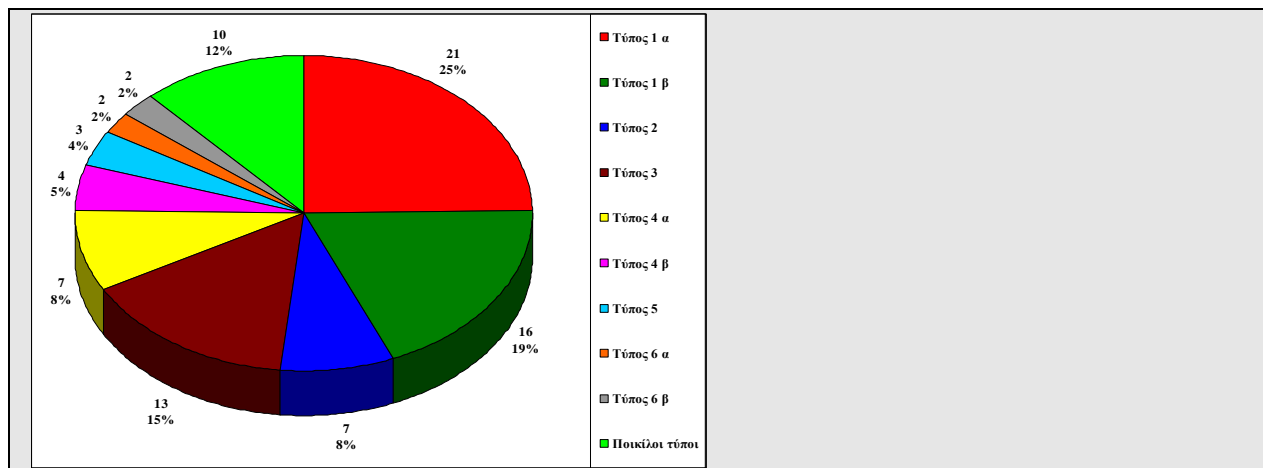
ΑΡ. ΤΥΠΟΥ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ (ΚΑΙ ΑΡ. ΚΑΤ.)	ΒΑΣΙΚΑ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ	ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑ ΝΙΑ («κλειστά» σύνολα)	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΟΡΙΑ
1 α Σφαιρικοί με κορδόνι	 Αρ. κατ. 1	8 λόγιοι (αρ. κατ. 1-8)	39 αθηναϊκής Αγοράς (X Κορίνθου) Τύπος 3 Πάτρας Λευκάδα	Αρσινόη Στράτος	β' μισό 3 ^{ου} -2 ^{ος} αι. π.Χ. <u>Στην Αιτωλοακαρνανία:</u> β' μισό 2 ^{ου} αι. π.Χ.

ΕΙΚΟΝΕΣ

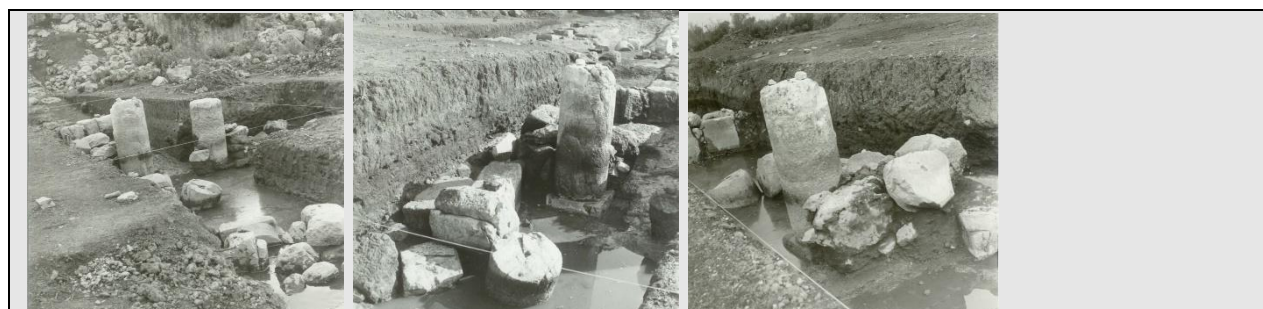
			Λουσοί Αμβρακία ;		
1 β Σφαιρικοί με κορδόνι	 Αρ. κατ. 9	4 λόγνοι (αρ. κατ. 9-12)	X Κορίνθου Λουσοί	Αρσινόη Στράτος	β' μισό 3 ^{ου} -2 ^{ου} αι. π.Χ. <u>Στην</u> <u>Αιτωλοακαρνα</u> <u>νία: β' μισό 2^{ου}</u> <u>αι. π.Χ.</u>
2 Σφαιρικοί με περιχέλω μα	 Αρ. κατ. 13 Αρ. κατ. 14	2 λόγνοι (αρ. κατ. 13-14)	X Κορίνθου Λευκάδα Αμβρακία (;) Ήλιδα: ομάδα 6 (Rogl)	(Θύρρειο) (Καλυδώνια) (Ναύπακτος)	β' μισό 3 ^{ου} -2 ^{ου} αι. π.Χ. <u>Στην</u> <u>Αιτωλοακαρνα</u> <u>νία: 3^{ου}- 2^{ου} αι.</u> <u>π.Χ.</u>
3 Φακοειδέ ις με κορδόνι	 Αρ. κατ. 15	5 λόγνοι (αρ. κατ. 15-19)	IX Κορίνθου X Κορίνθου 39 αθηναϊκής Αγοράς Τύπος 1 Πάτρας	Οινιάδες (ανατολικό νεκροταφείο) Καλυδώνια Τύπος α' Καλλιπόλης	3 ^{ου} -2 ^{ου} αι. π.Χ. <u>Στην</u> <u>Αιτωλοακαρνα</u> <u>νία: β' μισό 3^{ου}-</u> <u>2^{ου} αι. π.Χ.</u>
4 α Αμφικων ικοί με περιχέλω μα	 Αρ. κατ. 20	6 λόγνοι (αρ. κατ. 20-25)	XII Κορίνθου Ήλιδα: τύπος 6 (Γεωργιάδου) και ομάδα 5 (Rogl)	—	Τέλος 3 ^{ου} - α' μισό 2 ^{ου} αι. π.Χ. <u>Στην</u> <u>Αιτωλοακαρνα</u> <u>νία: τέλος 3^{ου}-</u> <u>α' μισό 2^{ου} αι.</u> <u>π.Χ.</u>
4 β Αρτόσχημ οι με πριχέλωμ α	 Αρ. κατ. 26	2 λόγνοι (αρ. κατ. 26-27)	XII Κορίνθου 34 Β αθηναϊκής Αγοράς SSL 3 Κεραμεικού Ήλιδα: ομάδα 6 (Rogl)	—	τέλος 3 ^{ου} -2 ^{ου} αι. π.Χ. <u>Στην</u> <u>Αιτωλοακαρνα</u> <u>νία: τέλος 3^{ου}-</u> <u>2^{ου} αι. π.Χ.</u>

<p>5</p> <p>Σφαιρικοί με εξέχον περιγείλωμα στην περιφέρεια του δίσκου</p>	 <p>Αρ. κατ. 28</p>	<p>3 λύχνους (αρ. κατ. 28-30)</p>	<p>XIV Κορίνθου</p> <p>33 Α αθηναϊκής Αγοράς</p> <p>Τύπος 6 Πάτρας</p> <p>Κεφαλονιά</p>	<p>(Ναύπακτος)</p>	<p>Τέλ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.</p> <p>Στην <u>Αιτωλοακαρνανία</u>: τέλ. τέτ. 3^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.</p>
<p>6 α</p> <p>Σφαιρικοί με κολάρο γύρω από την οπή πλήρωσης</p>	 <p>Αρ. κατ. 31</p>	<p>1 λύχνος (αρ. κατ. 31)</p>	<p>XV Κορίνθου</p> <p>Ήλιδα: τύπος 11 (Γεωργιάδου)</p> <p>Τύπος 5 Πάτρας</p>	<p>Καλυδώνα</p>	<p>Τέλος 2^{ου}-αΐμισό 1^{ου} αι. π.Χ.</p> <p>Στην <u>Αιτωλοακαρνανία</u>: τέλος 2^{ου}-αΐμισό 1^{ου} αι. π.Χ.</p>
<p>6 β</p> <p>Κυλινδρικοί με κολάρο γύρω από την οπή πλήρωσης</p>	 <p>Αρ. κατ. 32</p>	<p>1 λύχνος (αρ. κατ. 32)</p>	<p>(XV Κορίνθου)</p> <p>Ήλιδα: ομάδα 7 (Rogl)</p>	<p>—</p>	<p>Τέλος 2^{ου}-1^{ου} αι. π.Χ.</p> <p>Στην <u>Αιτωλοακαρνανία</u>: 1^{ου} αι. π.Χ.</p>

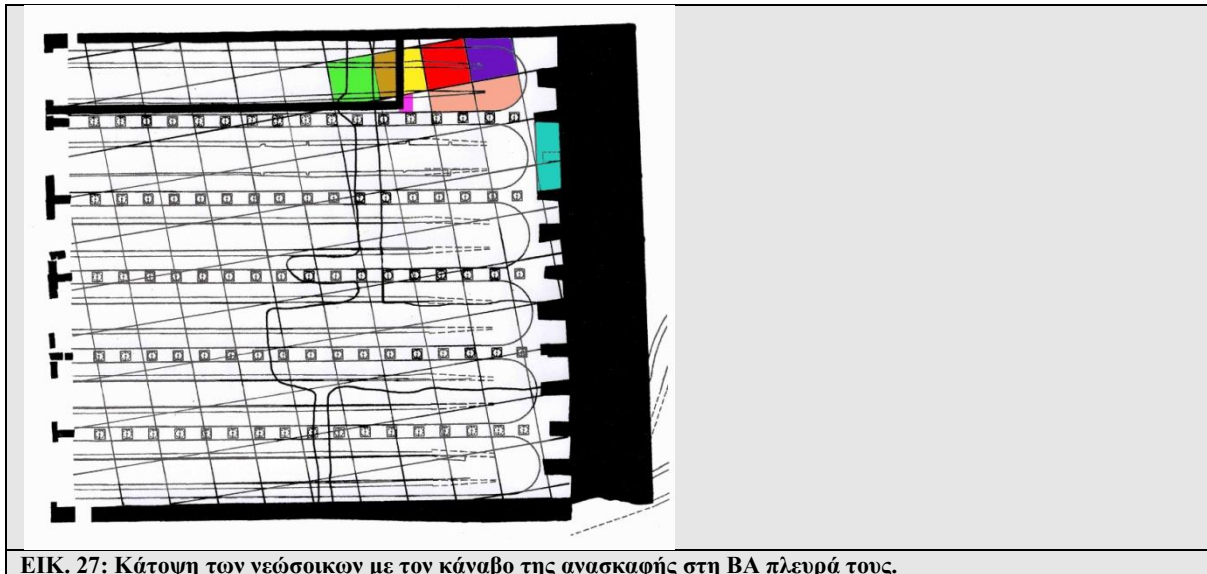
ΕΙΚ. 22: Οι τύποι αρ. 1-6 των πήλινων λύχνων που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Ονιαδών.

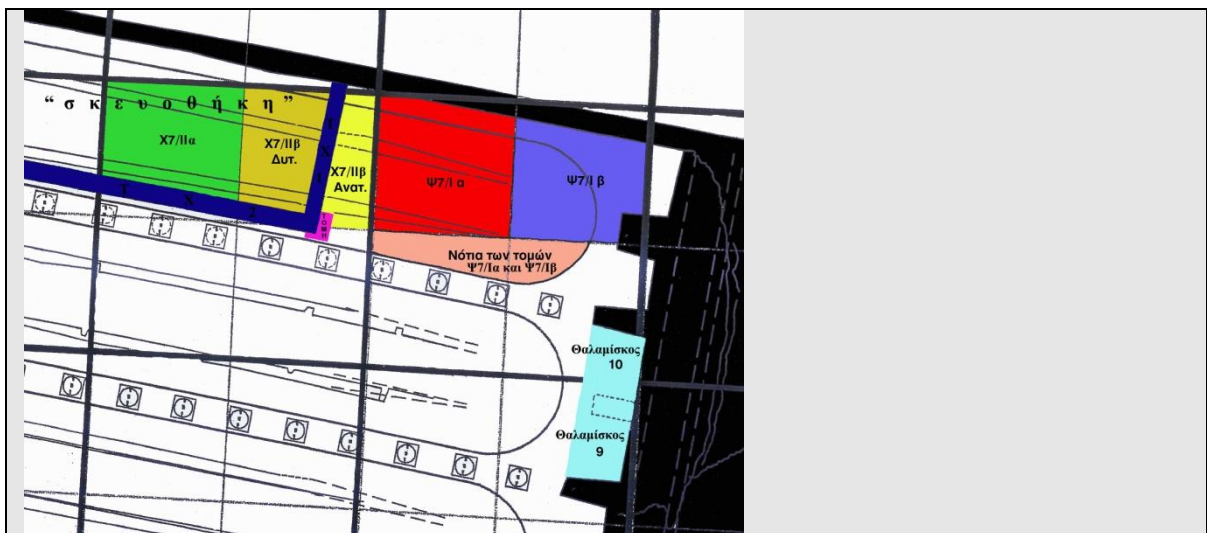
ΕΙΚ. 23: Η συχνότητα εμφάνισης των τύπων λύχνων αρ. 1-6 που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Ονιαδών.

ΕΙΚ. 24-26: Άποψη της τομής που ανασκάφηκε στους νεώσοικους το 1989, κατά μήκος της δεύτερης (από τα νότια) κιονοστοιχίας («επανάληψη» της τομής των Αμερικανών).

ΕΙΚ. 27: Κάτοψη των νεώσοικων με τον κάναβο της ανασκαφής στη ΒΑ πλευρά τους.

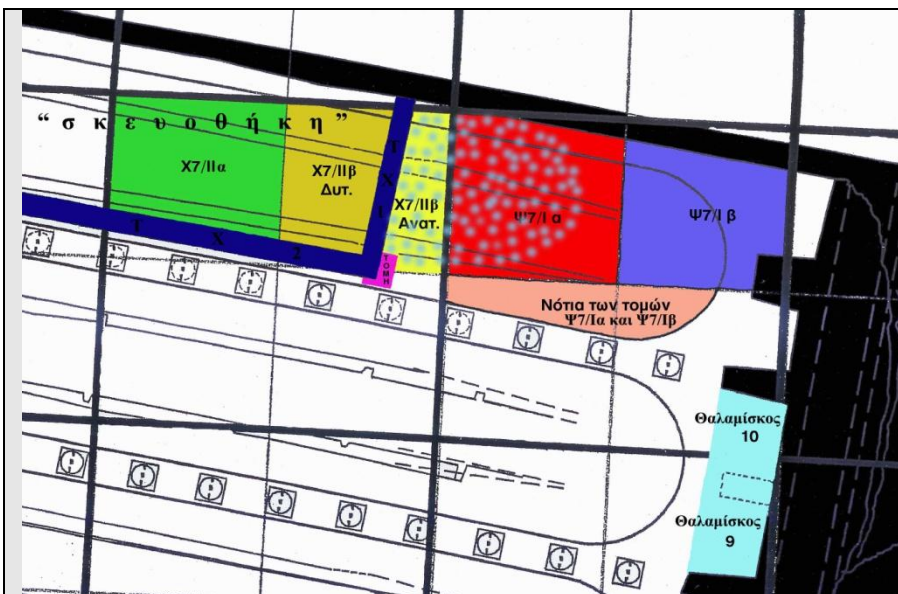
ΕΙΚ. 28: Κάτοψη της ΒΑ πλευράς των νεώσοικων με τον κάναβο της ανασκαφής και των οκτώ στρωματογραφημένων τομών.

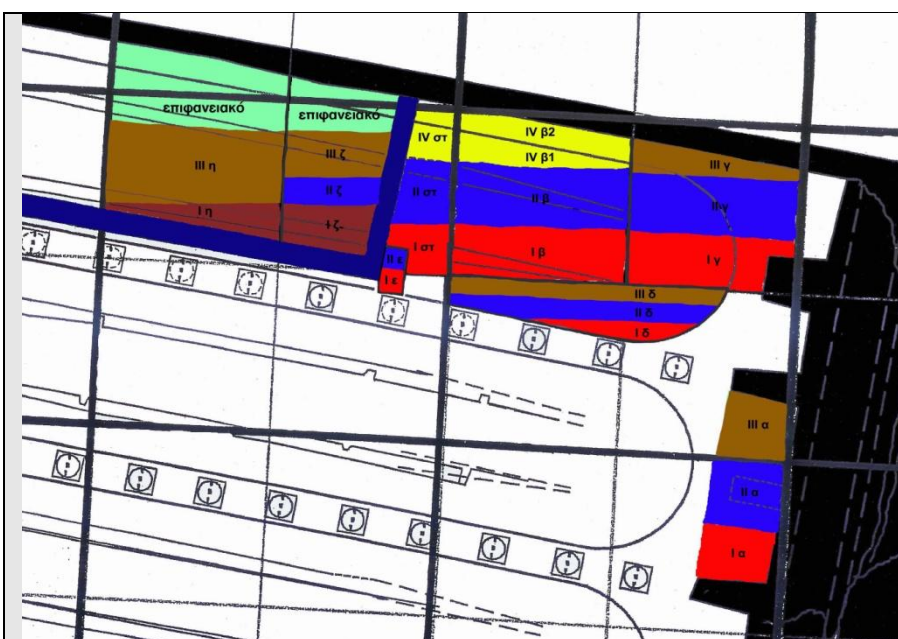
ΕΙΚ. 29-30: Οι τομές κανάβου Ψ7/Ια, Ψ7/Ιβ, X7/IIβ-Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης, X7/IIβ-Δυτικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης και X7/IIα - Εσωτερικά της σκευοθήκης, που ανασκάφηκαν κατά μήκος της βορειότερης ράμπας ανέλκυσης των νεώσοικων.

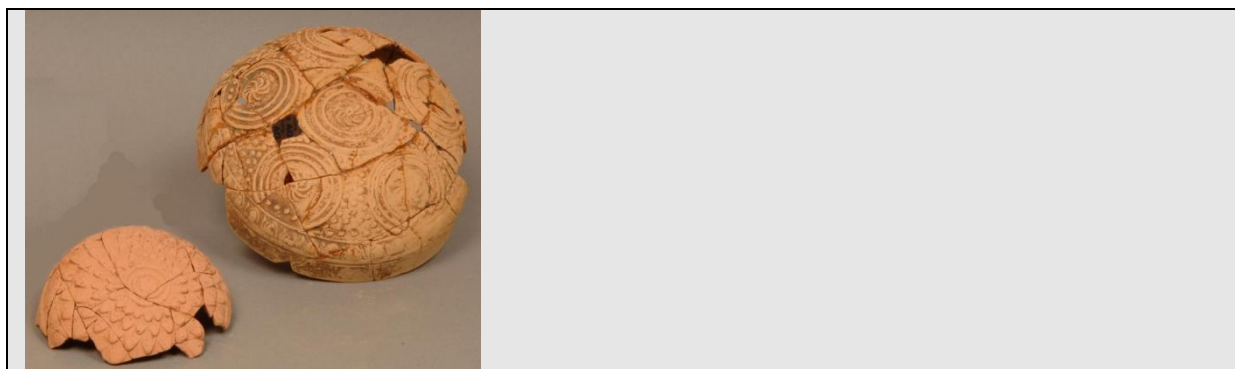
ΕΙΚ. 31-32: Αποψη του ΝΔ τμήματος των νεόσοικων: διακρίνεται η κατασκευασμένη με σφονδύλους κίωνων πρόχειρη προβλήτα των νεώτερων χρόνων.

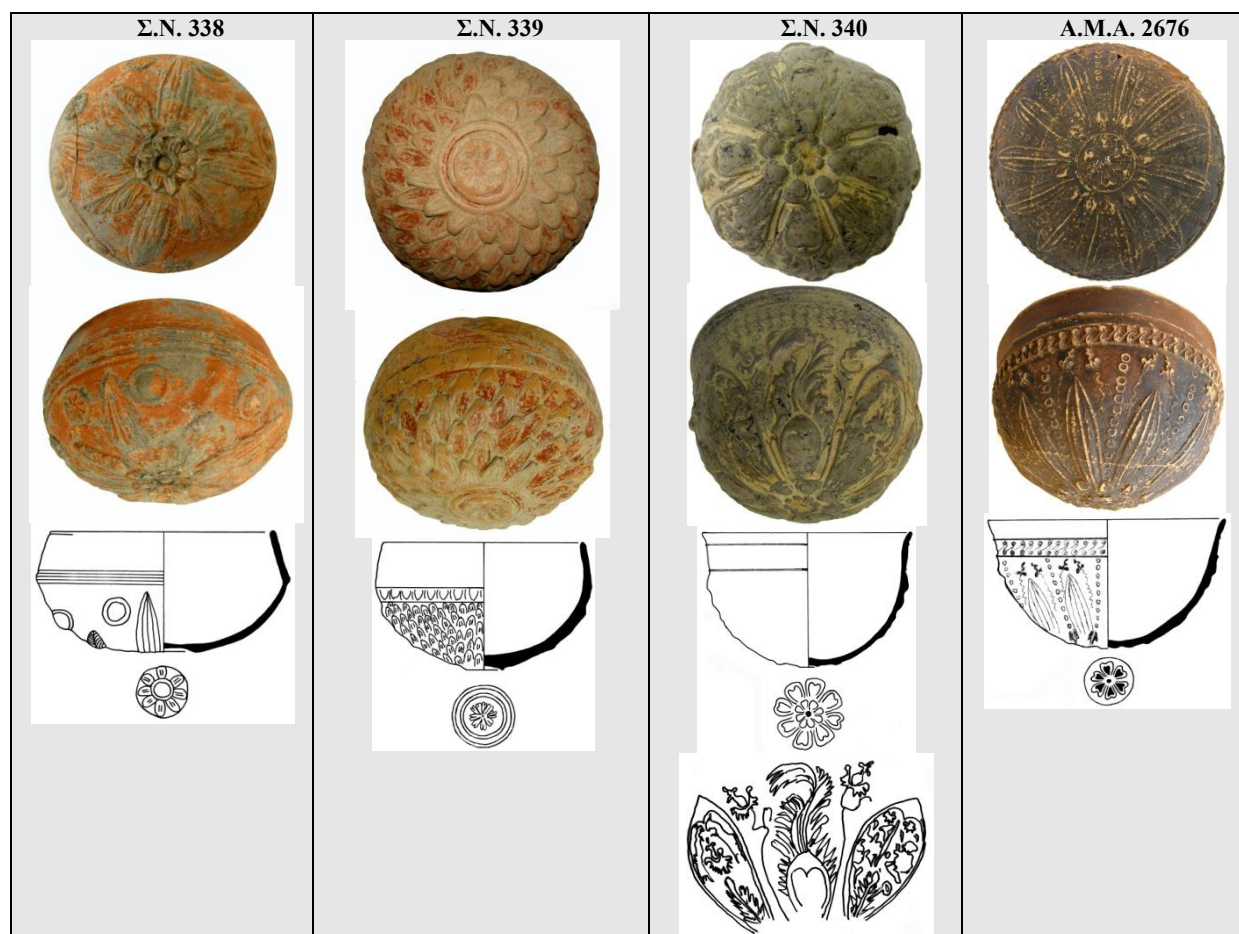
ΕΙΚ. 33: Η έκταση που καταλαμβάνει το στρώμα του αποθέτη (τομές X7/II β-Ανατολ.-Εξωτερικά της σκευοθήκης και Ψ7/Ι α).

ΕΙΚ. 34: Συμβατική-σχηματική οριζοντιογραφία της επαλληλίας των τεσσάρων στρωμάτων στις οκτώ τομές που μελετήθηκαν.

ΕΙΚ. 35 α-β: Οι ανάγλυφοι σκύφοι Α.Μ.Α. 2602 και Α.Μ.Α. 2624 από τη Ναύπακτο (Προέλευση: Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009, 271, εικ. 4).

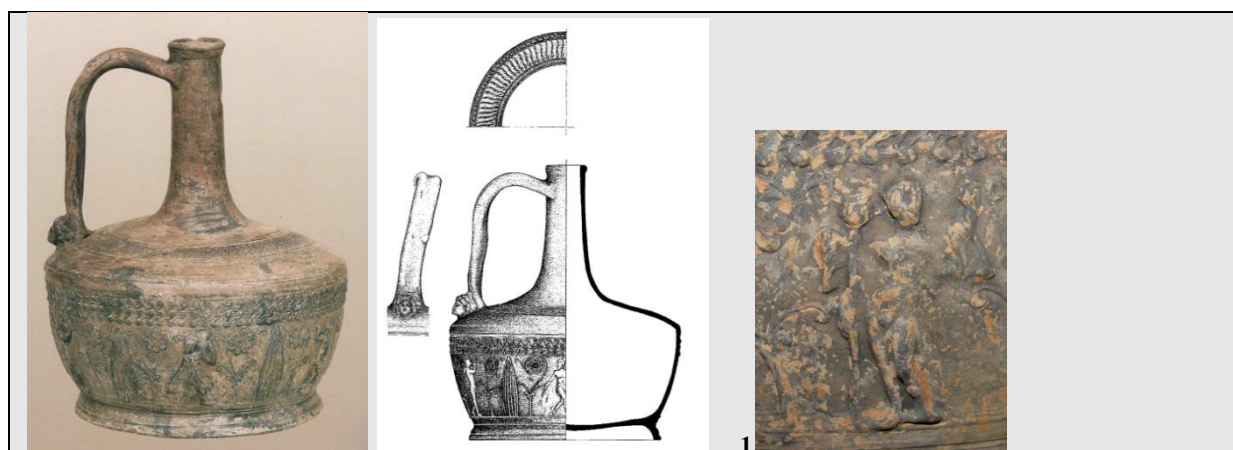

ΕΙΚ. 36 α-δ: Οι ανάγλυφοι σκύφοι Σ.Ν. 338, Σ.Ν. 339, Σ.Ν. 340 και Α.Μ.Α. 2676 από τη Ναύπακτο (Προέλευση φωτογραφιών: Γσαντήλα, Ανάγλυφη Κεραμική Αιτωλοακαρνανίας).

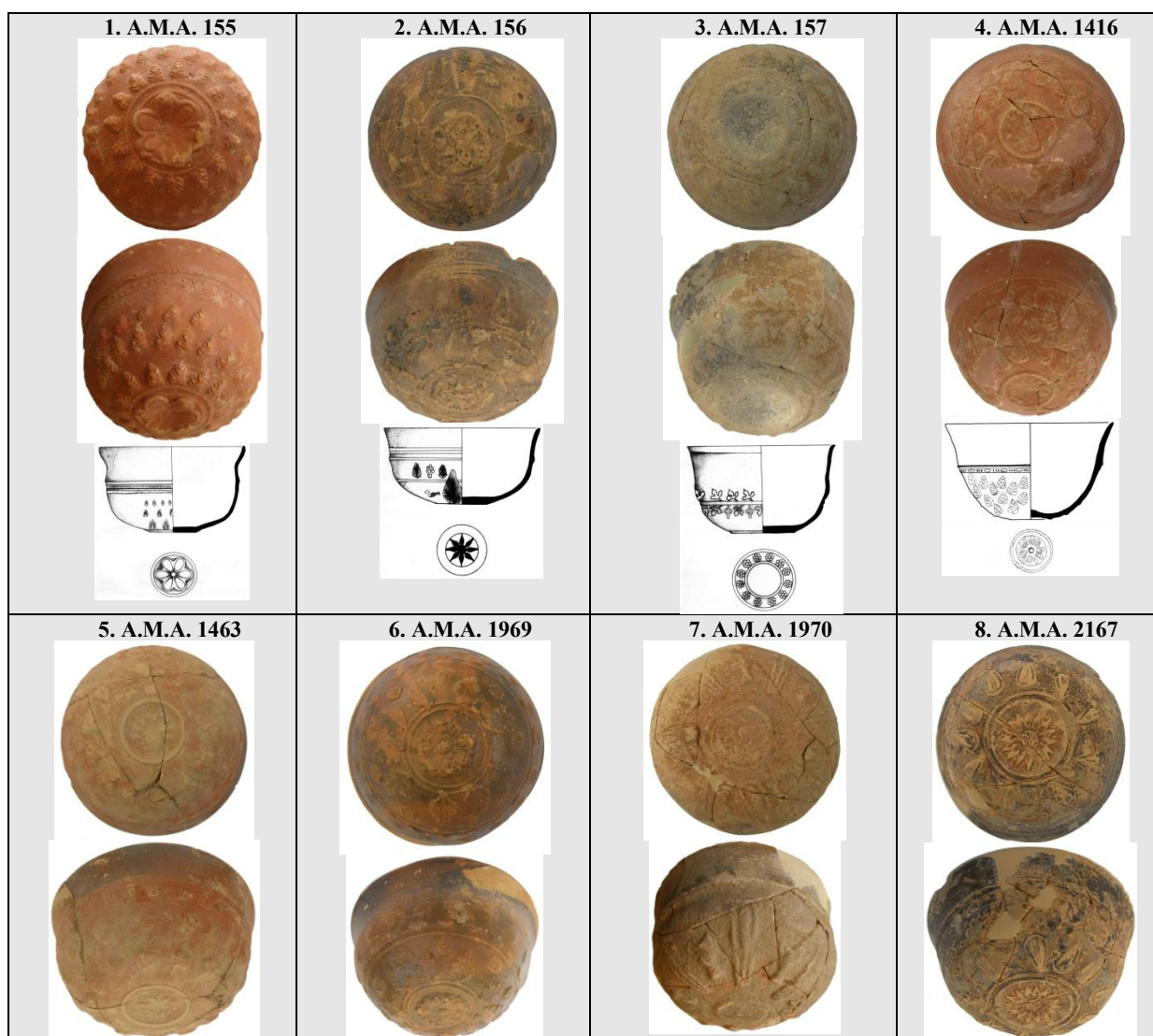

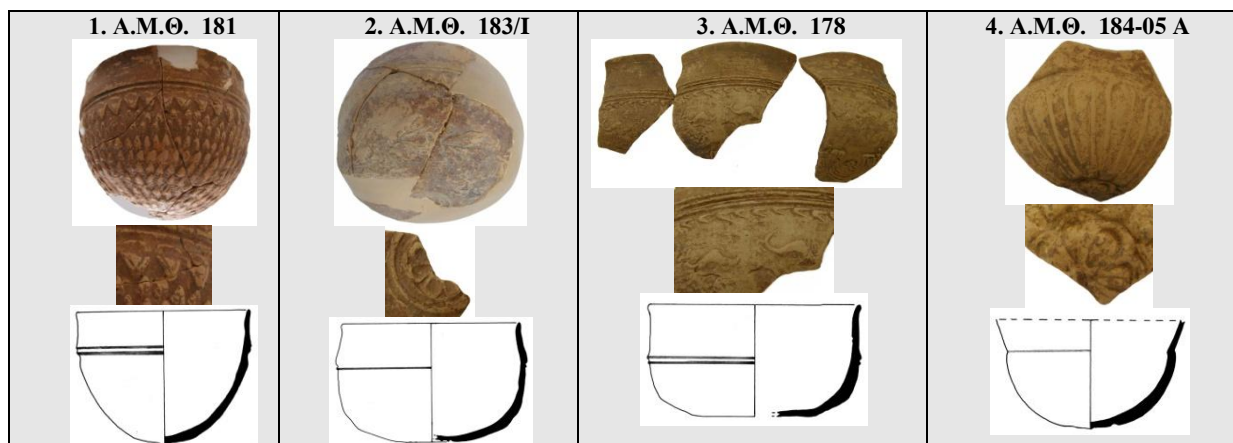
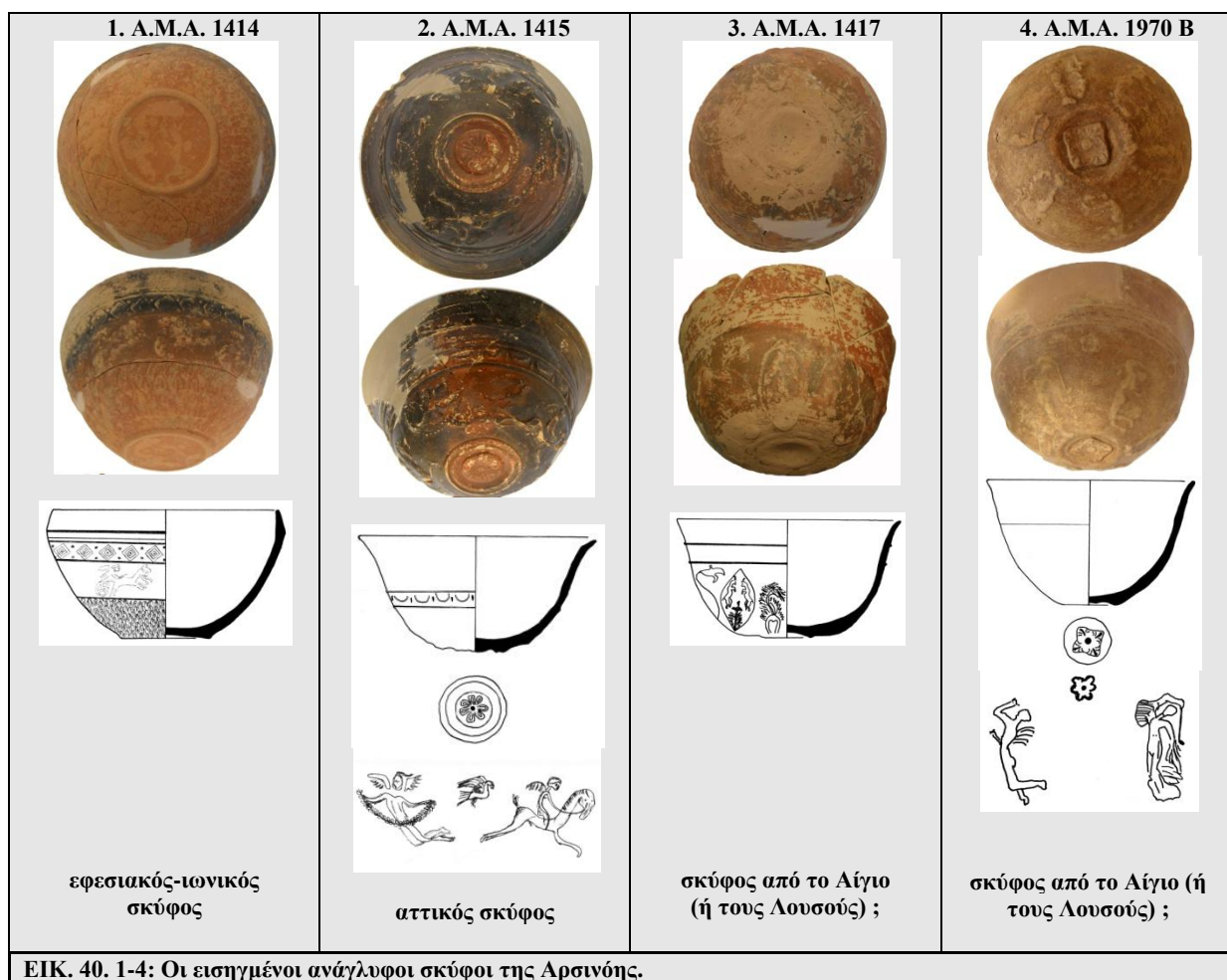
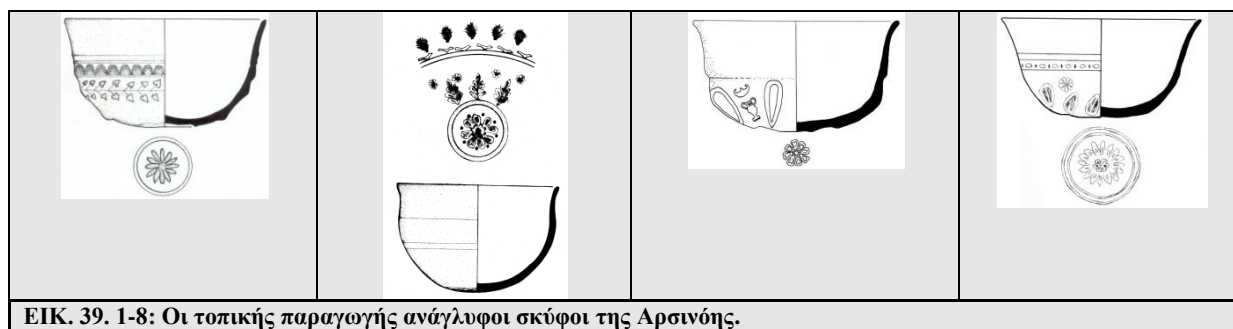
ΕΙΚ. 37. 1-22: Ανάγλυφα αγγεία από τη Ναύπακτο (Προέλευση φωτογραφιών: Σαράντη υπό εκτύπωση).

ΕΙΚ. 38: Η ανάγλυφη λάγνος Α.Μ.Α. 2595 από τη Ναύπακτο (Προέλευση: Σταυροπούλου-Γάτση – Σαράντη 2009).

<p>5. A.M.Θ. 183 V-VI</p> 	<p>6. A.M.Θ. 184-09</p> 	<p>7. A.M.Θ. 184-11</p> 	<p>8. A.M.Θ. 275/Σ</p>
<p>9. A.M.Θ. 184-05 B</p> 	<p>10. A.M.Θ. 176</p> 	<p>11. A.M.Θ. 183</p> 	<p>12. A.M.Θ. 184-44</p>
<p>13. A.M.Θ. 184-45</p> 	<p>14. A.M.Θ. 184-46</p> 	<p>15. A.M.Θ. 184-47</p> 	<p>16. A.M.Θ. 184-48</p>
<p>17. A.M.Θ. 184-49</p> 	<p>18. A.M.Θ. 184-69</p> 	<p>19. A.M.Θ. 184-51</p> 	<p>20. A.M.Θ. 184-56</p>
<p>21. A.M.Θ. 184-53</p> 	<p>22. A.M.Θ. 184-54</p> 	<p>23. A.M.Θ. 184-55</p> <p>μεγάλου σχήματος αγγείο</p>	<p>24. A.M.Θ. 184-56</p>
<p>25. A.M.Θ. 184-53</p> 	<p>26. A.M.Θ. 184-54</p> 	<p>27. A.M.Θ. 184-55</p> 	<p>28. A.M.Θ. 184-66</p>
<p>29. A.M.Θ. 184-57</p> 	<p>30. A.M.Θ. 184-58</p> 	<p>31. A.M.Θ. 184-59</p> 	<p>32. A.M.Θ. 184-60</p>

ΕΙΚ. 41. 1-38: Οι τοπικής παραγωγής ανάγλυφοι σκύφοι του Θέρμου.

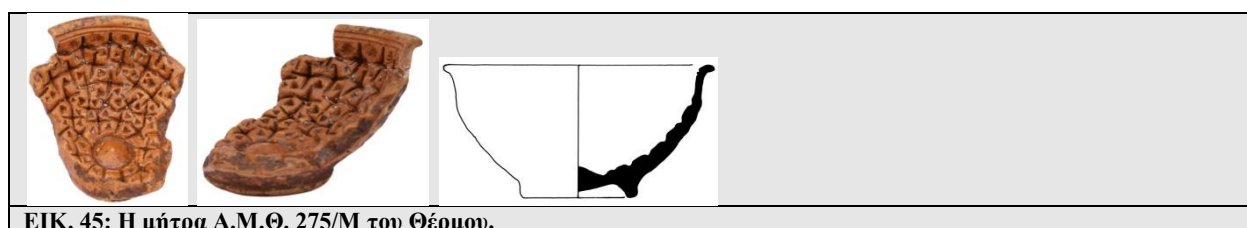
ΕΙΚ. 42: Οι εισηγμένοι από τον εργαστηριακό κύκλο Αγίου-Λουσών ανάγλυφοι σκύφοι του Θέρμου.

ΕΙΚ. 43: Οι εισηγμένοι από τους Οινιάδες (;) ανάγλυφοι σκύφοι του Θέρμου.

ΕΙΚ. 44: Οι εισηγμένοι (;) ανάγλυφοι σκύφοι του Θέρμου.

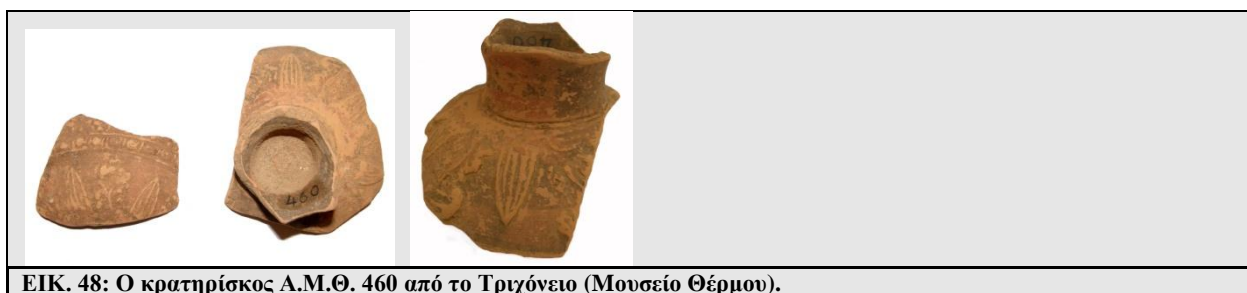
ΕΙΚ. 45: Η μήτρα Α.Μ.Θ. 275/Μ του Θέρμου.

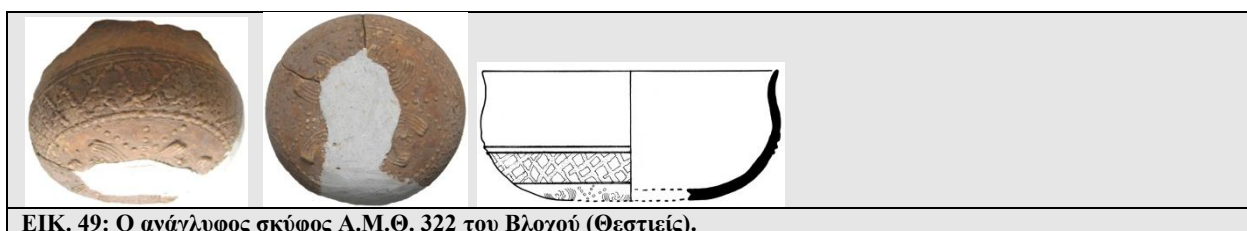
ΕΙΚ. 46: Ο αποσπασματικά σωζόμενος τεφρόχρωμος ανάγλυφος σκύφος από την Καλυδώνα (Προέλευση: Dyggve – Poulsen – Rhomaios 1934, 131, αρ. 40, εκ. 148-149).

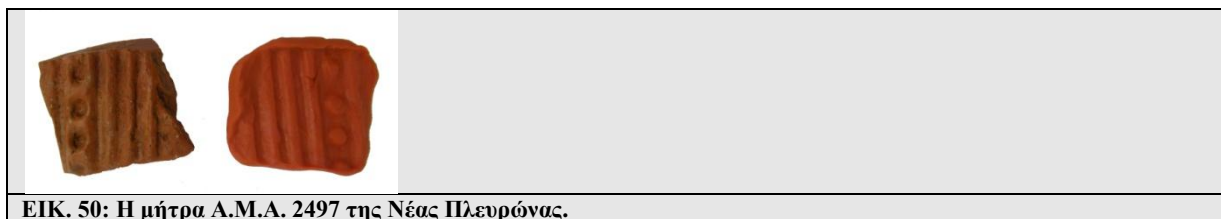
ΕΙΚ. 47. 1-3: Οι τρεις αθημοσίεντοι ανάγλυφοι σκύφοι του Τριχονείου: ο Α.Μ.Α. 2883 (Μουσείου Αγρινίου) και οι Α.Μ.Θ. 458 και Α.Μ.Θ. 459 (Μουσείου Θέρμου).

ΕΙΚ. 48: Ο κρατηρίσκος Α.Μ.Θ. 460 από το Τριχόνειο (Μουσείο Θέρμου).

ΕΙΚ. 49: Ο ανάγλυφος σκύφος Α.Μ.Θ. 322 του Βλοχού (Θεστιείς).

ΕΙΚ. 50: Η μήτρα Α.Μ.Α. 2497 της Νέας Πλευρώνας.

ΕΙΚ. 51: Ο αδημοσίετος μικρογραφικός ανάγλυφος σκύφος Α1 του τάφου 5 της Νέας Πλευρώνας.

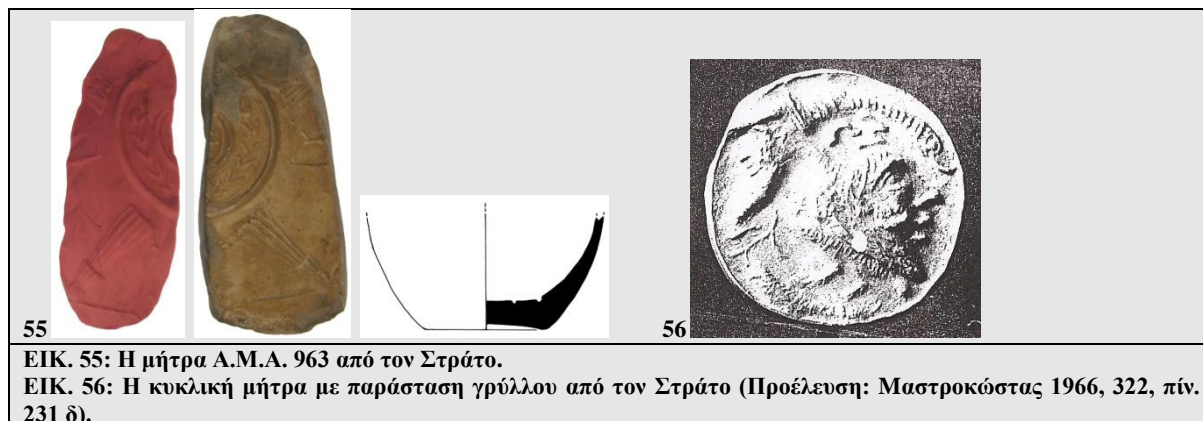
ΕΙΚ. 52: Ο αδημοσίετος ανάγλυφος σκύφος Α44 του τάφου 9 της Νέας Πλευρώνας.

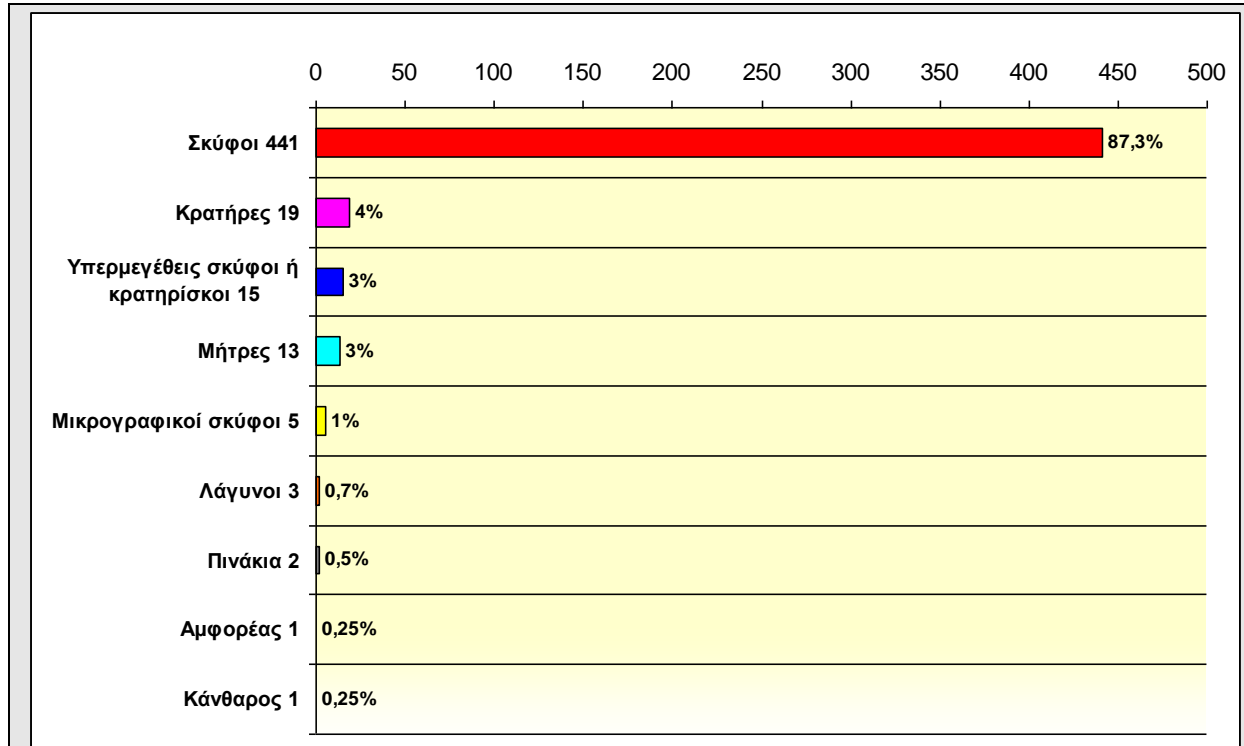

ΕΙΚ. 53. 1-9: Ορισμένα θραύσματα ανάγλυφων σκύφων από τον Στράτο (ο αρ. 9 προέρχεται από την αρχαία Αγορά και όλοι οι υπόλοιποι από το Θέατρο).

ΕΙΚ. 54: Θραύσμα πήλινης μήτρας από τον Στράτο (από την ανασκαφή του κλιβάνου στην αρχαία Αγορά της πόλης).

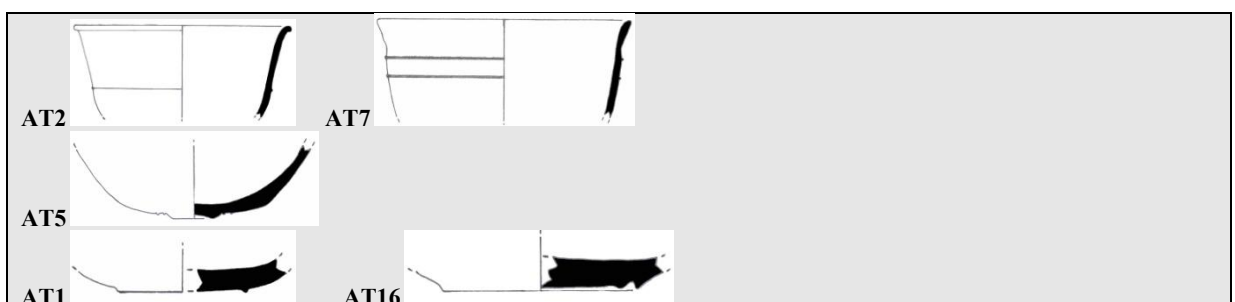
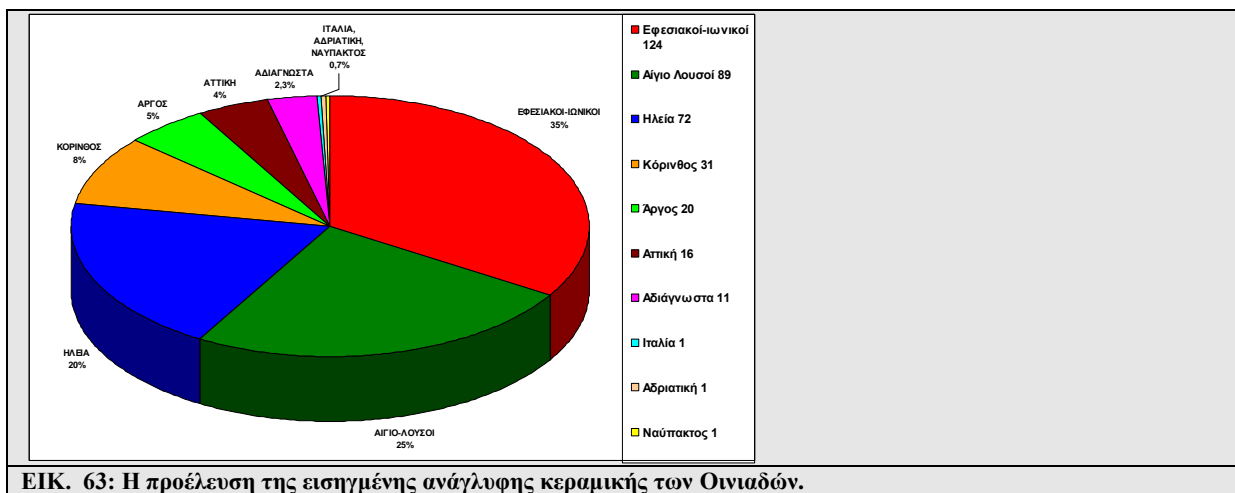
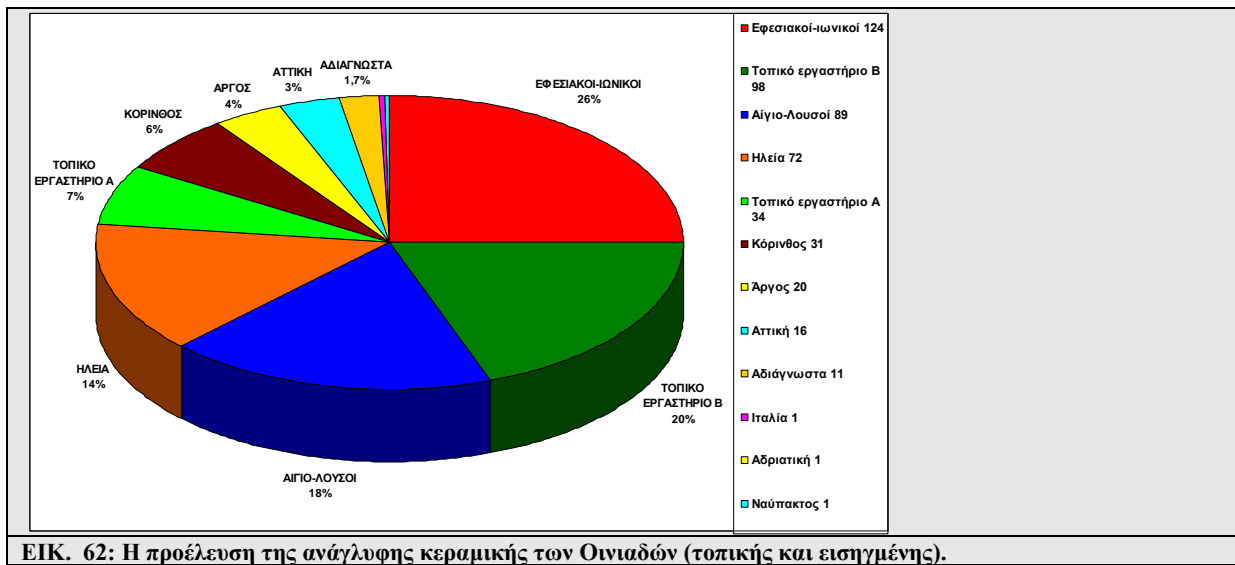
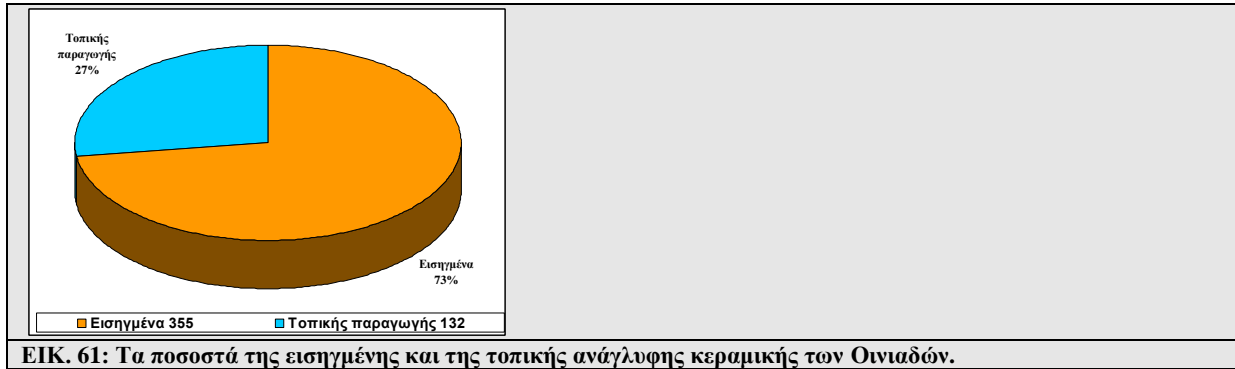

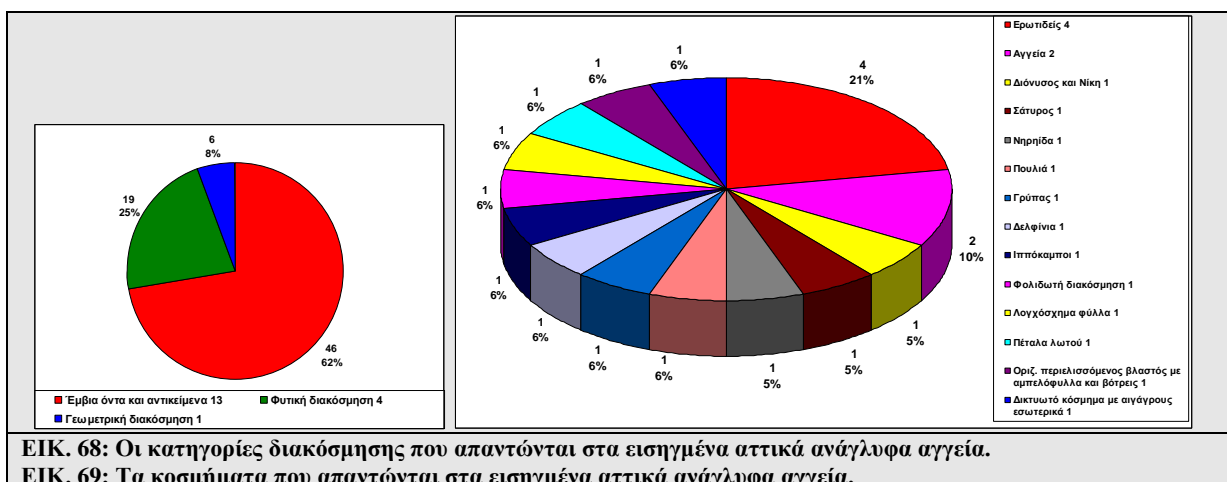
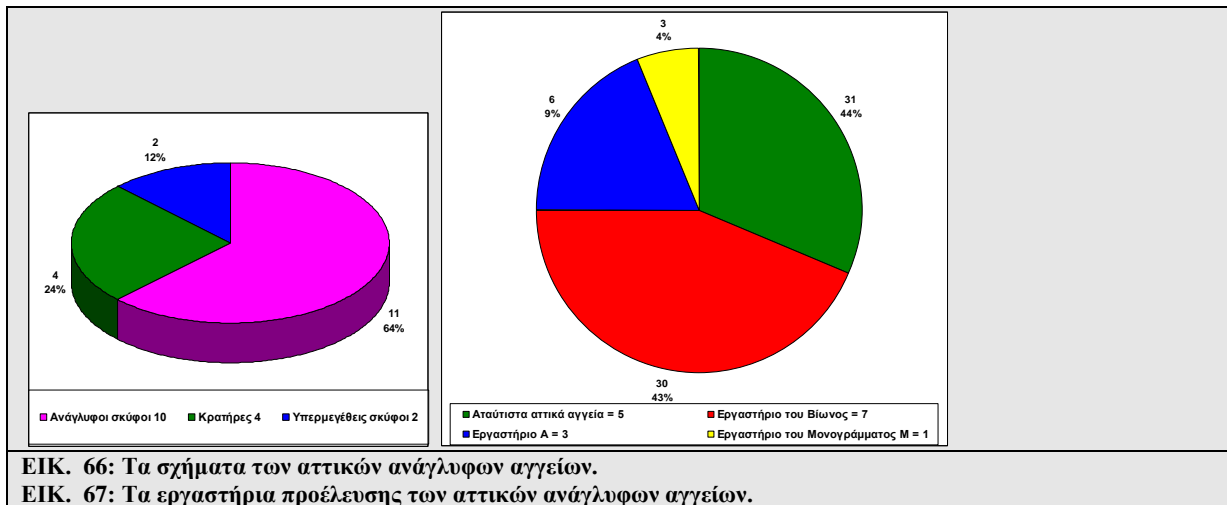
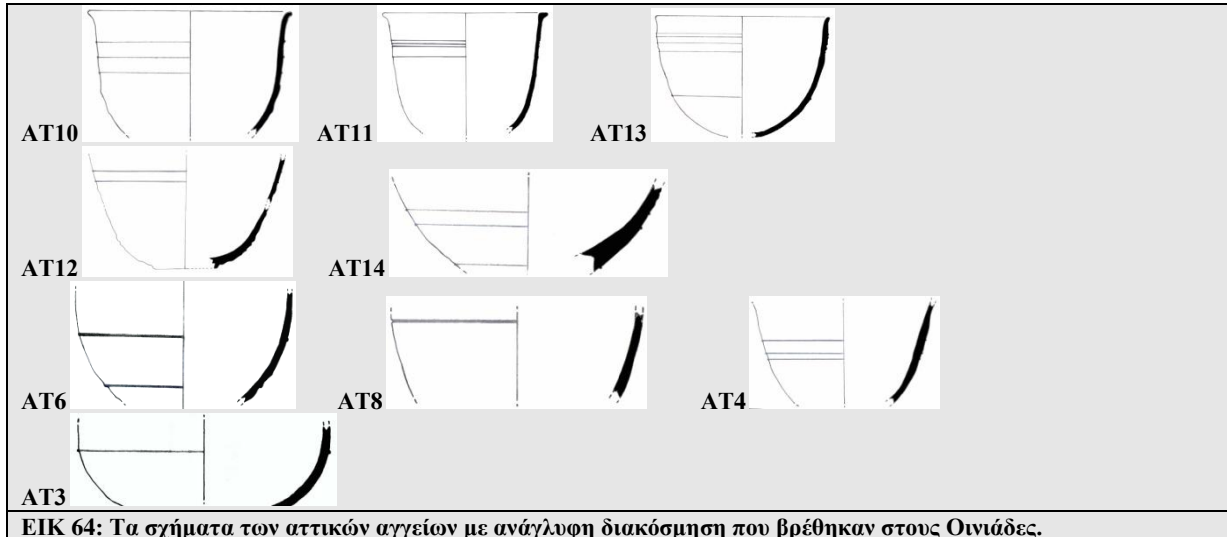

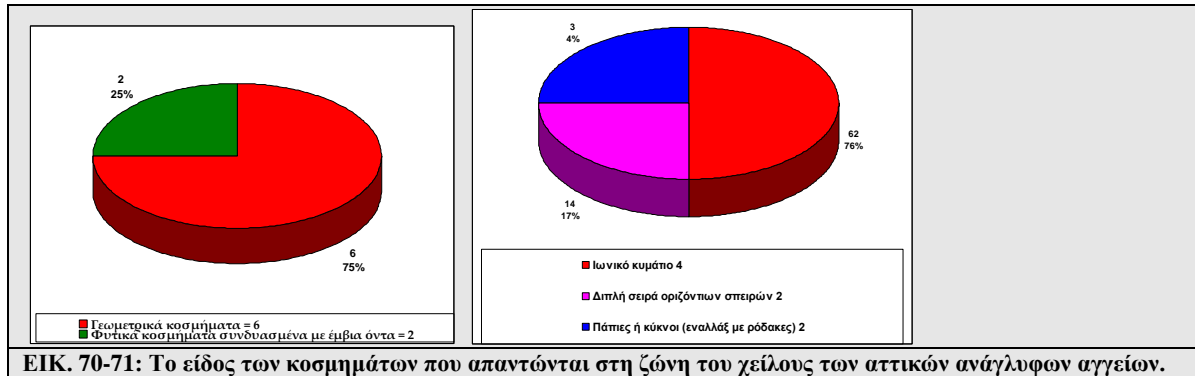
ΕΙΚ. 59: Η ανάγλυφη κεραμική που βρέθηκε στους Οινιάδες κατά σχήματα αγγείων.

ΣΧΗΜΑΤΑ	Σκύφοι	Κρατήρες	Υπερμεγέθεις σκύφοι ή κρατηρίσκοι	Μικρογραφικοί σκύφοι	Πινάκια	Κάνθαρος	Λάγυνοι	Αμφορέας	Μήτρες	ΣΥΝΟΛΟ (κατά εργαστήρια)
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ										
Αττική	10	4	2							16
Κόρινθος	23	8								31
Ηλεία	65	1			2				4	68 (+4)
Αργος	19	1								20
Ανατολικο-ιωνικοί	123						1 (;			124
Αίγιο-Λουσοί	68	4	10	1		1	1	1 (;	3	86 (+3)
Ιταλία	1									1
Αδριατική (;	1									1
Ομηρικοί σκύφοι	2									2
Τοπικό Α	29			4					1	33 (+1)
Τοπικό Β	91		1				1		5	93 (+5)
Περιφερειακά εργαστήρια (Ναύπακτος)		1								1
Αδιάγνωστα εργαστήρια	9		2							11
ΣΥΝΟΛΟ (κατά σχήματα αγγείων)	441	19	15	5	2	1	3	1	13	487 (+13 μήτρες)

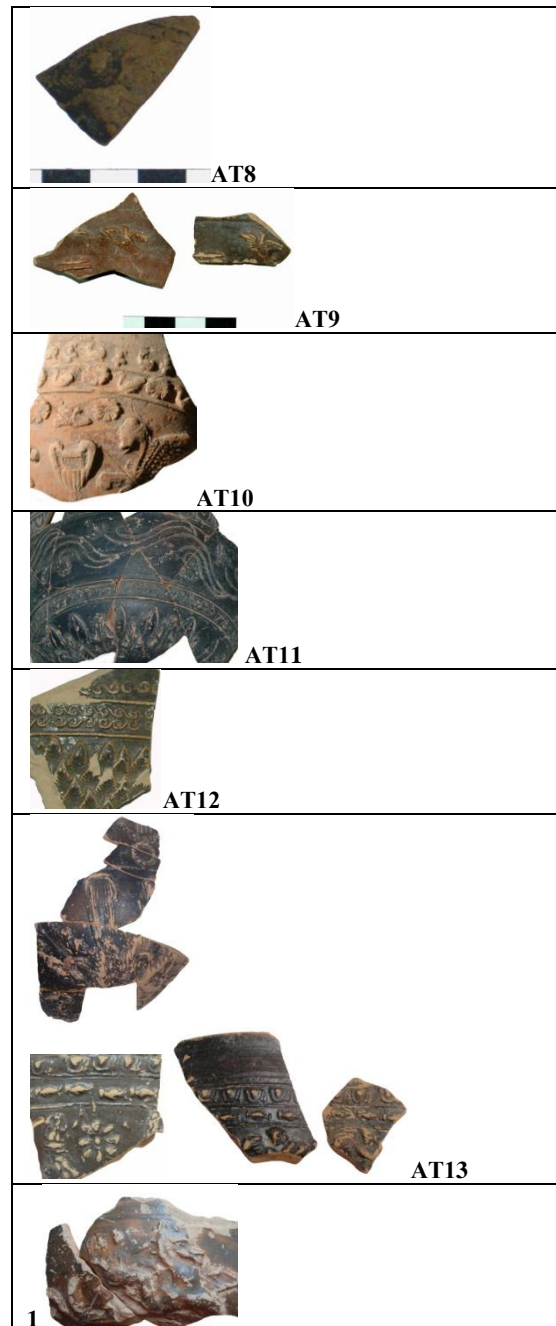
ΕΙΚ. 60: Η ανάγλυφη κεραμική που βρέθηκε στους Οινιάδες (κατά σχήματα αγγείων και κατά εργαστήρια).

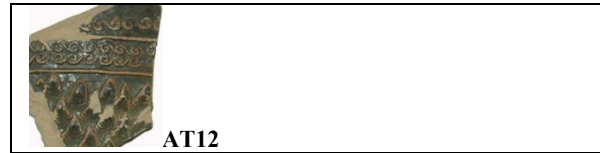
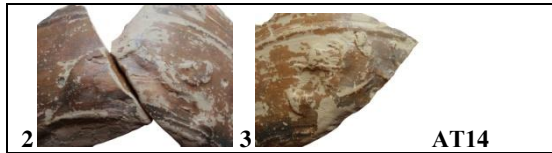

ΕΙΚ. 72: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΑΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΤΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

ΕΙΚ. 73: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΤΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

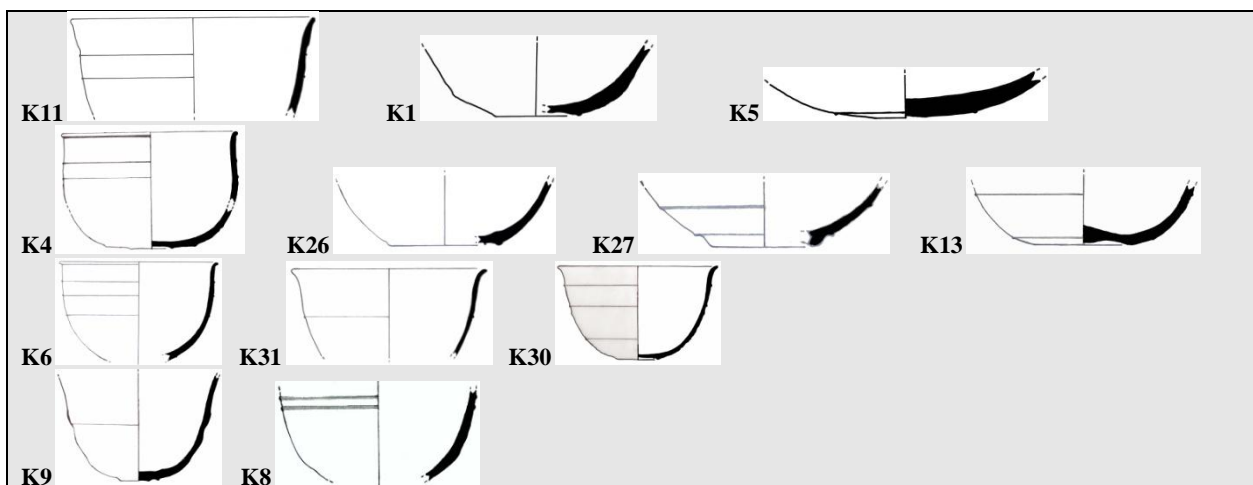
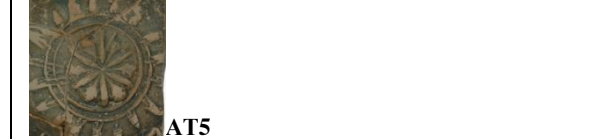
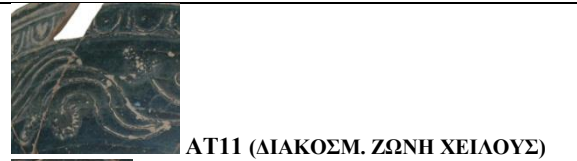
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

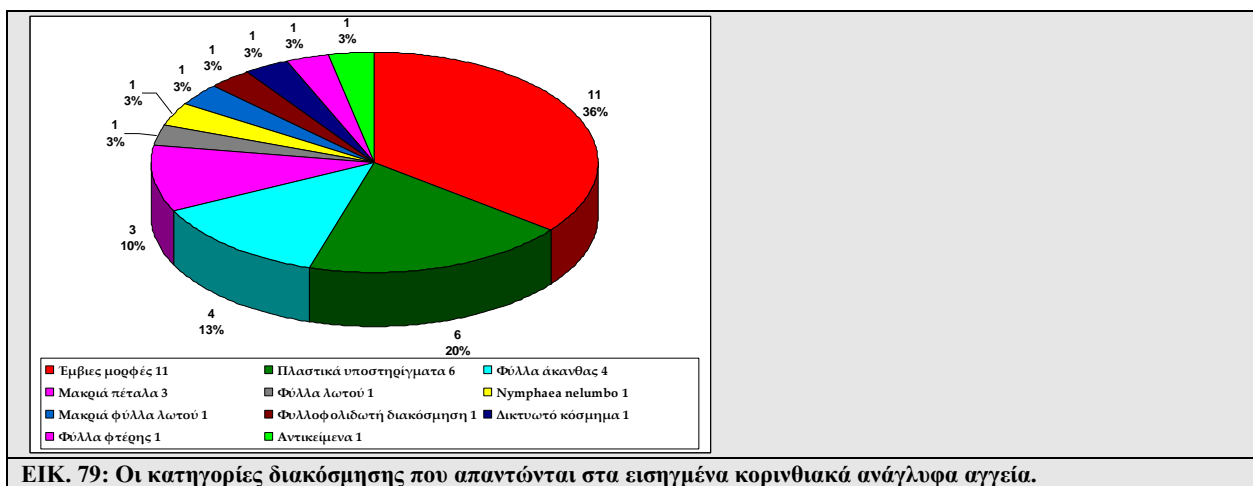
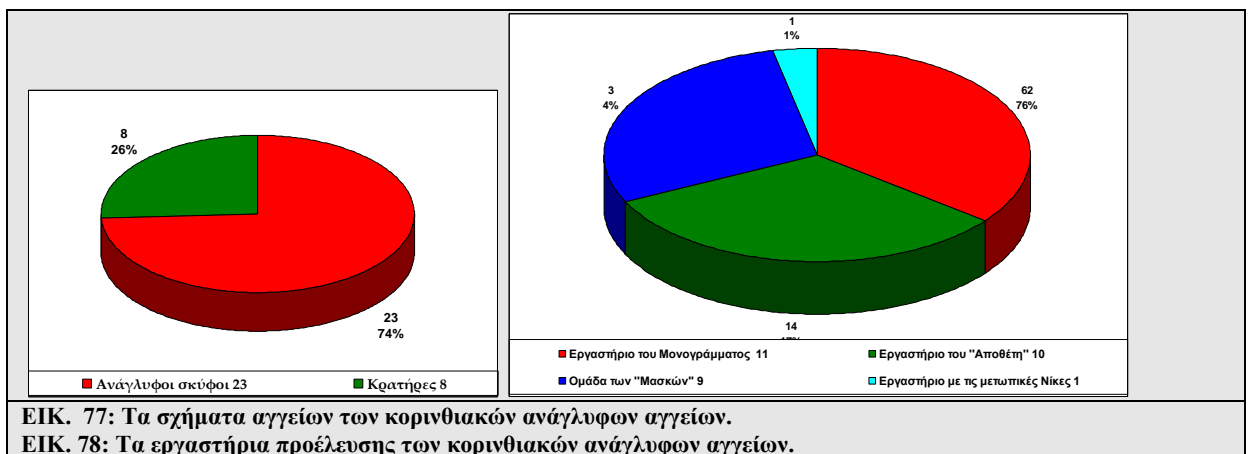
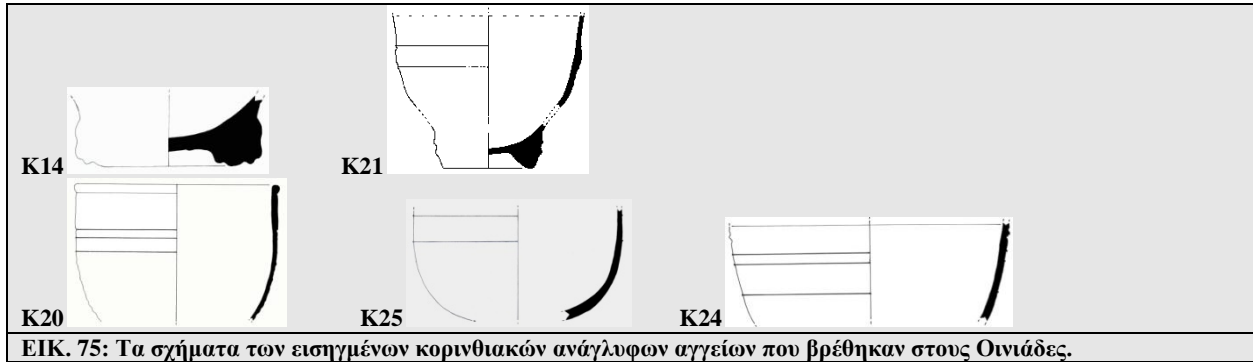

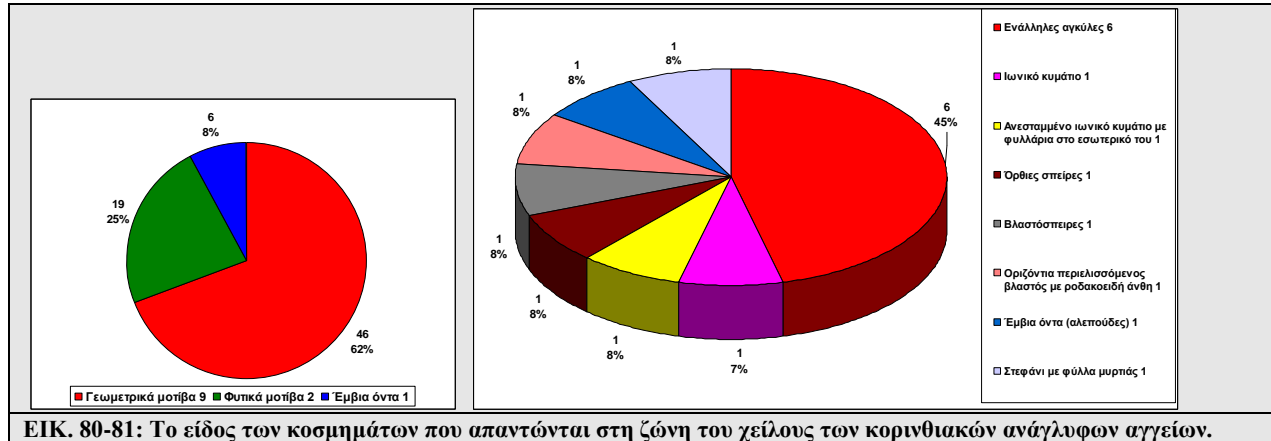
ΕΙΚ. 74: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΤΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

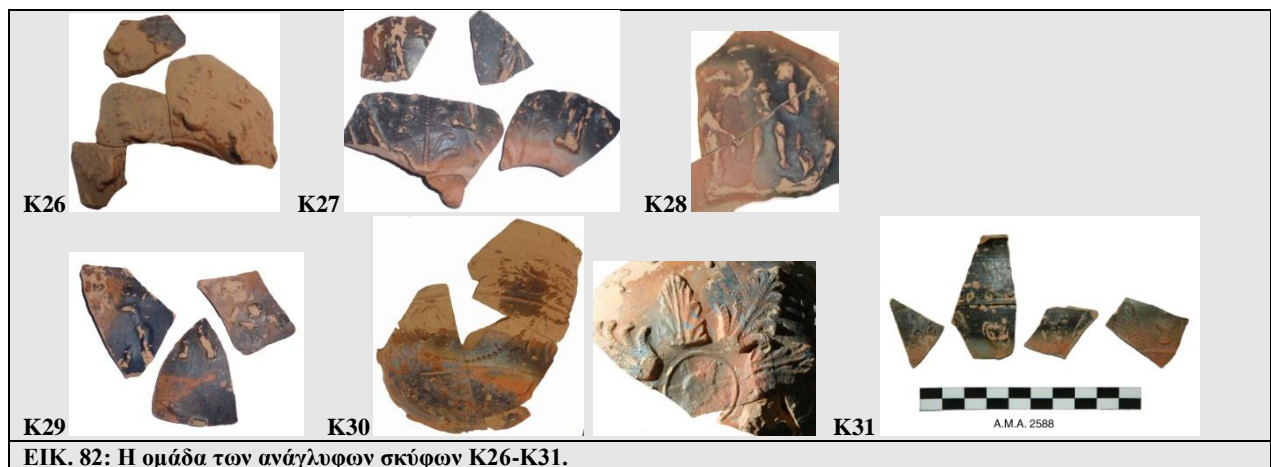
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

ΕΙΚ. 80-81: Το είδος των κοσμημάτων που απαντώνται στη ζώνη του χείλους των κορινθιακών ανάγλυφων αγγείων.

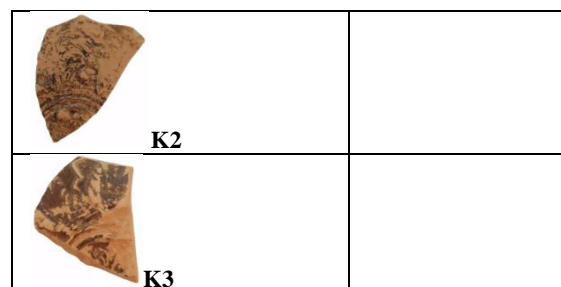
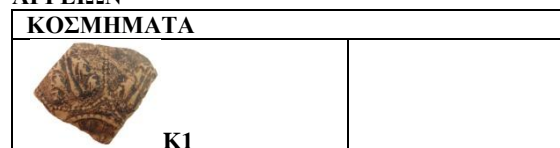

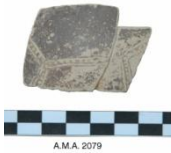

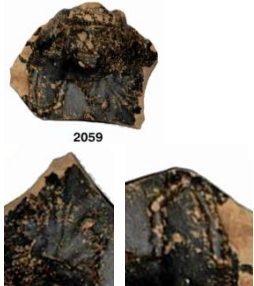

ΕΙΚ. 82: Η ομάδα των ανάγλυφων σκύφων K26-K31.

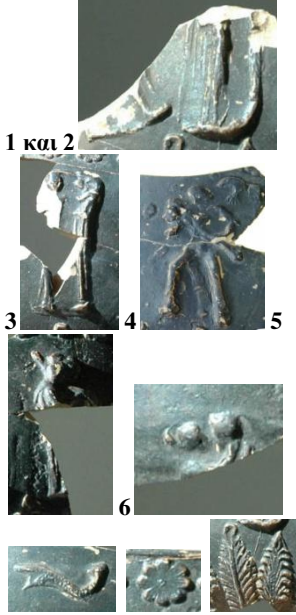

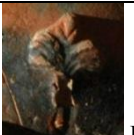

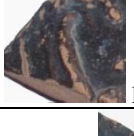
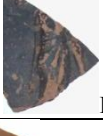

ΕΙΚ. 83: Τα κοινά κοσμήματα των ανάγλυφων σκύφων K26-K27 και K30.

ΕΙΚ. 84: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

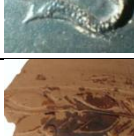

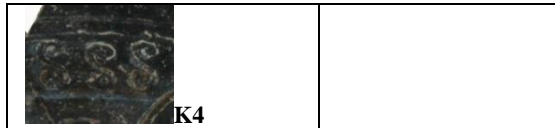
 K4	
 K5	
 K6	
 K7	
 K8	
 K9	
 K10	
 K11	
 K14	
 K19	

 K20	
 K21	
 K22	
 K23	
 K24	
 K25	
 K26	 K27
	 K30

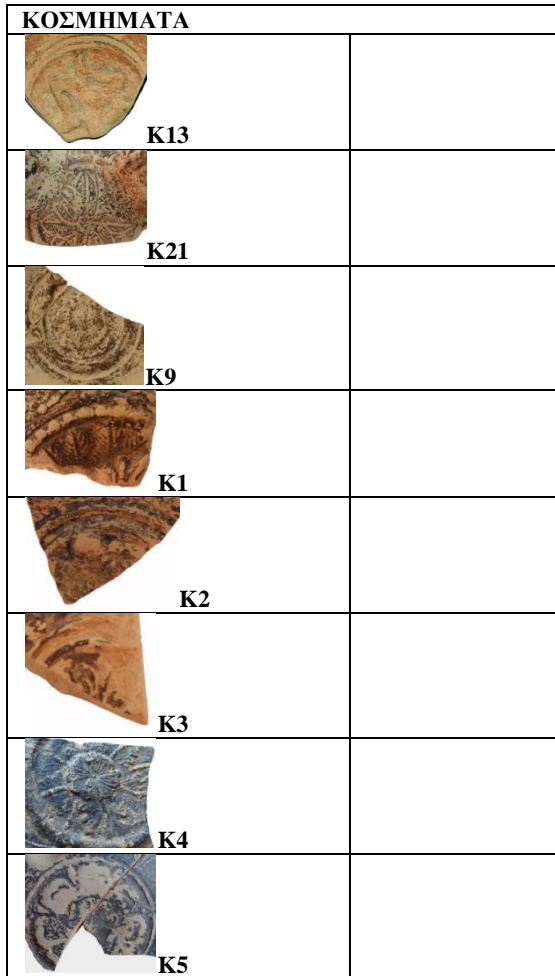
 K26	 K30
 K26	
 K26	 K30
 K30	
  K31	
Μορφή 1 K27	
Μορφή 2 K27	
 K28	
  K29	
 K30	
 K30	
 K30	

ΕΙΚ. 85: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

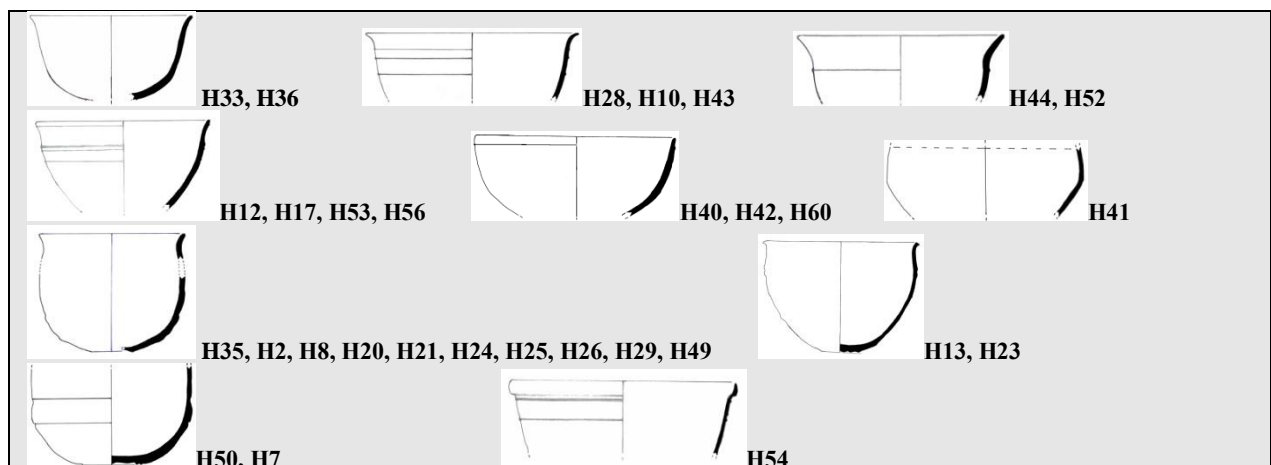
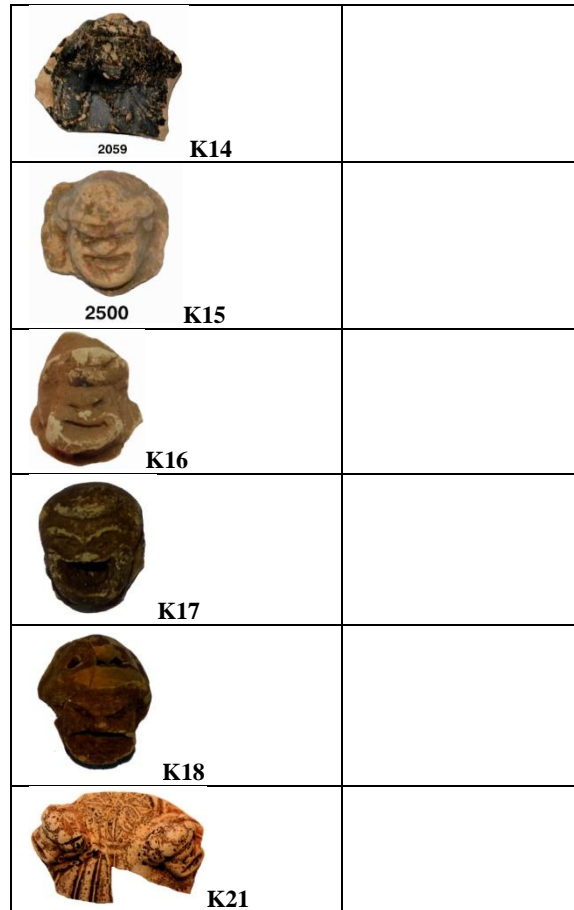
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	
 K8	
 K6	
 K9	
 K21	
 K29	
 K31	
 K11	
 K12	
 K20	
 K24	
 K25	
 K30	

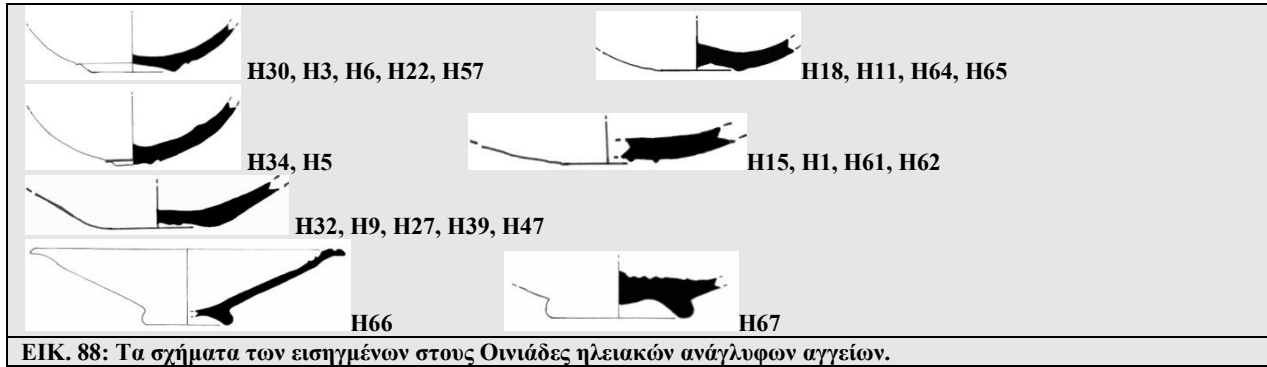

ΕΙΚ. 86: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

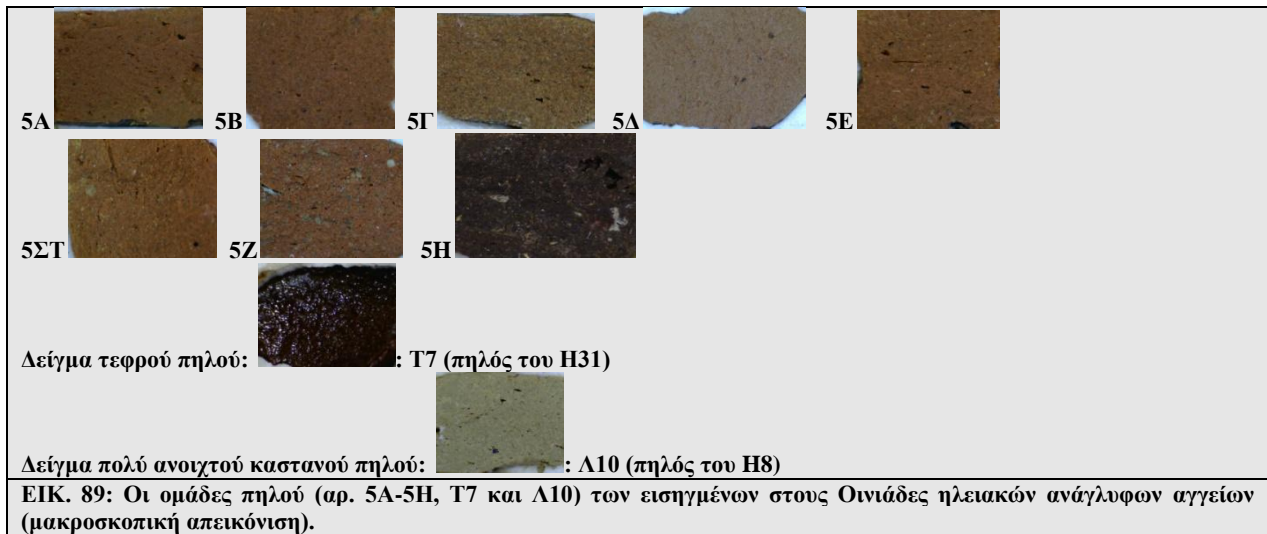

ΕΙΚ. 87: ΟΙ ΜΑΣΚΕΣ (ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΓΜΑΤΑ) ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΩΝ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

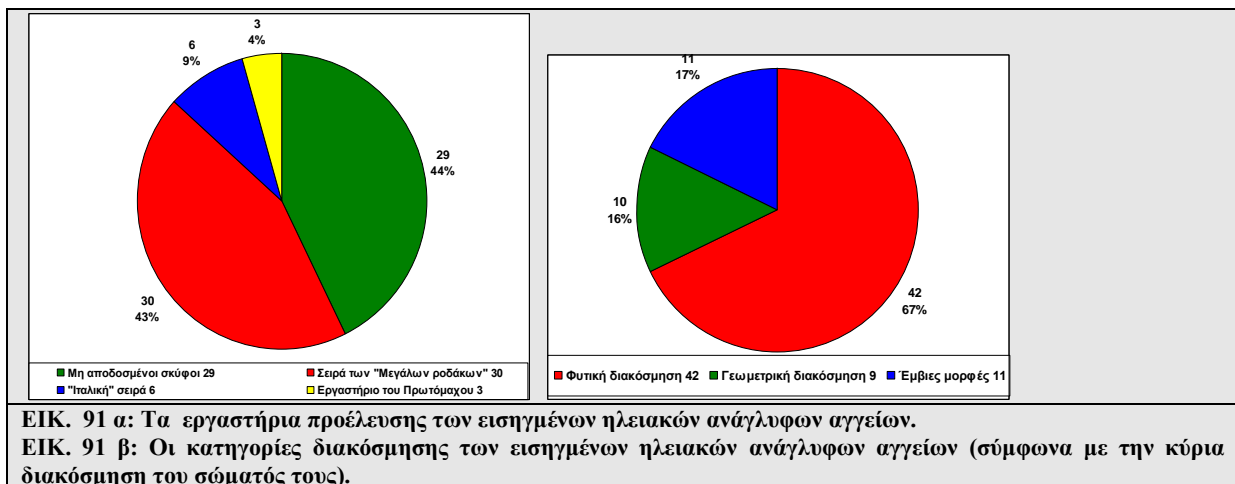
ΕΙΚ. 88: Τα σχήματα των εισηγμένων στους Οινιάδες ηλειακών ανάγλυφων αγγείων.

ΕΙΚ. 89: Οι ομάδες πηλού (αρ. 5Α-5Η, T7 και Λ10) των εισηγμένων στους Οινιάδες ηλειακών ανάγλυφων αγγείων (μακροσκοπική απεικόνιση).

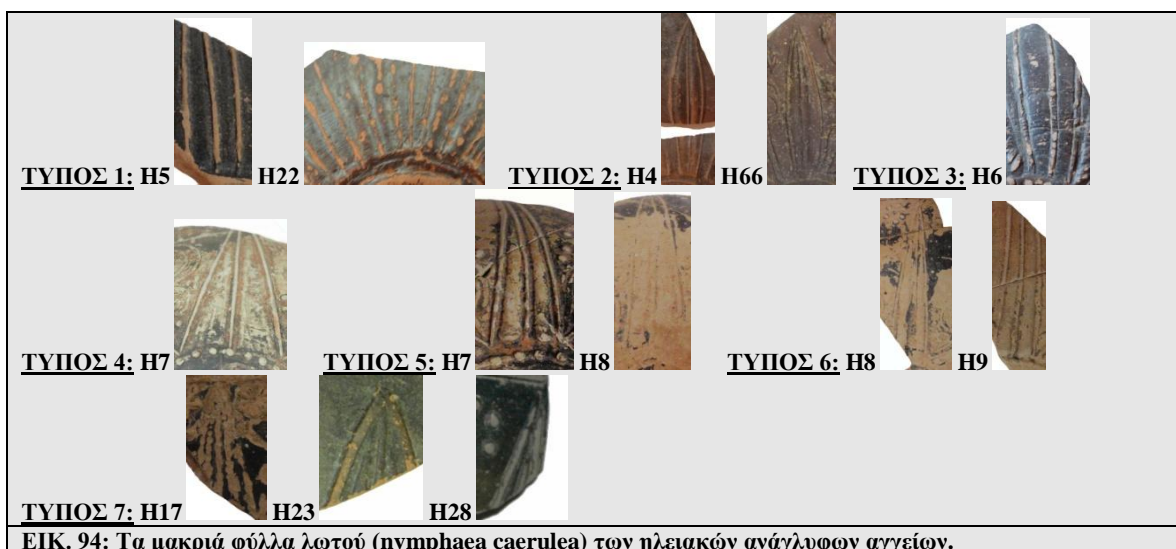
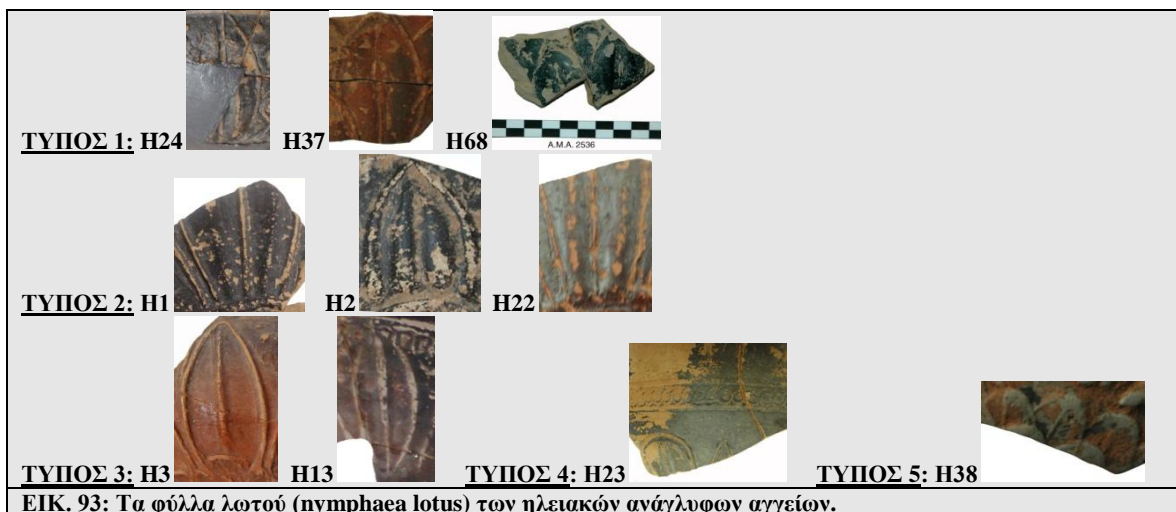
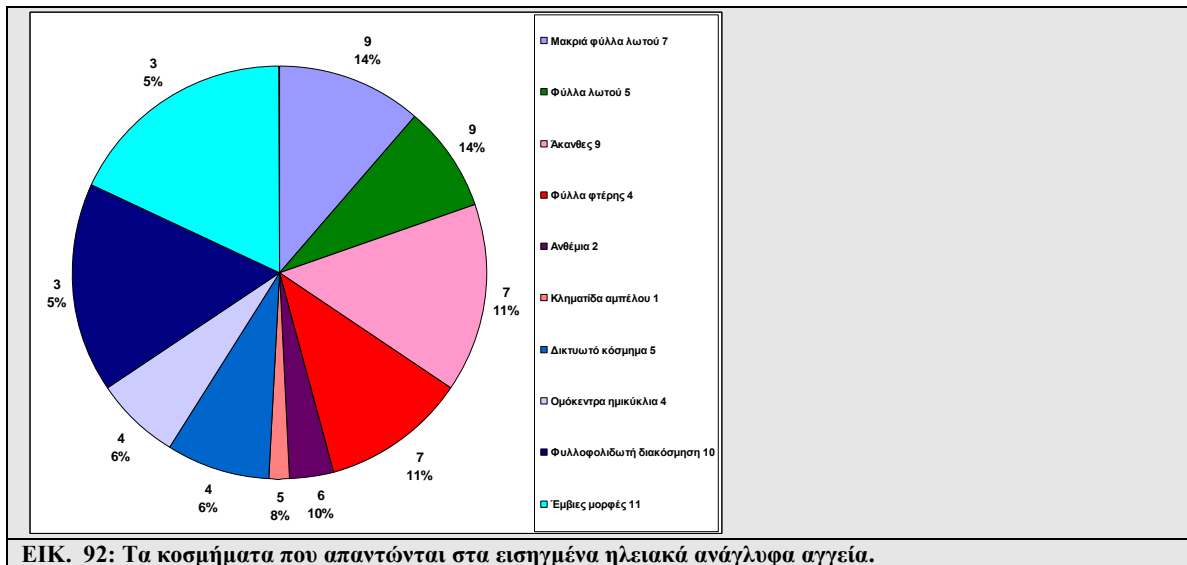

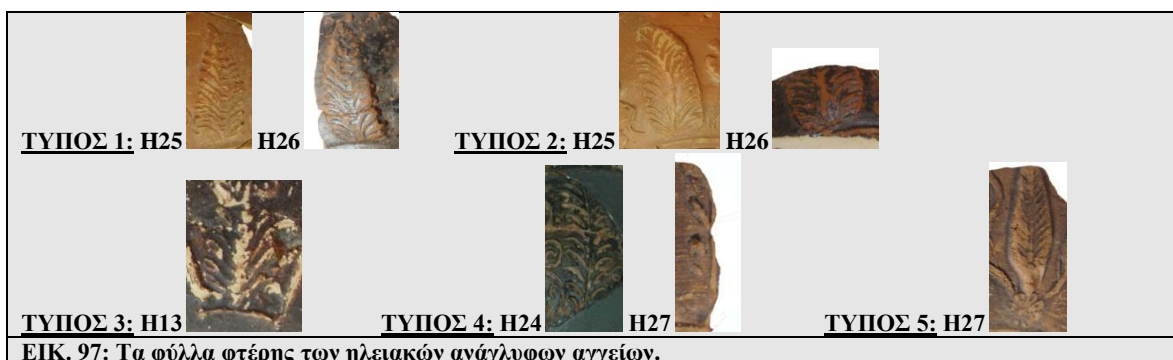
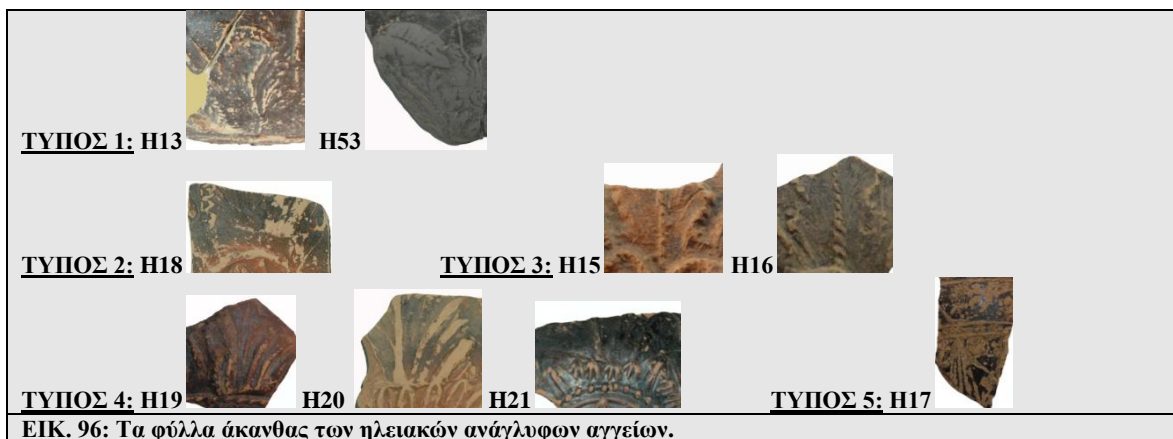
ΕΙΚ. 90: Τα σχήματα των εισηγμένων στους Οινιάδες ηλειακών ανάγλυφων αγγείων.

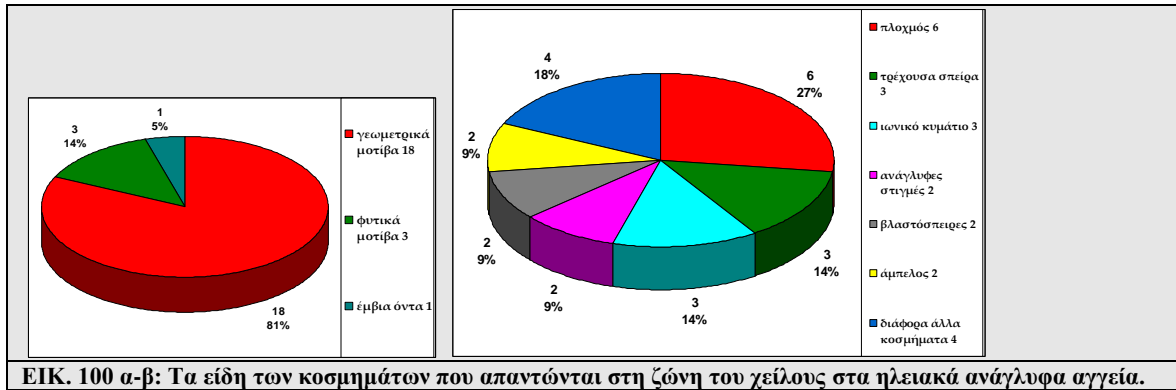

ΕΙΚ. 91 α: Τα εργαστήρια προέλευσης των εισηγμένων ηλειακών ανάγλυφων αγγείων.

ΕΙΚ. 91 β: Οι κατηγορίες διακόσμησης των εισηγμένων ηλειακών ανάγλυφων αγγείων (σύμφωνα με την κύρια διακόσμηση του σώματός τους).

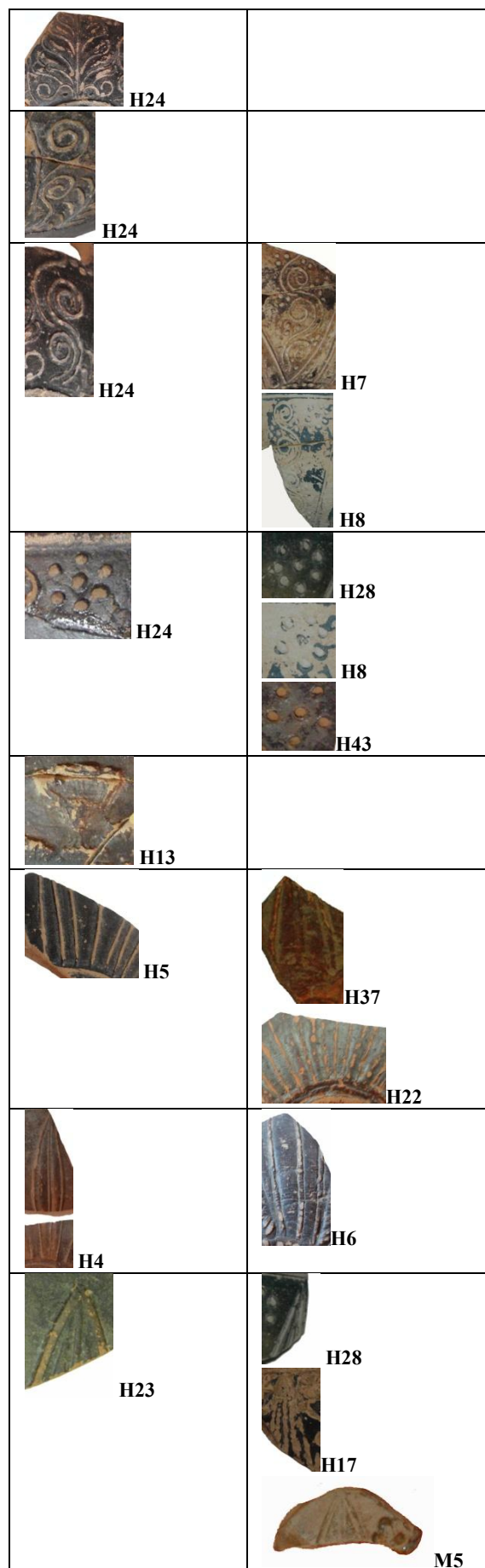

ΕΙΚ. 100 α-β: Τα είδη των κοσμημάτων που απαντώνται στη ζώνη του χείλους στα ηλειακά ανάγλυφα αγγεία.

ΕΙΚ. 101: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	
	
	
	
	
	
	
	
	

 H66	
 H23	
 H17	 H62 H27 H27
 H13	 H3
 H17	 H57
 H66 	
 H7	
 H7	 H8
 H8	 H9
 H9	 H28
 H39	
 H27 	 H17

 H66	
 H10	 H29 H41 H21 M5
 H40 	 H41
 H43	
 H42	
 H44 	
 H45 H45 	
 H46 	 H47 H48
 H31	
 H49	

 H50	
 H50	
 H51	
 H52	
 H53	
 H54	
 H55	
 H56	
 H61	 H62
 H61	 H11

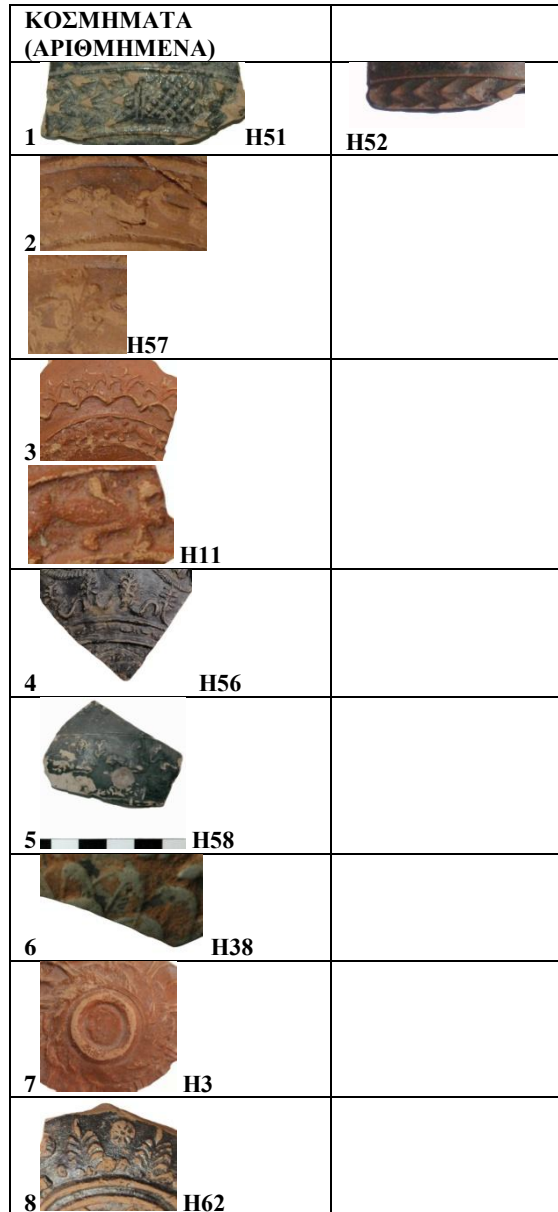
ΕΙΚ. 102: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)

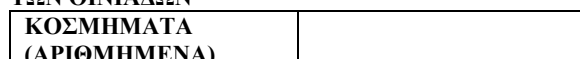
1. ΠΛΟΧΜΟΣ ΤΥΠΟΥ 1 H52	 H49
2. ΠΛΟΧΜΟΣ ΤΥΠΟΥ 2 H54	
3. ΚΑΡΔΙΟΣΧΗΜΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΠΛΟΧΜΟΣ ΤΥΠΟΥ 3) H3	 H40
 H36	 H23
 H13	 H45
 H42	 H50
 H24	 H43
 H17	 H7
 H8	 H53
 H12	
 H29	
 H60	

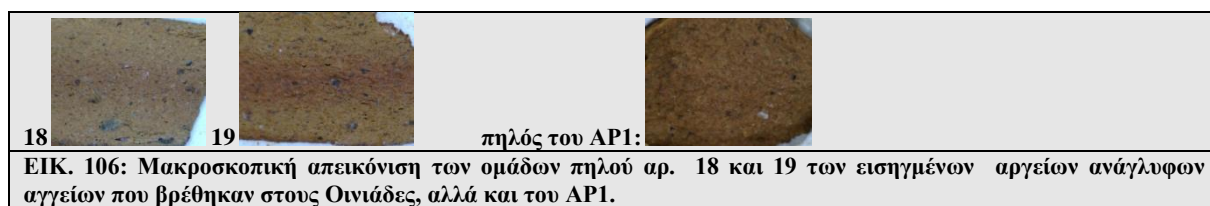
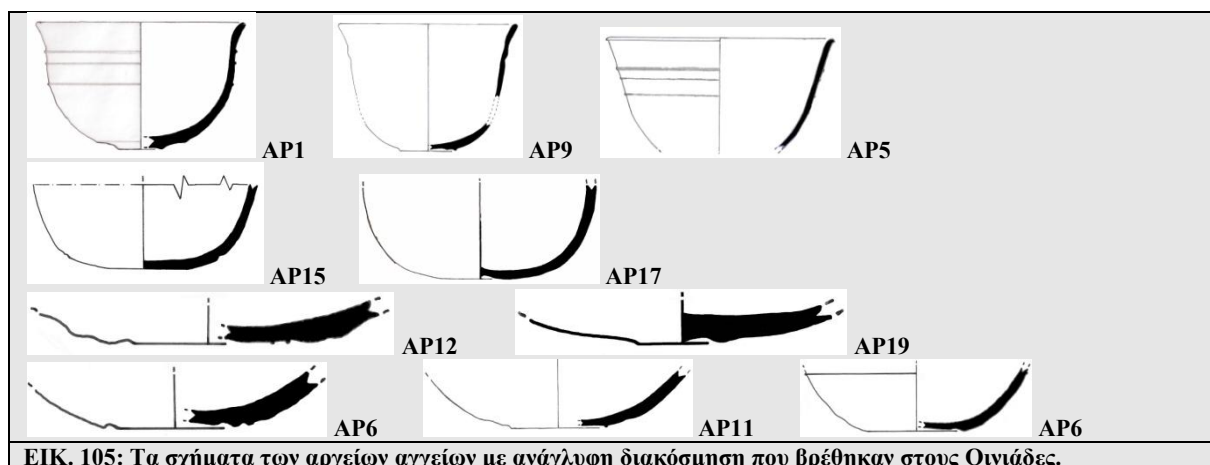
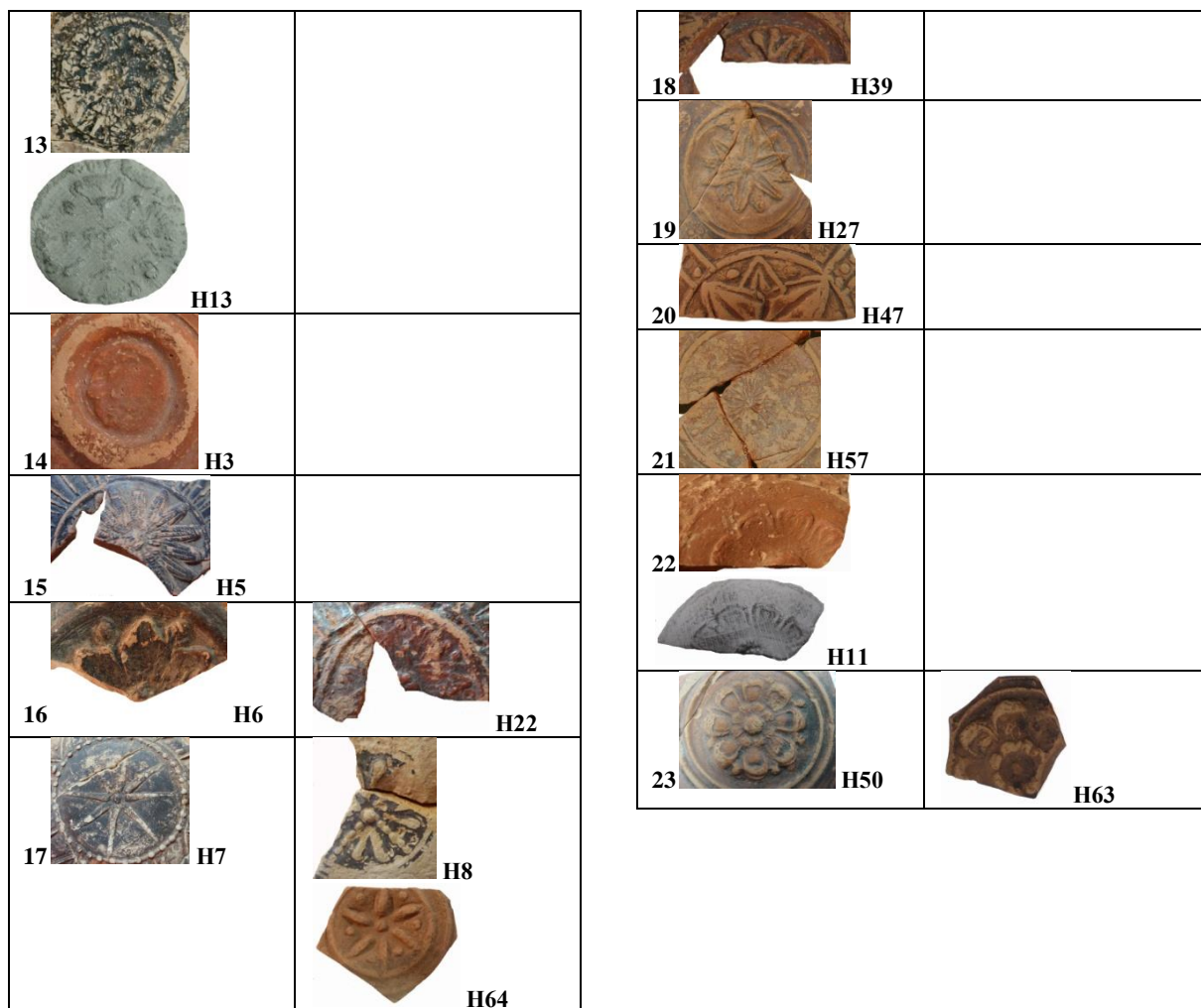

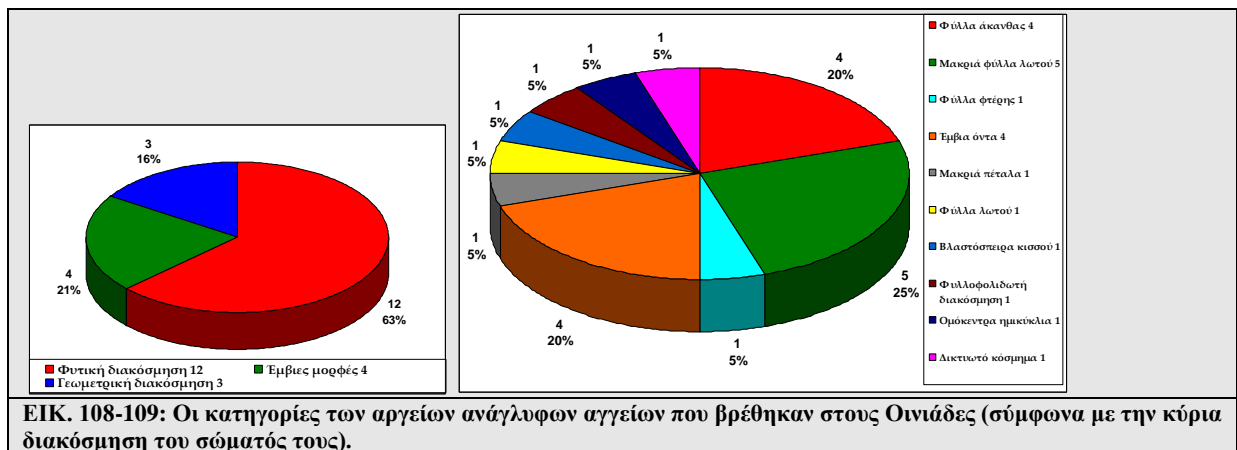
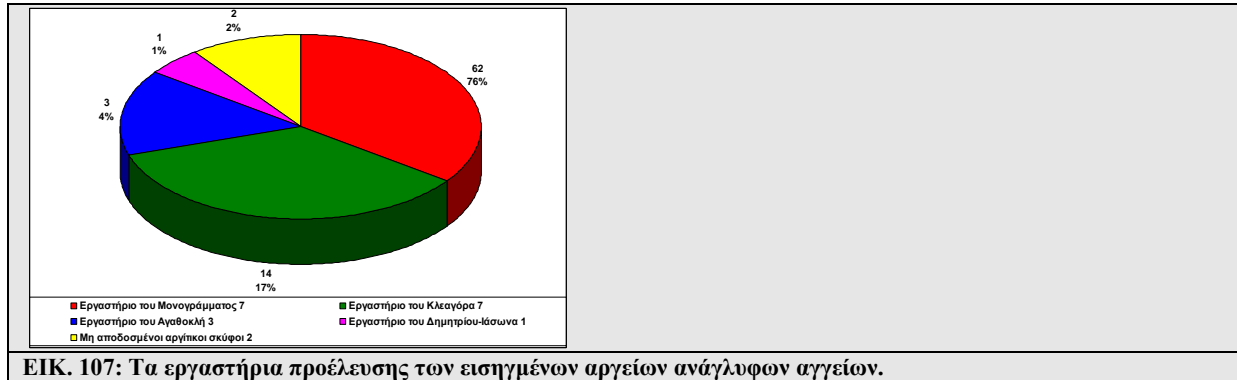
ΕΙΚ. 103: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΚΑΛΥΚΑ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

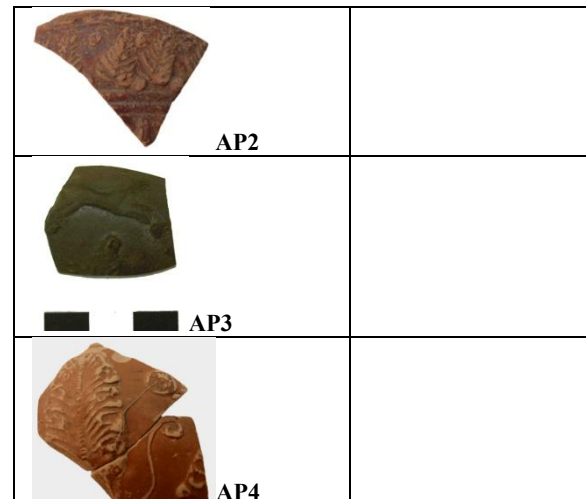
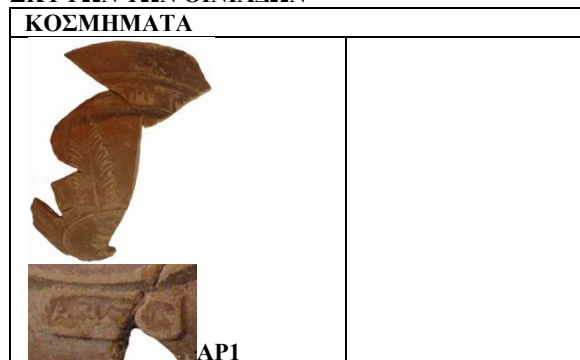
ΕΙΚ. 104: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΗΛΕΙΑΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

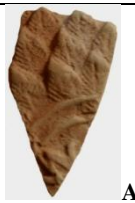

ΕΙΚ. 111: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΡΓΕΙΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ

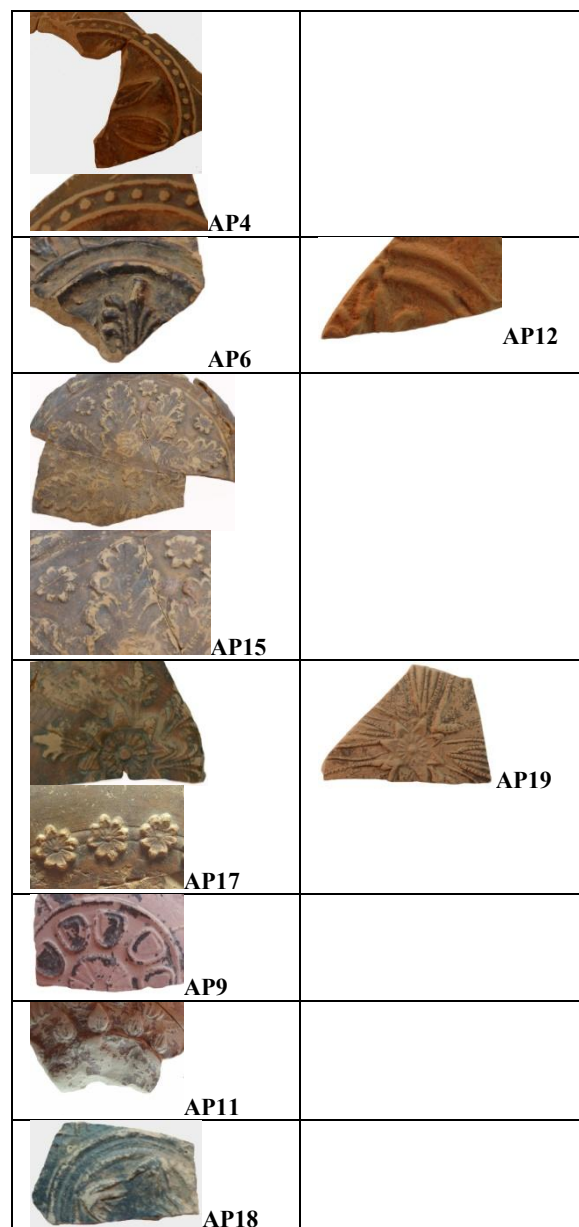
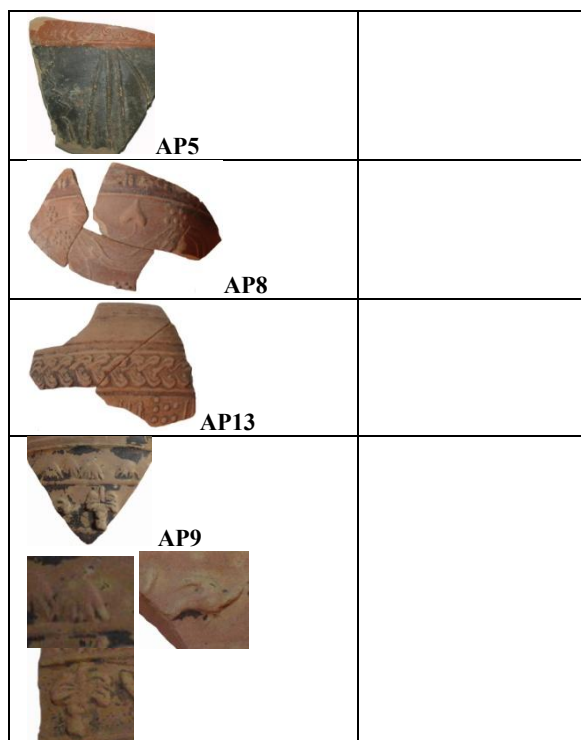
 AP5	
 AP6	
 AP7	
 AP8	
 AP9	
 AP10	
 AP11	
 AP12	
 AP13	

 AP14	
 AP15	
 AP16	
 AP17	
 AP20	

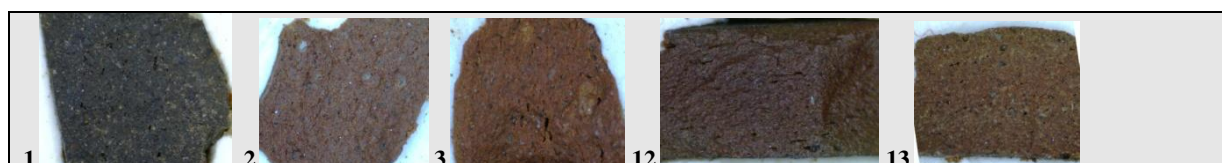
ΕΙΚ. 112: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΡΓΕΙΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

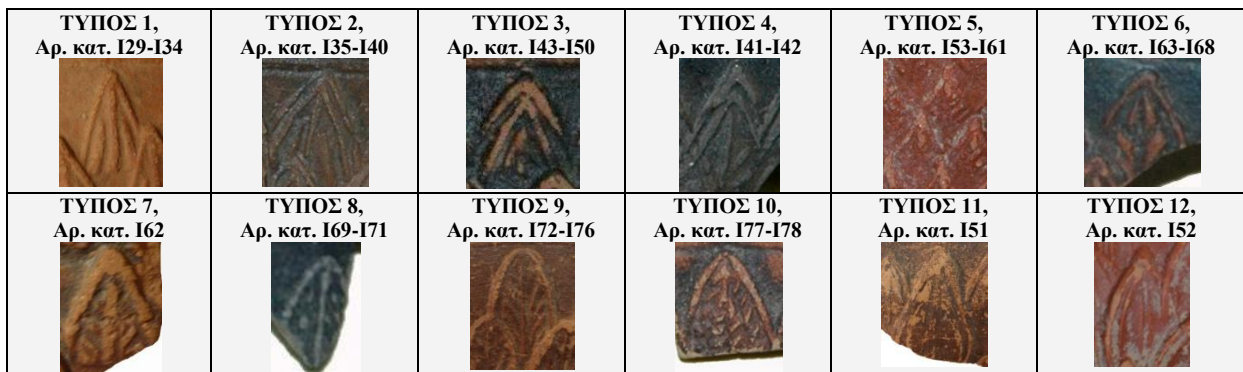
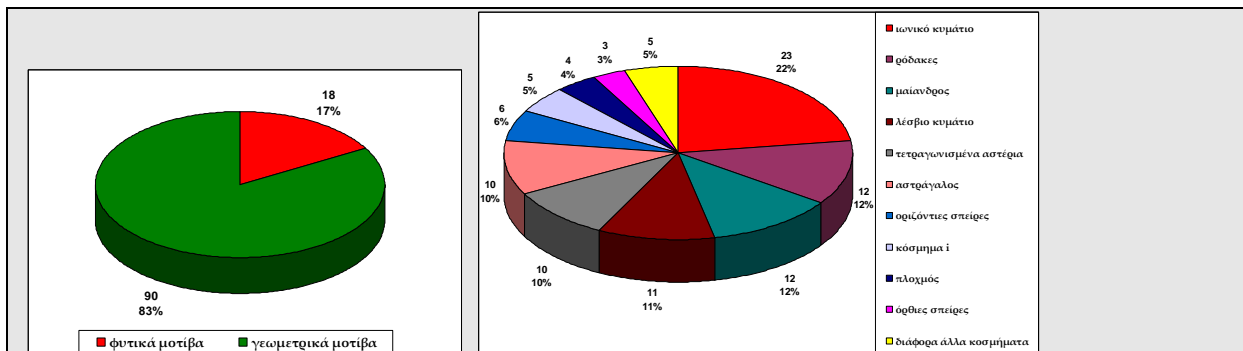
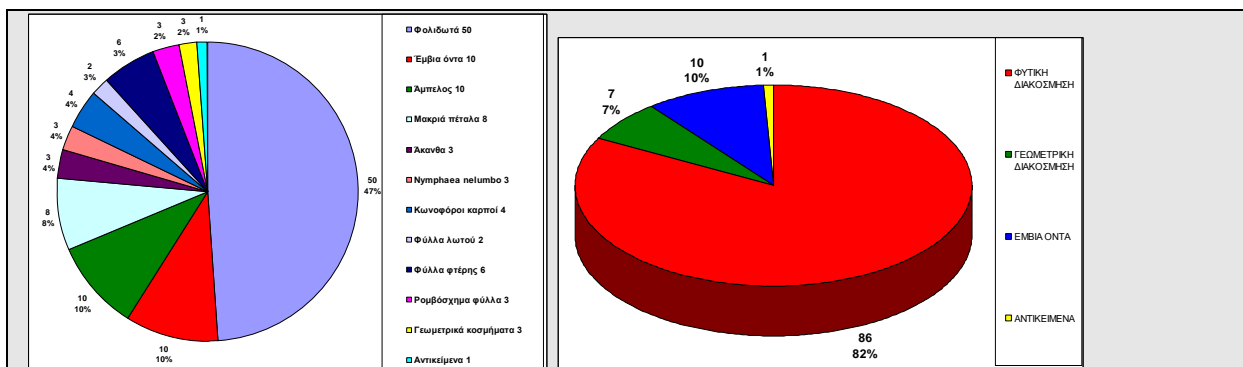
 AP1	
---	--

ΕΙΚ. 113: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΡΓΕΙΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΕΙΚ. 114: Οι ομάδες πηλού αρ. 1-3 και 12-13 των εισηγμένων στους Οινιάδες εφesiaκών-ιονικών ανάγλυφων σκύφων (μακροσκοπική απεικόνιση).

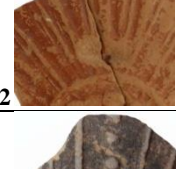

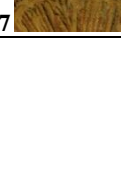

ΕΙΚ. 120: Οι τύποι των μικρών επάλληλων φυλλαρίων που απαντώνται στους εισηγμένους στους Οινιάδες εφesiaκούς-ιονικούς σκύφους.

ΕΙΚ. 121¹: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΦΕΣΙΑΚΩΝ-ΙΩΝΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	ΣΚΥΦΟΙ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
	I29-I34 (τα I30 και I31 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
	I35-I40
	I41-I42 (από την ίδια σφραγίδα)
	I43-I50 (τα I43 και I46 από την ίδια σφραγίδα και πιθανότατα και από την ίδια μήτρα)
	I53-I62 (τα I53-I54 από την ίδια σφραγίδα και ίσως από την ίδια μήτρα, τα I57-I58 πιθανόν από την ίδια σφραγίδα)
	I63-I68 (τα I63-I64 από την ίδια σφραγίδα)
	I69-I71

¹ Στο συγκεκριμένο πίνακα απεικονίζεται μόνο ένα δείγμα του αναφερόμενου κοσμήματος και σε όλους τους υπόλοιπους σκύφους αναφέρεται απλά ο αριθμός καταλόγου (αρ. κατ.).

	I72-I76 (τα I73 και I75 πιθανόν από την ίδια σφραγίδα και ίσως και την ίδια μήτρα)
	I77-I78
	I51
	I52
	I87-I88, I22, I20, I124
	I86
	I90-I92
	I93
	I7-I16 (τα I8-I11 ίσως από την ίδια σφραγίδα και τα I9-I10 ίσως από την ίδια μήτρα)
	I4, I5
	I5

ΕΙΚΟΝΕΣ

18		I5
19		I6
20		I1
21		I2
22		I3, I21, I22, I18, I19 (τα I22 και I18 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
23		I21
24		I21
25		I25, I26 (πιθανόν από την ίδια μήτρα)
26		I25, I26
27		I27
28		I27
29		I27

30		I28
31		I22
32		I23
33		I24
34		I24, I17
35		I18, I19, I20
36		I19
37		I20
38		I79, I80
39		I81, I82
40		I83
41		I84
42		I85
43		I94

44		I95
45		I96
46		I97
47		I98
48		I99
49		I100
50		I100
51		I101
52		I101 ² , I109, I110 (τα I109 και I110 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
53		I102
54		I103
55		I104

² Με πράσινο χρώμα σημειώνονται όσοι σκύφοι συνδυάζουν περισσότερα από ένα κοσμήματα στην ίδια διακοσμητική ζώνη του χείλους.

56		I109
57		I124

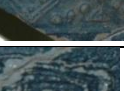

ΕΙΚ. 122: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΦΕΣΙΑΚΩΝ-ΙΩΝΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	ΣΚΥΦΟΙ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
57	I30, I37 ³ , I53, I54, I88, I89, I14, I85, I95, I100, I101, I110, I118, I119 (τα I53-I54 από την ίδια σφραγίδα και τα I30 και I88 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
58	I16
59	I77, I2
60	I47, I48, I55, I1, I111, I114
61	I29, I33, I60, I65, I66, I87, I105, I106, I124 (τα I29, I60 και I106 ίσως από την ίδια σφραγίδα, τα I65 και I66 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
62	I58, I69, I12, I111 (τα I58 και I69 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
63	I49, I8, I15, I4, I83, I104, I105 (τα I8 και I15 από την ίδια σφραγίδα, τα I4 και I83 ίσως από την ίδια σφραγίδα)

³ Με κόκκινο χρώμα σημειώνονται όσοι σκύφοι φέρουν περισσότερες από μια διακοσμητικές ζώνες στην περιοχή του χείλους.

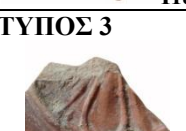

EIKONEΣ

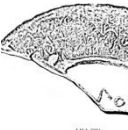

64		I64, I107, I109 (τα I64 και I107 από την ίδια σφραγίδα)
65		I08
66		I24
67		I41
68		I72, I89, I28, I97, I107, I113, I114, I115, I116, I117 (τα I28, I97, I113, I114 και I117 πιθανόν από την ίδια σφραγίδα)
69		I118
70		I41, I51, I119
71		I48, I68 (ίσως από την ίδια σφραγίδα)
72		I36, I37
73		I13, I115, I116
74		I65, I66, I25, I26, I106 (τα I25 και I26 από την ίδια σφραγίδα, τα I65 και I66 ίσως από την ίδια σφραγίδα)
75		I38, I53, I54, I89, I1, I20 (τα I53, I54 και I20 πιθανόν από την ίδια σφραγίδα)
76		I23
77		I62, I17

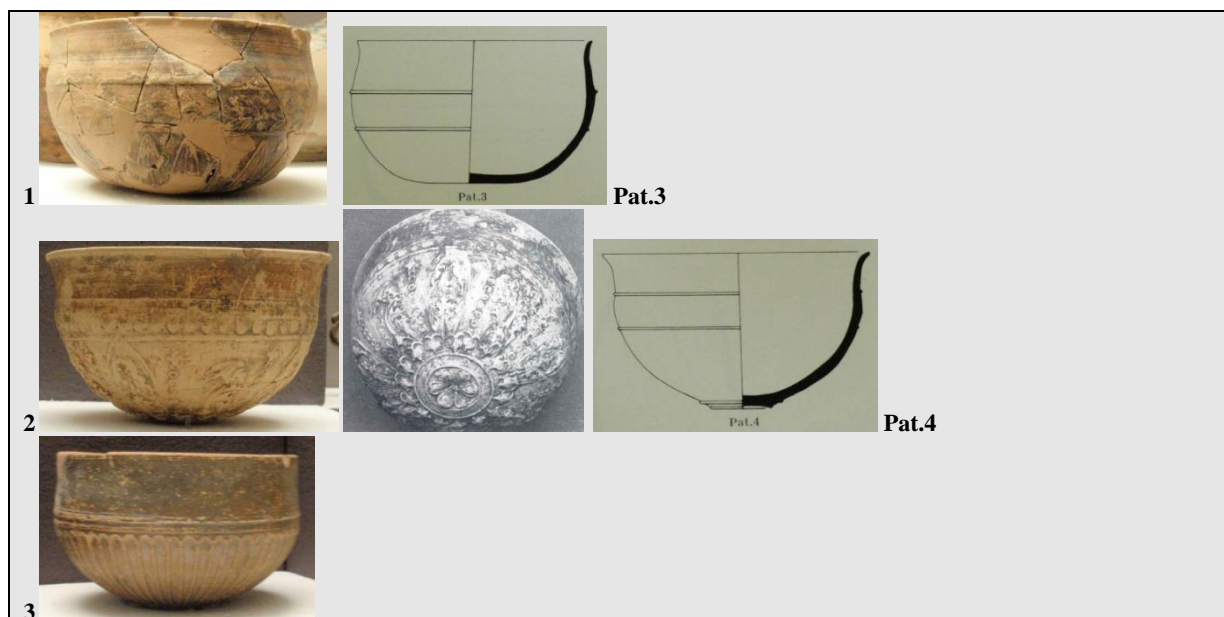
78		I35, I43, I46, I50 (τα τρία πρώτα πιθανόν από την ίδια σφραγίδα)
79		I59, I63, I78, I80, I99, I112, I117, I120 (τα I59 και I63 από την ίδια σφραγίδα, τα I80, I99, I112 και I117 πιθανόν από την ίδια σφραγίδα)
80		I73
81		I87
82		I121
83		I70
84		I56
85		I11
85 β		I124

ΕΙΚ. 123: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΦΕΣΙΑΚΩΝ-ΙΩΝΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΛΩΝ

ΜΕΤΑΛΛΙΑ ΒΑΣΕΩΝ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	ΣΚΥΦΟΙ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
ΤΥΠΟΣ 1 86 I122	I8, I122, I3

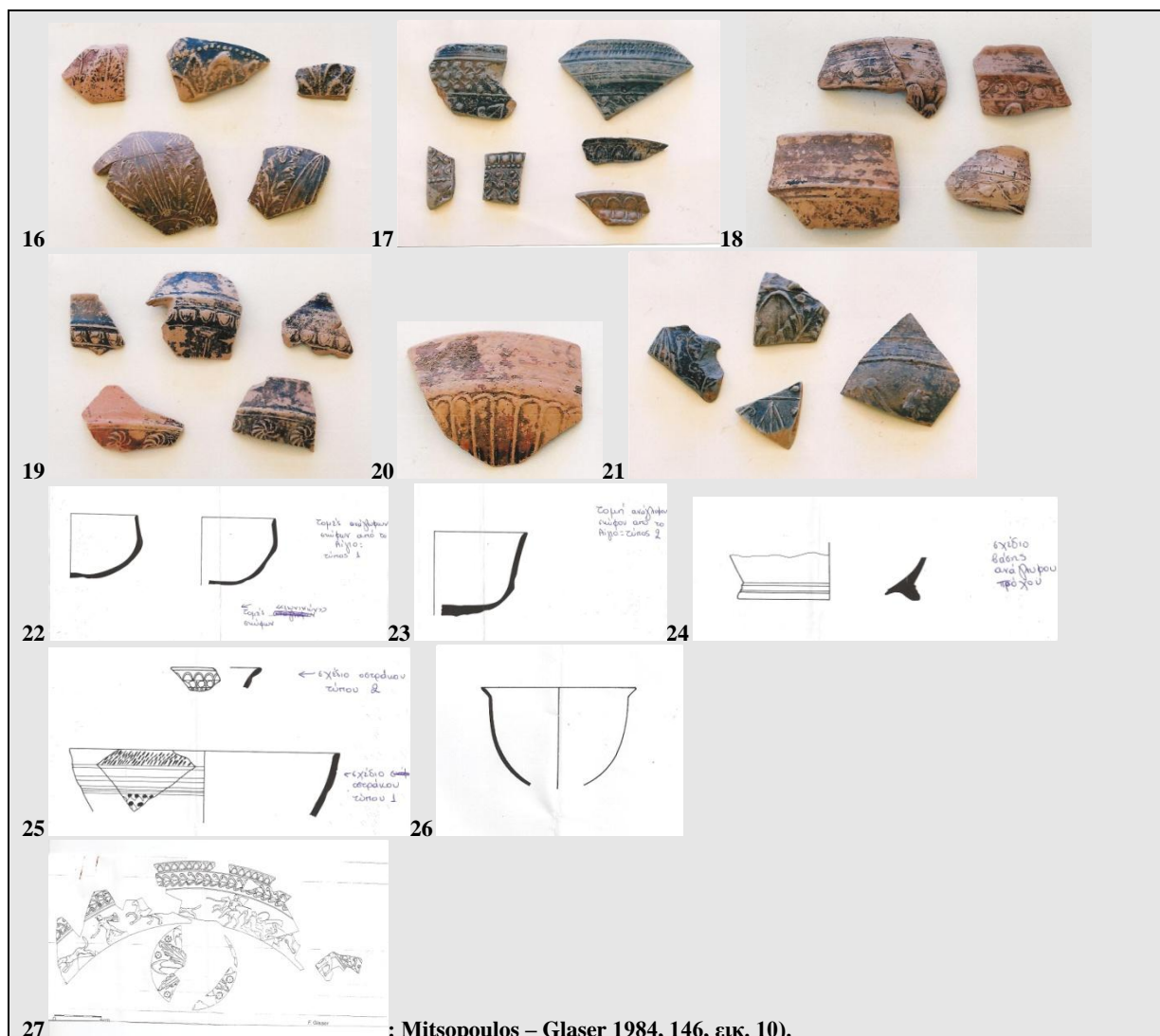
	
ΤΥΠΟΣ 2 87 186 118	186, 118
ΤΥΠΟΣ 3 88 119 110	19, 110
ΤΥΠΟΣ 4 89	127
 90	15
 91	123
 92	134
 93	137

	
 94	155
 95 96	171
 96 97	175
 97	191
 98	17
 99	1123

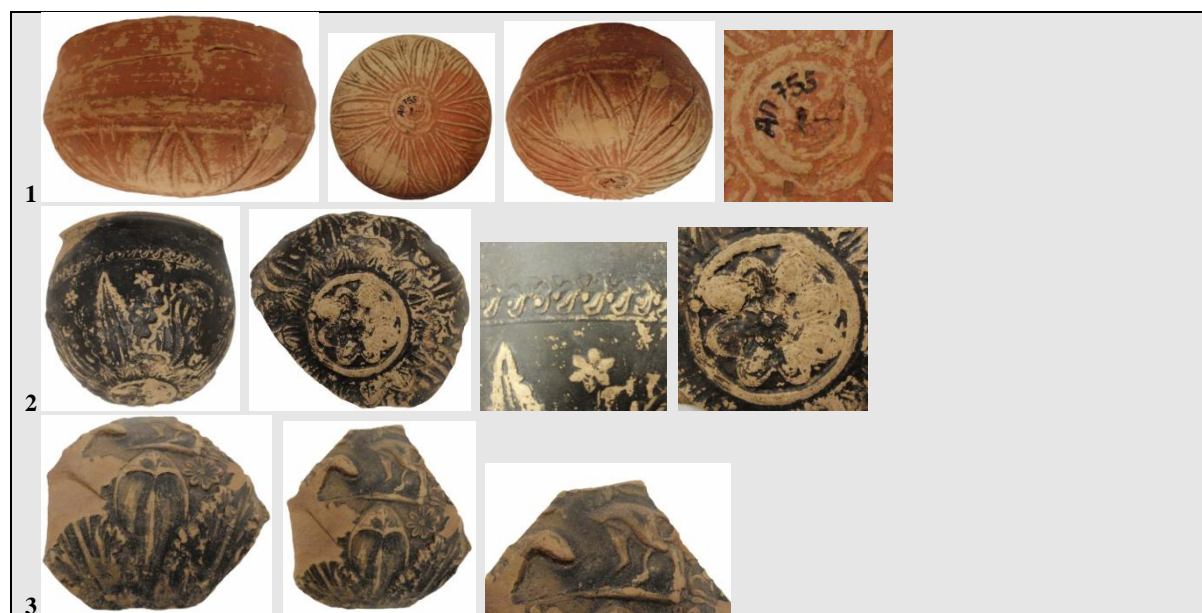
ΕΙΚ. 124: Οι τρεις δημοσιευμένοι ανάγλυφοι σκύφοι του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιγίου. Ο αρ. 1 είναι ο Pat.3 (Siebert 1978, 109 και 119, πίν. 98-μόνο σχέδιο) και ο αρ. 2 ο Pat.4 (Siebert 1978, 109 και 119, πίν. 54 και 98).

: Mitsopoulos – Glaser 1984, 146, εικ. 10).

ΕΙΚ. 125: Οι ανάγλυφοι σκύφοι από το οικόπεδο Μαλεβίτη στο Αίγιο (Προέλευση: Κόλια 2011, εικ. 1-16 και σχέδ. 1-11).

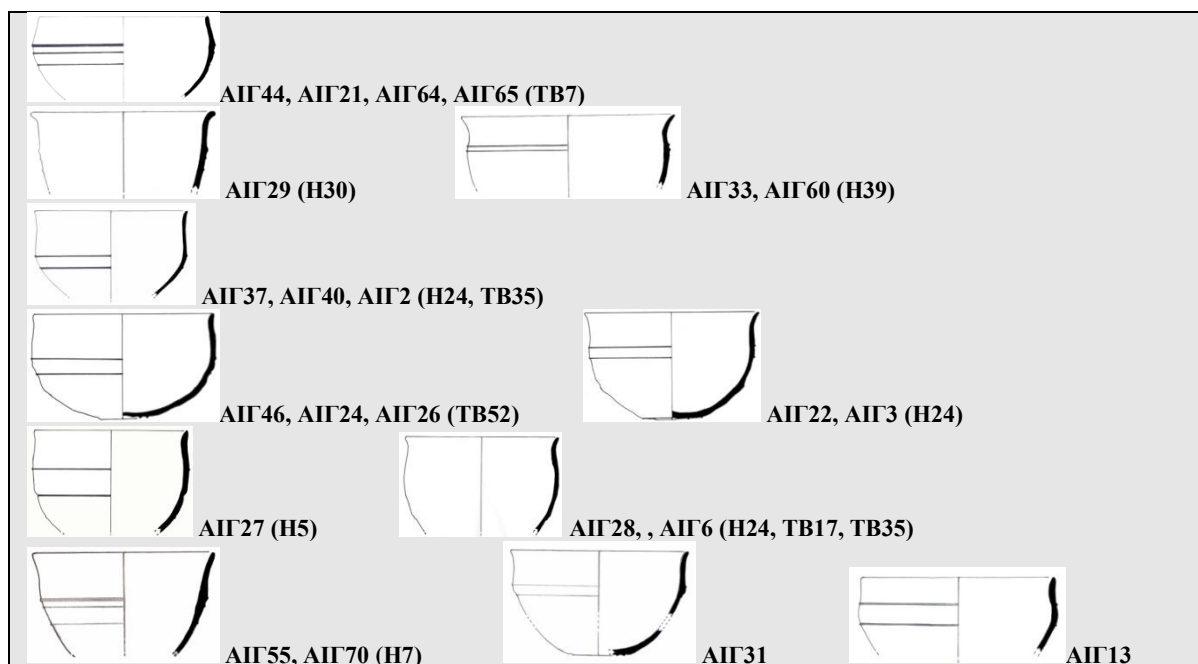

ΕΙΚ. 126: Οι αδημοσίευντοι ανάγλυφοι σκύφοι του Αιγίου (Προέλευση: Αρχαιολογικό Μουσείο Αιγίου, πνευματικά δικαιώματα: Α. Παπακόστα).

ΕΙΚ. 127: Οι δυο μήτρες του Αρχαιολογικού Μουσείου Αιγίου (Πνευματικά δικαιώματα: Μ. Πετρόπουλος και Α. Παπακόστα αντίστοιχα).

ΑΙΓ44, ΑΙΓ21, ΑΙΓ64, ΑΙΓ65 (TB7)

ΑΙΓ29 (H30)

ΑΙΓ33, ΑΙΓ60 (H39)

ΑΙΓ37, ΑΙΓ40, ΑΙΓ2 (H24, TB35)

ΑΙΓ46, ΑΙΓ24, ΑΙΓ26 (TB52)

ΑΙΓ22, ΑΙΓ3 (H24)

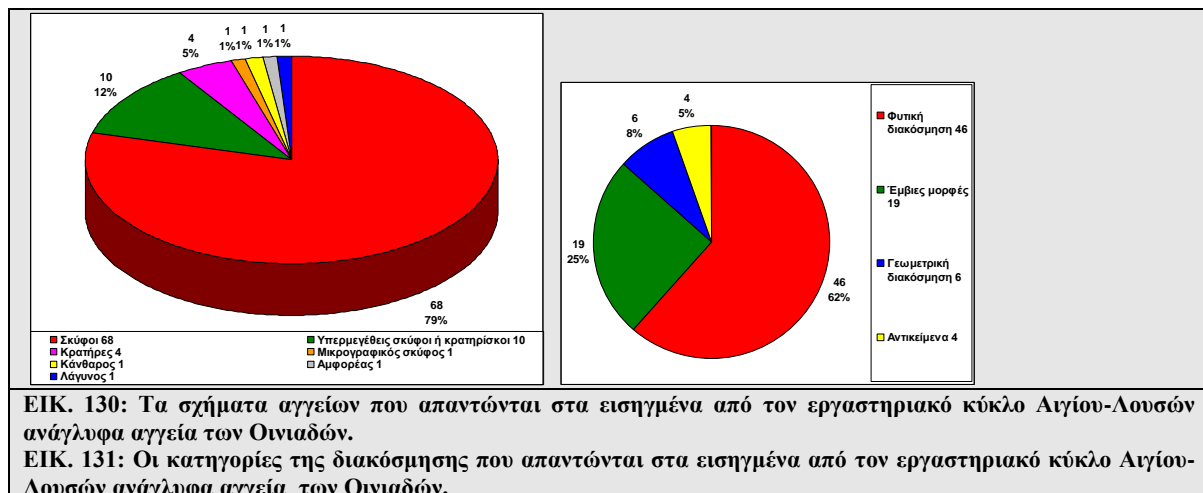
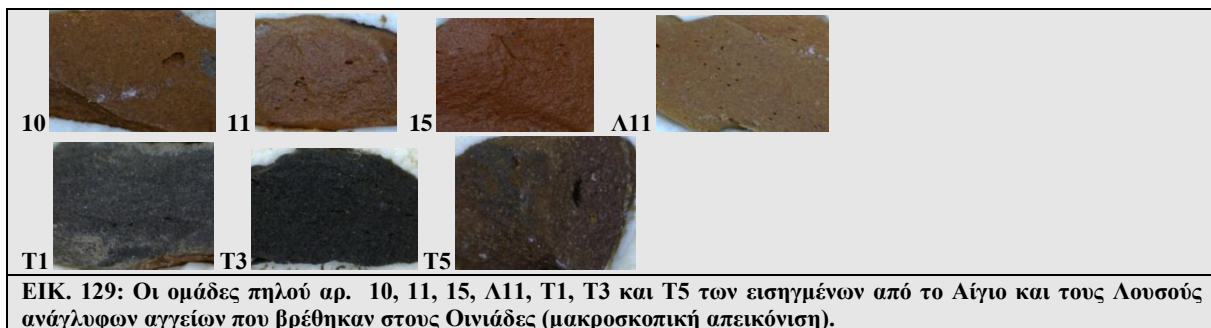
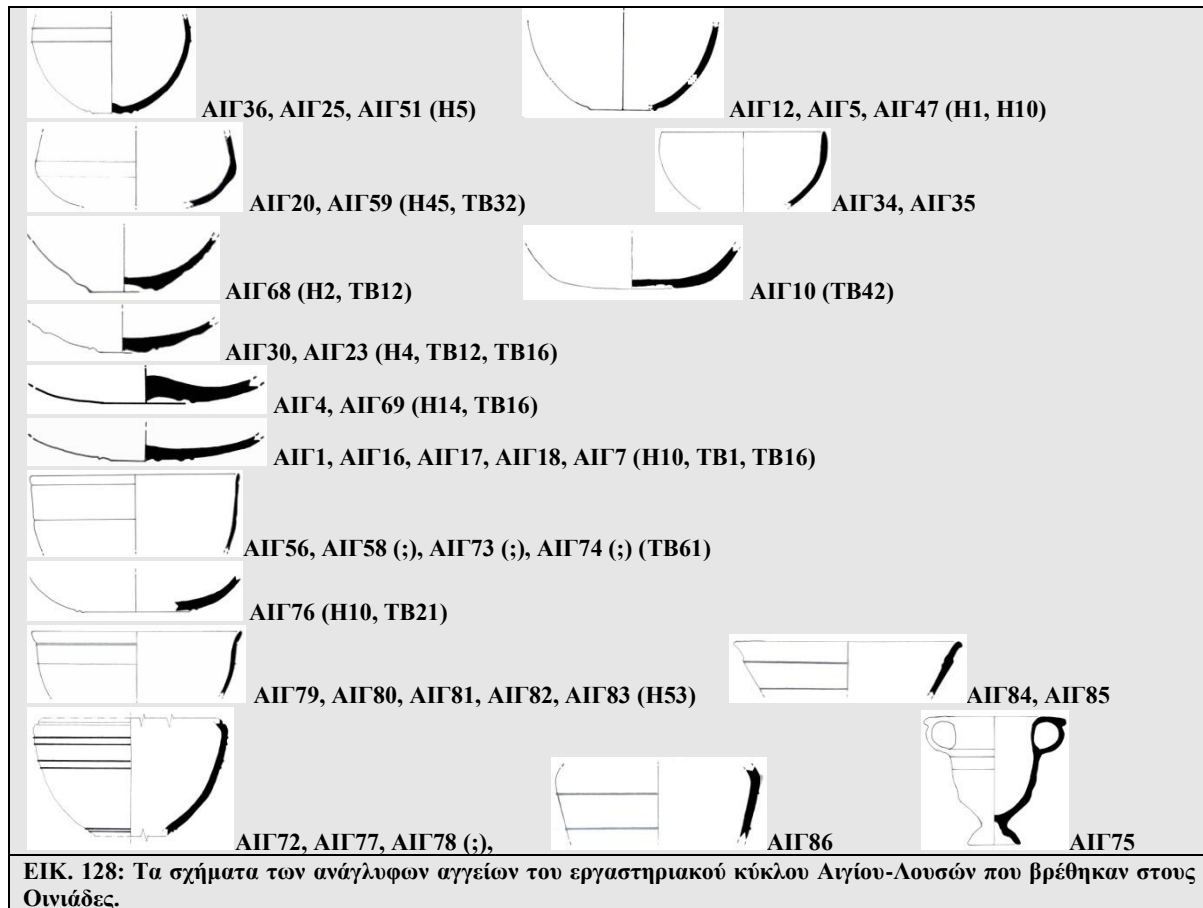
ΑΙΓ27 (H5)

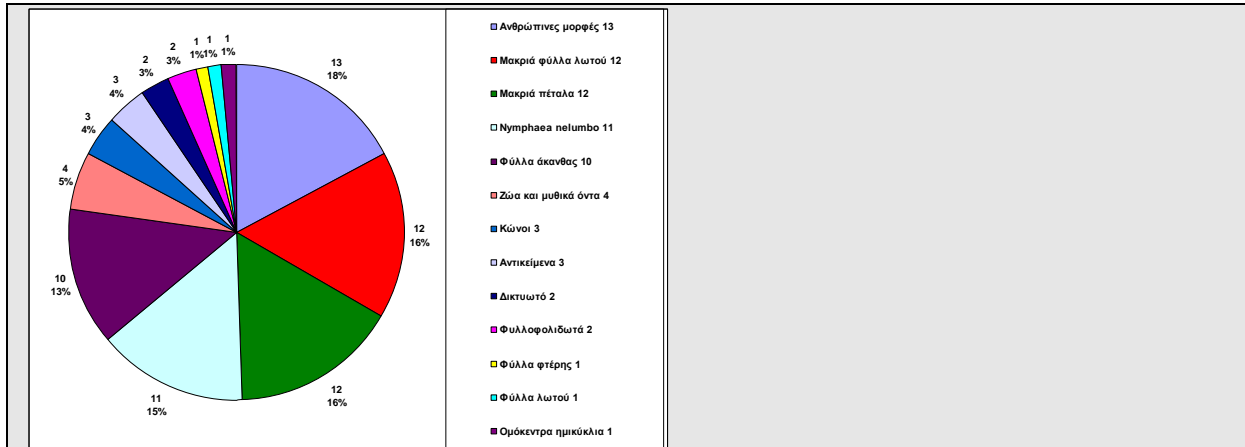
ΑΙΓ28, ΑΙΓ6 (H24, TB17, TB35)

ΑΙΓ55, ΑΙΓ70 (H7)

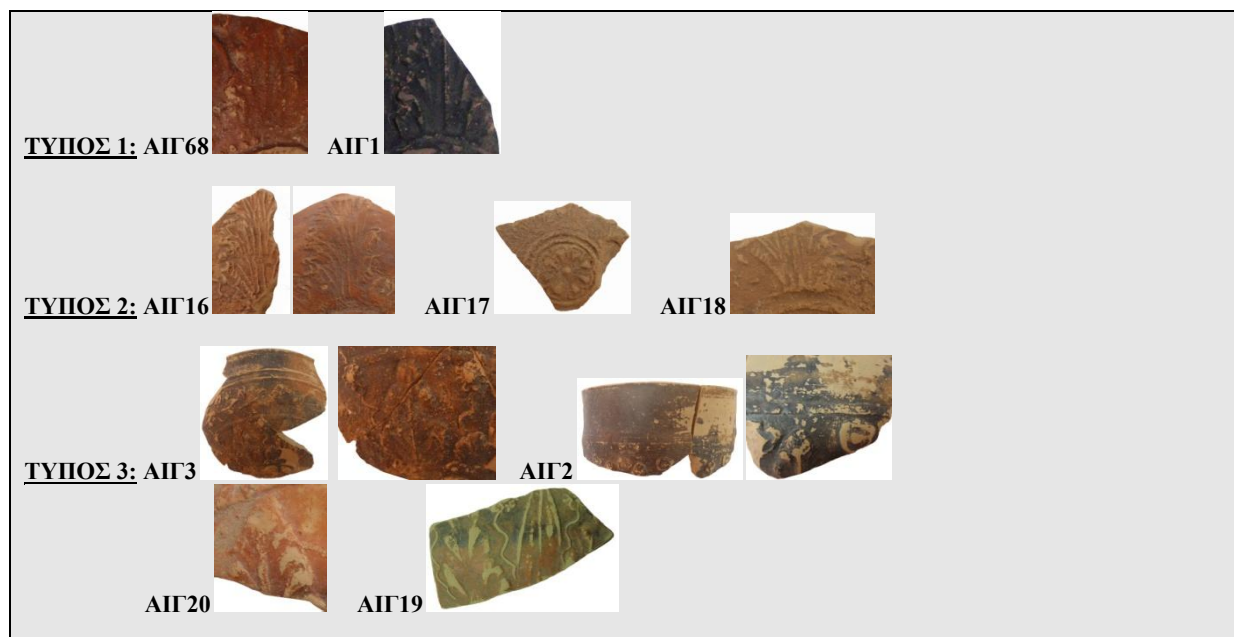
ΑΙΓ31

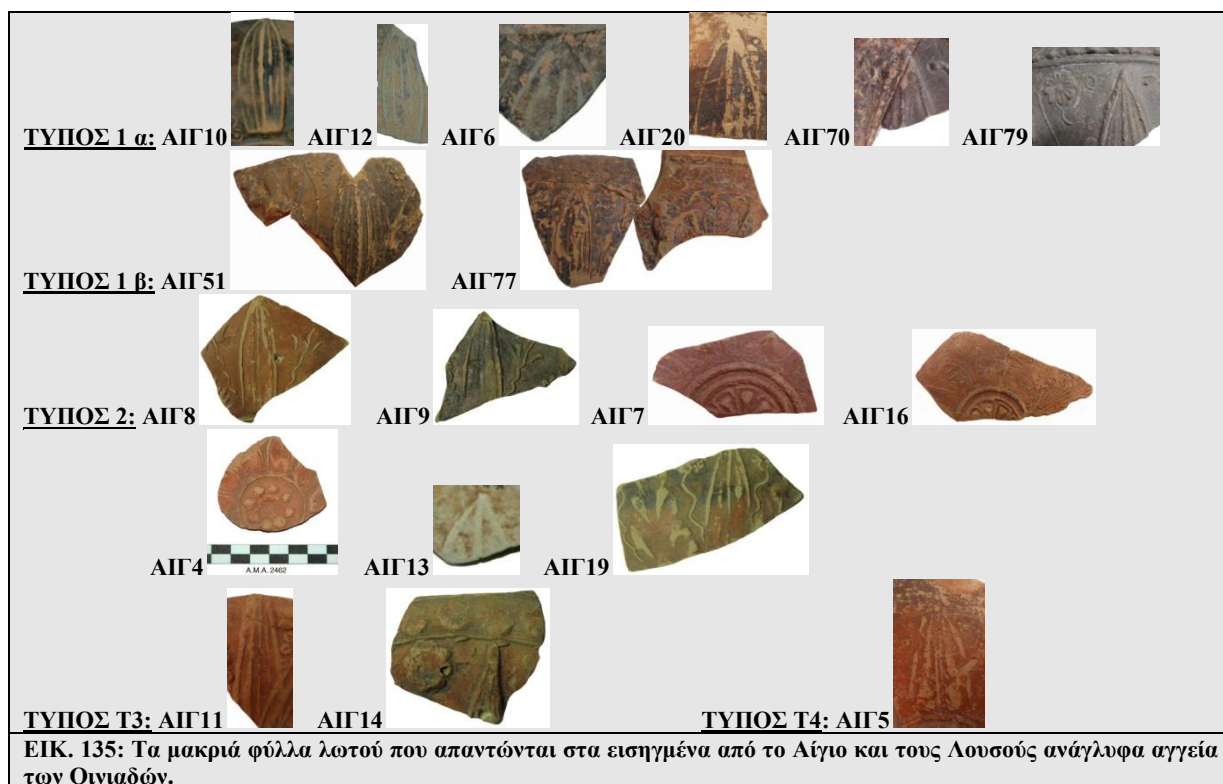
ΑΙΓ13

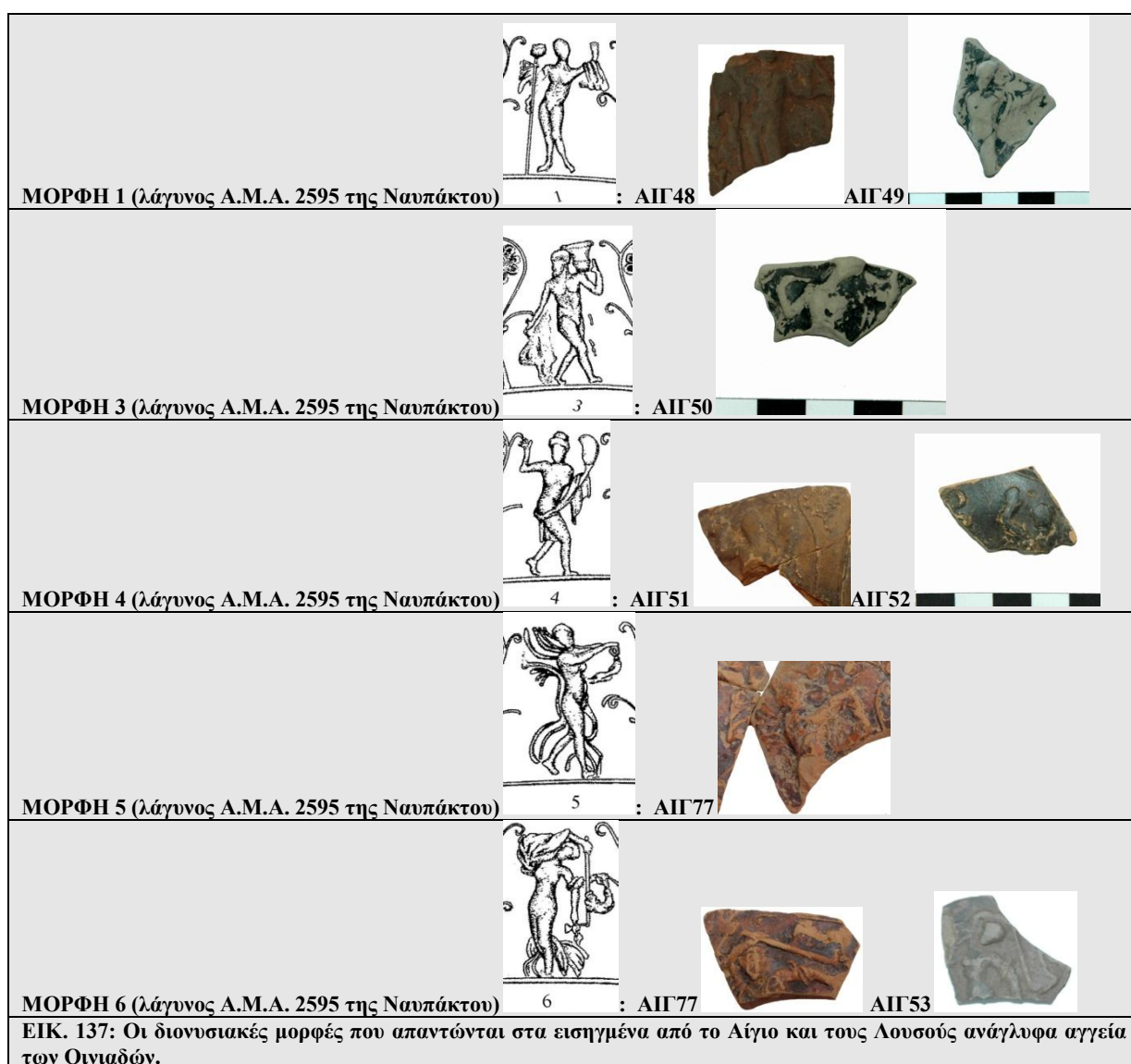
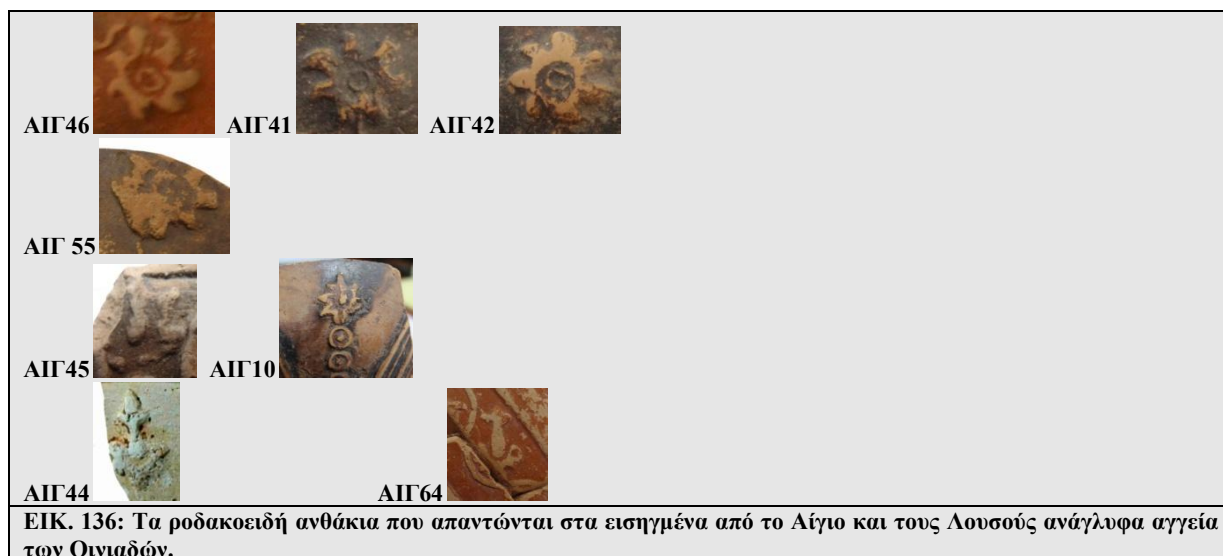

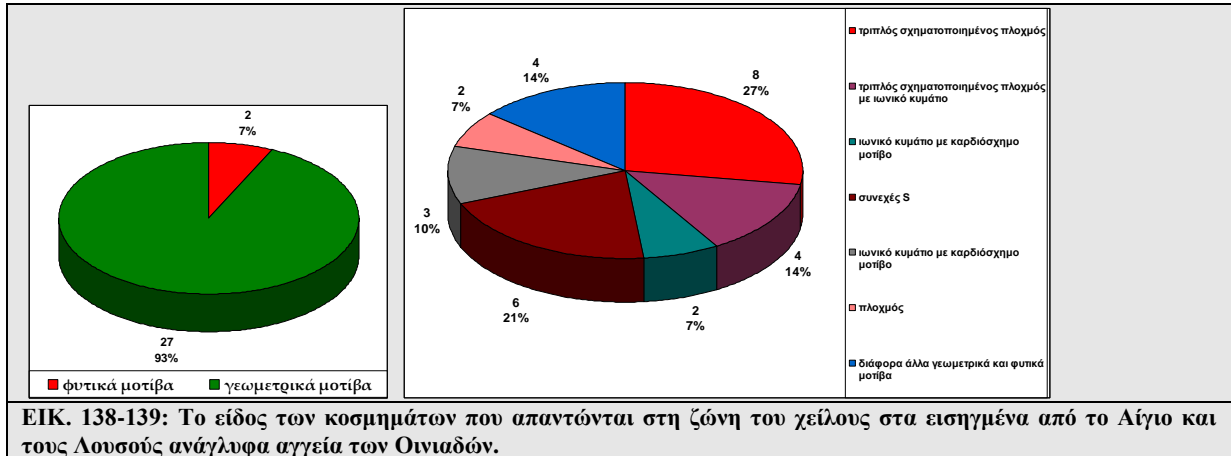

ΕΙΚ. 132: Οι κατηγορίες (σύμφωνα με την κύρια διακόσμηση του σώματος) που απαντώνται στα εισηγμένα από το Αίγιο και τους Λουσούς ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών.

ΕΙΚ. 140: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΙΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΥΣΟΥΣ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	
ΑΙΓ29	
ΑΙΓ75	
ΑΙΓ36	ΑΙΓ37 ΑΙΓ76
ΑΙΓ40	
ΑΙΓ46 απλά μακριά πέταλα	ΑΙΓ41 ΑΙΓ44 ΑΙΓ45

ΑΙΓ46 Κατακόρυφο διακοσμητικό στοιχείο σχηματισμένο με άνθη (με στροβίλιστά πέταλα)	
ΑΙΓ12 Κατακόρυφο διακοσμητικό στοιχείο σχηματισμένο με αστεροειδή άνθη	
ΑΙΓ46 Κατακόρυφο διακοσμητικό στοιχείο σχηματισμένο με ανάγλυφες κουκίδες	ΑΙΓ44
ΑΙΓ22 Κατακόρυφο διακοσμητικό στοιχείο σχηματισμένο με ανάγλυφους κυκλίσκους	ΑΙΓ23 ΑΙΓ21 ΑΙΓ11

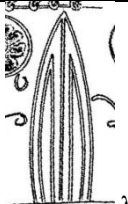

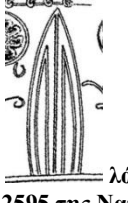

 <p>ΑΙΓ45 Κατακόρυφο διακοσμητικό στοιχείο σχηματισμένο με ανάγλυφους κυκλίσκους (με μια ανάγλυφη κουκίδα στο εσωτερικό τους)</p>	 <p>ΑΙΓ10</p>
 <p>ΑΙΓ46 μικρά ροδακοειδή άνθη με στροβιλιστά πέταλα</p>	 <p>ΑΙΓ41</p> <p>ΑΙΓ42</p>
 <p>ΑΙΓ455</p>	
 <p>ΑΙΓ46 Δελφινάκια</p>	
 <p>ΑΙΓ41 κατακόρυφος κυματοειδής βλαστός</p>	 <p>ΑΙΓ3</p> <p>ΑΙΓ8</p> <p>ΑΙΓ9</p> <p>ΑΙΓ16</p> <p>ΑΙΓ17</p> <p>ΑΙΓ18</p> <p>ΑΙΓ19</p> <p>ΑΙΓ42</p> <p>ΑΙΓ43</p>

	 <p>ΑΙΓ80</p>
 <p>ΑΙΓ42 μακριά πέταλα με εσωτερική διαγράμμιση</p>	
 <p>ΑΙΓ44</p>	 <p>ΑΙΓ64</p>
 <p>ΑΙΓ22 άκανθες που εκφύονται μέσα από μικρά nymphaea nelumbo</p>	 <p>ΑΙΓ23</p> <p>ΑΙΓ24</p> <p>ΑΙΓ141</p>
 <p>ΑΙΓ22</p>	 <p>ΑΙΓ27</p> <p>ΑΙΓ28</p> <p>ΑΙΓ80</p>
 <p>ΑΙΓ27</p>	 <p>ΑΙΓ26</p> <p>ΑΙΓ28</p>

	 ΑΙΓ28
 ΑΙΓ74	
 ΑΙΓ22 διακόσμηση κάλυκα	 ΑΙΓ23
 ΑΙΓ68	 ΑΙΓ1
 ΑΙΓ16	
 ΑΙΓ17	 ΑΙΓ18
 ΑΙΓ3	ΑΙΓ2
 ΑΙΓ20	
 ΑΙΓ69α ανθέμιο (στα αριστερά)	 ΑΙΓ69β
 ΑΙΓ69β ελισσόμενη άκανθα (στα δεξιά)	 ΑΙΓ70

 ΑΙΓ72 άκανθα	
 λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου Κατακόρυφος καμπυλόγραμμος βλαστός με άνθος	 ΑΙΓ51 ΑΙΓ77 ΑΙΓ79
 σκύφος Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου	 ΑΙΓ21 ΑΙΓ13
 ΑΙΓ3	
 ΑΙΓ45	 ΑΙΓ10
 ΑΙΓ12	 ΑΙΓ56
 ΑΙΓ51 άνθος	 ΑΙΓ81 ΑΙΓ70

	 <p>AIΓ77</p> <p>AIΓ79</p>
 <p>AIΓ22 Αντωποί τράγοι μέσα σε μεγάλο <i>nymphaea</i> <i>nelumbo</i></p>	 <p>AIΓ25</p> <p>AIΓ21</p> <p>AIΓ24</p> <p>AIΓ73</p>
 <p>AIΓ22 Ελίσσόμενη άκανθα που εκφύεται μέσα από μικρό <i>nymphaea</i> <i>nelumbo</i></p>	 <p>AIΓ23</p>
 <p>AIΓ22 πεντάφυλλη δέσμη</p>	 <p>AIΓ65</p>
 <p>AIΓ25 κεντρικό γλωσσωτό φύλλο</p>	
 <p>AIΓ25 ανθέμια κάλυκα</p>	

 <p>AIΓ3</p>	
 <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p>	 <p>AIΓ10</p> <p>AIΓ12</p> <p>AIΓ6</p> <p>AIΓ20</p> <p>AIΓ70</p> <p>AIΓ79</p>
 <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p>	 <p>AIΓ51</p> <p>AIΓ77</p>
<p>AIΓ7</p>	 <p>AIΓ4</p> <p>AIΓ13</p>
 <p>AIΓ11</p>	

 ΑΙΓ5	
 ΑΙΓ5	
 ΑΙΓ34	 ΑΙΓ35
 ΑΙΓ58	
 ΑΙΓ58	
 ΑΙΓ59	
 ΑΙΓ51 διακόσμηση κάλυκα	
 ΑΙΓ56	 ΑΙΓ57
 ΑΙΓ78	
 ΑΙΓ78	
 ΑΙΓ78	
 ΑΙΓ54	

 ΑΙΓ55	
 ΑΙΓ15	
 ΑΙΓ74	
 ΑΙΓ72	
 ΑΙΓ74	
 ΑΙΓ3 άκανθα	
 ΑΙΓ72 ενδιάμεση των ακάνθων φυτική διακόσμηση	
 ΑΙΓ79	
 ΑΙΓ61	
 ΑΙΓ62	
 ΑΙΓ57	 ΑΙΓ80
 ΑΙΓ62 διακόσμηση κάλυκα	

ΕΙΚ. 141: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΙΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΥΣΟΥΣ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΛΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	
<p>1</p> <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p>	 ΑΙΓ74 ΑΙΓ85 ΑΙΓ86 ΑΙΓ71α ΑΙΓ77 ΑΙΓ80 (ς) ΑΙΓ12 (ς)
<p>1β</p> ΑΙΓ56	
<p>2</p> ΑΙΓ70	 ΑΙΓ79
<p>3</p> ΑΙΓ83	 ΑΙΓ84
<p>4</p> ΑΙΓ46	 ΑΙΓ41 ΑΙΓ22

	 ΑΙΓ32 ΑΙΓ13 ΑΙΓ6 ΑΙΓ20 ΑΙΓ75
<p>5</p> ΑΙΓ29	 ΑΙΓ21 ΑΙΓ31 ΑΙΓ44
<p>6</p> ΑΙΓ55	
<p>7</p> ΑΙΓ72	
<p>8</p> ΑΙΓ64	
<p>9</p> ΑΙΓ27	 ΑΙΓ28
<p>10</p> ΑΙΓ36	
<p>11</p> ΑΙΓ37	

 12 ΑΙΓ65	
 13 ΑΙΓ81	 ΑΙΓ82
 14 ΑΙΓ14	
 15 ΑΙΓ59 <small>A.M.A. 2580</small>	
 16 ΑΙΓ60	

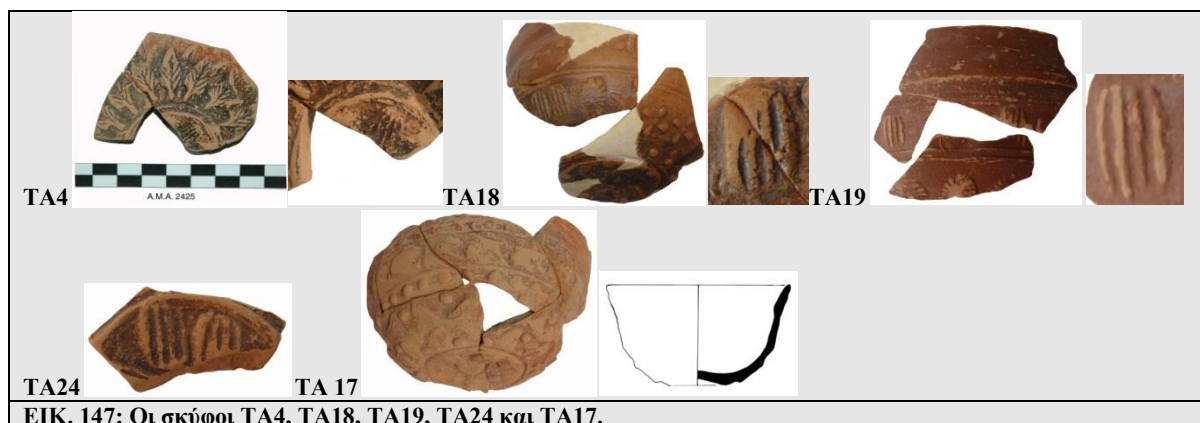
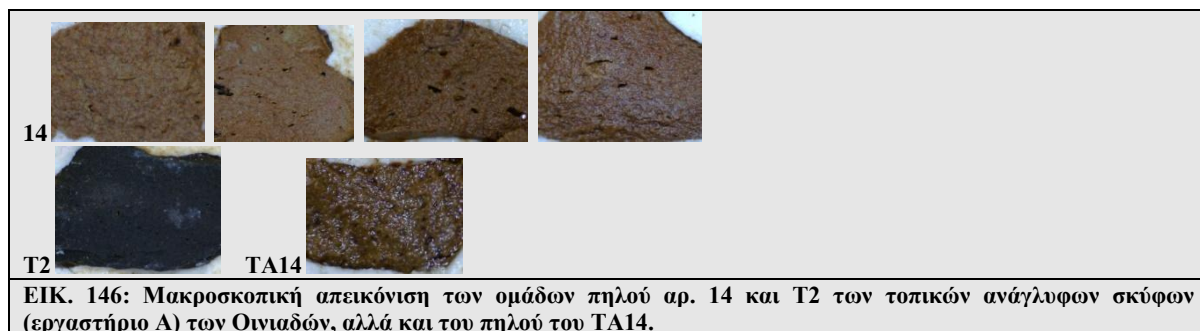
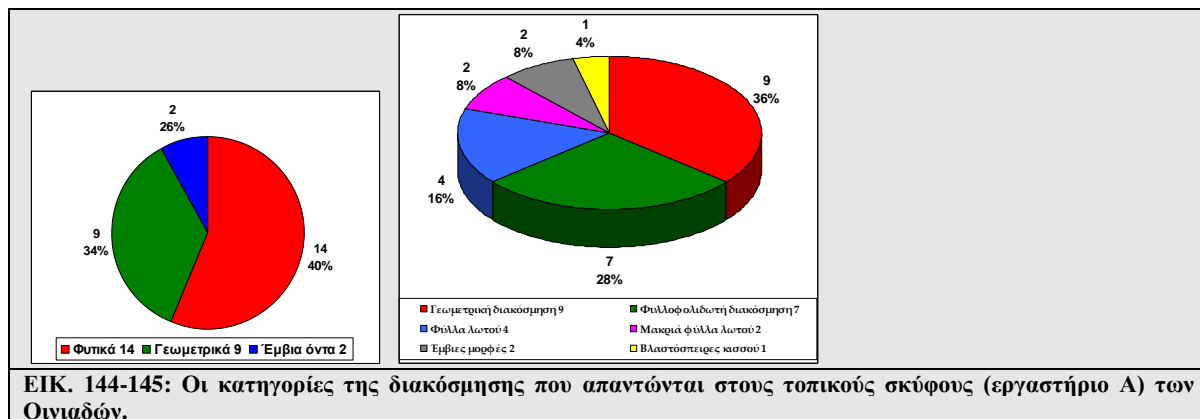
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 9 3 ΑΙΓ3	 ΑΙΓ1 ΑΙΓ26 Α.Μ.Α. 1969 της Αρσινόης Α.Μ.Α. 1970 της Αρσινόης
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 11 4 ΑΙΓ23	
 5 ΑΙΓ25	
 6 ΑΙΓ24	
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 13 7 ΑΙΓ43	

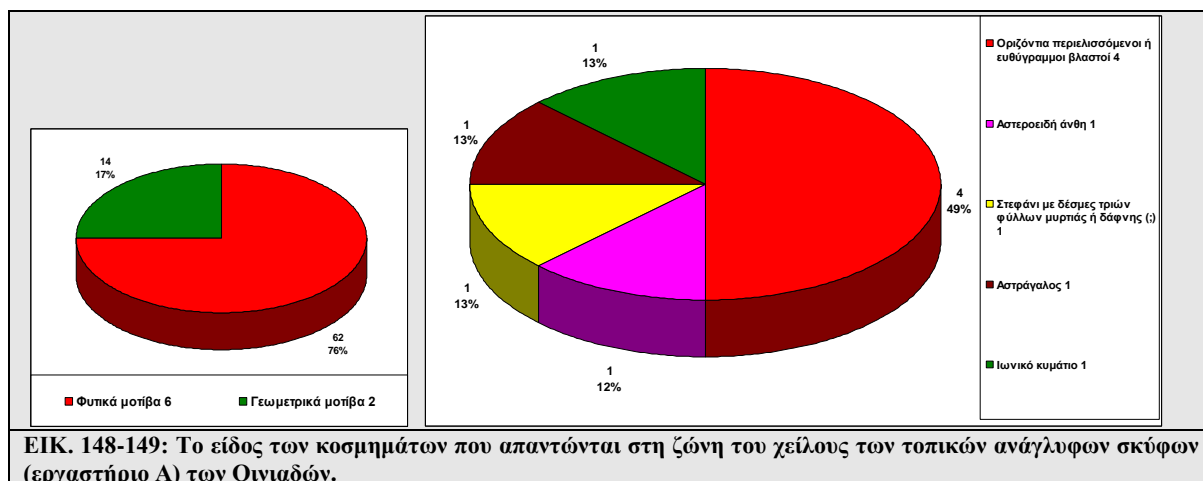
ΕΙΚ. 142: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΙΩΝ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΙΓΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΥΣΟΥΣ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	ΟΜΟΙΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΠΑΡΟΜΟΙΟΙ ΡΟΔΑΚΕΣ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 7 1 ΑΙΓ10	 ΑΙΓ36 ΑΙΓ67
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 8 2 ΑΙΓ18	 Α.Μ.Θ. 184/18 του Θέρμου

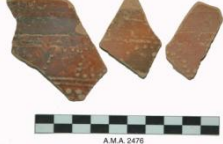

ΕΙΚ. 143: Ο πηλός του σκύφου ΙΤ1 (μακροσκοπική απεικόνιση).

ΕΙΚ. 150: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Α) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

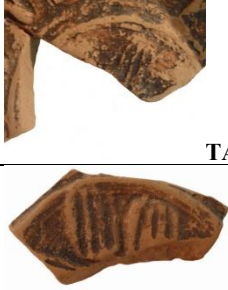
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	

 <p>TA30</p>		 <p>TA18</p>	
 <p>TA4</p>		 <p>TA19</p>	
 <p>TA7</p>		 <p>TA12</p>	
 <p>TA14</p>		 <p>TA24</p>	
 <p>TA32</p>		 <p>TA20</p>	
 <p>TA15</p>		 <p>TA21</p>	
 <p>TA16</p>		 <p>TA22</p>	
 <p>TA17</p>		 <p>TA33</p>	
		<p>ΕΙΚ. 151: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Α) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ</p>	

 TA12	
 TA31	
 TA5	
 TA23	
 TA2	
 TA17	
 TA9	
 TA16	

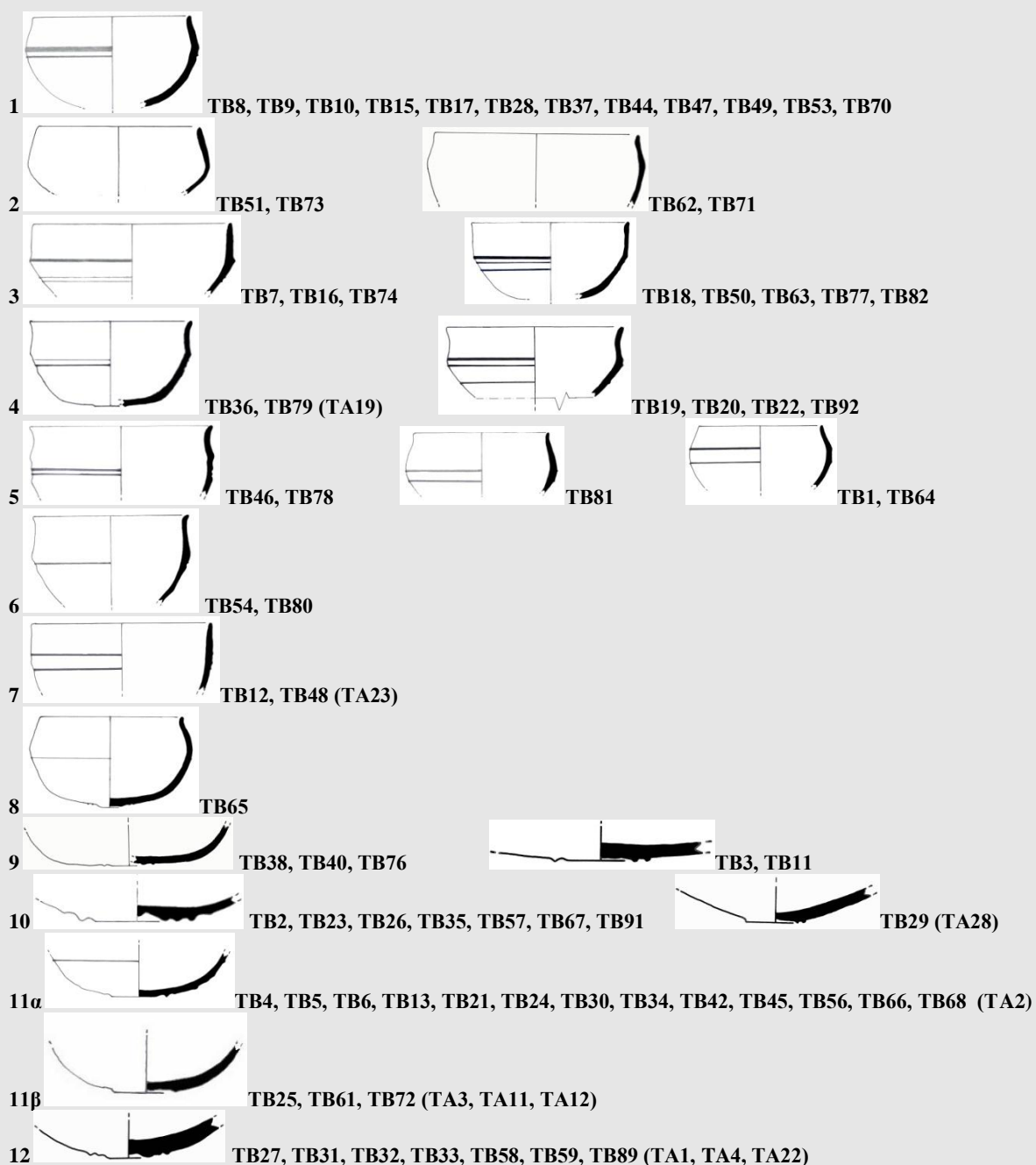
 TA18	
 TA13	
 TA3	
 TA2	
 TA14	
 TA4	
 TA22	
 TA1	
 TA16	
 TA17	
 TA25	

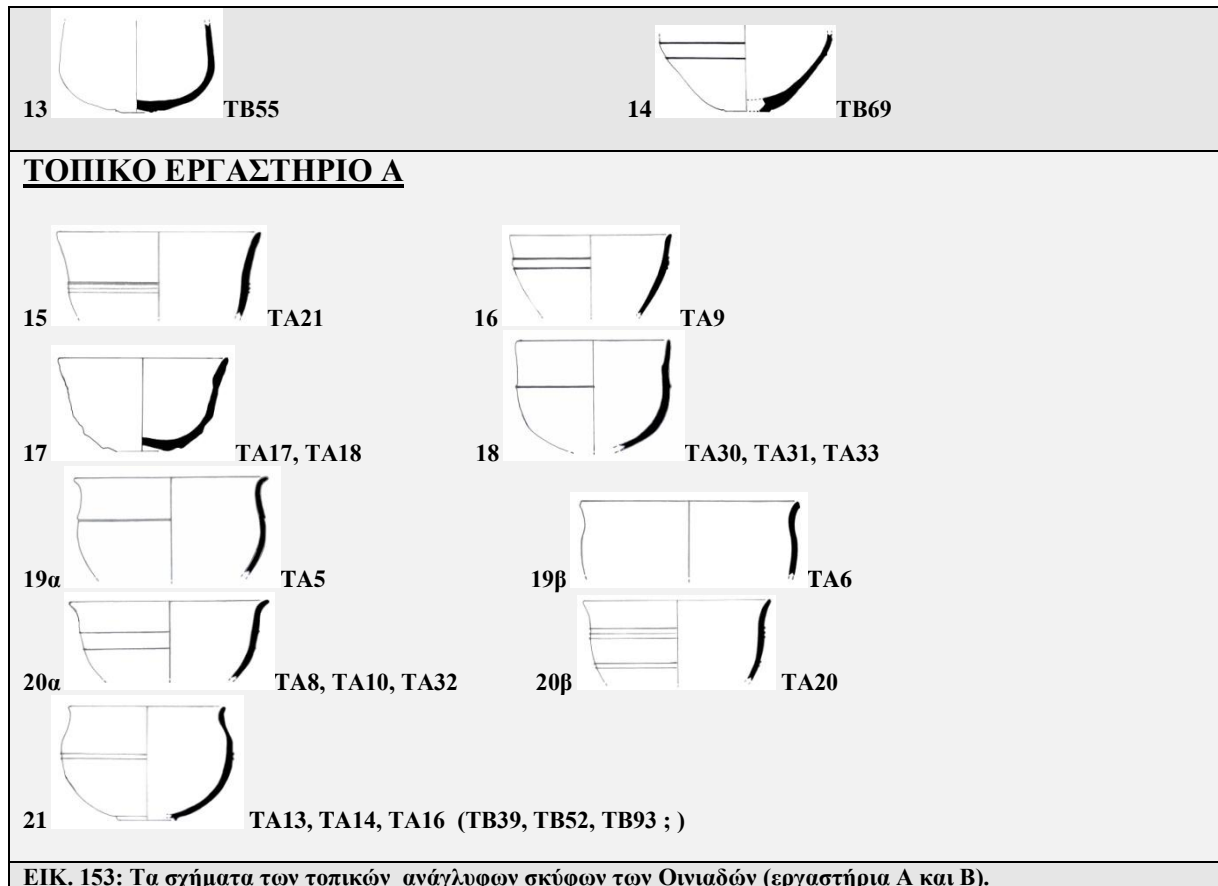
ΕΙΚ. 152: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Α) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	
 TA12	
 TA24	

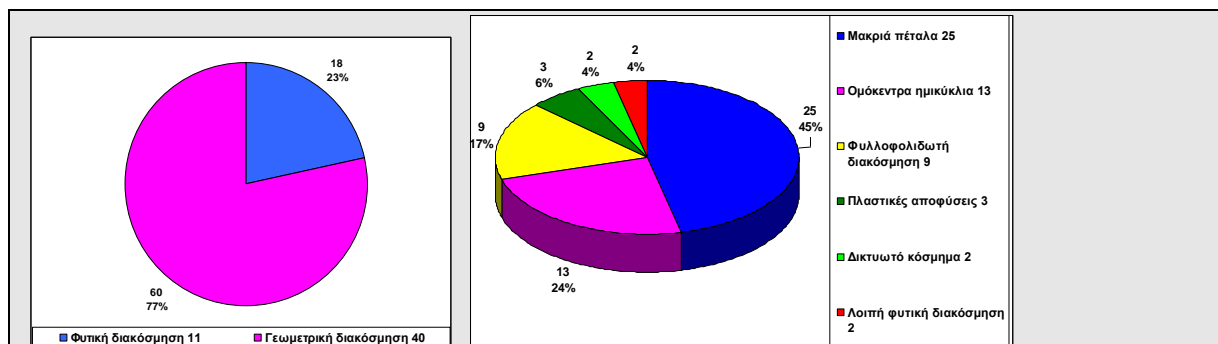

ΤΟΠΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Β

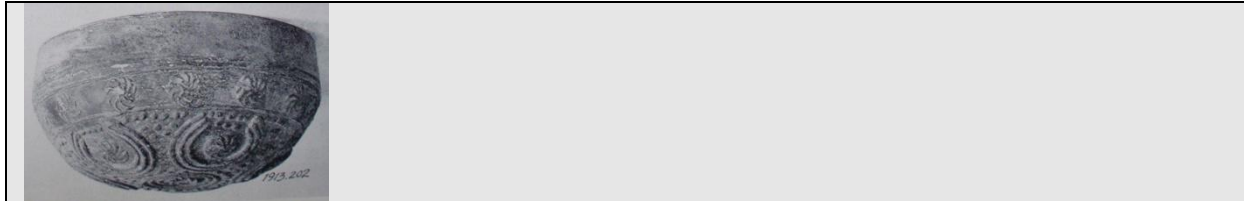
ΕΙΚ. 153: Τα σχήματα των τοπικών ανάγλυφων σκύφων των Ονιαδών (εργαστήρια Α και Β).

ΕΙΚ. 154-155: Οι κατηγορίες της διακόσμησης που απαντώνται στα τοπικά ανάγλυφα αγγεία (εργαστήριο Β) των Ονιαδών.

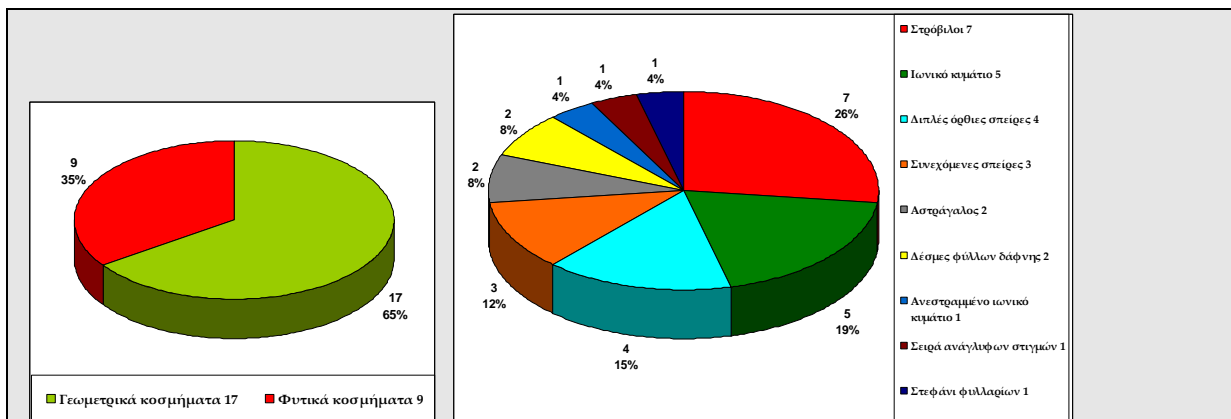
ΕΙΚ. 156: Οι ομάδες πηλού των τοπικών ανάγλυφων αγγείων του εργαστηρίου Β των Ονιαδών (μακροσκοπική απεικόνιση).

ΕΙΚ. 157: Ο ανάγλυφος σκύφος από τη συλλογή Rebecca Darlington Stoddard of Greek and Italian Vases του Πανεπιστημίου του Yale (Προέλευση φωτογραφίας: Baur 1941, 240-241, αρ. 202, εικ. 10).

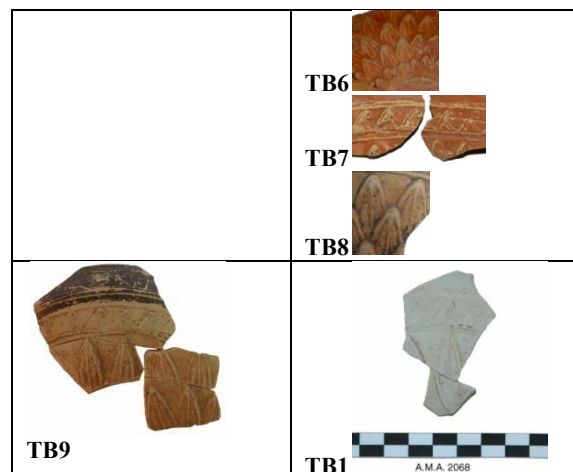
ΕΙΚ. 158: Οι τύποι των μακρινών πετάλων (και οι συνδυασμοί τους με άλλα κοσμήματα) που απαντώνται στα τοπικά ανάγλυφα αγγεία (εργαστήριο Β) των Ονιαδών.

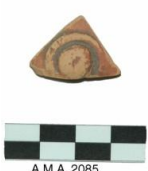

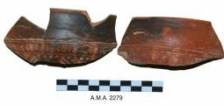
ΕΙΚ. 159-160: Το είδος των κοσμημάτων που απαντώνται στη ζώνη του χείλους των τοπικών ανάγλυφων αγγείων (εργαστήριο Β) των Ονιαδών.

ΕΙΚ. 161: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Β) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

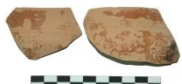
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	ΣΚΥΦΟΙ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
	 TB3 TB4 TB5

	 TB10
	TB28-TB62
	TB63-TB65
 <small>A.M.A. 2322</small>	TB66-TB73
	TB73
	TB74-TB75
 <small>A.M.A. 2254</small>	 TB76
	TB77
 TB1	 TB11
 TB12	 <small>A.M.A. 2084</small> TB13
 <small>A.M.A. 2085</small>	TB14

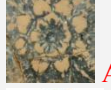

 <small>A.M.A. 2028</small>	TB26
 <small>A.M.A. 2441</small>	TB27
	TB15-TB25
 <small>A.M.A. 2280</small>	 <small>A.M.A. 2279</small>
TB22	TB92

ΕΙΚ. 162: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Β) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ (ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ)	ΣΚΥΦΟΙ (ΑΡ. ΚΑΤ.)
 <small>A.M.A. 2406 A</small> 1 TB78	 <small>A.M.A. 2406</small> TB79
 <small>A.M.A. 2460</small> 2 TB80	
 3 TB10	 TB73
	 TB81
	 TB82
 4 TB15	 <small>A.M.A. 2216</small> TB19

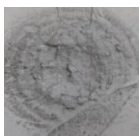

  A.M.A. 2517 TB17 A.M.A. 2522 TB18	 A.M.A. 2516 TB20 A.M.A. 2521 TB21
 4β A.M.A. 2523 TB16 (:)	
 5 TB8	 A.M.A. 2263 TB4 A.M.A. 2262 TB22 A.M.A. 2264 TB92 A.M.A. 2261 TB93
 6 TB7	 TB9 TB1
 7 TB62	
 8 TB12	
 9 A.M.A. 2271 TB53	
 10 TB69	

ΕΙΚ. 163: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΚΥΦΩΝ (ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Β) ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ (αλλά και του εργαστηριακού κύκλου Αιγίου-Λουσών)

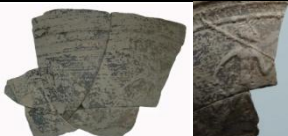
ΤΥΠΟΙ ΡΟΔΑΚΩΝ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥΣ
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1Α 	 TB11 TB38 TB41 TB55 TB61 TB65 TB66 TB83 TB84 TB85 ΑΙΓ4 ΑΙΓ51 ΑΙΓ15 ΑΙΓ62 ΑΙΓ69
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ 1Β 	 TB39 TB40 TB76

<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 1Γ</p> 	<p>TB42 </p> <p>TB43 </p> <p>TB86 </p> <p>TB87 </p> <p> AIΓ46</p> <p> AIΓ5</p>
<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 2</p> 	<p>TB2 </p> <p>TB10 </p> <p>TB27 </p> <p>TB56 </p> <p>TB68 </p> <p>TB72 </p> <p>TB88 </p> <p>TB89 </p> <p>TB90 </p> <p>TB91 </p>
<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 3</p> 	<p>TB30 </p> <p>TB31 </p> <p>TB32 </p> <p>TB33 </p> <p>TB34 </p>

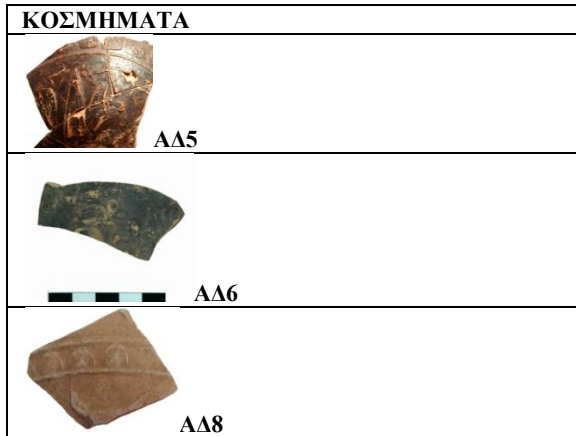
	<p>TB35 </p> <p>TB44 </p> <p>TB45 </p>
<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 4</p> 	<p>TB3 </p> <p>TB4 </p> <p>TB5 </p> <p>TB6 </p> <p>TB26 </p> <p> AIΓ22</p> <p> AIΓ18</p> <p> AIΓ66</p> <p> AIΓ68</p>
<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 5</p> 	<p>TB28 </p> <p>TB29 </p> <p> AIΓ16</p> <p> AIΓ17</p> <p> AIΓ7</p>
<p>ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 6</p>	<p>TB57 </p> <p>TB58 </p>

	TB59
	TB60
ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 10	
 8	TB23
	
	TB16 (;) A.M.A. 2553
	 TB21 (;) A.M.A. 2551
	 TB24 (;)
	 TB25
ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 11	TB15
 9	
ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 11 (γ)	TB49
 10	
ΤΥΠΟΣ ΡΟΛΑΚΑ 14	TB67
 11	

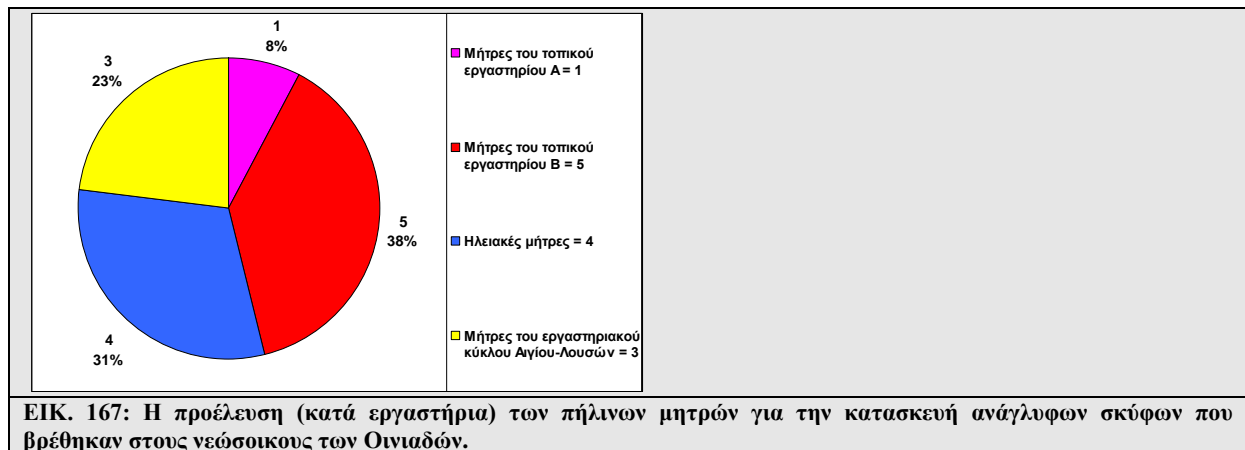
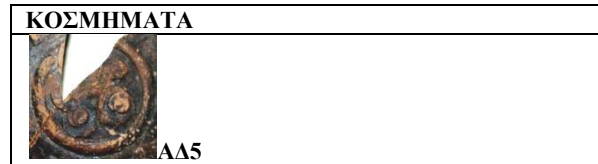
ΕΙΚ. 164: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΑΔΙΑΓΝΩΣΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	
 A.M.A. 2539	ΑΔ1
 A.M.A. 2563	ΑΔ2
 A.M.A. 2567	ΑΔ3
 A.M.A. 2562	ΑΔ4
 A.M.A. 2591	ΑΔ5
 A.M.A. 2591	ΑΔ6
 A.M.A. 2591	ΑΔ7
	ΑΔ8
	ΑΔ9
	ΑΔ10
	ΑΔ11

ΕΙΚ. 165: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΧΕΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΑΔΙΑΓΝΩΣΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

ΕΙΚ. 166: ΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΣΚΥΦΩΝ ΑΔΙΑΓΝΩΣΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΩΝ ΟΙΝΙΑΔΩΝ

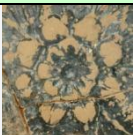

ΕΙΚ. 170: Τα κοσμήματα που χρησιμοποιούνται στη διακόσμηση του σώματος (και του χείλους) των εισηγμένων από τον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών ανάγλυφα αγγεία των Οινιαδών.

ΕΙΚ. 171 α

ΤΥΠΟΙ ΡΟΔΑΚΩΝ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ
ΜΟΝΟ ΣΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Β

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ	ΟΙΝΙΑΔΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΠΟΛΕΙΣ ΟΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ
1 Β	3 TB39, TB40, TB76	-	Οινιάδες Λουσοί (;)
2	10 TB2, TB10, TB27, TB56, TB68, TB72, TB88, TB89, TB90, TB91	-	Οινιάδες, Αίγιο, Λουσοί, Νέα Πλευρώνα, Ναύπακτος, Λευκάδα, Κασσώπη (σπάνια), αρκαδική Γόρτυνα (εισηγμ. ;)
3	8 TB30, TB31, TB32, TB33, TB34, TB35, TB44, TB45	-	Οινιάδες, Στράτος
6	4 TB57, TB58, TB59, TB60	-	Οινιάδες, Λουσοί
14	1 TB67	-	Οινιάδες, Τριχόνειο (εισηγμ.)

ΕΙΚ. 171 α: Η συχνότητα εμφάνισης των τύπων ροδάκων στο τοπικό εργαστήριο Β των Οινιαδών.

ΕΙΚ. 171 β			
ΤΥΠΟΙ ΡΟΔΑΚΩΝ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΙΑΔΩΝ			
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ	ΟΙΝΙΑΔΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΠΟΛΕΙΣ ΟΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ			
1 Α 	10 TB11, TB38, TB41, TB55, TB61, TB65, TB66, TB83, TB84, TB85	5 ΑΙΓ4, ΑΙΓ15, ΑΙΓ51, ΑΙΓ62, ΑΙΓ69	Οιτιάδες, Αίγιο, Λουσοί, Ναύπακτος, Κασσώπη, Ιθάκη (εισηγμ.), Αθήνα (εισηγμ.) Κόρινθος (εισηγμ.) Αιγείρα ;
1 Γ 	4 TB42, TB43, TB86, TB87	2 ΑΙΓ5, ΑΙΓ46	Οιτιάδες, Αίγιο, Λουσοί
4 	5 TB3, TB4, TB5, TB6, TB26	4 ΑΙΓ18, ΑΙΓ22, ΑΙΓ66, ΑΙΓ68	Οιτιάδες, Αίγιο, Αιγείρα ; Ναύπακτος (εισηγμ. ;) Κασσώπη (παρόμ.)
5 	2 TB28, TB29	3 ΑΙΓ7, ΑΙΓ16, ΑΙΓ17	Οιτιάδες, Αίγιο, Λουσοί, Κόρινθος (εισηγμ.)
10 	3 TB23, TB16, TB25, (TB25/έλικα)	Αίγιο και Λουσοί	Οιτιάδες, Αίγιο, Λουσοί, Ναύπακτος
11 	2 (;) TB15 (;), TB49 (;)	1 ΑΙΓ23	Οιτιάδες, Αίγιο, Λουσοί

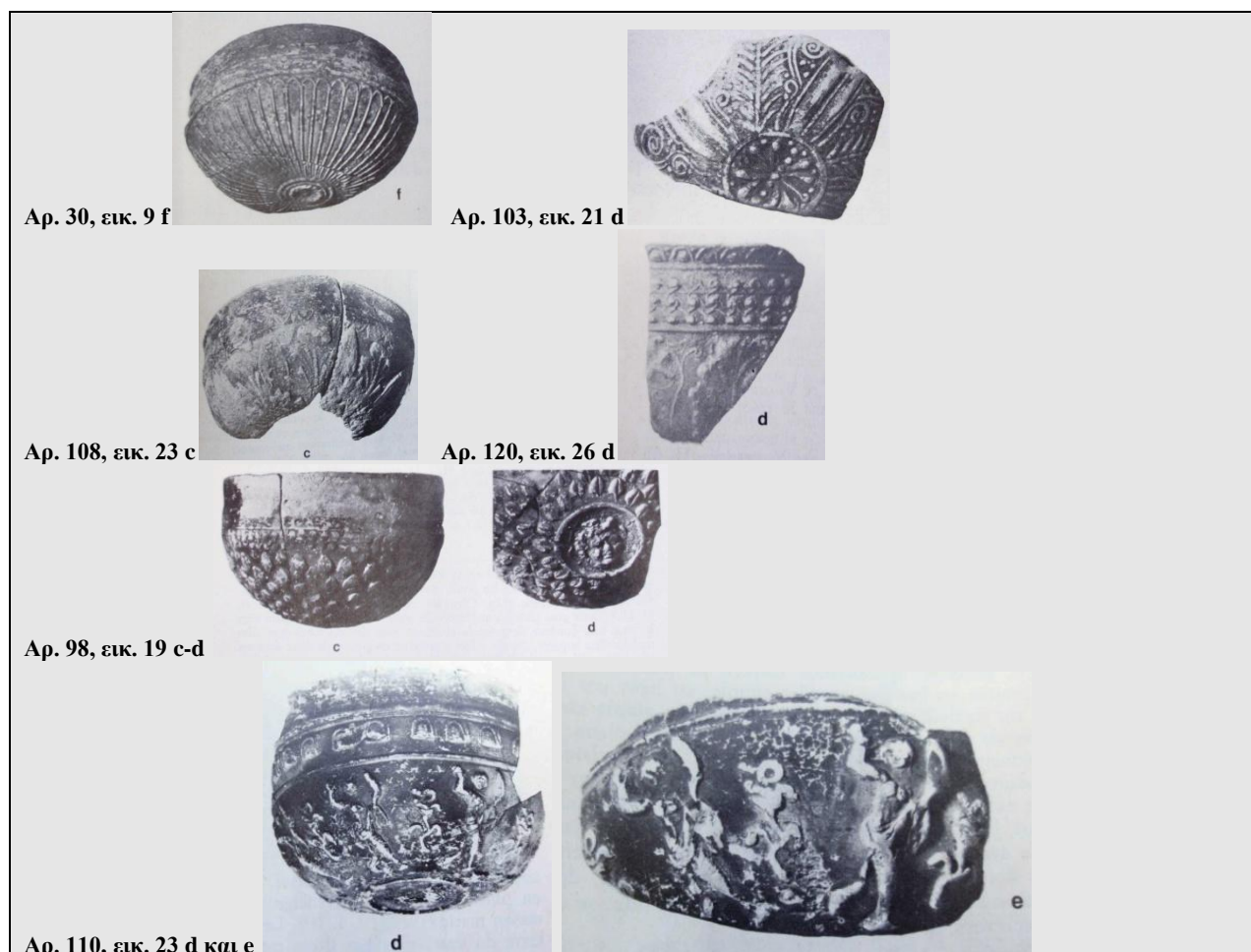
ΕΙΚ. 171 β: Η συχνότητα εμφάνισης των τύπων ροδάκων στο τοπικό εργαστήριο Β των Οινιαδών και στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών.

ΕΙΚ. 171 γ			
ΤΥΠΟΙ ΡΟΔΑΚΩΝ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟ ΚΥΚΛΟ ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ			
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ	ΟΙΝΙΑΔΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΑΙΓΙΟΥ-ΛΟΥΣΩΝ (αριθμός ανάγλυφων αγγείων)	ΠΟΛΕΙΣ ΟΠΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ
ΤΥΠΟΣ ΡΟΔΑΚΑ			
7 	-	3 ΑΙΓ10, ΑΙΓ36, ΑΙΓ67	Αίγιο, Αιγείρα Θέρμος (εισηγμ.), Επίδαμνος (;)

ΕΙΚΟΝΕΣ

8		-	1 ΑΙΓ18	Αίγιο Θέρμος
9		-	3 ΑΙΓ1, ΑΙΓ3, ΑΙΓ26	Αίγιο Αρσινόη, Ηλεία, Κασσώπη, Ναύπακτος (παρόμ.)
12		-	(Λουσοῦς)	Αίγιο, Λουσοί, Ναύπακτος, Κασσώπη (παρόμοιος)
13		-	1 ΑΙΓ43	Αίγιο, Λουσοί

ΕΙΚ. 171 γ: Η συχνότητα εμφάνισης των τύπων ροδάκων στον εργαστηριακό κύκλο Αιγίου-Λουσών.

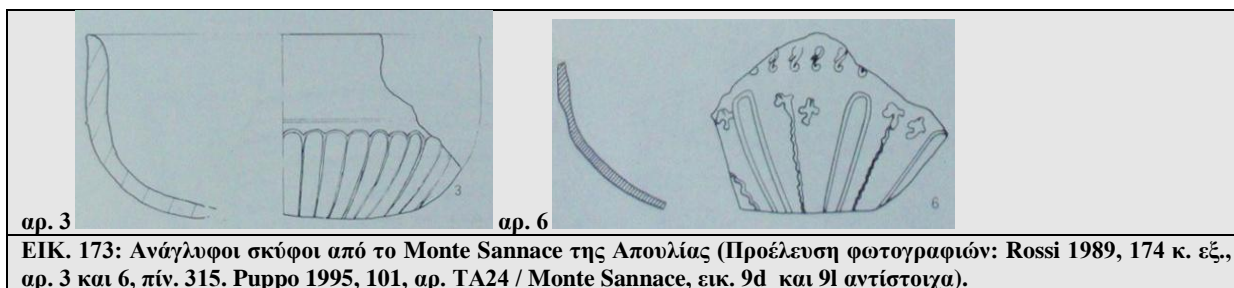
ΕΙΚ. 172: Ορισμένοι από τους ανάγλυφους σκύφους του ναυαγίου της Santa Sabina της Απουλίας (Προέλευση φωτογραφιών: Siebert 1981, 111-150, αρ. 30, 103, 108, 110 και 120, εικ. 9 f, 21 d, 23 c, 23 d-e και 26 d αντίστοιχα).

ΕΙΚ. 172 β: Ανάγλυφοι σκύφοι με διακόσμηση Μαινάδων από τον Τάραντα (Προέλευση φωτογραφιών: Willeumier 1932, 402, αρ. 3 και 4, πίν. 23. Purro 1995, 104-106, αρ. TA32 και TA35, πίν. 47).

ΕΙΚ. 172 γ: Ανάγλυφοι σκύφοι του εργαστηρίου του Ποπήλιου (Προέλευση φωτογραφιών: Marabini-Moenis 1980, πίν. 22.5, 21, 20.6 και 22.3).

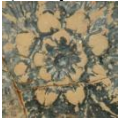

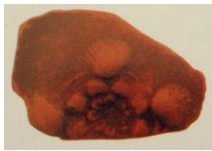

ΕΙΚ. 173: Ανάγλυφοι σκύφοι από το Monte Sannace της Απουλίας (Προέλευση φωτογραφιών: Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 3 και 6, πίν. 315. Purro 1995, 101, αρ. TA24 / Monte Sannace, εικ. 9d και 9i αντίστοιχα).

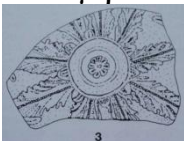

ΕΙΚΟΝΕΣ

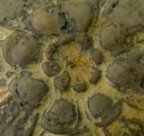

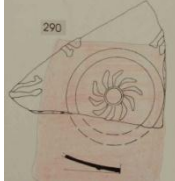
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	224 -223 π.Χ.	200 π.Χ.	175 π.Χ.	146 π.Χ.	125 π.Χ.	100 π.Χ.	75 π.Χ.	50 π.Χ.	Χρονολόγηση εργαστηρίων
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ									
Αθήνα									225-175 π.Χ.
Κόρινθος									τελ. τέτ. 3 ^{ου} -146 π.Χ.
Ηλείακά εργαστήρια									τελ. τέτ. 3 ^{ου} -τέλος 2 ^{ου} /αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.
Άργος									τελ. τέτ. 3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.
Εφεσιακά-ιονικά									170-70 π.Χ.
Εργαστηριακός κύκλος Αγίου και Λουσών									περί τα μέσα 2 ^{ου} - πρώτες δεκαετίες του 1 ^{ου} αι. π.Χ.
Ιταλικό εργαστήριο									τέλος 2 ^{ου} αι. π.Χ.
Εργαστήριο της Αδριατικής (;)									2 ^{ου} αι. π.Χ.
Ομηρικοί σκύφοι									τελ. τέτ. 3 ^{ου} -αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.
Τοπικό Α									β' μισό 2 ^{ου} αι. π.Χ.
Τοπικό Β									τέλος 2 ^{ου} -πρώτες δεκαετίες του 1 ^{ου} αι. π.Χ.
Εργαστήριο της Ναυπάκτου									β' μισό 2 ^{ου} αι. π.Χ.

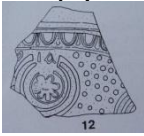

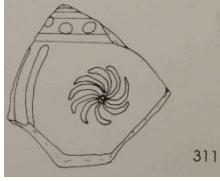

ΕΙΚ. 174: Η χρονολόγηση των εισηγμένων και τοπικών ανάγλυφων αγγείων (εργαστηρίων) που βρέθηκαν στους νεώσοικους των Ονιαδών.

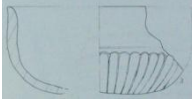

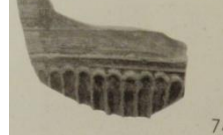

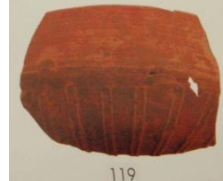

ΕΙΚ. 175			
ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟ ΒΑΣΗΣ Η ΚΟΣΜΗΜΑ	ΟΙΝΙΑΔΕΣ	ΑΙΓΙΟ	ΛΟΥΣΟΙ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (και παρουσία του σε άλλες περιοχές)	(βρέθηκαν στους Οιτιάδες και αποδίδονται άλλοτε στο τοπικό εργαστήριο Β και άλλοτε στο εργαστήριο του Αιγίου)	(δημοσίευση Ερ. Κόλια)	(δημοσίευση C. Rogl)
<p>1. Ρόδακας 1Α</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> <p>Ιθάκη (Benton)</p> <p>Κασσώπη (εργαστήριο Γ/ 167-τέλη 2^{ου} αι. π.Χ) Γραβάνη, 1996, αρ. 416 α-γ, πίν. 102</p> <p>διάμετρος: 0,015, 0,020 και 0,026 μ.</p>	 <p>TB55 0,027</p> <p>TB61 0,022</p> <p>TB83 0,018</p> <p>TB85 0,023</p> <p>TB66 0,023</p> <p>TB38 0,022</p> <p>ΑΙΓ4 0,026 μ.</p> <p>ΑΙΓ51 0,019 μ.</p> <p>ΑΙΓ15 0,024 μ.</p> <p>ΑΙΓ62</p>	 <p>0,24</p> <p>Αδημοσίευτο θραύσμα (αποθήκη Μουσείου Αιγίου)</p> 	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 241, 231 και 248</p> <p>241</p> <p>248</p>

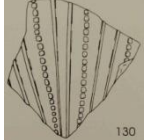

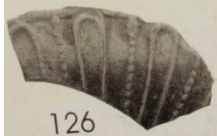

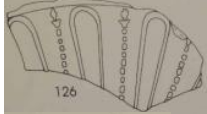

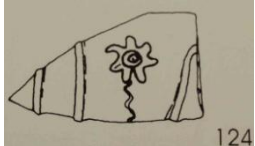
<p>4. Ρόδακας 5</p>	 0,024 AIΓ17(0,025 μ.) AIΓ16 AIΓ7	 0,027 μ.	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 116 και 79.</p>
<p>5. Ρόδακας 1B (εκφυλισμένη εκδοχή του τύπου 1A)</p>	 TB76		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 247 (και άλλοι)</p> 247
<p>5β. Ρόδακας 3</p>			<p>Στράτος</p>
<p>6. Ρόδακας 2</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> <p>Νέα Πλευρώνα</p> <p>Λευκάδα</p> <p>Παρεμφερής μήτρα (αδημοσίευτη) στο Μουσείο Αγίου</p>	 TB10 0,023 TB27 0,021 TB68 0,026 TB72 0,024 TB88 0,024 TB90 0,021	 0,024 μ. 0,024 μ. 0,022 μ. 0,024 μ.	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 79, 83 και 279</p> 79 279

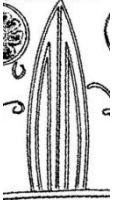

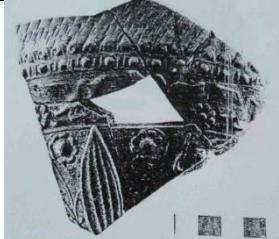
			
<p>7. Ρόδακας 2β</p>	 <p>TB56 0,024</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 279</p>
<p>8. Ρόδακας 6</p>	 <p>TB59 0,016 TB60</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 354</p>
<p>9. Ρόδακας 7</p> <p>Αγείρα</p> <p>3</p> <p>Θέρμος</p> <p>Ίσως και στην Επίδαμνο</p>	 <p>ΑΙΓ10 ΑΙΓ67</p>		
<p>10. Ρόδακας 9</p> <p>Κασσώπη (εργαστήριο Β' / 2^{ος} αι. π.Χ)</p> <p>Διάμετρος: 0,027- 0,028 μ.</p>	 <p>ΑΙΓ1 ΑΙΓ26</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 276</p>

<p>A.M.A. 1969 της Αρσινόης</p> <p>A.M.A. 1970 της Αρσινόης</p> <p>Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου</p> 	<p>ΑΙΓ3</p> 		
<p>11. Ρόδακας 12</p> <p>Σ.Ν. 338 της Ναυπάκτου</p> 	<p>-</p>	 <p>Αδημοσίευτο αποτύπωμα μήτρας (προθήκη Μουσείου Αγίου)</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 284</p>
<p>12. Ρόδακας 13</p>	 <p>ΑΙΓ43</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 247</p>
<p>13. Ρόδακας 11 (Μέδουσες)</p>	 <p>ΑΙΓ23</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 331 και 330.</p>
<p>14. Ρόδακας 10: ομόκεντρα ημικύκλια με στρόβιλο στο μετάλλιο της βάσης</p> <p>Ναύπακτος</p>	<p>TB23</p> <p>0,016</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 290</p>

<p>(Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 			
<p>15. Ομόκεντρα ημικύκλια με στρόβιλο <u>στο σώμα</u></p> <p>Θέρμος</p> <p>Βλογός Θέρμου</p> <p>Αγείρα</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>TB15</p> <p>M9</p> 		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 310 και 311</p> <p>310</p> <p>311</p>
<p>16. Ομόκεντρα ημικύκλια στο σώμα και σειρά στροβίλων στο χείλος</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>A.M.A. 2517</p> <p>TB17</p> <p>Στρόβιλος σώματος και χείλους = 0,016 μ.</p>	 <p>Στρόβιλος χείλους = 0,014 μ.</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 309</p> <p>309</p>
<p>17. Φυλλοφολιδοτή διακόσμηση</p> <p>Σ.Ν. 339 της Ναυπάκτου</p> 	 <p>TB3</p> <p>TB8</p>	 	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 58</p> <p>58</p>

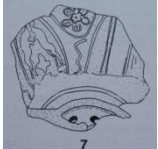

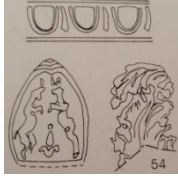

<p>18. Συνεχόμενα μακριά πέταλα</p> <p>Monte Sannace Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 3 στον πίν. 315. Purpo 1995, 101, αρ. TA24 / εικ. 9d.</p>	<p>TB36 </p> <p>TB44 </p> <p>TB47 </p>	 <p>Pat. 1 ή 2</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 146, 72, 74 και μήτρα αρ. 77.</p>
<p>19. Αυτοτελή μακριά πέταλα («δέσμες»)</p>	<p>TB64 </p> <p>TB65 </p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 119 και 118.</p>
<p>20. Αυτοτελή μακριά πέταλα εναλλάξ με στήλες ανάγλυφων στιγμών</p>	<p>TB71 </p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 128</p>
<p>21. Αυτοτελή μακριά πέταλα εναλλάξ με στήλες τετραγωνισμένων ανάγλυφων στιγμών</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p>	<p>TB70 </p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 129 και 130.</p>

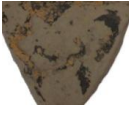
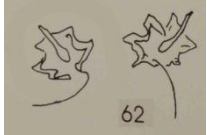

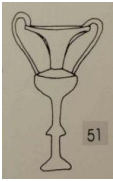
 <p>Θέρμος</p> 			 <p>130</p>
<p>22. Αυτοτελή μακριά πέταλα εναλλάξ με στήλες τετραγωνισμένων ανάγλυφων στιγμών (που απολήγουν σε άνθος)</p> <p>Παρόμοιο στη Ναύπακτο (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>TB74</p>	 <p>(γ)</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 126 και 125.</p> <p>126</p> <p>126</p> <p>125</p>
<p>23. Αυτοτελή μακριά πέταλα εναλλάξ με κατακόρυφους κυματοειδείς βλαστούς (που απολήγουν σε άνθος ή δελφινάκια ;) Πρβ. και τις διπλές συνεχείς σπείρες στο χείλος</p> <p>Monte Sannace Rossi 1989, 174 κ. εξ., αρ. 6 στον πίν. 315. Purpo 1995, 101, αρ. ΓΑ24, εκ. 91.</p>	 <p>AIG41</p> <p>AIG46</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 124</p> <p>124</p>

<p>24. Μακριά φύλλα λωτού και κλάδοι-φοίνικες</p>		 <p>Αδημοσίευτος σκύφος (αποθήκη Μουσείου Αγίου)</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 319 και 329</p>
<p>25. Όμοια μακριά φύλλα λωτού στο σώμα (και όμοια διακοσμητική αντίληψη-διάθρωση)</p>		 <p>Siebert 1978, Pat.3, πίν. 98.</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 83</p>
<p>26. Ρόδακες στη ζώνη του χείλους</p>	 <p>ΑΙΓ14</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 352</p>
<p>27. Μακρύ φύλλο λωτού (με πολλές πλάγιες νευρώσεις)</p> <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> <p>ΑΙΓ77</p> <p>ΑΙΓ79</p> <p>ΑΙΓ12</p> <p>ΑΙΓ10</p> <p>Κασσώπη (εισηγμ.)</p>			 <p>Mitsopoulos-Leon 1996, εικ. 3</p>

 <p>Αγείρα (= ίσως όμοιο φύλλο)</p> 			
<p>28. Μακρύ φύλλο λωτού (με πολλές πλάγιες νευρώσεις, η κεντρική κυματιστή)</p>	 <p>ΑΙΓ51</p>		 <p>Mitsopoulos-Leon 1996, εικ. 4</p>
<p>29. Μακρύ φύλλο λωτού και αμφορείς</p>	 <p>ΑΙΓ11</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 84</p>
<p>30. Ακανθες</p>	 <p>ΑΙΓ16</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 87</p>
<p>31. Ακανθες</p>	 <p>ΑΙΓ68</p> <p>ΑΙΓ1</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 63</p>

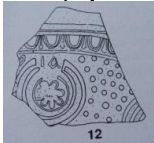

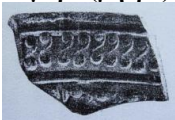

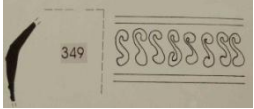

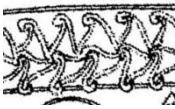

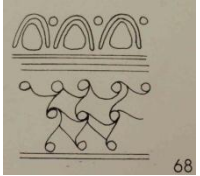
<p>32. Ελισσόμενες άκανθες (με χαρακτηριστική απόληξη)</p> <p>Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>ΑΙΓ22</p> <p>ΑΙΓ27</p> <p>ΑΙΓ28</p>	 <p>0,022X0,031</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 54</p>
<p>33. Ολόκληρο το αγγείο</p> <p>Α.Μ.Α. 2676 της Ναυπάκτου</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> <p>Θέρμος</p> 	 <p>ΑΙΓ22</p>	 <p>Siebert 1978, Pat.4, πίν. 54</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 54</p>

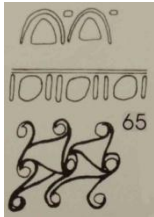
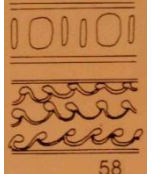

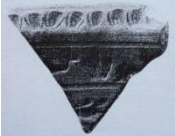

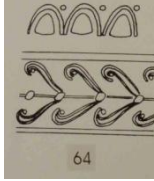

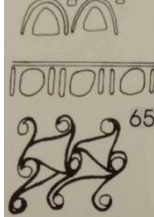

<p>34. Αίγαγροι μέσα σε νυμφαεα nelumbo</p> <p>Σ.Ν. 340 της Ναυπάκτου</p> <p>A.M.A. 1417 από την Αρσινόη</p> <p>Αγείρα</p> 	 <p>ΑΙΓ22</p> <p>ΑΙΓ21</p> <p>ΑΙΓ25</p>	 <p>0,038X0,041</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 54</p>
<p>35. Κατακόρυφος κυματοειδής βλαστός και άνθος</p> <p>A.M.A. 2676 της Ναυπάκτου</p> 	 <p>ΑΙΓ21</p> <p>ΑΙΓ13</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 53</p> <p>53</p>
<p>36. Μικρό άνθος</p>	 <p>ΑΙΓ46</p> <p>ΑΙΓ41</p> <p>ΑΙΓ42</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ.</p> <p>124</p>
<p>37. Ροδακοειδές άνθος</p> <p>λάγνος A.M.A. 2595 της Ναυπάκτου</p> 	 <p>ΑΙΓ77</p> <p>ΑΙΓ79</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 345</p> <p>345</p>

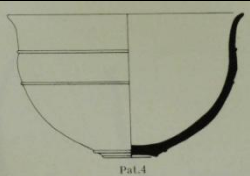
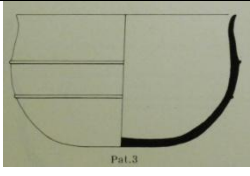
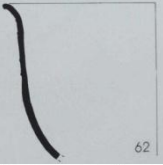
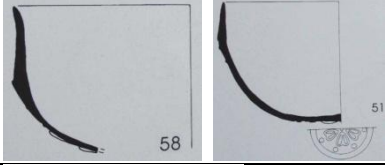

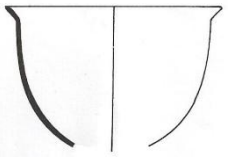
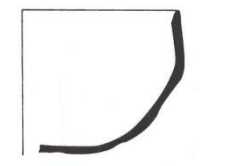
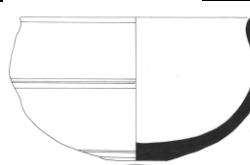
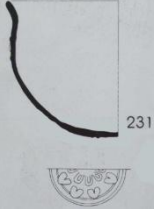
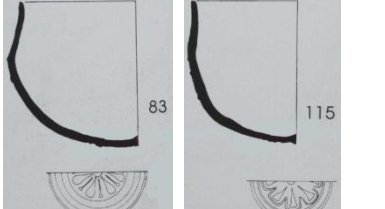
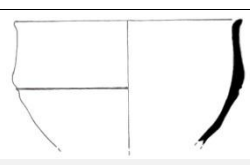
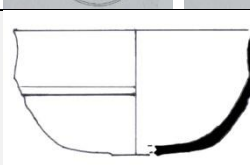
<p>Κασσώπη (εισηγμ.)</p> <p>Αγείρα</p> <p>7</p>			
<p>38. Αμπελόφυλλα (;)</p>	 <p>ΑΙΓ45</p> <p>ΑΙΓ56</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 62</p> <p>62</p>
<p>39. Κατακόρυφος καμπυλόγραμμος βλαστός με ροδακοειδές άνθος</p> <p>λάγυνος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p> <p>Αγείρα</p> <p>7</p>	 <p>ΑΙΓ51</p> <p>ΑΙΓ77</p> <p>ΑΙΓ79</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 344 και 345.</p> <p>344</p> <p>345</p>
<p>40. Κάνθαρος</p> <p>Α.Μ.Θ. 184-01 από τον Θέρμο</p> 	 <p>ΑΙΓ57</p> <p>ΑΙΓ80</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 51</p> <p>51</p>

<p>41. Μαινάδα αρ. 6</p> <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου)</p> <p>6</p> <p>Α.Μ.Α. 1970 Β από την Αρσινόη</p> <p>Παρόμοια στον Θέρμο (Α.Μ.Θ. 184-01)</p> 	 <p>ΑΙΓ53</p> <p>ΑΙΓ77</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 346 και 79.</p>
<p>42. Διόνυσος ; λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου)</p> <p>1</p> <p>Αγείρα</p> <p>8</p> <p>(Διόνυσος στον «τύπο του Θριάμβου» ;)</p>	 <p>ΑΙΓ48</p> <p>ΑΙΓ49</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 345.</p> <p>παρόμοιο</p>

<p>43. Σάτυρος ; λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου)</p> <p>3</p>	 <p>ΑΙΓ50</p>	 <p>0,051X0,025</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 283.</p> <p>283</p>
<p>44. Μαινάδα αρ. 4 λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου)</p> <p>4</p> <p>Σκύφος από το ναύγιο της Santa Sabina</p> 	 <p>ΑΙΓ51</p> <p>ΑΙΓ52</p>		
<p>44 β. Μαινάδα αρ. 5 λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου)</p> <p>5</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>ΑΙΓ77</p>		

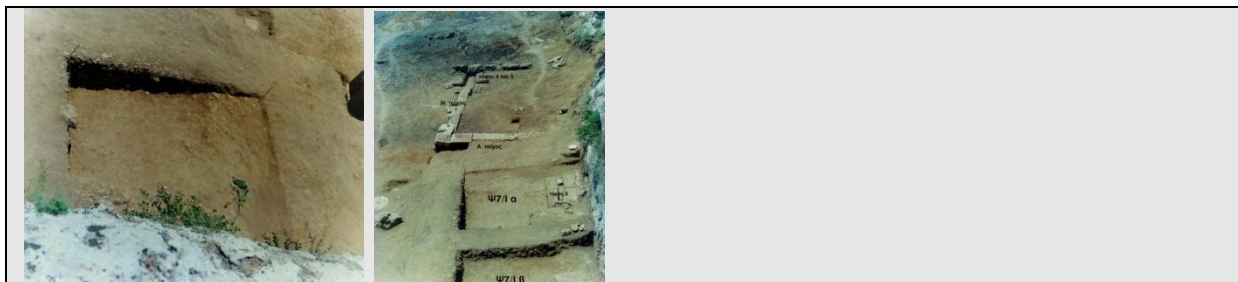
<p>45. Ιωνικό κουμάτιο</p> <p>Αγείρα</p> <p>12</p>	 <p>TB8</p> <p>ΑΙΓ44</p>	 	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 57, 55 και 54.</p> <p>57</p> <p>55</p> <p>54</p>
<p>46. Διπλές όρθιες σπείρες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους</p> <p>Αγείρα (μήτρα)</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>TB10</p> <p>TB82</p> <p>TB73</p> <p>ΑΙΓ6</p>	 <p>ΑΙΓ63</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 349 (μήτρα)</p> <p>349</p> <p>349</p> <p>(αμφορέας)</p>
<p>47. Συνεχείς διπλές όρθιες σπείρες στη διακοσμητική ζώνη του χείλους</p> <p>Ναύπακτος (Σαράντη υπό εκτύπωση)</p> 	 <p>ΑΙΓ22</p> <p>ΑΙΓ13</p> <p>ΑΙΓ32</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 76 (μήτρα)</p> <p>76</p> <p>76</p>
<p>48. Τριμερής σηματοποιημένο ς πλοχμός</p> <p>λάγυρος Α.Μ.Α. 2595 της Ναυπάκτου</p> <p>2</p>	 <p>ΑΙΓ79</p>		<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 68</p> <p>68</p>

<p>49. Τριμερής σχηματοποιημένος πλοχμός</p> <p>Κασσώπη (εισηγμ.)</p> 	 <p>ΑΙΓ85</p>	 <p>0,023</p> 	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 65 και 58</p> <p>65</p> <p>58</p>
<p>50. Ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο (χωρίς σταγόνες) πάνω σε έντονα έξω νεύον χείλος</p> <p>Καλυδόνα</p> <p>Ναύαγιο της Santa Sabina</p> <p>Αγείρα (μήτρα)</p> 	 <p>ΑΙΓ70</p> <p>Αδημοσίευτο θραύσμα (αποθήκη Μουσείου Αγίου)</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 68 και 64</p> <p>68</p> <p>64</p> <p>19: K 100/1985, Becherfragmente</p> <p>Mitsopoulos-Leon 1996, εκ. 19</p>	
<p>51. Ανεστραμμένο ιωνικό κυμάτιο (χωρίς σταγόνες) πάνω σε έντονα έξω νεύον χείλος και χαρακτηριστικός αστράγαλος</p>	 <p>ΑΙΓ56</p>	 <p>Αδημοσίευτος σκύφος (αποθήκη Μουσείου Αγίου)</p>	<p>Rogl 2008, αρ. κατ. 65 και 67</p> <p>65</p> <p>67</p>

Σκύφοι του Αιγίου (Siebert)		
Σκύφοι του Αιγίου που βρέθηκαν στους Λουσούς (Rogl)		
Σκύφοι του Αιγίου που βρέθηκαν στους Οινιάδες		
Σκύφοι του Αιγίου (Κόλια)		
Σκύφοι τοπικής παραγωγής Ναυπάκτου		
Σκύφοι τοπικής παραγωγής των Λουσών (Rogl)		
Σκύφοι τοπικής παραγωγής των Οινιαδών		
ΕΙΚ. 175 β: Συγκριτικός πίνακας σχημάτων (ανάγλυφοι σκύφοι από τους Οινιάδες, το Αίγιο, τους Λουσούς και τη Ναύπακτο).		

ΕΙΚ. 176-178: Η ευρύτερη περιοχή των θαλαμίσκων 9-10.

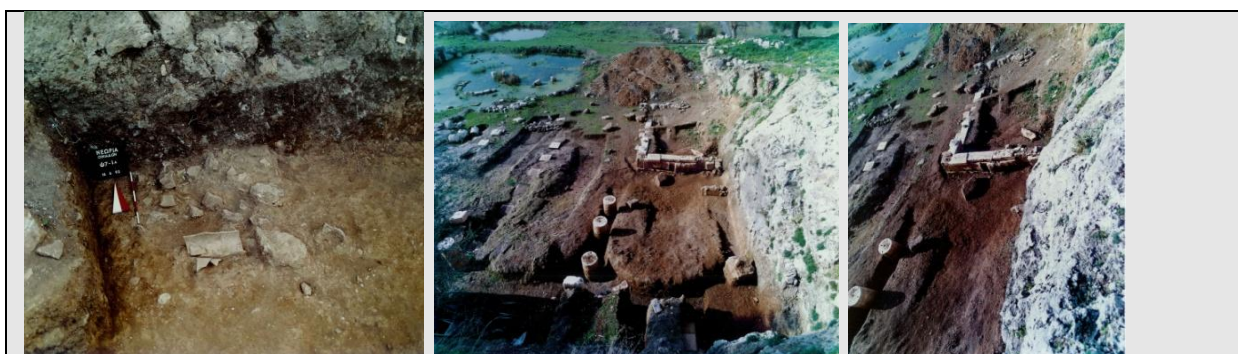

ΕΙΚ. 179-180: Η τομή Ψ7/1 α (με τον τάφο 3).

ΕΙΚ. 181: Ο τάφος 3 (στην τομή Ψ7/1 α).

ΕΙΚ. 182-183: Ο τάφος 6 (στην τομή Ψ7/1 α).

ΕΙΚ. 184: Το αραίο στρώμα καταστροφής κεραμών και λίθων της τομής Ψ7/1α.

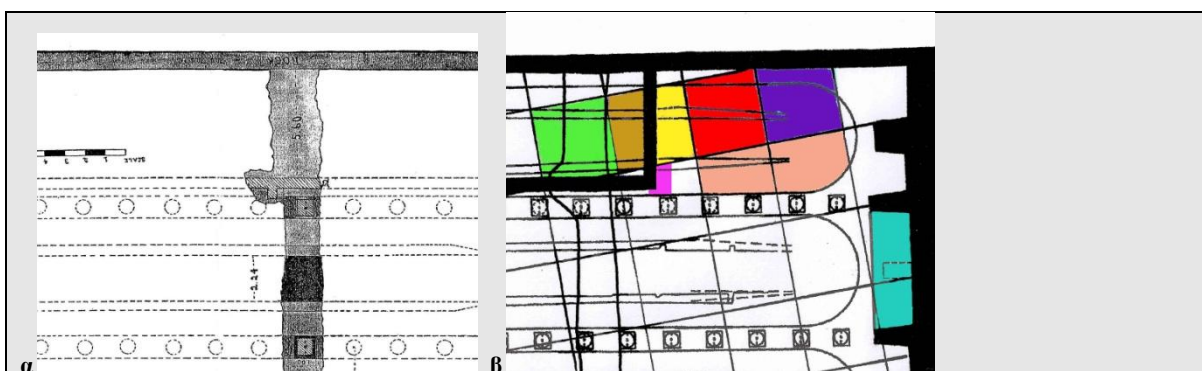
ΕΙΚ. 185-186: Η κατώτατη ερυθρωπή πηλώδης επίχωση στην περιοχή των τομών Ψ7/1α και Ψ7/1β (έκτη -από νότο-ράμπα ανέλκυσης).

ΕΙΚ. 187-189: Αποψη της τομής Ψ7/1 β.

ΕΙΚ. 190-191: Το στρώμα καταστροφής αργών λίθων (λιθορριπή) της τομής Νότια των τομών Ψ7/Ια και Ψ7/Ιβ.

ΕΙΚ. 192 α: Η ακριβής θέση της τομής με διεύθυνση Β-Ν που ανέσκαψαν στη βόρεια πλευρά των νεώσοικων οι Αμερικανοί το 1900-1901 (Προέλευση σχεδίου: Sears 1904 β, λεπτομέρεια του πίν. ΙΧ).

ΕΙΚ. 192 β: Η σχέση της τομής που ανέσκαψαν οι Αμερικανοί το 1900-1901 με τη «σκευοθήκη» και τις τομές κανάβου της ανασκαφής των ετών 1989-1995.

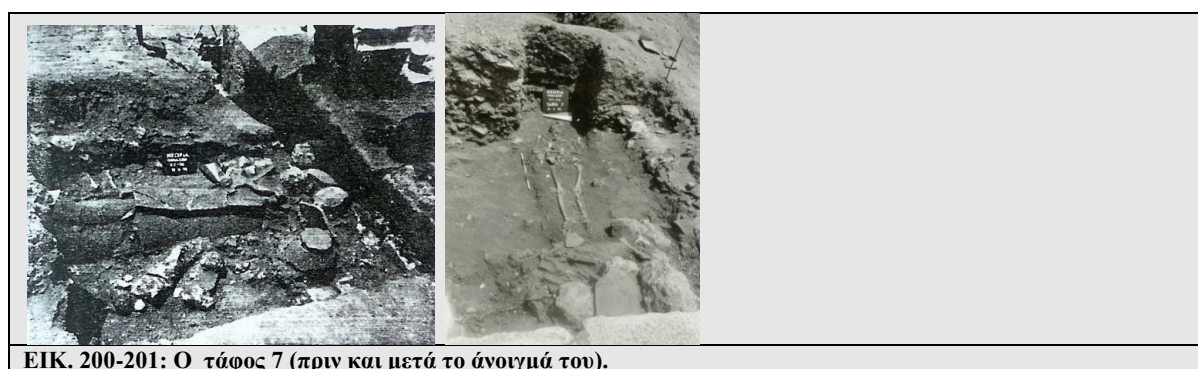
ΕΙΚ. 193-195: Άποψη της μικρής τομής που ανασκάφηκε στην εξωτερική-ΝΑ γωνία της «σκευοθήκης».

ΕΙΚ. 196-197: Το στρώμα καταστροφής κεράμων (ΘΕ 1) πάνω στο ρωμαϊκό τοιχάριο ΘΕ 2.

ΕΙΚ. 198-199: Το στρώμα καταστροφής κεράμων (ΘΕ 1) και δίπλα το προχειροφτιαγμένο ρωμαϊκό τοιχάριο ΘΕ 2 (σχεδιαστική αποτύπωση-κάτοψη και φωτογραφία από το ημερολόγιο της ανασκαφής).

ΕΙΚ. 200-201: Ο τάφος 7 (πριν και μετά το άνοιγμά του).

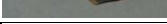

ΕΙΚ. 202: Η κηλίδα πυράς της τομής X7/II β – Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης.

ΕΙΚ. 203: Η συσσωρευμένη ομάδα ευρημάτων της τομής X7/II β – Ανατολικά-Εξωτερικά της σκευοθήκης (18-6-92).

ΕΙΚ. 204-205: Το στρώμα καταστροφής σγκόλιθων που εκτείνεται στις τομές X7/II β-Ανατολικά-Εσωτερικά της σκευοθήκης και X7/II α-Εσωτερικά της σκευοθήκης (σχεδιαστική αποτύπωση-κάτοψη και φωτογραφία από το ημερολόγιο της ανασκαφής).

ΚΟΣΜΗ- ΜΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	ΣΧΗΜΑΤΑ ΑΓΓΕΙΩΝ (στα οποία απαντάται το συγκεκριμένο κόσμημα)	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ
1. Κλαδί ελιάς	 α πινάκιο β κάνθαρος	Πινάκια, κάνθαροι, φιάλες	
2. Κλαδί κισσού	 πυξίδα	Πυξίδες, φιάλες, οιχοχόες	
3. Κληματίδα	 πινάκιο	Πινάκια	
4. Ρόδακας- άνθος	 οφθαλμ. φιάλη	Μια οφθαλμοτή φιάλη, φιάλες, πινάκια, πυξίδες	
5. Άστρο	 α πινάκιο β φιάλη	Φιάλες, πινάκια	

6. Στικτός ρόδακας	 <p style="text-align: center;">πυξίδα</p>	Πυξίδα	
7. Στάχνα	 <p style="text-align: center;">οφθαλμ. Φιάλη</p>	Μια οφθαλμοτή φιάλη, μία φιάλη	
8. Αβακωτό και ενάλληλα τετράγωνα	 <p style="text-align: center;">α αμφορέας</p> <p style="text-align: center;">β πινάκιο</p>	Αμφορέας, πινάκια, κάνθαροι	
9. Χιαστή διαγράμμιση (δικτυωτό πλέγμα)	 <p style="text-align: center;">κυλινδρ. μυροδ.</p>	Κυλινδρικά μυροδοχεία, πινάκια, πυξίδες, ασκοί τύπου guttus, μία φιάλη τύπου Medusa Bowl	
10. Χαρακτά πολύγωνα	 <p style="text-align: center;">ημίτομος σκύφος</p>	Ημίτομοι σκύφοι	
11. Φολιδωτό κόσμημα	 <p style="text-align: center;">ημίτομος σκύφος</p>	Ημίτομοι σκύφοι	
12. Σπείρα και κυματοειδές μοτίβο	 <p style="text-align: center;">α πινάκιο</p> <p style="text-align: center;">β κυλινδρ. μυροδ.</p>	Κυλινδρικά μυροδοχεία, πινάκια, δίωτες φιάλες	
13. Κρεμαστές ταινίες (γυφλάντες δεμένες σε «φιόγκους»)	 <p style="text-align: center;">ημίτομος σκύφος</p>	Ημίτομοι σκύφοι, κάνθαροι	
14. Περιδέραιο	 <p style="text-align: center;">υδρία (ς)</p>	Υδρία	

<p>19. Εγγάρακτη ευθύγραμμη γραμμή και διαφόρων άλλων ειδών γραπτά γραμμίδια ή φυλλάρια</p>	<p>α κυλινδρ. μυροδ.</p> <p>β πυξίδα</p> <p>γ πυξίδα</p> <p>δ κυλινδρ. μυροδ.</p>	<p>Κυλινδρικά μυροδοχεία, πινάκια, άωτα ημισφαιρικά σκυφίδια, φιάλες, πυξίδες</p>	
<p>20. Τριγωνικά γραμμίδια</p>	<p> πυξίδα</p>	<p>Πυξίδες, πινάκια</p>	
<p>21. Δελφίνι</p>	<p> φιάλη</p>	<p>Φιάλη</p>	
<p>22. Ανθέμιο</p>	<p> φιάλη</p>	<p>Φιάλη</p>	
<p>23. Φιάλες τύπου Medusa Bowl</p>	<p>α β </p>		
<p>ΕΙΚ. 209: Αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία με διακόσμηση τύπου «δυτικής κλιτύος» από την ανασκαφή των νεώσοικων (ταξινομημένα κατά είδος διακόσμησης-κοσμήματα).</p>			

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΜΩΝ - ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ «ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ»									
ΤΟΜΗ	Θαλαμί σκοι 9-10	Ψ7/Ι α	Ψ7/Ι β	Νότια των τομών Ψ7 / Ι α και Ψ7 / Ι β	Τομή στην εξωτερική -ΝΑ γωνία της «σκευοθή- κης»	Χ7 / ΙΙ β - Ανατολι- κά - Εξωτερι- κά της «σκευοθή- κης»	Χ7 / ΙΙ β - Δυτικά - Εσωτερικά της «σκευοθή- κης»	Χ7 / ΙΙ α (εσωτερικά της «σκευοθή- κης»)	ΓΕΝΙΚΑ ΧΡΟΝΟΛΟ- ΓΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΤΡΩΜΑ- ΤΩΝ
ΣΤΡΩΜΑ									
Καστανό- χρωμο Διαταραγμένο «στρώμα του αποθέτη» (με ρωμαϊκούς τάφους του 3 ^{ου} και 4 ^{ου} αι. μ.Χ.)		IV β2 (β' μισό 4 ^{ου} αι. π.Χ.- 1 ^{ου} αι. μ.Χ.)				IV στ (3 ^{ου} αι. π.Χ.-1 ^{ου} αι. μ.Χ.)			από το β' μισό του 4 ^{ου} αι. π.Χ. - 1 ^ο αι. μ.Χ.
Καστανό- χρωμο «κλειστό» χρονολογικά «στρώμα του αποθέτη»		IV β1 (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)							κυρίως 3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.
Καστανέ- ρυθρο «στρώμα» (σφραγίζει την «καταστρο- φή»)	III α (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)		III γ (κυρίως 3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	III δ (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)			III ζ2 (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	III η (3 ^{ου} αι. π.Χ.- 1 ^{ου} αι. μ.Χ.)	κυρίως 3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.
μελανό «στρώμα» «στρώμα κατά- στροφής»	II α (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	II β (3 ^{ου} -2 ^{ου} αι. π.Χ.)	II γ (κυρίως τέλη 3 ^{ου} - τέλη 2 ^{ου} αι. π.Χ.)	II δ (β' μισό 4 ^{ου} -αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	II ε (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	II στ (3 ^{ου} -αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	II ζ2 (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	II η1 (τέλος 2 ^{ου} - α' μισό 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	κυρίως 3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.
κατώτατη ερυθρωπή, πηλώδης επίχωση (terra rossa) «στρώμα» κατάληψης ή χρήσης	I α (2 ^{ου} - α' μισό 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I β (3 ^{ου} - α' τέταρτο 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I γ (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I δ (3 ^{ου} - αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I ε (β' μισό 3 ^{ου} -αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I στ2 (τέλος 2 ^{ου} - αρχές 1 ^{ου} αι. π.Χ.)	I ζ2 (2 ^{ου} αι. π.Χ.- 1 ^{ου} αι. μ.Χ.)	I η2 (3 ^{ου} -1 ^{ου} αι. π.Χ.)	<u>στους</u> <u>νεώσοικους:</u> κυρίως 2 ^{ου} και α' μισό 1 ^{ου} αι. π.Χ. <u>στη</u> <u>«σκευοθή-</u> <u>κη»:</u> κυρίως 3 ^{ου} αι. π.Χ.- αρχές 1 ^{ου} αι. μ.Χ.
ΕΙΚ. 210: Τα χρονολογικά όρια των «στρωμάτων» που ανασκάφηκαν στις τομές κανάβου στη ΒΑ πλευρά των νεώσοικων.									

AT1

AT2

AT3

AT4

AT5

AT6

AT7

AT8

AT9

AT10

AT11

AT12

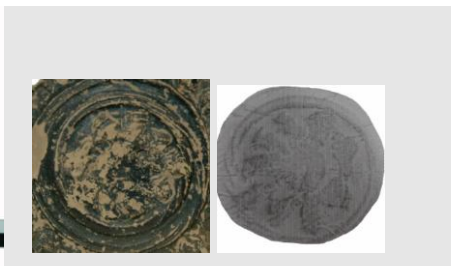
AT13

AT14

AT15

AT16

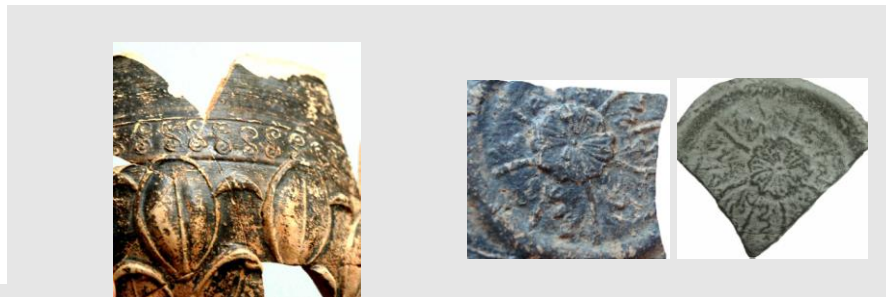
K1

K2

K3

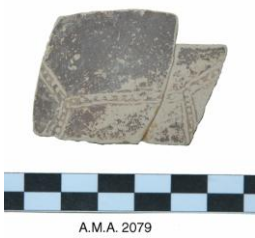
K4

K5

K6

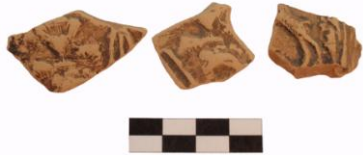
K7

K8

K9

K10

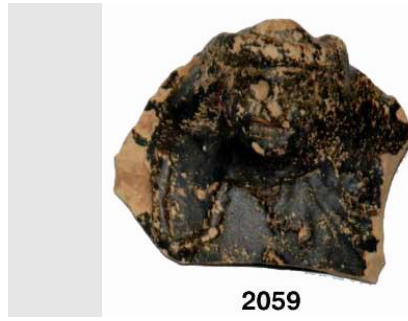
K11

K12

K13

K14

K15

K16

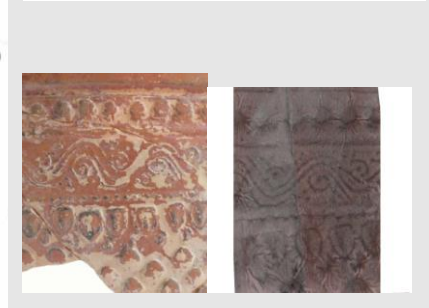
K17

K18

K19

K20

Κ21

Κ22

Κ23

Κ24

Α.Μ.Α. 2584

Μορφές 1 και 2

Μορφή 3

Μορφή 4

Μορφή 5

Σύμπλεγμα 6

Κ25

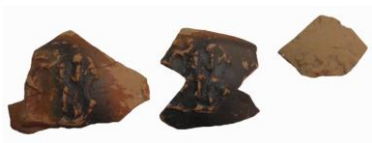
K26

Μορφή 1

Μορφή 2

K27

K28

K29

K30

A.M.A. 2588

K31

H1

H2

H3

H4

H5

H6

H7

H8

H9

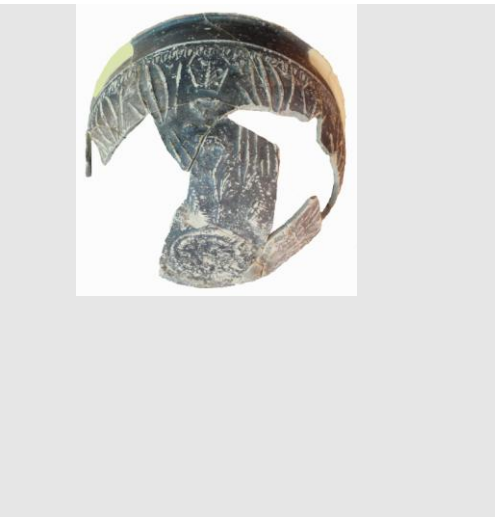
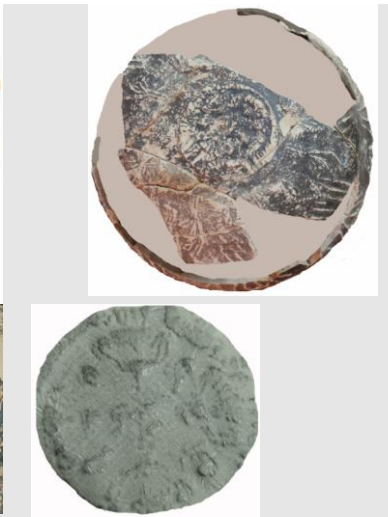
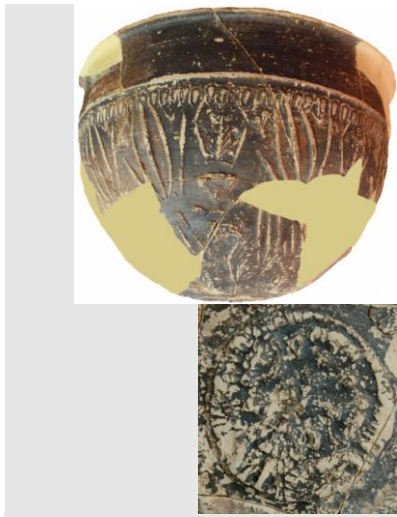
H10

H11

H12

H13

H14

H15

H16

H17

H18

H19

A.M.A. 2459

H20

A.M.A. 2392

H21

H22

A.M.A. 2429

H23

H24

H25

H26

A.M.A. 2298

H27

A.M.A. 2410

H28

H29

A.M.A. 2057

H30

A.M.A. 2537

H31

H32

H33

A.M.A. 2371

H34

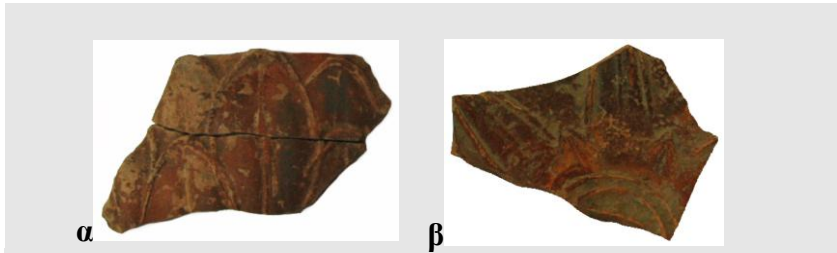
A.M.A. 2065

H35

H36

H37

H38

A.M.A. 2288

H39

A.M.A. 2082

H40

H41

A.M.A. 2281

H42

H43

A.M.A. 1417

H44

H45

A.M.A. 2094

H46

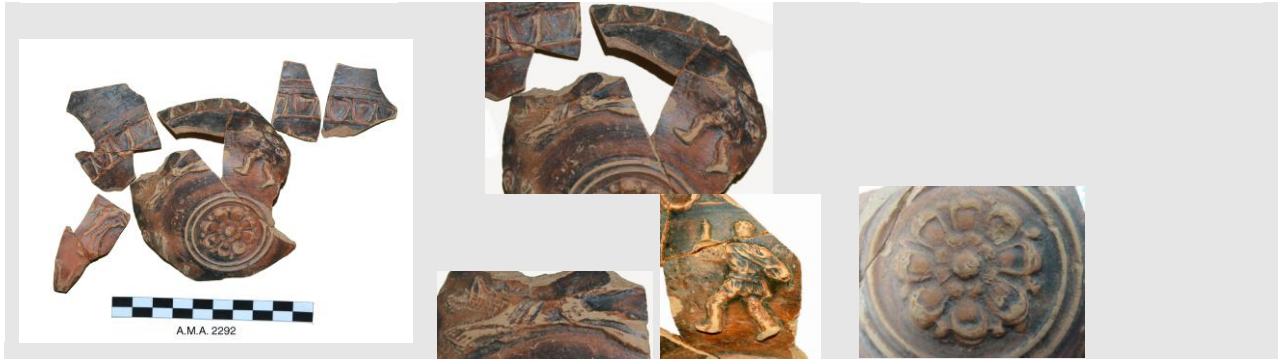
H47

H48

H49

H50

H51

H52

H53

H54

H55

H56

H57

H58

H59

H60

H61

H62

H63

H64

H65

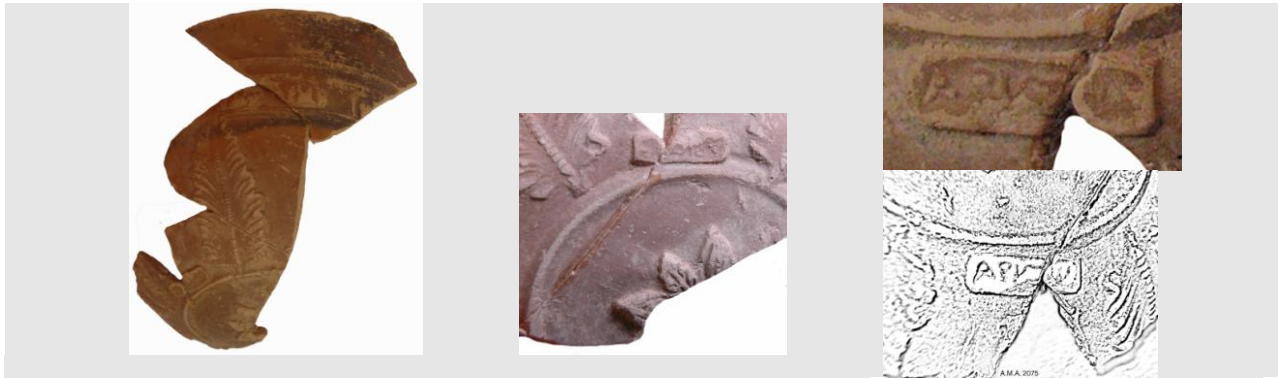
H67

H66

H68

AP1

AP2

AP3

AP4

A.M.A. 2464

AP5

AP6

AP7

AP8

AP9

AP10

AP11

AP12

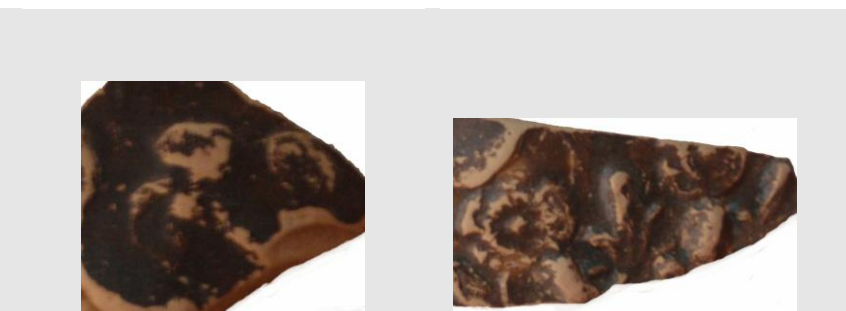
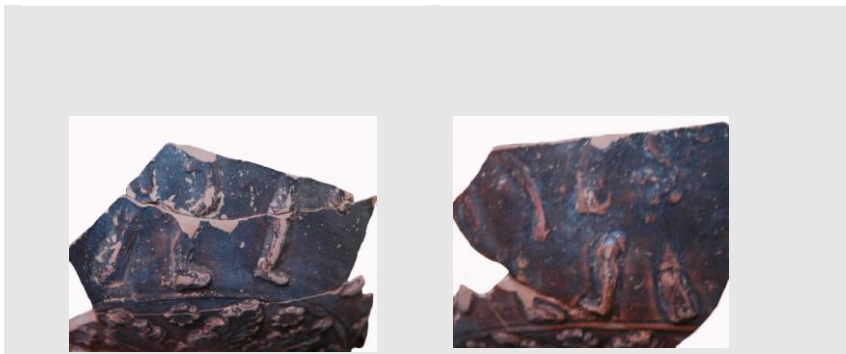
AP13

AP14

AP15

AP16

AP17

AP18

AP19

A.M.A. 2542
AP20

A.M.A. 2380
I1

A.M.A. 2451
I2

I3

A.M.A. 2420
I4

A.M.A. 2062
I5

I6

I7

I8

I9

I10

I11

I12

I13

I14

I15

I16

I17

I18

I19

I20

I21

I22

I23

I24

I25

I26

I27

I28

I29

I30

A.M.A. 2355

I31

A.M.A. 2358

I32

A.M.A. 2480

I33

I34

A.M.A. 2365

I35

I36

A.M.A. 2299

I37

A.M.A. 2299

I38

A.M.A. 2353

I39

A.M.A. 2351

I40

A.M.A. 2375

I41

I42

A.M.A. 2051

I43

I44

I45

A.M.A. 2359

I46

A.M.A. 2050

I47

A.M.A. 2385

I48

A.M.A. 2478

I49

A.M.A. 2383

I50

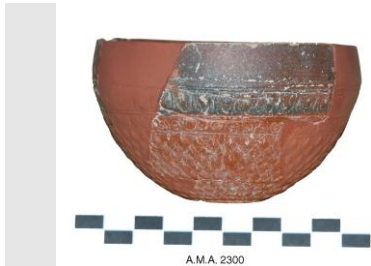

I51

A.M.A. 2356 A, B

I52

A.M.A. 2300

I53

A.M.A. 2360

I54

A.M.A. 2387

A.M.A. 2387

I55

I56

I57

I58

I59

I60

I61

I62

A.M.A. 2367

I63

A.M.A. 2357

I64

A.M.A. 2379

I65

A.M.A. 2052

I66

I67

I68

A.M.A. 2381

I69

A.M.A. 2382

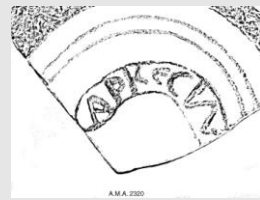
I70

A.M.A. 2320

I71

A.M.A. 2320

I72

A.M.A. 2384

I73

A.M.A. 2378

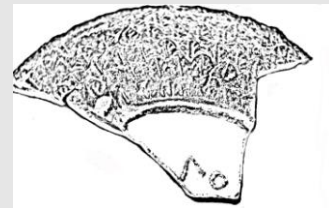
I74

A.M.A. 2321

I75

A.M.A. 2321

A.M.A. 2354

I76

A.M.A. 2369

I77

A.M.A. 2366

I78

A.M.A. 2525

I79

I80

I81

I82

A.M.A. 2077

I83

A.M.A. 2521

I84

I85

I86

A.M.A. 2374

I87

I88

A.M.A. 2446

I89

I90

A.M.A. 2061

I91

(2YH)

A.M.A. 2283

I92

I93

A.M.A. 2559

I94

I95

I96

A.M.A. 2087

I97

I98

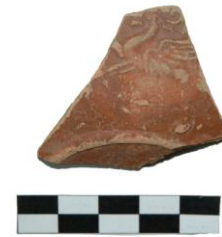
I99

I100

I101

I102

I103

I104

I105

I106

I107

I108

I109

I110

I111

I112

I113

I114

I115

I116

I117

I118

I119

I120

I121

I122

I123

I124

AIG1

AIG2

ΑΙΓ3

A.M.A. 2462

ΑΙΓ4

A.M.A. 2581

ΑΙΓ5

A.M.A. 2408

ΑΙΓ6

ΑΙΓ7

ΑΙΓ8

ΑΙΓ9

A.M.A. 2427

ΑΙΓ10

ΑΙΓ11

A.M.A. 2411

ΑΙΓ12

A.M.A. 2432

ΑΙΓ13

ΑΙΓ14

ΑΙΓ15

ΑΙΓ16

ΑΙΓ17

ΑΙΓ18

ΑΙΓ19

A.M.A. 2582

ΑΙΓ20

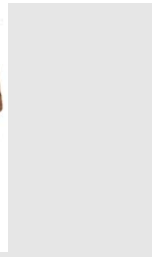
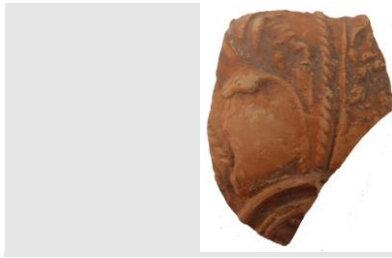
ΑΙΓ21

ΑΙΓ22

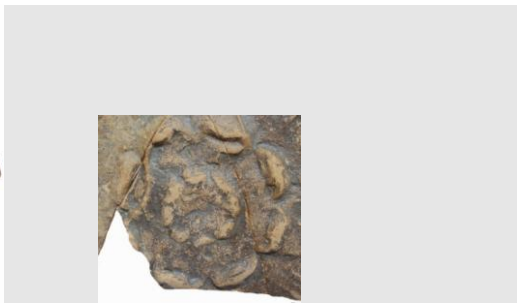
ΑΙΓ23

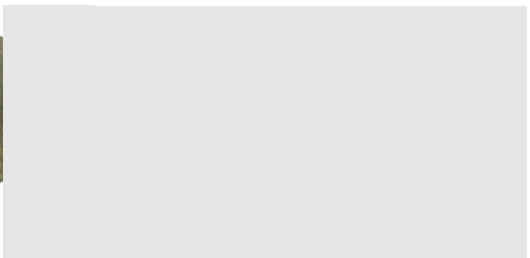
ΑΙΓ24

ΑΙΓ25

ΑΙΓ26

ΑΙΓ27

ΑΙΓ28

ΑΙΓ29

ΑΙΓ30

ΑΙΓ31

ΑΙΓ32

ΑΙΓ33

ΑΙΓ34

ΑΙΓ35

ΑΙΓ36

ΑΙΓ37

ΑΙΓ38

ΑΙΓ39

ΑΙΓ40

ΑΙΓ41

ΑΙΓ42

ΑΙΓ43

A.M.A. 2323

ΑΙΓ44

ΑΙΓ45

ΑΙΓ46

A.M.A. 2342

ΑΙΓ47

α

β

γ

ΑΙΓ48

ΑΙΓ49

ΑΙΓ50

ΑΙΓ51

ΑΙΓ52

ΑΙΓ53

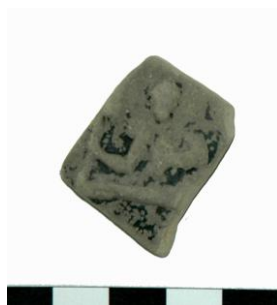
ΑΙΓ54

ΑΙΓ55

ΑΙΓ56

ΑΙΓ57

A.M.A. 2578

ΑΙΓ58

A.M.A. 2580

ΑΙΓ59

A.M.A. 2577

ΑΙΓ60

ΑΙΓ61

ΑΙΓ62

ΑΙΓ63

A.M.A. 2469

ΑΙΓ64

ΑΙΓ65

ΑΙΓ66

ΑΙΓ67

A.M.A. 2048

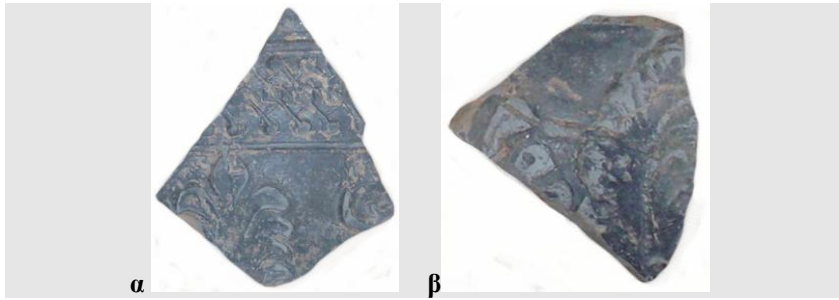
ΑΙΓ68

ΑΙΓ69

ΑΙΓ70

ΑΙΓ71

ΑΙΓ72

ΑΙΓ73

A.M.A. 2543
ΑΙΓ74

ΑΙΓ75

A.M.A. 2341
ΑΙΓ76

A (5)

ΑΙΓ77

B (6)

A.M.A. 2572

ΑΙΓ78

ΑΙΓ79

A.M.A. 2568

ΑΙΓ80

A.M.A. 2545

ΑΙΓ81

A.M.A. 2546

ΑΙΓ82

A.M.A. 2566

ΑΙΓ83

A.M.A. 2407

ΑΙΓ84

A.M.A. 2393

ΑΙΓ85

A.M.A. 2443

ΑΙΓ86

A.M.A. 2454

IT1

ΑΔΡ1

OM1

OM2

A.M.A. 2423

TA1

TA2

TA3

TA4

TA5

TA6

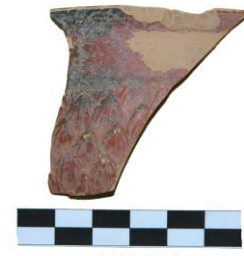
TA7

TA8

TA9

TA10

TA11

TA12

TA13

TA14

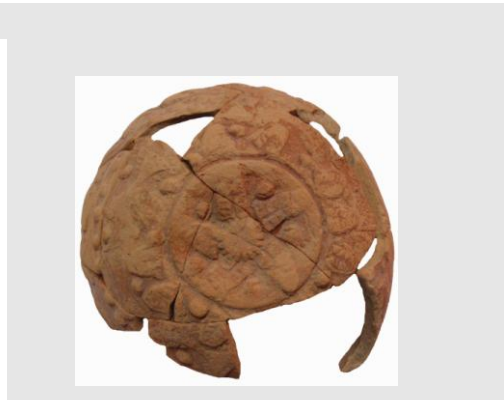
TA15

TA16

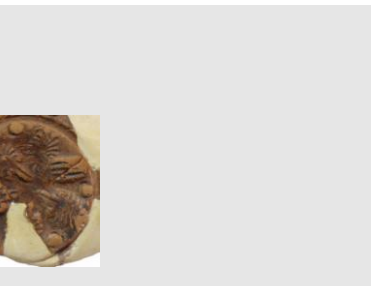
A.M.A. 2291

TA17

TA18

TA19

TA20

TA21

A.M.A. 2394

TA22

TA23

TA24

TA25

TA26

TA27

TA28

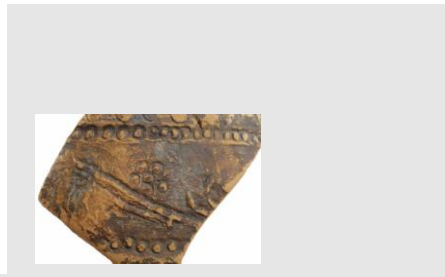
TA29

TA30

TA31

TA32

TA33

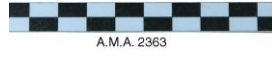
TB1

TB2

TB3

TB4

TB5

TB6

TB7

TB8

TB9

TB10

TB11

TB12

TB13

A.M.A. 2085

TB14

TB15

A.M.A. 2523

TB16

A.M.A. 2517

TB17

A.M.A. 2522

TB18

A.M.A. 2518

TB19

A.M.A. 2516

TB20

A.M.A. 2524

TB21

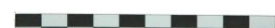

A.M.A. 2279

TB22

TB23

A.M.A. 2514

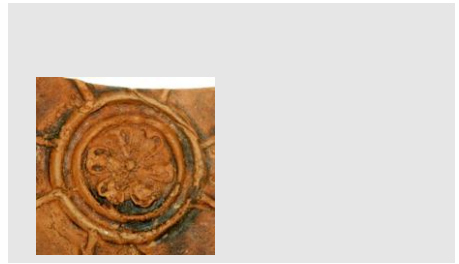
TB24

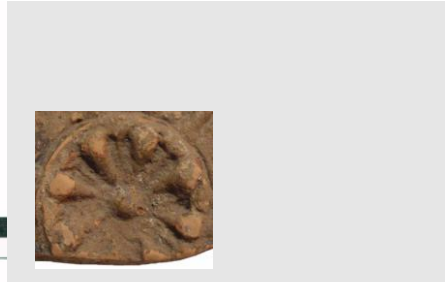
TB25

TB26

TB27

TB28

TB29

TB30

TB31

TB32

TB33

TB34

TB35

TB36

TB37

TB38

TB39

TB40

TB41

TB42

TB43

TB44

TB45

TB46

TB47

A.M.A. 2311

TB48

TB49

A.M.A. 2312

TB50

A.M.A. 2332

TB51

A.M.A. 2329

TB52

A.M.A. 2073

TB53

A.M.A. 2346

TB54

TB55

TB56

TB57

TB58

TB59

TB60

A.M.A. 2047

TB61

TB62

A.M.A. 2331

TB63

A.M.A. 2335

TB64

TB65

TB66

TB67

TB68

TB69

TB70

TB71

TB72

TB73

TB74

TB75

TB76

TB77

TB78

TB79

TB80

TB81

TB82

TB83

TB84

TB85

TB86

TB87

TB88

TB89

TB90

TB91

A.M.A. 2280

TB92

A.M.A. 2513

TB93

A.M.A. 2534

NA1

A.M.A. 2539

AA1

A.M.A. 2563

AA2

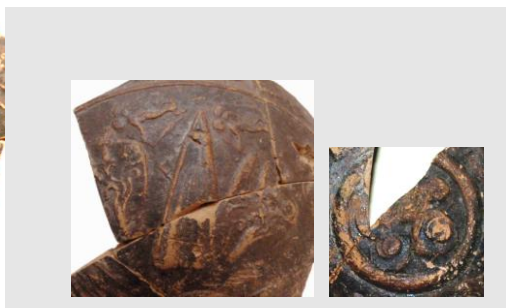

ΑΔ3

A.M.A. 2562

ΑΔ4

ΑΔ5

ΑΔ6

ΑΔ7

ΑΔ8

ΑΔ9

AΔ10

AΔ11

M1

M2

M3

M4

M5

M6

M7

M8

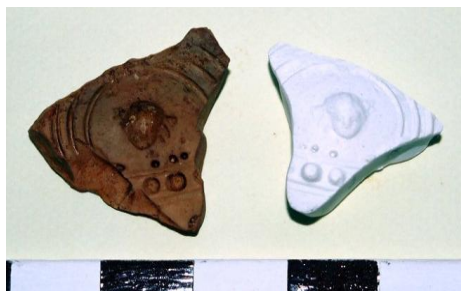
M9

M10

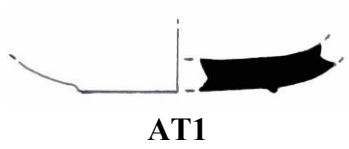
M11

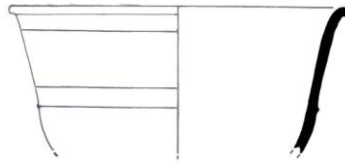
M12

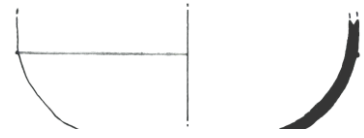
M13

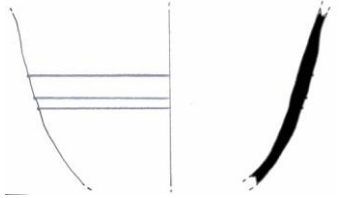
AT1

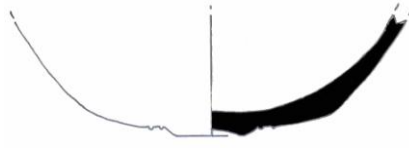
AT2

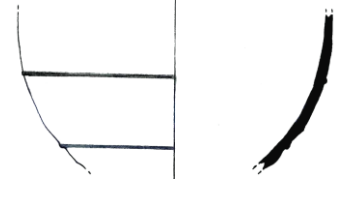
AT3

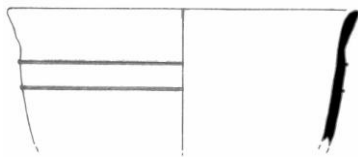
AT4

AT5

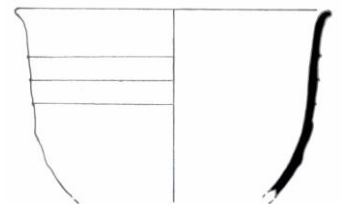
AT6

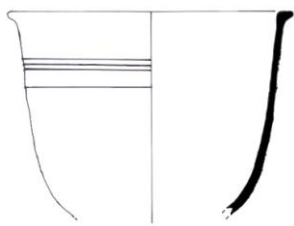
AT7

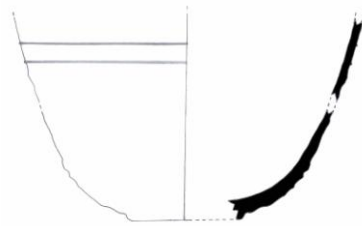
AT8

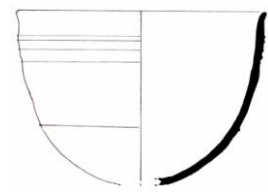
AT10

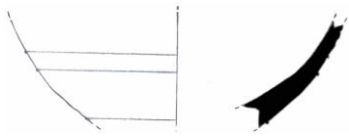
AT11

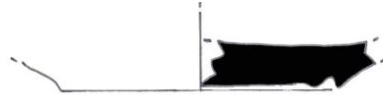
AT12

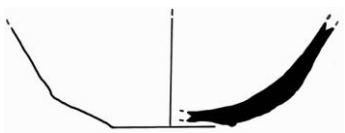
AT13

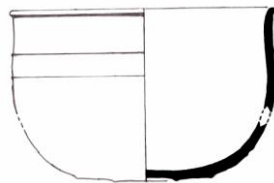
AT14

AT16

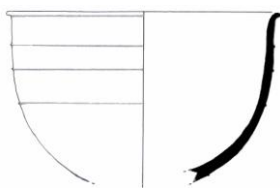
K1

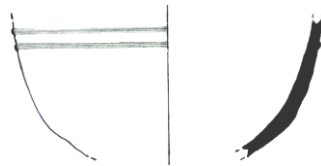
K4

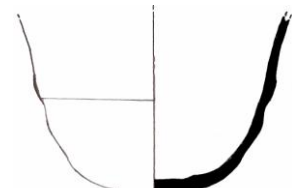
K5

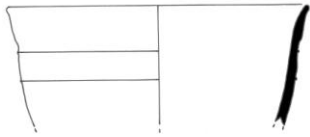
K6

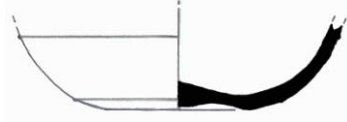
K8

K9

K11

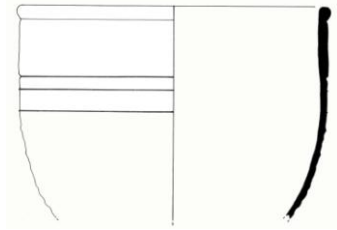
K13

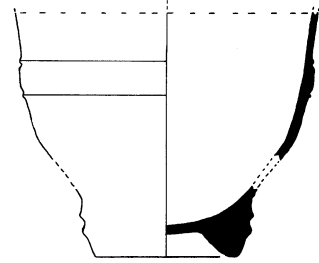
K14

K15

K20

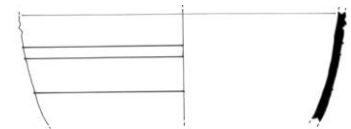
K21

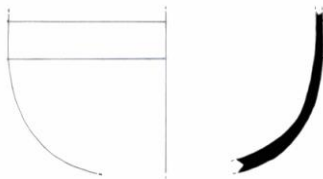
K22

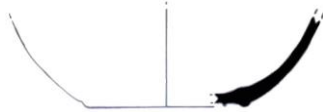
K23

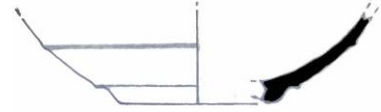
K24

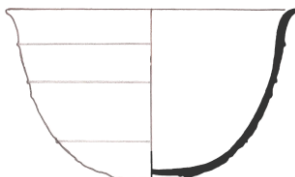
K25

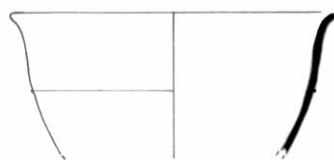
K26

K27

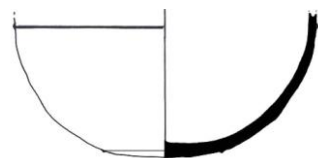
K30

K31

H1

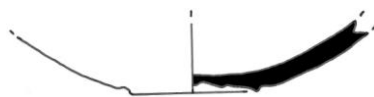
H2

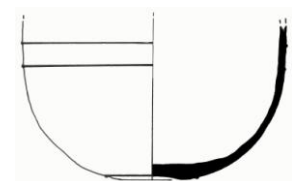
H3

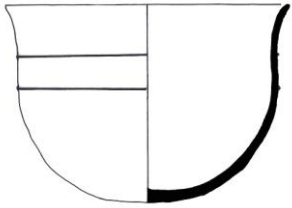
H5

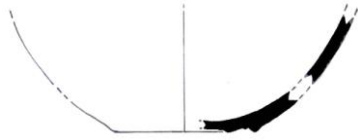
H6

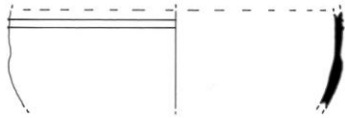
H7

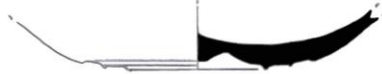
H8

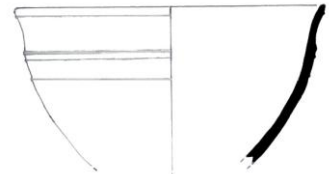
H9

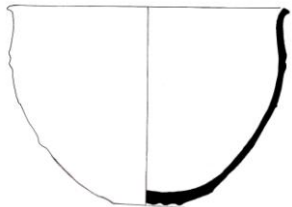
H10

H11

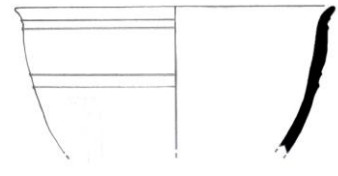
H12

H13

H15

H17

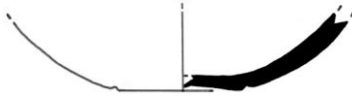
H18

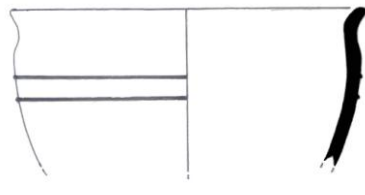
H20

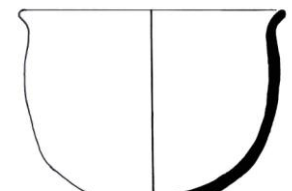
H21

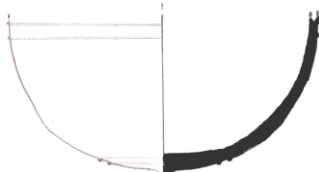
H22

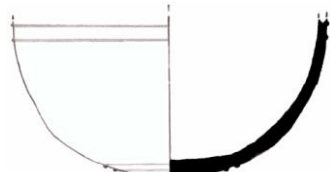
H23

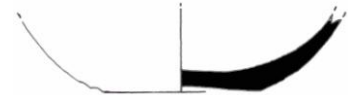
H24

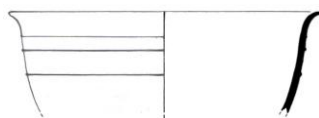
H25

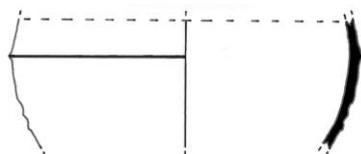
H26

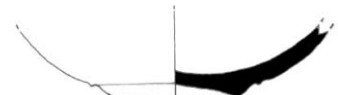
H27

H28

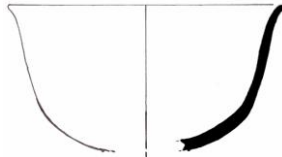
H29

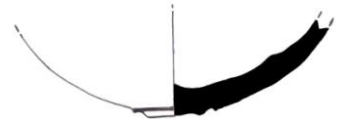
H30

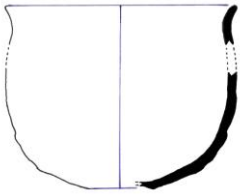
H32

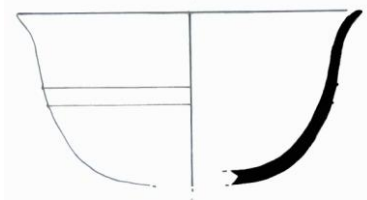
H33

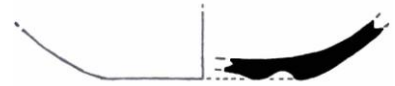
H34

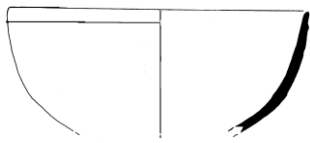
H35

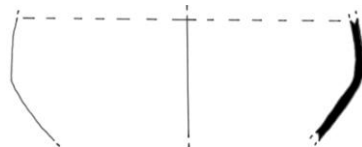
H36

H39

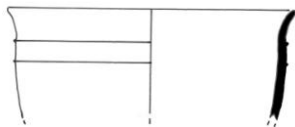
H40

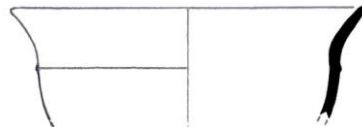
H41

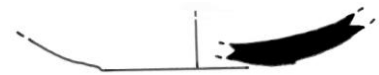
H42

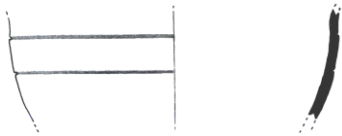
H43

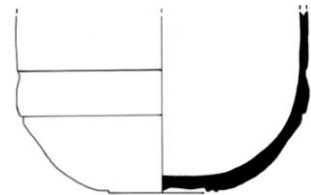
H44

H47

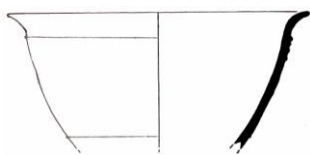
H49

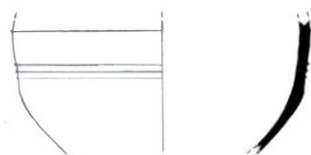
H50

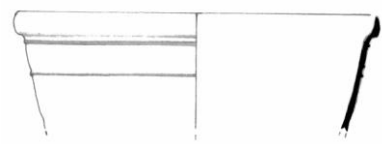
H51

H52

H53

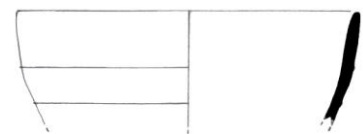
H54

H56

H57

H60

H61

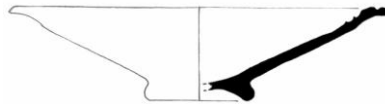
H62

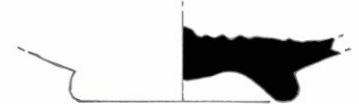
H64

H65

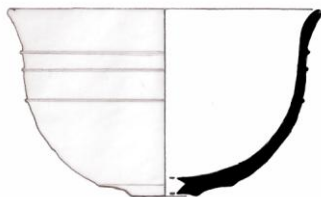
H66

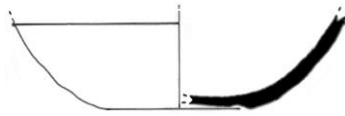
H67

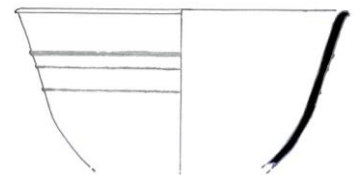
H68

AP1

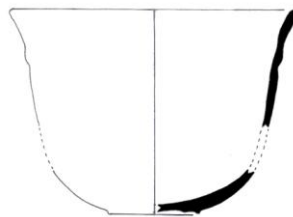
AP4

AP5

AP6

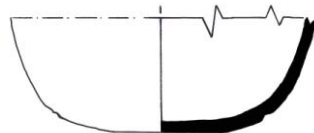
AP9

AP11

AP12

AP15

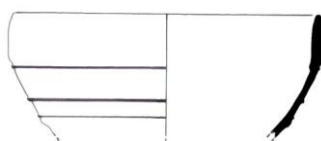
AP17

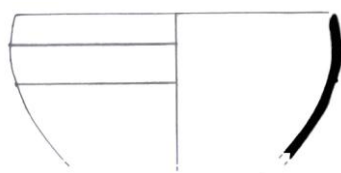
AP19

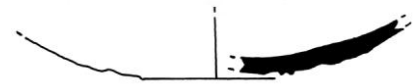
AP20

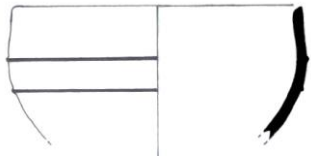
I1

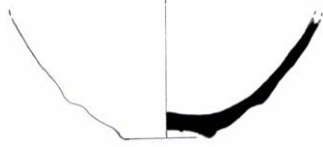
I2

I3

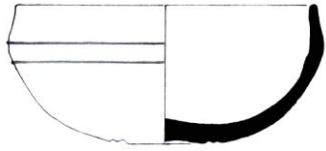
I4

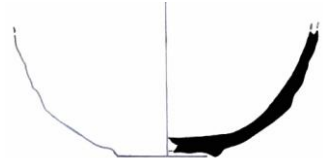
I5

I7

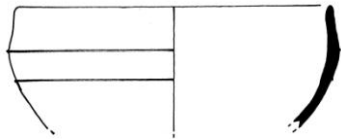
I8

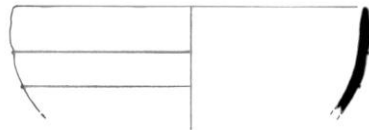
I9

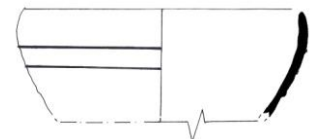
I10

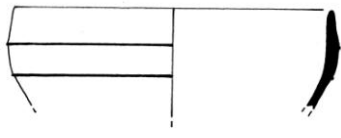
I11

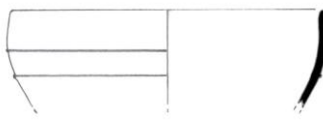
I12

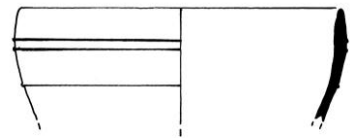
I13

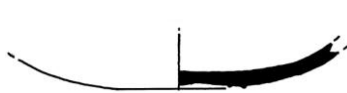
I14

I15

I16

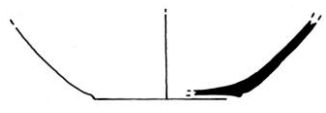
I18

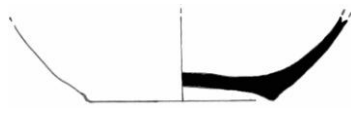
I19

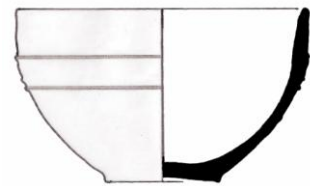
I20

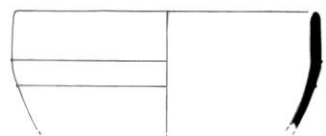
I21

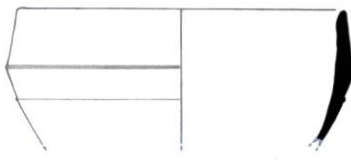
I22

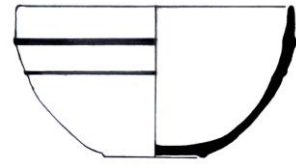
I23

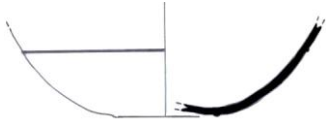
I24

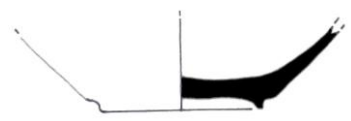
I25

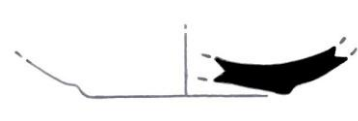
I26

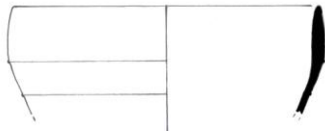
I27

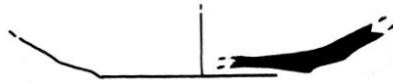
I31

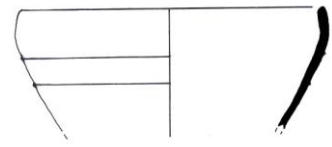
I32

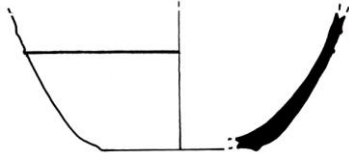
I33

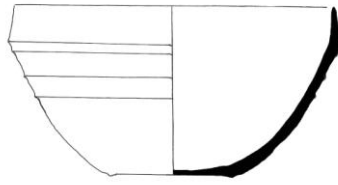
I34

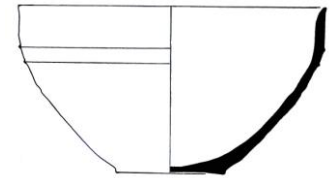
I35

I36

I37

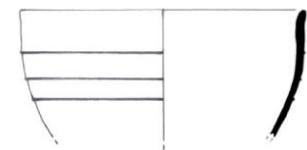
I38

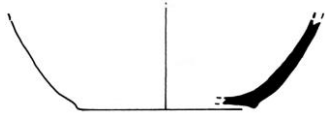
I39

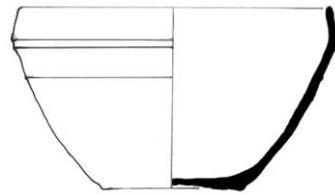
I40

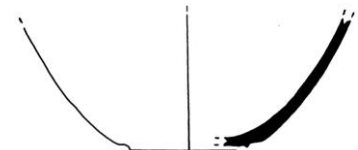
I41

I42

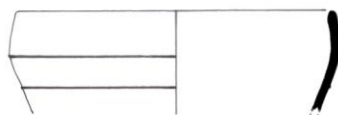
I43

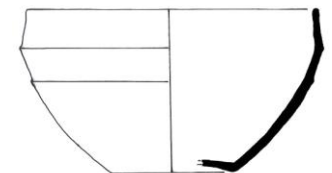
I44

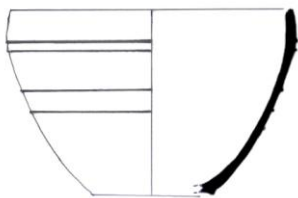
I45

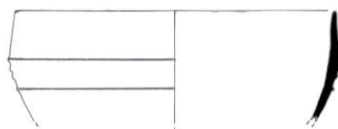
I46

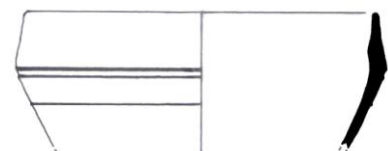
I47

I48

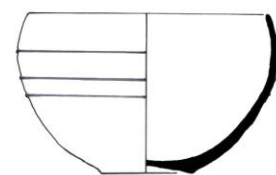
I49

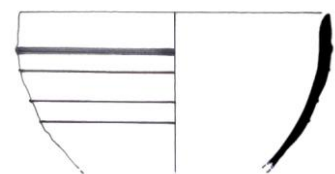
I50

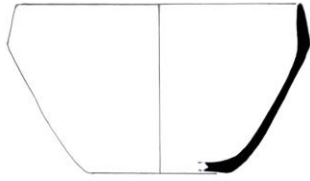
I52

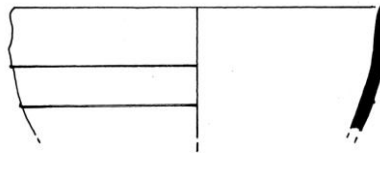
I53

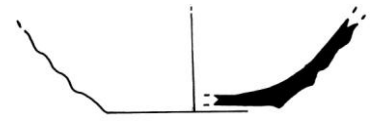
I54

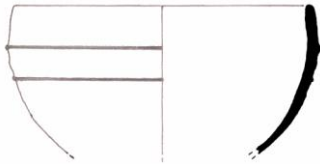
I55

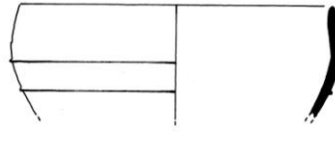
I56

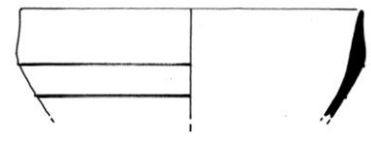
I57

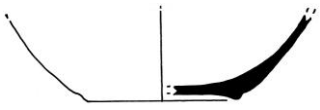
I58

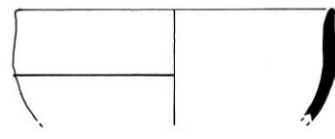
I59

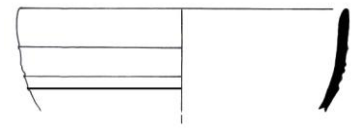
I60

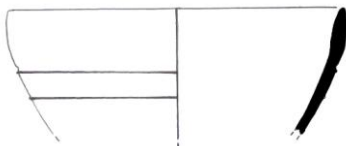
I61

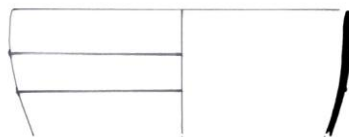
I62

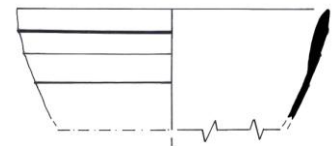
I63

I64

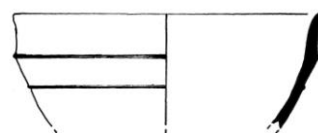
I65

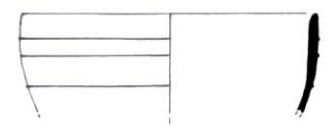
I66

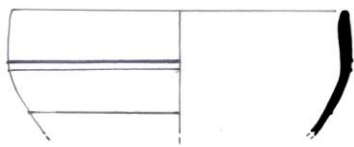
I67

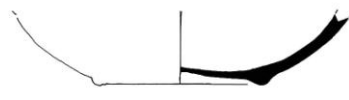
I68

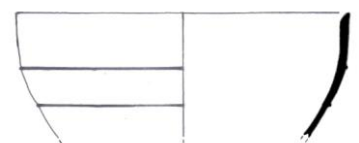
I69

I70

I71

I73

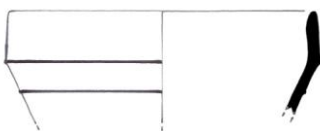
I74

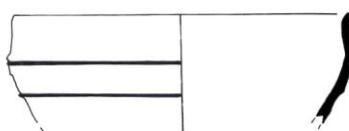
I75

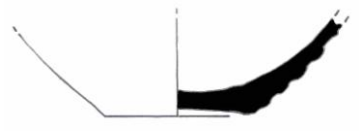
I76

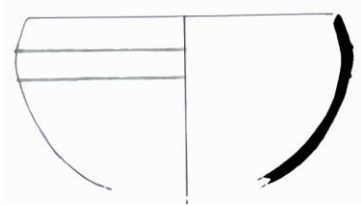
I77

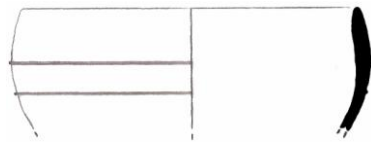
I78

I79

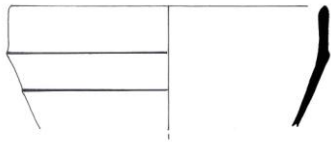
I83

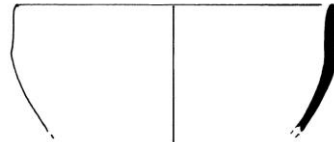
I85

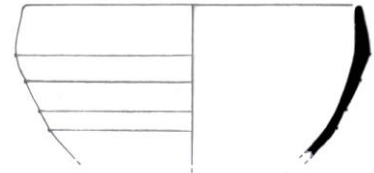
I86

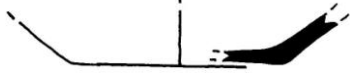
I87

I88

I89

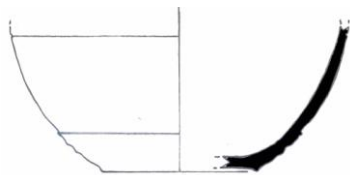
I90

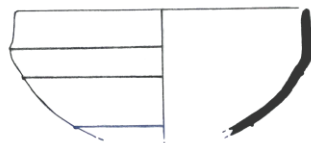
I91

I92

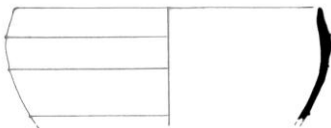
I94

I97

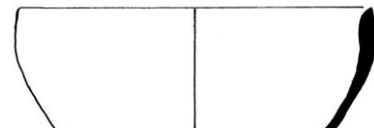
I99

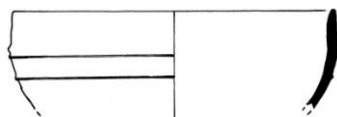
I101

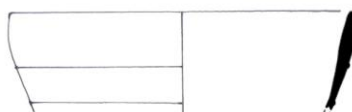
I102

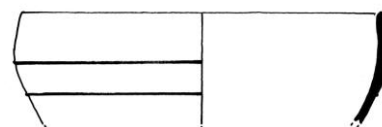
I104

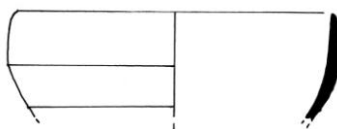
I105

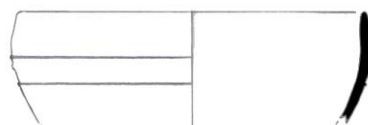
I106

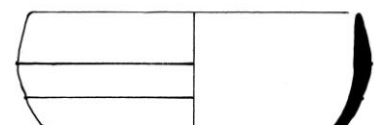
I107

I108

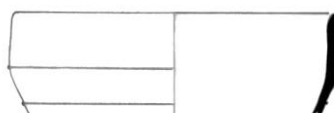
I109

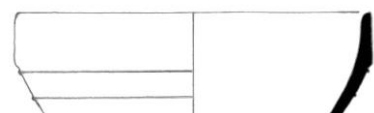
I111

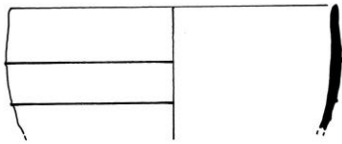
I112

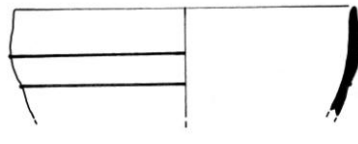
I113

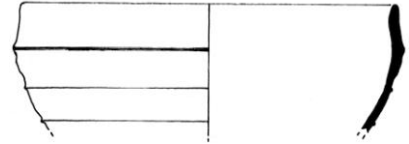
I114

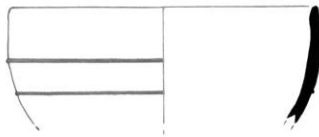
I115

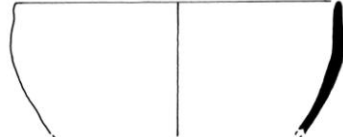
I116

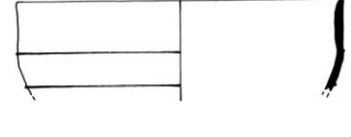
I117

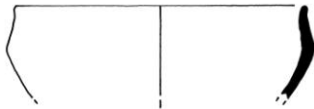
I118

I119

I120

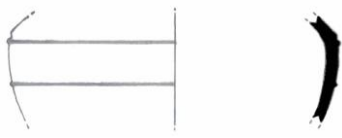
I121

I122

I123

I124

AIG1

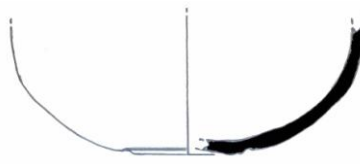
AIG2

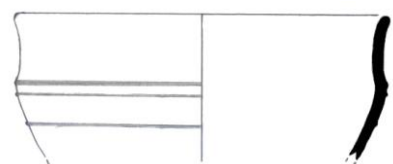
AIG3

AIG4

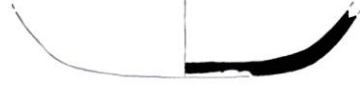
AIG5

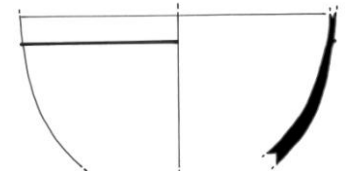
AIG6

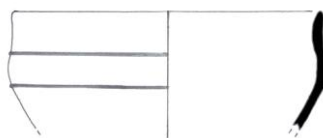
AIG7

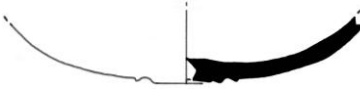
AIG10

AIG12

AIG13

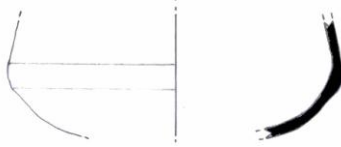
AIG16

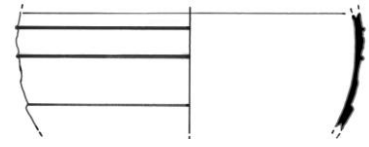
AIG17

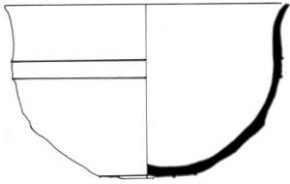
AIG18

AIG20

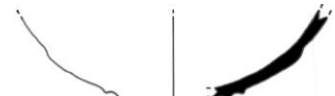
AIG21

AIG22

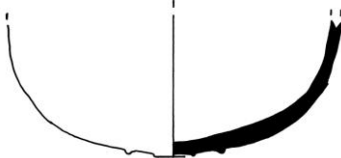
AIG23

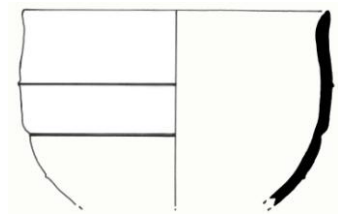
AIG24

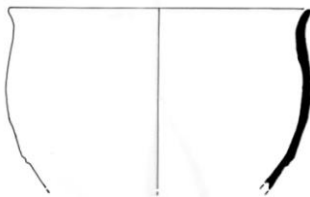
AIG25

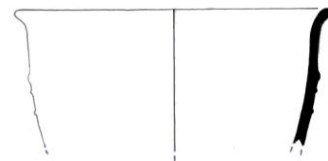
AIG26

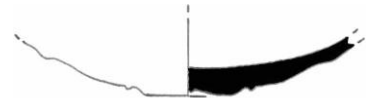
AIG27

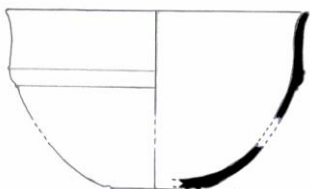
AIG28

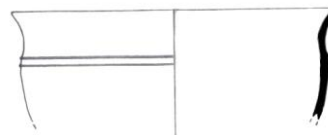
AIG29

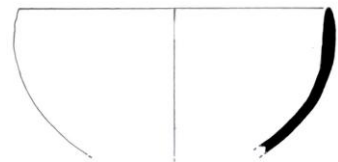
AIG30

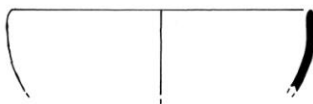
AIG31

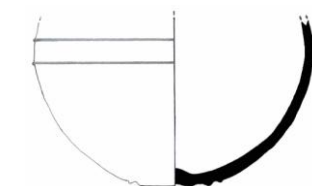
AIG33

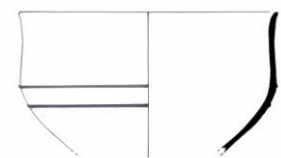
AIG34

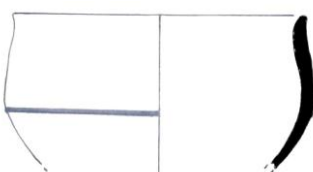
AIG35

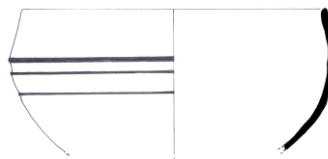
AIG36

AIG37

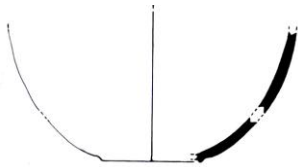
AIG40

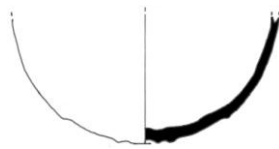
AIG44

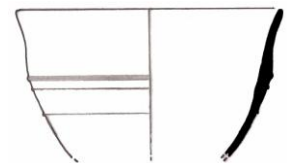
AIG46

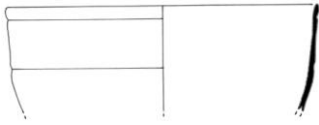
ΑΙΓ47

ΑΙΓ51

ΑΙΓ55

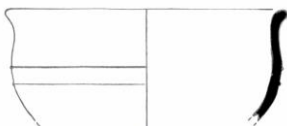
ΑΙΓ56

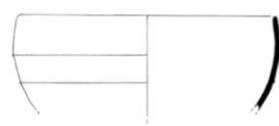
ΑΙΓ58

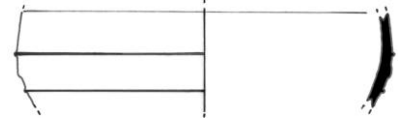
ΑΙΓ59

ΑΙΓ60

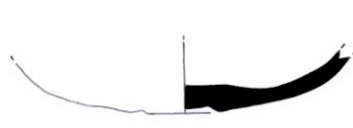
ΑΙΓ64

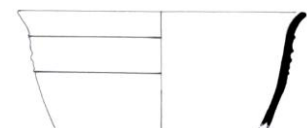
ΑΙΓ65

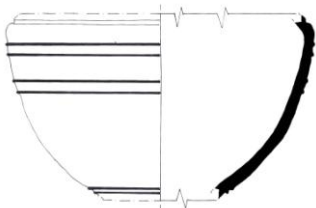
ΑΙΓ68

ΑΙΓ69

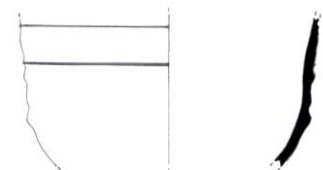
ΑΙΓ70

ΑΙΓ72

ΑΙΓ73

ΑΙΓ74

ΑΙΓ75

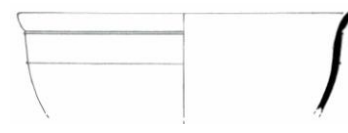
ΑΙΓ76

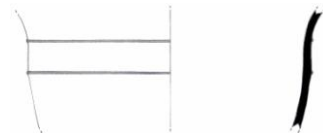
ΑΙΓ77

ΑΙΓ78

ΑΙΓ79

ΑΙΓ80

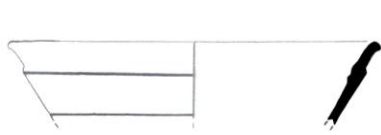
ΑΙΓ81

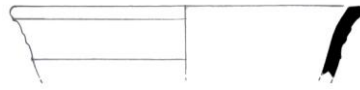
ΑΙΓ82

ΑΙΓ83

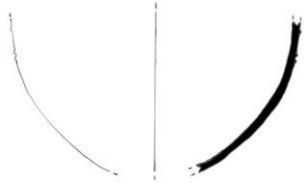
AIG84

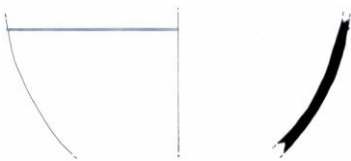
AIG85

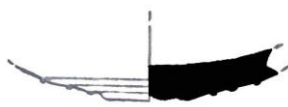
AIG86

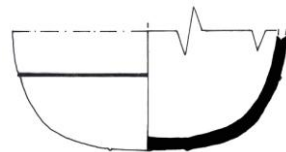
IT1

OM2

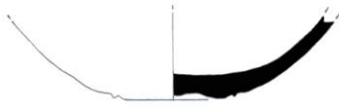
TA1

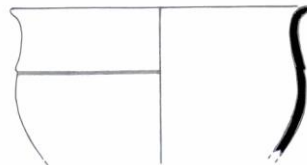
TA2

TA3

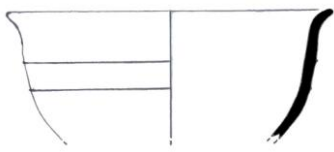
TA4

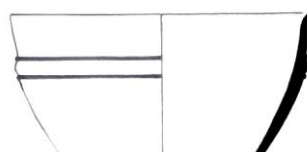
TA5

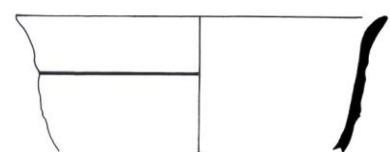
TA6

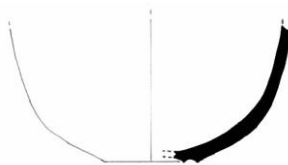
TA8

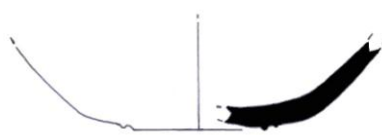
TA9

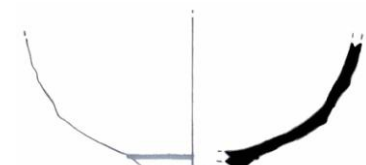
TA10

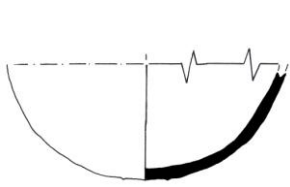
TA11

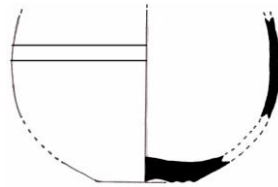
TA12

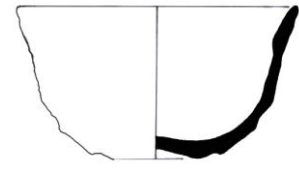
TA13

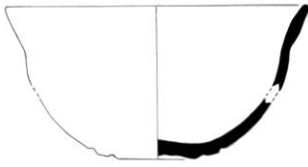
TA14

TA16

TA17

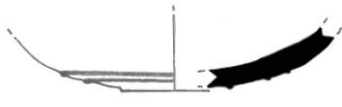
TA18

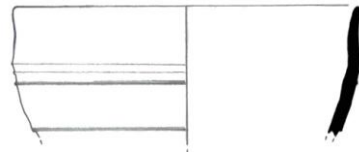
TA20

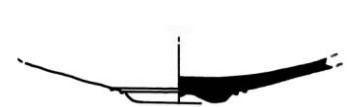
TA21

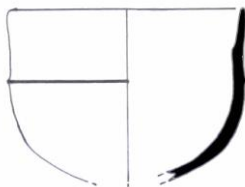
TA22

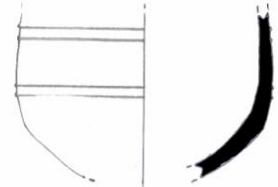
TA23

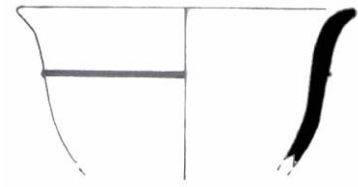
TA28

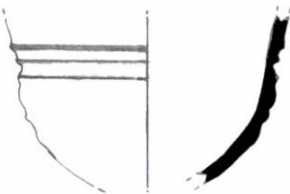
TA30

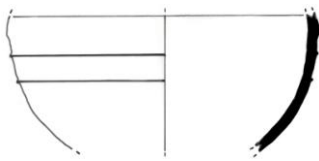
TA31

TA32

TA33

TB1

TB2

TB3

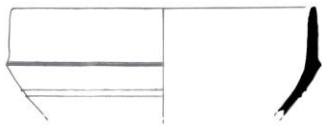
TB4

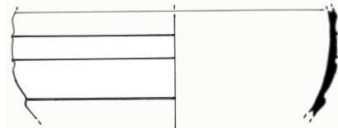
TB5

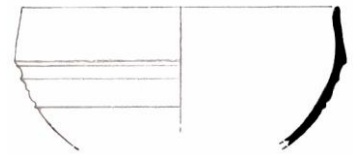
TB6

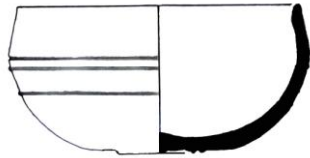
TB7

TB8

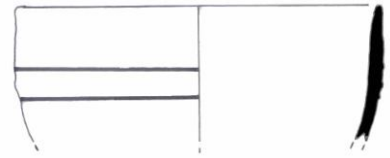
TB9

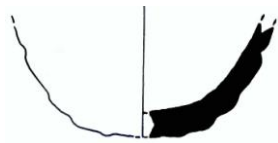
TB10

TB11

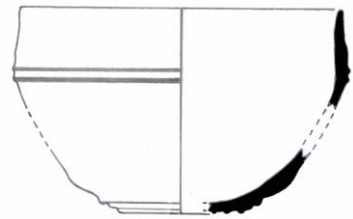
TB12

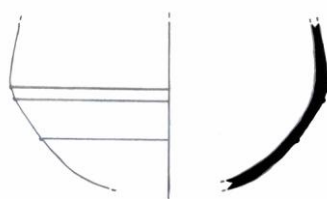
TB13

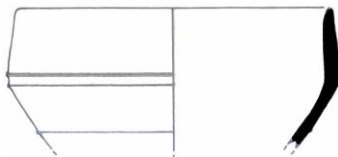
TB15

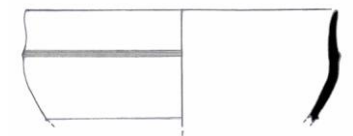
TB16

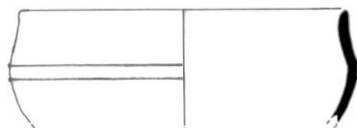
TB17

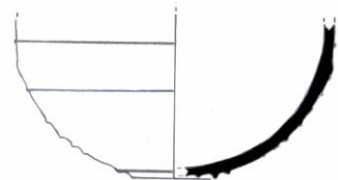
TB18

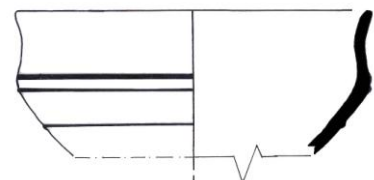
TB19

TB20

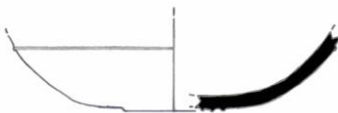
TB21

TB22

TB23

TB24

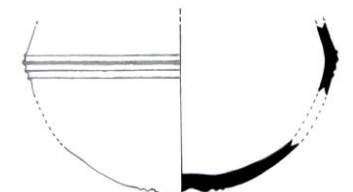
TB25

TB26

TB27

TB28

TB29

TB30

TB31

TB32

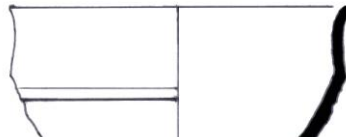
TB33

TB34

TB35

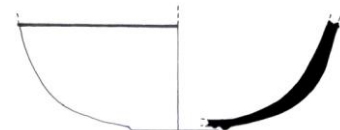
TB36

TB37

TB38

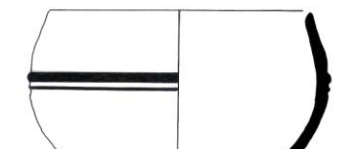
TB39

TB40

TB42

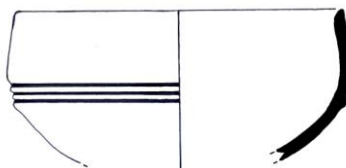
TB44

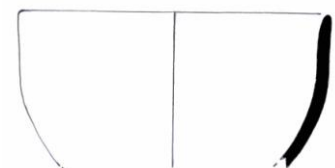
TB45

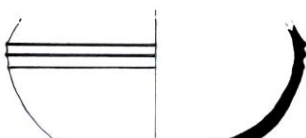
TB46

TB47

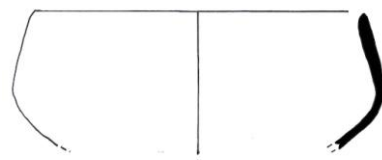
TB48

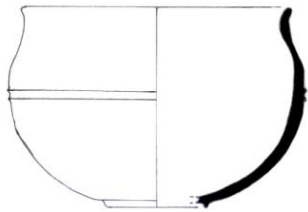
TB49

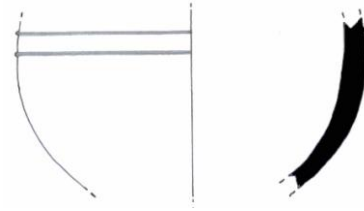
TB50

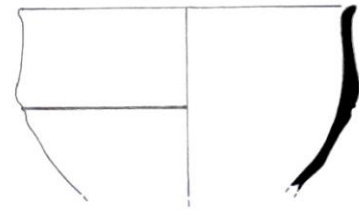
TB51

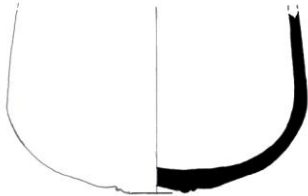
TB52

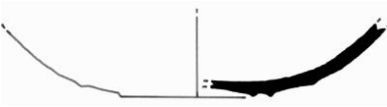
TB53

TB54

TB55

TB56

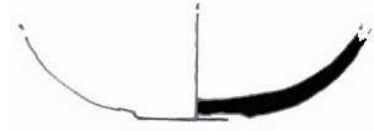
TB57

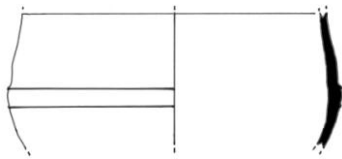
TB58

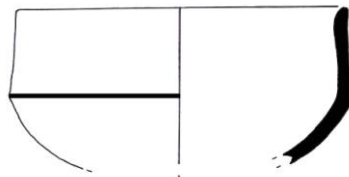
TB59

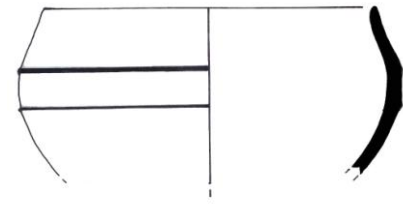
TB61

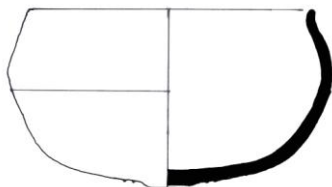
TB62

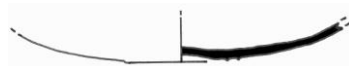
TB63

TB64

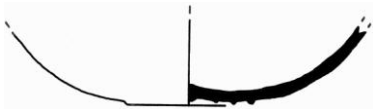
TB65

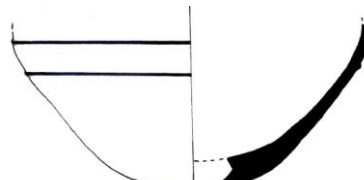
TB66

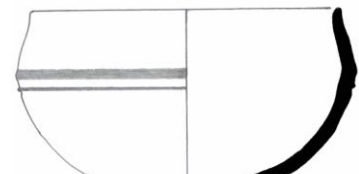
TB67

TB68

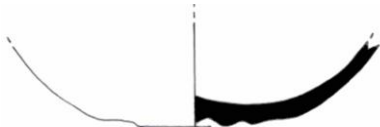
TB69

TB70

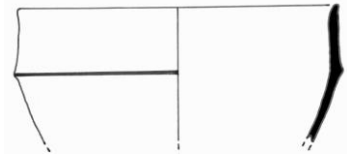
TB71

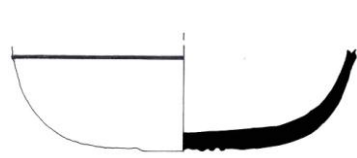
TB72

TB73

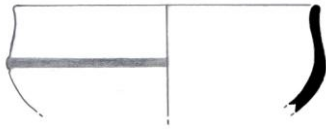
TB74

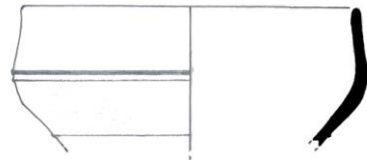
TB76

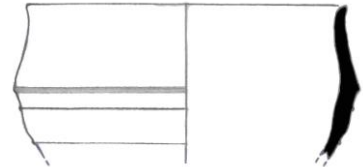
TB77

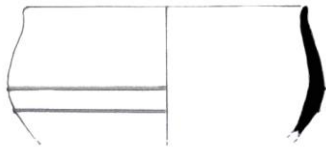
TB78

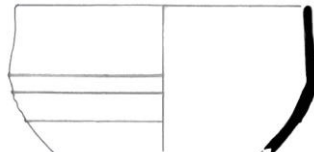
TB79

TB80

TB81

TB82

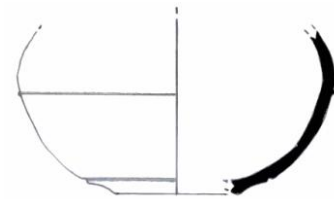
TB89

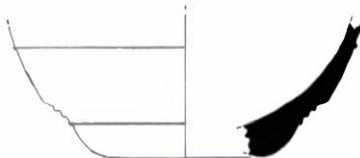
TB91

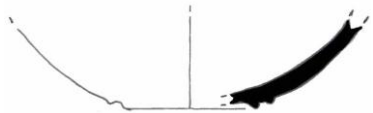
TB92

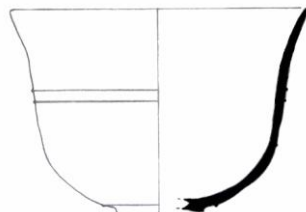
TB93

NA1

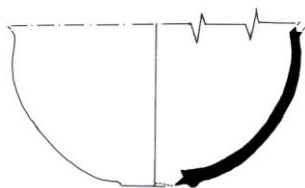
AΔ1

AΔ3

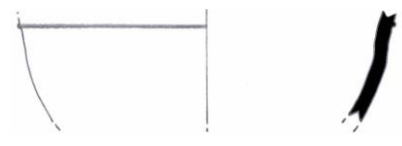
AΔ4

AΔ5

AΔ8

AΔ9

AA10

AA11

M1

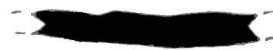
M2

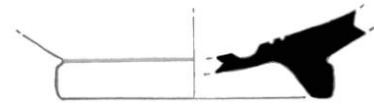
M3

M4

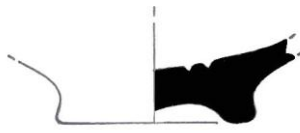
M5

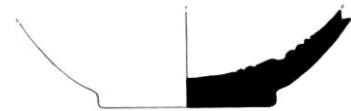
M6

M7

M8

M9

M10

M11

M12

M13